Yaubada wasana: Buka Hauhauna tupwana

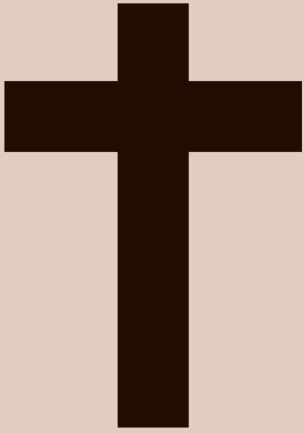

The Message about God: The New Testament in the Saliba language of Papua New Guinea

Yaubada wasana: Buka Hauhauna tupwana
The Message about God: The New Testament in the Saliba language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Saliba long Niugini

copyright © 2007, 2013, 2017, 2021 Wycliffe Bible Translators, Inc.

℗ Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Saliba

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2024-04-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 15 May 2025 from source files dated 15 May 2025
a38b418f-b400-5c73-b231-ea8af9b0924a

Contents

Introduction 1
Hedehedede bagubagunana 4
Mataiyo 8
Maleko 79
Luka 122
Yowane 194
Apostolo 248
Loma 314
1 Kolinito 345
2 Kolinito 377
Galatiya 397
Epeso 409
Pilipi 419
Kolose 427
1 Tesalonika 435
2 Tesalonika 442
1 Timoti 446
2 Timoti 455
Taitasi 462
Pilemona 466
Hebelu 469
Yamesi 491
1 Petelo 500
2 Petelo 509
1 Yowane 515
2 Yowane 523
3 Yowane 525
Yuda 527
Hemasalaha 530
OTH 566
BAK 567
. 568
TDX 592
NDX 601

Yaubada yona talam hauhana bukana

The New Testament in the Saliba language (sbe)

Milne Bay Province, Milne Bay Province

Illustrations on pages ... © 1996 David C Cook. Used with permission.

Illustrations on pages ... by Louise Bass, © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages ...

Maps on pages ... were created using Map Creator, software from fmosoft.com. Used with permission. All rights reserved.

Colour photographs are used by permission of the following individuals and organizations:

Buka ta tupwadiyao kabalobaidi

Yaubada yona Talam Bagubagunana bukadiyao

Buka hesadi lohalohadi	Hesadi kubwakubwadi	
Kabahetubu bukana	Genese	(Ge
Pesahai bukana	Esodo	(Es
Tapwalolo kabikabidi bukana	Lewitikasi	(Le
Hasiliyawasi bukana	Numela	(Nu
Hededehenuwaisini bukana	Dutelonomi	(Du
Yosuwa wasana	Yosuwa	Yos
Tautolehedudulai bukadi	Tautolehedudulai	Tth
Luti wasana	Luti	Lut
Samuwela bukana bagubagunana	1 Samuela	(1Sa
Samuwela bukana helabuina	2 Samuwela	(2Sa
Wasawasa bukadi bagubagunana	1 Kin	(1Ki
Wasawasa bukadi helabuina	2 Kin	(2Ki
Wasawasa yodi paisowa bukadi bagubagunana	1 Kolonikele	(1K
Wasawasa yodi paisowa bukadi helabuina	2 Kolonikele	(2K
Esila wasana	Esila	(Esi
Nehemaiya wasana	Nehemaiya	(Ne
Esita wasana	Esita	(Est
Yobi wasana	Yobi	(Yo
Same wanadi yo tapwalolo bukadi	Same	(Sa
Hededesonosonoga bukadi	Hededesonosonoga	(He
Lauguguya bukana	Lauguguya	(Lg
Wana saesaekalilina	Wana	(Wa
Aisaiya yona hededepeloweta bukana	Aisaiya	(Ais
Yelemaiya yona hededepeloweta bukana	Yelemaiya	(Yel
Douhasili bukana	Douhasili	(Do
Hesekiyela yona hededepeloweta bukana	Hesekiyela	(He
Daniyela bukana	Daniyela	(Da
Hoseya bukana	Hoseya	(Ho
Yoela bukana	Yoela	(Yo
Amosi bukana	Amosi	(Am
Obediya bukana	Obediya	(Ob
Iyona bukana	Iyona	(Iyo
Maika bukana	Maika	(Ma
Nahuma bukana	Nahuma	(Na
Habakuku bukana	Habakuku	(Ha
Sepanaiya bukana	Sepanaiya	(Sep
Hagai bukana	Hagai	(Ha
Sakaliya bukana	Sakaliya	(Sak
Malakai bukana	Malakai	(Ma

Yaubada yona Talam Hauhauna bukadiyao

Buka hesana lohalohana
Yesu wasana Mataiyo ye kuli wa
Yesu wasana Maleko ye kuli wa
Yesu wasana Luka ye kuli wa
Yesu wasana Yowane ye kuli wa
Apostolo yodi paisowa bukana
Paulo yona leta ye lau ekalesiya Loma unai taumiya udiyedi
Paulo yona leta bagubagunana ye lau ekalesiya Kolinito unai taumiya udiyedi
Paulo yona leta helabuina ye lau ekalesiya Kolinito unai taumiya udiyedi
Paulo yona leta ye lau ekalesiya Galatiya unai taumiya udiyedi
Paulo yona leta ye lau ekalesiya Epeso unai taumiya udiyedi
Paulo yona leta ye lau ekalesiya Pilipi unai taumiya udiyedi
Paulo yona leta ye lau ekalesiya Kolose unai taumiya udiyedi
Paulo yona leta bagubagunana ye lau ekalesiya Tesalonika unai taumiya udiyedi
Paulo yona leta helabuina ye lau ekalesiya Tesalonika unai taumiya udiyedi
Paulo yona leta bagubagunana ye lau Timoti unai
Paulo yona leta helabuina ye lau Timoti unai
Paulo yona leta ye lau Taitasi unai
Paulo yona leta ye lau Pilemona unai
Kulikuli ye lau Hebelu tamowaidiyao udiyedi
Yamesi yona leta
Petelo yona leta bagubagunana
Petelo yona leta helabuina
Yowane yona leta bagubagunana
Yowane yona leta helabuina
Yowane yona leta hehaiyonana
Yuda yona leta
Hemasalaha bukana

Hedehedede bagubagunana

Teina buka ta ta katai ede “Yaubada yona talam hauhauna bukana”. Unai gonowana mauli nige kana siga kabahaina kedana ku lobai. Yo hinage Yaubada yona paisowa tanoubu ta unai yo kana kao saesaena mamohoina kabo ku nuwatulobai. Iya ye saekalili, iya tanoubu ta yo galewa ne tauhetubudi yo kita tamowai hinage tauginaulida. Iya ye a'a yo ye didigakalili, yo yona kabikabi yo yona hekasa maudoidi se dudulaikalili. Yaubada ye henuwakalili taba maiyada ta miyamiya. Iyamo tamowai bagubagunadi Yaubada se sigisuwalaei, iya ede se kawayagala na ba'aya se ginauli. Debanaena ede Yesu ye dobima tanoubu ta unai. Iya Yaubada Natuna. Yoda ba'aya kabahededegigilidi ye ginauli. Huyana sataulo unai ye boita meta yoda ba'aya maisana ye hemaisa, yo diyabolo yona gigibwali unai ye yailihaida. Bena iya ta sunumaei, meta kabo mauli nige kana siga kita yoda.

Talam Hauhauna bukana huyakulina meta bolimai 48 yo 95 AD luwadiyena. Na nige tamowai yodi nuwatuyena se kuli, na Yaluwa Tabuna ye woyaidi, ye henuwamasalahadi, yo ye hekatadi. Unai ta hedede ede, teina ta Yaubada kalinana. Buka ta taukulina bagubagunadi meta nige tamowai kesega, na se bado, doha ede, Yesu yona hekahekatao haiyona, Mataiyo, Yowane, yo Petelo. Na taukulikuli labui meta Yesu kana kahao mamohoidi, siya ede Yuda yo Yamesi. Yo hekadi ede apostolo Paulo, doketa Luka, yo Petelo tausaguina Maleko.

Buka ta luwana ne unai yodi kulikuli o buka badodi 27. Buka hasi meta Yesu wasana, siya ede Mataiyo, Maleko, Luka, yo Yowane. Buka hehaligigina meta Apostolo Yodi Paisowa bukana. Na buka gehegehena meta Hemasalahana bukana, iya ede huya gehegehedi ne udiyedi Yaubada yona hineli ne ye hemasalahadi. Na buka hekadiyo ne meta apostolo yodi kulikuli se lau dubu udoi'udoi udiyedi. Yodi nuwatu ede bena ekalesiya bodadi se saguidi yodi sunuma yo yodi miyamiya dudulaidi udiyedi.

Huyana Talam Hauhauna bukadi wa se kulidi meta nimadiyena se kulidi. Na yodi pepwa meta lohalohadi na se nokudi. Muliyena tamowai se bado yodi kulikuli wa se kulihekawadi pepwa hekadiyo udiyedi. Bukadiyao ne ta kataidi “nimakulikuli pepwadi” yo “kulikuli beyabeyadi”. Yoda huyaena tausonoga nimakulikuli pepwadi tausani hisa se lobaidiko. Pepwa hekadiyo udiyedi ede buka kesega maudoudoina, na hekadiyo lausoisoi hisahisadi mo. Taukulihekawa hekadiyo yodi kulihekawa unai kulikuli gagilidi se kosobuidi. Bwagana Apostolo yodi kulikuli pepwadi bagubagunadi wa se taukwadaleleko, iyamo tausonoga kulikuli maudoidi se hekaigonogonowaidi na se lobai kaiteya kulikuli se dudulai. Na ena tausonoga yodi lobai ne udoi'udoi yo nige se masalahakalili, kabo pepwa gunina ne unai ka kulihemasalaha, doha Mataiyo 6:13 yo 8:28 udiyedi.

Buka Tabuna kulibuina kalina Saliba unai

Bolimai 1891 mesinale Dimdim se lage Kwato bwanabwanaluwana unai, siya ede Charles Abel ma mwanena yo natudi. Na Saliba bwanabwanaluwana unai hinage se paisowa na tamowai se nuwabui. Mesinale kalina Suau se hepaisowa na Riba Harihariuna hinage se kulibui. Bolimai 1962 unai kabo buka wa bagubagunadi se ginaulidi, Charles Abel natuna yona kitahetete unai. Na mulinawai kabo Saliba tamowaidiyao se bado Riba Harihariuna se hepaisowa.

Bolimai 1993 unai Saliba bwanabwanaluwana unai dubu tautolobagunaedi se hineli bena ta bom kalinadaena Talam Hauhauna bukana se kuli. Ede leta se kulilaei SIL (*Summer Institute of Linguistics*) udiyedi

bena tausaguidi se hetamalidima. Bolimai 1996 unai SIL taupaisowaina se lagema na se hetubu kalina Saliba se kaipatei. Ye lau ee, kabo SIL taupaisowaina yo Saliba tamowaidi hekadi kulibui paisowana se hetubu bolimai 1998 unai. Bolimai 2001 unai kabo tamowai haiyona se sikulu *National Translators Course* unai. Na kabo boda haiyona se hetubudi na udiyedi ka paisowa kulibui wa unai, siya ede United, Kwato maiyadi SDA, yo Ketiliki. Na bolimai se lohakalili, ede taukulibui hekadi se boita, hekadi se pesa, na gehegehena ta unai taukulibui bodadi labui mo kulibui paisowana wa se laei se hegehe.

Ka gwauyalakalili meta buka ta iya ede nimadaena! Yaubada ka lautokiyei yona kabinamwa, yona sagu, yona kitahetete, yona hesonoga, yo yona hebayao maudoina hesabana!

Kulibui nuwanuwatuna

Yaubada hekasisina yo gadosisina debanaena ede ka henuwakalili taba yoma kulibui maudoidi se dudulai yo kalina Saliba heguhegulina unai. Yo hinage ka henuwa taba tauhasili gonowana se hasililobai. Debanaena ede bolimai se loha na ka kaikaipate buka ta ka bui kita Saliba kalinadaena.

Paisowa wa ye pilipili, matawuwuna ede buka ta taukulidi bagubagunadi, siya se kulidi kalina Giliki unai. Yo ginauli sahasahadi se kulidi wa meta beyabeyana se tubu Isalaela yo teha hekadi udiyedi. Tenem huyana ne unai tamowai yodi mauli nige doha kita, yodi koya yo kadi paisowa udoi, yo laulau se kitahesaedi wa meta nige doha kita, yo yodi taba'ohu kabikabidi udoi. Debanaena bolimai se loha na ka kaipate buka ta ka bui kita Saliba kalinadaena.

Hedehedede pilipilidi hededehemasalahadi

Beyabeyana, huyana Talam Hauhauna bukana ta taukulina bagubagunadi se kulikuli meta nige kita se nuwatuida, na siya yodi huyaena tamowaidi mo se nuwatuidi. Unai nige ginauli maudoidi se hededehemasalahanamwanamwaedi na ta nuwatulobaidi. Ede yodi hedehedede hekadi yo ginauli hekadi yo kabikabi hekadi nige kabidi ta kata, yo yodi heyaheyasoni hekadi nige se masalaha kalidaena.

Unai heyaheyasoni ena nige se masalaha kabo lausoisoi udiyedi heyaheyasoni ne nuwanuwatuna ka kuli, na pepwa guninaena kabo heyaheyasoni hedehededena ka kuli.

Hinage ginauli yo kabikabi yo tamowai hekadi ka kulihemasalahadi pepwa guninaena yo buka ta tupwana gehegehena ne unai, hesana ede, “Buka Tabuna hedehededena lakilakidi hededehemasalahadi”. Hedehedede ka kulihemasalahadi wa hekihekinoidi ede teina: ⌊⌋, doha, Keliso yo Taukiuli henuwaisinina.

Basileiya yo magai tautaudi (Dimdimyena ta wane, *map*) hinage ka kulidi buka ta unai, udiyedi kabo magai yo teha ku lobaidi.

Lausoisoi hekadiyo udiyedi hedehedede hagahagadi ka kulidi na hekihekinoidi ede teina: *[ ]*. Yoma nuwatu ede taba kowa tauhasihasili bena ka saguigo na lausoisoi ne se masalaha kalimwai. Doha ede, Mataiyo, Maleko, Luka, Yowane, yo Apostolo Yodi Paisowa bukadi udiyedi meta tamowai yodi hedehedede se kulidi. Na hedehedede hekadi se lohakalili na madai tauhasihasili nuwana ye luluhi tauhedehedede ne kaiteya. Unai kabo tauhedehedede hededehemasalahana ka kuli'uyoi, doha Mataiyo 6:14 yo 11:27 yo 12:43 udiyedi. Na hinage, lausoisoi hekadiyo udiyedi meta kabanuwamasalaha hedehedededi udiyedi ka kulitubeidi. Unai kabo lausoisoi ne kaniyona ye masalaha na taba nige ta nuwapwanopwano. Doha Mataiyo 6:15 yo 12:5 yo Luka 17:33 udiyedi.

Lauhasili kabalobaidi kulikulidi idohagi ta hasilidi

Teina buka ta tupwana hinage ta kataidi “buka”, siya ede Mataiyo yo Maleko yo ye lau ee Hemasalahana bukana. Hesadi yo yodi kabalobaidi pepwadi numeladi meta buka ta kabahetubuna ne unai ku lobaidi.

Buka kesega luwana ne unai meta peina. Peina meta numela ta tole: 1, 2, 3, yo ye lau.

Peina kesega hinage se hineli'uyoi ede lausoisoi, meta hinage numela se tole. Peina yo lausoisoi duwaduwalidiyena *colon* “:” ta kuli. Peina yo lausoisoi numeladi meta nige kulikuli bagubagunadi udiyedi se kulidi, na bolimai 1272 unai peina se hekasadi na bolimai 1551 unai lausoisoi se hekasadi, ede se kulidi buka unai.

Buka yo peina yo lausoisoina ne kulikulidi doha teina:

Mataiyo 1 :1 ta hasili ede, Mataiyo peina bagubagunana (o, peina one), lausoisoina one. *Colon* “:” kaniyona ede “lausoisoina”.

Loma 2:1 -3 ta hasili ede “Loma peina helabuina (o, peina two), lausoisoina one *ye lau* three”. *Dash* “ -” kaniyona ede “ *ye lau*”.

Loma 5:1,5 ta hasili ede “Loma peina five, lausoisoina one *yo* five”. *Comma* “ ,” ne kaniyona ede “ *yo*”.

Loma 5:1 —8:39 ta hasili ede “Loma peina five, lausoisoina one, *ye lau peina* eight, lausoisoina 39”. *Dash* lohalohana ne “ —” kaniyona ede “ *ye lau peina*”.

Kulikuli kao udoi'udoi hekihekinoidi

Hasihasili unai kabakaiyawasi hekihekinoina

Ta hasili meta nige kulikuli maudoina ta hasilikesegai, na bena ta kaikaiyawasi na yawasida ta hai. Hekihekinoidi ede “.” (*fullstop*), iya ede kabakaiyawasi lohalohana, yo “ ,” (*comma*), iya ede kabakaiyawasi kubwakubwana. Na ena henamai, kabo nige fullstop, na “*?*” (question mark). Na ena yoga, kabo “!” (*exclamation mark*). Henamai yo yoga bena hinage ta hasilinamwanamwaedi.

Kulikuli ne hinage ta hinelidi tupwadiyao udiyedi, Dimdimyena hesadi ede *paragraph*. Na haedi tupwa kesega ye gehe meta bena ta kaiyawasi musamusana.

Hededehemasalaha pepwa guninaena

Ena lausoisoi hesau unai na kipwala gagilidi labui ku lobaidi doha teina, **, meta hededehemasalahana ede pepwa gunina ne unai.

Hedehedemasalaha hekadiyo udiyedi nige lausoisoi hedehededena maudoina ka kataidi, na duwaduwalina ne unai hedehedede hekadi ka kulikamposidi. Kabo hekihekinoina meta “ *...*”, doha Mataiyo 18:6 hededehemasalahana unai. Yoda hasihasilina ne unai hekihekinoi “ *...*” ta hasilikamposidi.

18:6 Tamowai *...* dobidobidi: Kalina Giliki unai hedehedede ta kaniyona labui: *...*

Tamowai yodi hedehedede hekihekinoidi

Tamowai yodi hedehedede kabahetubudi udiyedi *“* o *‘* (*double or single opening quotation mark*) ku lobai, na yodi kabagehe ne unai kabo *’* o *”* (*single or double closing quotation mark*). Doha Mataiyo 4:4 unai:

Na Yesu ye wane, *“*Yaubada kalinana unai ta hasili ye wane,

*‘*Tamowai nige pwalawa mo unai ye maumauli, na Yaubada yona hedehedede maudoidi udiyedi hinage ye maumauli. *’ ” (Dutelonomi 8:3)*

Huyana tamowai hesau yona hedehedede ta hasili ye gehe, kabo bena hinage musamusana ta kaiyawasi. Kabo taulapulapui ne se lapulobai meta teina ta tamowai ne yona hedehedede wa kana siga ede.

Kulikuli gonogonowadi kabalobaidi

Mataiyo, Maleko, Luka, yo Yowane Yesu yona mauli wasana se kuli. Unai kulikuli hekadiyo gonogonowadi. Ena doha tenem, kabo kulikuli lakilakidi kewa ne udiyedi gunidiyena ka kulihemasalahadi, doha Mataiyo 4:12 kewanaena:

Yesu ye hetubu ye lauguguya
(Maleko 1:14-15; Luka 4:14-15)

Buka kabalobaidi lausoisoi udiyedi

Buka hekadiyo udiyedi meta Talam Bagubagunana Bukana unai lausoisoi hekadi se kataidi. Ena doha tenem, meta hedehededе se katai ne mulinaena kabo kabalobaina bukana ka kuli, doha teina:

Mataiyo
Yesu wasana Mataiyo ye kuli wa
Buka ta hededehemasalahana

Buka ta taukulina meta Mataiyo, iya Yesu yona hekahekata hesau, na hesana bagubagunana Lewi. Iya Dius tamowaina na yona magai meta Kapelenauma. Kana paisowa takisi tautanotano, na kabo Yesu iya ye lobai na ye yoganei bena iya ye hemuliwatani (Mataiyo 9:9). Yesu wasana bukana ta Mataiyo ye kuli nuwana bolimai 60 ye lau 85 AD luwadiyena.

Mataiyo buka ta ye kuli meta Dius tamowaidiyao hesabadi. Dius tamowaidi wa Yaubada yona hededehesunuma beyabeyadi wa se sunumaeidi na yona basileiya se nayai bena ye masalaha tanoubu ta unai. Mataiyo ye hekitadi meta Yesu Yaubada yona basileiya ye leyama (Mataiyo 4:17).

Yesu iya Dius kadi mumuga Abelahama kana isimulita (Mataiyo 1:1). Yesu hinage Mose lauhedamaina (Dutelonomi 18:15), na gonogonowana doha Mose, Yesu hinage ye sae kuduli unai na laugagayo hauhauna ye leyama yo laulau dudulaidi ye hekatadi (Mataiyo 5—7). Yesu hinage Dawida kana isimulita, iya nabada wa unai Dius yodi wasawasa saesaena wa (Mataiyo 1:6,17), yo Yesu Isalaela (o gonowana ta wane, Yaubada yona basileiya) yodi wasawasa (Mataiyo 21:5, 27:11). Yesu meta peloweta yodi hedehedede wa ye hemamohoiyeidi (Mataiyo 1:23, 2:15,17,23, 4:14, 8:17, yo hekadiyo). Yona boita unai tamowai maudoidi ye hemaisahaidi na se hemala Yaubada yona tamowai (Mataiyo 1:21, 26:28). Na kabo Yaubada iya ye hetolo'uyoi (Mataiyo 17:9, 20:19, 28:7) na unai ye hemamohoiyei meta Yesu mamohoi Yaubada Natuna.

Teina maudoina ta ye hemasalaha meta Yesu iya Yaubada yona hededehesunuma tamowaina yo Dius yodi Mesaiya o Keliso (Mataiyo 11:2-6, 16:16,20, 23:10), yo iya taugilihaidi. Na Yesu nige Dius se bom mo yodi Mesaiya, na dagela tamowaidi hinage (Mataiyo 2:1-12, 28:18-20).

Kabahetubu unai Mataiyo ye kuli bena Yesu hesana iya Imanuwela, kaniyona ede *"Yaubada maiyada"* (Mataiyo 1:23), na gehegehena ne unai Yesu ye hededehesunuma meta iya maiyada (Mataiyo 28:20).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Yesu kana mumuga yo yona huyalabasi wasana *1:1—2:23*
- Yowane Babatiso wasana *3:1-12*
- Yesu babatiso ye hai na laukita ye hekalo *3:13—4:11*
- Yesu Galili unai ye paisowa *4:12—18:35*
- Yesu ye sae Yelusalema *19:1—20:34*
- Yesu yona mauli mayadaidi gehegehedi, se helauhetala na se unuhemwaloi *21:1—27:66*
- Yesu ye tolo'uyo na yona hekahekatao ye hetamalidi yona tautauwasa *28:1-20*

Yesu Keliso kana kulutubuwao
(Luka 3:23-38)

1 ZTeina ta Yesu Keliso kana kulutubuwao. Abelahama unai ye hetubu ye
dobi Dawida iya wasawasa, na kabo ye dobi ede Yesu unai.
2 Abelahama natuna Isako,
Isako natuna Yakobo,
Yakobo natuna Yuda ma kana kahao.
3 Yuda natunao Pelesi yo Sela, sinadi ede Tamala.
Pelesi natuna Heselona,

Heselona natuna Lama.
4 Lama natuna Aminadaba,
Aminadaba natuna Nasona,
Nasona natuna Salamona.
5 Salamona natuna Bowasi, na sinana ede Lahaba.**
Bowasi natuna Obedi, sinana ede Luti.
Obedi natuna Yese,
6 Yese natuna Dawida, iya ede wasawasa.

Dawida natuna Solomona, sinana ede Bateseba,** iya meta Ulaiya kwabulina.
7 Solomona natuna Lehobowama,
Lehobowama natuna Abiya,
Abiya natuna Asa.
8 Asa natuna Yehosapata,
Yehosapata natuna Yeholama,
Yeholama natuna Usiya.
9 Usiya natuna Yotama,
Yotama natuna Ahasa,
Ahasa natuna Hesekiya.
10 Hesekiya natuna Manase,
Manase natuna Amona,
Amona natuna Yosiya.
11 Yosiya natuna Yekoniya** ma kana kahao. Siya yodi huya unai Babiloni** yona tau'iyala se laoma Yudeya tanona tamowaidiyao se haidi se laeidi Babiloni.

12 Na muliyena kabo Yekoniya natuna Seyalatiyela,
Seyalatiyela natuna Selubabela.
13 Selubabela natuna Abiuda,
Abiuda natuna Eliyakima,
Eliyakima natuna Asowa.
14 Asowa natuna Sadoka,
Sadoka natuna Akima,
Akima natuna Eliuda,
15 Eliuda natuna Eleyasala,
Eleyasala natuna Matana,
Matana natuna Yakobo,
16 Yakobo natuna Yosepa.
Yosepa mwanena Maliya. Maliya natuna ede Yesu, iya ta katai ede Keliso.

17 Unai, Abelahama kana isimulitao ye dobi Dawida unai meta isi saudoudoi-hasi (14), yo Dawida unai ye dobi huyana se laeidi Babiloni, isidiyao meta saudoudoi-hasi (14), na kabo ye dobi Keliso unai meta hinage isi saudoudoi-hasi (14).

Yesu Keliso huyalabasina (Luka 2:1-7)

** **1:5:** *Lahaba* wasana ede Yosuwa 2 yo 6:25 udiyedi ku hasili. ** **1:6:** *Bateseba* wasana ku hasili 2 Samuwela 11—12unai. ** **1:11:** *Yekoniya* hesana hesau ede *Yehoyakina.* ** **1:11:** *Babiloni* meta basileiya yo hinage magai lakilakina teha Pesiya unai, wauta iya ede *Irak* basileiyana.

18 Yesu Keliso huyalabasina wasana ede doha teina: Maliya Yesu sinana se
hededehepatulaei Yosepa unai, na sola nige se miyakesega, na ye masalaha
na kabina se kata meta Maliya ye diyaka Yaluwa Tabuna logulogunaena.
19 Na Yosepa meta tamowai namwanamwana na nige ye henuwa Maliya
ye hemwadine tamowai matadiyena. Unai yona nuwatu ye ginauli bena
wadawadamyena ye inawasei.**
20 Sola ye nuwanuwatu, na Guiyau yona anelu ye laoma kenosuwaiyena
ye hededelau unai ye wane, "Yosepa, Dawida natuna,** tabu ku matausi na
Maliya ku tawasolai. Iya natuna meta Yaluwa Tabuna unai ye tubuma.
21 Iya kabo natuna loheya ye labasi, na hesana kabo ku tole Yesu,**
matawuwuna iya boda Isalaela yodi yababa udiyedi kabo ye gilihaidi."
22 Ginauli maudoidi ta se tubu bena Guiyau yona hedehededе peloweta
kawanaena ye hededenonohaiyako wa ye hemamohoiyei:
23 "Hasala nuwanuwasupuna kabo ye diyaka, na kabo natuna loheya ye
labasi. Iya kabo hesana se tole ede Emanuwela." *(Aisaiya 7:14)*
Emanuwela kaniyona ede *Yaubada maiyada*.
24 Yosepa ye kenotolo ede Guiyau yona anelu yona hedehededе wa ye
lauwatani na Maliya ye woyaiyama yona magaiyena ye kitahetete.
25 Na sola Maliya ma nuwanuwasupuna ye lau ee kana siga natuna ye
labasi. Na hesana Yosepa ye tole ede Yesu.

2

Tamowai sibasibadiyao teha kaluwabu unai se laoma

1 Yudeya magaina gagilina hesau hesana Betelehema unai Yesu se labasi,
Heloda** yona huyawasawasa unai. Na tamowai sibasibadiyao kipwala
taukitahekasadi teha kaluwabu unai se laoma ee Yelusalema unai se lage,
2 na se henahenamai se wane, "Komiu Dius yomi wasawasa hauhauna se
labasiyako wa, iya ede haedi? Yona huyalabasi kipwalana teha kaluwabu
unai ye sae ka kita, ede ka laoma ta bena iya ka taba'ohui."
3 Heloda wasawasa hedehededе ta ye lapui meta ye siliyata, unai nuwana
ye modekalili, yo Yelusalema tamowaidi maudoidi hinage.
4 Na taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataedi ye yoga-
gogoidima na ye henamaiyeidi, "Haedi kabo Keliso se labasi?"
5 Na se wane, "Yudeya magaina Betelehema unai, matawuwuna ede
peloweta ye kulinonohaiyako ye wane,
6 'Na kowa, Betelehema Yudeya** tanona unai,
kowa nige ku dobikalili Yudeya magaidiyao udiyedi,
matawuwuna kowa kalimyena kabo tauwoyawoya ye laoma

** **1:19:** *Unai yona nuwatu ye ginauli bena wadawadamyena ye inawasei:* Dius yodi kabikabi unai waihiu se hededehepatulaei tau hesau unai ede se kitadi doha se tawasolako, unai tamowai matadiyena meta Maliya ye ganawali. Na Yosepa meta laulau dudulaidi tamowaina, ede nige gonowana Maliya ye tawasolai, matawuwuna ye ganawaliko. Na iyamo nige ye henuwa bena Maliya ye hemwadinekaliliyei tamowai matadiyena, unai ye nuwatui bena kabo wadawadamyena ye laugabaei na Maliya kabo natuna ne tamana ye tawasolai. ** **1:20:** *Dawida natuna:* Dawida meta Yosepa kana mumuga, na anelu wa Dius yodi hedehededе unai Yosepa ye yoganei ye wane, *Dawida natuna.* ** **1:21:** *Yesu* kaniyona meta *Yaubada Tauhemaulida.* Kalina Hebelu yo Alamaiki udiyedi se katakatai ede *Yeshua,* na kalina kesega kesega katakataina udoi'udoi. ** **2:1:** *Heloda:* Wasawasa ye hetahetala'usei ta meta iya Heloda bagubagunana, hesana se katai ede Heloda Lakilakina. ** **2:6:** *Yudeya* meta tano ne hesana, na yona kabahaina ede kadi mumuga *Yuda.*

na yogu tamowai Isalaela ye kitahetetedi.' " *(Maika 5:2)*
7 Na kabo Heloda tamowai sibasibadiyao wa ye yogahesuwaladi na ye
henamaiyeidi kipwala wa yona huyamasalaha mayadaina mamohoina
bena kabina ye kata.
8 Na kabo ye hetamalidi se lau Betelehema yo ye wane, "Kwa lau wawaya
ta kwa loyanamwanamwaei. Ena kwa lobai kabo kwa uyoma yogu kwa
hedehededenamwanamwa, na kabo yau hinage ya laowa unai ya taba'ohu."
9-10 Wasawasa wa kalinana se lapui na kabo se lau, na kipwala ye
woya'useidima wa se kita'uyoi meta se gwauyalakalili. Na ye kedabagunaidi
ye lau wawaya wa yona kabamiya wa unai. 11 Se mwalaesae numa kalona
wa unai na wawaya wa ma sinana Maliya se kitadi, se tulibono yo wawaya
wa unai se taba'ohu. Yodi kainauya se haidi na se kainauyaidi, gole yo
inisenisi yo mulo.**
12 Na kabo kenosuwaiyena Yaubada ye hededelau udiyedi tabu se uyo
Heloda unai. Ede keda hesau se hai na se uyo yodi magai.

Yosepa ma mwanena yo natudi se wasabu se lau Aikupito

13 Tamowai sibasibadiyao wa se dalahaiko, na kabo Guiyau yona anelu
kenosuwaiyena ye taumasalaha Yosepa unai ye wane, "Ku tolo wawaya ta
ma sinana ku woyaidi kwa wasabu kwa lau Aikupito. Menai kabo kwa miya
ye lau ee kana siga ya hededelaowa'uyo. Matawuwuna Heloda wawaya ta
ye wasewasenei bena ye unui."
14 Ede boniyaina ne unai Yosepa ye tolo na wawaya wa ma sinana ye
wasabuyeidi se lau Aikupito.
15 Unai se miya ye lau ee Heloda ye boita. Teina unai Guiyau yona
hededepeloweta saha ye hededenonohaiyako wa ye laoma ye mamohoi:
"Aikupito unai natugu tau ya yoganei'uyoiyama." *(Hoseya 11:1)*

Heloda yona tau'iyala wawayao se unuidi

16 Heloda wasa ye lapui meta tamowai sibasibadiyao wa iya se lupoi,
unai ye kouyalayalakalili. Ede yona tau'iyala ye hetamalidi se lau Betele-
hema maudoina unai wawayao tatao yodi bolimai labui sola nige se haidi
maudoidi se unuidi. Matawuwuna ede tausibasiba wa ye henamaiyeidi na
kipwala yodi huyakitana wa unai ye laoma meta sola nige bolimai labui ye
lobai.
17 Teina unai peloweta Yelemaiya saha ye hededeyako wa ye laoma ye
mamohoi, ye wane,
18 "Kalina lakilakina Lama** unai ye laoma,
nuwayababa yo doulakilaki daguguna.
Lahela** natunao sabidi ye dou na nige ye henuwa nuwana se hededе-
hetalu,
matawuwuna ede natunao se boitako." *(Yelemaiya 31:15)*

Aikupito unai se uyoma Isalaela

** **2:11:** *Inisenisi* yo *mulo* meta mulamula panepanedi. Kainauya haiyona wa kaniyodi ede teina: *Gole* unai se hemasalaha meta Yesu se kita iya wasawasa. *Inisenisi* meta taukaitalasam tamowaidi se gabugabu na kasuna ye sae Yaubada unai, unai inisenisi kainauyana wa ye hemasalaha meta tausonoga wa Yesu se kita iya Yaubada. *Mulo* meta kamkamna tauhekaiyawasidi yo hinage tauboiboita sinaledi kabaheyausidi, unai ye hemasalaha meta Yesu kabo ye kamkamna yo ye boita. ** **2:18:** *Lama* meta magai hesau Yelusalema dedekanaena. Hedehededе ta unai Mataiyo ye hai Betelehema unai ye heyaheyasoniyei. ** **2:18:** *Lahela* meta Dius kadi mumuga Yakobo mwanena. Mataiyo ye hai ye heyaheyasoniyei sina maudoidi Betelehema unai natudiyao se boitako wa udiyedi.

19 Heloda yona boita mulinaena, Aikupito unai Guiyau yona anelu kenosuwaiyena ye taumasalaha Yosepa unai
20 ye wane, “Ku tolo wawaya ta ma sinana ku woyaidi kwa uyo Isalaela tanona unai, matawuwuna wawaya ta bena tau'unuina wa se boitako.”
21 Unai Yosepa ye tolo wawaya wa ma sinana ye woyaidi na se uyo Isalaela.
22 Na wasa ye lapui meta Heloda natuna Alekelau iya tamana lauhedamaina Yudeya yodi wasawasa, unai ye matausikalili na nige ye henuwa ye lau Yudeya. Na kenosuwaiyena hededehesibasiba ye haidi, unai ye lau Galili
23 na magai hesau hesana Nasaleta unai se miya. Unai peloweta yodi hedehededе hesau hinage ye laoma ye mamohoi:
“Iya kabo hesana se katai Nasaleta tauna.”

3

Yowane Babatiso yona lauguguya balabalaena
(Maleko 1:1-8, Luka 3:1-9, Yowane 1:19-28)

1 Bolimai hisa se lau mulidi ne unai** Yowane Babatiso Yudeya balabalanaena ye hetubu ye lauguguya ye wane,
2 “Kwa nuwabui! Matawuwuna ede Galewa basileiyana ye hanahanaumako!”
3 Yowane meta iya tamowaina ede Aisaiya peloweta ye hededehemasalaha'usei wa ye wane,
“Tamowai hesau balabala unai ye yogayoga ye wane,
‘Guiyau yona keda kwa kabinonohai,
yo yona kabalau kwa hedudulai!’ ” *(Aisaiya 40:3)*
4 Yowane kana kaleko meta kamela wiyana unai se ginauli, na kana dagilolo meta suisui hesau dahina,** na kana kai ede mwadimwadi yo kamwakamwa.
5 Yelusalema, Yudeya yo Yolidani tehana maudoina tamowaidiyao se laoma iya kalinawai
6 na yodi yababa se hededehemasalahadi, ede Yowane ye hebabatisoidi Yolidani sagasagana unai.
7 Kabo Paliseya yo Sadusiya tamowaidiyao gwaudi se laoma Yowane unai babatiso hesabana. Ye kitadi ede ye dilaidi ye wane, “Komiu mwata natunao! Kaiteya ye hededelaowa bena kabo Yaubada yona hekamkamna kwa yabubugabaei?
8 Bena nuwabui kaniyona kwa miyahemasalahadi!
9 Na tabu kwa nuwatui meta kabo *[kwa bom kwa hemauli'uyoigomiu na]* kwa wane, ‘Kama kulutubu meta Abelahama!’** Ya hededelaowa, Yaubada gonowana weku ne udiyedi Abelahama kana isimulitao ye ginaulidi.
10 Kilam meta ye nonohaiyako na kaiwa wuwuna unai ye tole. Ena kaiwa hesau nige ye kaniyonamwanamwa meta kabo ye koigabaei yo ye gabalaei kaiwa kalakalasina luwanaena.
11 Yau waila unai ya hebabatisoigomiu, yomi nuwabui kabakitana. Na tamowai hesau ede sola kabo ye laoma. Iya yona gigibwali meta ye saekalili na

** **3:1:** *Bolimai hisa se lau mulidi ne unai* meta Mataiyo yona kulikuli kalina Giliki unai ye kuli, *Tenem mayadaidi ne udiyedi.* ** **3:4:** *Kaleko* yo *dagilolo:*Yowane kana kaleko meta gonogonowana doha peloweta Ilaisa kana kaleko (2 Kin 1:8). ** **3:9:** *Kama kulutubu meta Abelahama:* Abelahama meta iya Yaubada yona kaisunuwa tamowaina, yo iya unai Dius bodana se tubuma. Paliseya yo Sadusiya tamowaidiyao wa se tolobayao kadi kulutubu ne unai na se bom se kita'uyoidi meta siya Yaubada kana bodao.

kabo yau. Yau nige ya namwakalili taba iya kana sendolo ya baheidi.** Iya kabo Yaluwa Tabuna yo kaiwa kalakalasina udiyedi ye hebabatisoigomiu.
12 Yona kabahesuhesuluisini kaikaiwana iya nimanaena, na kabo witi ye hesuluisinidi yo ye hinelidi. Na kabo kaniyodi ye toledi sanalaena, na mosomosodiyao kabo ye gabudi kaiwa kalakalasina nige yona kababoso unai."

Yesu yona babatiso
(Maleko 1:9-11, Luka 3:21-22, Yowane 1:32-34)
13 Kabo Yesu Galili unai ye laoma Yolidani sagasagana unai, bena Yowane unai babatiso ye hai.
14 Na Yowane ye kaipate bena Yesu ye hededehekaiyawasi ye wane, "Idohagi to kowa ku laoma yau kaliguyena? Ye namwa mo taba kowa ku hebabatisoigau!"
15 Na Yesu ye hededebui ye wane, "Nige, teina mahana ta unai meta kowa bena ku hebabatisoigau. Taba Yaubada yona nuwatu mo ta lauwatani." Ede Yowane ye talam na Yesu ye hebabatisoi.
16 Ye hebabatisoi ye gehe kabo Yesu waila ne unai ye gayo ye saesae, na mahanana ne unai galewa ye tasoke, na Yesu Yaubada Yaluwana** ye kita ye dobima doha bunebune na ye talu iya unai.
17 Na kalina hesau galewa ne unai ye wane, "Teina yau Natugu. Iya ya gadosisiyei, yo ya gwauyalakalili iya unai."

4

Diyabolo Yesu ye nohoi
(Maleko 1:12-13, Luka 4:1-13)
1 Na kabo Yaluwa Tabuna Yesu ye laei balabalaena bena diyabolo iya ye nohoi.
2 Menai ye kaihudi ye lau mayadai 40 yo boniyai 40, ede ye hasali.
3 Na taunohonoho wa ye laoma kalinaena ye wane, "Ena kowa Yaubada Natuna, ku hededelau weku ta udiyedi se hemala pwalawa."
4 Na Yesu ye wane, "Yaubada kalinana unai ta hasili ye wane,
'Tamowai taba nige pwalawa mo unai ye maumauli, na Yaubada yona hedehedede maudoidi udiyedi hinage ye maumauli.' " *(Dutelonomi 8:3)*
5 Na kabo diyabolo wa Yesu ye laei magai lakilakina tabuna** unai na ye saei Numa Tabuna kewana tehana saesaekalilina unai ye hetolo,
6 na ye hededelau unai ye wane, "Ena kowa Yaubada Natuna, kabo ku kamposidobi. Matawuwuna buka tabuna unai se kuli se wane,
'Yaubada kabo ye hededelau yona anelu udiyedi na se kitahetetego,
kabo nimadiyena se kabisinigo, na taba nige gonowana kaem ne ku koiyedi weku udiyedi.' " *(Same 91:11-12)*
7 Na Yesu ye hededebui ye wane, "Na hinage buka tabuna unai ta hasili meta ye wane,
'Tabu Guiyau yom Yaubada ku lautonogi.' " *(Dutelonomi 6:16)*
8 Na kabo diyabolo wa Yesu ye laei kuduli saesaekalilina unai na tanoubu ta basileiyana maudoidi yodi namwanamwa saesaedi ye hekita
9 na ye wane, "Ena ku tulibono yo ku taba'ohu kaliguwai, kabo ginauli maudoidi ta ya haidiwa."

** **3:11:** *Kana sendolo ya baheidi:* Teina ta meta heyayai tauhaina kana paisowa hesau, meta tamowai se saguidi kadi sendolo bikibikidi ne mainadi se yailidi na sendolo ne se haigabaeidi.
** **3:16:** *Yaubada Yaluwana* meta Yaluwa Tabuna.
** **4:5:** *Magai lakilakina tabuna* ne meta Yelusalema.

10 Na Yesu ye wane, “Satani, ku tausuwala! Matawuwuna buka tabuna
unai ye wane,
‘Guiyau yom Yaubada ye bom mo ku hekasisiyei, yo iya ye bom mo unai
ku taba'ohu.’ ” *(Dutelonomi 6:13)*
11 Ede diyabolo wa Yesu ye laugabaei, na anelu se laoma Yesu se kitahetete.

Yesu ye hetubu ye lauguguya
(Maleko 1:14-15, Luka 4:14-15)
12 Huya hesau Yesu wasa ye lapui meta Yowane se haiyako na numatu-
tugudu unai se tole. Ede Yudeya ye laugabaei na ye uyo Galili.
13 Nige ye uyo yona magai Nasaleta, na ye lau Kapelenauma unai ye miya,
Galili Gabwana dedekanaena, meta Sebulona yo Napatali tehadiyena.
14 Unai saha Aisaiya peloweta ye hededeyako wa ye hemamohoiyei:
15 “Sebulona tanona yo Napatali tanona,
tanodiyao udiyedi keda ye dobi gabwa,
tano Galili Gabwana dedekanaena,
Yolidani sagasagana hali sanakawasina,
Galili tanona dagela tamowaidiyao yodi kabamiya,**
16 siya masigili unai taumiya wa meta mala lakilakina se kita,
yo mwaloi logulogunaena taumiya kalidiyena mala ye sina.” *(Aisaiya 9:1-2)*
17 Tenem huyana ne unai Yesu ye hetubu ye lauguguya ye wane, “Kwa
nuwabui, matawuwuna ede galewa basileiyana ye hanahanaumako.”

Yesu yona hekahekatao bagubagunadi ye yoganeidi
(Maleko 1:16-20, Luka 5:1-11, Yowane 1:35-51)
18 Huya hesau Yesu ye yona ye laulau Galili Gabwana dedekanaena
ede tauyamayama labui ye kitadi yodi hinaya udiyedi se yamayama. Ta-
mowaidiyao ede Simona – hesana hesau ede Petelo – ma kana kaha Ande-
leya.
19 Na ye yogadobi udiyedi ye wane, “Kwa saema kwa hemuliwatanigau,
na kabo ya hekatagomiu tamowai tauyamayamaidi.”
20 Ede mahanana ne unai yodi hinaya wa se laugabaeidi na se saema se
hemuliwatani.
21 Se tausigilau, na kabo Sebedaiyo ma natunao Yamesi yo Yowane ye
kitadi yodi waga unai, yodi hinaya se polapolaidi. Na Yamesi ma kana kaha
Yowane ye yoganeidi.
22 Mahanana ne unai tamadi yo yodi waga wa se laugabaeidi, na Yesu se
hemuliwatani.

Yesu taukasiyebwa ye henamwanamwadi
(Maleko 1:39 yo 3:7-12, Luka 6:17-19)
23 Yesu Galili maudoina ye tauhetakikili na yodi sunago udiyedi
ye lauhekata. Yaubada yona basileiya wasana namwanamwana ye
hededehemasalaha, yo hinage tamowai kadi kasiyebwa udoi'udoi ye
henamwanamwadi.
24 Yesu wasana Galili tehana maudoina ye tauhetakikili, yo hinage
ye lau ee Siliya tanona maudoina unai. Na tamowai kadi kasiyebwa
udoi'udoi se laedima Yesu unai, kasiyebwa doha taukamkamna, yo yaluwa
yabayababadi tamowai se luwuidi, yo taukikikikiwasi, yo hinage taubuni-
buni, na ye henamwanamwadi.

** **4:15:** *Sebulona tanona yo Napatali tanona* yo tano hedehedededi maudoidi ne kaniyodi ede *teha Galili tanona,* na peloweta Aisaiya Galili tanona hesadiyao beyabeyadi udoi'udoi ye kataidi.

25 Na teha Galili, Dekapolisi,** Yelusalema, Yudeya, yo Yolidani
sagasagana hali sanakawasina udiyedi bodalakilaki se laoma Yesu se
hemuliwatani.

Yesu ye lauguguya kuduliyena

5

Mataiyo 5–7

Tamowai yodi kabagwauyala mamohoidi
(Luka 6:20-23)

1 Na Yesu boda wa ye kitadi se laolaoma, ede maiyanao hekahekatao se sae
kuduli hesau unai. Kabo ye tuli
2 na ye hetubu ye hekatadi ye wane,
3 "Kaiteyadi se kitalau Yaubada yona sagu unai,**
siya gonowana se gwauyala,
matawuwuna galewa basileiyana meta siya yodi.
4 Kaiteyadi se doudou yo se nuwanuwayababa,
siya gonowana se gwauyala,
matawuwuna ede Yaubada kabo nuwadi ye hededehetaludi.
5 Kaiteyadi se nuwatalu,
siya gonowana se gwauyala,
matawuwuna ede tanoubu maudoina ta kabo siya yodi.
6 Kaiteyadi laulau namwanamwadiyao se henuwakaliliyeidi,
siya gonowana se gwauyala,
matawuwuna saha se henuwa wa kabo se lobai.
7 Kaiteyadi tamowai hekadiyo se katekamkamnaeidi,
siya gonowana se gwauyala,
matawuwuna Yaubada kabo ye katekamkamnaeidi.
8 Kaiteyadi nuwadi udiyedi se a'a,
siya gonowana se gwauyala,
matawuwuna ede Yaubada kabo se kita.
9 Kaiteyadi siya tamowai tauhenuhenuwadaumwalidi,
siya gonowana se gwauyala,
matawuwuna ede Yaubada kabo ye kawanatuyeidi.
10 Kaiteyadi siya laulau namwanamwadi debadiyena se hekamkamnadi,
siya gonowana se gwauyala,
matawuwuna ede galewa basileiyana meta siya yodi.
11 Ena tamowai se dilamataigomiu yo se hekamkamnagomiu yo hed-
edelupolupo yabayababadi udoi'udoi udiyedi se hededeheyababagomiu
yau debaguyena, meta gonowana kwa gwauyala.
12 Nuwamiu bena se namwa yo kwa gwauyala matawuwuna ede yomi
kainauya ye lakikalili galewa ne unai. Kaniyona ede peloweta bagubagu-
nadiyao wa se hekamkamnadi gonogonowana doha se hekamkamnagomiu
ta."

Kalita yo mala
(Maleko 9:50, Luka 14:34-35)

** **4:25:** *Dekapolisi* kaniyona ede *magai lakilakidi saudoudoi*, yo iya hinage magai ne tehadi hesana.

** **5:3:** *Se kitalau Yaubada yona sagu unai:* Yesu yona hedehededе wa Mataiyo kalina Giliki unai ye kuli ye wane, *Kaiteyadi se deha yaluwadiyao udiyedi.*Teina meta Dius yodi hedehededе ye hededewatani. Kaniyona hesau ede, *Kaiteyadi siya taunuwadobidobi*, na kaniyona hesau ede lausoisoi ne unai ku hasili.

13 “Komiu tanoubu ta kalitana ede. Taba kalita ne kamnana ye gehe, meta
nige gonowana ta hekalita'uyoi, yo nige kana paisowa hesau. Unai kabo se
inigabae na tamowai se sae se dobi na se utu'utui.
14 Komiu tanoubu ta malana ede. Magai lakilakina hesau kuduli ke-
wanaena malana nige gonowana se tolewadam.
15 Yo hinage taba lampa ta hekalasi, meta nige gonowana gulewa unai
ta hebilikoi. Na ta tolesaei lampa kabatolena unai na numakalo ne unai
tamowai maudoidi dawayana ne se kita.
16 Unai bena tamowai yomi laulau namwanamwadi se kitadi doha mala
wa, yo tamamiu galewa ne unai se hedebasaei.”

Yesu laugagayo kaniyodi mamohoidi ye hededehemasalahadi

17 “Tabu yomi nuwatu ya laoma ta laugagayo yo peloweta yodi hedehed-
ede wa bena ya hekaiyawasidi. Nige! Na ya laoma ta bena ya hemamo-
hoiyeidi.
18 Ya hededemamohoi kalimiuyena: Galewa yo tanoubu kabo se gehe, na
[Yaubada yona] laugagayo *[se kulidiko]* wa nige gonowana kulikulidi gag-
ilina hesau ye taukwadalele, kana siga laugagayo hedehededena maudoidi
se laoma se mamohoi.
19 Ena tamowai hesau laugagayo ta gagilina hesau ye utusi yo tamowai
hekadi ye hekatadi bena laugagayo ta se utusi, Yaubada kabo iya ye
tolehemulita galewa basileiyana unai. Na ena kaiteya laugagayo ta ye
miyamiyaei yo tamowai hekadi ye hekatadi na se miyawatani, Yaubada
kabo iya ye tolehebaguna galewa basileiyana unai.
20 Ya hededelaowa kalimiuyena: Yomi laulau bena se dudulai yo se
namwakalili na kabo siya Paliseya yo laugagayo taulauhekataedi. Ena nige,
meta nige gonowana kwa lusae galewa basileiyana unai.”

Kouyalayala lauhekatana

21 “Kwa lapuiyako meta Mose ye hededelau kada mumugao udiyedi ye
wane, ‘Tabu ku kaiunu’,** yo hinage, ‘Ena tamowai hesau ye kaiunu meta iya
kabo se laei tautolehedudulai tamowaidiyao udiyedi na se hekamkamna.’
22 Na yau ya hededelaowa, ena hesau kana kaha ye kouyalayalaei meta iya
taba se helauhetala. Na ena tamowai hesau kana kaha ye kawayauyaulei
ye wane, ‘Kulum ne nige kaniyona!’, meta iya taba se laei Sunedeli bodana
unai na se hekilaino. Na taba hesau kana kaha ye hededeheyababa ye wane,
‘Kowa tamowai yauyaulekalilina, yo Yaubada kana waiunu mamohoi!’,
meta iya kabahekilainona ede kaiwa kalakalasina unai.
23 Unai, ena kowa yom kainauya ku baheiyamako bena ku kaitalasamyei
na nuwamyena ye saema meta *[kowa yom yababa hesau]* kam kaha hesau
unai na ye kouyalayalaego,
24 yom kainauya wa ku laugabaei kaitalasam kabagabuna dedekanaena,
na ku lau kam kaha wa unai yom teha ku tolehedudulai na kabo ku uyoma
yom kainauya wa ku kaitalasamyei.
25 Ena *[kam hagahaga debanaena na]* kam waiunu ye koipiliyeigo na ye
laego bena ku lauhetala, meta bena yomi lau ne unai na maidam kwa
tolehedudulaimwamwayauyei. Ena nige, kabo ye laego tauhelauhetala
unai. Yo tauhelauhetala wa kabo ye moselaego yona taupaisowa unai na ye
tolego numatutuguduyena.
26 Ya hededemamohoi: Taba nige se hepesago ye lau ee kana siga kam
hagahaga monina gagilina** gehegehena ku hemaisagabaei.”

** **5:21:** *Tabu ku kaiunu:* laugagayona ne ede Esodo 20:13unai.

** **5:26:** *Hagahaga monina gagilina* meta kalina Giliki unai se wane, kodalansi.

Ganawali lauhekatana

27 “Kwa lapuiyako meta beyabeyana Mose yona laugagayo unai ye wane,
‘Tabu ku ganawali.’**
28 Na ya hededelaowa kalimiuwai: Ena kaiteya waihiu hesau ye kita na
nuwanaena ye gadosisiyei bena taba maidana se keno, meta iya nuwana ne
unai ye ganawaliko.
29 Ena matakahatum ye woyalaego yababa unai, ku lamohai na ku gabaei.
Ye namwa mo taba yaum hesau nigele na kabo taum maudoudoina ye lau
kaiwa kalakalasina unai.
30 Yo hinage ena nimakahatum ye woyalaego yababa unai meta ku bolihai
ku gabaei. Ye namwa mo taba yaum hesau nigele na kabo taum mau-
doudoina ye lau kaiwa kalakalasina unai.”

Inawase lauhekatana
(Mataiyo 19:9, Maleko 10:11-12, Luka 16:18)

31 “Mose ye wane, ‘Ena tamowai hesau mwanena bena ye inawasei meta
kabo inawase pepwana ye kuli na ye mosei.’
32 Na yau ya hededelaowa: Ena tamowai hesau mwanena nige ye
ganawali na ye inawasegaibui, meta iya waihiu ne ye heganawali. Na
ena tamowai hesau waihiu ina'inawasena ye tawasolai, meta iya hinage ye
ganawali.”

Kaigwala lauhekatana

33 “Doha hinage kwa lapuiyako meta Mose ye hededelau kada mumugao
udiyedi ye wane, ‘Tabu yom hededekaigwala hesau ku utusi, na yom kaig-
wala ku hededediko Yaubada unai meta bena ku ginauliwatanidi.’**
34 Na yau ya hededelaowa: Tabu ku kaigwala! Tabu galewa hesanaena ku
kaikaigwala, matawuwuna galewa meta Yaubada yona kabatuli.
35 Yo tabu ku kaikaigwala tanoubu hesanaena, matawuwuna tanoubu
ta iya Yaubada kaena kabatolena. Yo tabu ku kaikaigwala Yelusalema
hesanaena, matawuwuna Yelusalema meta wasawasa saesaena yona ma-
gai.
36 Tabu ku kaikaigwala kulum ne unai,** matawuwuna nige gonowana
kulum ne maiyawana hesau ku heposiposi o ku hedubaduba.
37 Ye namwa mo taba ku talam ku wane ‘Aa’, o ku uhala ku wane ‘Nige’.
Ena saha hesau ku hededehagahagai'uyoi meta tauyababa unai ye laoma.”

Haigum lauhekatana
(Luka 6:29-30)

38 “Yo hinage kwa lapuiyako yomi taulauhekata se wane, ‘Ena matam
kesega se koihegibu, kabo hinage taukoihegibuna ne matana kesega ku
koihegibu, yo ena mwakam kesega se koihuhuhai hinage taukoihuhuhaina
ne mwakana kesega ku koihuhuhai.’**
39 Na yau ya hededelaowa: Tabu yababa tauginaulina ku laukwatak-
wataei. Ena tamowai hesau papalikahatum ne unai ye koi meta ku tolobui
na teha hesau ne unai hinage ye koi.

** **5:27:** *Tabu ku ganawali:* Esodo 20:14ku hasili. ** **5:33:** Kaigwala hedehededena meta Numela 30:2, Lewitikasi 19:12, Dutelonomi 23:21udiyedi. ** **5:36:** *Ku kaikaigwala kulum ne unai:* Ena tamowai hesau *kulunaena ye kaigwala,* kaniyona meta yona mauli kabo ye mosegabaei, ena yona hedehededе ne nige ye mamohoi. ** **5:38:** Haigum hedehededena ede Esodo 21:24, Lewitikasi 24:20, yo Dutelonomi 19:21udiyedi ku hasilidi.

40 Ena tamowai hesau ye laego kwa lauhetala na kam luwuluwu nimakubwakubwana ne ye hai meta hinage kam luwuluwu nimalohalohana** ku mosei.
41 Ena iyala tamowaina hesau ye lauheliligo bena yona gogo ku baheidi keda kubwakubwana mo,** meta bena ku baheidi ku lau kedalohaloha.**
42 Ena tamowai hesau saha ye kaibwadai kalimyena meta bena ku mosei. Na ena tamowai hesau saha kalimyena ye sagenahagahagai meta tabu ku nuwahi, na bena ku mosei."

Waiunu gadosisiyeina lauhekatana
(Luka 6:27-36)

43 "Yo hinage kwa lapuiyako yomi taulauhekata se wane, 'Keham ku gadosisiyei** na kam waiunu ku hewaiunu.'
44 Na yau ya hededelaowa kalimiuyena: Kami waiunu kwa gadosisiyeidi yo hinage tauhekamkamnagomiu yodi kwa tapwalolo.
45 Teina laulau ta unai kabo kwa hemala tamamiu galewa ne unai natunao mamohoidi, matawuwuna ede mahana ye hesina tamowai yabayababadi yo tamowai namwanamwadi udiyedi, yo hinage nabu ye hetalu tamowai namwanamwadi yo tamowai yabayababadi udiyedi.
46 Ena taugadosisiyeigomiu se bom mo kwa gadosisiyeidi, kabo kaniyona ede saha? Takisi tautanotano hinage se gadogadosisihineli.
47 Ena kehamiyao mo se bom kwa lautokihinelidi meta idohagi, bena yomi laulau ne se namwa na kabo tamowai hekadiyo ne? Matawuwuna dagela tamowaidiyao teina miya ta hinage se miyamiyaei.
48 Yomi miyamiya ne udiyedi bena kwa namwa yo kwa dudulaikalili, doha tamamiu galewa ne unai iya ye namwa yo ye dudulaikalili."

6

Kaikainauya lauhekatana

1 "Bena kwa kitanamwanamwa, tabu tamowai matadiyena yomi laulau namwanamwadi kwa ginaginaulidi bena kabo se kitahenamwagomiu. Ena yomi laulau doha teina, meta tamamiu galewa ne unai taba nige kainauyana ye haiyawa.
2 Unai ena yomi kainauya kwa moseidi deha tamowaidiyao udiyedi meta tabu bwagigina kwa yuhi doha taukailupolupo yodi laulau sunago yo keda udiyedi, yodi kainauya se moseidi tamowai matadiyena bena kabo se kitadi yo se nokoedi. Ya hededemamohoi kalimiuyena: Siya yodi kainauya maisana ede se haiyako.
3 Ena yom kainauya ku mosei deha tamowaina hesau unai meta tabu ku hedede'uyoigo kam kaha hesau unai na bena kabim ye kata.
4 Na yom kainauya meta bena ku mosewadam. Na Tamam ginauli wadawadamdi taukitadi, iya kabo ye kainauyaigo."

Tapwalolo lauhekatana
(Luka 11:2-4)

** **5:40:** *Luwuluwu nimakubwakubwana* yo *luwuluwu nimalohalohana:* Yesu yona huyaena kwama labui se likwalikwadi. *Luwuluwu nimakubwakubwana* se likwabagunai, na *luwuluwu nimalohalohana* kewanaena se likwa na hinage se hepaisowa yodi kabobo. ** **5:41:** *Keda kubwakubwana mo:* Loma yodi tau'iyala yodi dudulai meta gonowana tamowai se lauhelilidi bena yodi gogo se baheidi keda kubwakubwa. Keda ne lohana ede maela kesega, iya ede 1.5 kilomita. ** **5:41:** *Kedalohaloha:* Yesu yona hedehededede wa meta *maela labui.* ** **5:43:** *Keham ku gadosisiyei:* Hedehededede ta Lewitikasi 19:18unai ku hasili.

5 “Na ena kwa tapwalolo, tabu yomi laulau doha taukailupolupo. Se
henuwa bena kabo tamowai se kitadi, unai sunago kalodiyena yo hinage
keda dedekadiyena se tolo na se tapwatapwalolo. Ya hededemamohoi
kalimiuyena: Siya yodi tapwalolo maisana ede se haiyako.
6 Na ena ku tapwalolo, meta ku mwalae yom numa kalonaena, keda ku
gudu na ku tapwalolo Tamam unai, iya ede teha wadawadamnaena yo teha
maudoidi udiyedi taumiya. Na Tamam ginauli wadawadamdi taukitadi, iya
kabo ye kainauyaigo.
7 Na ena kwa tapwalolo, tabu yomi hedehedede kwa laulaubodai'uyoidi,
doha Yaubada nige kabina taukata yodi tapwalolo. Siya yodi nuwatu meta
bena tapwalolo se heloha, na kabo yodi yaubada ye lapuidi.
8 Unai komiu yomi tapwatapwalolo tabu doha siya, matawuwuna ede
ginauli sahasahadi udiyedi kwa deha ne Tamamiu kabidi ye katako na kabo
kwa kaibwadaidi.
9 Unai taba komiu kwa tapwalolo doha teina:
‘Tamamai galewa ne unai! Kowa hesam ka hededetausaei.
10 Yom basileiya bena ye laoma. Yom nuwatu bena ka ginauliwatanidi
tanoubu ta unai, doha galewa ne unai yom nuwatu se ginauliwatanidi.
11 Mayadai ta kaina ku leyama.
12 Yoma yababa ku nuwatugabaeidi, doha hinage kai tauheyababagai yodi
yababa ka nuwatugabaeidi.
13 Bena ku kitahetetegai na taba nige ka lulau noho luwanaena, na
tauyababa yona nuwatu udiyedi ku gilihaigai.’ ” **
14 *[Tapwalolo wa ye hekatadi ye gehe kabo ye hedehedede'uyo ye wane,]*
“Tauheyababagomiu yodi yababa bena kwa nuwatugabaeidi, kabo
Tamamiu galewa ne unai hinage yomi yababa ye nuwatugabaeidi.
15 Na ena yodi yababa nige kwa nuwatugabaeidi meta hinage Tamamiu
[galewa ne unai] taba nige yomi yababa ye nuwatugabaeidi.”

Kaihudi lauhekatana

16 “Ena kwa kaihudi, tabu kami kao doha taukailupolupo yodi laulau.
Siya kadi kao se heyababadi bena tamowai se kitadi meta se kaihudi. Ya
hededemamohoi kalimiuyena: Siya yodi kainauya ede se haidiko.
17 Na kowa huyana ku kaihudi meta bena ku matakabi, kulum ne ku
heyausi yo ku suwali.
18 Unai kabo tamowai hekadi nige gonowana se kitalobaigo meta ku kai-
hudi, na Tamam teha wadawadamyena taumiya, iya ye bom mo kabim ye
kata. Na Tamam ginauli wadawadamdi taukitadi, iya kabo ye kainauyaigo.”

Gogo lauhekatadi
(Luka 12:22-36 yo 16:13)

19 “Tanoubu ta unai tabu kwa kaipate bena taba kwa gogokalili. Gogo
ne kabo se pwasa yo se tatagwaligwali, yo hinage taukaiwahali kabo se
kaiwahalidi.
20 Na taba kwa kaipate bena galewa ne unai kwa gogokalili. Temenai
nige gonowana sulasula se kapulapaidi yo taba nige masi ye heyababadi, yo
hinage taukaiwahali taba nige se kaiwahalidi.
21 Matawuwuna ede kaiteya teha unai yom gogo se miyamiya, meta
nuwam ede temenai.

** **6:13:** Kulikuli beyabeyadi hekadiyo lausoisoi 13 se tubei se wane, *Matawuwuna ede basileiya kowa yom, yo gigibwali kowa yom, yo didiga kowa yom. Mamohoi!* Nimakulikuli pepwadi bagubagunadi udiyedi hedehedede ta nige se kulidi. Iyamo huyana tapwalolo ta ta katai dubuyena kabo hedehedede ta hinage ta katai.

22 Matada meta siya tauda ta malana ede. Ena matada se dawaya meta
kabo tauda maudoina ta ye dawaya.
23 Ena matada se yababa** meta tauda maudoina ta kabo ye masigili. Na
ena ku nuwatui meta mala ede nuwamyena, na mala ne meta ye masigili,
masigilina ne meta ye lakikalili.
24 Nige gonowana tamowai hesau tanuwaga labui yodi ye paisowa. Hesau
kabo ye subu na hesauna wa kabo ye henuwa. O nuwana bagubagunana
wa yona nuwatu ye ginauliwatanidi ma nuwakohihaina, na hesauna wa ye
kitadobidobiyei. Unai nige gonowana Yaubada yo moni yodi kwa paisowa.
25 Unai ya hededelaowa kalimiuyena: Tabu kwa nuwanuwatukalili yomi
mauli hesabana, bena saha kabo kwa kai yo kwa numa, yo taumiu ta
hesabana, saha kabo kwa likwa. Mauli ye saekalili na kabo kai, yo taumiu ta
ye saekalili na kabo kaleko!
26 Hage, manuwa ne sola kwa kitadi, siya nige se kumakuma, yo nige se
kelikeli, na nige kadi kai se tole sanalaena, na Tamamiu galewa ne unai, iya
ye hekahekaidi. Na komiu meta kwa saekalili na kabo manuwa ne.
27 Luwamiu ne unai kaiteya ye nuwanuwatukalili na unai gonowana kabo
mahana kesega ye tolelaei yona mauli ne unai na ye heloha'uyoi?
28 Na idohagi to kaleko kwa nuwanuwatukaliliyeidi? Sola koya pasadiyao
ne kwa kitadi. Nige se paipaisowa yo nige kaleko se laulauginauli.
29 Ya hededelaowa kalimiuyena: Solomona yona wasawasa kalekodiyao
nige hesau kana kao yona didiga doha tenem pasa ne.
30 Ena Yaubada lagau ne kadi kao ye henamwadi, siya ede wau se lala
na malaitom *[se wowoya na]* se gabudi se kalasi, meta iya gonowana kabo
kaleko namwanamwadi udiyedi komiu ye hekalekogomiu. Komiu sunuma
gagilidi tamowaidiyao!
31 Tabu nuwamiu se mode na kwa wane, 'Malaitom kabo saha ka kai? O
saha ka numa? Yo saha ka likwa?'
32 Matawuwuna nige Yaubada tausunumaeina, siya meta kai yo gogo se
henuwakaliliyeidi, na kami henuhenuwa maudoidi ta tamamiu galewa ne
unai kabidi ye katako.
33 Na komiu bena Yaubada yona basileiya nuwanuwatuna kwa tolebagu-
nai yo hinage yona miyamiya dudulaidi kwa miyamiyaidi, na kabo ginauli
maudoidi ta hinage ye haidiwa.
34 Unai tabu malaitom modena unai kwa nuwanuwatukalili,
matawuwuna malaitom kabo ye bom modena ye mode'uyo. Mayadai
kesega kesega ye bom mo polohena."

7

Kitahineli lauhekatana (Luka 6:37-38,41-42)

1 "Tabu kitahekasa ku ginauli o kowa hinage kabo kam hekasa ku lobai.
2 Matawuwuna Yaubada kabo ye hineligo doha tamowai hekadi ku hine-
lidi ne, na laugagayo saha ku hepaisowa kalidiyena wa kabo hinage Yaubada
ye hepaisowa kalimwai.
3 Ye saha to kam kaha matana mukalina ku kaikaikewai, na kowa matam
ne unai kaiwa mwayana ne nige ku modei?
4 Idohagi to ku hededelau kam kaha unai bena matana mukalina ku
haigabaei, na matam ne unai kaiwa mwayana ede sola ma miyana?

** **6:23:** *Matada se yababa:* Ena tamowai hesau ye bom mo ye nuwatu'uyoi, meta Dius tamowaidiyao se wane, *iya matana se yababa.*

5 Kowa taukailupolupo mamohoi, matam ne unai kaiwa mwayana ne ku haigabaeibagunai na matam ne ye nega, kabo kam kaha matana mukalina ne ku kitanamwanamwaei na ku haigabaei.
6 Ginauli tabudi tabu kwa moselaeidi kedewa udiyedi yo yomi giniuba tabu kwa gabalaeidi puwaka udiyedi. Ena ku gabalaeidi, kabo puwaka wa giniuba ne se utukalakalateidi bwatano ne unai, yo kedewa wa kabo se gelobui na se kalasigomiu." **

Kaibwada Yaubada unai
(Luka 11:9-13)
7 "Kwa kaibwada *[Yaubada unai]*, kabo saha kwa kaibwadai wa ye leyawa. Kwa wase, na kabo *[saha kwa wasewasenei wa Yaubada ye saguigomiu na]* kwa lobai. Yo hinage *[keda guduna unai]* kwa koikoi, kabo keda ye sokeyawa.
8 Matawuwuna ede taukaikaibwada saha se kaibwadai wa kabo se hai, yo tauwasewase saha se wasenei wa kabo se lobai, yo taukoikoi ne kalinawai meta keda kabo ye soke.
9 Komiu *[sina yo tama]*, ena natumiu ye kaibwada pwalawa kabo weku kwa mosei?
10 O ena ye kaibwada yama, kabo mwata kwa mosei?
11 Komiu tamowai yabayababadi, iyamo gonowana kabo ginauli namwanamwadiyao kwa moseidi natumiyao udiyedi. Na tamamiu galewa ne unai ye nonohakalili kabo kainauya namwanamwadi ye moseidi taukaibwada ne udiyedi."

Mose yona laugagayo maudoina kaniyona
12 "Unai, laulau sahasahadi kwa henuwadi bena tamowai se ginaulidi kalimiuyena meta komiu hinage kwa ginaulidi siya kalidiwai. Teina ta Mose yo peloweta yodi lauhekata maudoina kaniyona ede."

Keda labui hedehedededi
(Luka 13:24)
13 "Kawakeda gagilina unai kwa lusae. Matawuwuna keda ye lau kabakamkamna magaina unai meta ye masalaha yo kawakedana ye laki, unai tamowai se bado keda ne se hemuliwatani.
14 Na mauli kedana meta ye giligili yo kawakedana ye gagili, unai tamowai hisa mo se lobai na unai se lau."

Pelowetalupolupo kadi kao
(Luka 6:43-44)
15 "Kwa kitanamwanamwakalili pelowetalupolupo udiyedi. Mamoe kadi kaoyena se laowa kalimiuyena, na iyamo kadi kao mamohoina meta siya doha kedewanukula kaikaikalasidiyao.
16 Siya laulau saha se miyamiyaedi ne udiyedi kabo kwa kitalobaidi. Nige gonowana tamowai hesau maimaina gwaligwalina unai wine kaniyona ye gigi, yo hinage nige gonowana kaiwa gwaligwalidi udiyedi bosibosi kaniyona ye gigi.
17 Yo hinage kaiwa yababana kaniyona meta kaikailewa, na kaiwa namwanamwana kaniyona meta kaikaina.
18 Kaiwa namwanamwana unai taba nige kaiwa yababana kaniyona ta lobai, yo hinage kaiwa yababana unai taba nige kaiwa namwanamwana kaniyona ta lobai.

** **7:6:** *Ginauli tabudi* yo *giniuba* meta Yaubada yona hedehededede namwanamwadi, na *kedewa* yo *puwaka* ne, siya ede tamowai nige gonowana Yaubada yona hedehededede ne se hekasisiyeidi.

19 Ena taba kaiwa hesau kaniyona nige se namwa meta kabo se koigabaei
na se tulaei kaiwa kalakalasina unai.
20 Unai kaiwa kabakitalobaina ede kaniyona udiyedi.
21 Tamowai se bado se hededelaoma kaliguwai se wane, ‘Guiyau, Guiyau!’,
na iyamo nige gonowana maudoidi se lusae galewa basileiyana, na tamagu
galewa ne unai yona nuwatu kaiteyadi se ginauliwatanidi, siya se bom mo
kabo se lusae.
22 Hekasa mayadaina ne unai meta boda kabo se wane, ‘Guiyau, Guiyau,
hesamyena ka hededepeloweta, yo hesamyena demoni ka hededehepesadi,
yo hinage hesamyena laulau gigigigibwalidi ka ginaulidi.’
23 Kabo ya hededelau kalidiyena ya wane, ‘Nige kabimiu ya kata, kwa
tausuwala, komiu yomi laulau se yababakalili.’ ”

Kabakabinuma labui hedehedededi
(Luka 6:46-49)

24 “Unai, kaiteya yogu hedehededе ta ye lapuidi na ye miyawatanidi meta
iya doha tamowai sibasibana weku kewanaena ye kabinuma.
25 Na kabo nabu ye talu, kabaita ye didi, yo hinage yaumai ye towa na
numa wa ye nukunuku, na nige ye guli, matawuwuna ede numa wa weku
kewanaena ye hetolo.
26 Na kaiteya yogu hedehededе ta ye lapuidi na nige ye miyawatanidi meta
iya doha tamowai yauyaulena, malanaganagaliyena yona numa ye hetolo.
27 Na kabo nabu ye talu, kabaita ye didi yo yaumai ye towa ede numa wa
ye nukuheguli yo ye tatagwaligwali.”
28 Yesu yona lauhekata maudoidi wa gehediyena meta boda wa se noko,
29 matawuwuna ede yona lauhekata wa meta ma gigibwalina, nige doha
laugagayo taulauhekataeina tamowaidiyao.

———————

8

Yesu taulepela ye henamwanamwa
(Maleko 1:40-45, Luka 5:12-16)

1 Yesu kuduli wa unai ye lauhekatagehe ede maiyana hekahekatao se lidi
se dobi na boda se laoma se hemuliwatani.
2 Na kabo tamowai hesau lepela kalinawai ye laoma ye tulibono na ye
hededelau Yesu unai ye wane, “Guiyau, ena ku henuwa, kabo yom gigibwali
unai gonowana ku he'a'agau.”
3 Na Yesu ye kabilau tamowai wa unai na ye wane, “Ya henuwa, ku a'a!”
Mahanana ne unai lepela wa ye ulugehe na tamowai wa ye a'a.
4 Kabo Yesu ye hededelau unai ye wane, “Tabu tamowai hesau yona
ku hedehededе! Na ku lau, yom kaitalasam ku hai doha Mose yona
laugagayo unai ye hededeyako wa na ku bahelaei taukaitalasam unai ku
mosei yo hinage ye kitago,** unai kabo tamowai se kitalobai meta ku
namwanamwako.”

Iyala taubagunaena tamowaina yona sunuma
(Luka 7:1-10, Yowane 4:43-54)

5 Huyana Yesu ye lage Kapelenauma unai meta Loma yodi iyala taubagu-
naena tamowaina hesau ye laoma Yesu unai ye kaibwadasagu
6 ye wane, “Guiyau, yogu taupaisowa hesau meta ye kasiyebwa na tauna
meta se kamkamnakalili nige gonowana tauna ye hetetelidi, iya ede nu-
maena ye kenokeno.”

** **8:4:** Henamwanamwa laugagayona ta hasili Lewitikasi 14:2-4unai.

7 Ede Yesu ye wane, “Kabo ya laowa ya henamwanamwa.”
8 Na iyala taubagunaena tamowaina wa ye wane, “Guiyau, nige ya namwa
na bena ku laoma yogu numaena.** Na taba ku hedehedede mo kabo yogu
taupaisowa ne ye namwanamwa.
9 Matawuwuna yau hinage meta kagu tanuwaga yona gigibwali gunina
unai, yo yau hinage tau'iyala tauwoyaidi. Ya hededelau hesau unai ya wane,
‘Ku lau’, meta ye lau. Na hesau unai ya wane, ‘Ku laoma’, meta kabo ye
laoma. Yo ya hededelau yogu heyayai tauhaina unai ya wane, ‘Paisowa ne
ku ginauli’, meta ye ginauli.”
10 Yesu hedehedede wa ye lapuidi meta ye nokokalili. Na ye hededelau tauhemuliwatanina bodana wa udiyedi ye wane, “Mamohoikalili, ya hededelaowa kalimiuyena, Isalaela unai nige tamowai hesau ya kita yona sunuma bayabayaona doha teina!
11 Na ya hededelaowa kalimiuyena, teha bolime yo teha yalasi udiyedi
boda** kabo se laoma na Abelahama, Isako yo Yakobo maiyadiyao se tuli
galewa basileiyana kaikaigogona unai.
12 Na galewa basileiyana ne *[Yaubada ye kabinonohai meta Isalaela tamowaidiyao hesabadi, na iyamo]* tamowaidi kabo ye tolelaeidi masigili magaina unai. Temenai kabo se doudou yo kawadi se kapuyahisidi.”
13 Na Yesu kabo ye hededelau iyala taubagunaena wa unai ye wane, “Yom
sunuma ne debanaena yom taupaisowa ne kabo ye namwanamwa, na ku
lau yom magai.” Mahanana ne unai yona taupaisowa wa ye namwanamwa.

Yesu taukasiyebwa ye henamwanamwadi (Maleko 1:29-34, Luka 4:38-41)

14 Na kabo Yesu ye lau Petelo yona numa unai na Petelo bwasiyana
sinebada ye kita meta tauna se gwagwama yo ye kasiyebwa na ye kenokeno.
15 Ye kabilau sinebada wa nimana unai meta kasiyebwa wa ye gehe na
sinebada wa ye namwanamwa, ede ye kabinonoha na Yesu ye haitalai.
16 Meimeilahina ne unai mahana ye dui na kabo tamowai yaluwa
yabayababadi se tanuwagaidi wa se woyaidima na yaluwa yabayababadi
wa ye hededehepesadi. Yo taukasiyebwa maudoidi ye henamwanamwadi.
17 Teina laulau gigigigibwalidi ye ginaulidi ta unai meta Yaubada kalinana
peloweta Aisaiya ye hededediko wa ye hemamohoiyeidi doha ye wane,
“Iya meta yoda basabasa maudoidi ye haigabaeidi
na kada kasiyebwa ye henamwanamwadi.” *(Aisaiya 53:4)*

Tamowai labui bena Yesu se hemuliwatani (Luka 9:57-62)

18 Yesu boda wa ye kita meta ye laki ye laulau, unai ye hededelau
yona hekahekatao wa udiyedi meta bena se kawasilau Galili Gabwana hali
sanakawasina ne unai.
19 Na kabo laugagayo taulauhekataena hesau ye laoma Yesu unai na ye
wane, “Taulauhekata, yom kabalau maudoidi udiyedi yau kabo ya hemuliwatanigo.”
20 Na Yesu ye hededebui ye wane, “Kedewa nukula yodi duha, yo hinage
manuwa yodi noi, na Tau Natuna nige yona kabakaiyawasi mamohoina
hesau.”

** **8:8:** *Nige ya namwa na bena ku laoma yogu numaena*: Iyala taubagunaena tamowaina wa, iya nige Dius tamowaina, na Dius yodi lauhe'a'a kabikabidi kabidi ye kata. Yodi laugagayo hesau ede, ena Dius tamowaina ye lulau dagela tamowaina yona numa unai, kabo ye biki. Na hekasisidi debanaena ede ye hedede, *nige ya namwa bena ku laoma kaliguwai.* ** **8:11:** *Boda* ta, siya meta dagela tamowaidiyao, nige Dius tamowaidiyao.

21 Na tauhemuliwatanina hesau ye hededelau Yesu unai ye wane, “Guiyau,
taba gonowana ya uyo magai na tamagu toletoletauna ya kitabagunaei?” **
22 Na Yesu ye hededelau unai ye wane, “Kowa ku hemuliwatanigau, na
kaiteyadi se boitako meta siya bena kehadi tauboita ne se lae bwayabwaya
unai se tole.” **

Yesu wowoli ye hededehedaumwali
(Maleko 4:35-41, Luka 8:22-25)

23 Na kabo Yesu maiyana hekahekatao se dobi wagaena se gelu na Galili
Gabwana wa unai se kawasi.
24 Yesu waga wa unai ye kenoko na makesega kabo wowoli ye lage na waga
wa bagodu se ini'inipuluhi. 25 Unai yona hekahekatao wa iya se hanoi na se
wane, “Guiyau, ku hesaguhaida! Nige bayaona kabo ta yoli!”
26 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Idohagi to kwa matausi? Yomi
sunuma taki se gagili!” Ede ye tolo na ye hededebayao yaumai yo bagodu wa
udiyedi, meta yaumai wa ye kaiyawasi na gabwa wa ye daumwali.
27 Unai yona hekahekatao wa meta se nokokalili na se wane, “Teina meta
tamowai sahasahana? Ede yaumai yo bagodu, iyamo iya se kawakabiyei.”

Tamowai labui udiyedi yaluwa yabayababadi Yesu ye hededehepesadi
(Maleko 5:1-20, Luka 8:26-39)

28 Kabo Yesu ye dunasae Gadala** tamowaidiyao yodi teha unai. Tenem
teha ne unai meta tamowai labui, yaluwa yabayababadi siya se luwuidi.
Yodi laulau se yababakalili ede nige gonowana tamowai hesau ye lau teme-
nai. Yodi kabamiya meta tamowai yodi kabatoletoledi duhadiyao, udiyedi
se pesa se laoma Yesu se hailobai.
29 Se yogalau unai se wane, “Yaubada Natuna, saha ku henuwa kali-
maiyena? Yaubada yona kaisunuwa mayadaina meta sola nige ye lage, na
ku laoma ta bena ku hekamkamnanonohaigai?”
30 Na tehalaudi wa unai meta puwaka yawoina se dumudumuli.
31 Ede demoni wa se wane, “Ena ku hededehepesagai, taba gonowana ku
hetamaligai na ka lau puwaka ne udiyedi ka luwu?”
32 Unai Yesu ye hededelau demoni wa udiyedi ye wane, “Kwa lau!” Ede
tamowai wa se pesagabaeidi na puwaka wa udiyedi se luwu. Kabo puwaka
wa padipadi wa unai se heloigogoi se dobi Galili Gabwana wa unai se
mwaloigogoi.
33 Na puwaka wa taukitahetetedi se wasabu se lau Gadala magaina lak-
ilakina unai na saha ye tubu wa yo hinage tamowai labui wa wasadi se
hedehededeidi.
34 Ede magai wa tamowaidiyao maudoidi se laoma Yesu unai. Na huyana
iya se kita meta se kaibwadai bena taba yodi magai tanona ne ye laugabaei.

9

Yesu taubunibuni hesau ye henamwanamwa
(Maleko 2:1-12, Luka 5:17-26)

1 Yesu waga hesau unai ye gelu na ye kawasi'uyo yona magai Kapele-
nauma.

** **8:21:** *Tamagu toletoletauna ya kita:* Toletoletau hededehemasalahana ku hasili. ** **8:22:** *Kaiteyadi se boitako:* Siya ede yaluwadiyena se boitako, kaniyona ede nige se modelau Yaubada unai yo Yesu nige se sunumaei. *Kehadi tauboita* ne meta bulumaena tauboita. ** **8:28:** *Gadala:* Kulikuli beyabeyadi hekadi hesa udoi se kuli, iya ede Gelasa (doha Maleko 5:1 yo Luka 8:26udiyedi). Gadala yo Gelasa magaidi meta Galili Gabwana teha yawana unai, Gadala gabwa dedekanaena, na Gelasa kedaloha.

2 Menai tamowai hekadiyo tau hesau bunibunina diyadiyali unai se
baheiyama iya unai. Yesu yodi sunuma ye kita na ye hededelau taubunibuni
wa unai ye wane, “Natugu! Ku nuwabayao, yom yababa ya nuwatu-
gabaeidi.”
3 Na laugagayo taulauhekataedi hekadiyo se bom se gadigadigugu se
wane, “Teina tamowai ta meta Yaubada ye hededeheyaheyababa.”
4 Yodi nuwanuwatu wa Yesu kabidi ye kata ede ye hededelau udiyedi ye
wane, “Idohagi na nuwanuwatu yababadi kwa nuwanuwatuidi.
5 Hedehededе sahasahana ye biga ede, ya wane, ‘Yom yababa wa ya
nuwatugabaeidi’, o, ya wane, ‘Ku tolo na ku laulau’?
6 Ya henuwa bena kabina kwa kata meta Tau Natuna iya kaiyaulina ta unai
yona gigibwali gonowana yababa ye nuwatugabaeidi.” Ede ye hededelau
taubunibuni wa unai ye wane, “Ku tolo, yom dam ne ku bahei na ku lau yom
numa.”
7 Ede tamowai wa ye tolo na ye lau yona magai.
8 Laulau saha ye tubu wa boda se kita meta se siliyata na Yaubada se
hedebasaei, matawuwuna gigibwali wa ye mosei tamowai udiyedi.

Yesu Mataiyo ye yoganei
(Maleko 2:13-17, Luka 5:27-32)

9 Yesu magai wa ye laugabaei ye laulau, na takisi tautanotano hesau
hesana Mataiyo ye kita takisi kabatanotano numana unai ye tutuli. Ye
hededelau unai ye wane, “Ku hemuliwatanigau.” Ede Mataiyo ye tolo na ye
hemuliwatani.
10 Na muliyena ede se lau Mataiyo yona numa unai na se kaikai. Na takisi
tautanotano bodadi yo hinage yababa tamowaidi hekadiyo se laoma Yesu yo
yona hekahekatao wa maiyadiyao se kaikaigogoi.
11 Paliseya tamowaidiyao se kitadi ede yona hekahekatao wa se
henamaiyeidi, “Idohagi to tauhekatagomiu ne takisi tautanotano yo yababa
tamowaidi ne maidanao se kaikaigogoi?”
12 Yodi hedehededе wa Yesu ye lapui na ye hededebui ye wane,
“Taukasikasiyebwa mo se henuwa doketa, na tamowai namwanamwadi
meta nige.
13 Na kwa lau teina hedehededе ta kaniyona kwa wasenei:
‘Katekamkamna mo ya henuwa,
na nige kaitalasam.’ *(Hoseya 6:6)*
Yogu laoma ta meta nige tamowai yodi miyamiya dudulaidi hesabadi, na
yababa tamowaidi bena ya yogaisinidi.”

Kaihudi henamaina
(Maleko 2:18-22, Luka 5:33-39)

14 Na kabo Yowane Babatiso yona hekahekatao se laoma Yesu se
henamaiyei, “Idohagi to kai yo Paliseya tamowaidiyao ka kaikaihudi, na
tauhemuliwatanigo nige se kaikaihudi?”
15 Yesu ye hededebui ye wane, “Idohagi to tautawasola kana tau-
mana yona tawasola kaikaigogona unai bena se nuwadubu? Iyamo sola
mayadaina kabo ye laoma tautawasola kabo kalidiyena se laeihesuwala na
kehanao ne kabo se kaihudi.
16 Nige gonowana tamowai hesau kaleko hauhauna tupwana unai kwama
beyabeyana ye polai, matawuwuna kaleko hauhauna tupwana ne kabo
kwama beyabeyana ne ye tabepulisi na tapulisina ne meta kabo ye lakikalili.
17 Yo hinage tamowai nige gonowana waina hauhauna se ini waina
pakuna beyabeyana unai. Taba waina hauhauna se ini paku beyabeyana
unai, kabo paku ne ye tapulisi, na waina wa kabo ye bwalili. Unai waina

hauhauna ta ini waina pakuna hauhauna unai, kabo se namwanamwalabulabui."

Yesu sinebada yo sinekuku ye henamwanamwadi
(Maleko 5:21-43, Luka 8:40-56)

18 Yesu sola ma hedehededena, na magai wa yodi sunago badana hesau ye
laoma Yesu matanaena ye tulibono na ye wane, "Natugu waihiu kaboina ta
ye boita, na ku laoma nimam ku tolesae iya kewanaena, kabo ye mauli."
19 Ede Yesu yo yona hekahekatao wa se tolo na maiyadi se lau.
20 Se laulau, na kabo sinebada hesau kwasina ye miyamiyagabaei bolimai
saudoudoi-labui, iya Yesu dagelana ne unai ye laoma na kana kwama
sinosinona ye kabitonogi.
21 Yona nuwanuwatu unai ye wane, "Taba kana kwama mo ya kabitonogi,
kabo ya namwanamwa."
22 Na Yesu ye kitabui sinebada wa ye kita ede ye hededelau unai ye wane,
"Natugu, nuwam ye bayao! Yom sunuma ta ye henamwanamwago." Na
mahanana ne unai waihiu wa ye namwanamwa.
23 Sunago badana wa yona numa unai se lage ede tauhigohigo** yo
taudoudou bodadi se kitadi,
24 na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Kwa pesa! Sinekuku me nige ye
boita, na ye keno mo." Na se talatalawasiyei.
25 Boda wa ye hetamalidi se pesagehe kabo Yesu ye mwalae sinekuku wa
yona kabakeno wa unai na ye kabilau nimana wa unai, ede ye tolo.
26 Na wasana wa ye lau tenem teha ne maudoina unai.

Yesu taumatagibugibu labui ye henamwanamwadi

27 Yesu sunago badana yona numa wa ye laugabaei ye laulau na taumatag-
ibugibu labui se tolo na se hemuliwatani na se yogayoga se wane, "Dawida
natuna! Ku katekamkamnaegai!"
28 Na ye mwalaesae yona kabamiya numana unai na taumatagibugibu wa
se laoma iya unai. Na ye henamaiyeidi ye wane, "Kwa kawamamohoi meta
gonowagu ya henamwanamwagomiu?" Se wane, "Guiyau, ka kawamamo-
hoi!"
29 Kabo matadi ye kabitonogidi na ye wane, "Saha kwa kawamamohoiyei
wa kabo ye tubu kalimiuyena."
30 Ede matadi wa se lala. Na Yesu ye laugagayoidi ye wane, "Tabu tamowai
hesau yona kwa hedehedede!"
31 Na iyamo muliyena se lau ede Yesu wasana wa se helaki tenem teha
maudoina ne unai.

Yesu tamowai una'unana ye henamwanamwa

32 Taudi labui wa se hetubu se dalahai, na tatao hekadi kadi kaha hesau
se woyaiyama Yesu unai. Yaluwa yabayababana meta ye luwu tamowai wa
unai, ede ye una'una.
33 Na Yesu yaluwa yabayababana wa ye hededehepesa, ede tamowai
una'unana wa ye hedehededе. Na boda se noko se wane, "Nige sola laulau
hesau doha teina ka kita Isalaela unai!"
34 Na Paliseya tamowaidiyao se wane, "Yaluwa yabayababadi kadi
tanuwaga yona gigibwaliyena yaluwa yabayababadi ye hededehepesadi."

Yesu tamowai ye katekamkamnaedi

** **9:23:** *Tauhigohigo:* Dius yodi kabikabiyena higo se yuhidi meta huyagwauyala yo huyanuwadubu udiyedi.

35 Kabo Yesu ye lau magai lakilakidi yo kasa gagilidi ye tauhetakikilidi. Na ye lauhekata yodi sunago udiyedi yo Yaubada yona basileiya wasana namwanamwana ye wasaduwaiyei, yo hinage tamowai kadi kasiyebwa udoi'udoi ye henamwanamwadi.
36 Na boda wa ye kitadi ede ye katekamkamnaedi, matawuwuna pilipili udoi'udoi se hekalodi na nige tausaguidi, kadi kao doha mamoe nige taukitahetetedi.
37 Na ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, “Koya ne ye masulikalili, na taupaisowa meta nige se bado.
38 Unai kwa kaibwadalau masuli guiyauna unai na kabo koya ne taupaisowaina ye hetamalidima.”

10

Yesu yona hekahekatao saudoudoi-labui ye hetamalidi se lau se lauwasi (Maleko 3:13-19 yo 6:7-13, Luka 6:12-16 yo 9:1-6)

1 Yesu yona hekahekatao saudoudoi-labui wa ye yogagogoidima na gigibwali ye moseidi bena yaluwa bikibikidi se hededehepesadi yo tamowai kadi kasiyebwa udoi'udoi se henamwanamwadi.
2 Taupaisowa ye hetamalidi wa hesadiyao ede teina:
Bagubagunana ede Simona, hesana hesau meta Petelo, yo kana kaha Andeleya.
Yamesi Sebedaiyo natuna, yo kana kaha Yowane.
3 Pilipo yo Batolomaiyo,
Tomasi yo Mataiyo, iya takisi tautanotano,
Yamesi Alepaiya natuna, yo Tadaiyo,
4 Simona Tauhaikabi, yo Yudasi Isakaliyota, Yesu kana tauwalohai.
5 Tatao saudoudoi-labui wa Yesu ye guguyaidi na ye hetamalidi ye wane, “Tabu kwa laulau dagela tamowaidiyao yo Samaliya tamowaidi yodi magai udiyedi,
6 na kwa lau Isalaela tamowaidiyao mo udiyedi, siya doha mamoe gegegegediyao.
7 Kwa lau na kwa wasaduwai kwa wane, ‘Galewa basileiyana ye hanahanaumako.’
8 Taukasikasiyebwa kwa henamwanamwadi, tauboiboita kwa hemauli'uyoidi, taulepelepela kwa he'a'adi,** yo yaluwa yabayababadi kwa hededehepesadi. Kainauya ta kwa haimoei nige maisana, unai kwa kainauyaei, tabu maisana.
9-10 Tabu moni gole o siluba o kopa kwa baheidi, yo tabu tobwa, kwama, buti, yo tuke kwa laulaubaheidi yomi lau ne unai. Matawuwuna taupaisowa yona dudulai ede taba tamowai iya se sagui kai *[yo gogo]* udiyedi.
11 Ena magai hesau unai kwa lage meta tamowai namwanamwana hesau kwa wasenei na yona numa unai kwa miya kana siga kwa dalahai.
12 Huyana kwa mwalaesae numa ne unai meta yomi lautoki kwa mosei kwa wane, ‘Nuwadaumwali kwa hai!’
13 Ena numa ne tamowaidiyao se namwa, meta yomi nuwadaumwali ne kwa tole kalidiyena. Ena nige se namwa, meta yomi nuwadaumwali ne kwa hai'uyoi.

** **10:8:** *Taulepelepela* hededehemasalahana meta Lepela hedehededena ku hasili.

14 Ena magai hesau nige se yogaisinigomiu o se lapulaowa kalimiuyena,
meta kaemiu mukalidi kwa koinihinihiyeidi** na numa o magai ne kwa
laugabae.
15 Ya hededemamohoi kalimiuyena: Yaubada yona hekasa mayadaina ne
unai meta kadi hekamkamna se lakikalili, na kabo Sodoma yo Gomola."

Huya matada ne unai kabo hewaiunu kwa hekalo (Maleko 13:9-13, Luka 21:12-17)

16 "Ya hetamaligomiu ta kami kao doha mamoe se lulau kedewa
kaikaikalasidiyao udiyedi. Unai bena kwa sonoga doha mwata, yo tabu
yababa hesau kalimiuyena, doha bunebune.
17 Bena kwa kitakitanamwanamwa, tamowai kabo se laegomiu magai
babadadiyao udiyedi, yo sunago udiyedi kabo se pidiligomiu.
18 Yau debaguyena kabo se haigomiu na se laegomiu gabana yo wasawasa
matadiyena, bena kwa hemala *[galewa basileiyana wasana]* tauhededehe-
masalahana siya yo dagela tamowaidiyao udiyedi.
19 Na huyana se haigomiu na se helauhetalagomiu meta tabu kwa mode
bena saha yo idohagi kabo yomi hedehededе. Huyana ne unai kabo hede-
hededе se masalaha.
20 Matawuwuna hedehededе kwa hedededi ne meta nige komiu, na
Tamamiu Yaluwana ye hemasalahadi kalimiuyena na kwa hedededi.
21 Tamowai kabo yona saeya kana ye walohai, yo tama kabo natuna kana
ye walohai. Natu kabo se tolo na sinadiyao yo tamadiyao se hewaiunudi na
se mosegabaeidi na se unuhemwaloidi.
22 Tamowai maudoidi kabo se subugomiu yau debaguyena. Na kaiteya ye
miyatahitahi kana siga gehena unai, iya kabo mauli ye lobai.
23 Ena magai hesau unai se hewaiunugomiu meta kwa yabubu kwa lau
magai hesau. Hedehededе ta meta mamohoi, yo hinage ya hededelaowa
meta nige gonowana Isalaela magaidiyao kwa lauhegehedi na kabo Tau
Natuna ye uyoma.
24 Nige gonowana wawaya hesau ye saekalili na kabo tauhekatana. Yo
hinage nige gonowana taupaisowa ye saekalili na kabo kana tanuwaga.
25 Ena wawaya ye sonoga doha tauhekatana meta ye namwa, yo ena tau-
paisowa se kabi doha kana tanuwaga, meta ye namwa. Ena numa tanuwa-
gana** se hedede meta iya yaluwa yabayababadi kadi tanuwaga Belesebulu,
kabo yona numa tamowaidiyao ne** hinage se hededeheyababakaliliyeidi."

Kaiteya bena kwa mausiyei (Luka 12:2-9)

26 "Unai, tabu kwa matausiyeidi! Ginauli wadawadamdi maudoidi meta
kabo se masalaha, yo nuwanuwatu wadawadamdi maudoidi Yaubada kabo
ye tolehemasalahadi.
27 Boniyaiyena saha ya hedededi wa kabo kwa hedede'uyoidi
mayadaiyena, yo saha beyamiuyedi ya hededegadigadiguguyedi wa kabo
numa kewadi udiyedi kwa hededehelakidi.
28 Tabu buluma tauhemwaloina kwa matausiyeidi, na siya nige gonowana
yaluwa se hemwaloi. Na Yaubada mo bena kwa matausiyei, matawuwuna
iya gonowana buluma yo yaluwa ye unuhemwaloidi kaiwa kalakalasina
unai.

** **10:14:** *Kaemiu mukalidi kwa koinihinihiyeidi* hededehemasalahana ede mukali hedehededena unai. ** **10:25:** *Numa tanuwagana* meta Yesu ye bom ye hedehededе'uyoi. ** **10:25:** *Yona numa tamowaidiyao ne,* siya ede Yesu yona hekahekatao yo tauhemuhemuliwatanina hekadiyo.

29 Pene kesega** unai gonowana pekopeko labui ta hemaisadi. Iyamo
Tamamiu galewa ne unai, iya ye nuwatukaliliyeidi. Taba hesau ye beku,
meta kabina ye kata.
30 Yo hinage kulumiu maiyawadi meta ye hasilidiko.
31 Unai tabu kwa matausi. Komiu kwa saekalili na kabo pekopeko ya-
woina.
32 Kaiteya ye hededehemasalaha'uyoi tamowai matadiyena meta iya
tauhemuliwatanigau, kabo yau hinage ya hededehemasalaha Tamagu
galewa ne unai matanaena meta iya yogu tamowai.
33 Na kaiteya ye uhalaegau boda udiyedi, kabo hinage yau ya uhalaei
Tamagu galewa ne unai matanaena.
34 Tabu yomi nuwatu bena ya laoma ta nuwadaumwali ya laeiyama
kaiyaulina ta unai. Nige! Na ya laoma ta meta kelepa** ya baheiyama.
35 Ya laoma ta bena
‘tau kabo tamana ye hewaiunu,
sine kabo sinana ye hewaiunu,
yo sinehelam kabo lawana ye hewaiunu.
36 Tamowai kana waiunu ede kabo yona numakalo tamowaidiyao.’
(Maika 7:6)
37 Ena kaiteya tamana yo sinana ye gadosisikaliliyeidi na kabo yau, iya
nige gonowana yau yogu. Yo ena kaiteya natuna tau o sine ye gado-
sisikaliliyeidi na kabo yau, iya nige gonowana yau yogu.
38 Yo kaiteya nige ye henuwa yona sataulo ye bahei yo ye hemuliwatani-
gau** meta iya nige gonowana yau yogu.
39 Kaiteya yona mauli *[tanoubu ta unai]* ye nuwatukaliliyei meta kabo
yona mauli *[nige kana siga]* ye kabisapuli. Na kaiteya yona mauli *[tanoubu
ta unai]* ye mosegabaei yau debaguyena, iya kabo mauli *[nige kana siga]* ye
lobai.
40 Kaiteya ye yogaisinigomiu, yau hinage ye yogaisinigau. Yo kaiteya ye
yogaisinigau meta tauhetamaligau wa hinage ye yogaisini.
41 Kaiteya peloweta hesau ye yogaisini matawuwuna iya peloweta, yona
kainauya kabo gonogonowana doha peloweta. Yo kaiteya tamowai dudu-
laina hesau ye yogaisini matawuwuna iya tamowai dudulaina, iya yona
kainauya kabo gonogonowana doha tamowai dudulaina yona kainauya.
42 Yo hinage ena tamowai hesau yona sagu gagilina doha waila kaputina
ye mosei tamowai dobidobina hesau ta unai, matawuwuna iya tauhemuli-
watanigau, ya hededemamohoi: Iya yona kainauya kabo ye hai.”

11

Yowane Babatiso yona henamai (Luka 7:18-23)

1 Yesu yona hekahekatao saudoudoi-labui wa ye hededehasahasaidi ye
gehe, na kabo ye dalahai ye lau Galili magaidi udiyedi ye lauhekata yo ye
lauguguya.

** **10:29:** *Pene kesega* meta *asaliyona.* ** **10:34:** *Kelepa* meta hewahewaiunu heyaheyasonina.

** **10:38:** *Kaiteya nige ye henuwa yona sataulo ye bahei yo ye hemuliwatanigau:* Huyana Loma tamowai hesau se woyai bena kabo se hesataulo meta kabo kana sataulo se hebahei. Unai lausoisoi ta kaniyona ede teina: *Kaiteya nige ye henuwa bena tamowai iya se hekamkamna doha Yesu se hekamkamna, meta nige gonowana iya Yesu yona tamowai.*

2 Na Yowane Babatiso meta numatutugudu unai, na Keliso yona paisowa
wa wasana ye lapui na ye nuwalabulabui. Ede yona hekahekatao ye
hetamalidi se lau Yesu unai
3 bena se henamaiyei se wane, “Mamohoina kowa Kelisona ede ka
nayanayai wa, o sola tamowai hesau ka nayanayai kabo ye laoma?”
4 Yesu ye hededebui ye wane, “Kwa uyo na saha kwa lapuidi yo kwa kitadi
wa Yowane yona kwa hedehedede,
5 meta taumatagibugibu matadi se lala, taubunibuni se laulau, taule-
pelepela se namwanamwa, taubeyakolakola se lapulapui, tauboiboita se
tolo'uyo, yo taudehadeha wasa namwanamwana se lapulapui.
6 Na kaiteya nige ye nuwalabulabuiyeigau, meta iya gonowana ye
gwauyala.”

Yesu Yowane ye hededehemasalaha
(Luka 7:24-35)

7 Yowane yona hekahekatao wa se dalahai se lau, na kabo Yesu ye hetubu
Yowane hedehededena ye hedehededei boda wa udiyedi, ye wane, “Ginauli
saha hesabana kwa lau balabala ne unai bena kwa kita? Nuwana didiyali
yaumai ye yuhisaei yo ye yuhidobiyei?**
8 Ena nige meta saha hesabana kwa lau bena kwa kita? Yomi nuwatu
bena tamowai hesau yona kaleko wasawasadi kwa kita? Nige! Kaiteyadi
kaleko wasawasadi se likwalikwadi, siya wasawasa yodi numa udiyedi se
miyamiya.
9 O nuwana kwa lau bena peloweta hesau kwa kita? Mamohoi, ya
hededelaowa Yowane meta ye saekalili na kabo peloweta.
10 Iya tamowaina ede wasana *[peloweta Malakai]* ye kulinonohaiyako
buka tabuna unai:
‘Kabo yogu tautauwasa ya hetamali bena ye kedabagunaego.
Iya kabo yom keda ye kabinonohai.’ *(Malakai 3:1)*
11 Ya hededemamohoi kalimiuyena: Tanoubu ta tamowaidi** maudoidi
luwadiyena meta nige hesau ye saekalili na kabo Yowane Babatiso. Na
tamowai hesau galewa basileiyana unai ye dobikalili, meta tamowaina ne
ye saekalili na kabo Yowane.
12 Yowane yona huyaena ye hetubu ye laoma teina huya ta meta galewa
basileiyana wa ye laki ye lau ma bayaona, na tamowai se bado se
kaipatekalili bena se lusae basileiya ne unai.
13 Mose yona laugagayo yo peloweta maudoidi ye lau ee Yowane yona
huyaena, siya Galewa basileiyana wasana se hedehededei.
14 Na ena taba yodi hedehedede wa kwa kawamamohoiyeidi, kabo kwa
nuwatulobai meta Yowane iya ede Eliya se hededeyako meta kabo ye laoma.
15 Kaiteyadi gonowana se lapulapui bena se lapulapuinamwanamwa!”
16 *[Na Yesu yona hedehedede ye tubei ye wane,]* “Teina isi ta
tamowaidiyao,** saha unai kabo ya hekaigonogonowaidi? Siya doha
wawayao bakubakuyena se tutuli na se yogayogalau kadi kahao udiyedi se
wane,
17 ‘Higo ka yuhidi,
na nige kwa sobu.
Siyayau wanadi ka wanaidi,
na nige kwa dou.’

** **11:7:** *Didiyali* meta tamowai ye nuwalabulabui heyaheyasonina. ** **11:11:** *Tanoubu ta tamowaidi* Mataiyo ye kuli, *Sinesineo tamowai se labasidi.* ** **11:16:** *Teina isi ta tamowaidiyao* ta, siya ede Paliseya yo Sadusiya kadi bodao na Yesu se kawayababaei yo se subu.

18 Yowane ye laoma na ye kaihudi na numanuma bayabayaodi nige ye
numadi, na se wane, 'Yaluwa yabayababana hesau meta iya kalinawai.'
19 Tau Natuna ye laoma ede ye kaikai yo waina ye numanuma, na se wane,
'Sola kwa kita, ye kaimuyomuyou yo ye numanumayauyaule! Yo iya takisi
tautanotano yo yababa tamowaidiyao kadi kaha!' Na iyamo Yaubada yona
sibasiba kabahemamohoiyeina ede tamowai yona laulau dudulaidi."

Yesu tamowai nige se nuwabui ye guguyaidi (Luka 10:13-15)

20 Na Yesu Isalaela magaidiyao hekadiyo ye dilaidi, matawuwuna ede
laulau gigigigibwalidi se bado udiyedi ye ginaulidi, na nige se nuwabui. Ye
wane,
21 "Ahani mo komiu, Kolasini tamowaidiyao! Ahani mo komiu Betesaida
tamowaidiyao! *[Yababa lakilakina kabo kwa hekalo.]* Laulau gigigigibwalidi
ya ginaulidi kalimiuyena wa, taba ya ginaulidi magai yabayababadi Taiya
yo Sidona udiyedi, meta tamowaidiyao ne kabo se nuwabuiko, na yodi
nuwabui ta unai meta kabo nuwadubu kalekodiyao se luwuidi yo taudi
maudoidi se hekahusadi.
22 Unai ya hededelaowa kalimiuyena: Yaubada yona hekasa mayadaina
ne unai kamkamna lakilakina kabo kwa lobai, na kabo Taiya yo Sidona
tamowaidiyao.
23 Na komiu Kapelenauma tamowaidiyao, bena kabo Yaubada ye
lausinigomiu kwa sae galewa ne? Taba nige! Kabo kwa dobi Hade unai!
Laulau gigigigibwalidi ya ginaulidi kalimiuyena wa, taba ya ginaulidi
Sodoma** unai, meta teina mayadai ta unai kabo Sodoma sola ma miyana.
24 Unai ya hededelaowa kalimiuyena: Yaubada yona hekasa mayadaina
ne unai kamkamna lakilakina kabo kwa lobai, na kabo Sodoma ta-
mowaidiyao."

Kaiteya gonowana Yaubada kabina ye kata (Luka 10:21-22)

25 Mahanana ne unai Yesu ye gwauyala na ye tapwalolo Tamana unai
ye wane, "Tamagu, kowa galewa yo tanoubu Guiyauna. Ya hedebasaego
matawuwuna ginauli maudoidi ta ku tolewadamdi na tausonoga yo tausi-
basiba nige gonowana se nuwatulobaidi. Na tamowai supusupudi** udiyedi
ginauli ta ku tolehemasalahadi na se nuwatulobaidi.
26 Mamohoi, tamagu, teina ta yom nuwatu mamohoina yo yom kabag-
wauyala ede."
27 *[Na kabo ye hededelau boda wa udiyedi ye wane,]* "Tamagu meta
tanuwaga gigibwalina maudoina ye leyama kaliguwai.** Iya ye bom mo
kabigu ye kata, na yau ya bom mo tamagu kabina ya kata, yo hinage yogu
kaisunuwa tamowaidi udiyedi tamagu ya hededehemasalaha na kabina se
kata."

Kabakaiyawasi ede Yesu

28 Kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Yomi taulauhekata lauga-
gayo bayabayaodi se hekatagomiu, na laugagayo ne miyawatanidi meta
doha bahebahe polopolohedi. Ena kwa kaikaipatekalili bena laugagayo

** **11:23:** *Sodoma* meta magai yabayababakalilina Yaubada ye heyababa wa. Wasana ku hasili Genese 19unai. ** **11:25:** *Tamowai supusupudi:* Mataiyo yona kulikuli kalina Giliki unai kaniyona bagubagunana meta, *wawayao gagilidi,* Hedehededе ta kaniyona hekadi hinage, doha, *tamowai supusupudi,* o, *nige se sikulunamwanamwa,*o, *nige sonoga tauhaina.* ** **11:27:** *Tamagu meta tanuwaga gigibwalina maudoina ye leyama kaliguwai:* Kalina Giliki unai Mataiyo ye kuli, *Tamagu ginauli maudoidi ye ledima kaliguwai.*

ne kwa miyawatanidi na unai kamnamiu se yababa, meta kwa laoma
kaliguwai, kabo kabakaiyawasi kwa lobai.
29 Yau ya nuwabiga yo ya nuwadobidobi, unai yogu lauhekata kwa haidi
na kwa miyawatanidi, kabo nuwamiu se talu,
30 matawuwuna yogu lauhekata ne ye biga, yo kabo bahebahe mala-
malaena ya leyawa kwa bahei." **

12

Sabatiyena Yesu yona hekahekatao witi kaniyodi se gigidi
(Maleko 2:23-28, Luka 6:1-5)

1 Sabati hesau unai Yesu maiyana hekahekatao se laulau kabo witi koyana
hesau se tauduwaduwali se lau. Na se hasali ede se hetubu witi kaniyodiyao
se huhudi na se kaidi. 2 Na Paliseya tamowaidi hekadi se kitadi ede se
hededelau Yesu unai se wane, "Ku kita ne! Yom hekahekatao meta Sabati
laugagayona se utusi!"
3 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Huyana Dawida ma kana
hewahewaliyo se hasali na saha ye ginauli wa wasana kwa hasili o nige?
4 Ye lusae Yaubada yona Logulogu Tabuna unai na pwalawa hetahetabudi
ye haidi ede se kaidi. Unai laugagayo se utusi matawuwuna ede iya yo kana
hewahewaliyo maidanao wa pwalawa tabudi ta se kaidi, na taukaitalasam
mo gonowana se kaidi.**
5 Yo *[Mose yona]* laugagayo kwa hasili o nige? Ye hedede meta taukaita-
lasam Numa Tabuna unai Sabati maudoina yodi paisowa se ginaginauli na
unai Sabati laugagayona se utusi, na iyamo nige kadi gilu.
6 Unai ya hededelaowa kalimiuyena: Tamowai hesau iya ede inai meta ye
saekalili na kabo Numa Tabuna laugagayona.
7 Yaubada yona hedehededе ye wane,
'Katekamkamna mo ya henuwa, na nige kaitalasam.' *(Hoseya 6:6)*
Taba hedehededе ta kaniyona kabina kwa kata, meta nige gonowana ta-
mowai ta kwa hegilugaibuidi.
8 Matawuwuna ede Tau Natuna iya Sabati guiyauna ede."

Yesu tamowai nimana basabasana ye henamwanamwa Sabati unai
(Maleko 3:1-6, Luka 6:6-11)

9 Tenem teha ne ye laugabae kabo ye lau na ye mwalaesae yodi sunago
unai.
10 Menai meta tamowai hesau nimana ye giligili yo ye basabasa.
Na Paliseya tamowaidiyao wa se kaipate bena Yesu se hegilu, unai
iya se henamaiyei se wane, "Taba Sabatiyena tamowai hesau ta kabi-
henamwanamwa, kabo laugagayo ta utusi o nigele?"
11 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Ena taba luwamiuyena hesau yom
mamoe kesega, na mayadai Sabati unai ye bekudobi duhaena, kabo ku lau
ku tabeisini'uyoi o nige?

** **11:30:** Lausoisoi ta udiyedi Yesu yona hedehededе wa kaniyona ku hasili. Ena Yesu yona hedehededе wa ta kulibui hedehededе kesega kesega unai, kabo doha teina: 28 *Kaiteyadi kamnamiu se yababa yo yomi bahebahe se polohe, meta kwa laoma kaliguwai, kabo kaiyawasi ya leyawa.* 29 *Yogu bulumakau kabakaulabulabuiyeidi yo yogu lauhekata kwa haidi, matawuwuna yau meta ya nuwabiga yo ya nuwadobidobi, na nuwamiu kabo se talu yo se kaiyawasi.* 30 *Matawuwuna yogu bulumakau kabakaulabulabuiyeidi ne meta ye biga, yo bahebahe kabo ya leyawa ne malamalaena.* ** **12:4:** Pwalawa laugagayodi ede Lewitikasi 24:5-9udiyedi. Na Dawida wasana ne, iya ede 1 Samuwela 21:1-6unai.

12 Na tamowai meta ye saekalili na kabo mamoe! Unai ye namwa mo taba
Sabatiyena laulau namwanamwana ta ginauli."
13 Na kabo ye hededelau tamowai wa unai ye wane, "Nimam ku tuuhe-
dudulai!" Ede nimana wa ye tuuhedudulai, na ye namwanamwa doha
nimana hesauna wa.
14 Ede Paliseya tamowaidiyao wa se pesa na se koitalaliu taba idohagi na
Yesu bena se unuhemwaloi.

Yesu Yaubada yona kaisunuwa tamowaina ede

15 Yesu yodi nuwatu wa kabina ye kata, unai magai wa ye laugabaei.
Bodalakilaki iya se hemuliwatani na yodi taukasikasiyebwa maudoidi ye
henamwanamwadi.
16 Na ye guguyaidi bena tabu se hedehededehemasalaha meta iya kaiteya.
17 Teina unai Yaubada kalinana peloweta Aisaiya ye hededi wa se laoma
se mamohoi, doha ye wane,

18 "Teina ta yogu kaisunuwa tamowaina, yo iya yogu heyayai tauhaina
tamowaina ede.
Iya ya gadosisiyei, yo ya gwauyalakalili kalinawai.
Yaluwagu kabo ya mosei iya unai
na yogu kabihemauli wasana kabo ye hededehemasalaha dagela ta-
mowaidiyao udiyedi.
19 Iya taba nige ye haikawayagala, yo taba nige ye kalinalakilaki.
Hinage tamowai keda udiyedi nige gonowana kalinana se lapui.
20 Tamowai basabasadi taba nige ye heyababadi,
yo yodi sunuma gagilidi taba nige ye haigabaeidi**
kana siga yodi dudulai ye moseidi.
21 Kabo tamowai maudoidi yodi sunuma se tole iya hesanaena." *(Aisaiya
42:1-4)*

Kaiteya yona gigibwaliyena Yesu ye paipaisowa (Maleko 3:20-30, Luka 11:14-23)

22 Na kabo tamowai hesau se woyaiyama Yesu unai. Tamowai wa matag-
ibugibuna yo una'unana, matawuwuna yaluwa yabayababana iya ye luwui.
Na Yesu ye henamwanamwa, kabo ye hedehededе yo matana se lala.
23 Na boda wa se siliyata na se henahenamai'uyoidi se wane, "Teina ta
nuwana Dawida Natuna?"
24 Na huyana Paliseya boda yodi hedehededе wa se lapui ede se wane,
"Teina tamowai ta meta nige yona gigibwali, na yaluwa yabayababadi kadi
tanuwaga Belesebulu ye bom mo yona gigibwaliyena yaluwa yabayababadi
ye hededehepesadi."
25 Na Yesu yodi nuwanuwatu wa kabina ye kata ede ye hededelau udiyedi
ye wane, "Taba basileiya hesau ye bom ye lulululu'uyoi, meta taba nige yona
namwa hesau ye lobai. Yo taba magai hesau o numa hesau tamowaidiyao se
bom se haihaitoledagela'uyoidi, meta taba nige se tolokesega.
26 Taba Satani yona taupaisowa yaluwa yabayababadi ye hepesadi, meta
iya ye bom ye hewahewaiunu'uyoi na yona basileiya kabo idohagi na ye
tolobayao?

** **12:20:** Peloweta Aisaiya hedehededе ta meta heyaheyasoni unai ye kuli, iya ede doha teina:
*"Didiyali welawelaina taba nige ye kabigodu, na lampa wikina nige ye kalasinamwanamwa taba nige
ye kabiheboso."*

27 Ena taba yau Belesebulu yona gigibwaliyena yaluwa yabayababadi
ya hededehepesadi, meta tauhemuliwatanigomiu** kabo kaiteya yona gi-
gibwaliyena yaluwa yabayababadi se hededehepesadi? Unai siya kabo se
hegilugomiu meta kwa laupwano.
28 Na ena yau Yaubada Yaluwana yona gigibwaliyena yaluwa
yabayababadi ya hededehepesadi, meta Yaubada yona basileiya ye
laomako.
29 Yo hinage nige gonowana taukaiwahali hesau ye mwalae tamowai
yasiyasiyalana yona numa unai na yona gogo ye haigaibuidi. Yasiyala wa
bena ye paibagunai, na kabo gonowana yona gogo wa ye kaiwahalidi.
30 Kaiteya nige ye hemuhemuliwatanigau, iya meta tauhewaiunugau.
Yo kaiteya nige ye saguigau na tamowai ka woyagogoidima, iya meta
tauhetatagwaligwali.
31 Unai ya hededelaowa, Yaubada kabo yababa maudoidi yo hinage
Yaubada hededeheyababana maudoidi ye nuwatugabaeidi, na ena tamowai
hesau Yaluwa Tabuna ye hededeheyababa, taba nige yababa ne nuwatu-
gabaena.
32 Hinage ena kaiteya Tau Natuna ye hededeheyababa, Yaubada kabo
yona yababa ne ye nuwatugabaei. Na ena kaiteya Yaluwa Tabuna ye
hededeheyababa, meta taba nige yona yababa ne nuwatugabaena teina
huya ta unai yo huya kabo se laoma ne udiyedi.
33 Kaiwa namwanamwana meta kaniyona namwanamwadi, yo kaiwa
yababana meta kaniyona yababadi. Kaiwa kabakitalobaidi ede kaniyodi
udiyedi.
34 Komiu meta doha mwata yabayababadi! Idohagi to bena hedehedede
namwanamwadi kwa hedededi? Matawuwuna nuwanuwatu saha nuwada
ne unai ye mwayau meta kabo kawadaena ta hededegabaeidi.
35 Tamowai namwanamwana nuwana meta nuwanuwatu
namwanamwadi udiyedi ye mwayau, unai iya yona hedehedede yo
yona kabikabi kabo se namwa. Yo tamowai yababana nuwana ne meta
nuwanuwatu yababadi udiyedi ye mwayau, unai iya yona hedehedede yo
yona kabikabi kabo se yababa.
36 Na ya hededelaowa, Yaubada yona hekasa mayadaina ne unai kabo
tamowai maudoidi se tolo Yaubada matanaena na yodi hedehedede
yabayababadi saha se hededediko wa maudoidi kabo se hededehemasala-
hadi.
37 Yomi hedehedede ne udiyedi kabo ye hegilugomiu, yo yomi hedehedede
ne udiyedi kabo yailihai kwa lobai.”

Peloweta Iyona hekihekinoina
(Mataiyo 16:1-4, Maleko 8:11-12, Luka 11:29-32)

38 Na kabo Paliseya tamowaidiyao yo laugagayo taulauhekataena
hekadiyo se laoma Yesu unai se wane, “Taulauhekata, ka henuwa bena
laulau gigigigibwalina hesau ku ginauli na ka kita.”
39 Na Yesu ye hededebui ye wane, “Teina isi ta tamowaidiyao se yababa
na Yaubada nige se sunumaei** na se henuwa bena hekihekinoi hesau ya

** **12:27:** *Tauhemuliwatanigomiu:* Mataiyo ye kuli, *natumiyao*. Siya meta Paliseya tamowaidiyao hekadiyo yo yodi hekahekatao, na kadi paisowa yaluwa yabayababadi se hedehededehepasadi Yaubada hesanaena. ** **12:39:** *Yaubada nige se sunumaei:* Tamowaidiyao ne Yesu ye heyaheya-soniyeidi tauganaganawali udiyedi, na kalina Giliki unai yona hedehedede wa meta, *Isi yababana yo ganaganawalina ta ye henuwa bena hekihekinoi hesau se kita.*

hekitadi. Na taba nige hekihekinoi hesau se kita, na hekihekinoi kesega mo, kabo unai kwa kitalau ede peloweta Iyona hekihekinoina.
40 Iya meta mayadai haiyona yo boniyai haiyona yama lakilakina boganaena ye miyamiya. Doha hinage Tau Natuna kabo mayadai haiyona yo boniyai haiyona bwayabwayaena ye miya.
41 Yaubada yona hekasa mayadaina ne unai Ninewa tamowaidiyao kabo se tolo na teina isi ta tamowaidiyao se hegiludi, matawuwuna ede Iyona yona lauguguyaena Ninewa tamowaidiyao wa se nuwabui. Na mayadai ta unai tamowai hesau ye saekalili na kabo Iyona, iya ede maidamiu ta.
42 Hekasa mayadaina ne unai magai Siba** yodi wasawasa waihiuna kabo hinage ye tolo na teina isi ta tamowaidiyao ye hegiludi, matawuwuna kedalohalohaena ye laoma bena Solomona yona hededesonoga ye lapuidi.** Na tamowai hesau iya ede inai, ye sonogakalili na kabo Solomona."

Yaluwa yabayababadi yodi kabikabi
(Luka 11:24-26)
43 *[Kabo Yesu yona hedehedede ye tubei ye wane,]* "Huyana yaluwa bikibikina tamowai hesau ye pesagabaei meta ye lau balabalagaibuyena na yona kabakaiyawasi ye wase, na nige hesau ye lobai.
44 Kabo ye wane, 'Hage, ya uyo numa ya laugabaei'usei wa unai.' Ye lage'uyo numa wa ye kita meta se kuyahe'a'a yo se gwaugogonamwanamwaei, na nige taumiyaina.
45 Kabo ye lau yaluwa yabayababadi haligigi-labui ye woyaidima. Siya se yababakalili na kabo iya, na numa wa unai se lusae na se miya. Ede tamowai wa yona mauli ye yababakalili na kabo yona mauli bagubagunana wa. Teina isi yababana ta yodi mauli kabo hinage gonogonowana doha tenem."

Yesu kehanao
(Maleko 3:31-35, Luka 8:19-21)
46 Numakaloyena, Yesu sola ma hedehededena boda wa udiyedi, na sinana yo kana kahao se laoma ede dagela wa unai se nayanayai, bena kabo iya maiyadi se hedehedede.
47 Na tamowai hesau ye hededelau Yesu unai ye wane, "Sinam yo kam kahao ede dagela ne unai, se henuwa bena se kitago."
48 Kabo Yesu ye hededelau tauhedehedede wa unai ye wane, "Kaiteya iya sinagu, yo kaiteyadi kagu kahao ede?"
49 Ye nimahelelelau yona hekahekatao udiyedi na ye wane, "Ku kitadi, teina sinagu yo kagu kahao ede.
50 Matawuwuna kaiteya Tamagu galewa ne unai yona nuwatu ye miyawatani meta iya kagu kaha, lougu, yo sinagu ede."

13

Bwatano udoi'udoi heyaheyasonidi
(Maleko 4:1-9, Luka 8:4-8)
1 Mayadai kesekesegana ne unai Yesu numa wa unai ye pesa ye dobi Galili Gabwana dedekanaena ye tuli.
2 Kabo bodalakilaki se tupagogoima iya unai, ede ye gelu waga hesau unai na ye tuli, na boda maudoidi se totolo nagali wa unai.

** **12:42:** *Siba* meta basileiya beyabeyana hesau, na tausonoga se kaimasi Siba tanona nuwana Itiyopiya unai. Hekadi se wane bena Alabiya unai teha yawana ne unai. ** **12:42:** Wasana ta hasili 1 Kin 10 yo 2 Kolonikele 9udiyedi.

3 Na kabo ginauli gwaudi heyaheyasoniyena ye hedededi. Ye wane,
“Tamowai hesau ye lau yona witi koyana unai na witi likena tumadiyao ye
hesulu.
4 Ye hesuhesulu ede like wa hekadi se bekudobi kedaena. Na manuwa se
laoma ede se kaidi.
5 Like wa hekadi se beku tano maladebadebana unai. Tano wa nige ye
buluma, unai like wa se kinimwamwayau.
6 Na mahana ye dalasae na gigibwalina wa unai ede like wa se wowoya,
matawuwuna like wa lamdi nige se dobi.
7 Hekadi se beku lagau gwaligwalidi luwadiyena. Lagau wa se kini ede like
wa se yahaidi.
8 Yo hinage hekadi se beku bwatano namwanamwana unai, ede like wa se
kini yo se kaniyo, hekadi kaniyodi badodi 100, hekadi 60, yo hinage hekadi
30.
9 Kaiteyadi gonowana se lapulapui bena se lapulapuinamwanamwa!”

Matawuwuna saha to Yesu heyaheyasoni mo udiyedi ye laulauhekata (Maleko 4:10-12, Luka 8:9-10)

10 Muliyena kabo Yesu yona hekahekatao se laoma iya se henamaiyei
se wane, “Idohagi to heyaheyasoni ku hepaisowadi na ku hedehededelau
tamowai udiyedi?”
11 Unai Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Galewa basileiyana
nuwanuwatuna saesaedi ya hededehemasalahadi komiu kalimiuyena, na
siya meta nige ya hedededi udiyedi.
12 Kaiteyadi yogu lauhekata ta se lapulobaidi, siya galewa basileiyana
nuwatulobaina kalidiyena kabo ye lakikalili. Na kaiteyadi yogu lauhekata
nige se lapulobaidi meta saha se lapui wa kabo se nuwaluluhiyei yo ye gehe
kalidiyena.**
13 Heyaheyasoni yogu hepaisowadi kalidiyena kaniyona ede
‘se kaikaikewa, na nige saha se kitalobai,
yo se lapulapui, na nige se lapulobai.’ *(Yelemaiya 5:21)*
14 Yodi laulau ta udiyedi meta peloweta Aisaiya yona hedehedede wa ye
laoma ye mamohoi, doha ye wane,
‘Yogu hedehedede kabo kwa lapulapuidi,
na taba nige kwa lapulobaidi.
Yogu kabikabi kabo kwa kitadi,
na taba nige kwa kitalobaidi.
15 Matawuwuna tamowai ta nuwadiyao meta se kwailolokalili,
yo beyadi se kolakola,
yo matadi se gibu.
Na taba matadi se lala, kabo se kitalobai,
yo taba beyadi se malapai, kabo hedehedede se lapulobaidi,
yo taba nuwadi se masalaha, kabo se nuwatulobai,
iyamo nigele.
Unai nige gonowana se nuwabui na ya henamwanamwadi.’” *(Aisaiya 6:9-10)*
16 *[Kabo Yesu yona hedehedede wa ye tubei ye wane,]* “Na komiu
meta gonowana kwa gwauyala matawuwuna matamiyao udiyedi kwa
kaikaikewa na beyamiyao udiyedi kwa lapulapui.

** **13:12:** Lausoisoi ta Yesu heyaheyasoni unai ye hedededegabaei, iya ede teina: *“Kaiteya ginauli saha gagilina kalinawai meta Yaubada kabo ye helaki yo kalinawai kabo ye badokalili. Na kaiteya nige saha hesau gagilina kalinawai meta gagilina ne kalinawai kabo ye haigabaei.”*

17 Ya hededemamohoi kalimiuyena: *[Huya bagubagunana unai,]* peloweta
yo laulaududulai tamowaidi se henuwakalili saha kwa kitadi ta bena se
kitadi, yo saha kwa lapuidi ta bena se lapuidi, na iyamo nige se kitadi yo nige
se lapuidi."

Yesu bwatano heyaheyasonina kaniyona ye hededehemasalaha (Maleko 4:13-20, Luka 8:11-15)

18 "Kwa lapulapui, teina ta like tauhesuhesulu heyaheyasonina wa kaniy-
ona ede:
19 Kaiteyadi galewa hedehededena ta se lapui na nige se nuwatulobai,
kabo tauyababa ye laoma na saha namwanamwana nuwadiyena wa ye
haigabaei. Siya nuwadi kadi kao meta doha keda kalona. Tuma wa se
bekudobi unai na manuwa se laoma ede se kaidi.
20 Maladebadeba unai like se hesulu wa kaniyona ede tamowai hedehed-
ede wa ye lapui na ye haimoei ma gwauyalana.
21 Iyamo like ne nige lamna, unai yona miya nige ye loha. Na huyana
pilipili yo hewahewaiunu ye hekalodi yogu hedehededе ta debanaena meta
ye nuwagwagwama na ye lausuwala.
22 Na tamowai hesau hedehededе wa ye lapui na kaiyaulina ta nuwamode-
modena udoi'udoi yo gogo gadosisidi nuwana ne se hemwayau, ede hede-
hededе wa kalinawai nige kaniyona. Iya meta doha tano lagau gwaligwalina
luwanaena na tuma se bekudobi unai.
23 Na like hekadi se bekutalu bwatano namwanamwana unai na kabo
hekadi kaniyodi tumadiyao 100 se toledi, hekadi 60, yo hekadi 30. Teina
meta doha tamowai hesau hedehededе wa ye lapui yo ye nuwatulobai, ede
kaniyona se masalaha."

Witi yo lagau heyaheyasonidi

24 Yesu heyaheyasoni hesau ye hedede'uyoi ye wane, "Galewa basileiyana
meta doha tamowai hesau yona koya unai witi likena namwanamwadi ye
hesuludi.
25 Na boniyaiyena tamowai maudoidi se kenoko, na kana waiunu ye
laoma ede lagau likedi ye hesuludi like namwanamwadi wa luwadiyena, na
koya wa ye laugabaei.
26 Huyana like namwanamwadi wa se kini na se hetubu se kaniyo meta
lagau wa hinage se kini.
27 Koya tanuwagana yona taupaisowa se laoma unai na se wane,
'Tanuwaga, like namwanamwadi ku kumaidi yom koya ne unai, na lagau
ne haedi se laoma ede se kini ne?'
28 Ede koya tanuwagana wa ye wane, 'Waiunu lagau me ye hesulu, ede se
kini.' Yona taupaisowa wa se wane, 'Gonowana ka lau lagau ne ka upadi?'
29 Na koya tanuwagana wa ye wane, 'Taba nige, matawuwuna ena lagau
ne kwa upadi, kabo witi ne kwa upahaikesegaidi.
30 Kwa toledi na se kinigogoi kana siga kelikeli kana huya, kabo ya hedede
na witi tautanogogoidi lagau ne se tanobagunaeidi se kuinidi na se gabudi,
na kabo witi ne se tanogogoidi na se baheidima yogu sanalaena se toledi.' "

Tuma gagilidi yo yisti heyaheyasonidi (Maleko 4:30-32, Luka 13:18-21)

31 Yesu heyaheyasoni hesau ye hedede'uyoi tamowai wa udiyedi ye wane,
"Galewa basileiyana meta doha kaiwa tumana gagilina** tamowai hesau ye
hai na yona koyaena ye kumai.

** **13:31:** *Kaiwa tumana gagilina:* Kaiwa ne Dimdim unai hesana se katai ede mustard.

32 Like maudoidi ne udiyedi iya meta tuma gagilikalilina, na ena ye kini
koyaena meta iya kabo ye hemala kaiwa lakilakina, na manuwa se laoma
lagana ne udiyedi se kabinoi."
33 Hinage Yesu heyaheyasoni hesau ye hededeʼuyoi ye wane, "Galewa
basileiyana meta doha yisti gagilina. Waihiu hesau yisti ne ye hai na
pwalawa disina lakilakina unai ye yebwali kabo yisti ne pwalawa maudoina
wa ye hesese."

Yesu heyaheyasoni ye hasilidi meta peloweta yodi hedehededе wa ye hemamohoiyeidi
(Maleko 4:33-34)

34 Yesu ginauli maudoidi ta ye hedededi boda wa udiyedi meta heyaheya-
soni udiyedi ye hedehededeidi. Na nige hedehededе dudulaidiyao udiyedi
ye hedehededе.
35 Kaniyona ede peloweta hesau** yona hedehededе wa ye hemamo-
hoiyei,
"Kabo kawaguyena heyaheyasoni ya hedededi.
Yo hinage kaiyaulina yona huyatubu unai na ye laoma, hedehededе
saha Yaubada ye tolewadamdi wa kabo ya hemasalahadi." *(Same 78:2)*

Yesu witi yo lagau heyaheyasonidi kaniyona ye hedededehemasalaha

36 Yesu boda wa ye laugabaeidi na ye mwalae numakaloyena. Na yona
hekahekatao wa se laoma iya unai se wane, "Witi koyana unai lagau
heyaheyasonina wa kaniyona ku hedededehemasalaha kalimaiyena."
37 Ye wane, "Like namwanamwana tauhesuluna, iya ede Tau Natuna.
38 Na witi koyana meta kaiyaulina, na like namwanamwadi ede Yaubada
yona basileiya tamowaidiyao, na lagau meta tauyababa yona tamowai,
39 na waiunu ede diyabolo iya meta lagau likena tauhesuluna. Na kelikeli
huyana meta kaiyaulina kana siga, na taukelikeli meta Yaubada yona anelu.
40 Lagau ta se upadi na se gabudi meta kabo doha kaiyaulina yona
huyagehe unai.
41 Tau Natuna yona anelu kabo ye hetamalidi se lau yona basileiya unai,
na tamowai kadi kahao se woyalaeidi yababa unai, yo yababa tauginaulidi
maudoidi se haigabaeidi,
42 na kabo se tuudobiyeidi kaiwa kalakalasina gigigigibwalikalilina unai.
Temenai kabo se doudou yo kawadi se kapuyahisidi.
43 Na siya taukawamamohoi yo yodi laulau se dudulai kadi kao kabo
se namanamali doha mahana, Tamadi yona basileiya unai. Kaiteyadi
gonowana se lapulapui bena se lapulapuinamwanamwa!"

Wasawasa wadawadamna yo giniuba matapouna heyaheyasonidi

44 "Galewa basileiyana meta doha ginauli wasawasana hesau se tole-
wadam koyaena. Na tamowai hesau ye lobai bwatano luwanaena, ede
ye puluhiwadamʼuyoi, na ma gwauyalana ye lau yona gogo maudoidi ye
lokunegabaeidi na monina wa unai tano wa ye hemaisahai.
45 Yo hinage galewa basileiyana meta doha gogo taulokulokune ta-
mowaina hesau giniuba matapoudi namwanamwadi ye wasewase.
46 Ena giniuba matapouna namwanamwakalilina hesau ye lobai, kabo
ye lau yona gogo maudoidi ye lokunegabaeidi na monina wa unai giniuba
matapouna wa ye hemaisahai."

** **13:35:** *Peloweta* wa hesana ede Asapa. Same badodi 12 ye kulidi, na tamowai se hedede meta iya hinage peloweta hesau (2 Kolonikele 29:30).

Hinaya heyaheyasonina

47 “Hinage galewa basileiyana meta doha hinaya se galaei gabwaena, na
yama kadi kao udoi'udoi se hekonadi.
48 Hinaya wa yama ye mwayau ede tauyamayama hinaya wa se gayosaei
salagomgom wa unai na yama wa se hekasadi, namwanamwadi se usaidi
bosaena na yababadi se gabaeidi.
49 Kaiyaulina kana siga kabo doha teina: Anelu kabo se dobima tamowai
yodi miyamiya dudulaidiyao luwadiyena tamowai yababadi se tolehe-
suwaladi.
50 Na ba'aya tamowaidiyao kabo se tuudobiyeidi kaiwa kalakalasina
gigigigibwalikalilina unai. Temenai kabo se doudou yo kawadi se kapuyahi-
sidi.”
51 Yesu yona hekahekatao wa ye henamaiyeidi ye wane, “Teina ginauli
maudoidi ya hedededi ta kwa nuwatulobaidi?” Se wane, “Aa, ka nuwatu-
lobaidi.”
52 Ye hededelau udiyedi ye wane, “Unai, ena laugagayo taulauhekataena
tamowaina hesau, na galewa basileiyana lauhekatana ye haidi, meta
iya kana kao ede doha numa hesau tanuwagana yona gogo wasawasadi
hauhaudi yo hinage beyabeyadi** ye bahehepesadima na ye toledi tamowai
matadiyena.”

Nasaleta unai Yesu se subu
(Maleko 6:1-6, Luka 4:16-30)

53 Yesu heyaheyasoni wa udiyedi ye lauhekatagehe ede magai wa ye
laugabaei
54 na ye lau yona magai mamohoina Nasaleta. Na yodi sunago unai ye
lauhekata ede tamowai wa se siliyata na se wane, “Teina tamowai ta yona
sibasiba ta haedi ye hai? Yo yona gigibwali ne haedi ye hai na laulau
gigigigibwalidi ye ginaulidi?”
55 Na hinage se wane, “Iya kabina ta katako meta kapenta Yosepa natuna,
na sinana ede Maliya, yo kana kahao ede Yamesi, Yosepa, Simona, yo Yuda.
56 Na lounao maudoidi, siya ede maiyadao ta miyamiya! Na haedi sonoga
ta ye haidi?”
57 Unai Yesu se kouyalayalaei.
Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Magai maudoidi kabo peloweta se
hekasisiyei, na yona magai mamohoina yo yona numa tamowaidiyao meta
taba nige se hekasisiyei.”
58 Na Yesu laulau gigigigibwalidi hisa mo ye ginaulidi, matawuwuna
tamowai wa nige se sunumaei.

14

Yowane Babatiso yona boita
(Maleko 6:14-29, Luka 9:7-9)

1 Huyana ne meta Heloda Antipasi yona huyawasawasa Galili unai. Yesu
yona paisowa wasana ye lapuidi
2 ede ye hededelau yona taupaisowa udiyedi ye wane, “Teina meta Yowane
Babatiso boita unai ye tolo'uyoma, unai ede gigibwali kalinawai na laulau
gigigigibwalidi ye ginaulidi ta.”
3-4 Heloda meta kana kaha Pilipo mwanena Helodiyasi ye kwayai. Na
Yowane ye hedehededelau unai ye wane, “Kowa laugagayo ku utusi, taba

** **13:52:** *Gogo wasawasadi hauhaudi yo hinage beyabeyadi* meta Galewa basileiyana lauhekatana yo lauhekata beyabeyana heyaheyasonidi.

tabu kam kaha mwanena ne ku tawatawasolai!" Ede Heloda ye hedede na Yowane se hai se pai na se tole numatutuguduyena.
5 Ye henuwa bena ye unuhemwaloi, na Yudeya tamowaidiyao ye matausiyeidi, matawuwuna ede se hedede meta iya peloweta.
6 Na Heloda yona huyalabasi mayadaina henuwaisinina kaikaigogona unai, ede Helodiyasi natuna waihiu meta Heloda ma kana taumana kadi ye sobu. Yona sobu wa unai Heloda nuwana ye namwakalili
7 ede ye hededekaigwala unai ye wane, "Ena kaliguyena ginauli saha hesau ku kaibwadai meta kabo ya haiyawa."
8 Na sinana iya ye guguyaiyako, ede ye hededelau Heloda unai ye wane, "Ya henuwa Yowane Babatiso kulukuluna ku usai gaeba unai na ku haiyama."
9 Heloda ye nuwayababa, na iyamo kana taumana matadiyena ye hed-edekaigwalako. Unai waihiu wa yona nuwatu ye ginauli
10 ede ye hedede na Yowane Babatiso gadona se boli,
11 na kuluna wa se usai gaebaena na se baheiyama se mosei hasala wa unai, ede ye bahelaei sinana wa unai.
12 Yowane yona hekahekatao se laoma ede sinalena wa se hai na se laei bwayabwayaena se tole. Na saha ye tubu wa wasana Yesu yona se hedehedede.

Pwalawa haligigi yo yama labui
(Maleko 6:30-44, Luka 9:10-17, Yowane 6:1-14)

13 Yesu Yowane wasana wa ye lapui ede ye dobi wagaena ye gelu na ye kawasi ye lau balabala hesau unai, matawuwuna ye henuwa bena siya se bom mo. Magai maudoidi tamowaidiyao wa Yesu yona kabalau wasana se lapui ede se hemuliwatani na se yona se lau.
14 Na huyana Yesu ye dunasae meta bodalakilaki ye kitadi se nayanayaei. Na boda wa ye katekamkamnaedi ede taukasikasiyebwa maudoidi ye henamwanamwadi.
15 Ye hetubu ye meimeilahi ede Yesu yona hekahekatao se laoma iya unai se wane, "Teina meta balabalagaibuyena, yo mahana ye laoko. Boda ta ku hetamalidi se lau magai udiyedi kadi se lokune."
16 Na Yesu ye wane, "Taba nige kwa hetamaligwaligwalidi, na komiu kai kwa moseidi se kai."
17 Ede se wane, "Teina kalimaiyena ta meta pwalawa haligigi yo yama labui mo."
18 Ede Yesu ye wane, "Kwa baheidima kaliguwai."
19 Na ye hedede boda wa se tuli lagau wa unai. Pwalawa haligigi yo yama labui wa ye haidi ede ye kitasae galewa ne na ye lautoki Yaubada unai, kabo pwalawa wa ye kihidi na ye moseidi yona hekahekatao wa udiyedi, na yona hekahekatao pwalawa yo yama wa se soiyedi boda wa udiyedi.
20 Tamowai maudoidi wa se kaikai meta bogadi se sese. Na kaitole wa se tanogogoidi meta bosa saudoudoi-labui se hemwayaudi.
21 Taukaikai bodana wa unai meta tatao badodi 5,000, na sinesineo yo wawayao nige se hasilikesegaidi.

Yesu gabwaena ye laulau
(Maleko 6:45-52, Yowane 6:15-21)

22 Na kabo Yesu yona hekahekatao wa ye hegelumwamwayauyeidi se baguna se lau hali sanakawasi ne, na iya boda wa ye hetamaligwaligwalidi.
23 Se dalahaigwaligwali, na kabo iya ye bom ye sae kuduliyena bena ye tapwalolo. Na ye meimeilahi meta iya ye bom mo menai.

24 Waga wa meta gabwa duwaduwalinaena na yaumai se taumatai ede
bagodu waga wa se koikoinuwahi.
25 Malatomtom gagilina sola ma masimasigilina** Yesu ye dobi gabwa ne,
na gabwa kewanaena ye laulau ye lau yona hekahekatao wa udiyedi.
26 Yona hekahekatao wa iya se kita gabwa kewanaena ye laolaoma
hesabadi meta se matausikalili, ma matausidi na se yogahi se wane, “Aiyoi!
Teina ta yaluyaluwa.”
27 Na Yesu ye yogalau udiyedi ye wane, “Kwa nuwabayao! Yau Yesu! Tabu
kwa matausi!”
28 Ede Petelo ye hededelau iya unai ye wane, “Guiyau, ena mamohoina
kowa, ku hedede na gabwa ta unai ya laowa kalimwai.”
29 Ye wane, “Ku laoma!” Kabo Petelo waga wa unai ye pesa na gabwa wa
unai ye laulau ye lau Yesu hesabana.
30 Ye laulau na yaumai yo bagodu wa ye kitadi ede ye matausi na ye hetubu
ye yoli, ede ye yogalau ye wane, “Yesu, ku saguigau!”
31 Na Yesu nimana ye helelelaei na Petelo ye kabihekahini, na ye hededelau unai ye wane, “Yom sunuma taki ye gagili! Idohagi to ku nuwalabulabui?”
32 Na se laoma waga wa unai se gelu meta yaumai wa ye motu.
33 Ede taumiyamiya waga wa unai Yesu se kaihelahui yo se wane, “Mamohoikalili, kowa Yaubada Natuna!”
34 Na kabo se kawasi se lau Genesaleta unai se duna.
35 Magai wa tamowaidiyao Yesu se kitalobai ede wasa se hetamali ye lau magai maudoidi wa udiyedi. Ede taukasikasiyebwa maudoidi se laedima Yesu unai,
36 na se kaibwadakatekamkamna taba kana kwama sinosinona mo se kabitonogi. Na kana kwama taukabitonogina maudoidi se namwanamwa.

15

Yaubada yona hedehedede bena ta tolebagunaedi
(Maleko 7:1-13)

1 Paliseya yo laugagayo taulauhekataena hekadiyo Yelusalema unai se laoma na Yesu se henamaiyei se wane,
2 “Idohagi to yom hekahekatao kada kulutubu yodi kabikabi laugagayona se utusi? Nimadiyao meta nige se deulidi na se kaikai.”
3 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Na idohagi to komiu kami kulutubu yodi kabikabi debanaena Yaubada yona laugagayo kwa utusi?
4 Doha Mose yona laugagayo unai Yaubada ye wane,
‘Tamam yo sinam ku hekasisiyeidi.’ *(Esodo 20:12, Dutelonomi 5:16)*
Yo ye wane,
‘Ena kaiteya tamana yo sinana ye hededeheyababadi meta bena kwa unuhemwaloi.’ *(Esodo 21:17, Lewitikasi 20:9)*
5 Na komiu kwa hedede kwa wane, ‘Gonowana tamowai hesau ye hededelau tamana yo sinana udiyedi ye wane, “Yogu kainauya bena ya haiyawa kabasaguigomiu wa meta ya talamyeiyako Yaubada unai.”’
6 Kabikabi ta kwa talamyei, na tama yo sina hekasisidi meta nige! Yomi lauhekata ta unai kwa laupwanokalili. Kami kulutubu kabikabidiyao debadiyena ede Yaubada yona laugagayo wa kwa tolebasiyeidi.

** **14:25:** *Malatomtom gagilina sola ma masimasigilina:* Mataiyo ye kuli, *boniyai wa tupwana hehasina unai.* Mahana wa meta 3 kiloki yo 6 kiloki duwaduwalidiyena.

7 Komiu taukailupolupo! Komiu hedehededemiu Aisaiya ye hededenonohaiyako wa meta mamohoi, doha ye wane,
8 ‘Teina tamowai ta sopagaibudi mo udiyedi se hekasisiyeigau
na nuwamamohoidiyao udiyedi meta Yaubada nuwanuwatuna nigele.
9 Se kaihelahuigau meta nige kaniyona,
matawuwuna tamowai yodi laugagayo meta se laulauhekataeidi.’ ”
(Aisaiya 29:13)

Ginauli saha tamowai ye hebiki (Maleko 7:14-23)

10 Kabo Yesu boda wa ye yogagogoidima na ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa lapulapui na saha ya hedededi ta bena kwa nuwatulobaidi.
11 Ginauli saha kawamyena ku kai na ye dobi meta iya nige gonowana ye hebikigo, na saha luwam ne unai ye saema kawam ne unai ye pesa meta kabo ye hebikigo.”
12 Kabo Yesu yona hekahekatao se laoma iya unai se wane, “Yom hedehedede ta unai meta Paliseya bodadi se kouyalayalakalili.”
13 Ede Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Tamagu galewa ne unai taumiya, iya kaiwa sahasahadiyao nige ye kumaidi meta kabo ma lamdi ye suluhihaidi.
14 Kwa laugabaeidi se miyawa, siya tauwoyawoya matagibugibudiyao. Ena taba taumatagibugibu hesau yona hali taumatagibugibu ye woyai, meta kabo se bekulabulabuidobi duhaena.”
15 Na Petelo ye hededelau Yesu unai ye wane, “Taba gonowana kabahebikida heyaheyasonina wa kaniyona ku hededehemasalaha kalimaiyena?”
16 Ede Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Idohagi, sola ma nuwapwanopwanomiu?
17 Nige kwa nuwatulobai? Saha kawada ta unai ta kai meta ye dobi bogada ne unai na kabo ta miyagabaei.
18 Na hedehededе saha kawamiuyena se pesama meta nuwamiuyena se masalahama, teina ta tauhebikigomiu ede.
19 Matawuwuna ede nuwada ta udiyedi kabo nuwatu yabayababadi se masalahama, doha kaiunu, ganawali, laulau bikibikidi udoi'udoi, kaiwahali, hedehededelupolupo, yo hinage tamowai hededeheyaheyababana.
20 Teina laulau ta, siya tamowai tauhebikina ede. Na ena nimamiu ma bikidi na kai kwa hai kwa kai meta nige gonowana ye hebikigomiu.”

Kanana waihiuna yona sunuma (Maleko 7:24-30)

21 Kabo Yesu teha Galili ye laugabaei na ye sae teha Taiya yo Sidona udiyedi.
22 Na Kanana waihiuna hesau temenai taumiya ye laoma Yesu unai ye kaibwadalakilaki ye wane, “Guiyau, Dawida natuna, ku katekamkamnaegau! Yaluwa yababana hesau meta ye luwu natugu sinesinekukuna unai na ye hekasiyebwakaliliyei.”
23 Na Yesu nige saha hesau ye hedede waihiu wa unai. Kabo yona hekahekatao wa se wane, “Waihiu ta ku hetamali ye tausuwala, matawuwuna ede ye dahikwatakwatakalili.”
24 Ede Yesu ye hedehedede ye wane, “Tamagu ye hetamaligauma ta meta Isalaela mo tamowaidi hesabadi, siya doha mamoe se laulau kadi heyababa hesabana.”
25 Kabo waihiu wa ye laoma ye tulibonodobi Yesu matana wa unai na ye kaibwada ye wane, “Guiyau, ku saguigau!”

26 Yesu ye hededebui ye wane, “Nige ye dudulai bena wawayao kadi kai ta
haidi na ta gabalaedi kedewa udiyedi.”**
27 Na waihiu wa ye wane, “Guiyau, mamohoi, na iyamo kedewa kadi
tanuwaga yona hatahataena kana kai mapuladi se bekudobi meta kabo
kedewa ne se laoma se kaidi.”
28 Unai Yesu ye hededelau unai ye wane, “Waihiu, yom sunuma meta ye
lakikalili! Unai saha ku kaibwadai meta kabo ye masalaha.” Mahanana ne
unai waihiu wa natuna sinekuku wa ye namwanamwa.

Yesu tamowai kasikasiyebwadi ye henamwanamwadi

29 Yesu teha Taiya yo Sidona ye laugabaeidi na ye uyo Galili, na Galili
Gabwana dedekanaena ye yona ye lau. Kabo ye sae kuduli gagilina hesau
unai na ye tuli.
30 Kabo bodalakilaki se laoma na taukasikasiyebwa se laeidima,
kasiyebwa doha taubunibuni, taumatagibugibu, tamowai kae yo nima
yabayababadiyao, una'unadi yo taukasikasiyebwa hekadi hinage se
laeidima Yesu unai, ede maudoidi ye henamwanamwadi.
31 Unai boda wa se nokokalili, matawuwuna ede matadiyena tau'una'una
se hedehedede, taubunibuni ye henamwanamwadi, tamowai kae
yabayababadiyao se laulau yo taumatagibugibu matadiyao se lala na se
kaikewa. Na Isalaela yodi Yaubada se hedebasaei.

Yesu bodalakilaki ye hekaidi
(Maleko 8:1-10)

32 Yesu yona hekahekatao wa ye yogagogoidima na ye hededelau udiyedi
ye wane, “Tamowai ta ya katekamkamnaedi, matawuwuna ede mayadai
haiyona inai maiyadao na nige sola kai hesau se kai, unai nige ya henuwa ma
hasalidi na ya hetamalidi se lau. Taba ma hasalidi na se lau kabo kedaena
hasahasali ye haidi na se guli.”
33 Na se hededebui se wane, “Teina balabalagaibu ta unai kabo haedi kai
ta hai na bodalakilaki ta ta hekaidi?”
34 Yesu ye henamaiyeidi ye wane, “Pwalawa hisa kalimiuyedi?” Ede se
wane, “Pwalawa haligigi-labui yo yama habuhabuludiyao hisa ede teinai.”
35 Ede ye hededelau boda wa se tulidobi bwatano wa unai.
36 Kabo pwalawa yo yama wa ye haidi na ye hededelautokisae Yaubada
unai, ye kihidi na ye moseidi hekahekatao wa kalidiyena, na se soiyedi boda
wa udiyedi.
37 Boda wa se kaikai meta maudoidi bogadi se sese. Na kadi kaitole
wa hekahekatao wa se tanoi na se usagogoi meta bosa haligigi-labui se
hemwayaudi.
38 Taukaikai bodana wa unai meta tatao badodi 4,000, na sinesineo yo
wawayao nige se hasilikesegaidi.
39 Kabo Yesu boda wa ye hetamaligwaligwalidi. Na yawalana ye lau kabo
waga hesau unai ye gelu na se lau teha Magadani.

16

Paliseya yo Sadusiya se henuwa bena galewa hekihekinoina hesau se kita
(Maleko 8:11-13, Luka 12:54-56)

** **15:26:** *Kedewa* kaniyona ede, Dius tamowaidiyao se hedede ede siya wawayao na dagela tamowaidi siya kedewa. Unai Yesu yona hedehedede ta kaniyona ede, *“Nige gonowana Isalaela tamowaidiyao udiyedi yogu sagu ya haigabaei na ya saguigo, matawuwuna kowa dagela sinena.”*

1 Paliseya yo Sadusiya tamowaidiyao hekadi se laoma Yesu unai bena
se lautonogi. Na se kaibwadai taba bena galewa hekihekinoina hesau ye
ginauli se kita.
2 Ye hededelau udiyedi ye wane, “Meimeilahiyena kwa wane, ‘Huya kabo
ye namwa, matawuwuna ede mahana ye dui na yada ne ye pululu.’
3 Na malatomtomyena kwa wane, ‘Mayadai ta kabo huya ne ye yababa,
matawuwuna ede mahana ye dalasae na yada ne ye pululu yo huya ne ye
toleyaloyalohi.’ Huya kadi kao gonowana kwa hededehemasalahadi, na
idohagi to teina saha se tubutubu ta meta nige gonowana kaniyodi kwa
nuwatulobaidi.
4 Komiu yomi nuwanuwatu se yababa na Yaubada nige kwa kawamamo-
hoiyei, na kwa henuwa bena taba hekihekinoi hesau kwa kita. Na taba nige
hesau kwa kita, na kesega mo kabo ya hekitagomiu, iya ede saha ye tubu
Iyona peloweta unai wa.” Kabo Yesu ye laugabaeidi na ye lau.

Paliseya yo Sadusiya yodi yisti
(Maleko 8:14-21)

5 Galili Gabwana unai se kawasi se lau na Yesu yona hekahekatao wa se
nuwaluluhi ede nige pwalawa se bahei.
6 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Paliseya yo Sadusiya yodi yisti
udiyedi bena kwa kitakitanamwanamwa.”
7 Hekahekatao wa se bom nuwatu wa se hetahetala se wane, “Yona
hedehedede ta kaniyona ede nige pwalawa ta bahei.”
8 Saha se hetahetala wa meta Yesu kabina ye kata ede ye hededelau
udiyedi ye wane, “Idohagi to yomi sunuma se gagili na kwa bom pwalawa
hedehededena kwa hedehededei?
9 Nuwana sola nige kwa nuwatulobai? Hage, pwalawa haligigi wa kwa
nuwatuidi, ya soiyeidi boda 5,000 se kai na kadi kaitole kwa tanoi na kwa
usagogoidi meta bosa badona hisa?
10 Yo hinage taba pwalawa haligigi-labui wa kwa nuwatuidi! Ya soiyeidi
boda 4,000 se kai na kadi kaitole kwa tanoi na kwa usagogoidi meta bosa
hisa?
11 Idohagi to nige kwa nuwatulobai meta yau nige pwalawa ya heta-
hetala? Na bena Paliseya yo Sadusiya yodi yisti unai komiu kwa kita-
hetete'uyoigomiu.”
12 Unai kabo se nuwatulobai meta iya nige pwalawa kadi yisti ye het-
ahetala, na Paliseya yo Sadusiya yodi lauhekata udiyedi bena se kitaki-
tanamwanamwakalili.

Petelo Yesu ye hededehemasalaha
(Maleko 8:27-30, Luka 9:18-21)

13 Yesu maiyana hekahekatao se lage wasawasa Pilipi yona magai Sisaliya
unai, kabo yona hekahekatao wa ye henamaiyeidi ye wane, “Tamowai se
hedede Tau Natuna meta iya kaiteya?”
14 Ede se wane, “Hekadi se hedede meta kowa Yowane Babatiso, hekadi se
wane kowa Eliya, hekadi se wane kowa Yelemaiya, yo hekadi se wane kowa
peloweta hesau.”
15 Na Yesu ye henamaiyeidi ye wane, “Na komiu? Kwa hedede ede yau
kaiteya!”
16 Ede Simona Petelo ye hededelau unai ye wane, “Kowa meta Keliso,
Yaubada maumaulina natuna.”
17 Kabo Yesu ye hededelau unai ye wane, “Simona, Iyona natuna, kowa
gonowana ku gwauyala! Teina nuwatu ta meta kowa nige ku bom yom

sonoga unai ye laoma, na nuwatu ta meta tamagu galewa ne unai ye hemasalaha kalimwai.
18 Unai ya hededelaowa, kowa meta Petelo,** na teina weku ta kewana ne unai kabo yogu dubu ya kabi. Na boita nige gonowana ye hekaiyawasi.**
19 Gigibwali ya leyawa na bena Yaubada yona tamowai ku kedabagunaidi. Laulau sahasahadi ku laugagayoidi tanoubu ta unai, meta Yaubada hinage ye laugagayoidi galewa ne unai. Na laulau sahasahadi ku kitahenamwadi, meta Yaubada hinage ye kitahenamwadi."**
20 Kabo ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, "Tabu tamowai hesau yona kwa hedehedede meta yau Kelisona ede."

Yesu yona boita ye hededenonohai (Maleko 8:31-33, Luka 9:22)

21 Huyana ne unai Yesu ye hetubu yona hekahekatao ye hekatadi na ye hededehemasalaha meta bena taba ye lau Yelusalema. Temenai Dius babadadiyao yo taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataena kabo iya se hekamkamna kabikabi udoi'udoi udiyedi yo kabo se un-uhemwaloi, na mayadai hehaiyonana unai kabo Yaubada iya ye hetolo'uyoi na ye mauli.
22 Kabo Petelo Yesu ye woyahesuwala na ye hededebayao unai ye wane, "Guiyau, teina ginauli ta taba tabu se tubutubu kalimyena."
23 Yesu ye kitabui Petelo ye kaikewai na ye hededelau unai ye wane, "Ku tausuwala, kowa Satani! Kowa ku hemala yau yogu kabakalabesibesi. Kowa nige Yaubada yona nuwanuwatu ku nuwatuidi, na tamowai mo yodi nuwanuwatu udiyedi ku nuwanuwatu."

Yesu idohagi hemuhemuliwatanina (Maleko 8:34–9:1, Luka 9:23-27)

24 Na kabo Yesu ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, "Ena taba hesau ye henuwa bena ye hemuliwatanigau, meta iya bena ye bom ye nuwagabae'uyoi na yona sataulo ye bahei** na ye hemuliwatanigau.
25 Kaniyona ede ena hesau ye henuwa bena yona mauli ye bom ye kitahetete, meta kabo yona mauli ye kabisapuli. Na ena debaguyena hesau yona mauli ye nuwagabaei, kabo yona mauli ye lobai'uyoi.
26 Yo ena tamowai hesau tanoubu ta maudoudoina bena iya yona, na ye bom yaluwana ye unui, kabo saha namwanamwana ye hai? Saha unai kabo yaluwana ne ye hemaisahai'uyoi?
27 Matawuwuna ede Tau Natuna kabo ye uyoma Tamana yona didigaena, maidanao yona anelu. Huyana ne unai tamowai kesega kesega yona mauliyena saha ye ginauliyako wa unai kabo maisana ye mosei.
28 Ya hededemamohoi: Hekadiyo inai tautotolo ta meta taba nige se boita ye lau ee Tau Natuna se kita ye laoma iya wasawasa yona basileiya unai."

** **16:18:** *Petelo* kaniyona ede *weku.* ** **16:18:** *Na boita nige gonowana ye hekaiyawasi* kaniyona ede, tamowai se hewaiunu na se boita, iyamo Yaubada yona basileiya nige gonowana ye gehe. ** **16:19:** Lausoisoi unai Yesu yona hedehededе kaniyona ku hasili. Mataiyo kalina Giliki unai ye kuli ye wane, *Kabo galewa basileiyana kana kii ya haiyawa kalimwai. Na saha ku kauhekahini tanoubu ta unai, meta galewa ne unai hinage se kauhekahini. Na saha ku yailigabaei tanoubu ta unai, kabo galewa ne unai hinage se yailigabaei.* ** **16:24:** *Yona sataulo ye bahei:* Hedehededе ta kaniyona meta bena ye talamgabaei'uyoi gonowana Yesu debanaena ye boita.

17

Yaubada Yesu yona didiga ye hemasalaha
(Maleko 9:2-13, Luka 9:28-36)

1 Mayadai haligigi-kesega mulidiyena kabo Petelo, Yamesi, yo Yamesi kana
kaha Yowane, Yesu ye woyaidi se sae kuduli kewana saesaena hesau unai.
Menai se bom mo,
2 na matadiyena Yesu kana kao ye bui ye namanamali doha mahana yo
kana kaleko se posi yo se dawayakalili.
3 Mahanana ne unai menai Mose yo Eliya se taumasalaha na Yesu maiyadi
se hedehedede.
4 Na Petelo ye hededelau Yesu unai ye wane, “Guiyau, ye namwa mo taba
inai ta miya. Ena ku henuwa, kabo inai gwau haiyona ya kabidi, hesau kowa
yom, hesau Mose yona, yo hesau Eliya yona.”
5 Sola ma hedehededena, na kabo yalohi dawadawayana ye laoma ye
gawuidi, na kalina hesau yalohi wa unai ye wane, “Teina yau Natugu ya
gadosisiyei. Iya unai ya gwauyalakalili. Kwa lapulapulau unai!”
6 Hekahekatao wa hedehedede ta se lapui ede se guliyaboyabomdobi
bwatano wa unai ma matamatausidi.
7 Na Yesu ye laoma ye kabilau udiyedi na ye wane, “Kwa tolo. Tabu kwa
matausi.”
8 Se tamaisima na se kaikewasae meta nige tamowai hesau se kita, na Yesu
ye bom mo.
9 Kuduli wa unai se lidi se dobidobi na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane,
“Saha kwa kita wa meta tabu tamowai hesau yona kwa hedehedede, kana
siga Yaubada Tau Natuna boita unai ye hetolo'uyoi.”
10 Na hekahekatao wa Yesu se henamaiyei se wane, “Idohagi to laugagayo
taulauhekataena se hedede meta taba bena Eliya yona uyoma ye baguna na
kabo Keliso?”
11 Yesu ye wane, “Mamohoi, Eliya ye uyoma kabo ginauli maudoidi ye
tolehedudulai'uyoidi.
12 Na ya hededelaowa kalimiuyena: Eliya ede ye laomako, na nige se
kitalobai. Na yodi nuwatu saha se henuwa iya unai se ginauli meta se
ginaulidiko. Teina kabikabi ta gonogonowana unai kabo Tau Natuna se
hekamkamna.”
13 Kabo hekahekatao wa se nuwatulobai meta Yesu Yowane Babatiso ye
hetahetala.

Yesu wawaya loheya ye henamwanamwa
(Maleko 9:14-29, Luka 9:37-43)

14 Huyana se dobima boda luwadiyena kabo tamowai hesau ye laoma Yesu
unai na ye tulibonodobi matana wa unai
15 ye wane, “Guiyau, natugu tau ku katekamkamnaei. Ye kikikikiwasi, na
kasiyebwa ta unai ye kamkamnakalili. Na huya hekadi ye bekudobi kaiwa
kalakalasidi kewadiyena yo waila kalodiyena hinage.
16 Ya laeyama yom hekahekatao udiyedi na nige gonowana se
henamwanamwa.”
17 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Komiu nige yomi sunuma,
yo nuwatu yabayababadi tamowaidiyao! Kabo ya miya'uyo lohana doha
saha kalimiuyena? Kwa kamnayabayababa! Wawaya me kwa baheiyama
kaliguwai.”
18 Yesu yaluwa yabayababana wa ye hededehepesa, ede demoni
wa wawaya wa ye pesagabaei. Mahanana ne unai wawaya wa ye
namwanamwa.

19 Muliyena kabo hekahekatao wa se bom se laoma Yesu unai se henamai
se wane, “Matawuwuna saha to kai nige gonowana yaluwa yababana wa ka
hededehepesa?”
20-21 Ye hededebui ye wane, “Nige gonowamiu matawuwuna yomi
sunuma se gagilikalili. Ya hededemamohoi kalimiuyena: Taba yomi
sunuma lakina doha kaiwa tumana gagilina,** gonowana kabo kwa hed-
edelau kuduli ne unai, ‘Ku sigi ku lau menai!’, gonowana kabo ye lauwatani.
Nige gonowana ginauli hesau kalimiuyena paisowana ye laki.” **

Yesu yona boita hedehededena ye hedede'uyoi
(Maleko 9:30-32, Luka 9:43b-45)

22 Se laomagogoi Galili unai na Yesu ye hededelau yona hekahekatao
udiyedi ye wane, “Tau Natuna kabo kana se walohai na tamowai
yabayababadiyao kabo iya se hai.
23 Kabo se unuhemwaloi, na mayadai hehaiyonana unai kabo Yaubada iya
ye hetolo'uyoi na ye mauli.” Ede yona hekahekatao wa se nuwayababakalili.

Numa Tabuna takisina

24 Yesu maiyana hekahekatao se lage Kapelenauma, na kabo Numa
Tabuna takisina** tautanotano se lau Petelo unai se wane, “Kami tanuwaga
hinage takisi ye toletole o nige?”
25 Ye wane, “Aa, takisi ye toletole.”
Petelo ye uyo numa ede Yesu ye hededebagunalau unai ye wane, “Simona,
hage, yom nuwatu idohagi? Tanoubu ta wasawasadiyao kaiteyadi udiyedi
takisi se tanotano? Se bom yodi magai tamowaidiyao udiyedi, o hali magai
tamowaidiyao udiyedi?”
26 Petelo ye wane, “Tamowai hekadiyao udiyedi.” Na Yesu ye hededelau
unai ye wane, “Unai yodi magai tamowaidiyao meta taba nige takisi se tole.
27 Na takisi tautanotano wa bena tabu ta henuwapilipilidi. Unai ku lau
gabwa ne unai ku huku. Yama bagubagunana ku katuni meta kawana ne ku
gasi, kabo unai moni kesega lakina ede dalakama hasi ku lobai. Ku hai na
kowa yo yau yoda takisi monina ku tole.”

18

Kaiteya ye saekalili galewa basileiyana unai
(Maleko 9:33-37,42-48, Luka 9:46-48 yo 17:1-2)

1 Huyana ne unai hekahekatao wa se laoma Yesu unai se henamai se wane,
“Galewa basileiyana unai meta kaiteya ye saekalili?”
2 Yesu wawaya gagilina hesau ye yoganeiyama na luwadi wa unai ye
hetolo,
3 na ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuyena: Nige gonowana kwa lau
galewa basileiyana unai kana siga kwa buigomiu kwa hemala doha wawaya
gagilina ta.
4 Unai, kaiteya ye nuwadobidobi doha wawaya ta meta iya ye saekalili
galewa basileiyana unai.

** **17:20-21:** *Kaiwa tumana gagilina* meta Dimdimyena se wane mustard tumana. ** **17:20-21:** Kulikuli beyabeyadiyao hisahisadi mo lausoisoi 21 se tubei se kuli, *Na yaluwa yabayababadi doha teina meta nige gonowana se pesa kana siga ta kaihudi yo ta tapwalolo.* ** **17:24:** *Numa Tabuna takisina* meta moni Dius babadadiyao se tanotano yodi hali Dius tamowaidiyao udiyedi, Numa Tabuna kabasaguina. Tamowai kesega kesega meta dalakama labui ye hemaisa, iya ede moni kesega hesana didalakama, ede Mataiyo kalina Giliki unai moni lakina ye kuli ede *didalakama*(Moni).

5 Na ena tamowai hesau wawaya gagilina doha teina wawaya ta ye
yogaisini yau hesaguyena meta ye yogaisinigau.
6 Na ena tamowai hesau teina tausunumaegau tamowaidi dobidobidi**
ta hesau ye woyalaei yababa unai, meta ye namwa mo taba weku lakilakina
gadona ne unai se paihekahini na se tuudobiyei gabwatum ne unai ye yoli.
7 Ahani mo siya tanoubu ta tamowaidiyao, kabo kamkamna se hekalo,
matawuwuna ede tamowai se woyahesuwalalaeidi yababa unai. Huya
maudoina noho se laolaoma, na ahani mo siya noho ne yodi kabalaoma
tamowaidiyao ne, kabo se kamkamnakalili.
8 Ena nimam o kaem ye woyahesuwalalaego yababa unai, taba ku bolihai
na ku gabaei. Ye namwa mo taba ku bunibuni o nimam o kaem kesekesega
unai na ku lau ku mauli, na kabo ma tau'udo'udoim na ku lau kaiwa
kalakalasina nige kana siga.
9 Na ena matam ye woyalaego yababa unai, ku lamohai na ku gabaei.
Ye namwa mo taba matakesekesegam unai ku lau ku mauli, na kabo ma
matalabulabuim na se gabalaego kaiwa kalakalasina unai."

Mamoe gegegegena pilipilidaina (Luka 15:3-7)

10-11 Na kabo Yesu ye hedede ye wane, "Tamowai dobidobidi ta, tabu kwa
kitadobidobiyeidi. Ya hededehemasalaha kalimiuyena meta galewa ne unai
yodi anelu, siya huya maudoina yodi se kaikaibwada Tamagu unai.**
12 Yomi nuwatu idohagi? Taba tamowai hesau yona mamoe badodi
handele kesega, na hesau ye taukwadalele, kabo hekadiyo wa ye tole-
namwanamwaedi kuduli wa udiyedi na ye lau kesega ye taukwadalele wa
ye wasenei, e nige?
13 Ya hededemamohoi kalimiuyena: Ena ye lobai, kabo kesega ta
gwauyalana ye lakikalili, na kabo mamoe 99 maidanao wa.
14 Gonogonowana doha, Tamamiu galewa ne unai nige ye henuwa bena
taba tamowai dobidobidi ta hesau ye taukwadalele yababa unai."

Taulaupwano idohagi kabo ta sagui

15 "Ena kam kaha saha hesau yababana ye ginauli kalimyena, meta ku
lau unai na kowa yo iya yomi labui mo matamiuyena yona laupwano ne
ku hededehemasalaha. Ena ye lapulaowa kalimwai, meta yababa yona teha
unai ku gilihaiyako.
16 Na ena nige ye lapulaowa kalimwai, kabo tamowai kesega o labui
ku haidi na maidamwao kwa lau iya unai. Unai kabo yom hedehedede
maudoidi se hemamohoiyedi, doha Buka Tabuna ye hekatada ye wane,
'Pilipili maudoidi tolehedudulaidi udiyedi meta tamowai labui o haiyona
yodi hemamohoi ne unai kabo ta tolehedudulaidi.' *(Dutelonomi 19:15)*
17 Ena nige ye henuwa ye lapulau udiyedi, kabo kwa laei dubu bodana
udiyedi. Na ena nige ye lapulau udiyedi, meta iya kabo kwa kabi doha
dagela tamowaina o yababa tauginaginaulina o takisi tautanotano yomi
kabikabidi.
18 Hedehedede ta meta mamohoi, na hedehedede hesau ya hedede'uyoi
kalimiuyena: Laulau saha kwa kawanamwanamwaei tanoubu ta unai,

---

** **18:6:** *Tamowai dobidobidi:* Kalina Giliki unai hedehedede ta kaniyona labui: *Wawaya,* yo, *tamowai dobidobina,* siya ede tamowai lakilakidi se kitadobidobiyeidi, yo hinage wawayao.

** **18:10-11:** Kulikuli beyabeyadi hekadiyo lausoisoi 11 hinage se kuli doha Luka 19:10: *Matawuwuna ede Tau Natuna ye laoma bena tamowai gegegegedi ye waseneidi yo ye gilihaidi.* Na nimakulikuli bagubagunadi nige se kuli.

Yaubada kabo hinage ye kawanamwanamwaei, na laulau saha kwa kitaheyababadi, Yaubada hinage ye kitaheyababadi.**
19 Yo ya hededeʼuyo kalimiuyena doha teina: Ena yomi labui tanoubu ta unai saha kwa talamyei na kwa kaibwadai, Tamagu galewa ne unai kabo ye ginauli yomiu.
20 Matawuwuna, ena tamowai labui o haiyona se laomagogoi yau hesaguyena, meta yau ede siya luwadiyena.”

Kada kaha yona yababa nuwatugabaena

21 Kabo Petelo ye laoma Yesu unai ye henamai ye wane, “Guiyau, ena kaliguyena kagu kaha hesau yababa saha hesau ye ginauli, kabo ma hisa yona yababa ne ya nuwatugabaei? Ma kesega o ma haligigi-labui o ma hisa?”
22 Yesu ye hededebui ye wane, “Ya hededelaowa, nige bena ma haligigi-labui (7) mo, na bena ma 77.
23 Matawuwuna galewa basileiyana kana kao ede doha teina:
Wasawasa hesau yona taupaisowa siya yona gogo taukitahetetedi ye yogagogoidi na ye henuwa bena yodi paisowa kaniyodi se tolehemasalahadi.
24 Yona hekasa ye hetubu ede moni baikidi 10,000 taukabihagahagaina tamowaina se woyaiyama kalinawai.
25 Nige gonowana ye hemaisa, ede wasawasa wa ye hedede bena taba tamowai wa ma mwanena yo natudiyao maudoidi, yo yona gogo maudoidi se lokunegabaeidi na monina wa unai kana hagahaga wa se hedudulaidi.
26 Tamowai wa ye tulibonodobi matana wa unai na ye kaibwadabigabigalau unai ye wane, ‘Ku katekamkamnaegau, na kagu hagahaga ta maudoidi kabo ya hedudulaiʼuyoidi.’
27 Wasawasa wa tamowai wa ye katekamkamnaei ede kana hagahaga wa ye hededegabaeidi na ye kabigabaei ye lau.
28 Na huyana tamowai wa ye pesa ye lau ede yona hali heyayai tauhaina hesau ye kita kana hagahaga meta nige ye lakikalili.** Gadona unai ye kabihekahini ye nukugwadagwadai na ye hededekasokaso ye wane, ‘Kam hagahaga kaliguwai wa ku hedudulaiyama!’
29 Kana kaha wa ye tulibonodobi matana wa unai na ye kaibwadakatekamkamna ye wane, ‘Ku katekamkamnaegau, na kagu hagahaga ta kabo ya hemaisaʼuyoidiwa.’
30 Nige ye kitalau tamowai ne yona kaibwada wa unai, na ye laei ye hedede se tole numatutuguduyena kana siga kana hagahaga maudoidi wa ye hedudulaihegehedi.
31 Kana kahao hekadi se kita meta se nuwayababakalili, ede se lau wasawasa wa unai na saha ye tubu wa yona se hedehedede.
32 Kabo wasawasa wa taukaihagahaga kalinaena tamowaina wa ye yoganeiʼuyoi na ye hededelau unai ye wane, ‘Kowa tamowai yabayababana! Ku kaibwadalaoma kaliguwai, unai kam hagahaga maudoina ya hededegabaei.
33 Idohagi to nige gonowana kam kaha ne ku katekamkamnaei doha yau ya katekamkamnaego wa?’

** **18:18:** Hedehededе ta gonogonowana doha Mataiyo 16:19unai. Ena ta kulibui hedehededе kesega kesega unai meta kaniyona ede teina: *Saha tanoubu ta unai kwa kauhekahini, kabo galewa ne unai hinage se kauhekahini. Na saha inai kwa yailigabaei, kabo galewa ne unai hinage se yailigabaei.*

** **18:28:** *Hagahaga nige ye lakikalili:* Hagahaga wa lakina ede denali 100, meta nawalai hasi koya paisowana maisana, mayadai kesega denali kesega.

34 Wasawasa wa ye kouyalayalakalili ede tamowai wa ye moselaei numatutugudu taukitahetetena udiyedi na se tole numatutugudu unai na se hekamkamna ye lau ee kana hagahaga maudoidi ye hedudulaidi.
35 Ena nige nuwamiu mamohoidi udiyedi kami kahao yodi yababa kwa nuwatugabaeidi, meta kabo Tamagu galewa ne unai yona kabikabigomiu ede doha teina."

19

Inawase lauhekatana
(Maleko 10:1-12, Luka 16:18)

1 Yesu yona hedehededе ta se gehe, kabo Galili ye laugabaei na ye lau Yudeya ye lage Yolidani sagasagana hali sanakawasina unai.
2 Na bodalakilaki se hemuliwatani, na menai ye henamwanamwadi.
3 Na Paliseya tamowaidiyao hekadi se laoma bena Yesu se lautonogi, na se henamaiyei se wane, "Gonowana taba tamowai hesau mwanena nuwatu saha hesau debanaena ye inawasei, o ye inawasegaibuimoei?"
4 Yesu ye hededebui ye wane, "Buka Tabuna unai kwa hasili meta tanoubu huyahetubuna unai Tauginaulida 'tau yo sine ye ginaulidi' *(Genese 1:26)*, o nige kwa hasili?
5 Na ye hedede ye wane, 'Teina debanaena kabo tau tamana yo sinana ye laugabaeidi na ye lau mwanena maidana se miyakesega. Na kabo taudi labui se hemala buluma yo kwasina kesega.' *(Genese 2:24)*
6 Unai siya nige tamowai labui, na se hemalako tamowai kesega. Unai, Yaubada saha ye tubeikesegai meta tabu tamowai hesau ye hetatagwaligwali."
7 Kabo Paliseya wa se wane, "Matawuwuna saha to Mose ye hedede meta gonowana tau hesau inawase pepwana ye kuli na ye mosei mwanena unai na ye hetamali ye lau?"
8 Yesu ye wane, "Mose ye talamyeigomiu bena kwa inawase matawuwuna ede kwa nuwakwailolokalili. Na iyamo tanoubu yona huyatubu unai meta nige doha teina.
9 Ya hededelaowa kalimiuyena: Ena tau hesau mwanena yona tawasola miyana ye kabinamwanamwaei na nige ye ganawali, na iyamo ye inawasegaibui na waihiu hesau ye tawasolai, meta tau ne ye ganawali."
10 Ede yona hekahekatao wa se hededelau unai se wane, "Ena teina ta tawasola miyamiyana ede, ye namwa mo taba tabu ta tawatawasola."
11 Yesu ye hededebui'uyo ye wane, "Teina hedehededе ta meta nige gonowana tamowai maudoidi se miyawatani, na siya kaiteyadi Yaubada ye hebayaodi meta kabo hedehededе ta se miyawatani.
12 Tatao hekadi nige se tawasola matawuwuna se labasidi meta kobokobosidi, na hekadiyo meta tamowai siya se hekobosidi, na hekadiyo meta yodi talam se ginaulidi Yaubada yona paisowa unai, debanaena ede nige gonowana se tawasola. Unai kaiteyadi gonowana hedehededе ta se hai meta bena se hai."

Yesu wawayao gagilidi ye hededehenamwadi
(Maleko 10:13-16, Luka 18:15-17)

13 Tamowai hekadi wawayao se laedima Yesu unai bena nimana ye tolesae kewadiyena yo yodi ye tapwalolo. Na yona hekahekatao tamowai wa se hededehekaiyawasidi bena tabu Yesu se hemohemode.
14 Na Yesu ye wane, "Wawayao me bena se laoma kaliguyena, na tabu kwa hededeguduguduidi. Matawuwuna ede tamowai yodi sunuma kadi kao doha teina wawayao ta meta galewa basileiyana siya yodi."

15 Ede nimana ye tolesaedi wawayao wa kewadiyena yo ye hededehenamwadi. Kabo magai ne ye laugabaei ye lau.

Tamowai wasawasana hesau yona henamai Yesu unai
(Maleko 10:17-31, Luka 18:18-23)

16 Kabo tamowai hesau ye laoma Yesu unai ye henamai ye wane, “Taulauhekata, taba laulau saha namwanamwana ya ginauli kabo mauli nige kana siga ya lobai?”

17 Na Yesu ye hededelau tamowai wa unai ye wane, “Idohagi to laulau namwanamwadiyao hesabadi ku henamaiyeigau? Yaubada ye bom mo ye namwa. Ena ku henuwa bena mauli nige kana siga ku hai, meta laugagayo ku miyawatanidi.”

18 Na hewali wa ye henamai ye wane, “Laugagayo sahasahadiyao?” Ede Yesu ye wane, “Tabu ku kaiunu, tabu ku ganawali, tabu ku kaiwahali, tabu tamowai hesau ku hegilugaibui

19 yo tamam yo sinam ku hekasisiyeidi, hinage kam kaha hesau ku gadosisiyei doha kowa ku bom ku gadosisiyei'uyoigo.”

20 Hewali wa ye hededebui ye wane, “Laugagayo maudoidi ta meta ya miyawatanidiko, na saha hesau bena nige sola ya miyawatani?”

21 Ede Yesu ye wane, “Ena ku henuwa bena ku dudulai meta ku lau yom gogo maudoidi ku lokunegabaeidi na monidiyao ku moseidi taudehadeha udiyedi, na galewa ne unai kabo yom wasawasa gogodiyao ku lobaidi. Na kabo ku laoma ku hemuliwatanigau.”

22 Na hewali wa hedehedede ta ye lapui ede ye nuwayababa na ye dalahai, matawuwuna yona gogo meta se badokalili.

Kaiteya kabo ye mauli
(Maleko 10:23-31, Luka 18:24-30)

23 Unai kabo Yesu ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuyena meta tamowai gogogogodiyao yodi lusolalau galewa basileiyana unai meta ye pilipilikalili.

24 Na ya hedede'uyo kalimiuyena: *[Ye masalahakalili meta]* kamela nige gonowana ye lusola diu duhana unai. Gonogonowana doha, tamowai gogogogona hinage nige gonowana ye lusolalau Yaubada yona basileiya unai.”

25 Yesu yona hekahekatao wa hedehedede wa se lapui meta se siliyata ede se henamai se wane, “Kaiteya kabo gonowana mauli nige kana siga ye hai?”

26 Yesu ye kitadudulailau kalidiyena na ye wane, “Tamowai se bom mo nige gonowana mauli se lobai, na Yaubada unai ginauli maudoidi meta gonowana.”

27 Kabo Petelo ye hededelau unai ye wane, “Kai meta hemuliwatanigo ta unai ede yoma ginauli maudoidi ka laugabaeidiko. Na saha meta kabo iya yomai?”

28 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuyena: Ginauli maudoidi huyahehauhau'uyoidi mayadaina ne unai kabo Tau Natuna yona telona saesaena unai ye tuli, meta komiu tauhemuliwatanigau ta kabo hinage telona badodi saudoudoi-labui udiyedi kwa tuli na Isalaela tamowaidiyao boga saudoudoi-labui ta kwa kitahetetedi.

29 Yo kaiteyadi siya yodi numa, kadi kahao, loudiyao, tamadiyao, sinadiyao, natudiyao yo yodi tano se laugabaeidi yau debaguyena, meta kabo se hai'uyoidi se laki yo se badokalili, yo hinage mauli nige kana siga meta kabo siya yodi.

30 Na tamowai se bado ta kitahesae'useidi wa meta kabo se laoma se dobi, na tamowai se bado ta kitadobidobiyei'useidi wa meta kabo se laoma se sae.”

20

Taupaisowa wine koyana unai

1 Na Yesu ye wane, “Galewa basileiyana heyaheyasonina hesau ede doha
teina: Koya tanuwagana hesau malatomtomyena ye lau yona taupaisowa ye
haidi se laoma bena yona wine koyana unai se paisowa.
2 Yona talam ye ginauli kalidiyena meta mayadai kesega paisowana ne
unai kabo ye hemaisadi denalikesega. Kabo ye hetamalidi se lau se paisowa.
3 Mahana 9 kiloki tehana unai ye uyo kabalokulokune bakubakuna wa
unai. Menai tamowai hekadi ye kitadi se totologaibu nige kadi paisowa.
4 Ye hededelau udiyedi se lau yona wine koyana wa unai se paisowa yo
kalidiyena ye wane, ‘Maisa dudulaina unai kabo ya hemaisagomiu.’ Ede se
lau se paisowa.
5 Mayamayadailaki unai yo 3 kiloki meimeilahi unai hinage ye uyo na
laulau kesekesegana wa ye ginauli'uyoi.
6 Meimeilahi 5 kiloki unai ye uyo na tamowai hekadi ye lobai'uyoidi se
totologaibu. Ede ye henamaiyeidi ye wane, ‘Idohagi to mayadai udo'udoina
ta inai kwa totologaibu na nige saha hesau kwa ginauli?’
7 Se wane, ‘Matawuwuna ede nige tamowai hesau ye haigai bena taba
yona ka paisowa.’ Kabo ye wane, ‘Komiu hinage kwa lau yogu wine koyana
unai taupaisowa ne kwa paisowasaguidi.’
8 Huyapaisowakaiyawasi mahanana unai koya tanuwagana wa ye hed-
edelau yona taupaisowa kadi tanuwaga wa unai ye wane, ‘Yogu taupaisowa
maudoidi ku yogagogoidima na yodi paisowa maisana ku moseidi. Tau-
paisowamulita udiyedi ku hetubu ku lau ee taupaisowabaguna udiyedi ku
kaiyawasi.’
9 Taupaisowamulita awa kesega mo se paisowa wa se laoma ede maisadi
denali kesega se hai.
10 Na taupaisowa ye haibagunai'useidi wa yodi nuwatu meta bena kabo
siya maisa lakilakina se hai, na iyamo maudoidi wa meta hinage denali
kesega se hai.
11 Maisadi wa se haidi na se kitadi meta denali kesega kesega ede se hetubu
se hetalapili koya tanuwagana wa unai,
12 se wane, ‘Teina tamowai ta ku haimulita'useidi ta meta se paisowa awa
kesega mo, na kai meta ka paisowa mahana gigibwalina wa unai yo paisowa
lakilakina ka ginauli mayadai udo'udoina wa unai, na iyamo ku hemaisadi
meta gonogonowana doha kai ku hemaisagai ta.’
13 Na koya tanuwagana wa ye hededelau kadi kaha hesau unai ye wane,
‘Kehagu, nige hekasa yababana hesau ya ginauli o ya kaolupolupo kalimwai.
Wau ku yali meta kabo denali kesega paisowana ku paisowa.
14 Maisam ta ku hai na ku lau, yogu hekasa ya ginauliyako meta kabo tau-
paisowamulita maisadi ya moseidi doha kowa taupaisowa bagubagunana
maisam ta.
15 Teina moni ta yau yogu, unai yogu dudulai gonowana saha ya hekasa
meta kabo ya ginauli. O nuwana ku kaikalomagigiliyeidi matawuwuna ede
ya kabinamwanamwaeidi?’”
16 *[Yesu yona hedehedede wa gehena unai ede ye wane,]* “Tamowai ta
kitadobidobiyei'useidi wa meta kabo se laoma se sae, na tamowai ta kita-
hesae'useidi wa meta kabo se laoma se dobi.” **

** **20:16:** Lausoisoi ta Mataiyo yona kulikuli unai ye kuli: *Unai taumulita kabo se baguna, na taubaguna kabo se mulita.* Teina unai Dius yo Dagela tamowaidiyao Yesu ye heyaheyasoniyeidi. Dius meta *taubaguna se mulita,* na Dagela tamowaidiyao ede *taumulita se baguna* ne.

Yesu yona boita hedehededena ye hedede'uyoi (Maleko 10:32-34, Luka 18:31-34)

17 Huyana Yesu maiyana hekahekatao saudoudoi-labui wa se saesae
Yelusalema meta keda wa unai ye woyahesuwaladi na ye hededelau udiyedi
ye wane,
18 "Kwa lapulapuinamwanamwa! Teina yoda sae Yelusalema ta unai meta
Tau Natuna kabo se mosegabaei taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo
taulauhekataena udiyedi. Siya kabo se hegilu yo se hetamalilaei ye boita.
19 Yo kabo se moselaei dagela tamowaidiyao udiyedi kabo se talata-
lawasiyei, se pidili** yo se laei se hesataulo. Na mayadai hehaiyonana unai
kabo Yaubada iya ye hetolo'uyoi."

Yamesi yo Yowane sinadi yona kaibwada Yesu unai (Maleko 10:35-45)

20 Na kabo Sebedaiyo natunao ma sinadi se laoma Yesu unai na sinadi wa
ye tulibonodobi na ye hededelau Yesu unai taba gonowana yona kaibwada
ye ginauliwatani.
21 Yesu ye wane, "Yom kaibwada ede saha?" Sinebada wa ye wane, "Taba
gonowana ku hededenonohai meta yom basileiya unai kabo natuguwao
labui ta hesau tehatutum ne unai ye tuli yo hesau tehaseuseulim ne unai ye
tuli."
22 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Saha kwa kaikaibwadai ta meta
nige kabina kwa kata! Keyaka** unai kabo ya numa meta gonowamiu kabo
unai kwa numa?" Ede se wane, "Kai gonowamai."
23 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Kagu keyaka ta kabo komiu
hinage unai kwa numa, na bena tehatutugu o tehaseuseuliguyena kwa tuli
meta yau nige gonowana ya hekasa. Teina kabatuli ta meta tamagu ye
kabinonohaidiko yona kaisunuwa tamowaidiyao siya yodi."
24 Yamesi yo Yowane yodi hedehedede wa hekahekatao hekadiyo wa se
lapui ede se kouyalayala.
25 Ede Yesu ye yogagogoidima na ye hededelau udiyedi ye wane, "Kabina
kwa kata meta dagela tamowaidiyao yodi tauwoyawoya tamowaidi lak-
ilakidiyao yodi loina gigibwalina yo bayabayaona unai yodi tamowai se
loinaedi.
26 Na komiu yodi laulau ta tabu kwa laulauyeidi. Na ena hesau luwami-
uyena ye henuwa bena hesana ye sae yo ye laki meta iya bena ye hemala
heyayai tauhaina tamowaina.
27 Yo luwamiuyena kaiteya ye henuwa bena ye baguna, meta iya taba ye
hemala yomiu taupaisowa tamowaina.
28 Doha ede Tau Natuna ye laoma nige bena tamowai iya yona se paisowa,
na iya bena tamowai yodi ye paisowa yo kabo yona mauli ye mosegabaei na
unai tamowai maudoidi ye hemaisahaidi na se mauli."

Taumatagibugibu labui matadi se lala (Maleko 10:46-52, Luka 18:35-43)

29 Huyana Yesu maiyana hekahekatao Yeliko se laugabaei meta bodalaki-
laki se hemuliwatanidi.
30 Keda wa dedekana unai meta taumatagibugibu labui se tutuli. Wasa se
lapui meta Yesu kabo keda ne unai ye laoma ye lau, ede kalinalakilaki unai
se yogayoga se wane, "Guiyau, Dawida Natuna, ku katekamkamnaegai."

** **20:19:** *Se pidili* meta wipi unai. ** **20:22:** *Keyaka* meta kamkamna lakilakikalilina kabo unai ye lulau ne heyaheyasonina.

31 Na boda wa taumatagibugibu labui wa se dilaidi se wane, “Kwa tau-
modimodiya, kwa kaiyawasi!” Na nige se modelau udiyedi, na se yogahi-
lakilaki'uyo se wane, “Guiyau, Dawida Natuna ee, ku katekamkamnaegai!”
32 Kalinadi wa Yesu ye lapui ede ye kaiyawasi na ye yoganeidi na ye
henamaiyeidi ye wane, “Saha kwa henuwa bena yomiu ya ginauli?”
33 Ede se hededelau iya unai se wane, “Guiyau, ka henuwa bena matamai
ta se lala yo ka kaikewa.”
34 Yesu ye katekamkamnaedi ede ye kabilau matadiyao wa udiyedi, na
mahanana ne unai matadiyao wa se lala yo se kaikewa, na se tolo ede Yesu
se hemuliwatani.

21

Yesu yona sae Yelusalema unai bodalakilaki se hailobai
(Maleko 11:1-11, Luka 19:28-40, Yowane 12:12-19)

1 Huyana se laoma Yelusalema se hanahanawui na se lage Betepage Olibe
koyana unai, kabo Yesu yona hekahekatao labui ye hetamalidi se lau
2 na ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa lau magai matamiu ne unai.
Menai kabo donki ma natuna se paihekahinidi kwa kitadi. Kwa yailihaidi
na kwa laedima kaliguwai.
3 Ena tamowai hesau saha ye hedede kalimiuyena, meta kwa hededelau
unai kwa wane, ‘Guiyau ye henuwadi.’ Kabo mahanana ne unai ye talam-
gabaeidi.”
4 Teina laulau ta ye tubu bena peloweta saha ye hededenonohaiyako wa
ye laoma ye mamohoi.
5 Ye wane,
“Kwa hededelau Saiyona natunao udiyedi,
‘Kwa kita, yomi wasawasa ye laolaoma kalimiuwai,
ye nuwadobidobi yo donki unai ye gelu,
na donkina ne meta donki natuna.’ ” *(Sakaliya 9:9)*
6 Hekahekatao labui wa se lau ede saha Yesu ye hedede kalidiyena wa se
ginauliwatani.
7 Donki wa ma natuna se laedima kabo kadi kwama se haigabaeidi na se
yesedi donki wa kewadiyena kabo Yesu ye tulisae donki natuna wa kewana
ne unai.
8 Bodalakilaki kadi kwama se haigabaeidi na se yesedi keda wa unai yo
hekadi se lau kaiwa lagadiyao gagigagilidi ma lugulugudi se bolihaidi na se
laoma keda wa unai se yesedi.
9 Kabo bodalakilaki wa se baguna yo se mulita na se heyoheyoga se wane,
“Hosana,** Dawida Natuna!”
“Ka hedebasaego, kowa Guiyau hesanaena ku laoma!”
“Hosana saesaekalilina!”**
10 Huyana Yesu ye mwalaesae Yelusalema meta magai wa tamowaidiyao
maudoidi se siliyata na se henahenamai'uyoidi se wane, “Teina kaiteya
tamowai ina?”
11 Boda wa se hededelau udiyedi se wane, “Teina ta Yesu, iya peloweta,
Nasaleta tamowaina, Galili unai ye laoma.”

Yesu taulokulokune Numa Tabuna bakubakuna unai ye henakuhepesadi
(Maleko 11:15-19, Luka 19:45-48, Yowane 2:13-16)

** **21:9:** *Hosana:* Kalina Hebelu unai hedehedede hosana kaniyona bagubagunana ede, *Ku gili-haigai.* Hedehedede ta unai Yesu se hedebasaei se wane iya meta taugilihaidi yo yodi wasawasa.
** **21:9:** *Hosana saesaekalilina* kaniyona ede, *Yaubada galewa saesaena unai ta hedebasae.*

12 Yesu ye lusae Numa Tabuna *[bakubakuna]* unai na taulokulokunegabae
yo tauhemahemaisa ye henakuhepesadi yo moni taulaulauhedudu** yodi
hatahata ye buikahalaidi yo bunebune taulokulokunegabaedi yodi kabatuli
ye buikahalaidi.
13 Ye hededelau udiyedi ye wane, "*[Peloweta Yaubada kalinana]* se kulihe-
masalahayako meta, 'Yogu numa kabo hesana se katai ede kabatapwalolo
numana' *(Aisaiya 56:7)*, iyamo yomi kabikabina ta meta doha 'taukaiwahali
yodi duha.'" *(Yelemaiya 7:11)*
14 Taumatagibugibu yo tamowai kaediyao yabayababadi se laoma Numa
Tabuna wa unai na Yesu ye henamwanamwadi.
15 Na Numa Tabuna bakubakuna wa unai wawayao Yesu se nokonokoei
se wane, "Hosana Dawida Natuna!" Na taukaitalasam tauwoyaidi yo lau-
gagayo taulauhekataena laulau gigigigibwalidi yo namwanamwadi Yesu ye
ginaulidi wa se kitadi yo wawayao yodi hedebasae wa se lapui meta se
kouyalayalakalili.
16 Se henamaiyei se wane, "Wawayao ta saha se hedehedede ta ku lapui,
o nige?" Yesu ye wane, "Aa, na komiu sola nige kulikuli tabuna unai kwa
hasili? Doha ye wane,
'Wawayao yo wawayao bedabedalidi ku hepaisowadi
na kabo sopadiyena kowa se nokoeigo yo se hedebasaego.' " *(Same 8:2)*
17 Kabo boda wa ye laugabaeidi na magai lakilakina wa ye pesagabaei ye
lau Betaniya unai ye kenokwaduwali.

Yesu kaiwa hesau ye kawagulaiyei
(Maleko 11:12-14,20-24)

18 Malatomtom gagilina unai Yesu yona seuyo magai lakilakina wa hesa-
bana na keda wa unai ye tauhasahasali.
19 Na kaiwa hesau hesana ede bosibosi keda wa dedekanaena ye totolo
ye kita ede ye lau kaiwa wa unai na ye kita meta kaiwa wa lugugaibuna ye
kuyawa na nige kaniyona. Ede ye hededelau kaiwa wa unai ye wane, "Kowa
taba nige huya hesau ku kaniyo'uyo." Mahana ne unai kaiwa wa ye wowoya.
20 Yona hekahekatao saha ye tubu wa se kita meta se nokokalili. Se
henamai se wane, "Idohagi na kaiwa ta ye wowoyamwamwayau?"
21 Yesu ye hededebui ye wane, "Ya hededemamohoi kalimiuyena: Ena
kwa sunuma na nige unai kwa nuwalabulabui, kabo laulau saha kaiwa ne
unai ye tubu ta hinage gonowana kwa ginauli. Nige ye bom mo, na hinage
gonowana kwa hededelau kuduli ne unai kwa wane, 'Ku tuudobiyei'uyoigo
gabwa ne unai!', meta gonowana kabo ye tubu.
22 Ena kwa kawamamohoi, kabo ginauli sahasahadi tapwaloloyena kwa
kaibwadaidi ne meta kabo kwa haidi."

Yesu yona dudulai henamaina
(Maleko 11:27-33, Luka 20:1-8)

23 Yesu ye seuyo Numa Tabuna wa unai na bakubakuna unai ye hetubu
ye lauhekata, na taukaitalasam tauwoyaidi yo magai babadadiyao se laoma
iya se henamaiyei se wane, "Gigibwali sahasahana unai teina laulau ta ku
ginaulidi, yo kaiteya yom dudulai ne ye haiyawa?"
24 Yesu ye hededelau kalidiyena ye wane, "Yau hinage kabo henamai
hesau ya henamaiyeigomiu. Ena yogu henamai ta kwa bui, kabo ya hed-
edehemasalaha kalimiuwai kaiteya yona gigibwaliyena teina laulau ta ya
ginaulidi.

** **21:12:** *Moni taulaulauhedudu* wa yodi paisowa meta dagela monidiyao se hai na yodi moni unai se hedudu, iya ede *sekeliyo lepetona.*

25 Hage, Yowane yona hebahebabatiso paisowana meta haedi ye laoma,
[o kaiteya ye mosei]? Yaubada ye mosei o tamowai se mosei?" Se bom
kalidiyena se hetahetala se wane, "Taba ta wane, 'Yaubada unai ye laoma',
kabo iya ye wane, 'Idohagi to nige kwa kawamamohoiyei?'
26 Ena taba ta wane, 'Tamowai udiyedi ye laoma', meta boda ta ta
matausiyeidi matawuwuna ede siya se kawamamohoi meta Yowane iya
peloweta."
27 Unai ede se hededelau Yesu unai se wane, "Nige kabina ka kata."
Unai ye hededelau udiyedi ye wane, "Kabo yau hinage taba nige yomiu ya
hedehededе gigibwali saha unai na laulau ta ya ginaulidi."

Natu labui heyaheyasonidi

28 Kabo Yesu ye hedehededе'uyo babadao wa udiyedi ye wane, "Hage kwa
nuwatuhekasa, taubada hesau meta natunao labui. Huya hesau kabo ye
hededelau taubaguna wa unai ye wane, 'Natugu, ku lau yoda wine koyana
unai ku paisowa.'
29 Ye wane, 'Taba nige ya lau.' Iyamo muliyena nuwana ye bui ede ye lau
ye paisowa.
30 Kabo tamadi wa ye lau natuna helabuina wa unai ye wane, 'Ku lau yoda
wine koyana unai ku paisowa.' Natuna wa ye wane, 'Aa, tamagu, kabo ya
lau.' Na iyamo nige ye lau."
31 Kabo Yesu ye henamaiyeidi ye wane, "Natunao labui ne udiyedi, kaiteya
iya tamana yona nuwatu ye lauwatani?" Se wane, "Natuna taubaguna
wa." Ede Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Ya hededemamohoi kalimi-
uyena: Yababa tamowaidi doha takisi tautanotano yo sinesineo taudiyao se
lokulokunegabaeidi moni hesabana, siya kabo se lusolabagunalau Yaubada
yona basileiya unai na kabo komiu.
32 Matawuwuna Yowane ye laoma kalimiuyena mauli dudulaina
kamwasana ye hekitagomiu, na nige kwa kawamamohoiyei, na takisi
tautanotano yo sinesineo taudiyao se lokulokunegabaeidi moni hesabana,
siya se bom mo se kawamamohoiyei. Yodi nuwabui ta kwa kita, na iyamo
nige kwa nuwabui yo kwa kawamamohoi."

Wine koyana taukitahetetena heyaheyasonidi (Maleko 12:1-12, Luka 20:9-19)

33 *[Kabo Yesu yona hedehededе babadao wa udiyedi ye tubei ye wane,]* "Teina
hinage heyaheyasoni hesau ta kwa lapui. Tano hesau tanuwagana yona
wine koyana ye kumai, ye ganahetakikili, yo yona wine kaniyodi kabatam-
tam yo koya yona kabayaiyaiwaina numana ye ginaulidi. Kabo yona wine
koyana wa ye moselaei tamowai hekadiyo udiyedi bena se kitahetete, na ye
lau ye kadau.
34 Wine huyagigidi nawalaina ye lage ede yona heyayai tauhaidi ye
hetamalidi se lau wine koyana taukitakitahetetena wa udiyedi bena koya
tanuwagana yona lausoisoi se haidi.
35 Na koya taukitahetetena wa heyayai tauhaidi wa se kabihekahinidi,
hesau se bibigwadagwadai na hesau se koihemwaloi yo hesau se
hekalaweku ede ye mwaloi.
36 Koya tanuwagana wa yona heyayai tauhaidi katubadodi ye hetamalidi
se lau, na koya taukitahetetena wa hinage laulau kesekesegana wa se ginauli
kalidiyena.
37 Unai gehegehena meta iya ye bom natuna ye hetamalilaei kalidiyena,
na ye wane, 'Natugu ta kabo se hekasisiyei *[na yoma lausoisoi dudulaina se
mosei]*.'

38 Huyana koya taukitakitahetetena wa koya tanuwagana natuna wa se
kita meta se wane, ‘Teina tau ta meta iya tamana lauhedamaina ede, kwa
laoma ta unuhemwaloi na yona gogo maudoidi ta haidi ta tanuwagaidi.’
39 Ede se hai na koya ganana wa unai se gabahepesa na se koihemwaloi.
40 Unai hage kwa nuwatui, ena wine koyana tanuwagana ye uyoma meta
kabo saha ye ginauli wine koyana taukitahetetena ne udiyedi?”
41 Boda wa se wane, “Teina tamowai ta yodi laulau yabayababadi
ta kabo ye haidi na ye unuhemwaloidi. Na wine koyana ne kabo ye
mosehekawalaei taukitakitahetete hekadiyo udiyedi. Ena wine kaniyodi
huyagigidi nawalaina ye lage, siya kabo gonowana wine kaniyodi wa yona
teha se moselaei koya tanuwagana wa unai.”
42 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Kulikuli tabudiyao udiyedi teina
hedehededе ta kwa hasili o nige?
‘Taukabinuma weku se subu'usei wa
meta ye hemala kabakabinuma wekuna namwanamwana yo sae-
saekalilina.
Teina ta meta Yaubada ye ginauli,
na matadaena kitakitana meta ye namwakalili.’ *(Same 118:22, 23)*
43 Unai ya hededelaowa kalimiuyena: Yaubada yona basileiya meta kabo
kalimiuyena ye haigabaei na ye moselaei tamowai hekadiyo udiyedi, siya
kabo se paisowai na kaniyo namwanamwadi se masalaha.
44 Ena hesau ye bekudobi weku ne unai kabo ye talugodugodu, na ena weku
ne ye bekudobi tamowai hesau kewanaena meta kabo ye kaihesolusolu.”
45 Taukaitalasam tauwoyaidi yo Paliseya tamowaidiyao Yesu yona heya-
heyasoni wa se lapuidi ede kabina se kata meta siya kadi hedehededе.
46 Unai kamwasa se wase kabo taba idohagi na Yesu se hai, na iyamo boda
wa se matauseidi matawuwuna ede siya se hededе meta iya peloweta.

22

Hetahetawasola kaikaigogona heyaheyasonina
(Luka 14:15-24)

1 Kabo Yesu heyaheyasoni hesau ye hedede'uyoi tamowai lakilakidiyao
wa kalidiyena ye wane,
2 “Galewa basileiyana kana kao ede doha wasawasa hesau natuna yona
tawasola kabinonohana ye kabinonoha.
3 Kabo yona heyayai tauhaina ye hetamalidi se lau kana taumana udiyedi
na se hededelau udiyedi bena se laoma tawasola kaikaigogona ne unai, na
iyamo se laukwatakwata.
4 Ede yona heyayai tauhaina hekadiyo hinage ye hetamalidi se lau na ye
wane, ‘Kwa hededelau taulaoma ne kalidiyena meta kai yo yogu bulumakau
sinisinibudi namwanamwadiyao ya ligadi yo ya kabinonohaidiko. Unai
bena taba kwa laoma hetahetawasola kaikaigogona ta unai.’
5 Na taumana ne nige se lapulau tautauwasa wa udiyedi na se bom mo
yodi nuwatu se lauwatanidi, hekadi se lau yodi koya na hekadi se lau yodi
sitowa.
6 Yo hekadiyo heyayai tauhaidi wa se kabihekahinidi na se bibidi yo se
koihemwaloidi.
7 Na wasawasa wa saha ye tubu wa wasana ye lapui meta ye kouyalay-
alakalili. Unai yona tau'iyala tamowaidiyao ye hetamalidi se lau taukaiunu
wa se koihemwaloidi yo yodi magai wa se gabu.

8 Kabo wasawasa wa ye hededelau yona heyayai tauhaidi wa udiyedi
ye wane, ‘Hetahetawasola kaina wa se kabinonohaiyako, na taumana ya
hededelau udiyedi wa nige se mode, unai ede nige se laoma.
9 Unai kwa lau yoda magai ta kedana udiyedi na tamowai kwa kitadi ne
meta kwa hededelau udiyedi bena se laoma hetahetawasola kaikaigogona
ta unai.’
10 Kabo heyayai tauhaidi wa se lau magai lakilakina kedana maudoidi
udiyedi tamowai namwanamwadi yo yabayababadi maudoidi se woya-
gogoidima ede kabahetahetawasola numana wa se hemwayau.
11 Na kabo wasawasa wa ye laoma ye mwalae numa wa unai bena
taumana wa ye kitadi, na luwadiyena tamowai hesau ye kita meta nige
hetahetawasola kwamana ye likwa.
12 Ede ye henamaiyei ye wane, ‘Kehagu, idohagi to ku laoma teinai na
hetahetawasola kwamana nige ku likwa?’ Na tamowai wa nige saha hesau
ye hedede.
13 Kabo wasawasa wa ye hededelau yona heyayai tauhaina hekadiyo
udiyedi ye wane, ‘Tamowai ta nimana yo kaena kwa paidi na kwa gabahep-
esa masigili ne unai, temenai kabo ye doudou yo gadigadina ye kapuyahi-
sidi.’ ”
14 *[Yesu yona hedehedede wa ye hegehe ye wane]*, “Yaubada tamowai ye
yoganeidi wa se bado, na hisahisadi mo se talam ede se laoma.”**

Takisi tolena henamaina unai Paliseya se kaipate bena Yesu se lupohai (Maleko 12:13-17, Luka 20:20-26)

15 Na kabo Paliseya bodana wa se laomagogoi na se koitalaliu bena taba
idohagi na kabo Yesu se lupoi na yona hedehededeyena ye laupwano, na
unai kabo se hegilu.
16 Kabo Paliseya bodana kadi hewahewaliyo yo Heloda kana boda ta-
mowaidiyao se hetamalidi se lau Yesu unai, se wane, “Taulauhekata, kabina
ka kata meta kowa laulaududulai tamowaina yo mamohoi yo dudulaiyena
Yaubada yona laulau miyamiyadi ku laulauhekataedi, matawuwuna ta-
mowai maudoidi ku hekasisigogoidi na nige ku modelau kadi kao yo yodi
laulau udiyedi.
17 Hage, ku hedede kalimaiyena yom nuwanuwatu ede saha: Gonowana
takisi ka tole Sisa unai, o nige?”**
18 Na yodi nuwatu yababana wa Yesu kabina ye katako ede ye hededelau
udiyedi ye wane, “Komiu taukailupolupo tamowaidiyao. Idohagi to kwa
kaipate bena kwa lupohaigau?
19 Hage, takisi kabahemahemaisana monina hesau kwa hekitagau.” Ede
denali kesega iya se hekita.
20 Na ye henamaiyeidi ye wane, “Teina kaiteya kana kao tautauna yo
hesana?”
21 Se wane, “Sisa.” Kabo ye hededelau udiyedi ye wane, “Saha Sisa yona
meta kwa mosei Sisa unai, na saha Yaubada yona meta kwa mosei Yaubada
unai.”
22 Yesu yona hedehedede wa se lapui meta se nokokalili. Na kabo se
laugabaei se lau.

** **22:14:** *Hisahisadi mo se talam ede se laoma:* Yesu yona hedehedede meta ye wane, *hisahisadi mo ye kaisunuwaidi.* ** **22:17:** Yodi henamai wa unai Yesu se lupoi matawuwuna ede, ena Yesu ye hedede bena takisi se hemaisa Sisa unai, meta kabo Dius tamowaidiyao se koipiliyei, kaniyona ede Loma se subudi. Na ena ye wane, nige gonowana Sisa unai takisi se hemaisa, kabo Heloda kana bodao iya se koipiliyei, matawuwuna siya Sisa yona tamowai.

Boita tolo'uyona hedehededena
(Maleko 12:18-27, Luka 20:27-40)

23 Mayadai kesekesegana ne unai Sadusiya bodana se laoma Yesu unai.
Sadusiya tamowaidiyao meta boita tolo'uyona nige se kawamamohoiyei. Na
se henamaiyei se wane,
24 "Taulauhekata, Mose ye hedede meta ena tamowai hesau ye tawasola
na nige natuna na ye boita, meta kana kaha kabo kwabuli ne ye tawasolai.
Na ena natuna kabo se hedede ede iya meta kana kaha wa natuna.
25 Sinebada hesau natunao tatao badodi haligigi-labui. Taubaguna ye
tawasola nige natuna, na ye boita, ede kana kaha helabuina kwabuli wa ye
tawasolai.
26 Laulau kesekesegana ta ye tubu kalinawai ye lau hehaiyonadi wa unai
ye lau ye dobi ee gehena hehaligigi-labuidi wa unai,
27 kabo waihiu wa hinage ye boita.
28 Unai *[hage ku hedede na ka lapui:]* Tolo'uyo unai meta waihiu ta kaiteya
mwanena ede? Matawuwuna ede tatao haligigi-labui wa waihiu ta se
tawasolai."
29 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Yomi nuwanuwatu ne ye helaup-
wanogomiu, kaniyona ede kulikuli tabudi yo Yaubada yona gigibwali meta
nige kabidi kwa kata.
30 Matawuwuna ede tolo'uyo huyana unai meta taba nige tamowai se
tawasola'uyo, yo taba nige natudiyao se hetawasola'uyoidi, na tautolo'uyo
meta siya kabo kadi kao ede doha galewa aneludiyao.
31 Na boita tolo'uyona hedehededena unai meta Yaubada kalinana ku-
likuli tabudi udiyedi kwa hasilidi e nige,
32 doha ye wane, 'Yau meta Abelahama yona Yaubada, Isako yona
Yaubada, yo Yakobo yona Yaubada hinage.' *(Esodo 3:6)* *[Tenem huyana*
ne unai tamowai haiyona ta buluma unai se boitako.] Na Yaubada meta
nige tauboiboita yodi Yaubada, na iya taumaumauli yodi Yaubada. *[Unai*
ye masalaha meta tamowai haiyona ta siya ede sola se maumauli Yaubada
matanaena.]"
33 Yona lauhekata hedehedededi boda wa se lapuidi meta se siliyatakalili.

Laugagayo saesaekalilina
(Maleko 12:28-34, Luka 10:25-28)

34 Paliseya bodadi se lapui meta Sadusiya bodana wa Yesu ye hededе-
hemwanoudiko ede se laomagogoi,
35 na luwadi ne unai hesau meta iya laugagayo kabina taukatakalili na ye
henuwa bena henamai hesau unai Yesu ye lupoi.
36 Ede ye wane, "Taulauhekata, laugagayo sahasahana meta iya laugagayo
lakilakikalilina ede?"
37 Yesu ye hededelau unai ye wane, "Guiyau yom Yaubada ku gadosisiyei
ma nuwam maudoina, yaluwam maudoina, yo yom nuwanuwatu mau-
doina hinage.
38 Teina meta iya laugagayo bagubagunana yo lakilakikalilina ede.
39 Yo helabuina ede doha bagubagunana ne: Kam kaha hesau ku gado-
sisiyei doha kowa ku bom ku gadosisiyei'uyoigo.
40 Mose yona laugagayo yo peloweta yodi kulikuli maudoidi wuwudi ede
teina laugagayo labui ta."

Keliso meta iya kaiteya natuna?
(Maleko 12:35-37, Luka 20:41-44)

41 Yesu Paliseya wa ye kitadi se totolo ede ye henamaiyeidi ye wane,

42 “Yomi nuwatu ede saha, Keliso meta iya kaiteya? Yo iya kaiteya
natuna?” Se wane, “Iya meta Dawida natuna.”
43 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Idohagi to Yaluwa Tabuna yona
gigibwaliyena Dawida ye hedehedede na Keliso ye kawaguiyauyei? Doha
ye wane,
44 ‘Guiyau ye hededelau yogu guiyau unai ye wane,
“Nimatutugu unai ku tuli
kana siga kam waiunu ya toledi
kaem guninaena se hemala kaem kabatoledi.”’ *(Same 110:1)*
45 Ena taba Dawida ye kawaguiyauyei, idohagi to bena iya Dawida
natuna?”
46 Nige gonowana hesau ye hededebui Yesu unai, na tenem mayadaina ne
unai na ye lau meta nige tamowai hesau ye nuwabayao na henamai hesau
unai bena Yesu ye lupoi'uyoi.

23

Yesu tamowai ye guguyaidi tauwoyawoya yodi kailupolupo tabu se miyamiyaedi
(Maleko 12:38-40, Luka 11:43,46, Luka 20:45-47)

1 Na kabo Yesu ye hededelau boda yo yona hekahekatao wa udiyedi ye
wane,
2 “Laugagayo taulauhekataena yo Paliseya bodana, siya meta Mose yona
kulikuli tabudiyao taukitahekasanamwanamwaedi yo taulauhekataedi.
3 Unai saha se hedededi ne bena kwa miyawatanidi, na laulau saha
se ginaulidi meta tabu kwa laulauyeidi, matawuwuna ede saha se
laulauhekataeidi meta nige se miyamiyawatanidi.
4 Laugagayo bayabayaodi se ginaulidi bena taba tamowai se
miyawatanidi, siya meta doha bahebahe polopolohedi se tolesaedi tamowai
kewadiyena na se baheidi, iyamo siya nige gonowana nimadi se helelelaedi
bena se saguidi.
5 Ginauli maudoidi se ginaulidi meta bena kabo unai tamowai se ki-
tahenamwadi. Laugagayo hedehededediyao kulikulidi kaba'usaidi ne se
helakigaibuidi na se paihepatudi debadi yo nimadi udiyedi,** yo kadi
kwama sinosinodi se helohagaibuidi,
6 yo kaikaigogo lakilakidiyao yo sunago udiyedi meta se henuwa bena
kabatuli namwanamwadi udiyedi se tuli.
7 Na ena se lau kabalokulokune bakubakudi udiyedi meta se henuwa bena
tamowai se laoma ma hekasisidi se lautokiyeidi na se kawayauwedo yo se
kawatanuwaga** udiyedi.
8 Na komiu tabu se kawatanuwaga kalimiuyena, matawuwuna kami
tanuwaga kesega ede yau, na komiu meta doha boga kesega.
9 Tabu tanoubu ta tamowaina hesau kwa katai meta iya tamamiu,
matawuwuna tamamiu kesega ede galewa ne unai.
10 Yo hinage komiu tabu hesamiu se katai meta taulauhekata,
matawuwuna tauhekatagomiu kesega ede Keliso.
11 Kaiteya luwamiuyena ye saekalili meta iya bena ye hemala yomi
heyayai tauhaina.

** **23:5:** *Laugagayo hedehededediyao kulikulidi kaba'usaidi ... se paihepatudi debadi yo nimadi udiyedi:* Kabikabi ta laugagayona meta Yaubada unai ye laoma. Dutelonomi 6:8unai ta hasili. ** **23:7:** *Kawatanuwaga* meta kalina Giliki unai Mataiyo ye kuli, *Labi, iya ede Dius kalinadi Alamaiki unai ye hai.*

12 Kaiteya ye bom ye hesae'uyoi meta Yaubada kabo ye toledobiyei, na
kaiteya ye nuwadobidobi meta Yaubada kabo iya ye toleisini."

Yesu tauwoyawoya ye guguyaidi
(Maleko 12:40, Luka 11:39-52 yo 20:47)

13-14 *[Kabo Yesu ye wane,]* "Ahani mo komiu, Mose yona laugagayo
taulauhekataena bodana yo Paliseya bodana, komiu meta taukailupolupo
tamowaidiyao! Kabo kamkamna lakilakina kwa hekalo! Tamowai yodi
lulau galewa basileiyana meta kwa gudukaliliyei. Komiu taba nige kwa
lulau galewa basileiyana, na kaiteyadi se henuwa bena se lusolalau meta
kwa hekahekaiyawasidi.**

15 Ahani mo komiu, Mose yona laugagayo taulauhekataena bodana
yo Paliseya bodana, komiu meta taukailupolupo tamowaidiyao! Kabo
kamkamna lakilakina kwa hekalo! Kwa lau teha maudoina kwa tauhetakik-
ilidi bena tamowai kwa nuwakoidi, na ena hesau ye nuwabui na ye hemala
kami kaha hesau, yona laulau kabo se yababakalili na kabo komiu, na iya
kabo ye lau kaiwa kalakalasina doha komiu.

16 Ahani mo komiu, tauwoyawoya matagibugibudi! Kwa hedede kwa
wane, 'Ena tamowai hesau ye kaigwala Numa Tabuna ne unai meta yona
kaigwala ne nige mamohoina, na ena tamowai hesau ye kaigwala Numa
Tabuna golena ne unai meta nige gonowana ye bui'uyoi.'

17 Komiu taumatagibugibu yo tamowai yauyaulediyao! Ginauli saha
meta ye saekalili, gole ne o Numa Tabuna? Matawuwuna Numa Tabuna
debanaena ede gole ne ye a'a.**

18 Yo hinage kwa hedede kwa wane, 'Ena tamowai hesau ye kaigwala
kaitalasam kabagabuna ne unai meta nige mamohoi, na ena tamowai hesau
ye kaigwala kaitalasam udiyedi meta yona kaigwala ne nige gonowana ye
bui'uyoi.'

19 Komiu tamowai matagibugibudiyao! Kaitalasam gogodiyao kaba-
hetabudi** ede kaitalasam kabagabuna. Unai kaitalasam kabagabuna ye
saekalili na kabo kaitalasam gogodiyao.

20 Unai ede ena tamowai hesau ye kaigwala kaitalasam kabagabuna ne
unai, meta hinage ye kaigwala ginauli maudoidi kewana ne unai se toledi
wa udiyedi.

21 Na ena kaiteya ye kaigwala Numa Tabuna ne unai, meta hinage ye
kaigwala Yaubada unai, iya meta Numa Tabuna ne unai taumiya.

22 Yo ena kaiteya ye kaigwalasae galewa ne unai meta ye kaigwala
Yaubada yona telona unai, yo hinage telona ne unai tautuli ne.

23 Ahani mo komiu, Mose yona laugagayo taulauhekataena bodana yo
Paliseya bodana, komiu meta taukailupolupo tamowaidiyao! Laugagayo
lakilakidi kwa tolehesuwaladi, na laugagayo gagigagilidi kwa toleisinidi.
Doha yomi koya uwa'uwadi gagilidiyao** udiyedi yomi taiti kwa toledi,
na laugagayo nuwanuwatudi lakilakidi nige kwa lauwatanidi, siya ede

---

** **23:13-14:** Kulikuli beyabeyadi hekadiyo lausoisoi 14 hinage se kuli doha tenem: *Ahani mo komiu, Mose yona laugagayo taulauhekataena bodana yo Paliseya bodana, komiu meta taukailupolupo tamowaidiyao! Wabuwabu kwa lupoidi na yodi numa kwa haidi kwa tanuwagaidi. Na kabo kwa lau tamowai matadiyena yomi tapwalolo kwa helohadi. Unai hekamkamna lakilakikalilina kabo kwa lobai.*

** **23:17:** *Ye a'a* kaniyona hesau ede, *Yaubada yona.* Dimdimyena se kuli, *holy*. Tabu hededehe-masalahana ku hasili.

** **23:19:** *Kaitalasam gogodiyao kabahetabudi* kaniyona ede, kaitalasam kabagabuna debanaena kaitalasam gogodiyao ne ede Yaubada yona. Hetabu hededehemasalahana ku hasili.

** **23:23:** *Koya uwa'uwadi gagilidi* meta siya ede kai kabahepanedi.

laulaududulai, katekamkamna, yo sunuma. Taba laugagayo gagilidi ne tabu kwa nuwaluluhiyeidi na hinage laugagayo lakilakidi ta bena kwa miyawatanidi.

24 Komiu tauwoyawoya matagibugibudiyao! Kami waila udiyedi nabugala kwa hekonagabaeidi na iyamo kamela meta kwa tonoli.**

25 Ahani mo komiu, Mose yona laugagayo taulauhekataena bodana yo Paliseya bodana, komiu meta taukailupolupo tamowaidiyao! Kami keyaka yo gaeba** dageladiyao kwa deulinamwanamwaedi, na kalodiyao ne udiyedi meta mahimahihi yo nuwatu'uyo se mwayau.

26 Komiu Paliseya matagibugibudiyao! Kami keyaka yo gaeba kalodiyao ne kwa deulibagunaeidi na dageladiyao ne kabo hinage se a'a.

27 Ahani mo komiu, Mose yona laugagayo taulauhekataena bodana yo Paliseya bodana, komiu meta taukailupolupo tamowaidiyao! Matawuwuna ede kami kao meta doha bwayabwaya dagelana se deulihe'a'a na se pokahuheposiposi na iyamo kalona ne unai meta boha yo tauboiboita siliyadi yo ginauli bikibikidi udoi'udoi ye mwayau.

28 Unai, komiu kami kao ede doha bwayabwaya ne: Tamowai se kitagomiu meta bena komiu miyamiya dudulaidi tamowaidiyao, na iyamo nuwakalomiuyena meta laulaulupolupo yo nuwatu yabayababadiyao se mwayau.

29 Ahani mo komiu, Mose yona laugagayo taulauhekataena bodana yo Paliseya bodana, komiu meta taukailupolupo tamowaidiyao! Peloweta bwayabwayadi kwa kabinamwanamwaeidi yo hekihekinoidiyao kwa hetolodi, yo laulaududulai tamowaidiyao bwayabwayadi kwa hepasanamwanamwaeidi.

30 Na kwa wane, 'Taba kama kulutubu maidamaiyao ka miya meta peloweta yodi hekamkamnadi ne unai taba nige ka kabisagusaguidi.'

31 Yomi hedehedede ta unai kwa bom kwa hededehemasalaha'uyoigomiu meta komiu peloweta taukoihemwaloidi wa kadi isimulitao ede.

32 Kulutubumiyao laulau yababadi saha se ginaulitoledi wa, taba kwa laedi kwa hegehemolosiyeidi!

33 Komiu mwata yo mwata yabayababadi natudiyao! Idohagi kabo *[Yaubada yona]* hekamkamna magaina kwa wasabugabaei?

34 Unai kabo peloweta yo tamowai sibasibadiyao yo taulauhekata ya heta-malidiwa kalimiuwai. Hekadi kabo kwa koihemwaloidi yo kwa hesataulodi, na hekadi kabo sunago kalodiyena kwa sapidi yo kwa henakuhepesadi se lau teha udoi'udoi udiyedi.

35 Teina laulau ta debanaena laulaududulai tamowaidiyao kaiyaulina ta unai se unuidi wa kwasinadi giludi kabo se dobima kewamiuyena, laulaududulai tamowaina Abela kwasinana unai ye hetubu ye dobima ee Belakiya natuna Sakaliya unai, iya ede kabakaitalasam yo Numa Tabuna duwaduwalidiyena kwa koihemwaloi'usei wa.

36 Ya hededemamohoi kalimiuyena: Ginauli maudoidi ta giludi kabo se dobima kewamiuyena na kamkamna lakilakina kabo kwa lobai."

Yesu Yelusalema tamowaidi ye katekamkamnaedi (Luka 13:34-35)

** **23:24:** *Kamela kwa tonoli:* Kamela meta laugagayo, Dius tamowaidi nige gonowana se kaidi (Lewitikasi 11:4). Nabugala yo kamela hedehedededi ta kaniyona ede, *Yababa gagilidi kwa kaihaleidi, na yababa lakilakidi kwa ginaulidi.* ** **23:25:** *Keyaka yo gaeba,* siya ede nuwadi yo yodi mauli heyaheyasonidi.

37 *[Kabo Yesu ye wane,]* “Ae Yelusalema! Yelusalema ee! Kowa peloweta
taukoihemwaloidi yo tamowai Yaubada ye hetamalidi kalimyena meta
ku hekalawekudi. Huya maudoina meta ya henuwa bena natumwao ya
kabigogoidima doha kamkam sinadi natunao ye kabigogoidi pepenao guni-
diyena, na iyamo komiu nige kwa henuwa.
38 Unai sola kwa kita, ‘Yaubada kabo yomi magai ye nuwagabaei na nige
tamowaina.’ *(Yelemaiya 22:5, Same 69:26)*
39 Na ya hededelaowa kalimiuwai ta, nige gonowana kwa kita'uyoigau
kana sigana ee kwa wane, ‘Ka hedebasaego, kowa Guiyau hesanaena ku
laoma!’”

Huya gehegehedi hedehededi

24

Mataiyo 24 yo 25

Numa tabuna kabo ye ulugwaligwali
(Maleko 13:1-2, Luka 21:5-6)

1 Numa tabuna bakubakuna wa unai Yesu ye dalahai ye laulau na yona
hekahekatao wa se laoma ede se yogahekaiyawasi na se hededelau unai se
wane, “Sola Numa Tabuna yo numana hekadiyo ne yodi kabikabidi yo kadi
wawali ne ku kitadi!”
2 Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Ginauli maudoidi ta kwa kitadiko.
Ya hededemamohoi kalimiuyena: Taba nige weku hesau ye miya yona hali
weku kewanaena, na maudoidi meta kabo se ulugwaligwali.” **

Kamkamna huyahetubudi
(Maleko 13:3-13, Luka 21:7-19)

3 Se lau Olibe koyana unai se lage, ede Yesu ye lau ye tuli na yona
hekahekatao wa se bom se laoma iya unai na se henamaiyei se wane, “Taba
yomai ku hedehedede, kaiuyana kabo laulau ku hedededi wa se tubu, na
yom uyoma yo tanoubu yona huyagehe hekihekinoidi ede saha?”
4 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Bena matamiyao se nega na tabu
tamowai hesau ye lupohaigomiu.
5 Tamowai se bado kabo hesaguyena se laoma na se hedehededе meta siya
Keliso, na tamowai se bado kabo se lupohaidi.
6 Iyala wasadiyao yo hinage iyala wasalupolupodiyao kabo kwa lapuidi,
na tabu udiyedi kwa matausi. Ginauli doha teina kabo se tubu na nige
gonowana ta kaihaleidi, na iyamo tanoubu ta yona huyagehe meta sola.
7 Magai hesau bodana yo magai hesau bodana kabo se haihewa-
hewaiunu'uyoidi. Basileiya hesau yo basileiya hesau kabo hinage se
iya'iyala'uyoidi. Yo hinage hasahasali lakilakidi yo mwanikuniku kabo se
tubu teha udoi'udoi udiyedi.
8 Ginauli saha se tubu ne meta ginauli nuwamatamatausidiyao sola kabo
se laoma ne yodi kabahetubu ede.**
9 Na kabo se hekamkamnagomiu yo se unuhemwaloigomiu, yo magai
maudoidi bodadiyao kabo se subugomiu yau debaguyena.
10 Tenem huyana ne unai boda hekana kabo Guiyau sunumana se lau-
gabaei, ede kadi kahao se hewaiunudi yo kadi se walohai.

** **24:2:** *Weku maudoidi kabo se ulugwaligwali:* Yelusalema hededehemasalahana ku hasili.

** **24:8:** Lausoisoi ta Mataiyo kalina Giliki unai heyaheyasoni unai ye kuli, *Teina ginaulidiyao ta meta doha sine diyadiyakana ye kamkamna huyana ye hetubu bena ye labalaba.*

11 Pelowetalupolupo se bado kabo se masalaha na bodalakilaki kabo se lupohaidi.
12 Yababa udoi'udoi se lakikalili, debanaena tamowai kadi kahao gadosisidi nuwadiyena kabo se gagili yo se gehe.
13 Na ena kaiteya ye tolobayao ye lau ee pilipili maudoidi sigadi ne unai, meta Yaubada kabo ye hemauli.
14 Na basileiya wasana namwanamwana se lauguguyaei kaiyaulina teha maudoina unai na tamowai maudoidi se lapui, na kabo huya gehegehena ye laoma.
15 Na Numa Tabuna unai kabo ginauli nuwamatamatausina kwa kita ye totolo, iya magai tauheyababana, na iya ede peloweta Daniyela ye hededehemasalaha'usei wa** – lausoisoi ta tauhasilina meta kaniyona bena ye nuwatulobai. Na huyana ginauli ne ye tubu
16 kabo kaiteyadi teha Yudeya unai taumiya bena se yabubu se sae kuduli ne.
17 Tabu tamowai hesau numa kewana unai na ye pesadobi yona numa kalona unai gogo saha hesau ye hai na ye wasabu.
18 Yo ena tamowai hesau yona koya unai meta tabu ye uyo magai kana kwama nimalohalohana hesabana.
19 Na sinesineo diyadiyakadi yo sinesineo labalabahauhaudi ya nuwanuwatuidi, *[matawuwuna tenem mayadaina ne kabo ye pilipilikalili kalidiyena.]*
20 Na kwa tapwalolo *[Yaubada unai]* yomi huyawasabu meta tabu huyagwagwama o Sabatiyena.**
21 Matawuwuna kamkamna ye tubu ne kabo ye lakikalili, nige doha beyabeyana tanoubu yona huyatubu unai ye laoma teina huya ta, yo mulina ne unai hinage taba nige ye tubu'uyo.
22 Ena Yaubada tenem mayadaidi ne nige ye hekubwadima, meta nige gonowana tamowai hesau mauli ye lobai. Na iyamo yona kaisunuwa tamowaidi debadiyena tenem huya ne ye hekubwadi.
23 Tenem huyana ne unai, ena tamowai hesau ye hededelaowa kalimiuwai ye wane, ‘Kwa kitalaoma, Keliso ede inai!’, o hesau ye wane, ‘Iya ede temenai!’, meta tabu kwa kawakawamamohoiyeidi.
24 Kabo keliso lupolupodi yo pelowetalupolupo udoi'udoi se masalahama na laulau gigigigibwalidi yo kabanoko saesaedi se ginaulidi bena kabo tamowai se lupohaidi. Yo hinage se kaipate bena Yaubada yona kaisunuwa tamowaidiyao se lupohaidi, na iyamo nige gonowadi.
25 Teina ta meta ya hededehesibasibanonohaigomiu.
26 Unai, ena tamowai hesau ye hededelaowa meta Keliso ede balabalagaibu ne unai, tabu kwa laulau menai. Yo ena ye hededelaowa meta bena iya ede numa hesau dahalana wadawadamna unai, tabu kwa kawakawamamohoiyei.
27 Matawuwuna Tau Natuna yona laoma doha namanamali, ye sili teha kaluwabu ne unai na dawayana gonowana ye masalaha teha yalasi unai.
28 Gonogonowana doha, kaiteya teha unai suisui boiboitana panena, kabo manuwa kaikaitaudi se lagegogoi menai.
29 Nuwadubu mayadaidi ne se gehe na nige bayaona
‘kabo mahana ye masigili

** **24:15:** Hededepeloweta wa Daniyela 9:27 yo 11:31 yo 12:11udiyedi ta hasilidi. ** **24:20:** *Huyagwagwama* unai meta nabu yo kabaita, unai ye pilipilikalili taukadau udiyedi. Na Sabatiyena nige gonowana se kadau.

yo waikena kabo nige ye dawaya,
galewa ne kipwaladi kabo se beku,
yo galewa ginaulidi yodi kabamiya Yaubada kabo ye nukuidi.'** *(Aisaiya 13:10 yo 34:4)*
30 Na kabo huyagehena ne unai Tau Natuna yona laoma hekihekinoidi kabo se taumasalaha galewa ne unai, yo tanoubu tehana maudoina tamowaidiyao se dousiyasiyayau, na kabo Tau Natuna se kita ye lagema galewa yadana udiyedi ma gigibwalina yo ma didigana saesaena.
31 Na bwagigi kabo se yuhi na daguguna ne unai kabo yona anelu ye hetamalidi se lau bena teha hasi yaumaidi yodi kabatowalaoma udiyedi yo tanoubu ta maudoina unai yona kaisunuwa tamowaidiyao se laedima."
32 *[Yesu ye hededeʻuyo ye wane,]* "Kwa kitalau kaiwa ne** unai, iya heyaheyasonina ta kabo ye hekatagomiu: Ena lagadi ne udiyedi lugudi hauhaudi se kini meta kabina kwa kata ede huyamahamahana ye hanahanauma.
33 Gonogonowana doha huyana ginauli maudoidi ta kwa kitadi se tubu, kabo kabina kwa kata meta *[Tau Natuna]* ye hanahanaumako, iya ede kawakeda ne unai.
34 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Teina isi ta taba nige ye gehe ye lau ee ginauli maudoidi ta se tubu.
35 Galewa yo tanoubu kabo se gehe, na yogu hedehedede meta taba nige se gehe."

Mayadaina yo mahanana nige kabina ta kata (Maleko 13:32-37, Luka 17:26-30,34-36)

36 *[Kabo Yesu ye wane]*, "*[Tau Natuna yona huyaʻuyoma]* mayadaina yo mahanana nige hesau kabina ye kata, galewa aneludi hinage nige kabina se kata, Natuna hinage nige kabina ye kata,** na Tamana iya ye bom mo.
37 Tau Natuna yona laoma ne meta gonogonowana doha *[beyabeyana]* Nowa yona huya mayadaidi wa udiyedi.
38 Huyana sola nige dibwaliʻutuʻutu ye tubu meta tamowai se kaikai yo se numanuma, yo hinage tatao yo sinesineo se tawatawasola ye lau ee kana siga Nowa *[ma natunao]* se mwalaesae waga wa unai.
39 Tamowai wa nige se nuwatulobai saha kabo ye tubu kalidiyena kana siga dibwaliʻutuʻutu wa ye dididobima ede ye yaluhaidi. Na Tau Natuna yona huyaʻuyoma kana kao kabo doha tenem mayadaidi ne.
40 Huyana ne unai tatao labui se paipaisowa koya kesega unai. Yaubada kabo kesega ye hai na kesega kabo ye laugabaei.
41 Sinesineo labui witi kabagiligiliyena se paipaisowalabulabui meta hesau kabo Yaubada ye haigabaei, na hesau kabo ye miya.
42 Unai bena kwa silasilawa yo kwa nonoha matawuwuna ede yomi Guiyau yona uyoma mayadaina meta nige kabina kwa kata.
43 Ginauli kesega ye masalahakalili: Ena taba numa tanuwagana kabina ye kata boniyaiyena mahana saha unai kabo taukaiwahali ye laoma bena ye kaiwahali, kabo ye silasilawa yo yona numa ye kitahetete na taukaiwahali tabu ye lusae yona numaena.

** **24:29:** *Galewa ginaulidi yodi kabamiya Yaubada kabo ye nukuidi:* Hedehedede ta Mataiyo yona kulikulina meta ye kuli, *galewa gigibwalidi kabo ye nukuidi.* ** **24:32:** *Kaiwa* ne meta Isalaela yodi *fig* kaiwana. Bosibosi hededehemasalahana ku hasili. ** **24:36:** *Natuna hinage nige kabina ye kata:* Teina hedehedede ta kulikuli bagubagunadi udiyedi nige se kuli. Iyamo pepwa kulikulidiyao beyabeyadi se bado udiyedi hedehedede ta se kuli, yo hinage Maleko 13:32unai ta lobai. Unai kabina ta kata meta teina mamohoi Yesu kalinana.

44 Unai komiu hinage bena kwa nonoha, matawuwuna Tau Natuna yona
uyoma mahanana kabo ye hesiliyatagomiu."

Numa taukitahetetena sibasibana
(Luka 12:42-48)

45 "Hage, heyayai tauhaina laulaududulaina yo sibasibana yona kabikabi
kwa nuwatuidi. Kana tanuwaga iya ye kaisunuwai yona numa kalonawai
heyayai tauhaidi maudoidi taukitahetetedi yo kadi kai ye mosemoseidi
kaikai mahanana dudulaina unai. *[Na kabo kana tanuwaga ye dalahai ye lau
ye kadau.]*
46 Yona huya'uyoma unai, ena yona heyayai tauhaina wa ye lobai yona
paisowa unai ye paipaisowanamwanamwa, kabo heyayai tauhaina ne
gonowana ye gwauyala.
47 Ya hededemamohoi kalimiuyena: Heyayai tauhaina ne kabo ye hai na
ye tole yona gogo maudoidi taukitahetetedi.
48 Na taba heyayai tauhaina ne yona nuwanuwatu se yababa na ye wane,
'Kagu tanuwaga taba nige ye lagemwamwayauma', meta idohagi?
49 Nuwana ye hetubu yona hali heyayai tauhaidi wa ye kabihenayaidi yo
hinage numanuma bayabayaodi taunumanumadi maiyanao se kaikai yo se
numanuma.
50 Kana tanuwaga ne kabo ye lage'uyoma na yona heyayai tauhaina wa
kabo *[ye siliyata, matawuwuna]* kana tanuwaga yona uyoma mayadaina yo
mahanana meta nige ye nuwatui.
51 Tanuwaga wa yona heyayai tauhaina wa ye hekamkamnakaliliyei yo ye
hai ye tolelaei taukailupolupo yodi kabakamkamna magaina unai kabo ye
doudou yo gadigadina ye kapuyahisidi."

25

Hasahasalao saudoudoi heyaheyasonidi

1 *[Yesu yona hedehedede wa ye tubei ye wane,]* "Galewa basileiyana heya-
heyasonina hesau ede doha teina: Hasahasalao saudoudoi yodi lampa se
haidi na se lau tautawasola tamowaina se launayanayai bena se hailobai.
2 Taudi haligigi meta naganagadi na hinage taudi haligigi meta se sibasiba.
3 Naganagadiyao wa yodi lampa se baheidi na nige yodi kelesini hetulanidi
se baheidi.
4 Na sibasibadiyao wa yodi lampa se baheidi yo yodi kelesini initoledi
hinage.
5 Tautawasola tamowaina wa yona laoma ye pahili ede hasahasalao
maudoidi wa kamnadi se yababa yo matadi se kenokeno ede se keno.
6 Boniyai duwaduwalina unai tamowai hesau ye heyoheyoga ye wane,
'Tautawasola tamowaina wa ye lagemako, kwa laoma kwa hailobai!'
7 Hasahasalao saudoudoi wa se kenotolo ede yodi lampa se nukutonogidi.
8 Kabo naganagadiyao wa se hededelau sibasibadiyao wa udiyedi se wane,
'Kelesini teuna unai kwa saguigai! Yoma lampa ta bena se boso.'
9 Na sibasibadiyao wa se wane, 'Nigele, yoma kelesini ta gonogonowamai,
nige gonowana ka saguigomiu. Na kwa lau kabalokulokune unai yomi
kelesini kwa hemaisadi.'
10 Naganagadiyao haligigi wa se lauko bena yodi kelesini se hemaisadi,
na kabo tautawasola tamowaina wa ye lage. Ede sibasibadiyao haligigi se
nonohako wa maidanao se lau hetahetawasola kaikaigogona unai. Se lusae,
na kabo keda taukitahetetena keda wa ye gudui.

11 Muliyena kabo hasahasalao hekadi wa se lage ede se yogalau tautawa-
sola tamowaina wa unai se wane, ‘Taubada, taubada, keda ku soke na ka
mwalaewa!’
12 Na ye hededelau udiyedi ye wane, ‘Ya hededemamohoi: Nige kabimiu
ya kata.’ ”
13 *[Na Yesu ye hededehasahasaidi ye wane,]* “Unai bena kwa silasilawa,
matawuwuna ede Tau Natuna yona laoma mayadaina yo mahanana meta
nige kabina kwa kata.”

Heyayai tauhaina haiyona heyaheyasonidi (Luka 19:11-27)

14-15 *[Yo hinage Yesu heyaheyasoni hesau ye hedede ye wane,]* “Galewa
Basileiyana meta doha tamowai hesau bena ye kadau ye lau kedalohaloha,
na yona heyayai tauhaidi ye yogagogoidima na kesega kesega yona paisowa
kana kaoyena yona moni ye soiyeidi kalidiyena. Heyayai tauhaina ta-
mowaina bagubagunana unai moni baikidi haligigi ye mosei, helabuina
moni baikidi labui ye mosei, na hesau unai moni baikidi kesega ye mosei.
Unai yodi paisowa ye moseidi na yona kabakadauyena ye kadau.
16 Heyayai tauhaina bagubagunana wa yona moni baikidi haligigi wa ye
hepaisowa na ye helaki'uyoi ede baikidi haligigi ye lobai'uyoi.
17 Na taupaisowa hesau yona moni baikidi labui ye hai wa ye lau ye
hepaisowa na ye helaki'uyoi ede baikidi labui ye lobai'uyoi.
18 Na heyayai tauhaina hesau wa yona moni baikidi kesega wa ye hai
na ye lau, bwatano unai duha ye sala na kana tanuwaga yona moni wa ye
tolewadam.
19 Huyalohaloha mulinaena heyayai tauhaidi kadi tanuwaga wa ye uyoma
na ye yogagogoidima na ye henamaiyeidi idohagi yona moni wa yodi
hepahepaisowadi.
20 Kabo moni baikidi haligigi tauhaina wa ye laoma ye wane, ‘Guiyau,
moni baikidi haligigi ku haidima wa ya hepaisowadi ede hinage hagahagana
baikidi haligigi ya lobai.’
21 Kana tanuwaga wa ye wane, ‘Kowa heyayai tauhaina namwanamwana,
ya sunumaego matawuwuna moni gagilina gonowana ku kitahetete. Unai
kabo ya tolego ginauli lakilakidi ku kitahetetedi. Ku laoma yo yogu
gwauyala ta unai ta gwauyalakesega.’
22 Kabo moni lakina baikidi labui tauhaina wa hinage ye laoma ede ye
wane, ‘Guiyau, moni baikidi labui ku haidima wa ya hepaisowadi ede hinage
hagahagana baikidi labui ya lobai.’
23 Kana tanuwaga ye wane, ‘Kowa heyayai tauhaina namwanamwana,
ya sunumaego, matawuwuna moni gagilina gonowana ku kitahetete. Unai
kabo ya tolego ginauli lakilakidi ku kitahetetedi. Ku laoma yo yogu
gwauyala ta unai ta gwauyalakesega.’
24 Na kabo moni lakina baikidi kesega tauhaina wa ye laoma ede ye wane,
‘Guiyau, kabim ya kata meta kowa tamowai yona laulau yabayababana,
matawuwuna ede haedi nige saha hesau ku kumai meta kabo unai ku
kelikeli, yo haedi nige witi likena ku hesulu meta kabo unai kaniyona ku
tanogogo.
25 Unai ya matausi ede ya lau bwatanoyena yom moni wa ya puluhi-
wadam, unai saha kowa yom wa meta iya ede teina.’
26 Ede kana tanuwaga wa ye hededelau unai ye wane, ‘Kowa tamowai
yababana yo miyamiyagaibuna! Ku hedede meta kabigu ku kata ena haedi
nige saha hesau ya kumai meta unai ya kelikeli, yo haedi nige witi likena ya
hesulu meta udiyedi kaniyodi ya tanotanogogo?

27 Idohagi to yogu moni ne nige ku lau ku tole moni taukitakitahetetedi
udiyedi na yogu uyoma ta unai kabo ya hai'uyoi yo hagahagana hinage?'
28 *[Kabo ye hededelau yona heyayai tauhaidi hekadiyo udiyedi ye wane,]*
'Moni ne kalinawai kwa haigabaei na kwa moselaei moni baikidi saudoudoi
tauhaina ne unai.
29 Kaiteyadi saha kalidiyena meta kabo se koihepwata'uyoidi na ginauli
saha kalidiyena wa kabo ye lakikalili. Na kaiteyadi nige saha kalidiyena
meta kabo ginauli saha gagilina kalidiyena ne se haigabaei.'
30 Na ye wane, 'Teina tamowai ta, iya heyayai tauhaina yababakalilina,
kwa gabahepesadobiyei masigili ne unai! Menai kabo ye doudou yo gadi-
gadina ye kapuyahisidi.' "

Yaubada yona hekasa mayadaina

31 "Huyana Tau Natuna kabo ye uyoma ma didigana yo ma namana-
malina, yo yona anelu maudoidi maidanao, meta kabo yona telona wa-
sawasana yo saesaekalilina unai ye tuli yo ye hemala wasawasa.
32 Na basileiya maudoidi tamowaidiyao kabo se laomagogoi kalinawai
na tamowai wa ye hekasadi, doha suisui taukitahetetedi yona suisui ye
hekasadi, mamoe teha hesau unai ye toledi yo gouti teha hesau unai.
33 Mamoe kabo ye toledi tehatutuna unai, yo gouti ye toledi tehaseuseulina
unai.
34 Na kabo wasawasa wa ye hededelau nimatutuna tamowaidiyao wa
udiyedi ye wane, 'Kwa laoma, komiu tamagu yona hededehenamwa ta-
mowaidiyao! Huyana sola nige tanoubu ye tubu meta tamagu galewa
basileiyana ye ginaulinonohaiyako komiu hesabamiu. Kwa laoma na unai
kwa miya.
35 Huyana ya hasali meta kai kwa haiyama ya kai, yo gadogu ye magu meta
waila kwa haiyama ya numa, na yau laolaoma, iyamo kwa yogaisinigau
yomi numaena.
36 Huyana nige yogu kaleko meta kaleko yogu kwa haidima, ya kasiyebwa
meta kwa kitahetetegau, yo hinage numatutuguduyena se tolegau meta kwa
laoma kwa kaitaumanaigau.'
37 Kabo miyamiyadudulai tamowaidiyao wa se hededelau unai se wane,
'Guiyau, kaiuyana ka kitago ku hasali na kai ka haiyawa, gadom ye magu na
waila ka haiyawa ku numa?
38 Yo kaiuyana ka kitago kowa laolaoma na ka yogaisinigo, yo nige yom
kaleko na kaleko yom ka haidiwa?
39 Hinage kaiuyana ka kitago ku kasiyebwa o numatutuguduyena na ka
laowa ka kaitaumanaigo?'
40 Wasawasa wa kabo ye hededebui kalidiyena ye wane, 'Mamohoi, na ya
hedede'uyo kalimiuyena: Ena teina laulau ta hesau kwa ginauli kagu kahao
dobidobidi ta hesau unai meta kwa ginauli yau kaliguwai.'
41 Kabo ye hededelau tehaseuseulina unai tautolo wa udiyedi ye wane,
'Kwa tausuwala kaliguwai, komiu tamagu yona hededeheyababa ta-
mowaidiyao. Kwa lau kaiwa kalakalasina nige yona kababoso ne unai,
tamagu ye kabinonohai diyabolo yo yona anelu hesabadi.
42 Matawuwuna ede ya hasali na nige kai kwa haiyama ya kai, gadogu ye
magu na nige waila kwa haiyama ya numa.
43 Yau laolaoma na nige kwa yogaisinigau, nige yogu kaleko, na nige kwa
hekalekogau, ya kasiyebwa yo numatutuguduyena se tolegau na nige kwa
laoma kwa kaitaumanaigau.'

44 Na kabo se wane, ‘Guiyau, kaiuyana ka kitago ku hasali, gadom ye
magu, kowa laolaoma, nige yom kaleko, ku kasiyebwa, yo se tolego numatu-
tuguduyena, na nige ka saguigo?’
45 Ede ye hededelau udiyedi ye wane, ‘Ya hededemamohoi kalimiuyena:
Ena nige laulau ta hesau kwa ginauli tamowai dobidobidi ta hesau unai meta
hinage nige saha hesau kwa ginauli yau kaliguwai.’
46 Kabo se lau kamkamna nige yona kabagehe unai, na miyamiyadudulai
tamowaidiyao wa kabo se lau mauli nige kana siga unai.”

26

Yesu unuina koitalaliuna
(Maleko 14:1-2, Luka 22:1-2, Yowane 11:45-53)

1 Yesu yona lauhekata hedehedededi wa mulidi ne unai kabo ye hededelau
yona hekahekatao wa udiyedi ye wane,
2 “Kabina kwa kata meta mayadai labui mo na kabo Taukiuli Henuwaisin-
ina, na tenem mayadaidi ne udiyedi Tau Natuna kabo se mosegabaei na se
hesataulo.”
3 Na taukaitalasam tauwoyaidi yo magai wa babadadiyao se lagegogoima
taukaitalasam saesaena hesana Kaiyapasi yona numa unai,
4 na se koitalaliu idohagi kabo lupo hesau se ginauli na unai kabo Yesu se
hai na se unuhemwaloi.
5 Na se wane, “Nige teina Taukiuli Henuwaisinina huyana ta unai,
matawuwuna ede boda ta yo kita kalidaena kabo hetalagegagega lakilakina
ye tubu.”

Waihiu hesau Betaniya unai Yesu ye heyausi
(Maleko 14:3-9, Yowane 12:1-8)

6 Huya hesau Betaniya unai, Yesu meta tamowai hesau hesana Simona
yona numaena. Simona hesana hesau ede Taulepela.
7 Yodi huyakaikai unai meta waihiu hesau yausi panena namwanamwana
yo maisana lakilakina ye bahei na ye laoma ede Yesu kuluna kewanaena ye
ini.
8 Yona hekahekatao wa se kita meta se kouyalayala yo se hetalapili, se
wane, “Idohagi to yausi ta ku kaiheyagaibui.
9 Teina yausi ta taba ta lokunei kabo moni lakilakina ta hai na ta mosei
deha tamowaidiyao udiyedi.”
10 Yodi nuwatu wa Yesu kabina ye kata ede ye hededelau udiyedi ye
wane, “Idohagi to waihiu ta kwa hemohemode. Teina ta meta laulau
namwanamwana ye ginauli kaliguyena.
11 Deha tamowaidiyao kabo huya maudoina maidamiyao, na yau meta
nige gonowana huya maudoina maidamiu.
12 Taugu ta ye heyausi meta ye kabinonohaigau toletoletau hesabana.
13 Ya hededemamohoi: Kaiyaulina maudoina ta unai, ena haedi wasa
namwanamwana ta se lauguguyaei, meta waihiu ta saha ye ginauli ne
wasana kabo hinage se hasili iya kabahenuhenuwaisinina.”

Yudasi Yesu kana ye walohai
(Maleko 14:10-11, Luka 22:3-6)

14 Tenem huyana ne unai kabo saudoudoi-labui wa luwadiyena hesau
hesana Yudasi Isakaliyota ye lau taukaitalasam tauwoyaidi

15 ye henamaiyeidi ye wane, “Moni lakina saha kabo kwa haiyama, ena
Yesu ya mosegabaeiyawa kalimiuyena?” Unai moni siluba badona ede 30**
se mosei.
16 Huyana ne unai ye lau meta ye hetubu ye kaikewasipwa na taba
kamwasa saha unai kabo Yesu ye mosegabaei kalidiyena.

Yesu maiyana hekahekatao Taukiuli kaina se kai
(Maleko 14:12-21, Luka 22:7-13,21-23, Yowane 13:21-30, 1 Kolinito 11:23-26)

17 Pwalawa Nige Yistina Henuwaisinina mayadaina bagubagunana unai,
hekahekatao wa se laoma Yesu se henamaiyei se wane, “Kaiteya tupwa ku
henuwa kabo unai Taukiuli kaina ka kabinonohai?”
18 Ede ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa lau magailaki ne** unai
tamowai hesau ya hededeyako kalimiuyena wa kabo kwa lobai. Kwa
hededelau unai kwa wane, ‘Taulauhekata ye wane, “Yogu huya ye hana-
hanauma. Unai yau yo yogu hekahekatao kabo yom numaena Taukiuli
kaikaigogona ka kai.” ’ ”
19 Unai hekahekatao wa se lau na saha Yesu ye hedede wa se ginauliwatani
na Taukiuli Henuwaisinina kaina wa se kabinonohai.
20 Ye meimeilahi ede Yesu yo yona hekahekatao saudoudoi-labui wa se
laomakesega na se kaikaigogoi.
21 Yodi kaikai wa unai Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya hededе-
mamohoi kalimiuyena: Kesega luwamiu ta unai kabo kagu ye walohai.”
22 Yona hedehedede wa unai nuwadiyao se yababakalili ede kesega kesega
ye henahenamailau Yesu unai ye wane, “Guiyau, yau, e nigele?”
23 Yesu ye hededebui ye wane, “Yoda kaikaigogo ta unai luwamiuyena
kaiteya nimanaena pwalawa ye hai na ye hedakwadobiyei kada gaeba ta
unai meta iya kabo kagu ye walohai.”
24 *[Hinage ye wane,]* “Tau Natuna yona boita kulikuli tabuna unai se kuli-
nonohaiyako wa meta kabo ye laoma ye mamohoi. Na ahani mo tauwalohai
tamowaina ne, kabo kamkamna lakilakikalilina ye hekalo. Taba ye namwa
mo sinana iya tabu ye labasi.”
25 Ede Yudasi iya kabo Yesu kana ye walohai wa ye wane, “Labi, ku
nuwatui meta yau, e nige?” Na Yesu ye hededelau unai ye wane, “Kowa ku
bom ku hededeˈuyoigo.”
26 Yodi kaikaigogo wa unai, Yesu pwalawa ye hai, ye lautoki, ye kihi, na ye
mosei yona hekahekatao wa udiyedi na ye wane, “Kwa hai kwa kai, teina ta
yau taugu.”
27 Waina keyakana ye hai, ye lautoki, na ye mosei yona hekahekatao wa
udiyedi na ye wane, “Maudoimiu ta kwa numa. 28 Teina ta yau kwasi-
nagu, na unai kabo Yaubada yona talam hauhauna ye ginauli kalimiuwai.
Kwasinagu ta kabo ye didi tamowai maudoidi yodi yababa nuwatugabaedi
hesabana.
29 Ya hededelaowa kalimiuyena, taba nige wine kaniyona masina ta ya
numaˈuyoi kana sigana ee Tamagu yona basileiya unai komiu yo yau kabo
ta numaˈuyoi.”
30 *[Yodi kaikaigogo gehena wa unai]* wanalautoki hesau se wanai na kabo
se pesa se lau Olibe koyana unai.

Yesu ye hededenonohai meta Petelo kabo iya ye uhalaei
(Maleko 14:27-31, Luka 22:31-34, Yowane 13:36-38)

** **26:15:** *Moni siluba* meta sekeli (moni). Moni lakina wa Sakaliya 11:12 unai ta hasili. ** **26:18:** *Magailaki ne,* iya ede Yelusalema.

31 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Teina boniyai ta unai saha kabo
ye tubu kaliguyena debanaena maudoimiu kabo kwa wasabugabaeigau,
kaniyona ede kulikuli tabuna unai se kulinonohaiyako ye wane,
‘Mamoe taukitahetetedi kabo ya unuhemwaloi,
na yona mamoe yawoina kabo se wasabugwaligwali.’ *(Sakaliya 13:7)*
32 Na yogu tolo'uyo mulina ne unai kabo ya bagunalau Galili *[na kwa laowa
kabo menai ta hailobai]*.”
33 Petelo ye hededebui ye wane, “Ena kagu kahao ta maudoidi se lau-
gabaego, iyamo yau taba nige.”
34 Ede Yesu ye hededelau unai ye wane, “Ya hededemamohoi kalimyena:
Teina boniyai ta unai sola nige kamkam hakiyana ye dou, na ma haiyona
kowa kabo ku uhalaeigau.”
35 Na kabo Petelo ye hedehededе'uyo ye wane, “Ena kowa to yau bena kabo
ta boita, iyamo yau taba nige ya uhalaeigo!” Hinage hekahekatao hekadi wa
yodi hedehededе meta gonogonowana.

Getesemani unai Yesu ye tapwalolo
(Maleko 14:32-42, Luka 22:39-46)

36 Na kabo Yesu maiyana hekahekatao wa se lau Getesemani.** Menai ye
hededelau udiyedi ye wane, “Inai kwa babawa na yau ya lau temenai ya
tapwalolo.”
37 Ede Petelo yo Sebedaiyo natunao labui ye woyaidi na se lau. Menai kabo
Yesu ye hetubu ye nuwakamkamna yo ye nuwanuwatukalili.
38 Na kabo ye hededelau udiyedi ye wane, “Nuwagu ta ye kamkamnakalili
gonowana kabo unai ya boita, unai inai kabo komiu yo yau ta silasilawa.”
39 Yesu ye tausigilau kabo ye guliyaboyabomdobi tano ne unai na ye
tapwalolo ye wane, “Tamagu, taba gonowana teina kamkamna keyakana ta
kaliguyena ku haigabaei. Na tabu yau yogu nuwatu ya lauwatani, na kowa
yom nuwatu mo bena ya lauwatani.”
40 Ye uyoma meta yona hekahekatao wa ye lobaidi se kenoko, ede ye
hededelau Petelo unai ye wane, “*[Kagu kahao,]* idohagi to nige gonowana
komiu yo yau ta silasilawa awa kesega?
41 Kwa silasilawa yo kwa tapwatapwalolo, kabo taba nige noho kwa
hekalo na unai kwa beku. Yaluwamiu ta se talam, na iyamo taumiu ta se
basabasa.”
42 Helabuina ye uyo ye tapwalolo ye wane, “Tamagu, ena nige kamwasa
hesau unai bena kamkamna keyakana ta ku haigabaei, na ku henuwa bena
ya numa, takiyede yom nuwatu kabo ya lauwatani.”
43 Ye uyoma ye lobai'uyoidi ma kenodi, matawuwuna ede matadiyao wa
se kenokenokalili.
44 Ede ye laugabaeidi na ye uyo na huya hehaiyonana ye tapwalolo, yona
tapwalolo wa meta hedehededi kesekesegadi udiyedi ye tapwalolo'uyo.
45 Ye uyo yona hekahekatao wa udiyedi na ye hededelau udiyedi ye wane,
“Komiu sola kwa kenokeno yo kwa kaikaiyawasi? Kwa kita, mahanana ede
ye hanahanaumako, na Tau Natuna kabo se moselaei yababa tamowaidiyao
nimadiyena.
46 Kwa tolo na ta lau, kagu tauwalohai wa ye lageko.”

Yesu huyahaina
(Maleko 14:43-50, Luka 22:47-53, Yowane 18:1-12)

47 Yesu sola ma hedehededena, na Yudasi ye lage, iya meta saudoudoi-
labui wa hesauna. Bodalakilaki maiyanao se laoma ma kelekelepadi yo yodi

** **26:36:** *Getesemani koyana* meta Olibe kudulina dedekana unai.

kepata hinage se baheidi. Boda ta meta taukaitalasam tauwoyaidi yo magai
babadadiyao se hetamalidima.
48 Na tauwalohai wa meta maiyadi se koitalaliuko kabo hekihekinoi saha
ye ginauli na tamowaina ne unai se kitalobai na se hai, ye wane, “Kaiteya
tamowai ya sumtai ne meta iya bena kwa hai'usei ede.”
49 Yudasi ye laududulai ye lau Yesu unai na ye wane, “Labi, yauwedo!” na
kabo ye sumtai.
50 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Kehagu, saha hesabana ku laoma ta
meta ku ginauli!” Kabo boda wa se lau Yesu se hai.
51 Temenai Yesu kana kahao wa hesau yona kelepa ye hai ede taukaita-
lasam saesaena yona heyayai tauhaina tamowaina hesau beyana ye bolihai.
52 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Yom kelepa ne ku tole'uyoi yom
kabahaina ne unai, matawuwuna ede kaiteyadi kelepa se hepaisowa unai
se lulu meta kabo hinage kelepaena se boita.
53 Nige ku nuwatulobai meta gonowana ya yogasae Tamagu unai na anelu
bodadiyao** saudoudoi-labui ye hetamalidima?
54 Na idohagi kabo kulikuli tabudi hedehededediyao se laoma se mamo-
hoi, matawuwuna se hededenonohai meta teina laulau ta kabo ye tubu.”
55 Mahanana ne unai Yesu ye hededelau boda wa udiyedi ye wane, “Ma
kelekelepamiu yo kepata kwa baheidi na kwa laoma, kana kao doha bena
taukaiunu kwa kelebesi. Huya maudoina meta Numa Tabuna bakubakuna
unai ya laulauhekata na nige kwa kabihekahinigau.
56 Na teina ginauli maudoidi se tubu ta udiyedi meta Peloweta yodi
kulikuli kabo se laoma se mamohoi.”
Na kabo hekahekatao wa Yesu se wasabugabaei.

Sunedeli unai Yesu se helauhetala
(Maleko 14:53-65, Luka 22:54,63-71, Yowane 18:13-14,19-24)

57 Boda wa Yesu se hai na se laei taukaitalasam saesaena hesana Kaiya-
pasi yona numaena. Menai meta laugagayo taulauhekataena yo magai
babadadiyao** se laomagogoiko na se nayanaya.
58 Na Petelo meta Yesu yo taulaeina wa ye hemuliwatanidi kana siga se
lage taukaitalasam saesaena yona numa bakubakuna unai. Ye mwalaesae
na heyayai tauhaidi hekadi maidanao se tuli, na Petelo ye kaikaikewa kabo
saha ye tubu Yesu unai.
59 Taukaitalasam tauwoyaidi yo Sunedeli tamowaidi maudoidi, siya Yesu
kana mata se wasenei na hedehedede lupolupodiyao udiyedi se hegilu na
unai bena kabo se unuhemwaloi.
60 Na tauhededelupolupo se bado yodi hedehedede se hedededi, na iyamo
nige kana mata hesau se lobai kabo unai se hegilu.
61 Na gehena ne unai kabo tauhedehedede labui se wane, “Teina tamowai
ta ye wane, ‘Yaubada yona Numa Tabuna yau gonowana ya hetatagwalig-
wali na mayadai haiyona unai kabo ya kabi'uyoi.’ ”
62 Na kabo taukaitalasam saesaena wa ye tolo na ye hededelau Yesu unai
ye wane, “Kabo hedehedede saha hesau ku hedede o nige? Teina tamowai
ta kam hedehedede maudoidi se hedededi ta mamohoidi o nige?”
63 Na Yesu nige saha hesau ye hedede. Ede taukaitalasam saesaena wa
ye hededelau Yesu unai ye wane, “Yaubada maumaulina hesanaena ku

** **26:53:** *Anelu bodadiyao* hedehededena mamohoina meta *legiyona,* iya ede Loma yodi tau'iyala bodadi, na unai tau'iyala badodi 6,000. Unai Yesu gonowana anelu badodi 72,000 ye yoganeidi.

** **26:57:** *Taukaitalasam* yo *laugagayo taulauhekataena* yo *magai babadadiyao,* siya meta Sunedeli tamowaidiyao.

kaigwala na ku hededelaoma kalimaiyena: Kowa Keliso, Yaubada Natuna, o nige?"
64 Yesu ye talam ye wane, "Aa, saha ku hedede ne meta mamohoi, na ya hededelaowa maudoimiu kalimiuyena, huya matada ne unai kabo Tau Natuna kwa kita Yaubada Saesaekalilina nimakahatuna unai ye tutuli na galewa yadana kewanaena ye laolaoma."
65 Kabo taukaitalasam saesaena wa ye bom kana kwama ye pulisidi na ye wane, "Teina tamowai ta meta Yaubada ye hededeheyababa! Taba nige tamowai hesau ta wasenei'uyoi na bena tamowai ta hedehededena hesau ye hedede'uyoi. Yona hededeheyababa meta kwa lapuidiko.
66 Unai yomi hineli ede saha?" Boda wa se wane, "Ye namwa mo taba ye boita."
67 Na kabo debana wa se kaikaisoi yo nimadiyena se biteli, yo hekadi se laupapali
68 na se wane, "Keliso, ku hededepeloweta kalimaiyena, kaiteya ye biteligo?"

Petelo Yesu ye uhalaei
(Maleko 14:66-72, Luka 22:55-62, Yowane 18:15-18,25-27)
69 Na Petelo meta ye tutuli bakubaku wa unai, kabo heyayai tauhaina waihiu hesau ye laoma iya unai na ye wane, "Kowa hinage Yesu Galili tamowaina tauhemuliwatanina hesau."
70 Na boda wa matadiyena ye uhala ye wane, "Saha ku hetahetala me nige kabina ya kata."
71 Ede ye lau gana kedana wa unai, na menai heyayai tauhaina waihiuna hesau Petelo ye kita na ye hededelau tamowai hekadi udiyedi ye wane, "Teina tamowai ta meta Yesu Nasaleta tauna tauhemuliwatanina hesau."
72 Na kabo ye kaigwala na ye uhala'uyo ye wane, "Temeta tamowai ne meta nige kabina ya kata."
73 Yawalana ye lau na temenai tautotolo wa se lau Petelo unai na se wane, "Yom hedehededе daguguna meta doha Galili tamowaina, unai kabina ka kata meta kowa kadi kaha hesau."
74 Kabo Petelo ye bom ye hededeheyababa'uyoi yo ye kaigwala na ye wane, "*[Ena ya uhalalupolupo meta giluna Yaubada kabo ye tole kaliguyena.]* Temeta tamowai me nige kabina ya kata!" Na mahanana ne unai kamkam hakiyana ye dou.
75 Ede Petelo Yesu yona hedehededе wa ye nuwatuidi ye wane, "Sola nige kamkam hakiyana ye dou na ma haiyona kabo ku uhalaeigau." Unai nuwana wa ye yababakalili na ye pesa ye lau dagela wa unai ye doumwalomwaloi.

27

Yesu se laei Pilato matanaena
(Maleko 15:1, Luka 23:1-2, Yowane 18:28-32)
1 Malatomtom gagilina unai taukaitalasam tauwoyaidi maudoidi yo magai babadadiyao yodi hineli se ginauli bena kabo idohagi na Yesu se mosegabaei se unuhemwaloi.
2 Ede se pai na se woyai se lau na se moselaei Gabana Pilato unai.

Yudasi ye hegadosoha'uyoi
(Apostolo 1:18-19)
3 Huyana ne unai Yesu kana tauwalohai Yudasi ye kita meta Yesu kabo se unuhemwaloi, ede ye nuwakuhali na moni siluba badona 30 wa ye mose'uyoidi taukaitalasam tauwoyaidi yo magai babadadiyao wa udiyedi.

4 Na ye wane, “Mamohoi, laupwano ya ginauli, matawuwuna ede tamowai
ta nige kana mata hesau na kana ya walohai.” Se hededelau unai se wane,
“Nige ka modeigo, temeta kowa yom pilipili.”
5 Unai Yudasi moni wa ye tuusaedi Numa Tabuna kalona wa unai na ye
dalahai ye lau ede ye gadosoha.
6 Taukaitalasam tauwoyaidi moni wa se haidi na se wane, “Yoda laugagayo
unai ye hedede meta nige gonowana moni ta ta usaidi moni kabatoledi unai,
matawuwuna ede moni ta tamowai kwasinana maisana.”
7 Se koitalaliu na moni wa se hai ede walata taulaulauginauli yona tano se
hemaisa na ye hemala laolaoma tamowaidiyao yodi bwayabwaya.
8 Tenem debanaena ede huyana ne unai na ye laoma ee teina mayadai ta
meta tano wa hesana se tole ede Kwasina Tanona.
9 Ede Peloweta Yelemaiya yona hedehedede wa ye laoma ye mamohoi, ye
wane,
“Moni siluba badona 30 Isalaela tamowaidiyao se talamyei tamowai
maisana,
10 se hai na walata taulaulauginauli yona tano se hemaisa. Saha se ginauli
ta unai meta Yaubada saha ye hedede kaliguwai wa ye laoma ye mamohoi.”
(Sakaliya 11:12-13, Yelemaiya 19:1-3 yo 32:6-9)

Pilato Yesu ye helauhetala
(Maleko 15:2-5, Luka 23:3-5, Yowane 18:33-38)

11 Yesu se woyalaei Gabana Pilato unai na ye henamaiyei ye wane, “Kowa
Dius yodi wasawasa?” Ede Yesu ye wane, “Aa, saha ku hedede ne mamohoi.”
12 Na kabo taukaitalasam tauwoyaidi yo magai babadadiyao yodi hede-
hedede udiyedi se hegilukaliliyei, na iyamo nige saha hesau ye hedede.
13 Na Pilato Yesu ye henamaiyei ye wane, “Teina kam hedehedede mau-
doidi ta ku lapuidi, o nige?”
14 Na iyamo Yesu nige saha hesau ye hedede, unai Pilato ye siliyata yo ye
nokokalili.
15 Na bolimai kesega kesega, Taukiuli Henuwaisinina unai, gabana yona
kabikabi meta numatutuguduyena taumiya tamowaina hesau kabo Dius
tamowaidiyao se kaisunuwai na ye yailigabaei.
16 Tenem huyana ne unai wasalaulau tamowaina hesau hesana Balabasi
numatutuguduyena ye miyamiya.
17 Na huyana boda wa se laomagogoi ede Pilato ye henamaiyeidi ye wane,
“Kaiteya tamowai kwa henuwa kabo ya yailigabaei, Balabasi o Yesu, iya
hesana kwa katai ede Keliso?”
18 Matawuwuna Pilato kabina ye kata meta kaikalomagigili debanaena na
Yesu se moselaei iya kalinawai.
19 Na Pilato tauhelauhetala yona kabatuli unai ye tutuli na mwanena wasa
ye hetamalilaei unai ye wane, “Tamowai me nige kana gilu hesau, unai tabu
saha hesau ku ginauli kalinawai. Matawuwuna boni iya ya kenosuwaiyei,
na kenosuwaigu wa unai ya matausikalili.”
20 Na taukaitalasam tauwoyaidi yo magai babadadiyao bodadi wa se
nuwakoidi na se kaibwada Pilato unai taba Balabasi ye yailigabaei na Yesu
se unuhemwaloi.
21 Na Gabana boda maudoidi wa ye henamaiyeidi ye wane, “Teina taudi
labui ta, kaiteya kwa henuwa kabo ya yailigabaei?” Ede se wane, “Balabasi.”
22 Ede Pilato ye henamaiyeidi ye wane, “Na saha kabo ya ginauli Yesu
unai, iya hesana hesau ede Keliso?” Na boda wa se yogasae se wane, “Ku
hesataulo.”

23 Pilato ye henamaiyeidi ye wane, “Kana mata saha, o yababa saha ye
ginauli?” Na boda wa ma kalinalakilakidi se wane, “Ku hesataulo.”
24 Na Pilato ye nuwatulobai meta nige gonowana dudulai hesau ye lobai,
na boda wa se hetubu se hetalagegagega. Unai waila gaebana ye hai na boda
wa matadiyena ye nimadeuli na ye wane, “Tamowai ta kwasinana giluna
meta yau nige kagu gilu. Na polohena maudoina meta komiu kalimiuwai.”
25 Na boda wa se wane, “Kwasinana giluna meta kai ma natumaiyao
kewamaiyena.”
26 Ede Pilato Balabasi ye yailigabaei na ye hededelau tau'iyala tamowaina
hesau wipiyena Yesu ye pidili na kabo se laei bena se hesataulo.

Tau'iyala Yesu se talatalawasiyei
(Maleko 15:16-20, Yowane 19:2-3)

27 Na kabo gabana wa yona iyala tamowaidiyao Yesu se hai se laei yodi
kabamiya numana lakilakina unai. Kabo tau'iyala bodana maudoina se
yogagogoidima na Yesu se tolohetakikili.
28 Kana kwama se haigabaeidi na wasawasa kwamana pulupululuna se
heluwui.
29 Na kabo kaiwa gwaligwalina laganao se heidi doha kolona na se tolesaei
kuluna ne unai, yo kaikaiwa se mosei nimatutuna ne unai ye kabi, na se
tulibono matanaena na se talatalawasiyei se wane, “Yauwedo, Dius yodi
wasawasa!”
30 Yo hinage se kaikaisoi na kaikaiwa wa se hai na kuluna wa unai se
koikoiyei.
31 Se talatalawasiyei ye gehe, kabo kwama pulupululuna wa se haigabaei
na iya kana kwama wa se heluwui'uyoi. Na kabo se woyalaei bena se
hesataulo.

Yesu se hesataulo
(Maleko 15:21-32, Luka 23:26-43, Yowane 19:17-21)

32 Yelusalema bena kabo se pesagabaei na Sailini tamowaina hesau
hesana Simona se lobai, na se lauhelili ede Yesu yona sataulo wa ye bahei.
33 Se lau magai hesau hesana Golagota unai se lage. Golagota kaniyona ede
mwayalu magaina.
34 Temenai waina yo mulamula nisanisana se hebwali na se mosei Yesu
bena ye numa. Na ye numatonogi ede nige ye henuwa ye numa.
35 Na kabo Yesu se hesataulo, na mulina ne unai kana kwama wa se
kaiheyaidi na se soiyeidi.
36 Kabotaki se tuligogoi na Yesu se kitahetete.
37 Kabahegiluna hedehededena se kuli *[molumolu*** *hesau unai]* na ku-
lubawana ne unai se tutuhepatu, ye wane, “TEINA TA YESU, DIUS YODI
WASAWASA.”
38 Laulau yabayababadi tauginaginaulidi labui** maidanao se hesa-
taulodi, hesau tehatutuna unai na hesau tehaseuseulina ne unai.
39 Tamowai se sae se dobi meta se kulukulukwade na se hagahagasiyei yo
se wane,
40 “Kowa Numa Tabuna bena ku hetatagwaligwali na mayadai haiyona
unai kabo ku kabi'uyoi, hage, ku hemauli'uyoigo. Ena kowa Yaubada
Natuna, sataulo ne unai ku pesadobima!”

** **27:37:** *Molumolu* meta kaiwa tupwana se tadihetabataba. Yodi kabakuli gogona Mataiyo nige ye kulihemasalaha, nuwana pepwa se hepaisowa. ** **27:38:** *Laulau yabayababadi tauginaginaulidi labui* ta yababa saha se ginauli meta nige ye masalaha. Nuwana kedaena tamowai se laugudugudui na yodi gogo se kaiwahalidi, o nuwana Loma yodi loina se haikawayagalaei.

41 Taukaitalasam tauwoyaidi, laugagayo taulauhekataedi, yo magai
babadadiyao hinage hedehedede wa kesekesegana unai se hagahagasiyei.
42 Se wane, “Tamowai hekadiyo ye saguidi na nige gonowana iya ye bom
ye sagui'uyoi. Na ye hedede bena iya kita Isalaela yoda wasawasa! Taba
sataulo ne unai ye pesadobima kabo ka kawamamohoiyei.
43 Yona mauli maudoina unai Yaubada ye sunumaei, na hinage ye wane,
‘Yau Yaubada Natuna.’ Na ena mamohoi Yaubada iya ye gadosisiyei meta
taba ye hesaguhai!”
44 Na laulau yabayababadi tauginaginaulidi labui wa hinage Yesu se
hagahagasiyei.

Yesu yona boita
(Maleko 15:33-41, Luka 23:44-49, Yowane 19:28-30)

45 Mayamayadailaki unai magai wa maudoina ye masigili ye lau ee
meimeilahi awa hehaiyonana unai.
46 Tenem mahanana ne unai Yesu ye yoga ma kalinalakilakina ye wane,
“*Eloi, eloi, lama sabatani?*” Kaniyona ede, “Yogu Yaubada, yogu Yaubada,
idohagi to ku nuwagabaeigau ta?”
47 Na temenai tautotolo hekadiyo kalinana wa se lapui ede se wane, “Eliya
ye yogayoganei.”
48 Dedekana ne unai tautotolo wa yona hedehedede ta se lapupwanoli, ede
hesau ye heloi ye lau balo ye hai, ye hedakwa winega unai na ye paihepatu
kaikaiwa hesau unai na ye helelesaei Yesu bena ye numa.
49 Na maudoidi wa se wane, “Ku laugabaei! Hage ta kita, kabo Eliya ye
laoma ye sagui?”
50 Kabo Yesu ye yoga'uyo ma kalinalakilakina, na yawasina ye
mosegabaei.
51 Tenem mahanana ne unai meta Numa Tabuna woyona kalekona** ye
taigalilabuiyei kewa unai ye dobi guni, yo tano ye tabutabubu yo weku se
taigali.
52 Bwayabwaya se tasoke na Yaubada yona tamowai se boitako wa meta
se bado se tolo'uyo.
53 Kadi bwayabwaya se pesagabaeidi na Yesu yona tolo'uyo mulina ne
unai se lusae Yelusalema na se taumasalaha tamowai gwaudi udiyedi.
54 Huyana iyala taubagunaena tamowaina yo yona tau'iyala maidanao
Yesu se kitakitahetete wa mwanikuniku yo ginauli saha se tubu wa se kitadi
ede se matausikalili na se wane, “Mamohoi, iya Yaubada Natuna!”
55 Sinesinebadao bodana kedalohalohawai se totolo na se kaikaikewa.
Siya ede sinesineo maiyadi Yesu Galili unai se laoma wa, na yona paisowa
ne unai saha udiyedi ye deha, kabo udiyedi se sagui.
56 Bodadi wa unai meta Maliya Magadala waihiuna, yo Maliya Yamesi yo
Yosepa sinadi, yo hinage Sebedaiyo natunao sinadi.

Yesu se tole bwayabwayaena
(Maleko 15:42-47, Luka 23:50-56, Yowane 19:38-42)

57 Ye hetubu ye meimeilahi ede Yosepa Alimatiya tamowaina, iya tau
gogogogona yo Yesu tauhemuliwatanina hesau,
58 ye lau Pilato ye kaibwadai taba Yesu sinalena ye hai na ye tole bwayab-
wayaena. Ede Pilato ye hededе na sinale wa se mosei Yosepa unai.

** **27:51:** *Numa Tabuna woyona kaleko* meta Numa Tabuna duwaduwalina unai se hekabasi na unai bili labui se ginaulidi. Bili bagubagunana hesana se tole *Teha tabuna,* na helabuina ede *Teha tabukalikalilina.* Hebelu 9:1-15ye hededehemasalahanamwanamwa.

59 Ede Yosepa sinale wa ye hai na kaleko posiposina hauhauna unai ye suma,
60 na yona bwayabwaya hauhauna weku unai ye salanonohaiyako wa unai ye tole. Na kabo weku lakilakina ye builaei bwayabwaya wa kedana ye buigudui na ye laugabai.
61 Bwayabwaya wa tehalauna ne unai Maliya Magadala waihiuna yo Maliya hesauna wa se tutuli na se kaikaikewa.

Tau'iyala tamowaidiyao Yesu bwayabwayana se kitahetete

62 Na kabinonoha mayadaina mulina ne unai** mala ye tom kabo taukaitalasam tauwoyaidi yo Paliseya tamowaidiyao se lau Pilato unai
63 na se wane, "Tanuwaga, teina taukailupolupo ta yona hedehedede hesau ka nuwatui. Huyana sola ma maumaulina meta ye hedede ye wane, 'Mayadai haiyona mulidi ne unai kabo ya tolo'uyo.'
64 Unai ku hededelau yom tau'iyala tamowaidiyao udiyedi bena bwayabwaya ne se kitahetetenamwanamwaei kana siga mayadai hehaiyonana ne unai, madai yona hekahekatao se laoma na sinalena ne se hai se laei na se hededelau tamowai udiyedi meta bena ye tolo'uyoko. Na yodi kailupolupo mulimulitana ne kabo ye yababakalili na kabo bagubagunana wa."**
65 Ede Pilato ye talam ye wane, "Tau'iyala tamowaidi kwa haidi na kwa lau bwayabwaya ne se kitahetetenamwanamwaei."
66 Unai se lau bwayabwaya wa kawamatana buiguduna wa se dedeligudugudui na tau'iyala tamowaidiyao se toledi bwayabwaya wa se kitahetete.

28

Yesu yona tolo'uyo
(Maleko 16:1-8, Luka 24:1-12, Yowane 20:1-10)

1 Sabati mayadaina wa ye gehe na mayadaina bagubagunana** unai mala ye hetubu ye uyali na Maliya Magadala waihiuna maiyana Maliya hesauna wa se lau bena bwayabwaya wa se lohei.
2 Mahanana ne unai meta mwanikuniku lakilakina, na Guiyau yona anelu galewa ne unai ye dobima na bwayabwaya buiguduna wekuna wa ye buihesuwala na kewana ne unai ye tuli.
3 Kana kao meta ye namanamali na yona kaleko se posiposikalili.
4 Tau'iyala tamowaidiyao bwayabwaya se kitakitahetete wa se matausi ede se tabutabubu na se gulidobi doha tauboiboita.
5 Anelu wa ye hededelau sinesinebadao wa udiyedi ye wane, "Tabu kwa matausi! Kabina ya kata meta Yesu se hesataulo'usei wa kwa wasewasenei.
6 Iya nige inai, na Yaubada iya ye hetolo'uyoiyako, doha saha ye hededeyako wa. Kwa laoma kabatolena ne kwa kita.
7 Na kwa laumwayamwayau na kwa hededehemasalaha yona hekahekatao udiyedi meta iya boita unai ye tolo'uyoko, na kabo ye baguna ye lau Galili na menai kabo iya kwa kita. Teina yomi wasa ya haiyawa ede."
8 Ede sinesinebadao wa se lau ma matamatausidi na iyamo ma gwaugwauyaladi, na se heloi se lau bena anelu yona wasa wa se hededegabaei hekahekatao wa udiyedi.

** **27:62:** *Kabinonoha mayadaina mulina ne unai:* Mayadaina ne, iya ede Dius yodi Sabati yo Taukiuli Henuwaisinina mayadaina bagubagunana. ** **27:64:** *Kailupolupo bagubagunana* se hedehededei ta, iya ede Yesu tauhemuliwatanina yodi hedehedede meta Yesu iya Kelisona ede. ** **28:1:** *Sabati mayadaina bagubagunana*, iya ede Dimdimyena ta wane, *Sunday*.

9 Se laulau na kamwasa wa unai Yesu ye hailobaidi na ye lautokiyedi ye
wane, “Yauwedo!” Ede se laoma iya unai, se tulibonodobi, se kabilau kaena
wa udiyedi na se taba'ohui.
10 Kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Tabu kwa matausi! Na kwa
lau kwa hededelau kagu kahao ne udiyedi na se lau Galili, kabo menai se
kitagau.”

Dius yodi tauwoyawoya yodi kailupolupo

11 Sinesinebadao wa sola ma laudi na tau'iyala bwayabwaya taukita-
hetetena wa hekadi se baguna se lau Yelusalema na saha yo saha se tubu
wa taukaitalasam tauwoyaidi yodi se hedehededе.
12 Ede taukaitalasam tauwoyaidi yo magai babadadiyao se laomagogoi se
koitalaliu ede tau'iyala tamowaidiyao wa monilakilaki unai se hemaisadi
13 na se hededelau udiyedi se wane, “Kabo kwa hedede kwa wane,
‘Boniyaiyena ka kenoko na yona hekahekatao wa se laoma ede Yesu sinalena
wa se kaiwahali se laei.’
14 Ena teina wasa ta Gabana ye lapui kabo ka lausabilauyeigomiu na taba
nige ye hekamkamnagomiu.”
15 Unai tau'iyala tamowaidiyao wa moni wa se hai na hedehededе saha
unai se guguyaidi wa se hededewatanidi. Na teina wasalupolupo ta ye
lau Dius tamowaidiyao maudoidi udiyedi, na teina mayadai ta unai sola se
hedehededei.

Yesu yona hekahekatao ye hededehetamalidi
(Maleko 16:14-18, Luka 24:36-49, Yowane 20:19-23, Apostolo 1:6-8)

16 Na kabo Yesu yona hekahekatao saudoudoi-kesega wa se lau Galili, na
kuduli Yesu ye hedede wa se lau unai.
17 Menai se kita ede se taba'ohui, na iyamo hekadi se nuwalabulabui.
18 Yesu ye laoma udiyedi na ye wane, “Gigibwali maudoina galewa yo
tanoubu ta unai meta Tamagu ye haidimako kaliguwai.
19 Unai kwa lau basileiya maudoidi udiyedi tamowai kwa guguyaidi na se
hemala yogu hekahekatao. Kwa hebabatisoidi Tamana, Natuna yo Yaluwa
Tabuna hesadiyena,
20 yo ginauli maudoidi ya hedehededeidi kalimiuyena wa bena kwa
hekatadi na se miyawatanidi. Na mamohoikalili, yau kabo huya maudoina
maidamiu, ye lau ee tanoubu ta yona huyagehe.”

Maleko
Yesu wasana Maleko ye kuli wa
Buka ta hededehemasalahana

Teina buka ta taukulina ede Maleko, hesana hesau Yowane (Apostolo 12:12,25). Iya Yelusalema tamowaina na apostolo Paulo yo Banaba maiyanao se paisowa (Apostolo 12:12,25, 13:13, yo 15:37-39 yo teha hekadiyo). Maleko nige Yesu yona hekahekatao hesau, na iyamo huya hekadi nuwana Yesu maiyana se taihile yo nuwana iya Yesu maiyana Getesemani koyana unai, huyana Yudasi Yesu kana ye walohai (Maleko 14:51). Gehegehena unai Petelo maiyana se miya (1 Petelo 5:13) na se lau Loma magaina lakilakina. Tausonoga se kaimasi bena Loma unai, Petelo yona lauguguya ye buidi kalina Giliki unai na tamowai se lapuidi. Na Petelo yona boita mulina ne unai, nuwana bolimai 65 AD unai, Yesu wasana buka ta unai ye kulidobiyei Loma tamowaidiyao hesabadi.

Maleko Yesu wasana ye hasili na ye hetubu Yesu yona huyababatiso unai. Yesu yona laulau gigigigibwalidi se bado ye hasilidi, idohagi tamowai gwaudi ye henamwanamwadi. Teina unai ye masalaha meta Yaubada yona gigibwaliwai ye paisowa.

Dius tamowaidi maudoidi Yesu se henuwa, iyamo kadi tanutanuwagao yo yodi tamowai lakilakidiyao wa Yesu maiyana se haikawayagala (Maleko 2:6-7,24) na keda se wasewase idohagi kabo se unuhemwaloi (Maleko 3:6 yo 11:18)

Maleko yona hasihasili unai Yesu nige ye bom ye hemasalaha'uyoi boda udiyedi meta iya Keliso, na tamowai hisahisadi mo udiyedi (Maleko 8:30). Yesu iya Yaubada yona basileiya ye baheiyama (Maleko 1:15) na iya Yaubada yona hetamali tamowaina. Iyamo Yesu yona basabasawai na ye kamkamna yo ye boita sataulo unai (Maleko 8:31, 9:31, 10:33-34). Iya hemuliwatanina meta ta nonoha bena ta boita iya debanawai (Maleko 8:34-38). Maleko dagela tamowaidi hesabadi ye kuli, unai dagela tamowaidi hekadi wasadi ye hasili, doha Penisiya sinena natuna ye henamwanamwa (Maleko 7:24-30), yo Loma yodi tau'iyala taubagunaedi sataulo dedekanawai ye tolo na Yesu ye hededehemasalaha meta iya Yaubada Natuna (Maleko 15:39). Teina unai ye hemasalaha meta Yaubada yona basileiya kedana sokesokena dagela tamowaidi kalidiwai.

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Yowane Babatiso yona hedehedede *1:1-13*
- Yesu yona paisowa teha Galili unai *1:14—9:50*
- Yesu Galili ye laugabaei ye lau Yelusalema *10:1-52*
- Yesu yona sabati gehegehena yo yona huyaboita *Maleko 11:1—15:47*
- Yesu ye tolo'uyo yo ye tautaumasalaha *16:1-18*
- Yesu ye sae galewa *16:19-20*

Yowane Babatiso kana paisowa
(Mataiyo 3:1-12, Luka 3:1-18, Yowane 1:19-28)

1 Yesu Keliso Yaubada Natuna wasana namwanamwana ye hetubu doha teina:
2 Yaubada yona hedehededе wa Aisaiya peloweta yona buka unai, ye wane,
“Kabo yogu tautauwasa ya hetamali bena ye kedabagunaego.
Iya kabo yom keda ye kabinonohai.” *(Malakai 3:1)*
3 “Tamowai hesau balabala unai ye yogayoga ye wane,

‘Guiyau yona keda kwa kabinonohai, yo yona kabalau kwa hedudulai!’ ”
(Aisaiya 40:3)
4 Unai Yowane ye laoma. Balabala unai ye miyamiya na ye hebahebabatiso. Ye laulauguguya bena tamowai se nuwabui na babatiso se hai, yodi yababa nuwatugabaedi hesabana.
5 Teha Yudeya yo magai Yelusalema udiyedi taumiya maudoidi se lau iya unai. Yodi yababa se hededehemasalahadi na Yolidani sagasagana unai ye hebabatisoidi.
6 Yowane kana kwama kamela wiyana unai se ginauli na kana dagilolo meta suisui dahina. Na kana kai meta mwadimwadi yo kamwakamwa.
7 Ye hededehemasalaha ye wane, “Tamowai hesau kabo ye mulitama. Iya ye saekalili na kabo yau. Na nige gonowagu taba ya dunedobi iya kana sendolo mainadi ya yailidi.**
8 Yau waila unai ya hebabatisoigomiu, na iya kabo Yaluwa Tabuna unai ye hebabatisoigomiu.”

Yesu yona babatiso yo yona laukita
(Mataiyo 3:13—4:11, Luka 3:21-22 yo 4:1-13, Yowane 1:32-34)
9 Tenem huyana ne unai Yesu teha Galili magaina hesau hesana Nasaleta unai ye laoma ede Yowane ye hebabatisoi Yolidani sagasagana unai.
10 Waila wa unai ye gayo ye sae na ye kitasae ede galewa ye kita ye taigali, na Yaluwa Tabuna kana kao doha bunebune ye dobima iya kewana ne unai.
11 Na kalina hesau galewa ne unai ye laoma na ye wane, “Kowa Natugu! Ya gadosisikaliliyeigo, yo nuwagu ku henamwakaliliyei!”
12 Mahanana ne unai Yaluwa Tabuna Yesu ye hetamali ye lau balabala unai.
13 Mayadai 40 balabala unai suisui kaikaikalasidi luwadiyena ye miya. Na Satani Yesu ye laukita, na kabo anelu iya se kitahetete.

Yesu tauyamayama hasi ye yoganeidi
(Mataiyo 4:12-22, Luka 4:14-15 yo 5:1-11)
14 Huya hesau Heloda wasawasa Yowane ye gudui numatutugudu unai. Kabotaki Yesu ye lau Galili na Yaubada wasana namwanamwana ye lauguguyaei,
15 ye wane, “Huyana ye lagemako, Yaubada yona basileiya ye hanahanaumako. Nuwamiu kwa buidi yo wasa namwanamwana ta kwa kawamamohoiyei.”
16 Huya hesau Yesu Galili Gabwana dedekana wa unai ye yona ye laulau ede tauyamayama labui ye kitadi, Simona ma kana kaha Andeleya, yodi hinaya unai se yamayama.
17 Na kabo ye yoganeidi ye wane, “Kwa saema kwa hemuliwatanigau, na kabo ya hekatagomiu tamowai tauyamayamaidi.”
18 Na mahanana ne unai yodi hinaya wa se laugabaeidi na Yesu se hemuliwatani.
19 Yesu ye taulau na kabo Sebedaiyo natunao labui Yowane yo Yamesi ye kitadi yodi waga unai yodi hinaya se polapolaidi. 20 Na ye yogalau yodi labui wa udiyedi ede waga wa se pesagabaei na tamadi Sebedaiyo ma kana hewahewaliyo se laugabaeidi na Yesu se hemuliwatani.

Yesu Kapelenauma unai yaluwa yabayababana ye hededehepesa
(Luka 4:31-37)

** **1:7:** *Sendolo mainadi ya yailidi:* Teina meta heyayai tauhaidi dobidobidi yodi paisowa.

21 Kabo Yesu yona hekahekatao maiyanao se lau se lage Kapelenauma
unai, na kabo Sabati unai ye mwalaesae sunago unai na ye hetubu ye
lauhekata.
22 Yona lauhekata wa se nokoei, matawuwuna ye hededehasahasaidi ma
gigibwalina, nige doha laugagayo taulauhekataena tamowaidi.
23 Yodi sunago wa kalonawai tamowai hesau yaluwa bikibikina iya ye
luwui na ye yogayoga
24 ye wane, “Saha ku henuwa kalimaiyena, Yesu Nasaleta tamowaina? Ku
laoma bena ku heyababagai? Kabim ya kata kowa kaiteya: Kowa Tabuna
Yaubada unai ku laoma.”
25 Na Yesu ye hededebayao iya unai ye wane, “Ku mwanou na tamowai me
ku pesagabaei!”
26 Yaluwa bikibikina wa tamowai wa ye nukui na ye yogahi yo ye pe-
sagabaei.
27 Siya maudoidi se noko na se henahenamai'uyoidi se wane, “Teina ta
saha? Teina ta meta lauhekata hauhauna yo ma gigibwalina! Ye hededelau
yaluwa bikibikidi udiyedi, na se kawakabiyei!”
28 Nige bayaona iya wasana ye lau Galili maudoina ye hetakikili.

Yesu tamowai gwaudi ye henamwanamwadi (Mataiyo 8:14-17, Luka 4:38-41)

29 Sunago wa unai se pesa se lau Simona ma kana kaha Andeleya yodi
numa unai se mwalae, Yamesi yo Yowane maiyadiyao.
30 Simona bwasiyana sinebada tauna se gwagwama yo ye kasiyebwa na
ye kenokeno, na wasana se hededelau Yesu unai.
31 Ede ye laoma na ye kabilau nimana unai na ye kabihetolo. Na sinebada
wa ye namwanamwa, ede ye tolo na ye haitalaidi.
32 Mahana wa ye dui** kabo taukasikasiyebwa gwaudi yo hinage tamowai
yaluwa yabayababadi siya se luwuidi wa se woyaidima Yesu unai.
33 Magai tamowaidiyao bodalakilaki se lagegogoi numa kawamatana wa
unai.
34 Tamowai kadi kasiyebwa udoi'udoi ye henamwanamwadi. Yo yaluwa
yabayababadi gwaudi ye hededehepesadi na ye hededehekaiyawasidi tabu
se hedehededе, matawuwuna ede iya kabina se katako.

Yesu Galili unai ye lauguguya (Luka 4:42-44)

35 Malatomtom gagilina, huyana sola ma masimasigilina, na Yesu numa
wa ye laugabaei na ye lau balabala hesau unai ye tapwalolo.
36 Na Simona ma kana kahao se lau iya se wasenei.
37 Yesu se lobai ede se hededelau unai se wane, “Tamowai maudoidi se
wasewaseneigo!”
38 Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Taba ta lau magai hekadiyo udiyedi
hinage ya lauguguya, matawuwuna teina hesabana ede ya laoma ta.”
39 Galili se tauhetakikili na Yesu ye lauguguya sunago udiyedi, yo hinage
yaluwa yabayababadi ye hededehepesadi.

Yesu taulepela hesau ye henamwanamwa (Mataiyo 8:1-4, Luka 5:12-16)

40 Na temenai tamowai hesau kana kasiyebwa meta lepela. Ye laoma Yesu
unai ye tulibono na ye kaibwadakatekamkamna ye wane, “Ena ku henuwa,
kabo gonowana ku he'a'agau.”

** **1:32:** *Mahana wa ye dui* hededehemasalahana ku hasili Sabati hededehemasalahana unai.

41 Yesu tamowai wa ye katekamkamnaei na nimana ye helelelaei ye
kabilau unai, na ye hededelau unai ye wane, “Ya henuwa, ku a'a.”
42 Na mahanana ne unai kasiyebwa lepela wa ye ulugehe na tamowai wa
ye namwanamwa.
43 Kabo Yesu ye hededebayao iya unai ye wane,
44 “Tabu tamowai hesau yona ku hedehedede. Na ku lau taukaitalasam
unai ku hemasalahago na ye kitasipwaigo. Na kabo he'a'a kaitalasamdi
Mose ye hedede wa** ku ginaulidi, na kabo tamowai se kitalobai meta ku
namwanamwako.”
45 Na tamowai wa ye pesa ede ye lau wasana wa ye hededehemasalaha
yo ye helaki. Unai Yesu nige gonowana ye taumasalaha magai udiyedi, na
balabalagaibu udiyedi ye miya. Na teha maudoina tamowaidi se laoma iya
unai.

2

Yesu tamowai bunibunina hesau ye henamwanamwa (Mataiyo 9:1-8, Luka 5:17-26)

1 Mayadai hisa se lau, na kabo Yesu ye uyo Kapelenauma. Wasana se lapui
ede
2 tamowai gwaudi se laoma Yesu yona kabamiya unai. Na numa wa nige
solasolana hesau, gonogonowana doha hinage dagela ne. Na Yesu Yaubada
wasana ye lauguguyai udiyedi.
3 Na tamowai hasi se laoma taubunibuni hesau se baheiyama Yesu unai.
4 Boda ye lakikalili to nige gonowana se sae Yesu unai. Ede gatowa se
bolilapai na taubunibuni wa ma diyadiyalina se hedalolodobiyei Yesu unai.
5 Yesu tamowai wa yodi sunuma ye kita, unai ye hededelau taubunibuni
wa unai ye wane, “Natugu, yom yababa ya nuwatugabaeidi.”
6 Na laugagayo taulauhekataena hekadiyo se tutuli temenai na se bom se
nuwanuwatu se wane,
7 “Tamowai ne tabu tenem doha ye hedehedede! Yaubada ye hededeheya-
heyababa! Yaubada ye bom mo gonowana yababa ye nuwatugabaeidi!”
8 Na Yesu saha se nuwanuwatui wa kabina ye kata, unai ye hededelau
udiyedi ye wane, “Idohagi na teina nuwanuwatu ta nuwamiu ne udiyedi
kwa nuwanuwatuidi?
9 Hedehedede sahasahana ye biga kabo ya hedede taubunibuni ta unai, ya
wane, ‘Yom yababa ya nuwatugabaeidi’, o ya wane, ‘Yom dam ku bahei na
ku laulau’?
10 Ya henuwa bena kwa nuwatulobai meta Tau Natuna yona gigibwali
kaiyaulina ta unai meta gonowana yababa ye nuwatugabaedi.” Na ye
hededelau taubunibuni wa unai ye wane,
11 “Ku tolo, yom dam ne ku bahei na ku lau yom numa.”
12 Mahanana ne unai ye tolo na yona dam wa ye bahei na maudoidi
matadiyena ye dalahai ye lau. Ede maudoidi wa se nokoei yo Yaubada se
hedebasaei se wane, “Teina laulau ta sola nige huya hesau ta kita!”

Lewi kana yoga (Mataiyo 9:9-13, Luka 5:27-32)

13 Yesu ye uyo Galili Gabwana dedekana unai, na bodalakilaki se lage-
gogoma iya unai, na ye hekatadi.

** **1:44:** *He'a'a kaitalasamdi* laugagayona ne meta Lewitikasi 14:2-4unai ta hasili. Lepela hededehe-masalahana hinage ku hasili.

14 Ye gehe na ye taulau ede Lewi Alepaiya natuna ye kita ye tutuli takisi
kabatanotano numana unai. Kabo ye hededelau iya unai ye wane, “Ku
hemuliwatanigau!” Ede Lewi ye tolo na Yesu ye hemuliwatani.
15 Kabotaki Yesu maiyana hekahekatao se kaikai Lewi yona numa unai.
Na takisi tautanotano yo yababa tamowaidi** gwaudi Yesu se hemuliwatani
wa maiyanao se kaikaigogoi.
16 Laugagayo taulauhekataena tamowaidi hekadiyo, siya Paliseya ta-
mowaidi, Yesu se kita yababa tamowaidi yo takisi tautanotano ne maiyadi
se kaikaigogo, na se hededelau yona hekahekatao udiyedi se wane, “Iya
idohagi to takisi tautanotano yo yababa tamowaidiyao maidanao se kaikai-
gogoi?”
17 Yesu yodi hedehedede wa ye lapui na ye hededelau udiyedi ye
wane, “Tamowai namwanamwadi doketa nige se nuwatuidi, na tamowai
kasikasiyebwadi mo. Yau ya laoma nige tamowai yodi miyamiya dudulaidi
hesabadi, na yababa tamowaidi bena ya yogaisinidi.”

Lauhekata hauhauna yo kabikabi beyabeyadi (Mataiyo 9:14-17, Luka 5:33-39)

18 Huya hesau Yowane Babatiso yona hekahekatao yo Paliseya yodi heka-
hekatao se kaihudi. Mayadaina ne unai tamowai hekadiyo se laoma Yesu
unai se wane, “Yowane yona hekahekatao yo Paliseya yodi hekahekatao se
kaikaihudi. Na kowa yom hekahekatao idohagi to nige se kaihudi?”
19 Yesu ye henamaiyeidi ye wane, “Huyana tautawasolahauhau ma kana
taumanao se miyamiya, kabo se kaihudi e nige? Nige! Huyana ne unai taba
nige se kaihudi.
20 Na mayadaina kabo ye lagema, iya kabo se laehesuwala. Tenem
mayadaina ne unai kehanao kabo se kaihudi.
21 Nige gonowana tamowai hesau kaleko hauhauna tupwana ye hai na
kwama beyabeyana tapulisina unai ye polai. Taba tenemdohagi ye polai,
kabo kaleko hauhauna ne kwama beyabeyana ye tabepulisi na tapulisina
wa kabo ye lakikalili.
22 Hinage nige tamowai hesau waina hauhauna ye ini waina pakuna
beyabeyana kalona unai. Taba doha temeta, waina hauhauna kabo waina
pakuna ye hesese na ye tapulisi, yo waina wa ye bwalili. Na waina hauhauna
mo ye ini waina pakuna hauhauna ne unai.”

Yesu meta iya Sabati guiyauna ede (Mataiyo 12:1-8, Luka 6:1-5)

23 Sabati mayadaina hesau unai Yesu maiyana hekahekatao witi koyana
hesau se tauduwaduwali se lau, na yona hekahekatao wa ma laulaudi na se
hetubu witi kaniyodi se huhudi.
24 Kabo Paliseya tamowaidi se hededelau Yesu unai se wane, “Ku kita ne!
Idohagi to mayadai Sabati laugagayona se utusi?”
25 Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Huyana Dawida ma kana hewahe-
waliyo se hasali na saha ye ginauli wa wasana kwa hasili o nige?**
26 Abiyata iya taukaitalasam saesaena, na yona huya unai Dawida ye lusae
Yaubada yona Logulogu Tabuna unai pwalawa hetahetabudi wa ye kaidi, na
hekadi hinage ye moseidi kana kahao se kaidi. Tenem pwalawa ne meta kai

** **2:15:** *Yababa tamowaidi:* Paliseya takisi tautanotano yo tamowai hekadiyo doha taugana-ganawali yo taukaikaiwahali se hedededi siya *yababa tamowaidi*,matawuwuna teina tamowaidi ta dagela tamowaidi yodi se paipaisowa yo Dius yodi laugagayo se utu'utusidi. ** **2:25:** Dawida wasana ta, iya ede 1 Samuwela 21:1-6unai, yo pwalawa wa laugagayodi ede Lewitikasi 24:9unai ku hasili.

tabuna, na nige tamowai hesau yona dudulai bena ye kai, na taukaitalasam se bom mo kabo se kai."
27 Kabo ye wane, "Yaubada Sabati ye ginauli tamowai yodi namwanamwa hesabana. Tamowai nige Sabati yona.
28 Unai Tau Natuna iya Sabati guiyauna ede."

3

Sabati unai Yesu ye kabihenamwanamwa
(Mataiyo 12:9-14, Luka 6:6-11)

1 Sabati hesau Yesu ye mwalaesae sunago unai, na tamowai hesau nimana basabasana temenai.
2 Paliseya tamowaidiyao hekadi Yesu kana mata se wasenei, unai iya se kitasipwainamwanamwaei, kabo Sabati unai tamowai ne ye henamwanamwa e nige. *[Ena ye henamwanamwa, kabo unai se hegilu.]*
3 Kabo Yesu ye hededelau tamowai nimabasabasana wa unai ye wane, "Ku toloma tamowai matadiyena."
4 Na ye henamaiyeidi ye wane, "Laulau saha ye namwa ede mayadai Sabati unai: namwa ta ginauli o yababa, ta kabihenamwanamwa o ta kaiunu?" Maudoidi wa se mwanouhai.
5 Ye kitahetakikilidi, na ye kouyalayala yo nuwana ye yababa, matawuwuna ede se nuwakwailolokalili. Na ye hededelau tamowai wa unai ye wane, "Nimam ku tuuhedudulai." Kabo nimana wa ye tuuhedudulai, ede ye namwanamwa.
6 Na mahanana ne unai kabo Paliseya tamowaidi se lau Heloda kana bodao maiyadiyao se koitalaliu idohagi Yesu bena kabo se unuhemwaloi.

Bodalakilaki Yesu se hemuliwatani
(Mataiyo 12:15,16, Luka 6:17-19)

7 Na kabo Yesu maiyana hekahekatao se dalahai se lau Galili Gabwana unai, na Galili yo Yudeya tamowaidi gwaudi se hemuliwatani.
8 Yesu saha ye ginauli wa wasana se lapui meta bodalakilaki teha Yudeya yo Yelusalema yo Idumeya yo Yolidani teha kaluwabu udiyedi yo hinage Taiya yo Sidona magaidi udiyedi se laoma iya unai.
9 Boda ye lakikalili unai madai Yesu se dudukahalai, ede Yesu ye hededelau yona hekahekatao udiyedi bena waga gagilina se kabinonohai, unai bena kabo ye gelu.
10 Na taukasiyebwa gwaudi ye henamwanamwadiko, unai kabo tamowai kasikasiyebwadi maudoidi se dudu se lau bena se kabilau Yesu unai.
11 Na tamowai yaluwa bikibikidi kalidiyena wa iya se kita ede se gulidobi talanuwana unai, na yaluwa bikibikidi wa se yogayoga se wane, "Kowa Yaubada Natuna ede!"
12 Na Yesu ye guguyaidi tabu se hededehemasalaha iya kaiteya.

Yesu yona hekahekatao saudoudoi-labui ye kaisunuwaidi
(Mataiyo 10:1-4, Luka 6:12-16)

13 Yesu ye sae kuduli hesau unai. Temenai kaiteyadi ye henuwadi wa ye yoganeidi na se laoma iya unai.
14 Na saudoudoi-labui ye kaisunuwaidi na ye kataidi apostolo. Bena maiyanao se miya, yo bena kabo ye hetamalidi se lau se lauguguya.
15 Na gigibwali ye mosei siya udiyedi, kabo bena yaluwa yabayababadi se hededehepesadi.
16 Teina saudoudoi-labui ye yoganeidi wa hesadi ede:
Simona, hesana hesau ye tole Petelo,

17 Yamesi ma kana kaha Yowane, Sebedaiyo natunao, hesadi ye tole
Bowanele, meta kaniyona ede tulutululu natunao,
18 yo Andeleya,
Pilipo,
Batolomaiyo,
Mataiyo,
Tomasi,
Yamesi Alepaiya natuna,
Tadaiyo,
Simona Tauhaikabi,
19 yo Yudasi Isakaliyota, iya ede Yesu kana tauwalohai.

Yesu kana bogao iya bena se woyahai

20 Kabo Yesu ye mwalaesae numa hesau kalona unai, na hinage bodalakilaki se lagegogoma. Na iya maiyana hekahekatao nige yodi solasola bena se kaikai.
21 Na Yesu kehanao wasana se lapui meta Yesu nige ye kaikai, unai se lau iya bena se woyahai, matawuwuna ede se nuwatui se wane, “Iya bena ye bwadebwade!”

Laugagayo taulauhekataena Yesu yona gigibwali se hededeheyababa (Mataiyo 12:25-29, Luka 11:14-23)

22 Laugagayo taulauhekataena hekadi Yelusalema unai se dobima se wane, “Belesebulu iya ye tanuwagai! Yaluwa yabayababadi ye hededehepesadi kadi tanuwaga yona gigibwaliyena.”
23 Yesu ye yoganeidi na heyaheyasoni hekadi ye hedededi kalidiwai, ye wane, “Satani kabo idohagi na Satani ye hededehepesa?
24 Taba basileiya kesega se haitoledagela, kabo basileiya ne nige gonowana ye tolobayao.
25 Taba numa hesau tamowaidiyao se haitoledagela, kabo numa ne nige gonowana se tolobayao.
26 Taba Satani yona taupaisowa yaluwa yabayababadi ye hewaiunudi, kabo nige gonowana ye tolobayao, na ye kaiyawasi.
27 Nige gonowana tamowai hesau ye mwalae tamowai yasiyasiyalana yona numa unai yona gogo ye haidi. Tamowai yasiyasiyalana wa taba ye paibagunai, na kabo yona numa gogodi ye haidi.
28 Ya hededemamohoi: Yababa maudoidi yo Yaubada hededeyababaina Yaubada kabo ye nuwatugabaeidi.
29 Na taba tamowai hesau Yaluwa Tabuna ye hededeheyababa, kabo yona yababa wa taba nige ye nuwatugabaei. Kana gilu kabo ye bawahai ye lau ee nige kana siga.”
30 Yesu yona hedehededе ta matawuwuna ede se wane, “Yaluwa bikibikina ye luwu iya unai.”

Yesu kana boga mamohoidi (Mataiyo 12:46-50, Luka 8:19-21)

31 Na Yesu sinana yo kana kahao se lagema dagela wa unai se totolo, na tamowai hesau se hetamali ye sae bena ye woihai.
32 Boda Yesu se tulihetakikili wa se hededelau iya unai se wane, “Sinam yo kam kahao yo loumwao, siya ede dagela ne unai na se henuwago.”
33 Na ye henamai ye wane, “Sinagu kaiteya? Yo kagu kahao kaiteyadi?”
34 Tamowai iya se tulihetakikili wa ye kaikewaidi na ye wane, “Sinagu yo kagu kahao ede teina!

35 Kaiteya Yaubada yona nuwatu ye ginauliwatani meta iya kagu kaha ede,
lougu ede, yo sinagu ede."

4

Tuma tauhesuhesulu heyaheyasonina
(Mataiyo 13:1-9, Luka 8:4-8)

1 Na Yesu ye uyo Galili Gabwana dedekana unai na ye lauhekata. Bo-
dalakilaki se lagegogoma iya unai, ede Yesu waga hesau unai ye gelu, na ye
kahaisuwala musamusana, na boda wa nagali unai se totolo.
2 Na kabo ginauli gwaudi ye hekatadi heyaheyasoni udiyedi. Yona
lauhekata wa unai ye wane,
3 "Kwa lapulapui! Tamowai hesau ye lau yona koya, bena witi likena
tumadiyao ye hesuludi.
4 Na ye hesuhesulu ede hekadi se bekudobi keda kalonawai, na manuwa
se laoma ede se kaidi.
5-6 Hekadi se bekudobi tano maladebadebanawai na nige bayaona se kini.
Na mahana ye dalasae ede ye sinahewowoyadi, matawuwuna bwatano ye
yaloyalo na lamdi nige se dobikalili.
7 Hekadi se bekudobi gwaligwali luwadiwai. Gwaligwali kabo se kinipu-
luhidi, ede tuma wa nige se kininamwanamwa, unai nige se kaniyo.
8 Tuma hekadi hinage se bekudobi bwatano namwanamwana unai, na se
kini yo se kaniyo: Witi kewa kesega kesega hekadi kaniyodi badodi 30, 60 o
100."
9 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Kaiteyadi gonowana se lapula-
pui bena se lapulapuinamwanamwa!"

Yesu palabole yona hepaisowadi wuwuna ye hemasalaha
(Mataiyo 13:10-17, Luka 8:9-10)

10 Boda wa se tatagwaligwali, na mulina ne unai yona hekahekatao
saudoudoi-labui yo tamowai hekadiyo Yesu maiyanao se tuligogoi, na pal-
abole kaniyona se henamaiyei iya unai.
11 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Yaubada yona basileiya
nuwanuwatuna saesaedi kabo ya hemasalahadi kalimiuwai. Na kaiteya
Yaubada yona basileiya dagelanawai, kabo palabole mo udiyedi ya
hekatadi,
12 to bena
'se kitakita,
na taba nige se kitalobai,
se lapulapui,
na taba nige se lapulobai,
madai nuwadi se buidi,
na Yaubada yodi yababa kabo ye nuwatugabaeidi.' " *(Aisaiya 6:9-10)*

Yesu tuma tauhesuhesulu palabolena ye hededehemasalaha
(Mataiyo 13:18-23, Luka 8:11-15)

13 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Ena palabole ta nige kwa
nuwatulobai, kabo idohagi na palabole hekadi ne bena kwa nuwatulobaidi?
14 Tuma tauhesuhesulu meta Yaubada wasana ye hesulu.
15 Tamowai hekadi nuwadi kadi kao doha keda kalona tuma se bekudobi
unai. Yaubada yona hedehedede se lapui, na mahanana ne unai Satani ye
laoma ede hedehedede wa ye haigabaei.
16 Tamowai hekadi nuwadi doha maladebadeba tuma se bekudobi unai.
Hedehedede wa se lapui yo se hai ma nuwanamwanamwadi.

17 Na hedehededе wa nige ye dobi nuwadi ne udiyedi, unai ede yodi
sunuma se basabasa. Na huyana pilipili yo hewahewaiunu se hekalo yogu
hedehededе ta debanawai, meta se nuwagwagwama na se lausuwala.
18 Tamowai hekadi nuwadi doha gwaligwali tuma se bekudobi udiyedi.
Siya hedehededе wa se lapuimoei.
19 Na kaiyaulina ta nuwamodemodena yo gogobadobado nuwadi se kaidi
yo ginauli hekadi gadosisidi udiyedi hedehededе wa se kinipuluhidi na nige
ye kaniyo.
20 Na hekadiyo nuwadi doha bwatano namwanamwana tuma se bekudobi
unai. Hedehededе wa se lapui na se kawamamohoiyei, kabo se kaniyo,
hekadi 30, 60 o 100."

Lampa palabolena
(Luka 8:16-18)

21 Na Yesu yona hedehededе ye tubei ye wane, "Taba lampa ta gabu, kabo
gulewa unai ta buikasini o kabakeno guninaena ta tole? Nige! Ta tolesae
kabatolena unai.
22 Gonogonowana doha hinage Yaubada yona basileiya ginaulina
wadawadamdi maudoidi kabo ye hemasalahadi, yo ginauli maudoidi
Yaubada ye toletolewadamdi wa kabo hinage ye tolehemasalahadi.
23 Kaiteyadi gonowana se lapulapui bena se lapulapuinamwanamwa!"
24 Na kabo ye wane, "Saha kwa lapui ta bena kwa lapunamwanamwaeidi.
Ena kwa lapulapuinamwanamwa, kabo kwa nuwatulobainamwanamwaei.
Na kabo Yaubada yomi sibasiba ye helakidi.
25 Kaniyona ede kaiteya yogu lauhekata udiyedi ye lapula-
puinamwanamwa, kabo yona sibasiba ye helaki. Na kaiteya nige ye
lapulapuinamwanamwa, saha gagilina ye lapulobaiyako wa kabo ye
nuwaluluhiyei." **

Tuma yona kinikini palabolena

26 Na Yesu ye wane, "Yaubada yona basileiya meta doha teina: Tamowai
hesau witi tumana ye hesulu yona koya unai.
27 Boniyai huyadi ye keno, na mala ye tom ye tolo, meta nige ye mode na
tuma wa se bom se kini kabo se tubu. Tuma yodi kinikini meta tamowai wa
nige ye nuwatulobai idohagi.
28 Na bwatano ye bom ye hekinidi: se kinibaguna, kabo se kinilakilaki yo
se kaniyo.
29 Witi wa kaniyodi se suna, kabo tamowai wa ye bolidi, matawuwuna ede
masuli wa ye lage."

Kaiwa hesau tumana palabolena
(Mataiyo 13:31-35, Luka 13:18-19)

30 Yesu ye wane, "Yaubada yona basileiya kana kao kabo idohagi yoda
hedehededena? O palabole saha unai kabo ta hekaigonogonowaei?
31-32 Basileiya ne doha kaiwa hesau tumana** ye gagilikalili tuma mau-
doidi udiyedi. Tumana ta kumai bwatano unai, kabo ye kinilakilaki na

---

** **4:25:** Lausoisoi 24 yo 25 Yesu heyaheyasoni unai ye hedededegabaei, doha teina: *Na Yesu ye hedehededelau udiyedi ye wane, "Kwa kitakitanamwanamwa saha bena kwa lapui. Kabanowonowoi saha ku hepaisowa ne unai Yaubada kabo yom ye nowonowoiyawa, na kabo ye koihepwata'uyoi.*
25 Matawuwuna kaiteya saha hesau kalinawai, meta kabo ginauli hesau ye mosehelaki, na kaiteya nige saha h

** **4:31-32:** *Kaiwa hesau tumana* hedededehemasalahana ede mustard unai.

kabo koya kaiwadi hekadiyo. Lagana lakilakidi se kini, na manuwa kabo se kabinoi logulo guna ne unai."
33 Yona lauhekata maudoidi udiyedi palabole unai ye hekatadi yodi nuwatulobai gonogonowana unai.
34 Palabole mo ye hepaisowadi yona lauhekata udiyedi. Na yona heka-hekatao maiyanao se bom mo, kabo palabole kaniyodi wa ye hemasalahadi udiyedi.

Yesu wowoli ye hededehedaumwali
(Mataiyo 8:23-27, Luka 8:22-25)

35 Meimeilahina ne unai, Yesu ye hededelau yona hekahekatao udiyedi ye wane, "Ta kawasilau hali sanakawasi ne."
36 Na tamowai maudoidi wa se laugabaeidi, na Yesu yona hekahekatao waga wa unai hinage se gelu na Yesu maiyanao se lau, yo waga hekadi hinage se hemuliwatanidi.
37 Kabo yaumai lakilakina ye lotalu yo bagodu se ini'inisae waga wa kalona unai, na musamusana kabo se yoli.
38 Na Yesu waga yiuna wa unai kunuwa unai ye kenokeno. Na se hanoi se hededelau unai se wane, "Taulauhekata, kabo ta mwaloi, na idohagi to nige ku mode?"
39 Yesu ye tolo ede ye hededelau yaumai yo bagodu wa udiyedi ye wane, "Kwa kaiyawasi yo kwa daumwali!" Kabo yaumai yo bagodu wa se kaiyawasi na ye daumwalikimkim.
40 Na ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, "Idohagi to kwa matausi? Sola nige yomi sunuma?"
41 Na se siliyata yo se matausikalili, unai se henahenamai'uyoidi, "Teina tamowai ta tamowai sahasahana? Yaumai yo bagodu hinage iya se kawak-abiyei!"

5

Gelasa tehadiwai, tamowai hesau unai Yesu yaluwa yabayababadi ye hededehepesadi
(Mataiyo 8:28-34, Luka 8:26-39)

1 Siya kabo se dunasae hali sanakawasi wa unai, Gelasa** tamowaidi yodi tano unai.
2 Yesu waga wa ye pesagabaei, na bwayabwaya unai tamowai hesau ye laoma Yesu ye hailobai. Yaluwa bikibikina tamowai wa ye luwui
3 na bwayabwaya duhadi udiyedi ye miyamiya, yo tamowai hekadi nige gonowana seniyena se paihekahini.
4 Huya hekadi iya nimana yo kaena seni udiyedi se paidi, meta ye utusidi, na nige gonowana se hekaiyawasi.
5 Mayadai yo boniyai bwayabwaya wa unai yo kuduli udiyedi ye sae ye dobi na ye yogayogahi, yo sapakila ye haidi na tauna wa ye sasagwadag-wadaidi.
6 Yesu sola kedalohawai na tamowai wa iya ye kita ede ye heloi ye lau ye tulibono talanuwana wa unai.
7 Ye yogahilakilaki ye wane, "Yesu, Yaubada Saesaekalilina natuna, saha ku henuwa kaliguyena? Yaubada hesana unai ya kaibwadaigo tabu ku hekamkamnagau."

** **5:1:** *Gelasa:* Kulikuli beyabeyadi hekadi hesa udoi se kuli, iya ede Gadala (doha Mataiyo 8:28). Gadala yo Gelasa magaidi meta Galili Gabwana teha yawana unai, Gadala gabwa dedekanaena, na Gelasa kedaloha.

8 Matawuwuna ede Yesu ye hededelauko iya unai ye wane, “Yaluwa
bikibikina, kowa tamowai me ku pesagabaei.”
9 Na kabo Yesu ye henamai ye wane, “Hesam ede saha?” Na ye hededebui
ye wane, “Yau hesagu ede Legiyona,** kaniyona ede ka bado.”
10 Na ye kaibwadakalili ye wane, “Tabu ku hetamaligai ka lau kedalo-
haloha.”
11 Kuduli hesau papalina unai meta puwaka yawoina lakilakina se du-
mudumuli.
12 Yaluwa yababadi wa se kaibwadalau Yesu unai se wane, “Ku hetamali-
gai ka lulau tenem puwaka ne yawoina ne udiyedi.”
13 Yesu ye talamyeidi ede yaluwa bikibikidi wa kabo se pesa na se lulau
puwaka wa udiyedi. Na se heloilidilidi padipadi wa unai se dobi ede se
bekudobi gabwa wa unai se yoligogoi na se mwaloi. Na puwaka wa badodi
ede nuwana 2,000.
14 Puwaka wa taukitahetetedi kabo se wasabu se lau, wasa wa se helaki
magai lakilakina yo tenem teha ne kasadi gagilidi udiyedi. Magai wa
tamowaidiyao kabo se lau bena laulau wa se kita.
15 Se lage Yesu unai na tamowai yaluwa yabayababadi legiyona
se luwui'usei wa se kita ye tulitautaubigai, ma kalekalekona yo ma
nuwanamwanamwana. Unai se matausi.
16 Na ginauli maudoidi wa taukitadi meta taulaoma yodi se hedehedede,
saha ye tubu tamowai wa unai, yo puwaka wasadi hinage.
17 Siya kabo se kaibwadalau Yesu unai bena yodi magai tanona ne ye
laugabaei.
18 Yesu waga wa unai ye gelu, na tamowai yaluwa yababadi se luwui'usei
wa ye kaibwadalau bena iya maiyana se lau.
19 Yesu nige ye henuwa na ye hededelau iya kalinawai ye wane, “Ku
lau yom magai yo kehamwao udiyedi na Guiyau yona katekamkamna
yo yona gigibwali ye hemasalahadi kowa kalimwai wa, wasana yodi ku
hedehedede.”
20 Iya kabo ye lau Dekapolisi** tehana unai Yesu saha ye ginauli iya unai
wa ye hewasa, ede tamowai maudoidi se nokokalili.

Yesu waihiu hesau ye henamwanamwa yo Yailo natuna waihiu boita unai ye hetolo'uyoi
(Mataiyo 9:18-26, Luka 8:40-56)

21 Yesu ye gelu waga wa unai na ye uyo hali sanakawasi wa. Ye duna kabo
ye pesa nagali wa unai, na bodalakilaki temenai se tupagogoima iya unai.
22 Kabo sunago badana hesau, hesana ede Yailo, iya ye laoma na Yesu ye
kita ede ye gulidobi talanuwanawai.
23 Na ye hededekatekamkamnalau iya unai, ye wane, “Natugu waihiu
gagilina ye kasiyebwakalili. Taba gonowana ku laoma ku kabilau unai to
bena ye namwanamwa'uyo na ye mauli.”
24 Unai Yesu maiyana se lau, na bodalakilaki wa se hemuliwatanidi na yodi
lau wa unai meta Yesu unai se heduheduna.
25 Waihiu hesau temenai, kana kasiyebwa meta kwasina ye
miyamiyagabaei bolimai saudoudoi-labui.
26 Bolimai ne luwadiyena doketa maudoidi yodi sagu kalinawai meta
nige gonowana, na waihiu wa meta ye kamkamnakalili. Na hemaisadi mo

** **5:9:** *Legiyona* meta Loma yodi tau'iyala bodana lakina, meta tatao 6,000, na inai kaniyona ede *bodalakilaki.* ** **5:20:** *Dekapolisi* kaniyona ede *magai lakilakidi badodi saudoudoi*, na iya meta magai ne tehadi hesana.

udiyedi yona moni maudoina ye hegehe, na kana kasiyebwa wa kabo ye helahelaki mo ye lau.
27 Iya Yesu yona laoma wasana ye lapui ede boda luwadiyena ye laoma
Yesu dagelana unai na kana kwama ye kabitonogi,
28 unamo ede yona nuwatu ye wane, “Taba kana kwama mo ya kabitonogi,
kabo ya namwanamwa.”
29 Mahanana ne unai kwasina kasiyebwana wa ye kaiyawasi, na tauna
kamnana ye lapui meta kasiyebwa wa ye kaiyawasi.
30 Na Yesu kamnana ye lapui meta gigibwali ye pesagabaei, unai ye kitabui
boda wa udiyedi na ye henamai ye wane, “Kaiteya kagu kwama ta ye
kabitonogi?”
31 Yona hekahekatao se hededelau unai se wane, “Boda wa ku kitadi se
heduheduna kalimwai, na ye saha to ku henamai ku wane, ‘Kaiteya ye
kabilaoma kaliguwai?’ ”
32 Na Yesu ye kaikewatakikili taba bena laulau ne tauginaulina wa ye kita.
33 Waihiu wa ye nuwatulobai saha ye tubu iya kalinawai wa, unai ye
matausitabutabubu. Kabo ye laoma ye gulidobi Yesu talanuwana wa unai
na saha ye ginauli wa ye hededehemasalaha.
34 Yesu kabo ye wane, “Natugu, yom sunuma ta ye henamwanamwago. Ku
lau ma nuwadaumwalim, kam kasiyebwa ye kaiyawasiko.”
35 Yesu sola ma hedehededena na sunago badana Yailo yona numa unai
tamowai hekadi se laoma na se hededelau iya unai se wane, “Natum waihiu
wa meta ye boitako! Taulauhekata me tabu ku hemohemode.”
36 Yodi hededegadigadigugu wa Yesu ye lapui na ye hededelau sunago
badana wa unai ye wane, “Tabu ku matausi, na ku kawamamohoiyeigau
mo.”
37 Na kabo boda wa ye hededenuwahidi, na Petelo yo Yamesi ma kana
kaha Yowane mo se hemuliwatani.
38 Se lage sunago badana wa yona numa unai na tamowai se lapuidi se
doudou numakalo wa unai.
39 Yesu ye mwalaesae numakalo wa unai na ye hededelau udiyedi ye
wane, “Saha kwa doudouyei? Wawaya me nige ye boita na ye kenokeno.”
40 Na siya Yesu se talawasiyei. Yesu kabo ye hedede se pesa dagelawai,
na kabo wawaya wa tamana yo sinana ye woyaidi na maiyana hekahekatao
haiyona wa se lusae wawaya wa yona bili unai.
41 Kabo Yesu ye kabilau sinekuku wa nimana unai na ye hededelau unai
ye wane, “*Talita koum!*”, kaniyona meta, “Wawaya waihiu, ku tolo!”**
42 Ede wawaya wa ye tolo na ye laulau. Wawaya wa yona bolimai ede
saudoudoi-labui. Na kabikabi ne taukitana meta se siliyata.
43 Na kabo Yesu ye guguyaedi tabu saha ye ginauli wa se hewahewasa, na
ye hededelau udiyedi bena wawaya wa kai se mosei ye kai.

6

Yesu Nasaleta unai se laukwatakwataei (Mataiyo 13:53-58, Luka 4:16-30)

1 Yesu tenem tupwa ne ye laugabaei kabo maiyana hekahekatao se uyoma
yona magai Nasaleta unai.
2 Sabati mayadaina unai kabo ye hetubu ye lauhekata yodi sunago
unai. Na boda ye laki yona hedehededе se lapui ede se nokoei. Se

** **5:41:** *Talita koum:* Teina hedehededе ta meta kalina Alamaiki, iya Yesu kalinana.

henahenamai'uyoidi se wane, “Nuwanuwatu ta meta haedi ye haidi? Yo yona sibasiba ta haedi ye hai, to laulau gigigigibwalidi hinage ye ginaulidi?
3 Iya meta kapenta yo hinage Maliya natuna, na kana kahao ede Yamesi, Yosepa,** Yudasi yo Simona. Na lounao hinage maiyadao ta miyamiya.”
Unai ede se kouyalayalaei.
4 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Magai maudoidi peloweta se hekasisiyei, iyamo yona magai tamowaidi yo kana bogao yo kehanao nige se hekasisiyei.”
5 Ede magai wa unai nige gonowana laulau gigigigibwalina hesau ye ginauli, na nimana ye tolesae tamowai kasikasiyebwadi hisa mo udiyedi na se namwanamwa.
6a Yesu ye nokokalili, matawuwuna ede yona magai tamowaidi nige se sunumaei.

Yesu Saudoudoi-labui ye hetamalidi (Mataiyo 10:1,5-15, Luka 9:1-6)

6b Na Yesu ye lau magai gagilidi udiyedi tamowai ye hekatadi.
7 Na kabo Saudoudoi-labui wa ye yogagogoidima bena labui labui ye hetamalidi. Gigibwali ye moseidi bena yaluwa bikibikidi se hededehepesadi.
8 Na kabo ye guguyaidi ye wane, “Tabu ginauli hesau kwa laubahei yomi kabalau ne unai, na tuke mo. Tabu kami kai, yomi tobwa, yo moni kwa bahebaheidi.
9 Na gonowana mo buti kwa likwadi, na tabu kami kwama hagahagadi kwa baheidi.”
10 Na ye hedede'uyo ye wane, “Kaiteya numa unai *[se yoganeigomiu na]* kwa mwalaesae, meta unai kwa miya ye lau ee magai me kwa laugabaei.
11 Ena magai hesau nige se yogaisinigomiu yo yomi hedehedede nige se lapuidi, meta kwa laugabaei na kaemiu mukalidi mo kwa koinihinihiyedi. Temeta ye hemala magai ne yodi kabakitalobai meta Yaubada kabo ye hekamkamnadi.”
12 Yesu yona hekahekatao wa se pesa se lau se lauguguya bena tamowai nuwadi se buidi.
13 Yaluwa yabayababadi gwaudi se hededehepesadi, na bunama unai taukasikasiyebwa gwaudi se heyausidi yo se henamwanamwadi.

Yowane Babatiso se unui wa wasana (Mataiyo 14:1-12, Luka 9:7-9)

14 Heloda wasawasa Yesu wasana ye lapui, matawuwuna Yesu hesana wa tamowai maudoidi kabina se kata. Hekadi se wane, “Nuwana Yowane Babatiso iya boita unai ye tolo'uyoma, unai ede gigibwalina ne kalinawai na laulau gigigigibwalidi ye ginaginaulidi.”
15 Hekadi se wane, “Nuwana Eliya”, yo hekadi se wane, “Nuwana peloweta hesau, yo doha peloweta bagubagunadi wa hesau.”
16 Na huyana Heloda wasa wa ye lapui meta ye wane, “Yesu meta Yowane. Iya gadona ya boliyako, na boita unai ye tolo'uyoma.”
17-18 *[Yowane yona boita wasana ede teina:]* Heloda meta kana kaha Pilipo mwanena ye tawasolai, na Yowane ye hedehedede ye wane, “Kowa laugagayo ku utusi, taba tabu kam kaha mwanena ku tawatawasolai!” Na Heloda ye henuwa bena Helodiyasi nuwana ye henamwa, unai ye hedede na Yowane se hai se pai na se tole numatutugudu unai.
19 Na Helodiyasi Yowane ye kouyalayalakaliliyei, na ye henuwa bena ye unuhemwaloi. Iyamo nige gonowana,

** **6:3:** *Yosepa* meta kalina Giliki unai se kuli ede *Yosese.*

20 matawuwuna Heloda kabina ye kata meta Yowane tamowai dudulaina
yo Yaubada yona taupaisowa, na ye hekasisiyei. Yowane yona hedehedede
debadiwai Heloda nuwagwali ye hai, ede nuwana ye haikabi, na iyamo huya
maudoina ye lapulapulau Yowane yona hedehedede udiyedi.
21 Nige bayaona kabo Helodiyasi yona nuwatu wa mayadaina ye lage.
Heloda yona huyalabasi mayadaina unai kaikaigogo ye ginauli maiyanao
tamowai lakilakidi yo iyala babadadi yo Galili babadadi.
22 Helodiyasi natuna waihiu kabo ye laoma na siya matadiwai ye sobu.
Heloda yo kana taumana wa nuwadi se namwakalili, unai ye hededelau
hasala wa unai, ye wane, “Kowa kam henuhenuwa saha kabo ya leyawa.”
23 Na ye hededekaigwala ye wane, “Ginauli saha ku kaibwadai meta kabo
ya leyawa yom. Gonogonowana doha yogu basileiya ta tehana, ena ku
henuwa.”
24 Hasala wa kabo ye lau sinana unai ye henamai ye wane, “Saha kabo ya
kaibwadai?” Helodiyasi ye wane, “Yowane Babatiso kulukuluna.”
25 Ede ye laumwamwayau ye uyo wasawasa wa unai na ye kaibwadalau
unai ye wane, “Yau yogu kaibwada ede teina: Mahana ta unai Yowane
Babatiso kulukuluna ku usai gaeba unai na ku haiyama.”
26 Wasawasa wa nuwana ye yababakalili, na nige saha hesau ye hedede,
matawuwuna kana taumanao yona hededekaigwala wa se lapuiyako.
27 Unai wasawasa wa taukaiunu ye yoganei na ye hedede bena Yowane
kulukuluna ye bolihai na ye baheiyama. Ede ye lau numatutugudu unai na
Yowane gadona ye boli'utusi
28 na kulukuluna wa gaeba unai ye usaei na ye baheiyama ye mosei hasala
wa unai, na ye bahelaei sinana wa unai.
29 Huyana Yowane yona hekahekatao wasa se lapui ede se laoma, taugai-
buna mo se bahei se laei bwayabwaya unai se tole.

Yesu tamowai 5,000 ye hekaidi
(Mataiyo 14:13-21, Luka 9:10-17, Yowane 6:1-14)

30 Apostolo wa yodi paisowa wa unai se uyoma na se lagegogoima Yesu
unai na yodi paisowa yo yodi lauhekata wa wasadi yona se hedehedede.
31 Na tamowai se badokalili se hemohemode, unai nige gonowana bena se
kaikai. Ede Yesu ye wane, “Kwa laoma, kita ta bom ta lau teha hesau unai.
Temenai kabo ta kaiyawasi huyakubwakubwa.”
32 Na kabo se bom waga unai se gelu se lau balabala hesau unai.
33 Yodi kabalau ne meta tamowai se kitayako na tamowai gwaudi se
kitalobaidi. Unai magai maudoidi tamowaidi se tolo na se heloi se lau na
se lagebaguna Yesu yona kabalage wa unai.
34 Yesu kabo ye dunasae na bodalakilaki ye kitadi ede ye katekamkam-
naedi, matawuwuna siya doha mamoe nige taukitahetetedi. Unai kabo ye
hetubu nuwatu se bado ye hekatadi.
35 Mahana ye talukeo, ede yona hekahekatao wa se lau iya unai na se wane,
“Teina ta balabalagaibuyena, yo mahana ye laukalili.
36 Taba ku hetamalidi se lau dedekawai kasa gagilidi yo magai udiyedi na
kadi kai se hemaisadi.”
37 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Komiu kadi kai kwa moseidi.”
Kabo se henamaiyei se wane, “Haedi kabo denali 200** ka hai na kadi kai ka
hemaisadi yo ka hekaidi?”

** **6:37:** *Denali 200* unai gonowana tamowai 2,000 kadi kai se hemaisadi mayadai kesega hesabana. Ena tamowai haligigi-labui (7) se paisowa nawalai kesega, kabo moni ne se lobai.

38 Unai kabo ye wane, “Hage, kwa kita, pwalawa hisa kalimiuyena?” Apostolo kabo se lau pwalawa *[se wase na]* se lobaidi ede se uyoma Yesu unai na se wane, “Pwalawa haligigi yo yama labui.”
39 Kabo ye hededelau udiyedi ye wane, “Tamowai maudoidi kwa hedede bena se hebodahegahegagili na se tulidobi lagau ne unai.”
40 Kabo se tulinamwanamwa, boda hekadi 100 yo boda hekadi 50.
41 Yesu kabo pwalawa haligigi yo yama labui wa ye haidi, ye kitasae galewa unai, na Yaubada ye lautokiyei. Na kabo pwalawa ye kihihegahegagilidi na ye moseidi yona hekahekatao kalidiwai. Siya kabo se soiyei tamowai wa kalidiwai. Na hinage yama labui wa ye kihihegahegagilidi na ye moseidi se kai.
42 Na maudoidi se kaikai yo bogadi se sese.

43 Yesu yona hekahekatao pwalawa yo yama kaitoledi wa se tanogogoidi, meta bosa saudoudoi-labui se hemwayaudi.
44 Na taukaikai badodi meta 5,000.

Yesu Galili Gabwana kewanawai ye laulau (Mataiyo 14:22-33, Yowane 6:15-21)

45 Kabo Yesu yona hekahekatao ye hegelumwamwayauyeidi bena se kawasibaguna se lau Betesaida, na iya kabo boda wa ye hetamalidi se lau.
46 Na kabo ye sae koya tupina hesau unai ye tapwalolo.
47 Boniyaina ne unai meta waga wa sola Galili Gabwana duwaduwalina unai ye laulau, na Yesu ye bom mo tano wa unai ye miyamiya.
48 Na ye kitadi wose unai se kabikabi'useidi, matawuwuna ede yaumai ye bayao yo hinage se wosematai.

Malatomtom gagilina** Galili Gabwana kewana ne unai ye laulau na ye lau udiyedi, na bena kabo ye laugabaeidi.
49 Na huyana se kita gabwa kewanaena ye laolaoma hesabadi meta yodi nuwatu bena yaluyaluwa na se yogahi,
50 matawuwuna se matausikalili. Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa nuwabayao! Doha yau Yesu! Tabu kwa matausi!”
51 Na kabo ye gelusae waga wa unai maiyanao, na yaumai wa ye kaiyawasi. Siya kabo se nokokalili,
52 matawuwuna pwalawa haligigi laulauna wa nige se nuwatulobai, na nuwadi se kwailolo.

Genesaleta unai Yesu tamowai ye henamwanamwadi (Mataiyo 14:34-36)

53 Se kawasilau ede se duna Genesaleta unai, na menai yodi waga se lowoni.
54 Huyana waga se pesagabaei meta tamowai hekadi Yesu se kitalobai,
55 ede magai wa maudoina se tauhetakikili na taukasikasiyebwa se baheidima diyadiyali udiyedi, na ena Yesu wasana se lapui yona kabalau haedi meta kabo se laedi temenai.
56 Yesu yona kabalau maudoidi ne udiyedi, magai gagilidi yo magai lakilakidi udiyedi, tamowai kasikasiyebwadi se toledi yodi magai bakubakudiyao udiyedi. Se kaikaibwadai bena kana kwama sinosinona se kabitonogi, na taukabitonogina maudoidi wa se namwanamwa.

** **6:48:** *Malatomtom gagilina:* Maleko ye kuli, *boniyai wa tupwana hehasina unai.* Mahana wa meta 3 kiloki yo 6 kiloki duwaduwalidiyena.

7

Kulutubu laugagayodi lauwatanina unai tamowai Yaubada yona laugagayo se utusi
(Mataiyo 15:1-9)

1 Paliseya tamowaidi yo laugagayo taulauhekataena hekadiyo Yelusalema
unai se laoma na se lagegogoma Yesu unai.
2 Yona hekahekatao hekadi se kitadi ma nimabikibikidi na se kaikai, na
nige se nimadeuli *[doha kadi kulutubu yodi kabikabi mamohoina unai.]*
3 Paliseya tamowaidi yo Dius tamowaidi maudoidi kadi kulutubu
miyamiyadi se hekasisiyeidi, unai taba nige se kaikai kana siga nimadi
se deulidi doha kulutubu yodi kabikabi mamohoina unai.
4 Ena yodi kabalokulokune unai se uyoma meta se nimadeulibaguna na
kabo se kaikai. Kulutubu yodi kabikabi yo laugagayo se bado bena se
hekasisiyeidi. Hinage kabikabi hekadi doha kaputi yo waila kabayaiyai yo
gulewa deudeulidi udiyedi.
5 Unai Paliseya tamowaidi yo laugagayo taulauhekataena wa Yesu
se henamaiyei se wane, "Idohagi to kowa yom hekahekatao kulutubu
miyamiyadi nige se miyawatanidi, na ma nimabikibikidi se kaikai?"
6 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Komiu taukailupolupo hedehed-
edemiu Aisaiya ye hededepelowetai wa meta mamohoi, doha ye kuliyako ye
wane,
'Teina tamowai ta kawadi mo udiyedi se hekasisiyeigau, na nuwamamo-
hoidiyao udiyedi meta Yaubada nuwanuwatuna nigele.
7 Yodi kaihelahuigau meta nige kaniyona, matawuwuna tamowai yodi
laugagayo mo se hekahekatadi.' *(Aisaiya 29:13)*
8 Yaubada yona laugagayo kwa tolehesuwaladi, na tamowai yodi laugagayo
kwa kabihekahinidi."
9 Na kabo ye wane, "Komiu laugagayo tolebuina unai kwa katakalili!
Yaubada yona laugagayo kwa tolehesuwala na komiu kami kulutubu kabik-
abidiyao mo kwa lauwatanidi.
10 Mose ye hededeyako ye wane,
'Tamam yo sinam ku hekasisiyeidi.' *(Esodo 20:12)*
Yo ye wane,
'Ena hesau tamana yo sinana ye hededeheyababadi, iya kabo kwa un-
uhemwaloi.' *(Lewitikasi 20:9)*
11 Iyamo komiu kwa wane, Ena tamowai hesau sinana yo tamana yodi
kainauya ye kabinonohai na nige ye mosei udiyedi na ye mosei Yaubada
unai,
12 kwa hedede temeta laulau ne bena ye dudulai.
13 Unai komiu kami kulutubu kabikabidiyao mo kwa lauwatanidi na
Yaubada yona laugagayo kwa tolehesuwala. Yo Yaubada yona laugagayo
hekadi hinage kwa tolebuidi gonogonowana doha teina."

Ginauli sahasahadi tamowai se hebikidi
(Mataiyo 15:10-20)

14 Na kabo Yesu boda wa ye yogagogoidima na ye hededelau udiyedi ye
wane, "Komiu maudoimiu, yogu hedehedede ta kwa lapunamwanamwaei
yo bena kwa nuwatulobai.

15-16 Tamowai saha ye kai na ye dobi bogana luwanawai meta nige ye
hebiki Yaubada matanawai. Na ginauli saha nuwanawai ye pesama meta
iya ye hebiki ede." **
17 Kabo Yesu maiyana hekahekatao boda wa se laugabaeidi na se mwalae-
sae numa hesau unai, na kabo palabole kaniyona wa se henamaiyei.
18 Iya ye hededelau udiyedi ye wane, "Idohagi to nige kwa nuwatulobai?
Komiu taba kabina kwa kata saha tamowai ye kai na ye dobi bogana
luwanawai meta nige gonowana ye hebiki.
19 Kana kao ede nige ye dobi nuwana unai, na ye dobi bogana luwanawai,
na kabo ye miyagabaei." Teina hedehededе ta unai Yesu ye hededehe-
masalaha meta kai maudoidi se a'a.
20 Kabo ye wane, "Saha tamowai nuwanawai ye pesama meta iya ye hebiki
ede,
21 matawuwuna saha nuwanawai se pesama wa, siya ede teina: nuwatu
yabayababadi, laulaubikibiki,** kaiwahali, kaiunu,
22 ganawali, samagogo, henunu, kailupolupo, matabado, kaikalomagigili,
monunu, nuwasaesae, yo walobayao.
23 Teina ginauli yabayababadi maudoidi ne meta tamowai nuwana unai
se laoma yo siya tauhebikina ede *[Yaubada matanawai]*."

Dagela waihiuna yona sunuma (Mataiyo 15:21-28)

24 Temenai kabo Yesu ye dalahai ye lau Taiya** tehana unai. Na ye
mwalaesae numa hesau kalona unai. Yona nuwatu meta bena tabu iya se
kita. Na iyamo nige gonowana ye tauwadam.
25-26 Magai wa unai waihiu hesau, iya dagela waihiuna teha Siliya tup-
wana Penisiya unai ye laoma. Natuna sinekuku meta yaluwa bikibikina ye
luwu iya unai. Na waihiu wa Yesu wasana ye lapui ede ye laoma ye tulibono
iya talanuwana unai na ye kaibwada Yesu unai taba yaluwa bikibikina wa
natuna wa unai ne ye hededehepesa.
27 Na Yesu ye hededelau iya unai ye wane, "Sola wawayao ya hekaibagu-
naedi, matawuwuna nige ye dudulai bena wawayao kadi kai ta haidi na ta
gabalaedi kedewa** udiyedi."
28 Waihiu wa ye hededebui ye wane, "Guiyau, mamohoi! Na iyamo
wawayao saha se kaidi na mapuladi se bekudobi hatahata gunina ne unai
meta kedewa kabo se kaidi."
29 Na kabo Yesu ye hededelau unai ye wane, "Yom hedehededе ta ye
namwakalili. Unai ku lau yom numa. Yaluwa yabayababana wa natum ye
pesagabaeyako."
30 Waihiu wa kabo ye uyo numa. Metai natuna wa ye kita ye kenokeno, na
yaluwa yabayababana wa ye pesagabaeyako.

Yesu tamowai beyakolakolana yo una'unana ye henamwanamwa (Mataiyo 15:29-31)

31 Yesu Taiya kana sigasiga ye laugabaei na ye lau Sidona yo ye dobi Galili
Gabwana, na kabo ye lage Dekapolisi tehanawai.

** **7:15-16:** Kulikuli beyabeyadi hekadi lausoisoi 16 se kuli doha teina: 16 Ena hesau beyana udiyedi ye lapui, bena ye lapulapuinamwanamwaei. ** **7:21:** *Laulaubikibiki* kaniyona ede tau yo sine nige se tawasola na yababa se ginauli, yo hinage hewali yo hasala yodi kaiheya, yo laulauna kadi kao udoi'udoi. ** **7:24:** *Taiya* meta magai lakilakina teha Penisiya unai. ** **7:27:** *Kedewa:* Heyaheyasoni ta unai meta Dius tamowaidi siya ede wawayao. Siya se nuwatui'uyoidi bena se namwa, na kabo dagela tamowaidi. Unai huya hekadi se kataidi ede *kedewa*.

32 Temenai tamowai beyakolakolana yo ye una'una se woyaiyama Yesu unai. Na se kaibwada Yesu unai bena nimana ye tolesae iya unai.
33 Boda wa luwadiyena Yesu tamowai wa ye woyahesuwala. Kabo ye kabilau beyana duhadi udiyedi, yo ye kaiso nimana unai na ye kabilau memenana unai.
34 Ye kitasae galewa ne unai na katekamkamna nuwana ne ye hemwayau, na ye hededelau tamowai wa unai ye wane, “Epata!”,** kaniyona ede, “Ku malapai!”
35 Mahanana ne unai beyana se malapai yo memenana unai gonowana ye hedehededenamwanamwa.
36 Yesu boda wa ye guguyaidi tabu wasana se hededehelaki. Iyamo nige gonowana se lapulau unai, na huya maudoina hedehededena wa se helaki mo ye lau.
37 Tamowai maudoidi se nokokalili se wane, “Ginauli maudoidi ye ginaulidi meta se namwa. Tamowai beyakolakoladi beyadi ye hemalapaidi, yo tamowai una'unadi ye saguidi na se hedehededе.”

8

Yesu tamowai 4,000 ye hekaidi (Mataiyo 15:32-39)

1 Huya hesau boda se tupagogoi'uyoma na nige kadi kai. Ede Yesu yona hekahekatao ye yoganeidi na ye hededelau udiyedi ye wane,
2 “Bodalakilaki ta ya katekamkamnaedi, matawuwuna mayadai haiyona maiyaguwao ka miyamiya na nige kai hesau kalidiwai bena taba se kai.
3 Ena taba ma hasalidi na ya hetamalidi, meta kabo keda ne unai matadi se kamumu na se guli, matawuwuna hekadiyo kedalohaloha udiyedi se laoma.”
4 Na yona hekahekatao se hededelau unai se wane, “Teina balabalagaibu. Haedi kabo kai ta hai na boda ta ta hekaidi?”
5 Yesu ye henamailau udiyedi ye wane, “Kalimiuyena pwalawa hisa?” Siya se wane, “Haligigi-labui.”
6 Na ye hedede boda wa se tuli bwatano unai. Na kabo pwalawa haligigi-labui wa ye haidi na Yaubada ye lautokiyei, na kabo ye kihidi na ye moseidi yona hekahekatao udiyedi, na se soiyeidi boda wa udiyedi.
7 Yo hinage yona hekahekatao yama gagilidi hekadi kalidiwai. Ede Yesu ye lautoki hesabadi, na kabo ye moseidi na se soiyeidi.
8 Maudoidi se kaikai na bogadi se sese. Kabo Yesu yona hekahekatao kaitole wa se tanogogoidi, meta bosa haligigi-labui se hemwayaudi.
9 Taukaikai wa badodi ede nuwana 4,000. Na kabo ye hetamalidi se lau.
10 Na yona hekahekatao wa maiyanao se gelumwamwayau se lau magai Dalemanuta tehana unai.

Paliseya tamowaidi hekihekinoi se kaibwadai (Mataiyo 16:1-4)

11 Kabo Paliseya tamowaidi se laoma na se hetubu Yesu maiyadi se haikawayagala. Se henuwa bena Yesu se lautonogi, unai se kaibwadai bena galewa hekihekinoina hesau ye ginauli na se kita.
12 Yesu nuwana ye kamkamna na ye wane, “Matawuwuna saha to teina isi ta hekihekinoi se kaibwadai? Ya hededemamohoi: Taba nige hekihekinoi hesau ya ginauli teina komiu kalimiuwai.”

** **7:34:** *Epata* meta kalina Alamaiki, iya Yesu kalinana.

13 Na kabo ye laugabaeidi na waga wa unai ye gelu'uyo na ye lau hali sanakawasi ne.

Paliseya yo Heloda yodi yisti debanawai Yesu yona hekahekatao ye guguyaidi
(Mataiyo 16:5-12)

14 Yesu yona hekahekatao nuwadi se luluhi na nige kai se bahei, na pwalawa kesega mo waga wa unai.
15 Yesu ye guguyaidi ye wane, “Kwa nanabu'uyoigomiu! Tabu Paliseya yo Heloda yodi yisti** udiyedi se lupohaigomiu!”
16 Na siya se bom yodi se hedehedede se wane, “Doha teina ye hedehedede matawuwuna ede nige pwalawa ta bahei.”
17 Yodi hedehedede wa Yesu ye lapui ede ye wane, “Idohagi to kwa wane, ‘Nige pwalawa ta bahei’? Nuwana sola nige kwa kitalobai yo nuwamiu sola nige se masalaha? Idohagi to kwa nuwakwailolo?
18 Idohagi to matamiu udiyedi nige kwa kita yo beyamiu udiyedi nige kwa lapui? Taba saha ye tubutubu wa kwa nuwatui!
19 Huyana pwalawa haligigi ya kihidi na tamowai 5,000 ya hekaidi meta kaitoledi wa bosa badona hisa kwa usahemwayaudi?” Siya se wane, “Saudoudoi-labui.”
20 “Yo pwalawa haligigi-labui ya kihidi na tamowai 4,000 ya hekaidi, na kaitoledi wa meta bosa hisa kwa usahemwayaudi?” Se wane, “Haligigi-labui.”
21 Kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Unai yisti hedehededena wa taba kwa nuwatulobai!”

Yesu tamowai matagibugibuna hesau ye henamwanamwa

22 Na kabo Yesu maiyana hekahekatao se lage Betesaida. Temenai tamowai hesau matagibugibuna se woyaiyama Yesu unai na se kaibwadai bena ye kabilau iya unai.
23 Yesu tamowai matagibugibuna wa nimana unai ye kabi na ye woyalae magai dagelana unai. Na kabo ye kaisolau tamowai wa matana unai na nimana ye tolesae unai na ye wane, “Saha hesau ku kita e nige?”
24 Tamowai wa ye kaikewatakikili na ye wane, “Tamowai ya kitadi kadi kao doha kaiwa se taitaihile'usi.”
25 Yesu nimana ye tolesae'uyoi tamowai wa matana unai. Na matana wa se lala yo se nega. Ede kabo ginauli maudoidi ye kitanamwanamwaedi.
26 Na Yesu tamowai wa ye hetamali ye lau yona magai na ye wane, “Tabu ku uyo magai ne unai.”

Petelo Yesu ye hededehemasalaha meta iya Keliso
(Mataiyo 16:13-20, Luka 9:18-21, Yowane 6:67-69)

27 Na kabo Yesu maiyana hekahekatao se lau wasawasa Pilipi yona magai Sisaliya dedekana magaidiyao udiyedi. Yodi kabalau ne unai Yesu ye henamaiyeidi ye wane, “Tamowai se hedede yau meta kaiteya?”
28 Siya Yesu kalinana se bui se wane, “Hekadi se wane kowa bena Yowane Babatiso, na hekadi se wane, Eliya, yo hekadi se wane bena kowa peloweta hesau.”
29 Na kabo Yesu ye henamaiyeidi ye wane, “Na komiu? Kwa hedede meta yau kaiteya!” Na Petelo ye wane, “Kowa meta Keliso.”

** **8:15:** *Yisti:* Dius tamowaidi yisti se heyaheyasoniyei lauhekata unai, matawuwuna lauhekata se tadada tamowai udiyedi doha yisti pwalawa ye hesese.

30 Ede Yesu ye hededebayao udiyedi bena tabu tamowai hesau yona se
hedehededе.

Yesu yona boita yo tolo'uyo ye hededehemasalaha
(Mataiyo 16:21-23, Luka 9:22)

31 Na kabo Yesu ye hetubu yona hekahekatao ye hekatadi meta Tau Natuna
kabo hekamkamna udoi'udoi udiyedi ye kamkamna. Na Dius babadadiyao
yo taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataena iya kabo se
subu yo se unuhemwaloi, na mayadai haiyona mulidiwai kabo ye tolo'uyo.
32 Yesu yona hedehededе wa ye masalahakalili, unai Petelo Yesu ye
woyahesuwala na ye hetubu hedehededе bayabayaodi udiyedi ye hededе-
hekaiyawasi.
33 Na Yesu ye tolobui ye kitalau yona hekahekatao wa udiyedi na ye
hededebayao Petelo unai ye wane, “Ku tausuwala, kowa Satani. Kowa
nige Yaubada yona nuwanuwatu ku nuwatuidi, na tamowai mo yodi
nuwanuwatu udiyedi ku nuwanuwatu.”

Yesu idohagi hemuhemuliwatanina
(Mataiyo 16:24-28, Luka 9:23-27)

34 Na kabo boda wa ye yoganeidi se laoma yona hekahekatao maiyadiyao
na ye hededelau udiyedi ye wane, “Ena hesau ye henuwa bena ye hemuli-
watanigau, meta taba ye bom ye nuwagabae'uyoi na yona sataulo ye bahei**
na ye hemuliwatanigau.
35 Ena yona nuwatu bena yona mauli tanoubu ta unai ye kabihekahini,
meta yona mauli mamohoina kabo ye hetaukwadalele. Na ena tanoubu ta
maulina ye nuwagabaei yau yo wasa namwanamwana debamaiyena, kabo
mauli nige kana siga ye lobai.
36 Taba tamowai hesau tanoubu ginaulidi maudoidi ye haidi, na ye bom
yaluwana ye heyababa'uyoi, meta yona namwa saha?
37 Saha namwanamwana unai kabo yaluwana ne ye hai'uyoi?
38 Ena hesau teina isi ganaganawalina** yo yabayababana ta matadiwai
ye mwadineigau yo yogu hedehededе ta ye mwadineidi, Tau Natuna hinage
kabo ye mwadinei huyana Tamana yona didiga unai ye uyoma maiyana
yona anelu tabudiyao.” [(9:1)] ** Na kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane,
“Ya hededemamohoi: Hekadi inai taba nige se boita kana siga Yaubada yona
basileiya se kita ye lagema ma gigibwalina.”

9

Yaubada Yesu yona didiga ye hemasalaha
(Mataiyo 17:1-8, Luka 9:28-36)

1-2 **Mayadai haligigi-kesega se lau, na kabo Petelo, Yamesi, yo Yowane
Yesu ye woyaidi se sae kuduli lakilakina hesau kewanawai. Siya se bom mo
menai. Hekahekatao matadiwai na Yaubada Yesu kana kao ye bui.
3 Na kana kwama ye bui ye posi na ye namanamalikalili, yona posiposi ne
nige gonowana tamowai hesau ye deulilobai kaiyaulina ta unai.
4 Na kabo Eliya maiyana Mose se taumasalaha na Yesu maiyadi se hede-
hededе.

** **8:34:** *Yona sataulo ye bahei:* Hedehededе ta kaniyona meta bena ye talamgabaei'uyoi gonowana Yesu debanaena ye boita. ** **8:38:** *Isi ganaganawalina* hededehemasalaha ede ganawali unai. ** **8:38:** *Na kabo...* meta peina 9:1 unai ka hesigiyama. ** **9:1-2:** Lausoisoi 1 ka hesigi ka tole peina 8 gehegehena ne unai.

5 Kabo Petelo ye hededelau Yesu unai ye wane, “Labi, ye namwakalili to
kita inai. Unai taba gwau haiyona ka kabidi, hesau kowa yom, hesau Mose
yona, yo hesau Eliya yona.”
6 Hedehededе wa ye hedede matawuwuna taudi haiyona wa se
matausikalili, unai nige kabina ye kata saha dudulaina kabo ye hedede.
7 Na kabo yada ye taumasalaha ede ye sumadi. Na yada wa unai kalina
hesau se lapui ye laoma ye wane, “Teina yau Natugu ya gadosisiyei. Kwa
lapulau iya unai!”
8 Nige bayaona na se kaikewatakikili meta Mose yo Eliya nige se kitadi, na
Yesu ye bom mo.

Hekahekatao Yesu unai Eliya se henamaiyei (Mataiyo 17:9-13)

9 Yesu maiyadi kuduli wa unai se lidi se dobidobi na ye guguyaidi ye wane,
“Saha wau kwa kita wa tabu tamowai hesau yona kwa hedehededе ye lau ee
kana siga Tau Natuna boita unai ye tolo'uyo.”
10 Siya se bom hedehededе wa se nuwanuwatui yo hinage se hedehededei
se wane, “Boita tolo'uyona meta kaniyona ede saha?”
11 Na kabo se henamaiyei se wane, “Matawuwuna saha to laugagayo
taulauhekataena se wane, Eliya** taba ye uyomabaguna?”
12 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Mamohoi, Eliya ye laomabaguna
na ginauli maudoidi ye kabinonohaidi. Yo hinage Buka Tabuna unai se
kuliyako meta Tau Natuna kabo ye kamkamnakalili yo tamowai iya se
laukwatakwataei.
13 Na ya hededelaowa, Eliya ye laomako,** na saha yababadi se nuwatuidi
na se henuwadi wa tamowai se ginaulidiko iya unai, doha iya wasana unai
se kuliyako.”

Yesu wawaya ye henamwanamwa (Mataiyo 17:14-21, Luka 9:37-43)

14 Na kabo se lage hekahekatao hekadiyo wa udiyedi. Na bodalakilaki
se kitadi meta kadi kahao wa se tolohetakikilidi, yo hinage laugagayo
taulauhekataena hekadi maiyadiyao se haihaikawayagala.
15 Na tamowai wa Yesu se kita meta kaluwadi se loi na se heloi se lau iya
se lautokiyei.
16 Na Yesu ye henamaiyeidi ye wane, “Komiu saha kwa haihaikawaya-
galaei?”
17 Boda wa luwadiwai tamowai hesau ye wane, “Tanuwaga, natugu
ya woyaiyama kalimwai. Yaluwa yabayababana iya ye luwui, unai nige
gonowana ye hedehededе.
18 Ena yaluwa yabayababana iya ye hai, kabo ye gabadobiyei bwatano
ne unai, na kawana ne unai kabo gwasapulo se pesa, yo hinage kawana ye
kapuyahisi yo tauna se todi. Yom hekahekatao ya kaibwadaidi bena yaluwa
yababana ne se hededehepesa, na nige gonowadi.”
19 Na kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Komiu isi ta meta nige
yomi sunuma! Kabo ya miya'uyo lohana doha saha kalimiuyena? Kwa
kamnayabayababa! Wawaya me kwa baheiyama kaliguwai.”

** **9:11:** *Eliya:* Dius yodi nuwatu bena peloweta Eliya kabo se kita ye baguna ye uyoma tanoubu ta, na kabo Keliso. Yo se nuwatui Eliya yona uyoma ne unai taba nige kamkamna ye hekalo. ** **9:13:** *Eliya ye laomako:* Yesu iya Yowane Babatiso ye hedehededei, yona laulau yo yona paisowa doha Eliya. Eliya hedehededena hinage Mataiyo 11:14unai ku hasili.

20 Na kabo wawaya wa se woyalae Yesu unai. Huyana yaluwa yabayababana Yesu ye kita ede wawaya wa ye gulidobi bwatano unai na ye tapitapipili yo gwasapulona se pesa.
21 Yesu gama wa tamana ye henamaiyei ye wane, “Kaiuyana teina kasiyebwa ta ye tubu iya unai?” Tamana wa ye wane, “Ma gagilina unai.
22 Huya se bado iya ye gabadobiyei kaiwa kalakalasina yo waila unai bena kabo ye unuhemwaloi. Na ena kowa gonowam, kabo ku katekamkamnaegai yo ku saguigai.”
23 Yesu ye wane, “Ye saha to ku wane, ‘Ena kowa gonowam’? Ginauli maudoidi kabo se masalaha taukawamamohoiyeigau** unai.”
24 Na gama wa tamana ma kalinalakilakina ye hededebui ye wane, “Ya kawamamohoiyego! Na yogu sunuma gagilina ta unai ku saguigau.”
25 Na Yesu boda wa ye kitadi se heloi se laoma iya unai, ede ye hededebayao yaluwa bikibikina wa unai ye wane, “Yaluwa beyakolakolana yo una'unana, yau ya hededelaowa, wawaya me ku pesagabae na tabu ku luwu'uyo iya unai.”
26 Na yaluwa yababana wa ye yogahi ede wawaya wa ye nukui na ye laugabaei. Na gama wa kana kao doha tamowai boiboitana, unai boda wa yodi nuwatu bena ye boitako.
27 Na Yesu ye kabilau wawaya wa nimana unai ye kabihetolo, ede ye tolo.
28 Na kabo Yesu maiyana hekahekatao se mwalaesae numa kalona unai. Metai siya se bom na se henamaiyei se wane, “Matawuwuna saha to nige gonowamai wawaya ne unai yaluwa yababana ne ka hededehepesa?”
29 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Yaluwa kana kao doha teina ta, meta tapwalolo mo unai** kabo kwa hededehepesa.”

Yesu yona boita yo tolo'uyo ye hededehemasalaha'uyoi (Mataiyo 17:22-23, Luka 9:43-45)

30 Kabo Yesu maiyana hekahekatao magai wa se laugabae na Galili unai se laulau. Yesu nige ye henuwa bena tamowai kabina se kata meta siya ede haedi,
31 matawuwuna yona hekahekatao wa ye hekatadi. Ye hededelau udiyedi ye wane, “Tamowai hesau kabo Tau Natuna kana ye walohai na ye moselaei tamowai hekadi nimadiwai na se unuhemwaloi. Kabo ye boita, na mayadai haiyona mulidiwai kabo ye tolo'uyo.”
32 Na Yesu saha ye hedehededeidi ta meta yona hekahekatao wa nige se nuwatulobai. Iyamo nige se henamaiyei, matawuwuna ede se matausi.

Kaiteya ye saekalili Yaubada matanawai? (Mataiyo 18:1-5, Luka 9:46-48)

33 Na kabo se lage Kapelenauma unai. Siya numa hesau kalona unai, na Yesu ye henamaiyeidi ye wane, “Komiu saha kwa hetahetala keda ne unai?”
34 Siya nige kalinadi, matawuwuna keda wa unai se bom se henahenamai'uyoidi luwadi ne unai kaiteya ye saekalili.
35 Yesu ye tulidobi na Saudoudoi-labui wa ye yogagogoidima na ye wane, “Yaubada matanaena kaiteya tamowai ye henuwa bena ye baguna, taba ye lau ye mulitamolosi, yo ye hemala tamowai maudoidi yodi heyayai tauhaina.”

** **9:23:** *Taukawamamohoiyeigau:* Yesu yona hedehededе Maleko ye kuli meta, *“Taukawamamohoi kalinawai ginauli maudoidi gonowana.”* ** **9:29:** *Tapwalolo mo unai:* Kulikuli beyabeyadi hekadi se kulitubei doha teina: *tapwalolo yo kaihudi mo unai.*

36 Na kabo Yesu ye kabilau wawaya gagilina hesau *[nimana]* unai. Ye
kabihetolo matadiyena na ye labasiyama na ye wane,
37 "Taba kaiteya wawaya gagilina hesau doha teina ye yogaisini yau
hesaguwai, meta yau ye yogaisinigau. Yo kaiteya ye yogaisinigau meta nige
yau mo ya bom ye yogaisinigau, na tauhetamaligau wa ye yogaisini."

Kaiteya nige ye gudugududida meta iya kada kaha hesau (Mataiyo 18:6-9, Luka 9:49-50 yo 17:1-2)

38 Na Yowane ye hededelau Yesu unai ye wane, "Taulauhekata, tamowai
hesau ka kita hesamyena yaluwa yababadi tamowai udiyedi ye hededehep-
esadi. Na ka hededelau unai taba ye kaiyawasi, matawuwuna iya nige kada
kaha hesau."
39 Yesu ye wane, "Tabu kwa hekahekaiyawasi, matawuwuna kaiteya
laulaugigibwali ye ginauli yau hesaguwai, iya taba nige gonowana ye
tolobuimwamwayau na ye hededeheyaheyababagau tenem huyana ne
unai.
40 Kaiteya nige ye gudugududida, iya meta tausaguida hesau.
41 Ya hededemamohoi: Kaiteya waila kaputina ye leyawa yau hesaguwai
matawuwuna kowa Keliso yona, meta unai maisana kabo ye hai."

Tabu yababa kedadi udiyedi ta laulau (Mataiyo 18:6-9, Luka 17:1-2)

42 "Tausunumaegau tamowaina dobidobina** hesau, ena tamowai hesau
iya ye woyahesuwala na yababa ye ginauli, meta ye namwa mo taba weku
lakilakina gadonawai se kau na se tuudobiyei gabwawai.
43-44 Ena nimam hesau ye woyahesuwalago na yababa ku ginauli, ku
bolihai. Ye namwa mo taba nimam kesega unai mauli nige kana siga ku
hai, na kabo ma nimalabulabuim na ku lau kaiwa kalakalasina nige yona
huyaboso unai.**
45-46 Yo ena kaem hesau ye woyahesuwalago na yababa ku ginauli, meta
ku bolihai. Ye namwa mo kaem kesega unai mauli nige kana siga ku hai,
na kabo ma kaelabulabuim na Yaubada ye gabalaego kaiwa kalakalasina
unai.**
47 Yo hinage ena matam hesau ye woyahesuwalago yababa unai, ku
lamohai na ku gabaei. Ye namwa mo taba matam kesega na Yaubada
yona basileiya unai ku lage, na kabo ma matalabulabuim na Yaubada ye
gabalaego kaiwa kalakalasina unai,
48 'temenai mwatamwata buluma taukaikaidi taba nige se mwaloi,
yo kaiwa nige yona kababoso.' *(Aisaiya 66:24)*
49 Yaubada kabo ye hekalitagomiu kaiwa kalakalasina unai.**

** **9:42:** *Tausunumaegau tamowaina dobidobina:* Kalina Giliki unai hedehedede ta kaniyona labui: *Tamowai gagilina,* o, *wawaya,* yo, *tamowai dobidobina,* siya ede tamowai lakilakidi se kitadobido-biyeidi, yo hinage wawayao. ** **9:43-44:** Nimakulikuli beyabeyadi hekadiyo se kuli doha teina lausoisoi 44 unai: *Temenai mwatamwata buluma taukaikaidi taba nige se mwaloi, yo kaiwa nige yona kababoso.* ** **9:45-46:** Lausoisoi 46 hinage kulikuli beyabeyadi hekadiyo se kuli doha lausoisoi 44 wa. ** **9:49:** *Ye hekalitagomiu kaiwa kalakalasina unai:* Kalita meta Isalaela unai se tole kai hekadiyo udiyedi na bena ye bawa ye loha na tabu ye pwasa, yo kalita hinage kaitalasam kabahe'a'adi (Lewitikasi 2:13). Hedehedede *hekalitagomiu kaiwa kalakalasina unai* ne kaniyona nuwana hekamkamna unai Yaubada yona tamowai ye kabinonohaidi na se a'a yo se namwa iya matanawai.

50 Kalita meta ye namwa, na taba ye tomatoma, kabo idohagi na ye kalita'uyo? *[Nige gonowana!]* Taba kalita** kalimiuwai yo kwa hainuwakesega na kwa miya."

10

Paliseya tamowaidi Yesu unai inawase laugagayona se henamaiyei (Mataiyo 19:1-12)

1 Yesu ye dalahai ye lau Yudeya tehana hesau unai ye lage, iya ede Yolidani sagasagana hali sanakawasina ne unai. Na kabo Yolidani wailana unai ye kawasi. Temenai hinage bodalakilaki se lagegogoma Yesu unai na ye hekatadi. Iya yona laulau doha tenem.

2 Huyana ne unai Paliseya tamowaidi hekadi se laoma iya unai bena se laukita ede se henamaiyei se wane, "Taba tamowai hesau mwanena ye inawasei, meta ye dudulai?"

3 Na Yesu ye henamaiyeidi ye wane, "Mose yona laugagayo sahasahana ye leyawa?"

4 Se wane, "Mose ye talam bena tamowai ye inawase, na ye wane bena inawase pepwana** ye kulibagunai, kabo gonowana mwanena ye hetamali ye lau."

5 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Teina laugagayo ta Mose ye kuli komiu yomiu, matawuwuna nuwamiu se kwailolokalili.

6 Huyana Yaubada tanoubu ta ye hetubu meta loheya yo waihiu ye ginaulidi.**

7 Unai ede loheya kabo tamana yo sinana ye laugabaeidi na ye patulau mwanena unai,

8 na siya taudi labui se hemala buluma kesega.** Unai siya nige tamowai labui, na se hemala tamowai kesega.

9 Unai Yaubada saha ye tolekesegai meta tabu tamowai hesau ye hetatagwaligwali."

10 Huyana se uyo numa kalona unai ede yona hekahekatao Yesu yona hedehedede wa se henamaiyei.

11 Na ye hededelau udiyedi ye wane, "Kaiteya tamowai mwanena ye inawasei na waihiu hesau ye tawasolai, meta iya ye ganawali.

12 Yo kaiteya waihiu iya mwanena ye inawasei na loheya hesau ye tawasolai, meta iya hinage ye ganawali."

Yesu ye kaibwada Yaubada unai kabo wawayao ye kitahetetedi (Mataiyo 19:13-15, Luka 18:15-17)

13 *[Huya hesau,]* tamowai hekadi wawayao gagilidi se woyalaedi Yesu unai bena kabo ye kabilau udiyedi *[yo ye hededehenamwadi]*. Na yona hekahekatao wa tamowai wa se hededehekaiyawasidi.

14 Yesu ye kitadi na ye koipili ede ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, "Wawayao gagilidi ne bena se laoma kaliguwai, na tabu kwa gudugudui, matawuwuna tamowai yodi sunuma doha teina wawayao ta meta Yaubada yona basileiya ne siya yodi.

15 Ya hededemamohoi: Tamowai nige gonowana ye lusola Yaubada yona basileiya unai kana siga yona sunuma doha wawaya gagilina ta."

** **9:50:** *Kalita* meta hinage kawakeha yo nuwadaumwali miyamiyadi heyaheyasonidi. ** **10:4:** *Inawase pepwana*hedehededena ede Dutelonomi 24:1unai. ** **10:6:** Wasana meta Genese 1:27unai ku hasili. ** **10:8:** Hedehedede ta meta Genese 2:24unai ku hasili.

16 Na kabo wawayao wa ye labasidi na nimana ye tolesaedi kewadiwai na ye hededehenamwadi.

Tamowai gogogogona Yesu unai mauli nige kana siga henamaina ye henamaiyei
(Mataiyo 19:16-30, Luka 18:18-30)

17 Yesu ye hetubu bena ye dalahai, na tamowai hesau ye heloi ye laoma ye tulibono Yesu talanuwana wa unai na ye henamaiyei ye wane, “Taulauhekata namwanamwana, taba saha ya ginauli kabo mauli nige kana siga ya hai?”
18 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Ye saha to ku wane yau ya namwa? Nige tamowai hesau ye namwa, na Yaubada ye bom mo.
19 Laugagayo kabidi ku kata: Tabu ku kaiunu, tabu ku ganawali, tabu ku kaiwahali, tabu lauhetala unai ku hededelupolupo, tabu tamowai hesau ku lupohai, yo hinage tamam yo sinam ku hekasisiyeidi.”
20 Tamowai wa ye wane, “Taulauhekata, ma gagiligu unai ye laoma teina meta laugagayo maudoidi ta ya miyawatanidi.”
21 Yesu ye kitalau ma gadosisina na ye wane, “Ginauli kesega mo sola nige ku ginauli. Yom gogo maudoidi ku lokunegabaeidi, na monidi ne ku moseidi taudehadeha yodi, na kabo galewa ne unai ku wasawasa. Na kabo ku laoma ku hemuliwatanigau.”
22 Hedehedede wa ye lapui ede ye siliyata na ye dalahai ye lau ma nuwakamkamnana, matawuwuna ede ye gogokalili.
23 Kabo Yesu yona hekahekatao ye kitahetakikilidi na ye hededelau udiyedi ye wane, “Tamowai gogogogodi bena se lusola Yaubada yona basileiya unai meta ye pilipilikalili.”
24 Yona hedehedede wa unai se siliyata. Na ye hedede'uyo ye wane, “Natuguwao, Yaubada yona basileiya lusolana meta ye pilipilikalili.
25 Doha kamela nige gonowana diu duhanawai ye lusola, gonogonowana doha tamowai gogogogona meta iya hinage nige gonowana ye lusola Yaubada yona basileiya unai.”
26 Yesu yona hekahekatao wa kabo se siliyatakalili na se henahenamai'uyoidi se wane, “Kaiteya kabo mauli nige kana siga ye hai?”
27 Yesu ye kitalau udiyedi na ye wane, “Tamowai kalidiwai nige gonowana, na Yaubada *[gonowana tamowai ye haidi se lau yona basileiya unai.]* Matawuwuna Yaubada ginauli maudoina gonowana ye ginaulidi.”
28 Na Petelo ye hededelau Yesu unai ye wane, “Kai kabo idohagi? Yoma gogo maudoidi ka laugabaeidiko na ka hemuliwatanigo.”
29 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya hededemamohoi: Kaiteya yona numa, kana kahao, lounao, tamana, sinana, natunao, yo yona koya ye laugabaedi yau debaguwai yo wasa namwanamwana debanawai,
30 teina huya ta unai Yaubada kabo ginauli maudoidi udiyedi ye kain-auyakaliliyei, yona numa, kana kahao, lounao, sinana, natunao, yo yona koya kabo se badokalili. Yo hinage pilipili kabo ye hekalodi, na malaitom huya kabo mauli nige kana siga ye hai.
31 Na tamowai ta kitahesae'useidi meta se bado kabo se laoma se dobi, na tamowai ta kitadobidobiyei'useidi wa meta se bado kabo se laoma se sae.” **

** **10:31:** Lausoisoi ta meta Maleko yona kulikuli wa unai ye kuli, *Na taubaguna se bado kabo se mulita, na taumulita se bado kabo se baguna.* Teina unai Yesu tauhemuliwatanina, siya tanoubu ta unai tamowai dobidobidi yo dehadehadi, yo Dius yodi tauwoyawoya tamowaidi ye heyaheyasoniyeidi.

Yesu yona boita hedehededena hehaiyonana (Mataiyo 20:17-19, Luka 18:31-34)

32 Yesu yona hekahekatao ye bagunaedi se laulau Yelusalema. Yona heka-
hekatao wa se siliyata yo tauhemuliwatanina hekadiyo wa se matausi. Iya
kabo yona hekahekatao wa ye woyahesuwaladi na ye hededehemasalaha
udiyedi saha kabo ye tubu iya unai.
33 Ye wane, “Kwa lapulapuinamwanamwa! Teina ta saesae Yelusalema.
Na temenai kabo tamowai hesau Tau Natuna kana ye walohai taukaitalasam
tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataena udiyedi. Kabo se koitalaliu na se
hekasa bena se unui, na kabo se moselaei dagela tamowaidiyao kalidiwai.
34 Na siya kabo iya se talatalawasiyei yo se kaikaisoi yo se pidili yo kabo se
unuhemwaloi. Na mayadai hehaiyonana unai kabo ye tolo'uyo.”

Yamesi yo Yowane yodi kaibwada (Mataiyo 20:20-28)

35 Sebedaiyo natunao Yamesi yo Yowane se laoma Yesu unai se wane,
“Tanuwaga, saha ka kaibwadai ne, ka henuwa bena ku ginauli yomai.”
36 Yesu ye henamaiyeidi ye wane, “Komiu saha kwa henuwa bena ya
leyawa?”
37 Na se wane, “Ku hededehesunumagai taba yom basileiya unai kai tauma
labui kabo teha saesaena unai ka tuli, hesau kowa nimakahatum na hesau
seuseulim unai.”
38 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Komiu saha kwa kaikaib-
wadai ta meta nige kabina kwa kata. Keyakana yau kabo unai ya numa
ne, gonowamiu kabo kwa numa? Yo hinage babatiso kabo ya hai ne**
gonowamiu kabo kwa hai?”
39 Na se wane, “Kai gonowamai.” Na Yesu ye wane, “Mamohoi! Komiu
kabo kagu keyaka ne unai kwa numa, yo yogu babatiso ne unai kabo kwa
babatiso.
40 Na yau nige gonowana ya hineli kaiteya kabo kahatugu unai ye tuli yo
kaiteya seuseuligu unai ye tuli. Teina kabatuli ta tamagu ye hinelinono-
haidiko kaiteyadi kabo udiyedi se tuli.”
41 Yamesi yo Yowane yodi hedehededе wa hekahekatao hekadiyo wa se
lapui ede se koipili.
42 Kabo Yesu ye yogagogoidi na ye wane, “Komiu kabina kwa kata meta
dagela tamowaidi yodi wasawasa yodi loina bayabayaona unai yodi ta-
mowai se tanuwagaidi, yo idohagi yodi tauwoyawoya yodi gigibwali unai
se loinaedi.
43 Na komiu tabu doha tenem. Kaiteya ye henuwa bena yomi bada, iya
taba yomi heyayai tauhaina.
44 Yo kaiteya ye henuwa bena ye baguna luwamiuyena, meta iya tamowai
maudoidi yodi heyayai tauhaina.
45 Matawuwuna Tau Natuna ye laoma nige bena tamowai iya yona se
paisowa, na iya bena tamowai yodi ye paisowa na yona mauli ye mosegabaei
na unai tamowai maudoidi ye hemaisahaidi na se mauli.”

Yesu Batimaiyo matana ye helaladi (Mataiyo 20:29-34, Luka 18:35-43)

** **10:38:** *Keyakana yau kabo unai ya numa ne,* yo, *babatiso kabo ya hai ne:* Teina hedehededе labui ta kaniyodi ne meta kesega, iya ede Yesu hekamkamna kabo ye hekalo ne heyaheyasonina.

46 Yodi kabalau wa unai kabo se lage Yeliko unai. Na Yesu maiyana
hekahekatao yo bodalakilaki maiyadiyao magai wa se laugabae, na ta-
mowai matagibugibuna hesau hesana Batimaiyo, Timaiyo natuna, keda
dedekanawai ye tutuli na ye kaikaibwada moni.
47 Na huyana Batimaiyo wasa ye lapui meta Yesu Nasaleta tamowaina ye
laolaoma dedekana ne unai, kabo ye yogalau unai ye wane, “Yesu, Dawida
Natuna, ku katekamkamnaegau!”
48 Na tamowai gwaudi iya se dilai se wane, “Ku mwanou!” Na iya kabo ye
yogalakilaki na ye wane, “Dawida Natuna, ku katekamkamnaegau!”
49 Ede Yesu ye talutolo na ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi
ye wane, “Tamowai ne kwa yoganeiyama.” Ede se yogalau unai se wane,
“Nuwam ye talu na ku tolo! Yesu ye yoganeigo!”
50 Taumatagibugibu wa kana kwama ye haigabaei na ye kamposi na ye lau
Yesu unai.
51 Yesu iya ye henamaiyei ye wane, “Saha ku henuwa bena ya ginauli
kalimwai?” Tamowai matagibugibuna wa ye wane, “Labi, ya henuwa taba
matagu ku helaladi.”
52 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Ku lau, yom sunuma debanawai ku
namwanamwa.” Na mahanana ne unai tamowai wa matana se lala ede Yesu
ye hemuliwatani na keda wa unai se lau.

11

Yesu se hailobai yo se hedebasaei doha wasawasa Yelusalema unai
(Mataiyo 21:1-11, Luka 19:28-38, Yowane 12:12-19)

1 Yesu ma kana bodao Yelusalema se hanahanawui, na se lage Betepage yo
Betaniya dedekadiwai, Olibe koyana unai. Na kabo yona hekahekatao labui
ye hetamalidi se lau
2 na ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa lau na magai ne unai kabo donki
natuna kwa kita se paihekahini duu unai, sola nige tamowai hesau ye tulisae
unai. Kwa yailihai na kwa woyaiyama.
3 Ena tamowai hesau ye henamaiyeigomiu ye wane, ‘Saha temeta kwa
ginaginauli?’, kabo kwa wane, ‘Guiyau ye henuwa na mahana kubwakubwa
mo unai kabo ye hetamali'uyoiyama.’ ”
4 Se lau ede donki natuna wa se kita duu unai se paihekahini. Se yaiyaili,
5 na tamowai hekadi temenai se totolo se hededelau kalidiwai se wane, “Ye
saha to donki natuna ne kwa yaili?”
6 Yesu saha ye hedede kalidiwai wa gonogonowana hinage se hedede
udiyedi ede suisui wa se talamyei.
7 Donki natuna wa se woyai se laeyama Yesu unai. Na kadi kwama se
tolesaedi kewana ne unai, na Yesu ye tulisae unai.
8 Tamowai hekadi kadi kwama se yesedi keda wa unai, na hekadi hinage
kaiwa lagadi se bolidi na keda wa unai se yesedi.
9 Kaiteyadi se baguna yo se mulita na Yesu maiyadi se laulau meta se
heyoheyoga se wane,
“Hosana!”**
“Ka hedebasaego, kowa Guiyau hesanawai ku laoma!”**
10 “Ka hedebasaego, kowa kama kulutubu Dawida kana isimulita. Ku laoma
ku tanuwagaigai!”

** **11:9:** *Hosana:* Kalina Hebelu unai hedehedede hosana kaniyona ede, *Ku gilihaigai.* Hedehedede ta unai Yesu se hedebasaei se wane iya meta taugilihaidi yo yodi wasawasa. ** **11:9:** Hedehedede ta unai Same 118:25-26se katai.

“Hosana saesaekalilina!” **
11 Na kabo Yesu ye lusae Yelusalema na ye mwalae Numa Tabuna
bakubakuna unai na ginauli maudoidi ye kitasipwaidi. Na ye hetubu ye
meimeilahi, unai Numa Tabuna bakubakuna wa ye pesagabae, na maiyana
hekahekatao se uyo Betaniya.

Yesu kaiwa ye kawagulaiyei (Mataiyo 21:18-19)

12 Mala ye tom kabo Betaniya se laugabae se laulau na Yesu ye tauhasa-
hasali.
13 Kedalohawai ye kitalau bosibosi hesau ye kita, ede kaniyona hesabana
ye lau. Na ye kita wa meta lugugaibuna, matawuwuna kaiwa wa nige yona
huyakaniyo.
14 Ede Yesu kaiwa wa ye kawagulaiyei ye wane, “Taba nige tamowai hesau
kaniyom ye kai'uyoi.” Yona hekahekatao hedehedede wa se lapui.

Yesu taulokune ye henakuhepesadi Numa Tabuna bakubakuna unai (Mataiyo 21:12-17, Luka 19:45-48, Yowane 2:13-22)

15 Na kabo se lage Yelusalema ede Yesu ye mwalae Numa Tabuna
bakubakuna unai. Na ye hetubu taulokulokune yo tauhemahemaisa ye
henakudi se pesa. Yo hinage moni taulaulauhedudu** yodi hatahata yo
kaitalasam bunebunediyao taulokunedi yodi kabatuli ye buikahalaidi.
16 Na ye laugagayoidi tabu tamowai hesau lokune ye bahei na ye mwalae
Numa Tabuna bakubakuna unai.
17 Yona lauhekata wa unai ye hededelau udiyedi ye wane, “Se kuliyako se
wane,
‘Yogu numa meta tamowai maudoidi yodi kabatapwalolo numana.’ *(Aisaiya 56:7)*
Iyamo komiu kwa hai ye hemala taukaikaiwahali yodi duha.”
18 Taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataena hekadi yona
hedehedede se lapui ede keda se wase bena taba idohagi kabo se unui. Na
Yesu se matausiyei, matawuwuna ede tamowai gwaudi yona lauhekata wa
se nokoei.
19 Ye meimeilahi ede Yesu maiyana hekahekatao Yelusalema se laugabaei.

Sunuma gigibwalina Yesu ye lauhekataei (Mataiyo 21:20-22)

20 Malatomtomyena se uyo Yelusalema na se laulau ede kaiwa wa se kita
meta ye wowoya yo ye pogi.
21 Saha ye tubu wa Petelo nuwana ne unai ye sae ede ye hededelau Yesu
unai ye wane, “Labi, ku kitalau! Lahi kaiwa wa ku kawagulaiyei wa ye pogi.”
22 Kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Yaubada kwa sunumaei.
23 Ya hededemamohoi: Ena hesau ye hededelau teina kuduli ta unai ye
wane, ‘Ku tuudobiyego gabwa ne unai’, na nige ye nuwalabulabui, na ye
sunuma mo bena yona kaibwada ne Yaubada kabo ye ginauli, meta kabo
ye ginauli.
24 Unai ya hededelaowa, tapwalolo unai saha kwa kaibwadai na kwa
sunumaei meta kwa hai, kabo Yaubada ye leyawa.

** **11:10:** *Hosana saesaekalilina* kaniyona ede, *Yaubada galewa saesaena unai ka hedebasaei.*

** **11:15:** *Taulaulauhedudu* wa yodi paisowa meta dagela monidiyao se haidi na Yelusalema yodi moni unai se hedududi.

25-26 Na yomi huyatapwalolo unai, na ena yomi pilipili kami kahao hekadi udiyedi, bena kwa nuwatugabaeidi, metai kabo tamamiu galewa ne unai yomi yababa hinage ye nuwatugabaeidi."**

Yesu yona gigibwali se henamaiyei
(Mataiyo 21:23-27, Luka 20:1-8)

27 Kabo se lage'uyo Yelusalema unai na Yesu Numa Tabuna bakubakuna unai ye taitaihile ede taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataena yo tamowai lakilakidi se laoma iya unai
28 na se henamaiyei se wane, "Gigibwali sahasahana unai teina laulau ta ku ginaulidi, yo kaiteya yom dudulai ne ye haiyawa?"
29 Yesu ye hededebui ye wane, "Kabo hinage henamai kesega ya henamaiyeigomiu. Na ena yogu kwa hedehedede, kabo hinage ya hededehemasalaha gigibwali sahasahana unai teina ginauli ta ya ginaulidi.
30 Yowane yona gigibwali haedi ye hai na ye hebahebabatiso? Yaubada unai o tamowai udiyedi? Hage, yogu kwa hedehedede."
31 Siya se bom se henahenamai'uyoidi se wane, "Taba ta wane, 'Yaubada unai ye hai', iya kabo ye wane, 'Ede ye saha to nige kwa kawamamohoiyei?'
32 O taba ta wane, 'Tamowai udiyedi', kabo boda se heyababada." Na boda se matausiyeidi, matawuwuna maudoidi Yowane se kitayako meta iya peloweta mamohoina.
33 Unai kabo se hededelau Yesu unai se wane, "Nige kabina ka kata." Ede Yesu ye wane, "Unai yau hinage taba nige yomiu ya hedehedede gigibwali sahasahana unai ginauli ta ya ginaulidi."

12

Taukitakitahetete yababadi palabolena
(Mataiyo 21:33-46, Luka 20:9-19)

1 Na kabo Yesu ye hetubu ye hededepalabole *[tamowai lakilakidiyao wa]* kalidiwai ye wane, "Tamowai hesau wine koyana ye kumai, na ye ganahetakikili, wine kaniyodi kabatamtam ye ginauli, yo kabayaiyaiwa numana ye kabi. Na kabo yona wine koyana ye mosei taukitakitahetete hekadiyo kalidiwai na ye lau magai hesau keda lohaloha unai.
2 Wine yona huyakaniyo ye lage ede yona heyayai tauhaina hesau ye hetamali ye lau taukitakitahetete wa kalidiwai bena koya tanuwagana yona wine kaniyodi ye haidi.
3 Taukitakitahetete wa heyayai tauhaina wa se kelebesi yo se pidili, na se hetamali ye uyo ma nimagaibuna.
4 Heyayai tauhaina hesau ye hetamali'uyoi. Iya kuluna se koilapai yo se kabihenayaikaliliyei.
5 Hinage hesau ye hetamali'uyoi. Iya se koihemwaloi. Na gwaudi kabo ye hetamalidi se lau, meta hekadiyo se pidilidi yo hekadiyo se koihemwaloidi.
6 Laulau ta ye lau ee iya natuna tahunuwana ye bom mo maiyana se miyamiya. Na ye hetamalimulitai na ye nuwatui ye wane, 'Yau natugu, unai kabo se hekasisiyei.' *[Na ye lau.]*
7 Taukitakitahetete wa se kita ye laolaoma ede se koitalaliu se wane, 'Teina ta koya tanuwagana natuna tahunuwana. Kwa laoma ta koihemwaloi, na yona gogo kabo ta hai yoda.'

** **11:25-26:** Lausoisoi 26 meta kulikuli beyabeyadi hekadiyo mo se kuli doha teina: *"Ena taba komiu yodi yababa ne nige kwa nuwatugabaeidi, meta hinage tamamiu galewa ne unai yomi yababa taba nige ye nuwatugabaeidi."*

8 Na se kelebesi yo se koihemwaloi na se gabadikwaei gana dagelana wa unai.
9 Koya tanuwagana kabo saha ye ginauli? Iya kabo ye laoma koya taukitakitahetetena wa ye unuhemwaloidi, na kabo wine koyana wa ye moselaei tamowai hekadi se kitahetete.
10 Komiu taba kabina kwa kata Buka Tabuna unai saha se kuli wa,
'Taukabinuma weku se subu'usei wa meta ye hemala kabakabinuma
wekuna namwanamwana yo saesaekalilina.
11 Teina ta meta Guiyau ye ginauli, na matadaena kitakitana meta ye
namwakalili.'" *(Same 118:22-23)*
12 Yesu yona palabole wa Dius yodi tamowai lakilakidiyao wa se nuwatulobai meta siya kadi hedehedede, unai bena se kabihekahini. Iyamo boda wa se matausiyeidi, unai ede se laugabaei.

Takisi monina hedehededena (Mataiyo 22:15-22, Luka 20:20-26)

13 Kabo Paliseya tamowaidi yo Heloda** yona tamowai hekadi se hetamalidi se lau Yesu unai yona hedehedede unai bena se hekalabesibesi.
14 Se lage iya unai kabo se wane, "Taulauhekata, kabina ka kata meta kowa ku dudulai. Tamowai nige ku matausiyeidi, matawuwuna tamowai nige ku hekasisigaibuidi. Na Yaubada yona keda mamohoina mo ku lauhekataei. Ye dudulai kabo takisi ka mosei Sisa unai o nige?
15 Kabo ka tole o tabu ka toletole?"
Yodi kailupolupo Yesu ye kita na ye wane, "Idohagi to bena kwa lautonogigau? Hage, denali hesau kwa leyama ya kita."
16 Ede denali hesau se mosei Yesu unai. *[Ye kaikewai]* na ye wane, "Teina kaiteya kana kao yo hesana?" Se wane, "Sisa."
17 Kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Saha Sisa yona, kwa mosei Sisa unai, na saha Yaubada yona, kwa mosei Yaubada unai." Hedehedede wa se lapui ede se nokoeikaliliyei.

Tautolo'uyo meta nige se tawatawasola (Mataiyo 22:23-33, Luka 20:27-40)

18 Sadusiya tamowaidi yodi nuwatu tauboiboita taba nige se tolo'uyoma. Na se laoma Yesu se henamaiyei se wane,
19 "Taulauhekata, Mose yona kulikuli unai ye wane, ena tamowai hesau ye boita, na mwanena ye miyamiya, na nige natunao, meta bena kana kaha hesau kwabulina ne ye tawasolai na natunao ye labasidi, kabo se hemala kana kaha wa natunao.**
20 Huya hesau tamowai hesau natunao loheloheyao badodi haligigi-labui. Taubaguna ye tawasola, nige natunao, na ye boita.
21 Kana kaha helabuina kwabuli wa ye tawasolai. Iya hinage nige natunao, na ye boita. Na hehaiyonadi ye tawasolai wa gonogonowana.
22 Yodi haligigi-labui waihiu kesegana wa se tawasolai, na nige natudiyao. Waihiu wa kabo hinage ye boita.
23 *[Unai yoma henamai ede teina:]* Badodi haligigi-labui wa meta waihiu wa se tawasolai, na tolo'uyoma unai waihiu wa kabo kaiteya mwanena?"
24 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Komiu kwa nuwapwanopwanokalili matawuwuna kulikuli tabudi yo Yaubada yona gigibwali nige kabidi kwa kata.

** **12:13:** *Heloda* ta, iya wasawasa Heloda Antipasi.

** **12:19:** Tawasola laugagayona ta meta Dutelonomi 25:5-6 unai ku hasili.

25 Huyana tauboiboita se tolo'uyoma taba nige se tawasola yo taba nige se
hetahetawasola. Na siya kadi kao kabo doha galewa aneludiyao.
26 Na tauboiboita yodi tolo'uyoma Mose yona buka unai saha ye kuli wa
kwa hasili e nige? Temenai, Yaubada ye taumasalaha kaiwa hesau unai
[na kana kao doha kaiwa ye kalapulupululu]. Na ye hededelau Mose unai ye
wane,
'Yau Abelahama yona Yaubada, yo Isako yona Yaubada, yo Yakobo yona
Yaubada.' *(Esodo 3:6)*
27 Yaubada ta iya nige tauboiboita yodi Yaubada, na iya taumaumauli mo
yodi Yaubada. Komiu nuwamiu se pwanopwanokalili."

Laugagayo saesaekalilidi
(Mataiyo 22:34-40, Luka 10:25-28)

28 Na laugagayo taulauhekataena hesau ye laoma ede saha se hetahetaladi
wa ye lapuidi. Ye nuwatulobai meta Yesu hedehedede namwanamwadi ye
hedededi udiyedi, ede ye henamai Yesu unai ye wane, "Mose yona laugagayo
maudoidi udiyedi meta sahasahana ye baguna ede?" 29 Yesu ye wane, "Teina
laugagayo saesaekalilina ede:
'Isalaela tamowaidi, kwa lapulapui! Guiyau yoda Yaubada, iya Guiyau
kesega mo.
30 Guiyau yom Yaubada ku gadosisiyei ma nuwam maudoina, ma
yaluwam maudoina, yom nuwanuwatu maudoina unai, yo ma bayaom
maudoina.' *(Dutelonomi 6:4-5)*
[Teina ta laugagayo bagubagunana.]
31 Helabuina ede teina:
'Kowa helem taumiya tamowaina ku gadosisiyei, doha ku bom ku gado-
sisiyeigo.' *(Lewitikasi 19:18)*
Teina laugagayo labui ta se saekalili na kabo hekadi wa."
32 Na kabo laugagayo taulauhekataena wa ye wane, "Tanuwaga, saha ku
hedede wa meta ye dudulai. Ye mamohoikalili meta Yaubada kesega mo,
na nige Yaubada hesau, iya ye bom mo Yaubada.
33 Yaubada bena ta gadosisiyei ma nuwada maudoina, yo ma sonogada
maudoina, yo ma bayaoda maudoina. Yo heleda taumiya tamowaina bena
ta gadosisiyei, doha ta bom ta gadosisi'uyoida. Teina laugagayo ta se
saekalili ede, na kabo kaitalasam gabugabudi yo kaitalasam hekadi."
34 Yesu ye kita meta tamowai wa ye sibasiba, unai ye wane, "Kowa Yaubada
yona basileiya ku hanahanawuiyako."
Mulina ne unai nige hesau ye nuwabayao bena kalinawai henamai hesau
ye henamai'uyoi.

Dawida natuna hedehededena
(Mataiyo 22:41-46, Luka 20:41-44)

35 Kabo Yesu Numa Tabuna bakubakuna unai ye laulauhekata na ye
henamaiyeidi ye wane, "Matawuwuna saha to laugagayo taulauhekataena
se hedede bena Keliso meta Dawida natuna?
36 Yaluwa Tabuna yona gigibwali unai Dawida ye hedede ye wane,
'Guiyau ye hededelau yogu guiyau unai ye wane,
"Nimatutuguyena ku tuli** ye lau ee kam waiunu ya toledi kaem guninaena
na se hemala kaem kabatoledi." ' *(Same 110:1)*

** **12:36:** *Nimatutuguyena ku tuli:* Guiyau nimatutuna unai kabatulina ne meta tamowai saesaedi yodi kabatuli.

37 Dawida Keliso hesana ye katai Guiyau. Na komiu yomi nuwatu saha,
idohagi na iya hinage Dawida natuna?" Bodalakilaki wa se lapui meta
nuwadi se namwa.

Yesu laugagayo taulauhekataena ye hededeheyababadi
(Mataiyo 23:1-36, Luka 11:37-54, 20:45-47)

38 Yona lauhekata wa unai Yesu hinage ye wane, "Laugagayo
taulauhekataena bena kwa kitanamwanamwaedi. Yodi taitaihile udiyedi
se henuwa bena kwama lohalohadi** se luwuidi yo kabalokulokune
bakubakudi udiyedi bena tamowai se lautokiyeidi ma hekasisidi,
39 yo hinage sunago yo kabakaikaigogo udiyedi kabatuli saesaedi se
henuwadi.
40 Na kwabukwabuli yodi numa se lupohaidi, yo yodi tapwalolo se helo-
hadi bena kabo tamowai se nokoeidi. Tamowaidiyao ne Yaubada kabo ye
hekamkamnakaliliyeidi."

Kwabuli dehadehana yona kainauya
(Luka 21:1-4)

41 Kabo Yesu ye tuli moni kaba'usa'usa dedekadiwai na ye kaikaikewa na
boda se monimonitole. Tamowai monimonidi yodi moni lakilakidi se usaidi
kaba'usa'usa wa udiyedi.
42 Na kabo kwabuli dehadehana hesau ye laoma, na pene gagilidi labui ye
usaidi. Pene labui wa lakidi meta se gagilikalili.**
43 Yesu yona hekahekatao ye yoganeidima na ye hededelau udiyedi ye
wane, "Ya hededemamohoi: Teina kwabuli dehadehana ta kainauya laki-
lakikalilina ye tole, na kabo maudoidi ne.
44 Matawuwuna ede siya yodi moni lakilakidi udiyedi na kabo hisa mo se
haidi na se toledi, na iya yona deha unai yona moni maudoina kalinawai wa
ye tolehegehe."

13

Yesu Numa Tabuna koigwaligwalina ye hededenonohai
(Mataiyo 24:1-2, Luka 21:5-6)

1 Yesu maiyana hekahekatao Numa Tabuna unai se pesa, na yona heka-
hekatao wa hesau ye hededelau unai ye wane, "Tanuwaga, numa lauyahidi
ne wekudi woiyawa'udoidi ne sola ku kitadi yo hinage numa namwamuy-
omuyoudi ne!"
2 Yesu ye wane, "Teina numa yo woyo lakilakidi maudoidi ta kwa kitadi.
Taba nige weku hesau ye kaitalae yona hali weku kewanaena na maudoidi
ne kabo se ulugwaligwali."

Tanoubu yona huyagehe hekihekinoina
(Mataiyo 10:16-25 yo 24:3-14, Luka 21:7-19)

3 Muliyena kabo Olibe koyana unai Yesu maiyana hekahekatao se tutuli na
Numa Tabuna se kaikaikewalaei. Na Petelo, Yamesi, Yowane yo Andeleya se
bom se laoma Yesu unai na se henamaiyei se wane,
4 "Taba yomai ku hedehedede, teina ginauli ta kaiuyana kabo se tubu, yo
hekihekinoidi saha udiyedi bena ka kitalobai meta kabo se masalaha?"

** **12:38:** *Kwama lohalohadi* meta tamowai saesaedi kabakitalobaidi, na tamowaigaibu nige gonowana kwama lohalohadi se likwadi. ** **12:42:** *Pene* meta Maleko kalina Giliki unai ye kuli, *Na kwabukwabuli hesau dehadehana ye laoma na lepetona labui ye usaidi, iya ede kodalansi kesega.*

5 Yesu ye wane, “Kwa kitakitanamwanamwa! Tabu tamowai se lupohaigomiu.
6 Tamowai se bado kabo hesaguyena se laoma na se wane, ‘Yau Keliso ede,’ na tamowai gwaudi se lupohaidi.
7 Huyana iyala wasadiyao yo hinage iyala wasalupolupodiyao kwa lapuidi, tabu kwa matausi. Teina ginaulidi ta kabo se tubu, na tanoubu ta yona huyagehe meta sola.
8 Boda hesau kabo boda hesau se lulululu'uyoidi, basileiya hesau yo basileiya hesau kabo se hai'iya'iyala'uyoidi. Yo mwanikuniku teha udoi'udoi udiyedi yo hasahasali hinage. Hekihekinoi ta yodi tubutubu meta kana kao doha sine diyadiyakana ye hetubu bena ye labalaba.
9 Komiu kwa kitakitanamwanamwaegomiu! Tamowai kabo se laegomiu magai babadadiyao udiyedi, yo sunago kalodiyena kabo se pidiligomiu. Yau debaguwai kabo se woyalaegomiu kwa tolo gabana yo wasawasa matadiyena, na bena kabo *[Yaubada yona basileiya wasana]* kwa hededehemasalaha siya kalidiwai.
10 Na bagubaguna teina wasa namwanamwana ta bena kwa lauguguyaei basileiya maudoidi udiyedi, na kabo tanoubu yona huyagehe.
11 Na huyana se kabihekahinigomiu yo se laegomiu kabalauhetala udiyedi, meta tabu kwa nuwanuwatu kabo hedehededе saha udiyedi kwa hedehededе, na saha Yaubada ye leyawa ne unai kwa hedehededе, matawuwuna komiu taba nige kwa bom yomi nuwanuwatuyena kwa hedehededе, na Yaluwa Tabuna kabo ye hekatagomiu na kwa hedehededе.
12 Tamowai kabo yona saeya kana ye walohai, yo tama kabo natuna kana ye walohai. Natu kabo se tolo na sinadiyao yo tamadiyao se hewaiunudi na se mosegabaeidi tau'unuhemwaloidi udiyedi.
13 Tamowai maudoidi kabo se subugomiu yau debaguwai. Na kaiteya ye tolobayao ye lau ee pilipili ne sigadi unai, Yaubada iya kabo ye hemauli.”

Kamkamnalakilaki huyana (Mataiyo 24:15-28, Luka 21:20-24)

14 *[Na kabo Yesu ye wane,]* “Ginauli hesau nuwamatamatausina, iya magai tauheyababana,** kabo kwa kita ye totolo nige yona kabatolo mamohoina unai – kulikuli ta tauhasilina bena ye nuwatulobai! Huyana ne unai teha Yudeya unai taumiya taba se wasabu se lau kuduli udiyedi *[se kenowadam]*.
15 Kaiteya yona numa kewana unai na ye pesadobi bena ye yabubu meta tabu ye mwalaesae numa kalona unai bena gogo hesau ye hai.
16 Hinage kaiteya yona koya unai ye paipaisowa, tabu ye uyo yona numa unai kana kwama hesabana.
17 Tenem huyana ne unai sinesineo diyadiyakadi yo labalabahauhaudi ya katekamkamnaedi matawuwuna kabo ye pilipilikalili kalidiwai!
18 Na taba kwa tapwatapwalolo bena yomi huyawasabu ne tabu huyagwagwama unai.
19 Matawuwuna tenem mayadaidi ne udiyedi kabo kamkamna lakilakina ye tubu. Yaubada tanoubu yona huyaginaulina wa unai na ye laoma ee teina nige kamkamna hesau doha tenem, yo hinage taba nige ye tubu'uyo.
20 Tenem mayadaidi ne, ena Guiyau nige ye hekubwadi, taba nige tamowai hesau gonowana mauli ye lobai. Na yona kaisunuwa tamowaidi hesabadi kabo huya ne ye hekubwadi.

** **13:14:** *Ginauli hesau nuwamatamatausina, iya magai tauheyababana,* meta peloweta Daniyela yona kulikuli unai hinage ta lobai (Daniyela 9:27, 11:31, yo 12:11).

21 Tenem huyana ne unai, ena tamowai hesau ye hededelaowa kalimiuwai
ye wane, ‘Kwa kaikewa inai! Keliso ede teinai!’, o ‘Kwa kaikewalau, Keliso
ede temenai!’, yona hedehededе ne tabu kwa kawakawamamohoiyeidi.
22 Matawuwuna ede Keliso lupolupodi yo peloweta lupolupodi kabo se
masalahama. Siya kabo hekihekinoi yo laulau gigigigibwalidi se ginaulidi
na udiyedi bena tamowai se lupohaidi, yo hinage se kaipate bena Yaubada
yona kaisunuwa tamowaidi se lupohaidi, iyamo nige gonowadi.
23 Unai kwa kitakitanamwanamwa! Ginauli maudoidi ta ya hededenono-
haidiko kalimiuwai, unai kwa lapulapuinamwanamwa!”

Keliso yona uyoma
(Mataiyo 24:29-31, Luka 21:25-28)

24 *[Na kabo Yesu ye wane,]* “Kamkamnalakilaki mayadaidi ne gehedi ne
unai
‘kabo mahana ye masigili
yo waikena kabo nige ye dawaya,
25 galewa ne kipwaladi kabo se beku,
yo galewa ginaulidi yodi kabamiya Yaubada kabo ye nukuidi.’** *(Ai-
saiya 13:10 yo 34:4)*
26 Na tamowai maudoidi kabo Tau Natuna se kita yada ne unai ye laoma ma
gigibwalina yo ma didigana.
27 Iya yona anelu kabo ye hetamalidi se lau yaumai hasi yodi kabalaoma
udiyedi, yo tanoubu yo galewa kadi sigasiga udiyedi kabo yona kaisunuwa
tamowaidi se woyagogoidima.”

Yesu yona huya'uyoma kaiwa unai ye heyaheyasoniyei
(Mataiyo 24:32-35, Luka 21:29-33)

28 *[Na kabo Yesu ye wane,]* “Bosibosi heyaheyasonina hedehededena ne
kwa kitalau unai, kabo ye hekatagomiu. Huyana lagadi ne udiyedi se bwagu,
kabo lugudi se laukaladi, meta kabina kwa kata ede yaikini huyana ye
hanahanauma.
29 Doha hinage, huyana teina ginauli maudoidi ta kabo kwa kitadi se
tubu, meta kwa nuwatui yo kabo kabina kwa kata meta *[Tau Natuna]* ye
hanahanaumako, iya ede kawakeda ne unai.
30 Ya hededemamohoi: Teina isi ta taba nige ye gehe ye lau ee teina ginauli
maudoidi ta se tubu.
31 Galewa yo tanoubu kabo se gehe, na yogu hedehededе ta taba nige se
gehe.”

Bena ta nonononoha
(Mataiyo 24:36-44, Luka 21:34-36)

32 *[Na kabo Yesu ye wane,]* “Mayadaina yo mahanana** ne nige hesau
kabina ye kata. Galewa aneludi yo Natuna hinage nige kabina se kata, na
Tamana ye bom mo.
33 Komiu bena kwa kitanamwanamwa yo kwa nonononoha,
matawuwuna *[Yaubada yona kaisunuwa]* mahanana ne nige kabina kwa
kata.
34 Iya ede doha teina: Tamowai hesau yona numa ye laugabaei ye lau
magai kedalohaloha unai. Yona heyayai tauhaidi ye toledi yona numa se

** **13:25:** *Galewa ginaulidi yodi kabamiya Yaubada kabo ye nukuidi:* Hedehededе ta Maleko yona kulikulina meta ye kuli, *galewa gigibwalidi kabo ye nukuidi.* ** **13:32:** *Mayadaina yo mahanana:* Iya ede tanoubu ta yona huyagehe yo Yesu yona huya'uyoma mayadaina yo mahanana. Lausoisoi 29 yo 31 ku hasili.

kitahetete. Hesau to hesau yodi gigibwali yo yodi paisowa ye moseidi, na keda taukitahetetena ye hededelau unai bena ye silasilawa.
35 Unai bena huya maudoina kwa silasilawa, matawuwuna numa tanuwagana yona huya'uyoma nige kabina kwa kata, nuwana kabo meimeilahi, o boniyai duwaduwalina, o pwaole se doudou, o malatomtom gagilina unai.
36 Yona uyoma ne unai tabu bena ye lobaigomiu kwa kenokeno.
37 Hedehededе ta ya hedede kalimiuwai yo tamowai maudoidi udiyedi ya hededelau ya wane, ‘Bena kwa silasilawa yo kwa nonononoha!’ ”

14

Dius babadadiyao se koitalaliu idohagi bena Yesu se unui
(Mataiyo 26:1-5, Luka 22:1-2, Yowane 11:45-53)

1 Mayadai labui mo na kabo Taukiuli yo Pwalawa Nige Yistina Henuwaisinidi, na taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataena keda se wasenei meta kailupolupo sahasahana unai kabo Yesu se hai bena se unuhemwaloi.
2 Na se wane, “Tabu henuwaisini mayadaidi ne udiyedi, madai boda se luluida.”

Waihiu hesau Yesu ye heyausi Betaniya unai
(Mataiyo 26:6-13, Yowane 12:1-8)

3 Tenem huyana ne Yesu Betaniya unai. Simona hesana hesau Taulepela yona numa unai se kaikaigogo. Na waihiu hesau ye laoma yausi panepanena pakuna alabasata unai se ginauli ye bahei. Yausi panepanena wa nadi unai se ginauli yo maisana ye lakikalili. Waihiu wa yausi pakuna wa kabo gadona ye kesihai na yausi wa ye ini Yesu kuluna unai.
4 Na tamowai hekadi se koipili, unai se gadigadigugu se wane, “Idohagi to yausi ne ye kaiheyai?
5 Taba ye lokunei, denali badodi 300** ye haidi, kabo ye moseidi tamowai dehadehadi yodi.” Na waihiu wa se dilai.
6 Na Yesu ye wane, “Waihiu me kwa kitagabaei! Ye saha to kwa kitaheyababa? Iya laulau namwanamwana ye ginauli kaliguwai.
7 Huya badobado tamowai dehadehadi kabo maiyamiu, unai huya hekadi kabo kwa nuwatuidi na kwa kainauyaidi. Na yau meta huya badobado taba nige maiyamiu.
8 Laulau saha gonowana ye ginauli meta ye ginauli, na ye namwa. Taugu ye heyausi meta ye kabinonohaigau yogu huyaboita hesabana.
9 Ya hededemamohoi: Kaiyaulina maudoina ta unai, ena haedi wasa namwanamwana ta se lauguguyaei, meta waihiu ta saha ye ginauli ta wasana kabo hinage se hedehededei, iya kabanuwanuwatuina.”

Yudasi Isakaliyota Yesu kana ye walohai
(Mataiyo 26:14-16, Luka 22:3-6)

10 Na Yudasi Isakaliyota, iya Saudoudoi-labui wa hesau, kabo ye lau taukaitalasam tauwoyaidi udiyedi bena Yesu kana ye walohai.
11 Yona hedehededе se lapui meta se gwauyala, na se hededehesunuma kabo moni se mosei. Unai kabo Yudasi ye hetubu keda ye wase idohagi kabo Yesu ye moselaei kalidiwai.

Yesu yona hekahekatao Taukiuli kaina se kabinonohai
(Mataiyo 26:17-19, Luka 22:7-14)

** **14:5:** *Denali badodi 300* meta taupaisowa bolimai kesega ye paisowa na maisana, meta moni lakilakikalilina.

12 Na kabo Pwalawa Nige Yistina Henuwaisinina mayadaina bagubagunana unai Dius yodi laulau bena Taukiuli mamoena se kaitalasamyei, unai Yesu yona hekahekatao se henamaiyei se wane, “Haedi ku henuwagai bena kabo kada Taukiuli kaina ka kabinonohai?”
13 Unai yona hekahekatao labui ye hetamalidi se lau Yelusalema, na ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa lau magailaki ne unai, kabo loheya hesau ye lobaigomiu, iya waila pakuna ye bahei. Tamowai ne kwa hemuliwatani
14 ee ye mwalaesae numa hesau unai. Temeta numa ne tanuwagana kabo kwa henamaiyei kwa wane, ‘Tanuwaga taumana dahalana ye henamaiyei bena unai maiyana hekahekatao Taukiuli kaina se kai.’
15 Iya kabo numa heisi helabuina unai dahala lakilakina hesau ye hekitagomiu. Dahala ne unai ginauli maudoidi ede nonohadi. Temenai kada kai kwa kabinonohai.”
16 Yona hekahekatao wa se lau magai wa unai se lage, na Yesu saha ye hedededi wa meta se lobaidi gonogonowana. Unai kabo Taukiuli kaina se kabinonohai.

Yesu kana tauwalohai ye hededenonohai (Mataiyo 26:20-25, Luka 22:21-23, Yowane 13:21-30)

17 Meimeilahina ne unai Yesu maiyana Saudoudoi-labui wa se lagelau numa wa unai.
18 Siya sola ma kaikaidi na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuwai: Luwamiu ta unai hesau maiyagu ka kaikaikesega, iya kabo kagu ye walohai.”
19 Kabo se nuwayababakalili na kesega kesega Yesu se henamaiyei se wane, “Nuwana yau?”
20 Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Iya meta Saudoudoi-labui ta luwamiu ne unai. Tamowaina ede maiyagu kama pwalawa ka hedakwadobiyei gaeba kesega unai.
21 Tau Natuna kabo ye boita doha se kuliyako wa. Na yababa mo kabo ye talu Tau Natuna kana tauwalohaina ne unai. Taba ye namwa mo iya tabu se labasi.”

Yesu yona hekahekatao maiyanao yodi kaikaigogo gehegehena (Mataiyo 26:26-30, Luka 22:15-20, 1 Kolinito 11:23-25)

22 Sola ma kaikaidi na Yesu pwalawa ye hai, Yaubada ye lautokiyei, na kabo ye kihi na ye moseidi yona hekahekatao kalidiwai na ye wane, “Kwa hai na kwa kai! Teina ta yau taugu.”
23 Na kabo waina keyakana hinage ye hai, Yaubada ye lautokiyei, na ye mosei kalidiwai. Na maudoidi unai se numa.
24 Na Yesu ye wane, “Teina ta yau kwasinagu ye didi tamowai maudoidi hesabadi. Kwasinagu unai Yaubada yona talam hauhauna ye hemamohoiyei.
25 Ya hededelaowa kalimiuyena: Wine kaniyona masina taba nige ya numa'uyoi ye lau ee Yaubada yona basileiya unai kabo waina hauhauna ya numa'uyoi.”
26 Kabo wanalautoki hesau se wanai, na kabo se dalahai se lau Olibe koyana unai.

Yesu Petelo yona uhala ye hededenonohai (Mataiyo 26:31-35, Luka 22:31-34, Yowane 13:36-38)

27 Kabo Yesu ye hededelau yona hekahekatao udiyedi ye wane, “Maudoimiu kabo kwa laugabaegau, matawuwuna Buka Tabuna unai se kuliyako,

‘Mamoe taukitahetetedi kabo ya unuhemwaloi,
na yona mamoe yawoina kabo se wasabugwaligwali.’ *(Sakaliya 13:7)*
28 Na yogu tolo'uyo mulina ne unai kabo ya bagunaegomiu ya lau Galili.”
29 Na Petelo ye hededelau Yesu unai ye wane, “Nuwana maudoidi kabo se laugabaego, na yau taba nige.”
30 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Ya hededemamohoi: Teina boniyai ta unai kabo ku uhalaegau ma haiyona, na kabo pwaole hakiyana ye dou helabuina.”
31 Na Petelo ye hedehededebayao ye wane, “Ena yau maiyam kabo ta boita, iyamo taba nige ya uhalaego.” Na yona hekahekatao maudoidi wa yodi hedehedede kesega.

Yesu Getesemani unai ye tapwalolo (Mataiyo 26:36-46, Luka 22:39-46)

32 Na kabo se lage teha hesau unai hesana ede Getesemani, na Yesu ye hededelau yona hekahekatao udiyedi ye wane, “Teinai kwa babawa, na ya lau ya tapwalolo.”
33 Na Petelo, Yamesi yo Yowane ye yoganeidi na maiyanao se lau, na kabo ye hetubu ye nuwakamkamna yo nuwana ye dagugu
34 na ye wane, “Nuwagu ta ye kamkamnakalili gonowana kabo unai ya boita. Teinai kwa miyamiya na kwa silasilawa!”
35 Yesu ye tausigilau na ye guliyaboyabomdobi bwatano unai na ye tapwalolo taba kamkamna mahanana ne tabu ye hekalo.
36 Na ye wane, “Aba, Tamagu, kowa gonowam ginauli maudoidi ku ginaulidi. Teina kamkamna keyakana ta ku laehesuwala. Iyamo yogu nuwanuwatu ta tabu ku ginauli, na kowa yom nuwanuwatu mo ku ginauli.”
37 Na kabo Yesu ye uyoma na ye lobaidi meta se kenoko. Na ye hededelau Petelo unai ye wane, “Simona, nige gonowana awa kesega ku silasilawa?
38 Kwa silasilawa yo kwa tapwatapwalolo, na taba nige noho kwa hekalo na unai kwa beku. Yaluwamiu ta se talam, na iyamo taumiu ta se basabasa.”
39 Yesu kabo ye uyo ye tapwalolo na yona kaibwada wa kesekesegana mo.
40 Na ye uyoma ye lobai'uyoidi ma kenodi, matawuwuna ede kamnadi se yababakalili na nige kabina se kata kabo saha se hedede iya unai. *[Kabo Yesu ye uyo ye tapwalolo'uyo.]*
41 Na hehaiyonana unai Yesu ye uyoma na ye hededelau udiyedi ye wane, “Komiu sola kwa kenokeno yo kwa kaikaiyawasi? Nabada! Mahana ye lageko! Tau Natuna kana tauwalohai kabo iya ye moselaei yababa tamowaidiyao nimadiyena.
42 Kwa tolo na ta lau! Kagu tauwalohai meta ye lageko.”

Yudasi Yesu ye moselae Dius babadadiyao yodi tau'iyala udiyedi (Mataiyo 26:47-56, Luka 22:47-53, Yowane 18:1-11)

43 Yesu sola ma hedehededena, na Yudasi, iya Saudoudoi-labui wa hesau, ye laoma na bodalakilaki maiyanao. Siya taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataena yo magai babadadiyao se hetamalidi se lau ma kelekelepadi yo yodi kepata se baheidi.
44 Bagubaguna, tauwalohai wa hekihekinoi ye hededehesibasibanonohaidiko ye wane, “Tamowai ya simtai ne meta iya yomi tamowai. Kwa hai na kwa kitahetete na kwa woyahesuwala.”
45 Yudasi kabo ye dudulai ye lau Yesu unai na ye wane, “Labi!”, na ye simtai.
46 Na kabo boda wa Yesu se hai.

47 Na tamowai hesau Yesu maiyana se totolo wa kelepa ye niusi na ye heguli ede taukaitalasam saesaena yona heyayai tauhaina hesau beyana ye bolihai.
48 Yesu ye hededelau boda wa udiyedi ye wane, “Yau doha taukaikaigahu, na kelebesigau hesabana kwa laoma meta ma kelekelepamiu yo kepata kwa baheidi?
49 Mayadai badobado yau maiyamiu ta miyamiya yo Numa Tabuna bakubakuna unai ya laulauhekata, na nige kwa kabihekahinigau. Na saha se kuliyako Buka Tabuna unai, taba ye laoma ye hemamohoiyei.”
50 Na Yesu yona hekahekatao maudoidi wa se laugabaei na se wasabugwaligwali.
51 Hewali hesau temenai, kaleko maisa lakilakina ye likwa na iya Yesu ye hemuhemuliwatani. Iya hinage bena se kabihekahini,
52 na kana kaleko wa nimadiwai se kabikabi, na iya ma taugaibuna ye wasabu.

Sunedeli bodana Yesu se helauhetala
(Mataiyo 26:57-68, Luka 22:54-55,63-71, Yowane 18:13-14,19-21)

53 Na kabo Yesu se woyalaei taukaitalasam saesaena yona numa unai. Menai taukaitalasam tauwoyaidi, tamowai lakilakidi yo laugagayo taulauhekataena maudoidi se koigogo.
54 Boda wa dageladi unai Petelo ye laoma ede ye mwalaesae taukaitalasam saesaena yona numa wa bakubakuna unai. Menai taukaitalasam saesaena yona taupaisowa tamowaidi maiyanao se tuligogoi na se kaimwaiga.
55 Na kabo taukaitalasam tauwoyaidi yo Sunedeli tamowaidi maudoidi Yesu kana mata se wasenei na bena se unuhemwaloi. Iyamo nige kana mata saha hesau se lobai.
56 Tamowai se bado se hededelupolupo na Yesu se hegilu, na yodi hedehededе wa nige kesega.
57 Na kabo hekadi se tolo Yesu kana gilu se hededelupolupo na se wane,
58 “Iya doha teina ye hedede na ka lapui ye wane, ‘Teina Numa Tabuna tamowai nimadiyena se ginauli ta, yau kabo ya koigwaligwali, na mayadai haiyona unai kabo hesau ya hetolo'uyoi, iya nige tamowai nimadiyena se ginauli.’ ”
59 Na iyamo yodi hedehededе wa nige gonogonowadi.
60 Na kabo taukaitalasam saesaena wa ye tolo duwaduwalidiwai na Yesu ye henamaiyei ye wane, “Nige gonowana ku hededebui? Teina tamowai ta kam hedehededе maudoidi se hedededi ta mamohoidi o nige?”
61 Na Yesu ye mwanomwanou na nige saha hesau ye hedede. Taukaitalasam saesaena kabo ye henamai'uyo ye wane, “Kowa Keliso, Saesaekalilina natuna?”
62 Kabo Yesu ye hededebui ye wane, “Yau Kelisona ede. Na Tau Natuna kabo kwa kita Yaubada Saesaekalilina nimatutuna unai ye tutuli yo hinage galewa yadadi udiyedi ye laoma.”
63 Kabo taukaitalasam saesaena wa ye bom kana kwama ye pulisidi na ye wane, “Taba nige tamowai hesau ta wasenei'uyoi na bena ye hedehededе teina tamowai ta hesabana!
64 Yona hededeheyababa kwa lapuidiko. Na yomi hineli doha saha?” Na maudoidi se talam meta iya yababa ye ginauli, unai taba ye boita.
65 Na kabo hekadi iya se kaikaisoi yo matana se suma kabo nimadi se nokudi na se biteli na se wane, “Hage, ku hededehemasalaha *[kaiteya ye biteligo]*?” Na kabo taukaitalasam saesaena yona taupaisowa Yesu se hai na hinage se biteli.

Petelo Yesu ye uhalaei
(Mataiyo 26:69-75, Luka 22:55-62, Yowane 18:15-18,25-27)

66 Petelo sola numa bakubakuna wa unai na taukaitalasam saesaena yona heyayai tauhaina waihiuna hesau ye laoma.
67 Na Petelo ye kita ye kaikaimwaiga ede ye kitanamwanamwaei na kabo ye hededelau unai ye wane, “Kowa hinage Yesu Nasaleta tamowaina wa maiyam.”
68 Na Petelo ye uhala ye wane, “Saha ku hedehedede me nige kalikalili kabina ya kata.”
Na kabo ye sigilau gana kawamatana dedekanawai. Na pwaole hakiyana ye dou.
69 Na temenai heyayai tauhaina waihiuna wa ye kita'uyoi ede ye hededelau tautotolo wa udiyedi ye wane, “Teina tamowai ta meta siya kadi kaha hesau.”
70 Na iya ye uhala'uyo.
Huyakubwakubwa mo kabo tautotolo temenai wa se hededelau unai se wane, “Mamohoi, kowa kadi kaha hesau, matawuwuna kowa Galili tamowaina.”**
71 Petelo kabo ye bom ye hededeheyababa'uyoi na ye kaigwala ye wane, “Temeta tamowai me yau nige kabina ya kata.”
72 Na kabo pwaole hakiyana ye dou helabuina. Mahanana ne unai Yesu yona hedehedede wa Petelo nuwana ne unai ye sae, doha teina, “Sola nige kamkam hakiyana ye dou ma labui, na kowa kabo ku uhalaeigau ma haiyona.” Unai nuwana ye kamkamnakalili na ye doumwalomwaloi.

15

Yesu se hetolo Pilato matana unai
(Mataiyo 27:1-2,11-14, Luka 23:1-5, Yowane 18:28-38)

1 Malatomtom gagilina unai kabo taukaitalasam tauwoyaidi maiyadi tamowai lakilakidi yo laugagayo taulauhekataena yo Sunedeli maudoidi yodi hineli se ginauli. Na kabo Yesu nimana se paidi na se woyai se lau na se moselaei Pilato unai.
2 Pilato Yesu ye henamaiyei ye wane, “Kowa Dius tamowaidi yodi wasawasa?” Yesu ye hededebui ye wane, “Aa, saha ku hedede ne mamohoi.”
3 Na kabo taukaitalasam tauwoyaidi yodi hedehedede udoi'udoi udiyedi Yesu se hegilukaliliyei.
4 Unai Pilato Yesu ye henamai'uyoi ye wane, “Kowa nige kalinam? Siya hedehedede udoi'udoi udiyedi se hegilugo.”
5 Yesu nige saha hesau ye hedede, unai Pilato ye nokokalili.

Dius se henuwa bena Yesu ye boita
(Mataiyo 27:15-26, Luka 23:13-25, Yowane 18:39—19:16)

6 Bolimai badobado Taukiuli Henuwaisinina huyana unai Pilato yona laulau meta taba Dius tamowaidi numatutugudu tamowaina hesau se kaibwadai, kabo ye yailigabaei.
7 Tenem huyana ne unai taukaiunu hesau hesana Balabasi numatutugudu unai ye miyamiya. Iya ma kana kahao maiyadi gabemani se haikabi, na tamowai hekadi se koihemwaloidi.
8 Bodalakilaki se lagegogoi Pilato unai na se kaibwadai bena Taukiuli Henuwaisinina unai na laulau saha ye ginaginauli wa bena ye ginauli.

** **14:70:** *Kowa Galili tamowaina:* Kulikuli beyabeyadi hisa mo lausoisoi 70 gehegehena ne se kuli doha teina: *kowa Galili tamowaina, yo hinage kalinamiu kesega.*

9 Pilato ye henamaiyeidi ye wane, “Kwa henuwa bena Dius yodi wasawasa
ya yailigabaei kalimiuwai?”
10 Na ye henamaiyeidi, matawuwuna ye nuwatulobaiyako meta taukaita-
lasam tauwoyaidi wa Yesu se kaikalomagigiliyei na debanawai se moselaei
iya unai.
11 Taukaitalasam tauwoyaidi boda se henuwasaedi na se kaibwada Pilato
unai bena Balabasi ye yailigabaei.
12 Na Pilato ye henamaiyeidi ye wane, “Saha kabo ya ginauli teina tamowai
ta unai, iya kwa katai ede Dius yomi wasawasa?”
13 Na se yogasae se wane, “Ku hesatauloyawa!”
14 Pilato kabo ye henamai'uyo ye wane, “Matawuwuna saha? Yababa
sahasahana ye ginauli?” Siya kabo se yogalakilaki se wane, “Ku hesatauloy-
awa!”
15 Pilato ye henuwa bena boda wa ye henuwanamwadi, unai Balabasi ye
yailigabaei. Na kabo ye hedede yona iyala tamowaidi Yesu se pidili wipi unai
na mulinaena kabo ye moselaei na se hesataulo.

Iyala tamowaidi Yesu se talatalawasiyei
(Mataiyo 27:27-31, Yowane 19:2-3)

16 Na kabo iyala tamowaidi Yesu se woyalaei Pilato yona numa
bakubakuna** unai na kadi kahao se yogagogoidima.
17 Siya kabo kwama pulupululuna *[kana kao doha wasawasa kana kwama]*
se baheiyama na Yesu se heluwui na kaiwa gwaligwalina laganao se heidi
doha kolona na se henabai.
18 Na se laulautokiyei se wane, “Dius yodi wasawasa miyamiyahaina,
yauwedo!”
19 Kuluna ne didiyali unai se pidili yo se kaikaisoi, na se tulibono iya
talanuwana ne unai na se talatalawasiyei.
20 Se talawasikaiyawasi kabo kwama pulupululuna wa se haigabaei na
kana kwama wa se helikwa'uyoidi. Na kabo se woyalaei Yelusalema dage-
lanawai bena se hesataulo.

Yesu se hesataulo
(Mataiyo 27:32-44, Luka 23:26-43, Yowane 19:17-27)

21 Yelusalema se hetubu bena se laugabaei na tamowai hesau hesana
Simona se lobai koya unai ye uyoma. Iya Sailini tamowaina, Alekisenda
yo Lupuso tamadi. Iyala tamowaidi wa Simona se lauhelili ede Yesu yona
sataulo ye bahei.
22 Yesu se woyai se laei teha hesau hesana Golagota, kaniyona ede mway-
alu magaina.
23 Kabo mulo yo waina se hebwalikesegaidi na se mosei bena ye numa, na
ye laukwatakwata.
24 Na kabo se hesataulo. Tauhesataulona wa Yesu yona kaleko se hinelidi
na se kaiheyaidi kaiteya kabo yona saha ye hai.
25 Malatomtom awa hehaligigi-hasina unai Yesu se hesataulo.
26 Yodi kabahegiluna hedehededena wa se kuli *[molumolu** hesau unai]*
na se pawatisae kulubawana wa unai. Kulikuli wa doha teina, “DIUS YODI
WASAWASA.”

** **15:16:** *Pilato yona numa bakubakuna* meta tau'iyala yodi kabamiya. ** **15:26:** *Molumolu* meta kaiwa tupwana se tadihetabataba. Yodi kabakuli gogona Maleko nige ye kulihemasalaha, nuwana pepwa tupwana se hepaisowa.

27-28 Laulau yabayababadi tauginaginaulidi labui** se hesataulodi iya maiyanao, hesau kahatuna unai na hesau seuseulina unai.**
29 Keda unai tamowai se sae yo se dobi na se hagahagasiyei yo se kulukulukwadei na se wane, “Amokisa! Kowa bena Numa Tabuna tauhetatagwaligwalina, na mayadai haiyona unai kabo ku hetolo'uyoi wa!
30 Hage, ku hemauli'uyoigo na sataulo me unai ku pesadobima!”
31 Yo hinage taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataena iya se talatalawasiyei se wane, “Tamowai hekadi ye saguidi, na nige gonowana ye bom ye sagu'uyoi!
32 Ye hedehedede bena iya Keliso, yo kita Isalaela yoda wasawasa. Taba sataulo ne unai ye pesadobima, kabo ka kita yo ka kawamamohoiyei.” Tamowai labui maiyanao se hesataulodi wa Yesu hinage se hagahagasiyei.

Yesu ye boita
(Mataiyo 27:45-56, Luka 23:44-49, Yowane 19:28-30)

33 Mayamayadailaki unai magai wa maudoina ye masigili ye lau ee meimeilahi awa hehaiyonana unai.
34 Mahanana ne unai Yesu ye yoga ma kalinalakilakina ye wane, “*Eloi, eloi, lama sabatani?*”, kaniyona ede, “Yogu Yaubada, yogu Yaubada, idohagi to ku nuwagabaegau ta?”
35 Na dedekana unai tautotolo hekadi kalinana se lapui ede se wane, “Kwa lapui! Iya Eliya ye yogayoganei.”
36 Kabo tamowai hesau ye heloi ye lau balo ye hedakwa winega unai, na ye paihepatu didiyali unai, na kabo ye helelesae Yesu unai bena ye numa, na ye wane, “Hage ta kita, kabo Eliya ye laoma na sataulo unai ye haigabaei.”
37 Yesu ye yoga ma kalinalakilakina, na kabo yawasina ye pito.
38 Tenem mahanana ne unai meta Numa Tabuna woyona kaleko** ye taigalilabuiyei kewa unai ye dobi guni.
39 Iyala taubagunaena tamowaina Yesu yona sataulo dedekana ne unai ye totolo, na huyana kalinana ye lapui yo ye kita idohagi ye boita meta ye wane, “Mamohoi, teina tamowai ta iya Yaubada Natuna!”
40 Waiwaihiuwo hekadi kedalohawai se kitakitalau. Luwadi ne unai meta Maliya, Magadala waihiuna, yo Maliya Yamesi gagilina maiyana Yose sinadi, yo Salome.
41 Huyana Yesu Galili unai meta se hemuliwatani yo se kitahetete. Yo sinesineo gwaudi Yesu maiyanao se saema Yelusalema wa, siya hinage temenai.

Yosepa Yesu ye tole bwayabwaya unai
(Mataiyo 27:57-61, Luka 23:50-56, Yowane 19:38-42)

42-43 Yelusalema unai Alimatiya tamowaina hesau hesana Yosepa. Iya Sunedeli kadi boda saesaena hesau yo Yaubada yona basileiya ye nayanayai.

Yesu yona huyaboita mayadaina ne meta kabinonoha mayadaina,** na mulina ne unai kabo Sabati. Mahana ye duitalu *[na sola kabo Sabati*

** **15:27-28:** *Laulau yabayababadi tauginaginaulidi labui* ta yababa saha se ginauli meta nige ye masalaha. Nuwana kedaena tamowai se laugudugudui na yodi gogo se kaiwahalidi, o nuwana Loma yodi loina se haikawayagalaei. ** **15:27-28:** Kulikuli beyabeyadi hisa mo lausoisoi 28 se kuli: *Na teina saha se ginauli ta meta peloweta ye kuliyako wa ye wane, “Yodi kabikabina meta doha iya yababa tauginaulina hesau.”* (Aisaiya 53:12) ** **15:38:** *Woyona kaleko:* Teina woyo kaleko ta tamowai ye gudugudui bena tabu se mwalamwalaesae teha tabukalilina unai (Hebelu 9:2-4). ** **15:42-43:** *Kabinonoha mayadaina* unai meta Dius se kabinonoha Sabati hesabana. Teina meta Palaide ye lau mahana ye dui.

hekasisina ye hetubu] na Yosepa ma nuwabayaona ye lau Pilato unai na Yesu tauna ye kaibwadai.
44 Yesu yona boita wa wasana Pilato ye lapui meta ye siliyata na nige ye kawamamohoi. Unai iyala taubagunaena tamowaina wa ye yoganei na ye henamaiyei.
45 Pilato hedehedede wa ye lapui meta mamohoi, unai Yesu tauna ye talamgabaei kabo Yosepa ye hai.
46 Yosepa kabo kaleko posiposina ye hemaisa na kabo ye lau Yesu tauna ye taluhidobiyei na kaleko wa unai ye suma, na ye tole bwayabwaya unai. Na kabo weku lakilakina ye builae bwayabwaya duhana wa ye buigudui.
47 Maliya Magadala waihiuna maiyana Maliya Yose sinana se kita haedi Yosepa Yesu tauna ye tole.

16

Yaubada Yesu ye hetolo'uyoi
(Mataiyo 28:1-8, Luka 24:1-12, Yowane 20:1-10)

1 Sabati mayadaina gehena unai Maliya Magadala waihiuna, Maliya Yamesi sinana, yo Salome se lau yausi panepanedi se hemaisadi bena kabo Yesu se heyausi.
2 Sabati hauhauna ne mayadaina bagubagunana unai, malatomtom mahana ye dalasae kabo se dalahai se lau Yesu bwayabwayana unai.
3 Na se bom se henahenamai'uyoidi se wane, “Bwayabwaya kawamatana unai kabaguduna wekuna wa kabo kaiteya ye buihesuwala?”
4 Na bwayabwaya wa unai se lage na se kitalau ede bwayabwaya guduna weku lakilakina wa se kita meta kawamata wa dedekanawai.
5 Na kabo se lusae bwayabwaya kalona wa unai na hewali hesau se kita, meta se matausi. Kana kwama posiposina na ye tutuli tehakahakahatu unai.
6 Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Tabu kwa matausi! Yesu Nasaleta tamowaina se hesatauloyako wa kwa wasewasenei. Yaubada ye hetolo'uyoiyako. Sola kabatolena wa kwa kita, iya nige inai.
7 Na kwa lau yona hekahekatao yo Petelo yodi kwa hedehedede kwa wane, ‘Yesu kabo ye baguna ye lau Galili. Temenai kabo iya kwa kita doha ye hededenonohaiyako.’ ”
8 Waiwaihiuwo wa se matausikalili yo se tabutabubu, unai bwayabwaya wa se pesagabae na se wasabu se lau. Na nige tamowai hesau yona se hedehedede, matawuwuna ede se matausikalili.**

Yesu ye taumasalaha Maliya Magadala waihiuna unai
(Yowane 20:11-18)

9 Sabati wa mayadaina bagubagunana malatomtom gagilina unai Yesu ye tolo'uyo na ye taumasalahabaguna Maliya Magadala waihiuna unai. Huya bagubagunana unai yaluwa yabayababadi haligigi-labui Yesu ye hededehepesadi waihiuna ne unai.
10 Maliya kabo ye lau Yesu yona hekahekatao wa yodi ye hedehedede. Siya meta sola ma nuwadubudi yo ma doudoudi.
11 Na wasa wa se lapui meta Yesu ye mauli'uyoko na Maliya iya ye kitayako, na iyamo nige se kawamamohoiyei.

Yesu ye taumasalaha tauhemuliwatanina labui udiyedi
(Luka 24:13-35)

** **16:8:** Kulikuli beyabeyadi hekadi lausoisoi 8 unai se kaiyawasi na lausoisoi 9 ye lau 20 nige se kulidi.

12 Na kabo Yesu kana kao udoi unai ye taumasalaha tauhemuliwatanina
labui udiyedi huyana se laulau magai hesau unai.
13 Siya kabo se uyo Yelusalema unai kadi kahao wa yodi se hedehededе,
na hinage nige se kawamamohoiyeidi.

Yesu ye taumasalaha yona hekahekatao wa udiyedi na yodi paisowa ye moseidi
(Mataiyo 28:16-20, Luka 24:36-49, Yowane 20:19-23)

14 Na huyana Saudoudoi-kesega wa ma kaikaidi kabo Yesu ye taumasalaha
udiyedi. Na ye dilaidi, matawuwuna se nuwakwailolo yo nige se kawa-
mamohoi taukitana wa udiyedi.
15 Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa lau magai maudoidi kaiyaulina
ta unai na wasa namwanamwana ta kwa lauguguyaei tamowai maudoidi
kalidiwai.
16 Kaiteya ye kawamamohoiyeigau yo babatiso ye hai meta Yaubada kabo
iya ye hemauli. Na kaiteya nige ye kawamamohoiyeigau, Yaubada kabo ye
hekamkamna.
17 Taukawamamohoiyeigau ne kabo teina laulau ta se ginaulidi Yaubada
yona gigibwali unai: Yau hesaguwai kabo yaluwa yabayababadi se hed-
edehepesadi tamowai udiyedi. Yo kalina hekadi nige kabidi se kata kabo
udiyedi se hedehededе.
18 Siya kabo mwata kaikaikalasidi nimadi udiyedi se haidi, yo ena
kaikailewa se numa, taba nige se boita. Yo ena nimadi se tolesaedi
taukasikasiyebwa udiyedi, kabo se namwanamwa.”

Yaubada Yesu ye hai ye sae galewa
(Luka 24:50-53)

19 Guiyau Yesu yona hedehededе gehena unai meta kabo Yaubada iya ye
hai ye saei galewa. Temenai Yaubada nimatutuna unai ye tuli.
20 Yesu yona hekahekatao kabo se lau magai maudoidi se tauhetakikilidi
na se lauguguya tamowai maudoidi kalidiwai. Na Guiyau maiyadi, yo yodi
lauguguya ye hemamohoiyedi laulau gigigigibwalidi udiyedi.

Luka
Yesu wasana Luka ye kuli wa
Buka ta hededehemasalahana

Teina buka ta taukulina meta Luka. Iya nige Dius tamowaina, na nuwana magai Antiyokiya unai ye laoma, iya ede teha Siliya unai. Kana paisowa meta iya doketa, yo iya hinage apostolo Paulo tausaguina hesau (Kolose 4:14, Apostolo 16:10, Pilemona 24, 2 Timoti 4:11). Na Yesu wasana ta yo hinage Apostolo Yodi Paisowa bukana ye kulidi taubada lakilakina hesau hesana Teopilo yona (Luka 1:1, Apostolo 1:1). Hesa ta kaniyona ede Yaubada taugadosisiyeina.

Luka yona buka labui ta nige ye kuligaibuidi, na Yesu wasana ye wase-namwanamwaei. Yesu yona hekahekatao yo iya sinana Maliya yo Yesu maiyana taumiya hekadi ye henamaiyeidi yo hinage Yesu wasana pepwadi hekadi kabidi ye kata (Luka 1:1-4). Na Paulo yona kadau hekadiyo udiyedi Luka iya maiyana (Apostolo 16:10, 20:6—21:15, 27:1—28:16).

Yesu wasana bukana ta Luka ye kuli nuwana bolimai 60 ye lau 65 AD luwadiyena.

Luka yona buka helabuina Apostolo unai meta Yesu wasana bukana ta ye tubei. Teina buka ta unai Yesu wasana ye hasili, Yowane Babatiso yo Yesu yona huyalabasi unai ye hetubu na ye lau ee Yesu ye tolo'uyo na ye seuyo galewa. Na Apostolo yodi Paisowa Bukadi unai meta Yesu yona seuyo galewa ne unai ye hetubu na dubu yodi kabahetubu wasana yo Paulo yona paisowa wasana ye kuli ye lau ee Paulo ye lage Loma magaina unai.

Yesu wasana yona hasihasilina unai Luka yona nuwatu saesaedi meta teina:

(1) Yaubada yona gadosisi meta tamowai maudoidi ye haihegehedi (Luka 2:30-32, 3:6).
(2) Yaluwa Tabuna yona paisowa tamowai udiyedi (Luka 1:15,35, 4:1,14,18, 10:21, 11:13).
(3) Idohagi Yesu ye tapwalolo (Luka 3:21, 6:12, 9:18, 23:34,46) yo yona tapwalolo lauhekatana (Luka 11:5-9, 18:1-8,9-14).
(4) Idohagi taudehadeha ye saguidi (Luka 4:18, 6:20, 7:33, 12:33, 14:13,21, 16:20,22).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Matawuwuna saha to Luka teina buka ta ye kuli *1:1-4*
- Yowane Babatiso yo Yesu yodi huyalabasi wasadi *1:5—2:52*
- Yowane Babatiso yona hedehedede *3:1-20*
- Yesu babatiso ye hai na laukita ye hekalo *3:21—4:13*
- Yesu yona paisowa teha Galili unai *4:14—9:50*
- Yesu ye kadau ye lau Yelusalema *9:51—19:27*
- Yesu yona mauli sabatina gehegehena, yona lauhetala yo yona boita *19:28—23:56*
- Yesu ye tolo'uyo *24:1-12*
- Yesu ye tautaumasalaha na ye seuyo galewa *24:13-53*

1 Taubada Teopilo!

Tamowai gwaudi se kaipate bena ginauli Yaubada ye ginaulidi luwadaena wa se kulidobiyeidi.

2 Saha se kuli wa meta iya ede huya bagubagunana unai ginauli maudoidi taukitadi wa se wasaduwaiyei na se hekawa ye dobima kalidaena.

3 Na yau ginauli maudoidi ta ya kitahekasadiko, kabahetubu unai ye
lau gehena. Unai ya nuwatui ye namwa mo taba yau hinage wasa ta ya
kulihekasa kowa yom, taubada saesaekalilina,
4 to bena kabina ku kata ginauli saha se hekatago wa meta se mamo-
hoikalili.

Yowane Babatiso yona labasi hededenonohaina

5 Heloda yona huyawasawasa Yudeya tanona unai meta taukaitalasam
hesau hesana Sakaliya. Iya meta taukaitalasam kadi boda gagilina hesana
Abidiya** tamowaina hesau. Sakaliya ma mwanena Elisabeta kadi mu-
muga ede Aloni.
6 Taudi labui wa yodi miyamiya se dudulai Yaubada matanaena,
yo Guiyau yona laugagayo yo kabikabi maudoidi se miyawatani-
namwanamwaedi.
7 Na nige natudi, matawuwuna Elisabeta ye kobosi yo ye sinesinebadako,
yo hinage Sakaliya ye tautaubadako.
8 Huya hesau Sakaliya kana boda yodi huyapaisowa Numa Tabuna unai,
na iya kaitalasam paisowana ye ginauli Yaubada matanaena.
9 Taukaitalasam wa kadi kulutubu kabikabina unai yodi kaisunuwa se
ginaginauli,** ede Sakaliya ye hai bena kabo ye lusae Guiyau yona Numa
Tabuna kalona ne unai na inisenisi ye gabu.
10 Na inisenisi huyagabuna unai bodalakilaki Numa Tabuna bakubakuna
wa unai se tapwatapwalolo.
11 Na Guiyau yona anelu ye taumasalaha iya unai, na inisenisi
kabagabuna tehakahatuna unai ye totolo.
12 Huyana Sakaliya anelu wa ye kita meta ye siliyata yo ye matausikalili.
13 Na anelu wa ye hededelau unai ye wane, “Sakaliya, tabu ku matausi!
Yaubada yom tapwalolo ye lapuidiko. Unai mwanem Elisabeta kabo natu-
miu loheya ye labasi, na kabo hesana ku tole Yowane.
14 Iya kabo nuwam ye henamwakaliliyei, na yona huyalabasi ne de-
banaena kabo tamowai gwaudi se gwauyala,
15 matawuwuna iya meta ye saekalili Guiyau matanaena. Iya nige
gonowana waina yo numanuma bayabayaodi ye numadi. Sola nige se labasi
na Yaluwa Tabuna iya ye hemwayau.
16 Na Isalaela tamowaidi bodalakilaki kabo ye woyaidi se uyoma Guiyau
yodi Yaubada unai.
17 Na Yaubada yaluwana yo yona gigibwali kabo Yowane unai gono-
gonowana doha Eliya, na unai kabo Guiyau yona keda ye bagunaei. Yona
paisowa meta kabo tamadiyao ye henuwabuidi na se kitalau natudiyao
udiyedi, yo kaiteyadi Yaubada taukawayagalaena kabo ye henuwatulobaidi
na se lapulau tamowai dudulaidi yodi nuwatu sibasibadi udiyedi. Teina
laulau ta ye ginaulidi bena tamowai gwaudi ye nonohaidi Guiyau yona
laoma hesabana.”

** **1:5:** *Boda gagilina hesana... Abidiya:* Taukaitalasam meta se badokalili, unai nige gonowana maudoidi se paisowagogoi Numa Tabuna unai. Na wasawasa Dawida ye hebodahegahegagilidi (1 Kolonikele 24:1-19). Boda wa hesadi ede kadi kulutubuwao hesadi. Boda kesega kesega yodi huyapaisowa Numa Tabuna unai meta sabati kesega, na kabo se uyo yodi magai udiyedi se miya ye lau ee nawalai haligigi-kesega se gehe. ** **1:9:** *Kulutubu kabikabina unai yodi kaisunuwa se ginaginauli:* Kabikabina wa meta tamowai hesadi o numela se kulidi weku gagilidi o kaikaiwa tupwadiyao kubwakubwadi udiyedi na kabo se hebekudi na unai yodi hineli se ginauli. Na se nuwatulobai ede teina ta Yaubada yona hineli.

18 Sakaliya ye hededelau anelu wa unai ye wane, “Idohagi na kabo kabina
ya kata meta teina ta mamohoi? Yau meta ya tautaubadako, yo mwanegu
meta ye sinesinebadako.”
19 Anelu wa ye hededebui ye wane, “Yau Gabileli, Yaubada matanaena ya
totolo, na ye hetamaligau ya laoma bena wasa namwanamwana ta yom ya
hedehededе.
20 Na kowa meta kalinagu nige ku kawamamohoiyeidi, unai kabo ku
mwanou na nige gonowana ku hedehededе, kana siga yogu hedehededе ta
se laoma se mamohoi yodi huya dudulaina unai.”
21 Mahanana ne unai boda wa Sakaliya se nayanayai yo se nuwapwanop-
wano idohagi to ye miya huyalohaloha Numa Tabuna wa unai.
22 Yona huyapesa ne unai meta nige gonowana ye hedehededelau udiyedi.
Se nuwatulobai meta Yaubada tautau hesau ye hekitayako Numa Tabuna
kalona ne unai. Hekihekinoi nimana udiyedi ye ginaulidi, na nige saha
hesau ye hedede.
23 Sakaliya yona paisowa mayadaidi wa se gehe ede ye uyo yona magai.
24 Mulina ne unai kabo Elisabeta ye diyaka, na yona numa kalona ne unai
ye miya nawalai haligigi,
25 na ye wane, “Teina ta Guiyau ye ginauli kaliguyena! Teina huya ta unai
yona kabinamwa unai ye kitagau na kagu mwadine** tamowai matadiyena
ne ye haigabaei.”

Yesu yona labasi hededenonohaina

26 Elisabeta yona diyaka nawalaina haligigi-kesega (6), kabo Yaubada
yona anelu hesana Gabileli wa ye hetamali ye lau teha Galili magaina hesau,
hesana ede Nasaleta.
27 Temenai hasala hesau nuwanuwasupuna. Iya se hededehepatuyako
bena kabo tamowai hesau hesana Yosepa ye tawasolai, iya Dawida kana
isimulita hesau. Hasala nuwanuwasupuna wa hesana ede Maliya.
28 Anelu wa ye lau iya unai ye wane, “Yauwedo! Guiyau ede maiyam yo
yona kabinamwa ye lakikalili kalimwai.”
29 Maliya nuwana ye dagugukalili yona hedehededе wa unai, yo ye
nuwanuwatu lautoki ta kaniyona ede saha.
30 Na anelu wa ye hededelau unai ye wane, “Maliya, tabu ku matausi!
Yaubada yona kabinamwa unai ye kaisunuwaigo.
31 Kabo ku diyaka na natum loheya ku labasi, na hesana ku tole Yesu.
32 Iya kabo ye saekalili yo se katai Yaubada Saesaekalilina Natuna. Na
Guiyau Yaubada kabo iya kana kulutubu Dawida yona kabatuli saesaena ye
mosei,
33 na kabo Yakobo kana isimulitao ye kitahetetedi ye lau ee nige kana siga,
yo yona basileiya nige yona kabagehe.”
34 Maliya ye henamai anelu wa unai ye wane, “Teina ta kabo idohagi?
Yau meta waihiu nuwanuwasupuna, sola nige loheya hesau maiyagu ka
hailobai.”
35 Na anelu wa ye wane, “Yaluwa Tabuna kabo ye laowa kalimyena, yo
Yaubada Saesaekalilina yona gigibwali kabo ye helogulogugo. Unai wawaya
ku labasi ne meta iya Tabuna, yo iya kabo se katai Yaubada Natuna.
36 Keham Elisabeta ku kita! Iya ye sinesinebadako na iyamo ye diyaka na
kabo natuna loheya ye labasi. Tamowai se hededе meta iya bena ye kobosi,
na iyamo ye diyaka yona nawalai haligigi-kesega.

** **1:25:** *Kagu mwadine:* Ena waihiu ye tawasola na nige natudi, kabo Dius tamowaidiyao se kitado-
bidobiyei na se hegilu yo se hededе iya yababa saha hesau debanaena na Yaubada ye hekamkamna.

37 Matawuwuna nige saha hesau ye bayao Yaubada kalinawai."
38 Kabo Maliya ye wane, "Yau Guiyau yona heyayai tauhaina. Saha ku
hedede me bena ye tubu kaliguyena." Na kabo anelu wa ye laugabaei.

Maliya Elisabeta ye kaitaumanai

39 Nige bayaona na Maliya ye kabinonoha na ye laumwamwayau ye lau
teha Yudeya magaina hesau unai, iya ede teha kudukudulina unai.
40 Temenai ye mwalae Sakaliya yona numa unai na Elisabeta ye hailobai.
41 Huyana Elisabeta Maliya yona lautoki ye lapui meta wawaya wa bogana
luwanaena ye teteli. Yaluwa Tabuna Elisabeta ye hemwayau,
42 na ma kalina lakilakina unai ye wane, "Sinesineo maudoidi luwadiyena
kowa meta Yaubada ye hededehenamwakaliliyeigo, yo natum bogam
luwanaena ne Yaubada ye hededehenamwa!
43 Na yau yogu namwa saha, na yogu Guiyau sinana ye laoma ye kaitau-
manaigau!
44 Huyana yom lautoki wa ya lapui ede wawaya bogagu luwana unai ye
teteli ma gwauyalana.
45 Kowa gonowana ku gwauyala, matawuwuna ku kawamamohoi meta
Yaubada yona hedehededе kalimyena wa kabo ye hemamohoiyeidi."

Maliya yona wanahedebasae

46 Na Maliya ye wane,
"Nuwagu ta unai Guiyau ya hedebasaei
47 na yaluwagu ta ye gwauyala Yaubada taugilihaigau debanaena,
48 matawuwuna Yaubada iya yona heyayai tauhaina ta ye kita meta ya
dobikalili.
Huya ta yo huya matada ne unai tamowai maudoidi kabo se hedede meta
yau gonowana ya gwauyala,
49 matawuwuna Yaubada Gigigigibwalina ginauli saesaedi ye ginaulidi
yau kaliguyena.
Iya tabuna.**
50 Isina to isina udiyedi yona katekamkamna ye hemasalaha tauheka-
sisiyeina udiyedi.
51 Iya yona gigibwaliyena ginauli saesaedi ye ginaulidi,
na kaiteyadi se nuwasaesae meta ye hetatagwaligwalidi.
52 Wasawasa saesaedi yodi kabatuli udiyedi ye toledobiyeidi,
na tamowai dobidobidi ye lausinidi.
53 Tauhasahasali nimadi ye hemwayaudi ginauli namwanamwadi udiyedi,
na taugogogogo ye hetamalidi se dalahai ma nimagaibudi.
54-55 Yona heyayai tauhaidi, siya ede Isalaela tamowaidi, ye saguidi,
na yona hededehesunuma kada kulutubu kalidiyena ye nuwatui meta
yona katekamkamna kabo ye hemasalaha kada mumuga Abelahama
yo kana isimulita maudoidi udiyedi ye lau ee nige kana siga."
56 Maliya Elisabeta maiyana se bawa nawalai haiyona, na kabo ye uyo
yona magai.

Yowane Babatiso yona huyalabasi

57 Na Elisabeta yona huyalabalaba mayadaina ye lage, ede natuna loheya
ye labasi.

** **1:49:** *Iya tabuna:* Kalina Giliki unai Luka ye kuli, *Hesana ede tabuna.*Hedehededе *hesana*unai, Isalaela tamowai udo'udoina se hetala. Lausoisoi ta unai Sakaliya Yaubada hedehededena ye hededehemasalaha meta iya ye namwa yo ye a'a yo ye didigakalili.

58 Dedekadiyena taumiya yo kehanao se lapui meta Guiyau yona
katekamkamna lakilakina unai Elisabeta ye sagui, na maiyadi se
gwauyalakalili.
59 Wawaya wa ye labasi sabati kesega ye lau kabo se laoma bena se
hepelitome. Na se henuwa bena hesana se tole Sakaliya, tamana yona
heliyam.
60 Na sinana ye wane, “Nige! Hesana ede Yowane.”
61 Se hededelau Elisabeta unai se wane, “Kehamwao udiyedi nige hesau
hesana Yowane!”
62 Ede hekihekinoi se ginaulidi tamana wa unai na se henamaiyei kabo
wawaya ne hesana saha ye henuwa bena ye tole.
63 Sakaliya ye kaibwada bena kabakulikuli se mosei na ye kuli, “Hesana
ede Yowane.” Na maudoidi wa se siliyata.
64 Mahanana ne unai Yaubada Sakaliya kawana ye soke na ye hedehed-
ede'uyo, na Yaubada ye hedehedebasaei.
65 Na dedekadiyena taumiya maudoidi se siliyatakalili, na Yudeya teha
kudukudulina maudoina unai taumiya ginauli maudoidi ta se hetahetaladi.
66 Wasa wa taulapuina maudoidi nuwadi udiyedi se nuwanuwatuidi na
se henahenamai'uyoidi se wane, “Wawaya ne ye tubusae kabo iya tamowai
sahasahana?” Matawuwuna se kita meta Yaubada yona gigibwali ede iya
unai.

Sakaliya yona hededepeloweta

67 Yowane tamana Sakaliya Yaluwa Tabuna ye hemwayau na ye hededepeloweta, ye wane,
68 “Guiyau ta hedebasaei, iya Isalaela yoda Yaubada!
Matawuwuna ede ye laoma yona tamowai ye gilihaida.
69 Taugilihaida gigigigibwalina ye haiyama, iya ede yona heyayai tauhaina
Dawida kana isimulita hesau.
70 Teina ta ye hededehemasalahayako yona peloweta tabudiyao udiyedi
huya bagubagunana unai na se hededepelowetaiyako.
71 Kabo ye gilihaida kada waiunu udiyedi,
yo tauhewaiunu maudoidi nimadiyena ye saguhaida.
72 Laulau ta ye ginaulidi meta yona katekamkamna ye hemasalaha kada
mumuga udiyedi
yo yona talam tabuna ye nuwatui,
73 iya ede yona kaigwala kada mumuga Abelahama unai.
74-75 Ye kaigwala kabo kada waiunu nimadiyena ye gilihaida,
yo ye hebayaoda bena ma nuwa'a'ada yo miyamiya dudulaidi udiyedi
iya ta taba'ohui yoda mauli mayadaidi maudoidi udiyedi, na nige
gonowana ta matausi.

76 Na kowa, natugu, kabo se kataigo Yaubada Saesaekalilina yona peloweta,
matawuwuna kabo Guiyau ku kedabagunaei
bena yona kamwasa ku kabinonohai,
77 yo yona tamowai ku hekatadi meta Yaubada yona kabagilihaidi kedana
ede yodi yababa nuwatugabaedi unai.
78 Yona katekamkamna nuwabigabigana debanawai Yaubada kabo ye
saguida
na Mesaiya galewa ne unai ye hetamaliyama kalidawai
doha malatomtom unai mahana ye dalasae,
79 na mala ye hesina kaiteyadi masigili unai taumiya yo boita tau-
matausiyeina kalidiyena,

na ye woyaida nuwadaumwali unai."
80 Wawaya wa ye tubusae yo yaluwa unai ye bayao, na balabalagaibuyena
ye miya kana siga ye taumasalaha Isalaela udiyedi ye lauguguya.

2

Yesu yona huyalabasi
(Mataiyo 1:18-25)

1 Tenem mayadaidi ne udiyedi Sisa Agastasi hekasa ye ginauli meta bena
hasiliyawasi se ginauli Loma yodi kabatanuwaga magaina maudoina unai.
2 Tenem meta hasiliyawasi bagubagunana. Yodi huyahaina ne unai meta
Kiliniusi iya yona huyatanuwaga teha Siliya unai.
3 Na tamowai maudoidi se uyo yodi magai mamohoidi udiyedi na hesadi
se mosemoseidi hesa taukuliyawasidi udiyedi.
4 Ede Yosepa maiyana Maliya hinage se dalahai na teha Galili maga-
ina Nasaleta se laugabae se lau teha Yudeya magaina Betelehema unai.
Matawuwuna Yosepa iya Dawida kana isimulita hesau, yo Betelehema iya
ede wasawasa Dawida yona kabalaoma.
5 Se lau menai bena Maliya maiyana hesadi se kulidi hasiliyawasi bukana
unai. Na Maliya meta se hededehepatuyako Yosepa unai, iyamo sola nige se
tawasola, na iya meta ye diyakako.
6 Sola menai ma miyamiyadi na wawaya wa huyalabasina mayadaina ye
lage,
7 na natuna taubaguna ye labasi meta loheya. Kaleko udiyedi ye suma
na suisui yodi kabakaikai hesau unai ye hekeno, matawuwuna nige dahala
hesau ye miyagaibu numa wa unai.**

Anelu se taumasalaha mamoe taukitakitahetetedi udiyedi

8 Mamoe taukitakitahetetedi hekadi se miyamiya magai wa dedekanaena,
na yodi mamoe se kitakitahetetedi boniyaina wa unai.
9 Na Guiyau yona anelu ye taumasalaha udiyedi na Guiyau didigana
dawayana ye sinahetakikilidi, ede se matausikalili.
10 Na anelu wa ye hededelau udiyedi ye wane, "Tabu kwa matausi. Wasa
namwanamwana ya baheiyama kalimiuyena, iya kabo tamowai maudoidi
ye hegwauyalakaliliyedi.
11 Mayadai ta unai Dawida yona magai ta unai taugilihaigomiu se labasi,
iya ede Keliso, yomi Guiyau.
12 Wawaya ne yomi kabakitalobaina ede kabo kwa lobai kaleko udiyedi se
suma na suisui yodi kabakaikai unai ye kenokeno."
13 Na makesega galewa aneludi se taumasalaha anelu bagubagunana wa
maiyadi. Yaubada se hedebasaei se wane,
14 "Hedebasae maudoina ye lau Yaubada galewa ne unai,
yo tanoubu ta unai nuwadaumwali ye lau yona gadosisi tamowaidiyao
udiyedi."

** **2:7:** *Dahala... numa wa unai:* Yesu yodi kabalabasina numana Betelehema unai meta hededehe-masalahana udoi'udoi. Tausonoga hekadi yodi nuwatu meta suisui yodi kabakeno numana unai se labasi. Na hekadi se wane duhaena Betelehema dedekanawai menai se labasi. Na hinage hekadi yodi nuwatu meta Yosepa kana bogao yodi numa hesau unai se miyamiya na temenai Yesu se labasi, na nige yodi solasola hesau taumana yodi dahala unai, na Maliya suisui yodi kabakaikai hesau ye lobai numa wa unai, ede wawaya wa temenai ye hekeno. Na teina nuwanuwatu ta ede ka lauwatani.

15 Anelu wa se laugabaeidi se uyo galewa, na kabo mamoe taukitakita-
hetete wa se bom se hedehedede se wane, “Kwa laoma ta lau Betelehema,
na saha ye tubu na Yaubada yoda ye hedehedede wa ta kita.”
16 Na se laumwamwayau se lau, Maliya yo Yosepa se lobaidi yo wawaya
wa se kita suisui yodi kabakaikai unai ye kenokeno.
17 Wawaya wa se kita na mulinawai hedehededena anelu ye hedededi wa
se hededehemasalahadi,
18 na wasa wa taulapuina maudoidi se noko yodi hedehedede wa unai.
19 Ginauli maudoidi wa Maliya nuwana ne unai ye toledi na ye
nuwanuwatuidi.
20 Na mamoe taukitakitahetete wa se uyo yodi mamoe udiyedi. Yaubada
se hededetausae yo se hedehedebasae, matawuwuna ginauli maudoidi se
lapuidi yo se kitadi wa meta gonogonowana doha saha anelu ye hedededi
wa.
21 Sabati kesega mulinaena kabo wawaya wa huyahepelitomena
mayadaina, na hesana se tole Yesu. Hesa ta anelu ye mosei sinana unai
na kabo ye diyaka.

Yesu se laei Numa Tabuna unai

22-24 Maliya yona lauhe'a'a kaitalasamna huyana** ye laoma ede Yosepa
yo Maliya Yesu maiyadi se lau Yelusalema, bena Yesu se mosei Guiyau unai,
yo Maliya yona lauhe'a'a kaitalasamna se ginauli. Kabikabi ta udiyedi
Guiyau yona laugagayo se ginauliwatani, ye wane, “Natumiyao loheloheyao
bagubagunadi, siya bena Guiyau yona.”** *(Esodo 12:1)*
Yo hinage ye wane, “Ena waihiu hesau ye labalaba kabo bunebune labui o
gabubu labui” *(Lewitikasi 12:8)* ye baheidima Numa Tabuna unai na yona
lauhe'a'a kaitalasamna ye ginauli.

Simiyona yona hededepeloweta

25 Huyana ne unai meta tamowai hesau hesana Simiyona Yelusalema
unai ye miyamiya. Iya meta laulaududulai tamowaina yo Yaubada yona
laugagayo taulauwatanidi, yo Isalaela saguhaina ye nayanayai, yo Yaluwa
Tabuna iya maiyana.
26 Na Yaluwa Tabuna ye hemasalahayako iya unai meta taba nige ye boita
kana siga Guiyau yona kaisunuwa tamowaina** ye kita.
27 Yaluwa yona woya unai Simiyona ye lusae Numa Tabuna bakubakuna
unai. Na Maliya yo Yosepa natudi wa se baheiyama Numa Tabuna unai bena
laugagayo kabikabina se ginauli iya hesabana.
28 Kabo Simiyona wawaya wa ye hai ye labasi na Yaubada ye lautokiyei ye
wane,
29 “Guiyau, yom hededehesunuma yom heyayai tauhaina unai wa ye
masalahako. Unai gonowana kabo ya boita ma nuwadaumwaligu.
30-31 Matawuwuna ede teha maudoina tamowaidiyao matadiyena yom kabi-
hemauli ku kabinonohai wa
meta yau matagu ta udiyedi ya kitayako:
32 Iya dawayana kabo yom nuwatu ye hemasalaha dagela tamowaidiyao
udiyedi,

** **2:22-24:** *Maliya yona lauhe'a'a kaitalasamna huyana:* Yaubada yona laugagayo Mose unai ye laoma wa ye wane, Ena waihiu hesau natuna loheya ye labasi, meta kabo mayadai 40 nige gonowana ye laulau Numa Tabuna, na ena natuna waihiu ye labasi, kabo mayadai 80. Mayadai 40 o 80 ne mulidiyena kabo ye lau yona lauhe'a'a kaitalasamna ye ginauli. ** **2:22-24:** *Guiyau yona:* Tabu hededehemasalahana ku hasili. ** **2:26:** *Guiyau yona kaisunuwa tamowaina* meta Giliki kalinadi unai ede *Keliso*.

yo kam bodao Isalaela hekasisidi ye helaki tamowai matadiyena."
33 Wawaya hedehededena wa sinana yo tamana se lapui meta se noko.
34 Na Simiyona ye hededehenamwadi na ye hededelau Maliya Yesu sinana unai ye wane, "Wawaya ta Yaubada ye kaisunuwai bena iya debanaena Isalaela tamowaidiyao se bado kabo Yaubada se laugabaei, yo se bado kabo se uyoma Yaubada unai. Iya Yaubada yona hineli tauhededehemasalahadi,** iyamo tamowai kabo se laukwatakwataei.
35 Teina unai ede tamowai yodi nuwanuwatu wadawadamdi kabo ye hemasalahadi. Na nuwakamkamna kana kao doha kelepa matamatana kabo kowa nuwam ne ye gwali."

Ana yona hededepeloweta

36 Temenai hinage peloweta hesau sinesinebadana, hesana ede Ana, Penuweli natuna, na Penuweli kana kulutubu ede Asa.
Ana meta ye tawasola na ma mwanena se miya bolimai haligigi-labui (7), na kabo mwanena ye boita,
37 na ye kwabuli ye miya ye lau yona bolimai 84. Iya Numa Tabuna nige ye laulaugabaei, na mayadai yo boniyai Yaubada ye hedehedebasaei kaikaihudi yo tapwalolo udiyedi.
38 Yosepa yo Maliya siya sola menai na Ana ye laoma kalidiwai. Yona lautoki ye mosei Yaubada unai, na wawaya wa hedehededena ye hedehededei tamowai maudoidi, siya kaiteyadi Yelusalema tauyailigabaeina se nayanayaei wa udiyedi.
39 Huyana Yosepa yo Maliya ginauli maudoidi Guiyau yona laugagayo ye hedehededeidi wa se ginaulihegehedi meta se uyo yodi magai Nasaleta teha Galili unai.
40 Wawaya wa ye tubusae yo ye bayao, yo sibasiba ye hemwayau. Na Yaubada yona kabinamwa meta iya unai.

Yesu yona bolimai 12 na yona sibasiba ye hemasalaha Numa Tabuna unai

41 Bolimai kesega kesega Yesu tamana yo sinana se laulau Yelusalema Taukiuli Henuwaisinina hesabana.
42 Huyana Yesu yona bolimai 12, ede kadi kulutubu kabikabina wa unai iya maiyadi se lau henuwaisini ne hesabana.
43 Taukiuli Henuwaisinina mayadaidi se gehe ede tamana yo sinana se dalahai bena se uyo yodi magai, na nige kabina se kata meta wawaya wa ye babawa Yelusalema unai.
44 Yodi nuwatu bena iya kadi kahao wa maiyanao se lau. Mayadai lohaloha se lauyei, na kabo se hetubu kehadiyao yo kadi kahao udiyedi se wasenei.
45 Na nige se lobai, ede se uyo Yelusalema na temenai se wasenei.
46 Mayadai hehaiyonana unai Yesu se lobai Numa Tabuna bakubakuna unai taulauhekata maiyanao se tutuli, na ye lapulapulau udiyedi yo ye henahenamaiyeidi.
47 Taulapulapui maudoidi wa se siliyata yona nuwatulobai yo yona hededebui wa udiyedi.
48 Huyana tamana yo sinana iya se lobai meta se nokokalili. Sinana ye hededelau unai ye wane, "Natugu, idohagi to teina doha ku ginauli kalimaiyena? Tamam yo yau meta ka nuwanuwatukalili yo ka wasewaseneigo." 49 Na Yesu ye wane, "Matawuwuna saha to kwa wasewaseneigau? Bena kabina kwa kata meta yau taba Tamagu yona numaena."

** **2:34:** *Yaubada yona hineli tauhededehemasalahadi* meta Simiyona ye hedede ede, *iya hekihekinoi.*

50 Na yona hedehedede wa kaniyona nige se nuwatulobai.
51 Na kabo Yesu tamana yo sinana maiyanao se uyo Nasaleta, na yona
kawakabi wa se miyakesegaidi. Na Yesu saha ye ginaulidi yo ye hedededi
wa meta sinana nuwana ne unai ye nuwanuwatuidi.
52 Yesu ye tubusaema bayao yo sibasiba udiyedi na Yaubada yo tamowai
iya se kitahenamwa.

3

Yowane Babatiso yona lauguguya
(Mataiyo 3:1-12, Maleko 1:1-8, Yowane 1:19-28)

1 Loma yodi Sisa Taibiliyasi yona huyawoyawoya bolimaina 15 ye lagema,
iya ede huyana Pontiusi Pilato iya teha Yudeya yodi gabana, yo Heloda**
iya wasawasa teha Galili unai, yo kana kaha Pilipo iya wasawasa Ituliya yo
Talakoniti tehadi udiyedi, yo Lisaniyasi meta teha Abilene yodi wasawasa,
2 na Dius yodi taukaitalasam saesaedi ede Anase yo Kaiyapasi. Tenem
huyana ne unai Yowane Sakaliya natuna balabalagaibu unai ye miyamiya
na Yaubada ye hededelau iya unai.
3 Ede ye lau Yolidani sagasagana tehana maudoina ye tauhetakikili na ye
lauguguya meta tamowai bena se nuwabui na babatiso se hai, yodi yababa
nuwatugabaedi hesabana.
4 Doha Aisaiya peloweta yona buka unai ye kulinonohaiyako ye wane,
“Tamowai hesau balabalagaibu unai ye yogayoga ye wane,
‘Guiyau yona keda kwa kabinonohai!
Yona kabalau kwa kabihedudulaidi.
5 Gonu maudoidi kwa hemwayaudi,
yo kuduli maudoidi kwa kelihedudulaidi.
Keda youyoudi bena kwa hedudulaidi,
yo keda tupitupidi kwa hesapusapudi.
6 Na tamowai maudoidi kabo Yaubada yona kabihemauli se kita.’ ” *(Aisaiya
40:3-5)*
7 Bodalakilaki se lage Yowane unai bena ye hebabatisoidi, na ye hededelau
udiyedi ye wane, “Komiu mwata natunao! Kaiteya ye hededelaowa bena
kabo Yaubada yona hekamkamna kwa yabubugabaei?
8 Taba nuwabui kaniyona kwa miyahemasalahadi! Na tabu kwa wane,
‘Kama kulutubu meta Abelahama.’ Yomiu ya hedehedede: Yaubada
gonowana weku ne udiyedi Abelahama kana isimulita ye hetubudi.
9 Na kilam ye nonohaiyako na kaiwa wuwuna unai ye tole. Ena kaiwa
hesau nige ye kaniyonamwanamwa kabo ye koigabaei na ye tulaei kaiwa
kalakalasina unai.”
10 Boda wa Yowane se henamaiyei se wane, “Saha kabo ka ginauli?”
11 Yowane ye hededebui ye wane, “Ena hesau kalimwai lulu labui meta
bena hesau ku mosei tamowai hesau iya nige yona lulu unai. Yo ena kai
kalimyena bena hinage ku kainauya.”
12 Takisi tautanotano hekadi hinage se laoma Yowane unai bena se ba-
batiso. Na se henamai se wane, “Taulauhekata, saha kabo ka ginauli?”
13 Yowane ye hededelau udiyedi ye wane, “Tabu tamowai udiyedi takisi
kwa tanotanodikwa.”
14 Na kabo tau'iyala hekadiyo hinage iya se henamaiyei se wane, “Na kai
kabo saha ka ginauli?” Na ye wane, “Tabu tamowai kwa hegilugaibuidi na
kwa lauhelilidi bena moni se haidiwa, na nuwamiu mo se namwa maisamiu
ne unai.”

** **3:1:** *Heloda* ta, iya meta Heloda Antipasi.

15 Tamowai maudoidi wa Keliso yona huyalaoma se nayanayakaliliyei, na
se hetubu se nuwanuwatu nuwana Yowane iya Keliso ede.
16 Na Yowane ye hededelau maudoidi wa udiyedi ye wane, “Yau waila
unai ya hebabatisoigomiu. Na tamowai hesau kabo ye laoma, iya yona
gigibwali ye saekalili na kabo yau, na yau nige yogu namwa gonogonowana
bena kana sendolo mainadi ya yailidi.** Iya kabo Yaluwa Tabuna yo kaiwa
kalakalasina udiyedi ye hebabatisoigomiu.
17 Yona kabahesuhesuluisini kaikaiwana meta iya nimanaena, bena witi
ye hesuluisinidi yo ye hinelidi. Kaniyona kabo ye toledi sanalaena, na mo-
somosodiyao kabo ye gabudi kaiwa kalakalasina unai nige yona kababoso.”
18 Hedehededе kadi kao udoi'udoi udiyedi Yowane ye guguyaidi yo wasa
namwanamwana ye duwai tamowai udiyedi.
19 Yo wasawasa Heloda ye dilai, matawuwuna kana kaha mwanena
Helodiyasi ye kwayai, yo yababa hekadi ye ginaulidi wa debadiyena.
20 Na Heloda yona yababa kabahelakidi ede Yowane ye tole numatu-
tugudu unai.

Yowane Yesu ye hebabatisoi (Mataiyo 3:13-17, Maleko 1:9-11)

21 Tamowai se bado Yowane ye hebabatisoidi, yo hinage Yesu ye hebabati-
soi. Huyana ne unai Yesu ye tapwatapwalolo na galewa ye tasoke
22 na Yaluwa Tabuna ye dobima kewana ne unai kana kao doha bunebune,
yo kalina hesau galewa ne unai ye dobima ye wane, “Kowa Natugu! Ya
gadosisikaliliyeigo yo nuwagu ku henamwakaliliyei!”

Yesu kana kulutubu (Mataiyo 1:1-17)

23 Huyana Yesu yona paisowa ye hetubu meta yona bolimai 30 ye hana-
hanawui. Na tamowai yodi nuwatu ede Yesu iya Yosepa natuna.
Na Yosepa tamana ede Heli.**
24 Heli tamana ede Matati,
Matati tamana ede Lewi, Lewi tamana ede Meleki,
Meleki tamana ede Yanai, Yanai tamana ede Yosepa,
25 Yosepa tamana ede Matatiyasi, Matatiyasi tamana ede Amosi,
Amosi tamana ede Nahuma, Nahuma tamana ede Esili,
Esili tamana ede Nagai,
26 Nagai tamana ede Mati,
Mati tamana ede Matatiyasi, Matatiyasi tamana ede Semeina,
Semeina tamana ede Yoseki, Yoseki tamana ede Yoda,
27 Yoda tamana ede Yowanani, Yowanani tamana ede Lesa,
Lesa tamana ede Selubabela, Selubabela tamana ede Seyalatiyela,
Seyalatiyela tamana ede Neli,
28 Neli tamana ede Meleki,
Meleki tamana ede Adi, Adi tamana ede Kosam,
Kosam tamana ede Elimadam, Elimadam tamana ede Elu,
29 Elu tamana ede Yosuwa, Yosuwa tamana ede Eliyesa,
Eliyesa tamana ede Yolim, Yolim tamana ede Matati,
Matati tamana ede Lewi,

** **3:16:** *Kana sendolo mainadi ya yailidi:* Teina meta heyayai tauhaidi dobidobidi yodi paisowa.

** **3:23:** *Tamana ede:* Luka yona kulikuli kalina Giliki unai ye kuli, *Yosepa iya Heli natuna,*
24 iya Matati natuna, iya Lewi natuna, iya Meleki natuna, yo ye lau tenem doha. Na kalinadaena hedehededе t

30 Lewi tamana ede Simiyona,
Simiyona tamana ede Yuda, Yuda tamana ede Yosepa,
Yosepa tamana ede Yonam, Yonam tamana ede Eliyakima,
31 Eliyakima tamana ede Meleya, Meleya tamana ede Mena,
Mena tamana ede Matati, Matati tamana ede Natani,
Natani tamana ede Dawida,
32 Dawida tamana ede Yese,
Yese tamana ede Obedi, Obedi tamana ede Bowasi,
Bowasi tamana ede Salamona,** Salamona tamana ede Nasona,
33 Nasona tamana ede Aminadaba, Aminadaba tamana ede Lam,**
Lam tamana ede Heselona, Heselona tamana ede Pelesi,
Pelesi tamana ede Yuda,
34 Yuda tamana ede Yakobo,
Yakobo tamana ede Isako, Isako tamana ede Abelahama,
Abelahama tamana ede Tela, Tela tamana ede Nahola,
35 Nahola tamana ede Seluga, Seluga tamana ede Leu,
Leu tamana ede Pelega, Pelega tamana ede Ebeli,
Ebeli tamana ede Sela,
36 Sela tamana ede Kainani,
Kainani tamana ede Apasada, Apasada tamana ede Sema,
Sema tamana ede Nowa, Nowa tamana ede Lameka,
37 Lameka tamana ede Metusela, Metusela tamana ede Enoka,
Enoka tamana ede Yaledi, Yaledi tamana ede Mahalalela,
Mahalalela tamana ede Kenani,
38 Kenani tamana ede Enosi,
Enosi tamana ede Seta, Seta tamana ede Adama,
na Adama tamana ede Yaubada.

4

Yesu yona laukita
(Mataiyo 4:1-11, Maleko 1:12-13)

1 Yesu Yaluwa Tabuna ye hemwayau, na Yolidani sagasagana ye laugabaei
na Yaluwa Tabuna iya ye woyalaei balabalagaibuyena.
2 Na temenai mayadai 40 luwadiyena diyabolo Yesu ye laukita. Mayadaidi
ne udiyedi meta nige saha hesau ye kai, na mulina ne unai ye hasali.
3 Na diyabolo ye hededelau Yesu unai ye wane, “Ena kowa Yaubada
Natuna, ku hededelau weku ta unai bena ye hemala pwalawa.”
4 Na Yesu ye hededebui ye wane, “Buka tabuna unai se kuliyako meta
tamowai nige gonowana pwalawa mo unai ye maumauli.”
5 Na kabo diyabolo Yesu ye woyasaei kuduli hesau unai na mahana
kubwakubwa unai tanoubu ta yona basileiya maudoidi ye hekita.
6 Na ye hededelau unai ye wane, “Yau kabo wasawasa gigibwalina yo
didigana ya lediwa kalimyena na basileiya maudoidi ta ku kitahetetedi.
Matawuwuna ginauli maudoidi ta Yaubada ye ledimako yau yogu, na
gonowana ya mosegabaedi yogu kaisunuwa tamowaina unai.
7 Ena ku taba'ohu kaliguwai, kabo ginauli maudoidi ta kowa yom.”

** **3:32:** *Salamona:* Kalina Giliki unai Luka ye kuli ede *Sala*, iya ede teha Siliya unai hesa ne yodi katakataina. ** **3:33:** *Aminadaba tamana ede Lam:* Kulikuli beyabeyadi hekadiyo se kuli, *Aminadaba tamana ede Edimina, Edimina tamana ede Ani, Ani tamana ede Heselona.* Yoda kulikuli ta unai New International Version (NIV) ta lauwatani.

8 Yesu ye hededebui ye wane, “Buka tabuna unai se kuliyako meta,
‘Guiyau yom Yaubada ye bom mo ku hekasisiyei, yo iya ye bom mo unai ku
taba'ohu.’ ” **
9 Na kabo diyabolo Yesu ye woyalaei Yelusalema. Na Numa Tabuna isuna
saesaekalilina unai ye hetolo na ye hededelau unai ye wane, “Ena kowa
Yaubada Natuna, kabo inai ku kamposidobi.
10 Matawuwuna Buka Tabuna unai se kuli se wane,
‘Yaubada kabo ye hededelau yona anelu udiyedi
na se kitahetetego.
11 Kabo nimadiyena se kabisinigo,
na nige gonowana kaem ku koiyedi weku udiyedi.’” *(Same 91:11-12)*
12 Na Yesu ye hededebui ye wane, “Buka Tabuna ye wane, ‘Tabu Guiyau
yom Yaubada ku lautonogi.’” *(Dutelonomi 6:16)*
13 Diyabolo laukita maudoidi ta ye hegehedi ede Yesu ye laugabaei na huya
namwanamwana hesau ye nayanayai.

Yesu yona paisowa ye hetubu Galili unai
(Mataiyo 4:12-17, Maleko 1:14-15)

14 Yaluwa Tabuna yona gigibwali Yesu ye hemwayau na ye uyo Galili. Na
Yesu wasana magai maudoina wa ye hetakikili.
15 Na ye lau yodi sunago udiyedi ye lauhekata na boda maudoina iya se
hededetausaei.

Nasaleta unai Yesu se subu
(Mataiyo 13:53-58, Maleko 6:1-6)

16 Yesu ye lau yona kabatubusae magaina Nasaleta na yona kabikabi unai
Sabatiyena ye lusae sunago unai na ye tolo bena Buka Tabuna ye hasili.
17 Na peloweta Aisaiya yona buka** se mosei na ye soke ede kulikuli ta ye
lobai:
18 “Guiyau yaluwana, iya ede yau kaliguyena,
matawuwuna iya *[ye kaisunuwaigau yo]* ye heyausigau
bena wasa namwanamwana ya hededehemasalaha taudehadeha
udiyedi.
Ye hetamaligau bena yailihai hedehededena ya hedehededei kaukau ta-
mowaidiyao udiyedi,
yo taumatagibugibu yodi ya hedehedede meta matadi bena se lala,
yo tamowai se kabihenayaidi bena ya gilihaidi,
19 yo bena ya hededehemasalaha meta Guiyau yona katekamkamna
bolimaina ede ye lageko.**” *(Aisaiya 61:1-2)*
20 Yesu buka wa ye noku na ye mose'uyoi sunago taukitahetetena wa
unai na ye tuli. Sunago wa unai tamowai maudoidi matadiyao meta se
tolekesegaidi iya unai.

** **4:8:** *Guiyau ... ku hekasisiyei, yo ... unai ku taba'ohu:* Luka kalina Giliki unai ye kuli, na kalinadiyena hedehededе *hekasisiyei*kaniyona bagubagunana meta *tulibono,* iya ede hekasisi kabikabina. Yo yoda hedehededе *taba'ohu* meta hedehededena kalina Giliki unai kaniyona mamohoina. Dimdimyena se kuli, “*serve*”, na ena hedehededе ta Yaubada unai ta hepaisowa, kabo kaniyona lakilakina ede *taba'ohu.* ** **4:17:** *Peloweta Aisaiya yona buka,* iya ede pepwa lohalohana se nokunoku, nige doha huya ta bukadiyao. ** **4:19:** *Guiyau yona katekamkamna bolimaina,* iya ede laugagayo unai Yaubada ye hedede wa, meta bolimai hehaligigi-labuidi (7th) udiyedi Isalaela tamowaidi kadi hagahaga maudoidi se boligabaedi (Dutelonomi 15:1-3) yo ena yodi hali Isalaela kadi hagahaga debadiwai se haidi se hemala yodi heyayai tauhaidi, kabo se kabigabaedi (Lewitikasi 25:39-55).

21 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Kulikuli ya hasili kwa lapui wa
meta mayadai ta unai ye masalaha matamiuyena.”
22 Maudoidi wa iya se hededehenamwa yo yona hedehedede
namwanamwadi wa udiyedi meta se siliyata yo se nokokalili na se
henahenamai'uyoidi se wane, “Iya Yosepa natuna o nige?”
23 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya nuwatui kabo hededesonoga
kwa hedede kaliguwai kwa wane, ‘Doketa, ku henamwanamwa'uyoigo!’
Kabo hinage kwa hededelaoma laulau saha ya ginaulidi wasadi kwa lapuidi
Kapelenauma unai wa, bena hinage ya ginaulidi teina yogu magai mamo-
hoina ta unai.”
24 Na Yesu ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuyena: Peloweta yona
magai mamohoina unai nige gonowana se hailobai.
25 Mamohoi, peloweta Eliya yona huya unai meta kwabukwabuli se
badokalili Isalaela unai. Tenem huyana ne unai meta nige nabu ye talu
bolimai haiyona yo tehana, na Isalaela maudoina hasalilakilaki se hekalo.
26 Na iyamo Yaubada nige Eliya ye hetamali ye lau Isalaela yodi kwabuli
hesau unai, na ye lau dagela waihiuna hesau kwabukwabulina unai, iya
teha Sidona magaina Salepata unai ye miyamiya.
27 Yo hinage peloweta Elisa yona huyaena meta Isalaela unai taulepelepela
se bado, iyamo nige hesau ye henamwanamwa, na Naman iya teha Siliya
tamowaina ye bom mo.”
28 Huyana sunago unai na tamowai maudoidi hedehedede wa se lapui
meta se koipilikalili.
29 Se tolo ede Yesu magai wa unai se hepesa na se woyalae kuduli padipad-
ina unai bena se gabadobiyei. 30 Na iya meta boda wa luwadiyena ye solahai
ede ye laugabaeidi na ye lau.

Yesu yaluwa bikibikina ye hededehepesa (Maleko 1:21-28)

31 Na kabo ye dobi Galili magaina hesau hesana Kapelenauma. Na
Sabatiyena *[ye lau sunago unai na]* tamowai ye hekatadi.
32 Yona lauhekata wa unai meta se nokokalili, matawuwuna yona gigib-
wali unai ye hedehedede.
33 Sunago wa luwana ne unai meta tamowai hesau, yaluwa bikibikina iya
ye luwui, na kalina lakilakina unai ye yogahi ye wane,
34 “Aiyoi! Saha ku henuwa kalimaiyena, Yesu Nasaleta tamowaina? Ku
laoma bena ku heyababagai? Kabim ya kata kowa kaiteya: Kowa Tabuna,
Yaubada unai ku laoma.”
35 Na Yesu ye hededebayao yaluwa bikibikina wa unai ye wane, “Ku
mwanou na tamowai me ku pesagabaei!” Ede yaluwa bikibikina tamowai
wa ye tuudobiyei boda wa luwadiyena na ye pesagabaei, na nige ye
hekamkamna.
36 Tamowai maudoidi wa se noko na se bom yodi se hedehedede se wane,
“Teina hedehedede ta kaniyona ede saha? Yona gigibwali yo yona bayao
unai ye hededelau yaluwa bikibikidi udiyedi, ede se pesa.”
37 Na Yesu wasana meta magai maudoina wa ye tauhetakikili.

Kapelenauma unai Yesu boda ye henamwanamwadi (Mataiyo 8:14-17, Maleko 1:29-34)

38 Yesu sunago wa ye laugabaei na ye lau Simona yona numa unai. Na
Simona bwasiyana sinebada ye kasiyebwakalili, tauna meta se gwagwama.
Na Yesu se kaibwadai bena ye henamwanamwa.

39 Ede ye lau kalinawai na ye dunedobi na ye hedede meta gwagwama wa
ye pesagabaei, na kasiyebwa wa ye gehe. Na mahanana ne unai ye tolo ede
ye haitalaidi.
40 Mahana wa ye dui na mulina ne unai tamowai maudoidi kehadiyao
kasiyebwa udoi'udoi tauhaidi se woyaidima Yesu unai. Na Yesu ni-
mana ye tolesaedi kesega kesega kewana ne unai na maudoidi wa ye
henamwanamwadi.
41 Yo hinage tamowai se bado udiyedi yaluwa yabayababadi se pesapesa
na se yogayogahi se wane, “Kowa Yaubada Natuna.” Na Yesu ye dilaidi na
ye hededehekaiyawasidi tabu se hedehedede, matawuwuna kabina se kata
iya meta Keliso.
42 Malatomtomyena Yesu magai wa ye laugabaei na ye lau balabala hesau
unai. Na boda wa se hetubu se loyai. Huyana se lobai meta se hededelau
unai bena tabu ye laulaugabaeidi.
43 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Taba hinage Yaubada yona
basileiya wasana namwanamwana ta ya lauguguyaei magai hekadi udiyedi,
matawuwuna Yaubada ye hetamaligau ne kaniyona ede.”
44 Ede Galili ye laugabae na ye lau Yudeya unai yodi sunago udiyedi ye
lauguguyatakikili.

5

Yesu hekahekatao bagubagunadi ye yoganeidi
(Mataiyo 4:18-22, Maleko 1:16-20, Yowane 1:35-51)

1 Huya hesau Yesu ye totolo Galili Gabwana dedekana unai na boda se
haiyahiyahi'uyoidi bena Yaubada wasana se lapui.
2 Na tauyamayama yodi waga labui ye kitadi se hetausinidi salagomgom
wa unai na se pesagabaeidiko na se lau yodi hinaya se deudeulidi.
3 Yesu waga wa hesau unai ye gelu, iya meta Simona yona. Na ye
hededelau iya unai bena waga wa ye hesigidobiyei. Na kabo ye tuli waga
wa unai na boda wa ye hekatadi.
4 Yona hedehedede wa ye gehe ede ye hededelau Simona unai ye wane,
“Yom waga ta ku hesigidobiyei gabwagabwatumna ne unai, na ma kam
kahao yomi hinaya kwa gabaeidi.”
5 Na Simona ye hededebui ye wane, “Tanuwaga, boniyai lohaloha ka
kaipatekalili na nige saha hesau ka hinayai, na yom hedehedede unai kabo
hinaya ne ya gabadobiyeidi.”
6 Hinaya wa se gabadobiyeidi na yama se hekonadi. Na se badokalili ede
hinaya wa se hetubu bena se tapulisi.
7 Unai kadi kahao waga hesau unai wa se nimakoidi se laoma se saguidi.
Na waga labui wa yama unai se hemwayaudi, ede se yoliyolisapuli.
8 Huyana Simona Petelo laulau wa ye kita meta ye gulidobi Yesu ta-
lanuwana unai na ye wane, “Guiyau, ku laugabaegau, yau yababa ta-
mowaina.”
9 Matawuwuna Petelo ma kana kahao yama wa se hinayai na yona bado
wa se kita meta se siliyatakalili,
10 gonogonowana doha Yamesi yo Yowane, Sebedaiyo natunao, siya Si-
mona kana kahao yodi yamayama paisowana unai.
Na Yesu ye hededelau Simona unai ye wane, “Tabu ku matausi, mayadai
ta unai na ye lau ne kabo tamowai ku hinayaidi.”
11 Ede waga wa ma gogodi se niulisinidi nagali wa unai se laugabaeidi na
Yesu se hemuliwatani.

Yesu tamowai lepelepelana ye henamwanamwa (Mataiyo 8:1-4, Maleko 1:40-45)

12 Huyana Yesu magai hesauna unai meta tamowai hesau ye laoma, iya
tauna lepela se hemwayau. Tamowai wa Yesu ye kita ede ye guliyaboyabom-
dobi iya talanuwana unai na ye kaibwada ye wane, “Guiyau, ena ku henuwa,
kabo gonowana ku he'a'agau.”
13 Ede nimana ye helelelaei tamowai wa ye kabitonogi na ye wane, “Ya
henuwa. Ku a'a.” Mahanana ne unai kasiyebwa wa ye ulugehe.
14 Kabo Yesu ye hedehededelau unai ye wane, “Tabu tamowai hesau yona
ku hedehedede, na ku lau taukaitalasam unai ku hemasalahago, na he'a'a
kaitalasamdi Mose ye hedededi wa ku ginaulidi. Kabo tamowai se kitalobai
meta ku namwanamwako.”
15 Na iyamo Yesu wasana wa ye laki ye lau, ede bodalakilaki se laoma bena
yona lauhekata se lapuidi yo bena kadi kasiyebwa ye henamwanamwadi.
16 Na huya se bado Yesu ye dalahaigabaedi na ye bom ye lau balabalagaibu
udiyedi na ye tapwalolo.

Yesu tamowai bunibunina ye henamwanamwa (Mataiyo 9:1-8, Maleko 2:1-12)

17 Mayadai hesau Yesu ye laulauhekata, na Paliseya yo laugagayo
taulauhekataena tamowaidiyao hekadi dedekana wa unai se tutuli.
Siya meta Yudeya yo Galili magaidiyao maudoidi udiyedi se laoma, yo
Yelusalema unai taulaoma siya hinage menai. Na Guiyau yona gigibwali
ede Yesu kalinawai bena taukasikasiyebwa ye henamwanamwadi.
18 Tenem huyana ne unai meta tamowai hekadi tamowai hesau buni-
bunina diyadiyali unai se baheiyama na se kaipate bena se bahehemwalae
numa kalona ne unai na se tole Yesu talanuwana unai.
19 Na boda wa ye lakikalili ede nige gonowadi, unai se mwalaesae numa
wa kewanaena, gatowa wa unai duha se ginauli na taubunibuni wa ma
diyadiyalina se hedalolodobiyei boda wa luwadiyena Yesu talanuwana ne
unai.
20 Yodi sunuma Yesu ye kita ede ye hededelau taubunibuni wa unai ye
wane, “Kagu kaha, yom yababa ya nuwatugabaeidi.”
21 Laugagayo taulauhekataena yo Paliseya wa se bom se nuwanuwatu
se wane, “Teina tamowai ta meta kaiteya na Yaubada ye hededeheya-
heyababa? Yaubada ye bom mo gonowana yababa ye nuwatugabaedi!”**
22 Yodi nuwanuwatu wa Yesu kabidi ye kata ede ye henamaiyeidi ye wane,
“Idohagi na teina nuwanuwatu ta nuwamiu ne udiyedi kwa nuwanuwatu-
idi?
23 Hedehededе sahasahana ye biga, kabo ya hedede taubunibuni ta unai
ya wane, ‘Yom yababa ya nuwatugabaedi’, o ya wane, ‘Ku tolo na ku laulau’?
24 Ya henuwa bena kwa nuwatulobai meta Tau Natuna yona gigibwali
kaiyaulina ta unai gonowana yababa ye nuwatugabaedi.” Na ye hededelau
taubunibuni wa unai ye wane, “Ku tolo, yom kabakeno me ku hai na ku lau
yom numa!”
25 Mahanana ne unai matadiyena ye tolo na yona kabakeno wa ye hai ede
ye lau yona magai na Yaubada ye hedehedebasaei.

** **5:21:** *Yaubada ye hededeheyaheyababa:* Paliseya yo laugagayo taulauhekataena wa Yesu se kita meta iya doha tamowaigaibu hesau, na iyamo yababa ye nuwatugabaedi gonogonowana doha Yaubada. Unai se hedede bena Yesu Yaubada ye toledobidobiyei yo ye hededeheyaheyababa.

26 Tamowai maudoidi se nokokalili na Yaubada se hedebasaei. Yo Yaubada
hekasisina ye hemwayaudi na se hedehededе se wane, “Mayadai ta unai
meta kabikabi saesaekalilidi ta kitadi.”

Yesu Lewi ye yoganei
(Mataiyo 9:9-13, Maleko 2:13-17)

27 Mulina ne unai Yesu ye dalahai ye lau na takisi tautanotano hesau
hesana ede Lewi ye kita ye tutuli takisi kabatanotano numana unai. Na ye
hedededelau unai ye wane, “Ku hemuliwatanigau!” 28 Ede Lewi ye tolo, yona
paisowa gogodi maudoidi ye laugabaeidi na Yesu ye hemuliwatani.
29 Kabo Lewi yona numa unai kai lakilakina ye ginauli Yesu hesabana.
Na takisi tautanotano bodalakilaki yo tamowai hekadiyo maiyadiyao se
kaikaigogoi.
30 Paliseya kadi bodao wa luwadi ne unai laugagayo taulauhekataena
hekadi, na Paliseya hekadiyo maiyadiyao *[se laoma]* se hetalapili Yesu yona
hekahekatao wa udiyedi se wane, “Idohagi to takisi tautanotano yo yababa
tamowaidiyao ne maidamiyao kwa kaikaigogoi?”
31 Yesu yodi bui ye moseidi ye wane, “Tamowai namwanamwadiyao nige
se henuwa doketa, na tamowai kasikasiyebwadi mo.
32 Yogu laoma ta nige tamowai yodi miyamiya dudulaidi hesabadi, na
yababa tamowaidi ya yoganeidi bena se nuwabui.”

Kabikabi beyabeyadi yo hauhaudi hedehededi
(Mataiyo 9:14-17, Maleko 2:18-22)

33 Kabo se hedededelau Yesu unai se wane, “Yowane yona hekahekatao
se kaikaihudi yo se tapwatapwalolo, gonogonowana doha Paliseya yodi
hekahekatao hinage, na yom hekahekatao ne se kai yo se numa, *[na nige se
kaikaihudi]*.”
34 Na Yesu ye hedededelau udiyedi ye wane, “Tawasola kaikaigogona unai,
ena tautawasola maiyadi, meta kabo kana taumana se kaihudi o nige?
35 Na mayadaina ye lage kabo tautawasola se haigabaei, na kabo kehanao
ne se kaihudi.”
36 Na kabo Yesu teina heyaheyasoni ta ye hedede udiyedi ye wane,
“Nige gonowana tamowai hesau kaleko hauhauna tupwana ye pulisihai na
kaleko beyabeyana tapulisina unai ye polai. Taba ye ginauli, meta kaleko
hauhauna kabo ye heyababa, na kaleko hauhauna tupwana wa maiyana
kaleko beyabeyana wa taba nige kadi kao ne gonogonowadi.
37 Nige gonowana tamowai hesau waina hauhauna ye ini waina pakuna
beyabeyana unai. Taba ye ginauli, kabo waina pakuna wa ye tapulisi,
matawuwuna waina hauhauna kabo ye sese. Kabo waina wa ye bwalili, na
pakuna wa kabo ye yababa.
38 Waina hauhauna bena ta ini waina pakuna hauhauna unai.
39 Ena tamowai hesau waina beyabeyana ye numatonogi, kabo waina
hauhauna nige ye henuwa, na ye wane, ‘Waina beyabeyana meta ye namwa
ede.’ ”

6

Yesu meta Sabati guiyauna ede
(Mataiyo 12:1-8, Maleko 2:23-28)

1 Sabati hesau unai Yesu maiyana hekahekatao se laulau kabo witi koyana
hesau se tauduwaduwali se lau. Ede yona hekahekatao wa witi kaniyodi se
gigidi na nimadi udiyedi se kutudi na se kaikai.

2 Na Paliseya tamowaidi hekadiyo se hededelau udiyedi se wane, “Idohagi
to Sabati laugagayona kwa utusi?”
3 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Huyana Dawida ma kana
hewahewaliyo se hasali na saha ye ginauli wa wasana kwa hasili o nige?
4 Ye lusae Yaubada yona Logulogu Tabuna unai na pwalawa hetahetabudi
ye haidi ye kaidi, na hekadi ye moseidi kana hewahewaliyo wa se kaidi.
Tenem unai meta laugagayo se utusi, matawuwuna pwalawa ne nige
gonowana tamowai gaibu se kai, na taukaitalasam se bom mo kabo se kai.”
5 Na Yesu yona hedehedede ye tubei ye wane, “Tau Natuna iya Sabati
guiyauna ede.”
6 Sabati hesau unai ye lusae sunago unai ye lauhekata. Na temenai
tamowai hesau nimakahakahatuna ne ye basabasa *[na nige gonowana ye
hepaisowa]*.
7 Laugagayo taulauhekataena yo Paliseya tamowaidi meta yodi kaba-
hegiluna se wasewasenei, unai Yesu se kaikewakaliliyei, mamohoi kabo
Sabati unai tamowai ne ye henamwanamwa o nige.
8 Yodi nuwanuwatu wa Yesu kabina ye kata, unai ye hededelau tamowai
nimabasabasana wa unai ye wane, “Ku saema na matadi ne unai ku tolo.”
Ede matadi wa unai ye tolo.
9 Kabo Yesu ye hededelau Paliseya tamowaidi wa udiyedi ye wane,
“Ya henamaiyeigomiu: Laulau saha ye dudulai ede mayadai Sabati unai:
namwa ta ginauli o yababa, tamowai yona mauli ta sagui o ta heyababa?”
10 Na ye kaikewatakikili maudoidi wa kalidiyena na kabo ye hededelau
tamowai wa unai ye wane, “Nimam ne ku tuuhedudulai!” Tamowai wa
nimana ye tuuhedudulai ede ye namwanamwa.
11 Na Paliseya yo laugagayo taulauhekataena wa meta se koipilikalili, ede
se bom yodi se koitalaliu saha kabo se ginauli Yesu unai.

Yesu yona apostolo ye kaisunuwaidi (Mataiyo 10:1-4, Maleko 3:13-19)

12 Tenem mayadaidi ne udiyedi Yesu ye lau kuduli hesau unai bena ye
tapwalolo. Menai ye bawa ye lau mala ye tom, na ye tapwatapwalolo
Yaubada unai.
13 Malatomtomyena yona hekahekatao ye yogagogoidi se laoma iya unai
na luwadiyena badodi 12 ye kaisunuwaidi na ye kataidi apostolo. Hesadi
ede teina:
14 Simona, iya hesana ye tole Petelo,
yo kana kaha Andeleya,
yo Yamesi,
Yowane,
Pilipo,
Batolomaiyo,
15 Mataiyo,
Tomasi,
Yamesi Alepaiya natuna,
Simona, iya se katai Tauhaikabi,
16 Yudasi Yamesi natuna,
yo Yudasi Isakaliyota, iya ye hemala Yesu kana tauwalohai.

Yesu ye lauhekata yo tamowai ye henamwanamwadi (Mataiyo 4:23-25)

17 Yesu yona hekahekatao maiyanao kuduli wa unai se dobi'uyoma
na malakotana unai se totolo, na tauhemuhemuliwatanina bodalakilaki

wa menai, yo hinage tamowai hekadi bodalakilaki, siya ede Yudeya
yo Yelusalema tamowaidiyao, yo Taiya yo Sidona teha gabwa udiyedi
taulaoma.
18 Siya se laoma bena Yesu yona lauhekata se lapui, yo bena ye
henamwanamwadi kadi kasiyebwa udiyedi. Yo kaiteyadi yaluwa bikibikidi
udiyedi se kamkamna, meta hinage ye henamwanamwadi.
19 Maudoidi se kaipate bena Yesu se kabitonogi, matawuwuna iya unai
gigibwali ye pesapesama na maudoidi wa ye henamwanamwadi.

Gwauyala yo nuwadubu hedehedededi
(Mataiyo 5:1-12)

20 Yesu ye kitalau yona hekahekatao udiyedi na ye hededelau udiyedi ye
wane,
“Komiu kaiteyadi taudehadeha
meta gonowana kwa gwauyala,
matawuwuna Yaubada yona basileiya komiu yomiu.
21 Komiu mayadai ta unai tauhasahasali,
meta gonowana kwa gwauyala,
matawuwuna kabo kwa bogasese.
Komiu mayadai ta unai taudoudou,
meta gonowana kwa gwauyala,
matawuwuna kabo nuwamiu se namwa.
22 Ena Tau Natuna debanaena na tamowai se subugomiu yo se tolehe-
suwalagomiu yo se hededeheyababagomiu yo se hedede bena kwa
yababa,
meta gonowana kwa gwauyala.
23 Yomi kamkamna mayadaina ne unai bena kwa nuwanamwa yo gwauyala
sobuna kwa sobu,
matawuwuna yomi kainauya galewa ne unai kabo ye lakikalili.
Tamowai wa saha se ginaulidi kalimiuwai meta gonogonowana doha
kadi kulutubu se ginaulidi peloweta udiyedi wa.
24 Na ahani mo komiu taugogogogo,
matawuwuna yomi miya namwanamwana meta kwa haiyako.
25 Ahani mo komiu bogamiu se sesekalili,
matawuwuna kabo kwa hasali.
Ahani mo komiu mayadai ta unai taugwaugwauyala,
matawuwuna kabo kwa nuwadubu yo kwa dou.
26 Ahani mo komiu, ena tamowai maudoidi se hededehenamwagomiu,
matawuwuna kadi kulutubu hinage pelowetalupolupo se hededе-
henamwadi.”

Bena kada waiunu ta gadosisiyeidi
(Mataiyo 5:38-48, 7:12)

27 Na kabo Yesu ye wane, “Komiu taulapulapui, ya hededelaowa kalim-
iuyena doha teina: Kami waiunu bena kwa gadosisiyeidi, yo kaiteyadi se
subugomiu bena yomi laulau se namwa kalidiyena,
28 yo kaiteyadi se kawagulaiyeigomiu meta kwa hededehenamwadi, yo
taukabihenayaigomiu yodi kwa tapwalolo.
29 Ena kaiteya papalim ne unai ye koi, meta ku tolobui na teha hesau ne
unai hinage ye koi. Ena kaiteya kam lulu nimalohalohana ye hai, meta kam
lulu nimakubwakubwana hinage ku mosei.
30 Ena tamowai hesau kalimyena ginauli hesau ye kaibwadai, meta bena
ku mosei, na ena tamowai hesau yom ginauli hesau ye hai, meta tabu ku
hetala'uyoi.

31 Yomi laulau tamowai udiyedi taba gonogonowana doha kwa henuwa
bena se ginauli kalimiuyena.
32 Ena taugadosisiyeigomiu se bom mo kwa gadosisiyeidi, unai kabo
kainauya saha hesau kwa lobai, e nige? Taba nige, matawuwuna yababa
tamowaidiyao hinage taugadosisiyeidi se gadosisi'uyoidi.
33 Na ena tamowai hesau yona laulau se namwa kalimiuyena, na ye bom
mo unai yomi laulau se namwa, unai kabo kainauya saha hesau kwa lobai, e
nige? Taba nige, matawuwuna yababa tamowaidiyao teina miya ta hinage
se miyamiyaei.
34 Ena tamowai hesau moni unai ku sagui na yom nuwatu ede kabo ye
hemaisa'uyoi, unai kabo kainauya saha hesau kwa lobai, e nige? Taba
nige, matawuwuna yababa tamowaidiyao hinage moni se mosei yababa ta-
mowaidiyao hekadiyo udiyedi na yodi nuwatu ede yodi moni ne dudulaina
kabo se hemaisa'uyoi.
35 Na kami waiunu bena kwa gadosisiyeidi, yo yomi laulau bena se namwa
kalidiwai, yo yomi sagu kwa mosei udiyedi, na tabu yomi nuwanuwatu bena
maisana kwa hai'uyoi kalidiyena. Na kabo yomi kainauya ye lakikalili, na
komiu kabo Yaubada Saesaekalilina natunao, matawuwuna iya yona laulau
se namwa nige taulaulautokiyeina yo yababa tamowaidi udiyedi.
36 Bena katekamkamna kalimiuyena, doha Tamamiu iya
taukatekamkamna."

Kitahineli hedehededena
(Mataiyo 7:1-5)

37 *[Yesu yona hedehedede ye tubei ye wane,]* "Tabu tamowai kwa hekasadi,
kabo Yaubada taba nige ye hekasagomiu. Tabu tamowai kwa hegiludi, kabo
Yaubada taba nige ye hegilugomiu. Tamowai yodi yababa kalimiuyena kwa
nuwatugabaedi, kabo Yaubada yomi yababa ye nuwatugabaedi.
38 Kwa kaikainauya, kabo Yaubada ye kainauyaigomiu. Kana kao doha
kabanowonowoi kaputina ye hemwayau na kewana ne unai ye inihep-
wata'uyoi na ye sae ye mwayaubwalibwalili na ye lediwa kalimiuyena.
Matawuwuna nowonowoi sahasahana kwa hepaisowa tamowai udiyedi
meta Yaubada kabo ye hepaisowa kalimiuyena."
39 Yesu heyaheyasoni hesau ye hedede kalidiyena, ye wane, "Nige
gonowana taumatagibugibu hesau yona hali taumatagibugibu ye woyai.
Ena ye woyai, kabo se bekulabulabuidobi duhaena.
40 Lauhekata tauhaina meta nige hesau ye sonogakalili na kabo
tauhekatana ne. Na ena hesau lauhekata maudoina ye hai, meta yona
taulauhekata ne maiyana kabo gonogonowadi.
41 Ye saha to kam kaha matana mukalina ku kaikewai, na matam ne unai
kaiwa mwayana nige ku modei?
42 Idohagi na ku hededelau kam kaha unai ku wane, 'Kagu kaha, ku
laoma matam mukalina ya haigabaei,' iyamo kaiwa mwayana matam ne
unai nige ku kita? Kowa taukailupolupo mamohoi! Matam ne unai kaiwa
mwayana ku haigabaeibagunai na matam ne ye nega, kabo kam kaha
matana mukalina ku kitanamwanamwaei na ku haigabaei!"

Kaiwa kaniyodi hedehededena
(Mataiyo 7:17-20, 12:33-35)

43 *[Na Yesu yona hedehededе ye tubei ye wane,]* "Kaiwa namwanamwana
nige gonowana kaniyona yababadi ye toledi, yo kaiwa yababana nige
gonowana kaniyona namwanamwadi ye toledi.

44 Kaiwa kesega kesega kaniyona unai ta kitalobai. Nige gonowana
bosibosi kaniyodi ta gigidi kaiwa gwaligwalidi udiyedi, yo wine kaniyodi
nige gonowana ta gigidi maimaina gwaligwalidi udiyedi.
45 Tamowai namwanamwana nuwana meta nuwanuwatu
namwanamwadi udiyedi ye mwayau, unai iya yona hedehedede yo
yona kabikabi kabo se namwa. Yo tamowai yababana nuwana meta
nuwanuwatu yababadi udiyedi ye mwayau, unai iya yona hedehedede yo
yona kabikabi kabo se yababa. Matawuwuna tamowai nuwana ne unai
saha ye miyamiya, meta kawana ne unai kabo ye hedehededei."

Taukabinuma labui
(Mataiyo 7:24-27)

46 *[Kabo Yesu ye wane,]* "Kwa kataigau 'Guiyau, Guiyau!', na idohagi to yogu
hedehedede nige kwa ginauliwatanidi?
47 Kaiteya ye laoma kaliguyena na ye lapulapulaoma yo yogu hedehedede
ye kawakabiyedi, iya kana kao kabo ya hededehemasalaha kalimiuyena:
48 Iya doha taukabinuma bwatano ye sala ye dobi na numa sowona
ye hetolo weku kewanaena. Huyana kabaita ye didima na numa ne ye
koiyei, meta nige gonowana ye nukui, matawuwuna numa wa ye ginauli-
namwanamwaei.
49 Na kaiteya kalinagu ye lapui na yogu hedehedede nige ye miyawatanidi,
iya meta doha taukabinuma nige ye saladobi, na bwatano kewagaibuna
unai yona numa ye hetuli. Huyana kabaita numa ne ye koiyei meta ye
koiheguli na ye hetatagwaligwalikaliliyei."

7

Iyala taubagunaena tamowaina yona sunuma
(Mataiyo 8:5-13, Yowane 4:46-54)

1 Yesu boda wa udiyedi ye lauhekata ye gehe na ye lusae Kapelenauma.
2 Temenai Loma yodi iyala taubagunaena tamowaina hesau, na yona
heyayai tauhaina hesau ye gadosisikaliliyei meta ye kasiyebwa sabi boitana.
3 Iyala taubagunaena tamowaina wa Yesu wasana ye lapui ede Dius yodi
tamowai lakilakidi hekadiyo ye hetamalidi se lau Yesu unai se kaibwadai
bena ye laoma na yona heyayai tauhaina wa ye henamwanamwa.
4 Se laoma Yesu unai na se kaibwadabayabayao se wane, "Teina tamowai
ta ye namwa mo ku sagui,*[matawuwuna iya tamowai namwanamwana.]*
5 Kita Dius tamowaidiyao ye gadosisiyeida, yo hinage yoda sunago ye
ginauli."
6 Ede Yesu maiyanao se lau.
Numa wa se hanahanawuiyako na iyala taubagunaena tamowaina wa
kana kahao hekadiyo ye hetamalidi se lau Yesu unai bena kalinana se
hedede. Se wane, "Guiyau, tabu ku mode, matawuwuna nige ya namwa na
bena ku laoma yogu numaena."**
7 Temeta debanaena ede yau hinage nige gonowana bena ya laowa
kalimyena. Na taba ku hedehedede mo, kabo yogu taupaisowa ne ye
namwanamwa.
8 Matawuwuna yau hinage kagu tanuwaga yona gigibwali gunina unai, yo
yau tau'iyala tauwoyaidi. Ya hededelau hesau unai ya wane, 'Ku lau!', meta

** **7:6:** *Nige ya namwa na bena ku laoma yogu numaena*: Iyala taubagunaena tamowaina wa, iya nige Dius tamowaina, na Dius yodi lauhe'a'a kabikabidi kabidi ye kata. Yodi laugagayo hesau ede, ena Dius tamowaina ye lulau dagela tamowaina yona numa unai, kabo ye biki. Na hekasisidi debanaena ede ye hedede, *nige ya namwa bena ku laoma kaliguwai.*

kabo ye lau. Yo hesau unai ya wane, ‘Ku laoma!’, meta kabo ye laoma. Na ya hededelau yogu heyayai tauhaina unai ya wane, ‘Paisowa ne ku ginauli!’, meta ye ginauli.”

9 Yesu hedehedede wa ye lapui meta ye nokokaliliyei. Ede ye tolobui na ye hededelau boda se hemuhemuliwatani wa udiyedi ye wane, “Ya hededelaowa, sola nige sunuma hesau doha teina ya lobai Isalaela tamowaidiyao udiyedi.”

10 Na tautauwasaina wa se uyo iyala taubagunaena tamowaina yona numa, na yona heyayai tauhaina wa se kita meta ye namwanamwako.

Yesu kwabuli natuna ye hetolo'uyoi boitaena

11 Nige huyana ye loha, na Yesu ye lau magai hesau hesana Naina unai, na yona hekahekatao yo bodalakilaki maiyanao se lau.

12 Magai wa ganana kedana ye hanahanawui na tauboita hesau se bahehepesa. Tauboita wa meta sinebada hesau natuna loheya kesega mo, na sinebada wa meta kwabukwabulina. Na magai wa bodana iya maiyanao.

13 Huyana Guiyau sinebada wa ye kita meta ye katekamkamnaei na ye wane, “Tabu ku doudou!”

14 Na ye lau diyadiyali wa ye kabilau unai, ede taubaheina wa se talutolo. Na ye wane, “Hewali, ya hededelaowa, ku tolo!”

15 Na hewali wa ye tolo ye tuli na ye hetubu ye hedehedede. Ede Yesu ye mose'uyoi sinana wa unai.

16 Maudoidi wa se nokokalili na Yaubada se hedebasaei, se wane, “Peloweta saesaena hesau ye taumasalaha luwadaena!” Yo hinage se wane, “Yaubada ye laoma bena yona tamowai ye saguidi.”

17 Yesu yona kabikabi ta wasana ye lau Yudeya tehana maudoina ye hetakikili yo dedekana ne unai teha hekadiyo hinage.

Yowane Babatiso yona henamai Yesu unai (Mataiyo 11:1-19)

18 Yowane Babatiso yona hekahekatao ginauli maudoidi Yesu ye ginaginaulidi wa yona se hedehedede. Unai ede yona hekahekatao labui ye yoganeidi

19 na ye hetamalidi bena se lau Guiyau unai se henamai se wane, “Mamohoina kowa Kelisona ede ka nayanayai wa, o sola tamowai hesau ka nayanayai kabo ye laoma?”

20 Taudi labui wa se lau Yesu unai se lage ede se hededelau unai se wane, “Yowane Babatiso ye hetamaligai ka laoma ka henamaiyeigo: ‘Mamohoina kowa Kelisona ede ka nayanayai wa, o sola tamowai hesau ka nayanayai kabo ye laoma?’ ”

21 Mahanana ne unai Yesu tamowai se badokalili kadi kasiyebwa udoi'udoi ye henamwanamwadi, yo yaluwa yabayababadi ye hededehepesadi, yo hinage tamowai matagibugibudi matadi ye helaladi.

22 Unai ye hededebui ye wane, “Kwa uyo na saha kwa lapuidi yo kwa kitadi wa Yowane yona kwa hedehedede, kwa wane, Taumatagibugibu matadi se lala, taubunibuni se laulau, taulepelepela se namwanamwa, taubeyakolakola se lapulapui, tauboiboita se tolo'uyo, yo taudehadeha wasa namwanamwana se lapui.

23 Na kaiteya nige ye nuwalabulabuiyeigau, iya gonowana ye gwauyala!”

24 Yowane yona tautauwasa wa se dalahai, na kabo Yesu ye hetubu Yowane hedehededena ye hedehededei boda wa udiyedi, ye wane, “Ginauli saha hesabana kwa lau balabala ne unai bena kwa kita? Nuwana didiyali yaumai ye yuhisaei yo ye yuhidobiyei? Nige!

25 O yomi nuwatu bena tamowai hesau yona kaleko wasawasadi kwa kita?
Nige! Na tamowai kadi leli dididididigadi yo nonohana unai se miyamiya, siya
meta wasawasa yodi numa udiyedi.
26 O nuwana kwa lau bena peloweta hesau kwa kita? Mamohoi, Yowane
iya peloweta hesau. Na ya hededelaowa meta ye saekalili na kabo peloweta
hekadiyo.
27 Yowane iya tamowaina ede kulikuli tabuna unai se hetahetala se wane,
'Kabo yogu tautauwasa ya hetamali bena ye kedabagunaego.
Iya kabo yom keda ye kabinonohai.' *(Malakai 3:1)*
28 Na ya hededelaowa kalimiuyena: Tamowai tanoubu ta unai se labasi meta
nige hesau ye saekalili na kabo Yowane. Iyamo Yaubada yona basileiya
unai, tamowai hesau, ena ye dobikalili, meta tamowaina ne ye sae na kabo
Yowane."
29 Huyana tamowai maudoidi yo hinage takisi tautanotano Yesu yona
hedehedede se lapui, ede se hedede meta Yaubada yona hineli se dudu-
laikalili, matawuwuna siya meta Yowane yona babatiso se haiyako.
30 Na Paliseya yo laugagayo taulauhekataena Yaubada yona nuwanuwatu
siya hesabadi wa se laukwatakwataei, matawuwuna nige Yowane unai
babatiso se hai.
31 *[Kabo Yesu ye hedehededeʼuyo ye wane,]* "Teina isi ta tamowaidiyao kabo
saha unai ya heyaheyasoniyedi? Kadi kao kabo doha saha?
32 Siya doha wawayao, kabalokulokune bakubakuna unai se tuli na se
yogayogalau kadi kahao udiyedi se wane,
'Higo ka yuhidi,
na nige kwa sobu.
Siyayau wanadi ka wanaidi,
na nige kwa dou.'
33 Yowane Babatiso ye laoma ye kaihudi yo nige waina ye numanuma na kwa
hedede bena yaluwa yabayababana iya unai.
34 Na Tau Natuna ye laoma meta ye kaikai yo waina ye numanuma na kwa
wane, 'Sola kwa kita, ye kaimuyomuyou yo ye numayauyaule! Yo iya takisi
tautanotano yo yababa tamowaidiyao kadi kaha!'
35 Na Yaubada yona sibasiba ye dudulaikalili. Kabakitalobaina ede
taulauwatanina yodi miyamiya udiyedi."

Yababa waihiuna Yesu ye heyausi

36 Paliseya tamowaina hesau Yesu ye yogaisini bena maiyana se kaikai-
gogoi. Ede Yesu ye lau tamowai wa yona numa unai ye mwalae na ye
kenodobi kabakaikai hatana unai bena ye kaikai.
37 Magai ne unai meta waihiu hesau mauli yabayababana unai ye
miyamiya. Na wasa ye lapui meta Yesu Paliseya tamowaina wa yona numa
unai ye kaikai, ede yausi panepanena botolona** ye baheiyama.
38 Ye mwalaesae na ye tolo Yesu kaena dedekadi udiyedi na ye doudou.
Matasuluna se dididobi na Yesu kaena se heduwabwadi, na waihiu wa
kuluna ne unai Yesu kaena wa ye saudi yo ye sumtaidi, na yausi wa unai
ye heyausidi.
39 Paliseya tamowaina Yesu tauyogaisinina laulau wa ye kita ede ye bom
yona ye hedehededе ye wane, "Ena teina tamowai ta iya peloweta, kabo
kabina ye kata meta taukabitonogina ne iya kaiteya yo waihiu sahasahana.
Iya meta waihiu yababana!"

** **7:37:** *Botolona* ne weku alabasata unai se tadi.

40 Na Yesu ye hededelau unai ye wane, “Simona, ya henuwa bena ginauli
hesau ya hedede kalimyena.”
Ye talam ye wane, “Taulauhekata, yogu ku hedehedede.”
41 Na Yesu ye wane, “Tamowai labui se kaihagahaga tamowai monimon-
ina hesau unai. Hesau kana hagahaga meta denali 500, na hesau 50.
42 Taudi labui nige gonowadi moni wa se hedudulai'uyoidi, ede moni
tanuwagana kadi hagahaga wa ye nuwatugabaeidi. Na yodi labui ne,
kaiteya kabo moni tanuwagana wa ye gadosisikaliliyei?”
43 Na Simona ye hededebui ye wane, “Ya nuwatui meta kaiteya kana
hagahaga ye lakikalili ne ye nuwatugabaei.”
Yesu ye wane, “Yom nuwatu ne ye dudulai.”
44 Na kabo ye kaikewabui waihiu wa unai na ye hededelau Simona unai
ye wane, “Waihiu ta ku kita? Huyana ya mwalaema yom numa ta unai meta
nige waila ku haiyama kaegu kabadeulidi. Na iya matasuluna udiyedi kaegu
ye deulidi yo kuluna unai ye saudi.
45 Kowa nige sumta unai ku lautokiyeigau, na iya kaegu sumtaidi nige ye
hekaiyawasi yogu mwalaesaema ta unai.
46 Kowa nige kulugu ku heyausi, na iya kaegu ye heyausidi yausi panepa-
nena unai.
47 Unai ya hededelaowa: Yona yababa se badokalili na ya nuwatugabaei-
diko, unai ede ye gadosisikaliliyeigau. Na kaiteya yona yababa gagilina ya
nuwatugabaei meta yona gadosisi kaliguwai ne ye gagili.”
48 Kabo ye hededelau waihiu wa unai ye wane, “Yom yababa ya nuwatu-
gabaeidi.”
49 Taukaikai hekadiyo se hetubu se bom yodi se hedehededе se wane,
“Teina tamowai ta meta kaiteya na yababa ye nuwatugabaedi?”
50 Na Yesu ye hededelau waihiu wa unai ye wane, “Yom sunuma ye
hemauligo. Ku lau ma nuwadaumwalim.”

8

Waiwaihiuwo Yesu se sagui

1 Mulina ne unai Yesu ye lau magai lakilakidi yo gagilidi udiyedi na
Yaubada yona basileiya wasana namwanamwana ye laulauguguyai. Yona
hekahekatao saudoudoi-labui wa maiyanao,
2 yo hinage sinesineo hekadi yaluwa yabayababadi yo kasiyebwa udiyedi
ye henamwanamwadi wa: Maliya, iya se katai Magadala** waihiuna, na
unai meta yaluwa yabayababadi badodi haligigi-labui Yesu ye hededehep-
esadi,
3 yo Yowana, iya ede Heloda yona numa taukitahetetena hesana Kusa
mwanena, yo Susana, yo sinesineo hekadi hinage. Siya meta se bom yodi
gogo se hepaisowadi na Yesu maiyana hekahekatao wa se saguidi.

Bwatano udoi'udoi heyaheyasonidi
(Mataiyo 13:1-9, Maleko 4:1-9)

4 Bodalakilaki se lageko na magai udoi'udoi udiyedi tamowai hekadiyo
sola se laolaoma Yesu unai, na heyaheyasoni ta ye hedede,
5 ye wane, “Koya taupaisowaina hesau ye lau yona koyaena witi likena
tumadiyao ye hesuludi. Na hekadi se bekudobi kedaena. Tamowai yodi
kabalau udiyedi se lau ede se utu'utuidi, yo manuwa se laoma se kaidi.

** **8:2:** *Magadala* meta magai hesau Galili Gabwana dedekanaena.

6 Like hekadi tano maladebadebana unai se talu na se kini. Iyamo se
wowoya, matawuwuna bwatano ne ye pitalikalili.
7 Like hekadi se bekudobi maimaina gwaligwalidi luwadiyena. Se kinilab-
ulabui na maimaina wa se yahaidi.
8 Na hekadi se bekudobi bwatano namwanamwana unai. Se kinilakilaki
na se kaniyo, meta kewa kesega unai kaniyona badodi 100."
Na Yesu yona hedehedede gehena unai ye wane, "Kaiteyadi gonowana se
lapulapui bena se lapulapuinamwanamwa!"

Matawuwuna saha to Yesu heyaheyasoni mo udiyedi ye laulauhekata
(Mataiyo 13:10-17, Maleko 4:10-12)

9 Yesu yona hekahekatao wa se henamaiyei meta heyaheyasoni wa kaniy-
ona ede saha.
10 Na ye hededebui udiyedi ye wane, "Yaubada yona basileiya
nuwanuwatuna saesaedi kabo ya hededehemasalahadi kalimiuyena. Na
tamowai hekadiyo ya hededelau udiyedi meta heyaheyasoni mo udiyedi,
unai kabo
'se kaikaikewa, na taba nige se kitalobai,
yo se lapulapui, na taba nige se nuwatulobai.' *(Aisaiya 6:9)*

Bwatano heyaheyasonidi kaniyona
(Mataiyo 13:18-23, Maleko 4:13-20)

11 Heyaheyasoni wa kaniyona ede teina: Like kaniyona ede Yaubada
wasana.
12 Tamowai hekadi nuwadi kadi kao doha keda. Wasa wa se lapui, na
kabo diyabolo ye laoma na nuwadi wa unai ye haigabaei, bena tabu se
kawamamohoi yo Yaubada ye hemaulidi.
13 Tamowai hekadi nuwadi kadi kao doha tano maladebadebana. Huyana
Yaubada wasana se lapui meta se hai ma gwaugwauyaladi, na iyamo
hedehedede wa nige ye miya nuwadi ne unai, matawuwuna nige lamna.
Huyakubwakubwa mo Yaubada se sunumaei, na huyana laukita se hekalo
meta se beku.
14 Tamowai hekadi nuwadi kadi kao doha tano maimaina gwaligwalidi
luwadiyena. Wasa wa se lapui, na kabo tanoubu maulina nuwanuwatuna
yo tanoubu gwauyalana yo gogona meta wasa wa se taugudugudui, na nige
gonowana ye kaniyo.
15 Na tamowai hekadi nuwadi kadi kao doha bwatano namwanamwana,
siya ede tamowai namwanamwadi yo nuwadi mamohoidi. Hedehedede wa
se lapui na nuwadi udiyedi se toledi na se tolokesegai ma taubigadi na kabo
se kaniyo."

Lampa heyaheyasonina
(Maleko 4:21-25)

16 *[Kabo Yesu heyaheyasoni hesau ye hedede ye wane,]* "Tamowai lampa se
gabu meta taba nige walata unai se buikasini o kabakeno guninaena se tole.
Bena lampa kabatolena unai se tole, to tamowai se mwalai kabo gonowana
dawayana se kita.
17 Gonogonowana doha hinage Yaubada yona basileiya ginaulina
wadawadamdi maudoidi kabo ye hemasalahadi, yo ginauli maudoidi
toletolewadamdi wa kabo hinage ye tolehemasalahadi.
18 Unai bena kwa kitanamwanamwa yomi lapulapui udiyedi,
matawuwuna kaiteyadi nuwatulobai saha kalidiyena, Yaubada yodi
nuwatulobai ne kabo ye helaki'uyoidi. Na kaiteyadi se nuwatui bena
nuwatulobai kalidiyena, na iyamo nige, Yaubada kabo yodi nuwatulobai
gagilina ne ye haigabaei."

Yesu sinana yo kana kahao mamohoidi (Mataiyo 12:46-50, Maleko 3:31-35)

19 Yesu sinana yo kana kahao se laoma bena se kita, na nige gonowana se
lau unai matawuwuna boda ye lakikalili.
20 Ede tamowai hesau ye hededelau Yesu unai ye wane, “Sinam yo kam
kahao ede dagela ne unai se totolo bena se kitago.”
21 Na Yesu ye hededebui ye wane, “Sinagu yo kagu kahao ede kaiteyadi
Yaubada yona hedehededе se lapui yo se lauwatani.”

Yesu wowoli ye hededehekaiyawasi (Mataiyo 8:23-27, Maleko 4:35-41)

22 Mayadai hesau unai Yesu ye hededelau yona hekahekatao udiyedi ye
wane, “Ta kawasilau hali sanakawasi ne unai.” Ede wagaena se gelu na se
hetubu se kawasi.
23 Yodi kadau ne unai Yesu ye kenodobi ede ye keno. Na kabo yau-
mai bayabayaona ye yuhidobima Galili Gabwana unai. Na bagodu se
ini'inidikwa waga wa unai na yababa lakilakina se hekalo.
24 Hekahekatao wa se lau Yesu se hanoi na se wane, “Tanuwaga!
Tanuwaga! Nige bayaona kabo ta yoli!”
Kabo Yesu ye tolo na ye hededelau yaumai yo bagodu wa udiyedi meta se
kaiyawasi, ede ye daumwali.
25 Na kabo ye hedehededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane,
“Yomi sunuma, o nige?” Na se matausi yo se nokokalili na se bom se
henahenamai'uyoidi se wane, “Teina tamowai ta meta kaiteya? Ye hededе-
lau yaumai yo bagodu udiyedi na se kawakabiyei.”

Gelasa tehana unai Yesu yaluwa yabayababana ye hededehepesa (Mataiyo 8:28-34, Maleko 5:1-20)

26 Yesu maiyana hekahekatao Galili Gabwana unai se kawasilau Gelasa**
tehana unai, iya ede Galili tanona teha kawasina ne unai.
27 Huyana Yesu waga wa ye pesagabaei na ye gayosae nagali wa unai
meta magai wa tamowaina hesau ye laoma iya unai. Tamowai wa meta
yaluwa yabayababadi se luwui na huyalohaloha meta ma taugaibuna yo
nige numaena ye miyamiya, na bwayabwaya duhadi udiyedi.
28 Huyana Yesu ye kita meta ye dou na ye gulidobi kaena wa unai na
kalinalakilaki unai ye hedehededе ye wane, “Yesu, Yaubada Saesaekalilina
natuna, saha ku henuwa kaliguyena? Ya kaibwadaigo, tabu ku hekamkam-
nagau.”
29 Hedehededе ta ye hededе matawuwuna Yesu ye hededelauko yaluwa
bikibikina ne unai bena ye pesa. Yaluwa ne kana paisowa huya badobado
meta tamowai wa ye tanutanuwagai, kabo nimana yo kaena seni unai se
paipaihekahekahinidi na se kitahetete, iyamo seni wa ye utusidi na yaluwa
yabayababana iya ye woyawoyai ye lau balabalagaibuyena.
30 Yesu ye henamaiyei ye wane, “Hesam ede saha?” Na ye wane, “Hesagu
ede Legiyona.”** Matawuwuna yaluwa yabayababadi meta se badokalili se
luwu iya unai.
31 Na yaluwa yabayababadi wa se kaikaibwadalau Yesu unai se wane,
“Tabu ku hetamaligai ka laulau ebisi unai.”

** **8:26:** *Gelasa:* Kulikuli beyabeyadi hekadi hesa udoi se kuli, iya ede Gadala (doha Mataiyo 8:28unai). Gadala yo Gelasa magaidi meta Galili Gabwana teha yawana unai, Gadala gabwa dedekanaena, na Gelasa kedaloha. ** **8:30:** *Legiyona* meta Loma yodi tau'iyala bodana lakina, meta tatao 6,000, na inai kaniyona ede *bodalakilaki*.

32 Na puwaka yawoina meta se dumudumuli kuduli dedekana ne unai.
Ede yaluwa yabayababadi wa se kaibwadalau Yesu unai bena taba ye
hetamalidi se lau udiyedi se luwu, na ye talamyeidi.
33 Na yaluwa yabayababadi tamowai wa se pesagabaei ede se lau se luwu
puwaka wa udiyedi, na maudoidi padipadi wa unai se heloigogoi se dobi ede
gabwa wa unai se yoli.
34 Huyana puwaka taukitakitahetetedi saha ye tubu wa se kita meta
se wasabu se lau magai lakilakina yo magai gagilidi dedekanawai na ta-
mowaidiyao yodi se hedehedede.
35 Na tamowai wa se lau saha ye tubu wa bena se kita. Se laoma se lage
Yesu unai meta tamowai yaluwa yabayababadi se pesagabaei'usei wa se kita
Yesu kaena dedekana unai ye tutuli ma kalekalekona, yo yona nuwanuwatu
se dudulai. Na maudoidi wa se matausi.
36 Ginauli maudoidi taukitadi meta tamowai yodi se hedehedede idohagi
na ye namwanamwa.
37 Kabo Gelasa tehana ne unai taumiya maudoidi se hededelau Yesu unai
taba ye laugabaedi, matawuwuna se matausikalili. Ede Yesu wagaena ye
gelu na ye dalahai.
38 Tamowai yaluwa yabayababadi se pesagabaei wa ye kaibwada Yesu
unai bena maiyana se lau. Na Yesu iya ye hetamali, ye wane,
39 “Ku uyo yom magai na saha Yaubada ye ginauli kalimyena wa ku
hededehemasalaha.” Ede tamowai wa ye lau magai na saha Yesu ye ginauli
iya unai wa ye hewasa tamowai maudoidi udiyedi.

Yailo natuna yo sinebada kasikasiyebwana wasadi (Mataiyo 9:18-26, Maleko 5:21-43)

40 Huyana Yesu ye uyo Galili tehana unai ye lage meta boda se hailobai,
matawuwuna maudoidi wa iya se nayanayai.
41 Na kabo tamowai hesau hesana Yailo ye laoma. Iya sunago badana
hesau. Ye gulidobi Yesu talanuwanawai na ye kaibwadai bena maiyana se
lau yona numa,
42 matawuwuna natuna waihiu kesega mo, yona bolimai 12, iya meta sabi
boitana.
Na Yesu yona lau ne unai meta boda ye lakikalili na se
haihaiyahiyahi'uyoidi Yesu unai.
43 Luwadi ne unai sinebada hesau ye kasiyebwa bolimai 12, kwasina
ye miyamiyagabaei, na nige tamowai hesau gonowana kabo ye
henamwanamwa.**
44 Yesu dagelana wa unai ye saema na kana kwama sinosinona ye
kabitonogi. Mahanana ne unai kana kasiyebwa wa ye namwanamwa.
45 Ede Yesu ye henamai ye wane, “Kaiteya ye kabitonogigau?” Maudoidi
se uhala. Na Petelo ye wane, “Tanuwaga, tamowai maudoidi meta se
hetakikiligo na se kaiyahiyahi.”
46 Na Yesu ye wane, “Tamowai hesau ye kabitonogigau, matawuwuna
kamnana ya hai meta gigibwali ye pesagabaegau.”
47 Na sinebada wa ye nuwatui meta Yesu kabo kabina ye kata, ede ye
sae ma tabutabubuna na ye gulidobi Yesu talanuwana wa unai. Na boda
maudoidi matadiyena ye hededehemasalaha'uyoi, matawuwuna saha to

** **8:43:** *Nige tamowai hesau gonowana kabo ye henamwanamwa:* Kulikuli beyabeyadi hekadi hedehedede hesau se kuli'uyoi se wane, *Yona gogo maudoidi ye gabaeidi doketa udiyedi na nige tamowai hesau gonowana kabo ye henamwanamwa.*

Yesu kana kwama ye kabitonogi, yo idohagi na kana kasiyebwa wa ye namwanamwa.
48 Kabo Yesu ye hededelau unai ye wane, “Natugu, yom sunuma ta ye henamwanamwago. Ku lau ma nuwadaumwalim.”
49 Yesu sola ma hedehededena na sunago badana wa yona numa unai tamowai hesau ye laoma ede ye hededelau unai ye wane, “Natum waihiu wa ye boitako, na tabu taulauhekata ne ku hemohemode.”
50 Na Yesu hedehedede wa ye lapui ede ye hededelau Yailo unai ye wane, “Tabu ku matausi, na ku kawamamohoiyeigau, na kabo natum ne ye namwanamwa.”
51 Huyana se lage numa wa unai, Yesu nige ye henuwa bena tamowai hesau maiyana se mwalae, na Petelo, Yowane, Yamesi, yo sinekuku wa tamana yo sinana mo.
52 Boda temenai meta se doudou yo se nuwanuwadubu wawaya wa hesabana. Na Yesu ye wane, “Tabu kwa doudou! Wawaya ne nige ye boita, na ye kenokeno.”
53 Ede boda wa Yesu se talawasiyei, matawuwuna kabina se kata meta sinekuku ne ye boitako.
54 Na Yesu sinekuku wa nimana unai ye kabi na ye hededelau unai ye wane, “Natugu, ku tolo!”
55 Ede yawasina ye uyoma na ye tolo. Na Yesu ye hededelau udiyedi bena kai se mosei ye kai.
56 Tamana yo sinana wa se siliyata. Na Yesu ye hededelau udiyedi meta saha ye tubu wa tabu tamowai hesau yona se hedehededе.

9

Yesu yona hekahekatao badodi 12 ye hetamalidi (Mataiyo 10:5-15, Maleko 6:7-13)

1 Yesu yona hekahekatao badodi 12 wa ye yogagogoidima na bayao yo gigibwali ye moseidi bena kabo yaluwa yabayababadi maudoidi se hededehepesadi yo kasiyebwa maudoidi se henamwanamwadi.
2 Na ye hetamalidi se lau bena Yaubada yona basileiya wasana se duwai yo taukasikasiyebwa se henamwanamwadi,
3 na ye guguyaidi ye wane, “Yomi lau ne unai tabu saha hesau kwa bahei, nige tuke, nige tobwa, nige moni, nige kai, yo nige lulu hagahagana.
4 Ena numa hesau unai kwa mwalaesae meta numa me unai kwa miya ye lau ee kana siga magai me kwa laugabaei.
5 Na ena magai hesau tamowaidiyao nige se yogaisinigomiu, magai me kwa laugabaei na kaemiu mukalidi kwa koinihinihiyedi, ye hemala yodi kabakitalobai meta Yaubada kabo ye hekamkamnadi.”
6 Ede hekahekatao wa se dalahai se lau magai kesega kesega udiyedi wasa namwanamwana se duwai yo taukasikasiyebwa se henamwanamwadi.

Heloda yona nuwapwanopwano (Mataiyo 14:1-12, Maleko 6:14-29)

7 Heloda *[Antipasi]*, iya Galili yodi wasawasa, ginauli maudoidi se tubutubu wa wasadi ye lapuidi meta ye nuwapwanopwanokalili, matawuwuna tamowai hekadi se hedede bena Yowane Babatiso boita unai ye tolo'uyo,
8 na hekadi se hedede meta Eliya ye taumasalaha, yo hekadiyo yodi nuwatu bena nabada wa unai peloweta hesau ye tolo'uyo.

9 Na Heloda ye hedede ye wane, “Yowane Babatiso gadona ya
boli'utusiyako, na teina tamowai ta meta kaiteya, wasana ya lapulapui
ta?” Na ye henuwakalili bena Yesu ye kita.

Yesu tatao badodi 5,000 ye hekaidi
(Mataiyo 14:13-21, Maleko 6:30-44, Yowane 6:1-14)

10 Apostolo wa se uyoma na yodi paisowa maudoina wasana Yesu yona se
hedehededе. Kabo ye woyaidi se lau magai hesau hesana Betesaida, bena se
bom mo menai se miyasuwala.
11 Na yodi kabalau wasana wa boda se lapui ede se hemuliwatanidi. Yesu
ye kitadi ede ye yogagogoidima na Yaubada yona basileiya wasana yodi ye
hedehededе, yo kaiteyadi se kasiyebwa meta ye henamwanamwadi.
12 Na mahana wa ye hetubu bena ye dui ede yona hekahekatao 12
wa se laoma iya unai se wane, “Tamowai ta ku hetamalidi se lau kasa
dedeka ta udiyedi yo magai hekadiyo udiyedi na kai yo kabakeno se wase,
matawuwuna kita balabalagaibuyena.”
13 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Komiu kai kwa moseidi se kai.”
Na se wane, “Kalimaiyena meta pwalawa haligigi yo yama labui mo. Na ku
henuwa bena ka lau kai ka hemaisadi boda ta hesabadi?”
14 Boda ne meta loheloheyao nuwana badodi 5,000.** Na Yesu ye hed-
edelau yona hekahekatao udiyedi ye wane, “Kwa hededelau udiyedi se
tuligogoi, boda kesega kesega luwadi ne unai badodiyao 50.”
15 Hekahekatao wa yona hedehededе wa se ginauliwatani ede maudoidi
se tuli.
16 Na Yesu pwalawa haligigi yo yama labui wa ye haidi na ye kaikewasae
galewa ne, na Yaubada ye lautokiyei. Na kabo ye kihidi na ye moseidi yona
hekahekatao wa udiyedi, na se moselaeidi boda wa udiyedi.
17 Maudoidi se kaikai meta bogadi se sese. Na hekahekatao kaitole wa se
tanogogoi, meta bosa badona 12.

Petelo ye hededehemasalaha meta Yesu iya kaiteya
(Mataiyo 16:13-19, Maleko 8:27-29, Yowane 6:67-69)

18 Huya hesau Yesu ye tapwatapwalolo na yona hekahekatao se bom mo
maiyanao, na ye henamaiyeidi ye wane, “Tamowai se hedede meta yau
kaiteya?”
19 Se wane, “Hekadi se hedede meta kowa Yowane Babatiso, hekadi se
hedede bena kowa Eliya, yo hekadiyo se wane, nuwana nabada wa unai
peloweta hesau boita unai ye tolo'uyoma.”
20 Na kabo Yesu ye henamaiyeidi ye wane, “Na komiu? Kwa hedede meta
yau kaiteya!”
Kalinana wa Petelo ye bui ye wane, “Kowa Keliso, Yaubada yona
kaisunuwa tamowaina!”
21 Na Yesu hedehededе bayabayaona ye moseidi bena tabu tamowai hesau
yona se hedehededе.

Yesu yona kamkamna yo yona boita hedehededena
(Mataiyo 16:21-23, Maleko 8:30-31)

22 Na hinage ye hedehededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane,
“Tau Natuna kabo ye kamkamna kabikabi udoi'udoi udiyedi. Dius
babadadiyao yo taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataena
kabo se subu, yo se unuhemwaloi, na mayadai hehaiyonana unai kabo
Yaubada iya ye hetolo'uyoi.”

** **9:14:** *Loheloheyao nuwana badodi 5,000:* Sinesineo yo wawayao nige se hasilidi.

Yesu idohagi hemuhemuliwatanina (Mataiyo 16:24-28, Maleko 8:34—9:1)

23 Na kabo ye hedehededelau boda maudoidi wa udiyedi ye wane,
“Ena kaiteya ye henuwa ye hemuliwatanigau, meta iya bena ye bom ye
nuwagabae'uyoi yo mayadai badobado yona sataulo ye bahei** na ye
hemuliwatanigau.
24 Matawuwuna kaiteya ye henuwa bena ye bom yona mauli tanoubu ta
unai ye kitahetete, meta kabo yona mauli nige kana siga ne ye kabisapuli.
Na kaiteya yona mauli tanoubu ta unai ye nuwagabaei yau debaguyena, iya
kabo yona mauli nige kana siga ne ye kabihekahini ede.
25 Kaniyona ede, ena tamowai hesau tanoubu ta yona namwa maudoina
ye hai, na unai ye bom ye heyababa'uyoi o yona mauli ye gabagaibui, meta
ginauli maudoidi ne udiyedi nige gonowana sagu ye lobai.
26 Ena kaiteya ye mwadineigau yo yogu hedehedede ye mwadineidi,
meta hinage Tau Natuna kabo iya ye mwadinei yona huya'uyoma ne unai.
Huyana ne unai kabo ye laoma ye bom yona didiga yo tamana yo anelu
tabudi yodi didiga udiyedi.
27 Ya hededemamohoi kalimiuyena: Tamowai hekadiyo inai se totolo ta
meta taba nige se boita ye lau ee Yaubada yona basileiya se kita.”

Yaubada Yesu yona didiga ye hemasalaha (Mataiyo 17:1-8, Maleko 9:2-8)

28 Hedehedede wa mulidiyena mayadai haligigi-haiyona se lau, na kabo
Petelo, Yowane, yo Yamesi, Yesu ye woyaidi se sae kuduli hesau unai bena
menai ye tapwalolo.
29 Huyana Yesu ye tapwatapwalolo meta kana kao ye bui, na yona kaleko
se buidi se posi yo se sidosidoli.
30-31 Na tamowai labui, siya ede Mose yo Eliya, ma didididigadi se tau-
masalaha na Yesu maiyadi se hedehedede. Na Yesu tanoubu yona lau-
gabaeina hedehededena se hedehededei, iya ede Yesu kabo ye hemamo-
hoiyei Yelusalema unai.
32 Petelo ma kana kahao wa matadiyao se kenokenokalili. Na se keno-
tolo'uyo meta Yesu ma didigana se kita, yo tatao labui maiyanao se totolo.
33 Tatao wa se daladalahai na Petelo ye hededelau Yesu unai ye wane,
“Guiyau, ye namwa mo taba inai ta babawa. Taba logulogu haiyona ka
ginaulidi, hesau yom, hesau Mose yona, yo hesau Eliya yona.” Na iyamo nige
kabina ye kata saha ye hedehededei.
34 Sola ma hedehededena na yada ye laoma na ye sumadi, ede se matausi.
35 Na yada ne unai kalina hesau ye masalaha ye wane, “Teina yau Natugu,
yogu kaisunuwa tamowaina. Kwa lapulau iya unai!”
36 Kalina wa ye kaiyawasi, na mahanana ne unai meta Yesu ye bom mo se
kita. Na mayadaidi ne udiyedi hekahekatao haiyona saha se kita wa nige se
hededehemasalaha tamowai hesau unai.

Yesu wawaya loheya ye henamwanamwa (Mataiyo 17:14-21, Maleko 9:14-29)

37 Mala ye tom na Yesu yona hekahekatao haiyona wa maiyanao kuduli
wa unai se lidi se dobi ede bodalakilaki se lobaidi.
38 Boda wa luwadi ne unai tamowai hesau ye yogalau Yesu unai ye wane,
“Taulauhekata, ya kaibwadaigo bena natugu loheya ta ku kita! Iya natugu
kesega mo.

** **9:23:** *Yona sataulo ye bahei:* Hedehededе ta kaniyona meta bena ye talamgabaei'uyoi gonowana Yesu debanaena ye boita.

39 Yaluwa hesau kana paisowa iya ye luwui na ye yogahi, yo ye kikikikiwasi na kawana ne unai gwasapulo se pesapesa. Yaluwa yabayababana wa wawaya ne nige ye laulaugabaei na ye hekamkamnakaliliyei.
40 Yom hekahekatao ya kaibwadaidi bena se hededehepesa, na nige gonowadi."
41 Yesu ye wane, "Komiu isi ta meta nige yomi sunuma, yo nuwatu yabayababadi tamowaidiyao. Kabo ya miya'uyo lohana doha saha kalimiuyena? Kwa kamnayabayababa! Na natum me ku woyaiyama!"
42 Loheya wa ye laolaoma na yaluwa bikibikina iya ye tuudobiyei bwatano wa unai na ye kikikikiwasi. Yesu ye hededebayao yaluwa bikibikina wa unai na loheya wa ye henamwanamwa na ye mosei'uyoi tamana unai.
43a Na boda maudoidi wa se nokokalili Yaubada yona gigibwali saesaena wa unai.

Yesu yona boita hedehededena helabuina (Mataiyo 17:22-23, Maleko 9:30-32)

43b Tamowai wa sola ma nokonokodi Yesu yona laulau maudoidi udiyedi, na Yesu ye hededelau yona hekahekatao udiyedi ye wane,
44 "Yogu hedehedede ta kwa lapunamwanamwaedi: Tamowai hesau kabo Tau Natuna kana ye walohai na ye moselaei tamowai nimadiwai."
45 Na hedehedede wa kaniyona nige se nuwatulobai, matawuwuna Yaubada ye tolewadam kalidiyena, na tabu se nuwatulobai. Na se matausi, ede nige se henamaiyei.

Kaiteya ye saekalili? (Mataiyo 18:1-5, Maleko 9:33-37)

46 Huya hesau Yesu yona hekahekatao se bom se haihaikawayagala'uyoidi, matawuwuna ede luwadi ne unai kaiteya ye saekalili.
47 Na yodi nuwanuwatu wa Yesu kabidi ye katako, ede wawaya hesau ye hai na dedekana wa unai ye hetolo.
48 Na ye hededelau udiyedi ye wane, "Ena kaiteya wawaya gagilina ta ye yogaisini yau debaguyena, meta yau ye yogaisinigau. Yo kaiteya ye yogaisinigau, meta hinage tauhetamaligau ye yogaisini. Luwamiu ne unai kaiteya se kitadobidobiyei, meta iya ye saekalili Yaubada matanawai."

Kaiteya nige ye gudugudui da meta iya kada kaha hesau (Maleko 9:38-40)

49 Yowane ye hedehedede ye wane, "Tanuwaga, tamowai hesau ka kita hesamyena yaluwa yabayababadi ye hededehepesadi, na ka hededehekaiyawasi, matawuwuna iya nige kada kaha hesau kada boda ta unai."
50 Na Yesu ye wane, "Tabu kwa hededehekaiyawasi, matawuwuna ena kaiteya nige ye haikabi kalimiuyena, meta iya tausaguigomiu hesau."

Samaliya magaina hesau unai Yesu se subu

51 Yesu yona sae galewa mayadaina ye hanahanau ede nuwana ye tolekesegai na ye dalahai ye lau Yelusalema.
52 Na tautauwasa hekadiyo ye hetamalidi se baguna se lau Samaliya magaina hesau unai bena ginauli maudoidi se nonohaidi iya hesabana.
53 Na magai wa tamowaidi Yesu nige se yogaisini, matawuwuna ye laulau Yelusalema hesabana.
54 Yona hekahekatao Yamesi yo Yowane saha ye tubu wa se kita ede Yesu se henamaiyei se wane, "Guiyau, ku henuwa bena ka yogasae galewa ne unai kaiwa kalakalasina ye dobima ye heyababadi?"

55 Na Yesu ye tolobui ede ye hededebayao kalidiyena na ye hekaiyawa-
sidi,**
56 na kabo se dalahai'uyo se lau magai hesau.

Kaiteya gonowana Yesu ye hemuliwatani
(Mataiyo 8:19-22)

57 Keda wa unai se laulau, na tamowai hesau ye hededelau Yesu unai ye
wane, “Yom kabalau maudoidi udiyedi yau kabo ya hemuliwatanigo.”
58 Yesu ye hededebui ye wane, “Kedewa nukula yodi duha, yo hinage
manuwa yodi noi, na Tau Natuna nige yona kabakaiyawasi mamohoina
hesau.”
59 Yesu ye hededelau tamowai hesau unai ye wane, “Ku hemuliwatani-
gau!” Na tamowai wa ye wane, “Guiyau, taba gonowana ya uyo magai na
tamagu toletoletauna ya kitabagunai.”
60 Na Yesu ye wane, “Kaiteyadi se boitako meta siya bena kehadi tauboita
ne se lae bwayabwaya unai se tole,** na ku lau Yaubada yona basileiya
wasana ku hededehemasalaha.”
61 Yo hinage tamowai hesau ye wane, “Guiyau, kabo ya hemuliwatanigo,
na taba ya uyo kagu bodao ya laukaiyoniyedi.”
62 Yesu ye hededebui unai ye wane, “Kaiteya ye hetubu ye paisowa na sola
ye kitakitabui, meta nige gonowana Yaubada yona basileiya paisowana ye
ginauli.”

10

Yesu yona tautauwasa badodi 72 ye hetamalidi
(Mataiyo 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24, Maleko 6:7-13)

1 Mulina ne unai Guiyau tauhemuhemuliwatanina hekadiyo badodi 72 ye
kaisunuwaidi na ye hetamalidi labui labui se bagunalau yona kabalau ne
magaidiyao lakilakidi yo gagilidi udiyedi.
2 Ye hededelau udiyedi ye wane, “Koya ye masulikalili, na taupaisowa
meta nige se bado. Unai kwa kaibwadalau koya tanuwagana unai kabo
taupaisowa ye hetamalidima.
3 Kwa lau, na bena kwa kitakitanamwanamwa! Ya hetamaligomiu ta kana
kao doha mamoe se lau kedewa nukula kaikaikalasidi luwadiyena.
4 Tabu moni tobwana, yomi tobwa, yo kami buti kwa bahebaheidi, yo tabu
mahana kwa gabagabai kedaena tamowai hailobaidi udiyedi.
5 Huyana kwa mwalaesae numa hesau unai meta yomi hedehedede
bagubagunana kwa wane, ‘Taba Yaubada nuwadaumwali ye tole numa ta
unai!’
6 Ena numa me unai tamowai hesau nuwadaumwali ye henuwa, kabo
nuwadaumwali kwa mosei wa ye miyamiya iya unai. Ena nige, meta
nuwadaumwali ne kabo ye uyowa kalimiuyena.
7 Ena se yogaisinigomiu, meta numa ne unai kwa miya na saha se haiyawa
meta kwa kai yo kwa numa. Matawuwuna taupaisowa yona dudulai ede
taba yona paisowa maisana ye hai. Na tabu kwa lau numa hesau yo hesau
unai.

** **9:55:** Kulikuli beyabeyadi hisahisadi mo lausoisoi 55 yo 56 se kulitubei: *Na Yesu ye tolobui ede ye hededebayao ye wane, “Idohagi, nige kabina kwa kata meta komiu kaiteya yaluwa natunao?* 56 *Tau Natuna ye laoma nige bena tamowai ye heyababadi, na bena ye gilihaidi.” Na kabo se dalahai'uyo se lau magai hesau.* ** **9:60:** *Kaiteyadi se boitako:* Siya ede yaluwadiyena se boitako, kaniyona ede nige se modelau Yaubada unai yo Yesu nige se sunumaei. *Kehadi tauboita* ne meta bulumaena tauboita.

8 Ena magai hesau unai kwa lage na se yogaisinigomiu na kai saha se
haiyawa meta kwa kai.
9 Magaina ne unai taukasikasiyebwa kwa henamwanamwadi yo kwa
hededelau udiyedi kwa wane, 'Yaubada yona basileiya ye hanahanaumako
kalimiuyena.'**
10 Na ena magai hesau unai kwa lage na nige se yogaisinigomiu meta kwa
lau magai ne kedana unai na kwa wane,
11 'Yomi magai mukalidi se kalapatu kaemaiyao udiyedi kabo ka
saugabaedi,** ye hemala yomi kabakitalobai meta Yaubada kabo ye
hekamkamnagomiu. Na iyamo bena kabina kwa kata meta Yaubada
yona basileiya ye hanahanaumako.'
12 Ya hededelaowa kalimiuyena: Yaubada yona hekasa mayadaina ne
unai tausubugomiu ne kabo ye hekamkamnakaliliyeidi, na kabo Sodoma
tamowaidiyao.
13 Ahani mo komiu Kolasini tamowaidiyao! Ahani mo komiu Betesaida
tamowaidiyao! Yababa lakilakina kabo kwa hekalo! Laulau gigigigibwalidi
ya ginaulidi kalimiuyena wa, taba ya ginaulidi magai yabayababadi Taiya yo
Sidona udiyedi, meta tamowaidiyao kabo se nuwabuiko, na yodi nuwabui
ta unai meta kabo nuwadubu kalekodiyao se luwuidi yo taudi maudoidi se
hekahusadi.
14 Yaubada yona hekasa mayadaina ne unai kabo kwa kamkamnakalili na
kabo Taiya yo Sidona.
15 Na komiu Kapelenauma tamowaidiyao, yomi nuwatu bena kabo
Yaubada ye lausinigomiu kwa sae galewa? Taba nige! Kabo kwa dobi Hade
unai.
16 Kaiteya ye lapulaowa kalimiuyena meta ye lapulaoma kaliguyena. Yo
kaiteya ye subugomiu meta ye subugau. Na kaiteya ye subugau meta hinage
tauhetamaligau ye subu."

Tautauwasa wa se uyoma Yesu unai

17 Yesu tauhemuhemuliwatanina badodi 72 wa se uyoma ma gwaug-
wauyaladi, se wane, "Guiyau, huyana hesamyena ka hedehededе meta
yaluwa yabayababadi hinage se kawakabiyegai."
18 Kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Satani galewa ne unai ye
bekudobima ya kita kana kao doha namanamali.
19 Kwa lapui, gigibwali ya haiyawa ede gonowana mwata yo gigidonadona
kewadiyena kwa utu, yo hinage waiunu yona gigibwali maudoina kwa
saedikwai. Na nige gonowana saha hesau ye heyababagomiu.
20 Iyamo tabu kwa gwauyala matawuwuna yaluwa yabayababadi se
kawakabiyeigomiu. Na bena kwa gwauyala matawuwuna Yaubada
hesamiyao ye kulidiko galewa ne unai!"

Yesu yona lautoki tamana unai (Mataiyo 11:25-27, 13:16-17)

21 Tenem mahanana ne unai Yaluwa Tabuna Yesu ye hegwauyalakaliliyei
na ye hededelau tamana unai ye wane, "Tamagu, kowa galewa yo tanoubu
Guiyauna, ya hedebasaego matawuwuna ginauli maudoidi wa** ku tole-
wadamdi na tausonoga yo tausibasiba nige gonowana se nuwatulobaidi.

** **10:9:** Taukasikasiyebwa se henamwanamwa ne meta Yaubada yona basileiya hekihekinoina, matawuwuna teina Keliso kana paisowa (Luka 7:18-23). ** **10:11:** *Magai mukalidi ka saugabaedi:* Hededehemasalahana ede mukali unai. ** **10:21:** *Ginauli maudoidi wa,* siya ede Yesu yona hedehededе lausoisoi 18-20 udiyedi.

Na tamowai supusupudi** udiyedi ginauli ta ku tolehemasalahadi na se nuwatulobaidi. Mamohoi, tamagu, teina ta yom nuwatu mamohoina yo yom kabagwauyala ede.
22 Tamagu tanuwaga gigibwalina maudoina ye leyama kaliguwai, na iya ye bom mo natuna kana kao kabina ye kata, na natuna ye bom mo tamana kana kao kabina ye kata, yo kaiteyadi natuna ye kaisunuwaidi bena tamana kana kao ye hemasalaha siya udiyedi."
23 Na Yesu ye tolobui yona hekahekatao udiyedi na se bom yodi ye hedehedede ye wane, "Komiu gonowana kwa gwauyala matawuwuna ginauli maudoidi ta kwa kitadi.
24 Na ya hededelaowa kalimiuyena: *[Huya bagubagunana unai,]* peloweta yo wasawasa se badokalili ginauli saha kwa kitadi ta se henuwa bena se kitadi, yo saha kwa lapuidi ta hinage bena se lapuidi. Na iyamo siya nige gonowana se kitadi yo se lapuidi."

Heleda taumiya tamowaina gadosisina

25 Laugagayo taulauhekataena hesau ye henuwa bena Yesu ye lautonogi, ede ye henamaiyei ye wane, "Taulauhekata, taba saha ya ginauli, kabo mauli nige kana siga ya hai?"
26 Yesu ye hededebui ye wane, "Laugagayo bukana unai saha se kuli? Yom nuwatulobaina kana kao doha saha?"
27 Ede tamowai wa ye hededebui ye wane, "Kulikuli tabuna unai se kuliyako ede, 'Guiyau yom Yaubada ku gadosisiyei ma nuwam maudoina, ma yaluwam maudoina, yom bayao maudoina yo yom nuwanuwatu maudoina unai' *(Dutelonomi 6:5)*, yo hinage: 'Kowa helem taumiya tamowaina ku gadosisiyei kana kao doha ku bom ku gadosisi'uyoigo.'" *(Lewitikasi 19:18)*
28 Yesu ye wane, "Ku hedededudulai, na teina laulau ta ku miyawatanidi, kabo mauli nige kana siga ku hai."
29 Na laugagayo taulauhekataena wa ye henuwa bena ye bom ye hededehesae'uyoi meta iya laulaududulai tamowaina, ede Yesu ye henamaiyei ye wane, "Helegu taumiya tamowaina ede kaiteya?"
30 Yesu ye hededebui ye wane, "Huya hesau unai tamowai hesau Yelusalema unai ye dobidobi Yeliko na taukaiwahali se kabihekahini, yona kaleko se pulisihaidi, se biteliyababai na se laugabaei ye miyamiya sabi boitana.
31 Keda kesekesegana unai taukaitalasam hesau ye dobi na huyana tamowai wa ye kita meta ye kawasilau keda wa dedekana hesau unai ye lau.
32 Keda kesekesegana wa unai hinage Lewi tamowaina** hesau ye dobima ye lau na tamowai wa ye kita meta keda wa teha hesau ye hai na ye laugabaei.
33 Na Samaliya tamowaina yona kabalauyena ye lage tamowai wa unai na ye kita meta ye katekamkamnaei.
34 Ye lau unai, olibe yausina yo waina ye inidobiyedi kana gai wa udiyedi na ye sumadi. Na kabo tamowai wa ye hetulisaei yona donki unai na ye laei taukadau yodi kabakeno numana hesau na menai ye kitahetete. 35 Mala ye tom ede denali labui ye haidi na ye moseidi numa wa taukitakitahetetena unai na ye wane, 'Tamowai ta ku kitahetete na yom gabae saha iya unai, yogu uyoma ne unai kabo ya hedudulai.' "

** **10:21:** *Tamowai supusupudi:* Kalina Giliki unai Luka yona kulikuli kaniyona ede, *tamowai supusupudi,* o, *nige se sikulunamwanamwa,*o, *nige sonoga tauhaina.* ** **10:32:** *Lewi tamowaina:* Lewi kana isimulitao kadi paisowa meta siya taukaitalasam yodi tauhaiwawali.

36 *[Na Yesu laugagayo taulauhekataena wa ye henamaiyei ye wane,]* "Yodi haiyona ta udiyedi meta kaiteya yona kabikabi taukaiboita ne unai doha iya helena taumiya tamowaina?"
37 Laugagayo taulauhekataena wa ye wane, "Taukatekamkamnaena wa."
Ede Yesu ye wane, "Ku lau na laulau gonogonowana ne ku ginauliwatani!"

Maleta yo Maliya yodi numa unai

38 Yesu maiyana hekahekatao se dalahai se lau ee magai hesau unai se lage. Na sinebada hesau hesana Maleta Yesu ye yogaisini yona numa wa unai.
39 Kana kaha hesana Maliya, iya ye tulidobi Guiyau kaena dedekanawai na ye lapulapulau yona hedehedede wa udiyedi.
40 Maleta ye modekalili kana taumana wa kana kai kabinonohaina hesabana. Ede ye laoma Yesu unai ye wane, "Guiyau, idohagi to nige ku mode meta kagu kaha ye kitagabaegau na paisowa maudoidi ne ya bom ya ginaulidi? Ku hedede na ye laoma ye saguigau!"
41 Guiyau yona bui ye mosei ye wane, "Maleta, Maleta, kowa meta ku nuwanuwatu yo ku nuwamodemodekalili ginauli se badokalili udiyedi.
42 Na ginauli kesega mo ye saekalili ede Maliya ye kaisunuwai ta, na taba nige gonowana ya haigabaei kalinawai!"

11

Tapwalolo lauhekatana (Mataiyo 6:9-13, 7:7-11)

1 Mayadai hesau Yesu ye tapwatapwalolo teha hesau unai. Huyana ye tapwalolo ye gehe ede yona hekahekatao wa hesau ye hededelau unai ye wane, "Guiyau, tapwalolo kabikabina ku hekatagai, gonogonowana doha Yowane yona hekahekatao ye hekatadi."
2 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Yomi huyatapwalolo unai meta kwa hedede kwa wane,
Tamamai,
Kowa hesam ka hededetausaei.
Yom basileiya bena ye laoma.
3 Mayadai kesega kesega kaina kamai ku ledima.
4 Yoma yababa ku nuwatugabaedi matawuwuna kai hinage tauheyababagai yodi yababa ka nuwatugabaedi.
Bena ku kitahetetegai na taba nige ka lulau noho luwanaena."
5 Na Yesu yona hedehedede wa ye tubei ye wane, "Nuwana boniyai duwaduwalina unai na ku lau kam kaha yona numa unai na ku wane, 'Kagu kaha, gonowana pwalawa tupi haiyona ku haidima?
6 Kehagu hesau yona kabakadau unai ye lagema yogu numaena, na nige kai hesau kaliguyena kabo ya mosei.'
7 Nuwana kabo numa kalona unai kam kaha ne ye hededebui ye wane, 'Tabu ku hemohemodegau. Keda ya guduiyako na yau yo natuguwao meta ka kenokeno. Nige gonowana ya tolo na saha hesau ya haiyawa.'
8 Na ya hededelaowa kalimiuyena: Nuwana kam kaha ne nige ye henuwa bena ye tolo na saha hesau ye leyawa kawakeha debanaena. Iyamo hesana hekasisina debanaena** ede kabo ye tolo na saha ku kaibwadai wa kabo ye leyawa.

** **11:8:** *Iyamo hesana hekasisina debanaena:* Hedehedede ta kulibuina hesau hinage, iya ede, *Iyamo yom kaibwada unai ku muyoukesegai wa debanaena.*

9 Ede ya hededelaowa kalimiuyena: Kwa kaibwada Yaubada unai, kabo saha kwa kaibwadai wa ye leyawa. Kwa wase, na kabo saha kwa wasewasenei wa Yaubada ye saguigomiu na kwa lobai. Yo hinage keda guduna unai kwa koikoi, kabo keda ye sokeyawa.
10 Matawuwuna ede taukaikaibwada saha se kaibwadai wa kabo se hai, yo tauwasewase saha se wasenei wa kabo se lobai, yo keda kabo ye soke kaiteyadi taukoikoi wa udiyedi.
11 Kowa kaiteya tama, ena natum loheya ye kaibwada yama, kabo mwata ku mosei?
12 O ye kaibwada pou, kabo gigidonadona ku mosei?
13 Komiu tamowai yabayababadi, na iyamo kabina kwa kata meta ginauli namwanamwadi bena kwa moseidi natumiyao udiyedi. Na Tamamiu galewa ne unai meta ye namwakalili, unai kabo Yaluwa Tabuna ye mosei siya kaiteyadi taukaikaibwadaina udiyedi."

Kaiteya gigibwali ye mosei Yesu unai, yaluwa yabayababadi kadi tanuwaga Belesebulu, o Yaubada?
(Mataiyo 12:22-30,43-45, Maleko 3:22-27)

14 Huya hesau Yesu tamowai una'unana unai yaluwa yabayababana ye hededehepesa, na huyana ye pesa meta tamowai una'unana wa ye hedehededede. Boda wa se nokokalili,
15 na iyamo tamowai hekadi se hedede se wane, "Yaluwa yabayababadi kadi tanuwaga Belesebulu yona gigibwaliyena yaluwa yabayababadi ye hededehepesadi."
16 Na hekadiyo se henuwa bena Yesu se lautonogi, unai se kaibwadai bena galewa hekihekinoina hesau ye ginauli se kita.
17 Na yodi nuwanuwatu wa Yesu kabidi ye kata. Unai ye hededelau udiyedi ye wane, "Taba basileiya hesau ye bom ye lulululu'uyoi, meta kabo se heyababa'uyoidi. Yo taba numa hesau tamowaidiyao se bom se haitoledagela'uyoidi, kabo se bom se hetatagwaligwali'uyoidi.
18 Taba Satani yona taupaisowa yaluwa yabayababadi ye hewaiunudi, meta yona basileiya kabo idohagi bena ye tolobayao? Doha teina ya hededede, matawuwuna kwa wane bena Belesebulu yona gigibwaliyena yaluwa yabayababadi ya hepesadi.
19 Na yomi nuwatu saha, ena yau Belesebulu yona gigibwaliyena ya hepesadi, meta tauhemuliwatanigomiu** kabo kaiteya yona gigibwaliyena se paisowa? Unai siya kabo se hegilugomiu meta kwa laupwano.
20 Na ena Yaubada yona gigibwaliyena yaluwa yabayababadi ya hededehepesadi, meta Yaubada yona basileiya ye laomako kalimiuwai.
21 Na taba tamowai bayabayaona yona iyala gogodi ye nonohaidi na yona numa ye kitahetete, meta yona gogo maudoidi kabo se namwanamwa.
22 Na taba tamowai hesau bayabayaokalilina ye lagema maiyana se lulu na numa tanuwagana wa ye saedikwai, ede numa tanuwagana yona iyala gogodi ye sunumaeidi bena kabo se sagui wa ye haigabaeidi yo yona gogo maudoidi ye soiyeidi.
23 Kaiteya nige ye hemuhemuliwatanigau, iya meta tauhewaiunugau. Yo kaiteya nige ye saguigau na tamowai ka woyagogoidima, iya meta tauhetatagwaligwali.

** **11:19:** *Tauhemuliwatanigomiu:* Luka ye kuli, *natumiyao*. Siya meta Paliseya tamowaidiyao hekadiyo yo yodi hekahekatao, na kadi paisowa yaluwa yabayababadi se hedehededehepasadi Yaubada hesanaena.

24 Huyana yaluwa bikibikina tamowai ye pesagabaei, meta kabo ye lau
balabalagaibuyena yona kabakaiyawasi ye wasenei, na nige hesau ye lobai.
Kabo ye wane, 'Ya uyo numa ya laugabaei'usei wa unai.'
25 Ye lage'uyo numa wa ye kita meta se kuyahe'a'a yo se gwaugogo-
namwanamwaei.
26 Kabo ye lau yaluwa yabayababadi haligigi-labui ye woyaidima. Siya se
yababakalili na kabo iya, na numa wa unai se lusae na se miya. Ede tamowai
wa yona mauli ye yababakalili na kabo yona mauli bagubagunana wa."

Kabagwauyala mamohoina

27 Yesu ye hedehededegehe ede sinebada hesau boda wa unai ye yogalau
Yesu unai ye wane, "Sinam taulabasigo yo tauhesusugo, iya gonowana ye
gwauyala!"
28 Na Yesu yona bui ye mosei ye wane, "Nigele! Na kaiteyadi Yaubada
kalinana se lapui yo se kawakabiyei, meta siya gonowana se gwauyala."

Peloweta Iyona heyaheyasonina (Mataiyo 12:38-42)

29 Boda wa ye laki ye lau na Yesu se tolohetakikili na ye hedehededе ye
wane, "Teina isi ta meta isi yabayababana. Se henuwa bena hekihekinoi ya
ginauli se kita *[yodi kabahemamohoiyeigau]*. Na taba nige hekihekinoi hesau
se kita, na Iyona hekihekinoina mo ye bom.
30 Iyona meta Ninewa tamowaidiyao yodi hekihekinoi, na gonogonowana
doha Tau Natuna teina isi ta yodi hekihekinoi.
31 Yaubada yona hekasa mayadaina ne unai magai Siba yodi wa-
sawasa waihiuna** kabo ye tolo na teina isi ta tamowaidiyao ye hegiludi,
matawuwuna kedalohaloha unai ye laoma bena Solomona yona hededes-
onoga ye lapuidi. Na tamowai hesau iya ede inai, ye sonogakalili na kabo
Solomona.
32 Hekasa mayadaina ne unai Ninewa tamowaidiyao kabo hinage se tolo
na teina isi ta tamowaidiyao se hegiludi, matawuwuna ede Iyona yona
lauguguyaena Ninewa tamowaidiyao wa se nuwabui. Na mayadai ta unai
tamowai hesau ye saekalili na kabo Iyona, iya ede maidamiu ta."

Yesu yona lauhekata ye hemala tamowai yodi dawaya (Mataiyo 6:22-23)

33 *[Kabo Yesu ye wane,]* "Nige tamowai hesau lampa ye gabu na ye tole-
wadam o walata unai ye buikasini, na lampa kabatolena unai ye tole, to
tamowai se mwalai kabo gonowana dawayana se kita.
34 Matada meta siya tauda ta malana ede. Ena matada se nega meta
kabo tauda maudoina ta ye dawaya. Na ena matada se yababa meta tauda
maudoina ta kabo ye masigili.
35 Bena kwa kitanamwanamwa meta dawaya ne kalimiuyena, na tabu
masigili.
36 Ena taum maudoina ne dawaya ye hemwayau, na nige teha hesau ye
masigili, meta kabo dawaya lakilakina kalimyena, doha lampa dawayana
ye talu kalimyena."

Yesu Paliseya yo laugagayo taulauhekataena tamowaidi ye hegiludi (Mataiyo 23:1-36, Maleko 12:38-40, Luka 20:45-47)

** **11:31:** *Magai Siba yodi wasawasa waihiuna* wasana meta 1 Kin 10:1-3 yo 2 Kolonikele 9:1-12 udiyedi ku hasili. Kalina Giliki unai Luka ye katai meta iya *teha yawana yodi wasawasa waihiuna.*

37 Huyana Yesu ye hedehededegehe meta Paliseya tamowaina hesau ye kaibwadai ye lau maiyana se kaikai. Ede ye mwalae na ye kenodobi kabakaikai hatana unai bena ye kaikai.
38 Na Paliseya tamowaina wa ye kita meta Yesu nige nimana ye deulibagunaeidi doha kadi kulutubu yodi kabikabi mamohoina unai. Ede ye siliyata.
39 Na Guiyau ye hededelau iya unai ye wane, “Komiu Paliseya tamowaidiyao kami keyaka yo gaeba dageladiyao ne kwa deulihe'a'adi, na luwamiyao ne meta mahimahihi yo miyamiya yabayababadi se mwayau!
40 Komiu meta kwa yauyaulekalili! Yaubada taumiu ye ginaulidi wa, iya nuwamiu hinage ye ginaulidi.
41 Ginauli saha yomi gaeba ne udiyedi, kwa kainauyaidi taudehadeha udiyedi, na kabo nuwamiu yo taumiu se a'a Yaubada matanaena.**
42 Ahani mo komiu Paliseya tamowaidiyao, matawuwuna yomi koya udiyedi lugulugu gagilidi kai kabahepahepanedi udiyedi taiti kwa toletole, na laulau dudulaidi yo Yaubada gadosisina nige kwa modelau udiyedi. Taba laugagayo maudoidi kwa miyawatanidi, yo hinage laulau namwanamwadi hekadi wa tabu kwa kitagabaedi.
43 Ahani mo komiu Paliseya tamowaidiyao. Matawuwuna sunago udiyedi kabatuli saesaedi kwa henuwadi, yo kwa henuwa bena tamowai se lautokiyeigomiu ma hekasisidi kabalokulokune udiyedi.
44 Ahani mo komiu. Komiu kami kao doha bwayabwaya nige udiyedi hekihekinoi se toledi, na kewadiyena tamowai se sae se dobi na nige kabina se kata meta saha luwadi ne udiyedi.”
45 Laugagayo taulauhekataena tamowaina hesau ye hededelau Yesu unai ye wane, “Taulauhekata, yom hedehedede ne udiyedi kai hinage ku hededeheyababagai!”
46 Yesu ye hededebui ye wane, “Na komiu laugagayo taulauhekataena tamowaidiyao, ahani mo komiu. Matawuwuna laugagayo se badokalili kwa moseidi tamowai udiyedi. Kadi kao doha bahebahe polopolohekalilidi, na nige gonowana se lauwatanidi. Na komiu nige yomi sagu gagilina unai kwa saguidi.
47 Ahani mo komiu. Matawuwuna peloweta bwayabwayadi kwa kabinamwanamwaedi yo hekihekinoidiyao kwa hetolodi, na kami kulutubuwao siya se unuidi.
48 Laulau ta unai kwa hemasalaha meta kami kulutubuwao maidamiyao nuwamiu kesega. Siya peloweta wa se unuidi, na komiu kwa saguidi na bwayabwayadi hekihekinoidiyao kwa ginaulidi.
49 Unai ede Yaubada yona sibasiba unai ye hedede ye wane, ‘Kabo peloweta yo apostolo ya hetamalidi se lau kalidiyena. Hekadi kabo se unuhemwaloidi na hekadi se hewaiunudi!’
50 Unai Yaubada teina isi ta ye hegiludi peloweta kwasinadi maudoidi tamowai se hebwalilidi wa debadiyena, tanoubu yona huyahetubu unai ye laoma ye lau ee teina mayadai ta,
51 yo Abela kwasinana unai ye hetubu na ye laoma ye lau ee Sakaliya, iya ede kabakaitalasam yo Numa Tabuna duwaduwalidiyena se koihemwaloi'usei wa. Mamohoi, yomiu ya hedehedede, yababa maudoidi ta giludi meta huya ta tamowaidi kabo se bahei.
52 Ahani mo komiu laugagayo taulauhekataena. Matawuwuna ede sonoga kabahaina kedana wa kwa gudui na kana kii kwa haigabaei. Komiu nige

** **11:41:** *Kabo nuwamiu yo taumiu se a'a Yaubada matanaena:* Kalina Giliki unai Luka ye kuli, *na kabo ginauli maudoidi se a'a kalimiuwai.*

kwa henuwa bena kwa mwalaei na sonoga kwa hai, na kaiteyadi se henuwa bena se mwalae meta kwa hekaiyawasidi."
53 Huyana Yesu numa wa ye laugabae ede Paliseya yo laugagayo taulauhekataena tamowaidi se hetubu iya se hewaiunukaliliyei, yo henamai udoi'udoi udiyedi se lautonogi
54 taba idohagi na yona hededebui unai ye hededepwano na unai kabo se hegilu.

12

Tabu tamowai ta matausiyeidi
(Mataiyo 10:26-27)

1 *[Paliseya yo laugagayo taulauhekataena tamowaidi yodi henahenamai wa sola se laulau na]* boda lakilakikalilina se lagegogoi meta se haiheduheduna'uyoidi. Iyamo Yesu ye hedehededebaguna yona hekahekatao udiyedi ye wane, "Bena kwa kitanamwanamwa Paliseya yodi yisti** udiyedi, teina ta meta yodi kailupolupo kabikabidi.
2 Ginauli wadawadamdi maudoidi meta kabo se masalaha, yo nuwanuwatu wadawadamdi maudoidi Yaubada kabo ye tolehemasalahadi.
3 Saha boniyaiyena kwa hedehededei meta kabo mayadaiyena se hededehemasalaha, na numakalo unai saha tamowai beyadi udiyedi kwa gadigadigugulau meta kabo boda matadiyena se hededehemasalahadi."

Yaubada ye kitakitaheteteda
(Mataiyo 10:28-31)

4 *[Na Yesu yona hedehedede ye tubei ye wane,]* "Kagu kahao, ya hededelaowa, tabu buluma tauhemwaloina kwa matausiyeidi, na nige gonowana saha hesau se ginauli'uyoi.
5 Na kabo yomiu ya hedehedede meta kaiteya bena kwa matausiyei: *[Yaubada]* bena kwa matausiyei. Iya gonowana ye kaiunu yo hinage yona gigibwali gonowana unai ye gabalaegomiu kaiwa kalakalasina unai. Ya hededelaowa kalimiuwai: *[Yaubada]* bena kwa matausiyei!
6 Hage, ta nuwatulau pekopeko udiyedi. Maisadi se gagilikalili, na badodi haligigi meta se lokuneidi moni gagilidi labui** mo udiyedi. Na iyamo Yaubada nige hesau ye nuwaluluhiyei.
7 Yo hinage kulumiu maiyawadi meta ye hasilidiko. Unai tabu kwa matausi. Komiu kwa saekalili na kabo pekopeko yawoina."

Bena ta hededehemasalaha'uyoida meta kita Yesu yona tamowai
(Mataiyo 10:32-33, 12:32, 10:19-20)

8 *[Kabo Yesu ye wane,]* "Ya hededelaowa kalimiuyena: Kaiteya boda matadiyena ye hededehemasalaha'uyoi meta iya tauhemuliwatanigau, Tau Natuna hinage kabo ye hededehemasalaha Yaubada yona anelu udiyedi.
9 Na kaiteya ye uhalaegau boda matadiyena meta hinage kabo ya uhalaei Yaubada yona anelu matadiyena.
10 Ena kaiteya Tau Natuna ye hededeheyababa meta Yaubada kabo yona yababa ne ye nuwatugabaei. Na ena kaiteya Yaluwa Tabuna ye hededeheyababa meta Yaubada taba nige yona yababa ne ye nuwatugabaei.
11 Huyana se woyalaegomiu sunago babadadiyao yo magai tanuwagadiyao yo tamowai lakilakidi hekadiyo udiyedi bena se helauhetalagomiu, meta tabu kwa mode kabo idohagi yodi bui kwa moseidi o saha kwa hedede,

** **12:1:** *Yisti:* Yesu yona hedehededede ta unai meta yisti iya lauhekata yabayababana heyaheyasonina. ** **12:6:** *Moni gagilidi labui* meta asaliyona labui.

12 matawuwuna mahanana ne unai Yaluwa Tabuna kabo ye hekatagomiu
na saha kwa hedede."

Tamowai gogogogona palabolena

13 Kabo tamowai hesau boda wa luwadiyena ye hededelau Yesu unai
ye wane, "Taulauhekata, ku hededelau kagu kaha ne unai taba gonowana
tamamai yona gogo ye boitagabaeidi wa ye hekasadi na yogu ye haidima."
14 Yesu ye hededebui ye wane, "Kehagu, teina gogo ta udiyedi yau nige
yomi tauhekasa o tautolehedudulai."
15 Na ye hededelau maudoidi kalidiyena ye wane, "Kwa kitahetete-
namwanamwaegomiu na mahimahihi kabikabidi udoi'udoi bena kwa kai-
haleidi. Matawuwuna mauli kaniyona mamohoina meta nige yomi gogo
badobadodi ne udiyedi."
16 Na kabo Yesu palabole hesau ye hedede udiyedi ye wane, "Taubada
hesau gogogogona yona tano unai meta witi masulina ye lakikalili.
17 Ye nuwanuwatu na ye wane, 'Yogu witi masulina maudoina ta nige yogu
kabagwaugogoina. Saha kabo ya ginauli?'
18 Na ye bom yona ye hedehedede ye wane, 'Teina doha kabo ya ginauli:
Kabo yogu like kabagwaugogoina bagubagunadi wa ya haigabaeidi na
lakilakidi ya ginaulidi. Na udiyedi kabo yogu witi masulina ta yo yogu gogo
namwanamwadi maudoidi ya gwaugogoidi.
19 Na kabo ya bom ya hedede ya wane, "Taubada gogogogona, yom kabag-
waugogo udiyedi meta ginauli namwanamwadi ku gwaugogoidi, na kabo
ku hepaisowadi bolimai lohaloha. Unai kabo paisowa maudoidi udiyedi ku
kaiyawasi, na ku kai, ku numa, yo ku gwauyala mo."'
20 Na Yaubada ye hededelau kalinawai ye wane, 'Kowa yauyaule! Teina
boniyai ta unai kabo yom mauli ya haigabaei, na yom gogo ku gwaugogoidi
kowa hesabam ta kabo kaiteya ye haidi?' "
21 *[Kabo Yesu ye hedede ye wane,]* "Teina laulau ta kabo se tubu kaiteyadi
yodi gogo se gwaugogoidi siya se bom hesabadi, na nige gogo siya ede
Yaubada kalinawai se saekalili wa se gwaugogoidi."

Tabu ta nuwamodemode
(Mataiyo 6:25-34)

22 Kabo Yesu ye hedede'uyo yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, "Unai
ya hededelaowa kalimiuyena: Tabu kwa nuwanuwatukalili yomi mauli
hesabana, bena saha kabo kwa kai, yo taumiu ta hesabana, saha kabo kwa
likwa.
23 Mauli ye saekalili na kabo kai, yo taumiu ta ye saekalili na kabo kaleko!
24 Hage, ao'ao kwa nuwatuidi: Nige se kumakuma, yo nige se kelikeli, yo
nige yodi sanala o kabagwaugogo numadi. Na Yaubada ye hekahekaidi. Na
komiu meta kwa saekalili na kabo manuwa!
25 Luwamiu ne unai kaiteya ye nuwanuwatukalili na unai gonowana kabo
mahana kesega ye tolelaei yona mauli ne unai na ye heloha'uyoi?
26 Na komiu nige gonowana teina ginauli gagilina ta kwa ginauli, unai ede
tabu kwa nuwamodemode ginauli hekadiyo ne udiyedi.
27 Taba pasa gagilidi kwa nuwatuidi idohagi yodi kinikini. Nige se
paisowa, nige kadi kwama se ginaulidi, na ya hededelaowa kalimiuyena:
Solomona yona wasawasa kalekodiyao nige hesau kana kao ye didiga doha
tenem pasa ne.
28 Ena Yaubada lagau ne kadi kao ye henamwadi, siya ede wau se
lala na malaitom se gabudi se kalasi, meta iya gonowana kabo kaleko
namwanamwadi udiyedi komiu ye hekalekogomiu. Mamohoi, komiu
sunuma gagilidi tamowaidiyao!

29 Unai huya maudoina nuwamiu tabu kwa hemodedi kabo saha kwa kai
o kwa numa, yo tabu udiyedi kwa nuwanuwatukalili.
30 Teina ginaulidi ta meta Yaubada nige tausunumaena tanoubu ta unai
se henuwakaliliyeidi. Na kami henuhenuwa maudoidi ta tamamiu kabidi
ye katako.
31 Na komiu bena Yaubada yona basileiya nuwanuwatuna kwa tolebagu-
nai, na kabo ginauli maudoidi ta hinage ye lediwa kalimiuwai."

Gogo galewa ne unai
(Mataiyo 6:19-21)

32 *[Kabo Yesu ye wane,]* "Komiu yogu hekahekatao bodana gagilina ta, tabu
kwa matausi. Matawuwuna tamamiu ye henuwakalili bena yona basileiya
unai maiyamiu kabo kwa tanuwaga.
33 Yomi gogo kwa lokuneidi na monidi kwa moseidi taudehadeha udiyedi.
Ena doha teina kwa ginauli meta yomi wasawasa galewa ne unai kwa
helakidi, na nige gonowana se beyabeya yo se pwasa. Teina wasawasa ta
taukaiwahali nige gonowana se kaiwahalidi yo sulasula nige gonowana se
kaidi.
34 Matawuwuna ede kaiteya teha unai yomi wasawasa se miyamiya, meta
nuwamiu ede temenai."

Bena ta nonoha
(Mataiyo 24:42-44)

35 *[Yesu yona hedehedede ye tubei ye wane,]* "Yomi kaleko bena kwa likwadi
na kwa nonoha paisowa hesabana yo yomi lampa bena se kalakalasi.
36 Kami kao doha heyayai tauhaidi kadi tanuwaga tawasola
kaikaigogona unai ye uyoma na se nayanayai. Na huyana ye lage na
yona numa kawakedana unai ye koikoi, siya kabo gonowana keda se
sokemwamwayauyei.
37 Heyayai tauhaidi ena kadi tanuwaga ye lobaidi se silasilawa yona
huyalagema ne unai, meta kabo gonowana se gwauyala. Ya hededemamo-
hoi kalimiuwai: Kadi tanuwaga kabo kaleko ye likwadi doha heyayai
tauhaina na ye yoganeidi se laoma se tuli na ye hekaidi.
38 Taba boniyai duwaduwalina o malatomtom gagilina unai ye
lage'uyoma na heyayai tauhaidi kadi tanuwaga ne ye lobaidi meta se
silasilawa kabo gonowana se gwauyala.
39 Ginauli kesega ye masalahakalili: Ena taba numa tanuwagana kabina
ye kata mahana saha unai kabo taukaiwahali ye laoma meta kabo ye
silasilawa na taukaiwahali nige gonowana ye lusae yona numa unai.
40 Unai komiu hinage bena kwa nonononoha, matawuwuna Tau Natuna
yona lage mahanana ne nige kabina kwa kata."

Numa taukitahetetena sibasibana
(Mataiyo 24:45-51)

41 Kabo Petelo Yesu ye henamaiyei ye wane, "Guiyau, palabole hedehede-
dena ta kai ka bom kama hedehedede o tamowai maudoidi?"
42 Guiyau ye hededebui ye wane, "Hage, numa taukitahetetena sibasibana
kwa nuwatui. Kana tanuwaga iya ye sunumaei na ye tole bena yona heyayai
tauhaidi maudoidi mahana dudulaidi udiyedi kabo kadi kai ye moseidi.
43 Kana tanuwaga yona huya'uyoma ne unai, ena yona heyayai tauhaina
ta ye lobai yona paisowa wa ye ginaginauli, meta iya gonowana kabo ye
gwauyala.
44 Ya hededemamohoi kalimiuyena: Kana tanuwaga yona gogo maudoidi
kabo ye moseidi bena ye kitahetetedi.

45 Na ena heyayai tauhaina wa ye bom yona ye hedehedede na ye wane,
‘Kagu tanuwaga yona lage'uyoma ye pahilikalili,’ na ye hetubu heyayai
tauhaidi hekadi wa sinesineo yo tatao ye kabihenayaidi na ye kai yo ye numa
yo ye numayauyaule,
46 meta kana tanuwaga kabo ye uyoma na mayadaina yo mahanana meta
yona heyayai tauhaina wa nige kabidi ye kata. Na kabo ye hekamkam-
nakaliliyei na ye tolelae Yaubada nige tausunumaena yodi teha wa unai.
47 Ena heyayai tauhaina hesau kana tanuwaga yona nuwanuwatu kabina
ye kata, na nige ye nonohawatani yo nige ye ginauli, meta kana tanuwaga
kabo iya ye hekamkamnakaliliyei.
48 Na ena kana tanuwaga yona nuwanuwatu nige kabidi ye kata, na
ginauligaibu ye ginaulidi, kabo kana tanuwaga nige gonowana iya ye
hekamkamnakaliliyei.
Kaiteyadi Yaubada ye kainauyaidi na yona hedehedede se nuwat-
ulobainamwanamwaeidi meta ye henuwakalili bena se ginauliwatani-
namwanamwaeidi. Na kaiteyadi ye kainauyakaliliyeidi meta ye henuwa
bena yona hedehedede se ginauliwataninamwanamwakaliliyeidi.”

Hewaiunu Yesu debanaena (Mataiyo 10:34-36)

49 “Ya dobima ta bena kaiwa ya yuhi tanoubu ta unai,** na ya henuwakalili
bena iya ede ye kalakalasi.
50 Kamkamna lakilakikalilina** kabo ya lulau unai na ya
nuwanuwatukalili ye lau ee kana siga yogu kamkamna ne ye gehe.
51 Yomi nuwatu bena nuwadaumwali ya baheiyama tanoubu ta unai?
Nige! Ya hededelaowa kalimiuwai meta haitolebilibili ya baheiyama.
52 Mayadai ta unai ye hetubu na ye lau meta numa kesega unai tamowai
badodi haligigi kabo se haihaitolebilibili'uyoidi yau debaguwai, taudi haiy-
ona kabo labui se hewaiunudi yo labui kabo haiyona se hewaiunudi.
53 Tama kabo natuna loheya ye hewaiunu, yo loheya kabo tamana ye
hewaiunu. Sina kabo natuna waihiu ye hewaiunu, yo waihiu kabo sinana ye
hewaiunu. Na sina kabo natuna loheya mwanena ye hewaiunu, yo waihiu
kabo lawana ye hewaiunu.”

Huya kaimasidi (Mataiyo 16:1-4, Maleko 8:11-13)

54 Yesu yona hedehedede wa ye tubei na boda wa udiyedi ye wane, “Ena
yalohi kwa kita teha yalasi ne unai ye saesaema, kwa wane, kabo nabu ye
talu, na ye talu.
55 Yo ena yawana ye lotalu kamnana kwa lapui meta kwa wane, kabo ye
gigibwali, na mamohoi kabo ye tubu.
56 Komiu taukailupolupo! Tanoubu yo yada kadi kao gonowana kwa
kitalobaidi. Na idohagi to saha se tubutubu teina mayadai ta udiyedi nige
gonowana kwa kitalobaidi?
57 Idohagi to nige gonowana kwa bom kwa kitahekasa meta saha ye
namwa yo ye dudulai *[teina huya ta unai]*? *[Hage, teina heyaheyasoni ta kwa
nuwatui:]*

** **12:49:** *Ya dobima ta bena kaiwa ya yuhi tanoubu ta unai:* Kaiwa ne kana paisowa ede metolo doha gole o siluba ye gabuhe'a'adi. Na Yesu ye henuwa bena yona tamowai se a'a na tamowai yabayababadi ye tolehesuwaladi. ** **12:50:** *Kamkamna lakilakikalilina* Yesu ye heyasoniyei babatiso unai, na kalina Giliki unai Luka ye kuli ye wane, *Kabo ya lulau babatiso hesau unai.*

58 Ena tamowai hesau *[kam hagahaga debanawai]* bena ye woyalaego
kabalauhetala unai, meta keda ne unai kwa laulau na ku kaipatebayao
bena yom teha ku hedudulai. Ena nige, kabo ye woyalaego tauhelauhetala
matanawai. Na tauhelauhetala wa kabo ye tolelaego yona taupaisowa unai,
na iya kabo ye tolego numatutugudu unai.
59 Ya hededemamohoi: Taba nige se hepesago ye lau ee kana siga kam
hagahaga maudoidi ku hedudulaihegehedi." **

13

Bena nuwamiu kwa buidi

1 Huyana ne unai tamowai hekadiyo se laoma Yesu unai na Galili ta-
mowaidi hekadi wasadi yona se hedehedede. Siya yodi kaitalasam se ginauli
Numa Tabuna unai, na Pilato yona tau'iyala se koihemwaloidi ede kwasi-
nadiyao se bwalilidobi yodi kaitalasam suisuidi kwasinadi wa udiyedi.
2 Yesu ye hededebui ye wane, "Galili tamowaidi ta se kamkamna doha
tenem na unai yomi nuwatu idohagi, bena siya se yababakalili na kabo Galili
tamowaidi hekadiyo?
3 Na ya hededelaowa kalimiuyena, teina ta nige! Na ena nige nuwamiu
kwa buidi, komiu hinage kabo kwa boita.
4 Na huyana Silowama unai numa kewana saesaena ye guli na tamowai
badodi 18 ye koihemwaloidi meta nuwanuwatudi doha saha? Yomi nuwatu
bena siya se yababakalili na kabo Yelusalema unai taumiya maudoidi?
5 Ya hededelaowa kalimiuyena, teina ta nige! Na ena nige nuwamiu kwa
buidi, kabo komiu hinage kwa boita."
6 Na kabo Yesu teina palabole ta ye hedede kalidiyena: "Tamowai hesau
yona wine koyana, na unai meta bosibosi ye kumai. Na ye lau kaniyona ye
loya na nige kaniyona hesau ye lobai.
7 Ede ye hededelau koya taupaisowaina wa unai ye wane, 'Bolimai
haiyona ya laolaoma inai kaiwa ta kaniyona ya tautaulalakaidi na nige
kaniyona hesau ya lobai. Unai ku koiheguli. Nige gonowana bwatano ye
hepahepaisowagaibui.'
8 Na koya taupaisowaina wa ye wane, 'Tanuwaga, taba gonowana ku
kitagabaei bolimai kesega, na yau kabo wuwuna ne ya kelihetakikili na
bwatano kabahemasulina ya tole.
9 Ena bolimai hesau ne unai na ye kaniyo meta ye namwa, ena nige, kabo
gonowana ku koigabaei.' "

Sabati unai Yesu sinebada hesau ye henamwanamwa

10 Na Sabati mayadaina hesau unai Yesu ye lau sunago hesau unai ye
lauhekata.
11 Na temenai meta sinebada hesau yaluwa yabayababana ye hebunibuni
bolimai 18, yo dagelana ye you na nige gonowana ye tolodudulai'uyo.
12 Huyana Yesu sinebada wa ye kita ede ye yoganeiyama na ye wane, "Kam
kasiyebwa ne unai ya yailihaigo."
13 Na nimana ye tolesaedi iya kewana unai na mahanana ne unai ye
tolodudulai na Yaubada ye hedebasaei.
14 Sunago wa badana ye koipili matawuwuna mayadai Sabati unai Yesu
henamwanamwa paisowana ye ginauli, ede ye hedehededelau tamowai
wa udiyedi ye wane, "Sabati kesega unai mayadai badona haligigi-kesega

** **12:59:** *kam hagahaga maudoidi ku hedudulaihegehedi:* Luka ye kuli kalina Giliki unai, *ye lau ee lepetona gehegehena ku hemaisa.*

udiyedi gonowana ta paisowa. Tenem mayadaidi ne udiyedi bena kwa laoma henamwanamwa kwa lobai, na nige Sabati unai."

15 Guiyau ye hededebui iya unai ye wane, "Komiu sunago babadadiyao meta taukailupolupo. Mamohoi, komiu nige Sabati mayadaina unai yomi bulumakau yo donki yodi kabamiya udiyedi kwa yailihaidi na kwa woy-alaedi waila se numa?

16 Na teina sinebada ta meta Abelahama kana isimulita hesau, na bolimai 18 Satani ye kabikabihekahini kana kasiyebwa unai. Na idohagi to ku hekaiyawasigau tabu Sabati unai iya kana kaukau unai ya yailihai?"

17 Na yona hedehedede ta unai meta kana waiunu maudoidi ye hemwadinedi. Na bodalakilaki wa se gwauyalakalili laulau namwanamwadi maudoidi ye ginaulidi wa udiyedi.

Tuma gagilidi yo yisti heyaheyasonidi (Mataiyo 13:31-33, Maleko 4:30-32)

18 Na Yesu ye henamai ye wane, "Yaubada yona basileiya meta kana kao doha saha? Saha unai kabo ya hekaigonogonowai?

19 Iya kana kao doha kaiwa tumana gagilina** tamowai hesau ye hai na yona koyaena ye kumai. Like ne kabo ye kini ye hemala kaiwa lakilakina, kabo manuwa se laoma lagana ne udiyedi se kabinoi."

20 Yesu ye hedehededeʼuyo ye wane, "Saha unai kabo Yaubada yona basileiya ya hekaigonogonowai?

21 Iya ede doha waihiu hesau yisti ye hai na pwalawa disina lakilakina unai ye hebwali. Kabo yisti ne pwalawa maudoina wa ye hesese."

Kawakeda gagilina (Mataiyo 7:13-14,22-23 yo 8:11-12)

22 Yesu ye laulau Yelusalema hesabana na magai lakilakidi yo gagilidi udiyedi ye laulauhekata.

23 Na tamowai hesau iya ye henamaiyei ye wane, "Guiyau, tamowai hisahisadi mo kabo mauli nige kana siga se hai?" Ede Yesu ye hededebui ye wane,

24 "Kwa kaipatebayao bena kawakeda gagilina unai kwa lusae, matawuwuna tamowai se bado kabo se kaipate bena se lusae na iyamo nige gonowadi.

25 Huyana numa tanuwagana ye tolo na ye lau keda ye gudui, komiu kabo dagela ne unai kwa tolo na kwa koikoi yo kwa kaikaibwada kwa wane, 'Tanuwaga, keda ku sokeyama na ka mwalaewa!'

Kabo ye hededelaowa kalimiuyena ye wane, 'Nige kabimiu ya kata o haedi kwa laolaoma.'

26 Na kabo kwa hededelau kwa wane, 'Kowa yo kai ta kaikai yo ta numagogoi, yo yoma magai kedadiyao udiyedi ku lauhekata.'

27 Na kabo ye hedehededeʼuyo kalimiuyena ye wane, 'Nige kabimiu ya kata o haedi kwa laolaoma. Kwa tausuwala, komiu maudoimiu laulau yabayababadi tauginaulidi!'

28 Huyana Abelahama, Isako yo Yakobo yo peloweta maudoidi kwa kitadi Yaubada yona basileiya unai, na komiu dagela ne unai, meta kabo kwa dou yo kawamiu kwa kapuyahisidi.

29 Tamowai kabo teha bolime, teha yalasi, teha yawana, yo teha bwauli udiyedi se laoma na se tuli Yaubada yona basileiya kaikaigogona unai.

** **13:19:** *Kaiwa tumana gagilina* ne Dimdim unai hesana se katai ede mustard.

30 Mamohoi! Hekadi mayadai ta unai se mulita kabo se baguna, na hekadi
mayadai ta unai se baguna meta kabo se mulita."

Yesu Yelusalema ye katekamkamnaei
(Mataiyo 23:37-39)

31 Huyana ne unai Paliseya tamowaidi hekadiyo se laoma Yesu unai na se
hededelau unai se wane, "Bena magai ta ku laugabaei na ku lau teha hesau,
matawuwuna Heloda ye henuwa bena ye unuhemwaloigo."
32 Yesu ye hededebui ye wane, "Kwa lau kwa hededelau teina kedewa
nukula** ta unai: Madai yo malaitom kabo yaluwa yabayababadi ya hed-
edehepesadi yo tamowai ya henamwanamwadi, na mayadai hehaiyonana
ne unai kabo yogu paisowa ya hegehe.
33 Iyamo madai, malaitom yo itenai meta yogu keda ta unai ya laulau
Yelusalema hesabana, matawuwuna nige gonowana peloweta hesau
Yelusalema dagelana ne unai se unuhemwaloi.
34 Yelusalema, Yelusalema! Kowa peloweta taukoihemwaloidi yo tamowai
Yaubada ye hetamalidiwa kalimyena meta ku hekalawekudi. Huya mau-
doina meta ya henuwa bena natumwao ya kabigogoidima doha kamkam
sinadi natunao ye kabigogoidi pepenao gunidiyena, na iyamo komiu nige
kwa henuwa.
35 Unai sola kwa kita, Yaubada yomi magai kabo ye nuwagabaei na nige
tamowaina. Na ya hededemamohoi kalimiuyena: Nige gonowana kwa
kita'uyoigau kana siga kwa wane, 'Ka hedebasaego, kowa Guiyau hesanawai
ku laoma!' "

14

Yesu Paliseya tamowaina hesau yona numa unai

1 Sabati hesau unai Yesu ye lau Paliseya tamowaina saesaena yona
numa unai se kaikai, na temenai Paliseya tamowaidiyao yo laugagayo
taulauhekataena hekadi iya se kaikewasipwanamwanamwaei.
2 Na tamowai hesau kasikasiyebwana meta kaena yo nimana se loloni, na
ye laoma Yesu talanuwana unai ye tolo.
3 Yesu Paliseya tamowaidi yo laugagayo taulauhekataedi ye henamaiyeidi
ye wane, "Gonowana kabo tamowai sabati unai ta henamwanamwa o nige?"
4 Na se mwanomwanou. Unai Yesu tamowai wa ye kabilau unai, na ye
henamwanamwa na ye hetamali ye lau.
5 Kabo ye henamaiyeidi ye wane, "Ena kowa hesau natum o yom bu-
lumakau mayadai Sabati unai ye bekudobi wailakeli duhana unai, kabo ku
laumwamwayau ku tabeisini o nige?"
6 Na nige gonowana yona henamai wa se bui.
7 Huyana ne unai Yesu ye kitalobai meta taumana hekadi kabatuli
namwanamwadi se kaikaisunuwaidi, ede teina palabole ta ye hedede
udiyedi na ye wane,
8 "Huyana tamowai hesau ye kaibwadaigo ku lau hetahetawasola kaikai-
gogona unai, tabu kabatuli saesaena unai ku tuli, madai tamowai hesau
saesaena ye kaibwadaiyako na kabo kowa.
9 Ena mamohoi, kabo tauyogaisinigo wa maiyana kana taumana saesaena
se laoma na ye hededelaowa kalimwai ye wane, 'Teina tamowai ta yom
kabatuli me ku mosei unai ye tuli.' Kowa kabo ma mwadimwadinem na
kabatuli dobidobina unai ku tuli.

** **13:32:** *Kedewa nukula* iya taukailupolupo heyaheyasonidi. Tamowaidi ne, siya meta se sonoga, iyamo nige yodi gigibwali, unai se matamatausigaibu. Dimdim unai se wane *fox*.

10 Na huyana se yogaisinigo na kabatuli dobidobina ku hai, tauyogaisinigo
wa kabo ye laowa ye hededelaowa kalimwai ye wane, ‘Kehagu, ku tulisae
kabatuli namwanamwana ne unai.’ Na tenem unai tauyogaisinigo wa ye
hekasisiyeigo taumana maudoidi matadiwai.
11 Ya hededelaowa kalimiuwai: Kaiteya ye bom ye hesae'uyoi, Yaubada
kabo ye henuwadobidobiyei, yo kaiteya ye nuwadobidobi, Yaubada kabo ye
hesaei.”
12 Kabo Yesu ye hededelau tauyogaisinina wa unai ye wane, “Huyana
mayadailaki kaina o boniyai kaina ku ginauli, meta tabu yom labini o kam
kahao o kehamwao o helem taumiya gogogogodiyao ku kaikaibwadaidi.
Ena doha teina ku yogaisinidi, nuwana siya hinage kabo se kaibwadaigo, na
teina unai kabo se hemaisago.
13 Na huyana kaikaigogo lakilakina ku ginauli, meta taudehadeha,
taubunibuni, kaeyabayababa yo taumatagibugibu ku yogaisinidi.
14 Unai kabo gonowana ku gwauyala, matawuwuna siya nige gonowana
yom kainauya buina se haiyawa, na tamowai laulaududulaidi yodi huy-
atolo'uyo mayadaina ne unai Yaubada kabo yom kainauya buina ye
haiyawa.”

Kaikaigogo lakilakina palabolena (Mataiyo 22:1-10)

15 Taumana hesau Yesu maiyana se tutuli wa yona hedehedede ta ye lapui
ede ye hededelau unai ye wane, “Siya kaiteyadi Yaubada yona basileiya
kaikaigogona ne unai se kaikai meta gonowana kabo se gwauyala.”
16 Kabo Yesu *[palabole ta ye hedede udiyedi]* ye wane, “Tamowai hesau
kaikaigogo lakilakina ye kabinonohai, na tamowai gwaudi ye kaibwadaidi.
17 Kaikaigogo mahanana ye lage, ede tamowai wa yona heyayai tauhaina
ye hetamali ye lau kaiteyadi ye kaibwadaidi wa hesabadi na ye hededelau
udiyedi ye wane, ‘Kwa laoma, ginauli maudoidi se kabinonohaidiko.’
18 Na hesau to hesau yona kabatolo unai ye hedehedede. Tamowai
bagubagunana ye wane, ‘Yau tano kaboina ya hemaisa, na bena ya lau ya
kita. Yauwedo! Unai taba nige ya laowa.’
19 Na hesau ye wane, ‘Kaboina bulumakau badodi saudoudoi** ya
hemaisadi, na bena ya lau ya kitadi na ya lautonogidi. Yauwedo! Unai taba
nige ya laowa.’
20 Na hinage hesau ye wane, ‘Yau kaboina ta ya tawasola, tenem unai taba
nige ya laowa.’
21 Heyayai tauhaina wa ye uyoma na kana tanuwaga yona ye hedehedede,
ede numa tanuwagana wa ye koipilikalili na ye hededelau yona heyayai
tauhaina wa unai ye wane, ‘Ku laumwamwayau ku lau keda lakilakidi
yo gagilidi magailaki ta udiyedi meta tamowai dehadehadi, taubunibuni,
taumatagibugibu, yo kae daedaelodi ku woyaidima.’
22 Heyayai tauhaina wa *[ye lau, na ye uyoma ede]* ye wane, ‘Tanuwaga, saha
ku hedededi wa ya ginaulidiko, na iyamo yom numa sola nige ye mwayau.’
23 Kabo numa tanuwagana ye hededelau yona heyayai tauhaina wa unai
ye wane, ‘Ku lau magailaki ta dagelana udiyedi keda lakilakidi yo gagilidi,
metai tamowaidiyao ku hededebayao kalidiyena bena se laoma, to yogu
numa ne ye mwayau.

** **14:19:** *Bulumakau badodi saudoudoi:* Luka ye kuli, *bulumakau kabakaulabuiyedi haligigi ya hemaisadi,*siya ede bulumakau badodi saudoudoi. Kaniyona ede, bulumakau labui labui se hep-aisowadi yodi koyapaisowa udiyedi. Kabakaulabuiyedi se tole gadodi udiyedi na kabo bwatano kabagiyagiyali se niuniuli o witi kaniyona kabakabiyawasidi unai se paisowa, o paisowa saha hesau se ginauli.

24 Ya hededelaowa, siya kaiteyadi ya kaibwadabagunaidi wa taba nige
yogu kaikaigogo unai se kaikai.' "

Yesu hemuliwatanina meta ma maisana

25 Yesu maiyanao bodalakilaki se laulau, na ye tolobui na ye hededelau
udiyedi ye wane,

26 "Ena tamowai hesau ye henuwa bena ye hemuliwatanigau, na iyamo
tamana, sinana, mwanena, natunao, kana kahao yo lounao, yo hinage yona
mauli ye nuwatukaliliyeidi, kabo iya nige gonowana yogu hekahekata.

27 Yo kaiteya nige yona sataulo ye bahei** na ye hemuliwatanigau, meta
iya nige gonowana yogu hekahekata.

28 Taba ku henuwa bena numa kewana saesaena ku ginauli, bagubaguna
ku tulibigabiga na maisana lakina ku kaimasiyei meta gonowana kabo
numa ne ku hegehe.

29 Taba numa ne ku hetubu ku ginauli na nige gonowana ku hegehe, siya
kaiteyadi numa ne taukitana kabo se talatalawasiyeigo

30 se wane, 'Teina tamowai ta ye hetubu numa ne ye kabi, na nige
gonowana ye hegehe.'

31 Taba wasawasa hesau bena wasawasa hesau ye iyalai, bagubaguna
ye tulibigabiga na ye kitasipwai'uyoi meta yona iyala tamowaidi badona
10,000 ne kabo gonowana wasawasa hesauna yona tau'iyala badona 20,000
ne ye iyalaidi, o nige.

32 Ena nige gonowana, na wasawasa hesauna wa sola kedalohalohawai,
kabo yona tautauwasa ye hetamalidi bena nuwadaumwali se kaibwadai.

33 Gonogonowana doha teina, komiu kaiteyadi nige yomi gogo maudoidi
kwa nuwagabaedi meta nige gonowana kwa hemala yau yogu hekahekatao.

34 Kalita meta ye namwa, na taba kamnana ye gehe, taba nige gonowana
kamnana ye hai'uyoi.**

35 Unai ede nige gonowana ta hepaisowa bwatano unai o tano kaba-
henamwana unai, na iya kabo se gabaei. Kaiteyadi gonowana se lapulapui
bena se lapulapuinamwanamwa!"

15

Mamoe ye taukwadalele palabolena
(Mataiyo 18:10-14)

1 Takisi tautanotano yo ba'aya tamowaidi se laomagogoi bena Yesu saha
ye hedededi wa se lapuidi.

2 Na Paliseya yo laugagayo taulauhekataena tamowaidi se gadigadigugu
se wane, "Teina tamowai ta yababa tamowaidi ye hailobaidi yo maiyanao
se kaikai."

3 Ede Yesu teina palabole ta ye hedede kalidiyena ye wane,

4 "Taba luwamiu ne unai tamowai hesau yona mamoe badodi 100 na
kesega ye taukwadalele, kabo 99 wa tenem teha ne unai ye laugabaedi na
kesega ye taukwadalele wa ye wasenei kana siga ye lobai.

5 Na huyana ye lobai meta ye gwauyalakalili na ye tolesae dabayalona
unai

6 na ye lau magai. Kabo kehanao yo helena taumiya ye yogagogoidi na ye
hededelau kalidiwai ye wane, 'Kwa laoma ta gwauyalagogoi, matawuwuna
yogu mamoe ye taukwadalele wa ya lobaiyako.'

** **14:27:** *Yona sataulo ye bahei:* Hedehedede ta kaniyona meta bena ye talamgabaei'uyoi gonowana Yesu debanaena ye boita. ** **14:34:** Hedehedede ta hinage Maleko 9:50 yo Mataiyo 5:13udiyedi ku hasili.

7 Ya hededelaowa kalimiuwai: Gonogonowana doha, ena ba'aya tauginaulina kesega ye nuwabui, meta galewa ne unai gwauyalalakilaki, na kabo laulaududulai tamowaidi badodi 99, siya nige bena taba se nuwabui ne kalidiyena."

Siluba kesega ye taukwadalele palabolena

8 *[Yesu yona hedehedede ye tubei ye wane,]* "Yo taba sinebada hesau yona moni meta siluba saudoudoi, na kesega ye taukwadalele, kabo saha ye ginauli? Lampa ye gabu na yona numa ne ye kuya na ye wasetautaubigai kana siga ye lobai.

9 Ena ye lobai kabo kana kahao yo helena taumiya ye yogagogoidima na ye hededelau udiyedi ye wane, 'Kwa laoma ta gwauyalagogoi, matawuwuna yogu moni kesega ye taukwadalele wa ya lobaiyako.'

10 Ya hededelaowa kalimiuwai: Gonogonowana doha, ena ba'aya tauginaulina kesega ye nuwabui, meta galewa ne unai Yaubada yona anelu se gwauyalakalili."

Tamowai natunao labui palaboledi

11 Na Yesu yona hedehededе wa ye tubei ye wane, "Tamowai hesau natunao loheloheyao labui.

12 Natuna taumulita wa ye hededelau tamana unai ye wane, 'Tamagu, yom gogo maudoidi udiyedi yogu tupwa ku leyama.' Ede yona gogo wa ye soiyei natunao wa udiyedi.

13 Mayadai hisa se lau na kabo taumulita wa yona gogo maudoidi ye lokunegabaeidi, na monidi wa ye haidi ede magai wa ye laugabaei ye lau magai hesau kedaloha unai. Menai kabo yona moni wa ye hepaisowagaibuidi laulau yabayababadi udiyedi.

14 Yona moni maudoina ye hepaisowahegehe, na kabo hasahasali lakilakikalilina ye lage tenem magai ne ye haihegehe. Tenem huyana ne unai meta nige saha hesau kalinawai.

15 Ede ye lau magai wa tamowaina hesau yona ye paisowa. Tamowai wa ye hetamali ye lau yona puwaka ye kitakitahetetedi yo ye hekahekaidi.

16 Ye henuwa bena puwaka wa kadi kai ne ye kaidi, iyamo nige tamowai hesau ye talamyei taba saha hesau ye kai.

17 Huyana nuwatusibasiba ye uyoma kalinawai ede ye wane, 'Tamagu yona taupaisowa meta kadi kai se kaitoledi, na yau teinai ya hasalikalili nige bayaona kabo ya boita.

18 Unai kabo ya dalahai ya uyo tamagu unai, na ya hededelau unai ya wane, "Tamagu, ya ba'aya Yaubada matanaena yo kowa hinage matamyena.

19 Yau nige ya namwa bena ku kata'uyoigau yau natum, na taba ku kabigau doha yau yom taupaisowa hesau."'

20 Unai ye dalahai ye uyo tamana unai.

Iya sola kedalohaloha unai ye laolaoma na tamana wa ye kitalau natuna ye kita meta nuwana ye kamkamnakalili. Na ye heloi ye lau natuna wa hesabana, ede ye haitalagadoi yo ye sumtai.

21 Na natuna wa ye hededelau tamana unai ye wane, 'Tamagu, ya ba'aya Yaubada matanaena yo kowa hinage matamyena. Yau nige ya namwa bena ku kata'uyoigau natum.'

22 Na tamana wa ye yogalau yona heyayai tauhaidi udiyedi ye wane, 'Mwamwayau! Kaleko namwanamwana kwa baheiyama kwa helikwa, na nimana unai lin kwa tole, yo hinage buti kwa helikwa.

23 Na kwa lau bulumakau natuna sinisinibuna ne kwa koihemwaloi na ta gwauyala yo ta kaikaigogoi.

24 Matawuwuna natugu ta kana kao doha ye boitako, na mahana ta unai ye
mauli'uyo, ye taukwadalele na ta lobai'uyoi.' Ede yodi gwauyala lakilakina
wa se ginauli.
25 Tenem mahanana ne unai natuna taubaguna wa koya unai ye
paipaisowa. Huyana ye uyoma numa dedekanawai meta tamowai se wana
yo se sobusobu dagugudi ye lapui.
26 Ede heyayai tauhaina hesau ye yoganei ye laoma na ye henamaiyei meta
teina saha ye laulau.
27 Heyayai tauhaina wa ye hededebui ye wane, 'Kam kaha wa ye uyoma
magai. Ede tamam bulumakau natuna sinisinibuna wa ye koihemwaloi,
matawuwuna natuna ye uyoma ma namwanamwana.'
28 Na taubaguna wa ye koipili na nige ye henuwa ye mwalaesae. Ede
tamana ye pesa ye lau na ye kaibwadai bena maiyana se mwalaesae.
29 Na taubaguna wa ye hededelau tamana unai ye wane, 'Ku kita ne!
Bolimai hisa yom ya paipaisowa doha yom heyayai tauhaina hesau yo sola
nige huya hesau ya kawagabaeigo. Na iyamo nige gouti natuna ku leyama
bena unai kagu kahao maiyaguwao ka kaikaigogoi.
30 Na teina natum ta yom moni ye gabagaibuidi sinesineo yabayababadi
udiyedi, na ye uyoma magai, ede bulumakau natuna sinisinibuna ku koi-
hemwaloi iya hesabana.'
31 Na tamana ye hededelau unai ye wane, 'Natugu, huya maudoina kowa
maidagu, yo yogu gogo maudoidi meta kowa yom.
32 Na teina kam kaha ta kana kao doha ye boitako na mahana ta unai ye
mauli'uyo, ye taukwadalele na ta lobai'uyoi. Unai ye namwa mo taba ta
kaikaigogoi yo ta gwauyala.'"

16

Taukitakitahetete sonosonogana palabolena

1 Yesu ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, "Tamowai
gogogogona hesau iya yona gogo taukitakitahetetena se hegilu meta yona
gogo ye kaiheyagaibuidi.
2 Unai tamowai gogogogona wa yona taukitakitahetete ye yoganei na ye
hededelau unai ye wane, 'Na wasam ya lapui ta meta mamohoi? Tenem unai
ya henuwa bena yogu moni kitakitahetetena bukadi ku ledima na ya kitadi,
matawuwuna nige gonowana kitakitahetete paisowana ta ku ginauli'uyoi.'
3 Kabo taukitakitahetete wa ye bom yona ye hedehedede ye wane, 'Saha
kabo ya ginauli? Kagu tanuwaga yogu paisowa ta unai kabo ye hepesagau,
na yau nige yogu bayao gonowana kabo bwatano ya keli, yo kaibwada
hinage kagu mwadimwadine.
4 Kabina ya kata saha kabo ya ginauli na tenem unai tamowai gonowana
kabo se yogaisinigau yodi numa udiyedi, huyana paisowa ta unai kagu
tanuwaga ye hepesagau.'
5 Unai ede kana tanuwaga yona gogo udiyedi taukaihagahaga kesega
kesega ye yoganeidi. Na bagubagunana wa ye henamaiyei ye wane, 'Kowa
kam hagahaga lakina doha saha kagu tanuwaga unai?'
6 Tamowai wa ye wane, 'Kagu hagahaga meta olibe bunamana lakina ede
3,000 lita.' Na taukitakitahetete wa ye wane, 'Yom hagahaga pepwana ku
hai, mwamwayau ku tuli na 1,500 lita ku kulidi.'
7 Na tamowai helabuina ye henamaiyei ye wane, 'Na kowa kam hagahaga
hisa?' Ede taukaihagahaga wa ye wane, 'Kagu hagahaga meta witi baikidi
badodi 100.' Taukitakitahetete wa ye wane, 'Yom hagahaga pepwana ku hai
na baiki badodi 80 ku kulidi.'

8 Unai tanuwaga wa yona taukitakitahetete nige dudulaina wa ye hededehenamwa yona kabikabi sonosonogadi wa debadiwai.
Ya hededelaowa kalimiuwai: Tanoubu ta tamowaidiyao yodi kabikabi tamowai hekadi udiyedi meta se sonogakalili, na kabo Yaubada yona mala unai taumiyamiya yodi kabikabi.
9 Unai taba tanoubu ta gogodiyao kwa hepaisowanamwanamwaedi na udiyedi tamowai kwa saguidi, na siya kabo se hemala kehamiyao. Na huyana yomi wasawasa ne se gehe meta kabo se yogaisinigomiu na maiyamiyao kwa miya.
10 Iya kaiteya ginauli gagilidi ye kitahetetenamwanamwaedi meta hinage ginauli lakilakidi kabo ye kitahetetenamwanamwaedi. Yo kaiteya ginauli gagilidi nige ye kitahetetenamwanamwaedi meta hinage ginauli lakilakidi nige gonowana ye kitahetetenamwanamwaedi.
11 Ena komiu tanoubu ta ginaulidiyao udiyedi yomi kitakitahetete nige se dudulai, kaiteya kabo ye sunumaeigomiu na wasawasa mamohoidi ye lediwa bena kwa kitahetetedi?
12 Yo ena tamowai hesau yona gogo nige kwa kitahetetenamwanamwaei, kaiteya kabo ye sunumaeigomiu na gogo ye mosegabaeidi kalimiuyena?
13 Heyayai tauhaina meta nige gonowana tanuwaga labui yodi ye paisowa. Hesau kabo ye subu na hesauna wa kabo ye henuwa, o bagubagunana wa yona nuwatu ye ginauliwatanidi ma nuwakohihaina, na hesauna wa ye kitadobidobiyei. Unai nige gonowana Yaubada yo moni yodi kwa paisowa."
14 Paliseya tamowaidi, siya moni taugadosisiyeidi, hedehedede ta se lapui meta Yesu se kaoyababaei.
15 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Tamowai matadiyena kwa hededehesae'uyoigomiu meta komiu laulaududulai tamowaidi, na Yaubada nuwamiu kabidi ye katako. Ginauli saha tamowai se kitahesaekaliliyeidi meta Yaubada matanawai se yababakalili."

Lauhekata hekadiyo

16 *[Yesu ye hededetubei ye wane,]* "Mose yona laugagayo yo peloweta yodi hedehedede wa se wasaduwaiyeidi ye lau ee Yowane ye laoma. Muliyena Yaubada yona basileiya wasana namwanamwana yau ya hededehemasalaha, na tamowai maudoidi ya kaibwadakaliliyeidi bena se lusae basileiya wa unai.
17 Galewa yo tanoubu ta kabo se taukwadalele, na *[Mose yona]* laugagayo maudoidi udiyedi taba nige kulikuli gagilina hesau ye taukwadalele.
18 *[Doha hinage]* inawase laugagayona ta *[nige gonowana ta bui]*:** Ena loheya hesau mwanena ye inawasei na waihiu hesau ye tawasolai, meta ye ganawali. Na ena loheya hesau waihiu ina'inawasena ye tawasolai, meta iya hinage ye ganawali."

Tamowai gogogogona yo Lasalo

19 "Tamowai gogogogona hesau iya meta kaleko maisa lakilakidi ye likwadi yo huya badobado meta nige saha hesau ye wasenei na ye gwaugwauyala mo.
20 Na yona numa kawamatana unai meta taukaikaibwada tamowaina hesau se tole, hesana ede Lasalo, iya meta tauna bonu se laugilihai

** **16:18:** Yesu inawase laugagayona hedehededena ye hedehededei matawuwuna Paliseya yo laugagayo taulauhekataena wa laugagayo ta se bui na inawase se kawanamwanamwaei (Mataiyo 19:1-12). Ganawali meta laugagayo, unai Yesu yona hedehedede ta kaniyona meta tabu ta ina'inawase.

21 yo ye henuwakalili bena tamowai gogogogona wa yona hatahata unai
kana kai mapuladi se beku wa ye kaidi. Na kedewa se laoma meta bonuna
wa se namosidi.
22 Huyana taukaikaibwada wa ye boita meta anelu se bahelaei se hetuli
Abelahama dedekanawai. Tamowai gogogogona wa hinage ye boita ede
bwayabwaya unai se tole.
23 Na iya Hade luwana unai meta ye kamkamnalakilaki, na matana ye
tuusaedi meta Abelahama ye kita kedalohawai maiyana Lasalo se tutuli.
24 Unai ye yogasae kalinawai ye wane, 'Tamagu Abelahama, ku
katekamkamnaegau na Lasalo ku hetamali ye lau waila unai nimagigina ye
hedakwa na memenagu ye hegwagwama, matawuwuna kaiwa ta unai ya
kamkamnakalili.'
25 Na Abelahama yona bui ye mosei ye wane, 'Natugu, ku nuwatui,
yom mauli mayadaidi udiyedi yom ginauli namwanamwadi ku haidiko, na
Lasalo ginauli yababadi ye haidi, na mayadai ta unai kamnana se namwa na
kowa ku kamkamnakalili.
26 Yo hinage kowa yo kai duwaduwalida ne unai meta duha lohalohana,
unai ede nige gonowana kabo hesau inai ye kawasilaowa metai yo nige
gonowana hesau metai ye kawasilaoma kalimaiwai.'
27 Ede tamowai gogogogona wa ye wane, 'Tamagu, ya kaibwadaigo, Lasalo
ku hetamali ye lau yogu numa bodana udiyedi,
28 kagu kahao haligigi ne ye hededebayao udiyedi, na taba nige se laoma
kabakamkamna magaina ta unai.'
29 Abelahama yona bui ye mosei ye wane, 'Mose yo peloweta bukadi wa
siya ede temenai, na taba yodi hedehedede ne udiyedi se lapulau.'
30 Na tamowai gogogogona wa ye wane, 'Nige! Tamagu Abelahama, taba
tamowai hesau boita unai ye tolo'uyo na ye dobi udiyedi, kabo se nuwabui.'
31 Ye hededelau unai ye wane, 'Ena nige se lapulapulau Mose yo peloweta
udiyedi, meta tamowai hesau boita unai ye tolo'uyo wa taba nige gonowana
ye henuwabuidi.' "

17

Yababa nuwatugabaeina yo sunuma hedehedededi
(Mataiyo 18:6-7 yo 18:15 yo 18:21-22, Maleko 9:42)

1 Yesu ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, "Mamohoi,
tamowai yodi kabakalabesibesi kabo se hekalodi, na ahani mo iya kal-
abesibesi tauhetubudi ne.
2 Ye namwa mo taba iya gadona ne unai weku lakilakina se pai na se heyoli
gabwa ne unai, na nige ye namwa taba teina tamowai dobidobidi** ta hesau
ye woyasapuli na yababa ye ginauli.
3 Unai kwa kitahetetenamwanamwaeigomiu. Ena kam kaha o loum
ba'aya ye ginauli, ku guguyai. Ena ye nuwabui, yona ba'aya kalimwai ku
nuwatugabaei.
4 Ena mayadai kesega unai yababa ye ginauli kalimwai ma haligigi-labui,
yo ma haligigi-labui ye uyoma ye wane, 'Ya nuwabui', meta taba yona ba'aya
kalimwai ne ku nuwatugabaeidi."
5 Apostolo wa se hededelau Guiyau unai se wane, "Yoma sunuma ku
helakidi."

** **17:2:** *Tamowai dobidobidi:* Kalina Giliki unai hedehedede ta kaniyona labui: *Tamowai gagilina,* o, *wawaya,* yo, *tamowai dobidobina,* siya ede tamowai lakilakidi se kitadobidobiyeidi, yo hinage wawayao.

6 Na Guiyau ye hededebui ye wane, “Taba yomi sunuma se gagili doha
kaiwa tumana gagilikalilina** meta gonowana kabo kwa hededelau kaiwa
ne unai, ‘Ku suluhihaigo na gabwa ne unai ku kumaigo’, kabo ye kawak-
abiyeigomiu.
7 Taba komiu luwamiuyena hesau yona heyayai tauhaina koya ye
paipaisowai o mamoe ye kitakitahetetedi na ye uyoma magai, meta kana
tanuwaga taba nige ye hededelau unai ye wane, ‘Ku laoma ku tuli na ku
kaikai!’
8 Na ye hededelau unai ye wane, ‘Ku dui ku kabinonoha na kabo kagu kai
ku nonohai na ku suwayama ya kaikai yo ya numa. Muliyena kabo hinage
ku kaikai yo ku numa.’
9 Saha ye hedededi ne yona heyayai tauhaina wa ye ginauliwatanidi,
iyamo kana tanuwaga taba nige ye lautokiyei.
10 Gonogonowana doha komiu hinage, ena ginauli maudoidi Yaubada ye
hedededi wa kwa ginaulidi, kabo kwa wane, ‘Kai meta heyayai tauhaidi
dobidobidi mo, na kama paisowa mo ka ginaulidi.’”

Yesu tamowai saudoudoi lepela udiyedi ye henamwanamwadi

11 Na Yesu yona lau Yelusalema ne hesabana meta Samaliya yo Galili kadi
sigasiga duwaduwalina ye tauwatani na ye lau.
12 Na huyana ye lusae magai hesau unai, meta lepela tamowaidi badodi
saudoudoi iya se hailobai. Na yodi kabatolo ne meta musamusana ye loha
13 na se yoga ma kalinalakilakidi Yesu unai se wane, “Yesu, Tanuwaga, ku
katekamkamnaegai!”
14 Yesu ye kitalau na ye kitadi meta ye wane, “Kwa lau yo kwa
hemasalaha'uyoigomiu taukaitalasam tamowaidi udiyedi.” Na se laulau
taukaitalasam hesabadi na keda wa unai se namwanamwa.
15 Na kadi kaha hesau ye kita meta ye namwanamwako, ede ye uyo na
kalinalakilaki unai Yaubada ye hedebasaei.
16 Na ye guliyaboyabomdobi Yesu kaena udiyedi na ye lautokiyei. Na iya
meta Samaliya tamowaina.
17 Yesu ye hedede ye wane, “Taudi saudoudoi se namwanamwa. Na
haligigi-hasi wa meta haedi?
18 Idohagi to nige tamowai hesau ye laoma bena Yaubada ye lautokiyei, na
teina laolaoma tamowaina ta ye bom mo?”
19 Kabo ye hededelau kalinawai ye wane, “Ku tolo na ku lau, yom sunuma
wa ye henamwanamwago.”

Yaubada yona basileiya yona huyalaoma
(Mataiyo 24:23-28 yo 24:36-41)

20 Mayadai hesau unai Paliseya hekadi Yesu se henamaiyei se wane,
“Kaiuyana kabo Yaubada yona basileiya ye laoma?” Yesu ye hededebui
ye wane, “Yaubada yona basileiya yona laoma ne meta nige gonowana
matamiuyena kwa kita,
21 yo nige gonowana tamowai hesau ye wane, ‘Kwa kita, iya ede teina,’
o ‘Iya ede tenem!’ Matawuwuna Yaubada yona basileiya meta ye laomako
luwamiuyena.”
22 Kabo Yesu ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane,
“Huyana ye laolaoma kabo kwa henuwakalili bena Tau Natuna yona
tanuwaga mayadaina hesau kwa kita, na iyamo nige gonowana kwa kita.

** **17:6:** *Kaiwa tumana gagilikalilina* ne Dimdim unai hesana se katai ede mustard. Like maudoidi ne udiyedi iya meta tumana se gagilikalili.

23 Tamowai kabo yomiu se hedehedede se wane, ‘Iya ede temenai!’ o ‘Iya
ede teinai!’ Na tabu kwa lau kwa hemuliwatanidi.
24 Matawuwuna Tau Natuna yona huya'uyoma mayadaina ne unai meta
doha namanamali ye sili na dawayana meta yada ne maudoina kabo ye
hedawaya.
25 Na bagubaguna kabo ginauli hekadi udiyedi ye kamkamna yo teina isi
ta iya kabo se subu.
26 Tau Natuna yona laoma ne meta gonogonowana doha Nowa yona huya
mayadaidi wa udiyedi.
27 Tamowai se kaikai, se numanuma yo se tawatawasola ye lau ee kana
siga Nowa ye mwalaesae ake wa unai. Kabo dibwali'utu'utu ye laoma yo
tamowai maudoidi wa ye unuhemwaloihegehedi.
28 Na hinage gonogonowana doha Lota yona mayadai wa unai. Tamowai
se kaikai yo se numanuma, se hemahemaisa yo se kunekune, se kumakuma
yo se kabikabinuma.
29 Na mayadaina Lota Sodoma ye laugabaei meta kaiwa yo salpa
kalakalasidi galewa ne unai se taludobima na tamowai maudoidi wa se
kalamwaloigehe.
30 Gonogonowana doha Tau Natuna yona huyataumasalaha ne unai.
31 Tenem mayadaina ne unai tamowai yona numa kewana unai taba nige
ye pesadobi yona numa kalonawai bena yona gogo ye haidi. Gonogonowana
doha, tamowai yona koya unai ye paipaisowa meta taba nige ye uyo yona
numa, yona gogo hesabadi.
32 Hage, Lota mwanena kwa nuwatui!**
33 Kaiteya yona mauli *[tanoubu ta unai]* ye nuwatukaliliyei meta nige
gonowana mauli *[nige kana siga]* ye lobai. Na kaiteya yona mauli *[tanoubu
ta unai]* ye nuwagabaei yau debaguyena, iya kabo mauli *[nige kana siga]* ye
lobai.
34 Ya hededelaowa kalimiuwai: Tenem boniyaina ne unai tamowai labui
kabakeno kesega unai se kenokeno. Yaubada kabo hesau ye hai na hesau ye
laugabaei.
35-36 Waiwaihiuwo labui meta witi se giligililabulabui. Yaubada kabo
hesau ye hai na hesau ye laugabaei.” **
37 Yona hekahekatao wa se henamaiyei se wane, “Guiyau, teina ta meta
kabo haedi se tubu?” Yodi bui ye moseidi ye wane, “Hage, manuwa
kaikaitaudi kwa nuwatuidi. Siya gonowana suisui sinaledi se lobaidi na
temenai kabo se lagegogoi. *[Gonogonowana doha, komiu hinage kabo kwa
kitalobai meta teina ginaulidi ta haedi se tubu ne.]*”

18

Kwabuli yona kaibwada palabolena

1 Kabo Yesu yona hekahekatao udiyedi palabole hesau ye hedede, unai
ye hemasalaha kalidiwai meta huya maudoina bena se tapwatapwalolo, na
tabu se nuwabasabasa.
2 Ye wane, “Magai hesau unai meta tauhekasa hesau, iya Yaubada nige ye
matausiyei yo tamowai hinage nige ye hekasisiyeidi.

** **17:32:** *Lota mwanena* wasana ede Genese 19:26unai ku hasili. ** **17:35-36:** Pepwa kulikulidi bagubagunadi udiyedi lausoisoi 36 nige se kuli, na muliyena kulikuli hekadiyo udiyedi lausoisoi ne se kuli doha teina: *Tamowai labui kabo koya unai se paisowagogoi. Yaubada kabo hesau ye hai na hesau ye laugabaei.*

3 Na magaina ne unai meta kwabuli hesau, huya badobado ye laolaoma
kalinawai yo ye wane, ‘Kagu waiunu ne unai ku saguigau na yogu dudulai
ku leyama.’
4 Huya lohaloha yona kaibwada wa meta nige ye modei, na mulinawai
kabo ye bom yona ye hedehedede ye wane, ‘Yaubada nige ya matausiyei yo
tamowai nige ya hekasisiyeidi,
5 na teina kwabuli ta huya maudoina ye hemohemodegau, unai yona
dudulai kabo ya mosei. Ena nige, kabo yona kaibwadamuyomuyou ta unai
kamnagu ye heyababa!’ ”
6 Ede Guiyau ye wane, “Tauhekasa nige dudulaina wa yona hedehedede
kwa nuwatuidi.
7 Na ena Yaubada yona kaisunuwa tamowaidi mayadai yo boniyai yodi
kaibwada se tole iya kalinawai meta kabo yodi dudulai ye moseidi o nige?
Kabo yodi kaibwada ne ye hehuhehuyalaei?
8 Ya hededelaowa kalimiuwai: Iya kabo mwamwayau yodi dudulai ye mo-
seidi. Na huyana Tau Natuna ye uyoma, kabo kaiyaulina ta unai tausunuma
hekadi ye lobaidi o nige?”

Paliseya tamowaina yo takisi tautanotano palaboledi

9 Tamowai hekadi yodi nuwatu bena yodi miyamiya se namwakalili,
ede tamowai hekadiyo se kitadobidobiyeidi. Yesu kabo kadi heyaheyasoni
hesau ye hedede ye wane,
10 “Tamowai labui se lusae Numa Tabuna unai se tapwalolo, hesau
Paliseya tamowaina yo hesau takisi tautanotano.
11 Paliseya tamowaina wa ye tolo na ye bom yona ye tapwalolo ye wane,
‘Yaubada, ya lautokiyeigo! Yau meta nige doha tamowai hekadi ne, siya
ede taukaikaiwahali, yababa tauginaginaulidi, tauganaganawali tamowaidi
– yo doha takisi tautanotano ne.
12 Sabati kesega unai meta ma labui ya kaihudi, yo yogu gogo maudoidi
udiyedi meta taiti ya leyawa.’
13 Na takisi tautanotano wa kedalohawai ye tolo. Nige gonowana ye
kaikewasae galewa, na nuwapouna unai ye koi na ye wane, ‘Yaubada, ku
katekamkamnaeigau, yau tamowai ba'aba'ayana.’
14 Ya hededelaowa kalimiuwai: Teina takisi tautanotano ta yona ba'aya
meta Yaubada ye nuwatugabaeidi na ye uyo yona numa. Na Paliseya ta-
mowaina yona ba'aya nige ye nuwatugabaeidi. Matawuwuna siya kaiteyadi
se hededetausae'uyoidi meta kabo Yaubada ye toledobidobiyeidi, yo siya
kaiteyadi se nuwatudobidobiyei'uyoidi meta kabo Yaubada ye hesaedi.”

Wawayao gagilidi Yesu ye hededehenamwadi (Mataiyo 19:13-15, Maleko 10:13-16)

15 Huya hesau tamowai hekadi wawayao gagilidi se baheidima Yesu unai
bena nimana ye tolesaedi kewadi ne udiyedi na ye hededehenamwadi. Na
huyana yona hekahekatao tamowai wa se kitadi meta se dilaidi.
16 Na Yesu wawayao wa ye yoganeidi se laoma iya kalinawai na ye wane,
“Wawayao gagilidi bena se laoma kaliguwai, na tabu kwa hekahekaiyawa-
sidi, matawuwuna tamowai yodi sunuma doha teina wawayao ta meta
galewa basileiyana siya yodi.
17 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Tamowai nige gonowana se lusola
Yaubada yona basileiya unai kana siga yodi sunuma doha wawaya gagilidi
ta.”

Tamowai gogogogodi yo Yaubada yona basileiya lusolana (Mataiyo 19:16-30, Maleko 10:17-31)

18 Dius yodi tauwoyawoya hesau Yesu ye henamaiyei ye wane,
“Taulauhekata namwanamwana, saha kabo ya ginauli unai kabo mauli
nige kana siga ya lobai?”
19 Yesu ye hededebui ye wane, “Idohagi to ku kataigau meta yau ya
namwa? Nige tamowai hesau ye namwa, na Yaubada ye bom mo.
20 Laugagayo kabidi ku kata: ‘Tabu ku ganawali, tabu ku kaiunu, tabu ku
kaiwahali, tabu ku hededelupolupo, yo tamam yo sinam ku hekasisiyeidi.’”
21 Tamowai wa ye wane, “Huyana yogu huyatubusaema unai meta lauga-
gayo ta ya lauwatanidi.”
22 Huyana Yesu hedehedede wa ye lapui ede ye hededelau unai ye wane,
“Ginauli kesega mo sola nige ku ginauli. Yom gogo maudoidi ku lokune-
gabaeidi na monidi ne ku moseidi tamowai dehadehadiyao udiyedi, na kabo
galewa ne unai ku wasawasa. Na kabo ku laoma ku hemuliwatanigau.”
23 Huyana tauwoyawoya wa Yesu yona hedehedede ye lapui meta nuwana
ye yababakalili, matawuwuna iya tamowai gogogogona.
24 Yesu ye kaikewalau unai na ye wane, “Tamowai gogogogodi bena se
lusola Yaubada yona basileiya unai meta ye pilipilikalili.
25 Doha kamela nige gonowana diu duhana unai ye lusola, gonogonowana
doha tamowai gogogogona meta iya hinage nige gonowana ye lusola
Yaubada yona basileiya unai.”
26 Hedehedede ta taulapuidi se wane, “Unai kaiteyadi kabo gonowana
mauli nige kana siga se hai?”
27 Yesu yodi bui ye moseidi ye wane, “Saha tamowai nige gonowana se
ginaulidi meta Yaubada gonowana ye ginaulidi.”
28 Na Petelo ye hededelau Yesu unai ye wane, “Kai kabo idohagi? Yoma
gogo maudoidi ka laugabaeidiko na ka hemuliwatanigo.”
29 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuwai:
Ena tamowai hesau yona numa o mwanena o kana kaha o sinana yo tamana
o natunao ye laugabaedi Yaubada yona basileiya debanawai
30 meta iya teina huya ta unai yona gogo se badokalili kabo ye haidi yo
huya matada ne unai kabo mauli nige kana siga ye hai.”

Yesu yona boita hedehededena hehaiyonana ye hededehemasalaha (Mataiyo 20:17-19, Maleko 10:32-34)

31 Yesu yona hekahekatao saudoudoi-labui wa ye woyahesuwaladi na
ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa lapulapuinamwanamwa! Ta saesae
Yelusalema, na ginauli maudoidi peloweta se kulidiko Tau Natuna hesabana
wa kabo se tubu.
32 Iya kabo se moselaei dagela tamowaidiyao udiyedi. Siya kabo se
kabihenayaei, se talatalawasiyei, yo se kaikaisoi,
33 yo kabo wipi unai se pidili, yo se unuhemwaloi. Na mayadai hehaiy-
onana unai kabo ye tolo'uyo.”
34 Na yona hekahekatao wa teina hedehedede ta unai nige saha hesau se
nuwatulobai. Hedehedede wa kaniyona Yaubada ye tolewadam kalidiwai
ede saha Yesu ye hedehededeidi ta nige kabidi se kata.

Yesu tamowai matagibugibuna ye henamwanamwa (Mataiyo 20:29-34, Maleko 10:46-52)

35 Huyana Yesu Yeliko magaina lakilakina ye hanahanawui meta menai
tamowai hesau matagibugibuna keda dedekanawai ye tutuli na ye kaikaib-
wada.
36 Boda wa se laulau na kalikalinadi ye lapuidi ede ye henamaiyeidi ye
wane, “Saha ye laulau?”

37 Yona se hedehededе se wane, “Yesu Nasaleta tamowaina wa ye laoma
ye lau.”
38 Kabo ye yogalakilaki ye wane, “Yesu, Dawida Natuna, ku katekamkam-
naegau!”
39 Na kaiteyadi keda unai se bagubaguna wa se dilai bena ye mwanou.
Iyamo ye yogalakilakikalili ye wane, “Dawida Natuna, ku katekamkamnae-
gau!”
40 Yesu ye talutolo na ye hedede bena tamowai wa se woyalaeiyama
kalinawai. Huyana ye lage iya dedekanawai ede ye henamaiyei ye wane,
41 “Saha ku henuwa bena yom ya ginauli?” Taumatagibugibu wa ye wane,
“Guiyau, ya henuwa bena matagu ta ku helaladi.”
42 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Matam kabo se lala. Yom sunuma ne
ye henamwanamwago.”
43 Mahanana ne unai matana wa se lala ede Yesu ye hemuliwatani, yo
Yaubada ye hedebasaei. Huyana tamowai maudoidi saha ye tubu wa se kita
meta hinage Yaubada se hedebasaei.

19

Sakiusa Yesu ye hailobai

1 Yesu ye lage Yeliko na magai duwaduwalina unai ye laulau.
2 Tamowai hesau menai hesana ede Sakiusa. Iya meta takisi tautanotano
kadi tanuwaga saesaena, yo tamowai gogogogona.
3 Ye henuwa bena Yesu ye kita, Yesu meta tamowai sahasahana. Iyamo
saliyana meta ye kubwa, unai nige gonowana boda luwadiyena Yesu ye kita.
4 Ede ye heloibaguna ye lau kaiwa hesana sikamona ye mwalaei bena kabo
Yesu ye kita, matawuwuna Yesu kabo tenem teha ne unai ye lau.
5 Na huyana Yesu ye lage yona kabamwalae wa unai ede ye tamaisi
na ye hededesae kalinawai ye wane, “Sakiusa, ku pesamwamwayauma.
Matawuwuna teina mayadai ta kabo ya laowa yom numa ne unai ya hemala
kam taumana.”
6 Unai ye pesamwamwayau na Yesu ye hailobai ma gwauyalana.
7 Tamowai maudoidi saha ye tubu wa se kita na se hetubu se gadi-
gadiguguyei se wane, “Iya ba'aya tamowaina, na Yesu ye lau kalinawai ede
ye hemala kana taumana.”
8 Na Sakiusa ye tolo ede ye hededelau Guiyau unai ye wane, “Guiyau! Yogu
gogo tehana kabo ya moseidi tamowai dehadehadi udiyedi, yo ena ginauli
hesau tamowai hesau unai ya kabihagahagai meta kabo ma hasi maisana
ne ya koihepwatalaei.”
9 Kabo Yesu ye hededelau unai ye wane, “Teina mayadai ta, gilihai ye
laoma teina numa ta unai, matawuwuna teina tamowai ta meta hinage
Abelahama natuna.**
10 Matawuwuna Tau Natuna ye laoma bena tamowai gegegegedi ye
waseneidi yo ye gilihaidi.”

Saha ta haiyako bena ta hepaisowanamwanamwaei (Mataiyo 25:14-30)

11 Tamowai wa sola se lapulapui Yesu yona hedehededе wa udiyedi na
heyaheyasoni hesau ye hedede kalidiyena, matawuwuna ede Yelusalema

** **19:9:** *Abelahama natuna* kaniyona se bado. (1) Iya Abelahama kana isimulita yo Dius tamowaina hesau. (2) Yona sunuma doha Abelahama. (3) Yona nuwabui unai ye hemasalaha'uyoi meta iya Yaubada yona tamowai hesau doha Abelahama.

ye hanahanawui na tamowai yodi nuwatu ede huyana ye lage Yelusalema, kabo Yaubada yona basileiya ye masalaha.

12 Ede ye wane, “Tamowai saesaena hesau ye lau magai hesau kedalohalo-hawai bena wasawasa gigibwalina ye hai na kabo ye uyoma yona tamowai yodi wasawasa.

13 Unai yona heyayai tauhaidi luwadiyena saudoudoi ye yogagogoidima na kesega kesega denali 100 ye moseidi. Na ye hededelau kalidiwai ye wane, ‘Teina moni ta kwa hepaisowadi na kwa helakidi ye lau ee kana siga ya uyoma.’

14 Na yona magai tamowaidi meta iya se subu na tautauwasa se hetamalidi se hemuliwatani se lau magai ne unai na se wane, ‘Tamowai ta nige ka henuwa bena yoma wasawasa!’

15 Na iyamo tamowai wa wasawasa gigibwalina ye hai na kabo ye uyo yona magai. Yona heyayai tauhaidi saudoudoi wa ye yoganeidi bena moni yodi hepahepaisowana na hisa unai se lobai wa ye henamaiyeidi.

16 Bagubagunana ye laoma ye wane, ‘Guiyau, yom denali 100 unai meta denali 1,000 ya lobaidi.’

17 Kana tanuwaga ye hededelau kalinawai ye wane, ‘Ye namwakalili! Kowa meta yogu heyayai tauhaina namwanamwana! Ginauli gagilina unai yom kitakitahetete ye namwa, unai kabo ya tolego magai lakilakidi saudoudoi ku tanuwagaidi.’

18 Helabuina ye laoma ye wane, ‘Guiyau, yom denali 100 wa unai meta denali 500 ya lobaidi.’

19 Kana tanuwaga wa ye wane, ‘Kowa kabo magai lakilakidi haligigi ku tanuwagaidi.’

20 Kabo heyayai tauhaina hesauna wa ye laoma ye wane, ‘Guiyau, yom denali 100 wa siya ede teina. Kaleko teuna unai ya suma na ya tolewadam se miyamiya,

21 kaniyona ede ya matausiyeigo, matawuwuna kowa tamowai kabiyabayababana. Ginauli saha nige ku toledi meta ku haidi, yo like saha nige ku kumaidi meta ku tanogogoidi.’

22 Kana tanuwaga ye wane, ‘Kowa heyayai tauhaina yababana! Yom hedehedede ta unai kabo ya hekasago! Kabina ku kata meta yau tamowai kabiyabayababana, ginauli saha nige ya toledi meta ya haidi, yo like saha nige ya kumaidi ne meta ya tanogogoidi.

23 Ye saha to yogu moni nige ku tole banka unai? Na huyana ya uyoma kabo yogu moni ya hai'uyoi yo hagahagana ne hinage.’

24 Kabo ye hededelau yona heyayai tauhaidi siya menai tautotolo wa udiyedi ye wane, ‘Moni iya kalinawai ne kwa haigabaei na kwa mosei iya denali 1,000 tauhaina ne kalinawai.’

25 Na se wane, ‘Guiyau, iya denali 1,000 ye haidiko!’

26 Na kadi tanuwaga yodi bui ye moseidi ye wane, ‘Ya hededelaowa kalimiuwai: Kaiteyadi saha se haiyako na se hepaisowanamwanamwaei meta kabo yodi gogo ya helakidi. Na kaiteyadi saha se haiyako na nige se hepaisowanamwanamwaei meta saha yodi wa kabo ya haigabaei.

27 Na kagu wai'unuwao, siya nige se henuwagau yodi wasawasa ne, meta kwa woyaidima inai na mataguyena kwa koihemwaloidi.’ ”

Yesu Yelusalema unai se hailobai doha wasawasa (Mataiyo 21:1-11, Maleko 11:1-11, Yowane 12:12-19)

28 Yesu yona hedehedede ta mulidiwai kabo ye bagunaidi se sae Yelusalema.

29 Magai Betepage yo Betaniya se hanahanawuidi na kuduli hesau hesana
Olibe Kudulina unai se lage. Temenai kabo yona hekahekatao labui ye
hetamalidi
30 ye wane, “Kwa lau magai matamiu ne unai, na huyana kwa lagelau meta
kabo donki natuna se paipaihekahini kwa kita, sola nige tamowai hesau ye
tulisae kewana ne unai. Kwa yailihai yo kwa woyaiyama inai.
31 Ena tamowai hesau ye henamaiyeigomiu ye wane, ‘Ye saha to kwa
yaiyaili?’, kwa wane, ‘Guiyau ye henuwa.’”
32 Se lau na saha ye hedededi wa se lobaidi.
33 Donki natuna mainana se yaiyaili, na tanuwaganao se henamaiyeidi se
wane, “Ye saha to donki natuna me kwa yaiyaili?”
34 Yodi bui se moseidi se wane, “Guiyau ye henuwa.”
35 Kabo se woyai se laei Yesu unai, na kadi kwama se tolesaedi donki
natuna wa kewanaena na Yesu ye tulisae unai.
36 Iya ye laulau na tamowai kadi kwama se yesedi keda wa unai.
37 Huyana Olibe Kudulina kedana kabalidilididobina ye hanahanawui
kabo yona hekahekatao bodalakilaki wa se gwauyala yo kalinalakilaki
unai Yaubada se hedebasaei laulau gigigigibwalidi maudoidi se kitadi wa
debadiwai, se wane,
38 “Yoma wasawasa, ka hedebasaego, Guiyau hesanawai ku laoma!”
“Yaubada nuwadaumwali ye leyama kalidawai
yo hedebasae maudoina ye lau Yaubada Saesaekalilina unai!”
39 Na Paliseya hekadi boda wa luwadiwai se hededelau Yesu unai se wane,
“Taulauhekata, yom hekahekatao ne ku dilaidi!”
40 Na ye hedededebui ye wane, “Yomiu ya hedehedede: Ena se
mwanomwanou, kabo weku ne se yogayogahi!”
41 Yesu Yelusalema ye hanahanawui na magai lakilakina wa ye kita ede
sabina ye dou,
42 na ye wane, “Taba bena kowa hinage teina mayadai ta unai ku
nuwatulobai meta idohagi kabo nuwadaumwali ku hai. Na Yaubada
nuwadaumwali matamiu ne udiyedi ye tolewadam.
43 Huyadi se laolaoma kabo kam waiunu gana lakilakina yo bayabayaona
se ginauli** na ye hetakikiligo teha maudoina udiyedi, na yom kabapesa
maudoidi se guduidi.
44 Siya kabo se hetatagwaligwalihegehego yo hinage yom taumiyamiya
ma natudiyao se unuhemwaloidi. Na taba nige weku hesau kabo ye
miyamiya yona hali weku kewanaena, matawuwuna Yaubada ye laomako
bena ye gilihaigomiu, iyamo gilihai mahanana ta nige kwa kitalobai.”

Yesu taulokulokune numa tabuna bakubakuna unai ye henakuhepesadi (Mataiyo 21:12-17, Maleko 11:15-19, Yowane 2:13-16)

45 Kabo Yesu ye mwalaesae Numa Tabuna bakubakuna unai na tauloku-
lokune ye henakuhepesadi.
46 Ye hededelau kalidiwai ye wane, “Kulikuli tabuna unai se kuliyako se
wane, ‘Yogu numa meta kabatapwalolo numana’ *(Aisaiya 56:7)*, na komiu
kwa hai ye hemala ‘taukaikaiwahali yodi duha’ *(Yelemaiya 7:11)*.”

** **19:43:** *Gana lakilakina yo bayabayaona se ginauli:* Yelusalema meta ganana bayabayaona weku unai se ginauli. Na huyana Loma yodi tau'iyala Yelusalema se iyalaei meta gana helabuina se ginauli bwatano unai, gana bagubagunana wa dagelana unai. Yodi nuwatu bena tabu Yelusalema tamowaidi se wasabu, yo tabu tamowai hesau kadi kai ye baheiyama, na bena hasahasali ye haidi na se boita. Laulau maudoidi ta meta bolimai 70 AD unai se tubu.

47 Na kabo mayadai kesega kesega Numa Tabuna wa unai ye laulauhekata. Na taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataedi yo Dius yodi babadao se henuwa bena se unui.
48 Na iyamo nige keda hesau se lobai kabo unai se unui, matawuwuna tamowai maudoidi meta yona hedehedede wa se henuwadi.

20

Yesu yona tanuwaga gigibwalina se henamaiyei
(Mataiyo 21:23-27, Maleko 11:27-33)

1 Mayadai hesau Yesu Numa Tabuna bakubakuna unai ye laulauhekata yo wasa namwanamwana ye laulauguguyaei tamowai udiyedi. Na taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataedi tamowaidi yo magai babadadiyao maiyadiyao se laoma
2 na se hedehededelau Yesu unai se wane, “Yomai ku hedehedede: Gigibwali sahasahana unai teina laulau ta ku ginaulidi, yo kaiteya yom dudulai ye haiyawa?”
3 Yesu ye hededebui udiyedi ye wane, “Kabo yau hinage ginauli hesau ya henamaiyeigomiu na yogu kwa hedehedede:
4 Yowane yona dudulai ye hebahebabatiso ne meta Yaubada unai ye laoma o tamowai udiyedi ye laoma?”
5 Na se hetubu se bom se henahenamai'uyoidi se wane, “Saha kabo ta hedede? Taba ta wane, Yaubada unai ye laoma, kabo ye wane, ‘Na idohagi to nige kwa kawamamohoiyei?’
6 Na taba ta wane, tamowai udiyedi, meta boda maudoidi ta kabo se hekalawekuda, matawuwuna ede yodi nuwatulobai meta Yowane iya peloweta.”
7 Ede se wane, “Nige kabina ka kata haedi ye laoma.”
8 Unai Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Kabo yau hinage taba nige ya hededehemasalaha haedi yogu gigibwali yo yogu dudulai ta ya haidi na laulau ta ya ginaulidi.”

Koya taukitakitahetetena palaboledi
(Mataiyo 21:33-46, Maleko 12:1-12)

9 Kabo Yesu teina palabole ta ye hedede tamowai udiyedi ye wane, “Tamowai hesau wine koyana ye kumai na kabo ye moselaei taukitakitahetete udiyedi na ye lau ye kadau huyalohaloha.
10 Wine huyagigidi nawalaina ye lage ede yona heyayai tauhaina hesau ye hetamali ye lau wine koyana taukitakitahetetedi wa udiyedi kabo wine gigigiginonohadi wa udiyedi koya tanuwagana yona lausoisoi bena ye haidi. Na taukitakitahetete wa heyayai tauhaina ne se biteli na se hetamali ma nimagaibuna ye uyo.
11 Ede yona heyayai tauhaina hesau ye hetamali, na hinage taukitakitahetete wa se biteli yo se kabihenahenayai na se hetamali ma nimagaibuna ye uyo.
12 Ede yona heyayai tauhaina hehaiyonana ye hetamali'uyoi. Na taukitakitahetete wa se hekaiboita na se tuuhepesa.
13 Ede koya tanuwagana wa ye wane, ‘Kabo saha ya ginauli? Natu kesekesegagu ya gadosisikaliliyei ta ya hetamali. Nuwana kabo se hekasisiyei.’
14 Na huyana taukitakitahetete wa natuna se kita meta se bom yodi se hedehedede se wane, ‘Teina ta meta koya tanuwagana lauhedamaina. Kwa laoma ta koihemwaloi, na yona gogo ne kabo yoda!’

15 Ede koya wa unai se tuuhepesa na se koihemwaloi." *[Na Yesu ye henamai ye wane,]* "Koya tanuwagana kabo saha ye ginauli taukitakitahetete wa udiyedi?
16 Kabo ye laoma ye koihemwaloidi na koya ne ye moselaei tamowai hekadi udiyedi."
Na taulapulapui wa se wane, "Teina ta taba tabu ye tubu!"
17 Yesu ye kaikewalau udiyedi na ye wane, "Unai hage, kulikuli tabudiyao udiyedi teina hedehedede ta kabina kwa kata o nige?
'Taukabinuma weku se subu'usei wa meta
ye hemala kabakabinuma wekuna namwanamwana yo saesaekalilina.'
(Same 118:22)
18 Ena hesau ye bekudobi weku ne unai kabo ye talugodugodu, na ena weku ne ye bekudobi tamowai hesau kewanaena meta kabo ye kaihesolusolu."
19 Laugagayo taulauhekataedi yo taukaitalasam tauwoyaidi wa se nuwatulobai meta palabole ta siya kadi hedehedede. Na tenem mahanana ne unai se henuwakalili bena Yesu se hai se kabihekahini, na boda wa se matausiyeidi.

Sisa unai takisi tolena e nige?
(Mataiyo 22:15-22, Maleko 12:13-17)

20 Na kabo Yesu se kaikewasipwanamwanamwaei na taukaikewasipwa se hetamalidi se lau na kadi kao se ginaulidi doha siya tamowai dudulaidi. Yodi nuwatu bena Yesu se hekalabesibesi yona hedehedede udiyedi, na unai kabo se moselaei Loma yodi gabana yona tanuwaga gigibwalina unai.
21 Na se henamaiyei se wane, "Taulauhekata, kabina ka kata meta saha ku hedehededeidi yo yom lauhekata meta se dudulai. Yo hinage kabina ka kata meta tamowai nige ku gadosisihinelidi, na mamohoiyena laulau saha Yaubada ye henuwa bena ta miyawatanidi meta ku lauhekataedi.
22 Unai ka henamaiyeigo na yomai ku hedehedede: Ye dudulai kabo takisi ka mosei Sisa unai o nige?"
23 Yodi kailupolupo Yesu ye kita na ye wane,
24 "Hage, denali hesau kwa leyama ya kita. Teina kaiteya kana kao yo hesana?"
Se wane, "Sisa."
25 Ye hededelau udiyedi ye wane, "Saha Sisa yona meta kwa mosei Sisa unai, na saha Yaubada yona meta kwa mosei Yaubada unai."
26 Na tenem unai nige gonowana iya se hekalabesibesi yona hedehedede udiyedi boda matadiwai. Na yona hededebui unai se siliyatakalili, ede se mwanouhai.

Tautolo'uyoma meta nige se tawatawasola
(Mataiyo 22:23-33,46, Maleko 12:18-27,34)

27 Sadusiya tamowaidi yodi nuwatu tauboiboita taba nige se tolo'uyoma. Na se laoma Yesu se henamaiyei se wane,
28 "Taulauhekata, Mose yona kulikuli unai ye wane, 'Ena tamowai hesau ye boita, na mwanena ye miyamiya, na nige natunao, meta bena kana kaha hesau kwabulina ne ye tawasolai na natunao ye labasidi, kabo natudi loheya taubaguna ye hemala kana kaha wa natuna.'
29 Huya hesau meta tamowai hesau ma kana kahao, badodi haligigi-labui. Taubaguna ye tawasola, nige natunao, na ye boita.
30 Na kana kaha helabuina kwabuli wa ye tawasolai, na hinage ye boita.

31 Na kabo hinage kana kaha hehaiyonana iya ye tawasolai. Laulau wa
kesekesegana ye tubu badodi haligigi-labui wa udiyedi. Nige natudiyao na
se boita.
32 Gehegehena kwabuli wa hinage ye boita.
33 Badodi haligigi-labui wa meta waihiu wa se tawasolai, na tolo'uyoma
unai waihiu wa kabo kaiteya mwanena?"
34 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Tanoubu ta tamowaidiyao se
tawasola yo natudiyao se hetawasoladi.
35 Na kaiteyadi Yaubada ye kitahenamwadi meta boita unai se tolo'uyo
na huya matada ne unai kabo se miyamiya, kabo taba nige se tawasola o
se hetawasoladi.
36 Siya kabo doha anelu yo nige gonowana se boita. Siya Yaubada natunao,
matawuwuna ede boita unai se tolo'uyoko.
37 Mose hinage ye hededehemasalaha meta tauboiboita kabo se
tolo'uyo. Matawuwuna huyana Guiyau ye taumasalaha kalinawai kaiwa
kalakalasina wa unai, meta ye katai, 'Abelahama yona Yaubada, yo Isako
yona Yaubada, yo Yakobo yona Yaubada.' *(Esodo 3:6)*
38 Yaubada ta iya nige tauboiboita yodi Yaubada, na iya taumaumauli
mo yodi Yaubada. Matawuwuna iya kalinawai tamowai maudoidi se mau-
mauli."
39 Na laugagayo taulauhekataedi hekadiyo se talam se wane,
"Taulauhekata, yom hedehedede me se namwakalili!"
40 Na nige hesau ye nuwabayao bena ye henamai'uyoi.

Keliso meta kaiteya natuna?
(Mataiyo 22:41-46, Maleko 12:35-37)

41 Na kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Idohagi to se hedede meta
Keliso iya Dawida natuna?
42-43 Na Dawida meta Same bukana unai ye kulihemasalahayako ye wane,
'Guiyau ye hededelau yogu Guiyau unai ye wane,

"Nimatutuguyena ku tuli** ye lau ee kam waiunu ya toledi kaem guninaena
na se hemala kaem kabatoledi." ' *(Same 110:1)*
44 Dawida meta Keliso ye kawaguiyauyei. Idohagi na iya bena Dawida
natuna?"

Hedehedede bayabayaona ye lau laugagayo taulauhekataedi udiyedi
(Mataiyo 23:1-36, Maleko 12:38-40, Luka 11:37-54)

45 Tamowai maudoidi wa sola ma lapulapuidi Yesu unai, na ye hededelau
yona hekahekatao wa udiyedi ye wane,
46 "Bena kwa kitanamwanamwa laugagayo taulauhekataedi udiyedi. Yodi
taitaihile udiyedi se henuwa bena kwama lohalohadi se luwuidi yo ka-
balokulokune udiyedi bena tamowai siya se laulautokiyeidi ma hekasisidi,
yo hinage sunago yo kabakaikaigogo udiyedi kabatuli saesaedi se henuwadi.
47 Na kwabukwabuli yodi numa se lupohaidi, yo yodi tapwalolo se helo-
hadi bena kabo tamowai se nokoeidi. Tamowaidiyao ne Yaubada kabo ye
hekamkamnakaliliyeidi."

21

Kwabuli dehadehana yona kainauya
(Maleko 12:41-44)

** **20:42-43:** *Nimatutuguyena ku tuli:* Guiyau nimatutuna unai kabatulina ne meta tamowai saesaedi yodi kabatuli.

1 Yesu *[sola Numa Tabuna unai, na]* ye kaikewasae ede tamowai
gogogogodi ye kitadi yodi moni se toletoledi moni kaba'usa'usa wa kalodi
udiyedi.
2 Yo hinage kwabuli hesau dehadehana ye kita meta pene gagilidi** labui
ye usaidi.
3 Na ye wane, "Ya hededemamohoi kalimiuyena: Teina kwabuli dehade-
hana ta kainauya lakilakikalilina ye tole na kabo maudoidi ne.
4 Matawuwuna ede siya yodi moni lakilakidi udiyedi na kabo hisa mo se
haidi na se toledi, na iya yona deha unai yona moni maudoina kalinawai wa
ye tolehegehe."

Numa tabuna hetatagwaligwalina yo huya gehegehedi hekihekinoidi (Mataiyo 24:1-28, Maleko 13:1-23)

5 Yesu yona hekahekatao hekadi Numa Tabuna lauyahina wekudi tadi-
tadidi yo kabahepasadi tamowai se moseidi Yaubada unai wa meta se
hetahetaladi. Na Yesu ye wane,
6 "Mahanana ye laolaoma, kabo ginauli maudoidi kwa kitadi ta se ulug-
waligwaligehe, na taba nige weku hesau kabo ye miyamiya yona hali weku
kewanaena." **
7 Kabo Yesu se henamaiyei se wane, "Taulauhekata, kaiuyana kabo laulau
ne se tubu, na yodi huyatubu ne hekihekinoidi saha?"
8 Yesu ye wane, "Kwa kitakitanamwanamwa! Tabu tamowai se lupo-
haigomiu. Tamowai se bado kabo se laoma hesaguyena se hedehededе se
wane, 'Yau ede iya,' yo se wane, 'Mahanana ye hanahanaumako.' Na tabu
kwa hemuhemuliwatanidi.
9 Huyana iyala yo haikabi wasadi kwa lapuidi meta tabu kwa matausi.
Matawuwuna ginaulidi ta kabo se tububaguna, na mulinawai tanoubu yona
huyagehe taba nige ye laumwamwayauma."
10 Na yona hedehededе ye tubei ye wane, "Boda hesau kabo ye tolo boda
hesau ye iyalai, yo basileiya hesau kabo basileiya hesau ye hewaiunu.
11 Kabo mwanikuniku lakilakidi, hasahasali yo kasiyebwa teha udoi udoi
udiyedi, yo kabikabi nuwamatamatausidi, yo hekihekinoi saesaedi galewa
ne unai se masalaha.
12 Teina ginaulidi ta sola nige se tubu, na tamowai se haigomiu na se
hekamkamnagomiu. Na kabo se woyalaegomiu yodi sunago babadadiyao
udiyedi na se tolegomiu numatutugudu udiyedi. Yo se woyalaegomiu
wasawasa yo gabana matadiyena, matawuwuna yomi sunumaegau ne
debanawai.
13 Na tenem mahanana ne kabo yomi huya namwanamwana bena kwa
hededehemasalahagau kalidiwai.
14 Na yomi nuwahineli kwa ginaulidi meta taba nige kwa nuwamode saha
kabo kwa hedede tauhegilugomiu ne udiyedi.
15 Matawuwuna ede, hedehededе yo sibasiba kabo ya haidiwa, unai kami
waiunu nige gonowana se tolobayao na se hededebui.
16 Sinamiyao yo tamamiyao, kami kahao yo loumiyao yo kehamiyao kabo
kamiu se walohai *[na se moselaegomiu tauhekilaino udiyedi]* na hekamiu
kabo se unuhemwaloigomiu.
17 Tamowai maudoidi kabo se subugomiu yau debaguyena.

** **21:2:** *Pene gagilidi* meta lepetona. ** **21:6:** Luka 19:43-44 hinage ku hasili.

18 Na iyamo nige gonowana kulumiu ne maiyawana kesega ye tauk-
wadalele.**
19 Yomi tolobayao ne unai kabo mauli nige kana siga kwa hai."

Yelusalema yona huyatatagwaligwali mayadaina
(Mataiyo 24:15-21, Maleko 13:14-19)

20 "Huyana kabo kwa kita iyala tamowaidiyao Yelusalema se tolohetakik-
ili, ede kabina kwa kata meta nige bayaona kabo hetatagwaligwalina
mayadaina ye lage.
21 Na kaiteyadi teha Yudeya unai se miyamiya, bena se wasabu se lau
kuduli udiyedi. Na kaiteyadi magailaki ta unai taumiya bena se pesahai se
laugabaei. Yo kaiteyadi magailaki ta dagelana unai se miyamiya, tabu se
lusaema.
22 Tenem huyana ne meta hekamkamna huyana. Ede saha kulikuli tabuna
unai se kuliyako wa kabahemamohoiyena.
23 Ahani mo kaiteyadi taudiyadiyaka yo kaiteyadi natudiyao se hesuhe-
susudi tenem mayadaidi ne udiyedi! Matawuwuna pilipili lakilakina kabo
ye laoma teina tano maudoina ta unai na *[Yaubada yona]* kouyalayala
lakilakina kabo ye talu teina tamowai maudoidi ta udiyedi.
24 Kabo iyala kelepana unai se unuhemwaloidi o se haidi na se woyalaedi
dagela tamowaidiyao yodi basileiya maudoidi udiyedi. Na Yelusalema kabo
dagela tamowaidiyao se saedikwai na se tanuwagai ye lau ee kana siga
dagela tamowaidi wa yodi huya ye lau ye gehe."

Tau Natuna yona huya'uyoma
(Mataiyo 24:29-31, Maleko 13:24-27)

25 "Hekihekinoi kabo se tubu mahana, waikena yo kipwala udiyedi. Yo
tanoubu ta unai tamowai gabwa dagugudi yo bagodu balamumudi udiyedi
se matausikalili.
26 Tamowai nuwadi se pwanopwanokalili saha kabo ye tubu tanoubu
ta unai, na se matausikalili, ede se guli. Matawuwuna Yaubada galewa
ginaulidi yodi kabamiya kabo ye nukuidi**.
27 Tenem mahanana ne unai kabo Tau Natuna se kita yada luwanawai ye
laolaoma ma gigibwalina yo ma didigasaesaekalilina.
28 Huyana teina ginauli ta se tubu meta bena kwa tolo ma nuwabayaomiu,
matawuwuna yomi yailihai mayadaina meta ye hanahanaukaliliko."

Huya hekihekinoidiyao
(Mataiyo 24:32-35, Maleko 13:28-31)

29 Kabo teina palabole ta ye hedede udiyedi ye wane, "Hage, kwa kitalau
bosibosi yo kaiwa maudoidi udiyedi.
30 Huyana lugudi se kini kabo kwa kitadi yo kabina kwa kata meta
gigibwali huyana ye hanahanauma.
31 Gonogonowana doha, huyana teina ginaulidi ta se tubutubu na kwa ki-
tadi, kabo kwa nuwatulobai meta Yaubada yona basileiya ye hanahanauma.
32 Ya hededemamohoi kalimiuyena: Teina isi ta taba nige ye gehe kana
siga teina ginauli maudoidi ta se tubu.

** **21:18:** Lausoisoi ta meta heyaheyasoni. Na kaniyona ede, Yaubada taba nige ye kitagabaeidi, na ye kitahetetedi na nige gonowana mauli nige kana siga se haigabaei kalidiyena. Iyamo tanoubu ta unai gonowana se unuhemwaloidi. ** **21:26:** *Yaubada galewa ginaulidi yodi kabamiya kabo ye nukuidi:* Kalina Giliki unai Luka ye kuli, *Galewa gigibwalidi kabo ye nukuidi.*

33 Galewa yo tanoubu kabo se gehe, na yogu hedehedede ta meta nige
gonowana se gehe."

Bena ta nonononoha
(Mataiyo 24:36-44, Maleko 13:32-37)

34 "Kwa kitahetete'uyoigomiu! Nuwamiyao taba tabu se lau gwauyala
yabayababadi, numayauyaule yo teina tanoubu ta nuwamodemodedi
udoi'udoi udiyedi. Madai tenem mayadaina ne ye hesiliyatagomiu doha
sipwasipwa.
35 Matawuwuna mayadaina ne kabo tanoubu ta taumiyaidi maudoidi ye
hesiliyatadi.
36 Bena huya badobado kwa nonoha yo kwa tapwatapwalolo meta tenem
ginauli maudoidi kabo se tubu ne kwa wasabugabaeidi na Tau Natuna
matanawai kabo gonowana kwa tolo."
37 Mayadai kesega kesega Yesu Numa Tabuna unai ye laulauhekata, yo
boniyai kesega kesega ye pesa ye lau kuduli hesana Olibe Kudulina unai.
38 Yo malatomtom gagilidi udiyedi tamowai maudoidi se laoma kalinawai
bena yona lauhekata wa se lapuidi Numa Tabuna bakubakuna wa unai.

22

Yudasi yona hineli ye ginauli bena Yesu kana ye walohai
(Mataiyo 26:1-5, Maleko 14:1-2, Yowane 11:45-53)

1 Pwalawa Nige Yistina Henuwaisinina mayadaina ye hanahanauma,
mayadaina bagubagunana ede Taukiuli Henuwaisinina.
2 Na taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataedi keda se
wasewase bena Yesu se unuhemwaloi. Iyamo boda wa se matausiyeidi.
3 Kabo Satani ye luwu Yudasi unai. Iya saudoudoi-labui wa hesau, yo
hesana hesau ede Isakaliyota.
4 Yudasi ye lau taukaitalasam tauwoyaidi yo Numa Tabuna yona polisi
kadi tanuwagao maiyanao se koitalaliu idohagi kabo Yesu kana ye walohai
yo ye moselaei udiyedi.
5 Siya nuwadi se namwa yo yali se ginauli meta kabo moni se mosei unai.
6 Yudasi yodi nuwanuwatu wa unai ye yali, ede ye hetubu keda ye wase
bena Yesu ye moselaei kalidiyena huyana boda wa nige temenai.

Kaikaigogo gehegehena kabinonohana
(Mataiyo 26:17-19, Maleko 14:12-16, Yowane 13:21-30)

7 Kabo Pwalawa Nige Yistina Henuwaisinina mayadaina bagubagunana
ye lage, unai kabo Dius tamowaidi Taukiuli mamoena se unuidi se hemala
yodi kaitalasam.
8 Yesu kabo Petelo yo Yowane ye hetamalidi ye wane, "Kwa lau Taukiuli
kaina kada kwa kabinonohai."
9 Se henamaiyei se wane, "Haedi kabo ka kabinonohai?"
10 Ye hededelau kalidiyena ye wane, "Huyana magailaki ne unai kwa lage,
loheya hesau waila pakuna ye bahebahei kabo ye lobaigomiu. Kwa hemuli-
watani na numa saha unai ye mwalaesae ne meta unai kwa mwalaesae
11 yo kwa hededelau numa tanuwagana ne unai kwa wane, 'Taulauhekata
ye henamai: Taumana dahalana meta haedi na kabo yogu hekahekatao
maiyaguwao Taukiuli kaina ka kai?'
12 Iya kabo numa heisi helabuina unai dahala lakilakina hesau ye hek-
itagomiu. Dahala ne unai ginauli maudoidi ede nonohadi. Temenai kada
kai kwa kabinonohai."

13 Se lau na saha ye hedededi wa meta se lobaidi. Ede unai Taukiuli kaina
se kabinonohai.

Yesu yona hekahekatao maiyanao yodi kaikaigogo gehegehena
(Mataiyo 26:20-30, Maleko 14:17-21, Yowane 13:21-30)

14 Mahanana ye lage ede Yesu maiyana apostolo wa se laoma na se tulidobi
kabakaikai hatana dedekana wa unai.**
15 Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya henuwakalili bena Taukiuli kaina
ta komiu yo yau ta kai, na mulina ne unai kabo ya kamkamna.
16 Teina yomiu ya hedehedede ta: Taba nige ya kai'uyoi ye lau ee kana siga
Taukiuli kaina kaniyona kabo ye laoma ye mamohoi Tamagu yona basileiya
unai.”**
17 Kabo waina keyakana ye hai, ye lautoki yo ye wane, “Teina ta kwa hai
na maudoimiu unai kwa numa.
18 Ya hededelaowa ta taba nige wine kaniyona masina ya numa'uyoi, ye
lau ee kana siga Yaubada yona basileiya ye lagema.”
19 Yo pwalawa ye hai ye lautoki na kabo ye kihi na ye moseidi udiyedi na
ye wane, “Teina ta meta yau taugu ya mosegabaei hesabamiu. Teina kwa
ginauli meta kabahenuhenuwaisinigau.”
20 Se kaikaigehe, na gonogonowana doha, waina keyakana wa ye hai na
ye wane, “Teina ta yau kwasinagu kabo ye didi hesabamiu, na unai kabo
Yaubada yona talam hauhauna ye ginauli kalimiuwai.
21 Iyamo kaiteya kabo kagu ye walohai ne meta maiyagu hatahata ta unai.
22 Tau Natuna kabo ye boita doha Yaubada ye nuwatunonohaiyako, na
ahani mo kana tauwalohai tamowaina ne!”
23 Ede se bom se henahenamai'uyoidi meta luwadi ne unai kaiteya kabo
doha teina ye ginauli.

Yesu yona hedehedede gehegehedi

24 Na kabo siya se bom se haikawayagala meta luwadi ne unai kaiteya
kabo ye saekalili.
25 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Dagela tamowaidi yodi wa-
sawasa meta yodi gigibwali bayabayaona unai yodi tamowai se tanuwa-
gaidi, na se katai'uyoidi taukitahetete namwanamwadi.
26 Na komiu meta tabu doha tenem. Kaiteya ye saekalili luwamiu ne unai
meta iya taba ye hemala doha taumulita, yo kaiteya iya tanuwaga meta taba
ye hemala doha heyayai tauhaina.
27 Kaiteya ye saekalili, hatahata unai taukaikai, o heyayai tauhaina? Iya
hatahata unai taukaikai ne meta ye saekalili. Na yau luwamiu ta unai meta
yomi heyayai tauhaina.
28 Komiu huya badobado maiyaguwao kagu noho maudoidi udiyedi.
29 Tamagu basileiya ye leyamako yogu, na yau kabo ya leyawa yomiu,
30 unai yogu basileiya unai komiu kabo yogu hatahata unai kwa kaikai yo
kwa numanuma yo telona udiyedi kwa tuli na Isalaela tamowaidiyao boga
saudoudoi-labui ta kwa hekasadi.
31 Simona, Simona, ku kitanamwanamwa! Satani ye kaibwadakalili bena
maudoimiu ta ye lautonogigomiu doha witi se koinihinihiyei.

** **22:14:** *Se tulidobi kabakaikai hatana dedekana wa unai:* Kaikaigogo hededehemasalahana ku hasili.
** **22:16:** Yesu yona hedehedede ta tausonoga hekadi se hededehemasalaha se wane, Taukiuli kaina meta henuwaisini idohagi Yaubada yona tamowai ye yailihaidi Aikupito unai. Na huyana Yaubada yona basileiya kabo ye masalaha tanoubu ta unai, meta tamowai ye yailihaidi ba'aya kaukauna udiyedi.

32 Na Simona, yom ya tapwaloloko bena yom sunuma tabu ye basabasa.
Na huyana ku uyoma kaliguwai kabo kam kahao ku hebayaodi."
33 Na Petelo ye hededebui ye wane, "Guiyau, yau ya nonohakalili kabo ya
hemuliwatanigo ta lau numatutugudu unai yo ta lau ta boita."
34 Yesu ye wane, "Petelo, ya hededelaowa: Teina boniyai ta unai sola nige
kamkam hakiyana ye dou, na ma haiyona kowa kabo ku hedede meta nige
kabigu ku kata."
35 Na Yesu yona hekahekatao ye henamaiyeidi ye wane, "Huyana ya
hetamaligomiu kwa lau, na nige moni tobwana o yomi tobwa kwa baheidi o
buti kwa likwadi meta saha hesau unai kwa deha o nige?" Se wane, "Nige!"
36 Ye wane, "Na teina huya ta doha teina bena kwa ginauli: Ena yom
moni tobwana kalimwai, bena ku bahei, yo ena yom tobwa kalimwai, bena
hinage ku bahei. Na ena nige yom iyala kelepana, bena kam kwama ku
lokunegabaei na iyala kelepana ku hemaisa.
37 Ya hededelaowa kalimiuwai: Kulikuli tabuna unai se kuliyako se wane,
'Iya se kita meta iya hinage laugagayo tau'utu'utusidi tamowaina hesau,' *(Ai-
saiya 53:12)* na teina hedehedede ta kabo ye laoma ye masalaha kaliguwai.
Hedehededegu kulikuli tabuna unai wa meta hemamohoiyeina mahanana
ye lagemako."
38 Ede yona hekahekatao wa se wane, "Guiyau, ku kita, iyala kelepadi
labui ede teina." Na ye hededelau kalidiwai ye wane, "Kwa hekaiyawasi.
Nabada!"

Yesu Olibe Kudulina unai ye tapwalolo
(Mataiyo 26:36-46, Maleko 14:32-42)

39 Kabo Yesu Yelusalema ye laugabaei na ye lau Olibe Kudulina unai
doha huya badobado yona laulau wa, na yona hekahekatao wa iya se
hemuliwatani.
40 Huyana temenai se lage ede ye hededelau kalidiwai ye wane, "Kwa
tapwalolo meta taba nige noho kwa hekalo."
41 Na ye laugabaeidi ye tausigilau lohana doha weku ta tuu, ye tulibon-
odobi na ye tapwalolo ye wane,
42 "Tamagu, ena ku henuwa, teina kamkamna keyakana ta ku laehesuwala
kaliguwai. Na nige yogu nuwatu, na kowa yom nuwatu bena se tubu
kaliguwai."
43 Kabo anelu galewa ne unai ye taumasalaha kalinawai na ye hebayao.
44 Iya nuwana meta ye kamkamnakalili na ye tapwalolobayaokalili, ede
hamumuna wa doha kwasina bwasidi se talutaludobi bwatano ne unai.
45 Huyana ye tapwalolokaiyawasi kabo ye tolo na ye uyo yona heka-
hekatao wa udiyedi, na ye lobaidi meta se nuwakamkamnakalili na se
kenokeno.
46 Ede ye hededelau kalidiwai ye wane, "Saha kenona? Kwa tolo na kwa
tapwalolo meta taba nige noho kwa hekalo."

Yudasi Yesu kana ye walohai
(Mataiyo 26:47-56, Maleko 14:43-50, Yowane 18:1-11)

47 Yesu sola ma hedehededena na bodalakilaki se lage. Yudasi, iya
saudoudoi-labui wa hesau, ye kedabagunaidi na ye sae Yesu ye sumtai.
48 Na Yesu iya ye henamaiyei ye wane, "Yudasi, idohagi to teina sumta ta
unai Tau Natuna kana ku walohai?"
49 Yesu yona hekahekatao se kita kabo Yesu se unui, ede se wane, "Guiyau,
iyala kelepadi ta bena ka hepaisowadi?"

50 Kabo hekahekatao wa hesau yona kelepa wa ye hekwade na taukaitalasam saesaena yona heyayai tauhaina beyakahatuna ye bolihai.
51 Na Yesu ye wane, “Nabada! Tabu saha hesau ku ginauli'uyoi!” Na ye kabilau tamowai wa beyana unai ede ye henamwanamwa.
52 Boda wa maidadiyao meta hinage taukaitalasam tauwoyaidi yo Numa Tabuna yona polisi yo babadao hekadi se laoma Yesu hesabana. Kabo Yesu ye hededelau kalidiwai ye wane, “Idohagi, yau tauhaihaikabi, to kelepa yo kepata kwa baheidi na kwa laoma hesabagu?
53 Mayadai kesegakesega yau meta maidamiu Numa Tabuna bakubakuna wa unai, na nige kwa kabilaoma kaliguwai. Iyamo yomi huya ede teina. Iya ede masigili gigibwalina yona huyatanuwaga.”

Petelo Yesu ye uhalaei
(Mataiyo 26:57-58,69-75, Maleko 14:53-54,66-72, Yowane 18:12-18,25-27)

54 Kabo Yesu se hai na se woyalaei taukaitalasam saesaena yona numa unai. Na Petelo meta dagela wa unai ye hemuhemuliwatanidi.
55 Na *[taupaisowa hekadi]* kaiwa se yuhi numa wa bakubakuna duwaduwalina unai na se tulihetakikili, na Petelo hinage ye tulidobi maiyanao.
56 Heyayai tauhaina waihiuna hesau iya ye kita kaiwa kalakalasina dawayana unai ye tutuli. Ye kitanamwanamwaei na ye wane, “Teina tamowai ta meta hinage iya maiyana.”
57 Na Petelo ye uhala ye wane, “Waihiu, temeta tamowai me meta nige kabina ya kata.”
58 Yawalana wa ye lau kabo tamowai hesau iya ye kita na ye wane, “Kowa meta kadi kaha hesauna.” Na Petelo ye wane, “Taubada, yau nige!”
59 Na awa kesega ye lau kabo tamowai hesau ye hededebayao kalinawai ye wane, “Mamohoi, teina tamowai ta meta iya maiyana, matawuwuna iya hinage Galili tamowaina.”
60 Na Petelo yona bui ye mosei ye wane, “Taubada, saha ku hetahetala me nige kabina ya kata!” Sola ma hedehededena na pwaole hakiyana ye dou.
61 Guiyau ye kitabui yo ye kaikewalau Petelo unai, na Petelo Guiyau yona hedehedede wa ye nuwatuidi doha ye wane, “Teina boniyai ta unai sola nige kamkam hakiyana ye dou na ma haiyona kowa kabo ku uhalaeigau.”
62 Ede Petelo ye pesa dagela wa unai na ye doukalikalili.

Yesu se talawasiyei
(Mataiyo 26:67-68, Maleko 14:65)

63 Tamowai Yesu se kitakitahetete wa iya se talatalawasiyei yo se biteli.
64 Na matana se suma yo se henahenamaiyei se wane, “Ku hededepeloweta! Kaiteya ye biteligo?”
65 Yo hinage hedehededе yabayababadi hekadiyo udiyedi se hededeheyaheyababa.

Yesu se woyalaei Sunedeli bodana udiyedi
(Mataiyo 26:59-66, Maleko 14:55-64, Yowane 18:19-24)

66 Mala ye tom kabo Dius tamowaidi yodi babadao se koigogo maiyadiyao taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataedi.** Na kabo Yesu se woyalaeiyama kalidiwai.

** **22:66:** Teina bodadi ta, siya ede Sunedeli bodana.

67 Na se henamaiyei se wane, “Ena kowa Kelisona ede, hage, yomai ku
hedehedede.” Yesu yodi bui ye moseidi ye wane, “Ena yomiu ya hedehedede,
komiu taba nige kwa kawamamohoiyeigau,
68 yo ena ya henamaiyeigomiu, komiu taba nige yogu bui kwa leyama.
69 Na teina mayadai ta unai yo ye lau ne, Tau Natuna kabo Yaubada
Gigibwalikalilina nimakahatuna unai ye tuli.”
70 Maudoidi se henamaiyei se wane, “Unai kowa meta Yaubada Natuna?”
Yodi bui ye moseidi ye wane, “Kwa hededemamohoi meta yau ede iya.”
71 Kabo se wane, “Taba nige kabahegiluna hesau ta wasenei'uyoi. Iya ye
bom yona hedehedede ne unai ta lapuiyako.”

23

Yesu se woyalaei Pilato unai
(Mataiyo 27:1-2,11-14, Maleko 15:1-5, Yowane 18:28-38)

1 Kabo Sunedeli bodana maudoidi wa se tolo na Yesu se woyalaei Pilato
unai
2 na se hetubu se hegilu, se wane, “Tamowai ta ka lobai meta kai Dius
ye woyapwanoligai bena tabu Sisa unai takisi ka toletole yo ye hededehe-
masalaha'uyoi meta iya Keliso yo iya wasawasa.”
3 Unai Pilato Yesu ye henamaiyei ye wane, “Kowa Dius tamowaidi yodi
wasawasa?” Yesu yona bui ye mosei ye wane, “Aa, saha ku hedede ne
mamohoi.”
4 Kabo Pilato ye hededelau taukaitalasam tauwoyaidi yo boda wa udiyedi
ye wane, “Teina tamowai ta nige yona yababa hesau ya lobai kabo unai ya
hegilu.”
5 Na se muyoukalili se wane, “Iya yona lauhekata udiyedi meta Yudeya
teha maudoina tamowaidi ye woyapwanolidi. Galili unai ye hetubu na ye
lau ee ye lagema inai.”

Pilato Yesu ye hetamali ye lau Heloda unai

6 Pilato hedehedede wa ye lapui, ede ye henamaiyeidi ye wane, “Teina
tamowai ta meta iya Galili tamowaina?”
7 Yona se hedehedede meta Yesu Heloda yona kabatanuwaga unai ye
laoma, ede ye hetamali ye lau Heloda kalinawai. Tenem huyana ne unai iya
hinage Yelusalema unai ye miya.
8 Huyana Heloda Yesu ye kita meta nuwana ye namwakalili, matawuwuna
huyalohaloha ye henuwakalili bena ye kita. Iya wasana ye lapuiyako na ye
henuwa bena laulau gigigigibwalidi hekadi ye ginaulidi na ye kitadi.
9 Unai Heloda henamai udoi'udoi ye henamaiyei, na Yesu nige saha hesau
ye hedede.
10 Taukaitalasam tauwoyaidi yo laugagayo taulauhekataedi siya hinage
temenai na Yesu se hegilukaliliyei.
11 Kabo Heloda maiyanao iyala tamowaidi iya se talatalawasiyei na
kwama didididigana se heluwui doha iya wasawasa hesau, na se hetamali
ye uyo Pilato unai.
12 Tenem mayadaina ne unai Heloda yo Pilato se kawakeha, na huya
bagubagunana unai meta se haihewahewaiunu'uyoidi.

Pilato Yesu ye talamgabaei boda wa udiyedi bena se hesataulo
(Mataiyo 27:15-26, Maleko 15:6-15, Yowane 18:39—19:16)

13 Kabo Pilato taukaitalasam tauwoyaidi, tauwoyawoya yo magai wa
tamowaidiyao ye yogagogoidima,

14 na ye hededelau kalidiwai ye wane, “Teina tamowai ta kwa woyaiyama
kaliguwai na kwa hegilu meta tamowai ye woyawoyapwanolidi. Matami-
uyena ya henamaiyeiyako, na yomi kabahegiluna wa unai meta nige gilu
hesau ya lobai kalinawai.
15 Doha hinage Heloda nige kana mata ye lobai, unai ye
hetamali'uyoiyama kalidawai. Ye masalaha meta teina tamowai ta nige
saha hesau yababana ye ginauli kabo unai ye boita.
16-17 Unai kabo se sapi na ya hetamali ye lau.” **
18 Na bodalakilaki wa se yogalau se wane, “Teina tamowai ta ku unui! Na
Balabasi ku yailihaiyama!”
19 Balabasi meta numatutugudu unai se tole, matawuwuna ma kana
kahao magailakilaki wa unai maiyadi gabemani se haikabi, na tamowai
hekadi ye koihemwaloidi.
20 Pilato ye henuwa bena Yesu ye yailigabaei, unai boda wa ye
henamai'uyoidi.
21 Na kabo se yogahilakilaki se wane, “Ku hesatauloyawa! Ku hesatauloy-
awa!”
22 Hehaiyonana unai ye hededelau udiyedi ye wane, “Ye saha? Ba'aya saha
ye ginauli? Nige kana gilu hesau ya lobai kabo unai ye boita. Unai kabo yogu
taupaisowa ya hededelau udiyedi na wipi unai se sapiheyababakaliliyei, na
kabo se hetamali ye lau.”
23 Na kabo se yogahi ma kalinalakilakidi bena Yesu ye hesataulo, na se
muyoukalili.
24 Ede yodi kaibwada wa unai Pilato yona yali ye ginauli
25 na tamowai se kaibwada'usei wa ye yailigabaei. Iya ede numatutugudu
unai se tole matawuwuna ma kana kahao maiyadi gabemani se haikabi
na tamowai hekadi ye koihemwaloidi wa. Na Yesu ye moselaei yona iyala
tamowaidi kalidiyena bena boda wa yodi nuwatu se ginauliwatani.

Yesu se hesataulo
(Mataiyo 27:32-44, Maleko 15:21-32, Yowane 19:17-27)

26 Iyala tamowaidi Yesu se woyai se laulau kabahesataulona magaina
hesabana, na Simona, iya Sailini tamowaina, koya unai ye uyoma, na se
lauhelili ede sataulo wa se tolesae dabayalona unai na Yesu ye hemuli-
watani.
27 Bodalakilaki iya se hemuhemuliwatani, na sinesineo hekadi luwadi wa
udiyedi meta sabina se nuwadubu yo se doudou.
28 Ede Yesu ye tolobui na ye hededelau udiyedi ye wane, “Yelusalema
natunao sinesineo, tabu sabigu kwa doudou, na komiu kwa bom sabimiu
yo natumiyao sabidi kwa dou.
29 Matawuwuna huya *[yababakalilidi]* kabo se laoma,** na udiyedi kabo
[kwa kamkamnakalili] na kwa wane, ‘Waiwaihiuwo kobokobosidi, yo siya
kaiteyadi nige se labalaba, yo siya nige se hesuhesusu, meta gonowana se
gwauyala.’
30 Kabo tamowai se hededelau koya tupidi udiyedi se wane, ‘Kwa bekudo-
bima kewamai ne udiyedi.’
Yo koya tupidi gagilidi udiyedi se wane, ‘Kwa puluhigai.’ *(Hoseya 10:8)*

** **23:16-17:** Kulikuli beyabeyadi hekadi hinage lausoisoi 17 se kuli, iya ede, *Taukiuli Henuwaisinina unai gabana yona laulau meta numatutugudu unai tamowai kesega ye kabigabaei ye uyo yona tamowai udiyedi.* ** **23:29:** *Huya yababakalilidi:* Luka 21:20-24ku hekaigonogonowaiyei lausoisoi ta udiyedi.

31 Matawuwuna tamowai se kabiyababaigau doha teina, na yau doha kaiwa
kidakidaina. Na komiu ede doha kaiwa pogipogina. Unai yodi kabigomiu ne
kabo ye yababakalili."**
32 Tamowai yabayababadi labui siya hinage se woyalaedi Yesu maiyadi
bena se unuhemwaloidi.
33 Na se lage kabahesataulona Mwayalu Magaina unai. Temenai iya yo
tamowai yabayababadi labui wa se hesataulodi, hesau nimakahatuna unai
yo hesau nimaseuseulina unai.
34 Na Yesu ye wane, "Tamagu, yodi yababa ne ku nuwatugabaeidi,
matawuwuna nige kabina se kata saha se ginaginauli."** Kabo yona kaleko
se tolehekasadi na se kaiheyaidi na se soiyeidi.
35 Boda wa se totolo na se kaikaikewa, na tanutanuwagao wa Yesu se
talatalawasiyei se wane, "Tamowai hekadi ye hemaulidi. Ena iya Keliso,
Yaubada yona kaisunuwa tamowaina, meta taba ye bom ye hemauli'uyoi!"
36 Iyala tamowaidi hinage se saema na se talatalawasiyei. Yo winega se
mosei bena ye numa
37 na se wane, "Ena kowa Dius yodi wasawasa, hage, ku bom ku
hemauli'uyoigo."
38 Yo kulubawana wa unai kulikuli hesau se kuli doha teina: "TEINA TA
DIUS YODI WASAWASA."
39 Tamowai yabayababadi labui menai se kabakabasi wa hesau Yesu ye
hededeheyababa ye wane, "Kowa Keliso, e nige? Hage, ku hemauli'uyoigo
yo ku hemauligai!"
40 Na hesauna wa kana kaha ye dilai ye wane, "Yaubada nige ku
matausiyei? Kowa hinage meta iya maidam kabo kwa boita.
41 Kita yoda boita ta meta ye dudulai, matawuwuna yoda laulau
yabayababadi maisana ta hai. Na teina tamowai ta meta nige yababa hesau
ye ginauli."
42 Kabo ye wane, "Yesu, huyana ku lau yom basileiya unai meta ku
nuwatuigau."
43 Yesu yona bui ye mosei ye wane, "Ya hededemamohoi kalimwai: Teina
mayadai ta kowa kabo maidagu paladaisi unai."

Yesu yona boita
(Mataiyo 27:45-56, Maleko 15:33-41, Yowane 19:28-30)

44-45 Mayamayadailaki unai meta mahana ye sinakaiyawasi na masig-
ililakilaki ye laoma na teha maudoina ye sumapwaiki ye lau ee meimeilahi
tili (3) koloki unai. Kabo Numa Tabuna woyona ye taigalilabuiyei.
46 Na Yesu ye yogahi ma kalinalakilakina, ye wane, "Tamagu, yaluwagu
ta ya tolegabaei nimamyena." Yona hedehedede wa gehena ne unai kabo
yawasina ye pito.
47 Iyala taubagunaena tamowaina saha ye tubu wa ye kita meta Yaubada
ye hedebasaei na ye wane, "Mamohoi, iya meta tamowai dudulaina."
48 Tamowai se bado se laoma bena hesataulona wa se kaikewai. Na
huyana saha ye tubu wa se kita, ede *[se nuwamasalaha na]* nuwapoudi
udiyedi se koikoi na se uyo yodi magai.

** **23:31:** *Kaiwa kidakidaina* meta Yesu heyaheyasonina, kaniyona ede iya nige yona ba'aya hesau. Na *kaiwa pogipogina* ede siya Dius heyaheyasonidi, matawuwuna yodi ba'aya se lakikalili.

** **23:34:** Yesu yona hedehedede ta meta kulikuli bagubagunadiyao nige se kuli, na muliyena kabo se kulihemasalaha.

49 Na Yesu kabina taukata yo sinesineo siya Galili unai se hemuliwataniyama wa, kedalohawai se totolo na ginauli saha se tubutubu wa se kaikaikewalaedi.

Yesu bwayabwaya unai se tole
(Mataiyo 27:57-61, Maleko 15:42-47, Yowane 19:38-42)

50 Na menai meta tamowai hesau, hesana ede Yosepa, iya Dius yodi tauhelauhetala bodana saesaena** tamowaina hesau yo yona laulau meta se namwa yo se dudulai.

51 Teha Yudeya magaina Alimatiya unai ye laoma. Iya Yaubada yona basileiya ye nayanayai. Na huyana Sunedeli bodana yodi yali se ginauli kabo Yesu se unui, meta iya nige ye talam yodi nuwatu yo kabikabi wa udiyedi.

52 Iya ye lau Pilato unai na Yesu sinalena ye kaibwadai.

53 Kabo sinalena wa ye taluhidobiyei, na kaleko posiposina unai ye suma na ye tole bwayabwaya unai. Bwayabwaya wa meta weku duhana na se tadi, na unai meta sola nige tamowai hesau se tole.

54 Na teina ta meta Sabati kabinonohana mayadaina, na nige bayaona kabo Sabati hekasisina ye hetubu.

55 Waiwaihiuwo Yesu maiyadi Galili unai se laoma wa Yosepa se hemuliwatani se lau bwayabwaya wa unai na idohagi sinalena yodi toletolena wa se kita.

56 Kabo se uyo magai na yausi panepanediyao udoi'udoi se kabinonohaidi. Na Sabati unai yodi laugagayo hekasisina debanaena ede se kaiyawasi.

24

Yesu yona tolo'uyo
(Mataiyo 28:1-10, Maleko 16:1-8, Yowane 20:1-10)

1 Sabati ne mayadaina bagubagunana malatomtomna gagilina unai sinesineo ginauli panepanedi se kabinonohaidiko wa se baheidi na se lau bwayabwaya wa unai.

2 Na se kita meta bwayabwaya wa kabaguduna wekuna wa se buihesuwala,

3 na se mwalaesae meta Guiyau Yesu sinalena wa nige se kita.

4 Siya ma nuwanuwatudi na ma kesega loheloheyao labui kadi kwama namanamalidi se taumasalaha na dedekadi wa unai se totolo.

5 Waiwaihiuwo wa se matausi ede se dunedobi bwatano unai, na loheloheyao labui wa se hededelau kalidiwai se wane, “Matawuwuna saha to tamowai maumaulina kwa wasewasenei tauboiboita luwadiwai?

6 Iya nige inai, na Yaubada iya ye hetolo'uyoiyako! Huyana iya maiyamiu Galili unai, na saha ye hedededi kalimiuwai wa kwa nuwatuidi:

7 ‘Tau Natuna kabo se moselaei tamowai ba'aba'ayadi nimadiwai bena se hesataulo, na mayadai hehaiyonana unai kabo ye tolo'uyo.’”

8 Kabo sinesineo wa yona hedehedede wa se nuwatuidi.

9 Huyana bwayabwaya wa se laugabaei na se uyo meta teina ginauli maudoidi ta se hededehemasalahadi yona hekahekatao saudoudoi-kesega yo tauhemuliwatanina hekadiyo wa udiyedi.

10 Waiwaihiuwo wa siya ede Maliya iya Magadala waihiuna, Yowana, Maliya Yamesi sinana yo sinesineo hekadi, siya maiyadiyao meta teina ginaulidi ta se hedededi apostolo wa udiyedi.

** **23:50:** *Dius yodi tauhelauhetala bodana saesaena* meta Sunedeli.

11 Na apostolo sinesineo yodi hedehedede wa nige se kawamamohoiyeidi,
matawuwuna yodi hedehedede ta kadi kao doha hedehededegaibu.
12 Na Petelo ye tolo na ye heloi ye lau bwayabwaya wa unai. Ye dunedobi
na ye kaikewalau meta kaleko posiposina tupwatupwadiyao lohalohadi wa
se balabala ye kitadi, na ye uyo, na saha se tubu wa ye nuwanuwatuidi.

Yesu Imausa kedana unai ye lau
(Maleko 16:12-13)

13 Na tenem mayadai kesekesegana ne unai Yesu tauhemuliwatanina
labui se laulau magai hesau hesana Imausa hesabana. Yelusalema na ye lau
magai wa meta lohana ede kilomita saudoudoi-kesega (11).
14 Siya ginauli maudoidi se tubu wa udiyedi yodi se tautauhedehededede.
15 Na se bom teina ginaulidi ta udiyedi se hedehedede yo se hetahetaladi,
na Yesu ye laoma kalidiwai ede maiyanao se lau.
16 Na matadi wa Yaubada ye gawuidi ede iya nige se kitalobai.
17 Kabo Yesu ye henamaiyeidi ye wane, “Yomi kabalau ta unai meta saha
kwa hetahetala?” Ede se talutolo na kadi kao wa meta se nuwadubu.
18 Na taudi labui wa hesau, hesana Kilipasi, ye henamaiyei ye wane,
“Nuwana Yelusalema unai taumana maudoidi luwadiyena kowa ku bom mo
nige kabina ku kata saha se tubu mayadai hisa se laoko wa udiyedi ne?”
19 Ye henamaiyeidi ye wane, “Ginaulidi ne meta saha?” Taudi labui wa
se hededebui se wane, “Yesu Nasaleta tamowaina wasana. Iya peloweta na
yona hedehedede yo yona kabikabi se gigibwalikalili Yaubada yo tamowai
maudoidi matadiyena.
20 Na taukaitalasam tauwoyaidi yo kama tanutanuwagao se mosegabaei.
Se helauhetala na se hekasa meta kabo ye boita, ede se hesataulo.
21 Na ka nuwatui meta iya Isalaela tauyailigabaeidi ede. Na ginauli
maudoidi se tubu wa meta mayadai haiyona se lauko wa udiyedi.
22 Yo hinage sinesineo hekadi kama boda ta unai meta se hesiliyatagai.
Malatomtom gagilina unai se lau bwayabwaya wa unai,
23 na iya sinalena wa nige se lobai, ede se uyoma na yomai se hedehedede
bena anelu tautaudi se kitadi, na se hedede meta iya ye mauli'uyoko.
24 Kabo kama kahao hekadi se lau bwayabwaya wa na saha sinesineo se
hedehededei wa meta se lobai gonogonowana, na iya nige se kita.”
25 Kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Komiu yauyaule, yo yomi
nuwatulobai ne se pahili, ede peloweta yodi hedehedede maudoidi nige kwa
kawamamohoiyeidi!
26 Se hededenonohaiyako meta teina ginaulidi ta udiyedi Keliso kabo ye
kamkamna, na kabo ye seuyo yona didiga ye hai'uyoi.”
27 Na kabo Mose unai ye hetubu na ye lau peloweta maudoidi udiyedi
na iya hedehededena saha se kuliyako kulikuli tabudi udiyedi wa meta ye
hededehemasalahadi siya kalidiwai.
28 Yodi kabalau magaina se hanahanawui, na Yesu kana kao ye ginauli
doha bena ye taukalili ye lau.
29 Na se hededenuwahi se wane, “Ku laoma, kabo inai ta keno.
Matawuwuna ye meimeilahikaliliko yo nige bayaona kabo ye masigili.” Ede
Yesu ye hemuliwatanidi se lau yodi numa.
30 Kabo huyana se tuli na se kaikai meta Yesu pwalawa ye hai, ye lautoki,
ye kihi, na ye moseidi kalidiwai.
31 Kabo matadi wa se lala yo se kitalobai meta iya Yesu, na matadiyena ye
tauwadam.

32 Kabo se bom yodi se hedehedede se wane, “Huyana iya maiyada keda
wa unai na yoda ye hedehedede na kulikuli tabudi ye hededehemasalahadi
kalidawai meta nuwakamnana ta haiyako. *[Iyamo nige ta kitalobai!]*”
33 Kabo se dalahai na se laumwamwayau se uyo Yelusalema. Temenai
hekahekatao saudoudoi-kesega yo kaiteyadi maiyadiyao wa se lobaidi se
hebodakesegaidiko.
34 Hekahekatao wa se hededelau taudi labui wa udiyedi se wane, “Mamo-
hoi! Guiyau meta ye tolo'uyoko yo ye taumasalaha Simona unai.”
35 Kabo taudi labui wa saha ye tubu keda wa unai meta yodi se hedehed-
ede, yo idohagi Yesu se kitalobai huyana pwalawa ye kihi wa unai.

Yesu ye taumasalaha yona hekahekatao wa udiyedi (Mataiyo 28:16-20, Maleko 16:14-18, Yowane 20:19-23, Apostolo 1:6-8)

36 Siya saha se tubu wa sola unai se hedehedede na Yesu ye taumasalaha
kalidiwai na ye hededelau udiyedi ye wane, “Nuwadaumwali kwa hai!”
37 Na se siliyata yo se matausi, matawuwuna yodi nuwatu bena
yaluyaluwa se kita.
38 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Idohagi to kwa matausi, yo idohagi
na kwa nuwalabulabui?
39 Ede doha yau! Sola nimagu yo kaegu ta kwa kitadi. Kwa kabitonogigau
yo kwa kita. Yaluyaluwa meta nige bulumana yo siyadana, na kwa kita yau
meta bulumagu yo siyadagu.”
40 Ye hedehededekaiyawasi, na kabo nimana yo kaena ye hekitadi.
41 Na siya meta sola nige se kawamamohoi, matawuwuna se gwauyala yo
se nokokalili, unai Yesu ye wane, “Kai saha kwa kabinonohai e nige?”
42 Ede yama gabugabuna tehana se mosei,
43 na ye hai ede matadiyena ye kai.
44 Na kabo ye hededelau udiyedi ye wane, “Teina hedehededе ta ya hed-
ededikо kalimiuwai huyana sola yau maiyamiu: Hedehededegu maudoidi
se kulidiko Mose, peloweta yo Same bukadi udiyedi wa bena se tubu yo se
masalaha.”
45 Kabo kulikuli tabudi wa ye hededehemasalahadi na unai nuwadi se
masalaha.
46 Yodi ye hedehedede ye wane, “Teina ta meta saha se kuliyako wa: Keliso
kabo ye kamkamna yo mayadai hehaiyonana unai kabo ye tolo'uyo.
47-48 Na iya hesanaena kabo wasa ye lau tamowai maudoidi udiyedi meta
gonowana se nuwabui, yodi ba'aya nuwatugabaedi hesabana. Na komiu
teina ginaulidi ta tauhedehededeidi ede. Yelusalema unai kwa hetubu na
kwa laei tanoubu maudoina udiyedi.
49 Yau kabo Yaluwa Tabuna ya hetamaliyawa kalimiuwai. Iya ede Tamagu
ye hededehesunumayako wa. Na komiu bena magai lakilakina ta unai kwa
miyakesegai kana siga galewa ne unai Yaluwa Tabuna yona gigibwali ye
taludobima kalimiuwai.”

Yesu yona seuyo galewa (Maleko 16:19-20, Apostolo 1:9-11)

50 Kabo Yesu yona hekahekatao ye woyahepesadi se lau Betaniya kana siga
unai, na nimana ye lausinidi na ye hededehenamwadi.
51 Na yona hededehenamwa wa sola ye laulau na Yaubada ye kabisini ye
sae galewa.
52 Ede se kaihelahui na se uyo Yelusalema ma gwauyalalakilakidi.
53 Mayadai badobado se lau Numa Tabuna bakubakuna wa unai na
Yaubada se hedehedebasaei.

Yowane
Yesu wasana Yowane ye kuli wa
Buka ta hededehemasalahana

Buka ta taukulina meta apostolo Yowane, Yamesi kana kaha (Mataiyo 4:21). Iya Betesaida tamowaina, Galili Gabwana dedekanaena. Na buka ta ye kuli nuwana bolimai 85 AD unai, Epeso magaina lakilakina unai.

Yowane Yesu wasana bukana ta ye kuli na kaniyona ye hededehemasalaha ye wane, “bena kabo kwa kawamamohoi meta Yesu iya Keliso, iya Yaubada Natuna. Na yomi sunuma debadiwai kabo iya hesanawai mauli kwa hai.” (Yowane 20:31).

Teina buka ta unai Yowane Yesu kana kao ye hededehemasalaha:
(1) Yesu meta Yaubada tanoubu ta yona kabahetubu hedehededena (Yowane 1:3,4),
(2) iya mamoe natuna tanoubu yona ba'aya tauhaigabaeina (Yowane 1:29),
(3) iya Yaubada Natuna yo Isalaela yodi wasawasa (Yowane 1:49),
(4) iya waila maumaulina tauhaiyamana (Yowane 4:10, 7:37-38),
(5) iya ba'aya taunuwatugabaedi (Yowane 8:11).

Yowane Yesu yona laulau gigigigibwalidi badodi haligigi-labui (7) ye hasilidi na udiyedi hinage ye hekatada Yesu iya kaiteya (Yowane 2:1—12:50). Hinage Yesu tamowai maiyanao yodi hedehededе ye kulidi na udiyedi Yesu kana kao mamohoina ye hededehemasalaha kalidiwai (Yowane 3:1-21, 4:5-26, 14:6, yo hekadiyo).

Na peina 13 ye lau 21 udiyedi Yesu yona mauli mayadaina gehegehedi, yona boita yo tolo'uyo wasadi ye kulidi. Teina buka ta luwana ne unai hinage Yaluwa Tabuna ye hededehesunuma na yona paisowa ye hededehemasalaha yona hekahekatao kalidiwai (Yowane 14:15-27, 16:4-15). Yowane hinage ye hekatada idohagi Yesu yona hekahekatao yodi ye tapwalolo (Yowane 17).

Wasa Namwanamwana kaniyona Yesu ye hededehemasalaha lausoisoi kesega unai, iya ede Yowane 3:16,

“Yaubada tanoubu ye gadosisikaliliyei, ede natukesekesegana ye mosegabaei. Unai kaiteya iya ye sunumaei, meta taba nige hekamkamna ye lobai, na mauli nige kana siga kabo ye hai.”

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Yesu hedebasaeina *1:1-18*
- Yowane Babatiso wasana *1:19-34*
- Yesu yona hekahekatao bagubagunadi ye kaisunuwaidi *1:35-51*
- Yesu yona laulau gigigigibwalidi, siya kana kao se hemasalaha, yo ye bom ye hededehemasalaha'uyoi *2:1—12:50*
- Yesu yona mauli mayadaina gehegehedi, iya se helauhetala yo se unuhemwaloi *13:1—19:42*
- Yesu ye tolo'uyo *20:1—21:25*

Yaubada yona Hedehededе ye hemala tamowai

1 Ginauli maudoidi huyahetubudi unai Yaubada yona Hedehededе wa ye miyamiya, yo Hedehededе wa Yaubada maiyana, yo Hedehededе wa ede Yaubada.
2 Ginauli maudoidi huyahetubudi wa unai Hedehededе wa meta Yaubada maiyana.

3 Ginauli maudoidi Yaubada ye hetubudi wa iya maiyana se hetubudi, yo
Hedehedede wa meta ginauli maudoidi tauhetubudi.
4 Iya mauli yona kabalaoma ede, na mauli ne ye hemala tamowai yodi
mala.
5 Na mala wa ye sina masigili unai, na masigili nige gonowana ye saedik-
wai.**
6 Yaubada tamowai hesau ye hetamaliyama, hesana ede Yowane.
7 Iya ye laoma meta mala wa tauhededehemasalahana. Na yona hedehed-
ede debanawai tamowai maudoidi bena se kawamamohoi.
8 Iya nige mala wa, na ye laoma mala wa ye hededehemasalaha.
9 Na mala mamohoina kabo ye laoma tanoubu ta unai, na Yaubada kana
kao mamohoina ye hededehemasalaha tamowai maudoidi udiyedi.
10 Iya Yaubada maiyana tanoubu se hetubu, yo ye miya tanoubu ta unai,
na iyamo tanoubu ta tamowaidiyao nige se kitalobai.
11 Ye laoma yona tanoubu ye ginauli'usei wa unai, na iyamo yona tamowai
wa nige se hailobai.
12 Na kaiteyadi iya se hailobai yo hesana se sunumaei, meta dudulai ye
moseidi se hemala Yaubada natunao.
13 Na nige tamowai yodi labalaba unai, o tamowai yodi gadosisiwai o
maitawasola loheya yona nuwatuwai, na Yaubada yona hineli unai se
hemala Yaubada natunao.
14 Hedehedede wa ye hemala tamowai, na maiyamai ka miya. Yo kana
kao saesaena mamohoina ka kitayako, iya ede Yaubada natukesekesegana
mo kana kao saesaena mamohoina. Natu ta meta Tamana Yaubada unai ye
laoma yo kalinawai kabinamwa yo mamohoina se mwayau.
15 Yowane ma kalina lakilakina ye hededehemasalaha ye wane, “Ta-
mowaina ede teina lahinaidi ya hededehemasalahayako wa, ‘Iya ede dage-
lagu ne unai kabo ye laoma, iya meta ye saekalili na kabo yau, matawuwuna
iya ye tububaguna.’ ”
16 Iya kalinawai kabinamwa ye mwayau. Na iya unai kita maudoida
kabinamwa ta haidi na sola ta haihai'uyoidi.
17 Mose unai laugagayo wa se laoma, na Yesu Keliso unai kabinamwa yo
mamohoina se laoma.
18 Sola nige tamowai hesau Yaubada ye kita, na natukesekesegana ye bom
mo. Iya meta Yaubada, yo Tamana maiyana se kawakeha, yo iya Tamana ye
hemasalahayako kalidawai.

Yowane Babatiso ye hedede meta iya nige Keliso (Mataiyo 3:11-12, Maleko 1:7-8, Luka 3:15-17)

19 Dius tauwoyaidi Yelusalema unai taumiyamiya wa, taukaitalasam yo
Lewi tamowaidiyao se hetamalidi se lau Yowane unai na se henamaiyei iya
meta kaiteya. Teina ta meta Yowane yona hededehemasalaha.
20 Iya nige ye uhala na ye hededehemasalaha'uyoi ye wane, “Yau nige
Keliso.”
21 Na se henamaiyei, “Ena kowa nige Keliso, meta kowa kaiteya? Kowa
Eliya?”
Ede ye wane, “Yau nige.”

** **1:5:** *Ye saedikwai:* Kalina Giliki unai hedehededede ta kaniyona labui. Bagubagunana ede *ye saedikwai,* na helabuina ede *kabina ye kata.* Unai buka hekadiyo se kulibui doha teina: *na masigili iya nige kabina ye kata.*

"Nuwana kowa peloweta ka nayanayai'usei wa?"**
Na ye wane, "Nige."
22 Na kabo se wane, "Na kowa kaiteya? Yoma henamai ta buina ku leyama,
na kabo ka uyo tauhetamaligai wa yodi ka hedehededе. Taba ku bom ku
hededehemasalaha'uyoigo meta kowa kaiteya."
23 Ede Aisaiya peloweta yona hedehededе unai Yowane ye hededebui ye
wane, "Yau tamowaina ede tauyogayoga balabala ne unai ya wane, 'Guiyau
yona keda kwa kabinonohai.' " *(Aisaiya 40:3)*
24 Kabo Paliseya tamowaidiyao hekadi se hetamalidima wa
25 Yowane se henamaiyei se wane, "Ena kowa nige Keliso, nige Eliya, yo
nige tenem peloweta ne, matawuwuna saha to ku hebahebabatiso?"
26 Yowane ye wane, "Waila unai ya hebahebabatiso. Na tamowai hesau
meta nige kabina kwa kata ye totolo luwamiu ne unai.
27 Iya ede muligu ne unai kabo ye laoma, na yau nige ya namwakalili kabo
gonowagu kana sendolo mainadi ya yailidi."**
28 Teina laulau maudoidi ta se tubu Yowane yona kabahebahebabatiso
Betaniya, Yolidani sagasagana hali sanakawasina unai.

Yaubada yona mamoe natuna ede Yesu
(Mataiyo 3:13-17, Maleko 1:9-11, Luka 3:21-22)

29 Na mayadai hesauna unai Yowane Yesu ye kitalaei ye laolaoma hesa-
bana ede ye wane, "Kwa kitalau, Yaubada yona mamoe natuna ye laolaoma.
Iya tanoubu yona ba'aya tauhaigabaeina.
30 Teina iya ede lahinaidi ya hedehededei wa ya wane, 'Tamowai
hesau yau dagelagu unai kabo ye laoma meta ye saekalili na kabo yau,
matawuwuna iya ye tububaguna.'
31 Yau nige ya kitalobai meta iya Keliso. Na ya laoma ya hebabatisoigomiu
waila unai meta bena iya ya hemasalaha Isalaela tamowaidiyao kalimi-
uwai."
32 Kabo Yowane ye hededehemasalaha ye wane, "Yaluwa Tabuna ya
kita doha bunebune galewa ne unai ye dobima na ye talu iya kewana ne
unai. 33 Iyamo iya meta nige ya kitalobai, na Yaubada ye hetamaligau ya
laoma waila unai ya hebahebabatiso na ye hededelaoma kaliguwai ye wane,
'Tamowai hesau kabo ku kita Yaluwa kabo ye dobima na kalinawai ye talu
meta iya Yaluwa Tabuna unai kabo ye hebahebabatiso.'
34 Ya kitayako yo ya hemamohoiyei meta iya Yaubada Natuna."

Yesu yona hekahekatao bagubagunadi

35 Mayadai hesauna unai Yowane maiyana hekahekatao labui se totolo
Yowane yona kabahebahebabatiso magaina wa unai.
36 Na Yowane ye kaikaikewalau Yesu ye kita ye laulau ede ye wane, "Kwa
kita, tenem meta Yaubada yona mamoe natuna!"
37 Yona hekahekatao labui wa yona hedehededе se lapui ede Yesu se
hemuliwatani.
38 Na Yesu ye kaikewabui ye kitadi se hemuhemuliwatani, ede ye
henamaiyeidi ye wane, "Saha kwa henuwa?"
Se hededelau unai se wane, "Labi, haedi ku miyamiya?" (Labi *[meta kalina
Hebelu na]* kaniyona ede Taulauhekata.)

** **1:21:** *Peloweta ka nayanayai'usei wa:* Yaubada yona hededehesunuma Dius tamowaidi kalidiwai meta yodi peloweta hesau doha Mose kabo ye laoma (Dutelonomi 18:18). Na Yesu yona huya unai peloweta ne sola se nayanayai. ** **1:27:** *Sendolo mainadi ya yailidi:* Teina meta heyayai tauhaidi dobidobidi yodi paisowa.

39 Kabo ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa laoma na kabo kwa kita!”
Unai se lau yona kabamiya wa se kita. Na yodi huyalau ne meta meimeilahi mahanana 4 kiloki unai. Na tenem mayadaina ne unai iya maiyadi se miya.
40 Simona Petelo kana kaha Andeleya, iya Yowane yona hekahekatao labui wa hesauna, na Yowane yona hedehedede wa ye lapui ede Yesu ye hemuliwatani.
41 Na kabo Andeleya ye lau kana kaha Simona ye lobai na yona ye hedehedede ye wane, “Mesaiya wa ka lobaiyako.” (*Mesaiya* Giliki kalinadi unai kaniyona ede *Keliso*.)
42 Ede ye woyaiyama Yesu unai.
Yesu ye kitalau iya unai na ye wane, “Kowa Simona, Yowane natuna. Kabo hesam se katai Kipasi.”** (Na kalina Giliki unai se wane Petelo.)

Yesu Pilipo yo Natanaela ye yoganeidi

43 Mayadai hesauna unai Yesu nuwana ye hineli bena kabo ye lau Galili. Na Pilipo ye lobai ede ye hededelau unai ye wane, “Ku laoma ku hemuliwatanigau.”
44 Pilipo meta Betesaida unai ye miyamiya doha hinage Andeleya yo Petelo.
45 Pilipo ye lau Natanaela ye lobai na yona ye hedehedede ye wane, “Kulikuli tabuna unai Mose yo peloweta tamowai se hetahetala'usei wa ka lobaiyako. Hesana ede Yesu, Nasaleta tamowaina, iya Yosepa natuna.”
46 Na Natanaela ye henamai ye wane, “Mamohoi Nasaleta tamowaina? Ginauli saha namwanamwana kabo Nasaleta unai ye laoma?” Pilipo ye wane, “Ku laoma na ku kita.”
47 Huyana Yesu Natanaela ye kita ye laolaoma ede iya ye hededehemasalaha ye wane, “Teina tamowai ta meta Isalaela tamowaina mamohoina, iya nige gonowana tamowai hesau ye lupoi.”
48 Kabo Natanaela ye henamai ye wane, “Idohagi na kabigu ku kata?”
Yesu ye hededebui ye wane, “Huyana kaiwa** guninawai ku miyamiya meta ya kitagoko, na kabo Pilipo ye yoganeigo.”
49 Ede Natanaela ye hededelau unai ye wane, “Labi, kowa Yaubada Natuna, Isalaela yoma wasawasa.”
50 Yesu ye wane, “Yom kawamamohoi ne matawuwuna ede ya hededelaowa kalimwai meta ya kitago kaiwa guninawai ku miyamiya. Na sola kabo ginauli saesaedi ku kitadi na kabo teina.”
51 Yesu yona hedehedede ye tubei ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuwai: Kabo galewa kwa kita ye tasoke, na Yaubada yona anelu se dobidobima Tau Natuna unai yo se seuseuyo.”**

2

Yesu waila ye bui ye hemala waina

1 Mayadai labui mulidiwai, teha Galili unai magai hesau hesana Kana unai tawasola kaikaigogona se ginauli. Yesu sinana meta iya menai,
2 yo hinage Yesu maiyana hekahekatao se kaibwadaidi se laoma tawasola kaikaigogona ne unai.

** **1:42:** *Kipasi* meta kalina Alamaiki, na kaniyona ede weku. ** **1:48:** *Kaiwa* ta kalina Dimdim unai se wane fig kaiwana. Kalinada unai bosibosi unai ta lauhedamaiyei. ** **1:51:** *Anelu se dobidobima ... yo se seuseuyo:* Genese 28:12 unai ta hasili meta Yaubada yona anelu se dobidobima Yakobo unai yo se seuseuyo. Na kaniyona ede, Yaubada yona hededehesunuma kabo ye hemamohoiyeidi.

3 Huyana waina ye gehe ede Yesu sinana ye hededelau iya unai ye wane,
“Kadi waina wa ye gehe.”
4 Yesu ye hededebui ye wane, “Sinagu, idohagi to ku hededelaoma
kaliguwai? Sola nige yogu huya ye lagema.”
5 Na sinana wa ye hededelau heyayai tauhaidi udiyedi ye wane, “Saha ye
hededi ne meta bena kwa ginauliwatanidi.”
6 Numa ne unai waila pakuna haligigi-kesega. Paku ne weku unai se tadidi,
na hekadi gonowana waila 80 lita yo hekadi 120 lita unai se hemwayaudi.
Na waila wa se hepaisowadiko Dius yodi kaidui yo yodi kaikai gogodiyao
kaideulidi kabikabidi hesabadi.
7 Na Yesu ye hededelau heyayai tauhaidi wa udiyedi ye wane, “Paku ne
waila unai kwa hemwayaudi”, ede se inihemwayaudi.
8 Kabo ye wane, “Kabo gagilina kwa yaihai na kwa bahelaei kaikaigogo
tauloinaena unai.”
Siya kabo se bahelaei
9 na waila ye hemala waina wa ye numatonogi. Yodi kabayaina meta nige
kabina ye kata, na yona heyayai tauhaidi mo se bom kabina se kata. Kabo
kaikaigogo tauloinaena wa tautawasola loheyana ye yoganeiyama
10 na ye hededelau unai ye wane, “Yoda kabikabi kabina ku katakalili,
meta waina namwanamwana ta mosebagunai taumana udiyedi. Na
huyana se numa se lau na nige gonowana ginauli hesau kamnana se
lapulobai kabo waina maisana gagilina ta moseidi. Na idohagi to waina
namwanamwakalilina ta ku hemulitayama?”
11 Teina ta meta laulau gigigigibwalina bagubagunakalilina teha Galili
unai magai hesana Kana unai Yesu ye ginauli. Na teina laulau ta unai iya
kana kao saesaena mamohoina ye hemasalaha, unai yona hekahekatao iya
se sunumaei.

Yesu Numa Tabuna unai taulokulokune ye henakudi (Mataiyo 21:12-17, Maleko 11:15-19, Luka 19:45-46)

12 Tawasola kaikaigogona mulinawai Yesu ma sinana, kana kahao yo yona
hekahekatao wa se dobi Kapelenauma, na menai se miya mayadai hisa mo.
13 Kabo Dius tamowaidi yodi Taukiuli Henuwaisinina huyana ye hana-
hanauma, ede Yesu ye sae Yelusalema.
14 Na Numa Tabuna bakubakuna unai tamowai hekadi ye lobaidi siya bu-
lumakau, mamoe yo bunebune se lokulokuneidi, yo siya moni taulaulauhe-
dudu** meta hatahata kabatulidi udiyedi se tutuli.
15 Yesu kabo maina udiyedi wipi ye ginauli na kabo Numa Tabuna
bakubakuna wa unai tamowai, bulumakau yo mamoe maudoidi wa ye
henakuhepesadi. Moni taulaulauhedudu yodi moni ye kuyahe'uludi yo yodi
hatahata ye buidi.
16 Na ye hededelau bunebune taulokulokuneidi wa udiyedi ye wane,
“Manuwa ta kwa bahehepesadi! Idohagi to tamagu yona Numa Tabuna ta
kwa hai ye hemala kabalokulokune numana!”
17 Na kabo yona hekahekatao kulikuli tabuna beyabeyana se nuwatui
doha ye wane,
“Yom Numa Tabuna ya gadosisikaliliyei, na unai kabo se heyababagau.”
(Same 69:9)
18 Na Dius tauwoyaidi se hededelau Yesu unai se wane, “Laulau gigigigib-
walina saha kabo ku ginauli kalimaiwai, na unai kabo kabina ka kata yom
tanuwaga gigibwalina ta meta Yaubada unai ye laoma?”

** **2:14:** *Taulaulauhedudu* wa yodi paisowa meta dagela monidiyao se hai na yodi moni unai se hedudu, iya ede *sekeliyo lepetona.*

19 Yesu ye hededebui ye wane, “Numa tabuna ta kwa lopagwaligwali, na
mayadai haiyona unai kabo ya ginauli'uyoi.”
20 Na kabo Dius tauwoyaidi wa se hededebui se wane, “Teina Numa
Tabuna ta meta bolimai badona 46 unai se ginauli. Idohagi to bena mayadai
haiyona unai kabo ku ginauli'uyoi?”
21 Na Numa Tabuna Yesu ye hetahetala'usei ta meta iya ye bom tauna.
22 Unai huyana Yesu ye boita na ye tolo'uyo meta yona hekahekatao
saha ye hededediko wa se nuwatuidi, ede kulikuli tabuna yo Yesu yona
hedehedede wa se kawamamohoiyeidi.
23 Huyana Yesu iya Yelusalema unai Taukiuli Henuwaisinina hesabana
na menai laulau gigigigibwalidi ye ginaulidi wa meta tamowai gwaudi se
kitadi, ede iya hesana unai se sunuma.
24 Na Yesu nige ye sunumaeidi, matawuwuna tamowai maudoidi nuwadi
kabidi ye katakalili.
25 Bwagana Tamowai yodi nuwanuwatu nige se hededehemasalahadi
Yesu unai, iyamo kadi kao kabidi ye katako.

3

Yesu Nikodemo ye hekata

1 Yelusalema unai meta Paliseya tamowaina hesau, hesana ede Nikodemo,
na iya hinage Sunedeli bodana tamowaina hesau.
2 Boniyai hesau unai ye lau Yesu kalinawai na ye wane, “Labi, kabim ka
kata meta kowa taulauhekata Yaubada unai ku laoma. Laulau gigigigibwa-
lidi ku ginaulidi wa nige tamowai hesau gonowana ye ginaulidi. Teina unai
ye hemasalaha meta Yaubada iya maiyam.”
3 Yesu ye hededebui ye wane, “Ya hededemamohoi kalimwai: Ena ta-
mowai hesau nige labasi helabuina ye hai, meta nige gonowana Yaubada
yona basileiya ye kita.”
4 Na Nikodemo ye hededelau Yesu unai ye wane, “Idohagi kabo tamowai
tautaubadana ye luwu'uyo sinana bogana unai na labasi helabuina ye hai?”
5 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Ya hededemamohoi kalimwai: Ena
tamowai hesau nige labasi helabuina ye hai waila yo Yaluwa udiyedi, meta
taba nige ye lusolalau Yaubada yona basileiya unai.
6 Tamowai wawayao se labasidi buluma unai meta buluma mo maulina
unai se miya, na Yaluwa meta gonowana mauli nige kana siga ye mosei
kalidiwai.
7 Kowa taba nige yogu hedehedede ta udiyedi ku siliyata doha wau ya
wane, ‘Taba labasi helabuina kwa hai.’
8 Yaumai** ye towama kabo yasasana mo ta lapui, na nige kabina ta kata
haedi ye laolaoma o haedi kabo ye laulau. Unai gonogonowana doha siya
Yaluwa unai labasi helabuina tauhaina ne.”
9 Nikodemo ye henamai'uyo ye wane, “Teina ta meta idohagi?”
10 Na Yesu ye wane, “Kowa meta Isalaela tamowaidiyao yodi laugagayo
taulauhekataena, na idohagi to teina nuwanuwatu ta nige ku nuwatu-
lobaidi?
11 Ya hededemamohoi kalimwai: Saha kabidi ka kata meta ka hedehed-
ededeidi, yo saha ka kitadi meta ka hededehemasalahadi kalimiuwai. Na
iyamo yoma hedehedede ta nige kwa haidi.

** **3:8:** *Yaumai* meta kalina Giliki unai kaniyona hesau hinage, iya ede *yaluwa*.

12 Tanoubu ginaulidi ya hedehededeidi kalimiuwai, na nige kwa kawa-
mamohoiyeigau. Na idohagi kabo kwa kawamamohoiyeigau taba galewa
ginaulidi ya hedehededeidi?
13 Nige tamowai hesau ye sae galewa, na kesega mo galewa ne unai ye
dobima, iya ede Tau Natuna.
14 Doha Mose mwata ye lausini balabalagaibu unai wa,** meta gono-
gonowana doha tenem kabo Tau Natuna hinage se lausini,
15 na unai tausunumaena maudoidi kabo mauli nige kana siga se lobai.
16 Matawuwuna Yaubada tanoubu ye gadosisikaliliyei, ede natukesekе-
segana ye mosegabaei. Unai kaiteya iya ye sunumaei, meta taba nige
hekamkamna ye lobai, na mauli nige kana siga kabo ye hai.
17 Yaubada Natuna ye hetamaliyama nige bena tanoubu ta tamowaidi ye
hekilainodi, na bena ye gilihaidi.
18 Ena kaiteya Yaubada Natuna ye sunumaei, meta Yaubada taba nige
ye hegilu. Na kaiteya nige ye sunumaei, meta Yaubada iya ye hegilunono-
haiyako, matawuwuna Yaubada natukesekesegana hesanawai nige ye
sunuma.
19 Yaubada yona hekasa nuwanuwatuna ede doha teina: Mala wa ye
laomako tanoubu ta unai, na tamowai yodi laulau meta se yababakalili, unai
masigili se henuwakaliliyei na kabo mala.
20 Na kaiteyadi yodi laulau se yababa meta mala wa se subu, yo taba nige
se laoma mala ne unai, matawuwuna nige se henuwa bena yodi ba'aya se
hemasalahadi.
21 Na kaiteyadi yodi laulau se dudulai meta se laoma mala ne unai. Na
kabo tamowai maudoidi se kitadi meta saha se ginaulidi ne Yaubada ye
henuwadi.”

Yowane Babatiso Yesu ye hededehemasalaha

22 Na kabo Yesu maiyana hekahekatao Yelusalema se laugabae se lau
Yudeya magaina hesau unai. Menai se miya huyana ye katuloha, na Yesu
ye hebahebabatiso.
23 Na Yowane meta teha hesau unai hinage ye hebahebabatiso. Na iya
Aenona unai Salim dedekanawai, matawuwuna temenai waila lakilakina yo
tamowai se bado se laolaoma bena se babatiso.
24 Tenem huyana ne unai Yowane sola nige se tole numatutugudu unai.
25 Yowane yona hekahekatao yo Dius tamowaina hesau Dius yodi
lauhe'a'a kabikabina debanaena se haikawayagala.
26 Ede se laoma Yowane unai na se wane, “Labi, tamowai wa maiyam
Yolidani hali sanakawasina unai na ku hededehemasalaha'usei wa meta
hinage ye hebahebabatiso, na tamowai maudoidi se laulau iya kalinawai.”
27 Yodi hedehededе wa unai Yowane ye hededebui ye wane, “Nige
gonowana tamowai hesau paisowa ye haigaibui, na paisowa ye hai ne meta
Yaubada ye mosei.
28 Yogu hedehededе wa komiu kwa lapuidiko na gonowana kwa hemamo-
hoiyeidi doha ya wane, ‘Yau nige Kelisona ede, na yau meta Yaubada ye
hetamalibagunaigau ya laoma.’
29 Tautawasola waihiuna meta iya tautawasola loheyana yona. Na
tautawasola loheyana tausaguina meta ye nayanaya yo ye lapulapui. Na
huyana tautawasola loheyana kalinana ye lapui meta ye gwauyalakalili.
Tenem gwauyala ne meta yau yogu, matawuwuna tautawasola loheyana
ede ye masalahako.

** **3:14:** *Mose mwata ye lausini* wasana ku hasili Numela 21:4-9unai.

30 Iya hesana meta bena ye saekalili, na yau hesagu bena ye dobi.
31 Iya galewa ne unai ye dobima wa meta tamowai maudoidi ye saedikwaidi. Na kaiteya tanoubu ta unai ye tubuma** meta tanoubu ta yona, yo yona hedehededе doha tanoubu ta tamowaina. Na galewa ne unai taudobima wa meta tamowai maudoidi ye saedikwaidi.
32 Saha ye kitadi yo ye lapuidi wa ye hedededehemasalahadi. Na iyamo nige hesau ye lapulau yona hedehededе wa udiyedi.
33 Na kaiteyadi yona hedehededе wa se hai meta se hemamohoiyei ede Yaubada yona hedehededе wa ye mamohoi.
34 Matawuwuna Yaubada Keliso ye hetamaliyama yo Yaluwa Tabuna unai iya ye hemwayaukaliliyei, ede Yaubada yona hedehededе ye hededehemasalahadi.
35 Tamana meta Natuna ye gadosisiyei, unai ginauli maudoidi ye tolegabaeidi iya nimanawai.
36 Na kaiteya iya Natuna ne ye kawamamohoiyei meta mauli nige kana siga ye hai, na kaiteya iya Natuna ne ye subu, taba nige mauli nige kana siga ye hai na Yaubada yona kouyalayala unai ye miya.”

4

Yesu maiyana Samaliya waihiuna se hedehededе

1-3 Paliseya tamowaidi wasa se lapui meta Yesu iya yona hekahekatao se bado ye haidi yo ye hebabatisoidi, na kabo Yowane. Na iyamo mamohoina ede Yesu nige ye hebahebabatiso, na yona hekahekatao mo se hebahebabatiso. Huyana Yesu wasa ye lapui meta Paliseya tamowaidiyao yona kabikabi wa kabina se kata, ede Yudeya ye laugabae na ye uyo Galili.
4 Na yona lau ne unai meta ye lau teha Samaliya unai
5 na ye lage Samaliya magaina lakilakina hesana Saeka unai. Na menai tano gagilina hesau beyabeyana Yakobo ye mosei natuna Yosepa unai.
6 Na temenai meta Yakobo kana wailakeli. Na Yesu yona taihile wa unai kamnana ye yababa, ede ye tuli na ye kaiyawasi wailakeli wa dedekanawai. Na mahanana wa meta mayamayadailaki yona tupwa unai.
7-8 Na yona hekahekatao se lauko magai wa unai bena kadi kai se hemaisa.
Na kabo Samaliya waihiuna hesau ye laoma bena waila ye yai, na Yesu ye hededelau unai ye wane, “Waihiu, taba gonowana waila ku haiyama ya numa?”
9 Kabo Samaliya waihiuna wa ye hededelau unai ye wane, “Kowa Dius tamowaina, na yau meta Samaliya waihiuna, na idohagi to ku kaibwadaigau bena waila ya leyawa ku numa?” Yona henamai wa kaniyona ede Dius tamowaidiyao nige gonowana Samaliya tamowaidi maidadiyao se hebodakesega.
10 Kabo Yesu ye hededebui ye wane, “Ena taba Yaubada yona kainauya kabina ku kata yo taukaibwadawaila kalimwai ta ku kitalobai, kabo gonowana ku kaibwadaei na waila maumaulina ye leyawa.”
11 Na waihiu wa ye wane, “Taubada, nige kam waila kabayaiyaina, na wailakeli ne duhana ye dobikalili. Na haedi kabo waila maumaulina ta ku hai?
12 Bena kowa ku saekalili na kabo tamamai Yakobo? Iya wailakeli ta tauleyamana ede. Na iya yo natunao yo yona suisui maudoidi hinage unai se numanuma.”

** **3:31:** *Na kaiteya tanoubu ta unai ye tubuma:* Tausonosonoga hekadi yodi nuwatu meta teina hedehededе ta iya Yowane Babatiso hedehededena. Na hekadi yodi nuwatu meta hedehededе ne ye lau tanoubu tamowaidi maudoidi hedehedededi.

13 Na Yesu ye hededelau unai ye wane, “Kaiteya teina waila ta ye numa,
meta kabo gonowana ye gadomagu'uyo.
14 Na kaiteya waila ya mosei ne ye numa, meta taba nige gonowana ye
gadomagu'uyo. Waila ya mosei ne kabo ye hemala bonobonowasi kalinawai
na ye miya ye lau yo mauli nige kana siga ye mosei.”
15 Kabo waihiu wa ye hededelau unai ye wane, “Taubada, waila ta ku
leyama, to taba nige ya gadomagu'uyo yo hinage taba nige ya uyoma inai
waila ya yaiyai.”
16 Yesu ye wane, “Ku lau mwanem ku woihai na kwa laoma inai.”
17 Waihiu wa ye hededebui ye wane, “Yau nige mwanegu.” Kabotaki Yesu
ye wane, “Ku hedededudulai ede ku wane, ‘Yau nige mwanegu.’
18 Mamohoi, yom hedehedede ne ye dudulai. Na iyamo kowa
mwanemwao haligigi ku haidiko, na loheya maiyam ne meta iya nige
mwanem.”
19 Kabo waihiu wa ye hededelau unai ye wane, “Taubada, ya nuwatulobai
meta kowa peloweta.
20 Kama mumugao teina kuduli ta unai Yaubada se tabataba'ohui,
na komiu Dius tamowaidi kwa wane, ‘Kabataba'ohu mamohoina ede
Yelusalema unai.’ ”
21 Yesu ye hededelau waihiu wa unai ye wane, “Waihiu, saha ya hedehed-
edeidi ta taba ku kawamamohoiyeidi. Huyana kabo ye laolaoma meta taba
nige Tamamai kwa taba'ohui teina kuduli ta unai o Yelusalema unai.
22 Na komiu Samaliya tamowaidiyao kaiteya kwa taba'ohui ne meta
nige kabina kwa kata, na kai Tamamai kabina ka kata na ka taba'ohui,
matawuwuna ede kabihemauli meta kai Dius kalimaiwai ye laoma.
23 Huyana sola ye laolaoma yo iya ede ye laomako na tautaba'ohu
mamohoidi kabo Tamamai se taba'ohui yaluwa yo hedehededemamohoi
udiyedi,** matawuwuna tautaba'ohu doha tenem meta Tamamai iya ye
henuwa'useidi ede.
24 Yaubada meta iya yaluwa, unai tautaba'ohuina bena yaluwa yo hede-
hededemamohoi udiyedi se taba'ohui.”
25 Na waihiu wa ye wane, “Kabina ya kata meta Mesaiya kabo ye laoma.
Hinage hesana se hedede ede Keliso. Na huyana ye laoma meta ginauli
maudoidi kabo ye hededehemasalahadi kalidawai.”
26 Na kabo Yesu ye hededehemasalaha'uyoi ye wane, “Yau ya hedehededе-
laowa ta meta yau Kelisona ede.”

Yesu yona hekahekatao se uyoma

27 Na huyana yona hekahekatao wa se uyoma meta se kita waihiu
hesau maiyana se hedehedede, ede se siliyata.** Na nige hesau bena ye
henamaiyei ye wane, “Saha ku henuwa waihiu ne unai?” o, “Idohagi to
waihiu ne maiyam kwa hedehedede?”
28 Kabo waihiu wa kana waila pakuna wa ye laugabaei na ye uyo magai
wa unai, na tamowai maudoidi yodi ye hedehedede
29 ye wane, “Kwa laoma ta lau tamowai hesau kwa kita. Ginauli maudoidi
ya ginaulidiko wa meta ye hededehemasalahadi. Nuwana iya Keliso?”
30 Na kabo tamowai gwaudi magai wa unai se laoma na se lau Yesu
hesabana.

** **4:23:** *Se taba'ohui yaluwa yo hedehededemamohoi udiyedi:* Hedehedede ta kaniyona ede tautaba'ohu mamohoidi bena Yaluwa Tabuna ye hemwayaudi yo Yesu se sunumaei, na kabo Yaubada se taba'ohui. ** **4:27:** *Se siliyata* matawuwuna Dius yodi kabikabi unai yodi taulauhekata nige gonowana waihiu nige kabina se kata maiyana se hedehedede.

31 Waihiu wa ye lauko, na kabo Yesu yona hekahekatao wa se hededelau
unai se wane, “Labi, taba kai hesau ku kai.”
32 Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Yau kagu kai meta komiu nige
kabina kwa kata.”
33 Unai se bom se henahenamai'uyoidi se wane, “Nuwana tamowai hesau
kai ye moseiyako ye kai.”
34 Yesu ye wane, “Kagu kai ede bena tauhetamaligau yona nuwatu ya
ginauliwatanidi na yona paisowa ya ginaulihegehedi.
35 Yomi hedehedede hesau meta doha teina kwa wane, ‘Nawalai hasi
mo na kabo witi huyabolina ye lage.’ Yau ya hededelaowa ya wane, kwa
kaikewalau koya ne udiyedi! Witi ye sunako yo ye posiposi, na huyabolina
ede ye lageko.**
36 Na witi tautanogogoina kabo yona paisowa maisana ye hai yo witi ye
tanogogoi. Witi ne meta siya ede tamowai se laoma mauli nige kana siga se
hai. Unai bena witi tumana tauhesuluna** yo witi tautanogogoina kabo se
gwauyalakesega.
37 Teina unai hedehedede ta, ‘Hesau ye hesulu na hesau ye tanogogoi’ meta
mamohoi.
38 Ya hetamaligomiu bena kwa lau witi nige kwa hesuludi wa kwa
tanogogoidi. Tamowai hekadiyo paisowa lakilakina se ginauliyako, na
komiu kabo yodi paisowa wa yona namwanamwa kwa hai.”

Samaliya tamowaidi gwaudi Yesu se kawamamohoiyei

39 Samaliya tamowaidi gwaudi magai lakilakina unai taumiya wa Yesu
se sunumaei matawuwuna waihiu wa yona hedehedede se lapui ye
wane, “Ginauli maudoidi ya ginaulidiko wa meta ye hededehemasalahadi
kaliguwai.”
40 Se laoma Yesu unai na se kaibwadai taba menai sola maiyadi se miya,
ede ye miya mayadai labui.
41 Na Yesu yona hedehedede debanawai ede tamowai hekadi'uyo se laoma
se hemala tausunumaena.
42 Na se hededelau waihiu wa unai se wane, “Huya bagubagunana unai
meta yom hedehedede wa debanawai ka sunuma. Na mahana ta unai meta
kai ka bom yona hedehedede ta ka lapuidi, unai kabina ka kata meta kita
tanoubu ta tamowaidi Tauhemaulida mamohoina ede iya.”

Yesu gabemani yodi tamowai lakilakina natuna ye henamwanamwa (Mataiyo 8:5-13, Luka 7:1-10)

43 Mayadai labui wa mulidiwai Yesu ye dalahai ye sae Galili.
44 Na Yesu ye hededehemasalahayako meta peloweta yona magai ta-
mowaidiyao iya nige gonowana se hekasisiyei, na iyamo ye sae Galili.
45 Huyana ye lage Galili, meta Galili tamowaidi iya se hailobai,
matawuwuna ede Taukiuli Henuwaisinina mayadaidi wa udiyedi siya
Yelusalema unai na saha ye ginaulidi wa maudoidi se kitadiko.
46 Kabo Yesu ye uyo magai gagilina hesana Kana, Galili tehana unai. Magai
ta unai meta lahinaidi waila ye bui ye hemala waina. *[Na Galili unai magai
hesau hesana]* Kapelenauma, na temenai gabemani yodi tamowai lakilakina
hesau, natuna loheya meta ye kasiyebwakalili.

** **4:35:** *Witi huyabolina ede ye lageko:* Teina hedehedede ta meta palabole, na kaniyona ede Yesu yona hekahekatao bena se kitalau tamowai udiyedi. Tamowai ne se nonoha na Yaubada wasana se lapui yo se kawamamohoiyei. ** **4:36:** *Witi tumana tauhesuluna:* Witi hededehemasalahana ku hasili.

47 Na huyana tamowai wa Yesu wasana ye lapui meta Yudeya unai ye
saemako Galili, ede ye lau unai na ye kaibwadai bena taba ye laoma
Kapelenauma na natuna ne ye henamwanamwa. Wawaya ne meta boita ye
hanahanawui.
48 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Idohagi, kowa yo tamowai mau-
doidi, ena nige hekihekinoi yo laulau gigigigibwalidi kwa kitadi meta nige
gonowana kwa kawamamohoi!”
49 Na gabemani yodi tamowai lakilakina wa Yesu ye kaikaibwadai ye
wane, “Guiyau, ku laoma ta lau, madai natugu ne ye boita.”
50 Na Yesu ye hededelau unai ye wane, “Ku uyo yom magai. Natum ne kabo
ye namwanamwa.”
Tamowai wa Yesu yona hedehedede ye sunumaei ede ye uyo.
51 Sola ma laulauna na yona heyayai tauhaidi hekadi se laoma ede yona se
hedehedede meta natuna loheya wa ye namwanamwako.
52 Na ye henamaiyeidi ye wane, “Mahana saha unai ye namwanamwa?”,
na se wane, “Lahi meimeilahi mahanana 1 kiloki unai taugwagwama wa ye
laugabaei.”
53 Kabo loheya wa tamana wa nuwana ne unai ye sae meta tenem ma-
hanana ne unai Yesu ye wane, “Natum ne kabo ye namwanamwa.” Ede
tamowai wa yo yona numa tamowaidi maudoidi Yesu se sunumaei.
54 Huyana Yesu Yudeya ye laugabae na ye uyo Galili, meta teina ta yona
laulau gigigigibwalina helabuina ede.

5

Waila kipuna dedekanawai Yesu taukasikasiyebwa hesau ye henamwanamwa

1 Mayadai hisa mulidiwai kabo Yesu ye sae Yelusalema Dius yodi kaikai-
gogo hesau hesabana.
2 Na Yelusalema unai meta waila kipuna hesau keda hesau hesana Mamoe
Kedana dedekanawai. Kipuna wa hesana kalina Alamaiki unai se katai
Beteseta. Na kabalaulauna numadi haligigi meta waila kipuna wa se
tauhetakikili.**
3 Temenai meta taukasikasiyebwa doha taumatagibugibu, kae
yabayababadi yo taubunibuni bodadi se kenokeno [na waila hekahekasina
ne se nayanayai.
4 Matawuwuna huya hekadi anelu hesau ye dobi kabo waila kipuna ne
ye hekasihetakikili, na ena taukasiyebwa hesau ye gayodobibaguna waila
hekahekasina ne unai kabo ye namwanamwa.]**
5 Temenai tamowai hesau ye kasiyebwa bolimai badona 38.
6 Yesu taukasiyebwa wa ye kita ye kenokeno na ye nuwatulobai meta ye
kasiyebwa huyalohaloha, ede ye henamaiyei ye wane, “Kowa ku henuwa
bena ku namwanamwa?”
7 Na tamowai wa ye wane, “Taubada, huyana anelu waila ne ye hekasi-
hetakikili na ya kaipate bena ya gayodobi meta tamowai hesau ye gayo-
dobibagunako, matawuwuna ede nige tausaguigau hesau.”
8 Na Yesu ye hededelau unai ye wane, “Ku tolo yom lauwese ne ku bahei
na ku laulau.”

** **5:2:** *Kabalaulauna numadi haligigi:* Kipu wa meta teha labui, na kabalaulau numana hesau meta duwaduwalidiyena, na numana hasi kipu labui wa dedekadi hasi wa udiyedi. ** **5:4:** Lausoisoi 3b yo 4 kulikuli beyabeyadi hisahisadi mo udiyedi ta hasilidi, na kulikuli beyabeyakalilidi udiyedi meta nige se kulidi.

9 Tenem mahana ne unai tamowai wa ye namwanamwa, na yona lauwese
wa ye noku, ye bahei na ye hetubu ye laulau.

Na teina laulau gigigigibwalina ta mayadai Sabati unai ye tubu.
10 Ede Dius tauwoyaidi hekadi se hededelau taunamwanamwa wa unai
se wane, “Teina mayadai ta meta Sabati, na laugagayo ye hedede meta tabu
yom lauwese ku bahei na ku taitaihile'usi.”

11 Na tamowai wa ye hededebui ye wane, “Tauhenamwanamwagau ye
hededelaoma kaliguwai ye wane, ‘Yom lauwese ne ku bahei na ku lau.’ ”

12 Unai se henamaiyei se wane, “Kaiteya ye hedede bena ku bahei na ku
lau?”

13 Taunamwanamwa wa nige kabina ye kata, matawuwuna ede temenai
boda wa luwadiyena Yesu ye luwukwadaleleko.

14 Na muliyena Yesu iya ye lobai Numa Tabuna unai, ede ye hededelau
unai ye wane, “Kowa ku namwanamwako, na tabu yababa ku ginauli'uyoi,
madai yababalakilaki kabo ku hekalo.”
15 Tamowai wa Yesu ye laugabaei na ye lau Dius tauwoyaidi wa yodi ye
hedehededе meta tauhenamwanamwana wa Yesu.

Yaubada Natuna mauli ye leyama

16 Mayadai Sabati udiyedi Yesu laulau gigigigibwalidi wa ye ginaginaulidi,
unai Dius tauwoyaidi se hetubu se hewaiunu.
17 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Tamagu meta mayadai
badobado ye paipaisowa ye laoma ee teina, unai yau hinage bena ya
paipaisowa.”
18 Unai Dius tauwoyaidi wa se kaipatebayaokalili bena se koihemwaloi,
matawuwuna ede mayadai Sabati laugagayona ye utu'utusi, yo hinage
ye hedede meta tamana ede Yaubada. Na teina hedehededе ta unai ye
hemasalaha meta maiyana Yaubada gonogonowadi.

19 Ede Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya hededemamohoi kalim-
iuwai: Natu nige gonowana saha ye bom ye ginauli, na saha Tamana ye
ginauli ye kita kabo ye ginauliwatani. Matawuwuna Tamana ginauli saha
ye ginauli, Natuna hinage kabo ye ginauliwatani.
20 Tamana iya Natuna ye gadosisiyei, unai ginauli maudoidi ye ginaulidi
meta ye hekita. Mamohoi, Tamana ginauli saesaekalilidi kabo ye hemasala-
hadi Natuna unai, na kabo teina saha ye ginaulidi ta. Unai kabo kwa noko.
21 Tamana tauboiboita ye hetolo'uyoidi yo mauli ye moseidi, gono-
gonowana hinage Natuna mauli ye moseidi kaiteyadi ye henuwadi ne
udiyedi.
22 Tamana nige hekasa hesau ye ginauli, na kitahekasa maudoina ye
moseiyako Natuna unai,
23 matawuwuna ye henuwa bena tamowai maudoidi Natuna se heka-
sisiyei doha hinage Tamana se hekasisiyei. Kaiteya Natuna nige ye heka-
sisiyei meta hinage Tamana nige ye hekasisiyei, na iya Natuna ta tauheta-
maliyamana.

24 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Kaiteya yogu hedehededе ta ye lapuidi
yo tauhetamaligau ye sunumaei, iya meta mauli nige kana siga ye hai,
yo Yaubada yona hekasa taba nige ye hekalo. Na boita yona tupwa ye
laugabaeyako na mauli nige kana siga kabo ye lobai.

25 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Huyana sola ye laolaoma yo iya ede ye
laomako kabo tauboiboita** Yaubada Natuna kalinana se lapui. Na kalinana
taulapuina ne kabo se mauli.
26 Tamana iya mauli wuwuna ede, na mauli wa ye mosehekawayako
Natuna unai, ede iya hinage ye hemala mauli wuwuna.
27 Yo hinage gigibwali ye mosehekawayako iya unai kabo kitahekasa ye
ginauli, matawuwuna iya meta Tau Natuna.
28 Teina unai tabu kwa siliyata. Huyana ye laolaoma kabo bwayabwaya
udiyedi taukenokeno maudoidi Yaubada Natuna kalinana se lapui
29 na se pesahaima. Na laulau namwanamwadi tauginaulidi kabo se
tolo'uyo na se mauli. Na laulau yabayababadi tauginaulidi kabo hinage se
tolo'uyo, na se lau kamkamna nige kana siga unai.
30 Yau nige gonowana ya bom saha hesau ya ginauligaibui. Na saha
ya lapui, kabo unai ya hekasa. Na yogu hekasa ne meta ye dudulai,
matawuwuna nige yau yogu nuwatu, na tauhetamaligau yona nuwatu ya
lauwatani."

Yesu hededehemasalahana hedehedededi

31 "Ena taba ya bom ya hededehemasalaha'uyoigau, meta yogu hededehe-
masalaha ne nige kaniyona.
32 Na Tamagu, iya hinage tauhededehemasalahagau ede, na kabina ya
kata meta yona hedehededе ne mamohoidi.
33 Komiu tamowai hekadi kwa hetamalidi se lau Yowane unai bena se
henamaiyei. Na yau kagu kao mamohoina ye hededehemasalaha kalidiwai.
34 Tamowai yodi hededehemasalaha nige ya henuwadi, iyamo Yowane
yona hededehemasalaha wa ya hedededi kalimiuwai, bena udiyedi kabo
mauli kwa lobai.
35 Yowane kana kao meta doha lampa ye kalakalasi, na komiu dawayana
ne unai bena kwa gwauyala huyakubwakubwa mo.
36 Na kabahemasalahagau hesauna kaliguwai, iya meta ye saekalili na
kabo Yowane yona hedehededе wa, iya ede yogu paisowa Tamagu ye ledima
bena maudoidi ya ginaulidi. Kabo yogu paisowa ne se hemamohoiyeigau
meta Tamagu ede tauhetamaligau.
37 Yo hinage Tamagu tauhetamaligau meta ye hemamohoiyeigauko. Na
komiu nige gonowana kalinana kwa lapui yo kana kao kwa kita,
38 yo yona hedehededе nige se miya nuwamiu ne udiyedi, matawuwuna
ede yau Yaubada ye hetamali'useigau wa nige kwa sunumaeigau.
39 Na komiu meta kulikuli tabuna kwa hasilinamwanamwakaliliyei,
matawuwuna yomi nuwatu ede unai kabo mauli nige kana siga kwa lobai.
Mamohoi, kulikuli tabuna wa hinage ye hededehemasalahagau.
40 Na iyamo nige kwa henuwa bena taba kwa laoma kaliguwai na mauli
kwa hai.
41 Yau tamowai yodi hedebasae meta nige ya henuwadi.
42 Na kabimiu ya kata meta Yaubada gadosisina** kalimiuwai nigele.
43 Yau Tamagu hesanawai ya laoma, na iyamo nige kwa lapulaoma
kaliguwai. Na nuwana taba tamowai hesau ye bom hesanawai ye laoma,
kabo kwa lapulau unai.

** **5:25:** *Tauboiboita:* Tausonoga yodi nuwatu meta teina hedehededе ta kaniyona ede, *Yaluwa yona teha unai tauboita.* Siya nige Yaubada yona tamowai, matawuwuna ede nige Yesu se sunumaei, unai nige Yaluwa Tabuna se hai yo mauli nige kana siga nige kalidiwai. ** **5:42:** *Yaubada gadosisina:* Teina hedehededе ta kalina Giliki unai meta kaniyona labui. Bagubagunana ede lausoisoi unai ka kuliyako, *Yaubada gadosisina,* na helabuina ede *Yaubada yona gadosisi.*

44 Maidamiu kwa hedehedebasae'uyoigomiu, na Yaubada, iya ye bom
Yaubada, yona kitahenamwa meta nige kwa henuwa. Idohagi na kabo kwa
sunumaeigau?
45 Tabu yomi nuwatu bena Tamagu matanawai kabo yau ya tolo na ya
hegilugomiu. Tauhegilugomiu ede Mose, na komiu yomi nuwatu ede bena
iya unai kabo sagu kwa lobai.
46 Ena taba Mose kwa kawamamohoiyei, yau hinage bena kwa kawa-
mamohoiyeigau. Matawuwuna wasagu wa Mose ye kuliyako.
47 Na ena saha ye kuli wa nige kwa kawamamohoiyei, meta idohagi kabo
yau kwa kawamamohoiyeigau?"

6

Yesu tamowai 5,000 ye hekaidi
(Mataiyo 14:13-21, Maleko 6:30-44, Luka 9:10-17)

1 Mayadai hisa se laoko mulidiwai Yesu ye gelu waga hesau unai na Galili
Gabwana unai ye kawasi ye lau hali sanakawasina unai. (Na teina waila ta
hesana hesau ede Tibeliya Gabwana).
2 Na yona kabalau maudoidi ne udiyedi meta bodalakilaki se
hemuhemuliwatani, matawuwuna ede laulau gigigigibwalidi ye ginaulidi
taukasikasiyebwa udiyedi wa se kitadiko.
3 Kabo Yesu ye sae kuduli hesau unai, na temenai yona hekahekatao
maiyanao se tuli.
4 Na Dius yodi Taukiuli Henuwaisinina huyana meta ye hanahanaumako.
5 Na Yesu ye kaikewalau meta bodalakilaki ye kitadi se laolaoma hesa-
bana, ede Pilipo ye henamaiyei ye wane, "Haedi kabo pwalawa ta hemaisa
na boda ne ta hekaidi?"
6 Na yona henamai ta unai meta bena Pilipo ye laukita, na kabina ye katako
meta saha kabo ye ginauli.
7 Pilipo ye hededebui ye wane, "Taba moni lakina denali 200** unai
pwalawa ta hemaisa, meta nige gonowana kabo tamowai kesega kesega
kana teha gagilina mo ye hai."
8 Na kabo yona hekahekatao wa hesauna hesana Andeleya, Simona Petelo
kana kaha wa, ye hededelau Yesu unai
9 ye wane, "Wawaya loheya hesau inai, na bali pwalawadi haligigi yo yama
gagilidi labui ede kalinawai. Na idohagi udiyedi kabo bodalakilaki ta ta
hekaidi?"
10 Menai meta lagaulakilaki ye kini na kabatulidi se namwakalili, ede Yesu
ye wane, "Kwa hededelau tamowai ne udiyedi na se tulidobi lagau ne unai."
Na tautuli ne bodana wa luwadi ne unai meta loheloheyao badodi ede 5,000.
11 Kabo Yesu pwalawa wa ye haidi na ye lautoki Yaubada unai, na ye
soiyeidi taututuli wa udiyedi. Yo hinage yama wa ye haidi na ye soiyeidi.
Na yodi nowonowoiyena kadi pwalawa yo yama se haidi, na maudoidi wa
kabo kai lakilakina se kai.
12 Se kaikai ye lau ee kadi siga bogadi wa se sese. Kabo Yesu ye hed-
edelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, "Kaitole maudoina ne kwa
tanogogoi, na tabu kwa gabagabagaibuidi."
13 Unai pwalawa haligigi wa taukaidi wa udiyedi kaitole maudoina se
tanogogoi, ede bosa badona saudoudoi-labui se hemwayaudi.

** **6:7:** *Denali 200* unai gonowana tamowai 2,000 kadi kai se hemaisadi mayadai kesega hesabana.

14 Na laulau gigigigibwalina Yesu ye ginauli tamowai wa se kita ede se
wane, “Mamohoi, peloweta ta nayanaya'usei bena kabo ye laoma tanoubu
ta unai wa,** iya ede teina.”
15 Yesu ye nuwatulobai meta kabo se muyowui bena se hetolo yodi
wasawasa, unai ye laugabaedi na ye bom ye sae kuduli wa tehana hesau
unai.

Yesu ye laulau Galili Gabwana kewana unai (Mataiyo 14:22-27, Maleko 6:45-52)

16 Ye meimeilahi ede yona hekahekatao se dobi Galili Gabwana unai,
17 na waga hesau unai se gelu bena se kawasilau Kapelenauma. Ye
masigiliko, na Yesu sola nige ye laoma udiyedi.
18 Yaumai lakilakina ede ye towatowa, unai gabwa wa ye wowoli.
19 Na se yale se lau keda lohana doha maela haiyona o hasi, na kabo Yesu
se kita Gabwa wa kewana unai ye laolaoma waga wa hesabana. Ede se
matausikalili.
20 Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Tabu kwa matamatausi. Yau Yesu.”
21 Unai se henuwa bena taba ye gelu waga wa unai, na nige bayaona na
waga wa ye dunasae yodi kabalau magaina wa unai.

Yesu iya ede mauli pwalawana

22 Mala ye tom ede boda se laugabae'useidi Galili Gabwana hali
sanakawasina ne unai wa se nuwatulobai meta meimeilahi wa unai waga
kesega mo se kita menai, na Yesu yona hekahekatao se bom mo waga wa
unai se gelu se lau, na Yesu nige maiyadi.
23 Kabo waga hekadi magai Tibeliya unai se laoma na se dunasae Guiyau
yona lautoki kabaginaulina yo boda pwalawa yodi kabakaina magaina wa
dedekanawai.
24 Na huyana boda wa se nuwatulobai meta Yesu maiyanao hekahekatao
wa nige menai, ede waga wa udiyedi se gelu na se lau Kapelenauma Yesu se
wasenei.
25 Na Gabwa hali sanakawasina wa unai se lobai ede se henamaiyei se
wane, “Labi, kaiuyana ku laoma?”
26 Yodi henamai wa Yesu ye bui ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuwai:
Kwa wasewaseneigau ta meta nige laulau gigigigibwalidi kwa kitadi wa
debadiwai, na pwalawa kwa kaidi na bogamiu se sese wa debadiwai.
27 Tabu kwa paisowa kai pwasapwasana mo hesabana, na bena hinage
kwa paisowa kai miyatahitahina hesabana. Iya kabo mauli nige kana siga
ye leyawa. Teina kai ta kabo Tau Natuna ye leyawa, matawuwuna Tamana
Yaubada gigibwali ye moseyako kabo gonowana kai ta ye leyawa.”
28 Na kabo se henamaiyei se wane, “Idohagi na kabo Yaubada yona
paisowa ka ginauli?”
29 Yesu ye hededebui ye wane, “Yaubada saha ye henuwagomiu bena kwa
ginauli ede teina: Yona lauhetamali tamowaina ne kwa sunumaei.”
30 Na se henamai'uyo se wane, “Laulau gigigigibwalina saha ku ginauli ka
kita na unai kabo ka kawamamohoiyeigo? Saha kabo ku ginauli?
31 Kama kulutubuwao meta balabala wa unai ‘mana’ se kai doha kulikuli
tabuna unai se kuliyako se wane, ‘Iya** meta galewa pwalawana ye moseidi
se kai.’” *(Same 78:24)*

** **6:14:** *Peloweta ta nayanaya'usei* ne hedehededena meta Dutelonomi 18:15unai. ** **6:31:** *Iya* ne meta Mose, matawuwuna Dius tamowaidi yodi nuwatu meta Mose balabala unai mana ye moseidi kadi kulutubuwao udiyedi, doha lausoisoi 32 unai ta hasili.

32 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuwai:
Galewa pwalawana meta Mose iya nige ye leyawa, na Tamagu iya galewa
pwalawana mamohoina tauleyawana ede.
33 Kaiteya galewa ne unai ye dobima na mauli ye mosei tanoubu ta
udiyedi, iya meta pwalawa Yaubada unai ye laoma.”
34 Kabo se wane, “Taubada, pwalawa ta bena huya badobado kamai ku
haihaiyama.”
35 Ede Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Yau mauli pwalawana ede. Na
kaiteya ye laoma kaliguwai meta taba nige ye hasali, yo kaiteya ye sunuma
kaliguwai taba nige gadona ye magu.
36 Na ya hededeyako kalimiuwai meta laulau gigigigibwalidi ya ginaulidi
wa kwa kitadiko, na iyamo nige kwa kawamamohoiyeigau.
37 Na kaiteyadi tamagu ye ledima, siya kabo se laoma kaliguwai. Na
taulaoma kaliguwai ne, meta taba nige ya subudi.
38 Matawuwuna yau galewa ne unai ya dobima, meta nige bena yau yogu
nuwatu ya ginauli, na Tamagu tauhetamaligau yona nuwatu mo bena ya
ginaulidi.
39 Na tauhetamaligau yona nuwatu ede teina: Kaiteyadi ye ledima
kaliguwai, meta tabu hesauna ya hetaukwadalele, na hekasa mayadaina
unai maudoidi kabo boita unai ya hetolo'uyoidi.
40 Na Tamagu yona nuwatu ede bena siya kaiteyadi taukitalau Natuna
unai yo se sunumaei, meta mauli nige kana siga kabo se lobai, yo hekasa
mayadaina unai kabo ya hetolo'uyoidi.”
41 Teina unai Dius tamowaidi hekadi se hetalapili, matawuwuna Yesu ye
wane, “Yau pwalawa mamohoina ede galewa ne unai ya dobima.”
42 Ede se wane, “Teina tamowai ta, iya meta Yesu, Yosepa natuna, tamana
yo sinana meta kabidi ta kata. Na idohagi to ye wane, ‘Yau galewa ne unai
ya dobima’?”
43 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Saha ya hedededi ta udiyedi tabu
kwa hetahetalapili.
44 Taba nige tamowai hesau ye laomagaibu kaliguwai, na Tamagu tauheta-
maligau kabo ye laeyama kaliguwai, na huyagehena ne unai kabo ya
hetolo'uyoi.
45 Doha peloweta hesau ye kuliyako ye wane, ‘Yaubada kabo tamowai
maudoidi ye hekatadi.’ *(Aisaiya 54:13)* Na kaiteyadi se lapulau Tamagu
unai yo se nuwatuwatani, kabo se laoma kaliguwai.
46 Nige tamowai hesau Tamagu ye kita, na Yaubada unai taudobima ta, iya
ye bom mo Tamana ye kita.
47 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Kaiteya ye sunuma kaliguwai meta iya
mauli nige kana siga ye hai.
48 Yau mauli pwalawana ede.
49 Kami kulutubuwao balabala unai wa mana se kai, na iyamo maudoidi
se boitageheko.
50 Na yau pwalawana ede galewa ne unai ya dobima, na kaiteya pwalawa
ta ye kai meta taba nige ye boita.
51 Yau pwalawa maumaulina ede, galewa ne unai ya dobima. Ena ta-
mowai hesau teina pwalawa ta ye kai, mauli nige kana siga kabo ye hai.
Teina pwalawa ta iya ede yau bulumagu ta, kabo ya mosegabaei tanoubu
ta tamowaidiyao yodi mauli hesabana.”
52 Na kabo Dius tamowaidi se hetahetalapili'uyoidi se wane, “Idohagi na
kabo teina tamowai ta bulumana ye leyama ta kai?”

53 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuwai:
Ena Tau Natuna bulumana nige kwa kai yo kwasinana nige kwa numa, taba
nige mauli kwa hai.
54 Na kaiteya bulumagu ye kai yo kwasinagu ye numa, iya meta mauli nige
kana siga ye hai na huya gehena unai yau kabo ya hetolo'uyoi.
55 Matawuwuna yau bulumagu ta, iya kai mamohoina yo kwasinagu ta
numanuma mamohoina ede.
56 Na kaiteya bulumagu ye kai yo kwasinagu ye numa, iya kabo ye
miyakesegai yau kaliguwai, yo yau kabo ya miya iya kalinawai.
57 Tamagu tauhetamaligau wa, iya mauli wuwuna na iya unai yau ya
maumauli, na kaiteya bulumagu ne unai ye kaikai yo kwasinagu ne unai ye
numanuma, kabo ye mauli yau debaguwai.
58 Na pwalawa ta galewa ne unai ye dobima iya ede yau. Teina pwalawa
ta meta udoikalili, nige doha kami mumugao se kai'usei wa. Siya mana se
kai, na iyamo se boita. Na kaiteya teina pwalawa ta ye kai kabo mauli nige
kana siga ye hai.”
59 Yesu hedehedede maudoidi ta ye hedededi huyana Kapelenauma unai
sunago kalonawai ye lauhekata.

Yesu yona hekahekatao gwaudi iya se laugabaei

60 Yona hekahekatao gwaudi** hedehedede wa se lapui ede se wane,
“Teina lauhekata ta ye pilipilikalili. Kaiteya gonowana ye miyawatani?”
61 Yesu kabina ye kata meta yona hekahekatao wa se hetahetalapili, ede ye
hededelau udiyedi ye wane, “Teina hedehedede ta se hetausi'ololog omiu?
62 Na yomi nuwanuwatu kabo doha saha, ena taba Tau Natuna kwa kita
ye seuyo yona kabalaoma ne?
63 Yaluwa Tabuna iya mauli tauleyawana ede, buluma nige gonowana
mauli ye leyawa. Na hedehedede ya hedededi kalimiuwai ta, meta Yaluwa
mauli tauleyawana unai se laoma na mauli se leyawa.
64 Na komiu luwamiu ne unai hekadi meta nige se sunumaeigau.” Yesu
ye hedede doha tenem matawuwuna huya bagubagunana unai na ye laoma
meta kabidi ye katako kaiteyadi kabo nige se sunumaei yo hinage kaiteya
kabo kana tauwalohai ede.
65 Kabo Yesu ye hedehedede'uyo ye wane, “Tamowai hekadiyo meta nige
yodi sunuma, unai ede ya hededelaowako kalimiuwai meta nige gonowana
tamowai se bom yodi nuwanuwatuyena na se laoma kaliguwai, kana sigana
ena Tamana ye talamyeidi kabo se laoma kaliguwai.”
66 Teina hedehedede ta mulidiwai meta yona hekahekatao gwaudi se
kaiyawasi na nige se hemuliwatani'uyoi.
67 Kabo Yesu ye hededelau yona hekahekatao saudoudoi-labui wa udiyedi
ye wane, “Na komiu hinage kwa henuwa bena kwa laugabaegau?”
68 Ede Simona Petelo ye hededebui ye wane, “Guiyau, kabo ka lau kaiteya
unai? Kowa ku bom mo mauli nige kana siga hedehedededi wa kalimwai.
69 Ka kawamamohoiyeigo yo kabim ka kata meta kowa Tabuna, Yaubada
unai ku laoma.”
70 Na Yesu ye hededebui ye wane, “Komiu saudoudoi-labui ta ya
kaisunuwaigomiu, na iyamo luwamiu ne unai meta kesega iya diyabolo
yona taupaisowa.”

** **6:60:** *Yona hekahekatao gwaudi,* siya ede Yesu tauhemuhemuliwatanina maudoidi, na lausoisoi ta unai Yowane ye kataidi, *Yesu yona hekahekatao.*

71 Teina unai Yesu meta Simona Isakaliyota** natuna Yudasi ye heta-
hetala. Iya saudoudoi-labui wa hesau, na muliwai kabo iya Yesu kana ye
walohai.

7

Yesu kana kahao nige yodi sunuma

1 Saha se tubu ta mulidiwai kabo Yesu ye tautakikili Galili magaidiyao
udoi'udoi udiyedi. Yona nuwatu bena tabu ye laulau Yudeya, matawuwuna
temenai Dius tauwoyaidi iya se nayanayaei bena kabo se unui.
2 Na Dius yodi Gwau Miyaidi Henuwaisinina huyana ye hanahanauma,
3 ede Yesu kana kahao se hededelau unai se wane, "Kowa taba ku lau
Yudeya, na temenai laulau gigigigibwalidi kabo ku ginaulidi na yom heka-
hekatao se kitadi.
4 Ena tamowai hesau ye henuwa bena tamowai maudoidi iya
kabina se kata, meta saha ye ginaginaulidi ne taba nige ye ginauli
wadawadamyena. Ena kowa laulau gigigigibwalidi ku ginaginaulidi, bena
ku hemasalaha'uyoigo na tamowai maudoidi se kitago."
5 Yodi hedehedede wa kaniyona ede iya nige se kawamamohoiyei.
6 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Yau yogu huya sola nige ye lage
bena taba ya lau. Na komiu meta huya maudoina udiyedi gonowana kwa
lau.
7 Tanoubu ta tamowaidiyao taba nige gonowana se subugomiu, na yau
meta se subugau, matawuwuna laulau saha se ginaulidi wa, ya hededehe-
masalahadi meta laulau ta se yababa.
8 Komiu kwa lau gwauyala ne unai, na yau taba nige ya lau, matawuwuna
yogu huya dudulaina sola nige ye lage."
9 Teina doha ye hedehedede na ye miyamiya teha Galili unai.
10 Iyamo huyana kana kahao wa se laoko gwauyala ne hesabana, kabo iya
hinage ye lau, na yona lau ne unai meta tamowai nige kabina se kata.
11 Na gwauyala ne unai Dius tauwoyaidi Yesu se wasewasenei na se
henahenamai se wane, "Tamowai wa, iya ede haedi?"
12 Boda maudoidi iya se hetahetalagadigadiguguyei. Hekadi se wane,
"Iya tamowai namwanamwana." Na hekadi se wane, "Nigele! Iya boda
taulupolupoidi."
13 Na iyamo nige tamowai hesau ye bom yona nuwanuwatu ye hededehe-
masalahadi boda kalidiwai, matawuwuna ede siya Dius tauwoyaidi wa se
matausiyeidi.

Gwau Miyaidi Henuwaisinina unai Yesu ye lauhekata

14 *[Yesu ye miyamiya wadawadamyena ye lau ee]* gwauyala mayadaidi
duwaduwalidi unai, na kabo Yesu ye mwalaesae Numa Tabuna bakubakuna
unai na ye hetubu ye lauhekata.
15 Ede Dius tauwoyaidi se noko na se wane, "Teina tamowai ta kulikuli
tabudi nige se hekata. Na idohagi to kabidi ye katakalili?"
16 Yesu ye hededebui ye wane, "Yogu lauhekata ta nige yau ya bom yogu
nuwatu, na tauhetamaligau yona nuwatu.
17 Ena tamowai hesau ye henuwa bena Yaubada yona nuwatu ye
miyawatani, kabo gonowana yogu hedehedede ta ye nuwatulobaidi meta
ya bom yogu lauhekata o Yaubada yona lauhekata.

** **6:71:** *Isakaliyota* kaniyona meta *magai Kaliyota tamowaina.* Isalaela unai magai labui hesadi Kaliyota. Na Yudasi yona kabalaoma magaina ede teha Yudeya unai, magai Hebelona unai ta lau teha yawana, keda lohana nuwana 16 kilomita.

18 Ena tamowai hesau ye bom yona nuwanuwatu unai ye hedehededе,
meta ye henuwa bena taba tamowai iya se hededetausaei. Na yau yogu
nuwatu ede bena tauhetamaligau wa tamowai se hededetausaei. Unai ya
hedehededemamohoi, na nige ya kaikailupolupo.
19 Mose laugagayo ye leyawa, na nige tamowai hesau luwamiuyena lau-
gagayo ta maudoidi ye miyawatanidi. Na ye saha to kwa henuwa bena kwa
unuhemwaloigau?"
20 Boda wa se hededebui se wane, "Yaluwa yabayababana ye luwuigo.
Kaiteya ye henuwa bena ye unuhemwaloigo?"
21 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, "Laulau gigigigibwalina kesega ya
ginauli *[Sabati mayadaina unai]* na maudoimiu kwa siliyata.
22 *[Sola pelitome kabikabina kwa nuwatui:]* Mose pelitome kabikabina
ye hekatagomiu, na kabina kwa kata meta nige Mose unai ye laoma, na
kada mumugao udiyedi ye laoma. Na komiu Mose yona lauhekata wa kwa
ginauliwatani meta huya hekadi mayadai Sabati unai kwa hepehepelitome.
23 Mayadai Sabati unai tamowai kwa hepelitomedi, na yomi nuwatu bena
tabu Mose yona laugagayo kesega kwa utusi. Na yau meta mayadai Sabati
unai tamowai hesau yaluwana yo tauna ya henamwanamwadi. Na ye saha
to kwa koipiliyeigau?
24 Tabu ginauli kadi kao mo udiyedi kwa kitadi na yomi hekasa kwa
ginaginaulidi, na yomi hekasa bena se dudulai."

Dius tamowaidiyao yodi nuwapwanopwano

25 Na Yelusalema tamowaidiyao hekadi se hedede se wane, "Teina ta-
mowai ta meta se wasewasenei bena taba se unuhemwaloi.
26 Na ye laoma ede boda matadiwai ye hedehededе, na idohagi to tauwoy-
aeda nige saha hesau se ginauli kalinawai? Nuwana kabina se kata meta iya
Keliso?
27 Na teina tamowai ta yona kabalaoma meta kabina ka katako. Taba
iya Keliso meta yona kabalaoma nige gonowana tamowai hesau kabina ye
kata."
28 Yesu sola Numa Tabuna bakubakuna wa unai ye laulauhekata na ye
kalinalakilaki ye wane, "Kabigu kwa katako yo yogu kabalaoma hinage
kabina kwa katako. Iyamo ya laoma ta meta nige yau ya bom yogu
nuwatuwai, na tauhetamaligau ne meta iya mamohoina. Na iya nige kabina
kwa kata,
29 na yau meta kabina ya kata, matawuwuna ede iya unai ya laoma yo iya
hinage ye hetamaligau."
30 Kabo Yesu bena se kabihekahini, na iyamo nige tamowai hesau ye
kabilau unai, matawuwuna yona huya sola nige ye lage.
31 Na boda wa luwadi ne unai meta tamowai gwaudi Yesu se sunumaei
na se wane, "Huyana Keliso ye lagema meta yona laulau gigigigibwalidi
ne se bado na kabo teina tamowai ta? Nigele! *[Nuwana teina iya Keliso ye
lagemako ede.]*"

Yesu tauhaina se hetamalidi

32 Bodalakilaki wa Yesu yona gigibwali wa se hetahetala, na Paliseya
tamowaidiyao yodi hedehededе wa se lapui ede maiyadiyao taukaitalasam
tauwoyaidi kabo Numa Tabuna yona polisi hekadi se hetamalidi se lau bena
Yesu se hai na se laeyama kalidiwai.
33 Yesu yona lauhekata ye tubei ye wane, "Huyakubwakubwa mo yau kabo
maiyamiu na kabo ya uyo tauhetamaligau wa unai.
34 Komiu kabo kwa waseneigau, na taba nige kwa lobaigau, yo komiu nige
gonowana kwa laoma yogu kabamiya ne unai."

35 Dius tauwoyaidi se bom se henahenamai'uyoidi se wane, “Teina tamowai ta kabo haedi ye laulau, unai taba nige ta lobai? Nuwana kabo ye lau kehadao se haimiyamiyaidi Giliki tamowaidiyao luwadiyena wa udiyedi, na menai kabo Giliki tamowaidiyao ye hekatadi?
36 Yona hedehedede ta kaniyodi ede saha? Doha ye wane, ‘Komiu kabo kwa waseneigau, na taba nige kwa lobaigau. Yo komiu nige gonowana kwa laoma yogu kabamiya ne unai.’ ”

Waila maumaulina bonobonowasina

37 Gwau Miyaidi Henuwaisinina mayadaina gehegehena yo saesaena unai kabo Yesu ye tolo na kalinana lakilakina unai ye wane, “Ena tamowai hesau gadona ye magu, meta bena ye laoma kaliguwai kabo waila ye numa.
38 Doha peloweta hesau kulikuli tabuna unai ye kuliyako ye wane, ‘*[Ena kaiteya ye sunuma kaliguwai,]* kabo iya unai waila maumaulina ye bonobonowasima.’ ”**
39 Teina hedehedede ta, “waila maumaulina”, meta Yesu Yaluwa Tabuna hedehededena ye hedehededei. Na kaiteyadi Yesu se sunumaei kabo Yaluwa ne se hai. Huyana ne unai meta Yaluwa wa sola nige se hai, matawuwuna ede Yesu kana kao saesaena mamohoina Yaubada sola nige ye hemasalaha.

Boda wa se hekasa matawuwuna ede Yesu

40 Boda wa teina hedehedede ta se lapui, ede hekadi se wane, “Mamohoi, teina tamowai ta meta iya Peloweta** wa.”
41 Hekadi se wane, “Teina Keliso wa”, na hekadi se wane, “Nige! Kabina ka katako meta Keliso taba nige Galili unai ye laoma.
42 Na kulikuli tabuna unai ye hemasalaha meta Keliso ne, iya wasawasa Dawida kana isimulita hesau na Dawida yona magai Betelehema unai kabo ye laoma.”
43 Unai tamowai wa se hebodalabuiyedi Yesu debanaena.
44 Na hekadi se henuwa bena se kabihekahini, na iyamo nige tamowai hesau ye kabilau Yesu unai.

Dius tauwoyaidi Yesu nige se sunumaei

45 Numa Tabuna yona polisi wa *[Yesu yona hedehedede wa se lapuidi]* ede se uyo taukaitalasam tauwoyaidi yo Paliseya tamowaidiyao wa udiyedi. Kabo tauwoyawoya wa se henamailau udiyedi se wane, “Matawuwuna saha to iya nige kwa hai na kwa woyaiyama?”
46 Numa Tabuna yona polisi wa se hededelau udiyedi se wane, “Sola nige tamowai hesau yona hedehedede ka lapui doha iya.”
47 Paliseya tamowaidiyao wa se hededelau udiyedi se wane, “Nuwana komiu hinage ye lupohaigomiu?
48 Tauwoyawoya maudoidi yo hinage kai Paliseya meta nige hesau tamowai me ye sunumaei.
49 Nigekalikalili! Na teina boda ta meta Mose yona laugagayo nige kabina se kata, unai Yaubada yona hededeheyababa kabo ye talu kalidiwai.”
50 Na Nikodemo, iya nabada wa unai ye lau Yesu ye kita wa yo iya tauwoyawoya ne kadi kaha hesau, iya ye hededelau udiyedi ye wane,

** **7:38:** *Waila maumaulina:* Hedehedede ye hetala ta meta nige kabina ta kata haedi ye hai. Buka Bagubagunana unai ma hisa waila maumaulina se hedehededei, doha Aisaiya 44:3-4 yo 58:11, Yelemaiya 2:13, 17:13, yo Sakaliya 14:8 udiyedi. Waila maumaulina meta tamowai tauhemaulidi yo tausaguidi yo Yaubada yona hesaguhai heyaheyasonina. ** **7:40:** *Peloweta* se hetala ta meta Mose ye hededenonohai kabo ye laoma huya gehegehedi mayadaidi ne udiyedi (Dutelonomi 18:15).

51 “Yoda laugagayo ye hedede meta taba nige tamowai hesau ta hegilu-
gaibui, na bena ta lapulau unai yo saha ye ginauli wa wasana ye hedede ta
lapubagunaei, na kabo ta nuwatuhekasa.”
52 Ede se hededebui se wane, “Nuwana kowa hinage Galili unai ku laoma?
Kulikuli tabuna bena ku hasilinamwanamwaei, na kabo unai ku lobai meta
taba nige peloweta hesau Galili unai ye laoma.”
53 Na kabo maudoidi wa se dalahaigwaligwali se lau yodi numa.

8

Waihiu ganawali unai se lobai na se woyaiyama Yesu unai

1 Na Yesu ye lau Olibe kudulina unai ye keno,
2 na malatomtom gagilina hesauna unai ye uyo Numa Tabuna
bakubakuna wa unai. Temenai tamowai gwaudi se tupagogoima iya
unai, ede ye tuli na ye hekatadi.
3 Na laugagayo taulauhekataedi yo Paliseya tamowaidiyao waihiu hesau
se woyaiyama. Iya meta se lobai maiyana loheya hesau se ganawali. Na
boda matadiwai se hetolo.
4 Kabo se hededelau Yesu unai se wane, “Taulauhekata, teina waihiu ta
meta ka lobai maiyana loheya hesau se ganawali.
5 Na Mose yona laugagayo unai ye wane sinesineo doha teina meta bena
ta lauwekuidi. Na kowa kabo saha ku hedede?”
6 Teina henamai ta se tole meta iya kabalaukitana, na saha ye hedede
kalidiwai unai kabo iya se hegilu.
Na Yesu ye dunedobi na nimagigina unai bwatano wa unai ye hetubu ye
kulikuli.
7 Na se henamai se muyomuyou, ede ye tolo'uyo na ye wane, “Kaiteya
nige ba'aya hesau kalimwai kabo weku ku hai na ku tuubagunaei waihiu
ne unai.”
8 Na ye dunedobi ye kulikuli'uyo bwatano wa unai.
9 Waihiu tauhegiluna wa Yesu yona hedehedede se lapui ede se hetubu se
dalahai, kesega kesega tautaubadao se baguna ye lau ee maudoidi se dala-
haigehe, na Yesu yo waihiu wa se bom se laugabaedi boda wa luwadiyena.
10 Na kabo Yesu ye dunetolo'uyo, na ye henamailau waihiu wa unai ye
wane, “Waihiu, maudoidi wa haedi? Hesau ye hegilugo o nige?”
11 Waihiu wa ye wane, “Guiyau, nige hesau.” Ede Yesu ye hededelau unai
ye wane, “Yau hinage nige ya hegilugo. Ku lau na tabu ku ba'aba'aya'uyo.”

Yesu iya tanoubu ta malana ede

12 Na kabo Yesu ye hedehededе'uyo boda wa udiyedi ye wane, “Yau
tanoubu ta malana ede. Ena tamowai hesau ye hemuliwatanigau, taba nige
masigili unai ye laulau, na iya kabo mauli malana unai ye laulau.”
13 Paliseya tamowaidiyao se hededebui se wane, “Yom hedehededе ta
udiyedi meta kowa ku bom ku hededehemasalaha'uyoigo, unai yom hede-
hededе ta meta nige mamohoidi.”
14 Yesu ye hededebui ye wane, “Mamohoi, yau ya hededehe-
masalaha'uyoigau, na iyamo hedehededegu ta meta mamohoidi.
Matawuwuna ede kabina ya kata haedi ya laoma yo hinage haedi kabo
ya lau. Na teina nuwanuwatu ta meta komiu nige kabidi kwa kata.
15 Komiu tamowai yodi sonoga udiyedi kabo tamowai kwa kitahekasadi,
na yau meta nige tamowai hesau ya kitahekasa.
16 Na ena yau tamowai ya kitahekasadi meta yogu hekasa ne se dudulai,
matawuwuna ede yau nige ya bom ya kitahekasadi, na Tamagu tauhetama-
ligau wa meta maiyagu.

17 Na komiu yomi laugagayo unai ye hededehemasalaha ye wane, ‘Tamowai labui nuwatu kesega se hededehemasalaha na se yaliyei meta hedehedede ne mamohoina.’
18 Na yau ya bom ya hededehemasalaha'uyoigau yo Tamagu tauhetamaligau wa iya hinage ye hededehemasalahagau.”
19 Ede se henamaiyei se wane, “Kowa tamam ede haedi?” Yesu ye hededebui ye wane, “Komiu nige yau kabigu kwa kata yo hinage tamagu nige kabina kwa kata. Ena taba yau kabigu kwa kata meta hinage Tamagu kabina kwa kata.”
20 Huyana ne unai Yesu Numa Tabuna bakubakuna unai na moni kaba'usa'usa kabatolena dedekanawai ye laulauhekata na teina hedehededede ta ye hedededi. Na iyamo iya nige se kabihekahini, matawuwuna ede yona huya meta sola nige ye lage.

Yesu yona boita ye hededehemasalaha

21 Na kabo yona hedehededе wa ye hedede'uyoidi kalidiwai ye wane, “Yau kabo ya laugabaegomiu, na kabo kwa wasewaseneigau, na yomi ba'aya debadiwai kabo kwa mwaloi. Yau yogu kabalau ne meta komiu nige gonowana unai kwa lau.”
22 Teina unai Dius tauwoyaidi se henahenamai'uyoidi se wane, “Idohagi, tamowai ta kabo ye bom ye unui'uyoi? Nuwana teina unai ede ye wane, ‘Yogu kabalau ne meta komiu nige gonowana unai kwa lau’?”
23 Kabo Yesu yona hedehededе wa ye tubei ye wane, “Komiu tehadobidobi** ta unai kwa laoma na yau galewa ne unai ya laoma. Komiu tanoubu ta unai kwa laoma, na yau meta nige tanoubu ta unai ya laoma.
24 Ya hededeyako kalimiuwai meta yomi ba'aya debadiwai kabo kwa boita. Ena nige kwa kawamamohoiyeigau meta Yau ede Iya,** mamohoikalili yomi ba'aya debadiwai kabo kwa mwaloi.”
25 Ede se henamaiyei se wane, “Na kowa meta kaiteya?” Ye wane, “Yau huya badobado ya hededehemasalaha'useigau wa.
26 Yau kaliguwai meta hedehededemiu se bado kabo udiyedi ya hegilugomiu. Na tauhetamaligau wa meta mamohoina, yo saha ya lapuhaidi kalinawai meta ya hededegabaedi tanoubu tamowaidiyao kalimiuwai.”
27 Na iyamo nige se nuwatulobai meta iya Tamana ye hetahetala.
28 Ede Yesu ye wane, “Huyana Tau Natuna kwa lausini, metai kabo kwa kitalobai meta Yau ede Iya, yo yau nige saha hesau ya bom yogu nuwatu ya lauwatani na ya ginauli, na Tamagu saha ye hekatagau wa kabo ya hedededi.
29 Na tauhetamaligau wa meta iya maiyagu. Iya taba nige ye laugabaegau, matawuwuna ede huya badobado laulau sahasahadi iya nuwana se henamwa meta ya ginaulidi.”
30 Teina doha Yesu ye hedehededе na tamowai gwaudi iya se sunumaei.

Dius tamowaidiyao kadi kao mamohoidi Yesu ye hededehemasalahadi

31 Kabo Yesu ye hededelau Dius tamowaidi siya tausunumaena wa udiyedi ye wane, “Ena komiu yogu lauhekata ta kwa miyawatanidi, komiu meta yogu hekahekatao mamohoidi,
32 na mamohoina kabo kabina kwa kata yo mamohoina ne unai kabo yailihai kwa hai.”

** **8:23:** *Tehadobidobi* meta teina tanoubu ta, iya ede tamowai Yaubada nige se kawakabiyei na yodi miyamiya se yababa. ** **8:24:** *Yau ede Iya:* Tausonoga gwaudi yodi nuwatu meta teina hedehededе ta kaniyona bena, *Yau ede Yaubada.* Na hisa mo yodi nuwatu bena kaniyona ede, *Yau ede Keliso.*

33 Se hededebui se wane, “Kai Abelahama kana isimulitao, yo sola nige
tamowai hesau ye haigai ka hemala yona heyayai tauhaina. Idohagi to kowa
ku wane, ‘Komiu kabo yailihai kwa hai’?”
34 Yesu ye hedede'uyo ye wane, “Ya hededemamohoi kalimiuwai: Ba'aya
tauginaginaulidi maudoidi siya meta ba'aya yona heyayai tauhaidi.
35 Heyayai tauhaina meta iya nige kana tanuwaga yona numa ne bodana
unai taumiyatahitahi, na numa ne tanuwagana natuna loheya meta iya
numa ne bodana unai taumiyatahitahi ede.
36 Unai, ena Natuna ye yailihaigomiu, komiu kabo yailihai mamohoina
kwa hai.
37 Kabimiu ya kata meta komiu Abelahama kana isimulitao. Iyamo kwa
nonohakalili bena kwa koihemwaloigau, matawuwuna yogu lauhekata ta
meta nige yodi kabamiya nuwamiu ne udiyedi.
38 Yau saha ya kita Tamagu unai ede ya hededehemasalahadi kalimiuwai,
na komiu tamamiu saha ye hedehedededi kalimiuwai wa kwa ginaginauli-
watanidi.”
39 Na se hededelau unai se wane, “Kai tamamai meta Abelahama.” Yesu ye
hededebui ye wane, “Taba ena komiu Abelahama natunao, saha ye ginaulidi
wa kabo kwa ginauliwatanidi.
40 Iyamo kwa henuwa bena kwa koihemwaloigau, na yau hedehed-
ede mamohoidi Yaubada unai ya lapuidi wa ya hedehededeidi kalimi-
uwai. Abelahama nige gonowana Yaubada yona tamowai hesau ye koi-
hemwaloigaibui.
41 Komiu meta tamamiu yona laulau kwa ginaginauliwatanidi.”
Ede se hededelau unai se wane, “Kai nige ka tubusaema doha lobalobai,
na tamamai kesega mamohoina ede Yaubada.”
42 Kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Ena taba Yaubada komiu
tamamiu mamohoina, kabo kwa gadosisiyeigau. Matawuwuna ede yau
Yaubada unai ya laoma na ya dobima teinai ya miyamiya. Nige ya bom yogu
nuwatuwai ya dobima, na iya ye hetamaligauma.
43 Matawuwuna saha to yogu hedehededе nige kwa lapulobaidi? Kaniy-
ona ede yogu lauhekata ta nige gonowamiu bena kwa lapulau udiyedi.
44 Komiu tamamiu ede diyabolo, yo yona nuwatu yabayababadi kwa
henuwa bena kwa ginauliwatanidi. Iya taukaiunu huyabagubaguna
unai na ye laoma ee teina, yo iya hinage taukailupolupo, matawuwuna
ede mamohoina wa nige kalinawai. Huyana ye hededelupolupo, meta
iya kana kao mamohoina ye hemahemasalaha, matawuwuna ede iya
taulaulaulupolupo, yo laulaulupolupo maudoidi tamadi ede iya.
45 Na komiu nige kwa kawamamohoiyeigau, matawuwuna ede yau hede-
hededе mamohoidi ya hedehededeidi.
46 Hage, komiu luwamiu ne unai kaiteya gonowana ye hegilugau meta ya
ba'aya? Na ena hedehededе mamohoidi ya hedehededeidi, ye saha to nige
kwa kawamamohoiyeigau?
47 Na Yaubada yona tamowai meta saha Yaubada ye hedededi kabo ye
lapuidi. Na komiu saha Yaubada ye hedededi meta nige kwa lapuidi,
matawuwuna ede komiu nige iya yona tamowai.”
48 Kabo Dius tamowaidiyao wa se hededelau Yesu unai se wane, “Na kai ka
hedede ta meta ye dudulai ka wane, kowa Samaliya tamowaina yo yaluwa
yababana hesau ye luwu kalimwai.”
49 Yesu ye hededebui ye wane, “Yaluwa yabayababana nige kaliguwai, na
yau meta Tamagu ya hekasisiyei, na iyamo komiu nige kwa hekasisiyeigau.
50 Yau nige hedebasaegau ya wasenei, na hesau meta hedebasaegau ne ye
henuwa, na iya meta tauhekasa ede.

51 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Ena kaiteya yogu hedehedede ye
miyawatani, meta iya taba nige boita ye hekalo."
52 Teina unai Dius tamowaidiyao se hededelau unai se wane, "Teina unai
kabim ka kata meta yaluwa yababana luwam ne unai. Abelahama ye
boitako doha hinage peloweta maudoidi, na iyamo ku hedede ku wane, 'Ena
kaiteya yogu hedehedede ta ye miyawatani, meta taba nige boita ye hekalo.'
53 Na idohagi? Kowa bena ku saekalili na kabo tamamai Abelahama? Iya
ye boitako, yo peloweta maudoidi hinage se boitako. Na yom nuwatu meta
bena kowa kaiteya?"
54 Yesu ye hededebui ye wane, "Ena taba ya bom ya hedebasae'uyoigau,
meta yogu hedebasae'uyoigau ne nige kaniyona, na tauhedebasaegau ede
Tamagu. Na Tamagu ede kwa hedehedede meta komiu yomi Yaubada.
55 Na iyamo iya nige kabina kwa kata, na yau kabina ya kata. Yo ena taba
ya wane bena iya nige kabina ya kata meta yau taulaulaulupolupo doha
komiu. Yau meta kabina ya kata yo yona hedehedede ya miyawatanidi.
56 Tamamiu Abelahama ye henuwa bena yogu laoma mayadaina ne ye
kita, na ye kitayako, ede ye gwauyalakalili."
57 Kabo Dius tamowaidiyao wa se hededelau unai se wane, "Kowa sola
nige yom bolimai 50, na idohagi to ku hedede bena Abelahama ku kitayako?"
58 Na Yesu ye wane, "Ya hededemamohoi kalimiuwai: Abelahama sola
nige ye tubu na yau meta Yaubada maiyagu."
59 Teina debanawai weku se haidi na Yesu bena se lauwekui, na ye
taukenokenowadam na Numa Tabuna wa ye pesagabaei na ye lau.

9

Yesu taumatagibugibu matana ye helaladi

1 Huyana Yesu kedawai ye laulau meta tamowai hesau matagibugibuna
ye kita. Tamowai ta huyalabasina unai meta matagibugibuna.
2 Yona hekahekatao se henamaiyei se wane, "Labi, kaiteya yona ba'aya
debanawai na tamowai ta matana se gibu? Iya o tamana yo sinana yodi
ba'aya debadiwai?"
3 Yesu ye hededebui ye wane, "Teina tamowai ta o tamana yo sinana siya
nige yodi ba'aya debadiwai. Na huyalabasina unai meta matagibugibuna,
bena unai kabo Yaubada yona kabikabi ye hemasalaha.
4 Tauhetamaligau yona paisowa mayadaiyena bena ta ginaulidi. Nige
bayaona kabo ye masigili, na masigili ne unai nige gonowana tamowai
hesau ye paisowa.
5 Tanoubu ta unai yogu miya ta unai meta yau tanoubu ta malana ede."
6 Yesu ye hedehededegehe ede ye kaisodobi bwatano ne unai na bwatano
gagilina ye hebigabiga, na kabo ye hai na ye sausae taumatagibugibu wa
matana wa udiyedi.
7 Kabo ye hededelau unai ye wane, "Ku lau Silowama wailana kipuna unai
matam ne ku deulidi." (Silowama kaniyona ede *hetamali*.) Kabo tamowai
wa ye lau matana wa ye deulidi, na ye uyoma meta matana wa se lalako.
8 Tamowai wa dedekanaena taumiya tamowaidiyao yo tamowai
hekadi, huyabagubagunawai se kitayako meta iya taukaikaibwada, ede
se henahenamai'uyoidi se wane, "Tamowai ta, iya lahinaidi ye tutuli na ye
kaikaibwada'usi wa, o udoi?"
9 Na hekadi se wane, "Iya tamowaina ede." Na hekadi se wane, "Nige!
Kana kao ne meta doha iya." Na iya ye bom mo ye hedehededehe-
masalaha'uyoi ye wane, "Yau tamowaina ede."
10 Ede iya se henamaiyei, se wane, "Idohagi na matam ne se lala?"

11 Na ye hededelau udiyedi ye wane, “Tamowai hesau hesana ede Yesu ye
kaiso bwatano ne unai, ye hebigabiga, ye hai na ye sausae matagu ta udiyedi,
na ye hededelaoma ede ya lau Silowama wailana kipuna unai ya deulidi.
Unai ya lau matagu ta ya deulidi ede se lala.”
12 Kabo se henamaiyei se wane, “Tamowaina ede haedi?” Na ye wane,
“Nige kabina ya kata.”

Paliseya tamowaidiyao taunamwanamwa wa se henahenamaiyei

13 Kabo huyabagubaguna unai tamowai matana se gibu'usi wa se woyalae
Paliseya tamowaidiyao udiyedi.
14 Mayadaina Yesu bwatano ye hebigabiga na ye sausae tamowai matana
udiyedi na se lala wa meta Sabati unai.
15 Na Paliseya tamowaidiyao se henamaiyei se wane, “Idohagi na matam
ne se lala?” Tamowai wa ye hededebui ye wane, “Bwatano ye hai ye hesau
matagu ta udiyedi na ya deulidi, ede se lala.”
16 Paliseya tamowaidi hekadi se wane, “Tamowai ne nige Yaubada unai
ye laoma, matawuwuna iya mayadai Sabati nige ye hekasisiyei.” Na hekadi
se wane, “Idohagi to ba'aya tamowaina laulau gigigigibwalidi doha teina
ye ginaulidi?” Ede menai Paliseya wa se hekasalabuiyedi, hekadi yodi
nuwanuwatu udoi, yo hekadi yodi nuwanuwatu udoi.
17 Kabo Paliseya tamowaidiyao wa tamowai wa se henamaiyei'uyoi se
wane, “Tamowai kowa matam ne ye helaladi wa, ku hededehemasalaha
kalimaiyena meta iya kaiteya! Hage, yom nuwanuwatu saha?” Tamowai
wa ye wane, “Iya meta peloweta hesau.”
18 Na mahana ne unai Dius tauwoyaidi wa sola nige se kawamamohoi
bena huya bagubagunana unai tamowai ne matana se gibu na muliyena
kabo se lala, ede tamana yo sinana se tauwasaidima
19 na se henamaiyeidi se wane, “Mamohoina teina tamowai ta iya natu-
miu? Na komiu kwa hedede bena huyalabasina unai meta matagibugibuna.
Na idohagi to matana se lala?”
20 Tamana yo sinana wa se hededebui se wane, “Kabina ka kata meta iya
kai natumai, yo hinage huyalabasina unai meta iya matagibugibuna.
21 Na idohagi na matana se lala yo kaiteya matana ne ye helaladi meta
nige kabina ka kata. Na iya tamowai lakilakina, unai kwa henamaiyei kabo
yomiu ye hedehedede.”
22 Tamana yo sinana doha teina se hedehedede matawuwuna ede Dius
tauwoyaidi se matausiyeidi. Matawuwuna tauwoyawoya wa se hededeyako
meta kaiteya Yesu ye hededehemasalaha iya Keliso, kabo sunago unai se
hepesa.
23 Teina debanawai ede tamana yo sinana se wane, “Iya tamowai lakilak-
ina, unai gonowana kwa henamaiyei!”
24 Ede tamowai matana se lalako wa se yoga'uyoiyama na se hededelau
unai se wane, “Bena Yaubada ku hekasisiyei na ku hededemamohoi! Kai
kabina ka kata meta tamowai wa iya ba'aya tamowaina.”
25 Na ye wane, “Yau nige kabina ya kata meta iya ba'aya tamowaina o nige.
Na saha kabina ya kata ede huyabagubaguna unai matagu se gibu, na teina
huya ta meta matagu se lalako.”
26 Ede se henamaiyei se wane, “Saha ye ginauli kalimwai? Idohagi na
matam ne ye henamwanamwadi?”
27 Na ye hededebui ye wane, “Teina ta ya hededeyako kalimiuwai, na nige
kwa lapulau yogu hedehededе wa udiyedi. Matawuwuna saha to bena kwa
lapu'uyoidi? Kwa henuwa bena kwa hemala iya yona hekahekatao?”

28 Kabo se hededeheyaheyababa se wane, “Kowa teina tamowai ta yona
hekahekata, na kai meta Mose yona hekahekatao.
29 Kai kabina ka kata meta Yaubada ye hedehededelau Mose unai, na teina
tamowai ta yona kabalaoma nige kabina ka kata.”
30 Kabo tamowai wa ye hededelau udiyedi ye wane, “Idohagi to komiu kwa
nuwapwanopwano? Iya matagu ye helaladi, na iyamo nige kabina kwa kata
meta haedi ye laoma.
31 Kita kabina ta kata meta Yaubada nige ye lapulapulau ba'aya ta-
mowaidiyao udiyedi, na ye lapulapulau tautaba'ohuina yo yona nuwatu
tauginaulidi udiyedi.
32 Huyabagubaguna unai ye laoma ee teina sola nige wasa hesau ta lapui
meta tamowai hesau se labasi matagibugibuna na gonowana matana ne
tamowai hesau ye kabihelala'uyoidi.
33 Ena taba teina tamowai ta nige Yaubada unai ye laoma, taba nige
gonowana laulau gigigigibwalidi doha teina ye ginaulidi.”
34 Yona hedehedede wa udiyedi ede se wane, “Huyana se labasigo ye
laoma ee teina meta kowa yababa tamowaina, na idohagi to bena ku
hekatagai?” Ede iya sunago unai se hepesa.

Tauwoyawoya yodi matagibugibu

35 Yesu wasa ye lapui meta tamowai wa sunago unai se hepesa, ede ye lau
ye kita na ye henamaiyei ye wane, “Tau Natuna ku sunumaei?”
36 Tamowai wa ye henamai ye wane, “Guiyau, Tau Natuna ede kaiteya?
Taba ku hekitagau, kabo ya sunumaei.”
37 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Tamowaina ede ku kitayako. Iya ede
teina maidam kwa hedehedede ta.”
38 Tamowai wa ye hedede ye wane, “Guiyau, ya sunuma!”, na Yesu ye
taba'ohui.
39 Na kabo Yesu ye wane, “Hekasa hesabana ya laoma tanoubu ta unai,
bena kaiteyadi matadi se gibu, kabo matadi se lala, na kaiteyadi matadi se
lala, kabo matadi se gibu.”
40 Paliseya tamowaidi hekadi siya Yesu dedekanawai na yona hedehedede
ta se lapui, ede se henamaiyei se wane, “Idohagi? Saha ku hedede? Kai
matamai ta nige se gibu.”
41 Yesu ye hededebui ye wane, “Taba ena komiu matamiu se gibu, kabo
nige yomi ba'aya. Na komiu kwa hedede kwa wane, ‘Matamai se lala,’ unai
yomi ba'aya meta sola kalimiuwai.”

10

Yesu iya taukitaheteteda namwanamwana

1 Yesu yona hedehedede ye tubei ye wane, “Ya hededemamohoi kalim-
iuwai: Ena tamowai hesau mamoe yawoina ganana nige ye mwalae
kawakedana unai, na tupwa hesau unai ye mwalaedikwa, meta iya taukabi-
gaibu yo taukaiwahali.
2 Kaiteya kawakeda ne unai ye mwalaesae iya meta mamoe taukita-
hetetedi mamohoina ede.
3 Kawakeda taukitahetetena kabo kawakeda guduna ye soke mamoe
taukitahetetedi hesabana, yo mamoe ne se lapulapulau taukitahetetedi ne
kalinana unai. Iya yona mamoe hesadi ye kataidi na ye woyahepesadi.
4 Huyana yona mamoe ne ye woyahepesadi, meta ye bagunaedi na iya se
hemuliwatani, matawuwuna iya kalinana kabina se katakalili.

5 Taba nige tamowai udoi se hemuliwatani, na se wasabugabaei,
matawuwuna ede kalinana nige kabina se kata."
6 Teina palabole ta Yesu ye hededegabaei, na kaniyona saha bena ye
hekatadi wa meta nige se nuwatulobai.
7 Unai Yesu ye hedede'uyo ye wane, "Ya hededemamohoi kalimiuwai meta
yau Yaubada yona mamoe yodi kawakeda ede, unai kabo se mwalaesae
Yaubada yona mamoe yawoina ganana unai.**
8 Kaiteyadi se bagunama wa meta siya taukabigaibu yo taukaiwahali, na
mamoe ne nige se lapulau udiyedi.
9 Yau kawakedana ede. Kaiteyadi se laoma yau kaliguwai kabo se lu-
solalau Yaubada yona basileiya unai na mauli se lobai. Yo yodi kabalau
maudoina udiyedi kabo Yaubada ye kitahetetedi.
10 Taukaiwahali ye laoma ye kaiwahali, ye kaiunu yo ye heyababagomiu,
na yau ya laoma bena mauli kwa hai na mauli mamohoina maudoina kwa
haihegehe.
11 Yau Yaubada yona mamoe taukitahetetedi namwanamwana ede. Tauk-
itahetetedi namwanamwana ta yona mauli kabo ye mosegabaei yona
mamoe hesabadi.
12 Taupaisowa maisa tauhaihaina meta iya nige mamoe ne taukitahetetedi
mamohoina, na huyana kedewanukula hesau ye kita ye laoma mamoe ne
hesabadi meta kabo ye wasabugabaedi. Na kedewanukula ne kabo mamoe
ne ye henakudi, ye kalasidi na ye hetatagwaligwalidi.
13 Taupaisowa maisa tauhaihaina wa ye wasabu, matawuwuna iya tau-
paisowa mo, unai nige ye modekalili mamoe ne udiyedi.
14 Yau mamoe taukitahetetedi namwanamwana ede, yo yogu mamoe
kabidi ya kata yo siya hinage kabigu se kata,
15 doha Tamagu kabigu ye kata yo hinage iya kabina ya kata. Yo yau yogu
mauli kabo ya mosegabaei yogu mamoe hesabadi.
16 Yau yogu mamoe hekadiyo hinage, siya meta nige teina yawoi ta unai,
na bena taba ya woyaidima kabo hinage se lapulaoma kaliguwai. Kabo se
hemala yawoi kesega yo hinage taukitahetetedi kesega.
17 Tamagu ye gadosisiyeigau, matawuwuna yogu mauli kabo ya
mosegabaei bena kabo ya hai'uyoi.
18 Nige gonowana tamowai hesau yogu mauli ye haigabaei, na yau ya
bom yogu nuwayaliwai kabo ya mosegabaei. Yau yogu gigibwali unai ya
mosegabaei yo yogu gigibwali gonowana kabo ya hai'uyoi. Teina ta meta
Tamagu ye hedede bena ya ginauli."
19 Teina lauhekata ta udiyedi ede Dius tamowaidiyao wa luwadiyena meta
nuwanuwatu labui.
20 Bodalakilaki se wane, "Yaluwa yababana ye luwu kalinawai, ede ye
bwadebwade. Idohagi to ta lapulapulau unai?"
21 Na hekadi se wane, "Taba yaluwa yababana ye luwu tamowai unai,
teina hedehedede ta nige gonowana ye hedededi. Yo yaluwa yababana nige
gonowana taumatagibugibu matana ye helala."

Dius yodi tauwoyawoya Yesu se subu

22 Na kabo Dius yodi Numa Tabuna Hetabu'uyoina Henuwaisinina
Yelusalema unai se ginauli. Tenem huyana ne meta huyagwagwama.
23 Na Yesu Numa Tabuna teha hesauna hesana Solomona yona Logulogu
unai ye taitaihile.

** **10:7:** *Mamoe yawoina ganana* meta Yaubada yona basileiya heyaheyasonina, na *mamoe* meta tamowai heyaheyasonidi.

24 Na Dius tauwoyaidi Yesu se tolohetakikili na se henamaiyei se wane,
“Huya lohana doha saha kabo ku henuwanuwatugai? Ena kowa Keliso,
meta ku hededehemasalaha.”
25 Yesu ye hededebui ye wane, “Ya hededelaowako kalimiuwai, na nige
kwa kawamamohoi. Na saha ya ginaginaulidi tamagu hesanawai, siya se
hemasalahagau.
26 Na komiu nige kwa kawamamohoiyeigau, matawuwuna ede komiu
nige yau yogu mamoe.
27 Yau yogu mamoe se lapulau kalinagu unai, yo kabidiyao ya kata, yo
hinage se hemuliwatanigau.
28 Yau mauli nige kana siga ya moseidi, unai taba nige se lau yababa unai
na se boita, yo tamowai hesau nige gonowana nimagu ta unai se haigabaedi.
29 Tamagu meta mamoe ne tauledima ede, iya ye saekalili na kabo ta-
mowai yo ginauli maudoidi. Unai Tamagu nimanawai nige gonowana se
haigabaedi.
30 Tamagu maidagu kai meta kesega.”
31 Na Dius tauwoyaidi wa weku se haidi bena Yesu se lauwekui.
32 Na Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Yau Tamagu yona kabikabi
namwanamwadi gwaudi ya hemasalahadiko kalimiuwai. Na kabikabi
sahasahana debanawai bena kwa lauwekuigau ta?”
33 Dius tauwoyaidi wa se hededebui se wane, “Kai nige bena gin-
auli namwanamwadi ku ginaulidi ne debadiwai ka lauwekuigo, na
matawuwuna ede Yaubada ku hededeheyaheyababa. Kowa tamowaimolosi
na ku hedede meta kowa Yaubada.”
34 Yesu ye hededebui ye wane, “Na yomi kulikuli tabuna unai Yaubada ye
hedede ye wane, ‘Komiu yaubada.’**
35 Kulikuli tabuna nige ye lupo, na kulikuli ne unai ta hasili meta Yaubada
yona hedehedede tauhaidi ne ye kataidi siya yaubada.
36 Na yau ya hedede ya wane, yau Yaubada Natuna. Na matawuwuna
saha to kwa hegilugau meta Yaubada ya hededeheyaheyababa? Tamagu
ye kaisunuwaigau *[yogu paisowa ta hesabana]* na ye hetamaligau ya laoma
tanoubu ta unai.
37 Ena yau nige Tamagu yona paisowa ya ginaulidi, tabu kwa kawamamo-
hoiyeigau.
38 Na ena Tamagu yona paisowa ya ginaulidi, na iyamo nige kwa kawa-
mamohoiyeigau, takiyede saha ya ginaginaulidi ne udiyedi kwa kawa-
mamohoi. Teina unai kabo kabina kwa kata yo kwa nuwatulobai meta
Tamagu iya ede kaliguwai yo yau ede Tamagu kalinawai.”
39 Ede se kaipate'uyo bena se kabihekahini, na ye wasabugabaedi.
40 Na kabo Yesu ye lau Yolidani sagasagana ye kawasi ye lau teha hesauna
ne unai, iya ede lahinaidi Yowane yona kabahebahebabatiso bagubagunana
wa, na temenai ye miyamiya.
41 Na tamowai gwaudi se laoma iya unai. Na se bom yodi se hedehedede se
wane, “Yowane nige laulau gigigigibwalidi ye ginaulidi, na teina tamowai ta
hedehededena maudoidi Yowane ye hededehemasalahadi wa meta mamo-
hoidi.”
42 Ede tenem teha ne unai tamowai gwaudi Yesu se sunumaei.

** **10:34:** Same 82:6 unai Yaubada yona tamowai tauwoyaidi ye kataidi siya yaubadao yo Yaubada Saesaekalilina natunao. Hedehedede ta kaniyona ede ye kaisunuwaidi bena yona tamowai yodi tautolo yo yodi tauhekasa.

11

Lasalo yona boita

1 Betaniya tamowaina hesau hesana Lasalo ye kasiyebwa. Betaniya meta
Maliya ma kana kaha Maleta yodi magai.
2 Maliya ta iya ede yausi panepanena tau'inina Guiyau unai, na kuluna
unai kaena ne ye saudi wa.** Na iya louna Lasalo ye kasiyebwa.
3 Kabo Maliya ma kana kaha kalina se hetamali ye lau Yesu unai se wane,
“Guiyau, tamowai ku gadosisi'usei wa ye kasiyebwa.”
4 Huyana Yesu wasa wa ye lapui ede ye wane, “Teina kasiyebwa ta taba
nige ye lau ee boita, na Yaubada kabo kana kao saesaena mamohoina ye
hemasalaha, na bena unai Yaubada Natuna kana kao saesaena mamohoina
hinage ye hemasalaha.”
5 Yesu iya Maleta ma kana kaha Maliya yo loudi Lasalo ye gadosisiyeidi.
6 Iyamo huyana wasa ye lapui meta Lasalo ye kasiyebwa kabo sola
mayadai labui ye miya'uyo yona kabamiya wa unai.
7 Na kabo Yesu ye hededelau yona hekahekatao wa udiyedi ye wane, “Kwa
laoma ta uyo Yudeya.”
8 Yona hekahekatao wa se wane, “Labi, lahinaidi Dius tauwoyaidi bena se
lauwekuigo. Idohagi na bena ta uyo temenai?”
9 Yesu ye hededebui ye wane, “Mayadai kesega kesega unai mala yona sina
meta mahana saudoudoi-labui. Ena tamowai hesau mayadai unai ye laulau,
taba nige ye kalabesibesi, matawuwuna ede tanoubu ta dawayana wa unai
ye laulau.
10 Na ena tamowai hesau boniyai unai ye laulau kabo ye kalabesibesi,
matawuwuna ede dawaya wa nige kalinawai.”
11 Teina hedehededе ta mulinawai Yesu ye wane, “Kada kaha Lasalo ede
ye kenokeno, na yau ya lau kabo ya hanoi.”
12 Yona hekahekatao wa se hededelau unai se wane, “Guiyau, ena ye keno,
kabo ye namwanamwa'uyo.”
13 Yesu yona hedehededе ne kaniyona ede, meta Lasalo ye boitako, na
yona hekahekatao yodi nuwatu meta Yesu ye wane, iya ye kenokeno.
14 Ede Yesu ye hededehedudulai ye wane, “Lasalo meta ye boitako.
15 Na komiu debamiuwai meta ya gwauyala. Ye namwakalili ede yau nige
temenai. Unai kabo kwa kawamamohoi. Na kwa laoma ta lau.”
16 Ede Tomasi (hesana hesau Didimasi, *[kaniyona ede godegode]*) ye hed-
edelau yona hali hekahekatao wa udiyedi ye wane, “Kwa laoma ta lau, kabo
iya maiyada ta boita.”

Yesu Lasalo ye hetolo'uyoi

17 Na huyana Yesu ye lage ede wasa ye lapui meta Lasalo se toleyako
bwayabwaya unai, na mayadai hasi se laoko.
18 Betaniya meta Yelusalema dedekanawai, na kedana lohana meta doha
maela labui.
19 Na Dius tamowaidiyao gwaudi Yelusalema unai se laoma Maleta yo
Maliya udiyedi bena loudi yona boita nuwayababana wa unai nuwadiyao
se hededehetaludi.
20 Huyana Maleta wasa ye lapui meta Yesu ye laoma, ede numa wa ye
pesagabaei na ye lau ye hailobai, na Maliya ye miyamiya.
21 Maleta ye hededelau Yesu unai ye wane, “Guiyau, taba kowa bena inai,
lougu ta taba nige ye boita.

** **11:2:** *Maliya* yona kabikabi wasana wa ku hasili Yowane 12:1-8unai.

22 Na kabina ya kata meta saha ku kaibwadai Yaubada unai, kabo ye leyawa."
23 Yesu ye wane, "Loum ne kabo boita unai ye tolo'uyo."
24 Ye wane, "Kabina ya kata ede huya mulimulitana unai boita tolo'uyona unai kabo ye tolo'uyo."
25 Kabo Yesu ye hededelau unai ye wane, "Yau tolo'uyona yo maulina ede. Kaiteya ye sunuma kaliguwai, kabo boita unai ye tolo'uyo na ye mauli.
26 Na kaiteya ye maumauli na ye sunuma kaliguwai, taba nige boita helabuina ye hekalo, na mauli nige kana siga kabo ye hai. Yogu hedehedede ta ku kawamamohoiyei?"
27 Ede Maleta ye hededebui ye wane, "Aa! Guiyau, *[yom hedehedede ne ya kawamamohoiyei. Yo hinage]* ya kawamamohoi meta kowa Keliso, Yaubada Natuna, iya ede ye dobima tanoubu ta unai."
28 Na teina hedehedede ta mulinawai ede ye uyo numa na kana kaha Maliya ye yogahesuwala na ye wane, "Taulauhekata wa, iya ede teinai na ye henuwa bena ye kitago."
29 Maliya hedehedede ta ye lapui ede ye tolomwayamwayau ye lau Yesu unai.
30 Na Yesu sola nige ye lagelau kasa wa unai, iya meta Maleta yona kabahailobaina wa unai.
31 Dius tamowaidiyao se laoma bena Maliya ma kana kaha nuwadiyao se hededehetaludi wa, meta siya Maliya maiyadi numa wa unai. Na huyana Maliya se kita ye tolomwayamwayau ye pesa ye lau, ede se hemuliwatani. Yodi nuwatu bena kabo ye lau bwayabwaya wa unai ye doudou.
32 Huyana Maliya ye lage Yesu unai na ye kita, ede matana wa unai ye tulibonodobi na ye wane, "Guiyau, taba kowa teinai, lougu ta nige gonowana ye boita."
33 Na Maliya yo tauhemuliwatanina wa Yesu ye kitadi se doudou, meta nuwana ye kamkamnakalili,
34 na ye henamaiyeidi ye wane, "Haedi iya kwa hekeno?" Se hededebui se wane, "Ku laoma ta lau na kabo ka hekitago."
35 Kabo Yesu ye dou.
36 Ede Dius tamowaidiyao wa se wane, "Kwa kita ne, iya ye gado-sisikaliliyei."
37 Na hekadi se bom se hedehedede se wane, "Na teina tamowai ta taumatagibugibu wa matana ye helala. Na idohagi to nige saha hesau ye ginauli kabo unai Lasalo taba nige ye boita?"
38 Yesu sola ma nuwakamkamnana na ye laoma ye lage bwayabwaya wa unai. Bwayabwaya wa meta weku duhana, na weku lakilakina hesau unai kawamatana wa se buigudui.
39 Yesu ye wane, "Buigudu wekuna ne kwa hesigihesuwala."
Na Maleta, iya tauboita wa louna, ye wane, "Guiyau, lougu ye boitako na mayadai hasi se laoko, debanawai kabo panena ye yababa."
40 Na Yesu ye hededelau unai ye wane, "Idohagi, nige ku lapui meta ya hededeyako kalimwai, ena taba ku sunuma, Yaubada kana kao saesaena mamohoina kabo ku kita."
41 Ede weku wa se buihesuwala, na Yesu ye kaikewasae galewa ne na ye wane, "Tamagu, ya lautokiyeigo, matawuwuna ede kowa ku lapulapulaoma kaliguwai.
42 Kabina ya kata meta kowa huya maudoina ku lapulapulaoma kaliguwai, na teina ya hededehelaki ta tautolohetakikiligau ta hesabadi, unai kabo se kawamamohoi meta kowa tauhetamaligau ede."

43 Teina hedehedede ta mulinawai Yesu kalinalakilakina unai ye yoga ye
wane, “Lasalo, ku pesama!”
44 Ede tamowai boiboitana wa ye pesama, nimana yo kaena meta kaleko
tupwadiyao lohalohadi udiyedi se sumadi yo kuluna hinage kaleko hesau
unai se suma. Yesu ye hededelau tamowai wa udiyedi ye wane, “Tauna
sumadi ne kwa yailihaidi na ye laulau.”

Tauwoyawoya yodi hineli bena Yesu se koihemwaloi (Mataiyo 26:1-5, Maleko 14:1-2, Luka 22:1-2)

45 Dius tamowaidiyao Maliya maiyadi taulau wa Yesu yona kabikabi wa se
kita ede gwaudi iya se sunumaei.
46 Na hekadi se lau Paliseya tamowaidiyao udiyedi, na Yesu saha ye ginauli
wa wasana yodi se hedehedede.
47 Ede taukaitalasam tauwoyaidi yo Paliseya tamowaidi Sunedeli koigog-
ona se heyoga. Se laomagogoi na se henahenamai'uyoidi se wane, “Teina
tamowai ta meta laulau gigigigibwalidi gwaudi ye ginaulidi. Na saha kabo
ta ginauli?
48 Ena taba ta kitagabaei doha teina meta tamowai maudoidi kabo iya
se sunumaei. Unai kabo Loma tamowaidi** yoda Numa Tabuna yo yoda
basileiya ta se heyababa.”
49 Na luwadi wa unai hesau hesana ede Kaiyapasi, iya tenem bolimai ne
unai meta taukaitalasam saesaena, na ye wane, “Komiu nige saha hesau
kabina kwa kata.
50 Na nuwamiu ne nige se masalaha. Ye namwakalili taba tamowai kesega
ye boita tamowai maudoidi hesabadi, na kabotaki basileiya maudoina ta se
heyababa.”
51 Kaiyapasi tenem nuwatu ne nige ye hededegaibui, na tenem bolimai ne
unai meta iya taukaitalasam saesaena, unai ede ye hededepeloweta meta
Yesu kabo ye boita Dius tamowaidiyao hesabadi.
52 Na nige bena Dius se bom hesabadi, na Yaubada natunao se tatagwalig-
wali teha udoi'udoi udiyedi wa hinage hesabadi. Teina unai kabo Yaubada
natunao maudoidi se hemala boda kesega.
53 Ede tenem mayadai ne unai ye lau meta yodi hineli se ginauli taba
idohagi na Yesu kabo se koihemwaloi.
54 Unai Yesu nige ye taumasalahalau'uyo Dius tamowaidiyao udiyedi, na
ye dalahai ye lau teha hesau balabalana dedekanawai, na menai magai
gagilina hesau hesana Epelaima unai maiyanao hekahekatao wa se miya.
55 Na Taukiuli Henuwaisinina huyana ye hanahanauma, ede Dius
tamowaidi gwaudi teha udoi'udoi udiyedi taumiya se sae Yelusalema
bena yodi lauhe'a'a kabikabidi se ginaulibagunaidi, na kabo Taukiuli
Henuwaisinina.
56 Na Yesu se wasewasenei, na Numa Tabuna bakubakuna unai se totolo
na se henahenamai'uyoidi se wane, “Kwa nuwatui meta kabo ye laoma
gwauyala ta unai, o nige?”
57 Na taukaitalasam tauwoyaidi yo Paliseya tamowaidi meta hedehedede
se toleyako tamowai maudoidi udiyedi, ena taba hesau Yesu ye kita, kabo ye
laoma tauwoyawoya ne ye hekatadi, na kabo Yesu se kabihekahini.

** **11:48:** *Loma tamowaidi:* Tenem huyana ne unai Dius tamowaidiyao meta Loma tamowaidiyao yodi loina guninaena se miya. Yodi hedehedede wa unai, *Loma tamowaidi* ne ede gabana Loma yodi gabemani teha Yudeya unai se hetolo wa, yo yona tau'iyala.

12

Maliya Yesu kaena ye heyausidi
(Mataiyo 26:6-13, Maleko 14:3-9)

1 Mayadai haligigi-kesega mo matadi ne unai na kabo Taukiuli
Henuwaisinina huyana, na Yesu ye lagelau Betaniya, teina meta Lasalo
boita unai ye hetolo'uyoi wa yona magai.
2 Ede temenai kaikaigogo gagilina se ginauli Yesu hesabana. Maleta meta
kadi haitala wa ye kabinonohai, na Lasalo maiyanao Yesu ma kana bodao
wa se kaikaigogoi.
3 Na Maliya yausi panepanena pakuna ye hai ede ye ini Yesu kaena ne
udiyedi na kuluna ne unai ye sauhepitalidi, na panena meta numa wa ye
laugilihai. Na yausi ne nadi unai se ginauli, lakina ede lita kesega tehana, na
maisana ye lakikalili.
4 Na Yudasi Isakaliyota, iya Yesu yona hekahekata wa hesau na iya kabo
kana tauwalohai, iya ye wane,
5 "Idohagi to teina yausi panena namwanamwana ta nige ku lokunei?
Kabo maisana denali 300 ku hai, na monina ne kabo ye lau taude-
hadeha udiyedi." 6 Yudasi saha ye hedede ta meta nige taudehadeha ye
nuwatukaliliyeidi, na matawuwuna ede iya taukabikabigaibu. Iya meta
yodi moni tobwana taukitahetetena, na yona laulau ede moni tobwana ne
unai hekadi ye haihaigaibuidi.
7 Yesu ye hededebui ye wane, "Waihiu ne ku kitagabaei! Saha ye ginauli
ne meta yau kabo se tolegau bwayabwaya ne unai kabinonohana.
8 Huya badobado taudehadeha kabo maiyamiyao, na yau meta taba nige
huya badobado maiyamiu."
9 Na Dius tamowaidiyao bodalakilaki wasa se lapui meta Yesu iya ede
Betaniya unai. Ede se lau temenai bena Yesu se kita, na nige Yesu ye bom
mo, na Lasalo hinage, iya ede ye boita na Yesu ye hetolo'uyoi'usei wa.
10 Unai ede taukaitalasam tauwoyaidi wa yodi hineli se ginauli meta bena
kabo Lasalo hinage se koihemwaloi.
11 Matawuwuna Lasalo yona tolo'uyo ne debanawai, Dius bodalakilaki
yodi tauwoyawoya wa se laugabaedi na se lau Yesu se sunumaei.

Yesu se hailobai yo se hedebasae Yelusalema unai
(Mataiyo 21:1-11, Maleko 11:1-11, Luka 19:28-40)

12 Mayadai hesauna kabo Yesu ye lau Yelusalema. Tenem mayadaidi ne
udiyedi bodalakilaki teha maudoidi udiyedi se laoma Yelusalema Taukiuli
Henuwaisinina hesabana. Boda wa Yesu wasana se lapui meta ye laolaoma
13 ede tutube bagadi se baheidi na se lau se hailobai yo se heyoheyoga se
wane,
"Hosana!"**
"Ka hedebasaego, kowa Guiyau hesanawai ku laoma."
"Ka hedebasaego, kowa Isalaela yoma wasawasa."
14 Yesu donki saehauna ye lobai ede ye gelusae unai, doha peloweta hesau
ye kuliyako ye wane,
15 "Saiyona tamowaidi, tabu kwa matausi!
Kwa kitalau! Yomi wasawasa wa donki saehauna unai ye tutuli na ye
laolaoma." *(Sakaliya 9:9)*

** **12:13:** *Hosana:* Kalina Hebelu unai hedehededе hosana kaniyona bagubagunana ede, *Ku gilihaigai.* Hedehededе ta unai Yesu se hedebasaei se wane iya meta taugilihaidi yo yodi wasawasa.

16 Na tenem huyana ne unai hekahekatao wa nige se nuwatulobai meta
kulikuli ta Yesu hedehededena. Na muliyena, huyana Yesu ye tolo'uyo
yo ye sae galewa ne unai na yona hekahekatao wa kana kao saesaena
mamohoina se kita, kabo se nuwatulobai meta kabikabi maudoidi ta siya
ede hedehedede maudoidi kulikuli tabudi udiyedi se kulinonohaidiko wa.
17 Na huyana Yesu Lasalo ye yogahepesa bwayabwaya unai yo boita unai
ye hetolo'uyoi wa meta bodalakilaki maiyanao. Na saha ye ginauli wa se kita
meta sola se hewahewasa.
18 Na tamowai gwaudi laulau gigigigibwalina ye ginauli wa wasana se
lapui, ede se lau Yesu se hailobai.
19 Na Paliseya tamowaidi se bom yodi se hedehedede se wane, "Sola kwa
kita! Nige gonowana saha hesau kabo ta ginauli kalinawai. Kaniyona ede
tanoubu maudoina iya se hemuhemuliwatani."

Yesu yona boita ye hedehededei

20 Na tausae Yelusalema Taukiuli Henuwaisinina unai tautaba'ohu wa
luwadi ne unai meta Giliki tamowaidi hekadi.
21 Na se lau Pilipo unai, iya meta magai Betesaida teha Galili ne ta-
mowaina, na se hededelau unai se wane, "Taubada, ka henuwa bena Yesu
ka kita."
22 Ede Pilipo ye lau Andeleya yona ye hedehedede, na kabo taudi labui se
lau Yesu yona se hedehedede.
23 Na Yesu ye hededebui ye wane, "Mahanana wa ye lageko, Tau Natuna
kabo kana kao saesaena mamohoina ye masalaha.
24 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Ena witi tumana nige ye beku bwatano
ne unai na ye mwaloi, kabo ye miyamiya mo. Na ena ye bekudobi na ye
mwaloi, meta kabo kaniyona gwaudi ye hetubudi.
25 Na kaiteya yona mauli tanoubu ta unai ye gadosisiyei, kabo ye kabis-
apuli. Na kaiteya yona mauli tanoubu ta unai ye nuwagabaei, kabo mauli
nige kana siga ye hai.
26 Ena tamowai hesau ye henuwa bena yogu ye paisowa, meta bena ye
hemuliwatanigau. Yau haedi ya miya meta yogu heyayai tauhaina hinage
kabo temenai. Na yogu heyayai tauhaina ne meta kabo Tamagu iya ye
hekasisiyei.
27 Mahana ta unai yau meta nuwagu ta unai ya hekohekoidada, na kabo
saha ya hedede? Taba gonowana ya kaibwada Tamagu unai ya wane,
'Mahana ta unai ku gilihaigau'? Taba nige! Ya dobima ta meta bena
kamkamna matagu ne unai ya hekalo."
28 *[Na kabo ye wane]*, "Tamagu, hesam ku hesaekaliliyei." Kabo kalina
hesau galewa ne unai ye dobima ye wane, "Yau hesagu ya hesaeyako na kabo
ya hesae'uyoi."
29 Na bodalakilaki temenai se totolo wa kalina ta se lapui ede yodi nuwatu
bena tulutululu. Na hekadi se wane, "Nuwana anelu hesau ye hedehededede-
lau Yesu unai."
30 Na Yesu ye hededebui ye wane, "Tenem kalina ne meta komiu
hesabamiu, yau nige.
31 Na teina mahana ta unai Yaubada kabo tanoubu ta ye hekasa, yo
tanoubu ta yodi wasawasa** yona gigibwali kabo ye hetatagwaligwali.
32 Na huyana se lausinigau,** kabo tamowai maudoidi ya yogagogoidi se
laoma kaliguwai."

** **12:31:** *Tanoubu ta yodi wasawasa* iya ede Satani. ** **12:32:** *Se lausinigau:* Kalina Giliki unai Yowane ye kuli, *tano unai se lausinigau,* na teina meta Yesu sataulo unai na se lausini.

33 Yesu ye hededehe doha teina meta bena yona boita kana kao ye hededehe-
masalaha.
34 Ede boda wa se henamaiyei se wane, “Kai laugagayo unai ka lapui meta
Keliso kabo ye miya ye lau ee huya nige kana siga. Na idohagi to ku wane,
‘Tau Natuna kabo se lausini’? Na teina Tau Natuna ta meta kaiteya?”
35 Na kabo Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Mala** ta kabo maidamiu
kwa miya huyakubwakubwa mo. Na mala maidamiu ta unai ne bena kwa
laulau, na tabu masigili ye taukasinigomiu. Na kaiteya masigili unai ye
laulau meta nige kabina ye kata haedi ye laulau.
36 Na mala maidamiu ta unai ne bena kwa sunumaei, ede kabo kwa
hemala mala natunao.”
Teina hedehededede ta mulinawai ye laugabaeidi na ye lau ye
kenowadamyeidi.

Dius tamowaidi nige tausunuma hedehedededi

37 Yesu laulau gigigigibwalidi gwaudi ye ginaulidi Dius tamowaidiyao
matadiwai, na iyamo nige se kawamamohoiyei.
38 Teina ta meta Aisaiya peloweta yona hedehededede wa ye hemamohoiyei,
doha ye wane,
“Guiyau, yoda wasa wa kaiteya ye kawamamohoiyei?
Na kaiteya unai Yaubada yona gigibwali ye hemasalaha?” *(Aisaiya
53:1)*
39 Na Dius tamowaidiyao wa nige gonowana se kawamamohoi,
matawuwuna ede teha hesau unai peloweta Aisaiya wa ye hededе ye
wane,
40 “Guiyau tamowai matadiyao ye hegibugibudi,
yo nuwadiyao ye hekwailolodi,
unai taba nige matadi udiyedi se kita,
yo taba nige nuwadi udiyedi se nuwatulobai,
yo taba nige nuwadi se buidi na unai kabo ya henamwanamwadi.”
(Aisaiya 6:10)
41 Aisaiya teina ye kulihemasalaha, matawuwuna Yesu kana kao saesaena
mamohoina ye kita, na Yesu hedehededena ye hedehededei.
42 Na iyamo tamowai gwaudi Yesu se sunumaei, luwadi ne unai hekadi
meta Dius tauwoyaidi. Iyamo Paliseya tamowaidi debadiwai ede yodi
sunuma wa nige se hemasalaha, kaniyona ede se matausi madai sunago
unai se hepesadi.
43 Matawuwuna se henuwakalili taba tamowai se hededetausaeidi, na
Yaubada yona kitahenamwadi ne nige se nuwatukaliliyei.
44 Na kabo Yesu kalinana lakilakina unai ye wane, “Kaiteya ye
sunumaeigau, meta nige yau ya bom mo ye sunumaeigau, na hinage
tauhetamaligau wa ye sunumaei.
45 Yo kaiteya ye kitagau, meta tauhetamaligau wa ye kita.
46 Yau ya dobima tanoubu ta yona mala, unai kaiteyadi se sunumaeigau
taba nige masigili unai se miya.
47 Na ena tamowai hesau yogu hedehededе ta ye lapuidi na nige ye
miyawatanidi, taba nige yau yona ya hekasa. Matawuwuna yau ya dobima
ta nige bena tanoubu ta ya kitahekasa, na bena ya hemauli.
48 Tausubugau yo yogu hedehededе nige taukabihekahinidi, tauhekasadi
nonohana ede ye miya. Hedehededе ya hedededikо wa, siya kabo kaba-
hegiludi huyagehena ne unai.

** **12:35:** *Mala* meta Yesu heyaheyasonina.

49 Matawuwuna yau nige ya bom yogu nuwatu unai ya hedehededе, na Tamagu iya tauhetamaligau wa ye hekatagau saha kabo ya hedede yo idohagi kabo ya hedededi.
50 Na kabina ya kata meta yona hedehededе ne kabo mauli nige kana siga ye leyama. Unai teina saha ya hedededi ta meta gonogonowana doha saha Tamagu ye hedededi kaliguwai wa bena kabo ya hedededehemasalahadi."

13

Yesu yona hekahekatao kaedi ye deulidi

1 Mayadai kesega mo na kabo Taukiuli Henuwaisinina mayadaina, na Yesu kabina ye kata meta yona huya ye lagemako kabo tanoubu ta ye laugabaei na ye seuyo Tamana unai. Yesu yona hekahekatao siya tanoubu ta unai, meta huya maudoina ye gadosisiyeidi, na tenem huyana ne unai meta yona gadosisi lakilakikalilina ye hekitadi.
2 Meimeilahi kaina se kabinonohaiyako, na diyabolo yona nuwatu meta ye toleyako Yudasi Isakaliyota, Simona natuna unai, iya kabo Yesu kana ye walohai.
3 Na Yesu kabina ye kata meta ginauli maudoidi Tamana ye tolediko iya yona gigibwali unai, yo iya Yaubada unai ye laoma na kabo ye seuyo Yaubada unai.
4 Ede kabakaikai hatahatana wa ye tologabaei, na yona likwakewa kwamana ye haigabaei, na sauwela ye hai ede duwaduwalina wa unai ye pai.**
5 Na kabo waila ye ini disi hesau unai, na ye hetubu yona hekahekatao wa kaediyao ye deulidi, na duwaduwalina unai sauwela ye pai wa unai ye saudi.
6 Huyana ye laoma Simona Petelo unai, ede Petelo ye hededelau unai ye wane, "Guiyau, kabo kaegu ta hinage ku deulidi?"
7 Yesu ye hededebui ye wane, "Saha ya ginaginauli ta sola nige ku nuwatulobai, na mulinawai kabo ku nuwatulobai."
8 Petelo ye wane, "Tabu kaegu ta ku deudeulidi!"
Yesu ye hededebui ye wane, "Na ena taba *[kaem ne]* nige ya deulidi, meta kowa nige gonowana yogu tamowai."**
9 Kabo Simona Petelo ye wane, "Guiyau, besi, nige kaegu ta se bom, na nimagu yo kulugu hinage ku deulidi."
10 Yesu ye hededebui ye wane, "Kaiteya ye duiko meta tauna maudoina ne se a'ako, unai taba nige ye dui'uyo, na kaena se bom mo taba ye deulidi. Komiu maudoimiu ne kwa a'ako, na kesega mo meta nigele."
11 Yesu kabina ye kata meta kaiteya kabo kana ye walohai, ede ye hededе ye wane, "Komiu maudoimiu ne kwa a'ako, na kesega mo meta nigele."
12 Yesu kaediyao wa ye deulidi ye gehe, ede yona kwama wa ye luwui'uyoi na ye uyo yona kabakaikai wa unai, na ye henamaiyeidi ye wane, "Saha ya ginauli ta kwa nuwatulobai e nige?
13 Komiu hesagu kwa katai Taulauhekata yo Guiyau. Meta ye dudulaikalili. Temeta kagu kao ede.
14 Na ena yau, yomi Guiyau yo Taulauhekata, kaemiyao ta ya deulidi, bena komiu hinage kami kahao kaedi kwa deulidi yo siya hinage kaemiu se deulidi.

** **13:4:** *Sauwela ye hai ede duwaduwalina wa unai ye pai:* Teina unai Yesu kitakitana meta doha Dius yodi heyayai tauhaina dobidobina hesau. ** **13:8:** *Kowa nige gonowana yogu tamowai:* Teina meta Yesu yona hedehededе wa kaniyona, na Yesu kalinana mamohoina ede, *kabo kowa nige yom tupwa kaliguwai.*

15 Saha ya ginauli ta meta yomi kabakitahai. Unai saha ya ginauli kalimiuwai ta, hinage bena kwa ginauliwatani.
16 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Heyayai tauhaina nige ye saekalili na kabo kana tanuwaga. Yo wasa taulaena nige ye saekalili na kabo tauhetamalina.
17 Na komiu teina nuwatu ta kabidi kwa katako, na ena kwa ginaulidi, meta kabo gonowana kwa gwauyala.
18 Yau nige komiu maudoimiu ta ya hetahetalagomiu. Kaiteyadi ya kaisunuwaidi meta kabimiu ya kata. Na teina ta meta bena kulikuli tabuna ye hemamohoiyei, doha ye wane, 'Na kaiteya maiyagu pwalawa kesega ka kai, meta kabo ye hemala kagu waiunu.' *(Same 41:9)*
19 Teina ta ya hededenonohaidi, na kabo se tubu. Na huyana se tubu, unai kabo kwa kawamamohoi meta Yau ede Iya.**
20 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Ena tamowai hesau ya hetamali na se yogaisini meta yau se yogaisinigau. Yo kaiteya ye yogaisinigau meta iya tauhetamaligau wa ye yogaisini."

Yesu kana tauwalohai ye hededenonohai (Mataiyo 26:20-25, Maleko 14:17-21, Luka 22:21-23)

21 Yesu teina ye hedede na mulinawai nuwana ye pilipili, ede ye hedede ye wane, "Ya hededemamohoi kalimiuwai: Luwamiu ta unai hesau kabo kagu ye walohai."
22 Yona hekahekatao wa se haibaibaiwa'uyoidi yo nuwadi se dagugu teina meta kaiteya hedehededena.
23 Yesu yona hekahekata hesau iya ye gadosisikaliliyei wa meta dedekanawai ye kenokeno.
24 Ede Simona Petelo nimana unai hekahekata wa ye sikwatagu na ye hededelau unai ye wane, "Ku henamaiyei, kaiteya hedehededena."
25 Kabo ye duihasalilau Yesu unai** na ye henamaiyei ye wane, "Guiyau, kabo kaiteya?"
26 Yesu ye hededebui ye wane, "Teina pwalawa ta kabo ya hedakwa disi ne unai na ya mosei tamowai hesau unai meta iya tamowaina ede." Na kabo pwalawa tehana wa ye hedakwa na ye mosei Yudasi Isakaliyota unai, iya Simona natuna.
27 Huyana Yudasi pwalawa wa ye hai meta Satani ye luwu kalinawai. Ede Yesu ye hededelau unai ye wane, "Saha bena ku ginauli ne ku ginaulimwamwayauyei."
28 Taututuli yodi kabakaikai wa unai nige hesau kabina ye kata idohagi to Yesu doha tenem ye hedede kalinawai.
29 Na hekadi yodi nuwatu bena Yesu yona hedehededе ta kaniyona ede, "Ku lau na saha gwauyala ta unai ta henuwadi kabo ku hemaisadi." Na hekadi yodi nuwatu bena ye lau taudehadeha yodi ye kainauya. Matawuwuna Yudasi meta iya yodi moni tobwana taukitahetetena ede.
30 Yudasi pwalawa wa ye kai na mulinawai ede ye pesa ye lau. Na tenem mahanana ne meta ye tauhemasigiliyako.

Laugagayo hauhauna

31 Yudasi ye laoko, na Yesu ye wane, "Yaubada Tau Natuna kana kao saesaena mamohoina bena ye hemasalaha, yo saha kabo ye tubu Tau Natuna

** **13:19:** *Yau ede Iya:* Tausonoga gwaudi yodi nuwatu meta teina hedehededе ta kaniyona bena, *Yau ede Yaubada.* Na hisa mo yodi nuwatu bena kaniyona ede, *Yau ede Keliso.* ** **13:25:** *Ye duihasalilau Yesu unai:* Kaikaigogo hededehemasalahana ku hasili.

kalinawai ne, meta unai kabo Yaubada kana kao saesaena mamohoina ye hemasalaha.
32 Natuna Yaubada kana kao saesaena mamohoina ye hemasalahahegehe,
kabo Yaubada yona kabikabi unai hinage Natuna kana kao saesaena mamo-
hoina ye hemasalaha, na taba nige ye pahili.**
33 Natuguwao, huyakubwakubwa mo yau maiyamiu kabo ta miya. Na
komiu kabo kwa wasewaseneigau. Na Dius tauwoyaidi meta yodi ya
hedehededeko, na komiu hinage teina yomiu ya hedehedede: Yau yogu
kabalau ne meta komiu taba nige gonowana unai kwa lau.
34 Teina ta laugagayo hauhauna ya leyawa: Bena kwa haigadogado-
sisi'uyoigomiu, doha yau ya gadosisiyeigomiu ne. Unai komiu bena kwa
haigadogadosisi'uyoigomiu.
35 Ena komiu kwa haigadogadosisi'uyoigomiu, kabo tamowai maudoidi
kabina se kata meta komiu yau yogu hekahekatao."

Yesu Petelo yona uhala ye hededenonohai
(Mataiyo 26:31-35, Maleko 14:27-31, Luka 22:31-34)

36 Simona Petelo Yesu ye henamaiyei ye wane, "Guiyau, kowa kabo
haedi ku lau?" Yesu ye hededebui ye wane, "Yogu kabalau ne meta teina
mahana ta unai nige gonowana ku hemuliwatanigau, na muliwai kabo ku
hemuliwatanigau."
37 Petelo ye henamaiyei ye wane, "Guiyau, idohagi to teina mahana ta unai
taba nige gonowana ya hemuliwatanigo? Yau meta ya nonohako kabo ya
boita kowa hesabam."
38 Na kabo Yesu ye hededebui ye wane, "Mamohoi, kabo ku boita yau
hesabagu? Ya hededemamohoi kalimwai: Teina boniyai ta unai pwaole
hakiyana sola nige ye dou, na kabo ku uhalaeigau ma haiyona."

14

Yesu meta kedana, na unai ta lau ta lage Yaubada yona tehawai

1 "Tabu kwa nuwadubu, Yaubada kwa sunumaei yo yau hinage kwa
sunumaeigau.
2 Tamagu yona numa unai meta dahala gwaudi. Ena taba teina ta nige
mamohoi, meta nige gonowana ya hedede bena ya lau temenai kabo yomi
dahala ya kabinonohaidi.
3 Na ena ya lau yomi dahala ya kabinonohaidi, kabo hinage ya uyoma ya
haigomiu, na yau haedi yogu kabamiya meta komiu hinage kabo temenai.
4 Yo idohagi kabo kwa lau magaina ne unai meta kedana kabina kwa
katako."
5 Tomasi ye hededelau Yesu unai ye wane, "Guiyau, yom kabalau ne nige
kabina ka kata. Idohagi kabo kedana kabina ka kata?"
6 Yesu ye hededebui ye wane, "Yau kedana ede, yo yau mamohoina ede, yo
yau maulina ede. Nige gonowana hesau ye bom ye lau Tamagu unai, na yau
ya bom mo kedana ede.
7 Ena taba mamohoi komiu kabigu kwa kata, komiu hinage tamagu kabo
kabina kwa kata. Teina mayadai ta unai ye lau ne meta iya kabina kwa kata
yo hinage kwa kitayako."
8 Pilipo ye wane, "Guiyau, taba tamam ku hekitagai, na kabo takiyede."

** **13:32:** *Yaubada yona kabikabi unai hinage Natuna kana kao saesaena mamohoina ye hemasalaha:* Hedehededе ta kaniyona ede huyana Yesu kabo ye uyo Tamana unai meta yona kabaloina saesaena wa ye mose'uyoi kalinawai. (Yowane 17:5)

9 Yesu ye hededebui ye wane, “Pilipo, huyalohaloha yau maiyamiu ta
miyamiya. Na idohagi to nige kabigu ku kata? Kaiteya ye kitagau meta
Tamagu ye kita. Na idohagi to ku wane, ‘Taba tamam ku hekitagai’?
10 Kana kao doha nige ku kawamamohoi meta yau ede Tamagu unai, yo
Tamagu ede yau kaliguwai. Hedehedede maudoidi ya hedehedededi ne
meta nige yau ya bom yogu hedehedede, na Tamagu kaliguwai ye miya ta
meta iya yona paisowa ne tauginaulidi ede.
11 Bena kwa kawamamohoi meta yau ede Tamagu unai, yo Tamagu ede
yau kaliguwai. Ena nige gonowana yogu hedehedede ta kwa kawamamo-
hoiyeidi, takiyede, na laulau gigigigibwalidi ya ginaulidiko wa debadiwai
kwa kawamamohoiyeigau.
12 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Kaiteya ye sunuma kaliguwai kabo
saha ya ginaulidiko wa hinage ye ginaulidi. Yo kabikabi hekadi ye ginaulidi
kabo se saekalili na kabo saha yau ya ginaulidi wa. Matawuwuna ede yau
meta ya laulau Tamagu unai.
13 Na saha kwa kaibwadaidi yau hesaguwai, kabo ya ginaulidi. Tenem
unai kabo Tamagu hedebasaena ya helaki.
14 Mamohoi, yau hesaguwai ginauli saha kwa kaibwadaidi, kabo ya gin-
aulidi.”

Yaluwa Tabuna hededehesunumana

15 “Ena kwa gadosisiyeigau, bena yogu laugagayo kwa kawakabiyeidi.
16 Na yau kabo Tamagu ya kaibwadai na kami sagu hesau ye heta-
maliyawa, na iya kabo maiyamiu ye lau ee huya nige kana siga.
17 Iya ede hedehededе mamohoina Yaluwana.** Tanoubu ta
tamowaidiyao nige gonowana iya se hai, matawuwuna ede nige se kita
yo nige kabina se kata. Na komiu iya kabina kwa kata, matawuwuna ede
iya maiyamiu na huya matada ne unai kabo nuwamiu ne unai ye miya.
18 Yau taba nige ya laugabaegomiu doha dabudabule, na kabo ya uyoma
kalimiuwai.
19 Huyakubwakubwa mo na mulinawai tanoubu ta kabo taba nige se
kitagau, na komiu kabo kwa kitagau. Yau ya mauli, unai komiu hinage kabo
kwa mauli.
20 Tenem mayadaina ne unai** komiu kabo kwa nuwatulobai meta yau
ede Tamagu unai, yo komiu ede yau kaliguwai, yo yau ede komiu kalimi-
uwai.
21 Kaiteya yogu laugagayo ye hai yo ye kawakabiyei meta iya tauga-
dosisiyeigau ede. Na kaiteya ye gadosisiyeigau, Tamagu kabo iya ye ga-
dosisiyei, yo yau hinage kabo ya gadosisiyei yo ya hemasalahagau iya
kalinawai.”
22 Na kabo Yudasi (iya nige Yudasi Isakaliyota) ye wane, “Guiyau,
matawuwuna saha to bena ku hemasalahago kai ka bom kalimaiwai na nige
bena tanoubu maudoina kalidiwai?”
23 Na Yesu ye hededebui ye wane, “Ena tamowai hesau ye gadosisiyeigau,
iya kabo yogu lauhekata wa ye kawakabiyeidi. Tamagu kabo ye gadosisiyei,
yo Tamagu maiyagu kabo ka laoma iya maiyamai ka miya.
24 Na kaiteya nige ye gadosisiyeigau, taba nige yogu lauhekata wa ye
kawakabiyedi. Na yogu lauhekata meta nige yau yogu, na Tamagu iya
tauhetamaligau wa yona lauhekata.

** **14:17:** *Hedehededе mamohoina Yaluwana* meta Yaluwa Tabuna kana paisowa ye hededehe-masalaha, iya ede Yesu hedehededena mamohoina tauhededehemasalahana. Matawuwuna Yesu iya mamohoina ede (Yowane 14:6). ** **14:20:** *Tenem mayadaina ne unai:* Tausonoga hekadi yodi nuwatu meta teina hedehededе ta kaniyona bena, *Yesu yona tolo'uyo mayadaina wa.*

25 Yau teina sola ma miyagu maidamiu ta na ginauli maudoidi ta ya hedededi kalimiuwai.
26 Na yau hesaguwai Tamagu kabo kami sagu ye hetamaliyawa. Iya ede Yaluwa Tabuna. Iya kabo ginauli maudoidi udiyedi ye hekatagomiu yo ginauli maudoidi ya hededediko wa kabo nuwamiu ne udiyedi ye henuhenuwaisinidi.
27 Nuwadaumwali ya tole kalimiuwai, yogu nuwadaumwali ta ya leyawa. Yau nuwadaumwali ya leyawa ta nige doha tanoubu ye leyawa ne. Tabu nuwamiyao kwa hepilipilidi yo kwa matausi.
28 Saha ya hedededi wa komiu kwa lapuidiko doha ya wane, 'Ya laugabaegomiu, na kabo ya uyoma kalimiuwai.' Ena taba kwa gadosisiyeigau, kabo kwa gwauyala meta ya laulau Tamagu unai, matawuwuna iya ye saekalili na kabo yau.
29 Saha kabo se tubu meta ya hededenonohaidiko kalimiuwai. Na huyana se tubu kabo kwa sunumaeigau.
30 Yau taba nige gonowana ya hedehededekalili kalimiuwai, matawuwuna ede tanoubu ta kana tanuwaga ye laolaoma. Iya nige yona gigibwali gonowana bena kabo ye saedikwaigau.
31 Na tanoubu maudoina bena kabina se kata meta yau Tamagu ya gadosisiyei, unai ede Tamagu saha ye hedededi wa ya ginauliwatanidi.
Kwa laoma, ta pesa ta lau."

15

Yesu wine mamohoina ede

1 "Yau wine mamohoina ede, na Tamagu iya wine ta taukitahetetena.
2 Ena laga hesau kaliguwai na nige ye kaniyo meta kabo ye bolihai. Na laga kanikaniyodi ne ye boliyawasidi kabo se kaniyonamwanamwa.
3 Na komiu kwa a'ako** yogu hedehedede ya hedededi kalimiuwai wa debadiwai.
4 Kwa miyatahitahi kaliguwai, na kabo ya miyatahitahi kalimiuwai. Taba laga hesau ye miyasuwala, meta taba nige kaniyona. Na bena ye miya wine ne unai, kabo ye kaniyo. Gonogonowana doha komiu bena kwa miyatahitahi kaliguwai, kabo kwa kaniyo.
5 Yau winena ede na komiu meta laganao. Ena tamowai hesau ye miyatahitahi kaliguwai na yau iya unai, kabo ye kaniyo namwanamwakalili. Ena nige kwa patu kaliguwai, meta taba nige kwa kaniyo.
6 Ena tamowai hesau nige ye miyatahitahi kaliguwai, iya meta kabo doha wine lagana se gabaeihesuwala na ye pogi. Wine lagadi pogipogidi ne kabo se tanogogoidi na se gabalaedi kaiwa kalakalasina unai na se kalasi.
7 Ena komiu kwa miyatahitahi kaliguwai yo yogu hedehedede se miya kalimiuwai, meta saha kwa henuwadi na kwa kaibwadaidi, Tamagu kabo ye lediwa.
8 Ena komiu kwa kaniyonamwanamwa, unai kabo kwa hemasalaha'uyoigomiu meta komiu yogu hekahekatao mamohoidi. Teina unai kabo Tamagu hedebasae lakilakina ye hai.
9 Tamagu ye gadosisiyeigau, gonogonowana doha yau hinage ya gadosisiyeigomiu. Bena yogu gadosisi ne unai kwa miyatahitahi.

** **15:3:** *Kwa a'ako:* Huyana koya taukitahetetena laga kanikaniyodi ye boliyawasidi meta se wane, *laga ye he'a'a.* Na hekahekatao wa Yesu yona hedehedede wa se lapuidi yo se miyawatanidi na teina unai Yesu ye he'a'adi na se kaniyonamwanamwa, iya ede yodi mauli se namwa yo se dudulai.

10 Ena komiu yogu laugagayo ta kwa kawakabiyeidi, komiu kabo yogu gadosisi ne unai kwa miyatahitahi, doha hinage yau Tamagu yona laugagayo ya kawakabiyeidi na yona gadosisi ne unai ya miyatahitahi.
11 Teina hedehedede ta ya hedededi kalimiuwai matawuwuna ya henuwa bena yogu gwauyala kabo ye miya kalimiuwai na yomi gwauyala ne meta kabo ye lakikalili.
12 Yogu laugagayo ede teina: Bena kwa haigadogadosisi'uyoigomiu doha ya gadosisiyeigomiu ta.
13 Gadosisi lakilakikalilina kabahemasalahana ede bena taba tamowai hesau ye boita kehanao hesabadi.
14 Ena yogu hedehedede ta kwa ginauliwatanidi, meta komiu kehaguwao mamohoidi.
15 Yau taba nige huya hesau'uyo ya kataigomiu yogu heyayai tauhaidi, matawuwuna ede heyayai tauhaina nige kabina ye kata saha kana tanuwaga ye ginaginaulidi ne. Na ya kataigomiu kehaguwao, matawuwuna ede ginauli maudoidi Tamagu unai ya lapuidi wa meta ya hemasalahadiko kalimiuwai.
16 Komiu nige kwa kaisunuwaigau, na yau ya kaisunuwaigomiu, bena kwa lau kaniyomiu kwa toledi, na kaniyomiu ne kabo se miyahai. Yo ya kaisunuwaigomiu bena saha kwa kaibwadai yau hesaguwai ne, Tamagu kabo ye leyawa.
17 Teina ta yau yogu laugagayo ede: Bena komiu kwa haigadogadosisi'uyoigomiu."

Tanoubu ta yodi hewaiunu hekahekatao udiyedi

18 *[Na Yesu yona hedehedede wa ye tubei ye wane,]* "Ena tanoubu tamowaidiyao ta se subugomiu, kabo kwa nuwatui meta yau se sububagunaegauko.
19 Ena taba komiu tanoubu ta yona, kabo ye gadosisiyeigomiu doha iya yona mamohoidi. Na komiu meta nige tanoubu ta yona, na tanoubu ta unai ya kaisunuwaigomiu. Debanawai tanoubu ta ye subugomiu.
20 Hedehedede ya hedededi kalimiuwai wa bena kwa nuwanuwatuidi, doha ya wane, 'Heyayai tauhaina meta nige ye saekalili na kabo kana tanuwaga.' Ena se hekamkamnagau, meta komiu hinage kabo se hekamkamnagomiu. Ena yogu lauhekata se kawakabiyeidi, hinage komiu yomi lauhekata kabo se kawakabiyeidi.
21 Yau hesagu debanawai kabikabi ne kabo se ginaulidi kalimiuwai, matawuwuna ede tauhetamaligau nige kabina se kata.
22 Taba ena nige ya dobima yo ya hededelau kalidiwai, siya yodi ba'aya taba nige giluna kalidiwai. Na ya dobima yo ya hededelau kalidiwai, ede siya nige gonowana yodi ba'aya ne se kaihalei.
23 Na kaiteya ye subugau, iya hinage Tamagu ye subu.
24 Yau laulau gigigigibwalidi ya ginaulidi doha nige tamowai hesau gonowana ye ginaulidi. Na ena taba nige ya ginaulidi kalidiwai, kabo siya yodi ba'aya taba nige giluna kalidiwai. Na laulau gigigigibwalidi ta se kitadiko, iyamo yau yo Tamagu se subugai.
25 Na se subugau, ede Dawida saha ye kuli yodi kulikuli tabudi udiyedi wa meta se hemamohoiyei, doha ye wane,
'Siya yodi subugau ne meta nige kaniyona.' *(Same 35:19, Same 69:4)*
26 Yau kabo kami sagu** Tamagu unai wa ya hetamaliyama kalimiuwai. Iya ede hedehedede mamohoina Yaluwana, kabo Tamagu unai ye dobima.

** **15:26:** *Kami sagu,* iya ede Yaluwa Tabuna Yesu ye hededehesunumayako Yowane 14:16-18,26 udiyedi.

Iya kabo kagu kao maudoina tauhemasalahana.
27 Na komiu hinage bena kwa hedededehemasalahagau tamowai kalidiwai,
matawuwuna yogu paisowa huyahetubuna unai ye laoma teina meta komiu
maidaguwao.

16

1 Teina ginauli maudoidi ta ya hedededi kalimiuwai, to taba nige *[ginauli
saha hesau debanaena na]* sunuma kwa lausuwalaei.
2 Dius tamowaidi kabo sunago udiyedi se hepesagomiu. Yo hinage huyana
ede ye laolaoma kabo se koihemwaloigomiu. Na laulau ta tauginaulina meta
kabo yodi nuwatu bena unai Yaubada se kaihelahui.
3 Na ginauli yababadi ta se ginaulidi, matawuwuna ede Tamagu yo yau
nige kabimai se kata.
4 Teina nuwatu ta ya hededediko kalimiuwai, na huyana se tubu kabo kwa
nuwatulobai meta ya hededediko kalimiuwai. Huya bagubagunana unai ye
laoma ee teina meta nuwatu ta nige ya hedededi kalimiuwai, matawuwuna
yau ede sola maidamiu."

Yaluwa Tabuna yona paisowa

5 *[Kabo Yesu ye wane,]* "Nige bayaona kabo ya laugabaegomiu na
ya lau tauhetamaligau wa unai, na iyamo komiu nige hesau bena ye
henamaiyeigau ye wane, 'Kowa kabo haedi ku laulau?'
6 Kwa nuwadubukalili, matawuwuna ede teina nuwatu ta ya hededediko
kalimiuwai.
7 Na yau meta hedehedede mamohoina ya hedede: Ya laugabaegomiu
ne meta komiu yomi namwanamwa hesabana. Taba ena yau nige ya
laugabaegomiu, kami sagu meta nige gonowana ye laoma. Na ena yau ya
lau, kabo kami sagu ne ya hetamaliyama.
8 Huyana ye laoma kabo tamowai maudoidi tanoubu ta unai nuwa-
masalaha ye moseidi na ba'aya yo miyamiyadudulai yo hekasa se nuwat-
ulobaidi.
9 Ba'aya unai kabo ye hemasalaha kalidiwai meta *[yodi ba'aya mamohoina
ede]* nige se kawamamohoiyeigau.
10 Miyamiyadudulai unai kabo ye hemasalaha kalidiwai meta *[yau
miyamiya dudulaina tamowaina,]* matawuwuna ede yau ya lau Tamagu
unai, yo taba nige gonowana kwa kita'uyoigau.
11 Yo Yaubada yona hekasa unai kabo ye hemasalaha kalidiwai *[meta
Yaubada kabo hinage tamowai ye hekasadi,]* matawuwuna ede tanoubu ta
yona wasawasa** ye hekasayako.
12 Yau kaliguwai nuwanuwatu se bado bena kabo ya hedededi kalimiuwai.
Na se badokalili, unai nige gonowana maudoidi kwa nuwatuhekahinidi.
13 Na huyana hedehedede mamohoina Yaluwana ne ye laoma, iya kabo
hedehedede mamohoidi maudoidi udiyedi ye henuwatulobaigomiu. Iya
taba nige ye bom yona nuwatuwai ye hedehedede, na saha Yaubada unai
ye lapuidi kabo ye hedededi, yo saha kabo se tubu matada ne udiyedi ye
hekatagomiu.
14 Saha ya hedededi hedehedede mamohoina Yaluwana kalinawai, kabo
ye hemasalahadi kalimiuwai. Tenem unai kabo hedebasaegau ye helaki.
15 Ginauli maudoidi Tamagu kalinawai ne meta yau yogu. Unai ede
ya wane, 'Yaluwa ne kabo kaliguwai yogu hedehedede ye haidi na ye
hemasalahadi kalimiuwai.' "

** **16:11:** *Tanoubu ta yona wasawasa* meta Satani.

Nuwadubu ye bui ye hemala gwauyala

16 *[Na Yesu yona hedehedede wa ye tubei ye wane,]* “Huyakubwakubwa mo
mulinawai taba nige kwa kitagau, yo huyakubwakubwa mo na mulinawai
kabo kwa kita'uyoigau.”
17 Yona hekahekatao hekadiyo se henahenamai'uyoidi se wane, “Teina
yona hedehedede ta kaniyodi saha? Doha ye wane, ‘Huyakubwakubwa mo
mulinawai taba nige kwa kitagau, yo huyakubwakubwa mo na mulinawai
kabo kwa kita'uyoigau.’ Yo hinage ye wane, ‘Matawuwuna ya laulau
Tamagu unai.’ ”
18 Siya sola se henahenamai'uyoidi se wane, “Teina hedehedede ta
‘Huyakubwakubwa mo’ meta kaniyona ede saha? Saha ye hedehedededi ne
nige ka nuwatulobaidi.”
19 Yesu ye kitadi meta se henuwa bena se henamaiyei ede ye wane,
“Kabina ya kata meta yogu hedehedede ta kwa hetahetaladi, doha ya wane,
‘Huyakubwakubwa mo mulinawai taba nige kwa kitagau, yo huyakub-
wakubwa mo na mulinawai kabo kwa kita'uyoigau.’ Yo kwa henuwa
kaniyona bena kabina kwa kata.
20 Ya hededemamohoi kalimiuwai: Kabo kwa dou yo kwa nuwadubu,
na tanoubu ta tamowaidiyao kabo se gwauyala. Komiu kabo kwa
nuwadubukalili, na iyamo yomi nuwadubukalili ne kabo ye bui na ye
hemala yomi gwauyala.
21 Waihiu diyadiyakana bena ye labalaba meta kabo ye kamkamnakalili,
matawuwuna yona labalaba mahanana ye lage. Na huyana natuna ye labasi
meta yona kamkamna wa ye nuwaluluhiyei, matawuwuna ede natuna wa
ye labasiyamako tanoubu ta unai. Teina ta meta ye hemala yona gwauyala.
22 Doha hinage komiu: Teina ta meta yomi nuwadubulakilaki huyana. Na
huya hesau kabo ya kita'uyoigomiu. Kabo kwa gwauyala, na yomi gwauyala
ne taba nige hesau ye haigabaei kalimiuwai.
23 Tenem mayadaina ne unai komiu taba nige saha hesau kwa kaib-
wadai'uyoi kaliguwai. Ya hededemamohoi kalimiuwai: Saha kwa kaib-
wadai Tamagu unai yau hesaguwai kabo ye leyawa.
24 Na ye laoma ee teina, komiu sola nige saha hesau kwa kaibwadai yau
hesaguwai. Kwa kaibwada Yaubada unai, kabo kwa hai, unai kabo kwa
gwauyalakalili.
25 Ye laoma ee teina hedehedede palabole udiyedi ya hedede kalimiuwai.
Na mayadaina ede ye laolaoma unai taba nige ya hededepalabole'uyo, na
unai kabo Tamagu ya hededehemasalahamamohoiyei kalimiuwai.
26 Tenem mayadaina ne unai yau hesaguwai kabo kwa kaibwada. Nige ya
wane, kabo yau ya kaibwada Tamagu unai komiu hesabamiu.
27 Taba nige! Tamagu iya ye gadosisiyeigomiu, matawuwuna ede komiu
kwa gadosisiyeigau yo kwa kawamamohoi meta yau Yaubada unai ya
laoma.
28 Mamohoikalili, yau Yaubada unai ya laoma, na ya laomako tanoubu ta
unai. Na tanoubu ta kabo ya laugabaei ya uyo Tamagu unai.”
29 Kabo Yesu yona hekahekatao wa se wane, “Teina yom hedehedede ta
meta se masalahakalili, nige doha palabole udiyedi ku hedehedede.
30 Na ka nuwatulobai meta kowa ginauli maudoidi kabidi ku katakalili.
Unai nige gonowana kai taba bena henamai hesau unai ka henamaiyeigo.
Teina debanawai ka kawamamohoi meta kowa mamohoi Yaubada unai ku
laoma.”
31 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Na kabotaki kwa kawamamohoi!
32 Na huyana ede ye laolaoma, na iya ede ye lagemako, na unai kabo
kwa tatagwaligwali, hesau hesau ye lau yona kabamiya unai. Kabo kwa

laugabaeigau na yau ya bom. Na iyamo yau nige ya bom, na Tamagu meta iya ede maidagu.
33 Teina nuwanuwatu ta ya hedededi kalimiuwai, unai kabo nuwadaumwali kwa hai yau kaliguwai. Tanoubu ta unai komiu kabo pilipili kwa hekalodi. Na nuwamiu se bayao! Matawuwuna yau tanoubu ta wasawasana ya saedikwaiyako."

17

Yesu yona tapwalolo lakilakina

Yesu ye bom yona ye kaibwada

1 Teina hedehedede ta mulidiwai Yesu ye kaikewasae galewa ne unai na ye tapwalolo ye wane,
"Tamagu, huyana wa ye lagemako. Natum kana kao saesaena mamohoina ku hemasalaha, na unai kabo Natum hinage kam kao saesaena mamohoina ye hemasalaha.
2 Kowa gigibwali ku leyama, unai ya hemala tamowai maudoidi kadi tanuwaga. Kaniyona ede mauli nige kana siga bena kabo ya moseidi tamowai maudoidi ku ledima wa kalidiwai.
3 Teina meta mauli nige kana siga ede: Kowa ku bom Yaubada mamohoina yo yau, Yesu Keliso, yom hetahetamali tamowaina, bena kabida se kata.
4 Paisowa ku ledima wa ya ginaulihegehediko. Na teina paisowa ta udiyedi kam kao saesaena mamohoina ya hemasalaha tanoubu ta unai.
5 Huyana tanoubu sola nige ye tubu, meta yau maidam na yogu kabaloina saesaena wa kaliguwai. Unai ya kaibwadaigo huyana ya lage kowa kalimwai bena yogu kabaloina saesaena wa ku hai'uyoiyama kaliguwai."

Yesu yona hekahekatao yodi ye kaibwada

6 "Tamagu, tanoubu ta unai tamowai hekadi ku kaisunuwaidi bena yogu tamowai. Siya kowa yom tamowai, na ku ledima kaliguwai, na yom hedehedede se kawakabiyedi. Siya kalidiwai meta kowa kam kao mamohoina** ya hemasalaha.
7 Kabina se kata meta ginauli maudoidi ku ledima wa, siya kowa kalimwai se laoma.
8 Matawuwuna hedehedede ku ledima wa ya moseidi kalidiwai na se haidi. Yo kabina se katakalili meta kowa kalimwai ya dobima. Yo se kawamamohoi meta kowa ku hetamaligau.
9 Siya yodi ya tapwalolo. Nige tanoubu ta maudoina yodi ya tapwalolo, na siya kaiteyadi ku ledima wa yodi, matawuwuna ede siya kowa yom.
10 Siya maudoidi kaliguwai ne kowa yom, yo maudoidi kalimwai ne meta yau yogu. Na yodi miyamiya ne udiyedi kagu kao saesaena mamohoina se hemasalaha tamowai kalidiwai.
11 Yau kabo tanoubu ta ya laugabaei, na ya laolaowa kalimwai, na siya meta kabo sola tanoubu ta unai se miyamiya. Tamagu, kowa tabuna. Hesam ku leyama wa debanaena ede ta nuwakesega. Na ya kaibwadaigo bena yom gigibwali unai** yodi ku laugudugudu, to se nuwakesega doha kowa yo yau.

** **17:6:** *Kam kao mamohoina:* Kalina Giliki unai se kuli, *hesam.* ** **17:11:** *Yom gigibwali unai:* Yowane ye kuli, *yodi ku laugudugudu hesam unai. Buka Dimdim hekadi hedehedede ta yodi kulibuina udoi, ede se kuli, yodi ku laugudugudu na kalimwai se miyatahitahi.*

12 Huyana yau maiyadi meta yababa udiyedi ya tolotaunidi yo ya
kitahetetenamwanamwaedi hesa ku leyama wa unai. Nige hesau ya hetauk-
wadalele, na iya hekamkamna tauhekalona ne ye bom mo. Teina unai ede
kulikuli tabuna wa ye hemamohoiyei.
13 Yau meta ya laolaowa kalimwai, na sola tanoubu ta unai ma miyagu,
na teina nuwatu ta ya hedededi kalidiwai, na bena yogu gwauyalalakilaki
unai se miya.
14 Yau yom hedehededе wa ya moseidiko kalidiwai, na tanoubu ta-
mowaidi meta siya se subudi, matawuwuna siya nige tanoubu ta yona doha
yau nige tanoubu ta yona.
15 Yau nige ya kaibwadaigo bena tanoubu ta unai ku haigabaeidi, na ya
kaibwadaigo bena tauyababa yona gigibwali unai kowa ku laugudugudui di.
16 Siya nige tanoubu ta yona, doha yau nige tanoubu ta yona.
17 Taba hedehededе mamohoina unai ku saguidi na se hemala yom
tamowai mamohoidi.** Kowa yom hedehededе meta hedehededе mamo-
hoina ede.
18 Kowa ku hetamaligau ya dobima tanoubu ta, unai yau hinage ya
hetamalidi se lau tanoubu ta unai.
19 Siya debadiwai ede yau ya mosegabaei'uyoigau kowa kalimwai,
unai bena siya kabo hinage ya moseidi kalimwai na siya mamohoi yom
tamowai."

Yesu tausunumaena maudoidi yodi ye kaibwada

20 "Tamagu, yogu kaibwada ta nige yogu hekahekatao se bom hesabadi,
na hinage wasa ta yodi hewasana unai na kaiteyadi se kawamamo-
hoiyeigau meta yodi ya kaibwada.
21 Na ya kaibwadaigo meta maudoidi kabo se nuwakesega, doha kowa
ede kaliguwai yo yau ede kalimwai. Siya hinage bena kalidawai, unai
tanoubu maudoidi kabo se kawamamohoi meta kowa ku hetamaligau.
22 Yogu kabaloina saesaena gigibwalina maudoina ku haiyama wa ya
hekawalaei kalidiwai. Tenem unai bena siya se nuwakesega doha kita meta
kesega.
23 Ede yau kalidiwai yo kowa ede kaliguwai. Taba siya se nuwake-
segamamohoi, na unai bena tanoubu maudoina kabina se kata meta kowa
ku hetamaligau, yo ku gadosisiyeidi gonogonowana doha yau ku gado-
sisiyeigau.
24 Tamagu, ya henuwa bena tamowai ku ledima wa maidaguwao yogu
kabamiya ne unai, to yogu kabaloina saesaena wa se kita. Yogu kabaloina
saesaena wa ku leyama, matawuwuna ku gadosisibagunaegau na kabo
tanoubu ta ye tubu.
25 Tamagu, kowa ku dudulaikalili. Tanoubu ta kowa nige kabim se kata,
na yau kabim ya kata, yo siya tausunumaegau kabina se kata meta kowa
ku hetamaligauma.
26 Ye laoma teina ede kam kao ya hemasalaha kalidiwai, na sola kabo
ya hemahemasalaha'uyoigo kalidiwai, na unai ede bena se haigadogado-
sisi'uyoidi doha kowa ku gadosisiyeigau, yo yau kabo kalidiwai."

18

Yesu se kabihekahini
(Mataiyo 26:47-56, Maleko 14:43-50, Luka 22:47-53)

** **17:17:** *Se hemala yom tamowai mamohoidi:* Hetabu hededehemasalahana ku hasili.

1 Huyana Yesu ye tapwalologehe maiyana hekahekatao se dalahai na
Kidilona gonuna unai se taukawasi se lau teha hesau unai. Na temenai meta
olibe yaowana hesau, ede maiyana hekahekatao wa se lulau unai.
2 Yudasi iya Yesu kana tauwalohai wa meta tenem teha ne kabina ye
kata, matawuwuna ede Yesu maiyana hekahekatao huya hekadi temenai se
laolaomagogoi.
3 Ede ye laoma na tau'iyala bodadi yo taukaitalasam tauwoyaidi yo
Paliseya yodi taupaisowa hekadi maiyanao. Na osili, lampa yo kaba'iyala
gogodi se baheidi, na ye woyaidi se lau se lage tenem olibe yaowana ne unai.
4 Ginauli maudoidi kabo se tubu Yesu kalinawai ne kabidi ye katako, ede
ye lau na ye henamaiyeidi ye wane, “Kaiteya hesabana kwa laoma?”
5 Se hededebui se wane, “Yesu Nasaleta tamowaina wa.”
Yesu ye wane, “Yau tamowaina ede.” Na Yesu kana tauwalohai Yudasi
meta menai maiyanao se totolo.
6 Huyana Yesu ye wane, “Yau tamowaina ede,” taulaoma wa se mulisigisigi
yo se gulidobi bwatano wa unai.
7 Yesu ye henamai'uyoidi ye wane, “Kaiteya hesabana kwa laoma?”
Ede se wane, “Yesu Nasaleta tamowaina wa.”
8 Yesu ye wane, “Ya hededeyako kalimiuwai meta yau tamowaina ede. Ena
yau ya bom kwa wasewaseneigau, yogu tamowai ta kwa kabigabaeidi se
lau.”
9 Teina ye tubu meta iya yona hedehedede wa ye hemamohoiyei, doha
ye wane, “Tamowai ku ledima wa ya kitahetetenamwanamwaedi na nige
hesau ya hetaukwadalele.”
10 Na Simona Petelo iya yona kelepa kalinawai ye lausini ede taukaita-
lasam saesaena yona heyayai tauhaina beyakahatuna ye boli'utusi. Heyayai
tauhaina wa hesana ede Malakasi.
11 Kabo Yesu ye hededelau Petelo unai ye wane, “Yom kelepa ne ku
tole'uyoi kabahaina ne unai! Matawuwuna ede kamkamna keyakana
Tamagu ye leyama ta, taba unai ya numa.”

Yesu se woyalaei Anase unai
(Mataiyo 26:57-58, Maleko 14:53-54, Luka 22:54)

12 Na kabo tau'iyala bodadi maiyadi kadi tanuwaga yo Dius tauwoyaidi
yodi taupaisowa wa Yesu se hai yo nimana se paidi.
13 Na bagubaguna meta se woyalaei Kaiyapasi bwasiyana Anase unai.
Kaiyapasi iya taukaitalasam saesaena tenem bolimaina ne unai.
14 Na iya ede ye hededelau Dius tauwoyaidi udiyedi ye wane, “Ye
namwakalili taba tamowai kesega ye boita tamowai maudoida hesabada.”

Petelo yona uhala bagubagunana
(Mataiyo 26:69-70, Maleko 14:66-68, Luka 22:55-57)

15 Simona Petelo yo hekahekata hesau Yesu se hemuliwatani. Na heka-
hekata hesau wa Yesu ye hemuliwatani se mwalae taukaitalasam saesaena
yona bakubaku ne unai, matawuwuna taukaitalasam saesaena wa** tenem
hekahekata ne kabina ye kata.
16 Na Petelo meta dagela ne unai ye nayanaya, ede hekahekata hesau wa
iya taukaitalasam saesaena kabina ye kata'usi wa ye uyo kawakeda wa na ye

** **18:15:** *Taukaitalasam saesaena wa,* iya ede Anase. Iyamo lausoisoi 13 unai ta hasili meta tenem bolimaina ne unai taukaitalasam saesaena ede Kaiyapasi. Na Anase meta iya taukaitalasam saesaena bagubagunana, na sola hesa ne ye kabikabihekahini na Yesu se woyalae unai. Iya teinai Yesu ye henamaibuibui. (Yowane 18:19,24, Luka 3:2, yo Apostolo 4:5).

hededelau kawakeda taukitahetetena waihiuna kalinawai bena taba Petelo ye mwalae.
17 Waihiu kawakeda taukitahetetena wa Petelo ye henamaiyei ye wane,
“Na kowa hinage Yesu yona hekahekata hesau?”
Iya ye hededebui ye wane, “Yau nige.”
18 Huyana ne meta huyagwagwama, ede heyayai tauhaidi hekadi yo
tauwoyawoya yodi taupaisowa wa kaiwa se yuhi na se tolohetakikili se
kaikaimwaiga. Na Petelo hinage ye tololau ede maiyadi se kaimwaiga.

Taukaitalasam saesaena bagubagunana wa Yesu ye henamaiyei (Mataiyo 26:59-66, Maleko 14:55-64, Luka 22:66-71)

19 Na kabo taukaitalasam saesaena Yesu yona hekahekatao yo yona
lauhekata debadiwai ede ye henamaibuibui.
20 Ede Yesu ye hededebui ye wane, “Yau huya badobado sunago yo
Numa Tabuna udiyedi ya laulauhekata. Menai kita Dius yoda tamowai se
laolaomagogoi, na ya laulauguguyamasalaha tamowai maudoidi kalidiwai.
Nige ginauli hesau ya hededewadawadamyei.
21 Idohagi to ku henamaiyeigau? Yogu hedehededе taulapuidi ne ku
henamaiyeidi. Yogu hedehededе meta kabidi se katakalili.”
22 Na taukaitalasam saesaena wa yona taupaisowa hesau Yesu
dedekanawai ye totolo na yona hededebui wa ye lapui ede nimanawai
ye laupapali, na ye wane, “Idohagi to taukaitalasam saesaena unai ku
hedede doha teina?”
23 Yesu ye hededebui ye wane, “Ena taba hedehededе ta ya hedede ne unai
ya laupwano, yogu laupwano saha bena ku hededehemasalaha. Na taba
saha ya hedededi ne mamohoi, ye saha to ku laupapaligau?”
24 Yesu meta nimana sola ma paipaidi, na Anase iya ye hetamalilae
taukaitalasam saesaena Kaiyapasi unai.

Petelo yona uhala helabuina yo hehaiyonana (Mataiyo 26:71-75, Maleko 14:69-72, Luka 22:58-62)

25 Simona Petelo ye tolo na ye kaikaimwaiga, na taukaimwaiga hekadi wa
se henamaiyei se wane, “Kowa hinage yona hekahekatao wa hesauna?”
Petelo ye uhala ye wane, “Yau nige.”
26 Na tamowai beyana Petelo ye boli'utusi'usei wa kehana hesau iya
hinage taukaitalasam saesaena yona heyayai tauhaina, ye hededebayao ye
wane, “Ya nuwatui meta kowa ya kitago Yesu maiyam olibe yaowana wa
unai.”
27 Na Petelo ye uhala'uyo, na mahanana ne unai meta pwaole hakiyana ye
dou.

Yesu Pilato matanawai ye tolo (Mataiyo 27:1-2,11-14, Maleko 15:1-5, Luka 23:1-5)

28 Na kabo Dius tauwoyaidi wa Yesu maiyadi Kaiyapasi yona numa se
pesagabaei na se lau Loma yodi gabana yona kabaloina numana lakilakina
unai. Mala ye tom na malatomtom gagilina unai, na Dius tauwoyaidi nige
se mwalae Loma yodi gabana yona numa wa unai, matawuwuna Dius yodi
laugagayo meta ena se mwalae numa ne unai kabo ye hebikidi Yaubada
matanawai. Na nige se mwalae, matawuwuna ede se henuwa bena Taukiuli
kaina se kai.
29 Ede Gabana Pilato ye pesa ye laoma kalidiwai na ye henamaiyeidi ye
wane, “Yababa saha unai teina tamowai ta kwa hegilu?”
30 Na se wane, “Ena taba iya nige laugagayo hesau ye utusi, taba nige ka
woyaiyama kalimwai.”

31 Pilato ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa hai na kabo yomi laugagayo
ne unai kwa bom kwa hekasa.”
Dius tauwoyaidi wa se hededelau unai se wane, “*[Komiu Loma tamowaidi
yomi laugagayo kwa tole meta]* kai nige gonowana tamowai hesau ka hekasa
na ka unuhemwaloi.”**
32 Teina ye tubu ta meta Yesu yona boita kana kao ye hededehemasala-
hayako wa ye laoma ye hemamohoiyei.
33 Na kabo Pilato ye mwalaeseuyo yona kabaloina numana lakilakina wa
unai na Yesu ye yoganei ye lau unai na ye henamaiyei ye wane, “Kowa Dius
tamowaidi yodi wasawasa?”
34 Yesu ye henamailau unai ye wane, “Teina ta kowa ku bom yom henamai,
o tamowai hekadi se hededehemasalahagauko kowa kalimwai?”
35 Pilato ye hededebui ye wane, “Yau nige Dius tamowaina. Yom tamowai
yo taukaitalasam tauwoyaidi se woyaigo na kwa laoma kaliguwai. Yababa
saha ku ginauli?”
36 Yesu ye wane, “Yau yogu basileiya ne nige tanoubu ta yona. Ena taba
tanoubu ta yona, yogu taupaisowa maudoidi ne kabo yogu se laugudugudu,
na Dius tamowaidi ne taba nige gonowana se haigau. Na yogu basileiya ne
meta iya teha hesau yona.”
37 Na Pilato ye hededelau iya unai, ye wane, “Unai kowa meta wasawasa!”
Yesu ye hededebui ye wane, “Kowa ku hedede meta yau wasawasa.
Mamohoikalili, se labasigau yo ya dobima tanoubu ta unai bena hedehedede
mamohoina ya hemasalaha tamowai udiyedi. Na kaiteyadi hedehedede
mamohoina se henuwa, siya kabo se lapulaoma kaliguwai.”
38 Ede Pilato ye henamai ye wane, “Mamohoina bena saha?”
Teina unai ye pesa ye lau Dius udiyedi na ye wane, “Nige kabahegiluna
saha hesau ya lobai.
39 Na komiu yomi laulau meta bolimai badobado Taukiuli Henuwaisinina
huyana unai kabo numatutugudu unai taumiya tamowaina hesau kwa
kaibwadai bena ya yailigabaei. Unai hage, kwa henuwa bena Dius yodi
wasawasa ne ya yailigabaei?”
40 Na maudoidi se yogahilakilaki se wane, “Nige, iya nige! Balabasi
iya ku yailigabaeiyama ede.” Na Balabasi iya meta Loma gabemani unai
tauhaikabi tamowaina.

19

Se hekasa meta Yesu kabo se hesataulo
(Mataiyo 27:15-31, Maleko 15:6-20, Luka 23:13-25)

1 Na kabo Pilato Yesu ye hai ye moselaei tau'iyala udiyedi na wipi unai se
sapiheyababakaliliyei.
2 Na kabo kaiwa gwaligwalina laganao se heidi doha kolona na se tole Yesu
kuluna unai, yo kwama pulupululuna** se hai se heluwui.
3 Na se sae kalinawai na se talatalawasiyei se wane, “O Dius yodi wa-
sawasa, ka hedebasaego.” Yo nimadiwai se laupapali.
4 Pilato ye pesa'uyo na ye hededelau Dius tauwoyaidi wa udiyedi ye
wane, “Kwa lapui, kabo ya woyaiyama na bena kabina kwa kata meta iya
kalinawai nige kabahegiluna hesau ya lobai.”

** **18:31:** *Kai nige gonowana... ka unuhemwaloi:* Loma tamowaidi siya se bom mo yodi dudulai bena tamowai se hesataulo. ** **19:2:** *Kwama pulupululuna* ne kana kao mamohoina meta Dimdim unai ta wane *purple.* Na kaniyona ede wasawasa kabakitalobaina hekihekinoina. Na kalinada unai nige *purple*, unai *pulupululuna* ta hepaisowa.

5 Na Yesu kabo ye pesama, na maimaina gwaligwalina se heihepo'opo'o wa kuluna ne unai yo tauna ne unai meta kwama pulupululuna. Ede Pilato ye hededelau udiyedi ye wane, “Tamowai wa iya ede teina!”

6 Huyana taukaitalasam tauwoyaidi yo yodi taupaisowa lakilakidi Yesu se kita meta se yogahilakilaki se wane, “Ku hesataulo! Ku hesatauloyawa!”

Na Pilato ye hededelau udiyedi ye wane, “Komiu kwa hai na kwa hesataulo. Yau nige kabahegiluna hesau ya lobai.”

7 Na Dius tauwoyaidi se hededebui se wane, “Kai meta yoma laugagayo hesau, na laugagayo ne debanawai iya taba ye boita, matawuwuna ede ye hedede meta bena iya Yaubada Natuna.”

8 Huyana Pilato teina hedehedede ta ye lapui meta ye matausikalili.

9 Kabo ye mwalaeseuyo numa lakilakina wa unai, na iya Yesu ye henamaiyei ye wane, “Kowa haedi ku laoma?” Na Yesu nige kalinana.

10 Ede Pilato ye henamai'uyo ye wane, “Idohagi to nige kalinam? Nuwana kowa nige kabina ku kata meta yau yogu gigibwali gonowana kabo ya yailihaigo o ya hesataulogo?”

11 Yesu ye hededebui ye wane, “Yau yom tanuwaga gigibwalina ta unai ya miyamiya matawuwuna ede yom gigibwali ne Yaubada ye leyawa. Unai tamowai ne** ye mosegabaeigau kalimwai ta, iya yona yababa ye lakikalili na kabo kowa.”

12 Teina hedehedede ta unai ede Pilato ye kaipatekalili bena Yesu ye yailigabaei, na Dius tauwoyaidi se yogalau unai se wane, “Ena taba teina tamowai ta ku yailigabaei meta kowa nige Sisa yona taupaisowa namwanamwana. Teina tamowai ta ye hedede bena iya wasawasa, na teina hedehedede ta ye hemasalaha meta Sisa unai ye haikabi.”

13 Pilato teina hedehedede ta ye lapui ede Yesu ye woyahepesadobiyei hekasa kabaginaulina bakubakuna unai, na ye tuli hekasa kabaginaulina kabatulina unai. Teha ta hesana kalina Alamaiki unai ede Gabata,** kaniyona ede weku unai se matui.

14 Teina saha se tubu ta meta Taukiuli kaina kabinonohana mayadaina mayamayadailakina unai.

Kabo Pilato ye hededelau Dius tauwoyaidi wa udiyedi ye wane, “Yomi wasawasa wa iya ede teina.”

15 Na siya se yogalau unai se wane, “Ku laehesuwala! Ku laehesuwalayawa! Ku hesatauloyawa!”

Pilato ye henamaiyeidi ye wane, “Kwa henuwa bena yomi wasawasa ne ya hesataulo?”

Taukaitalasam tauwoyaidi se yogabui se wane, “Yoma wasawasa kesega ede Sisa! Kai nige yoma wasawasa hesau!”

16a Na kabo Pilato Yesu ye moselaei tau'iyala tamowaidi kalidiwai bena se hesataulo.

Yesu se hesataulo
(Mataiyo 27:32-44, Maleko 15:21-32, Luka 23:26-43)

16b Ede Yesu se woyaei se laei.

17 Na Yesu kana sataulo ye bom ye bahei na ye lau tupwa hesauna unai hesana ede Mwayalu Magaina. Kalina Alamaiki unai se wane, Golagota.

** **19:11:** *Tamowai ne:* Tausonoga gwaudi yodi nuwatu meta teina tamowaina ede Kaiyapasi.

** **19:13:** *Gabata:* Tehana ta unai meta bwatano ne unai weku taditadidi tabatabadi udiyedi matuna se ginauli na hekasa kabaginaulina kabatulina unai se tole kewana ne unai.

18 Temenai Yesu yo tamowai labui maiyanao se hesataulodi. Yesu se
heduwaduwali na tehakahatuna ne unai hesau yo tehaseuseulina ne unai
hesau.
19 Pilato hededehemasalaha kubwakubwana ye kuli na se tutuhepatu
sataulo wa kewanawai. Ye kuli ye wane, “YESU NASALETA TAMOWAINA,
DIUS YODI WASAWASA.”** 20 Dius tamowaidi gwaudi kulikuli wa gonowana
se hasili, matawuwuna ede yodi kabahesataulona ne meta magailaki wa
dedekanawai. Na hededehemasalaha wa meta kalina Alamaiki, Latini yo
Giliki udiyedi ye kuli.
21 Na Dius yodi taukaitalasam tauwoyaidi se hededelau Pilato unai se
wane, “Tabu ku kuli ku wane, ‘Dius tamowaidi yodi wasawasa,’ na taba ku
kuli ku wane, teina tamowai ta ye hedede ye wane, ‘Yau Dius tamowaidi yodi
wasawasa.’ ”
22 Na Pilato ye hededebui ye wane, “Saha ya kuli ne meta temeta ya kuli
ede!”
23 Yesu se hesataulo, na kabo tau'iyala tamowaidi wa taudi hasi, siya kana
kwama se haidi na se bolidi na se soiyeidi se bom mo kalidiwai, na kana
likwaguni kwamana wa nige se boli, matawuwuna teina kwama ta meta
kewana unai ye dobi guni ne meta se halukesegai mo, nige kababoditubeina
hesau.
24 Ede tau'iyala wa se bom se hedehededе se wane, “Tabu kwama ta ta
iga'igali. Ta tole na ta kaiheyai kabo kaiteya ye hai.” Teina ye tubu ta meta
kulikuli tabuna ye hemamohoiyei doha ye wane,
“Yogu kwama se soiyeidi kalidiwai,
yo yogu likwaguni kwamana daisi unai se kaiheyai.” *(Same 22:18)*
Na teina laulau ta ede tau'iyala tamowaidi wa se ginaulidi.
25 Yesu yona sataulo dedekanawai meta iya sinana, sinana kana kaha,
Maliya iya Kolopasi mwanena yo Maliya Magadala waihiuna se totolo.
26 Huyana Yesu ye kaikewadobi na sinana ye kita yo yona hekahekata ye
gadogadosisi'usei wa dedekana unai ye totolo, ede ye hededelau sinana wa
unai ye wane, “Sinebada! Temeta me kowa natum.”
27 Na yona hekahekata wa unai ye wane, “Kowa sinam ede temeta.” Tenem
huyana ne unai ye lau meta yona hekahekata wa Yesu sinana wa ye woyai
ye laei yona numa na ye kitahetete.

Yesu yona boita
(Mataiyo 27:45-46, Maleko 15:33-41, Luka 23:44-49)

28 Na Yesu kabina ye kata meta yona paisowa maudoidi wa ye hegehediko.
Ede ye wane, “Yau gadogu ye magu.” *(Same 69:21)* Na teina unai kulikuli
tabuna kabo ye hemamohoiyei.
29 Winega ma pakuna meta temenai, ede tau'iyala hesau balo ye hai ye
hedakwa winega wa unai na hisopa lagana unai balo wa ye gwalihekahini
na ye helelesae Yesu kawana ne unai.
30 Yesu winega wa ye numa, na kabo ye wane, “Yogu paisowa maudoidi wa
ya hegehediko.” Na kabo kuluna ye laudobiyei na yawasina ye mosegabaei.
31 Na tenem meta Dius yodi Sabati kabinonohana mayadaina wa unai, yo
mayadai hesauna ne kabo Sabati. Na tenem mayadaina ne meta mayadai
saesaena. Na Dius tauwoyaidi nige se henuwa bena sinale ne se kabakabasi
sataulo ne udiyedi ye lau ee Sabati ye lobai. Ede Pilato se kaibwadai na
tamowai wa kaedi bena se yatugodudi yo sinaledi ne se haigabaeidi.

** **19:19:** *Yesu Nasaleta Tamowaina, Dius Yodi Wasawasa* meta Loma kalinadiyena ede *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*. Tautau se bado udiyedi hedehededе ne se kulihekubwa se kuli I-N-R-I.

32 Ede tau'iyala tamowaidi se lau tamowai labui Yesu maiyanao se hesa-
taulodi wa kaedi se yatugodudi.
33 Na huyana se lau Yesu unai na se kita meta ye boitako, ede nige kaena
wa se yatugodudi.
34 Na tau'iyala tamowaina hesau wamali unai Yesu lisilisina ye gwalilapai,
na kwasina yo waila se didipesama.
35 Yau wasa ta taukulina na teina saha se tubu ta ya kitadi na ya kulihe-
masalahadi. Na saha ya kulihemasalahadi ta meta mamohoidi. Kabina ya
kata meta ya hededemamohoi. Na ya kulihemasalaha bena komiu hinage
unai kabo kwa kawamamohoi.
36 Teina saha se tubu ta bena kulikuli tabuna se hemamohoiyei, doha ye
wane, “Nige siyadana hesau kabo se yatugodu.” *(Esodo 12:46, Numela 9:12,
yo Same 34:20)*
37 Yo kulikuli tabuna teha hesau unai ye wane, “Iya lisilisina se gwalilapai
wa, kabo se kitalau unai.” *(Sakaliya 12:10)*

Yesu se tole bwayabwaya unai
(Mataiyo 27:57-61, Maleko 15:42-47, Luka 23:50-56)

38 Teina saha se tubu ta mulidiwai, Yosepa, iya Alimatiya tamowaina, ye
kaibwadalau Pilato unai bena Yesu sinalena ye hai. Yosepa meta iya Yesu
tauhemuliwatanina wadawadamna hesau na nige ye hemasalaha'uyoi,
matawuwuna ede Dius tauwoyaidi hekadiyo wa ye matausiyeidi. Pilato
yona yali wa unai ede Yosepa ye lau Yesu sinalena ye hai,
39 iya maiyana Nikodemo. Na Nikodemo, iya ede boniyaiyena Yesu
taukaitaumanaena wa, iya meta yausi panepanena** ye bahei, polohena
doha 33 kilo.
40 Siya taudi labui Yesu sinalena wa se hai se heyausi na kaleko posiposina
tupwadi lohalohadi udiyedi se suma. Teina ta meta Dius tamowaidi yodi
toletoletau kabikabidi.
41 Yesu yodi kabahesataulona wa dedekanawai meta koya hesau, na unai
bwayabwaya hauhauna sola nige tamowai hesau unai se tole.
42 Tenem mayadai ne Dius yodi Sabati kabinonohana mayadaina yo
bwayabwaya wa meta kabahesataulona wa dedekanawai, ede temenai Yesu
se tole.

20

Yesu ye tolo'uyo
(Mataiyo 28:1-10, Maleko 16:1-8, Luka 24:1-12)

1 Sabati hesauna mayadaina bagubagunana unai, malatomtom gagilina
sola ma masimasigilina, kabo Maliya Magadala waihiuna wa ye lau bwayab-
waya wa na ye kita meta kana gudu wekuna wa se buihesuwalayako.
2 Ede ye heloi ye lau Simona Petelo yo hekahekata hesauna Yesu iya ye
gadosisi'usei wa udiyedi na yodi ye hedehedede ye wane, “Guiyau sinalena
wa bwayabwaya wa unai se haigabaei na nige kabina ka kata** haedi se
toleyako!”
3 Kabo Petelo yo hekahekata hesauna wa se heloi se lau bwayabwaya wa
unai.

** **19:39:** *Yausi panepanena:* Dius tamowaidi mulo yo aloi se kililidi. Teina ginauli labui panedi namwanamwadi paudadi se hebwalidi na se hepaisowadi toletoletau udiyedi, to taba nige sinale panena ye masalaha. ** **20:2:** *Nige kabina ka kata:* Hedehedede ta unai ta hasililobai meta Maliya nige ye bom ye lau bwayabwaya wa, na sinesineo hekadi maiyanao se lau (Mataiyo 28:1, Maleko 16:1-2, yo Luka 23:55—24:1).

4 Taudi labui se heloi na hekahekata hesauna wa Petelo ye heloigabaei na
ye lagebaguna bwayabwaya wa unai.
5 Ye dunedobi ye kitalau kaleko posiposidi tupwadi lohalohadi wa ye kitadi
se bawabawa, na nige ye lusae kalo ne.
6 Na Simona Petelo ye mulitama wa ye lage meta ye lusae kalo wa na suma
kaleko tupwadi wa ye kitadi se bawabawa,
7 yo hinage Yesu kuluna kana suma kalekona wa ye kita meta
nokunokuna, na sinale kana suma kalekodi wa tupwa hesau unai na
kuluna kana suma wa hinage tupwa hesau unai.
8 Na kabo hekahekata hesauna taulagebaguna wa hinage ye lusae
bwayabwaya wa unai. Na ginauli maudoidi wa ye kitadi ede ye kawamamo-
hoi.
9 Na siya sola nige kulikuli tabuna se nuwatulobai meta Yesu kabo boita
unai ye tolo'uyo.

Yesu ye taumasalaha Maliya Magadala waihiuna unai (Maleko 16:9-11)

10 Kabo hekahekatao wa se uyo yodi numa.
11 Na Maliya iya bwayabwaya wa dagelana unai ye totolo na ye doudou.
Iya ye doudou na ye dune ye kitalau bwayabwaya kalona wa unai,
12 na anelu labui ye kitadi. Kadi kwama posiposidi, na se tutuli Yesu yodi
kabahekenona wa unai, hesau kulubawa unai ye tuli na hesau kaegigi unai
ye tuli.
13 Maliya se henamaiyei se wane, “Waihiu, matawuwuna saha to ku
doudou?”
Maliya ye wane, “Yogu guiyau se hai se laehesuwala, na nige kabina ya
kata haedi se tole.”
14 Teina hedehedede ta mulina ne unai Maliya ye tolobui, meta Yesu ye kita
ye totolo, na nige ye kitalobai meta iya Yesu.
15 Yesu ye wane, “Waihiu, saha sabina ku doudou? Yo kaiteya ku wase-
wasenei?” Maliya yona nuwatu bena koya taupaisowaina, ede ye wane,
“Taubada, ena ku hai na ku tolehesuwala meta taba ku hededehemasalaha
haedi ku tole, na kabo gonowana ya lau ya hai.”
16 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Maliya.” Ede ye kitalau Yesu unai na
ye wane, “Laboni!” Kalina Alamaiki unai kaniyona ede taulauhekata.
17 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Tabu ku kabikabilaoma kaliguwai,
matawuwuna yau sola nige ya sae tamagu unai. Na ku lau kagu kahao yodi
ku hedehededе meta yau ya seuseuyo Tamagu iya ede Tamamiu, yo yogu
Yaubada iya ede hinage yomi Yaubada unai.”
18 Maliya Magadala waihiuna ye lau ede hekahekatao wa yodi ye hedehed-
ede ye wane, “Guiyau wa ya kita!” Yo saha Yesu ye hedededi kalinawai wa
hinage ye hedededi.

Yesu ye taumasalaha yona hekahekatao udiyedi (Mataiyo 28:16-20, Maleko 16:14-18, Luka 24:36-49)

19 Tenem mayadaina ne sabati luwana ne unai mayadai bagubagunana,
na boniyaina ne unai kabo hekahekatao wa se tupagogoi numa hesau unai
na kawakeda se gudui, matawuwuna ede Dius tauwoyaidi se matausiyeidi.
Na Yesu ye laoma ede luwadi wa unai ye tolo na ye wane, “Nuwadaumwali
kwa hai!”
20 Ye hedede, na mulinawai kabo nimana yo lisilisina wa ye hekitadi. Yona
hekahekatao wa yodi Guiyau se kita meta se gwauyalakalili.
21 Yesu ye hedehededе'uyo ye wane, “Nuwadaumwali kwa hai! Yau
Tamagu ye hetamaligauma, unai komiu hinage kabo ya hetamaligomiu.”

22 Na kabo ye yahuwalau udiyedi na ye wane, “Yaluwa Tabuna kwa hai.
23 Ena tamowai hesau yona ba'aya kwa nuwatugabaei, kabo nuwatugabae
ne ye hai, na ena tamowai hesau yona ba'aya nige kwa nuwatugabaei, taba
nige nuwatugabae ne ye hai.”

Yesu ye taumasalaha Tomasi unai

24 Na Tomasi, hesana hesau Didimasi** yo iya saudoudoi labui wa
hesauna, huyana Yesu ye taumasalaha wa iya nige maiyadi.
25 Ede hekahekatao hekadi wa se hededelau unai se wane, “Kai Guiyau ka
kita!”
Na Tomasi ye hededelau hekahekatao hekadiyo wa udiyedi ye wane, “Ena
yau nige nimana udiyedi pawati gaidi ne ya kitadi, yo nimagigigu nige ya tole
pawati gaidi ne udiyedi, yo nimagu nige ya tole iya lisilisina gaina ne unai,
meta taba nige ya kawamamohoi.”
26 Sabati kesega mulinawai, hekahekatao wa numa wa unai se tupa-
gogoi'uyo na Tomasi meta maiyadi. Keda wa se guduyako, iyamo Yesu ye
laoma luwadi wa unai ye tolo na ye wane, “Nuwadaumwali kwa hai!”
27 Kabo ye hededelau Tomasi unai ye wane, “Nimagigim ne inai ku tole na
nimagu gaidi ta ku kabitonogidi. Yo nimam ne ku heleleyama na lisilisigu ta
unai ku kabi. Na tabu ku nuwalabulabui na ku sunuma mo.”
28 Tomasi ye hededelau unai ye wane, “Kowa yogu Guiyau yo yogu
Yaubada.”
29 Ede Yesu ye hededelau unai ye wane, “Ku kitagau, na unai ede ku
kawamamohoi. Kaiteyadi nige se kitagau na iyamo se kawamamohoi, siya
gonowana se gwauyala.”
30 Yesu laulau gigigigibwalidi gwaudi ye ginaulidi yona hekahekatao wa
matadiwai, na teina buka ta unai nige maudoidi ya kulidi.
31 Na saha ya kulidi ta, udiyedi bena kabo kwa kawamamohoi meta Yesu
iya Keliso, iya Yaubada Natuna. Na yomi sunuma debadiwai kabo iya
hesanawai mauli kwa hai.

21

Yesu ye taumasalaha yona hekahekatao udiyedi Galili Gabwana dedekanawai

1 Teina saha se tubu wa mulidiwai Yesu ye taumasalaha'uyo yona
hekahekatao wa udiyedi Tibeliya Gabwana** dedekanawai. Na yona
masamasalaha wa ede doha teina:
2 Simona Petelo, Tomasi, hesana hesau ede Didimasi, Natanaela, iya meta
magai Kana teha Galili ne tamowaina, Sebedaiyo natunao yo hekahekatao
labui hinage, maudoidi ta meta se miyagogoi.
3 Na Simona Petelo ye hededelau udiyedi ye wane, “Ya lau ya yama.” Na
hekadiyo wa se talam se wane, “*[Ye namwa,]* kabo ta lau.” Ede se dobi se lau
yodi waga unai se gelu, na tenem boniyaina ne unai meta se yamakasaya.
4 Malatomtom gagilina kabo Yesu nagali wa unai ye totolo, na yona
hekahekatao wa nige se kitalobai.
5 Yesu ye yogadobi udiyedi ye wane, “Natuguwao, yama e nige?” Na se
hededebui se wane, “Nige saha hesau ina!”
6 Ye wane, “Yomi hinaya ne kwa gabalaei waga teha kateyani unai, kabo
yama hekadi kwa hekonadi.” Na hinaya wa se gabaei meta nige gonowana
se tabeisini, matawuwuna ede yama wa meta se badokalili.

** **20:24:** Hesa *Tomasi*meta kalina Alamaiki, na hesa *Didimasi* kalina Giliki. Hesa labui ne kaniyodi ede *godegode*. ** **21:1:** *Tibeliya Gabwana* meta Galili Gabwana hesana hesau.

7 Na hekahekata Yesu iya ye gadosisikaliliyei'usei wa ye hededelau Petelo unai ye wane, “Iya Guiyaunem!” Huyana Simona Petelo ye lapui meta tenem ne Guiyau, na iya meta taugaibuna, ede yona likwakewa kalekona ye hai ye likwa na ye kausihiyei na ununa ye hesabwayahisi kana dagilolo unai, na ye kamposidobi gabwa unai.
8 Na hekahekatao hekadi waga unai wa se hemuliwatani, na hinaya ma yamana wa se niuli se sae, matawuwuna ede siya nagali wa dedekanawai, lohana meta doha nimakala 50.**
9 Na huyana se lage nagali wa unai meta kaiwa ye kalakalasi se kita. Unai yama, yo dedekanawai meta pwalawa hinage.
10 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Yama kwa galaidi wa hekadi kwa baheidima.”
11 Ede Simona Petelo ye gelusae na hinaya wa ye tabeisae salagomgom wa unai. Hinaya wa meta yama lakilakidi se hemwayau badodi ede 153. Yama wa se badokalili, na iyamo hinaya wa nige se pulisi.
12 Yesu ye hededelau udiyedi ye wane, “Kwa laoma kwa kaikai!” Na hekahekatao wa nige se nuwabayao bena se henamaiyei se wane, “Kowa kaiteya?” Matawuwuna kabina se kata meta iya yodi Guiyau wa.
13 Yesu ye laoma pwalawa yo yama ye haidi na kadi ye moseidi.
14 Yesu yona tolo'uyo na mulinawai teina ta meta huya hehaiyonana ye taumasalaha yona hekahekatao udiyedi.

Yesu Petelo ye hetolo'uyoi yona paisowa unai

15 Se kaikaigehe kabo Yesu ye hededelau Simona Petelo unai ye wane, “Simona, Yowane natuna, kowa mamohoi ku gadosisikaliliyeigau, na kabo kam kahao ta?”
Petelo ye wane, “Mamohoi, Guiyau, kabina ku kata meta ya gadosisiyeigo.”
Kabo Yesu ye wane, “Yogu mamoe ne ku hekaidi.”
16 Yesu ye hedede'uyo ye wane, “Simona, Yowane natuna, kowa mamohoi ku gadosisiyeigau?”
Iya ye hededebui ye wane, “Mamohoi, Guiyau, kabina ku kata meta ya gadosisiyeigo.”
Yesu ye wane, “Yogu mamoe ku kitahetetedi.”
17 Hehaiyonana unai Yesu ye wane, “Simona, Yowane natuna, kowa ku gadosisiyeigau?”
Petelo nuwana ye kamkamna, matawuwuna ma haiyona meta Yesu iya ye henamaiyei ye wane, “Kowa ku gadosisiyeigau?”, na ye wane, “Guiyau! Ginauli maudoidi kabidi ku kata, yo kabina ku katakalili meta ya gadosisiyeigo.”
Yesu ye wane, “Yogu mamoe ku hekaidi.
18 Ya hededemamohoi kalimwai: Yom huyahewali unai meta ku bom ku hekalekogo na ku bom yom nuwatu udiyedi ku sae ku dobi. Na yom huyatautaubada unai kabo nimam ku lausinidi na ku heleledi, na tamowai hesau kabo ye hekalekogo** na ye woyalaeigo kabalau nige ku henuwa ne unai.”
19 Teina unai Yesu ye hededehemasalaha meta idohagi kabo Petelo ye boita, na yona boita ne unai kabo hedebasae lakilakina ye mosei Yaubada unai. Na kabo Yesu ye wane, “Ku hemuliwatanigau!”

Yowane hedehededena

** **21:8:** *Nimakala 50:* Kalina Giliki unai nowoina ne meta kubita handele labui (200), meta 90 mita o kala 50. ** **21:18:** *Kabo ye hekalekogo:* Teina hedehedede ta kalina Giliki unai nuwanuwatuna meta labui. Bagubagunana ede, *kabo ye hekalekogo*, na helabuina ede *kabo ye paigo.*

20 Na Petelo ye kitabui na hekahekata Yesu iya ye gadosisi'usei wa ye kita
ye hemuhemuliwatanidi. (Teina hekahekata ta iya kaiteya tauduihasalilau
Yesu unai** huyakaikaigogo wa unai, na ye wane, “Guiyau, kabo kaiteya
kam ye walohai?”)
21 Na Petelo tauhemuliwatanidi wa ye kita ede Yesu ye henamaiyei ye
wane, “Guiyau, na iya kabo idohagi?”
22 Yesu ye hededelau unai ye wane, “Ena ya henuwa bena ye miyamiya ye
lau ee kana siga ya uyoma, tabu ku nuwanuwatulau unai. Na kowa bena ku
hemuliwatanigau.”
23 Teina unai ede wasalupolupo ye tadada ye lau kadi kahao se lapui meta
bena teina hekahekata ta taba nige ye boita. Iyamo Yesu nige ye wane taba
nige ye boita, na ye wane, “Ena ya henuwa ye miyamiya ye lau ee kana siga
ya uyoma, tabu ku nuwanuwatulau unai.”
24 Teina hekahekata ta, iya ede yau. Ginauli maudoidi ta ya hededehe-
masalahadi yo ya kulidobiyeidi. Na kabina ta kata meta yogu hedehededе
ta mamohoidi.
25 Yesu meta ginauli gwaudi hinage ye ginaulidi. Ena ginauli maudoidi se
kulidobiyeidi, ya nuwatui meta tanoubu maudoina ta lakina nige gonowana
bena unai buka maudoidi ne kabatoledi ta lobai.

** **21:20:** *Tauduihasalilau Yesu unai* wasana ede Yowane 13:23-25unai ku hasili.

Apostolo
Apostolo yodi paisowa bukana
Buka ta hededehemasalahana

Teina buka ta taukulina meta Luka. Iya nige Dius tamowaina, na beyabeyana ekalesiya bodana yodi tauwoyawoya labui se kuli meta iya Antiyoka Suliya magaina unai ye laoma. Kana paisowa meta iya doketa, yo iya hinage apostolo Paulo tausaguina hesau (Kolose 4:14, Apostolo 16:10, Pilemona 24, 2 Timoti 4:11).

Luka yona buka hesau meta Yesu wasana, na temenai ye kulihemasalaha meta Yesu yona mauli unai saha ye tubutubu wa ye kuli (Apostolo 1:1-2). Na Apostolo Yodi Paisowa bukana ta meta yona buka bagubagunana wa ye tubei, iya ede Yesu wasana bukana. Yesu yona tolo'uyo mulina ne unai ye hetubu, na kabo ye hededehemasalaha idohagi ekalesiya bodadi Yaluwa Tabuna se hai na idohagi Yesu yona basileiya wasana se helaki se laei teha maudoina, Yelusalema yo Antiyoka magaidi yo teha Eisiya yo Masedoniya yo Akaiya (o Giliki) udiyedi na ye lau ee apostolo Paulo ye lage Loma magaina lakilakina unai. Yodi paisowa unai hinage hewaiunu yo helauhetala yo sapisapi yo numatutugudu se hekalo, yo huyana se bado se kaiboita yodi kadau udiyedi. Na iyamo Yesu wasana se bahelaei teha maudoina.

Luka yona buka labui ta ye kulidi tamowai lakilakina hesau hesana Teopilo hesabana (Luka 1:1, Apostolo 1:1). Hesa Teopilo kaniyona ede Yaubada taugadosisiyeina.

Luka yona buka labui ta nige ye kuligaibuidi, na ginauli sahasahadi se tubu wa ye wasenamwanamwaedi. Nuwana apostolo yo ginauli wa taukitadi hekadiyo ye henamaiyeidi. Na Paulo yona kadau hekadiyo udiyedi Luka iya maiyana (Apostolo 16:10, 20:6—21:15, 27:1—28:16). Unai kabina ta kata meta yona kulikuli ta meta mamohoidi.

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Yesu ye seuyo galewa *1:1-26*
- Yaluwa Tabuna ye taluma ekalesiya udiyedi na dubu ye laki ye lau Yelusalema unai *2:1—6:7*
- Setepano se unuhemwaloi *6:8—8:3*
- Pilipo ye lauguguya dagela tamowaidiyao udiyedi *8:4-40*
- Saulo ye nuwabui *9:1-31*
- Petelo yo tamowai hekadiyo yodi paisowa Yudeya yo hinage dagela tamowaidiyao udiyedi *9:32—12:25*
- Paulo yona lauwasi kadauna bagubagunana teha Eisiya unai *13:1—14:28*
- Yelusalema unai dubu babadadiyao taunuwabui dagela tamowaidiyao udiyedi yodi se hineli, yodi sunuma kabikabina bena doha saha *15:1-35*
- Paulo yona lauwasi kadauna helabuina teha Eisiya unai na ye lau ee teha Masedoniya yo Giliki tanona udiyedi *15:36—18:22*
- Paulo yona lauwasi kadauna hehaiyonana teha Eisiya yo Masedoniya yo Giliki udiyedi na ye uyo ye lau Yelusalema *18:23—21:16*
- Yelusalema unai Paulo se hewaiunu na se helauhetala, na kabo se laei Sisaliya unai se helauhetala *21:17—26:32*
- Paulo yona kadau ye lau Loma magaina lakilakina yo yona miya Loma unai *27:1—28:31*

1 Taubada Teopilo, yogu buka bagubagunana unai ginauli maudoidi Yesu ye ginaulidi yo ye lauhekataedi wa ya kulidobiyeidiko, meta huyana Yesu yona paisowa ye hetubu

2 ye lau ee mayadaina Yaubada iya ye hai na ye sae galewa. Sola nige ye sae
galewa, na Yaluwa Tabuna yona gigibwaliyena hededehesanapu ye moseidi
yona kaisunuwa tamowaidiyao udiyedi, siya ede yona apostolo.

Yesu Apostolo kadi hededehesanapu ye moseidi

3 Yona boita mulina ne unai Yesu ye taumasalaha yona apostolo udiyedi
na kabikabi udoi'udoi udiyedi ye hemamohoiyei meta boita unai ye tolo'uyo
na ye mauli. Mayadai 40 solasoladi ne unai ye tautaumasalaha udiyedi na
Yaubada yona basileiya hedehededena ye hedehededei.
4 Huya hesau se lagegogoi na yodi kaikaigogo luwana ne unai ye hed-
edelau udiyedi ye wane, "Sola tabu Yelusalema kwa laulaugabaei, na kwa
nayanaya ye lau ee tamagu yona hededehesunuma kainauyana ye leyawa
kalimiuyena. Doha yau hinage yomiu ya hedehededeko,
5 meta Yowane waila unai ye hebahebabatiso, na mayadai hisa mo kabo
Yaubada Yaluwa Tabuna unai ye hebabatisoigomiu."
6 Huya hesau kabo Yesu yona apostolo maiyanao yodi lagegogoi gehege-
hena *[Olibe kudulina unai]* na se henamaiyei, "Guiyau, teina mayadai ta unai
gonowana ku hemala Isalaela yoma wasawasa, doha beyabeyana yoma
wasawasa bagubagunadi?"
7 Na Yesu yodi bui ye moseidi ye wane, "Mayadaina yo mahanana meta
komiu nige gonowana kabina kwa kata, na tamagu yona gigibwaliyena ye
hineliyako.
8 Na Yaluwa Tabuna yona huyadobima unai kabo yona gigibwaliyena ye
hebayaogomiu. Na komiu kabo tauwasaduwaiyeigau Yelusalema unai, yo
Yudeya yo Samaliya udiyedi, yo tanoubu teha maudoina udiyedi."

Yesu ye sae galewa
(Luka 24:50-53)

9 Yesu yona hedehededе wa ye hedededi na kabo Yaubada iya ye hai na
matadiyena ye sae galewa na yada unai ye tauwadam.
10 Iya ye laoko na sola se kaikaikewasae. Nige bayaona na tamowai labui
kadi kwama posiposidi se taumasalaha udiyedi
11 na se wane, "Galili tamowaidi, idohagi to temetai kwa totolo na kwa
kaikaikewasae yada ne unai? Yaubada Yesu ye hai ye saeko galewa, na kabo
ye dobi'uyoma doha yona saesae galewa ne."

Mataiyasi se kaisunuwai Yudasi lauhedamaina

12 Na kabo apostolo wa Olibe kudulina se laugabaei se uyo Yelusalema,
meta nige kedaloha.**
13 Yodi kabamiya numana unai se lage kabo se mwalaesae numa wa heisi
helabuina unai. Teina hesadiyao ede: Petelo, Yowane, Yamesi, Andeleya,
Pilipo, Tomasi, Batolomaiyo, Mataiyo, Yamesi Alepaiya natuna, Simona
Tauhaikabi yo Yuda Yamesi natuna.
14 Maudoidi ne nuwadi kesega na huya maudoina se miyagogoi na se
tapwatapwalolo, na sinesineo hekadi maiyadiyao, yo Maliya Yesu sinana,
yo hinage Yesu kana kahao.
15 Tenem mayadaidi ne udiyedi kabo yodi koigogo hesau unai taukawa-
mamohoi badodi 120 se laomagogoi, kabo Petelo ye tolo na ye hedehededе
16 ye wane, "Kagu kahao, huyana ye lohakalili na Yaluwa Tabuna nuwatu
ye mosei Dawida unai na ye hedede meta Yudasi kabo Yesu tauhaina ye
woyaidi. Na iya hedehededе wa ye ginauli.

** **1:12:** *Nige kedaloha:* Keda wa lohana Luka ye hededehemasalaha meta Sabati laugagayona ye hedede meta gonowana keda wa se laui. Yoda nowonowoiyena meta 1.1 kilomita.

17 Iya meta kada kaha hesau yo tauhaisagusagu yoda paisowa ta unai.
18 Na iyamo yababa wa ye ginauli. Na yababa wa maisana monina ye hai
na unai tano hesau ye hemaisa.** Temenai ye beku ede bogana ye talupulisi
na sinaena ye tatapesa.**
19 Yelusalema unai taumiya maudoidi wasana wa se lapui ede tano wa
hesana se tole Akeledama, kaniyona ede ‘kwasina tanona’.
20 Same bukana unai Dawida ye kuliyako,
‘Taba yona numa ne nige tamowaina,
yo nige gonowana hesau unai ye miya,’ *(Same 69:25)*
yo hinage,
‘Yona paisowa kabo tamowai hesau ye hai.’ *(Same 109:8)*
21 Unai taba tamowai hesau ta kaisunuwai. Tamowaina ne bena maiyada
huya maudoina, yo Guiyau Yesu maiyada ta sae yo ta dobi,
22 meta huyana Yowane Yesu ye hebabatisoi unai ye hetubu, ye lau ee
Yaubada Yesu ye hai ye sae galewa. Kabo iya yo kita ta hemala Yesu yona
tolo'uyo tauhededehemasalahana.”
23 Kabo tamowai labui se hetolodi ede Yosepa hesana hesau Basabasi (yo
hinage se katai Diyasitasi), yo Mataiyasi,
24 na se tapwalolo se wane, “Guiyau, tamowai maudoidi nuwadi kabidi
ku katakalili. Unai tamowai labui ta udiyedi kaiteya ku kaisunuwai na ku
hemasalahayama.
25 To iya ye hemala apostolo hesau Yudasi lauhedamaina, matawuwuna
ede Yudasi yona paisowa ye laugabaei, na ye lauko yona kababawa unai.”
26 Unai tamowai labui wa se kaisunuwaidi** ede kaisunuwa wa ye lau
Mataiyasi ye hai. Unai kabo iya apostolo saudoudoi-kesega (11) wa kadi
kaha hesau.

2

Yaluwa Tabuna yona huyalaoma mayadaina

1 Na kabo Pentekosi mayadaina ne unai meta taukawamamohoi maudoidi
se lagegogoi numa kesega unai.
2 Makesega na dagugu lakilakina galewa ne unai ye dobima doha
yaumailakilaki ye lotalu. Yodi kabamiya numana wa meta dagugu ye
hemwayau.
3 Na ginauli hesau se kita kana kao doha kaiwa kalapulupululuna ye
dobima na ye tatagwaligwali ede ye talu tamowai kesega kesega unai.
4 Na Yaluwa Tabuna maudoidi wa ye hemwayaudi na yona gigibwaliyena
se hetubu kalina udoi'udoi udiyedi se hedehedede.
5 Na *[Pentekosi mayadaina hesabana ede]* tanoubu teha udoi'udoi udiyedi
Dius tamowaidi se laoma Yelusalema, meta siya yodi laugagayo tau-
miyawatanidi ma nuwamaudoidi.

** **1:18:** *Tano hesau ye hemaisa:* Mataiyo 27:5-6ye hededehemasalaha meta Yudasi moni wa ye tulaei Numa Tabuna kalona unai. Iyamo taukaitalasam tauwoyaidi nige gonowana moni wa se hai se tole Numa Tabuna monina unai, matawuwuna moni wa yababa maisana. Unai moni wa sola Yudasi yona moni, na unai tano wa se hemaisa. Unai Petelo ye wane, *Yudasi tano ye hemaisa.* ** **1:18:** *Sinaena ye tatapesa:* Yudasi yona boita wasana meta Mataiyo 27:3-10 unai ta hasili. Ye gadosoha ede tano wa ye heyababa na Dius tamowaidi nige gonowadi unai se miyamiya. ** **1:26:** *Tamowai ... se kaisunuwaidi:* Yodi kaisunuwa wa se ginauli meta tamowai hesadi se kulidi weku udiyedi, na se usaidi higuhigu unai, na se nukui. Yaubada yona kaimasi tamowaina hesana kabo ye masalaha.

6 Huyana dagugu wa se lapui meta bodalakilaki se lagegogoi na
tausunuma wa yodi hedehedede se lapulapuidi meta se nuwapwanopwano,
matawuwuna ede taulaoma maudoidi kalinadi udoi'udoi udiyedi se
hedehedede.
7 Siliyata yo nuwapwanopwanoyena se wane, “Teina tauhedehedede ta
Galili tamowaidiyao.
8 Idohagi to maudoida ta lapulobai meta kalinada mamohoidi udiyedi se
hedehedede?
9 Kita meta Patiya, Mediya yo Elama, Mesopotamiya, Yudeya yo Kapa-
dosiya, Pontasi yo Eisiya,
10 Pilidiya, Pampiliya yo Aikupito tamowaidiyao. Hekadiyo Libiya tehana
Sailini dedekanaena se laoma. Hekadi meta taumana Loma unai se laoma,
11 siya meta Dius yo hinage dagela tamowaidiyao se nuwabui na se
patulau Dius bodadi udiyedi. Na hekadi meta Kiliti bwanabwanaluwana yo
Alabiya tamowaidiyao. Na iyamo yodi hedehedede ta lapuidi meta kalinada
udiyedi Yaubada yona laulau namwanamwadi se hededehemasalahadi.”
12 Na se noko, yo nuwadi se pwanopwano, na se bom se
henahenamai'uyoidi, “Teina meta kaniyona ede saha?”
13 Na hekadiyo meta taukawamamohoi wa se talatalawasiyeidi se wane,
“Tamowai ta nuwana se numayauyaule!”

Petelo yona hedehededе Pentekosi mayadaina wa unai

14 Na kabo *[Petelo yo]* apostolo *[hekadiyo]* saudoudoi-kesega wa se tolo
na kalinalakilaki unai Petelo ye hedehededе ye wane, “Yogu hali Dius, yo
Yelusalema unai taumiya, kwa lapulapui na ginauli maudoidi ta kaniyodi
kabo ya hededehemasalahadi.
15 Teina tamowai ta meta nige se numayauyaule matawuwuna ede teina
ta meta sola ma malatomtomna.
16 Saha se masalaha kwa kitadi ta meta peloweta Yoela ye hedededikо,
17 ‘Yaubada ye wane, “Mayadai gehegehediyao udiyedi kabo Yaluwagu ya
inidobiyei tamowai maudoidi udiyedi.
Natumiyao loheloheyao yo sinesineo kabo se hededepeloweta.
Yomi hewahewaliyo kabo tautau tabudi se kitadi.
Yomi tautaubadao meta kabo kenosuwai tabudiyao se kenosuwaiyedi.
18 Yo hinage kabo Yaluwagu ya inidobiyei yogu heyayai tauginaulidi tatao yo
sinesineo udiyedi na kabo se hededepeloweta.
19-20 Yada ne unai kabo laulau gigigigibwalidi se masalaha.
Mahana kabo ye masigili na nawalai kabo ye bui doha kwasina.
Na kaiyaulina unai kabo hekihekinoi se masalaha,
meta kwasina, kaiwa, yo kasu lakilakina.
Mulina ne unai Guiyau yona mayadai wasawasana yo dididididigana kabo ye
lage.
21 Na kaiteyadi se yogasae Guiyau unai, meta kabo ye gilihaidi.” ’ ” *(Yoela
2:28-32)*
22 *[Petelo yona hedehededе wa ye tubei ye wane,]* “Isalaela tamowaidiyao,
kwa lapulapui! Komiu kabina kwa kata meta Yesu Nasaleta tamowaina
laulau gigigigibwalidi ye ginaulidi kalimiuyena. Laulau wa udiyedi
Yaubada ye hemasalaha yo ye hemamohoiyei meta iya Yesu ye heta-
maliyama.
23 Teina tamowai ta meta Yaubada ye hineli yo ye kaisunuwanonohaiyako
na ye mosegabaei kalimiuyena. Na komiu yomi nuwatuyena dagela ta-
mowaidiyao kwa haidi na maidamiyao kwa hesataulo, na ye boita.

24 Na Yaubada iya ye gilihai boita unai na ye hetolo'uyoi, matawuwuna
boita nige gonowana Yesu ye kabihekahini.
25 Dawida hinage Yesu hedehededena ye hedehedede ye wane,
‘Huya maudoina Guiyau ya kitakita.
Iya nimatutuguyena, unai nige gonowana ya matausi.
26 Unai nuwagu ye namwakalili, na ya hedehedede meta ma gwauyalagu,
yo taugu ta kabo hinage sunuma yo nuwabayao unai ye miya,
27 matawuwuna nige gonowana yaluwagu ta ku nuwagabaei Hade unai,
yo taba nige yom tamowai tabuna ku talamyei na bwayabwayaena ye
pwasa.
28 Mauli kedana wa ku hekitagauko,
na yau dedekamyena, kabo ku hegwauyalakaliliyeigau.’ *(Same
16:8-11)*
29 Kagu kahao, kabina ta katakalili meta kada kulutubu Dawida ye boita
na se tole, na mayadai ta unai bwayabwayana ede yoda magai ta unai.
30 Dawida meta peloweta, na kabina ye kata Yaubada saha ye hededehesunuma yo ye kaigwala, meta kana isimulita tamowaina hesau kabo ye
hemala wasawasa doha iya.
31 Ginauli saha kabo se tubu Dawida matana ne unai wa ye kitadi, na
Keliso yona tolo'uyo hedehededena ye hedede meta Yaubada nige iya ye
nuwagabaei Hade unai, yo tauna nige se pwasa bwayabwayaena.
32 Yaubada Yesu ye hetolo'uyoi boita unai, na kai maudoimai meta tauhemamohoiyena ede.
33 Na iya ye seuyoko Yaubada nimatutunaena ye tuli, na tamana yona
hedehededehesunuma Yaluwa Tabuna ye hai na ye inidobiyeiyama kalimaiyena. Iya ede wau teina kwa kita yo kwa lapui ta.
34 Kaniyona ede Dawida meta nige ye sae galewa, na iyamo ye hedede ye
wane,
‘Guiyau Yaubada ye hededelau yogu guiyau unai,
“Nimatutuguyena ku tuli,
35 ye lau ee kam waiunu ya toledi kaem guninaena,
se hemala kaem kabatoledi.”’ *(Same 110:1)*
36 Unai, Isalaela tamowaidiyao, maudoimiu bena kwa nuwatulobainamwanamwai, Yesu kwa hesataulo'usei wa meta Yaubada iya ye
hetolo Guiyau yo Keliso.”
37 Hedehedede wa se lapuidi ede se nuwagwali na se henamai Petelo yo
apostolo hekadiyo wa udiyedi se wane, “Kama kahao, saha kabo ka ginauli?”
38 Kabo Petelo ye hededelau udiyedi ye wane, “Kesega kesega bena ku
nuwabui yo ka hebabatisoigo Yesu Keliso hesanaena, unai kabo Yaubada
yom yababa ye nuwatugabaeidi, yo yona kainauya Yaluwana Tabuna kabo
ku hai.
39 Teina hedehededehesunuma ta Yaubada ye haiyawa komiu yo natumiyao yo dagela tamowaidi, yo kaiteyadi siya hinage Guiyau yoda Yaubada
kabo ye yoganeidi meta siya yodi.”
40 Na kabo Petelo hedehedede hekadiyo udiyedi ye guguyaidi ye
wane, “Kwa nuwabui yo Yesu kwa sunumaei, kabo teina tamowai
yabayababadiyao ta udiyedi ye gilihaigomiu.”
41 Mayadaina ne unai meta bodalakilaki Petelo yona hedehedede wa unai
se kawamamohoi na siya se hebabatisoidi, na badodi ede 3,000 se lusae
ekalesiya bodana unai.
42 Se patulau taukawamamohoi wa udiyedi na se hebodakesega. Se lapulapui apostolo yodi lauhekata wa udiyedi yo se koikoigogoi, yo Guiyau yona
kaikaigogo henuwaisinina unai se kaikaigogoi, yo se tapwatapwalologogoi.

Taukawamamohoi se hebodakesega

43 Apostolo wa laulau gigigigibwalidi yo hekihekinoi kadi kao udoi'udoi
se ginaulidi. Unai tamowai maudoidi Yaubada se matausiyei yo se hededetausaei.
44 Taukawamamohoi wa se lagelagegogoi na yodi gogo se kaikainauya'uyoidi.
45 Yodi gogo yo yodi tano hekadiyo se lokunegabaeidi na monidiyao se
haidi na kadi boda wa unai tamowai hekadiyao se saguidi.
46 Mayadai kesega kesega se lagelagegogoi Numa Tabuna bakubakuna
unai. Yo hinage yodi numa udiyedi Guiyau yona kaikaigogo henuwaisinina
se ginauli, yo se kaikaigogoi ma gwaugwauyaladi yo ma nuwamaudoidi,
47 yo Yaubada se hedehedebasaei. Na boda maudoidi taukawamamohoi
wa se kitahenamwadi. Na mayadai badobado Guiyau tamowai ye gilihaidi
na ye tolelaedi taukawamamohoi bodana wa unai.

3

Petelo taubunibuni hesau ye henamwanamwa

1 Mayadai hesau meimeilahi yona tehaena tapwalolo mahanana** ne
unai Petelo yo Yowane se lau Numa Tabuna unai.
2 Na Numa Tabuna kawamatana hesana “Keda Namwanamwana” unai
meta taubunibuni hesau. Iya sinana ye labasi meta bunibunina, na mayadai
maudoina tamowai ta se baheiyama se hetuli kawamata wa unai na ye
kaikaibwadamoni taumwalamwalae wa udiyedi.
3 Huyana Petelo yo Yowane bena se mwalae na ye kitadi ede hinage
udiyedi ye kaibwadamoni.
4 Taudi labui wa se kitalau iya unai, na Petelo ye wane, “Sola ku kitalaoma
kai kalimaiyena.”
5 Ede tamowai wa ye kitalau udiyedi, na yona nuwatu bena kabo yona
kainauya saha hesau se mosei.
6 Na Petelo ye hededelau unai ye wane, “Yau nige moni hesau kaliguyena,
na saha kaliguyena ta meta kabo ya leyawa. Yesu Keliso Nasaleta tamowaina
hesanaena ya hededelaowa, ku tolo na ku laulau.”
7 Na Petelo ye kabilau tamowai wa nimatutuna unai na ye kabihetolo.
Mahanana ne unai kaena tubeidiyao wa se bayao,
8 ede ye tolomwamwayau na ye hetubu ye laulau. Na maiyadi se lusae
Numa Tabuna wa unai na ye laulau yo ye kamkamposi na Yaubada ye hedehedebasae. 9 Na boda wa iya se kita ye laulau yo Yaubada ye hedehedebasaei
10 na se kitalobai meta iya taukaikaibwada Numa Tabuna kawamatana
unai ye tutuli wa, meta se siliyata yo se nokokalili.

Petelo ye hedehededelau boda wa udiyedi

11 Na kabo taubunibuni se henamwanamwa'usei wa Petelo yo Yowane
maidanao se hainimakabi na Numa Tabuna wa unai se pesa se lau teha
hesauna hesana “Solomona yona Logulogu” unai. Na boda maudoidi saha
se tubu wa se kita yo wasana se lapui ede se siliyata na se heloigogoi se lau
udiyedi.
12 Petelo ye kitadi ede ye hededelau udiyedi ye wane, “Isalaela ta-
mowaidiyao, idohagi to kwa siliyatakalili? Yo idohagi to kwa kaikewaigai
kana kao doha ka bom yoma gigibwali yo yoma laulau namwanamwana
debanaena tamowai ta ye laulau.

** **3:1:** *Meimeilahi yona tehaena tapwalolo mahanana* meta 3 kiloki.

13 Abelahama, Isako, Yakobo yo kada kulutubu maudoidi yodi Yaubada yona taupaisowa Yesu ye lausini *[na kabatuli dididididigana unai ye tuli.]* Huyana Yesu sola tanoubu ta unai meta komiu iya kwa mosegabaei na se unuhemwaloi. Pilato ye henuwa bena ye yailigabaei, na komiu kwa hededemeta Yesu nige kwa henuwa.
14 Tamowai tabuna yo dudulaina kwa subu na kwa kaibwada bena taba taukaikaiunu wa ye yailigabaei.
15 Mauli wuwuna tamowaina kwa unui, na boita unai Yaubada iya ye hetolo'uyoi, na tauhemamohoiyena ede kai.
16 Tamowai *[maiyada ta totolo]* ta kwa kitalobai meta iya taubunibuni wa. Na Yesu iya ye hebayao matawuwuna ede Yesu ka sunumaei. Mamohoi, yoma sunuma Yesu unai debanaena tamowai ta ye namwanamwa matamiuyena.
17 Na kehaguwao, kabina ya kata meta komiu yo tauwoyaigomiu Yesu nige kabina kwa kata meta iya Keliso ede, unai iya kwa unuhemwaloi.
18 Na teina laulau ta udiyedi meta Yaubada kalinana peloweta se hededenonohaidiko wa se laoma se mamohoi, doha ye wane Keliso meta kabo ye kamkamna.
19 Unai taba kwa nuwabui na kwa lau Yaubada unai, na yomi yababa kabo ye deuligabaedi yo yaluwamiu ye hehauhaudi
20 na yona kaisunuwa tamowaina Keliso ye hetamali ye uyowa kalimiuyena, tamowaina ede Yesu.
21 Na Yesu sola kabo ye miya galewa ne unai kana siga Yaubada ye hetubu bena ginauli maudoidi ye hehauhau'uyoidi, doha beyabeyana ye hedehededehesunuma yona peloweta tabudiyao yodi hedehedede udiyedi.
22 Doha peloweta Mose ye hedede ye wane, 'Guiyau Yaubada kabo luwamiuyena peloweta hesau ye kaisunuwai doha yau. Kwa lapulapulau yona hedehedede maudoidi udiyedi!
23 Ena kowa kaiteya nige ku lapulapulau peloweta ne unai meta kabo Yaubada yona tamowai luwadiyena ye boligabaego na ye tolehesuwalakaliliyeigo.' *(Dutelonomi 18:15, 18, 19)*
24 Yo hinage Samuwela unai ye hetubu ye laoma meta peloweta maudoidi ginauli sahasahadi se tubutubu mayadai ta udiyedi meta se hededebagunaidiko.
25 Yo hinage Yaubada yona talam ye ginauli na ye hededehesunuma Abelahama unai ye wane, 'Kam isimulita kabo tanoubu ta tamowaidiyao yodi kabanamwa.' *(Genese 22:18, 26:4)* Peloweta yodi hedehedede wa yo Yaubada yo Abelahama yodi talam wa kaniyodi tauhaidi ede komiu kadi isimulita.
26 Huyana Yaubada yona heyayai tauhaina ye hetolo meta ye hetamalibagunaiyawa komiu Dius tamowaidiyao kalimiuyena, na unai ye henuwa bena ye hededehenamwagomiu yo ye saguigomiu bena yomi miyamiya kwa buidi na yomi laulau yabayababadi kwa hekaiyawasidi."

4

Petelo yo Yowane Sunedeli unai se helauhetaladi

1 Petelo yo Yowane sola ma hedehedededi boda wa udiyedi na taukaitalasam hekadi yo Numa Tabuna yona polisi kadi tanuwaga yo Sadusiya tamowaidiyao hekadi se lage.

2 Se koipilikalili matawuwuna apostolo labui wa se lauguguya na se
lauhekata tamowai wa udiyedi meta Yesu boita unai ye tolo'uyoko, yo
tauboiboita kabo hinage boita unai se tolo'uyo.
3 Se haidi, na mahana ye laoko ede se toledi numatutuguduyena ye lau ee
mala ye tom.
4 Na iyamo Petelo yona lauguguya wa taulapuina tamowaidiyao gwaudi
meta se kawamamohoi. Na loheloheyao taukawamamohoi maudoidi
badodi ye sae ede nuwana 5,000 ye lobai.
5 Mala wa ye tom meta Dius tauwoyaidi yo tamowai lakilakidiyao yo
laugagayo taulauhekataena tamowaidi se lagegogoi Yelusalema unai.**
6 Luwadi ne unai meta taukaitalasam saesaena Anase, yo Kaiyapasi,
Yowane, Alekisenda yo taukaitalasam saesaena kehanao tatao hekadiyo.
7 Se hededе meta Petelo yo Yowane se woyaidima na se hetolodi
duwaduwali wa unai, na se henahenamaiyeidi se wane, “Kaiteya yona
gigibwali yo hesana unai laulau ta kwa ginauli?”
8 Yaluwa Tabuna Petelo ye hesibasiba ede ye hededebui ye wane, “Tau-
woyawoya yo babadao!
9 Kwa helauhetalagai laulau namwanamwana ka ginauli taubunibuni
wa debanaena. Na kwa henuwa bena kabina kwa kata idohagi na ye
namwanamwa.
10 Unai bena ya hemasalaha kalimiuyena yo Isalaela maudoidi udiyedi:
Tamowai ta matamiuyena ye totolo ta, iya Yesu Keliso Nasaleta tamowaina
yona gigibwaliyena ye namwanamwa. Yesu meta kwa hesataulo na ye boita,
na Yaubada iya ye hetolo'uyoi boita unai.
11 Na kulikuli tabuna unai Yesu hedehededena ta hasili ye wane,
‘Iya meta weku taukabinuma se subu'usei wa,
na iyamo ye hemala kabakabinuma wekuna namwanamwana yo sae-
saekalilina.’ *(Same*
118:22)
12 Nige tamowai hesau gonowana ye hemaulida, matawuwuna kaiyaulina ta
unai Yaubada nige hesa hesau ye leyama unai kabo gonowana ye gilihaida.”
13 Tauwoyawoya wa Petelo yo Yowane se kitadi se hedehededе ma
nuwabayaodi, yo hinage kabina se kata meta siya tamowaigaibu nige se
sonoga, meta se siliyata. Na se nuwatulobai meta taudi labui wa Yesu
tauhemuhemuliwatanina.
14 Na nige gonowana saha hesau se hededе, matawuwuna ede tamowai se
henamwanamwa'usei wa Petelo yo Yowane maiyadi se totolo.
15 Na se hededelau udiyedi Sunedeli numana wa se pesagabaei se lau
dagela, na kabo se bom se koitalaliu
16 se wane, “Kabo saha ta ginauli tatao ta udiyedi? Yelusalema maudoina
unai meta laulaugigibwali saesaena se ginauli wa kabina se katako, na nige
gonowana ta uhalaei.
17 Na sunuma ta hedehededena bena ta hekaiyawasi tabu ye laki ye lau
boda udiyedi. Unai kabo ta hededebayao yodi labui ta udiyedi tabu Yesu
hesanaena se hedehededе'uyo tamowai hesau unai.”
18 Na kabo se yoganei'uyoidima na se hededelau udiyedi bena tabu Yesu
hesanaena se hedehededе yo se laulauhekata.
19 Na Petelo yo Yowane se hededе se wane, “Komiu kwa bom kwa hineli
saha ye dudulai Yaubada matanaena, yomi hedehededе ta ka lauwatani o
Yaubada? *[Taba Yaubada mo ka kawakabiyei!]*

** **4:5:** *Se lagegogoi Yelusalema unai:* Taulagegogoi wa siya ede Sunedeli bodana.

20 Unai nige gonowana ka mwanomwanou, na ginauli namwanamwadi
ka kitadi yo ka lapuidi wa kabo ka hededehemasalahadi."
21 Na kabo tatao lakilakidiyao wa apostolo wa se hededehemahematausidi
na se hetamalidi se lau. Na nige keda hesau se lobai taba unai kabo se
hekamkamnadi, matawuwuna laulau saha ye tubu wa unai ede tamowai
maudoidi Yaubada se hedehedebasaei.
22 Yodi hedehedebasae kaniyona ede taubunibuni se
henamwanamwa'usei wa yona bolimai meta 40 ye laugabaeiyako.

Taukawamamohoi yodi tapwalolo

23 Huyana Petelo yo Yowane se hededegabaedi ede se uyo kadi boda
wa udiyedi, na taukaitalasam tauwoyaidi yo tamowai lakilakidiyao yodi
hedehededе wa se hededehemasalahadi udiyedi.
24 Na wasa wa se lapui ede taukawamamohoi maudoidi ma nuwakesegadi
se tapwalologogoi se wane, "Guiyau saesaekalilina, kowa galewa, tanoubu,
gabwa, yo ginauli maudoidi tauginaulidi.
25 Yaluwa Tabuna yona hekata unai yom heyayai tauhaina kama kulutubu
Dawida ye hedede ye wane,
'Idohagi to dagela tamowaidiyao se koipilikalili,
yo boda lakilakidiyao nuwanuwatu yabayababadi se koitalaliu-
gaibuidi?
26 Tanoubu wasawasadiyao se nonoha,
yo tauwoyawoya se lagegogoi
bena Guiyau se lului
yo se haikabi yona kaisunuwa tamowaina unai.' *(Same 2:1-2)*
27 Ye mamohoikalili, Heloda yo Pontiusi Pilato yo Isalaela yo dagela ta-
mowaidiyao maudoidi se tupagogoi magai ta unai bena yom heyayai
tauhaina tabuna Yesu unai se haikabi. Iya ede yom kaisunuwa tamowaina.
28 Saha se ginauli wa meta yom gigibwaliyena beyabeyana ku hinelinono-
haiyako meta kabo ye tubu.
29 Unai ede ka kaibwadaigo, Guiyau, bena yodi hedehededehemahematausi
wa ku nuwatuidi na yom taupaisowa ta ku hebayaodi bena wasam se duwai
ma nuwabayaodi.
30 Nimam ku heleledobiyeiyama na ku hegigibwalidi to taukasiyebwa se
henamwanamwadi yo laulau gigigigibwalidi se ginaulidi yom heyayai
tauhaina tabuna Yesu hesanaena."
31 Tapwalolo wa ye gehe meta yodi kabakoigogo numana wa ye nukunuku
na Yaluwa Tabuna ye hemwayaudi, na kabo se lau Yaubada wasana se
duwai ma nuwabayaodi.

Taukawamamohoi se haihaisagusagu'uyoidi

32 Taukawamamohoi maudoidi wa nuwadi kesega. Yodi gogo wa udiyedi
meta se haihaisagusagu'uyoidi, na nige hesau ye hedede bena ye bom mo
yona gogo.
33 Na apostolo wa Guiyau Yesu yona tolo'uyo boita unai wasana se hede-
hededehemasalaha ma gigibwalidi. Na Yaubada yona kabinamwa meta
taukawamamohoi maudoidi wa udiyedi.
34 Taukawamamohoi wa udiyedi nige hesau ye deha, matawuwuna ede
kaiteyadi yodi tano yo numa, meta se lokuneidi
35 na monidiyao wa se baheidima na se moseidi apostolo wa udiyedi, kabo
se soiyeidi kaiteyadi se deha wa udiyedi.
36 Taukainauya hesau meta Yosepa. Iya Lewi kana isimulita hesau,
Saipulusi bwanabwanaluwana unai ye laoma. Na apostolo wa hesana se
tole ede Banaba, kaniyona ede tauhedehededehebayao.

37 Iya yona tano hesau ye lokunegabaei na monina wa ye baheiyama na
ye mosegabaei apostolo wa udiyedi.

5

Ananiya yo Sapila se kailupolupo

1 *[Ekalesiya bodadi wa luwadiyena]* tamowai hesau hesana Ananiya, yo
mwanena Sapila. Siya hinage yodi tano tehana se lokunegabaei.
2 Mwanena maiyana yodi nuwatu kesega ede monina tehana se kabin-
uwahi na kabitolena wa se baheiyama se mosei apostolo wa udiyedi. Ede
Ananiya ye lau Petelo unai na ye hedede bena moni maudoina ye baheiya-
mako.
3 Na Petelo ye wane, “Ananiya, idohagi to Satani nuwam ne ye hemwayau,
na Yaluwa Tabuna ku lupoi bena moni maudoina ede ku baheiyama ta, na
iyamo moni wa tehana ede ku kabinuwahiyako.
4 Tano ne meta kowa yom, na yom nuwatuyena ku lokunei. Ku lokunei na
monina ne hinage kowa yom, ku kabihekahini o ku kainauyaei. Idohagi to
nuwamyena ku hineli na ku kailupolupo? Ku hedede bena moni maudoina
ku baheiyama ta. Nige tamowai udiyedi ku kailupolupo, na Yaubada unai.”
5-6 Hedehedede wa ye lapui ede ye gulidobi meta ye boita. Na kabo
hewahewaliyo hekadi se laoma ede sinalena wa se suma na se lau se tole
bwayabwaya unai. Wasa wa taulapuina maudoidi meta se siliyata yo se
matausi.
7 Awa haiyona mulidiyena kabo Sapila ye mwalaesaema, na mwanena wa
unai saha ye tubu meta nige kabina ye kata.
8 Na Petelo ye henamaiyei ye wane, “Yogu ku hedehedede, teina te kowa
yo mwanem yomi tano wa maisana kwa hai wa lakina ede?” Ye talam ye
wane, “Aa, teina lakina ede.”
9 Petelo ye wane, “Ye saha to kowa yo mwanem nuwamiu kesega na
Guiyau Yaluwana kwa lupoi? Mahana te unai meta mwanem wa tautolena
siya ede kawakeda ne unai, kowa hinage kabo se bahelaeigo.”
10 Mahanana ne unai ye gulidobi Petelo matana wa unai na ye boita.
Hewahewaliyo wa se mwalaesaema na se kita meta ye boitako, ede se
bahehepesalae na mwanena dedekanaena se tole.
11 Na saha ye tubu wa unai meta taukawamamohoi bodadi yo wasana
taulapuina maudoidi hinage se matausikalili.

Apostolo wa taukasikasiyebwa se henamwanamwadi

12 Apostolo wa laulau gigigigibwalidi se ginaulidi se badokalili tamowai
luwadiyena. Taukawamamohoi maudoidi se lagelagegogoi Numa Tabuna
tehana hesau hesana Solomona Yona Logulogu unai.
13 Magai tamowaidiyao maudoidi meta se kitahenamwakaliliyeidi, iyamo
nige hesau ye nuwabayao bena taba ye lusae boda wa luwadiyena,
matawuwuna Dius yodi tauwoyawoya wa se matausiyeidi.
14 Na iyamo bodalakilaki, sinesineo yo tatao, se kawamamohoi Guiyau
unai, ede se patulau taukawamamohoi bodadi wa udiyedi.
15 Apostolo wa yodi paisowa debanaena ede Yelusalema tamowaidiyao
yodi taukasikasiyebwa se baheidima keda wa udiyedi se hekenodi
diyadiyali yo dam udiyedi. Se henuwa bena Petelo ye henamwanamwadi,
o taba Petelo ye laulau na loguloguna tautauna ye kabikitadi na se
namwanamwa.
16 Yo hinage magai hekadiyo Yelusalema dedekanaena udiyedi boda se
laoma, yodi taukasikasiyebwa se baheidima yo kaiteyadi se kamkamna
yaluwa bikibikidi udiyedi, meta maudoidi se namwanamwa.

Apostolo wa se hewaiunudi yo se hekamkamnadi

17 Na taukaitalasam saesaena ma kana bodao Sadusiya tamowaidiyao,
siya se kaikalomagigilikalili.
18 Ede apostolo wa se haidi se toledi numatutuguduyena.
19 Na boniyaina ne unai Guiyau yona anelu hesau numatutugudu wa
kamwasadiyao ye sokedi na apostolo wa ye woyahepesadi na ye wane,
20 “Kwa lau kwa mwalae Numa Tabuna bakubakuna ne unai kwa tolo na
mauli hauhauna wasana maudoina kwa duwai tamowai udiyedi.”
21 Mala ye tom kabo apostolo wa se mwalaesae Numa Tabuna bakubakuna
wa unai se tolo na se hetubu se lauguguya. Na taukaitalasam saesaena ma
kana bodao se lage Sunedeli numana unai. Ede Sunedeli tamowaidiyao
yo Isalaela yodi babadao maudoidi se yogagogoidi. Na kabo wasa se
hetamalilaei bena apostolo wa se woyaidima.
22 Na Numa Tabuna yona polisi se lau numatutugudu wa unai meta
apostolo wa se dalahaiko, ede se uyo kadi tanuwaga yo taukaitalasam
tauwoyaidi yodi se hedehedede
23 se wane, “Numatutugudu wa gudugudu na, yo taukitakitahetetena se
totolo, na keda wa ka soke meta nige tamowai hesau ka kita.”
24 Numa Tabuna yona polisi kadi tanuwaga yo taukaitalasam tauwoyaidi
wasa wa se lapui meta se nuwapwanopwano yo se nuwanuwatu saha kabo
ye tubu.
25 Na kabo tamowai hesau ye laoma ede ye wane, “Numatutugudu unai
tamowai kwa guduidi wa, meta siya ede Numa Tabuna ne unai se laulau-
guguya boda udiyedi!”
26 Ede polisi kadi tanuwaga wa maiyadi se lau apostolo wa se woyaidima,
na nige se kabihenayaidi, matawuwuna ede se matausi tamowai wa udiyedi
madai se hekalawekudi.
27 Apostolo wa se woyaidima Sunedeli unai se hetolodi na taukaitalasam
saesaena wa ye henamaiyeidi ye wane,
28 “Ka laugagayoigomiu bena tabu Yesu hesana unai kwa laulauhekata,
na iyamo yomi lauhekata wa Yelusalema ye hemwayauyako. Yo hinage
tamowai ne yona boita giluna bena kwa tole kalimaiyena.”
29 Petelo yo apostolo wa se wane, “Nige gonowana tamowai ka kawak-
abiyeidi, na Yaubada mo ka kawakabiyei.
30 Komiu Yesu kwa hekabasi sataulo unai na ye boita, na boitaena tamadao
yodi Yaubada iya ye hetolo'uyoi.
31 Yaubada iya ye hai na ye tole nimatutuna unai. Ye hemala wasawasa
yo tauhemahemauli, bena Isalaela ye saguidi na se nuwabui na yodi yababa
kabo Yaubada ye nuwatugabaedi.
32 Ginauli ta tauhemamohoiyedi ede kai yo hinage Yaluwa Tabuna. Iya ede
Yaubada yona kainauya taukawakabiyena udiyedi.”
33 Hedehedede wa se lapui ede se koipilikalili na se henuwa bena se
koihemwaloidi.
34 Na Sunedeli unai Paliseya tamowaina hesau hesana Gamaliyela, iya
meta laugagayo taulauhekataena saesaena hesau tamowai maudoidi se
hekasisikaliliyei. Iya ye tolo na ye hedede bena mahana kubwakubwa mo
tatao ne se hepesadi dagela ne unai.
35 Na kabo ye hetubu ye hedehedede, ye wane, “Isalaela tataodi, bena kwa
nuwanuwatunamwanamwa saha bena kwa ginauli tatao ne udiyedi.
36 Bolimai hisa se lauko Tudasi ye taumasalaha na ye hedede bena iya
tamowai lakilakina hesau, ede tamowai badodi 400 se hemuliwatani. Na

Loma yodi tau'iyala iya se unui na tauhemuliwatanina wa se hailauyedi. Ede yona woyawoya wa nige kaniyona.
37 Iya mulinaena, hasiliyawasi huyana ne unai, Yudasi Galili tamowaina
ye tolosaema na boda ye woyaidi bena Loma tamowaidiyao se iyalaidi. Na
iya hinage se unui, na tauhemuliwatanina wa hinage se hailauyedi.
38 Unai ya hekatagomiu: Tabu saha hesau kwa ginauli taulauhetala ne
udiyedi. Kwa kabigabaeidi na se lau. Taba yodi nuwatu yo yodi paisowa
ne tamowaigaibu hesau yona nuwatu, kabo ye kaiyawasi.
39 Na ena Yaubada unai ye laoma, meta nige gonowana kwa hekaiyawa-
sidi, na ena kwa hekaiyawasidi meta komiu Yaubada unai tauhaikabi."
[(40)] **Yona hedehedede wa se lauwatani
40 na apostolo wa se yoganeidi se mwalae. Na se hededelau yodi tau-
paisowa udiyedi na wipi unai se pidilidi. Na kabo hedehedede bayabayaona
se moseidi tabu huya hesau Yesu hesanaena se lauguguya'uyo. Na kabo se
kabigabaedi na se lau.
41 Apostolo wa Sunedeli unai se dalahai ma gwaugwauyaladi,
matawuwuna Yaubada ye kitahenamwadi na Yesu hesanaena se
kamkamna.
42 Mayadai badobado Numa Tabuna bakubakuna unai yo hinage
taukawamamohoi yodi numa udiyedi yodi lauhekata wa nige ye kaiyawasi
yo wasa namwanamwana se duwaduwai meta Yesu iya Yaubada yona
kaisunuwa tamowaina ede.

6

Apostolo tausaguidi haligigi-labui se kaisunuwaidi

1 Mayadaidi ne udiyedi tauhemuliwatani kadi boda wa ye laki ye
lau. Luwadiyena, hekadiyo meta Dius tamowaidiyao taukalina Giliki,
yo hekadiyo siya taukalina Hebelu. Mayadai kesega kesega meta kai se
giyagiyahi, na taukalina Giliki yodi wabuwabu wa se soisoihemulidi. Unai
taukalina Giliki wa se hetalapili taukalina Hebelu wa udiyedi.
2 Ede apostolo saudoudoi-labui wa tauhemuliwatani maudoidi se yoga-
gogoidi na se wane, "Nige ye namwa bena Yaubada kalinana paisowana ka
hekaiyawasi na ka kitalau kai giyahina unai.
3 Unai, kagu kahao, bodamiu ta udiyedi tamowai haligigi-labui
kwa kaisunuwaidi, siya meta bena tamowai maudoina yodi hekasisi
tamowaidiyao, yo tamowai sibasibadiyao, yo hinage Yaluwa Tabuna ye
hemwayaudi. Paisowa ne kabo ka moselaei udiyedi,
4 na kai apostolo kabo ka kitalau tapwalolo yo wasaduwai mo unai."
5 Boda maudoina apostolo yodi nuwatu wa se kawanamwanamwaei. Unai
ede Setepano se kaisunuwaei, iya tausunumabayao yo Yaluwa Tabuna ye
hemwayau. Na kabo Pilipo, Polokolasi, Nikenowa, Timona, Palamenasi, yo
Nikolasi. Na Nikolasi iya Antiyoka tamowaina nabada wa unai ye nuwabui
ye hemala Dius.
6 Kabo tamowai wa se laedi apostolo wa udiyedi, na nimadi se tolesaedi
kewadiyena na yodi se tapwalolo.
7 Kabo Yaubada wasana wa ye laki ye lau, na Yelusalema unai Yesu
tauhemuliwatanina boda wa ye laki ye lau, yo hinage taukaitalasam bodana
lakilakina Yesu se sunumaei yo se kawakabiyei.

Dius tamowaidiyao hekadi Setepano maiyadi se haikawayagala

** **5:39:** Buka hekadiyo udiyedi, lausoisoina 40 ye hetubu inai.

8 Na Yaubada yona kainauya ye mosei Setepano unai meta ye hegigibwali,
ede laulau gigigigibwalidi saesaedi ye ginaulidi boda luwadiyena.
9 Na tamowai hekadi maidadi Setepano se haikawayagala, siya meta
sunago hesau tamowaidiyao, na sunago wa hesana ede “Yailihai Ta-
mowaidiyao”. Tauhaikawayagala wa yodi kabalaoma ede Sailini yo Ale-
sandiliya yo teha Silisiya yo teha Eisiya.
10 Yodi haikawayagala wa unai nige gonowana Setepano se saedikwai
matawuwuna ede Yaluwa Tabuna ye hesibasiba.
11 Kabo nuwatuwadawadamyena tamowai hekadiyo se nuwakoidi bena
kabo se hedede se wane, “Setepano yona hedehededе ka lapui meta Mose
yo Yaubada ye hededeheyababadi.”
12 Na kabo boda yo yodi tamowai lakilakidiyao, yo hinage laugagayo
taulauhekataena nuwadiyao se hesaedi, na Setepano se kabihekahini na se
woyalaei Sunedeli unai.
13 Na tamowai hekadiyo se woyaidima na hedehededelupolupo maudoidi
se hedededi, se wane, “Teina tamowai ta meta huya maudoina Numa
Tabuna yo hinage Mose yona laugagayo ye hedehededeheyababadi.
14 Matawuwuna ede yona hedehededе ka lapui meta ye wane, Yesu
Nasaleta tamowaina kabo Numa Tabuna ta ye hetatagwaligwali na kabikabi
beyabeyadi Mose ye haidima wa kabo ye buidi.”
15 Na Sunedeli yona koigogo unai taututuli wa se kaikewadudulai
Setepano se kita, na kana kao se kita meta doha anelu.

7

Setepano yona hedehededе Sunedeli unai

1 Na taukaitalasam saesaena Setepano ye henamaiyei, “Hedehededem ta
meta mamohoi?”
2 Na Setepano ye wane, “Kagu kahao yo tamaguwao, kwa lapulapui.
Yoda Yaubada dididididigana ye taumasalaha kada kulutubu Abelahama unai
huyana sola ye miyamiya Mesopotamiya unai, nige sola ye dalahai ye lau
Halana.
3 Yaubada ye hededelau unai ye wane, ‘Kam bodao yo yom magai ku
laugabaedi na ku lau magai hesau kabo ya hekitago.’
4 Kabo teha Mesopotamiya yo yona magai** wa ye laugabaei na ye lau
Halana unai ye miya, kana siga Abelahama tamana ye boita. Na kabo
Yaubada ye hetamali ye laoma teina yoda magai ta unai ye miya.
5 Na Yaubada nige tano hesau ye mosei Abelahama, nige bena teuna. Na
ye hededehesunumamoei meta kabo tano ne ye mosei iya yo kana isimulitao
udiyedi. Na huyana ne unai sola nige Abelahama natuna.
6 Yo hinage Yaubada ye hededenonohai meta Abelahama kana isimulita
kabo se lau tamowai hekadiyo yodi magai unai se miya na menai kabo se
hemala laolaoma. Temenai kabo se hemala magai ne tamowaidiyao yodi
heyayai tauhaidi na se kabihenayaidi bolimai 400.
7 Na kabo Yaubada yona hedehededе ye tubei ye wane, ‘Magai ne ta-
mowaidiyao kabo ya hekamkamnadi, na mulina ne unai kabo kam isimulita
magai ne se laugabaei na se laoma teina teha ta unai kabo se taba'ohu
kaliguwai.’

** **7:4:** *Yona magai:* Abelahama yona magai mamohoina meta Ulu, iya ede Kaladiya tamowaidi yodi tehaena. Teha ne hesana hesau ede Mesopotamiya (Genese 11:28,31 yo 15:7).

8 Na kabo pelitome ye mosei Abelahama, meta yodi talam wa** se
hemamohoiyei. Na kabo Abelahama natuna Isako ye labasi, na mayadai
hehaligigi-haiyonana (8) unai ye hepelitome. Na kabo Isako iya natuna
Yakobo ye labasi, na iya natunao ede tamadao saudoudoi-labui, na mau-
doidi se hepelitomedi.
9 Yakobo natunao wa kadi kaha Yosepa se kaikalomagigiliyei na se lokune-
gabaei ye lau Aikupito na ye hemala yodi heyayai tauhaina. Na Yaubada
meta iya maiyana
10 na ye gilihai yona pilipili maudoidi udiyedi, yo hinage ye hesonoga. Ede
Aikupito yodi wasawasa Palao kabo Yosepa ye tolesae ye hemala Aikupito
maudoina yo hinage wasawasa wa yona numa** kadi tanuwaga.
11 Na kabo hasahasali ye tubu Aikupito yo Kanana udiyedi meta
kamkamna lakilakina, na tamadao meta nige gonowana kai se lobai.
12 Na Yakobo wasa ye lapui meta Aikupito unai sola kai maudoina, ede
kada kulutubu iya natunao ye hetamalidi se lau menai bena kai se hemaisa.
13 Yodi huyakaitaumana helabuina unai Yosepa ye hededehe-
masalaha'uyoi kalidiyena meta iya kadi kaha. Menai kabo Palao Yosepa
kana bodao kabidi ye kata.
14 Na kabo Yosepa kalina ye hetamali tamana Yakobo yo kana bodao
maudoidi se laoma Aikupito, badodi meta 75.
15 Ede Yakobo ma kana bodao se lau Aikupito unai se miya. Temenai
Yakobo ye boita, na kabo tamadao hinage se boita.
16 Tauboita wa sinalediyao se baheidi se uyo Sekema magaina unai.
Temenai, Abelahama beyabeyana Hamala natunao udiyedi duha hesau ye
hemaisa, yona bwayabwaya. Unai kabo se toledi."**
17 *[Na kabo Setepano ye hedehededе ye wane,]* "Mayadaina ye hanahanau
Yaubada yona hededehesunuma Abelahama unai kabo ye hemamohoiyei
meta kabo tano ye mosei kana isimulita udiyedi, ede kada boda Aikupito
unai wa meta ye laki ye lau.
18 Na kabo wasawasa hesau ye tolo Aikupito ye kitahetete. Na iya meta
nige Yosepa kabina ye kata.
19 Teina wasawasa ta kada bodao wa ye lupoidi yo ye hekamkamnadi, na
ye lauhelilidi natudiyao labahauhaudi numa dageladi udiyedi se toledi na
bena kabo unai se boita.
20 Huyana ne unai Mose se labasi,** na iya meta wawaya
namwanamwana Yaubada matanaena. Nawalai haiyona udiyedi tamana
yona numaena se kitahetete.
21 Huyana Mose se tolehesuwala dagelaena Palao natuna sine ye lobai na
ye hai ye kabihelaki ye hemala natuna.
22 Mose meta Aikupito yodi sonoga yo yodi sibasiba maudoidi se hekata na
ye haidi, na ye hemala taukulukulu namwanamwana.
23 Huyana Mose yona bolimai 40, meta nuwana ye hineli bena yona hali
Isalaela tamowaidiyao ye kitadi.

** **7:8:** *Yodi talam wa* wasana meta Genese 17 unai ta hasili. ** **7:10:** *Yona numa* wa Palao yo mwanenao yo natunao yo yona taupaisowa yodi kabamiya magaina. ** **7:16:** Setepano hedehededе labui ne ye tolekesegaidi. Sekema unai Yakobo tano hesau ye hemaisa Hamala natunao udiyedi (Genese 33:19). Na Abelahama Hebelona unai duha hesau ye hemaisa Epelona Hito tamowaina unai, bena yona bwayabwaya (Genese 23:15-18). Setepano yona hedehededе taulapuina wa, siya wasa maudoina wa kabina se katako, yo hinage kabina se kata meta Yakobo se tole Abelahama yodi kabatolena duhana unai (Genese 50:13), na Yosepa se tole Sekema unai (Yosuwa 24:30). ** **7:20:** *Mose se labasi* wasana ede Esodo 1—2udiyedi ku hasili.

24 Mayadaina ne unai Mose matanaena Aikupito tamowaina hesau ye
tolo na Isalaela tamowaina ye kabihenayai. Ede ye gilihai na Aikupito
tamowaina wa ye koihemwaloi.
25 Mose yona nuwatu bena kana bodao wa kabo se kitalobai meta Yaubada
iya ye hepaisowa na kabo ye gilihaidi. Iyamo nige se kitalobai.
26 Mayadai hesauna kabo Isalaela tamowaidi labui ye kitadi se haihaikabi,
ede ye hededelau udiyedi bena nuwadi ye hededehetaludi ye wane, 'Tatao,
teina ta ma kam kaha. Tabu kwa hewahewaiunu'uyoigomiu!'
27 Na hesauna, kana kaha ye kabihenayai'usei wa, Mose ye kabitepanei
na ye hededelau unai ye wane, 'Kaiteya ye hetologo kama tanuwaga yo
tautolehedudulaigai?
28 Bena ku koihemwaloigau, doha lahi Aikupito tamowaina ku koi-
hemwaloi wa?' *(Esodo*
2:14)
29 Mose hedehedede wa ye lapui ede ye wasabu na Aikupito ye laugabaei
ye lau Midiyana unai ye miya, meta ye hemala laolaoma. Menai ye tawasola
na natunao loheloheyao labui ye labasidi.
30 Bolimai 40 se lau, na Mose meta balabala hesau unai Sinai kudulina
dedekanaena. Na anelu ye taumasalaha kaiwa hesau unai, na kana kao
doha kaiwa ye kalapululu.
31 Mose kaiwa wa ye kita ede ye siliyata. Ye sigilau dedekana wa unai bena
ye kitanamwanamwaei, na Yaubada kalinana ye lapui ye wane,
32 'Yau meta kam kulutubu yodi Yaubada, Abelahama, Isako, yo Yakobo
yodi Yaubada.' *(Esodo 3:6)* Mose ye matausi yo ye tabutabubu, na nige ye
henuwa ye kaikewalau.
33 Na Guiyau ye hededelau unai ye wane, 'Kam sendolo ne ku haigabaeidi,
matawuwuna ede teina meta tano tabuna.
34 Kagu bodao ya kitadi meta se kamkamnakalili Aikupito unai. Yodi dou
ya lapuidi na ya dobima bena ya gilihaidi. Unai, Mose, kabo ya hetamaligo
ku uyo Aikupito.' *(Esodo 3:5,7,8,10)*
35 Mose iya tamowaina ede Isalaela tamowaidi se hededehesuwala se
wane, 'Kaiteya ye hetologo kama tanuwaga yo tautolehedudulaigai?' Na
Yaubada yona anelu ye taumasalaha kaiwa kalakalasina wa unai, na Mose
ye hetamali ye uyo Isalaela bodadi kadi tanuwaga yo taugilihaidi.
36 Iya Aikupito unai Isalaela bodana wa ye woyahaidi, meta laulau gigigi-
gibwalidi ye ginaulidi Aikupito unai yo Gabwa Pulupululuna unai yo hinage
balabalaena bolimai 40 luwadiyena.
37 Teina Mose ta, iya ede tamowaina ye hededehemasalaha Isalaela
udiyedi ye wane, 'Yaubada kabo peloweta hesau ye hetamaliyama doha yau.
Iya meta kada boda ta unai kabo ye tubusaema.' *(Dutelonomi 18:15)*
38 Yo iya tamadao bodadi maiyadi se miya balabalagaibuyena, yo hinage
anelu maiyana se hedehededе Sinai kudulina unai. Anelu wa hedehededе
maumaulina ye mosei Mose unai bena kabo ye hekawadima kalidaena.
39 Na kada kulutubu nige se henuwa Mose se kawakabiyei, na iya se subu
na nuwadi se uyo Aikupito.
40 Ede se hededelau Aloni unai se wane, 'Yoda yaubada ku ginaulidi kabo
se kedabagunaida, matawuwuna teina Mose ta Aikupito unai ye woyahaida
ta, nige kabina ta kata saha ye tubu kalinawai.' *(Esodo 32:1)*
41 Mayadaidiyao ne udiyedi koitau se ginauli kana kao doha bulumakau
natuna, na unai se kaitalasam, yo nimadi unai saha se ginauli wa meta unai
se gwauyalakalili.

42 Ede Yaubada ye miyasuwalaedi na ye mosegabaedi na mahana,
nawalai, yo kipwala udiyedi se taba'ohu. Doha peloweta yodi buka unai se
kulihemasalahayako:
‘Isalaela tamowaidi, balabalaena kwa sae kwa dobi bolimai 40,
na yau kaliguyena kwa kaitalasam e nige?
43 Moleki** yona kabataba'ohu kwa lausini,
yo yomi yaubada Lepani** yona kipwala hinage,
meta koitau kwa bom kwa ginaulidi bena kwa taba'ohu udiyedi.
Unai kabo ya hetamaligomiu kwa lau Babiloni unai kabo kwa miya.’ *(Amosi 5:25-27)*
44 Balabalaena tamadao yodi kabalau maudoina unai meta Yaubada ka-
bataba'ohuina tentina se bahei maiyadi. Kabataba'ohu wa Mose ye ginauli
meta tautau Yaubada ye hekita wa unai ye ginauliwatani.
45 Na tamadao Yaubada kabataba'ohuina wa se bahei na Yosuwa ye
woyaidi se laoma inai na tano ta tamowaidiyao Yaubada ye henakuhepesadi
na siya tano ta se hai. Na Yaubada kabataba'ohuina wa inai se hepaisowa ye
lau ee Dawida yona huyaena.
46 Na Dawida meta Yaubada yona nuwanamwa tamowaina, na ye
kaibwada Yaubada unai taba ye talam na Yakobo yona Yaubada** yona
kabamiya numana ye ginauli.
47 Na numa wa tauginaulina ede Solomona.**
48 Na iyamo Yaubada saesaekalilina taba nige tatao nimadiyena numa se
ginauli unai ye miya. Doha peloweta ye hededeyako ye wane,
49 ‘Yaubada ye hedede ye wane,
“Yogu kabatuli ede galewa,
na kaegu kabatolena ede tanoubu.
Unai numa sahasahana bena ku ginauli yogu kabamiya?
Yo haedi bena yogu kabakaiyawasi?
50 Matawuwuna ginauli maudoidi ta tauginaulidi ede yau.” ’ ” *(Aisaiya 66:1-2)*
51 *[Kabo Setepano yona hedehededе wa ye tubei ye wane,]* “Komiu nuwamiu
se kwailolokalili! Nuwamiu yo beyamiu nige kwa hepelitomedi. Komiu
doha tamamiyao wa: Huya maudoina Yaluwa Tabuna kwa laukwatak-
wataei.
52 Tamamiyao wa meta peloweta maudoidi se hewaiunudi yo Tamowai
Dudulaina yona laoma tauhededehemasalahana tamowaidiyao se un-
uhemwaloidi. Na komiu hinage Keliso kana kwa walohai na kwa un-
uhemwaloi.
53 Komiu Yaubada yona laugagayo tauhaina ede. Anelu udiyedi ye laoma,
na nige kwa kawakabiyei.”
54 Setepano yona hedehededе wa unai Sunedeli numana unai taumiya wa
se koipilikalili na kadi kao se heyababadi.
55 Na Yaluwa Tabuna Setepano ye hemwayau, na ye kaikewasae galewa
ne meta Yaubada yona didiga ye kita, yo Yesu ye totolo Yaubada nimatutuna
wa unai.

** **7:43:** *Moleki* meta Kanana tamowaidi yodi yaubada hesau. Yodi taba'ohuina kana kao ede koitauna yona numa gagilina se ginauli na diyadiyali unai se bahei. ** **7:43:** *Lepani* hinage yaubadalupolupo hesau, meta Aikupito tamowaidiyao unai se tabataba'ohu. ** **7:46:** *Yakobo yona Yaubada* meta Yaubada kesegana iya ede Dawida ye kaibwada unai na yona kabamiya numana ye ginauli (2 Samuwela 7). ** **7:47:** Numa Tabuna ginaulina wasana meta 1 Kin 6—8udiyedi.

56 Na ye wane, “Kwa kaikewasae, galewa kamwasana ne meta sokesokena,
na Tau Natuna ya kita ye totolo Yaubada nimatutuna ne unai.”
57 Setepano yona hedehededе wa unai se yogahigudugudui na beyadiyao
se kabigudugudуidi. Na maudoidi nuwadi kesega, se heloi se lau hesabana
58 na se tabehepesalaei magai wa dagelana unai, na se hetubu se
hekalaweku. Na taulauhegilulupolupo wa kadi kwama se haigabaedi na se
toledi hewali hesau hesana Saulo kaena wa unai.
59 Tatao wa Setepano se hekahekalaweku na ye tapwalolo, “Guiyau Yesu,
yaluwagu ta ku hai!”
60 Kabo ye tulibono na kalinalakilakiyena ye wane, “Guiyau, tatao ta yodi
yababa ta unai tabu ku hegiludi.” Na ye gulidobi ede ye boita.
[(8:1)] Na Saulo Setepano yona boita ye kawanamwanamwaei.**

8

Dius yodi tauwoyawoya taukawamamohoi wa se kabihenayaidi

1 Mayadaina ne unai Dius tamowaidiyao se hetubu taukawamamohoi bo-
dana wa Yelusalema unai se hekamkamnadi.** Ede maudoidi se wasabug-
waligwali se lau Yudeya yo Samaliya magaidi udiyedi, na apostolo wa se
bom mo se bawabawa.
2 Na tausunuma namwanamwadi hekadi se laoma Setepano se bahei se
lau se toletoletau yo sabina se dou.
3 Na Saulo taukawamamohoi bodadi wa ye hetubu ye kabihenayaidi.
Ye lau numa kesega kesega unai tatao yo sinesineo ye tabehepesadi na
numatutugudu unai ye toledi.

Pilipo ye lauguguya Samaliya unai

4 Taukawamamohoi Yelusalema se wasabugabaei wa Yesu wasana se
duwaduwai yodi kabalauyena.
5 Na Pilipo ye dobi magai lakilakina Samaliya unai, na wasa ye hededehe-
masalaha meta Yesu Yaubada yona kaisunuwa tamowaina ede.
6 Boda wa laulau gigigigibwalidi ye ginaulidi se kitadi ede se lapula-
puinamwanamwa yona hedehededе wa unai.
7 Tamowai gwaudi udiyedi yaluwa bikibikidi se pesa na se douyogayogahi,
yo hinage tamowai bunibunidi se bado se namwanamwa.
8 Unai magai maudoina wa se gwauyalakalili.

Taukobakoba Simona wasana

9 Tamowai hesau hesana Simona Samaliya unai ye bawabawa. Iya
taukobakoba hesau, na tamowai maudoidi iya se nokoei. Na ye bom ye
hededehesae'uyoi bena iya tamowai lakilakina hesau.
10 Samaliya tamowaidi maudoidi yodi nuwatu se lau iya unai, hekadi
tamowaigaibu, hekadi tamowai saesaekalilidi, na se hededе se wane, “Iya
meta Yaubada yona gigibwali, iya ede ta wane gigibwali lakilakina.”
11 Huya lohalohakalili yona laulau gigigigibwalidi debadiyena se noko,
unai se hemuhemuliwatani.
12 Na huyana Pilipo Yaubada yona basileiya yo Keliso Yesu wasana
namwanamwana ye hedehededei kabo sinesineo yo tatao wa se kawa-
mamohoiyei, na kabo Pilipo ye hebabatisoidi.

** **7:60:** *Na Saulo Setepano yona boita ye kawanamwanamwaei:* Hedehededе ta buka hekadi se tole peina 8 lausoisoina 1 unai. ** **8:1:** *Taukawamamohoi* siya ede Dius tamowaidiyao Yesu tausunumaena, na tauhekamkamnadi ede Dius hekadiyo nige Yesu tausunumaena.

13 Simona hinage ye kawamamohoi ede ye babatiso. Na kabo Pilipo ye
hemuhemuliwatani, na Pilipo laulau gigigigibwalidi ye ginaulidi ye kitadi
meta ye nokokalili.
14 Kabo apostolo Yelusalema unai wasa se lapui meta Samaliya tamowaidi
Yaubada wasana se kawamamohoiyei, ede Petelo yo Yowane se hetamalidi
se lau kalidiyena.
15 Apostolo labui wa se lage magai ne unai, ede taukawamamohoi yodi se
tapwalolo bena Yaluwa Tabuna kabo se hai.
16 Kaniyona ede Yaluwa Tabuna sola nige ye dobima kalidiyena, na Guiyau
Yesu mo hesanaena se babatiso.
17 Petelo yo Yowane se tapwalolo ye gehe, kabo nimadi se tolesaedi
taukawamamohoi wa udiyedi, ede Yaluwa Tabuna se hai.
18 Na Simona apostolo wa ye kitadi nimadi se tolesaedi tamowai wa kuludi
udiyedi na Yaluwa Tabuna se hai, ede ye hededelau apostolo wa udiyedi
bena kabo gigibwali wa ye hemaisa moniyena,
19 na ye wane, “Hinage gigibwali ne kwa haiyama, na kabo nimagu ta ya
tolesae tamowai kewadi ne udiyedi na Yaluwa Tabuna se hai.”
20 Na Petelo ye wane, “Idohagi to yom nuwatu bena Yaubada yona kain-
auya moni unai ku hemaisa. Unai yom moni ne ku hai na ye namwa mo ku
mwaloi!
21 Nige yom tupwa hesau teina paisowa ta unai, matawuwuna ede
Yaubada matanaena nuwam ne nige ye dudulai.
22 Ku nuwabui yo yom nuwatu yabayababana ne ku hekaiyawasi, na
Yaubada unai ku tapwalolo taba yom nuwatu yabayababana wa ye nuwatu-
gabaei.
23 Na ya kitago meta kaikalomagigili ye nuhuligo, yo yababa ye kabi-
hekahinigo.”
24 Ede Simona ye hedehededelau Petelo yo Yowane udiyedi ye wane, “Yogu
kwa kaibwada Guiyau unai, na ginauli saha kwa hetahetaladi wa kabo taba
nige se tubu kaliguyena.”
25 Kabo Petelo yo Yowane Guiyau wasana se guguyaei yo se hededе-
hemasalaha magai lakilakina Samaliya unai, na huyana se gehe kabo se
dalahai se uyo Yelusalema, na yodi kabalauyena Yaubada wasana se duwai
magai hekadiyo udiyedi teha Samaliya unai.

Pilipo ye wasaduwai Itiyopiya tamowaina unai

26 Kabo Guiyau yona anelu hesau ye hededelau Pilipo unai ye wane, “Ku
lau tupwa yawana balabala ne unai na keda ye lau Yelusalema unai na ye
dobi Gasa ku lobai.”
27 Unai Pilipo ye dalahai ye lau. Keda wa unai Itiyopiya tamowaina hesau
ye lobai. Iya meta yunika, na iya tamowai lakilakina yo gigigigibwalina
hesau, Itiyopiya yodi wasawasa sinena Kendeisi** yona moni yo gogo
hekadi taukitahetetedi. Ye lauko Yelusalema unai Yaubada ye taba'ohui,
28 na ye uyo'uyo yona magai, meta yona kaliyota** unai ye gelu ye laulau
na peloweta Aisaiya yona buka ye hasihasili.
29 Na Yaluwa Pilipo yona ye hedehedede ye wane, “Ku lau tenem kaliyota
ne dedekana ne unai.”

** **8:27:** *Kendeisi* meta nige waihiu ne hesana, na Itiyopiya kalinadiyena kaniyona ede *wasawasa sinena.* Dimdim unai se kuli *Candace* yo *Kandake*, na Suau unai se kuli *Kanaki.* ** **8:28:** *Kaliyota:* Dimdim unai ta wane *chariot*, meta kabakadau hosi ye tabetabei keda lakilakidi udiyedi.

30 Ede Pilipo ye heloi ye lau kaliyota wa dedekana ne unai, na tamowai wa
kalinana ye lapui peloweta Aisaiya yona buka ye hasihasili. Ede ye henamai
ye wane, “Saha ku hasihasili ne nuwam ne unai ye masalaha?”
31 Na tamowai wa ye wane, “Idohagi na kabo kabina ya kata? Kabo kaiteya
ye hededehesibasibagau?” Ede Pilipo ye kaibwadai na ye mwalaesae kaliy-
ota wa unai maiyana se tuli.
32 Na buka ye hasili wa ede teina:

Iya se woyai se laei se unui doha mamoe,**
na ye mwanomwanou doha mamoe natuna ye mwanomwanou na
wiyana se bolihai, nige saha ye hedede.
33 Iya se toledobiyei,
nige yona dudulai hesau se mosei.
Nige kana isimulita hesau,
matawuwuna yona mauli tanoubu ta unai se hekaiyawasi. *(Aisaiya
53:7-8)*

34 Yunika wa ye henamai Pilipo unai ye wane, “Taba gonowana yogu ku
hedehedede? Peloweta ne meta iya ye bom ye hetahetala'uyoi o tamowai
hesau?”
35 Na Pilipo Aisaiya yona kulikuli wa unai ye hetubu na Yesu wasana
namwanamwana yona ye hedehedede.
36-37 Yodi kabalau wa unai waila kipuna hesau unai se lage. Na yunika
wa ye hedehedede ye wane, “Waila ede teina. Taba gonowana ku hebabati-
soigau?”**
38 Kabo ye hedede kaliyota wa se hekaiyawasi. Na se dobi waila wa unai
ede Pilipo iya ye hebabatisoi.
39 Waila wa unai se gayosae ede Guiyau Yaluwana Pilipo ye haigabai.
Yunika wa Pilipo nige ye kita'uyoi, na iyamo yona kabalau wa unai meta ma
gwaugwauyalana.
40 Na Pilipo ye bom ye taumasalaha Asotasi unai na ye dalahai'uyo Sisaliya
hesabana na yona kabalau wa unai Yesu wasana namwanamwana ye
wasaduwaiyei magai wa udiyedi. Ye lauguguya ye lau ee Sisaliya unai ye
lage.

9

Saulo ye nuwabui

1 Yelusalema unai Saulo sola Guiyau tauhemuliwatanina wa ye hededе-
hemahematausidi bena ye koihemwaloidi. Ye lau taukaitalasam saesaena
unai
2 na ye kaibwadai taba yona talam ye ginauli na leta ye kuli na ye
mosei Saulo kabo ye laei Damaseko Dius tamowaidiyao ye hekitadi, na ena
menai Guiyau tausunumaena hekadi ye lobaidi meta kabo ye haidi ye laedi
Yelusalema na ye toledi numatutugudu unai.
3 Saulo ye dalahai ye lau Damaseko hesabana. Magai wa ye hanahanawui,
na makesega mala lakilakina galewa ne unai ye sinadobima Saulo kewana
ne unai.
4 Ede ye gulidobi bwatano wa unai na kalina hesau ye lapui ye wane,
“Saulo! Saulo! Idohagi to ku hekamkamnagau ta?”

** **8:32:** *Doha mamoe:* Mamoe yodi laulau meta huyana tamowai hesau se laei bena kabo wiyana se boli o se unui meta nige gonowana ye koipili. ** **8:36-37:** Lausoisoi 37 kulikuli beyabeyadiyao maudoidi udiyedi nige se kuli, na hisahisadi mo se kuli: *Na Pilipo ye wane, “Ena ku kawamamohoi nuwam maudoina, kabo ku babatiso.” Ede yunika wa ye wane, “Ya kawamamohoi meta Yesu Keliso iya Yaubada Natuna.”*

5 Saulo ye wane, “Guiyau, kowa kaiteya?” Na kalina wa ye hedehed-
ede'uyo ye wane, “Yau ede Yesu ku hekamkamnagau ta.
6 Ku tolo na ku lau Damaseko, menai kabo tamowai hesau ye hededelaowa
saha bena kabo ku ginauli.”
7 Saulo kana bodao wa se siliyatakalili na nige gonowana saha hesau se
hedede, matawuwuna kalina wa daguguna se lapui na tamowaina nige se
kita.
8 Saulo se kabihetolo na matana ye helaladi, iyamo nige gonowana saha
hesau ye kita. Ede se kabinimai na se woyai se lau Damaseko.
9 Menai mayadai haiyona unai nige gonowana saha hesau ye kita, nige kai
ye kai, yo nige waila ye numa.
10 Damaseko unai Yesu tauhemuliwatanina hesau hesana Ananiya. Keno-
suwaiyena Guiyau ye hedehededelau unai ye wane, “Ananiya!” Na Ananiya
ye wane, “Guiyau, yau ede teina.”
11 Na Guiyau ye wane, “Ku tolo! Keda Dudulaina** unai ku lau Yudasi yona
numa, na menai kabo Tasusi tamowaina hesau hesana Saulo ku kita. Iya ede
menai ye tapwatapwalolo.
12 Saulo yona tapwaloloyena na tautau hesau ya hekita meta tamowai
hesau hesana Ananiya kabo ye lau iya unai na nimana ye tolesaedi kewana
ne unai, kabo matana wa se namwanamwa'uyo.”
13 Na Ananiya ye wane, “Guiyau, tamowai se bado udiyedi hedehedede
ya lapuidi meta teina tamowai ta Yelusalema unai laulau yabayababadi
udoi'udoi ye ginaulidi yom tamowai** kalidiyena.
14 Na taukaitalasam tauwoyaidi udiyedi gigibwali ye hai na ye laoma
Damaseko bena hesamyena tauyogayogasaewa** maudoidi kabo ye haidi
na ye toledi numatutugudu unai.”
15 Guiyau ye hedehededelau Ananiya unai ye wane, “Ku lau, matawuwuna
ede yau yogu kaisunuwa tamowaina ede iya, kabo wasagu ta ye laei dagela
tamowaidiyao yo yodi wasawasa udiyedi, yo hinage Isalaela tamowaidiyao
udiyedi.
16 Na iya kabo ya hekita meta hesagu ta debanaena kabo ye kamkamna.”
17 Ede Ananiya ye lau Yudasi yona numa unai ye mwalae na nimana ye
tolesaedi Saulo kewanaena na ye wane, “Kagu kaha Saulo! Guiyau Yesu,
yom laoma wa unai ye taumasalaha kalimyena wa, iya ye hetamaligau ya
laoma kalimwai ta, kabo matam ta se namwanamwa'uyo yo hinage Yaluwa
Tabuna kabo ye hemwayaugo.”
18 Mahanana ne unai ginauli hesau kana kao doha yama konahidi Saulo
matana wa udiyedi se bekuhai, na gonowana ye kaikewa'uyo. Ede ye tolo
na ye babatiso.
19 Ye kaikai kabo yona bayao ye hai'uyoi.

Saulo Damaseko yo Yelusalema unai

Kabo Damaseko unai Yesu tauhemuliwatanina wa maidadi Saulo se miya
mayadai hisa,
20 na Saulo ye hetubu ye lauguguya sunago udiyedi ye wane, “Yesu meta
iya Yaubada Natuna.”
21 Taulapulapui maudoidi wa se siliyata yo se nuwapwanopwano na se
wane, “Teina tamowai ta meta Yelusalema unai taukawamamohoi Yesu unai

** **9:11:** *Keda Dudulaina* meta keda lakilakina hesana, magai Damaseko unai. ** **9:13:** *Yom tamowai* ne meta siya Yesu tauhemuliwatanina. Kalina Giliki unai Luka yona kulikuli meta tamowai tabudi. ** **9:14:** *Hesamyena tauyogayogasaewa:* Guiyau hesanaena tauyogayogasae meta hinage ta hedede ta wane, *taukawamamohoi.*

ye kabikabihenayaidi, yo hinage ye laoma inai bena Yesu tauhemuliwatanina ye haidi na ye laedi taukaitalasam tauwoyaidi udiyedi."
22 Na Saulo yona guguya ye bayao ye lau, na ye hededehemasalahanamwanamwaei meta Yesu iya Yaubada yona kaisunuwa tamowaina. Ede Dius Damaseko unai taumiya wa nuwadiyao se pwanopwano na nige gonowana kalinana se bui.
23 Saulo ye babawa huyalohaloha, na kabo Dius tamowaidiyao se koitalaliu bena iya se koihemwaloi.
24 Na iya yodi talaliu wasana ye lapui. Mayadai yo boniyai magai wa kedadiyao se kaikaikewaguduidi bena unai kabo Saulo se unuhemwaloi.
25 Ede boniyai hesau unai Saulo tauhemuliwatanina hekadiyo se hededelau iya unai na bosaena ye gelu. Kabo magai wa ganana windona unai se hedalolodobiyei na ye dalahai ye lau Yelusalema.
26 Saulo ye lage Yelusalema na ye kaipate bena ye lusae tauhemuliwatani wa udiyedi, iyamo se matausei matawuwuna ede nige se kawamamohoiyei meta iya tauhemuliwatani hesau.
27 Na Banaba Saulo ye woyaiyama apostolo wa udiyedi yo ye hededehemasalaha kalidiyena meta Damaseko kedana unai Saulo Guiyau ye kita yo Guiyau ye hededelau iya unai. Yo hinage ye hededehemasalaha meta Damaseko unai Yesu hesanaena ye lauguguya ma nuwabayaona.
28 Ede Saulo maiyadi se miya. Na Yelusalema magaina maudoina ye tauhetakikili, na Guiyau hesanaena ye laulauguguya.
29 Yo hinage Dius hekadi taukalina Giliki maiyanao se haikawayagala. Na se koitalaliu bena se koihemwaloi.
30 Na taukawamamohoi hedehededе wa se lapui ede se woyai se laei Sisaliya na menai se hetamali ye lau yona magai Tasusi.
31 Kabo Yudeya, Galili yo Samaliya udiyedi ekalesiya meta nuwadiyao se talu na daumwaliyena se miya. Yaubada yodi sunuma wa ye hebayaodi. Na Guiyau matausina unai se miya yo Yaluwa Tabuna ye henuwabayaodi, ede kadi boda wa ye laki ye lau.

Petelo Eneyasi ye henamwanamwa

32 Na Petelo ye taihile ye lau teha maudoina udiyedi taukawamamohoi ye kaitaumanaidi. Yona taihile wa unai ye lage magai hesau hesana Lida, unai Guiyau yona tamowai ye kitadi.
33 Na temenai tamowai hesau bunibunina ye lobai hesana ede Eneyasi. Bolimai haligigi-haiyona (8) unai nige gonowana yona kabakeno ye pesagabaei.
34 Petelo ye hededelau Eneyasi unai ye wane, "Yesu Keliso ye henamwanamwago. Ku tolo na yom kabakeno ne ku gwaugogoi." Mahanana ne unai ye namwanamwa.
35 Unai boda maudoidi Lida yo Salona udiyedi taumiya Eneyasi se kita ede se kawamamohoi Guiyau unai.

Petelo Dolekasi ye hetolo'uyoi boita unai

36 Yopa unai tauhemuliwatani sinena hesau hesana ede Tabita (kalina Giliki unai ta wane Dolekasi).** Huya maudoina yona laulau se namwa tamowai udiyedi yo taudehadeha ye sagukaliliyeidi.
37 Na ye kasiyebwa ede ye boita. Na sinalena wa se deuli na se tole numa wa heisi helabuina bilina hesau unai.

** **9:36:** *Tabita* meta kalina Alamaiki. *Tabita* yo *Dolekasi* kaniyodi kesega, iya ede Dimdim unai ta hedede *gazelle*, meta suisui hesau lagau taukaikaina, na kana kao ye namwakalili, doha gouti lakilakina.

38 Lida meta Yopa dedekanaena. Na tauhemuliwatani wa wasa se lapui
meta Petelo iya Lida unai, ede tatao labui se hetamalidi se lau Petelo unai se
wane, “Ku laoma ta laumwamwayau!”
39 Ede Petelo maiyadi se lau se lage meta se woyaei se sae bili wa unai. Na
wabuwabu hekadi Petelo se tolohetakikili na se doudou yo kadi kwama yo
kaleko hekadi Dolekasi ye ginaulidi wa se hekita.
40 Petelo maudoidi ye hetamalidi bili wa se pesagabaei, na ye tulibono na
ye tapwalolo. Kabo ye kaikewalau Dolekasi unai na ye wane, “Tabita, ku
tolo!”, na sinebada wa matana ye helaladi na Petelo ye kita ede ye tolo na ye
tuli.
41 Kabo Petelo ye kabilau nimana wa unai na ye kabihetolo, na taukawa-
mamohoi yo wabuwabu wa ye yoganeidi se mwalae na se kita meta Dolekasi
boita unai ye tolo'uyoko na ye mauli.
42 Yopa unai taumiya maudoidi wasa wa se lapui na tamowai se bado se
kawamamohoi Guiyau unai.
43 Na Petelo kabo Yopa unai ye miya, Simona yona numa unai. Simona
kana paisowa ede suisui dahidiyao se kopadi na se moseidi iya ye he'a'adi
yo ye kabinonohaidi.

10

Koniliyasi Petelo ye yoganei

1 Sisaliya unai tamowai hesau hesana Koniliyasi. Iya meta Loma yodi
tau'iyala bodana Italiya unai taulaoma yodi sentuliyo hesau.
2 Koniliyasi yo yona numa tamowaidiyao Yaubada se hekasisiyei ma
nuwakohihaidi. Yona kaikainauya se lakikalili taudehadeha udiyedi, na ye
tapwatapwalolo Yaubada unai.
3 Mayadai hesau meimeilahi yona tehaena** Koniliyasi yona
nuwanuwatu unai Yaubada tautau hesau ye hemasalaha unai, meta
Yaubada yona anelu hesau ye taumasalaha na ye wane, “Koniliyasi!”
4 Na Koniliyasi ye kitalau anelu wa unai meta ye matausi na ye wane,
“Guiyau, idohagi?” Anelu wa ye wane, “Yom kainauya taudehadeha udiyedi
yo yom tapwalolo se hemala kabahenuhenuwaisini Yaubada matanaena.
5 Unai tatao hekadi ku hetamalidi se lau Yopa unai tamowai hesau hesana
Simona Petelo se woyaiyama.
6 Iya maiyana heliyam Simona se miyamiya. Simona hesauna ne meta
suisui dahidi taupaisowaidi,** na yona numa meta gabwa dedekanaena.”
7 Anelu wa ye dalahai, kabo Koniliyasi yona tau'iyala tamowaina, iya
meta tausaguina yo Yaubada tausunumaena hesau, yo hinage yona heyayai
tauhaidi labui ye yoganeidi.
8 Saha se tubu wa yodi ye hedehedede na ye hetamalidi se lau Yopa.

Petelo ginauli hesau ye kita galewa ne unai ye dobima

9 Mayadai helabuina mayamayadailakiyena tatao wa Yopa se hana-
hanawui. Mahanana ne unai Petelo ye mwalaesae numa kewana ne unai
ye tapwalolo.
10 Na ye hasali ede ye kaibwada bena kana kai se mosei na ye kai. Kai wa
se kabikabinonohai na Yaluwa Tabuna Petelo ye taukasini.

** **10:3:** *Meimeilahi yona tehaena* meta 3 kiloki. Iya ede Dius yodi huyatapwalolo mahanana (Apostolo 3:1). ** **10:6:** *Suisui dahidi taupaisowaidi:* Simona kana paisowa wasana meta Apostolo 9:43 unai ku hasili.

11 Ede ye kita meta galewa ye tasoke na ginauli hesau kana kao doha
kabobo lakilakina isu hasi ne unai se kabi na se hedalolodobiyeiyama
tanoubu ta hesabana.
12 Luwana ne unai meta mwata yo manuwa yo hinage suisui kaekaediyao
hasi kadi kao udoi'udoi.
13 Na kalina hesau ye hededelau unai ye wane, “Petelo, ku tolo! Suisui ta
ku koihemwaloidi, ku ligadi na ku kaidi.”
14 Na Petelo ye wane, “Taba nige, Guiyau! Yogu mauliyena sola nige suisui
bidabidana yo siusiuna hesau ya kai.”**
15 Na kalina wa ye hedehedede'uyo ye wane, “Saha Yaubada ye he'a'adiko
meta tabu ku kawayabayababaedi.”
16 Hedehedede wa ye tubu ma haiyona, na kabo kabobo wa se tabehai ye
seuyo galewa.
17 Petelo sola ye nuwanuwatu tautau wa kaniyona ede saha, na Koniliyasi
tamowai ye hetamalidi wa Simona yona numa se lobai ede se lage numa wa
kawamatana unai.
18 Na se yogasae na se henamai se wane, “Simona, hesana hesau ede
Petelo, teina numa ta unai ye miyamiya?”
19 Petelo sola ma nuwanuwatuna, na Yaluwa Tabuna ye hededelau unai
ye wane, “Simona, tatao haiyona se wasewaseneigo.
20 Ku pesa ku dobi na tabu ku kitahinelidi, na maiyamwao kwa lau,
matawuwuna ede yau ya hetamalidima.”
21 Petelo ye pesa ye dobi na ye hededelau udiyedi ye wane, “Tamowai kwa
wasewasenei wa, iya ede yau. Na saha hesabana kwa laoma?”
22 Se wane, “Sentuliyo Koniliyasi ye hetamaligai ka laoma hesabam.
Iya meta tamowai namwanamwana Yaubada tauhekasisiyena, yo Dius
tamowaidi maudoidi se kitahenamwakaliliyei. Yaubada yona anelu hesau
ye hededelau Koniliyasi unai bena taba ye yoganeigo na ku lau yona numa
unai, na bena saha ku hededi na ye lapuidi.”
23a Ede Petelo tamowai wa ye yogaisinidi.

Petelo Koniliyasi ye kaitaumanai

23b Mala ye tom ede Petelo maiyadi se dalahai se lau, na Yopa unai
taukawamamohoi hekadiyo se hemuliwatanidi.
24 Na mayadai helabuina wa unai se lage Sisaliya. Na Koniliyasi kehanao
yo kana kahao hekadiyo ye yogagogoidi na yona numa unai Petelo se
nayanayai.
25 Petelo ye lage ede Koniliyasi ye laoma ye hailobai, na ye tulibono yo ye
taba'ohu Petelo unai.
26 Na Petelo ye kabilau ye kabihetolo na ye wane, “Ku tolo, yau meta
tamowai doha kowa.”
27 Petelo maiyana Koniliyasi se hedehedede na se mwalai numa kalona wa
unai meta bodalakilaki temenai.
28 Na Petelo ye hededelau udiyedi ye wane, “Komiu kabina kwa katakalili
kai Dius yoma laugagayo meta nige gonowana dagela tamowaidi ka kaitau-
manaidi yo maiyamai ka hebodakesega. Na Yaubada ye hekatagau meta
tabu tamowai hesau ya kawayabayababaei.

** **10:14:** *Suisui bidabidana yo siusiuna:* Suisui bidabidadi yo siusuidi Petelo ye hetaladi ta, siya ede suisui Mose yona laugagayo unai ye laugagayoidi wa, nige gonowana Dius se kaidi. Na ena se kaidi, kabo se bida na nige gonowana se lau Numa Tabuna unai se taba'ohu. Suisui bidabidadi wa ede mwata, puwaka, yama nige konahidi, kumakala, kedewa, yo suisui hekadiyo hinage.

29 Unai huyana wasa ku hetamaliyama meta nige ya laukwatakwata. Na
bena ya henamaiyeigo matawuwuna saha to ku yoganeigau ya laoma ta."
30 Ede Koniliyasi ye wane, "Mayadai hasi se lauko huyana ne unai yogu
numaena ya tapwatapwalolo meimeilahi yona tehaena, na makesega ta-
mowai hesau kana kwama namanamalina ye taumasalaha matagu wa unai
ye totolo
31 na ye wane, 'Koniliyasi! Yom tapwalolo wa Yaubada ye lapuidi yo yom
kaikainauya taudehadeha udiyedi wa ye kitadiko.
32 Unai tamowai hesau ku hetamali ye lau Yopa bena Simona, hesana
hesau ede Petelo, ye woyaiyama. Iya ede ye miyamiya Simona suisui dahidi
taupaisowaidi yona numa unai. Yona numa ne meta gabwa dedekanaena.'
33 Ede kalina ya hetamalimwamwayauyeiyawa hesabam, na ye
namwakalili to ku laoma. Mahana te unai meta maudoimai Yaubada
matanaena, na ginauli saha Guiyau ye hedededi kalimyena bena ku
hedededi ka lapuidi."

34 Kabo Petelo ye hetubu ye hedehededе ye wane, "Mamohoi ya nuwatu-
lobai meta Yaubada nige ye gadosisihineli.
35 Teha udoi'udoi udiyedi tautaba'ohu Yaubada unai yo yodi laulau se
dudulai meta ye henuwadi.
36 Wasa namwanamwana Yaubada ye hetamaliyama Isalaela
tamowaidiyao udiyedi wa kabina kwa katako, meta nuwadaumwali kedana
ede Yesu Keliso. Iya meta tamowai maudoidi yodi Guiyau.
37 Yowane kabina kwa kata meta babatiso hedehededena ye hedehededei.
Yo yona huyalauhekata ye lau ye gehe mulina ne unai ginauli sahasaha se
tubu Galili yo Yudeya maudoina unai hinage kabina kwa kata:
38 Idohagi Yaubada Yesu Nasaleta tamowaina ye hemwayau Yaluwa
Tabuna yo gigibwali unai, yo idohagi Yesu ye takikili na laulau
namwanamwadi ye ginaulidi yo tamowai diyabolo yona gigibwali unai
taukamkamna wa ye henamwanamwadi, matawuwuna Yaubada iya
maiyana.

39 Sahasaha ye ginaulidi Dius yodi tano yo Yelusalema unai tauhemamo-
hoiyedi ede kai. Se hekabasi kaiwaena** na se koihemwaloi,
40 na mayadai hehaiyonana unai Yaubada iya ye hetolo'uyoi boita unai na
ye hetaumasalaha.
41 Nige ye taumasalaha tamowai maudoidi udiyedi, na Yaubada yona
kaisunuwa tamowaidiyao siya se bom mo iya se kita yo se hemamohoiyei.
Tamowaidiyao ede kai, yona tolo'uyo mulina ne unai iya maiyamai ka numa
yo ka kaikaigogoi.
42 Na ye hededelaoma bena ka lauguguya tamowai udiyedi yo bena
ka hemamohoiyei meta iya Yaubada yona kaisunuwa tamowaina, bena
tausilasilawa yo tauboiboita tauhinelidi yo tautolehekasadi.
43 Peloweta maudoidi se hededehemasalaha meta Yesu taukawamamo-
hoiyeina maudoidi kabo yodi yababa ye nuwatugabaedi iya hesanaena."

44 Petelo sola ma hedehededena, na Yaluwa Tabuna ye taludobi wasa wa
taulapuina maudoidi udiyedi.
45 Dius tamowaidiyao siya taukawamamohoi Petelo maiyanao se laoma
wa, se siliyata meta Yaubada yona kainauya Yaluwa Tabuna hinage ye
inidobiyei dagela tamowaidi udiyedi,

** **10:39:** *Kaiwa* ta iya ede sataulo, na Petelo ye hededehekahekasisi.

46 matawuwuna ede se lapui meta Yaluwa yona hekataena kalina udoi'udoi** udiyedi se hedehedede yo Yaubada se hedehedebasaei. Kabo Petelo ye hededelau *[yona hali Dius wa udiyedi]* ye wane,
47 "Yaluwa Tabuna se haiyako gonogonowana doha kita. Unai nige gonowana tamowai hesau ye hededenuwahidi tabu babatiso waila unai se haihai."
48 Ede ye hedede se hebabatisoidi Yesu Keliso hesanaena. Na kabo Petelo se kaibwadai maiyadi se miya mayadai hisa.

11

Petelo yona paisowa wa ye hededehemasalahadi Yelusalema unai

1 Apostolo yo taukawamamohoi hekadi Yudeya unai taumiya wasa se lapui meta dagela tamowaidi hinage Yaubada wasana se hai.
2 Na huyana Petelo ye seuyo Yelusalema meta taukawamamohoi hekadi, siya pelitome tauhaidi, maidadi Petelo se haikawayagala
3 se wane, "Kowa idohagi to ku lau dagela tamowaidiyao udiyedi na yodi numaena maidamwao kwa kaikai."
4 Na Petelo ye hetubu ginauli maudoidi ye hededehemasala-hanamwanamwaedi kalidiyena, ye wane,
5 "Magai Yopa unai ya tapwatapwalolo na Yaluwa ye taukasinigau, ede Yaubada tautau ye hekitagau. Ginauli lakilakina hesau ya kita kana kao doha kabobo lakilakina, isu hasi ne unai se kabi na galewa ne unai se hedalolodobiyeiyama kaliguwai.
6 Ya kitalau luwana ne unai meta suisui kaekaediyao hasi kadi kao udoi'udoi, suisui kaikaikalasidiyao, yo hinage mwata yo manuwa ya kitadi.
7 Na kabo kalina hesau ya lapui ye hedehededelaoma ye wane, 'Petelo, ku tolo. Ku koihemwaloidi ku ligadi na ku kaidi.'
8 Ya hededebui ya wane, 'Taba nige, Guiyau! Yogu mauliyena sola nige suisui bidabidana yo siusiuna hesau ya kai.'
9 Kalina wa galewa ne unai ye hedehedede'uyo ye wane, 'Saha Yaubada ye he'a'adiko meta tabu ku kawayabayababaedi.'
10 Hedehedede wa ye tubu ma haiyona, na kabo kabobo wa se tabehai ye seuyo galewa.
11 Mahanana ne unai tamowai haiyona Sisaliya unai se hetamalidima se laoma ee se lage yogu kabamiya numana wa unai.
12 Na Yaluwa Tabuna ye hededelaoma kaliguyena bena tabu ya kitahine-lidi na maiyaguwao ka lau. Na teina kada kahao haligigi-kesega ta hinage maidamaiyao ka lau, na taudi haiyona wa tauhetamalidima yona numa unai ka mwalae.
13 Na yomai ye hedehedede idohagi anelu hesau ye taumasalaha yona numa ne unai na ye wane, 'Kalina ku hetamali ye lau Yopa, Simona, hesana hesau ede Petelo, iya bena ye laoma.
14 Iya kabo yom wasa ye leyawa, unai kabo kowa yo kam bodao maudoidi mauli kwa lobai.'
15 Ya hetubu ya hedehedede, na Yaluwa Tabuna ye taludobi udiyedi, doha huya bagubagunana unai ye laoma kalidawai wa.
16 Na kabo Guiyau yona hedehedede wa nuwaguyena ye sae, doha ye wane, 'Yowane waila unai ye hebahebabatiso, na komiu kabo Yaluwa Tabuna unai kwa babatiso.' *(Apostolo 1:5)*

** **10:46:** *Kalina udoi'udoi* meta hinage gonowana ta bui *kalina nige kabina se kata,* iya ede kalina Yaluwa Tabuna ye moseidi.

17 Unai, ena Yaubada yona kainauya ye mosei dagela tamowaidi udiyedi
doha ede kita taukawamamohoi Guiyau Yesu Keliso unai, meta yau kaiteya
na bena Yaubada yona paisowa ya gudugudui?”
18 Hedehedede wa se lapui meta yodi haikawayagala wa se hekaiyawasi,
na Yaubada se hedebasaei se wane, “Ye masalaha ede Yaubada yona talam ye
ginauli meta dagela tamowaidi hinage gonowana se nuwabui yo se mauli.”

Ekalesiya Antiyoka unai

19 Huyana Setepano se hekalaweku mulina ne unai hewahewaiunu ye
tubu, ede taukawamamohoi wa se hailauyedi. Na hekadi se lau teha
Penisiya, hekadi Saipulusi bwanabwanaluwana, yo hekadi se lau magai
Antiyoka, na Yesu wasana se duwai Dius mo udiyedi.
20 Na hekadiyo, siya Saipulusi yo Sailini tamowaidiyao, se lau Antiyoka
na se hetubu Giliki tamowaidiyao udiyedi hinage Guiyau Yesu wasana
namwanamwana se lauguguyaei.
21 Guiyau yona gigibwali wa maiyadi, ede bodalakilaki se kawamamohoi
yo se nuwabui Guiyau unai.
22 Saha ye tubu wasana wa ye lau ekalesiya Yelusalema unai se lapui. Ede
Banaba se hetamali ye lau Antiyoka.
23-24 Iya meta tamowai namwanamwana. Yaluwa Tabuna iya ye
hemwayau, yo yona sunuma ye bayao. Ye lage na ye kitalobaidi meta
Yaubada ye hemaulidiko, ede ye gwauyala na ye hededehebayaodi bena se
tolobayao ma nuwakohihaidi. Na bodalakilaki se patulau Guiyau unai.
25 Na Banaba ye lau Tasusi bena Saulo ye loyai,
26 na ye lobai ede ye woyai se lau Antiyoka. Na bolimai kesega menai se
miya na ekalesiya boda lakilakina maiyadiyao se koikoigogo na se hekatadi.
Na Antiyoka unai tamowai se hetubu kabo Guiyau tauhemuliwatanina
hesadi se katai Kilisitiyani.**
27 Huyadi ne unai peloweta hekadiyo Yelusalema unai se dobima An-
tiyoka.
28 Hesauna hesana Agabasi ye tolo na Yaluwa Tabuna yona gigibwaliyena
ye hededenonohai meta hasahasali lakilakina kabo ye tubu Loma yodi
kabaloina magaidiyao udiyedi. Hasahasali ne ye tubu meta Loma yodi
wasawasa Kolodiyasi yona huyaloina unai.
29-30 Hasahasali huyana wa unai tauhemuliwatani Antiyoka unai yodi
nuwatu se ginauli bena heledi taukawamamohoi Yudeya unai taumiya
se saguidi. Na kesega kesega yona bayaoyena saha ye lobai meta yona
kainauya ye tole. Kabo Banaba yo Saulo se hetamalidi na kainauya wa se
bahelaei Yelusalema na se mosegabaei ekalesiya yodi tamowai lakilakidiyao
udiyedi.

12

Anelu hesau Petelo ye woyahepesa numatutugudu unai

1 Huyana ne unai Heloda** wasawasa ekalesiya tamowaidiyao hekadiyo
ye haidi bena kabo ye hekamkamnadi.
2 Ye hededelau yona tau'iyala udiyedi na Yowane kana kaha Yamesi se
koihemwaloi kelepa unai.

** **11:26:** *Kilisitiyani* meta kalina Giliki, na kaniyona ede *Keliso tamowaina* o *Keliso tauhemuliwatanina,* matawuwuna yodi laulau wa gonogonowana doha Keliso wa. Na kalina Saliba unai ta wane ekalesiya. ** **12:1:** *Heloda* ta meta Agilipa Bagubagunana.

3 Ye kita meta saha ye ginauli wa Dius tamowaidiyao se kitahenamwa,
ede hinage Petelo ye hai. Yona huyahaina meta Pwalawa nige Yistina
Henuwaisinina unai.
4 Na Petelo ye pai na ye tole numatutugudu unai. Na tau'iyala boda hasi
ye hetolodi, yo udiyedi tatao hasi hasi, na iya se kitakitahetete. Heloda yona
nuwatu bena Taukiuli Henuwaisinina mulina ne unai Petelo ye woyahepesa
na ye helauhetala boda matadiyena.
5 Unai Petelo numatutugudu unai ye miyamiya, na ekalesiya wa yona se
tapwatapwalolo Yaubada unai ma nuwakohihaidi.
6 Sola nige lauhetala mayadaina ye lage, na boniyaina ne unai meta
Petelo nimana labui ne seni udiyedi se paidi na iyala tamowaidiyao labui
duwaduwalidiyena ye kenokeno, yo hinage iyala tamowaidiyao hekadi bili
wa kedana se tologudui.
7 Makesega kabo Guiyau yona anelu ye taumasalaha, na mala ye sina bili
wa unai. Anelu wa Petelo lisilisina ye koitagu na ye hanoi, ye wane, “Ku
tolomwamwayau!” Ede Petelo nimana udiyedi seni wa se bekuhai.
8 Na anelu wa ye hededelau unai ye wane, “Kam dagilolo me ku paimomosi
yo kam sendolo ku likwadi!” Na Petelo ye ginauliwatanidi. Kabo anelu wa
ye wane, “Kam kwama ku likwa, na ku hemuliwatanigau.”
9 Petelo anelu wa ye hemuliwatani na numatutugudu wa se pesagabaei.
Na saha ye tubutubu wa yona nuwatu bena tautaugaibu ye kita, na nige
mamohoina.
10 Na keda bagubagunana yo helabuina tautologuduidi wa se laugabaeidi
ede keda ye lau magai wa kedana guduna bayabayaona unai se lage. Na ye
bom ye tasoke ede se pesa na se sigilau, kabo anelu wa ye tauwadam.
11 Kabo saha ye tubu wa Petelo nuwana wa unai ye sae, na ye wane,
“Kabo ya nuwatulobai meta mamohoi Guiyau yona anelu ye hetamaliyama
na ye gilihaigau Heloda yona gigibwali yo Dius tamowaidiyao yodi nuwatu
yababadi maudoidi udiyedi.”
12 Mulina ne unai ede ye lau Yowane sinana Maliya yona numa unai.
Yowane hesana hesau se katai Maleko. Na numa wa unai bodalakilaki se
lagegogoi na se tapwatapwalolo.
13 Petelo numa ganana guduna wa unai ye koikoi ede heyayai tauhaina
sinena hesau hesana Loda ye lau keda wa unai na ye henamai ye wane,
“Kowa kaiteya?”
14 Na Petelo kalinana wa ye lapulobai meta ye gwauyalakalili. Yona
gwauyala wa debanaena ede nuwana ye luluhi na keda wa nige ye soke, na
ye heloi ye uyo tamowai hekadi wa yodi ye hedehedede ye wane, “Petelo ede
dagela ne unai!”
15 Na se hededelau waihiu wa unai se wane, “Ku yauyaulekalili!” Na
iyamo ye hedehedede'uyo ye wane, “Ya hededemamohoi!” Kabo se wane,
“Nuwana Petelo yona anelu meta.”
16 Na Petelo sola ma koikoina. Keda wa se soke ede iya se kita meta se
siliyata.
17 Na Petelo nimana ye lausini ede se mwanou. Na kabo yodi ye hedehed-
ede idohagi Guiyau yona woyawoyahepesana numatutugudu wa unai. Na
ye wane, “Saha ye tubu ta bena Yamesi** yo kada kahao hekadiyo yodi kwa
hedehededе.” Na kabo ye dalahai ye lau teha hesau.
18 Mala ye tom meta nuwapwanopwano lakilakina tau'iyala
tamowaidiyao wa udiyedi, matawuwuna Petelo unai saha ye tubu wa
nige kabina se kata.

** **12:17:** *Yamesi* ta, iya Yesu kana kaha mamohoina.

19a Na Heloda ye hedede bena se loyanamwanamwaei, iyamo nige gonowana Petelo se lobai. Unai taukitakitahetetena wa ye henamaibuibuidi, na ye hedede meta kabo se koihemwaloidi.

Heloda yona boita

19b Muliyena Heloda Yudeya ye laugabaei ye lau Sisaliya unai ye miya.
20 Heloda meta Taiya yo Sidona tamowaidiyao ye koikoipiliyeidi. Na magai labui wa tamowaidiyao se hebodakesega na se kaipate bena Heloda se kita na se kaibwadai bena nuwadaumwali unai se miya, matawuwuna kadi kai wa iya yona kabaloina unai se laolaoma. Na se lau Heloda yona taupaisowa lakilakina Balasitasi se kita ede ye saguidi na mayadai ye tole kabo se lau wasawasa wa se kita.
21 Yodi kaisunuwa mayadaina wa unai Heloda kana kwama wasawasadi ye likwadi na yona kabatuli unai ye tuli, na ye hedehededelau magai labui wa tamowaidiyao udiyedi.
22 Kabo kalinalakilakiyena se hededeyogayogahi se wane, “Teina ta meta yaubada hesau, na nige tamowaigaibu!”
23 Mahanana ne unai Guiyau yona anelu Heloda ye koiheguli na mwatamwata se kai na ye mwaloi, matawuwuna nige Yaubada ye heka-sisiyei.
24 Na huya maudoina Yaubada wasana wa ye laki ye lau.
25 Banaba yo Saulo yodi paisowa Yelusalema unai ye gehe ede maiyadi Yowane, hesana hesau Maleko, se uyo Antiyoka.

13

Banaba yo Saulo se hetamalidi se lau

1 Antiyoka unai ekalesiya luwadi wa unai peloweta yo taulauhekata hekadiyo:
Banaba,
Saulo,
Simiyona, iya se katai Duba,**
Lusiyasi Sailini tamowaina,
yo Manaen, iya Heloda wasawasa maiyana se tubusae.
2 Huyana se tabataba'ohu Guiyau unai yo se kaikaihudi meta Yaluwa Tabuna ye wane, “Yogu kaisunuwa tamowaidiyao Banaba yo Saulo kwa hetamalidi se lau na yogu paisowa ya moseidiko wa se ginauli.”
3 Se kaihudi yo yodi se tapwalolo na nimadi se tolesaedi taudi labui wa udiyedi na se hetamalidi se lau.

Saipulusi unai

4 Yaluwa Tabuna Banaba yo Saulo ye hetamalidi ede se dalahai se dobi Selusiya na se gelu se lau Saipulusi bwanabwanaluwana unai.
5 Na Yowane meta maiyadi na yodi paisowaena ye saguidi. Se lage Saipulusi magaina hesau hesana Salamisi,** na Yaubada wasana se wasaduwaiyei Dius yodi sunago udiyedi.
6 Taudi haiyona wa kabo bwanabwanaluwa maudoina se tauhetakikili ye lau ee se lage Paposi.** Temenai meta Dius tamowaina hesau se lobai hesana ede Bala-Yesu. Iya meta taukobakoba yo pelowetalupolupo,

** **13:1:** *Duba:* Dimdim bukadi hesa ta se kuli *Niger*, kaniyona ede *Duba.* Nuwana Simiyona dahina ye duba. ** **13:5:** *Salamisi* meta magai lakilakina Saipulusi bwanabwanaluwana tehasaena unai. ** **13:6:** Magai *Paposi* meta Saipulusi bwanabwanaluwana tehadobina ne unai.

7 yo gabana maiyana se miya. Gabana wa hesana ede Segiusi Paulo, na iya tausonoga hesau. Ye henuwa bena Yaubada wasana ye lapui, unai yona taupaisowa hesau ye hetamali ye lau Banaba yo Saulo hesabadi.
8 Na Elimasi – hesa te meta Bala-Yesu hesana kalina Giliki unai, kaniyona ede taukobakoba – ye hededegudugudui yo ye kaipate bena gabana ye hekaiyawasi tabu Yesu ye kawamamohoiyei.
9 Na Saulo, meta kalina Giliki unai hesana ede Paulo, Yaluwa Tabuna iya ye hemwayau ede ye kaikewadudulai Elimasi unai na ye wane,
10 "Kowa diyabolo natuna, yo laulaududulai maudoidi tauhewaiunudi. Laulaulupolupo maudoidi kalimyena se mwayau. Idohagi to nige ku kaiyawasi na Guiyau yona nuwatu dudulaidi ku toletolebuidi?
11 Unai Guiyau kabo ye hekamkamnago, na matam ne ye hegibudi mahana kubwakubwa, meta nige gonowana mahana dawayana ku kita." Mahanana ne unai matana se kamumu nige gonowana saha hesau ye kita, na ye kabikabidada taba tamowai hesau ye kabilobai to nimana ne unai ye kabi na ye woyai.
12 Na gabana wa ye nokokalili Guiyau hedehededena wa unai, na saha ye tubu wa ye kita, ede ye kawamamohoi.

Antiyoka Pisidiya magaina unai

13 Paulo ma kana kahao Paposi unai se gelu se lau Pega teha Pampiliya unai. Menai, Yowane ye laugabaeidi na ye uyo Yelusalema.
14 Na Banaba yo Paulo Pega unai se dalahai na se luwu se sae Antiyoka teha Pisidiya magaina unai. Na Sabatiyena kabo se mwalae Antiyoka yodi sunago unai na se tuli.
15 Na tamowai hekadiyo se tolo na Mose yona laugagayo yo peloweta yodi buka se hasilidi ye gehe ede sunago wa babadadi wa yodi taupaisowa se hetamali ye lau Paulo yo Banaba udiyedi na ye wane, "Kama kahao, ena yomi hededehaisagusagu hesau tatao ta udiyedi, gonowana kabo kwa hedehededе."
16 Unai Paulo ye tolo na nimana ye lausini na kabo ye hedehededе ye wane, "Isalaela tamowaidiyao yo komiu dagela tamowaidiyao Yaubada tauhekasisiyeina, kwa lapulapui.
17 Kita Isalaela tamowaidiyao yoda Yaubada, iya tamadao** ye kaisunuwaidi. Na huyana kadi isimulitao siya laolaoma Aikupito unai, Yaubada ye kitahetetedi ede kadi boda ye tadada. Na yona gigibwaliyena Aikupito unai ye woyahepesadi
18 na bolimai 40 balabala wa unai yodi laulau yabayababadi ye nuwakasinidi.
19 Kanana unai meta basileiya haligigi-labui tamowaidiyao ye un-uhemwaloidi na yodi tano ye mosei yona tamowai wa udiyedi.
20 Saha se tubutubu ta meta bolimai badona 450.
Mulina ne unai kabo Yaubada yodi tautolehedudulai** ye moseidi ye lau ee Samuwela yona huyapeloweta.
21 Na kabo se kaibwada bena yodi wasawasa, ede Yaubada Saulo** ye moseidi, Kisa natuna, iya meta Beniyamina kana isimulita hesau, na ye woyaidi bolimai 40,

---

** **13:17:** *Tamadao* ne kaniyona ede *kada kulutubu,* siya ede Abelahama yo Isako yo Yakobo ma natunao wa. ** **13:20:** *Tautolehedudulai* ne wasadi ta hasili Tautolehedudulai bukadi (Judges) unai. Siya meta Isalaela yodi tauwoyawoya Yosuwa yona boita mulina ne unai na ye lau ee Samuwela yona huyapeloweta. ** **13:21:** *Saulo* meta Isalaela yodi wasawasa bagubagunana. Iya wasana ta hasili 1 Samuwela 8 unai ye hetubu ye lau ee 2 Samuwela 1.

22 kabo Yaubada Saulo ye haigabaei. Mulina ne unai Dawida ye
kaisunuwaei ye hemala yodi wasawasa. Yaubada Dawida ye hededehemasalaha ye wane, ‘Ya kita meta Dawida, Yese natuna, iya tamowai
namwanamwana yau ya henuwa ede. Yogu nuwatu maudoidi kabo ye
ginaulidi.’
23 Dawida kana isimulita hesau Yaubada ye kaisunuwai bena Isalaela
taugilihaidi, iya ede Yesu. Teina unai Yaubada yona hededehesunuma ye
hemamohoiyei.
24 Sola nige Yesu ye laoma na Yowane Babatiso ye lauguguya Isalaela
tamowaidiyao udiyedi bena se nuwabui yo se babatiso.
25 Na huyana Yowane yona paisowa bena ye gehe kabo ye wane, ‘Yomi
nuwatu bena yau kaiteya? Yau nige tamowaina kwa nayanayai'usei wa.**
Na iya meta muliguyena kabo ye laoma, na yau nige gonowagu taba kana
sendolo mainadi ya yailidi.’**
26 Kagu kahao, komiu Abelahama natunao yo hinage komiu dagela ta-
mowaidiyao Yaubada unai tautaba'ohu, bena kwa lapulapui, kabihemauli
wasana ta meta ye laoma kita kalidawai.
27 Tamowai maudoidi Yelusalema unai taumiya yo yodi tauwoyawoya
nige se nuwatulobai meta Yesu ede Yaubada yona kaisunuwa tamowaina,
na iyamo peloweta yodi hedehedede Sabati kesega kesega udiyedi se hasihasilidi wa se hemamohoiyeidi na iya se hegilu yo se hekamkamna.
28 Nige kana mata hesau se lobai kabo unai se unuhemwaloi, na iyamo se
kaibwada Pilato unai taba Yesu ye talamgabaei na ye boita.
29 Yesu hedehededena maudoidi peloweta se kulidi wa se hemamohoihegehedi, kabo sataulo unai se haigabaei na se tole bwayabwayaena.
30 Na boita unai Yaubada Yesu ye hetolo'uyoi
31 na mayadai 40** solasoladi ne unai ye tautaumasalaha kaiteyadi iya
maiyanao Galili unai tausaema Yelusalema wa udiyedi. Unai siya tauhemamohoina ede kada boda Isalaela udiyedi.
32 Na kai yoma laoma inai meta wasa namwanamwana ta ka leyawa
kalimiuyena: Yaubada yona hededehesunuma kama kulutubu udiyedi wa
33 ye hemamohoiyei kadi isimulita kita kalidaena meta Yesu ye hetolo'uyoi
boita unai. Doha Same helabuina unai se kuli,
‘Kowa yau natugu,
mayadai ta unai ya hemala tamam.’ *(Same 2:7)*
34 Yaubada yona hededehesunuma meta boita unai kabo ye tolo'uyo nige
gonowana ye pwasa bwayabwayaena. Hedehedede ta buka tabuna unai ye
hededeyako, ye wane,
‘Yogu hededehesunuma mamohoidiyao ya hededehesunumadi Dawida unai wa
kabo ya lediwa kalimiuyena.’ *(Aisaiya 55:3)*
35 Na Same hesau unai ye hemasalaha ye wane,
‘Taba nige yom tamowai tabuna ku talamyei na bwayabwayaena ye pwasa.’
(Same 16:10)
36 Teina ta meta nige Dawida hedehededena, matawuwuna ede Dawida
yona huyaena Yaubada yona nuwatu maudoina ye ginauli ye gehe kabo ye
boita, na kana kulutubu bwayabwayadi unai se tole na tauna wa ye pwasa.

** **13:25:** *Tamowaina* Yowane ye hetala ta iya ede Keliso Isalaela tamowaidi se nayanayai'usei wa.
** **13:25:** Yowane yona hedehedede ta meta hinage Luka 3:16unai ku hasili. ** **13:31:** *Mayadai 40:* Kalina Giliki unai se kuli *mayadai se bado,* na Apostolo 1:3 unai ta hasili ede mayadai wa badodi 40.

37 Na tamowai Yaubada ye hetolo'uyoi boita unai wa, iya tauna nige ye
pwasa.
38 Unai, kagu kahao, ya henuwa bena kabina kwa kata meta Yesu de-
banaena ka wasaduwai kalimiuyena meta Yaubada yababa ye nuwatu-
gabaedi.
39 Mose yona laugagayo nige gonowana yoda yababa ye haigabaedi. Na
kaiteyadi se kawamamohoi iya unai meta se dudulai na nige kabahegiludi
hesau.
40 Unai, bena kwa kitakitanamwanamwa saha peloweta se hedehededei
wa tabu se tubu kalimiuyena:
41 'Komiu tautalatalawasi, kwa kitanamwanamwa,
kabo kwa siliyata na kwa boita,
matawuwuna yomi huyaena kabo ya hekamkamnagomiu,
na taba tamowai hesau yogu nuwatu ta ye hededehemasalaha kalimi-
uyena,
meta nige gonowana kwa kawamamohoiyei.' " *(Habakuku 1:5)*
42 Sunago wa unai Paulo yo Banaba se daladalahai na tamowai wa se
wane, "Ka henuwa bena Sabati hesau taba kwa uyoma hedehededе ta
hekadiyo kwa hedede'uyoidi."
43 Koigogo wa ye gehe kabo Dius bodadiyao yo dagela tamowaidiyao
Yaubada taukawamamohoiyena maiyadiyao se lau. Na Paulo yo Banaba
boda wa se nuwakoidi bena Yaubada yona kabinamwa unai se miyakesegai.
44 Sabati hesau unai magai wa bodana se lagegogoi bena Guiyau wasana
se lapui, na hisahisadi mo se miyasuwala.
45 Huyana Dius tamowaidiyao boda wa se kitadi meta se kaikalomagigili
na Paulo se hedededeheyababa yo saha ye hedede wa se kawalupolupoei.
46 Na Paulo yo Banaba se hedehededebayao se wane, "Komiu Dius ta-
mowaidiyao, ye namwa mo Yaubada wasana namwanamwana ta yomiu
ka hedehededebaguna. Iyamo nige kwa henuwa, na kwa bom kwa toledo-
biyei'uyoigomiu na mauli nige kana siga kwa laukwatakwataei. Unai kabo
ka lau dagela tamowaidiyao udiyedi.
47 Matawuwuna Guiyau yomai ye hedehededeko ye wane,
'Ya tolego dagela tamowaidiyao yodi dawaya,
kalimyena kabo tanoubu tehana maudoina mauli nige kana siga se
lobai.' " *(Aisaiya 49:6)*
48 Dagela tamowaidiyao hedehededе wa se lapui meta se gwauyala yo
Yaubada kalinana wa se nokoei yo se kawanamwanamwaei. Na kaiteyadi
Yaubada ye kaisunuwaidi bena mauli nige kana siga tauhaina, meta siya se
kawamamohoi.
49 Na Yaubada wasana wa Antiyoka tehana maudoina ye hetakikili.
50 Na Dius tamowaidiyao wa se tolo ede magai wa unai sinesinebadao sae-
saedi Yaubada tausunumaena yo magai wa babadadiyao se henuwasaedi
na Paulo yo Banaba se hekamkamnadi na se hetamalidi magai wa tehana
maudoina se laugabaei.
51 Ede Paulo yo Banaba kaedi mukalidi se koinihinihiyedi, na magai wa se
laugabaei se lau Ikoniya.
52 Na Antiyoka Pisidiya magaina unai tauhemuliwatani wa Yaluwa
Tabuna ye hemwayaudi yo se gwauyalakalili.

14

Ikoniya unai

1 Ikoniya unai hinage Paulo yo Banaba se lau Dius yodi sunago unai na
yodi hedehedede wa se namwakalili, ede Dius yo dagela tamowaidiyao**
meta bodalakilaki se kawamamohoi.
2 Na Dius hekadiyo, siya nige taukawamamohoi Yesu unai, kabo se tolo na
magai wa unai taumiya tamowaidi nige se sunuma Yaubada unai meta se
henuwasaedi na taukawamamohoi Yesu unai wa se koipiliyeidi.
3 Na apostolo wa menai se bawa huyalohaloha na Guiyau wasana se
duwai ma nuwabayaodi. Na Guiyau yona kabinamwa wasana wa ye
hemamohoiyei meta gigibwali ye mosei udiyedi na laulau gigigigibwalidi se
ginaulidi.
4 Na Ikoniya tamowaidiyao maudoidi wa se bom se hebodalabuiyedi, ede
hekadi se lau Dius na hekadi se lau apostolo wa udiyedi.
5 Na dagela tamowaidiyao hekadi yo Dius tamowaidiyao yodi tauwoya-
woya maiyadiyao nuwatu se ginauli bena Paulo yo Banaba se hekamkam-
nadi yo se hekalawekudi.
6 Na taudi labui yodi koitalaliu wa wasana se lapui ede se wasabu se lau
Likeoniya magaidiyao Lisitila yo Debi udiyedi. Na magaidiyao wa maudoina
se tauhetakikili
7 na wasa namwanamwana se laulauguguyaei.

Lisitila yo Debi udiyedi

8 Na Lisitila unai tamowai hesau sinana ye labasi meta kaeyabayababana
na nige gonowana ye laulau.
9 Ye tutuli na ye lapulapui Paulo yona lauguguya wa unai. Paulo ye
kitalau unai ede ye kitalobai meta Yesu ye sunumaei gonowana kabo ye
henamwanamwa.
10 Na kalinalakilakiyena ye hededelau unai ye wane, “Ku tolo!” Ede
tamowai wa ye tolomwamwayau na ye hetubu ye laulau.
11 Paulo saha ye ginauli wa boda wa se kita meta se yogahi na kalina
Likeoniya unai se hedehedede se wane, “Yoda yaubadao wa se hemala doha
tamowaimolosi na se dobima kalidaena!”
12 Banaba hesana se tole Suus,** na Paulo Hemesi,** matawuwuna ede iya
meta tauhedehedede.
13 Suus yona numa tabuna meta magai wa ganana dagelana ne unai.
Yona taukaitalasam bulumakau ye woyaidima yo pasa heiheigogoidiyao ye
baheidima magai wa kawamatana unai na boda wa maiyanao se henuwa
bena yodi kaitalasam se ginaulidi apostolo wa udiyedi.
14 Apostolo labui Banaba yo Paulo yodi nuwatu wa wasana se lapui kabo
yodi kaleko se pulisidi na se heloi se dobi ede se lulau boda wa udiyedi na se
yogahi se wane,
15 “Kama bodao, idohagi to doha teina kwa ginauli? Kai meta ta-
mowaigaibu doha komiu. Na wasa namwanamwana ka leyama yo ka
hededelaowa bena yomi laulau nige kaniyodi ta kwa tolehesuwaladi na
kwa nuwabui Yaubada maumaulina unai. Galewa yo tanoubu yo gabwa yo
hinage ginauli maudoidi udiyedi se bawa, ginauli maudoidi ta tauginaulidi
ede iya.
16 Beyabeyana meta boda maudoina ye kabigabaedi na se bom nuwadi se
lauwatanidi.

** **14:1:** *Dagela tamowaidiyao* ta siya meta nige Dius tamowaidi, na iyamo siya Yaubada taukawa-
mamohoiyena na sunago unai se tapwatapwalolo. ** **14:12:** *Suus* meta Giliki yodi yaubada
saesaena hesana. Dimdim unai hesana se kuli *Zeus*. ** **14:12:** *Hemesi* meta Giliki yodi yaubada
hesau hesana. Iya kana paisowa ede tautauwasa. Dimdim unai se kuli *Hermes*.

17 Na iyamo kabahemasalahana tanoubu ta unai, meta yona kabinamwa
ye hekitada, iya ede galewa ne unai nabu ye hetaluyama na yomi koya ye
hekinidi, yo kai ye haidiwa na nuwamiu ye henamwadi."
18 Hedehedede ta udiyedi se kaipatebayaokalili boda wa udiyedi, ede se
hekaiyawasidi tabu se kaikaitalasamlau kalidiyena.
19 Kabo Dius tamowaidiyao hekadi Antiyoka yo Ikoniya unai se laoma ede
boda wa se nuwakoidi na Paulo se hekalaweku. Na yodi nuwatu bena ye
boitako, ede magai wa unai se niulihepesa se lae dagela.
20 Na tauhemuliwatani wa se laoma Paulo se tolohetakikili, na ye tolo ede
ye uyo magai wa unai. Mala ye tom kabo Paulo yo Banaba se lau Debi.

Paulo yo Banaba se uyo yodi kadau kabahetubuna magaina wa unai

21 Debi unai Paulo yo Banaba wasa namwanamwana se lauguguyaei, na
tauhemuliwatani bodalakilaki se haidi. Na mulina ne unai se uyo Lisitila,
Ikoniya yo Antiyoka teha Pisidiya unai
22 na magai maudoidi udiyedi tauhemuliwatani wa se hededehebayaodi
bena yodi sunuma se tolekesegai Yaubada unai, se wane, "Pilipili yo yababa
udoi'udoi udiyedi ta kamkamna, na kabo ta lusae Yaubada yona basileiya
unai."
23 Na kabo dubu kesega kesega udiyedi Guiyau tausunumaena ta-
mowaidiyao hekadi se kaisunuwaidi yodi tauwoyawoya, na se kaihudi yo
yodi se tapwalolo Guiyau unai kabo ye kitahetetedi.
24 Kabo teha Pisidiya se laugabaei se uyo teha Pampiliya.
25 Wasa namwanamwana wa Pega unai se lauguguyaei na kabo se lau
Ataliya.
26 Ataliya unai se gelu se uyo Antiyoka teha Siliya magaina wa. Huyana
Antiyoka unai yodi kadau wa se hetubu meta ekalesiya tauwoyaidi Paulo yo
Banaba yodi se tapwalolo Yaubada unai bena kabo ye kitahetetedi na kabo
se lau paisowa wa se ginauli, ye lau ye gehe ede se uyoma.
27 Se lage Antiyoka unai, kabo ekalesiya bodadi wa se yogagogoidima na
paisowa maudoidi Yaubada yona gigibwaliyena se ginaulidi wa se hededе-
hemasalahadi, yo idohagi sunuma kedana ye soke dagela tamowaidiyao
udiyedi na se kawamamohoi.
28 Na menai tauhemuliwatani wa maiyadiyao se miya huyalohaloha.

15

Dubu babadadiyao se koigogo Yelusalema unai

1 Paulo yo Banaba sola Antiyoka unai na tamowai hekadi Yudeya unai
se laoma na se hetubu se lauhekata ekalesiya wa udiyedi se wane, "Nige
gonowana Yaubada ye gilihaigomiu kana siga pelitome kwa hai Mose yona
kabikabi unai."
2 Na yodi lauhekata wa unai Paulo yo Banaba tamowai wa maiyadiyao
se haikawayagalakalili. Debanaena ekalesiya Antiyoka unai Paulo yo Ba-
naba maiyadiyao taukawamamohoi hekadiyo se kaisunuwaidi bena se lau
Yelusalema apostolo yo tamowai lakilakidiyao se henamaiyeidi.
3 Dubu wa ye hetamalidi se lau Yelusalema ede yodi lau ne unai Penisiya
yo Samaliya magaidiyao udiyedi ekalesiya yodi se hedehededе meta dagela
tamowaidiyao se nuwabui. Na wasa wa se lapui ede se gwauyalakalili.
4 Huyana se lage Yelusalema kabo dubu tamowaidiyao, apostolo yo ta-
mowai lakilakidi se hailobaidi, na paisowa maudoidi Yaubada yona gigib-
waliyena se ginaulidi wa se hededehemasalahadi.

5 Kabo taukawamamohoi hekadi, siya Paliseya kadi boda, se tolo na se
wane, “Dagela tamowaidi ne taba se pelitome yo Mose yona laugagayo se
miyawatanidi.”
6 Ede apostolo yo tamowai lakilakidiyao se lagegogoi na pilipili wa se
hetalahedudulai.
7 Se hedehedede huyalohaloha, na kabo Petelo ye tolo ede ye wane, “Kagu
kahao, kabina kwa kata meta luwamiu ne unai beyabeyana Yaubada ye
kaisunuwaigau kabo dagela tamowaidiyao udiyedi wasa namwanamwana
ya lauguguyaei se lapui na se kawamamohoi.
8 Yaubada, iya tamowai nuwadiyao kabidi taukata, meta dagela ta-
mowaidi ye haidi na Yaluwa Tabuna ye moseidi gonogonowana doha ye
leyama kita kalidaena.
9 Iya nige ye hinelidi, siya yo kita gonogonowada. Na yodi sunuma
debanaena nuwadi ye deulihe'a'adi.
10 Unai, idohagi to Yaubada kwa laukita na bena tauhemuliwatani ne
Mose yona laugagayo polohena kwa hebaheidi? Taba nige! Polohe ta kada
kulutubu yo kita nige gonowada ta bahei.
11 Na ta kawamamohoi meta yoda Guiyau Yesu yona kabinamwa unai
mauli ta lobai, gonogonowana doha siya.”
12 Kabo boda wa se mwanou na se lapulapui Paulo yo Banaba udiyedi na
se hedehedede idohagi Yaubada yona gigibwali unai laulau gigigigibwalidi
hekihekinoidi se ginaulidi dagela tamowaidiyao udiyedi.
13 Se hedehededegehe ede Yamesi ye tolo na ye wane, “Kagu kahao, kwa
lapulapui.
14 Simiyona** ye hededehemasalahayako idohagi Yaubada huya bagubа-
gunana unai dagela tamowaidiyao ye nuwatuidi na udiyedi hekadi ye haidi
yona tamowai.
15 Na Petelo yona hedehedede ta meta peloweta yodi hedehedede unai se
hemamohoiyei, doha se kulinonohaiyako se wane,
16 ‘Muliyena kabo ya uyoma na Dawida yona numa ye guli wa ya hetolo'uyoi.
Ye tatagwaligwali wa kabo ya ginauli yo ya hebayao'uyoi.
17 Debanaena kabo tamowai hekadiyo bena Guiyau se loyai,
yo dagela tamowaidiyao kaiteyadi hesagu ya moseidi
bena Guiyau se wasenei.
Teina ta meta Guiyau kalinana. Iya ginauli maudoidi ta tauginaulidi,
18 doha ye hededehemasalahadiko nabada wa unai.’ ” *(Amosi 5:11, Aisaiya
45:21)*
19 *[Na Yamesi yona hedehedede wa ye tubei ye wane,]* “Unai yogu hineli
ede teina: Dagela tamowaidiyao se nuwabui Yaubada unai, tabu ta
henuwapilipilidi Mose yona laugagayo maudoina unai.
20 Na taba ta kulikulilau udiyedi bena laugagayo hisahisadi mo se
lauwatanidi, meta tabu koitau kaitalasamdi kaidiyao se kaikaidi kaniyona
ede kai ne se biki, ganaganawali tabu se miyamiyaedi, ena suisui gadona se
sipwakiki na ye mwaloi meta tabu se kaikai, yo suisui kwasinadiyao tabu se
numanumadi.
21 Ye namwa mo laugagayo ta se lauwatanidi, matawuwuna ede huya
bagubagunana unai ye laoma yoda huya ta unai Sabati kesega kesega Mose
yona laugagayo se hasihasili yo se lauguguyaei magai maudoidi yodi sunago
udiyedi.”

Dubu babadadiyao wasa se kulilaei Antiyoka

** **15:14:** *Simiyona* meta Petelo hesana bagubagunana (Mataiyo 4:18), na inai hesa ne ye katai kalina Hebelu unai. Giliki kalinadiyena se katai *Simona*.

22 Kabo apostolo yo tamowai lakilakidiyao maiyadiyao dubu maudoina
wa se hineli bena se bom yodi tamowai hekadi se kaisunuwaidi na se
hetamalidi maiyadi Paulo yo Banaba se lau Antiyoka. Tamowai labui se
kaisunuwaidi ede Yudasi (hesana hesau ede Basabasi) yo Sailasi, siya meta
tauwoyawoya taukawamamohoi luwadiyena.
23 Na leta se kuli na se mosei udiyedi, se wane,

"Kai kami kahao apostolo yo tamowai lakilakidiyao yomiu ka kulikuli.
Yoma lautoki ka leyawa dagela tamowaidi tausunuma Antiyoka, Siliya
yo Silisiya udiyedi taumiya kalimiuyena.
24 Ka lapui meta tamowai hekadiyo kalimaiyena se laowa na yodi
hedehedede wa unai nuwamiu se hepilipilidi. Tamowai ne kai nige ka
hetamalidiwa, na se bom yodi nuwatuyena se laowa.
25 Unai maudoimai yoma talam ka ginauli na tamowai hekadiyo ka
kaisunuwaidi na ka hetamalidiwa yoma gadosisi tamowaidiyao Banaba yo
Paulo maiyadiyao.
26 Taudi labui ta yodi mauli se talamgabaeidi yoda Guiyau Yesu Keliso
yona paisowa debanaena.
27 Yoma kaisunuwa tamowaidiyao ede Yudasi yo Sailasi. Ka heta-
malidiwa kabo kawadiyena wasa ka kulikuli ta hedehededena yomiu se
hedehedede.
28 Yaluwa Tabuna yona nuwatu yo kai yoma nuwatu meta tabu polohe
hagahagadi ka hebahebaheigomiu, na ye namwa mo taba laugagayo laki-
lakidiyao ta kwa miyawatanidi:
29 Tabu koitau kaitalasamdi kaidiyao kwa kaikaidi, tabu suisui kwasi-
nadiyao kwa numanumadi, tabu suisui gadona se sipwakiki na ye
mwaloi kwa kaikai, yo tabu kwa ganaganawali. Taba laugagayo ta kwa
miyawatanidi meta ye namwa.
Kaiyoni."

30 Na se dalahai se dobi Antiyoka, na kabo ekalesiya bodadi se yoga-
gogoidima na leta wa se moselaei udiyedi.
31 Ekalesiya bodana leta wa se hasili na ye henuwabayaodi, ede se
gwauyalakalili.
32 Yudasi yo Sailasi siya meta hinage peloweta. Yodi hededehaisagusagu
maudoidi udiyedi ekalesiya bodana wa se hebayaodi.
33-34 Mayadai hisa se lau, na kabo taukawamamohoi wa Yudasi yo Sailasi
se lautokiyeidi na se hetamalidi ma nuwadaumwalidi na se uyo tauhetama-
lidima wa udiyedi.**
35 Na Paulo yo Banaba Antiyoka unai se miyamiya na siya maiyadiyao
tamowai hekadi Guiyau wasana se lauhekataei yo se laulauguguyaei.

Paulo yo Banaba se hebodalabuiyei

36 Yodi bawa Antiyoka unai wa mayadai hisa se lau na kabo Paulo ye hed-
edelau Banaba unai ye wane, "Taba yoda kadautakikili helabuina ta ginauli.
Ta uyo lahinaidi Guiyau wasana yoda kabalauguguyaena magaidiyao wa
udiyedi, na kada kahao wa ta kitadi."
37 Banaba ye talam na ye henuwa bena Yowane maiyadi, hesana hesau ede
Maleko.**

** **15:33-34:** Kulikuli beyabeyadi hisahisadi mo lausoisoi 34 hinage se kuli: *Na Sailasi yona nuwatu ye ginauli bena ye babawa Antiyoka unai.* ** **15:37:** *Maleko* wasana ede Apostolo 12:12unai.

38 Na Paulo ye nuwatui nige ye namwa taba iya maiyadi, matawuwuna
lahinaidi Pampiliya unai nige ye saguidi, yodi paisowa wa sola ye laulau na
ye laugabaeidi.
39 Se haikawayagalakalili ede se hebodalabuiyei. Banaba Maleko ye hai,
ede maidana se gelu se lau Saipulusi,
40 na Paulo yona kaisunuwa tamowaina ede Sailasi. Antiyoka unai
taukawamamohoi wa Paulo yo Sailasi yodi se tapwalolo bena Guiyau ye
kitahetetedi, na kabo se dalahai
41 se lau Siliya yo Silisiya magaidiyao udiyedi ekalesiya bodadiyao wa se
hededehebayaodi.

16

Timoti ye hetubu ye paisowa Paulo yo Sailasi maidanao

1 Se lau Debi, na kabo se lage Lisitila. Temenai Yesu tauhemuliwatanina
hesau hesana Timoti. Iya sinana meta Dius sinena yo Yesu taukawamamo-
hoiyena hesau, na tamana meta Giliki tamowaina.
2 Taukawamamohoi Lisitila yo Ikoniya udiyedi Timoti se
kawanamwanamwaei.
3 Paulo ye henuwa Timoti bena maiyadi se lau se kadau, ede Timoti ye
hepelitome, matawuwuna Dius tamowaidiyao tenem teha ne unai taumiya
Timoti tamana kabina se kata iya meta Giliki tamowaina.**
4 Se dalahai se lau magai lakilakidiyao maudoidi wa udiyedi, na apostolo
yo dubu babadadiyao Yelusalema unai yodi hineli leta unai se kuli wa se
hededegabaedi taukawamamohoi wa udiyedi bena se kawakabiyeidi.
5 Unai ekalesiya tamowaidiyao wa yodi sunuma unai se bayao, yo mayadai
badobado kadi boda wa ye laki ye lau.

Yaubada Paulo ye yoganei bena se lau Masedoniya

6 Paulo ma kana kahao se kadau se lau teha Pilidiya yo teha Galatiya
magaidiyao udiyedi, matawuwuna Yaluwa Tabuna ye hekatadi taba nige se
lau se wasaduwai teha Eisiya unai.
7 Se lage teha Misiya unai na se henuwa bena se sae teha Bitiniya, na Yesu
Yaluwana ye hekatadi tabu se sae temenai.
8 Unai se uyo Misiya na se lau se dobi Tolowasi magaina.**
9 Yodi huyalage Tolowasi unai boniyaina ne unai Paulo yona nuwanuwatu
unai Yaubada tautau hesau ye hemasalaha unai meta Masedoniya ta-
mowaina hesau ye kita ye totolo na ye hededelau Paulo unai ye kaibwada
ye wane, “Ku laoma Masedoniya na ku saguigai.”
10 Unai ka nuwatulobai** meta Yaubada ye yoganeigai bena ka lau Mase-
doniya Yesu wasana namwanamwana ka wasaduwaiyei udiyedi. Ede ka
kabinonoha na ka gelu.

Pilipi unai Lidiya ye nuwabui

** **16:3:** *Timoti tamana meta Giliki tamowaina:* Timoti sinana iya Dius sinena, unai Dius tamowaidi Timoti se kitalobai meta iya Dius tamowaina hesau. Iyamo tamana nige ye hepelitome huyana iya ma gagilina. Dius yodi hali Dius nige se pelitome meta se kitadobidobiyeidi yo nige se lapulau udiyedi. Na Paulo yona laulau meta magai maudoidi udiyedi kabo se bagunalau sunago udiyedi se lauguguya. Unai Timoti ye hepelitome. ** **16:8:** *Tolowasi* meta magai lakilakina gabwa dedekanaena, teha Misiya unai. ** **16:10:** *Ka nuwatulobai:* Buka te taukulina Luka **ka** ye kuli meta ta nuwatulobai Tolowasi unai Luka Paulo ye hailobai na maiyana se kadau se lau Pilipi. Lausoisoi 8 unai Luka sola nige maiyana, unai ye kuli, **se** uyo Misiya.

11 Tolowasi unai ka gelu na ka dudulai ka lau Samotelesi. Na mayadai
helabuina unai kabo ka lage Niyapolisi.
12 Temenai waga wa ka pesagabaei na ka yona ka lau Pilipi. Pilipi meta ma-
gai lakilakina Loma tamowaidiyao se hetubu, yo Loma yodi kabatanuwaga
magaina teha Masedoniya ne unai.
Pilipi unai ka miya mayadai hisa,
13 na Sabatiyena magai wa ka pesagabaei ka lau sagasaga dedekanaena.
Yoma nuwatu meta tenem teha ne unai kabo Dius tamowaidiyao yodi ka-
batapwatapwalolo. Ka lobai ede ka tulidobi na ka hetubu ka hedehededelau
sinesineo hekadi se lagegogoima wa udiyedi.
14 Taulapulapui wa hesau hesana ede Lidiya, iya meta Tiyatila waihiuna.
Kana paisowa ede kaleko namwanamwadi ye lokulokuneidi. Lidiya meta
Yaubada taukaihelahuina,** na Yaubada iya nuwana ye hemasalaha, ede
ye lapulapuinamwanamwa yo ye kawamamohoi Paulo yona lauguguya wa
unai.
15 Iya ma kana bodao ka hebabatisoidi, na kabo ye kaibwadaigai bena
ka lau yona numa, ye wane, “Ena kwa kawamamohoiyeigau yau Guiyau
tausunumaena, kabo kwa laoma yogu numa unai kwa miya.” Ye kaib-
wadaigai ede ka lau yona numa wa unai ka miya.

Paulo yo Sailasi numatutugudu unai

16 Mayadai hesau ka laulau kabatapwalolo magaina wa unai na heyayai
tauhaina waihiuna hesau ye lobaigai. Yaluwa yabayababana waihiu ne unai
ye luwu na ye hesonoga, na kana paisowa ede saha sola nige se tubu meta ye
hedehededehemasalahadi. Na paisowa ne unai kana tanuwagao yodi moni
lakilakina ye ginauli.
17 Waihiu wa Paulo maidamai ye hemuhemuliwatanigai na ye hey-
oheyoga ma kalinalakilakina ye wane, “Teina tamowai ta Yaubada sae-
saekalilina yona taupaisowa. Siya kabo se hedehededehemasalaha kalim-
iuyena idohagi na kabo mauli kwa lobai.”
18 Mayadai badobado waihiu wa yona hedehedede kesekesegana. Unai
Paulo ye tausi'ololo yo ye kouyalayalakalili, ede ye hededelau yaluwa
yabayababana wa unai ye wane, “Yesu Keliso hesanaena ya hededelaowa,
waihiu ta ku pesagabaei.” Mahanana ne unai yaluwa yabayababana waihiu
wa ye laugabaei.
19 Waihiu wa kana tanuwagao wa se nuwatulobai meta yodi gogo kaba-
haidi kamwasana se heyababa, unai Paulo yo Sailasi se haidi se laedi ka-
balokulokune unai, gabemani tamowaidiyao udiyedi bena se helauhetaladi.
20 Na kabo se hededelau tautolehedudulai tamowaidiyao udiyedi se wane,
“Teina Dius tamowaidiyao ta debadiyena yoda magai ta tamowaidiyao
maudoidi se hetalagegagega!
21 Siya laulau se lauhekataedi ta meta kita Loma tamowaidiyao yoda
laugagayo unai nige gonowana ta kawanamwanamwaedi yo ta ginaulidi!”
22 Bodalakilaki waihiu kana tanuwagao wa se saguidi na Paulo yo Sailasi
se hegiludi, unai tautolehedudulai tamowaidiyao se hedede kadi luwuluwu
se haigabaisinasinakalaedi na se sapidi.
23 Se sapidi ye gehe kabo se laedi numatutugudu unai se toledi na se
hededelau numatutugudu wa taukitahetetena unai bena ye kitahetete-
namwanamwaedi na tabu se wasawasabu.

** **16:14:** *Yaubada taukaihelahuina* kaniyona ede iya dagela sinena, na ye nuwabuiko Yaubada ye kaihelahui gonogonowana doha Dius tamowaidiyao.

24 Ede Paulo yo Sailasi ye haidi numatutugudu luwamolosina unai
ye toledi na kaedi se koiyahisihekahinidi kaiwa tehadiyao polopolohedi
udiyedi.

25 Boniyai duwaduwalina unai taudi labui wa se tapwalolo yo se
wanawana yo Yaubada se hedehedebasae, na numatutugudu wa unai kadi
kahao wa meta se lapulapui.
26 Mahanana ne unai mwanikuniku lakilakina, na numatutugudu wa
yona kabatolo ye nukunuku. Makesega keda gududi maudoidi se tasoke na
numa wa unai tamowai maudoidi kaedi yo nimadi senidiyao se bekuhai.
27 Numatutugudu taukitahetetena wa ye kenosiliyatama na ye kaike-
wadobi meta keda gududiyao wa se tasokeko, ede ye siliyatakalili na yona
nuwatu bena Paulo ma kana kahao wa se wasabuko. Unai yona kelepa ye
hai bena ye bom ye unuhemwaloi'uyoi.
28 Na Paulo ye yogalau iya unai ye wane, “Tabu ku
unu'unuhemwaloi'uyoigo! Kai maudoimai ede teinai!”
29 Ede numatutugudu taukitahetetena wa ye yoga ede osili se baheiyama
na ye dobi, na ma matausina ye tulibono Paulo yo Sailasi talanuwadi wa
unai.
30 Na kabo ye woyahepesadi na ye henamaiyeidi ye wane, “Tautaubadao,
taba saha ya ginauli kabo ya mauli?”
31 Se hededelau iya unai se wane, “Guiyau Yesu ku kawamamohoiyei yo ku
sunumaei na kabo ku mauli, kowa yo yom numa tamowaidiyao maudoidi
hinage.”
32 Na kabo Paulo yo Sailasi Guiyau wasana se hededehemasalaha iya yo
yona numa tamowaidiyao wa udiyedi.
33 Boniyaina ne unai ye haidi ye laedi, taudi gaidiyao wa ye deulidi, na
kabo Paulo yo Sailasi numatutugudu taukitahetetena wa yo yona numa
tamowaidiyao maudoidi se hebabatisoidi. 34 Kabo Paulo yo Sailasi ye
woyalaedi yona numa unai na kai ye moseidi se kai. Iya yo yona numa
tamowaidiyao maudoidi wa se gwauyalakalili, matawuwuna se nuwabui yo
Yaubada se kawamamohoiyei.

35 Mala ye tom kabo tautolehedudulai tamowaidiyao wa yodi taupaisowa
se hetamalidi se lau numatutugudu taukitahetetena wa unai se hededelau
kabo Paulo yo Sailasi ye hepesadi.
36 Numatutugudu taukitahetetena wa Paulo yona ye hedehedede ye wane,
“Tautolehedudulai tamowaidiyao wa se hedede meta kabo ya yailigabae-
gomiu. Unai kwa pesa na daumwaliyena kwa lau.”
37 Na Paulo ye hededelau tautolehedudulai yodi taupaisowa wa udiyedi ye
wane, “Kai meta Loma yona laugagayo logulogunaena taumiya. Unai nige
gonowana se sapigai boda matadiyena yo se tolegai numatutugudu unai, na
nige kama mata hesau se lobai. Na bena wadawadamyena se hetamaligai
ka lau. Taba nige! Siya taba se laoma na se woyahepesagai!”

38 Tautolehedudulai tamowaidiyao yodi taupaisowa wa se uyo na se hed-
edelau udiyedi meta Paulo yo Sailasi Loma yodi laugagayo logulogunaena
taumiya. Hedehedede wa se lapui meta se siliyatakalili.
39 Unai se laoma Paulo yo Sailasi udiyedi yodi hededehedudulai se ginauli.
Ye gehe kabo se woyahepesadi se laedi na se hededebigabigalau udiyedi taba
magai ne se laugabaei.
40 Na Paulo yo Sailasi se lau Lidiya yona numa unai na taukawamamohoi
wa se kitadi ede se hededehebayao'uyoidi, na kabo se dalahai se lau.

17

Paulo yo Sailasi Tesalonika unai

1 Se dalahai ede se lau Ampipolisi. Na mala ye tom kabo se lau Apoloniya
se laugabae, na kabo se lau Tesalonika unai se lage. Temenai meta Dius yodi
sunago hesau.
2 Paulo yona miyamiya unai mayadai Sabati haiyona udiyedi ye lau
sunago wa unai ye mwalae, na Dius tamowaidiyao maidanao kulikuli tabudi
kaniyodi wa se hedehededeidi.
3 Ye hededehemasalaha meta Yaubada yona hineli unai Keliso ye
kamkamna yo ye tolo'uyo, yo ye wane, “Yesu ya hetahetala'usei ta, iya ede
Keliso.”
4 Dius tamowaidi hekadi nuwadiyao se haidi, yo Giliki tamowaidiyao siya
Yaubada taukaihelahuina** yo sinesinebadao lakilakidi gwaudi hinage se
patulau Paulo yo Sailasi udiyedi.
5 Na Dius tamowaidiyao wa Paulo yo Sailasi se kaikalomagigiliyeidi.
Unai taulaulaugaibu yo tauwalobayabayao hekadi se yogagogoidima, na
se kabiboda yo magai tamowaidiyao maudoidi se hekoipilidi. Kabo se lau
Yasona yona numa unai Paulo yo Sailasi se waseneidi bena se woyaidima
boda wa udiyedi.
6 Na nige se lobaidi ede Yasona yo taukawamamohoi tamowaidiyao
hekadi se tabekokokokolidi se laedi magai wa taukitahetetena lakilakidiyao
udiyedi, na se heyoheyoga se wane, “Paulo yo Sailasi tanoubu maudoina
tamowaidiyao se hekouyalayaladiko yo hinage se laomako inai,
7 na Yasona iya tauhemiyadi ede. Teina maudoidi ta siya Sisa yona
laugagayo tau'utu'utusina matawuwuna se wane tamowai hesau meta iya
wasawasa, hesana ede Yesu.”
8 Hedehedede wa se lapui ede boda wa yo magai taukitahetetena ta-
mowaidiyao wa meta se kouyalayalakalili
9 na se hedede Yasona ma kana kahao wa moni lakilakina se tole kabahe-
matausidi,** na kabo se kabigabaedi se lau.

Paulo yo Sailasi Beleya unai

10 Boniyaina ne unai taukawamamohoi wa Paulo yo Sailasi se hetamalidi
se lau Beleya. Se lage menai kabo se lau Dius yodi sunago unai se lauguguya.
11 Na Dius tamowaidiyao Beleya unai taumiya wa meta se lapula-
puinamwanamwakalili Paulo yo Sailasi udiyedi, na kabo siya Tesalonika
unai taumiya wa. Mayadai badobado kulikuli tabudiyao se kitahekasadi,
Paulo yo Sailasi saha se lauguguyaei wa meta mamohoi o nige.
12 Na se lobai meta yodi lauguguya wa mamohoina, unai Dius ta-
mowaidiyao gwaudi Yesu se kawamamohoiyei, yo Giliki tamowaidiyao, siya
sinesineo hekahekasisidi yo hinage tatao hekadi.
13 Na Dius Tesalonika unai taumiya wa wasa se lapui meta Paulo ede
Beleya unai Yaubada wasana ye laulauguguyaei. Unai kabo se laoma boda
maudoidi wa se henuwasaedi bena Paulo se hewaiunu.
14 Unai taukawamamohoi tamowaidiyao wa kadi kahao hekadiyo
maiyadi Paulo se hetamalidi se dobi gabwa. Na Sailasi yo Timoti meta
Beleya unai se miyamiya.

** **17:4:** *Yaubada taukaihelahuina* kaniyona ede iya dagela tamowaina, na ye nuwabuiko Yaubada ye kaihelahui gonogonowana doha Dius tamowaidiyao. ** **17:9:** *Moni lakilakina se tole kabahemataus-idi:* Ena Yasona ma kana kahao pilipili hesau se ginauli, kabo gabemani moni wa se kabihekahini, na ena daumwaliyena se miyamiya ye lau ee Paulo yo Sailasi se hetamalidi se lau, kabo moni ne se hai'uyoi.

15 Na taudobi wa se lulage se dobi na waga hesau unai se gelu se lau Ateni. Ateni unai se lage kabo Paulo ye hededelau maidanao taulau wa udiyedi bena taba se uyo na Sailasi yo Timoti se hetamalimwamwayauyeidi se laoma iya unai.

Paulo Ateni unai

16 Paulo Ateni unai kana kahao wa ye nayanayaidi, na ye kita meta magai wa unai koitau se badokalili, ede ye nuwayababakalili.

17 Unai ye lau sunago unai ye hedehededelau Dius yo dagela tamowaidiyao Yaubada taukaihelahuina udiyedi. Yo hinage mayadai maudoina ye lau kabalokulokune unai na ye hedehededelau tautupagogoi wa udiyedi,

18 meta Yesu yo yona tolo'uyo wasana namwanamwana ye wasaduwaiyei. Unai tausonoga tamowaidiyao Paulo maiyanao se hedehedede yo yodi kawamamohoi wa se hetala. Tausonoga wa meta boda labui tamowaidiyao. Hekadi ede Epikulasi kana bodao, yo hekadi Sitoiko bodadiyao.** Hekadi se wane, “Teina tauhedehededegaibu ta saha bena ye lauhekataei?” Na hekadi se wane, “Teina kana kao doha magai hekadi yaubadadiyao** lauhekatadi unai bena ye hekatada.”

19 Ede Paulo se hai se laei Aliyopagasi** unai na se hededelau unai se wane, “Taba gonowana yom lauhekata hauhauna wa ku hededehemasalaha kalimaiyena.

20 Matawuwuna yom hedehedede hauhaudi te ka lapuidi, unai ka henuwa bena kaniyodi kabidi ka kata.”

21 Ateni tamowaidiyao maudoidi yo magai hekadi tamowaidiyao menai taumiya mayadai maudoina kadi paisowa ede hedehedede hauhaudi se lapulapuidi yo udiyedi se hedehedede.

22 Na Paulo ye tolo yodi koigogo wa unai na ye hededelau udiyedi ye wane, “Ateni tataodiyao! Ya kita meta yomi taba'ohu unai kwa taubigakalili.

23 Yogu taihile unai yomi kabataba'ohu ginaulidi ya kaikewaidi na kabakaitalasam hesau ya kita unai teina kulikuli ta ye masalaha: YE LAU YAUBADA NIGE KABINA KA KATA UNAI. Na saha kwa taba'ohui ta nige kabina kwa kata, unai kabo ya hededehemasalaha kalimiuyena.

24 Yaubada kaiyaulina yo ginauli maudoidi tauginaulidi, iya galewa yo tanoubu Guiyauna. Unai numa tamowai nimadiyena se ginaulidi, meta iya nige udiyedi ye miyamiya.

25 Yo tamowai nige gonowana se sagui matawuwuna nige ginauli hesau unai ye deha, na iya tamowai maudoidi yodi mauli yo yawasidi yo ginauli maudoidi ye moseidi.

** **17:18:** *Epikulasi* ma kana bodao se hedede meta tanoubu ta ye bom ye tubu, nige tauginaulina. Yo hinage se wane, taba tamowai hesau ye boita, kabo yaluwana hinage ye boita. Unai tamowai yona mauli namwanamwana ede huya maudoina se bom yodi gadosisi mo se laulauwatanidi yo ye gwaugwauyala mo. *Sitoiko* bodadiyao hinage se hedede meta tamowai yona huyaboita unai yaluwana hinage ye boita. Na iyamo se hedede meta tamowai bena yona nuwatu mo ye lauwatani, na tauna yona kamkamna yo yona namwa taba nige ye modei. Kaniyona ede tamowai nuwana bena iya tauna ye tanuwagai. ** **17:18:** *Yaubadadiyao:* Tamowai wa Paulo yona hedehedede se lapupwanoli, iya ede, *Yesu yo Tolo'uyo* wasadi bena ye hededehemasalaha. Unai hedehedede *tolo'uyo*se nuwatui bena yaubada hesau hesana. ** **17:19:** *Aliyopagasi* kaniyona ede *Alesi yona kuduli.* Alesi meta Giliki yodi yaubada hesau, iyala yo tulutululu tanuwagadi. Kuduli wa unai meta Ateni yodi tausonoga tamowaidiyao wa yodi kabakoikoigogo numana. Na yodi koigogo hinage hesana se katai Aliyopagasi.

26 Tamowai kesega ye ginaulibagunai, na unai boda udoi'udoi ye ginaulidi, na siya bena tanoubu maudoina se miyahemwayau. Na yodi huya yo yodi teha ye hinelidi udiyedi bena se miya.
27 Yaubada ginauli maudoidi ta ye ginaulidi na ye henuwa tamowai bena iya se wasenei na yodi kaikaipate unai bena iya se lobai, matawuwuna iya maudoida dedekadaena.
28 Doha hinage yomi taukulikuli hekadiyo se hedede se wane, 'Iya unai ta miya, ta sae yo ta dobi yo ta maumauli.' Yo hinage se wane, 'Kita iya natunao.'
29 Mamohoi, kita Yaubada natunao. Unai taba nige ta nuwatui meta iya kana kao doha koitau, tamowai yodi sonogaena se ginauli gole o siluba o weku unai.
30 Beyabeyana tamowai wa Yaubada nige kabina se kata na iyamo yodi nuwapwanopwano wa unai iya nige saha hesau ye ginauli. Na teina huya ta unai ye hededelau teha maudoidi tamowaidiyao maudoidi udiyedi bena se nuwabui.
31 Matawuwuna mayadai ye toleyako unai kabo yona kaisunuwa tamowaina tanoubu maudoina ye hinelidi, na yona hineli ne kabo dudulai unai. Teina ye hemamohoiyei tamowai maudoidi udiyedi matawuwuna Yesu boita unai ye hetolo'uyoi."
32 Tauboiboita yodi tolo'uyo hedehededena wa se lapui ede hekadiyo Paulo se talatalawasiyei, na hekadiyo se wane, "Ka henuwa bena huya hesau hedehedede ta ku hedede'uyoi ka lapui."
33 Na teina unai kabo Paulo koigogo wa ye laugabaei.
34 Na tamowai hekadi se patulau Paulo unai na Yesu se kawamamohoiyei. Kadi boda wa unai Daiyanisiyasi, iya meta Aliyopagasi unai taukoikoigogo wa tamowaina hesau, yo hinage waihiu hesau hesana Damalisi, yo hinage tamowai hekadi.

18

Paulo Kolinito unai

1 Na kabo Paulo Ateni ye laugabaei na ye lau Kolinito.
2 Temenai Dius tamowaina hesau hesana Akuila. Iya Pontasi tamowaina, na beyabeyana ye lau teha Italiya magaina lakilakina Loma unai ye miya. Na Loma kadi tanuwaga saesaena Sisa Kolodiyasi ye hedede meta Dius tamowaidiyao maudoidi Loma se dalahaigabaei. Unai Akuila ma mwanena Pilisila se lau Kolinito unai se miya. Nige bayaona na Paulo ye lage, na yona taihile unai ye lobaidi.
3 Akuila ma mwanena kadi paisowa ede tenti** se laulauginauli, na Paulo hinage paisowa wa kabina ye kata. Unai maiyanao se miya na se paisowagogoi.
4 Na Sabati badobado Paulo ye lau sunago unai, na Dius yo Giliki tamowaidiyao maiyanao se hedehededе, na Paulo ye kaipate bena Yesu kabina se kata yo se sunumaei.
5 Na huyana Sailasi yo Timoti teha Masedoniya unai se laoma, kabo Paulo tentiginauli paisowana wa ye hekaiyawasi na huya maudoina ye laulauguguya. Dius tamowaidiyao udiyedi ye hededehemasalaha meta Yesu iya Keliso ede.
6 Ye lau ee Dius tamowaidiyao wa Paulo se hewaiunu yo se kawalupolupoi, kabo kana kaleko ye koinihinihiyeidi, na ye hededelau udiyedi ye wane, "Kwasinamiu giluna komiu kwa bom kalimiuyena! Yau nige kagu gilu

** **18:3:** *Tenti* meta tautaitaihile yodi numa, kaleko yo suisui dahidi udiyedi se bodidi. Kaikaiwa se hetolodi na tenti se toleisini kewadi unai, na mainaena se momosihekahinidi.

hesau. Unai kabo ya laugabaegomiu na ya lau dagela tamowaidiyao udiyedi ya lauguguya."
7 Na kabo Paulo sunago wa unai ye pesa na ye lau tamowai hesau hesana Titiyasi Diyasitasi yona numa unai ye lauguguya. Iya meta Yaubada taukaihelahuina** hesau, na yona numa wa meta sunago dedekanaena.
8 Na sunago wa badana Kilipasi ma kana bodao maudoidi se kawamamohoi Guiyau unai. Yo hinage Kolinito tamowaidiyao gwaudi Yesu wasana se lapui yo se kawamamohoiyei, ede Paulo ma kana kahao tamowai wa se hebabatisoidi.
9 Boniyai hesau unai Paulo yona nuwanuwatu unai Yaubada tautau hesau ye hemasalaha unai, meta Guiyau ye hededelau iya unai ye wane, "Tabu ku matausi, na yom lauguguya ne bena ye laulau! Tabu ku mwanomwanou,
10 matawuwuna yau ede maidam. Nige gonowana tamowai hesau ye hewaiunugo yo ye hekamkamnago. Kana kao ede magai ta unai yogu tamowai se bado."
11 Na bolimai kesega yo tehana Paulo Kolinito unai ye miya, na huya maudoina Yaubada yona hedehedede unai tamowai wa ye hekatadi.
12 Huyana wa unai Galiyo yona huyatanuwaga teha Akaiya** unai. Na Dius tamowaidiyao se hebodakesega na Paulo se hewaiunu, na se hai se laei Galiyo yona kabahelahelauhetala unai.
13 Na se hegilu se wane, "Teina tamowai ta boda ye hekatadi Yaubada taba'ohuina kabikabina hauhauna unai, meta laugagayo ye utusi."
14 Paulo bena kabo ye hedehedede, na Galiyo ye hededelau Dius tamowaidiyao wa udiyedi ye wane, "Dius tamowaidiyao! Taba tamowai ta laulau yababana o yababa lakilakina hesau ye ginauli, kabo gonowana ya lapulau yomi hetalapili ta unai.
15 Na iyamo hedehedede kaniyodi yo tamowai hesadiyao yo yomi laugagayo debadiyena kwa haikawayagala ta, unai komiu kwa bom kwa tolehedudulai'uyoigomiu. Yau taba nige nuwatu ta ya tolehedudulaidi."
16 Kabo ye hedede kabalauhetala numana wa unai se hepesadi.
17 Na kabo boda maudoidi sunago badana Sositenisi se hai na se bibigwadagwadai kabalauhetala numana wa unai. Na Galiyo nige ye modelau udiyedi.

Paulo ye uyo Antiyoka na kabo yona kadau hehaiyonana ye hetubu

18 Na Paulo sola ye miyamiya Kolinito unai huyalohaloha. Na kabo kana kahao wa ye laugabaeidi na Pilisila yo Akuila maiyanao se dobi Senkiliya. Temenai Paulo yona hedehededekaigwala ye ginauliyako wa debanaena ede iya kuluna wa se yaligabae. Na kabo se gelu bena se lau Siliya.
19 Yodi kadau wa unai Epeso unai se duna, ede Pilisila yo Akuila temenai se miya.
Na Paulo meta mayadai hisa mo menai ye miya. Yona miya wa unai ye lau sunago unai na Dius tamowaidiyao maiyanao se hedehededede.
20 Na se kaibwada bena maiyadi se babawa, na nige ye henuwa.
21 Na yona huyagelu mayadaina unai ye hededelau udiyedi ye wane, "Ena Yaubada yona nuwatuyena, kabo ya uyoma." Na kabo wagaena ye gelu na Epeso ye laugabaei.

** **18:7:** *Yaubada taukaihelahuina* kaniyona ede iya dagela tamowaina, na ye nuwabuiko Yaubada ye kaihelahui gonogonowana doha Dius tamowaidiyao. ** **18:12:** *Akaiya* meta Loma yodi basileiya tehana hesana, na Kolinito ede Akaiya magaina lakilakina hesau. Yoda huya ta unai Akaiya meta Giliki basileiyana tupwana.

22 Se kadau se lau ee Sisaliya unai se duna. Na Paulo ye pesa ye sae
Yelusalema unai ekalesiya bodadi ye hailobaidi. Na kabo ye dobi Antiyoka.
23 Antiyoka unai mayadai hisa ye miya, na kabo ye dalahai'uyo ye lau
Galatiya yo Pilidiya magaidiyao ye kaitaumanaidi na Yesu tauhemuliwatan-
ina maudoidi wa ye hededehebayaodi.

Pilisila yo Akuila Apolosa se hekatanamwanamwae

24 Huyana Paulo sola ma kadauna, na Alesandiliya tamowaina hesau
hesana Apolosa ye laoma Epeso. Iya Dius tamowaina tausonoga hesau, na
kulikuli tabudi kabidi ye katakalili,
25 yo Guiyau wasana hinage kabina ye kata. Ye hedehedede ma nuwako-
hihaina yo Yesu wasana ye lauhekatanamwanamwaei. Na iyamo Yowane
yona hebahebabatiso mo kabina ye kata, na babatiso Yesu hesanaena nigele.
26 Iya ye hetubu ye hedehedede ma nuwabayaona sunago unai. Na
Pilisila yo Akuila yona hedehedede wa se lapui ede se kaibwadai ye
lau yodi numa unai, na Yesu wasana unai se hededehasahasai na se
hekatanamwanamwaei idohagi Yaubada tamowai ye hemaulidi.**
27 Huya hesau kabo Apolosa ye henuwa bena ye lau Akaiya, tausunuma
bena ye saguidi. Ede tausunuma Epeso unai iya se hededehebayao na leta
se kuli ye lau tauhemuliwatani Akaiya unai taumiya wa udiyedi, bena iya
se hailobai. Ye lage ede Yaubada yona kabinamwa unai taunuwabui wa ye
sagukaliliyeidi.
28 Meta tamowai maudoidi matadiyena ye hededebayaokalili Dius ta-
mowaidiyao udiyedi na kulikuli tabudi udiyedi ye hemamohoiyei meta Yesu
iya Keliso ede.

19

Paulo Epeso unai

1 Huyana Apolosa Kolinito unai ye babawa, kabo Paulo Pilidiya ye lau-
gabaei na ye dobi Epeso unai ye lage. Temenai tauhemuliwatani hekadi ye
lobaidi
2 na ye henamaiyeidi ye wane, “Huyana kwa kawamamohoi, Yaluwa
Tabuna kwa hai, o nige?” Na se wane, “Nige! Yaluwa Tabuna nige kabina
ka kata, yo sola nige wasana ka lapui.”
3 Unai Paulo ye wane, “Na babatiso sahasahana unai se hebabati-
soigomiu?” Se wane, “Yowane yona hebahebabatiso.”
4 Na Paulo ye wane, “Yowane yona hebahebabatiso meta nuwabui ba-
batisona. Iya ye hededelau boda wa udiyedi meta tamowai hesau kabo ye
mulitama, bena iya unai se kawamamohoi. Tamowaina ede Yesu.”
5 Hedehedede wa se lapui ede Paulo ye hebabatisoidi Guiyau Yesu
hesanaena.
6 Na huyana Paulo nimana ye tolesae kuludi wa udiyedi meta Yaluwa
Tabuna ye hemwayaudi, na kalina udoi'udoi udiyedi se hedehedede,** yo
hinage Yaubada yona nuwatu ye moseidi na se hededehemasalahadi.**
7 Na taubabatiso wa nuwana badodi ede saudoudoi-labui (12).
8 Nawalai haiyona Paulo ye laulau sunago unai na ma nuwabayaona ye
laulauguguya. Na maiyanao se hedehedede yo Yaubada yona basileiya

** **18:26:** *Idohagi Yaubada tamowai ye hemaulidi:* Kalina Giliki unai Luka ye kuli, *Yaubada yona keda* se hekata, o, *Yaubada kedanase* hekata.

** **19:6:** *Kalina udoi'udoi* meta hinage gonowana ta bui ta wane *kalina Yaluwa Tabuna ye moseidi.*

** **19:6:** *Yaubada yona nuwatu se hededehemasalahadi:* Iya ede se hededepeloweta.

se hetahetala, na yona hedehededе wa unai Dius tamowaidi wa se nuwamasalaha na se nuwabui na Yesu se kawamamohoiyei.

9 Na hekadiyo se nuwakwailolokalili, na nige se henuwa bena se kawamamohoiyei, na boda matadiyena Guiyau wasana se hededeyababaei. Unai Paulo sunago wa ye laugabaei, na tauhemuliwatani maidanao se lau Tailenasi yona kabalauhekata numana unai se koikoigogo. Na mayadai badobado taulaoma maiyanao se hedehededе.

10 Teina paisowa te ye lau ee bolimai labui. Na Dius yo Giliki tamowaidi maudoidi teha Eisiya unai taumiya Guiyau wasana se lapui.

Siba natunao Yesu hesana se hepaisowagaibui

11 Yaubada Paulo ye hepaisowa na laulau gigigigibwalikalilidi ye ginaulidi,

12 ede hinage Paulo yona hagesi yo kaleko hekadi ye hepaisowadiko wa se haidi se laedi taukasikasiyebwa udiyedi se hesaudi, ede se namwanamwa, yo hinage yaluwa yabayababadi tamowai se pesagabaedi.

13 Dius tamowaidiyao hekadi kadi paisowa se lau magai hekadi udiyedi yaluwa yabayababadi tamowai se luwuidi wa se hededehepesadi, na se kaipate bena Guiyau Yesu hesana se hepaisowa, na se wane, “Paulo Yesu ye lauguguyaei wa, iya hesanaena ya hededelaowa: Tamowai ta ku pesagabaei!”

14 Boda wa luwadiyena meta Siba natunao tatao haligigi-labui (7). Tamadi meta Dius yodi taukaitalasam tauwoyaidi hesau. Taudi haligigi-labui ta tenem kabikabi ne se hepahepaisowa.

15 Na huya hesau yaluwa yabayababana ye hededelau udiyedi ye wane, “Yesu kabina ya kata, yo hinage Paulo kabina ya kata. Na komiu meta kaiteyadi?”

16 Na tamowai wa yaluwa yabayababana wa yona gigibwaliyena ye tolo ede Siba natunao haligigi-labui wa ye luluidi na yodi bayao ye saedikwaidi yo ye bibiheyababakaliliyeidi, na numa wa unai se heloipesa ma kadi gai yo ma taugaibudi.

17 Na wasa wa ye lau Dius yo Giliki tamowaidiyao taumiya Epeso unai na se lapui, meta se matausikalikalili, yo Guiyau Yesu se hededetausaei.

18 Taunuwabuihauhau wa gwaudi se tolo boda matadiyena na yodi yababa se hededehemasalahadi.

19 Na hekadi kukula tauhepahepaisowadi kadi kukula bukadiyao se baheidima na boda wa matadiyena se gabudi. Buka wa maisadiyao se tolegogoidi meta maisadi lakina ede moni siluba** badodi 50,000. 20 Teina doha yo Guiyau yona gigibwali unai iya wasana ye laki ye lau yo ye bayao.

Paulo yona kadau hinelina

21 Ginauli saha se tubutubu ta mulidiyena Yaluwa Tabuna Paulo ye hekata bena ye lau Masedoniya yo Akaiya, na kabo ye uyo Yelusalema. Na ye wane, “Yaubada ye henuwa meta kabo hinage ya lau Loma.”

22 Na kabo tausaguina labui Timoti yo Elasitasi ye hetamalidi se baguna se lau Masedoniya, na iya sola ye miya huyakubwakubwa teha Eisiya unai.

Epeso unai boda se hetalagegagega

23 Na huyana ne unai pilipili lakilakina hesau ye tubu Epeso unai Guiyau wasana debanaena.

** **19:19:** *Moni siluba* wa meta dalakama.

24 *[Pilipili wa tamowai hesau hesana Dimitiliyasi unai ye tubu.]* Iya
meta siluba paisowana ye ginaginauli, yo hinage yona taupusapusa ta-
mowaidiyao meta se bado. Epeso unai meta Giliki yodi yaubada Atemisi
yona numa tabuna. Na Dimitiliyasi maiyana taupaisowa kadi paisowa ede
silubaena numa gagigagilidi se laulauginauli kadi kao doha numa tabuna
wa, na se lokuneidi, meta unai moni lakilakina se haihai.
25 Dimitiliyasi yona taupaisowa ye yogagogoidima, yo siluba
taupaisowaina hekadi hinage, na ye wane, "Tatao, kabina kwa kata meta
teina yoda paisowa ta unai moni yo gogo lakilakidi ta haihaidi.
26 Na Paulo kwa kita yo wasana kwa lapuiyako meta ye wane, 'Tamowai
nimadiyena yaubada se ginaulidi meta siya nige yaubada mamohoi.' Unai
bodalakilaki se nuwabui yo Paulo se hemuliwatani, yoda magai ta Epeso
unai, yo hinage teha Eisiya maudoina unai.
27 Na yona yababa meta teha haiyona unai: Yoda nimapaisowa ta hesana
namwanamwana ta kabo ye gehe, yo yoda yaubada saesaena Atemisi yona
numa tabuna hekasisina tamowai kalidiyena kabo ye gehe, yo hinage
Atemisi teha Eisiya yo tanoubu maudoina se kaihelahui ta yona didiga kabo
se kitadobidobikaliliyei."
28 Hedehededе wa se lapui ede se koipilikalili na ma kalinalakilakidi se
heyoheyoga se wane, "Kita Epeso yoda yaubada Atemisi meta ye saeka-
likalili!"
29 Nige bayaona na magai wa tamowaidi maudoidi meta se hetalagegage-
gakalili. Boda wa Gaiyasi yo Alisitakasi siya Masedoniya tamowaidiyao
Paulo maidanao se laoma wa se kabihekahinidi na se woyaidi se laedi
konseti kabakaikewa numana unai.
30 Paulo ye henuwa bena ye lau na boda wa matadiyena ye tolo na ye
hedehededelau udiyedi, na tauhemuliwatani tamowaidiyao hekadiyo se
hededehekaiyawasi.
31 Yo hinage magai ne babadadiyao hekadi, siya Paulo kehanao, wasa
se hetamalilaei iya unai se kaibwadaei bena tabu ye laulau konseti
kabakaikewa unai. Ede Paulo nige ye lau.

32 Konseti kabakaikewa numana unai bodalakilaki wa meta se nuwap-
wanopwano. Hekadiyo se yogahisae se wane doha teina, yo hinage tamowai
hekadiyo ginauli hekadi hesabadi se yogayogahi, na boda wa luwanaena
tamowai se bado meta nige kabina se kata matawuwuna saha to se laom-
agogoi.
33 Dius tamowaidiyao wa Alekisenda se hededelau unai taba ye sae boda
wa matadiyena ye tolo bena pilipili ta ye hededehedudulai meta nige Dius
kadi gilu hesau. Ye tolo na nimana ye lausinidi na ye koiyedi bena taba boda
wa se mwanou, na ye kaipate bena ye hededelau udiyedi.
34 Na boda wa se kitalobai meta iya Dius tamowaina hesau, ede se koipi-
likalili na mahanalohaloha unai se yogayogahigogoi ma kalinalakilakidi se
wane, "Atemisi ye saekalili!"**

35 Na kabo magai ne kadi tanuwaga lakilakina hesau boda wa ye hed-
edehekaiyawasidi na ye wane, "Epeso tamowaidiyao! Tanoubu maudoina
kabina se kata meta kita Epeso Atemisi yona numa tabuna yo koitauna
galewa ne unai ye bekudobima wa taukitahetetena ede.

** **19:34:** *Atemisi ye saekalili!* Yodi hedehededе mamohoina meta se yoga se wane, *Kai Epeso yoma yaubada Atemisi meta iya ye bom ye saekalili!*Kalina Giliki unai teina meta hedehededе kubwakub-
wana. Unai kalina Saliba unai bena hinage musamusana ye kubwa matawuwuna se yogayogahi.

36 Na saha kwa hetala'usei ta meta taba nige hesau ye uhalaei o ye
nuwapwanopwanoei. Unai tabu kwa modekalili teina saha kwa lapui ta
unai, yo tabu saha hesau yababana kwa ginaginauli.
37 Teina tamowai kwa woyaidima inai ta meta nige numa tabuna unai
saha hesau se kaiwahali, yo yoda yaubada nige se hededeheyababa.
38 Ena Dimitiliyasi yo yona taupusapusa tamowaidi se henuwa bena
tamowai hesau se hegilu, meta taba se laei tautolehedudulai udiyedi, kabo
se hinelihekasa kaiteya yona dudulai.
39 Na ena ginauli hesau bena kwa hedudulai, meta kwa lau magai ta-
mowaidi yodi koigogo unai, na kabo se tolehedudulai.
40 Yoda hetalagegagega ta debanaena ya matausikalili, matawuwuna
Loma kadi tanuwaga ena taba ye lapui meta kabo se haida yo se hekamkam-
nada. Na ena taba se henamaiyeida kada mata wuwuna saha, meta nige
gonowana saha hesau ta hedede."
41 Yona hedehededе gehena wa unai boda wa ye hetamaligwaligwalidi.

20

Paulo ye lau teha Masedoniya yo teha Akaiya udiyedi taukawamamohoi wa ye hededehebayaodi, na ye uyo Tolowasi

1 Huyana hetalagegagega wa ye gehe kabo Paulo tauhemuliwatani wa
ye yogagogoidi na ye hededehebayaodi, na kabo ye laukaiyoniyedi na ye
dalahai ye lau teha Masedoniya.
2 Masedoniya maudoina ye tauhetakikili, na tausunuma tamowaidiyao
wa ye hededehebayaodi, na kabo ye kadau ye dobi teha Akaiya.
3 Temenai ye miya nawalai haiyona, na kabo ye kabinonoha na bena ye
gelu ye lau teha Siliya. Na ye lapui meta Dius tamowaidiyao se koitalaliu
bena kabo se unui, ede nuwana ye hineli'uyoi bena ye yona ye uyo Mase-
doniya na ye lau Siliya.
4 Paulo maiyanao taukadau, siya ede teina:
Sopatelo meta Pilusi natuna, iya Beleya tamowaina,
Alisitakasi yo Sikandasi Tesalonika tamowaidiyao,
Timoti,**
Gaiyasi, iya Debi tamowaina, yo
Tikikasi yo Tolopimasi siya teha Eisiya tamowaidiyao.
5 *[Se lulagema Pilipi na kabo Paulo kana hegelugelu wa]* se baguna se lau
Tolowasi unai se nayanayaigai.
6 Na Paulo maidagu meta sola Pilipi unai ka miyamiya,** na Pwalawa
Nige Yistina Henuwaisinina mulinaena kabo ka gelu. Na mayadai haligigi
ka kadauyei, kabo ka duna Tolowasi unai kama kahao wa ka lobaidi, ede
temenai ka miya mayadai haligigi-labui.

Yutikasi boita unai ye tolo'uyo

7 Yoma miya Tolowasi unai mayadaina gehegehenana meta Sabati, na
meimeilahina ne unai ka laomagogoi numa hesau unai bena Guiyau yona
kaikaigogo henuwaisinina ka hai. Na Paulo ye lauguguya tamowai wa
udiyedi, na ye hedehededе ye lau ee boniyai duwaduwalina, matawuwuna
mala ye tom kabo ye dalahai'uyo.

** **20:4:** *Timoti* wasana meta Apostolo 16:1-3udiyedi. ** **20:6:** *Ka miyamiya:* Luka ye kuli, *kai*, gonogonowana doha Apostolo 16:10 unai. Kaniyona ede Luka nige ye lau teha Akaiya, na huyana Paulo ma kana bodao se laoma Pilipi, kabo Luka ye hailobaidi na kabo maiyanao se kadau.

8 Yoma kabakoigogo bilina meta numa wa heisina hehaiyonana unai, na
lampa gwaudi se gabudi na se kalakalasi.
9 Na bili wa windona unai hewali hesau ye tutuli hesana ede Yutikasi.
Paulo ye hedehedede ye lau ee hewali wa matana ye kenokeno ede ye keno.
Na ye kenomwaloi ede ye beku ye dobi bwatano wa unai ye talu. Na se dobi
se hai wa meta ye boitako.
10 Paulo ye pesadobi na ye gulidobi hewali wa kewanaena na ye sapwali,
na kabo ye hededelau tamowai wa udiyedi ye wane, “Tabu kwa nuwadubu!
Hewali ta ye silasilawa, nige ye boita.”
11 Na kabo Paulo maidanao tamowai wa se mwalae se seuyo bili wa
unai na Paulo pwalawa ye hai ye kesi na maudoidi se kaikaigogo. Na ye
hedehedede ye lau ee mala ye tom. Kabo ye lautokiyeidi na ye laugabaedi.
12 Na hewali wa ye namwanamwa, unai nuwadi se talu na se lau magai.

Epeso yodi dubu babadadiyao Paulo ye laukaiyoniyedi

13 Tolowasi unai Paulo yona hineli ye ginauli meta ye bom ye yona ye lau
Asosi, na kai meta wagaena ka gelu ka baguna ka lau magai wa unai iya ka
nayanayai.
14 Asosi unai ye lobaigai ede ka usaei na ka lau Mitilini.
15 Mayadai helabuina Mitilini unai ka gelu na ka lau Kaiyosi bwan-
abwanaluwana ka laugabaei, na mayadai hesauna ne unai meta Samosi
bwanabwanaluwana unai ka duna na ka kaiyawasi. Na mayadai hehasina
unai Miletusi unai ka duna.
16 Paulo ye nuwatuhekasanonohaiyako meta taba nige Epeso unai ka
duna, matawuwuna ede nige ye henuwa mahana ye gabaei teha Eisiya ne
unai, na ye henuwa bena ye laumwamwayau ye lau Yelusalema na kabo
Pentekosi mayadaina henuwaisinina.
17 Miletusi unai Paulo wasa ye hetamalisaei Epeso, bena dubu
babadadiyao se dobima na maiyadi se hedehedede.
18 Se dobima Paulo se hailobai na kabo ye hededelau udiyedi ye wane,
“Huya bagubaguna yogu lage teha Eisiya ta unai ye laoma ee teina mayadai
ta unai meta yogu paisowa maudoidi kabidi kwa katako.
19 Guiyau yona paisowa ta ya ginauli ma nuwadobidobigu yo ma matasu-
lugu. Na laukita ya hekalodi meta Dius tamowaidiyao hekadi se koitalaliu
bena se unuigau.
20 Yo hinage kabina kwa katako meta ma nuwabayaogu kabasaguigomiu,
iya ede Guiyau wasana ta, ya lauguguyaei boda matadiyena yo numa kesega
kesega udiyedi.
21 Huya maudoina ya hededelau Dius yo Giliki tamowaidiyao udiyedi
bena taba se nuwabui yo se patulau Yaubada unai yo Guiyau Yesu Keliso se
sunumaei.
22 Na Yaluwa Tabuna yona lauheliligau ta unai kabo ya lau Yelusalema, na
nige kabina ya kata menai kabo saha ye tubu kaliguyena.
23 Na yogu kabalau magaidi lakilakidiyao maudoidi udiyedi meta Yaluwa
Tabuna ye hekatagauko kabo Yelusalema unai se tolegau numatutugudu
unai yo se hekamkamnagau.
24 Na iyamo yogu mauli meta nige ya modei, na Guiyau Yesu paisowa ye
haiyama ta taba ya hegehe. Na paisowana ede meta Yaubada yona kabi-
namwa wasana namwanamwana hededehemasalahana tamowai mau-
doidi udiyedi.
25 Teina huya ta kabina ya kata meta taba nige kwa kita'uyoigau, na komiu
ede tamowaidiyao Guiyau yona basileiya wasana ya lauguguyaeiyako
kalimiuyena.

26 Unai ya hededelaowa maudoimiu kalimiuyena: Ena kaiteya ye boita na
ye lau kaiwa kalakalasina unai, giluna meta yau nige kaliguwai,
27 matawuwuna yau nige ya matausi yo nige ya talutolo, na Yaubada yona
nuwatu maudoidi meta ya hededehemasalahadiko kalimiuyena.
28 Unai kwa kitahetete'uyoigomiu yo hinage Yaubada yona mamoe ya-
woina kwa kitahetetedi. Yaluwa Tabuna ye hetologomiu komiu tauwoya-
woya, unai Yaubada yona ekalesiya bodadiyao kwa kitahetetedi, siya ede
iya kwasinana unai ye hemaisadiko wa.
29 Kabina ya katakalili meta yau ya laugabaeigomiu ta mulina ne
unai kabo taulauhekatalupolupo doha kedewa kaikaikalasidiyao se laoma
luwamiuyena, na Yaubada yona mamoe yawoina kabo se hetatagwaligwa-
lidi.
30 Yo hinage bodamiu ta unai kabo tamowai hekadi se tolosaema na
hedehededelupolupo se ginaulidi bena Yaubada yona tamowai se woyah-
esuwaladi.
31 Unai bena matamiu se nega yo kwa kitanamwanamwakalili! Bena kwa
nuwanuwatui meta bolimai haiyona udiyedi nige ya kaiyawasi na boniyai
yo mayadai ya hedehededehasahasaigomiu ma matasulugu.
32 Unai ya tolegomiu Yaubada nimanaena. Yona kabinamwa wasana bena
kwa nuwanuwatui. Wasa wa gonowana ye hebayaogomiu yo yona kain-
auya** ye mosehekawa kalimiuyena doha hinage ye mosei yona tamowai**
maudoidi udiyedi.
33 Yau sola nige tamowai hesau yona moni gole o siluba, yo kana kaleko ya
henuwa na ya haigaibui.
34 Komiu maudoimiu kabina kwa kata meta yau nimagu ta unai ya
paisowa, na paisowa ya ginaulidi ta meta udiyedi yau yo kagu kahao ya
saguigai.
35 Ginauli maudoidi ya ginaulidi ta udiyedi ya hekatagomiu meta bena
kwa paisowabayao na deha tamowaidiyao kwa saguidi. Ginauli ta kwa
ginaulidi na Guiyau Yesu yona hedehededе kwa nuwanuwatuidi, doha ye
wane, ‘Ta kaikainauya meta laulau namwanamwana, na kabo kainauya ta
haidi.’ ”**
36 Paulo ye hedehededegehe kabo maiyanao se tulibono na ye tapwalolo.
37 Ye tapwalologehe kabo se haitalagadoi yo se sumtai na se dou.
38 Saha ye henuwayababakaliliyeidi meta Paulo yona hedehededе ye
wane, “Taba nige kwa kita'uyoigau.” Na kabo maiyanao se laulaugogoi se
dobi waga.

21

Miletusi unai se kadau se lau Yelusalema

1 Epeso yodi dubu babadadiyao wa ka laukaiyoniyeidi na kabo ka gelu na
ka kuke ka dudulai ka lau Kosa bwanabwanaluwana unai. Mala ye tom kabo
ka lau Lodosi bwanabwanaluwana, na kabo ka lau Patala.
2 Menai waga hesau ka lobai ye laulau teha Penisiya ede unai ka gelukawa
na ka kuke ka lau.

** **20:32:** *Kainauya* ta meta Yaubada yona hedehesunuma maudoidi yona tamowai udiyedi, doha mauli nige kana siga, Yaluwa Tabuna, yababa nuwatugabaedi, galewa, yo yona henamwa maudoina. ** **20:32:** *Yaubada yona tamowai:* Guiyau yona tamowai hededehemasalahana ku hasili. ** **20:35:** Yesu yona hedehededе ta kalina Giliki unai kaniyona hesau, iya ede, *Taukaikainauya meta gonowana ye gwauyala na kabo kainauya tauhaina.* Yesu wasana bukana hasi (4) udiyedi Yesu yona hedehededе ta nige se kuli.

3 Saipulusi bwanabwanaluwana ka kitasaei tehaseuseulimai ne unai na
ka laugabaei ka lau teha Siliya, na Taiya unai ka duna, iya ede waga wa kana
kai'usa gogodiyao kabahepesadi magaina.
4 Tauhemuliwatani hekadi ka lobaidi ede menai maidamaiyao ka miya
mayadai haligigi-labui (7). Na Yaluwa Tabuna tamowai wa ye hekatadi ede
Paulo se kaibwadai bena tabu ye laulau Yelusalema.
5 Yoma miya mayadaina gehegehena wa unai tauhemuliwatani wa ma
mwanediyao yo natudiyao maidamaiyao ka dobi kabagelu wa gadowana
unai ka lulage, ede nagali wa unai ka tulibono na ka tapwalolo.
6 Mulina ne unai ka laukaiyoni na kabo ka dobi waga wa unai ka gelu, na
siya se seuyo yodi magai.
7 Taiya ka laugabaei na ka lau Tolemaisi unai ka duna. Taukawamamohoi
menai taumiya wa ka hailobaidi na maidamaiyao ka miya mayadai kesega.
8 Mala ye tom ede ka gelu'uyo ka lau Sisaliya. Menai Pilipo taulaulau-
guguya** yona numaena ka miya. Iya meta Yelusalema unai tamowai
haligigi-labui (7) se kaisunuwai'useidi wa** kadi kaha hesauna.
9 Iya natunao sinesineo hasi nuwanuwasupudiyao. Siya meta se hedehed-
edepeloweta.
10 Mayadai hisa menai ka miya na yoma miya wa unai tamowai hesau
hesana Agabasi Yudeya unai ye dobima kalimaiyena, iya meta peloweta
hesau.
11 Iya kabo Paulo kana dagilolo ye hai na ye bom kaena yo nimana ye
pai'uyoidi na kabo ye wane, “Yaluwa Tabuna ye hededelaoma ye wane, ‘Dius
tamowaidiyao Yelusalema unai dagilolo ta tanuwagana kabo se pai doha
teina na se mosegabaei dagela tamowaidiyao udiyedi.’ ”
12 Hedehededе wa ye hedede na ka lapui, unai magai wa unai taukawamo-
mohoi tamowaidiyao hekadi maidamaiyao Paulo ka hededenuwahi tabu ye
saesae Yelusalema.
13 Na Paulo ye hededelaoma ye wane, “Saha douna kwa doudou ta? Yomi
dou ta unai yau nuwagu ta kwa hebasabasa, na ya nonohakaliliko bena se
paigau yo taba hinage Yelusalema unai se unuhemwaloigau Guiyau Yesu
debanaena.”
14 Na nige gonowamai ka nuwakoi na ka hededenuwahi, unai ka wane,
“Besi, na Guiyau yona nuwatu mo ta lauwatani.”
15 Yoma miya menai mayadaidi wa se gehe ede ka kabinonoha na ka sae
Yelusalema.
16 Tauhemuliwatani hekadi Sisaliya unai maidamaiyao ka sae, na se
woyaigai ka lau Menasona yona numa unai ka miyamiya. Iya meta Saipulusi
bwanabwanaluwana tamowaina yo hinage tauhemuliwatani bagubagu-
nana hesau.

Paulo ye lage Yelusalema unai

17 Yoma huyalage Yelusalema unai taukawamamohoi maudoidi se
hailobaigai ma gwaugwauyaladi.
18 Mala ye tom kabo Paulo maidamai ka lau Yamesi ka kaitaumanai, na
dubu babadadiyao maudoidi meta hinage se laomagogoi menai.
19 Paulo ye lautokiyeidi, na kabo yona paisowa yo saha Yaubada ye
ginaulidi dagela tamowaidiyao udiyedi wa wasadi maudoidi ye hedededi
dubu babadadiyao wa udiyedi.

** **21:8:** *Pilipo taulaulauguguya* wasana ta hasili Apostolo 8:4-40 unai.

** **21:8:** *Tamowai haligigi-labui se kaisunuwai'useidi wa* wasadi ku hasili Apostolo 6:1-7unai.

20 Hedehededе wa se lapui ede se noko yo Yaubada se hedebasaei. Na se hededelau Paulo unai se wane, “Kama kaha! Ku kita, Dius tamowaidiyao bodalakilaki se kawamamohoi Yesu wasana unai, na maudoidi meta Mose yona laugagayo udiyedi se kitalaukalili yo se miyawatanikaliliyeidi.
21 Na wasalupolupo se lapui meta yom paisowa wa unai Dius maudoidi, siya dagela magaidiyao udiyedi taumiya, ku hededehekaiyawasidi tabu se kitalau Mose yona laugagayo unai, yo tabu natudiyao loheloheyao se hepehepelitomedi, yo tabu Dius kada kulutubu kabikabidi maudoidi se miyamiyawatanidi.
22 Taba kabim se kata meta kowa ede inai, kabo saha ta ginauli?
23 Unai kai yoma nuwatu ede teina: Tamowai hasi (4) ede inai siya yodi kaigwala huyadi wa se gehe.**
24 Maidamwao kwa lau Numa Tabuna ne unai na lauhe'a'a kabikabidi kwa ginaulidi. Na ginauli saha kabo se hepaisowadi ne ku hemaisadi, na kabo kuludiyao wa se yaligabaedi. Teina unai kabo tamowai maudoidi se kitago yo kabim se kata meta kowa hinage Dius yoda laugagayo ta ku miyawatanidi na saha se lapuiyako wa meta nige mamohoina.
25 Na dagela tamowaidiyao siya taukawamamohoi yodi ka kulikuliko na ka hededelau udiyedi meta nige Mose yona laugagayo maudoina bena se lauwatani, na laugagayo hisahisadi mo: Ena kai se kaitalasamyedi koitau udiyedi, tabu se kaikaidi, tabu kwasina se numanuma, suisui gadona se sipwakiki na ye mwaloi tabu se kaikai, yo hinage ganaganawali tabu se miyamiyaidi.”
26 Yodi nuwatu wa Paulo ye kawanamwanamwaei, unai mala ye tom ede se hetubu lauhe'a'a kabikabina se ginauli. Na kabo ye mwalaesae Numa Tabuna unai na taukaitalasam udiyedi ye hededehemasalaha meta mayadai saha unai kabo taudi hasi wa yodi lauhe'a'a mayadaidi se gehe na yodi kaitalasam se baheidima na se gabudi.
27 Yodi lauhe'a'a mayadaidi haligigi-labui (7) sola nige se gehe, na Dius tamowaidiyao hekadiyo teha Eisiya unai se laoma. Siya Paulo Numa Tabuna wa unai se kita ede boda se henuwasaedi na iya se kabihekahini.
28 Na se heyoheyoga kalina lakilakiyena se wane, “Isalaela tamowaidi maudoimiu, kwa saguigai! Teina tamowai ta meta teha maudoina udiyedi ye hededeheyaheyababada, yo tamowai maudoidi ye hededehekaiyawasidi bena Dius yoda laugagayo tabu se miyawatanidi, yo yoda Numa Tabuna ta ye hededeheyaheyababa. Yo hinage Giliki tamowaidi ye woyaidima Numa Tabuna ta unai na teha tabuna ta ye hebikikaliliyei!”
29 Matawuwuna huya hesau unai Epeso tamowaina hesau hesana Tolopimasi, iya meta dagela tamowaina, maidana Paulo se kitadi se taitaihilelabulabui. Unai se nuwatugaibu meta bena Paulo tamowai ta ye woyahemwalaeyako Numa Tabuna ne unai.
30 Yelusalema tamowaidi maudoidi Paulo se kouyalayalakaliliyei. Unai se laomagogoi Numa Tabuna wa unai na Paulo se tabehepesa, na kabo Numa Tabuna yona polisi gana gududiyao wa se guduidi.
31 Paulo se biteligwadagwadai na se kaipate bena se koihemwaloi. Na wasa wa ye lau Loma yodi iyala kapinana ye lapui meta Yelusalema unai hetalagegagega ye lakikalili. 32 Unai tau'iyala hekadiyo yo yodi sentuliyo ye haidi na maidanao se heloigogoi se dobi tauhetalagegagega bodadiyao wa udiyedi. Boda wa maudoidi tau'iyala tamowaidi ma kadi tanuwaga se kitadi ede Paulo se kabigabaei.

** **21:23:** *Kaigwala* ta meta Nasilaiti kaigwalana.

33 Iyala kapinana wa Paulo ye hai na ye hededelau yona tau'iyala tamowaidiyao wa udiyedi na seni labui udiyedi se pai. Na kabo boda wa ye henamaiyeidi ye wane, “Teina tamowai ta kaiteya, yo saha yababana ye ginauli?”
34 Boda wa luwadiyena tamowai hekadi ginauli hesau se heyoheyogaei, na hekadi hinage ginauli hesau se heyoheyogaei, na iyala kapinana wa nige gonowana hedehededе mamohoina ye lapulobai, matawuwuna ede hetalagegagega wa ye lakikalili. Unai ye hededelau yona iyala tamowaidiyao udiyedi bena Paulo se laei yodi kabamiya numana wa unai.
35 Se lage kaba'utu'utusae wa unai na boda wa yodi kabi wa ye saekalili ede iyala tamowaidiyao wa Paulo se lausini na se bahei se saei.
36 Tauhemuliwatanidi bodana maudoidi wa se yogayogahilau ma kalinalakilakidi se wane, “Kwa koihemwaloi!”
37 Tau'iyala tamowaidiyao wa bena kabo Paulo se bahehemwalae numa wa unai, na kalina Giliki unai ye wane, “Iyala kapinana, gonowana taba saha hesau ya hedede kalimyena?” Na iyala kapinana wa ye siliyata na ye hededelau unai ye wane, “Giliki kalinadi kabina ku kata?
38 Kowa nuwana Aikupito tamowaina, e nige? Lahinaidi iyala ku hetubu yo hinage taukaikaiunu tamowaidiyao badodi 4,000 ku woyahaidi kwa lau balabalaena kwa miya?”
39 Na Paulo ye hededebui ye wane, “Yau meta Dius tamowaina, na yogu magai Tasusi teha Silisiya unai meta tamowai maudoidi kabina se kata. Na taba gonowana ya hedehededelau tamowai ta udiyedi?”
40 Iyala kapinana wa Paulo yona nuwatu wa ye kawanamwanamwaei, unai Paulo se hetolodobiyei kaba'utu'utusae wa unai, na nimanaena tamowai wa ye koihekaiyawasidi, tabu se gegagega. Ede maudoidi wa se mwanou, na kabo kalina Hebelu unai ye hedehededelau udiyedi.

22

1 Paulo ye wane, “Tamaguwao yo kagu kahao, kwa lapulapuinamwanamwa na ginauli saha se tubu wa bena ya hededehemasalahadi.”
2 Na boda wa se lapulapui meta Paulo kalina Hebelu unai ye hedehededе ede se mwanou na se lapulapui. Na Paulo ye wane,
3 “Yau meta Dius tamowaina, teha Silisiya magaina hesau hesana Tasusi unai se labasigau, na Yelusalema unai ya lakilaki. Kada kulutubu yodi laugagayo udiyedi Gamaliyela ye hekatanamwanamwaegau. Huyana ne unai Yaubada yona paisowa ya ginauli ma nuwakohihaigu gonogonowana doha komiu wau teina mayadai ta.
4 Yesu Keliso tauhemuliwatanina ya hekamkamnadi yo ya unuhemwaloidi. Tatao yo sinesineo ya paidi yo ya toledi numatutugudu unai.
5 Taukaitalasam saesaena yo Dius babadadiyao bodadi meta gonowana se hemamohoiyei, matawuwuna hinage leta se haidima na ya baheidi ya lau kadi kahao Damaseko unai taumiya udiyedi, na ya dalahai bena kabo menai tamowai ya paidi na ya laedima Yelusalema, na ka toledi numatutugudu unai.
6 Ya laulau Damaseko ya hanahanawui mayamayadailakiyena, na kabo galewa ne unai mala lakilakina ye sinadobima kaliguyena.
7 Meta ya gulidobi bwatano ne unai, na kalina hesau ya lapui ye hedehededelaoma kaliguwai ye wane, ‘Saulo! Saulo! Idohagi to ku hekamkamnagau ta.’

8 Na ya wane, ‘Guiyau, kowa kaiteya?’ Na kabo kalina wa ye wane, ‘Yau
Yesu Nasaleta tauna, yau ede ku hekamkamnagau ta.’
9 Na kagu kahao maidaguwao wa mala wa dawayana se kita, na kaiteya
maidagu ka hedehedede wa meta nige kalinana se lapui.
10 Na ya henamai ya wane, ‘Guiyau, saha kabo ya ginauli?’ Na Guiyau ye
hededelaoma ye wane, ‘Ku tolo na ku lau Damaseko. Temenai kabo tamowai
hesau kam paisowa ye hedede kabo saha ku ginaulidi.’
11 Kagu kahao maidaguwao wa se kabinimaigau na se woyaigau ka
lau Damaseko. Matawuwuna ede mala wa dawayana matagu wa ye
heyababadi.
12 Damaseko unai tamowai hesau hesana Ananiya ye kitagau. Iya meta
laugagayo taulauwataninamwanamwaena yo hinage Dius tamowaidiyao
menai taumiya meta iya se kitahenamwa.
13 Na dedekagu wa unai ye tolo na ye wane, ‘Kagu kaha Saulo, matam
ku helala!’ Na mahanana ne unai matagu wa se lala'uyo, na gonowana ya
kaikewa'uyo na Ananiya ya kita.
14 Na kabo ye hededelaoma ye wane, ‘Kada kulutubu yodi Yaubada ye
kaisunuwaigo bena yona nuwatu kabidi ku kata yo *[keda wa unai]* Dudulai
Tamowaina** ku kita yo yona hedehedede kawana unai ku lapuidi.
15 Kowa kabo saha ku kitadi yo ku lapuidi wa tauhededehemasalahadi
teha maudoina tamowaidiyao udiyedi.
16 Unai saha ku nayanayai, ku lau ku babatiso na Yesu ku sunumaei na
yom yababa ye deuligabaedi.’
17 Na kabo ya uyo Yelusalema, na mayadai hesau ya lau Numa Tabuna unai
ya tapwatapwalolo na Yaluwa Tabuna ye taukasinigau,
18 na tautau hesau ye hekitagau meta Guiyau ye hedehededelaoma
kaliguwai ye wane, ‘Mwamwayau, Yelusalema ku laugabaei, matawuwuna
ede yom hededehemasalahagau ta taba nige se kawamamohoiyeidi.’
19 Na ya wane, ‘Guiyau, tamowai ta kabigu se katakalili meta ya lau sunago
maudoidi udiyedi na taukawamamohoiyeigo ya haidi ya sapidi yo ya toledi
numatutuguduyena.
20 Yo hinage kabigu se kata meta huyana tauhededehemasalahago
Setepano se koihemwaloi meta yau maiyadi yo ya talam, na taukoi-
hemwaloina wa kadi kwama ya kitahetetedi.’
21 Na kabo Guiyau ye hededelaoma kaliguyena ye wane, ‘Nige! Yelusalema
ku laugabaei, na kabo ya hetamaligo ku lau kedaloha dagela tamowaidiyao
ne kalidiyena.’ ”
22 Boda wa se lapulau Paulo yona hedehedede wa unai ye laoma ee ye
wane bena Guiyau iya ye hetamali dagela tamowaidiyao udiyedi. Hedehed-
ede wa se lapui ede se kouyalayalakalili na se yogahilakilakisae se wane,
“Teina tamowai ta nige gonowana taba ye maumauli! Kwa laehesuwala na
kwa koihemwaloi!”
23 Na boda wa Paulo se yogayogahiyei yo kadi luwuluwu se haigabaedi na
nagali se kabigagaloidi na se hesulusaedi.
24 Kabo iyala kapinana wa ye hedede bena Paulo se woyahemwalae numa
wa unai na se sapi yo se henamaiyei kana mata saha to boda wa ma
kouyalayaladi na se yogayogahiyei.
25 Paulo se paihekahinilaei duu hesau unai bena kabo se sapi, na ye
hededelau sentuliyo temenai tautotolo wa unai ye wane, “Ku nuwatui ye
dudulai meta Loma yona laugagayo logulogunaena taumiya tamowaina
hesau, ena nige kana mata hesau kwa lobai, na kabo kwa sapigaibui?”

** **22:14:** *Dudulai Tamowaina* ne, iya ede Yesu.

26 Sentuliyo wa Paulo yona hedehedede wa ye lapui ede ye lau kana tanuwaga unai ye hededelau ye wane, “Saha kabo ku ginauli? Teina tamowai ta meta iya Loma yona laugagayo logulogunaena taumiya tamowaina hesau.”
27 Iyala kapinana wa ye lau Paulo ye henamaiyei ye wane, “Mamohoi kowa Loma yona laugagayo logulogunaena taumiya hesau?” Na Paulo ye talam ye wane, “Aa, iya ede.”
28 Iyala kapinana wa ye wane, “Yau meta moni lakilakina ya tole Loma taukitahetetena tamowaidiyao udiyedi na kabo se talamyeigau ya hemala Loma yona laugagayo logulogunaena taumiya tamowaina hesau.” Na Paulo ye wane, “Yau meta sinagu yo tamagu Loma yona kitahetete yo yona laugagayo logulogunaena se miya na unai se labasigau.”
29 Ede tamowai bena kabo Paulo se pidili yo se henahenamaiyei wa se sigisuwala. Na iyala kapinana wa ye siliyata yo ye matausikalili, matawuwuna ede Loma yona laugagayo logulogunaena taumiya tamowaina hesau ye senigaibui.
30 Mala ye tom kabo iyala kapinana wa bena Paulo kana mata mamohoina ye loyai, idohagi to Dius tamowaidiyao se hegilu. Unai ye hedede nimana mainadi se yailigabaedi, na kabo ye hedede Dius yodi taukaitalasam tauwoyaidi yo Sunedeli tamowaidiyao maudoidi se laomagogoi na kabo Paulo se woyaiyama matadiyena ye tolo.

23

1 Paulo ye kitadudulailau Sunedeli bodadi udiyedi na ye wane, “Kagu kahao, ya nuwatui yogu miya yo yogu paisowa ta Yaubada matanaena ye dudulai yo ye namwa, ye laoma ee teina mayadai ta unai.”
2 Yona hedehedede wa unai ede taukaitalasam saesaena Ananiya ye hededelau kana kahao Paulo dedekanaena tautotolo wa udiyedi ede kawana wa nimadiyena se koigudugudui.
3 Paulo ye hededelau Ananiya unai ye wane, “Kowa meta taukailupolupo mamohoi, unai Yaubada kabo ye hekamkamnago. Yom kabatuli me unai ku tuli na Mose yona laugagayo unai bena ku tolehedudulaigau, na kowa meta laugagayo ta ku utusikaliliyei matawuwuna ede ku hedede na kam kahao kawagu ta se koigudugudui.”
4 Na Paulo dedekanaena tautotolo wa se hededelau unai se wane, “Idohagi to Yaubada yona taukaitalasam saesaena ku dilamatai?”
5 Kabo Paulo ye hededelau udiyedi ye wane, “Kagu kahao, nige kabina ya kata meta iya taukaitalasam saesaena. Doha kulikuli tabuna unai ye wane, ‘Tabu tauwoyawoya tamowaina hesau ku hededeheyaheyababa.’ ” *(Esodo 22:28)*
6 Na Paulo ye nuwatulobai meta Dius babadadiyao bodadi wa unai meta hekadi Sadusiya yo hekadi Paliseya. Unai ye hededelakilaki ye wane, “Kagu kahao, yau tamagu meta Paliseya tamowaina, na yau hinage Paliseya tamowaina hesau. Na yau kwa helauhetalagau ta matawuwuna ede yogu sunuma yo yogu kawamamohoi meta tauboiboita kabo se tolo'uyo.”
7 Yona hedehedede wa unai ede haikawayagala ye tubu Paliseya yo Sadusiya bodadi wa udiyedi, ede boda wa se hekoilabuiyei.
8 Kaniyona ede Sadusiya bodadi se wane, taba nige tauboiboita se tolo'uyo, nige anelu, yo hinage nige yaluyaluwa. Na siya Paliseya bodadi meta se wane tauboiboita kabo se tolo'uyo, yo hinage anelu yo yaluyaluwa meta mamohoi.
9 Na haikawayagalalakilaki ye tubu na laugagayo taulauhekataena hekadi siya Paliseya se tolo na se hededebayao se wane, “Tamowai ta unai

nige yababa hesau ka lobai. Taba yaluwa o anelu hesau Yaubada yona nuwatuyena ye hededelau tamowai ta unai tabu ta haihaikawayagala unai."

10 Haikawayagala wa ye lakikalili na Paulo se tabetabei'usei, ede iyala kapinana wa ye matausikalili madai Paulo se tabehemwaloi. Unai ede ye hededelau yona tau'iyala tamowaidiyao wa udiyedi na se dobi Paulo se gilihai se laei yodi kabamiya numana wa unai.

11 Boniyaina wa unai, kenosuwaiyena Paulo Guiyau ye kita dedekana wa unai ye totolo na ye hedehededelau unai ye wane, "Paulo, tabu ku matausi, na ku nuwabayao! Yelusalema unai ku hededehemasalahagauko, na gonogonowana doha kabo hinage Loma unai ku hededehemasalahagau."

Dius tamowaidiyao hekadi se koitalaliu bena Paulo se unuhemwaloi

12 Mala ye tom kabo Dius tamowaidiyao hekadi se laomagogoi na se koitalaliuwadawadam na se hededekaigwala se wane, "Taba nige kai ta kai yo waila ta numa kana siga ee Paulo ta koihemwaloi."

13 Badodiyao ede tatao-labui-se-mate (40) ye dikwai.

14 Maudoidi se lau taukaitalasam tauwoyaidi yo Dius babadadiyao udiyedi na se wane, "Ka kaigwalako meta taba nige kai ka kai yo waila ka numa, kana siga ee Paulo ka koihemwaloi.

15 Unai komiu yo Sunedeli maudoina maidamiyao kwa lau iyala kapinana kwa lupoi na kabo Paulo ye leyawa bena kabo kana mata kwa wasenamwanamwaei. Na kai kabo keda ne unai ka nayai na yona laoma ne unai kabo ka koihemwaloi."

16 Yodi koitalaliu wa Paulo louna natuna ye lapui ede ye lau tau'iyala yodi kabamiya numana wa unai na yona bada wa yona ye hedehededе.

17 Ede Paulo sentuliyo hesau ye yoganeiyama na ye hededelau unai ye wane, "Teina hewali ta nuwatu hesau iya unai. Ku woyalaei iyala kapinana unai, na hewali ta kabo yona nuwatu ye hededehemasalaha na ye lapui."

18 Se lau ede sentuliyo wa ye hededelau kana tanuwaga unai ye wane, "Paulo, iya numatutugudu unai taumiya wa, ye hededelaoma ede hewali ta ya woyaiyama bena nuwatu hesau ye hededehemasalaha kalimwai."

19 Iyala kapinana hewali wa nimana ye kabi na ye woyahesuwala na ye henamaiyei ye wane, "Nuwatu saha bena ku hedede kaliguwai?"

20 Hewali wa ye wane, "Dius tamowaidiyao se koitalaliuko meta kabo se lupoigo na bena Paulo kabo ku hetamalidobiyei Sunedeli unai bena kana mata se wasenamwanamwaei.

21 Yodi nuwatu ta meta nige mamohoina, matawuwuna ede tamowai badodi tatao-labui-se-mate (40) yo hekadi hinage se nonohako yo se hededekaigwalako meta taba nige se kaikai yo waila se numa kana siga Paulo se koihemwaloi. Siya meta se nonohako, na se nayanaya mo kalimyena bena ku talamyei."

22 Iyala kapinana wa ye hededelau hewali wa unai ye wane, "Tabu tamowai hesau unai ku hededelau meta yodi nuwatu ta ku hededeyako kaliguyena!" Na kabo hewali wa ye hetamali ye lau.

23 Na kabo sentuliyo labui ye yoganeidima na ye wane, "Tau'iyala tamowaidiyao badodi 200 kwa haidi, yo hinage hosi taugeluidi badodi 70, yo taukabiwamali badodi 200, se kabinonoha na boniyai 9 kiloki kabo kwa dalahai kwa lau Sisaliya.

24 Paulo yona kabagelu hosidi kwa kabinonohaidi na unai kabo kwa laei gabana Peliki** unai. Na Paulo kwa kitahetetenamwanamwaei."

25 Na kabo gabana Peliki yona leta ye kuli ye wane,

** **23:24:** *Gabana Peliki* meta teha Yudeya kadi tanuwaga. Yona kabamiya magaina meta Sisaliya.

26 “Yau Kolodiyasi Lisiyasi, ya kulikulilaowa kowa Peliki kalimwai:
Yauwedolakilaki yogu wasawasa.
27 Teina tamowai ta meta Dius tamowaidiyao se hai na bena se koi-
hemwaloi, na yau yo yogu iyala tamowaidiyao ka dobi ede ka gilihai,
matawuwuna ede hedehededena ya lapui meta iya Loma yona laugagayo
logulogunaena taumiya tamowaina hesau.
28 Na ya henuwa bena kabina ya kata yababa saha ye ginauli to bena se
koihemwaloi ne, unai ka laei Sunedeli unai na kana mata ka wasenei.
29 Ya lobai meta Dius yodi laugagayo debanaena tamowai ta se hai,
na nige kana mata hesau ya lobai unai taba se koihemwaloi o se tole
numatutuguduyena.
30 Na hedehededе ya lapui meta tamowai ta se koitalaliuyei bena kabo
se koihemwaloi, unai ede ya hetamalimwamwayauyei ye laowa kalimwai,
yo ya hedede meta tauhegiluna tamowaidiyao bena hinage se laowa na kadi
mata saha se hededehemasalahadi kalimwai.
[Yauwedo yo kaiyoni.]”

31 Unai tau'iyala tamowaidiyao meta iyala kapinana yona hedehededе wa
se lauwatani na boniyaina ne unai Paulo maiyadi se lau ee magai hesau
hesana Antipatilisi** unai se lage.
32 Mala ye tom kabo hosi taugeluidi wa maiyadi Paulo se lau Sisaliya, na
hekadi wa se uyo Yelusalema.
33 Se lage Sisaliya unai ede leta wa yo Paulo se moselaedi gabana Peliki
unai.
34 Leta wa ye hasili na Paulo ye henamaiyei ye wane, “Kowa kaiteya teha
unai ku laoma?” Na Paulo ye wane, “Yau teha Silisiya tamowaina.”
35 Na ye hededelau unai ye wane, “Tauhegilugo se laoma kabo kowa yo
siya kwa lauhetala na ya lapulapui.” Kabo ye hedede Paulo se laei Heloda
yona numa** unai se tole na se kitahetetenamwanamwaei.

24

Paulo yo tauhegiluna wa Peliki matanaena se lauhetala

1 Mayadai haligigi mulidiyena kabo taukaitalasam saesaena Ananiya
yo Dius babadadiyao hekadi yo yodi tauhedehededesonoga tamowaina
Tetalusi maiyadi se dobi Sisaliya gabana Peliki unai, na Paulo kabahegiluna
hedehedededi maudoidi se hedehedededi.
2 Yodi koigogo wa unai Paulo se yoganeiyama na kabo Tetalusi kana
mata wa ye hedededi ye wane, “Yauwedolakilaki Peliki! Yom woyawoya
sibasibadi ta udiyedi meta miyadaudaumwali yo namwanamwa ka lobaidi
yoma magai maudoina ta unai.
3 Yom hineli namwanamwadiyao ta udiyedi kowa hekasisim ye lakikalili,
unai ka lautokikaliliyeigo.
4 Nige ka henuwa bena ka hemodekaliliyeigo, na ya kaibwadaigo taba
mahana kubwakubwana mo unai ku lapulaoma yoma hedehededе ta unai.
5 Teina tamowai ta ka lobai meta iya Dius tamowaidiyao teha maudoidi
udiyedi yodi miya tauhepilipilina yo kadi hetalagegagega taukabihaina, yo

** **23:31:** *Antipatilisi* unai meta Loma yodi tau'iyala yodi kabamiya magaina hesau. ** **23:35:** *Heloda yona numa* wa meta beyabeyana wasawasa Heloda Lakilakina ye hetolo yona kabamiya. Yona boita mulina ne unai kabo natunao numa wa nige unai se miya, ede Loma yodi tauwoyawoya se hepahepaisowa huyana se bawabawa Sisaliya unai.

hinage Nasaleta tamowaina hesau tauhemuliwatanina bodana tauwoyaina hesau ede iya.

6-7 Yo hinage *[dagela tamowaidi ye woyahemwalaedi Dius yodi Yaubada kabataba'ohuina numana unai, ede]* Numa Tabuna wa ye hebiki. Unai iya ka hai.**

8 Taba iya ku henamaiyei kabo yoma kabahegiluna hedehedededi maudoidi ye hededehemasalahadi kalimwai."

9 Kabakoigogo wa unai Dius tamowaidiyao maudoidi se talam na se hededegogoi se wane, "Teina hedehedede maudoidi ta meta mamohoidi."

10 Unai gabana wa nimanaena Paulo ye koihai ede ye tolo na ye hedehedede ye wane, "Yauwedolakilaki Peliki! Kabina ya kata meta bolimai lohaloha teha Yudeya tamowaidiyao yodi lauhetala kowa taulapuhekasadi yo tautolehedudulaidi. Unai ma nuwabayaogu ya bom yogu ya tolo na ya hedehedede. 11 Lahinaidi ya sae Yelusalema na yogu nuwatu bena Numa Tabuna unai ya taba'ohu Yaubada unai. Yogu huyalage mayadaina meta gonowana ku hemamohoiyei. Mayadaina ne unai ye laoma teina meta mayadai saudoudoi-labui (12) mo ta laugabaedi.

12 Tauhegilugau ta nige sola se kitagau Numa Tabuna unai tamowai hesau maidagu ka haikawayagala, yo sunago udiyedi o magai lakilakina maudoina ne unai nige boda kadi hetalagegagega ya ginauli.

13 Yodi kabahegilugau hedehedededi maudoidi ta meta nige yodi kabahemamohoiyeidi.

14 Na ginauli kesega se hedede wa meta mamohoi: Kama kulutubu yodi Yaubada yogu taba'ohuina unai meta Yesu tauhemuliwatanina yodi kabikabi yo yodi laulau ya hemuhemuliwatanidi. Kabikabi yo laulau ta se hedede meta nige se dudulai. Na yau meta hinage Dius yoma laugagayo yo peloweta yodi kulikuli maudoidi ya kawamamohoiyeidi.

15 Yaubada ya sunumaei yo ya kawamamohoikaliliyei meta tamowai dudulaidi yo tamowai yabayababadi kabo boita unai ye hetolo'uyoidi, doha hinage teina tamowaidi ta Yaubada se sunumaei yo se kawamamohoiyei.

16 Unai ya kaipate bena yogu nuwanuwatu yo yogu miyamiya ya miyahedudulaidi Yaubada yo tamowai matadiyena.

17 Bolimai hisa yogu miyasuwala mulidi ne unai ya uyoma meta kainauya yo moni ya baheidima Yelusalema bena deha tamowaidiyao ya saguidi yo hinage yogu kaitalasam ya ginauli Yaubada unai.

18 Na huyana tauhegilugau ta se kitagau Numa Tabuna unai meta lauhe'a'a kabikabina ya ginaulidiko. Na menai nige boda hesau maiyaguwao, yo nige tamowai hesau maidagu ka haikawayagala o ka hetalagegagega.

19 Na Dius tamowaidiyao teha Eisiya unai taulaoma, siya menai taukitagau ede. Na inai taba se toloma, na ena saha hesau unai se hegilugau kabo se hededehemasalaha kalimyena.

20 O taba tamowai ta ku henamaiyeidi, huyana Sunedeli unai se helauhetalagau meta yababa saha se lobai kaliguyena.

21 Na nuwana ginauli kesega mo ta debanaena se hegilugau meta matadiyena ya tolo na ma kalinalakilakigu ya wane, 'Tauboiboita kabo boita unai se tolo'uyo, unai ede kwa helauhetalagau ta!' "

** **24:6-7:** Kulikuli beyabeyadi maudoidi kalina Giliki unai se kulikulidi meta nige udiyedi lausoisoi 7, na mulidi wa unai hisahisadi mo lausoisoi 7 yo 8 tupwana se kuli, iya ede teina: *"Unai ka hai bena ka helauhetala,* 7 *na iyala kapinana Lisiyasi ye laoma ede kalimaiyena tamowai ta ye hai na ye hetamalidobiyeiyama kalimwai.* 8 *Na tauhegiluna hinage ye hededelau udiyedi bena se dobima."*

22 Na Peliki Yesu tauhemuliwatanina yodi kawamamohoi kabina ye
katanamwanamwa. Kabo koigogo wa ye hekaiyawasi na ye wane, “Huyana
Lisiyasi iyala kapinana ye lagema kabo yom lauhetala ta ya hineli'uyoi.”
23 Ye hededelau sentuliyo hesau unai ye wane, “Paulo ku laei na kwa
kitahetetenamwanamwaei, na gonowana ye sae yo ye dobi numa kalona ne
unai, yo hinage kana kahao kabo se laoma se kita na ena ginauli saha udiyedi
ye deha kabo unai se sagui.”

24 Mayadai hisa mulidiyena Peliki ma mwanena Dulusila – iya Dius wai-
hiuna hesau – se laoma *[Paulo kabatolena numana wa unai]*. Na kalina se
hetamalilaei na Paulo se woyaiyama na Yesu Keliso kawamamohoiyeina
yodi ye hedehededе.
25 Na Paulo ye hedehededе meta yoda miyamiya bena se dudulai
Yaubada matanaena, yo tabu gadosisi yabayababadiyao yo nuwatu
yabayababadiyao ta hemuhemuliwatanidi, yo ye hededehemasalaha meta
lauhetala lakilakina sola kabo ye laoma. Peliki hedehededе wa ye lapuidi
meta ye siliyata yo ye matausikalili, unai ye wane, “Paulo, nabada, na ku
lau. Na ena solasola hesau ya lobai kabo ya hedede ku uyoma.”
26 Peliki yona nuwatu meta Paulo kabo monilakilaki ye mosei na ye
yailigabaei, unai huya maudoina Peliki ye hedede bena Paulo ye laoma na
maiyana se hedehededе.

27 Bolimai labui mulidiyena Peliki teha Yudeya yodi gabana wa meta
Posiyasi Pesitasi unai se helauhedamai. Na Peliki ye henuwa bena Dius ta-
mowaidiyao nuwadiyao ye henamwadi, ede numatutugudu wa unai Paulo
ye laugabaei.

25

Paulo yo Dius babadadiyao Pesitasi unai se lauhetala

1 Pesitasi iya teha Yudeya yodi gabana hauhauna ye lage Sisaliya unai
yona paisowa ye hetubu, na mayadai haiyona mulidiyena kabo ye sae
Yelusalema.
2 Na temenai taukaitalasam tauwoyaidi yo Dius babadadiyao se laoma-
gogoi na Paulo yodi kabahegiluna hedehedededi se hededegabaeidi Pesitasi
unai,
3 yo hinage Pesitasi se kaibwadai bena taba Paulo Sisaliya unai se seuyoi
Yelusalema. Na yodi nuwatu meta Paulo yodi saeyamana ne unai kabo
kedaena se nayai na se koihemwaloi.
4 Na Pesitasi ye hededelau udiyedi ye wane, “Paulo meta Sisaliya unai
numatutuguduyena se tole, na nige bayaona kabo ya dobi'uyo menai.
5 Taba yomi tamowai lakilakidiyao hekadi se laoma maidaguwao ka
dobi menai kabo Paulo yomi kabahegiluna hedehededediyao udiyedi se
hedehededе, na kabo ya lapuhekasa Paulo saha ye ginaulipwanoli o nige.”

6 Yona miya Yelusalema unai meta nuwana mayadai haligigi-haiyona (8)
o saudoudoi (10) se gehe kabo ye dobi'uyo Sisaliya. Na mala ye tom kabo ye
yogagogoidima kabalauhetala numana wa unai, na kabo ye hedede Paulo se
woyaiyama.
7 Se woyahemasalahayama, na Dius tamowaidiyao Yelusalema unai tau-
dobima wa Paulo se tolohetakikili na yodi kabahegiluna hedehedededi
yabayababadi maudoidi wa se hedededi. Na iyamo yodi hedehededе mau-
doidi wa nige kabahemamohoiyeidi.

8 Kabo Paulo ye bom ye hededehemasalaha'uyoi na ye wane, “Yau meta
nige Dius yodi laugagayo ya utusi yo nige Numa Tabuna laugagayona hesau
ya utusi, yo Loma yodi laugagayo nige hesau ya utusi.”**
9 Pesitasi ye henuwa bena Dius tamowaidiyao ye henuwanamwadi ede
Paulo ye henamaiyei ye wane, “Gonowana ku sae Yelusalema? Na ya
saewa kabo lauhegilu hedehedededi maudoidi ta hesabadi kwa lauhetala
kaliguwai.”
10 Na Paulo ye wane, “Ya totolo ta meta Loma yodi kabalauhetala numana
unai, na ye namwa mo taba inai ku hekasagau. Na kabigu ku katakalili meta
yau nige saha hesau yababana ya ginauli o Dius yodi laugagayo hesau ya
utusi.
11 Ena laugagayo hesau ya utusi na unai taba ya boita meta gonowana,
yau nige boita ya laukwatakwataei. Na ena lauhegilu maudoidi kaliguyena
ta nige hesau mamohoina meta nige gonowana kowa o tamowai hesau ye
moselaeigau Dius ta udiyedi. Na ya henuwa taba ya lau Sisa ye helauhetala-
gau.”
12 Pesitasi yo yona tamowai lakilakidiyao wa maidanao se hedehededе-
gogoi, na se hededegehe kabo ye hededelau Paulo unai ye wane, “Kowa ku
henuwa Sisa ye helauhetalago. Gonowana! Kabo ku lau Sisa unai.”

Wasawasa Agilipa ye laoma Pesitasi ye kaitaumanai

13 Mayadai hisa mulidiyena kabo wasawasa Agilipa** ma louna Benisi
se dobi Sisaliya bena Pesitasi se kaitaumanai, matawuwuna iya gabana
hauhauna.
14 Mayadai hisa maiyadi se miya, kabo Pesitasi Paulo wasana ye hed-
edehemasalaha wasawasa Agilipa unai ye wane, “Peliki tamowai hesau
numatutugudu ne unai ye tole na ye laugabaei kaliguwai.
15 Huyana ya sae Yelusalema meta taukaitalasam tauwoyaidi yo Dius
babadadiyao yodi lauhegilu hedehededediyao se hedededi, yo se hededе-
laoma kaliguwai bena taba Paulo ya hekilaino.
16 Na ya hededelau udiyedi ya wane, ‘Teina nige Loma yodi laugagayo
kabikabina.’ Na ya hedede bena tabu tamowai hesau ta mosegabaei na se
hekilainogaibui, na bena tauhegiluna maidanao se lauhetalabaguna.
17 Huyana maidaguwao ka dobima inai ka lage yodi lauhetala wa hesa-
bana, meta nige mahana ya gabaei, na mala ye tom ede ya yogagogoidima
kabalauhetala numana wa unai, ya hedede Paulo se woyaiyama na ya
helauhetaladi.
18 Huyana tauhegiluna wa se hedehedede, meta yogu nuwatu kabo lauga-
gayo hesau utusina hedehededena unai se hedehedede, na iyamo nige.
19 Na kadi mata ede siya Dius se bom yodi sunuma kabikabidi yo lauga-
gayodi udiyedi se hedehedede, yo hinage tamowai hesau hesana Yesu, iya
ye boitako, na Paulo ye hedede meta iya ye maumauli.
20 Yodi hedehedede wa unai meta nige saha hesau gonowana ya nuwat-
ulobai. Unai Paulo ya henamaiyei ya wane, ‘Taba gonowana ku sae
Yelusalema na temenai lauhegilu ta udiyedi se helauhetalago?’
21 Na Paulo ye hededelaoma ye wane, ‘Yau kabo ya lau Sisa unai ye
helauhetalagau!’ Unai ya hedede Paulo ka tole numatutuguduyena, na
muliyena kabo ya hetamalilaei Sisa unai.”

** **25:8:** *Loma yodi laugagayo nige hesau ya utusi:* Nuwanuwatu ta Luka yona kulikulina wa meta Paulo ye wane, *“Nige yababa saha hesau ya ginauli Sisa unai.”* ** **25:13:** *Agilipa* meta Heloda Agilipa Helabuina.

22 Na Agilipa ye hededelau Pesitasi unai ye wane, “Ya henuwa taba
tamowai ta yona hedehededе ya lapuidi.” Ede Pesitasi ye wane, “Ye namwa,
malaitom kabo Paulo kalinana ku lapui.”

Paulo wasawasa Agilipa unai ye lauhetala

23 Malaitom kabo Agilipa yo Benisi kadi leli dididididigadi se likwadi yo
yodi wasawasa hekihekinoidi se baheidi na se laoma boda yodi kabahekо-
hekoikesega numana unai, na tau'iyala kadi tanuwaga lakilakidiyao yo
magai wa babadadiyao maiyadiyao. Se tuli, na kabo Pesitasi ye hedede
Paulo se woyaiyama.

24 Na kabo ye hedede ye wane, “Wasawasa saesaena Agilipa yo boda
maudoimiu inai maidamaiyao ta, teina tamowai ta kwa kita! Yelusalema
yo Sisaliya unai Dius tamowaidiyao se kaibwada kaliguyena se wane, ‘Teina
tamowai ta ye namwa mo tabu ye maumauli.’

25 Na ya nuwatulobai meta teina tamowai ta unai nige yababa hesau
ye ginauli na debanaena bena taba se hekilaino na ye mwaloi. Na ye
hededelaoma meta taba ya hetamalilaei Sisa unai. Ede ya hineli kabo ya
hetamalilaei Loma.

26 Na nige kabina ya kata saha kabo ya kuli ye lau yoda wasawasa saesaena
Sisa unai na yona ya hedehededе, matawuwuna ede nige kabahegiluna
hedehededena mamohoina hesau ya lobai. Unai ya laeyama boda mau-
doimiu yo kowa wasawasa Agilipa kalimiuwai, bena kana mata mamohoina
kwa wasenei na kwa lobai, kabo gonowana ya kulikulilau Sisa unai, na yona
ya hedehededе.

27 Ya nuwatui meta nige ye dudulai bena tamowai hesau nige kana
mata mamohoina ya lobai na taba ya hetamaligaibuilaei Sisa unai bena ye
helauhetala.”

26

1 Na kabo Agilipa ye hededelau Paulo unai ye wane, “Gonowana kabo ku
tolo na ku bom ku hededehemasalaha'uyoigo.” Ede Paulo nimana ye lausini
na ye koihekaiyawasidi na kabo ye hetubu ye hedehededе

2 ye wane, “Wasawasa Agilipa! Ya nuwatui meta gonowana ya gwauyala,
matawuwuna ya tolo matamyena na ya hededehemasalaha'uyoigau na Dius
yodi lauhegilu hedehededediyao maudoidi ta udiyedi ya hedede.

3 Matawuwuna kabina ya kata meta kowa Dius kadi kulutubu kabik-
abidiyao yo Dius yodi laulauhetala kabidi ku katakalili. Unai ya kaib-
wadaigo bena ku lapulapuinamwanamwa kaliguyena.

4 Dius tamowaidiyao maudoidi ma gagiligu unai yogu miyamiya yo yogu
laulau maudoidi kabidi se katakalili, yogu magaiyena yo hinage Yelusalema
unai.

5 Huyalohaloha kabigu se katakalili, na ena se henuwa kabo se hededе-
hemasalahagau meta yau Paliseya tamowaina hesau, unai huya maudoina
Dius yodi laugagayo yo yodi kabikabi ya ginauliwatanikaliliyeidi.

6 Na se helauhetalagau ta matawuwuna ede yogu kawamamohoi Yaubada
yona hededehesunuma kada kulutubu udiyedi wa ye hemamohoiyei.

7 Iya ede hededehesunuma Isalaela bogana saudoudoi-labui se nayanayai
bena ye laoma, na huya maudoina, mayadai yo boniyai, Yaubada se kai-
helahui ma nuwakohihaidi. Yogu wasawasa, teina hededehesunuma ta
kawamamohoiyena debanaena Dius tamowaidiyao se hegilugau ta.

8 Idohagi to kwa nuwapwanopwano na nige kwa kawamamohoi meta
Yaubada tauboiboita ye hetolo'uyoidi?

9 Yau hinage beyabeyana yogu nuwatu meta ye namwa mo ya kaikaipate
Yesu Nasaleta tamowaina yona nuwatu ya hekaiyawasi.

10 Iya ede saha ya ginauli Yelusalema unai. Taukaitalasam tauwoyaidi yodi gigibwaliyena Yesu taukawamamohoiyeina ya toledi numatutuguduyena, na ena yodi hineli se ginauli bena se koihemwaloidi, kabo yau hinage ya talam.
11 Huya badobado ya lau sunago udiyedi Yesu taukawamamohoiyeina ya hekilainodi yo ya lauhelilidi taba Yesu se hededeyababai. Na ya kouyalayalakalili, ede ya lau magai hekadiyo udiyedi Yesu taukawamamohoiyeina ya hekamkamnadi.
12 Mayadai hesau taukaitalasam tauwoyaidi yodi gigibwali se leyama na se hetamaligau ya lau Damaseko.
13 Yogu wasawasa, mayamayadailakiyena keda wa unai mala hesau galewa ne unai ye sinadobima ma kagu kahao kalimaiyena. Mala wa ya kita meta ye dawayakalili na kabo mahana dawayana.
14 Mala wa dawayana unai maudoimai ka gulidobi bwatano wa unai, na kalina hesau ya lapui galewa ne unai kalina Alamaikiyena ye hedehedededobima kaliguwai ye wane, ‘Saulo, Saulo! Idohagi to ku hekamkamnagau ta? Nige gonowana yogu nuwatu ta ku laukwatakwataei.’
15 Na ya henamai ya wane, ‘Guiyau, kowa kaiteya?’ Na kalina wa ye hededelaoma ye wane, ‘Yau Yesu ku hekamkamnagau ta.
16 Ku tolo! Ya taumasalaha kalimwai ta bena ya kaisunuwaigo ku hemala yogu taupaisowa yo tauwasaduwai, teina saha ku kita ta yo hinage muliyena ginauli hekadi kabo ya hekitago na ku wasaduwaiyedi.
17 Ku lau yom tamowai yo dagela tamowaidiyao udiyedi ku wasaduwai. Na ena se hewaiunugo, yau kabo ya gilihaigo.
18 Ya henuwa taba ku hededelau udiyedi na se kitalobai, na masigili se laugabae se lau mala unai, yo Satani yona gigibwali sunumadi se hekaiyawasidi na se nuwabui se lau Yaubada unai. Na yodi sunuma debanaena kabo yodi yababa ya nuwatugabaedi yo ya tolelaedi yogu tamowai udiyedi.’
19 Unai, wasawasa Agilipa, yau nige ya kawayagala, na saha Yaubada ye hekitagau wa ya ginauliwatani.
20 Bagubaguna ya lauguguya Damaseko tamowaidiyao udiyedi, na kabo ya lau Yelusalema yo Yudeya tehana maudoina, yo hinage dagela tamowaidiyao udiyedi ya lauguguya, bena se nuwabui na se laoma Yaubada unai, na yodi kabikabi yo yodi miyamiya udiyedi se hemamohoiyei meta se nuwabuiko.
21 Yogu lauguguya ta debanaena Dius tamowaidiyao se kabihekahinigau Numa Tabuna bakubakuna unai, na bena se koihemwaloigau.
22 Na Yaubada ye kitahetetegau na ya maumauli ye laoma ee teina mayadai ta. Unai ya tolo matamiuyena na Yesu wasana ya lauguguyaei boda maudoimiu kalimiuwai. Nige saha hesau wasana ya lauguguyaei na Peloweta yo Mose saha se hededenonohaiyako wa,
23 meta Keliso kabo se hekamkamna yo ye boita, na kabo iya tamowai bagubagunana boita unai ye tolo'uyo, na iya kabo mala ye hemasalaha Dius yo dagela tamowaidiyao udiyedi.”
24 Yona hedehededе wa unai Pesitasi ma kalinalakilakina Paulo ye yogahigudugudui na ye wane, “Paulo, ku yauyaule! Yom sonoga me se heyauyaulego.”
25 Na Paulo ye wane, “Wasawasa Pesitasi, yau nige ya yauyaule yo nige ya hedehededegaibu. Na saha ya hedededi ta meta mamohoidi yo gonowana ta nuwatulobaidi.
26 Ginauli maudoidi ta wasawasa Agilipa kabidi ye katako, unai gonowana ya hedehededelau unai. Kabina ya kata ginauli maudoidi ta ye nuwatulobaidiko, matawuwuna ginauli maudoidi ta nige se tubu wadawadamyena.

27 Wasawasa Agilipa, peloweta yodi hedehedede ku kawamamohoiyeidi? Kabina ya kata meta ku kawamamohoiyeidi."
28 Na Agilipa ye hededelau Paulo unai ye wane, "Ku nuwatui bena huyakubwakubwa ta unai ku henuwabuigau na ya hemala Kilisitiyani tamowaina hesau?"
29 Ede Paulo ye wane, "Nuwana kabo ya guguya ne ye kubwa o ye loha, temeta unai nige ya mode. Na ya tapwalolo yo ya kaibwada mo Yaubada unai kowa yo boda maudoimiu taulapulapui teina mayadai ta, bena kwa nuwabui yo kwa hemala doha yau, na tabu se paigomiu doha teina nimagu ma paipaidi ta."

30 Kabo wasawasa Agilipa, gabana Pesitasi, Benisi, yo tamowai hekadi maiyadiyao se tutuli wa se tolo ede se pesa.
31 Kabahekohekoikesega numana wa se pesagabaei na se bom yodi se hedehedede se wane, "Teina tamowai ta nige saha hesau yababana ye ginauli na debanaena bena se koihemwaloi o se tole numatutugudu unai."
32 Na Agilipa ye hededelau Pesitasi unai ye wane, "Teina tamowai ta gonowana ku yailihai, na iyamo ye kaibwadako bena ye lau Sisa unai ye lauhetala."

27

Paulo ye kadau ye lau Loma

1 Yoma lau Italiya nuwatudi maudoidi Pesitasi ye hinelihedudulaidi ye gehe, kabo Paulo yo taulauhetala tamowaidiyao hekadi ye mose-hekawalaedi sentuliyo hesana Diuliyasi unai, kabo ye kitahetetedi. Diuliyasi meta tau'iyala bodana hesau hesana "Sisa yona tau'iyala" kadi tanuwaga hesau.
2 Ka dobi gadowa na temenai Adalamitiyam yodi waga hesau ka lobai. Waga wa bena kabo ye gelu ye lau teha Eisiya, na magaidiyao udiyedi bena ye lauhepehepesa, ede unai ka gelu. Alisitakasi, iya teha Masedoniya tamowaina, Tesalonika unai ye laoma, iya maidamai ka gelu ka lau.
3 Mala ye tom meta Sidona unai ka duna, na Diuliyasi Paulo ye katekamkamnaei ede ye talamyei na ye pesa kehanao ye kaitaumanaidi, na ginauli saha udiyedi ye deha meta kabo unai iya se sagui.
4 Menai ka gelu'uyo na yaumai wa ka taumatai ede Saipulusi bwanab-wanaluwana woyona unai ka lau.
5 Silisiya yo Pampiliya gabwadi unai ka heulisikawasi na ka lau ede teha Lisiya magaina hesau hesana Maila unai ka duna.
6 Menai sentuliyo wa Alesandiliya yodi waga hesau ye lobai bena kabo ye lau teha Italiya, ede ye hedede na unai ka gelukawasi.
7 Na yaumai yona towapilipili debanaena mayadai lohaloha ka kadauyei. Mulidiyena kabo ka lage Nidasi bwanabwanaluwana, na dedekanaena ka heulisi ka lau. Yaumai wa ka taumatai, unai nige gonowana yoma kedakulu wa ka lauwatani, ede ka dobi Kiliti bwanabwanaluwana hesabana, na isutetena hesana Salamona unai ka giuli na bwanabwanaluwa wa woyon-aena ka heulisihadihadidi.
8 Na woyona heulisina wa ye yababakalili unai ka kaipate ka lau ee bwanabwanaluwa wa magaina lakilakina hesana Laseya ka laugabaei na dedekanaena kalotauna hesana Gadowa Namwanamwana unai ka duna.

9 Na yoma kadau wa unai meta mayadai ka gabaedi se badokalili, ede
yoma kadau huyana ye hetubu ye yababa ye lau. Matawuwuna gwagwama
yo wowoli huyana ye hanauma.**
10 Unai Paulo ye hededelau waga wa taugeluina maudoidi wa udiyedi
ye wane, “Tatao, ya nuwatui meta yoda kadau ta kabo ye pilipili yo ye
yababakalili, kabo unai waga yo gogo maudoidi ta gabaedi yo hinage
tamowai hekadi kabo se mwaloi.”
11 Iyamo sentuliyo wa nige ye lapulau Paulo unai, na ye kitalau waga
tauheyaisiyena yo waga tanuwagana yodi hedehedede wa udiyedi.
12 Na huyagwagwama unai Gadowa Namwanamwana kabamiyana nige
ye namwakalili. Unai waga wa taugeluina maudoidi wa se henuwa bena
taba ka gelu'uyo ka dobi Peniki na menai ka miya kana siga wowoli yo
huyagwagwama ta se gehe. Matawuwuna ede Kiliti unai Peniki meta
gadowana ye namwa yo huyagwagwama yo wowoli gadowana ede, na
gadowa ta meta ye sanalau teha yalugumini yo teha bulumgai mo udiyedi.

Wowoli se hekalo

13 Na kabo yawana ye sibobo ede waga taupaisowaina wa yodi nuwatu
meta gonowana se dobi Peniki. Unai lowo se tabeisini na bena ka heulisi-
hadihadidi ka dobi.
14 Nige bayaona kabo yaumai bayabayaona hesau hesana wediliya**
bwanabwanaluwa wa unai ye towadikwama.
15 Na waga wa wolewolena ye konai ede nige gonowana yaumai wa ka
taumatai, unai ka boboyogabaei.
16 Ka dobi Kauda bwanabwanaluwana hesabana na woyona musamu-
sana wa unai ka kaipate bena kabahekohekoitu wagana ka tabeisiniyama
waga wa unai ka tolenamwanamwaei.
17 Se paihekahini ye gehe kabo waga taupaisowaina maina lakilakidiyao
se haidi na waga wa sadaina** udiyedi se paidi na waga wa se momosi-
hebayao. Se matausikalili matawuwuna ede nige se henuwa *[teha Sailini
tahalina hesana]* Sitisi unai se heduna, ede wolewole hesau mainaena se pai
na se gabadobiyei gabwa wa unai na bena waga wa ye tabetabenuwahi.
18 Yaumai yo bagodu wa se kotakesegaidi na waga wa ye ini'inipuluhi ye
lau ee mala ye tom, unai waga wa kana kai'usa hekana se hesuluhepesadi.
19 Mayadai hehaiyonana unai ede se hetubu waga wa gogona hekadi se
haidi na se hesuluhepesadi.
20 Wowoli wa ye kotakesegai na ka kulolo huyalohalohakalili nige sola
mahana o kipwala ka kitadi yo nige yoma kabalau kabina ka kata, unai
maudoimai nuwamai se basabasa na ka nuwatui meta taba nige sagu ka
lobai.
21 Mayadai hisa se lau na waga wa unai taugelu maudoimai nige hesau
ye kaikai. Unai Paulo ye tolo na ye hedede ye wane, “Lahinaidi taba yogu
hedehedede wa kwa lapuwatani na Kiliti bwanabwanaluwana unai sola ta
miyamiya na nige ta kukegabaei, meta teina pilipili ta taba nige ta hekalo,
yo gogo taba nige ta gabaedi.

** **27:9:** *Gwagwama yo wowoli huyana ye hanauma:* Kalina Giliki unai Luka ye kuli, *Dius yodi kaihudi mayadaina ye lauko.* Na *Dius yodi kaihudi mayadaina* meta Sepetemba o Okotoba unai, na yodi kabakadau tehana ne unai Sepetemba duwaduwalina unai wowoli huyana yo huyagwagwama ye hetubu. Na kabo Nowemba duwaduwalina unai kadau maudoidi se hekaiyawasidi ye lau ee Pebuwali. ** **27:14:** *Wediliya:* Kalina Giliki unai yaumai wa hesana ede *Eulakilon*, na teha bwauli ye lau teha kaluwabu unai ye towadikwama. ** **27:17:** *Waga sadaina* kaniyona ede waga dedekadiyao labui.

22 Na nuwamiu ya hedededehebayaodi meta maudoida kabo ta namwanamwa na waga gaibu mo kabo ta gabaei.
23 Matawuwuna ede yogu Yaubada, iya kagu tanuwaga yo yau iya ya kaihelahui, boniyai wa unai iya yona anelu ye taumasalaha dedekaguyena
24 na ye wane, 'Paulo, tabu ku matausi. Kabo Sisa matanaena ku tolo yo ye helauhetalago. Yo hinage Yaubada yona kabinamwa yo yona gadosisiyena ye hededehesunuma meta maidamwao taukadau maudoidi waga me unai taba nige kwa mwaloi.'
25 Unai ya hedededelaowa, nuwamiu se bayao matawuwuna ede Yaubada ya sunumaei na saha ye hedededi wa meta kabo se tubu yo se mamohoi.
26 Na iyamo bwanabwanaluwa hesau unai kabo ta heduna na ye koisinida."

Waga se heduna

27 Boniyai hesaudoudoi-hasina (14) unai meta sola Adiliya gabwana wa unai ka kulokulolo'usi. Na boniyai duwaduwalina wa unai meta waga unai taupaisowa wa se nuwatui meta bena tano ka hanahanawuiyako.
28 Unai kabanowonowoi ledina se hai na se heyoli, na gabwa wa lohana se liyei na se lobai meta gabwa lohana ede kala 20.** Ka kulokulolo nige bayaona na hinage gabwa wa se liyetonogi'uyoi meta lohana ede kala 15.**
29 Nowonowoi wa ka kitadi meta ka hanahanaukaliliko, na ka matausi meta kabo ye koisinigai dakwadakwaena. Ede lowo hasi se gabaedi waga yiuna wa unai, na waga wa ye tabetabehekahini. Na maudoidi se tapwalolo yodi yaubada udiyedi meta taba idohagi na mala ye tom'mwamwayau.
30 Na waga wa unai taupaisowa maudoidi se koitalaliu na bena se wasabu. Unai kabahekohekoitu wagana wa se hedalolodobiyei gabwa wa unai. Na yodi helupodi bena kabo se sae waga isuna wa unai lowo hekadi se gabaeidi.
31 Na Paulo ye hedededelau sentuliyo yo tau'iyala tamowaidiyao wa udiyedi ye wane, "Ena tamowai ta waga ta se wasabugabaei, taba nige ta namwanamwa."
32 Unai tau'iyala tamowaidiyao wa kabahekohekoitu wagana mainana se boli'utusidi na ye kulolobasi.

33 Mala ye hetubu ye uyali ye laoma, ede Paulo ye hedededelau waga wa taugeluina maudoidi wa udiyedi meta taba se kaikai, na ye wane, "Mayadai saudoudoi-hasi (14) se laoko udiyedi meta kwa matausikalili, unai nige kai hesau kwa kai.
34 Na teina maudoimiu ta meta taba nige hesau kulum maiyawana kesega ye taukwadalele. Unai ya hedededebayao kalimiuyena bena taba kwa kaikainamwanamwa to kabo kwa maumauli."
35 Yona hedehededede ta mulinaena kabo pwalawa ye hai na maudoidi matadiyena ye tapwalolo yo Yaubada ye lautokiyei, na kabo ye kihi na ye kai.
36 Unai kabo maudoidi wa nuwadi se talu yo se bayao na se kaikai.
37 Waga wa unai taugelu maudoimai meta badomai ede 276.
38 Ka kaikai ee ye gehe kabo waga wa kana usa'usa witi baikidi wa se hesuluhepesadi gabwa wa unai, bena waga wa ye kahaisae.

39 Mala ye tom na waga unai taupaisowa magai nige se hekaolobai, na kalotau hesau naganagalina se kita. Unai yodi hekasa se ginauli meta bena ka sae unai ka hetatadunaduna.

** **27:28:** *Kala 20* meta 37 mita. ** **27:28:** *Kala 15* meta 27 mita.

40 Ede lowo ma mainadiyao se boligabaeidi yo hinage heyaisi kabapai-
hekahinidi mainadi se yailigabaeidi. Na kabo wolewole waga isuna wa unai
se kukei na ka boboyo ka sae nagali wa hesabana.
41 Ka sae ede waga wa ye heduna nituli hesau unai, na isuna wa ye talakahi
tahali wa unai na nige gonowana ye sigi, na bagodu se guligulisae waga wa
unai ye lau ee waga yiuna wa ye koigwaligwali.
42 Tau'iyala tamowaidiyao se koitalaliu bena taulauhetala tamowaidiyao
wa se koihemwaloidi na tabu se tubasae na se wasawasabugabaeidi.
43 Na sentuliyo wa ye henuwa bena Paulo ye sagui, ede yodi koitalaliu wa
ye hekaiyawasi, na ye hededelau taugelu maudoidi wa udiyedi ye wane,
“Kaiteyadi gonowana kabo se tuba, meta se kamposi na se tubabaguna se
sae magai.”
44 Na kadi kahao hekadi meta waga ye koigwaligwali wa molumoluna**
tehadiyao se haidi na udiyedi se tuba se sae. Na maudoimai ka tubasae
magai wa unai ma namwanamwamai.

28

Paulo yona miya Malita unai

1 Ka sae, na magai wa tamowaidiyao yomai se hedehedede meta bwanab-
wanaluwa wa hesana ede Malita.
2 Bwanabwanaluwa wa tamowaidiyao yodi laulau se namwakalili
kalimaiyena. Kaiwa se yuhi na se yoganeigai ka lau ka kaimwaiga,
matawuwuna ede nabu ye talu yo gwagwama huyana.
3 Ka kaikaimwaiga, na Paulo ye lau kaiwa lagalagadi ye bahema bena
ye gabudi. Na kaiwa kalakalasina wa gigibwalina unai mwata hesau
kaikaikalasina ye nenepesa ede Paulo nimana ye kalasi na unai ye kabak-
abasi.
4 Magai tamowaidiyao mwata wa se kita Paulo nimana unai ye kabak-
abasi, unai se wane, “Teina tamowai ta meta iya taukaikaiunu! Yodi yoli wa
unai nige ye mwaloi, na iyamo yoda yaubada waihiu Tautolehedudulai,**
iya nige ye henuwa bena ye maumauli.”
5 Na Paulo nimana ye hekwade ede mwata wa ye koihebekudobiyei kaiwa
kalakalasina wa unai, na kamnana ye lapui meta tauna nige se kamkamna.
6 Na tamowai wa yodi nuwanuwatu kabo Paulo tauna se loloni yo ye guli
na ye mwaloi, na iyamo se naya huyalohaloha na se kita meta nige saha
hesau ye tubu kalinawai. Unai yodi nuwatu wa se bui'uyoi na se hedede
meta iya yaubada hesau.
7 Yoma kabakaimwaiga dedekana unai meta bwanabwanaluwa ta-
mowaidiyao kadi tanuwaga lakilakina hesana Pabiliusi yona tano. Ye
yogaisinigai yona numaena ka miya na mayadai haiyona ye kitahetete-
namwanamwakaliliyeigai.
8 Na Pabiliusi tamana ye kasiyebwa na ye kenokeno yodi numa wa unai.
Kana kasiyebwa meta taugwagwama yo bogalau. Paulo ye sae numakalo wa
unai na taubada wa yona ye tapwalolo, na nimana ye tolesaedi kewana ne
unai ede ye namwanamwa.
9 Ye henamwanamwa ede taukasiyebwa maudoidi bwanabwanaluwa wa
unai se laedima, na Yaubada yona gigibwaliyena Paulo tamowai maudoidi
wa ye henamwanamwadi.

** **27:44:** *Molumolu* meta kaiwa tupwana se tadihetabataba.

** **28:4:** *Tautolehedudulai* meta yodi yaubada waihiu wa hesana.

10 Unai tamowai maudoidi wa se hekasisikaliliyeigai yo se kaikainauyaigai. Na huyana kabo bena waga hesau unai ka gelu, ede yoma kabinonoha wa unai kadau gogodiyao udiyedi se saguigai.

Paulo ye lau ye lage Loma

11 Huyagwagwama wowolina wa debanaena Alesandiliya yodi waga hesau bwanabwanaluwa wa unai ye miyahekila. Waga wa isuna unai Giliki yodi yaubada labui Kasita yo Polakisi tautaudi se pusaei na se tolehepatu.

Ka miya nawalai haiyona, na wowoli huyana wa ye gehe ede waga wa unai ka gelu na ka hetubu ka kadau ka lau Loma.

12 Silakusi unai ka duna na menai ka miya mayadai haiyona.

13 Menai ka gelu'uyo ka sae Legiumu unai ka duna. Mala ye tom na yawana ye towa, ede ka gelu'uyo, na mayadai hesauna unai ka lage Puteyoli.

14 Temenai Yesu taukawamamohoiyena tamowaidiyao hekadi ka lobaidi, ede se yogaisinigai na menai ka miya mayadai haligigi-labui (7), mulidiyena kabo ka sae Loma.

15 Loma unai Yesu taukawamamohoiyena yoma sae wasana se lapui, ede se dobima Apiusi Yona Kabalokulokune yo Kabakaiyawasi Numana Haiyona magaidi udiyedi se launayanayaigai. Paulo tamowai ta ye kitadi meta nuwana ye bayao na tapwaloloyena Yaubada ye lautokiyei.

16 Loma unai ka lage ede iyala kapinana wa Paulo ye talamgabaei ye lau ye bom yona kabamiya, na tau'iyala tamowaina hesau ye laoma Paulo ye kitahetete.

Paulo yona miya Loma unai

17 Mayadai haiyona mulidiyena Paulo Dius babadadiyao Loma unai taumiya ye yogagogoidima na ye hededelau udiyedi ye wane, “Kehaguwao, nige saha yababana hesau ya ginauli yoda tamowai yo kada kulutubu kabikabidi yo miyamiyadiyao udiyedi, na iyamo Dius babadadiyao Yelusalema unai se haigaibuigau na se moselaegau Loma yodi laugagayo taukitahetetena tamowaidiyao udiyedi.

18 Se henamaiyeigau meta nige kagu mata hesau yababana se lobai bena kabo unai se unuhemwaloigau, ede lauhetala wa unai bena se yailigabaeigau.

19 Na Dius babadadiyao wa nige se henuwa bena lauhetala unai se yailigabaeigau. Ede ya kaibwada taba bena ya laoma Loma, na Sisa kabo ye helauhetalagau. Na yogu laoma ta unai meta nige bena helegu Dius tamowaidiyao ya hegiludi.

20 Teina nuwatu ta debanaena ede ya hedede kwa laomagogoi, na ya hedehedede kalimiuyena ta. Seni ta unai se paigau, matawuwuna ede kita Isalaela yoda sunuma saha kabo ye tubu huya matadaena.”

21 Unai Dius babadadiyao se hededelau Paulo unai se wane, “Nige sola leta hesau Yudeya unai se hetamaliyama na unai wasam ka hasili, o tamowai hesau metai ye laoma na wasam yababana hesau ye hedede kalimaiyena.

22 Na ka henuwa bena taba ka laomagogoi na yom nuwatu saha ku hededehemasalahadi na ka lapuidi, matawuwuna ede teha maudoina tamowaidiyao meta kada boda ta unai yom tapwalolo kabikabina ta se hededeheyaheyababa.”

23 Unai yodi laomagogoi mayadaina se godu, ede bodalakilaki se laoma Paulo yona kabamiya wa unai na ye lauhekataeidi, malatomtomyena ye hetubu ye lau ee meimeilahi. Yaubada yona basileiya hedehededena ye hededehemasalaha, na Mose yona laugagayo yo peloweta yodi kulikuli udiyedi ye hekitadi meta Yesu Yaubada yona kaisunuwa tamowaina ede.

24 Yona hedehededе wa udiyedi meta tamowai wa hekadi yodi talam se
ginauli, na hekadi nige se kawamamohoi.
25 Unai ede se bom se haihaikawayagala'uyoidi. Na bena kabo se dala-
haigwaligwali se lau yodi magai, unai Paulo yona hedehededе gehegehedi
ye hedededi kalidiyena ye wane, “Yaluwa Tabuna saha peloweta Aisaiya
ye hekata na ye hededegabaeidi kami kulutubu udiyedi meta se laoma se
mamohoi.
26 Doha Yaubada ye hededelau Aisaiya unai ye wane,
‘Ku lau tamowai ta udiyedi na ku hedede ku wane,
“Yogu hedehededе kabo kwa lapulapuidi,
na taba nige kwa lapulobaidi.
Yogu kabikabi kwa kitadi,
na taba nige kwa kitalobaidi.”
27 Matawuwuna tamowai ta nuwadiyao meta se kwailolokalili,
beyadi se kolakola,
yo matadi se gibu.
Na taba matadi se lala, kabo se kitalobai,
yo taba beyadi se malapai, kabo hedehededе se lapulobaidi,
yo taba nuwadi se masalaha, kabo se nuwatulobai,
iyamo nigele.
Unai nige gonowana se nuwabui na ya henamwanamwadi.’ *(Aisaiya
6:9-10)*
28-29 Unai ede ya henuwa bena kabina kwa kata meta Yaubada yona kabihe-
mauli ye ginauliyako yo wasana ye laoko dagela tamowaidiyao udiyedi. Na
siya kabo se lapulau Yaubada yona kabihemauli hedehededena ta unai.”**
30 Paulo yona numa** wa unai ye miya bolimai labui. Na kaiteyadi se
laoma bena iya se kita meta ye yogaisinidi,
31 na ma nuwabayaona Yaubada yona basileiya wasana ye lauguguyaei
yo Guiyau Yesu Keliso wasana ye lauhekataei udiyedi. Na yona paisowa wa
unai meta nige tamowai hesau ye gudugudui.

** **28:28-29:** Kulikuli hekadiyo lausoisoi 29 se kuli doha teina: *Paulo yona hedehededе wa ye gehe ede Dius tamowaidiyao se pesa na se bom se haihaikawayagala'uyoidi.* Tausonoga lausoisoi ta nige se lobai buka beyabeyadiyao udiyedi, unai nige ka kuli buka ta unai. ** **28:30:** *Paulo yona numa* Loma unai ye miyai na nawalai kesega kesega ye hemahemaisa. Dimdim unai se kuli *rented house*.

Loma
Paulo yona leta ye lau ekalesiya Loma magaina lakilakina unai taumiya udiyedi
Buka ta hededehemasalahana

Teina ta apostolo Paulo yona leta ye lau ekalesiya Loma magaina lakilakina unai taumiya udiyedi. Huyana ye kuli meta iya magai Kolinito unai ye miya, bolimaina nuwana 57 AD. Paulo ye henuwa bena ekalesiya Loma unai ye kaitaumanaidi na bena kabo se sagui na ye lau Sipaniya unai Yesu wasana ye lauguguyaei (Loma 1:9-12, 15:24,28).

Ekalesiya magai Loma unai taumiya wa hekadiyo kadi kulutubu siya Dius tamowaidi, na hekadiyo siya dagela tamowaidi. Dius wa hekadiyo yodi nuwanuwatu meta Yaubada wasana namwanamwana ye laoma se bom mo kalidiyena, na Paulo ye hekitadi meta hinage wasa ta bena ye lau dagela tamowaidiyao udiyedi (Loma 1:5, 15:9-12, 16:26).

Leta ta unai Paulo yona kabahedehedede haiyona. Kabahedehededede bagubagunana meta Loma 1—11, iya ede yoda sunuma wuwuna. Paulo ye hededehemasalaha meta boda labui ne gonogonowadi Yaubada matanaena, matawuwuna maudoidi se ba'aya (Loma 1:18—3:20). Na maudoidi se sunuma Yesu unai na debanaena ede Yaubada unai tolehedudulai se hai (Loma 3:21—4:25). Ede tausunuma Yaubada maiyadi nuwadaumwaliyena se miya yo yodi miyamiya se namwa Yaubada yona sagu unai (Loma 5:1—8:39). Keliso taukawamamohoiyeina, siya meta Yaubada yona tamowai mamohoidi, na nige bena keda udoi unai tamowai se mwalae Yaubada kehanao luwadiyena. Unai nige gonowana tamowai hesau ye nuwasaesae yona kawakeha Yaubada unai debanaena, yo nige tausunuma hesau bena iya Yaubada yona boda dagelanawai (Loma 9:1—11:36).

Kabahedehededе helabuina kabo peina 12 unai ye hetubu, na unai Paulo ekalesiya yodi mauli yo yodi kabikabi ye hededehemasalahadi. Yona hededehede lakilakina ye kulibagunaei, iya ede, yodi mauli sibasibadi udiyedi bena Yaubada se taba'ohui (Loma 12:1-2). Na kabo Paulo ye kuli idohagi bena se haihaisagusagu yo yodi miyagogoi se namwa (Loma 12:3-21), yo idohagi yodi miyamiya gabemani gunidiyena se namwa (Loma 13:1-7), yo yodi hali ekalesiya maiyadi bena se haigadogadosisi (Loma 13:8—15:13).

Gehegehena unai Paulo yona paisowa nuwatuna saesaedi ye hededehemasalahadi (Loma 15:14-21) na yona koitalaliu hinage (Loma 15:22-33). Na kabo Paulo yo maiyana taupaisowa yodi lautoki se hetamalidi se lau Loma (Loma 16:1-27).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Paulo yo yona Wasa Namwanamwana *1:1-17*
- Tamowai maudoidi se ba'aya *1:18—3:20*
- Yaubada tamowai ye yogaisinidi se hemala yona tamowai *3:21—4:25*
- Tausunuma yodi mauli hauhauna *5:1—8:39*
- Kaiteya Yaubada yona tamowai mamohoidi *9:1—11:36*
- Ekalesiya idohagi bena se miya gadosisi unai *12:1—15:13*
- Paulo yona koitalaliu, yo hededelautoki *16:14—16:27*

Lautoki

1 *[Leta ta taukulina meta]* yau Paulo. Yau Keliso Yesu yona heyayai tauhaina, na Yaubada ye kaisunuwaigau yona apostolo na ye yoganeigau wasana namwanamwana lauguguyaeina hesabana.

2 Wasa namwanamwana ta beyabeyana ye hededehesunuma yona peloweta yodi kulikuli buka tabuna unai wa udiyedi.
3 Iya meta Yaubada Natuna Yesu Keliso wasana. Huyana Keliso ye miya tanoubu ta unai meta iya Dawida wasawasa kana isimulita,
4 na tauboiboita luwadiyena yona tolo'uyo debanaena ede ye masalaha meta iya Yaubada Natuna ma gigibwalina, na Yaluwa Tabuna ye hemamohoiyei. Iya ede yoda Guiyau Yesu Keliso.
5 Iya unai Yaubada yona kainauya kaliguwai ede ya hemala apostolo na unai bena kabo tamowai maudoidi basileiya udoi'udoi udiyedi ya woyaidima na se kawamamohoi yo se kawakabi, Keliso hesana debanaena.
6 Yaubada ye yoganeidi se hemala Yesu Keliso yona tamowai. Na komiu hinage luwadiyena.
7 Ya kulikulilaowa komiu Loma unai taumiya kalimiuyena, kaiteyadi Yaubada yona gadosisi tamowaidi yo ye yoganeigomiu kwa hemala yona tamowai.
Taba Tamada Yaubada yo yoda Guiyau Yesu Keliso yodi kabinamwa yo yodi nuwadaumwali se lediwa kalimiuyena.

Paulo ye henuwa bena ye lau Loma ye kitadi

8 Bagubaguna, Yesu Keliso debanaena komiu maudoimiu hesabamiu yogu Yaubada ya lautokiyei, matawuwuna wasamiu se hedehededei tanoubu maudoina unai meta kwa sunumabayao Yesu Keliso unai.
9-10 Yaubada yona paisowa ya ginauli ma nuwakohihaigu na Natuna wasana namwanamwana ya laulauguguyaei. Teina Yaubada ta, iya gonowana ye hemamohoiyeigau meta huya maudoina yogu tapwalolo udiyedi ya nuwanuwatuigomiu. Ya tapwatapwalolo taba gehena ta unai Yaubada kamwasa ye soke na ya laowa kalimiuwai.
11 Matawuwuna yogu henuwa lakilakina ede taba ya laowa ya kitagomiu bena Yaluwa kainauyadi ya hekawalaeidiwa kalimiuwai, na unai bena kwa bayao,
12 iya ede taba komiu yo yau yoda sunuma udiyedi ta haihebahebayao'uyoida.
13 Kagu kahao, ya henuwa taba kabina kwa kata meta huya se badokalili yogu hekasa ya ginauli bena taba ya laowa kalimiuwai, na iyamo ginauli udoi'udoi se gudugudugau.** Yogu nuwatu ede taba luwamiuyena yogu paisowa kaniyona ya lobaidi, gonogonowana doha dagela tamowaidiyao hekadiyo udiyedi.
14 Yogu paisowa ta nuwagigibwalina debanaena nige gonowana ya hekaiyawasi, na bena ya lau Giliki yo nige Giliki tamowaidi udiyedi, yo hinage tamowai sibasibadi yo supusupudi udiyedi.
15 Unai ede ya henuwakalili taba ya laowa komiu Loma unai taumiya ne kalimiuyena wasa namwanamwana ta ya lauguguyaei.
16 Matawuwuna teina wasa namwanamwana ta taba nige unai ya mwadine, kaniyona ede iya Yaubada yona kabihemauli gigibwalina, unai taukawamamohoi maudoidi mauli se lobai. Bagubagunana kabihemauli ne ye lau Dius tamowaidiyao udiyedi, na kabo ye lau dagela tamowaidiyao udiyedi.
17 Teina wasa namwanamwana ta unai Yaubada ye hemasalaha idohagi kabo tamowai ye tolehedudulai iya matanaena. Tolehedudulai ne nige saha hesau debanaena, na sunuma mo debanaena. Doha ye kuliyako wa,

** **1:13:** *Ginauli udoi'udoi se gudugudugau* ne hesau ku hasili Loma 15:20-22unai.

"Tamowai yona sunuma debanaena Yaubada ye kitahedudulai meta kabo ye mauli." *(Habakuku 2:4)*

Dagela tamowaidi yodi ba'aya

18 Yaubada hinage ye hemasalaha meta tamowai yodi miyasuwalaena yo yodi miyamiya nige dudulaidi ye kouyalayalaedi. Siya yodi miyamiya yababadi ne udiyedi hedehedede mamohoina se gudugudui.

19 Yaubada *[yona kouyalayalaedi]* matawuwuna ede iya kana kao saha ye masalaha ne meta gonowana kabina se kata, matawuwuna Yaubada ye hemasalaha'uyoi maudoidi kalidiyena.

20 Na tanoubu ta huyahetubuna unai na ye laoma meta Yaubada kana kao wadawadamdi se masalaha, siya ede yona gigibwali nige kana siga yo iya mamohoi Yaubada. Ginauli maudoidi Yaubada ye ginaulidi wa udiyedi gonowana ta kitalobaidi. Unai nige gonowana tamowai hesau yona kabatauhalilini hesau.

21 Bwagana Yaubada kabina se kata, na iyamo nige Yaubada se hededehesae yo nige se lautokiyei. Debanaena ede yodi nuwanuwatu nige kaniyodi yo nuwadiyao ne se masigiliguduidi.

22 Se hedede bena se sibasiba, na iyamo se hemala yauyaule.

23 Na Yaubada miyamiyahaina yona didiga se tolehesuwala, na koitau se ginaulidi kadi kao doha tamowai kabo se boita ne, yo doha manuwa yo suisui yo mwata udoi'udoi.

24 Tenem debanaena ede tamowaidiyao ne Yaubada ye talamgabaeidi se lau nuwadiyao yodi gadogadosisi yababadi se ginaulidi na ma kadi kahao laulau nuwanuwamwadimwadinedi se ginaulidi.

25 Yaubada hedehededena mamohoina se tolehesuwala na se lapulau hedehededelupolupo udiyedi. Na saha ye ginaulidi wa se taba'ohuidi na tauginaulidi wa nigele. Iya taba ta hededetausae huya maudoina nige kana siga. Mamohoi.

26 Tenem debanaena ede Yaubada ye moselaedi laulau bikibikidi nuwanuwamwadimwadinedi udiyedi. Yodi sinesineo meta sine yo tau yodi kenokesega kabikabina wa se tolehesuwala na yodi hali sinesineo maiyadiyao se kenokesega.

27 Gonogonowana doha, tatao hinage tawasola miyamiyadi dudulaidi se tolehesuwaladi na yodi henuwalakilaki ede taba yodi hali tatao maiyadiyao se kenokesega. Yodi miyamiya nuwanuwamwadimwadinedi ne udiyedi ede hekamkamna se lobaidi taudiyao ne udiyedi.

28 Siya Yaubada nuwanuwatuna se tolehesuwala, unai ye kitagabaeidi na se bom yodi nuwatu yauyauledi se hemuliwatanidi na ginauli saha bena tabu se ginaulidi wa meta se ginaulidi.

29 Na yodi mauli meta yababa kadi kao udoi'udoi se hemwayaudi, nuwatu yabayababakalilidi, mahimahihi yo miyamiya yabayababakalilidi, yo siya meta kaikalomagigili ye hemwayaudi, yo kaiunu, haihaikabi, tamowai se lupohaidi na tamowai hekadi se hekamkamnagaibuidi. Se monumonunu,

30 yo tamowai se hededeheyaheyababadi. Siya Yaubada tausubuna, nige se hekasisi, se nuwasaesae yo se hededehesae'uyoidi, siya meta ginauli yabayababakalilidi ginaulidi kedadiyao udoi'udoi se waseneidi na se ginaulidi. Sina yo tama se kawayagalaeidi,

31 nige yodi sibasiba hesau, yodi hedehededе nige se ginauliwatanidi, gadosisi yo katekamkamna meta nige kalidiyena.

32 Na siya meta Yaubada yona hedehededе dudulaidi wa kabidi se katako ede tamowai yodi miyamiya doha teina meta ye namwa mo taba se boita. Iyamo siya meta teina miyamiyadiyao ta se miyamiyaidi

yo tamowai hekadi teina miyamiya ta taumiyamiyaeidi meta hinage se kawanamwanamwaeidi.

2

Yaubada yona hekasa se dudulai

1 Unai komiu kaiteyadi kami kahao kwa kitahekasadi na kwa hedede ede siya yababa tamowaidiyao meta komiu nige yomi kabatauhalilini hesau. Kaniyona ede ginauli saha unai na kam kaha ne ku kitahekasa meta unai kowa hinage ku bom ku hededehegilu'uyoigoko, matawuwuna ede kowa taukitahekasa ne meta yababa kesegana ne hinage tauginaulina.

2 Na Yaubada yababa tauginaulidi ne ye kitahekasadi, na kabina ta kata ede Yaubada yona kitahekasadi ne yona kabatolo ede hedehedede mamohoina.

3 Na kowa meta kitahekasa ku ginauli, iyamo kowa hinage yababa kesegana ne ku ginaginauli. Unai hage, ku nuwatui meta kowa kabo Yaubada yona kitahekasa ne ku wasabugabaei?

4 O komiu meta Yaubada yona kabinamwa saesaedi yo yona nayatautaubiga yo yona kouyalayala kabihekahinina bena kwa kitadobidobiyedi? Taba kwa nuwatulobai meta Yaubada yona kabinamwa ne ye woyaigomiu kwa lau yomi nuwabui hesabana!

5 Iyamo yomi nuwakwailolo yo yomi nuwabuikasaya ne udiyedi ede komiu kwa bom kami hekamkamna kwa ginaulidi yo kwa kabinonohaidi Yaubada yona huyahekamkamna hesabana. Tenem huyana ne unai kabo iya yona kitahekasa dudulaina ye hemasalaha.

6 Na Yaubada “kabo tamowai kesega kesega ginauli saha ye ginaulidiko wa unai maisadi ye moseidi.” *(Same 62:12, Hededesonosonoga 24:12)*

7 Kaiteyadi siya se tolokesegai na laulau namwanamwadi udiyedi hededehesaedi yo hekasisidi yo mauli nige yona kabagehe se waseneidi meta kabo mauli nige kana siga ye moseidi.

8 Na kaiteyadi siya se bom se nuwanuwatu'uyoidi yo hedehedede mamohoina nige se henuwa na laulau yabayababadi se miyamiyaeidi, siya kabo hekamkamna yo kouyalayala se hekalo.

9 Kabo pilipili yo nuwayababalakilaki se lau siya kaiteyadi miyamiya yababakalilidi tauginaginaulidi maudoidi kalidiyena. Bagubaguna hekilaino ne ye lau Dius tamowaidiyao udiyedi na kabo ye lau dagela tamowaidiyao udiyedi.

10 Na hededetausae, hekasisi, yo nuwadaumwali se lau siya kaiteyadi miyamiya namwanamwadi taumiyamiyaeidi maudoidi kalidiyena. Bagubaguna kainauya ne ye lau Dius tamowaidiyao udiyedi na kabo ye lau dagela tamowaidiyao udiyedi.

11 Matawuwuna Yaubada meta nige ye gadogadosisihineli.

12 *[Dagela tamowaidi ne,]* bwagana Mose yona laugagayo nige kalidiwai, na ena se ba'aya meta kabo kadi heyababa se lobaidi. Na *[Dius tamowaidi]*, siya laugagayo guninaena taumiya, meta kabo laugagayo unai kadi hekasa se hai.

13 Matawuwuna ede kaiteyadi laugagayo se lapuimoei *[na nige se miyawatani]*, meta Yaubada matanaena siya nige se dudulai. Na siya kaiteyadi laugagayo ne se miyawatani meta kabo ye kataidi siya tamowai dudulaidi.

14 Mamohoikalili, dagela tamowaidiyao meta laugagayo ta nige siya yodi. Na ena yodi miyamiyaena laugagayo saha ye hedede ne meta se miyawatanidi, kabo unai ye masalaha meta laugagayo ede nuwadi ne udiyedi, bwagana Mose yona laugagayo ta meta nige siya kalidiyena.

15 Se hemasalaha'uyoidi meta laugagayo ne ede nuwadiyena kabina se
kata, na yodi nuwatulobai yo yodi nuwanuwatu se hemasalaha se bom
kalidiyena ede huya hekadi se laupwano yo huya hekadi ginauli dudulaidi
se ginaulidi.
16 Tamowai huyahekasadi ne yona huyatubu ede huyana Yaubada kabo
Keliso Yesu ye hetolo iya tauhekasa na nuwatu wadawadamdi ye kita-
hekasadi. Teina nuwanuwatu ta meta yau wasa namwanamwana ya duwai
ta unai ya hededehemasalaha.

Dius yodi laupwano

17 Unai ena ku kataigo ede kowa Dius tamowaina yo ena ku midilau Mose
yona laugagayo unai na yom kawakeha Yaubada unai ne debanaena ku
hededesaesae,
18 yo ena kowa yona nuwatu yo miyamiya dudulaidi kabidi ku kata,
kaniyona ede kowa meta Mose yona laugagayo unai se hekatago,
19 yo ena nuwam ne ye bayao meta kowa taumatagibugibu tauwoyaidi yo
masigiliyena taumiya yodi dawaya
20 yo tauyauyaule tauhededehesibasibadi yo wawayao gagilidi
tauhekatadi, kaniyona ede laugagayo unai kata yo hedehedede mamohoidi
maudoidi kalimyena.
21 Kabo kowa idohagi? Tamowai hekadiyo ku hekatadi, na ku bom
ku hekata'uyoigo o nige? Kaiwahali laugagayona ku lauguguyaei, na ku
kaikaiwahali o nige?
22 Ku hedede meta tamowai tabu se ganaganawali, na kowa ku gana-
ganawali o nige? Koitau ku subukaliliyeidi, na iyamo yodi numa tabudi
gogodi ku kaiwahalidi o nige?
23 Yo kowa Mose yona laugagayo debanaena ku hededesaesae, na lauga-
gayo yom utusina ne unai meta Yaubada hekasisina ku heyababa o nige?
24 Doha kulikuli tabuna unai se kuliyako se wane,
"Dagela tamowaidiyao kabo Yaubada hesana se hededeheyaheyababa
matawuwuna ede komiu debamiuyena." *(Aisaiya 52:5, Hesekiyela
36:20,22)*
25 Ena Mose yona laugagayo unai ku miya, kabo pelitome kabikabina
kalimyena meta kabikabi namwanamwana. Na ena laugagayo ku utusi
meta kabo kam kao ede doha kowa nige pelitome tauhaina.**
26 Ena taba siya kaiteyadi nige pelitome tauhaina na laugagayo ne yona
hedehedede se miyawatanidi, meta Yaubada ye kitadi ede doha pelitome se
haiyako.
27 Na kowa Mose yona laugagayo kulikulina kalimwai yo pelitome ku hai
na iyamo kowa laugagayo tau'utu'utusina, meta kaiteya iya tauna ne unai
nige pelitome ye hai, iyamo laugagayo ye kawakabiyei, iya kabo kowa ye
hededehegilugo.
28 Ena tamowai hesau dagela mo unai kana kao ye ginauli bena iya Dius
tamowaina, meta iya nige Dius tamowaina mamohoina, yo hinage pelitome
se ginauli loheya tauna mo unai meta iya nige pelitome mamohoina.
29 Nige! Na ena tamowai hesau nuwana ne unai iya Dius, meta iya
Dius mamohoina. Na pelitome mamohoina meta tamowai nuwana ne
unai, na tauginaulina ede Yaluwa Tabuna. Laugagayo kulikulina nige
gonowana pelitome paisowana ye ginauli tamowai nuwana ne unai. Na
tamowaina ne hededetausaeina meta taba nige tamowai udiyedi ye laoma,
na kawanamwanamwa ne meta kabo Yaubada unai ye laoma.

** **2:25:** *Nige pelitome tauhaina* meta nige Dius tamowaina yo nige Yaubada kana bodao hesau, na dagela tamowaina.

3

Yaubada yona hedehededе se mamohoi

1 Unai, kita Dius tamowaidiyao kalidaena yoda namwa saha? Yo pelitome
yona namwa saha?
2 Yoda namwanamwa meta teha udoi'udoi udiyedi na ye badokalili. Na
saesaekalilina ede Yaubada yona hedehededе ye haidima kita Dius kali-
daena.
3 Na ena taba Dius hekadi yona hedehededе ne nige se miyawatanidi,
meta idohagi? Tenem ne unai kabo Yaubada se hekaiyawasi na saha ye
hededehesunumadi wa taba nige ye ginaulidi? Nigekalikalili!
4 Nuwana tamowai maudoidi siya tauhedehededelupolupo, iyamo
Yaubada yona hedehededе maudoidi meta mamohoidi. Doha kulikuli
tabuna unai *[Yaubada hedehededena]* se kuliyako ye wane,
“Ena ku hedede meta yom hedehededе ne se hemamohoiyeidi ede se dudu-
lai,**
na lauhetala unai se lobaigo ede ku dudulai.” *(Same 51:4)*
5 Teina ta kabo tamowai yona nuwatupwano unai ya hedehededе:
Ena *[kita Dius]* yoda laupwano ne Yaubada yona miyamiya dudulaidi se
hemasalahanamwanamwaeidi, saha kabo ta hedede? Yaubada yona heki-
lainoda ne unai meta yona hekasa ne bena nige se dudulai?
6 Nige! Se dudulaikalili! Ena Yaubada yona hekasa nige se dudulai, meta
nige gonowana tanoubu ta ye kitahekasa.
7 Na tamowai hekadi kabo se wane, “Ena yogu laulaulupolupo ne unai ya
masalahanamwanamwa meta Yaubada yona hedehesunuma ne udiyedi
ye tolokesegai, na unai iya hekasisina ye laki ye lau, meta idohagi to sola ye
hegihegilugau bena yau yababa tamowaina?”
8 Nuwana kabo hinage kwa wane, “Yababa ta ginauli na unai kabo namwa
ye masalaha.” Tamowai hekadi se hegilugai bena tenem yoma hedehededе,
na unai se hedehedeheyaheyababagai. Ye namwa mo taba hekamkamna se
lobai!

Nige tamowai hesau ye namwa Yaubada matanaena

9 Unai kabo idohagi? *[Kita Dius]* yoda namwanamwa ede saha? Nige
kalikalili! Ka hedehedehemasalahayako ede Dius tamowaidi yo Dagela ta-
mowaidi maudoidi meta ba'aya yona gigibwali logulogunaena se miya.
10 Doha kulikuli tabuna unai se kuliyako ye wane,
“Nige tamowai hesau yona miyamiya se dudulai, nige kesega.
11 Nige hesau iya taunuwatulobai,
nige hesau iya Yaubada tauwaseneina.
12 Maudoidi meta Yaubada se tolodagedagelaei
na matanaena meta nige yodi namwanamwa saha hesau.
Nige hesau laulau dudulaina tauginaulina,
nige tamowai kesega.” *(Same 14:1-3 yo 53:1-3, Lauguguya 7:20)*
13 “Kawadi meta doha bwayabwaya sokesokekaulina,
na memenadi kadi paisowa kesega ede hedehededelupolupo.” *(Same
5:9)*
“Sopadi ne meta kaikailewa ye mwayau.” *(Same 140:3)*
14 “Kawadiyao meta tamowai kadi hedehededeheyababa yo hedehed-
ede nisanisadiyao se mwayau.” *(Same
10:7)*

** **3:4:** *Ena ku hedede meta yom hedehededе ne se hemamohoiyeidi ede se dudulai:* Same 51:4unai Dawida ye hedede ye wane, *Ena ku hegilugau meta yom hedehededе ne se dudulai.*

15 “Kwasina hebwalilina unai kaediyao meta se sagenakalili.
16 Yodi kabalau maudoidi ne unai meta yababa mo,
17 na daumwali kabikabina meta nige kabina se kata.” *(Aisaiya 59:7-8)*
18 “Matadi ne unai meta Yaubada matausina nige.” *(Same 36:1)*
19 Kabina ta kata ede laugagayo saha ye hedededi ne meta se lau siya laugagayo gunina unai taumiya ne kalidiyena. Tenem unai taba kawa maudoidi se mwanou na tanoubu maudoina kadi gilu meta se masalaha Yaubada matanaena na ye kitahekasadi.
20 Matawuwuna laugagayo miyawatanina debanaena taba nige tamowai hesau ye dudulai Yaubada matanaena, na laugagayo meta yababa tautolehemasalahana.

Sunuma debanaena ta dudulai Yaubada matanaena

21 Na teina huya ta unai Yaubada ye hemasalahayama idohagi na ye tolehedudulaida. Tolehedudulai ne meta nige laugagayo kabikabina unai ye ginauli, doha Mose yo peloweta yodi kulikuli udiyedi tolehedudulai ne se hededenonohaiyako.
22 Yesu Keliso sunumaeina debanaena ede tausunuma maudoidi Yaubada ye tolehedudulaidi iya kalinawai. Teina unai Dius yo Dagela tamowaidiyao meta nige yodi udoi hesau,
23 kaniyona ede maudoidi ne se ba'aya na nige yodi didiga hesau Yaubada matanaena.
24 Na yona kabinamwa unai ede yababa unai ye yailihaidi Keliso Yesu debanaena na ye tolehedudulaidi. Tolehedudulai ta meta ye kainauyaidi na se haigaibui.
25 Yaubada Keliso ye hemasalahayama ye hemala yababa kabahaigabaedi kaitalasamna, kaniyona ede yona mauli ye talamgabaei. Na Keliso sunumaeina unai kabo tolehedudulai ta se hai. Na teina doha Yaubada ye ginauli na ye hemasalaha ede huya bagubagunana unai meta iya yona laulau se dudulai na ye nayatautaubiga yo tauba'aya yodi yababa ye nuwakasinidi.
26 Yo hinage ye hemasalaha ede teina huya ta unai yona laulau se dudulai na Yesu taukawamamohoiyeina ye tolehedudulaidi.
27 Saha debanaena na *[kita Dius]* bena ta nuwasaesae? Nige saha hesau, matawuwuna ede tolehedudulaida ne meta nige laugagayo yoda miyawatanina debanaena, na sunuma debanaena.
28 Kaniyona ede kabina ta kata meta Yaubada tamowai ye tolehedudulai sunuma debanaena, na nige laugagayo kawakabiyeina debanaena.
29 O idohagi, Yaubada bena kita Dius mo yoda Yaubada? Na dagela tamowaidi nige yodi Yaubada? Nige! Yaubada meta hinage dagela tamowaidi yodi Yaubada,
30 matawuwuna Yaubada iya kesega mo, na iya pelitome tauhaidi kabo ye tolehedudulaidi yodi sunuma debanaena na tenem sunuma kesegana ne unai hinage nige taupelitome ne ye tolehedudulaidi.
31 Hage idohagi? Sunuma debanaena kabo laugagayo ne ka tolehesuwala? Nige kalikalili! Na sunuma unai laugagayo meta ka hemamohoiyei.

4

Abelahama yona sunuma debanaena Yaubada ye kitahedudulai

1 Kita Dius kada mumuga Abelahama sola ta nuwatui, ginauli saha ye lobai teina hekasa ta unai?

2 Ena taba mamohoina meta Abelahama saha ye ginaulidi wa debadiyena
ede ye dudulai, kabo iya gonowana ye hededesaesae. Iyamo Yaubada
matanaena meta nige gonowana.
3 Na kulikuli tabuna wa saha ye kulihemasalaha? Ye wane,
"Abelahama Yaubada ye kawamamohoiyei, na debanaena ede Yaubada
ye hedede meta ye dudulai." *(Genese 15:6)*
4 Tamowai ye paisowa na saha ye ginauli ne maisana se mosei meta nige
yona kainauya, na yona paisowa ne maisana.
5 Na tamowai nige ye paisowa na yona sunuma ye tole Yaubada unai, yona
sunuma ne debanaena ede Yaubada ye hedede meta ye dudulai. Kaniyona
ede Yaubada iya yababa tauginaginaulidi tautolehedudulaidi.
6 Na Dawida hinage nuwanuwatu kesekesegana ta unai ye hedehedede
meta kaiteyadi Yaubada ye tolehedudulaidi *[yona kabinamwa unai na]* nige
bena yodi paisowa debadiyena, siya gonowana se gwauyala. Ede ye wane,
7 "Kaiteyadi laugagayo se utusi na yodi ba'aya wa Yaubada ye nuwatu-
gabaeidi,
yo yodi yababa taba nige ye nuwatu'uyoidi,
meta gonowana se gwauyala.
8 Na kaiteyadi Guiyau nige ye hegiludi yodi yababa debadiyena,
meta gonowana se gwauyala." *(Same 32:1-2)*
9 Kabagwauyala ta, iya bena pelitome tauhaina mo yodi, o hinage nige
pelitome tauhaina yodi? Ta hededeyako meta Abelahama yona sunuma
debanaena ede Yaubada tolehedudulai ye mosei kalinawai.
10 Huya saha unai na tolehedudulai ye mosei kalinawai? Huyana pelitome
ye haiyako wa unai o sola nige ye hai na unai? Nige bena ye haiyako ne unai,
na sola nige ye hai wa unai na ye mosei kalinawai.
11 Huyana sola nige pelitome ye hai na Yaubada ye tolehedudulaiyako
yona sunuma debanaena, na muliyena kabo pelitome ye hai ye hemala tole-
hedudulai ne hekihekinoina yo dedelina. Unai ede tausunuma maudoidi
siya nige pelitome tauhaina meta tamadi ede iya, na bena Yaubada kabo
tolehedudulai ye mosei kalidiyena.
12 Yo iya hinage pelitome tauhaina tamadi, na nige bena pelitome ne ye
bom debanaena, na siya kaiteyadi tamada Abelahama huyana sola nige
ye pelitome na yona sunuma kabikabina wa se miyawatani ne, meta siya
tamadi.
13 Abelahama yo kana isimulitao Yaubada ye hededehesunumadi meta
iya kabo tanoubu maudoina ye hai,** iyamo nige bena laugagayo yona
miyawatanina debanaena. Na yona sunuma debanaena ede Yaubada ye
tolehedudulai na hededehesunuma wa ye mosei.
14 Ena taba laugagayo taumiyawatanidi ne siya hededehesunuma ne
tauhaina, meta kabo sunuma ne nige yona namwanamwa hesau, na hed-
edehesunuma wa nige kaniyona hesau.
15 Matawuwuna laugagayo meta hekilaino mo ye haiyama, *[kaniyona ede
nige gonowana ta miyawataninamwanamwaei]*. Na haedi nige laugagayo
meta menai nige laugagayo utu'utusina hesau.

** **4:13:** *Abelahama ... kabo tanoubu maudoina ye hai:* Paulo yona hedehedede ta yona kabalaoma meta Genese 22:17-18, ye wane, "tanoubu kabo siya yodi". Yaubada yona hededehesunuma hekadiyo ede ye wane kabo Abelahama unai tamowai maudoidi hededehenamwa se lobai (Genese 12:2-3), yo Isalaela tanona kabo siya yodi (Genese 12:7 yo 17:8), yo kana isimulitao kabo se badokalili doha kipwala yo nagali (Genese 15), yo Abelahama kabo boda se bado tamadi (Genese 17:4-6), yo kana isimulitao kabo se hemala basileiya lakilakina yo bayabayaona (Genese 18:18).

16 Unai Abelahama hededehesunumana ne meta sunuma debanaena ye hai, kaniyona ede bena Yaubada yona kabinamwa unai ye hai. Hededehesunumana ne kabo ye masalahalau Abelahama natunao maudoidi udiyedi, nige bena siya kaiteyadi laugagayo loguloguna unai taumiya se bom, na ye lau hinage siya kaiteyadi Abelahama yona sunuma tauhemuliwatanina ne kalidiyena. Iya meta maudoida tamada.
17 Doha Yaubada yona hedehededе wa se kuliyako,
"Ya kaisunuwaigo kowa tamowai gwaudi tamadi, siya teha udoi'udoi tamowaidiyao." *(Genese 17:5)*.
Abelahama yona sunuma ye tole Yaubada unai na Yaubada matanaena ye hemala tamada. Yaubadana ne, iya ede tauboiboita tauhetolo'uyoidi yo ginauli saha sola nige se masalaha meta ye hetaladi doha se tubuko ne.
18 Abelahama yona nuwanuwatu meta iya kana siga ede, iyamo yona midi maudoina ye tole Yaubada unai, na debanaena ede ye hemala tamowai gwaudi tamadi. Iya ede doha Yaubada yona hedehededе kalinawai wa, ye wane,
"Kam isimulitao badodi kabo doha kipwala." *(Genese 15:5)*
19 Abelahama yona bolimai meta handele kesega (100) ye hanahanawui na yona nuwanuwatu meta ye tautaubadakaliliko nige gonowana natunao. Yo Sala meta ye sinesinebadako nige gonowana ye labalaba. Iyamo yona sunuma Yaubada unai nige ye basabasa.
20 Nige ye nuwalabulabui Yaubada yona hededehesunuma ne udiyedi. Yona sunuma wa Yaubada ye hebayao ye lau na Yaubada ye hededetausaei.
21 Abelahama nuwana ye bayao meta Yaubada yona gigibwali gonowana yona hededehesunuma wa kabo ye ginauli.
22 Teina sunuma ta debanaena ede "Yaubada ye hedede meta ye dudulai."
23 Teina hedehededе ta meta nige Abelahama ye bom kana hedehededе, na se kulidobiyei bena
24 hinage kita kada hedehededе. Yaubada kabo ye hedede meta kita ta dudulai matawuwuna yoda sunuma ta tole iya unai, iya ede yoda Guiyau Yesu boita unai ye hetolo'uyoi.
25 Yaubada Yesu ye talamgabaei na ye boita yoda yababa hesabadi, na ye hetolo'uyoi tolehedudulaida hesabana.

5

Nuwadaumwali yo nayatautaubiga

1 Unai ta kitayako meta sunuma debanaena na Yaubada tolehedudulai ye haiyama kalidaena. Ede Yaubada maiyada ta miya nuwadaumwaliyena, yoda Guiyau Yesu Keliso debanaena.
2 Yoda sunuma debanaena ede Keliso keda ye sokeyama kalidawai na ta mwalaesae na Yaubada yona kabinamwa unai ta miya. Na ta gwauyala matawuwuna ta kitakitalau huya matada ne unai kabo Yaubada maiyada yona didiga unai ta miya.
3 Nige teina mo ye bom, na hinage ta gwauyala yoda hekamkamna udiyedi, kaniyona ede kabina ta kata hekamkamna udiyedi kabo tolobayao ye masalaha,
4 na tolobayao unai kabo ta hemasalaha'uyoida meta ta bayao, na yoda bayao unai kabo ta nayatautaubiga Yaubada yona hededehesunuma hesabana.
5 Yoda midi ta nige gonowana ye hemwadineda, matawuwuna Yaubada Yaluwa Tabuna ye haiyama kalidaena na yona gadosisi ye inidobiyeiyama nuwada ne udiyedi.

6 Sola kwa kita! Beyabeyana kita sola nige yoda bayao hesau, na kabo
mahanana dudulaina unai Keliso ye boita Yaubada taukawayagalaeina
hesabada.
7 Ena tamowai yona miyamiya se dudulai, *[na bena se unuhemwaloi,]* meta
taba nige tamowai hesau yona mauli ye talamgabaei *[iya gilihaina]* hesa-
bana, bwagana tamowai namwanamwana hesabana nuwana gonowana
kabo tamowai hesau yona mauli ye talamgabaei.
8 Iyamo huyana kita sola ma ba'ayada na Keliso ye boita hesabada. Teina
unai Yaubada yona gadosisi kalidaena ye hemasalaha.

9 Keliso kwasinana unai ye tolehedudulaidako, unai kabina ta katakalili
meta Yaubada yona kouyalayala unai gilihai ta lobai Keliso debanaena.
10 Matawuwuna ede teina: Huyana kita sola Yaubada kana waiunu meta
ye tolekesegaida iya kalinawai natuna yona boita debanaena, ede teina
huya ta meta Yaubada maiyada ta miyakesega. Unai ye mamohoikalili meta
Natuna yona mauli unai kabo ye hemaulida.
11 Nige teina ye bom mo, na hinage ta gwauyala Yaubada unai yoda Guiyau
Yesu Keliso debanaena, kaniyona ede iya kalinawai miyakesega ne ta hai.

Mauli kainauyana yona kabalaoma

12 Tamowai kesega unai na ba'aya ye laoma tanoubu ta, na yona ba'aya
debanaena ede boita ye masalaha. Tenem unai ede boita ye lau tamowai
maudoidi udiyedi, matawuwuna ede maudoidi ne se ba'aya.
13 Huyana Mose yona laugagayo sola nige ye masalaha meta ba'aya ede
tanoubu ta unai, iyamo ena nige laugagayo meta nige gonowana tamowai
se hededehegilu.
14 Iyamo boita meta tamowai ye tanuwagaidi Adama yona huya unai na
ye laoma ye lau ee Mose yona huya unai, yo hinage ye lau kaiteyadi nige
laugagayo hesau se utusi doha Adama ne kalidiyena.

Adama kana kao meta nige doha kaiteya sola kabo ye laoma ne.

15 Na Yaubada yona kainauya meta nige doha Adama yona laupwano wa,
kaniyona ede tamowai *kesega* yona ba'aya debanaena na tamowai *boda*
se boita, iyamo Yaubada yona kabinamwa yo yona kainauya se lakikalili
na se lau *boda* kalidiwai, na teina meta tamowai *kesega* Yesu Keliso yona
kabinamwa unai ye laoma.
16 Yo Yaubada yona kainauya yo tamowai kesega yona ba'aya wa meta
nige gonogonowadi. Matawuwuna ba'aya *kesega* tolehekasana debanaena
na hekilaino ye laoma, iyamo Yaubada yona kainauya ye laoma ede ba'aya
gwaudi udiyedi tolehedudulai ye ginauli.
17 Tamowai *kesega* yona laupwano debanaena ede tamowai *kesegana*
ne unai boita ye laoma ye tanuwagaida. Na Yaubada yona kabinamwa
saesaena yo yona tolehedudulai kainauyana meta se saekalili, na tauhaidi
ne meta kabo se tanuwaga mauli ta unai tamowai *kesega* debanaena, iya
ede Yesu Keliso.
18 Unai ede tamowai kesega yona laupwano *kesega* debanaena hekilaino
ye laoma *boda maudoidi* udiyedi, na gonogonowana doha hinage laulau
dudulaina *kesega* debanaena tolehedudulai ye masalaha ede mauli ye mosei
tamowai *maudoidi* udiyedi.
19 Hinage doha tamowai *kesega* yona kawayagala debanaena ede tamowai
gwaudi se ba'aya, doha hinage tamowai *kesega* yona kawakabi debanaena
ede tamowai *gwaudi* tolehedudulai se lobai.

20 Na kabo Yaubada laugagayo ye haiyama na debanaena ede yababa ye laki ye lau tamowai kalidiyena.** Na haedi yababa ye laki ye sae meta temenai Yaubada yona kabinamwa ne ye laki ye saekalili.
21 Kaniyona ede yababa ye tanuwagaida na boita ye haiyama, meta doha hinage kabinamwa ye tanuwagaida tolehedudulai unai na mauli nige kana siga ye haiyama Yesu Keliso yoda Guiyau debanaena.

6

Ba'aya unai Keliso ye yailihaida

1 Kabo saha ta hedede nem? Idohagi, bena yababa mo unai ta miyamiya, na unai kabo Yaubada yona kabinamwa ne ye laki ye lau?
2 Nige kalikalili! Yoda miyamiya yabayababadi ne meta ta boitagabaeidiko, nige gonowana udiyedi ta miyakesegaida.
3 Yoda babatiso kaniyona bena ta nuwatui. Babatiso unai ta patulau Keliso Yesu unai, ede yona boita ne unai maiyada ta boita
4 na babatiso unai Keliso maiyada se puluhida. Na kabo Tamada yona gigibwali saesaena unai Keliso ye hetolo'uyoi na kita hinage ye hetolo'uyoida bena taba mauli hauhauna unai ta miya.
5 Keliso yona boita unai maiyada ta laomakesega. Unai kabo iya hinage maiyada Yaubada ye hetolo'uyoida.
6 Na kabina ta kata ede tauda beyabeyadi wa meta Keliso maiyadi se hesataulokesegaidiko, na tenem unai kabo yababa yona tanuwaga kalidawai wa ye gehe. Unai ede kita nige gonowana sola ta miyamiya yababa yona heyayai tauhaina,
7 matawuwuna huyana Keliso maiyada ta boita meta yababa yona gigibwali unai ye yailihaida.
8 Ena Keliso maiyada ta boita meta ta kawamamohoiyei kabo hinage maiyada ta mauli.
9 Na kabina ta kata ede Yaubada Keliso boita unai ye hetolo'uyoi, meta nige gonowana ye boita'uyo na boita nige gonowana ye tanuwagai.
10 Yona boita wa, iya meta ba'aya hesabana na ma kesega mo ye boita. Na ye mauli meta Yaubada hedebasaeina hesabana.
11 Gonogonowana doha hinage komiu, taba kwa kita'uyoigomiu meta yababa kwa boitagabaeiyako na Keliso Yesu unai kwa mauli Yaubada hedebasaena hesabana.
12 Unai tabu ba'aya kwa talamyei na taumiu kabo ye pwasa ta ye tanuwagaidi na yona henuhenuwa yabayababadi kwa kawakabiyeidi.
13 Tabu taumiu kwa talamyeidi se hemala yababa kabaginaulidi, na taba kwa talamyeigomiu Yaubada unai, na kaniyona ede boita unai ye gilihaigomiuko na ye tolelaeigomiu mauli unai. Na taumiu yaudiyao ne kwa talamgabaeidi se hemala laulau dudulaina kabaginaulidi.
14 Matawuwuna ede tabu yababa ye hemala kami tanuwaga, kaniyona ede komiu meta nige laugagayo loguloguna unai, na Yaubada yona kabinamwa loguloguna unai kwa miya.

Kita miyamiyadudulai yona heyayai tauhaidi

15 Unai hage idohagi, gonowana ta ba'aya matawuwuna kita nige laugagayo logulogunaena, na kabinamwa logulogunaena? Nige kalikalili!

** **5:20:** *Yababa ye laki ye lau tamowai kalidiyena:* Paulo yona kulikuli meta, *yababa ye laki ye lau*, na buka hekadiyo (doha New Living Translation) yodi hededehemasalahana ede, *yababa nuwatulobaina ye helaki tamowai kalidiyena.*

16 Taba kwa nuwatulobai, ena kwa talamyeigomiu tamowai hesau unai
bena kwa kawakabiyei na kwa hemala yona heyayai tauhaina, meta komiu
ne kaiteya kwa kawakabiyei'usei ne yona heyayai tauhaina. Ena komiu
yababa yona heyayai tauhaina kabo ye woyaigomiu kwa lau boita, na ena
komiu kawakabi yona heyayai tauhaina, kabo ye woyaigomiu kwa lau
miyamiya dudulaidi unai.
17 Yaubada ta lautokiyei! Bwagana komiu beyabeyana meta yababa
yona heyayai tauhaina, iyamo ma nuwakohihaimiu na lauhekata wa kwa
kawakabiyeidi.
18 Yababa unai meta yailihai kwa haiyako na kwa laomako kwa hemala
miyamiya dudulaina yona heyayai tauhaina.
19 Tanuwaga yo heyayai tauhaina heyaheyasonidi ya hepaisowa
matawuwuna ede yomi nuwatulobai se pahilikalili. Beyabeyana komiu
yaumiyao kwa talamgabaeidi laulau yabayababadi yodi heyayai tauhaidi,
na unai laugagayo yomi utu'utusina wa ye yababa ye laki ye lau. Na teina
huya ta bena yaumiyao ne kwa mosegabaeidi miyamiya dudulaina yona
heyayai tauhaina, na unai kabo yomi miyamiya maudoidi se a'a na komiu
Yaubada yona tamowai.
20 Huyana komiu yababa yona heyayai tauhaina ede komiu nige
miyamiya dudulaina logulogunaena.
21 Ginauli saha kwa ginaulidi wa meta huya ta kwa mwadineidi, na
udiyedi namwanamwa saha kwa lobai? Tenem miyamiya ne yodi woya-
woya ne ye lau boita nige kana siga unai.
22 Na teina huya ta meta yababa unai Yaubada ye yailihaigomiuko na kwa
hemala iya yona heyayai tauhaina. Na yomi namwanamwa kwa lobai ede
komiu Yaubada yona tamowai, na kaniyona ye masalaha ede mauli nige
kana siga.
23 Matawuwuna yababa maisana ede boita, na Yaubada yona kainauya
meta mauli nige kana siga yoda Guiyau Keliso Yesu debanaena.

7

Laugagayo yona huyaloina kalidaena ye geheko

1 Kagu kahao, teina kabo ya hededelaowa komiu laugagayo hedehede-
dena kabina taukata kalimiuyena. Bena ya henuwaisinigomiu: Tamowai
meta laugagayo yona gigibwali guninaena yona mauli huyadi maudoidi
udiyedi ye lau ee ye boita, na kabo laugagayo yona gigibwali kalinawai ye
gehe.
2 Heyaheyasonina ede teina: Laugagayo unai waihiu maitawasola bena
mwanena unai ye miyakesegai loheya ne yona mauli mayadaidi maudoidi
udiyedi. Na ena loheya ne ye boita, meta waihiu ne tawasola laugagayona
unai yailihai ye hai.
3 Ena waihiu ne mwanena sola ma miyana, na loheya hesau ye tawasolai,
meta kabo se hedede ede ye ganawali. Na taba mwanena ne ye boitako,
meta iya laugagayo ne unai yailihai ye haiyako, na ena ye tawasola'uyo meta
tenem ne nige ganawali.
4 Unai, kagu kahao, huyana Keliso maiyamiu kwa boita meta laugagayo
yona gigibwali kalimiuyena ye gehe. Na tamowai hesau bena ye tanuwa-
gaigomiu, iya ede boita unai Yaubada ye hetolo'uyoi wa. Ede bena komiu
gonowana kaniyo namwanamwadi kwa toledi Yaubada yona.
5 Huyana kita sola bulumada yodi miyamiya yabayababadi wa se
tanutanuwagaida ede laugagayo meta nuwanuwatu yabayababadi ye

henuwaisinidi na se paisowa tauda ta udiyedi, na kaniyodi ede boita nige kana siga.
6 Na huya ta, laugagayo ta boitagabaeiyako, iya ede ye paihekahinida wa, na laugagayo unai yailihai ta haiyako. Unai kabo Yaluwa Tabuna miyamiyana hauhauna unai Yaubada yona ta paisowa, nige bena miyamiya beyabeyana wa, iya ede laugagayo kulikulina wa.

Laugagayo yababa ye hemasalaha

7 Kabo saha ta hedede nem? Idohagi, laugagayo meta ba'aya? Nigekalikalili! Iyamo nige gonowana ba'aya ya kitalobai kana siga laugagayo kabina ya kata. Laugagayo hesau ye wane,
"Tamowai hesau yona gogo tabu ku henuwakaliliyeidi." *(Esodo 20:17)*
Unai ye hekatagau ede laulau ne ye yababa.
8 Na ba'aya teina laugagayo ta ye hai ede unai henuhenuwa udoi'udoi ye hemasalahadi kaliguwai. Ena nige laugagayo meta ba'aya nige yona gigibwali.
9 Beyabeyana, yau meta laugagayo dagelana unai ya miya na ya maumauli. Na huyana laugagayo hedehededena ye masalahama ede ba'aya yona gigibwali ye laki na ya boita.
10 Unai ya lobai ede laugagayo ta bena kabo mauli ye haiyama wa, iya meta boita nige kana siga ye haiyama.
11 Kaniyona ede ba'aya laugagayo hedehededena ne ye hepaisowadi na ye lupohaigau na debanaena ede ya boita.
12 Unai ede laugagayo ye bom meta ye namwa,** na yona hedehededе ne se a'a** yo se dudulai yo se namwa.
13 Unai hage idohagi, ginauli namwanamwana ne ye hemala kababoita kaliguwai? Nigekalikalili! Na ba'aya bena ye masalahama, ede ginauli namwanamwana ne ye hai na unai ye unuhemwaloigau. Kaniyona ede laugagayo hedehededena ye hekitalobaigau meta ba'aya iya ginauli yabayababakalikalilina.

Laugagayo nige gonowana ye saguida miyamiya dudulaidi hesabadi

14 Kabina ta kata meta laugagayo iya Yaubada unai ye laoma, iyamo yau meta tamowaigaibu mo** na ba'aya ye tanuwagaigau na yau yona heyayai tauhaina.**
15 Saha ya ginauli meta nige ya nuwatulobai, matawuwuna laulau namwanamwadi ya henuwadi ne meta nige ya ginaulidi, na laulau ya subudi ne meta ya ginaulidi.
16 Na ena ginauli saha ya ginaulidi, haedi siya nige ya henuwa bena ya ginaulidi, meta ya talam ede laugagayo ne ye namwa.
17 Unai saha ya ginaulidi ta meta nige yau, na ba'aya kaliguyena ye miyamiya ta, iya ye ginaulidi.

** **7:12:** *Ye namwa* meta kalina Dimdimyena, *holy*. Tabu hededehemasalahana ku hasili. ** **7:12:** *Se a'a* meta kalina Dimdimyena, *holy*. Tabu hededehemasalahana ku hasili. ** **7:14:** *Yau meta tamowaigaibu mo* meta kalina Giliki unai Paulo ye kuli ede, *yau meta buluma unai*. ** **7:14:** *Yau meta tamowaigaibu mo na ba'aya ye tanuwagaigau na yau yona heyayai tauhaina:* Paulo laugagayo kabina taukata kadi hedehededе sola ye hedehededei (7:1), siya Mose yona laugagayo se kita ede bena tamowai ye saguidi na yodi miyamiya se tabu. Na Paulo ye bom ye heyaheyasoniyei laugagayo kabina taukata maudoidi udiyedi, unai ye kulikuli, *yau*, doha ye bom ye hededehemasalaha'uyoi. Iyamo 7:14-25ye hededehemasalaha matawuwuna saha to laugagayo nige gonowana tamowai ye saguidi yodi laulaududulai miyamiyadi udiyedi.

18 Kabina ya kata meta nige namwa ye miyamiya kaliguwai, iya ede bulumagu unai. Matawuwuna ya henuwakalili bena laulau namwanamwadi ya ginaulidi, na nige gonowagu.
19 Matawuwuna saha ya ginaulidi meta nige kabikabi namwanamwadi ya henuwa bena ya ginaulidi wa. Nige! Na miyamiya yabayababadi nige ya henuwadi wa, siya ede ya ginaginauli'useidi ta.
20 Na ena miyamiya saha nige ya henuwadi wa na ya ginaulidi, meta nige yau ya ginaulidi na ba'aya kaliguyena ye miyamiya ta, iya ye ginaulidi.
21 Unai ya lobai ede miyamiya ta kaliguyena ye paipaisowa: Ya henuwa bena namwa ya ginauli, iyamo yababa ginaulina nuwanuwatuna iya ede sola kaliguwai.
22 Nuwagu ta unai Yaubada yona laugagayo meta ya henuwakaliliyei,
23 iyamo ya kita ede miyamiya udoi ye paipaisowa taugu ta unai na nuwagu yona henuhenuwa ye iyalai na ye haigau ya hemala ba'aya yona kaukau tamowaina, iya ede miyamiya ye paipaisowa taugu ta unai.
24 Ahani mo yau! Taugu ta kabo ye laeigau ye heboitagau, na unai kaiteya kabo ye gilihaigau?
25 Yaubada ya lautokiyei, yoda Guiyau Yesu Keliso unai ye gilihaigau. Unai kabo yau ya bom nuwagu ta unai yau meta Yaubada yona laugagayo yona heyayai tauhaina, na bulumagu ta unai ede yau ba'aya yona heyayai tauhaina.

8

Yoda mauli ede Yaluwa Tabuna unai

1 *[Guiyau Yesu Keliso debanaena Yaubada ye gilihaida.]* Unai kaiteyadi se patulauko Keliso Yesu unai meta nige kabahededehegiludi hesau.
2 Matawuwuna Keliso Yesu debanaena ede Yaluwa Tabuna, iya mauli tauhaiyamana, yona gigibwaliyena meta ba'aya yo boita yodi gigibwali udiyedi ye yailigabaeigomiuko.
3 Mose yona laugagayo nige gonowana ye saguida, matawuwuna bulumada debanaena ede ye basabasa. Unai Yaubada Natuna ye hetamaliyama yababa tamowaidi kadi kao unai na ye hemala yababa kaitalasamna. Ede Keliso tauna ne unai Yaubada ba'aya yona gigibwali kalidaena ye hekaiyawasi,
4 bena unai taba laugagayo hedehedededi dudulaidi ta miyawatani-namwanamwaeidi, kaniyona ede nige bulumada udiyedi ta miyamiya, na Yaluwa yona gigibwaliyena ta miyamiya.
5 Kaiteyadi siya buluma ne ye tanutanuwagaidi meta buluma ne yodi henuhenuwa mo se nuwatuidi. Na kaiteyadi siya Yaluwa ye tanuwagaidi meta Yaluwa yona henuhenuwa ginaulidi udiyedi se nuwatulau.
6 Kaniyona ede buluma yona nuwanuwatu kabo tamowai ye laeidi boita nige kana siga unai. Na tamowai yodi nuwanuwatu Yaluwa ye kitahetetedi ne meta kabo kalidiyena mauli yo nuwadaumwali.
7 Matawuwuna buluma yona nuwanuwatu meta Yaubada kana waiunu, kaniyona ede Yaubada yona laugagayo nige gonowana ye ginauliwatanidi yo taba nige ye kawakabiyeidi.
8 Na kaiteyadi buluma ne ye tanuwagaidi, siya nige gonowana Yaubada nuwana se henamwa.
9 Iyamo komiu meta nige buluma ne ye tanutanuwagaigomiu. Ena Yaubada Yaluwana ede kalimiuyena ye miyamiya, kabo Yaluwa Tabuna ye tanuwagaigomiu. Na ena kaiteya nige Keliso Yaluwana kalinawai, meta iya nige Keliso yona.

10 Ena Keliso ede ye miyamiya kalimiuwai, meta bwagana taumiu ne boiboitadi ba'aya debanaena, iyamo yaluwamiu ne meta se maumauli matawuwuna ede Yaubada ye tolehedudulaigomiuko.
11 Na ena Yesu boita unai tauhetolo'uyoina wa Yaluwana ede ye miyamiya kalimiuwai, meta Keliso tauhetolo'uyoina wa kabo hinage taumiu kabo se pwasa ne ye hesilawasae'uyoidi iya Yaluwana unai. Yaluwana ne, iya ede kalimiuyena ye miyamiya.

12 Unai, kagu kahao, kita nige buluma yona gigibwali guninaena, ede tabu yona henuhenuwa ne ta miyawatanidi.
13 Matawuwuna ena kwa miyawatanidi, meta kabo kwa boita. Na ena Yaluwa yona gigibwali unai na buluma yona laulau kwa hekaiyawasidi meta kabo kwa mauli nige kana siga.
14 Kaniyona ede kaiteyadi siya Yaubada Yaluwana ye woyawoyaidi, meta siya Yaubada natunao.
15 Na komiu Yaluwa kwa hai'usei ne, nige ye haigomiu bena kwa hemala heyayai tauhaina, ede kabo matamatausiyena kwa miya doha beyabeyana wa. Na ye hegigibasiyeigomiu kwa hemala Yaubada natunao. Na Yaluwana ne debanaena ta yogasae ta wane, “Aba, Tamamai!”
16 Yaluwa Tabuna yo yaluwada se hededehemasalaha ede kita Yaubada natunao.
17 Na ena kita Yaubada natunao, meta hinage yoda dudulai ede kabo yona wasawasa ta hai, gonogonowana doha Keliso. Na ena Keliso yona kamkamna unai ta kamkamnasagui meta kabo hinage iya maiyada yona didiga ta hai.

Kamkamna yo didiga

18 Na ya nuwatui meta teina mahana ta unai kamkamna saha udiyedi ta kamkamna ta meta nige se lakikalili, ena taba ta hekaigonogonowaidi didiga saesaena matada ne unai kabo ye masalahama ne unai.
19 Ginauli maudoidi Yaubada ye hetubudi wa meta se nayanayakalili taba Yaubada natunao ye hetaumasalahadi.
20 Matawuwuna ginauli maudoidi meta se laoko Yaubada yona hededeheyababa unai, nige se bom yodi nuwatuyena, na Yaubada yona nuwatuyena. Se nayanayakalili taba
21 Yaubada natunao maiyadi yailihai yo didiga se hai na taba nige se boita yo se pwasa.

22 Kabina ta kata meta huya maudoina ye laoma teina, ginauli maudoidi ede se lepalepa doha waihiu labalaba kamkamnana unai ye lepalepa.
23 Na nige se bom mo, na kita hinage nuwadaena ta lepalepa, na kita Yaubada uwayalayalahauna ta haiyako, iya ede iya Yaluwana. Unai ta nayanayakalili bena taba Yaubada yona hegigibasiyeida wa ye hemamohoiyei na tauda ta hinage ye hehauhaudi.
24 Yaubada ye gilihaidako, iyamo yona hededehesunuma maudoina sola nige ta hai ede ta nayanayai. Kainauya saha ta kitadi yo ta haidiko wa meta nige gonowana ta nayaidi bena kabo se laoma.
25 Na ena ginauli saha bena kabo ta hai na ta nayanayai, meta bena nayana ta nayatautaubigai.

26 Na yoda basabasa udiyedi Yaluwa ye saguida. Kaniyona ede nige kabina ta kata idohagi kabo Yaubada yona nuwatu ta tapwalolowatanidi. Na Yaluwa yoda ye kaibwadadoudou na yona hedehededede ne nige gonowana tamowai hesau ye hededewatanidi.

27 Na Yaubada meta tamowai nuwadiyao kabidi ye kata, yo Yaluwa yona
nuwanuwatu hinage kabidi ye kata, matawuwuna Yaubada yona tamowai
hesabadi na Yaluwa ye kaibwada meta Yaubada yona nuwatuyena.
28 Kabina ta kata ede saha ta hekalodi maudoidi Yaubada ye hepaisowadi
iya taugadosisiyeina yodi namwanamwa hesabana, siya ede kaiteyadi iya
yona nuwatu unai ye yoganeidi.
29 Kaiteyadi Yaubada kabidi ye katabagunako meta ye nuwatunono-
haidiko kabo kadi kao ye buidi na se lau Natuna kana kao se hai. Unai kabo
kana kahao maudoidi luwadiyena iya ye hemala kadi taubaguna.
30 Na kaiteyadi ye nuwatunonohaidiko meta hinage ye yoganeidi. Na
kaiteyadi ye yoganeidi meta hinage ye tolehedudulaidi. Na kaiteyadi ye
tolehedudulaidi meta hinage ye toledi bena yona didiga saesaena unai kabo
maiyanao se miyagogoi.
31 Hage, nuwanuwatu ta udiyedi saha kabo ta hedede? Ena Yaubada meta
kita yoda tautolo, kaiteya kabo ye hekaiyawasida?
32 Yaubada natukesekesegana nige ye kabihekahini na ye mosegabaei
maudoida hesabada. Idohagi to bena ginauli maudoidi hinage nige
gonowana ye kainauyaidi kalidaena? Nige! Ye kainauyaida!
33 Kaiteya kabo lauhegilu ye ginauli Yaubada yona kaisunuwa ta-
mowaidiyao ne udiyedi? Nige hesau, matawuwuna Yaubada ye tolehedudu-
laidiko.
34 Kaiteya kabo hekilaino ye moseidi udiyedi? Nige tamowai hesau.
Keliso Yesu ye boita na Yaubada iya ye hetolo'uyoi, na iya meta Yaubada
nimatutuna unai ye tutuli na hesabada ye kaikaibwada Yaubada unai.
35 Na Keliso yona gadosisi unai kaiteya kabo ye tolehesuwalada? Bena
polohe o pilipili o hewahewaiunu o hasahasali o deha o kababoita gin-
aulidiyao o iyala kelepana?
36 Doha buka tabuna unai se kuli se wane,
“Kowa debamyena huya maudoina boita ka hekahekalodi.
Kai meta doha mamoe se woyaidi se laulau bena kabo se un-
uhemwaloidi.” *(Same 44:22)*
37 Iyamo nige gonowana saha hesau ye tolehesuwalada! Keliso iya taugado-
sisiyeida wa, unai ede ginauli maudoidi ta ta saedikwakaliliyeidi.
38 Nuwagu ta ye bayao meta nige gonowana ginauli hesau ye tolehesuwal-
ada, nige boita o mauli, nige anelu o demoni, nige teina huya ta ginaulidi o
huya matada ne ginaulidi, o gigibwali hesau,
39 nige yada ginaulidi o tanoubu ginaulidi, yo nige ginauli saha hesau
Yaubada ye ginaulidi ne luwadiyena bena kabo ye tolehesuwalada Yaubada
yona gadosisi unai, iya ede Keliso Yesu yoda Guiyau unai ye hemasalaha wa.

9

Yaubada yona tamowai ye kaisunuwaidi

1 Keliso matanaena ya hededemamohoi, na Yaluwa Tabuna nuwagu ta
unai ye hemamohoiyei meta nige ya laulupolupo:
2 Yogu tamowai ne hesabadi na nuwagu ta ye yababakalili yo ya
nuwanuwatukalili.
3 Ya henuwakalili bena kehaguwao Dius tamowaidi taba gilihai se lobai.
Ena taba gonowana unai sagu se lobai, meta ye namwa mo taba hesabadi
na Yaubada ye kawagulaiyeigau yo Keliso unai ye boligabaeigau. Iyamo nige
gonowana.

4 Siya meta Isalaela tamowaidi. Yaubada ye hegigibasiyeidi. Yona didiga
ye hemasalaha udiyedi. Yona talam ye ginaulidi kalidiyena yo laugagayo yo
Numa Tabuna unai taba'ohuina kabikabina yo yona hededehesunuma ye
moseidi.
5 Abelahama, Isako, yo Yakobo meta siya kadi mumugao, na kalidiyena
meta Keliso hinage buluma unai ye tubuma, iya ede Yaubada na ginauli
maudoidi kadi tanuwaga. Hedebasae ye sae kalinaena nige kana siga.
Mamohoi.
6 Nige gonowana ta hedede meta Yaubada yona hededehesunuma ka-
lidiyena wa ye kabihebekudi, matawuwuna Isalaela kana isimulitao ne
meta nige maudoidi siya Isalaela tamowaidiyao mamohoidi.
7 Yo hinage Abelahama kana isimulitao ne meta nige maudoidi iya natu-
nao mamohoidi. Doha kulikuli tabuna unai se kuliyako,
"Kam isimulitao mamohoidi kabo Isako unai se tubuma." *(Genese 21:12)*
8 Hedehedede ta kaniyona ede Abelahama natunao bulumaena se tubuma
wa meta nige maudoidi Yaubada natunao, na yona hededehesunuma
wawayadiyao Yaubada ye kataidi siya Abelahama kana isimulitao.
9 Kaniyona ede hededehesunuma wa ye wane,
"Bolimai hesauna kabo Sala natuna loheya ye labasi." *(Genese 18:10,14)*
10 Nige Sala ye bom mo *[Yaubada yona hededehesunuma debanaena na
natuna ye labasi]*, na Lebeka hinage. Natunao godegode tamadi meta
tamada Isako.
11-13 (11a) Huyana sola nige godegode wa ye labasidi o ginauli
namwanamwana o yababana hesau se ginauli meta (12) Yaubada wasa
ye mosei Lebeka unai ye wane, "Natum taubaguna kabo kana taumulita
yona heyayai tauhaina." *(Genese 25:23)* (13) Doha ede se kuliyako, "Yakobo
ya gadosisiyei, na Iso ya subu." *(Malakai 1:2-3)* (11b) Teina unai
Yaubada yona kaisunuwa wa unai yona nuwatu ye hemamohoiyei, doha ye
wane, Yaubada tamowai ye kaisunuwaidi meta nige tamowai yodi paisowa
debadiyena, na iya ye bom yona nuwatu unai.
14 Unai kabo saha ta hedede? Bena Yaubada yona kaisunuwa ne nige se
dudulai? Nige! Se dudulai!
15 Matawuwuna ye hededelau Mose unai ye wane,
"Kaiteya yogu katekamkamna unai meta iya kabo ya katekamkamnaei,
yo kaiteya yogu sagu unai, iya kabo ya sagusagui." *(Esodo 33:19)*
16 Unai Yaubada yona kaisunuwa meta nige tamowai yodi henuhenuwa yo
yodi kaikaipate debadiyena na iya ye bom yona katekamkamna debanaena.
17 Doha kulikuli tabuna unai Yaubada ye hededelau Palao unai ye wane,
"Ya hetologo Aikupito yodi wasawasa, kaniyona ede bena kowa kalimwai
yogu gigibwali ya hemasalaha na hesagu se hewasa tanoubu maudoina
unai." *(Esodo 9:16)*
18 Unai, Yaubada kaiteya ye henuwa meta iya ye katekamkamnaei, na yona
hekasa unai tamowai hekadi nuwadi ye hekwailolodi.

Yaubada iya tauhekasa

19 Nuwana kabo ku henamaiyeigau ku wane, "Unai kabo idohagi to
Yaubada sola ye hegiluda? Nige gonowana hesau Yaubada yona nuwatu ye
gudui!"
20 Na bena kowa kaiteya to ku kawabui Yaubada unai? "Gonowana ginauli
hesau ye hededelau tauginaulina wa unai ye wane, 'Idohagi to doha teina ku
ginauligau?'" *(Aisaiya 29:16)*

21 Gulewa tauginaulina yona dudulai meta gonowana bwatano
gwauna kesega unai gulewa udoi'udoi ye ginaulidi, hekadi paisowa
namwanamwadi hesabadi na hekadi mosomoso kaba'usa'usa.
22 Gonogonowana doha, Yaubada yona dudulai ede bena yona kouyalay-
ala yo yona gigibwali ye hemasalahadi. Tamowai hekadi Yaubada ye
kouyalayalaidi na se laulau kadi heyababa hesabana. Iyamo ye nayatau-
taubigakalili kalidiyena.
23 Hinage ye henuwakalili bena yona didiga saesaena ye hemasalaha, na
yona didiga kabakitalobaina ede yona katekamkamna tamowai udiyedi,
siya ede ye kabinonohaidi yona didiga hesabana.
24 Kita hinage Yaubada yona yoga tamowaidiyao ne luwadiyena, nige
bena Dius se bom mo, na Dagela tamowaidi hinage.
25 Doha Hoseya yona kulikuli unai Yaubada ye hededeyako ye wane,
"Kaiteyadi siya nige yogu tamowai kabo ya kataidi ede yogu tamowai,
yo tamowai nige ya gadosisiyeidi wa meta kabo ya gadosisiyeidi."
(Hoseya 2:23)
26 Hinage ye wane,
"Beyabeyana Yaubada ye hededelau udiyedi ye wane,
'Komiu nige yogu tamowai!',
iyamo kabakulihemasalaha kesekesegana ne unai kabo se kataidi
siya Yaubada maumaulina natunao." *(Hoseya 1:10)*
27 Aisaiya kalinana lakilakina unai na Isalaela hedehedededi ye hedehed-
ede ye wane,
"Bwagana Isalaela tamowaidi se badokalili doha salagomgom nagalina,
iyamo hisahisadi mo Yaubada kabo ye gilihaidi.
28 Matawuwuna Guiyau kabo tanoubu ta tamowaidi ye hekilainodi
ma sagenana yo nige hededebuibuina hesau." *(Aisaiya 10:22-23)*
29 Ede doha Aisaiya ye hededeyako wa ye wane,
"Ena taba Guiyau Gigibwali Saesaekalilina kada isimulitao tamowaidiyao
hekadi nige ye kabitoledi
meta kita kabo gonogonowana doha magai Sodoma yo Gomola." *(Ai-
saiya 1:9)*

Tolehedudulai tauhaina

30 Unai kabo saha ta hedede? Dagela tamowaidi siya nige se mod-
ekalili bena taba laulau dudulaidi se miyawatanidi, iyamo yodi sunuma
debanaena ede Yaubada ye tolehedudulaidi iya kalinawai.
31 Na Isalaela tamowaidi siya laugagayo ne se kaipate bena se
miyawatawatani, iyamo tolehedudulai ne meta nige se hai.
32 Idohagi to nige se hai? Matawuwuna ede nige yodi sunuma unai na
tolehedudulai se wasewasenei, na siya yodi laulau mo udiyedi se kaipate
bena se hai. Ede kabakalabesibesi wekuna unai se kalabesibesi,
33 doha kulikuli tabuna unai ye wane,
"Kwa kita ne, Saiyona unai weku hesau ya tole
iya tamowai tauhekalabesibesidi
yo iya kabo tamowai ye kosohebekudi.
Iyamo kaiteya iya ye sunumaei meta taba nige ye hemwadine." *(Aisaiya
8:14 yo 28:16)*

10

1 Kagu kahao, yogu henuwalakilaki yo yogu tapwalolo Yaubada unai
Isalaela hesabadi ede taba kabihemauli se hai.

2 Gonowana ya hededehemasalahadi meta Yaubada se henuwakaliliyei,
iyamo nige nuwatulobaina hesau kalidiyena.
3 Tolehedudulai Yaubada unai ye laoma ne nige se nuwatulobai na se
kaipate bena se bom se tolehedudulai'uyoidi, na nige se modelau Yaubada
yona tolehedudulai unai.
4 Laugagayo yona kabagehe ede Keliso. Unai ede tausunuma maudoidi
gonowana tolehedudulai se hai.
5 Mose ye hededehemasalaha meta idohagi kabo tolehedudulai ta hai
laugagayo debanaena, ye wane,
"Kaiteya laugagayo maudoidi ta ye miyawataninamwanamwaeidi kabo
mauli ye hai." *(Lewitikasi 18:5)*
6 Na tolehedudulai sunuma debanaena wa kulikuli tabuna hedehededena
ye hedede ye wane,
"Tabu nuwamyena ku wane, 'Kaiteya kabo ye sae galewa'"
bena kabo Keliso ye hai na ye dobiyeiyama?
7 Yo,
"tabu ku wane, 'Kaiteya kabo ye dobi tanoubu gunimolosina ne unai'"
(Dutelonomi 30:13)
na tauboiboita udiyedi Keliso ye baheisiniyama?
8 Na hage, saha ye hedede?
"Hedehedede wa iya ede dedekam ne unai. Iya ede kawam ne unai yo
nuwam ne unai." *(Dutelonomi 30:14)*
Teina hedehedede ta meta sunuma wasana, iya ede ka hewahewasa'usei ta.
9 Kaniyona ede, ena taba kawamyena ku hedede ede Yesu iya Guiyau, na
nuwamyena ku kawamamohoi meta tauboiboita udiyedi na Yaubada ye
hetolo'uyoi, kabo ye gilihaigo.
10 Kaniyona ede nuwamyena meta ku kawamamohoi na tolehedudulai ku
hai, na kawamyena ku hededehemasalaha na gilihai ku lobai.
11 Doha kulikuli tabuna ye wane,
"Kaiteya Guiyau ye sunumaei meta taba nige ye hemwadine." *(Aisaiya
28:16)*
12 Kaniyona ede Dius yo Dagela tamowaidiyao meta nige yodi udoi hesau.
Guiyau kesegana ne meta maudoidi yodi Guiyau, na tauyogasae iya unai
maudoidi ne ye kainauyakaliliyeidi.
13 Doha kulikuli tabuna ye wane,
"Kaiteyadi se kaibwada sagu hesabana Guiyau unai meta kabo ye gili-
haidi." *(Yoela
2:32)*
14 Na idohagi kabo se yogasae iya unai ena nige se sunumaei? Na idohagi
kabo iya se sunumaei ena wasana nige se lapui? Na idohagi kabo wasana se
lapui ena nige tamowai hesau ye lauguguya kalidiyena?
15 Na idohagi kabo se lauguguya kana siga ena Yaubada ye hetamalidi?
Doha kulikuli tabuna unai se kuliyako se wane,
"Huyana wasa namwanamwana se baheiyama meta ta hailobaidi ma
gwauyalada."** *(Aisaiya 52:7)*
16 Iyamo nige Isalaela tamowaidiyao maudoidi wasa namwanamwana ta
se kawakabiyei. Doha Aisaiya ye wane,

** **10:15:** *"Huyana wasa namwanamwana se baheiyama meta ta hailobaidi ma gwauyalada."* Paulo Aisaiya yona kulikuli ye katai na ye kuli, "Wasa namwanamwana taubaheiyamana kaedi ne se namwakalili." Lausoisoi unai hedehededе ta kaniyona ka kuli.

"Guiyau, kaiteya meta yoma wasa ta ye kawamamohoiyei?" *(Aisaiya 53:1)*
17 Unai, sunuma yona kabalaoma ede wasa namwanamwana lapuina unai,
na wasa namwanamwana yodi kabalapuina ede ena tamowai hesau Keliso
wasana ye hededehemasalaha kalidiyena.
18 Kabo ya henamai, Dius tamowaidi wasa ne se lapui e nige? Se lapuiyako!
Doha kulikuli tabuna unai se kuliyako se wane,
"Kalinadi ye laoko tanoubu maudoina unai
na yodi hedehededе meta tanoubu tehagehegehena ne udiyedi se lapuiyako." *(Same 19:4)*
19 Kabo ya henamai'uyo, nuwana Isalaela nige se nuwatulobai? Se nuwatulobai! Mose ye hededeyako ye wane,
"Boda hekadi siya nige yogu tamowai kabo ya saguidi na unai ya sinaligomiu,
na namwa saha kalidiwai ne kabo kwa kaipatebayao bena hinage kwa hai,
yo tamowai hekadi, siya nige nuwatulobai kalidiyena, na yogu kabi se namwa udiyedi
na unai kabo ya hekouyalayalagomiu na kwa kouyalayalaeigau." *(Dutelonomi 32:21)*
20 Yo Aisaiya ma nuwabayaona na *[Yaubada kalinana]* ye hededehemasalaha ye wane,
"Tamowai nige se waseneigau, iyamo se lobaigau.
Nige se kaibwada bena se kitagau, iyamo ya bom ya hemasalaha'uyoigau kalidiyena." *(Aisaiya 65:1)*
21 Na kabo Isalaela hedehedededi hesau Aisaiya ye hededehemasalaha ye wane,
"Mayadai maudoina nimagu ya helelelaedi tamowai kalidiyena,
iyamo se kawayagala yo nuwadi se kwailolokalili." *(Aisaiya 65:2)*

11

Isalaela tamowaidi hisa mo mauli se lobai
1 Hage ya henamai'uyo: Idohagi, Yaubada yona tamowai Isalaela ye subudi? Nige! Matawuwuna ede yau hinage Isalaela tamowaina, Abelahama kana isimulita yo Beniyamina bodana unai ya laoma.
2 Yaubada yona tamowai siya haedi beyabeyana ye kaisunuwaidiko wa meta taba nige ye subudi. Kulikuli tabuna unai peloweta Eliya wasana saha se kuliyako wa sola kwa nuwatui. Isalaela tamowaidiyao yodi laulau debadiyena ede ye hetalapililau Yaubada unai ye wane,
3 "Guiyau, yom peloweta meta se unuhemwaloidiko yo yom kaitalasam miladiyao se hetatagwaligwalidi. Na yau meta yom peloweta gehegehena ede, na se kaipate bena se unuhemwaloigau." *(1 Kin 19:10,14)*
4 Na Yaubada ye hededebuilau kalinawai meta saha? Ye wane,
"Tamowai badona 7,000 meta ya tolehesuwaladiko, siya meta nige huya hesau unai se tulibono Baala kalinawai." *(1 Kin 19:18)*
5 Gonogonowana doha, teina huya ta unai meta Yaubada yona kabinamwa debanaena ede Isalaela tamowaidiyao hisahisadi mo ye kaisunuwaidi.
6 Na ena yona kabinamwa debanaena, meta nige gonowana ta wane, yodi miyamiya namwanamwadi debadiyena. Ena taba yodi miyamiya debadiyena, meta nige gonowana ta hedede bena Yaubada yona kabinamwa debanaena *[na ye kaisunuwaidi.]*

7 Unai kabo saha ta hedede? Isalaela tamowaidiyao hisahisadi mo tole-
hedudulai se wasewasenei wa se lobai, na maudoilaki meta nige. Na siya
haedi Yaubada ye kaisunuwaidi wa meta ye tolehedudulaidi kalinawai. Na
hekadiyo meta se nuwakwailolokalili.
8 Doha kulikuli tabuna unai se kuli,
"Yaubada meta siya nuwadi ye heyauyauledi,
matadiyao ye hegibugibudi na nige gonowana saha hesau se kita,
yo beyadiyao ye hekolakoladi na nige gonowana saha hesau se lapui,
beyabeyana unai ye laoma ee teina." *(Dutelonomi 29:4, Aisaiya 29:10)*
9 Yo Dawida ye wane,
"Taba kadi kai hatahatana** ne ye hemala kabasipwaidi
yo yodi kabakalabesibesi
yo hekilaino yodi kabalobaina.
10 Taba matadiyao se gaugau na unai kabo nige saha se kita
na pilipili unai dageladiyao ne ye kaiheyouyoudi." *(Same 69:22-23)*

Dagela tamowaidiyao Yaubada ye hemwalaedi kana bodao udiyedi

11 Na ya henamai'uyo: Idohagi, se kalabesibesi na se beku ede
nige gonowana namwanamwa se lobai'uyoi? Nige! Gonowana kabo
namwanamwa se lobai! Iyamo teina yodi laupwanolakilaki ta debanaena
ede kabihemauli ye masalahalau dagela tamowaidiyao udiyedi na unai
kabo Isalaela tamowaidi Yaubada ye sinalidi.
12 Teina yodi laupwano ta kaniyona ede tanoubu maudoina ta yodi
namwanamwa, yo yodi beku ne kaniyona ede dagela tamowaidiyao yodi
namwanamwa. Na taba huya matadaena Isalaela tamowaidi maudoidi se
nuwabui na se uyoma Yaubada unai, meta kabo namwanamwa yona laki
doha saha ye masalahalaoma tanoubu maudoina ta kalidiyena?
13 Teina kabo ya hededelaowa komiu dagela tamowaidiyao kalimi-
uyena. Yau meta apostolo Yaubada ye kaisunuwaigau dagela tamowaidiyao
hesabamiu. Yogu paisowa ta unai ya gwauyalakalili.
14 Na ya henuwakalili taba yogu tamowai ya henuwahesaedi, na unai kabo
hekadi ya saguidi na mauli se lobai.
15 Matawuwuna ede, huyana Yaubada Isalaela ye miyadagedagelaedi
meta tanoubu ta tamowaidi Yaubada maiyadi se uyoma se miyakesega. Na
yona hai'uyoidi ne unai meta kabo saha? Kana kao kabo doha boita unai se
mauli'uyo.
16 Ena witi haibagunana pwalawana tupwana kaitalasamna ye lau
Yaubada unai meta pwalawa maudoina ne Yaubada yona. Yo ena olibe
kaiwana lamna se namwa, kabo lagana maudoidi ne se namwa.**
17 Komiu dagela tamowaidiyao meta doha olibe nukula lagana. Olibe
kaiwana namwanamwana wa lagana hekadi Yaubada ye gasihaidi na ye
hekinihekawagomiu kaiwana ne unai, ede lagana hekadiyo wa maidamiu
lamna ne udiyedi yomi bayao kwa hai.

** **11:9:** *Kai hatahatana* meta heyaheyasoni, kai yodi hepahepaisowana ye hetala. Doha se mahimahihi yo se kaitalasamyeidi yodi koitau udiyedi. ** **11:16:** *Pwalawa* yo *olibe kaiwana* heyaheyasonidi ta udiyedi Paulo Isalaela tamowaidi ye hetaladi. Pwalawa se kaitalasamyei yo kaiwa lamdi wa, siya ede kadi mumuga Abelahama, Isako yo Yakobo, siya Yaubada tausunumaeina. Na pwalawa maudoina ne yo kaiwa lagana maudoidi ne meta kadi isimulitao. Buka Tabuna unai kulikuli se bado Isalaela se heyaheyasoniyeidi olibe kaiwana unai. Hedehedede *Yaubada yona* yo *se namwa* ne meta hedehedede kesega kalina Giliki yo Dimdim udiyedi, iya ede *holy*. Tabu hededehemasalahana ku hasili.

18 Laga ye gasihaidi wa debadiyena tabu ku nuwasaesae, matawuwuna
kowa nige kaiwa ne lamna tauhebayaona, na lamna ne kowa ye hebayaogo.
19 Nuwana kabo ku wane, “Laga wa ye gasihaidi matawuwuna ye henuwa
bena yau ye hekinihekawagau.”
20 Mamohoi. Na taba ku nuwatulobai meta siya nige se kawamamohoi
na debanaena Yaubada ye gasihaidi, na kowa sunuma mo debanaena ku
tolokesegai. Unai tabu ku nuwasaesae na bena ku matausi,
21 matawuwuna Yaubada kaiwa laganao mamohoidi wa ye gasihaidi, unai
kabo kowa hinage gonowana ye gasihaigo.
22 Unai bena Yaubada yona kabinamwa yo yona kouyalayala ku nuwatu-
idi. Taubeku wa ye kouyalayalaidi, na yona kabi se namwa kowa kalimwai,
ena taba yona kabinamwa unai ku miyakesegai. Na ena ku miyasuwalaei,
kabo ye boligabaego.
23 Na siya ena se nuwabui na se sunuma Yaubada unai, kabo ye tolehep-
atu'uyoidi olibe kaiwana ne unai, matawuwuna iya gonowana ye haidi na
ye hepatu'uyoidi.
24 Taba nige tamowai hesau olibe nukula lagana ye hekinihekawalaei
yona olibe kaiwana namwanamwana unai. Iyamo komiu olibe nukula
laganao, na Yaubada ye haigomiu ye hekinihekawalaeigomiu yona olibe
kaiwana namwanamwana unai. Unai Yaubada ye nonohakalili bena olibe
namwanamwana laganao wa ye tolehepatu'uyoidi yodi kabalaoma kai-
wana wa unai.

Isalaela maudoidi kabo gilihai se lobai

25 Na kagu kahao, teina nuwanuwatu saesaena ta ya henuwa bena kabina
kwa kata. Kabo nige gonowana kwa nuwasaesaegaibu. Nuwanuwatuna
ede, Isalaela tamowaidi hekadi se nuwakwailolo meta kana siga ee dagela
tamowaidi yodi patulaoma Keliso unai ne badodi ye lobai.
26 Kabo Isalaela tamowaidi maudoidi gilihai se hai doha kulikuli tabuna
unai se kuli,
“Taugilihai kabo Saiyona unai ye laoma.
Iya kabo Yakobo kana isimulita udiyedi kawayagala maudoina ye haiga-
baei.
27 Teina meta yogu talam ya hededehesunumaeiyako kalidiyena
na kabo ye laoma ye mamohoi, huyana yodi yababa ya nuwatugabaeidi
ne unai.” *(Aisaiya 59:20-21, 27:9, Yelemaiya 31:33-34)*
28 Isalaela tamowaidi se bado siya wasa namwanamwana tauhewaiu-
nuna, na unai komiu namwanamwa kwa lobai. Iyamo siya Yaubada yona
kaisunuwa tamowaidi na kadi kulutubu wa debadiyena ede siya Yaubada
yona gadosisi tamowaidi,
29 matawuwuna Yaubada yona kainauya yo yona yoga meta nige
gonowana ye haigabaei kalidiyena.
30 Beyabeyana komiu Yaubada kwa kawayagalaei, na Isalaela yodi
kawayagala debanaena ede komiu Yaubada ye katekamkamnaeigomiu.
31 Na teina huya ta yodi kawayagala unai meta siya hinage kabo yona
katekamkamna se lobai komiu yona katekamkamnaeigomiu ne debanaena.
32 Matawuwuna Yaubada meta tamowai maudoidi yodi kawayagala unai
ye kabihekahinidi, na unai bena kabo maudoidi ye katekamkamnaeidi.

Yaubada hedebasaena

33 Mamohoikalili! Yaubada yona sibasiba yo yona sonoga wasawasadi se
gabwatumkalili,
yona hekasa meta nige gonowana ta nuwatulobaidi,
yo yona laulau nige gonowana ta hededehemasalahadi.

34 “Kaiteya kabo Guiyau yona nuwanuwatu kabidi ye kata?
Yo kaiteya kabo iya tauhededehesibasibana?” *(Aisaiya 40:13)*
35 “Na kaiteya bena kainauya ye mosei Yaubada unai,
na Yaubada kabo iya ye hemaisa'uyoi?” *(Yobi 41:11)*
36 Matawuwuna ginauli maudoidi iya unai se tubuma, yo iya debanaena ede
se miyamiya, yo kabo se seuyo kalinawai.
Hedebasae nige kana siga ye sae iya kalinawai. Mamohoi!

12

Kaitalasam maumaulidi

1 Unai, kagu kahao, ya kaibwadalakilaki kalimiuyena taba Yaubada yona katekamkamna debanaena, taumiu kwa mose'uyoidi se hemala kaitalasam maumaulidi yo a'adi** yo Yaubada ye kitahenamwadi. Teina meta yomi taba'ohu kabikabina mamohoina.
2 Tabu tanoubu ta miyamiyana kwa miyawatanidi, na Yaubada kwa talamyei na bena yomi nuwanuwatu ye hehauhaudi na ye buigomiu kwa hemala tamowai hauhaudi. Kabo gonowana ginauli maudoidi kwa kitalobaidi na Yaubada yona nuwatu kwa nuwatulobai, iya ede ye namwakalili yo kitakitana ye namwa yo ye dudulaikalili.
3 Yaubada yona kabinamwa unai paisowa saha ye leyama wa debanaena kabo komiu kesega kesega ya hededelaowa kalimiuwai: Tabu kwa kitahesaekaliliyeigomiu, na yomi nuwanuwatu dudulaidi udiyedi hekasa kwa ginauli na kwa kitalau sunuma nowonowoina saha Yaubada kalinawai kwa hai wa unai.
4 Kita kesega kesega tauda ne meta kesega, na unai yauda se bado. Na yauda kesega kesega ye bom yona paisowa.
5 Gonogonowana doha, kita ekalesiya ta bado, iyamo Keliso unai ta hemala tau kesega, na yau maudoidi ne se haihaisagusagu'uyoidi.
6 Yaubada yona kabinamwa unai yoda kainauya udoi'udoi ye haidima. Ena tamowai hesau yona kainauya ede hededepeloweta, meta bena yona sunuma nowonowoina unai ye hepaisowa.
7 Ena yona kainauya ede haisagusagu, meta bena ye haisagusagu. Ena iya taulauhekata, meta bena ye laulauhekata.
8 Ena iya tauhededehebayao, meta bena tamowai nuwadiyao ye hededehebayaodi. Ena yona kainauya ede tamowai ye sagusaguidi yona gogo udiyedi, meta bena ye kaikainauya ma nuwamamohoina. Ena iya tauwoyawoya, meta bena ye woyawoyanamwanamwa. Ena yona kainauya ede katekamkamna, meta bena ye hepaisowa ma gwaugwauyalana.

Gadosisi miyamiyana

9 Bena gadosisi mamohoina unai kwa gadogadosisi. Yababa kwa subu na laulau namwanamwadi kwa kabihekahinidi.
10 Ma kami kahao kwa haigadogadosisi'uyoigomiu. Tamowai hekasisidi ye sae na kabo komiu.
11 Taba kwa taubiga yomi paisowa udiyedi na tabu kwa kabikabikwaikwailolo. Yaubada yona kwa paisowa ma nuwakohihaimiu.
12 Yomi midi Yaubada unai ne debanaena bena kwa gwauyala. Huyana pilipili kwa hekalo meta bena kwa nayatautaubiga. Yomi tapwalolo udiyedi bena kwa tolokesegai.
13 Yaubada yona tamowai ena se henuwasagu meta bena kwa saguidi. Yogayogaisini kabikabidi kwa miyamiyaeidi.

** **12:1:** *A'adi* meta Dimdimyena se kuli, *holy*. Tabu hededehemasalahana ku hasili.

14 Tauhewaiunugomiu kwa hedededehenamwadi. Tabu hedededeheyababa
kwa tole kalidiyena, na bena kwa hedededehenamwadi.
15 Ena tamowai se gwauyala meta maidamiyao kwa gwauyala, na ena se
siyayau meta maidamiyao kwa siyayau.
16 Tamowai maidamiyao bena nuwadaumwaliyena kwa miya. Tabu kwa
nuwasaesae, na taba kwa nuwatalam bena tamowai se kitadobidobiyeidi ne
kwa labinidi. Tabu kwa kitahesae'uyoigomiu bena kwa katakalili.
17 Ena tamowai hesau yababa ye ginauli kalimiuwai meta tabu kwa
haigum. Taba yomi laulau se namwa tamowai maudoidi matadiyena.
18 Ena gonowamiu, bena yomi tupwa kwa ginauli na tamowai maudoidi
maidamiyao nuwadaumwaliyena kwa miya.
19 Kehaguwao, tabu kwa haigum, na kwa tolegabaei Yaubada yona
kouyalayala unai, matawuwuna Yaubada yona hedehedede se kuliyako, ye
wane,
"Haigum meta yau yogu, yau kabo yona yababa ne maisana ya mosei."
(Dutelonomi 32:35).
20 Na ye wane,
"Ena kam waiunu ye hasali meta kai ku mosei ye kai,
na ena gadona ye magu meta waila ku mosei ye numa.
Saha ku ginauli ta unai kabo ye nuwatulobai na ye mwadine."** *(Hededes-
onosonoga 25:21-22)*
21 Tabu yababa ye saedikwaigo, na bena miyamiya namwanamwadi udiyedi
yababa ku saedikwaei.

13

Gabemani bena ta kawakabiyeidi

1 Tamowai maudoidi bena yodi gabemani se kawakabiyeidi,
matawuwuna yodi gigibwali meta Yaubada unai ye laoma na yodi kabaloina
gigibwalina ne meta Yaubada ye moseidi.
2 Unai ena kaiteya tauloina ye kawayagalaeidi meta Yaubada saha ye
hetubu wa ye kawayagalaei. Na kaiteyadi teina laulau ta se ginaulidi ne,
unai meta se bom kadi heyababa se ginauli.
3 Matawuwuna tamowai yodi laulau se dudulai, siya nige gonowana
tauloina ne se matausiyeidi. Na kaiteyadi yodi laulau se yababa meta kabo
se matausi. Unai, ena nige ku henuwa bena tauloina ku matausiyei meta
bena yom miyamiya se dudulai, unai kabo ye kawanamwanamwaeigo.
4 Matawuwuna iya Yaubada yona taupaisowa yo kowa yom
namwanamwa tauginaulina. Na ena yababa ku ginauli, bena ku matausi,
kaniyona ede kabahekamkamna gigibwalina kalinawai ne nige ye
haigaibui. Iya meta Yaubada yona, yo yona kouyalayala tauhemasalahana,
na hekamkamna kabo ye tole yababa tauginaginaulidi kalidiyena.
5 Unai taba tauloina ta kawakabiyeidi, nige bena hekamkamna
matausiyeina debanaena, na hinage nuwada ye hekatada ede kawakabi
laulauna meta ye dudulai.
6 Teina hinage debanaena ede takisi kwa toletole, kaniyona ede gabe-
mani ne Yaubada yona taupaisowa na mahana maudoina se talamyei yodi
paisowa hesabana.

** **12:20:** *Kabo ye nuwatulobai na ye mwadine:* Paulo yona kulikuli unai buka wa ye katai ye kuli ede, *Kabo ginaha kalakalasidi kuluna kewana ne unai ku gwawuidi.*Hedehedede ta kaniyona ede lausoisoi unai ka kulihemasalaha.

7 Gabemani yodi taupaisowa maudoidi ne yodi dudulai unai na ena saha se henuwa bena kalimiuyena se hai meta bena kwa moseidi. Ena takisi, kabo takisi kwa moseidi. Ena ginauli saha hesau maisana, bena maisana ne kwa moseidi. Ena hekasisi, bena kwa hekasisiyeidi. Ena hedebasae, bena kwa hedebasaeidi.

Gadosisi meta laugagayo maudoidi tauhemamohoiyeidi

8 Tabu kami hagahaga hesau ye miya huyana ye loha, na hagahaga kesega nige gonowana ye gehe ede ta haigadogadosisi. Kaniyona ede, ena hesau kana kaha ye gadosisiyei, meta unai kabo laugagayo maudoidi ne ye miyawatanidi.

9 Laugagayodi ede,
"Tabu ku ganawali," *(Esodo 20:14)*
"Tabu ku kaikaiunu," *(Esodo 20:13)*
"Tabu ku kaiwahali," *(Esodo 20:15)*
"Tabu kam kaha hesau yona gogo saha hesau ku gadosisigaibui," *(Esodo 20:17)* **
yo hinage laugagayo saha hekadiyo, meta teina laugagayo kesega ta unai ye kabigogoidi, iya ede,
"Helem taumiya ku gadosisiyei doha ku bom ku gadosisiyei'uyoigo." *(Lewitikasi 19:18)*

10 Gadosisi nige gonowana helena taumiya ye hekamkamna. Tenem debanaena ede gadosisi meta laugagayo maudoidi ne tauhemamohoiyeidi.

Gilihai mayadaina hesabana bena ta nonoha

11 Unai gadosisi miyamiyadi ta kwa miyawatanidi, matawuwuna teina huya ta bena kwa nuwatulobai na yomi keno unai kwa kenotoloma. Matawuwuna ede yoda huyasunuma huyana bagubagunana unai na ye laoma meta gilihaida mayadaina ne ye hanahanaumako.

12 Boniyai nige bayaona kabo ye gehe na mayadai ede ye hanahanauma. Unai taba masigili miyamiyadi ta tolehesuwaladi na dawaya yona iyala gogodiyao udiyedi ta henonohada.

13 Bena yoda miyamiya se namwa doha mayadaiyena ta miyamiya. Tabu gwauyala yauyauledi udiyedi ta modemodegaibu yo tabu ta numanumayauyaule, tabu laulaubikibiki kabikabidiyao udoi'udoi ta ginaginaulidi, tabu haihewahewaiunu yo kaikalomagigili udiyedi ta miyamiya.

14 Na bena yoda Guiyau Yesu Keliso yona miyamiya kwa miyahemasalahadi** na tabu yomi nuwanuwatu bena idohagi kabo buluma yona gadosisi yabayababadi kwa ginauliwatanidi.

14

Tausunumabasabasa bena ta saguidi

1 Tamowai yona sunuma ye basabasa bena kwa talamyei ye laowa kalimiuyena, na tabu kwa haikawayagala yona nuwatulobai yo yona laulau ne debadiyena.

2 Tamowai hesau yona sunuma unai meta gonowana kai maudoidi *[yo suisui bulumadi]* ** ye kaidi, na hesau ne yona sunuma unai ye basabasa,

** **13:9:** Laugagayo ne hinage Dutelonomi 5:17-21udiyedi se kuli. ** **13:14:** *Guiyau Yesu Keliso yona miyamiya kwa miyahemasalahadi:* Nuwanuwatu ta Paulo ye heyaheyasoniyei kaleko unai na ye kuli, *Guiyau Yesu Keliso unai taumiu kwa sumadi.* ** **14:2:** *Suisui bulumadi:* Magai Loma unai nige tausunuma maudoidi meta suisui bulumadi se kaitalasamyeidi koitau udiyedi, na kabo se kaidi o se lokuneidi maketi udiyedi. Nuwanuwatu ta hedehededena Paulo hinage ye kuliyako 1 Kolinito 8:1-13 yo 10:14-33udiyedi.

ede kaigaibu mo kabo ye kaidi.
3 Kai maudoidi taukaidi ne meta tabu taukaidabudabu ne ye kitado-
bidobiyei. Hinage taukaidabudabu ne tabu kai maudoidi taukaidi ne ye
kitaheyababa, matawuwuna Yaubada meta iya ye kitahenamwa.
4 Kowa kaiteya to bena tamowai hesau yona heyayai tauhaina ku kita-
hekasa? Kana tanuwaga kabo yona ye hineli ede saha ye ginaulidi ne se
namwa o nige. Na Guiyau kabo ye kitahenamwa, matawuwuna Guiyau
gonowana yona laulau ye tolehedudulaidi na ye kitahenamwa.
5 Tamowai hesau meta mayadai kesega ye kitahesaekaliliyei** na kabo
mayadai hekadiyo, na hesau kalinawai ne mayadai maudoidi ne gono-
gonowadi. Unai tamowai kesega kesega taba yona nuwatulobaiyena na ye
bom yona ye hineli na unai ye tolobayao.
6 Kaiteya mayadai kesega ye kitahesaei meta unai Guiyau ye hekasisiyei.
Kaiteya kai maudoidi taukaidi ne meta Guiyau hekasisina debanaena na
kai ne ye kaidi na lautokidi ye mosei Yaubada unai. Na taukaidabudabu ne
Guiyau hekasisina debanaena ye kaidabudabu, na iya hinage Yaubada ye
lautokiyei.
7 Matawuwuna ma maumaulida ta nige bena ta bom hesabada, na ta boita
meta nige ta bom hesabada.
8 Ma maumaulida ta meta Guiyau hesabana, yo ta boita hinage Guiyau
hesabana. Unai ma maumaulida o ta boita meta kita Guiyau yona.
9 Teina debanaena ede Keliso ye boita na ye uyoma ye mauli'uyo, na unai
kabo ye hemala tauboiboita yo tauyawayawasi yodi Guiyau.
10 Na idohagi to kam kaha ku kitahekasa? Yo ye saha to kam kaha ku
kitadobidobiyei? Matawuwuna kita maudoida meta Yaubada yona hekasa
mayadaina unai kabo ye kitahekasada.
11 Doha se kuliyako wa ye wane,
“Guiyau ye bom yona mauli unai ye hededekaigwala ye wane,
‘Tuli maudoidi kabo mataguyena se tulibono,
yo memena maudoidi kabo se hededehemasalaha ede yau Yaubada.’ ”
(Aisaiya 45:23)
12 Ede kesega kesega kabo ye bom yona hededehemasalaha ye ginauli
Yaubada unai.
13 Unai taba haikitakitahekasa ne ta hekaiyawasidi. Na bena yoda
nuwahineli ta ginauli kabo taba nige kada kaha hesau yona kabakal-
abesibesi yo yona kabaheduna ta tole.
14 Guiyau Yesu debanaena ede kabina ya katakalili kai maudoidi udiyedi
meta nige hesau ye biki. Iyamo, ena tamowai hesau ye hedede ede kai hesau
nige ye a'a, meta tamowaina ne kalinawai kai ne ye biki.
15 Ena kai saha yom kaina ne debanaena ede kam kaha nuwana ku
heyababa na ye nuwanuwatukalili, meta ye hemasalahago ede nige gadosisi
unai ku miyamiya. Tabu kai saha yom kaina ne unai kam kaha ne yona
sunuma ku heyababa, kaniyona ede iya hinage hesabana Keliso ye boita.
16 Yom kaikai ne unai tabu solasola hesau ku tole na unai kai saha ku
hedede ede ye namwa ne bena se hedede ede ye yababa.
17 Matawuwuna Yaubada yona basileiya unai, ta kaikai yo ta numanuma
ne nige se saekalili, na miyamiya dudulaina yo nuwadaumwali yo gwauyala
Yaluwa Tabuna unai meta se saekalili.
18 Ena doha teina tamowai hesau Keliso yona ye paisowa, kabo Yaubada
yo tamowai iya se kitahenamwa.

** **14:5:** *Mayadai kesega ye kitahesaekaliliyei* kaniyona meta mayadaina ne ye hedede ede iya Yaubada yona mayadai na ye hekasisiyei.

19 Unai taba yoda kaipatelakilaki ede bena nuwadaumwali ta ginauli na
ma kada kahao ta haihebahebayao'uyoida.
20 Tabu kai debanaena na Yaubada yona paisowa ne kwa hetatagwaligwali. Kai maudoidi ne se a'a, na saha ye yababa ede ena kai saha yomi kaina
ne unai kami kaha kwa hekalabesibesi.
21 Ye namwa mo taba tabu suisui hesau bulumana kwa kai o waina kwa
numa o ginauli saha hesau kwa ginauli na unai kami kaha hesau yona
kababeku kwa ginauli.
22 Unai yom kawamamohoi saha teina ginaulidiyao ta udiyedi meta bena
ku nuwatuhekahinidi kowa yo Yaubada kalimiuyena. Ginauli saha ta
kitahenamwadi ne, ena nige se hemala kabahegiluda, meta gonowana ta
gwauyala.
23 Ena tamowai nuwana ye labulabui na ye kaikai, meta giluna ede ye bom
kalinawai, matawuwuna ede saha unai ye kawamamohoi wa meta nige ye
hemuliwatani. Na ena laulau saha hesau ku ginauli na yom kawamamohoi
ede nige ye dudulai, meta ku ba'aya.

15

1 Kita sunuma unai taubayao ne tabu ta bom mo ta nuwatu'uyoida na taba
sunuma unai taubasabasa ne ta saguidi.
2 Kita kesega kesega taba kada kahao ta nuwatuidi yodi namwanamwa
hesabana na unai kabo ta hebayaodi.
3 Matawuwuna Keliso hinage nige ye bom ye nuwatu'uyoi, doha iya yona
hedehededе se kuliyako,
“Kowa tauhededeheyababago yodi hededeheyababa wa se talu
kaliguwai.” *(Same 69:9)*
4 Kulikuli tabudi hedehedededi doha teina meta nabada wa unai se kulidi
na udiyedi se hekatada bena ta tolobayao, yo se hededehebayaoda. Na
unai kabo gonowana ta nayatautaubiga Yaubada yona hededehesunuma
hesabadi.
5 Nayatautaubiga yo hededehebayao ne meta Yaubada unai se laoma. Na
yomiu ya tapwatapwalolo taba maudoimiu ne nuwakesega unai kwa miya
na unai Keliso Yesu yona miyamiya kwa miyawatanidi.
6 Na unai kabo nuwakesegaena yo kalina daguguna kesega unai Yaubada
kwa hedebasaei, iya ede yoda Guiyau Yesu Keliso Tamana.
7 Kami kahao maudoidi bena kwa talamyeidi na maidamiyao kwa hebodakesega, doha Keliso yona talam ye ginauli na ye kabigogoigomiu. Teina
unai kabo hedebasae ye sae Yaubada unai.
8 Bena ya henuwaisinigomiu meta Yaubada yona hedehededе mamohoidi
debadiyena Keliso ye laoma Dius udiyedi na ye paisowa hesabadi. Ede
Yaubada yona hededehesunuma kadi kulutubu udiyedi wa ye hemamohoiyeidi,
9 yo hinage dagela tamowaidiyao bena kabo Yaubada se hedebasaei yona
katekamkamnaedi ne debanaena. Doha se kuliyako ye wane,
“Unai dagela tamowaidi luwadiyena kabo ya hedebasaego,
wana yogu wanaidi unai kabo hesam ya hedebasaei.” *(2 Samuwela
22:50, Same 18:49)*
10 Teha hesau unai ye wane,
“Oo, dagela tamowaidiyao, yona tamowai Isalaela maidamiyao kwa
gwauyala!” *(Dutelonomi 32:43)*
11 Hinage teha hesau unai ye wane,
“Dagela tamowaidiyao maudoimiu, Guiyau kwa hedebasaei,

yo teha maudoina tamowaidiyao, hedebasae wanadi kwa wanaeidi se
sae unai." *(Same 117:1)*
12 Hinage Aisaiya ye wane,
"Yese silina kabo ye kinisaema.
Tamowaina ne kabo ye tolosaema na ye hemala teha maudoina kadi
tanuwaga.
Na dagela tamowaidiyao kabo yodi midi se tole iya unai." *(Aisaiya 11:10)*
13 Yoda kabamidi Yaubadana ya kaibwadaei taba yomi sunumaeina ne
unai gwauyala yo nuwadaumwali unai ye hemwayaugomiu. Teina unai
Yaluwa Tabuna yona gigibwali debanaena ede yomi midi kabo ye lakika-
likalili.

Paulo ye hemala dagela tamowaidiyao yodi taupaisowa

14 Kagu kahao, yau kabina ya katakalili ede komiu meta miyamiya
namwanamwadi se hemwayaukaliliyeigomiu. Sonoga maudoina ede
kalimiuyena na unai gonowana kwa haihekata'uyoigomiu.
15 Iyamo yogu kulikuli ta unai meta ginauli hekadiyo hesabadi
ya hededebayaolaowa kalimiuyena, na unai ya henuwa bena ya
henuwaisini'uyoigomiu, matawuwuna Yaubada yona kabinamwa
debanaena paisowa ye haiyama kaliguwai
16 bena yau Keliso Yesu yona taupaisowa dagela tamowaidi
kalidiyena. Taukaitalasam paisowana Yaubada ye haiyama na iya
wasana namwanamwana ya hededehemasalaha, na unai kabo dagela
tamowaidiyao se hemala kaitalasam namwanamwana, Yaluwa Tabuna ye
he'a'a** na Yaubada ye kitahenamwa.
17 Unai Keliso Yesu yona hebayaoyena na paisowa saha ya ginaulidi
Yaubada yona wa debadiyena ede ya hededesaesae.
18 Taba nige saha hesau hedehededena ya hedehedede na ginauli kesega
ede Keliso saha ye ginauli kaliguyena na yogu hedehedede yo saha ya
ginaulidi ne udiyedi kabo dagela tamowaidi ya woyaidi se laoma Yaubada
se kawakabiyei.
19 Matawuwuna Yaluwa Tabuna yona gigibwaliyena ede hekihekinoi yo
laulau gigigigibwalidi ya ginaulidi. Na Yelusalema unai ya hetubu na ye lau
ee teha Ililikum,** kalidiyena meta Keliso wasana namwanamwana ta ya
lauguguyanamwanamwaei.
20 Huya maudoina yogu henuwalakilaki ede bena ya lau haedi Keliso nige
kabina se kata ne udiyedi na wasa namwanamwana ta ya lauguguyaei.
Tenem unai kabo taba nige tamowai hesau yona paisowa ye ginauliyako na
kewana ne unai paisowa hesau ya ginauli.
21 Kulikuli tabuna tehana hesau unai ye wane,
"Kaiteyadi siya sola nige wasana yodi se hedehededе kabo matadi se lala,
yo kaiteyadi wasana nige se lapui, siya kabo se nuwatulobai." *(Aisaiya
52:15)*
22 Teina unai ede yogu laowa kalimiuwai ne ye pahilikalili.

Paulo yona hekasa ye ginauli bena ye lau Loma

23 Na magai maudoidi teina teha ta udiyedi meta kalidiyena yogu paisowa
maudoidi ya hegehediko na bolimai ye lohakalili meta ya henuwakalili bena
ya kitagomiu.

** **15:16:** *Ye he'a'a:* Hetabu hededehemasalahana ku hasili. ** **15:19:** *Teha Ililikum* meta Loma basileiyana unai, hesana hesau meta *Dalematiya*(2 Timoti 4:10), na iya meta teha Masedoniya dedekanaena.

24 Unai yogu hekasa ya ginauli ede bena huyana ya lau Sipaniya unai kabo ya kitagomiu. Na mayadai hisa metai ta miya na unai kabo kwa saguigau na yogu kadau ne unai ya lau.

25 Na teina ta meta yau kedaena ya laulau Yelusalema. Menai meta bena Yaubada yona tamowai ya saguidi.

26 Kaniyona ede Masedoniya yo Akaiya udiyedi ekalesiya yodi talam se ginauli ede moni se tanoi bena Yaubada yona tamowai luwadiyena taudeha Yelusalema unai kabasaguidi.

27 Ma nuwamamohoidi na se kainauya, na unai Dius kalidiyena kadi hagahaga se hedudulai. Matawuwuna ede dagela tamowaidiyao ne Dius kalidiyena meta Yaluwa ginaulidiyao se haidiko, unai ye launamwanamwaedi taba kadi hagahaga ne kabo tanoubu ta gogodiyao udiyedi se hedudulaidi.

28 Na huyana teina paisowa ta ya hegehe na ya hemamohoiyei meta moni maudoina wa ye lauko se hai, mulina ne unai kabo ya lau Sipaniya na yogu lau ne unai kabo ya kaitaumanaigomiu.

29 Na kabina ya kata meta huyana ya laowa kabo Keliso yona hedede-henamwa maudoina ya baheiyawa kalimiuwai.

30 Kagu kahao, yoda Guiyau Yesu Keliso hesanaena yo Yaluwa Tabuna yona gadosisi unai ya kaibwadalakilaki kalimiuyena taba kwa kaipate-saguigau na yogu kwa tapwalolo Yaubada unai

31 bena Yudeya unai nige tausunuma kalidiyena ye gilihaigau na Yaubada yona tamowai Yelusalema unai ne yogu haisagusagu ta kabo se kita-henamwa.

32 Na ena Yaubada yona nuwatu, kabo ma gwaugwauyalagu ya laowa kalimiuwai na ta haihebahebayaoda.

33 Yogu tapwalolo ede taba Yaubada, iya nuwadaumwali tauleyamana, ye miya maidamiu. Mamohoi!

16

Lautoki

1 Louda Piibi ya kawanamwanamwaei. Iya ekalesiya bodadi Senkiliya unai yodi diyakona.

2 Ya kaibwadaigomiu taba Guiyau hesanaena kwa yogaisini. Taba yomi kabikabina doha Yaubada yona tamowai ye launamwanamwaedi ne. Na sagu saha ye henuwa kalimiuwai ne taba unai kwa sagui, matawuwuna iya hinage tamowai se bado ye sagukaliliyeidi yo yau hinage ye saguigau.

3 Yogu lautoki kwa mosei Pilisila yo Akuila,** siya helegu taupaisowa Keliso Yesu yona paisowa ne unai.

4 Yodi mauli se talamgabaeidi yau hesabagu. Ya lautokikaliliyeidi, na nige yau ya bom mo, na dagela tamowaidi luwadiyena ekalesiya bodadi maudoidi hinage.

5 Ekalesiya bodadi siya yodi numa ne unai taukoikoigogo ne hinage yogu lautoki kwa mosei kalidiyena.

Yo yogu gadosisi tamowaina Epenetasi unai yogu lautoki kwa mosei. Iya meta tamowai bagubagunana teha Eisiya unai ye kawamamohoi Keliso unai.

6 Yogu lautoki kwa mosei Maliya. Iya yomiu taupaisowabayaokalili.

7 Yogu lautoki se lau Andolonikasi yo Diuniyasi kalidiwai. Siya meta yogu hali Dius na lahinaidi maidaguwao numatutugudu unai se tolegai.

** **16:3:** *Pilisila yo Akuila* wasadi kabo Apostolo Yodi Paisowa bukana peina 18 unai ku hasili.

Apostolo bodadi luwadiyena meta se kitahesaekaliliyeidi, yo siya Keliso unai se kawamamohoibaguna na kabo yau.

8 Yogu lautoki ye lau Ampiliyatasi, iya yogu gadosisi tamowaina Guiyau unai.

9 Yogu lautoki ye lau Ebanasi unai, iya yoma hali taupaisowa Keliso yona paisowa ta unai, yo kagu kaha namwanamwana Sitakisi unai.

10 Yogu lautoki ye lau Apelesi unai. Iya hewahewaiunu ye lobaidi, iyamo ye tolobayao na ye hemamohoiyei ede iya Keliso unai tausunumatahitahi.

Yogu lautoki ye lau Alistobulusi yona numa tamowaidiyao kalidiyena.

11 Yogu lautoki ye lau Helediyoni, iya yogu hali Dius.

Yogu lautoki ye lau Guiyau taukawamamohoiyeina siya kaiteyadi Nasisasi yona numa unai ne kalidiyena.

12 Yogu lautoki ye lau Tulupeina yo Tuluposa kalidiyena. Sinesinebadao labui ne meta Guiyau yona paisowa unai se paisowabayaokalili.

Yogu lautoki ye lau sinada Pesisi unai, iya sinebada hesau ye paisowabayaokalili Guiyau yona paisowa ta unai.

13 Yogu lautoki ye lau Lupasi, iya Guiyau yona kaisunuwa tamowaina, yo sinana unai, yau hinage ya kawasina kalinawai.

14 Yogu lautoki ye lau Asinikilitasi, Pelegonu, Hemesi, Patolobasi, Hemasi, yo kada kahao maidadiyao taumiya ne udiyedi.

15 Yogu lautoki ye lau Pilologasi, Diuliya, Neleusi ma louna, yo Olimpasi, yo Guiyau yona tamowai maudoidi maiyadiyao ne kalidiyena.

16 Bena gadosisi mamohoina unai** kwa hailaulautokiyeigomiu.

Keliso taukawamamohoiyeina bodadi maudoidi yodi lautoki se hetamalidiwa kalimiuyena.

Hedehedede gehegehedi

17 Kagu kahao, ya kaibwadalakilaki kalimiuyena taba kwa kitanamwanamwa tamowai hekadiyo udiyedi, siya lauhekata kwa haidiko wa nige se miyawatanidi yo ekalesiya bodana unai haikawayagala yo kabahekalabesibesi se ginaulidi. Tamowaidi ne kwa kaihaleidi.

18 Matawuwuna tamowai doha tenem meta nige yoda Guiyau Keliso yona se paisowa na se bom mo yodi se paisowa. Yodi hedehedede se namwakalili yo tamowai se hededehesaegaibuidi, na tenem unai tamowai supusupudiyao se lupohaidi.

19 Boda maudoina yomi kawakabi wasana se lapuiyako na unai ya gwauyalakalili komiu debamiuyena. Na ya henuwa taba kwa sibasiba nuwanuwatu namwanamwadi udiyedi na bena yababa nuwanuwatudi kwa kitalobaidi na kwa kaihaleidi.

20 Nige bayaona kabo nuwadaumwali Yaubadana Satani ye saedikwaei na ye tole kaemiu ne gunidiyena.

Taba yoda Guiyau Yesu yona kabinamwa ye miya kalimiuyena.

21 Helegu taupaisowa Timoti yona lautoki ye hetamaliyawa kalimiuwai, gonogonowana doha Lusiyasi, Yasona, yo Sosipata, siya yogu hali Dius tamowaidi.

22 Yau Tetiyasi, Paulo yona leta ta taukulina, na Guiyau hesanaena yogu lautoki ya hetamaliyawa kalimiuwai.

23-24 Gaiyasi hinage yona lautoki ye hetamaliyawa. Iya meta yau yo ekalesiya bodana maudoina magai ta unai ye kitahetetegai.

** **16:16:** *Gadosisi mamohoina unai:* Paulo ye kuli, *sumta tabuna unai bena se hailaulautokiyeidi,* na sumta meta ekalesiya yodi gadosisi hekihekinoina.

Elasitasi, iya magai lakilakina ta yodi moni taukitahetetedi, yo kada kaha Kwatasi yodi lautoki se hetamalidiwa hinage.**

Yaubada hedebasaeina

25 Yaubada ta hedebasaei! Iya gonowana ye hebayaogomiu yogu wasa namwanamwana unai, iya ede Yesu Keliso wasana ya wasaduwaiyei ta. Huya bagubagunana unai na ye laoma meta Yaubada wasa ta ye tolewadam.
26 Na Yaubada miyamiyahaina ne ye hedede yo peloweta se kulinonohaiyako bena teina huya ta unai ye masalaha tanoubu tamowaidiyao maudoidi udiyedi. Yona nuwatu ede taba maudoidi ne iya se sunumaei yo se kawakabiyei.
27 Yaubada ye bom mo ye sibasiba, na Yesu Keliso debanaena ede yoda hedebasae ye sae iya unai nige kana siga. Mamohoi!

** **16:23-24:** Kulikuli beyabeyadi hekadi lausoisoi ta se kulitubei ede, *Taba yoda Guiyau Yesu Keliso yona kabinamwa ye miya maudoimiu kalimiuyena. Mamohoi!*

1 Kolinito
Paulo yona leta bagubagunana ye lau ekalesiya Kolinito unai taumiya udiyedi
Buka ta hededehemasalahana

Teina ta Paulo yona leta ye kuli ekalesiya magai lakilakina Kolinito unai taumiya udiyedi, na yona huyakulina meta bolimaina 54 o 55 AD.

Paulo yona kadau helabuina unai ye lau ee Kolinito unai, iya ede teha Akaiya unai. (Akaiya meta yoda huya unai iya Giliki basileiyana tupwana.) Kolinito unai Paulo ye miya bolimai kesega yo tupwana, Eipulu 50 AD unai ye lau ee Sepetemba 51 AD. Yona paisowa Kolinito unai wasana ta hasili Apostolo yodi paisowa bukana unai (Apostolo 18:1-16).

Paulo yona huyaena Kolinito meta magai lakilakina. Tamowai se bado yodi kabapaisowa numadi, doha taukune, taupusapusa, taukabinuma, pawati hesana kopa unai sosipen yo ketele tauginaulidi, yo paisowa hekadi kadi kao udoi'udoi tauginaulidi hinage. Kolinito unai hinage koitau udoi'udoi yodi kabataba'ohuidi numadi, yo hinage unai ganawali ye lakikalili.

Paulo yona kadau hehaiyonana (3) unai ye lau magai lakilakina Epeso unai ye miya na bolimai haiyona (3) unai ye paisowa (Apostolo 19:1-40). Epeso unai Paulo yona leta bagubagunana ye kulilae Kolinito udiyedi, na leta wa nige kalidaena (1 Kolinito 5:9 wasana ku hasili). Na teina leta ta 1 Kolinito meta Paulo yona leta helabuina kalidiyena.

Tenem huyana ne unai ekalesiya Kolinito unai meta sola nige se bayao yodi sunuma miyamiyana unai, kaniyona ede luwadiyena se bado siya lahinaidi se nuwabui. Yodi mauli beyabeyadi laulaudi hekadi sola se ginaginaulidi, se haihaikawayagala yo se hinehineli yo sunuma nuwanuwatuna hekadiyo udiyedi nige se nuwamasalahakalili.

Paulo yona huyamiya Epeso unai, Kolinito unai dubu tamowaidi hekadiyo se laoma na Paulo se hekata meta pilipili sahasahadi se tubu ekalesiya bodana Kolinito unai taumiya luwadiyena (1 Kolinito 1:11, 5:1). Na Paulo yona hededebui ta lobai 1 Kolinito unai. Pilipilidiyao ede teina:

(1) Dubu se hinehineli (1 Kolinito 1:10—4:21).
(2) Ganawali laulaudi se tubu dubu tamowaidiyao luwadiyena (1 Kolinito 5:1-13).
(3) Yodi helauhetala se ginaulidi nige Guiyau taukawamamohoidi yodi kabahelauhetala udiyedi (1 Kolinito 6:1-11).
(4) Tatao hekadiyo se laulau sinesineo taudiyao se lokuneidi moni hesabana udiyedi (1 Kolinito 6:12-20).
(5) Tapwalolo unai sinesineo hekadiyo yodi kulusuma kalekona se haigabaeidi (1 Kolinito 11:2-16).
(6) Guiyau yona kaikaigogoi gehegehena henuwaisinina se heyababa (11:17-34).
(7) Tamowai hekadiyo se hedede bena tauboiboita taba nige se tolo'uyo (1 Kolinito 15:1-58).

Hinage ekalesiya hekadi Kolinito unai leta se hetamali ye lau Paulo unai na yodi henamai hekadi se henamailau Paulo unai (1 Kolinito 7:1), siya ede,

(8) Idohagi bena tawasola kabikabina (1 Kolinito 7:1-40).
(9) Nige taukawamamohoi tamowaidiyao kai se kaitalasamyei yodi koitau udiyedi meta ekalesiya gonowana se kaidi (1 Kolinito 8:1—11:1).
(10) Kainauya Yaluwa Tabuna ye leyama ne, idohagi bena yodi kabikabidi (1 Kolinito 12:1—14:40).

(11) Idohagi bena monitole se ginauli (1 Kolinito 16:1).
Unai ede Paulo yodi leta ta ye kuli.

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Paulo yona lautoki yo tapwalolo *1:1-9*
- Tabu se hinehineli na bena se miyagogoi *1:10—4:21*
- Laulaubiki yo lauhetala yo tawasola hedehedededi *5:1—7:40*
- Yaubada bena se hekasisiyei yo se hedebasaei na tabu se taba'ohu koitau udiyedi *8:1—11:1*
- Tapwalolo kabikabidi *11:2—14:40*
- Tauboiboita yodi tolo'uyo lauhekatana *15:1-58*
- Monitole taudehadeha hesabadi *16:1-4*
- Paulo yona kadau koitalaliudi *16:5-12*
- Hededehesibasiba saesaedi yo lautoki *16:13-24*

Lautoki

1 Yau Paulo, Yaubada yona nuwatuyena ye yoganeigau ya hemala Yesu Keliso yona apostolo, yo hinage kada kaha Sositenisi, iya ye saguigau na leta ta ka kuli.

2 Leta ta ye laowa Yaubada tausunumaena bodana Kolinito unai taumiya kalimiuyena. Yesu Keliso unai kwa sunuma ede Yaubada ye tolehesuwalagomiu na ye yoganeigomiu kwa hemala yona tamowai, maidamiyao tausunuma maudoidi teha maudoina udiyedi. Se tapwalolo yoda Guiyau Yesu Keliso hesanaena, iya ede siya yo kita maudoida yoda Guiyau.

3 Tamada Yaubada yo yoda Guiyau Yesu Keliso taba yodi kabinamwa yo yodi nuwadaumwali se toledi kalimiuyena.

Paulo yona lautoki

4 Huya maudoina komiu debamiuyena Yaubada ya laulautokiyei matawuwuna yona kabinamwa ye leyawa kalimiuyena wa Keliso Yesu unai.

5 Iya unai ede Yaubada ye kainauyakaliliyeigomiu na kwa hedehededenamwanamwa yo ginauli maudoidi kwa nuwatulobainamwanamwaeidi.

6 Yaubada yona kainauya ta udiyedi Keliso wasana ya hededehemasalaha kalimiuyena wa ye hemamohoiyei.

7 Unai Yaluwa Tabuna yona kainauya udiyedi nige kwa deha, na ma nuwabayaomiu kwa nayanaya yoda Guiyau Yesu Keliso yona uyoma hesabana.

8 Iya kabo ye hebayaogomiu na kwa tolotahitahi ye lau ee huyagehena unai, na yoda Guiyau Yesu Keliso yona uyoma mayadaina ne unai meta nige kami gilu hesau.

9 Yaubada saha ye hedede wa meta kabo ye hemamohoiyei. Iya ye yoganeigomiu kwa laoma iya natuna Yesu Keliso yoda Guiyau maiyamiu kwa hebodakesega.

Tabu hinehineli dubu luwanaena

10 Teina unai ya hededebayaolaowa, kagu kahao, taba yoda Guiyau Yesu Keliso hesanaena bena hedehedede maudoidi udiyedi kwa talamgogoi na tabu kwa hinehineli'uyoigomiu, na bena kwa hebodakesega yo nuwamiu kwa tolekesegaidi nuwanuwatu kesega unai.

11 Kaniyona ede sinebada Kiloi yona numa kalona tamowaidiyao hekadi yogu se hedehedede meta luwamiu ne unai kwa bom kwa haihaikawayagala'uyoigomiu.

12 Yogu hedehededе ta kaniyona ede doha teina: Hesau ye wane, “Yau
Paulo ya hemuliwatani,” na hesau ye wane, “Yau Apolosa** ya hemuli-
watani,” na hesau ye wane, “Yau Kipasi** ya hemuliwatani,” na hinage
hesau ye wane, “Yau Keliso ya hemuliwatani.”
13 Idohagi, Keliso bena kwa hekasahegahegagili? Nuwana yau Paulo se
hesataulogau komiu hesabamiu? O yau hesaguyena komiu se hebabati-
soigomiu? Nige!
14 Yaubada ya lautokiyei meta nige hesau ya hebabatisoi, na Kilipasi yo
Gaiyasi se bom mo ya hebabatisoidi.
15 Unai nige gonowana hesau ye hedede meta yau hesaguyena ya heba-
batiso.
16 Oo mamohoi, Setepanasi yona numa tamowaidiyao hinage yau ya
hebabatisoidi. Tenem siya ede, na nige gonowana hesau'uyo ya nuwatui.
17 Matawuwuna Keliso ye hetamaligau ya laoma ta nige bena ya hebahe-
babatiso, na yogu laoma ta kaniyona ede wasa namwanamwana bena ya
lauguguyaei. Nige bena hedehededе sonosonogadi udiyedi, matawuwuna
ena sonoga unai ya lauguguya tamowai udiyedi meta Keliso yona boita
sataulo ne unai kabo nige kaniyona hesau.

Yaubada yona sonoga ede Sataulo unai

18 Tamowai se laulau boita nige kana siga hesabana, kalidiyena meta Yesu
yona boita sataulo ne unai wasana ne ye hemala hedehededegaibu. Na
kita Keliso ye gilihaida, wasa ta kalidawai ye masalaha ede Yaubada yona
gigibwali.
19 Doha kulikuli tabuna unai ta hasili ye wane,
“Tausibasiba yodi nuwanuwatu kabo ya hetatagwaligwalidi,
tausonoga yodi sonoga ne kabo ya hekaiyawasidi.” *(Aisaiya 29:14)*
20 Na tausibasiba meta siya ede haedi? Yo buka taukita-
hekasanamwanamwaena wa ede haedi? Yo hinage teina isi ta yodi
tauhededesonoga wa ede haedi? Tanoubu ta tamowaidiyao yodi sibasiba
meta Yaubada ye hemasalahadi ede siya yauyaule.
21 Na yona sibasibaena ye hineli meta tanoubu ta tamowaidiyao nige
gonowana yodi sonogaena iya se wasenei na se nuwatulobai. Sataulo
wasana ka lauguguyaei wa, tamowai hekadi se kawalupolupoei. Na iyamo
Yaubada yona hineli ye ginauli meta kaiteyadi se kawamamohoiyei kabo ye
gilihaidi.
22 Dius tamowaidiyao se henuwa bena laulau gigigigibwalidiyao se kitadi,
na siya Giliki se henuwa ede bena hedehededе sonosonogadi se lapuidi.
23 Na iyamo kai meta Keliso se hesataulo wa wasana ka wasaduwaiyei.
Teina wasa ta meta Dius tamowaidiyao yodi kabakouyalayala, na dagela
tamowaidiyao wa** udiyedi meta ye hemala hedehededе yauyaulena.
24 Iyamo Dius tamowaidiyao yo Giliki tamowaidiyao siya kaiteyadi
Yaubada ye yoganeidi, kalidiyena Keliso meta Yaubada yona gigibwali yo
yona sibasiba tauhemasalahadi.
25 Matawuwuna ede Yaubada yona nuwatu tamowai se kawayauyaulei
ne, iya ye saekalili na kabo tamowai yodi sibasiba, na se hedede bena
Yaubada ye basabasa, iyamo ye bayaokalili na kabo tamowai yodi bayao.

** **1:12:** *Apolosa* wasana ede Apostolo 18:24-25 unai. ** **1:12:** *Kipasi* meta Petelo hesana kalina Alamaiki unai na kaniyona ede *weku*, gonogonowana doha kalina Giliki unai *petros*, kalinadaena ede *Petelo*. ** **1:23:** *Dagela tamowaidiyao* ta, siya ede Giliki tamowaidi lausoisoi 22 unai Paulo ye hedehededeidi wa.

26 Kagu kahao, huyana Yaubada ye yoganeigomiu ne sola kwa nuwatui.
Tamowai yodi nuwanuwatuyena meta tausibasiba nige kwa bado, yo tau-
woyawoya meta nige kwa bado, yo hinage tamowai saesaedi meta nige kwa
bado.
27 Na Yaubada tanoubu ta unai tausupusupu tamowaidi ye kaisunuwaidi,
na udiyedi bena kabo tausibasiba ye hemwadinedi, yo hinage tamowai nige
yodi gigibwali Yaubada ye kaisunuwaidi, bena tamowai gigigigibwalidi ye
hemwadinedi.
28 Yo hinage tanoubu ta unai tamowai se kitakitadobidobiyei yo nige
se henuwa na se hedede nige yona namwanamwa hesau, Yaubada ye
kaisunuwai na unai tanoubu ta saha se kitahesae'usei wa ye hetatagwalig-
wali.
29 Unai nige gonowana tamowai hesau Yaubada matanaena ye bom ye
hededetausaei'uyoi.
30 Yaubada debanaena kwa laoma Yesu Keliso unai, na Keliso ye hemala
yoda sibasiba yona kabalaoma. Iya ye tolehedudulaida iya matanaena, ye
hebayaoda na yoda laulau se dudulai, yo hinage yababa unai ye gilihaida.
31 Unai kulikuli tabuna unai ye wane,
“Kaiteya ye henuwa bena ye hededesaesae, ye namwa mo taba Guiyau
debanaena ye hededesaesae.” *(Yelemaiya 9:24)*

2

1 Kagu kahao, huyana yau ya laowa kalimiuyena meta nige hedehededе
lakilakidi yo tausibasiba yodi hedehededе ya hepaisowadi, na hedehededе
masamasalahadi udiyedi Yaubada yona nuwatu saesaedi ya lauguguyaeidi
kalimiuyena.
2 Unai huyana yau maiyamiu meta yogu hineli ya ginauli bena nuwatu
maudoidi ya tolegabaedi na Yesu Keliso wasana yo yona boita sataulo ne
unai wa wasana ya lauguguyaei.
3 Yo ya laowa kalimiuyena ne meta ma taubasabasagu, yo ma matausigu,
yo hinage ma tabutabubugu.
4 Yogu wasaduwai yo lauguguya meta nige hedehededе sonosonogadi
yo bayabayaodi ya hepaisowadi, na Yaluwa Tabuna iya yona gigibwali ye
hemasalaha kalimiuyena.
5 Yogu nuwanuwatu ede tabu yomi sunuma kwa toletole tamowai yodi
sibasiba unai, na yomi sunuma taba kwa tole Yaubada yona gigibwali unai.
6 Iyamo tamowai yodi sunuma se matuwako ne udiyedi sibasiba hedehed-
ededi udiyedi ya hedehededе. Na teina sibasiba ta meta nige teina huya ta
tamowaidiyao yo tauwoyaidi yodi sibasiba, siya kabo se gehe.
7 Teina saha ta hedehededei ta meta Yaubada yona sibasiba. Yona
nuwanuwatu saesaena ta beyabeyana ye tolewadam na ye hinelinono-
haiyako yoda didiga hesabana. Na teina ta meta huyana tanoubu ta sola nige
ye tubu na ye ginaulinonohaiyako.
8 Na Dius yodi tauwoyawoya nige se nuwatulobai. Taba ena se nuwatu-
lobai kabo Guiyau saesaena taba nige se hesataulo.
9 Doha kulikuli tabuna unai ye kuli ye wane,
“Saha Yaubada ye kabinonohai taugadosisiyeina hesabadi
meta tamowai matadiyena nige se kita,
beyadiyena nige se lapui,
yo nige se nuwatulobai.” *(Aisaiya 64:4)*
10 Na kalidawai Yaubada yona nuwatu wadawadamdi maudoidi
Yaluwana Tabuna unai ye hemasalahadima. Matawuwuna Yaluwa

ginauli maudoidi ye kitasipwaidi, yo hinage Yaubada yona nuwanuwatu gabwagabwatumdi kabidi ye kata.
11 Nige gonowana tamowai hesau yona nuwanuwatu kabina ta kata, na tenem tamowai ne yaluwana unai ye bom mo kabina ye kata'uyo. Gonogonowana doha, Yaubada yona nuwanuwatu meta nige gonowana tamowai hesau kabina ye kata, na Yaubada Yaluwana ye bom kabina ye kata'uyo.
12 Na kita meta nige tanoubu ta yaluwana ta hai, na Yaubada iya Yaluwana ye haiyamako kalidawai. Unai gonowana Yaubada ginauli maudoidi ye haigaibuidima wa kabidi ta kata.
13 Hedehededе maudoidi ta meta nige tamowai yodi sibasibaena ta hedededi, na Yaubada Yaluwana ye hekatada na udiyedi ta hedehededе na Yaluwa nuwanuwatudi ta hededehemasalahadi Yaluwa tauhaina tamowaidiyao udiyedi.
14 Yaluwa nige tauhaina nige gonowana Yaubada Yaluwana yona nuwanuwatu ye haidi, matawuwuna ede ye kawayauyauleidi. Yo nige gonowana ye nuwatulobaidi, kaniyona ede teina ta meta Yaluwa Tabuna yona hemasalaha nuwanuwatudi.
15 Kita Yaubada Yaluwana tauhaina meta ginauli maudoidi ta nuwatulobaidi, na tamowai hekadi nige gonowana se kitalobaida yo se nuwatulobainamwanamwaeida.
16 Doha kulikuli tabuna unai se wane,
“Kaiteya gonowana Guiyau yona nuwanuwatu kabidi ye kata
yo kaiteya gonowana kabo Guiyau ye hededehasahasai?” *(Aisaiya 40:13)*
Na ginauli maudoidi ta gonowana ta nuwatulobaidi matawuwuna Keliso nuwana, iya ede kalidawai.

3

Hinehineli dubu luwanaena
1 Kagu kahao, huyana yau maidamiu ta miyamiya wa nige gonowana ya hedehededelaowa kalimiuyena doha Yaubada yaluwana tauhaidi udiyedi, na ya hedehededelaowa doha tanoubu ta tamowaidiyao o doha wawayao labahauhaudi Keliso sunumana unai.
2 Susu mo ya haiyawa kwa numa, na nige kai kwaikwailolona ya haiyawa, matawuwuna ede kai kwaikwailolona nige gonowamiu. Na teina huya ta ya kitagomiu meta hinage sola nige gonowana kai kwaikwailolona kwa kai,
3 matawuwuna ede komiu sola tanoubu ta miyamiyadi udiyedi kwa miyamiya. Kwa kaikaikalomagigili yo kwa haihaikawayagala'uyoigomiu. Teina ta se hemasalahagomiu meta tanoubu ta nuwatudi sola kwa miyamiyawatanidi. Yomi laulau ta doha siya nige tausunuma yodi laulau.
4 Unai, ena hesau ye wane, “Yau Paulo ya hemuliwatani,” na hesau ye wane, “Yau Apolosa ya hemuliwatani,” teina yomi laulau ta ye hemasalahagomiu meta komiu doha tamowaigaibu.
5 Na Apolosa meta kaiteya, yo Paulo meta kaiteya. Kai meta heyayai mo tauhaina, na yoma paisowa debanaena ede kwa nuwabui. Na kai kesega kesega kama paisowa Yaubada ye haidima wa ka ginaulidi.
6 Yau like ya kumai na Apolosa iya tauhewahewailadi, na tauhekinidi ede Yaubada.
7 Unai like taukumaina yo like ne tauhewailana meta nige se sae, na Yaubada iya like tauhekinidi meta ye saekalili.
8 Na like ne taukumaina yo tauhewailana yodi paisowa nuwanuwatudi meta kesega, yo kesega kesega yona paisowa kana kao unai kabo maisana ye hai.

9 Matawuwuna yoma labui ta meta kai Yaubada yona taupaisowa, na komiu meta Yaubada yona koya.
Komiu hinage Yaubada yona numa.
10 Yaubada yona kainauya** unai ede ya hemala taukabinuma sonosonogakalilina na numa kabakabina bayabayaona ya ginauli, na tamowai hekadi ede unai se kabikabinuma. Na taukabinuma kesega kesega ne bena yona kabinuma ne ye kitanamwanamwaei.
11 Matawuwuna nige gonowana tamowai hesau kabakabinuma udoi ye hetubu. Kabakabinuma wa meta ya henonohaiyako, iya ede Yesu Keliso.
12 Taba ena taukabinuma hesau kabakabinuma ta unai numa ye kabi na yona wawali meta gole, siluba, weku maisalakilakidi, kaiwa o lei o didiyali ye hepaisowadi,
13 meta yona paisowa ne kabo ye masalaha, matawuwuna Yaubada yona lauhetala mayadaina ne unai kabo ye tolehemasalaha na kaiwa kalakalasina unai kabo ye lautonogi. Na kaiwa ne kabo tamowai kesega kesega yona paisowa kaniyona mamohoina ye hemasalaha.
14 Ena numa ye kabi wa nige ye kalasi na sola ye totolo meta kabo yona kainauya ye hai.
15 Na ena yona numa ne kaiwa kalakalasina unai ye kalasi meta yona paisowa kaniyona maudoina kabo se taukwadalele. Na iya kabo ye maumauli, doha tamowai hesau kaiwa kalapulupululuna ye wasabugabaei.
16 Taba kwa nuwatulobai meta komiu Yaubada yona Numa Tabuna na Yaubada Yaluwana ye miya kalimiuyena.
17 Ena tamowai hesau Yaubada yona Numa Tabuna ye heyababa, kabo Yaubada tamowai ne ye heyababa. Matawuwuna Yaubada yona Numa Tabuna ne ye a'a,** na komiu yona Numa Tabuna ede.
18 Unai tabu kwa bom kwa lupo'uyoigomiu! Ena tamowai hesau yona nuwanuwatu bena iya tanoubu ta sibasibana unai ye sibasibakalili, ye namwa mo taba tanoubu ta sibasibana ne ye tolehesuwala na tamowai iya se kawayauyaulei. Teina unai kabo ye hemala tausibasiba mamohoina.
19 Matawuwuna tanoubu ta sibasibana meta ye hemala nuwanuwatu yauyauledi Yaubada matanaena, doha kulikuli tabuna unai ye wane,
"Tamowai sibasibadi yodi kailupolupo udiyedi Yaubada gonowana kabo ye tolehemasalahadi." *(Yobi 5:13)*
20 Yo hinage ye wane,
"Guiyau tamowai sibasibadiyao yodi nuwanuwatu kabidi ye kata meta siya nige kaniyodi." *(Same 94:11)*
21 Unai tabu tamowai debadiyena kwa nuwasaesae. Ginauli maudoina meta komiu hesabamiu:
22 Yau Paulo, yo Apolosa, yo Kipasi, yo ginauli maudoidi tanoubu ta unai Yaubada ye toledi ta meta kabasaguigomiu. Kwa maumauli o kabo kwa boita, teina mayadai ta udiyedi saha se tubutubu ta yo mayadai sola kabo se laoma udiyedi se tubu – maudoidi meta komiu hesabamiu.
23 Na komiu meta Keliso yona tamowai, na Keliso iya Yaubada yona.

4

Tamowai yodi paisowa tabu kwa hekasagaibuidi

1 Unai bena kwa kitagai meta kai Keliso yona heyayai tauhaina yo Yaubada yona nuwanuwatu saesaedi taukitahetetedi.

** **3:10:** *Yaubada yona kainauya,* iya ede Yaubada Yaluwana Paulo ye hesibasiba yona paisowa hesabana. ** **3:17:** *Ye a'a* meta Dimdimyena se kuli, *holy*. Tabu hededehemasalahana ku hasili.

2 Ena paisowa se mosei tamowai hesau unai meta kabo se henuwa bena
yona paisowa ne ye ginaulinamwanamwaeidi.
3 Na yau nige ya modekalili ena komiu o tautolehedudulai tamowaidi
hekadi yogu paisowa ta yona namwa yo yona yababa kwa kitasipwai,
hinage yau nige ya bom ya kitasipwai'uyoigau.
4 Yogu paisowa ta unai ya nuwatui meta nige yababa hesau ya ginauli,
na nige gonowana ya hedede ede bena ya dudulai. Na taukitasipwaigau yo
tautolehedudulaigau ede Guiyau.
5 Unai tabu tamowai hesau yona paisowa kwa
kawanamwanamwaeigaibui, matawuwuna Yaubada yona helauhetala
mayadaina sola nige ye lage, na bena kwa nayanaya kana siga Guiyau ye
uyoma. Na iya ginauli wadawadamdi teha masimasigilidi udiyedi kabo
ye hemasalahadi yo hinage tamowai yodi nuwanuwatu wadawadamdi ye
tolehemasalahadi. Na tenem mayadaina ne unai tausunuma kesega kesega
yona paisowa debanaena kabo Yaubada unai kawanamwanamwa se hai.
6 Kagu kahao, yogu hedehedede maudoidi wa udiyedi Apolosa yo yau
ka hemala yomi kabakita na bena kalimaiyena hedehedede ta kaniyona
kabina kwa kata, doha se wane, “Saha se kuliyako wa** meta tabu kwa
saesaedikwai.” Unai nige gonowana tamowai hesau debanaena na kwa
hededesaesae, na hesau kwa hedededobidobiyei.
7 Na saha debanaena ku hedede bena kowa ku namwakalili na kabo
tamowai hesau? Yom namwanamwa maudoina ne Yaubada ye leyawa. Na
ena Yaubada ye leyawa, idohagi to ku hededetausae'uyoigo bena ku bom
yom bayaoyena namwanamwa ne ku lobai?

Taba ta matuwa sunuma unai

8 Idohagi, yomi nuwanuwatu ede ginauli maudoidi kwa haidiko, yo kwa
gogoko, yo kwa hemalawasawasako, na kai meta nigele? Yogu henuwa
ede taba kwa hemalawasawasa, matawuwuna kai kabo maidamiu ta
hemalawasawasagogoi.
9 Na ya nuwatui kai apostolo meta Yaubada ye tolehemulitamolosiyeigai.
Kama kao ede doha tamowai iyala unai se haidi se laeidi bena kabo boda
matadiyena se unuhemwaloidi. Ka hemala kabatalatalawasi anelu yo
tanoubu ta tamowaidiyao maudoidi kalidiyena.
10 Keliso debanaena kai kama kao doha yauyaule, na komiu yomi nuwatu
bena Keliso debanaena kwa sibasibakalili. Kai ka basabasa, na komiu
bena kwa bayaokalili. Komiu bena se hekasisiyeigomiu, na kai meta se
kitadobidobiyeigai.
11 Huya bagubagunana unai na ye laoma teina mayadai ta meta ka
kaihasali yo ka gadomagu, kama kaleko se taputapulisi, se bibihemwa-
hemwaloigai yo hinage nige yoma kabamiya mamohoina hesau.
12 Hinage nimamaiyedi ka paisowabayao na udiyedi kai yo gogo ka lobaidi
yoma miyamiya wa hesabadi. Ena se hededeheyababagai meta ka hededе-
henamwadi. Ena se hekamkamnagai meta ka nuwadobidobi.
13 Ena se hedededobidobiyeigai meta ka hededenamwanamwalau ka-
lidiyena. Ye laoma ee teina mayadai ta unai meta kama kao ede doha
tanoubu ta mosomosona.
14 Ya kulikulilaowa kalimiuwai ta meta nige bena ya hemwadinegomiu.
Na komiu natuguwao ya gadosisikaliliyeigomiu, unai bena ya hededehesi-
basibanonohaigomiu.

** **4:6:** *Saha se kuliyako wa:* Hedehedede ta nige ye masalahakalili. Tausonoga hekadi se wane kaniyona ede *kulikuli tabudi*, o, *Yaubada yona laugagayo*, na hekadiyo se wane bena Paulo yona kulikuli wa.

15 Keliso wasana ta unai tauhekatagomiu nuwana se badokalikalili, na iyamo tamamiu ne hisahisadi mo.** Na huyana Yesu Keliso wasana namwanamwana ya lauguguyaei kalimiuyena wa, unai yau ya hemala tamamiu.
16 Unai ya kaibwadaigomiu taba saha ya miyamiyaidi ta bena kwa miyawatanidi.
17 Yomi miyamiya debadiyena ede Timoti ya hetamaliyawa kalimiuwai. Iya meta Guiyau debanaena ye hemala yau natugu na ya gadosisikaliliyei, na yona laulau se namwakalili. Yesu Keliso yogu hemuliwatanina miyamiyadi maudoidi udiyedi kabo ye henuhenuwaisinigomiu. Siya ede saha ya lauhekataedi yogu kabalau maudoina yo dubu maudoidi udiyedi wa.
18 Hekamiyao kwa nuwasaesaekalili, kana kao doha taba nige ya uyowa kalimiuyena ne.
19 Na nige bayaona kabo ya laowa kalimiuwai, ena taba Guiyau ye yali. Kabo tauhededesaesae ta ya waseneidi, nige yodi hedehedede ta se bom mo, na gigibwali saha kalidiyena ne hinage.
20 Matawuwuna Yaubada yona basileiya meta nige hedehedede mo, na Yaubada yona gigibwaliyena ye miyamiya.
21 Saha kwa henuwa'usei ede, kaipidipidili ya bahei na ya laowa kalimiuwai? O ya laowa ma gadosisigu yo ma nuwatalugu?

5

Laulaubikibiki ekalesiya luwadiyena

1 Wasamiu ya lapui meta luwamiuyena tamowai hekadi ganawali miyamiyana se miyamiyaei. Tamowai hesau meta tamana mwanena maidana se keno. Saha se ginauli ta meta ye yababakalili na dagela tamowaidiyao hinage laulau ta se subu.
2 Na komiu meta kwa nuwasaesae na nige kwa nuwayababa yo kwa mwadine, na laulau ta tauginaulina tamowaina ne nige kami boda ne unai kwa tolehesuwala.
3 Bulumaena yau nige maidamiu, na yaluwaena yau maidamiu, unai laulau ta tamowaina meta kana loina ya ginauliyako.
4 Huyana kwa laomagogoi yoda Guiyau Yesu hesanaena yo yau ede yaluwaena maidamiu na Guiyau Yesu yona gigibwali ede kalimiuyena,
5 meta tamowai ta kwa moselaei Satani unai, bena tauna ne ye hekamkamna na unai taba yona laulau yabayababadi wa ye hekaiyawasidi na Guiyau yona tolehedudulai mayadaina ne unai yaluwana taba ye hemauli.
6 Yomi hedehededesaesae ta nige ye namwa. Kabina kwa katakalili meta yisti gagilina gonowana pwalawa maudoina ye hesese.
7 Yisti beyabeyana ne kwa haigabaei to kabo kwa hemala pwalawa hauhauna nige yistina. Teina ta kami kao mamohoina ede! Bena yisti beyabeyana ta haigabaei matawuwuna ede Keliso yoda Taukiuli mamoena meta se kaitalasamyeiyako.
8 Unai Taukiuli Henuwaisinina kaikaigogona ta unai tabu yisti beyabeyana pwalawana ta kai, iya ede laulau yabayababadi udoi'udoidi,

** **4:15:** *Tauhekatagomiu se badokalikalili,* na *tamamiu ne hisahisadi mo:* Paulo yodi tauwoyawoya ye hetaladi, meta se bado siya tauhekatadi, kaniyona ede se nuwasaesae na siya bena tamowai lakilakidiyao. Na hisahisadi mo kadi kao doha tama, siya ma nuwadobidobidi yo ma gadogadosisidi se saguidi.

na bena pwalawa hauhauna nige yistina ta kai, iya ede miyamiya dudulaidi yo hedehedede mamohoidi.

9 Yogu leta bagubagunana ya kuliyawa wa meta ya hedede bena tamowai yodi laulau bikibikidi tabu maidamiyao kwa miyamiyakesega.

10 Nige ya kuli bena dagela tamowaidiyao kwa subudi, siya laulau bikibikidi tauginaginaulidi, se mahimahihi yo se kaikailupolupo yo hinage se tabataba'ohu koitau udiyedi. Ena kwa henuwa bena tamowai ne kwa kaihaleidi, meta ye namwa mo taba tanoubu ta kwa laugabaei.

11 Na yogu kulikuli wa kaniyona ede teina: Ena tamowai hesau ye hedede bena iya kami kaha, na iyamo miyamiya bikibikidi ye miyamiyaeidi, ye mahimahihi, koitau ye tabataba'ohuidi, tamowai ye hedehededeheyaheyababadi, ye numanumayauyaule, o ye kaikailupolupo, teina tamowai ta meta tabu maidamiu kwa hebohebodakesega, yo tabu kwa kaikaigogoi.**

12 Matawuwuna kita nige kada paisowa bena dagela tamowaidiyao ta kitahekasadi yo ta hinelidi. Unai komiu yomi polohe ede taba dubu tamowaidi kwa kitahekasadi.

13 Dagela tamowaidiyao meta Yaubada kabo ye hinelidi. Doha kulikuli tabuna unai ye hedede ye wane,

“Ena luwamiuyena tamowai hesau yona miyamiya se yababa meta bena kwa tolehesuwala.” *(Dutelonomi 17:7)***

6

Lauhetala ekalesiya luwadiyena

1 Ena tamowai hesau luwamiuyena ma kana kaha se haikawayagala, idohagi to ye laei nige taukawamamohoi udiyedi bena se kitahekasa yo yona se hineli, na nige ye leyama Yaubada yona tamowai udiyedi na yona se hineli.

2 Idohagi, nige kabina kwa kata meta Yaubada yona tamowai kabo tanoubu ta tamowaidiyao se kitahekasadi yo se hinelidi? Na ye saha to nige gonowana pilipili gagilidi ta kwa nuwatuhekasadi yo kwa hinelidi?

3 Nige kabina kwa kata meta kita kabo anelu ta kitahinelidi? Ye namwa mo taba kaiyaulina ta pilipilidiyao ta tolehedudulaidi.

4 Unai, ena pilipili doha tenem kwa lobaidi, idohagi to dagela unai tamowai kwa haidi bena se tolehedudulaigomiu? Na siya meta dubu unai nige yodi kabatolo hesau yo nige hekasisidi hesau.

5 Taba kwa mwadine! Nuwana kami boda ne unai nige tamowai hesau sibasibana iya gonowana kabo yomi haikawayagala ne ye tolehedudulaidi?

6 Na luwamiuyena tausunuma tamowaina hesau kana kaha ye hai na ye laei tautolehedudulai udiyedi na ye lauhetala. Na laulau ta meta nige taukawamamohoi matadiyena kwa ginauli.

7 Ena kwa helahelauhetala'uyoigomiu meta ye hemasalahagomiu ede yomi ekalesiya unai Satani ye saedikwaigomiuko. Ye namwa mo taba tamowai hesau ye toledobidobiyeigomiu yo ye lupohaigomiu na yomi namwanamwa ye kaiwahali.

8 Na iyamo komiu meta kwa laulaulupolupo yo laulau yababadi kwa ginaginaulidi, na hinage kwa ginaulidi kami kahao udiyedi. Saha kwa ginauli ta meta ye yababakalili.

9 Na kabina kwa katako meta laulau yabayababadi tamowaidiyao nige gonowana se lulau Yaubada yona basileiya unai. Tabu kwa lupo'uyoigomiu

** **5:11:** *Hebodakesega* yo *kaikaigogo* meta tapwalolo hekoikesegana yo Guiyau yona kaikaigogo tabuna hedehededi. ** **5:13:** Hedehedede ta bukana hekadiyo meta Dutelonomi 19:19, 21:21, 22:21, 24, yo 24:7.

yababa ta udiyedi, siya ede laulau bikibikidi tauginaginaulidi, koitau udiyedi tautabataba'ohu, tauganaganawali, tau yona hali tau maidana se keno yo sine hinage yona hali sine ye hai,
10 taukaikaiwahali, taumahimahihi, taunumanumayauyaule, tamowai tauhededeheyaheyababadi, yo taukaikailupolupo. Laulau ta tauginaginaulidi maudoidi taba nige se lau Yaubada yona basileiya unai.
11 Lahinaidi hekamiyao meta teina miyamiya ta kwa miyamiyaidi. Iyamo Guiyau Yesu Keliso hesanaena yoda Yaubada Yaluwana ye deulihe'a'agomiu yo ye tolehesuwalagomiu yona tamowai yo ye kitahedudulaigomiu.

Tauda ta udiyedi bena Yaubada ta hedebasaei

12 Hekamiu kwa wane, “Miyamiya maudoidi kalimaiyena meta nige laugagayodi hesau.” Iyamo ya hededelaowa ede, ginauli maudoidi ta nige gonowana se saguida. Kwa wane, “Miyamiya maudoidi kalimaiyena meta nige laugagayodi hesau.” Iyamo ya wane, tabu se tanuwagaida.
13 Hinage kwa wane, “Kai ta kai meta iya bogada hesabana, yo bogada kana paisowa ede kai, na Yaubada kabo ye hetatagwaligwalidi na se gehe.”** Na ya wane, tauda ta kana meta nige laulau bikibikidiyao, na Guiyau tauda ta ye ginauli meta iya yona paisowa hesabadi, yo Guiyau, iya tauda ta tanuwagana ede.
14 Na Yaubada yona gigibwaliyena boita unai Guiyau ye hetolo'uyoi, yo iya kabo hinage ye hetolo'uyoida.**
15 Idohagi, nuwamiu ne ye luluhi meta taumiu ta, siya Keliso tauna? Hage, gonowana Keliso tauna ya hai na sine tauna ye lokulokunegabaei moni hesabana unai ya tolekesegai? Nige gonowana.
16 Idohagi, nige kabina kwa kata meta kaiteya ye patulau waihiu ye lokulokunegabae'uyoi moni hesabana ne unai, meta siya se hemala kesega?** Matawuwuna ede kulikuli tabuna unai se wane,
“Taudi labui kabo se laoma se hemala buluma kesega.” *(Genese 2:24)*
17 Na kaiteya iya ye patulau Guiyau unai meta iya maiyana siya yaluwa kesega.
18 Bena laulau bikibikidiyao kwa yabubugabaeidi! Yababa hekadi tamowai se ginaulidi meta nige taudi ta se hekalodi, na ena kaiteya laulau bikibikina ye ginauli meta tauna ta ye bom ye heyababa'uyoi.
19 Taba kwa nuwatulobai meta taumiu ta iya Yaluwa tabuna yona Numa Tabuna, iya ede ye miyamiya kalimiuwai yo iya Yaubada unai kwa hai. Taumiu ta meta nige kwa bom kwa tanuwagaidi.
20 Matawuwuna ede Yaubada meta maisa saesaena unai ye hemaisahaigomiuko. Debanaena taumiu ta udiyedi Yaubada kwa hedebasaei.

7

Tawasola miyamiyadi hedehedededi

1 Yomi leta unai yogu kwa kulikuli kwa wane, “Ye namwa mo taba loheloheyao tabu waihiu gadosisina nuwadi ne unai.”**

** **6:13:** *Kai ... yo bogada ... Yaubada kabo ye hetatagwaligwalidi:* Kai unai se hedehededе, iyamo yodi nuwanuwatu meta laulau bikibikidi nige yodi yababa hesau, matawuwuna tauda kabo se gehe na galewa ne unai Yaubada kabo tauda hauhaudi ye haidima. ** **6:14:** *Ye hetolo'uyoida:* Guiyau Yesu yona boita yo yona tolo'uyo unai ye hekitada meta tauda maudoina ye gilihai, nige yaluwa ye bom. ** **6:16:** *Se hemala kesega,* iyamo nige se tawasola. ** **7:1:** *Tabu waihiu gadosisina nuwadi ne unai:* Hedehededе ta tauhededena wa yodi nuwanuwatu meta tatao maudoidi, maitawasola o taumiyagologolowa, taba tabu se kabilau waihiu unai. Teina unai se laupwano.

2 Na yau ya hedede ede teina: Laulaubikibiki ye lakikalili, unai bena
waihiu kesega kesega ye bom mwanena yo loheya kesega kesega ye bom
mwanena.
3 Loheya bena tawasola unai mwanena waihiu tauna yona gadosisi ye gin-
auliwatanidi, yo hinage waihiu bena mwanena loheya tauna yona gadosisi
ye ginauliwatanidi.
4 Maitawasola waihiu tauna ne meta nige ye bom ye tanuwagai na tauna
ne meta tanuwagana ede mwanena, yo maitawasola loheya tauna ne meta
nige ye bom ye tanuwagai, na tauna ne meta tanuwagana ede mwanena.
5 Waihiu, tabu taum ku nuwahi'uyoi, yo loheya, tabu taum ku
nuwahi'uyoi. Na ena taba taumi labui kwa talam na bena yomi mahana kwa
mosei tapwalolo unai, kabo gonowana kwa miyasuwala huyakubwakubwa.
Mulina ne unai meta bena kwa laomakesega'uyo. Teina unai taumiu ta yodi
gadosisi udiyedi nige gonowana Satani ye nohoigomiu.
6 Miyasuwala huyakubwakubwa hedehededena ne meta unai talam ya
haiyawa na tabu ye hemala yomi laugagayo.
7 Yogu henuwa ede taba tamowai maudoina se miyagologolowa doha yau.
Iyamo tamowai kesega kesega meta ye bom yona kainauya Yaubada ye
mosei. Hesau yona kainauya ye tawasola, hinage hesau yona kainauya ye
miyagologolowa.

Sibasibauwa yo wabuwabu kadi hedehededе

8 Na teina meta sibasibauwa yo wabuwabu kadi hedehededе. Ye namwa
mo taba se miyagologolowa doha yau.
9 Na ena nige gonowana taudi ne se nuwahi'uyoidi, ye namwa mo taba se
tawasola, to unai kabo taba nige laulaubikibiki nuwadi ne ye laugilihaidi.

Inawase hedehededena

10 Teina ta hedehededе bayabayaona ya mosei maitawasola udiyedi, nige
ya bom ya hedehededе, na Guiyau yona hedehededе, ye wane, waihiu tabu
mwanena ye inawasei.
11 Ena mwanena ye laugabaei meta bena ye miyagologolowa, o se tolehe-
dudulaidi yo se lautoki na ye uyo mwanena unai. Na loheya hinage tabu
mwanena ye inawasei.

Maitawasola taukawamamohoi yo nige taukawamamohoi

12 Teina hedehededе ta hinage ya hedede kalimiuyena, nige Guiyau, na
yau ya hedede ya wane, Ena taukawamamohoi loheya hesau mwanena
meta iya nige taukawamamohoi, na waihiu ne ye henuwa bena maiyana se
miyakesega, meta loheya ne tabu waihiu ne ye ina'inawasei.
13 Hinage ena taukawamamohoi waihiuna hesau mwanena meta iya nige
taukawamamohoi, na loheya ye henuwa bena se miyakesega, meta waihiu
ne tabu loheya ne ye ina'inawasei.
14 Matawuwuna loheya iya nige taukawamamohoi meta mwanena yona
kawamamohoi ne debanaena Yaubada logulogunaena ye miya. Yo wai-
hiu iya nige taukawamamohoi meta mwanena yona kawamamohoi ne
debanaena Yaubada logulogunaena ye miya. Unai kabo Yaubada nige
gonowana ye kitaheyababadi, na yona kitahenamwa ede natumiyao ne
kalidiyena na Yaubada logulogunaena se miya.

15 Na ena loheya o waihiu iya nige taukawamamohoi ye hedede bena
mwanena ye laugabaei, meta gonowana kwa talamyei na ye lau. Teina
nuwanuwatu ta unai meta taukawamamohoi ne unai nige gudugudуna
hesau. Yaubada ye yoganeida bena nuwadaumwaliyena ta miya.

16 Na ena ku kabihekahini, kabo idohagi bena yom kata meta gonowana
mwanem ne ku woyaiyama mauli ye hai na nuwadaumwali unai kwa miya?

Yoda mauli kana kao hekadi nige bena ta buigaibuidi

17 Na kesega kesega, kam kao sahasahana Guiyau ye leyawako wa na
kabo Yaubada ye yoganeigo ne, bena unai ku miya. Teina ta meta yau yogu
hedehedede dubu maudoidi udiyedi.
18 Ena loheya hesau se hepelitomeyako na kabo Yaubada ye yoganei,
meta yona pelitome ne tabu ye uha'uhalaei. Yo kaiteya loheya sola nige ye
pelitome na Yaubada ye yoganei, meta tabu se hepehepelitome.
19 Matawuwuna tamowai ye pelitome o nige ye pelitome meta nige kaniy-
ona hesau. Na nuwanuwatu saesaekalilina ede Yaubada yona laugagayo
miyawatanina.
20 Tamowai kesega kesega miyamiya saha unai ku miya na kabo Yaubada
ye yoganeigo ne meta bena unai ku miya.
21 Ena kowa heyayai tauhaina na kabo Yaubada ye yoganeigo meta tabu
ku nuwapilipili. Na ena solasola hesau ye masalaha bena unai yom yailihai
ku hai, bena ku hai.
22 Matawuwuna kaiteya tamowai iya heyayai tauhaina huyana Guiyau ye
yoganei, meta iya yona yailihai tamowaina, yo hinage kaiteya tamowai iya
yaiyailihaina na Guiyau ye yoganei meta iya Keliso yona heyayai tauhaina.
23 Na komiu maisa lakilakina unai ye hemaisahaigomiuko, unai tabu kwa
hemala tamowai yodi heyayai tauhaidi na se tanuwagaigomiu.
24 Kagu kahao, kesega kesega beyabeyana kam kao sahasahana wa na
Yaubada ye yoganeigo, bena unai ku miya Yaubada matanaena.

Hasala nuwanuwasupudiyao

25 Hasahasalao meta nige kadi hedehedede hesau Yaubada ye leyama. Na
yogu nuwanuwatu mo ya hededehemasalaha, matawuwuna Guiyau yona
katekamkamna debanaena ede gonowana yau kwa sunumaegau.
26 Teina mayadai ta meta hewahewaiunu se masamasalaha, unai ya
nuwatui ye namwa mo taba mauli miyamiyana saha unai kwa miya ne bena
kwa miyamiyaei.
27 Ena mwanem pagapaganina meta tabu ku ina'inawasei, na ena nige ku
tawasola meta tabu tawasola nuwanuwatuna ku nuwanuwatui.
28 Na ena ku tawasola meta nige yababana hesau, yo ena hasala
nuwanuwasupuna ye tawasola meta hinage nige yababana hesau. Na ena
kaiteyadi se tawasola, kabo yodi mauli ne unai pilipili se hekalodi. Unai ede
teina ya hededehasahasaigomiu ta, na tabu kwa lulau pilipili ne udiyedi.
29 Kagu kahao, yogu hedehedede wa kaniyona ede teina: Huya ye kub-
wakaliliko. Unai, teina mayadai ta unai yo huya matada ne unai meta
maitawasola tabu se kitakalili yodi tawasola miyana mo unai,
30 yo kaiteya ye nuwadubu yona laulau bena doha nige ye nuwadubu, yo
kaiteya ye gwauyala yona laulau bena doha nige ye gwauyala, yo kaiteya
gogo hesau ye hemaisa yona laulau bena doha gogo ne nige ye kabihekahini.
31 Yo kaiteyadi tanoubu ta gogodiyao se hepahepaisowadi meta tabu
udiyedi se modekalili. Matawuwuna tanoubu ta kabo ye tauwadam.

Tawasola yo Yaubada yona paisowa

32 Yomi mauli miyadi maudoidi udiyedi ya henuwa bena taba tabu kwa
hepilipili'uyoigomiu. Kaiteya loheya nige ye tawasola meta gonowana yona
mauli ye talamyei Yaubada yona paisowa ginaulina yo henuwanamwana
unai.

33 Na loheya maitawasola meta kabo ye mode tanoubu ginaulidi maudoidi
udiyedi na ye kaipate bena mwanena nuwana ye henamwa.
34 Unai ginauli labui kabo udiyedi ye nuwanuwatu: Mwanena
henuwanamwana yo hinage Guiyau henuwanamwana. Na waihiu nige
tawatawasolana yo sine nuwanuwasupuna sola nige ye tawasola meta
tauna yo yaluwana ye mose'uyoi Yaubada unai na ye mode Yaubada yona
paisowa ginaulina unai. Na waihiu maitawasola meta kabo ye mode
tanoubu ta ginaulina maudoidi udiyedi yo kabo idohagi mwanena ye
henuwanamwa.
35 Yogu hedehedede ta udiyedi nige ya hekaiyawasigomiu na bena ya
saguigomiu kabo laulaududulaiyena kwa miya yo Yaubada yona paisowa
kwa ginauli ma nuwamiu maudoina.

Hewali yo hasala taba se tawasola o nige?

36 Na ena tamowai hesau ye nuwatulobai meta yona laulau nige se
dudulai waihiu se hededehepatu'usei wa unai, na ye henuwa bena waihiu
ne ye tawasolai matawuwuna tauna ne yona gadosisi nige gonowana ye
kabinuwahi,** meta ye namwa. Teina ta meta nige ba'aya, unai bena kwa
talamyeidi na se tawasola.
37 Na ena tamowai hesau ye nuwabayao, na nige tawasola lelehina ye
lelehi, yo gonowana tauna ne yona gadogadosisi ye kabinuwahidi, na yona
hineli ye ginauli bena tabu waihiu se hededehepatu'usei wa ye tawasolai,
meta saha ye ginauli ta hinage ye dudulai.
38 Unai, kaiteya ye tawasola meta ye namwa, na kaiteya nige ye tawasola
meta ye namwakalili.

Wabuwabu gonowana se tawasola'uyo?

39 Waihiu maitawasola bena ma mwanena se miya ye lau ee mwanena
ne ye boita. Na ena mwanena ne ye boita meta kabo gonowana ye
tawasola'uyo, na bena Guiyau taukawamamohoiyeina tamowaina hesau ye
tawasolai.
40 Na yau yogu kitahekasa unai meta ye namwa mo tabu ye tawatawa-
sola'uyo. Na Yaubada Yaluwana Tabuna yau hinage kaliguwai, unai yogu
hedehedede ta meta yona lauhekataena ya hededehemasalahadi.

8

Kai se kaitalasamyei koitau udiyedi gonowana ta kaidi e nige?

1 Na yogu kwa kulikulilaoma wa unai meta kai se kaitalasamyeidi koitau
udiyedi** henamaidi kwa henamaiyeigau. Kabina ta kata meta “kita mau-
doida nuwatulobaina kalidaena”.** Na sonoga ye henuwasaesaeda, iyamo
gadosisi meta ekalesiya tauhebayaona ede.
2 Kaiteya tamowai ye nuwatui bena ginauli maudoidi kabidi ye kata meta
sola nige ye sibasibakalili.
3 Na kaiteya tamowai Yaubada ye gadosisiyei meta Yaubada iya kabina ye
kata.

** **7:36:** *Tauna ne yona gadosisi nige gonowana ye kabinuwahi:* Kalina Giliki unai hedehedede ta kaniyona labui, na hesauna ede teina: *waihiu ne tawasola bolimaina ye dikwaiyako.* ** **8:1:** *Kai se kaitalasamyeidi koitau udiyedi* ne meta nige tausunuma maudoidi suisui bulumadi se hetabuyeidi koitau matadiyena, na kabo se kaikai. Huya hekadi yodi kaikaigogo se ginauli koitau ne yona numa tabuna unai o tamowai yodi numa udiyedi, na huya hekadi buluma ne hinage se lokunegabaei maketi unai. ** **8:1:** *Kita maudoida nuwatulobaina kalidaena* meta ekalesiya Kolinito unai taumiya wa yodi hedehedede hesau. Yodi hedehedede hekadi Paulo ye kulidi lausoisoi 4 unai.

4 Unai kai se kaitalasamyeidi koitau udiyedi meta doha teina. Kabina
ta kata, “Tanoubu ta unai meta koitau siya ginauligaibu”, yo hinage, “Nige
yaubada hesau na Yaubada kesega mo.”
5 Tanoubu ta yo galewa ne unai ginauli se bado tamowai se kataidi meta
siya yaubada yo guiyau, yo tamowai se taba'ohulau udiyedi.
6 Na iyamo kita taukawamamohoi kalidawai meta Yaubada kesega mo, iya
Tamada, yo iya ginauli maudoidi ta tauginaulidi, na kita meta iya hesabana.
Yo Guiyau ne meta kesega mo ede Yesu Keliso, na iya kalinawai ginauli
maudoidi ye ginaulidi yo iya kalinawai mauli ye leyama.
7 Na iyamo taukawamamohoi hauhaudi hekadi meta hedehedede ta
kaniyona nige kabina se kata, na koitau taba'ohuidi kabikabidiyao ne
udiyedi se manasakalili. Unai, ena kai doha teina se kai, kabo yodi
nuwanuwatu ne unai se wane, “Kai ta se kaitalasamyeiyako koitau
udiyedi.” Na yodi nuwanuwatu meta kai ne ye hebikidi, na unai se bom
se henuwapilipili'uyoidi, matawuwuna yodi nuwatulobai ne sola nige se
masalahakalili.
8 Na kai ne nige gonowana ye laeida Yaubada dedekanaena. Ena
nige ta kai meta nige gonowana ye tolehesuwalada, na ena ta kai, meta
nige gonowana ta nuwasaesae, matawuwuna Yaubada taba nige ye kita-
henamwakaliliyeida.
9 Iyamo bena kwa kitanamwanamwa yomi yailihai miyamiyana ta tabu
ye hemala kabakalabesibesi tausunuma hauhaudi ne udiyedi, siya yodi
nuwatulobai udiyedi se pahili.
10 Matawuwuna ena tamowai hesau yona nuwatulobai dobidobina ye
kitago koitau kabataba'ohuidi numana unai ku kaikai, meta ye hemala kam
kaha ne ku kabihekita na saha ku ginauliyako wa kabo ye ginauliwatani-
gaibui.
11 Kam kaha yona sunuma dobidobina ta, Keliso ye boitako iya hesabana,
na iyamo yom sonoga o kata ta debanaena kabo heyababa ye lobai.
12 Ena yomi laulau ta unai ba'aya kwa ginauli kami kahao udiyedi yo yodi
nuwanuwatu kwa hepilipilidi meta teina ta ye hemala yomi ba'aya Keliso
unai.
13 Unai, ena saha ya kai ta kagu kaha hesau ye hekalabesibesi, meta taba
nige suisui bulumana ya kai'uyoi. Teina unai kabo taba nige yona kababeku
ya ginauli.

9

Apostolo yodi dudulai

1 Ye masalahakalili meta yau yailihai tamowaina yo apostolo hesau. Yoda
Guiyau Yesu ya kitayako, yo yogu paisowa ta debanaena kwa laoma yomi
sunuma kwa tole iya unai.
2 Nuwana tamowai hekadi se nuwatui meta yau nige apostolo, na iyamo
ya hemala apostolo kalimiuwai. Matawuwuna komiu meta kabahemamo-
hoiyeigau ede yau Guiyau yona apostolo.
3 Ena tamowai yogu paisowa ta se hededeheyaheyababa meta yogu hed-
edehemasalaha ede teina:
4 Idohagi, waila yo kai unai yoma dudulai hesau bena kwa saguigau o
nige?
5 Yo hinage yoma dudulai gonowana taukawamamohoi waihiuna hesau
ka tawasolai na maiyamai ka lau doha apostolo hekadi yo Guiyau kana
kahao yo hinage Kipasi.

6 Unai nuwana yau yo Banaba hinage yoma dudulai ede taba yoma moni
paisowana ne ka hekaiyawasi na yomi sagu mo unai ka miyamiya!
7 *[Kabakita ede teina:]* Iyala tamowaina meta nige gonowana ye bom ye
hemaisa'uyoi. Yo nige tamowai hesau wine ye kumai na kaniyona nige ye
kai. Yo hinage mamoe taukitahetetena nige gonowana ye kitakitahetete mo
na miliki mamoe susuna unai se hai ne gonowana ye numa.

8 Yogu hedehedede ta meta nige tamowai yodi nuwanuwatugaibu, na
Yaubada yona laugagayo unai hedehedede kesekesegadi ta ye hedehed-
edeidi.
9 Matawuwuna Mose yona laugagayo unai ye kuliyako ye wane, “Ena
bulumakau witi kaniyona kabakabiyawasina unai ye paipaisowa meta tabu
kawana ne kwa sumasumagudui.”** *(Dutelonomi 25:4)* Na kwa nuwatui
meta Yaubada bulumakau mo hesabana ye nuwanuwatu?
10 Nigele! Na hedehedede ta meta kita kada hedehedede, yo kulikuli
tabuna ta se kuli kita hesabada, matawuwuna koya taupaisowaina yo witi
tauhekasana se paisowa na yodi nuwatu ede kabo witi ne kaniyona soina
tehana se hai ye hemala yodi paisowa maisana.

11 Huyana Guiyau wasana ka hededehemasalaha kalimiuyena meta doha
like ka kumai nuwamiu ne udiyedi. Hage idohagi, gonowana yoma paisowa
kaniyona kalimiuyena ka hai o nige? Kaniyona ne, siya ede tanoubu ta
gogodiyao.
12 Ena tamowai hekadi yodi dudulai bena kwa saguidi meta ye namwa
mo taba kwa sagukaliliyeigai.** Na iyamo nige huya hesau yoma dudu-
lai unai ka tolo na ka hedede bena kwa saguigai, na pilipili maudoidi
udiyedi ka hekalakasikasinigai na Keliso wasana namwanamwana ta tabu
hetataguduguduina hesau ka ginauli.

13 Kabina kwa kata meta kaiteyadi Numa Tabuna unai taupaisowa kadi
kai Numa Tabuna ne unai se haihai. Na hinage kaiteyadi kaitalasam
kabagabuna milana unai taupaisowa saha se kaitalasamyei ne tehana kabo
se hai.
14 Gonogonowana doha, Guiyau ye hedede meta kaiteyadi wasa
namwanamwana se laulauguguyaei bena hinage se saguidi wasa
namwanamwana ta debanaena.
15 Na iyamo teina kabikabi ta nige ya hepaisowadi. Na yau ya kulikuli ta
nige yogu nuwanuwatu bena saha hesau kwa ginauli na unai kwa saguigau.
Nuwagu yona kabanamwa ede ya paisowa na nige maisana hesau ya hai.
Ena unai ya hasali yo ya boita, iyamo taba nige tamowai hesau yogu
kabagwauyala ne ye hekaiyawasi.
16 Na huyana wasa namwanamwana ta ya lauguguyaei meta nige
gonowana ya hededetausae'uyoigau matawuwuna Yaubada ye lauheliligau
na ya lauguguya. Ahani mo yau, ena wasa namwanamwana ta nige ya
lauguguyaei kabo yababa ya lobai!

17 Ena ya bom yogu nuwatu unai ya talamyeigau na ya lauguguya, meta
maisana kabo ya hai. Na ena nige ya talamyeigau meta Yaubada yona
kaisunuwa yo paisowa polohena ye leyama wa bena ya ginauli.

** **9:9:** *Bulumakau witi kaniyona kabakabiyawasina unai ye paipaisowa:* Bulumakau witi ne se utu'utui yo kabakabiyawasi ginaulina se niuniuli, na unai witi kaniyona udiyedi dahidi se bekuhai. Ede witi kaniyona se kabiyawasi. ** **9:12:** *Ye namwa mo taba kwa sagukaliliyeigai:* Paulo ye hedede ede iya ma kana kahao yodi dudulai ede bena se sagukaliliyeidi, matawuwuna siya meta tamowai bagubagunadi wasa namwanamwana se bahei se laei Kolinito udiyedi.

18 Unai, yogu paisowa ta kainauyana ede saha? Kainauyana ede teina:
Nige ya tolo yogu dudulai wa unai, na wasa namwanamwana ta ya lau-
guguyaei meta ya lauguguyaei mo na nige unai ya kawamaisa.
19 Yau meta yailihai tamowaina yo nige tamowai hesau ye tanuwagaigau,
iyamo ya toledobiyeigau na ya hemala tamowai maudoidi yodi taupaisowa
na unai bena tamowai se bado ya laeidima Keliso unai.
20 Na yau ena Dius bodana udiyedi meta ya hemala doha Dius tamowaina
hesau,** na unai bena Dius tamowaidiyao ya laeidima Keliso unai. Na ena
Mose yona laugagayo logulogunaena taumiya bodadi udiyedi** meta yau ya
hemala doha Mose yona laugagayo logulogunaena taumiya hesau, na unai
bena kaiteyadi Mose yona laugagayo logulogunaena taumiya ne ya laeidima
Keliso unai. Na iyamo yau meta nige Mose yona laugagayo logulogunaena
taumiya.
21 Na ena ya lau dagela tamowaidiyao siya nige laugagayo logulogunaena
taumiya bodana udiyedi, meta yogu miyamiya doha dagela tamowaina
hesau, unai bena dagela tamowaidiyao ne ya laeidima Keliso unai. Iyamo
yau meta Yaubada yona laugagayo nige ya nuwaluluhiyei, na Keliso yona
laugagayo logulogunaena ya miya.
22 Na ena ya lau tamowai yodi sunuma basabasadi** udiyedi, kabo ya
miya doha tausunumabasabasa ne, na ya kaipate bena ya laeidima Keliso
unai. Miyamiya ta kabo ya miyaidi tamowai maudoidi udiyedi na unai ya
kaipate bena tamowai hekadi ya gilihaidi.
23 Yogu miyamiya doha teina ta meta wasa namwanamwana debanaena,
na unai bena tausunuma maudoidi maidaguwao kabo kainauyana ne ka
hai.
24 Kabina kwa katakalili meta heloikailakwa unai tauheloi maudoidi
se heloi na iyamo kesega mo kabo kainauya ne ye hai. Unai bena kwa
heloinamwanamwa na kabo kainauya ne kwa hai.
25 Taukaiheya maudoidi ena se lau se kaiheya meta bena se kita-
hetete'uyoidi yo yodi lubulubui laugagayodi maudoidi bena se hemuli-
watanidi. Se lubulubui na bena kabo kainauya** se hai, na kainauyana ne
nige gonowana ye miyahai. Na kita ta lubulubui meta kabo yoda nuwatu
ede taba kainauya miyamiyahaina ta hai.
26 Unai ede ya heloidudulai na nige doha tauheloi hesau ye heloi na yona
kabagehe nige kabina ye kata. Yo ya pwaiti meta nige doha tamowai hesau
ye pwaiti na nimana ye tutugaibuidi.
27 Ya kabinuwahi'uyoigau na taugu ta ye hemala yogu heyayai tauhaina,
madai ya lauguguya tamowai hekadiyo udiyedi na muliyena kabo Guiyau
ye tolehesuwalagau na taba nige kainauyana ne ya hai.

10

Tabu kwa laukwatakwata doha Isalaela huyana se kadau se lau Kanana

** **9:20:** *Ya hemala doha Dius tamowaina hesau:* Miyamiya Paulo ye hedehededeidi ta, siya ede kadi kaleko yo kadi kai yo yodi lauhe'a'a yo tapwalolo kabikabidi yo laulau hekadiyo doha. ** **9:20:** *Mose yona laugagayo logulogunaena taumiya:* Siya nuwana dagela tamowaidiyao na se nuwabuiko yo se kawamamohoi Yaubada unai na Mose yona laugagayo se kawakabiyeidi. ** **9:22:** *Tamowai yodi sunuma basabasadi:* Ena taba koitau kabataba'ohuidi numadi udiyedi kai se kaidi kabo yodi nuwatu meta mauli se lausapuliyako. Nuwanuwatu ta meta peina 8 unai ta hasili. ** **9:25:** *Kainauya* meta kalina Giliki unai Paulo ye kuli ede, *kolona. Kolona ne meta tauheloikailakwa ye baguna kabo kolona se kainauyaei, na kolona ne meta kaikaiwa ma lugudi se heihepo'opo'odi na nige gonowana ye bawa ye loha.*

hesabana

1 Kagu kahao, saha ye tubu Dius kada kulutubu udiyedi wa tabu kwa
nuwanuwaluluhiyei. Huyana Aikupito unai se pesahai meta siya maudoidi
Yaubada yalohi ye hemasalaha wa logulogunaena, yo maudoidi se dobi
gabwa wa ye taigali na tanona pitapitalina unai se kawasi.
2 Maudoidi yalohi yo gabwa wa udiyedi se babatiso na se hemala Mose
tauhemuhemuliwatanina.
3 Yo hinage Yaubada kai ye hemasalaha wa maudoidi se kai,
4 yo Yaubada numanuma ye moseidi wa maudoidi se numa, iya ede waila
weku unai ye didima wa. Na weku mamohoina wa maiyadi se sae yo se dobi,
iya ede Keliso.
5 Na iyamo tamowai se bado Yaubada nige nuwana se henamwa, unai se
boita na sinalediyao wa balabalagaibu wa unai se toletolegaibuidi.
6 Ginauli saha se tubuko ta meta se hemala yoda kabakita na unai kabo
nuwada tabu ta tolelaedi nuwanuwatu yabayababadi udiyedi doha siya
saha se ginaulidi ne.
7 Yo tabu koitau kwa taba'ohuidi doha hekadi se taba'ohu koitau udiyedi.
Doha kulikuli tabuna unai ye wane,
"Tamowai wa se tuli na se kaikai yo se numanuma, na kabo se tolo na
koitau tautaba'ohuidi yodi taba'ohu laulaudi yabayababadi se ginaulidi."
(Esodo 32:6)
8 Yo tabu laulau bikibikidi ta ginaginaulidi doha siya hekadi laulau bik-
ibikidi se ginaginaulidi wa na mayadai kesega unai meta badodi 23,000 se
mwaloi.**
9 Hinage tabu Keliso ta lautonogi doha siya hekadi meta Guiyau se lautonogi
na mwata se kalasidi ede se mwaloi.**
10 Yo tabu ta hetahetalapili, doha siya hekadi yodi hetalapili debanaena ede
Yaubada yona taukaiunu aneluna ye unuhemwaloidi.**
11 Laulau ta kalidiyena se tubu meta se hemala yoda kabakita. Na kulikuli
tabuna unai se kulidobiyedi meta se hemala kita kada hededehesibasiba,
na kita ede tanoubu ta yona huyagehe mayadaidiyao udiyedi taumiya
tamowaidi.
12 Unai, taba ku nuwatui meta ku tolobayaoko, bena ku kitanamwanamwa
tabu ku beku.
13 Noho kwa miyahekalodi ta meta hinage tamowai hekadi se miya-
hekalodiko. Na Yaubada nige gonowana ye nuwagabaeda. Taba nige noho
hesau ye talamyei na yomi bayao ne ye saedikwaidi. Ena noho kwa hekalo
meta iya kabo kabakaihale kedana ye hekitagomiu na yomi sunuma ne unai
kwa tolobayao.
14 Unai, kehaguwao, koitau taba'ohuidi bena kwa wasabugabaeidi.**
15 Yogu hedehededе ta meta tausunuma maudoimiu kami hedehededе, na
komiu meta tamowai sibasibadiyao. Unai bena yogu hedehededе ta kwa
bom kwa hekasadi na kwa nuwatulobaidi.
16 Ena ta laomagogoi Guiyau yona kaikaigogo unai, na waina keyakana
lautokina ta mosei Yaubada unai na maudoida ta numa, meta ta patulau
Keliso kwasinana unai. Yo pwalawa ta kihi na ta kai meta unai hinage ta
patulau Keliso tauna unai.

** **10:8:** Wasa wa ku hasili Numela 25:9unai. ** **10:9:** Wasa wa ku hasili Numela 21:1-9unai.
** **10:10:** Wasa wa ku hasili Numela 16:41-50unai. ** **10:14:** *Koitau taba'ohuidi bena kwa wasabugabaeidi:* Paulo ye hedede ede tabu se laulau koitau tautaba'ohu tamowaidiyao yodi kaikai-gogo udiyedi, matawuwuna ede ena se lau meta se hemasalaha'uyoidi ede siya kadi boda hesau.

17 Na Guiyau yona kaikaigogo pwalawana meta kesega, unai kita maudoida meta boda kesega, kaniyona ede pwalawa ne maudoida ta kaigogoi.
18 Hage, Isalaela tamowaidi kwa nuwatuidi. Kaiteyadi kaitalasam ne tupwana se kai, meta siya hinage se patulau kaitalasam kabagabuna milana** ne unai.
19 Yogu hedehedede ta kaniyona ede saha, kaitalasam se mosei koitau unai meta kaniyona o nige? Na koitau meta yona gigibwali o nige?
20 Nige! Na koitau tautaba'ohuidi ne yodi kaitalasam meta se kaitalasamyeidi demoni udiyedi na nige Yaubada unai. Nige ya henuwa bena taba komiu kwa patulau demoni udiyedi.
21 Nige gonowana Guiyau yona kaikaigogo keyakana unai kwa numa, yo hinage demoni yodi kaikaigogo keyakana unai kwa numa. Nige gonowana kwa patulau Guiyau yona hatahata unai kwa kaikai, yo hinage demoni yodi hatahata unai kwa kaikai.
22 Idohagi, bena Guiyau kwa hekouyalayala? Nuwana kwa bayaokalili na kabo iya?

Taukawamamohoi yona yailihai miyamiyana

23 Hekamiu kwa wane, “Miyamiya maudoidi kalimaiyena meta nige laugagayodi hesau.” Iyamo ya hededelaowa ede, laulau maudoidi ta nige gonowana udiyedi sagu ta lobaidi. Kwa wane, “Miyamiya maudoidi kalimaiyena meta nige laugagayodi hesau.” Iyamo yoda sunuma unai meta nige gonowana laulau maudoidi ta se hebayaoda.
24 Tabu komiu kwa bom yomi namwanamwa kwa nuwatui, na bena kami kahao yodi namwanamwa kwa nuwatuidi.
25 Suisui yaudi kabalokulokune unai se lokuneidi gonowana kwa hemaisadi na kwa kaidi, meta tabu yomi nuwanuwatuyena kwa wane, “Teina ta gonowana ya kai o nige?”
26 Matawuwuna ede, “kaiyaulina ta yo ginaulina maudoidi meta Guiyau iya yona.” *(Same 24:1)*
27 Ena tamowai hesau iya nige tausunuma na ye kaibwadaigomiu bena kwa lau maidamiu kwa kaikai, na kwa henuwa bena kwa lau, meta saha ye kabinonohai ne kwa haidi kwa kaidi, na tabu kwa henahenamaibuibui haedi kai ta se laolaoma.
28 Na ena taba tamowai hesau ye hededelaowa kalimiuyena ede, “Kai ta se kaitalasamyeidiko!”, meta tabu kwa kaikaidi, tauhededelaowa ne debanaena yo iya yona nuwatulobai debanaena.
29 Teina ta tamowai hesau ne yona nuwatulobai, nige kowa.
Taba ku wane, “Idohagi to tamowai hesau yona nuwatulobaiyena bena yogu yailihai miyamiyana ye hededegudugudui?
30 Ena taba kai ne lautokina ya lautoki Yaubada unai na ma gwaugwauyalagu kai ne ya kai, idohagi to kai ne debanaena bena se hededeheyaheyababagau?”
31 Unai ya hededelaowa ya wane, ena saha hesau ku kai, ku numa, o ku ginauli, meta bena ku ginauli Yaubada hedebasaeina hesabana.
32 Tabu tamowai hesau ku henuwapwanopwano, taba iya Dius o Giliki tamowaina, o Yaubada yona dubu tamowaina hesau,
33 doha yau hinage yogu kaipate ede bena taba yogu miya yo ginauli maudoidi ya ginaulidi ta udiyedi tamowai maudoidi ya henuwanamwadi. Kaniyona ede nige ya bom mo yogu namwanamwa ya nuwatui, na boda yodi namwanamwa ya ginauli, na unai kabo mauli se lobai.

** **10:18:** *Kaitalasam kabagabuna milana* meta heyaheyasoni, kaniyona ede *Yaubada.*

11

1 Yogu miyamiya ta kwa miyawatanidi, doha ede yau Keliso yona
miyamiya ya miyawatanidi ta.

Tatao yo sinesineo yodi laulau tapwalolo koigogona udiyedi

2 Ya kawanamwanamwaegomiu matawuwuna ede ginauli maudoidi
udiyedi kwa nuwanuwatuigau, yo hinage saha se hekatagau na
ya hekawalaeidiwa kalimiuyena wa kwa kabihekahinidi yo kwa
miyawatanidi.
3 Na ya henuwa bena kwa nuwatulobai meta loheloheyao yodi tauku-
lukulu ede Keliso, waihiu yona taukulukulu ede loheya, na Keliso yona
taukulukulu ede Yaubada.
4 Ena loheya hesau ye tapwalolo yo ye hededepeloweta na ma kulusuma-
sumana, meta ye hemasalaha ede yona taukulukulu Keliso meta nige heka-
sisina hesau kalinawai.
5 Na ena waihiu hesau ye tapwalolo yo ye hededepeloweta na kuluna ne
nige ye suma meta iya yona taukulukulu** nige ye hekasisiyei, kitakitana
gonogonowana ede doha waihiu ne kuluna meta yaliyalina.
6 Ena taba waihiu hesau kuluna nige ye suma meta kuluna ne taba se
yaligabaei. Na kuluyali ne waihiu kalinawai meta ye nuwamwadimwadine,
unai ye namwa mo taba kuluna ne ye suma.**
7 Loheya nige gonowana kuluna ye suma matawuwuna ede iya meta
Yaubada kana kao yo kabahededehenamwana, na waihiu meta loheya
kabahededehenamwana.
8 Matawuwuna loheya bagubagunana wa nige waihiu unai ye tubuma, na
Yaubada loheya yauna tupwana ye hai na waihiu ye ginauli.
9 Nige waihiu debanaena Yaubada loheya ye ginauli, na loheya debanaena
ede waihiu ye ginauli.
10 Tenem debanaena, waihiu bena kuluna ye suma na unai ye
hemasalaha'uyoi meta iya mwanena yona loina guninaena. Yo hinage

---

** **11:5:** *Iya yona taukulukulu:* Waihiu maitawasola udiyedi meta iya ede mwanena, na hasahasalao udiyedi, tamadi. ** **11:6:** *Ye namwa mo taba kuluna ne ye suma:* Leta ta unai meta Paulo nige ye kulihemasalahakaliliyei matawuwuna saha to sinesineo ye henuwadi bena kuludiyao se sumadi huyana se tapwalolo yo se hededepeloweta dubu koigogona udiyedi. Unai bena Paulo yona huya tamowaidiyao yodi laulau ta nuwatuidi. Kolinito unai sinesineo se bado siya meta yodi yaubada waihiu Apolodaiti yona taupaisowa. Apolodaiti meta tau yo sine taudiyao yodi gadogadosisi kabikabina maudoina yaubadana, na yona taupaisowa wa yodi taba'ohu kabikabina meta taudi se lokulokuneidi moni hesabana. Giliki yo Dius tamowaidi yodi kabikabi meta sinesineo maudoidi ne kulusumasumadi. Na Apolodaiti yona taupaisowa waiwaihiudi se bom mo kuludiyao meta nige sumadi. Nuwana dubu unai ekalesiya waiwaihiudi se nuwatulobai meta Yesu debanaena siya yailihai tamowaidi, nige laugagayo hesau guninaena se miya. Ede kulusuma laugagayona se hekaiyawasi. O nuwana udoi, na se nuwatulobai meta huyana Yaubada taba'ohuina unai bena tabu kuludi se sumasumadi, gonogonowana doha Apolodaiti yona taupaisowa wa. Na nige se nuwatulobai meta yodi tapwalolo yo yodi hededepeloweta ne nuwanuwatuna udoi, nige doha Apolodaiti taba'ohuina. O nuwana udoi, doha teina: Huyana se tapwalolo yo se hededepeloweta na kuludi nige se sumadi meta kabo tamowai se henuwapwanopwanodi, kabo se henahenamai yodi taba'ohu laulauna ta saha. Unai Paulo ye kuli ede sinesineo yodi huyatapwalolo yo hededepeloweta unai bena kuludiyao se sumadi.

gabemani yodi taukitasipwa** debadiyena bena ye kulusuma.
11 Na Guiyau yona nuwanuwatu unai meta waihiu nige ye bom ye
tubugaibu yo loheya nige ye bom ye tubugaibu.
12 Nuwanuwatuna ede, waihiu yona kabalaoma ede loheya, yo hinage
loheloheyao yodi kabatubuma ede waihiu, na ginauli maudoidi ta yodi
kabalaoma ede Yaubada.
13 Hage kwa nuwatuhekasa, taba waihiu kuluna nige ye suma na ye
tapwalolo Yaubada unai, kabo kwa kitahenamwa o nige?
14 Waihiu yo loheya kadi kao udiyedi gonowana nuwanuwatu maudoidi
ta kwa kitalobaidi. Taba loheya kuluna ye dau meta kitakitana kalinawai ne
ye taumwadimwadinekalili.
15 Na taba waihiu kuluna ye dau meta iya kana kao kabahenamwana,
matawuwuna ede kulu daudauna Yaubada ye mosei waihiu unai, meta
kulukuluna ne kana suma.
16 Kita yo Yaubada yona dubu maudoidi yoda kabikabi ta meta nige yona
udoi hesau, unai nige gonowana tamowai hesau teina nuwanuwatu ta unai
ye hededehaikabi.

Guiyau yona kaikaigogo kabikabina

17 Yogu hedehededе hekadi'uyo ta udiyedi meta nige gonowana ya hed-
edehetausaegomiu, kaniyona ede yomi laolaomagogoi ne udiyedi yomi
laulau se yababa, ede nige namwa hesau kwa lobai.
18 Saesaekalilina ede teina nuwatu ta: Ya lapuiyako meta yomi huyalao-
laomagogoi ne udiyedi kwa hinehineli'uyoigomiu. Na hedehededе ta yogu
lapuina unai meta nuwana mamohoi.
19 Ye namwa ede hinehineli ta ye tubu kalimiuyena, unai kabo ye
hemasalahagomiu meta kaiteyadi siya tausunumamamohoi yo kaiteyadi
nige.
20 Yomi laolaomagogoi ne udiyedi meta Guiyau yona kaikaigogo nige
nuwanuwatuna hesau kalimiuyena.
21 Matawuwuna ede taulagebaguna siya se bom kadi kai se kaidi na nige
gonowana kadi kahao se nayaidi yo maiyadiyao se kaikaigogoi. Debanaena
ede kami kahao hekadi meta se hasali na hekadi se numayauyaule.
22 Hage idohagi, nige yomi magai kabo udiyedi gonowana kwa kaikai
yo kwa numa? O idohagi, bena kwa hedede meta Yaubada yona dubu ne
nige kaniyona hesau, na deha tamowaidiyao kwa toledobidobiyeidi? Yomi
nuwatu bena kabo ya hatoegomiu? Nige gonowana!
23 Na Guiyau saha ye hekatagau meta hinage bena ya hekawayawa kalim-
iuyena. Yoda Guiyau Yesu kana walohaina boniyaina wa unai pwalawa ye
hai
24 na ye lautoki ye gehe ede ye kihi na ye wane, “Teina ta taugu, komiu
hesabamiu. Kabikabi ta bena kwa ginaginauli kabahenuhenuwaisinigau.”

** **11:10:** *Gabemani yodi taukitasipwa* meta kalina Giliki unai Paulo ye kuli, *angelosi*, iya ede *angel* kalina Dimdim unai yo *anelu*kalinadaena. Na kalina Giliki unai kaniyona bagubagunana meta tamowai o gabemani yodi hetamali tamowaidi o yodi tauhewasa. Na taukitasipwa gabemani se hetamalidi meta hinage se katai ede *angelosi*. Paulo yona huyaena sinesineo maitawasola hekadi mwanedi se kouyalayalaeidi matawuwuna se laulau waihiu hekadi udiyedi, na se laukwatakwataedi. Unai sinesineo ne se heboda'uyoidi na hesadi se tole *waihiu hauhaudi*. Yodi laukwatakwata wa kabakitana se ginauli meta kuludi nige se sumadi. Na gabemani yodi anelu o taukitasipwa se lohei haedi waihiu hauhauna hesau se lobai, kabo se hekamkamnadi. Na Paulo nige ye henuwa bena dubu se heyababa waihiu tausunuma yodi kabikabi debanaena, unai ye hineli taba tausunuma sinesineo maudoidi se kulusuma.

25 Kaikai gehena unai kabo hinage waina keyakana ye hai na ye
wane, “Waina keyakana ta meta yau kwasinagu. Teina ta meta ta-
lam hauhauna kabahemamohoiyeina. Kabikabi ta bena kwa ginagin-
auli, na waina keyakana ta yomi huyanumana unai meta ye hemala yau
kabahenuhenuwaisinigau.” 26 Teina unai, yomi huyakaikaigogoi udiyedi
pwalawa ta kwa kai yo waina keyakana ta kwa numa meta Guiyau yona
boita kwa hedehededehemasalaha ye lau ee kana sigana ye uyoma.
27 Unai, ena tamowai hesau pwalawa ta ye kai yo waina keyakana ta ye
numa na nige nuwanuwatu dudulaina unai, meta tamowaina ne Guiyau
tauna yo kwasinana ye kitakitadobidobiyei, ede unai kana gilu yo ye ba'aya.
28 Tenem debanaena ede kesega kesega bena ye bom ye kitasip-
wanamwanamwaei'uyoi na kabo pwalawa ta ye kai yo waina keyakana ta
ye numa.
29 Matawuwuna ede taba tamowai hesau ye kaigaibu yo ye numagaibu
na nige ye nuwatulobai meta teina ta Keliso tauna,** Yaubada kabo iya ye
hekamkamna, na kabahegiluna ede ye kai yo ye numa ne.
30 Tenem miyamiya ne debadiyena ede kwa bado meta kwa basabasa yo
kwa kasiyebwa, yo hekadiyo ede se boitako.
31 Na ena taba ta kitasipwanamwanamwae'uyoida meta nige gonowana
Yaubada ye hekamkamnada.
32 Na huyana Guiyau ye hekamkamnada meta ye hesibasibada, unai taba
nige tanoubu ta maiyadao ye heyababada.
33 Unai, kagu kahao, ena kwa laomagogoi kaikaigogoi hesabana meta bena
kami kahao kwa nayanayaidi.
34 Ena kwa hasalikalili meta bena yomi magaiyena kwa kaikai, unai kabo
nige gonowana kabahegilugomiu hesau ye masalaha yomi laomagogoi ne
unai.
Tenem iya ede, na yogu huyalaowa unai kabo nuwanuwatu hekadiyo ya
hedededi kalimiuwai.

12

Yaubada Yaluwana kainauya ye leyama

1 Na kagu kahao, Yaluwa Tabuna yona kainauya henamaina kwa
henamaiyeigau wa bena ya hededehemasalaha kalimiuwai.
2 Kabina kwa kata meta huyana komiu sola nige Yaubada kwa sunumaei,
unai tamowai se woyahesuwalagomiu na koitau nige kalinadi kwa
taba'ohuidi.
3 Unai bena ya hekatagomiu: Ena tamowai hesau Yaubada Yaluwana
yona gigibwaliyena ye hedehedede, meta nige gonowana Yesu ye hededе-
heyababa. Yo nige gonowana hesau ye wane, “Yesu iya Guiyau,” kana siga
ena Yaluwa Tabuna ede kalinawai.
4 Na Yaluwa yona kainauya kadi kao meta udoi'udoi, na yodi kabalaoma
ne kesega, iya ede Yaluwa Tabuna.
5 Dubu luwanaena paisowadi ne meta udoi'udoi, iyamo Guiyau kesega mo
yona ta paipaisowa.
6 Na Yaubada yona paisowa kalidawai kadi kao udoi'udoi, iyamo Yaubada
kesega ne ye hebayaoda na paisowa ne ta ginaulidi.
7 Na Yaluwa Tabuna yona kainauya ye haidima kesega kesega kalidawai
meta bena ekalesiya bodadi kabasaguidi.

** **11:29:** *Nige ye nuwatulobai meta teina ta Keliso tauna:* Hedehedede ta kalina Giliki unai kaniyona helabuina, iya ede, *Ekalesiya bodana nige ye nuwatui.*

8 Yaluwa Tabuna yona kainauya ye mosei tamowai hesau unai meta
sibasiba hedehedededi, yo Yaluwa Tabuna kesegana ta hinage tamowai
hesauna unai meta hededesonoga kainauyana ye mosei,
9 na tamowai hesauna unai meta sunuma kainauyana, yo hesauna unai
meta kabikabihenamwanamwa kainauyana.
10 Yaluwa Tabuna kesegana ta hinage tamowai hesau unai meta laulau
gigigigibwalidi kabaginaulidi gigibwalina ye mosei, na hesau unai meta
hededepeloweta kainauyana, yo tamowai hesau unai meta gonowana
yaluwa yababana yo yaluwa namwanamwana yodi paipaisowa ye ki-
talobaidi. Hinage hesau yona kainauya meta gonowana kalina Yaluwa ye
mosei unai ye hedehededе, yo hinage hesau yona kainauya meta kalina
Yaluwa ye ledima wa ye hededehemasalahadi.
11 Teina kainauya maudoidi ta meta Yaluwa kesekesegana ta yona
paipaisowa, na yona kaisunuwayena na kainauya ne ye moseidi tamowai
kesega kesega udiyedi.

Keliso tauna kesega na yauna se bado

12 Keliso tauna, iya ede yona dubu, meta kana kao gonogonowana doha
tamowai tauna maudoudoina. Tamowai tauna meta kesega, iyamo tauna ne
yau udoi'udoi udiyedi Yaubada ye ginauli ede ye hemala tamowai kesega.
13 Hinage doha, kita maudoida meta Yaluwa kesega ta unai se hebabati-
soida, ede ta hemala boda kesega. Kita hekada meta Dius yo hekada meta
dagela tamowaidi yo hekada meta heyayai tauhaidi, hekada hinage yailihai
tamowaidiyao, na kita maudoida meta Yaluwa kesegana ta kalidawai.
14 Yo tamowai yauna ne meta se badokalili na nige yau kesega mo.
15 Taba kae ye wane, “Yau nige nima, unai yau meta nige tauda ta
yauna hesau.” Na iyamo nige gonowana tauda ta unai ye bom ye tolehe-
suwala'uyoi.
16 Yo taba beya ye wane, “Yau nige mata, unai yau meta nige tauda
ta yauna hesau.” Na iyamo nige gonowana tauda ta unai ye bom ye
tolehesuwala'uyoi.
17 Ena tauda ta yauna maudoina ne meta mata, kabo haedi kabalapulapui
ede? Yo ena tauda ta yauna maudoina ne beya, meta kabo haedi pane yoda
kabapanelobaidi ede?
18 Na iyamo Yaubada tauda ta ye ginauli meta yauda ta ye tolehekа-
hekasadi, na yau kesega kesega yona kabamiya ye nuwatui meta unai ye
tole.
19 Ena taba yau maudoidi ta siya yau kesega meta tauda ta kana kao kabo
yona namwa doha saha?
20 Mamohoi, tamowai yauna ne se bado, na iyamo tauna ne kesega mo.
21 Na nige gonowana mata ye hededelau nima unai ye wane, “Nige ya
henuwago”, yo kulukulu nige gonowana ye hededelau kae unai ye wane,
“Nige ya henuwago.”
22 Na tauda ta yauna hekadi meta se basabasa yo se gagilikalili na iyamo
tauda ta ye henuwakaliliyeidi.
23 Yo hinage yauda hekadi nige ta kitahenamwadi meta ta hekasisiyeidi
yo ta kitahetetenamwanamwaeidi. Na yauda hekadi wadawadamdi meta
ta sumanamwanamwaeidi.
24 Na yauda hekana masamasalahadi na nige ta modekalili bena ta
sumadi. Iyamo Yaubada tauda ta ye ginauli na yauda ta ye tolegogoidi na yau
gagilidi nige ta kitahenamwa'useidi wa meta Yaubada ye hekasisikaliliyeidi.
25 Unai bena tabu hinehineli ye masalaha tauda ta unai, na yau maudoidi
ne bena se haikitakitahetete'uyoidi.

26 Ena tauda yauna kesega ye kamkamna meta yau maudoina ne se kamkamna. Na ena tauda ta yauna hesau se hekasisinamwanamwaei meta tauda ta yauna maudoidi ne se gwauyalagogoi.

27 Na komiu maudoimiu ta meta Keliso tauna, na kesega kesega meta Keliso tauna tupwanao.

28 Ekalesiya bodana luwadiyena meta Yaubada yona tamowai ye toledi. Bagubagunana meta apostolo, helabuina ede peloweta, hehaiyonana meta taulauhekata, na kabo laulau gigigigibwalidi tauginaulidi yo hinage siya kaiteyadi kabikabihenamwanamwa kainauyana kalidiyena, siya kaiteyadi gonowana tamowai se saguidi, yo dubu kitahetetena kainauyana tauhaina, yo hinage Yaluwa kalina ye ledima udiyedi tauhedehedede.

29 Na idohagi, bena maudoidi ta siya apostolo, o maudoidi ta peloweta, o maudoidi ta taulauhekata, o maudoidi ta laulau gigigigibwalidi tauginaulidi?

30 Maudoidi ta kabikabihenamwanamwa kainauyana kalidiyena, o maudoidi ta kalina Yaluwa ye ledima udiyedi se hedehedede? O bena maudoidi ta kalina Yaluwa ye ledima taulapulobaidi yo tauhededehemasalahadi? Nige!

31 Na taba Yaluwa yona kainauya saesaedi kwa henuwakaliliyeidi bena kwa haidi.**

Gadosisi ye saekalili

Teina kabo laulau namwanamwakalilina hesau ya hededehemasalaha kalimiuyena.

13

1 Ena taba tamowai kalinadi udoi'udoi yo anelu kalinadi udiyedi ya hedehedede na nige tamowai ya gadosisiyeidi, meta kagu kao ede doha pate se koi na ye dagudagugugaibu, o doha taukaiheya yodi kabakaiheya peleidena** se koi na dagugugaibuna mo ye laki.

2 Ena hededepeloweta kainauyana ede kaliguyena yo gonowana nuwanuwatu saesaedi yo sonoga maudoidi ya nuwatulobaidi, yo ena yogu sunuma meta ye lakikalili unai gonowana kuduli ya hededehesigi, na nige tamowai ya gadosisiyeidi meta nige kaniyogu.

3 Ena taba yogu gogo maudoidi ya kainauyaidi taudehadeha udiyedi yo hinage taba ya talamyeigau kaiwa kalakalasina unai se gabugau *[bena yogu kabahededesaesae]*, na nige tamowai ya gadosisiyeidi, meta nige gonowana namwanamwa hesau ya hai.

4 Gadosisi meta nayatautaubiga yo kabinamwa. Gadosisi meta nige kaikalomagigili, nige hededetausae'uyoi yo nige nuwasaesae.

5 Gadosisi meta nige yona laulau se yababa, nige nuwatu'uyoi, nige tautausi'olologaibu yo tamowai yababa se ginauli kalinawai meta nige ye nuwatuhekahinidi.

6 Gadosisi meta nige ye nuwanamwa yababa udiyedi, na ye gwauyala miyamiya yo hedehedede mamohoidiyao udiyedi.

7 Iya polohe maudoidi gonowana ye baheidi, yo ye sunumatahitahi, yo ye nayatautaubiga, yo pilipili udoi'udoi udiyedi ye hekalakasikasini.

** **12:31:** Yaluwa yona kainauya saesaedi meta Paulo ye hetala peina 14:1unai. ** **13:1:** *Kabakaiheya peleidena* meta kana kao doha peleide po'opo'odi aeyani unai se ginaulidi. Taukaiheyamiusiki yodi huyakaiheya unai kabo peleide labui se haidi na se koikoihedagugudi.

8 Gadosisi nige gonowana ye gehe, na taba hededepeloweta kalimwai,
kabo ye gehe. Yo taba kalina Yaluwa ye leyawa unai ku hedehededе, kabo
hinage ye gehe. Yo taba sonoga kalimwai, meta hinage kabo ye gehe.
9 Matawuwuna yoda sonoga wa tupwadi mo, yo yoda hededepeloweta wa
nige se masalahakalili.
10 Na huyana Yaubada ginauli namwanamwakalilidi kabo ye hemasala-
hadi meta ginauli nige se namwakalili ta ye tolehesuwaladi.
11 Huyana ma wawayagu meta yogu hedehededе yo yogu gadogadosisi
yo yogu nuwanuwatu meta doha wawaya. Na huyana ya laoma ya ta-
mowailakilaki meta yogu miyamiya yo yogu nuwanuwatu doha wawaya wa
ya tolehesuwaladi.
12 Teina mahana ta unai ginauli maudoidi yoda kitadi meta doha galasi
gaugauna unai tautauda ta kitakita, na muliyena kabo matadaena ta ki-
tanamwanamwaeidi. Mahana ta unai ginauli tupwadiyao mo kabidi ta kata,
na muliyena kabo ginauli maudoidi kabidi ta katahegehedi, doha Yaubada
kabida ye katako wa.
13 Teina ginauli haiyona ta kabo se miyahai: sunuma, nayatautaubiga, yo
gadosisi. Na saesaekalilina ede gadosisi.

14

Hededepeloweta yo kalina Yaluwa ye haidima

1 Bena gadosisi miyamiyadi kwa haidi se hemala yomi miyamiya sae-
saedi. Yo hinage Yaluwa yona kainauya taba kwa henuwakaliliyeidi, na
saesaekalilina taba kwa hai ede hededepeloweta kainauyana.
2 Matawuwuna kaiteya tamowai kalina Yaluwa ye mosei ne unai ye hede-
hededе meta nige ye hedehededelau tamowai udiyedi na Yaubada unai.
Yona hedehededе ta nige gonowana tamowai se nuwatulobaidi, na Yaluwa
Tabuna yona gigibwaliyena ede Yaluwa yona hedehededе wadawadamdi ye
hedededi.
3 Iyamo kaiteyadi tauhededepeloweta meta yodi hedehededе ne udiyedi
tamowai yodi sunuma se hededehebayaodi, se hededehesibasibadi yo hi-
nage nuwadiyao se hededehetaludi.
4 Kaiteya tamowai kalina Yaluwa ye mosei unai ye hedehededе meta ye
bom mo yona sunuma ye hebayao'uyoi, na kaiteya tamowai ye hededе-
peloweta meta ekalesiya bodana yodi sunuma ye hededehebayaodi.
5 Ya henuwa bena maudoimiu kalina Yaluwa ye lediwa udiyedi kwa
hedehededе, iyamo ya henuwakalili meta bena kwa hededepeloweta. Na
tauhededepeloweta meta ye saekalili na kabo kalina Yaluwa ye ledima
udiyedi tauhedehededе ne. Iyamo gonowana kalina Yaluwa ye mosei ne
unai ye hedehededе, ena yona hedehededе ne ye hededehemasalahadi na
udiyedi kabo ekalesiya bodana yodi sunuma udiyedi ye hebayaodi.
6 Unai kagu kahao, ena ya laowa kalimiuwai na kalina Yaluwa ye leyama
wa unai ya hedehededе meta yona namwanamwa saha kabo kwa hai? Na
ena hededehemasalaha o hesibasiba o hededepeloweta o hededehasahasa
guguyadi ya hedededi kalimiuwai, kabo unai gonowana sagu kwa lobai.
7 Gonogonowana doha ginauli nige yahuyahuwadiyao doha higo yo hapu
yo wana kabakaiheyaidi hekadiyo. Ena dagugudi ne nige ye masalaha meta
kabo idohagi bena wana saha se kaikaiheyai ne tamowai se lapulobai?
8 Yo hinage, ena bwagigi daguguna nige ye laki yo ye masalaha meta
kaiteya kabo ye kabinonoha iyala hesabana?
9 Unai gonogonowana doha komiu, ena yomi hedehededе nige kwa hed-
edehemasalahanamwanamwaeidi kalinamiu ne udiyedi meta kabo idohagi

na tamowai yomi hedehededе ta se nuwatulobaidi? Yomi hedehededе ta kabo kwa hededegaibuidi mo.
10 Tanoubu ta unai kalina se badokalili, na nige hesau bena nige kaniyona.
11 Na ena tamowai hesau yona hedehededе kaniyodi nige ya nuwatulobaidi meta ya hemala laolaoma kalinawai yo iya ye hemala laolaoma kaliguyena.
12 Unai gonogonowana doha komiu. Kwa henuwakalili bena Yaluwa yona kainauya kwa haidi, unai taba kwa kaibwada Yaubada unai na dubu kabasaguidi kainauyadi ye haidiwa na hepaisowadi udiyedi bena kwa namwakalili.
13 Unai, ena kaiteya kalina Yaluwa ye mosei wa unai ye hedehededе, bena ye tapwalolo na saha ye hedededi wa taba ye hededehemasalahadi.
14 Matawuwuna ede, taba ya tapwalolo kalina Yaluwa ye leyama wa unai meta yaluwagu ta ye tapwalolo, na nuwagu ta nige yona paisowa hesau.
15 Kabo saha ya ginauli? Bena ya tapwalolo yaluwagu ta unai kalina Yaluwa Tabuna ye leyama wa unai, yo hinage nuwagu ta unai ya tapwalolo yau kalinagu unai. Gonogonowana doha, huya hekadi kalina Yaluwa Tabuna ye haiyama wa unai ya wana yaluwagu ta unai, yo huya hekadi kabo hinage nuwagu ta unai ya wana tamowai kalinadi udiyedi.
16 Taba yaluwam unai Yaubada ku hedehedebasaei kalina Yaluwa Tabuna ye haiyawa wa unai, meta idohagi kabo tamowai hekadiyo siya kainauya ne nige tauhaina se nuwatulobai na maidamwao Yaubada kwa hedebasaei? Idohagi kabo se saguigo Yaubada laulautokiyeina ta unai, ena taba saha ku hedehededeidi ne meta nige se nuwatulobaidi?
17 Yom laulautoki ne nuwana ye namwakalili, na iyamo nige gonowana sagu ye masalaha tamowai maiyamwao ne udiyedi.
18 Ya lautoki Yaubada unai meta yau kalina Yaluwa ye haidima wa udiyedi ya hedehededekalili na kabo maudoimiu ne.
19 Iyamo ekalesiya bodana luwadiyena ya henuwa bena hedehededе haligigi masamasalahadi udiyedi tamowai ya hededehasahasaidi na kabo kalina Yaluwa ye leyama ne unai hedehededе badona ten tausani ya hedehededeidi.
20 Kagu kahao, nuwanuwatu ta yomi nuwatulobaidi udiyedi komiu tabu doha wawayao. Yababa ginaulidi udiyedi komiu taba doha wawayao labahauhaudi, na yomi nuwanuwatu ne udiyedi bena doha tamowai lakilakidiyao.
21 Kulikuli hesau laugagayo bukana unai meta,
“Guiyau ye wane, ‘Kalina udoidiyao udiyedi yo laolaoma tamowaidiyao kalinadiyena kabo ya hededelau tamowai ta udiyedi, iyamo nige gonowana se lapulapulaoma kaliguwai.’” *(Aisaiya 28:11-12)*
22 Unai Yaluwa kalina ye moseidi wa meta hekihekinoi** nige taukawamamohoi hesabadi, na Yesu taukawamamohoiyeina udiyedi meta nige. Na hededepeloweta meta Yesu taukawamamohoiyena hesabadi, na kaiteyadi Yesu nige se kawamamohoiyei meta nige.
23 Unai, ena ekalesiya bodana se laomagogoi na maudoimiu ne kalina Yaluwa ye haidiwa wa udiyedi kwa hedehededе, na luwamiu ne unai nige taukawamamohoi yo tamowai hekadiyo siya laulau ta nige kabina taukata, kabo se hedede ede kami kao meta doha yauyaule.
24 Na ena maudoimiu kwa hedehededepeloweta na nige taukawamamohoi o laulau ta nige kabina taukata tamowaina hesau ye lulaowa luwamiuyena,

** **14:22:** *Hekihekinoi* ne meta Yaubada yona hekamkamna hekihekinoina. Kaniyona ede, ena Yaubada kalinana nige ta lapulobaidi, meta nige gonowana ta nuwabui, na ta lau hekamkamna hesabana.

meta kabo yomi hedehededе wa udiyedi ye nuwamasalaha yo kabo yona ba'aya ye kitalobai.
25 Na yona lapulapui ne unai meta kabo yona nuwanuwatu wadawadamdi ne se masalaha na ye tulibono yo ye taba'ohu Yaubada unai na ye hededehemasalaha ye wane, “Mamohoi, Yaubada ede luwamiuyena!”

Idohagi kabo Yaluwa yona kainauya ta hepaisowadi tapwalolo unai

26 Kagu kahao, saha ya hedehededе wa nuwamasalahadi ede teina: Ena kwa laomagogoi, hesau kabo ye wana, hesau kabo ye lauhekata, hesau kabo nuwatu wadawadamdi Yaubada ye moseidi wa ye hededehemasalahadi, hesau kabo Yaluwa kalina ye mosei wa unai ye hedehededе, na hesau kabo yona hedehededе wa kaniyodi ye hededehemahemasalahadi. Na ginauli maudoidi kwa ginaulidi ne meta bena ekalesiya bodana kabahebayaodi.
27 Ena tamowai hekadi se henuwa bena kalina Yaluwa ye moseidi ne udiyedi se hedehededе meta bena tamowai labui o haiyona, na bena kesegakesega yona huyahedehededе, na tamowai hesau meta bena hedehededе ne ye hededeyaiyaili.
28 Ena dubu ne unai nige tauhededeyaiyaili, ye namwa mo taba Yaluwa kalina ye moseidi udiyedi tauhedehededе ne se mwanou na yodi kabatuliyena bena se hedehededenogowai se bom kalidiyena yo Yaubada unai.
29 Tauhededepeloweta meta bena yodi labui o yodi haiyona se hededepeloweta, na hekadiyo ne meta bena yodi hedehededе ne se nuwatuhekasanamwanamwaeidi.
30 Na ena Yaubada nuwatu hesau ye hemasalaha taututuli tamowaina** hesau unai meta bena tauhedehededе bagubagunana ne ye kaiyawasi.
31 Unai bena kesegakesega yona huya ye hededepeloweta, na unai gonowana kabo maudoimiu hededehesibasiba yo hededehebayao kwa haidi.
32 Na tauhededepeloweta ne meta gonowana se bom yaluwadi ne se kabihekahini na yodi huyahedehededе huyana se nayai.
33 Matawuwuna Yaubada meta iya nige hegwadapilesi Yaubadana. Iya meta nuwadaumwali Yaubadana.
Ya henuwa taba Yaubada yona tamowai dubu maudoidi udiyedi yodi laulau ne kwa miyawatanidi
34 na sinesineo meta bena se mwanou dubu koigogodi udiyedi na tabu se gegagega.** Na bena se hekasisi, doha laugagayo saha ye hededeyako wa.
35 Ena nuwanuwatu hesau henamaina bena se henamai, meta bena se bom yodi numaena mwanediyao se henamaiyeidi, matawuwuna sinesineo dubu udiyedi se hedehededе meta kitakitana ne nige ye namwa.
36 Hage idohagi, yomi nuwatu bena Yaubada kalinana ta kalimiuyena ye tubuma, o ye lage komiu kwa bom mo kalimiuyena? Nige!
37 Ena taba tamowai hesau ye nuwatui meta bena iya peloweta o Yaluwa Tabuna yona kainauya tauhaidi hesau, meta bena ye hemamohoiyei ede saha ya kulikulidi ta meta Guiyau yona hedehededе bayabayaodi.

** **14:30:** *Taututuli tamowaina:* Siya ede taulapulapui. Tauhededepeloweta wa se tolo na se hededе. ** **14:34:** *Sinesineo ... bena se mwanou dubu koigogodi udiyedi:* Hedehededе ta kaniyona nige ye masalahakalili. Tausonoga hekadi se wane sinesineo tabu se gegagega na unai se hededegudugudu, doha ka kulihemasalaha wa. Hekadiyo se wane sinesineo tabu tauhededepeloweta se nuwatuhekasadi, na hekadiyo se wane tabu huya hesau se hedehededе dubu luwanaena. Yoma kulihemasalahana ne matawuwuna ede Paulo yona hedehededehasahasaidi lausoisoi 35 unai ye kuli, tabu koigogo unai se henahenamai, na bena yodi numa udiyedi mwanediyao se henamaiyeidi.

38 Ena taba hedehededе ta ye tolehesuwaladi meta Yaubada kabo hinage
iya ye tolehesuwala.
39 Unai kagu kahao, bena kwa henuwakalili taba kwa hedededepeloweta,
na kalina Yaluwa ye lediwa ne udiyedi tauhedehededе ne tabu kwa heka-
hekaiyawasidi.
40 Na ginauli maudoidi ne bena kwa ginaulidi kabikabi mamohoidi yo
dudulaidiyao udiyedi.

15

Wasa namwanamwana nuwanuwatuna saesaena ede Keliso yona tolo'uyo

1 Kagu kahao, wasa namwanamwana ya lauguguyaeiyako kalimiuyena
wa, iya ede kwa haiyako yo unai kwa tolobayao wa, ya henuwa bena unai
ya henuwaisinigomiu.
2 Teina wasa namwanamwana ta iya taugilihaigomiu, ena wasa ya lau-
guguyaei wa unai kwa sunumatahitahi. Ena nige, meta kabo yomi kawa-
mamohoi ne nige kaniyona.
3 Matawuwuna wasa saha ya haidi wa meta ya hedededehekawadiko kalim-
iuyena, na teina meta hedehededе saesaedi: Keliso ye boita yoda yababa
hesabadi, doha kulikuli tabudi udiyedi se kulinonohaiyako wa.
4 Ye boita na kabo se tole bwayabwayaena, na mayadai hehaiyonana unai
Yaubada ye hetolo'uyoi, doha kulikuli tabudi udiyedi se kulinonohaiyako
wa.
5 Ede ye taumasalaha Kipasi** unai na kabo ye taumasalaha'uyo
saudoudoi-labui wa udiyedi.
6 Na huya hesau unai kabo hinage ye taumasalaha kada kahao badodi
paihandele (500) yo hagahagana udiyedi. Teina tamowaidi ta meta se bado
sola se miyamiya, na hekadi meta se boitako.
7 Na kabo ye taumasalaha Yamesi unai, na kabo ye taumasalaha'uyo
apostolo maudoidi wa udiyedi.
8 Na gehegehena meta hinage ye taumasalaha yau kaliguyena, na yau
meta doha wawaya sola nige yona huyalabasi mahanana dudulaina ye
lagema na se labasi.**
9 Kaniyona ede apostolo maudoidi luwadiyena yau meta ya mulitakalili.
Nige ya namwa taba kwa hedede ede yau apostolo hesau, matawuwuna yau
meta Yaubada yona dubu ya kabihenahenayaikaliliyeidi.
10 Na Yaubada yona kabinamwa debanaena ede ya laoma teina kao ta
unai, na yona kabinamwa kaliguyena meta nige ye gabaegaibuidi, na ya
paisowabayaokalili na kabo kagu kahao hekadiyo ne. Na nige yau, na
Yaubada yona kabinamwa kaliguyena wa debanaena.
11 Unai siya yo yau yoma lauguguya ne meta nige yona udoi hesau, na wasa
saha ka laulauguguyaei wa meta kwa kawamamohoiyeiyako.

Tauboiboita yodi tolo'uyo

12 Yoma lauguguya wa udiyedi ka wane, Keliso meta tauboiboita
luwadiyena Yaubada ye hetolo'uyoiyako. Na idohagi to hekamiyao kwa
hedede bena tauboiboita taba nige se tolo'uyo?

** **15:5:** *Kipasi* meta Petelo hesana kalina Alamaiki unai, kaniyodi gonogonowadi, iya ede weku.

** **15:8:** *Yau meta doha wawaya sola nige yona huyalabasi mahanana dudulaina ye lagema na se labasi:* Beyabeyana Paulo ekalesiya ye hewaiunudi. Na iyamo Yesu ye taumasalaha iya unai na ye labasi'uyoi na ye hetolo yona apostolo (Apostolo 9). Paulo kabina ye katakalili meta nige yona dudulai saha hesau na Yesu ye gilihai na apostolo paisowana ye mosei iya unai, gonogonowana doha wawaya lelehiyena se labasi meta nige gonowana ye mauli.

13 Na ena taba tauboiboita nige gonowana se tolo'uyo, hinage Keliso meta
nige gonowana ye tolo'uyo.
14 Taba Keliso nige ye tolo'uyo meta kabo yoma lauguguya yo yomi
sunuma ne nige kaniyodi.
15 Nige tenem mo ye bom na hinage se lobai ede bena kai Yaubada
wasalupolupona tauhedehededehemasalahana, matawuwuna ede
Yaubada ka hededehemasalaha meta iya Keliso tauboiboita udiyedi ye
hetolo'uyoiyako. Ena taba tauboiboita nige gonowana se tolo'uyo meta
kabo Keliso yona tolo'uyo wasana ne nige mamohoina.
16 Matawuwuna, ena taba tauboiboita nige gonowana se tolo'uyo meta
Keliso hinage nige gonowana ye tolo'uyo.
17 Na taba ena Yaubada Keliso nige ye hetolo'uyoi meta yomi sunuma ne
kabo nige kaniyona, yo komiu meta kabo sola yababa unai ma miyamiu,
18 yo hinage kabo siya kaiteyadi Keliso unai tausunuma na se boitako meta
se taukwadalelekaliliko.
19 Taba yoda mauli tanoubu ta unai mo hesabana na yoda midi ta tole
Keliso unai, kabo tamowai maudoidi luwadiyena meta kita ta katekamkam-
nakalili.

20 Na mamohoikalili Keliso meta boita unai ye tolo'uyoko. Tauboiboita
maudoidi luwadiyena ye hemala taubagunaidi, yo iya meta doha koya kaidi
kaniyona bagubagunana.
21 Tamowai kesega unai na boita ye laoma kaiyaulina ta unai, unai
tauboiboita yodi tolo'uyo meta hinage tamowai kesega unai ye laoma.
22 Adama debanawai ede maudoida ta boita, na Keliso debanawai ede
maudoida ta mauli.
23 Na iyamo tolo'uyo ta meta ma huyadiyao. Keliso meta Yaubada yona
kelikeli kaniyona bagubagunana, na yona huya'uyoma unai kabo yona
tamowai maudoidi hinage se tolo'uyo.
24 Na huyagehena kabo ye laoma, na unai Keliso kabo tauloina maudoidi
yo gigibwali yo dudulai maudoidi ye hetatagwaligwalidi na yona basileiya
kabo ye mosehekawalaei Tamana Yaubada unai.
25 Matawuwuna ede Keliso bena ye loina ye lau ee kana siga kana waiunu
maudoidi ye utukalakalateidi.
26 Waiunu gehegehena kabo ye hekaiyawasikalikaliliyei ede boita.
27 Na ginauli maudoidi meta Yaubada ye tolediko kaena guninaena. Na
kulikuli tabuna ye wane,
"Ginauli maudoidi ede ye tolediko yona gigibwali guninaena." *(Same 8:6)*.
Hedehedede ta unai ye masalahakalili meta nige ye wane, Yaubada hinage,
matawuwuna ede Yaubada meta ginauli maudoidi ye toledi Keliso yona
gigibwali guninaena.
28 Huyana Yaubada ginauli maudoidi ye laeidima Keliso yona loina gun-
inaena, kabo natuna ne ye laoma na Yaubada yona loina guninaena ye
miya. Na kabo Yaubada, iya ede gigibwali ye mosei Natuna unai na ye tole
ginauli maudoidi tanuwagadi wa, iya ye bom ye saekalili ginauli maudoidi
kewadiyena yo teha maudoina udiyedi.

29 Ena taba tauboiboita nige gonowana se tolo'uyo, na hesabadi kwa
babatiso ne meta kaniyona ede saha? Taba Yaubada nige gonowana
tauboiboita ye hetolo'uyoidi, idohagi to tauboita ne hesabadi tamowai se

hebabatisoidi?**
30 Yo hinage, matawuwuna saha to mayadai badobado udiyedi ma kagu
kahao yoma mauli ka talamgabaeidi?
31 Mayadai badobado meta boita ya hekahekalo. Yogu hedehedede ta
meta mamohoina, doha hinage ya gwauyala debamiuyena, matawuwuna
ede yoda Guiyau Yesu Keliso saha ye ginauli yomi mauli udiyedi wa.
32 Ena taba kaiyaulina ta nuwanuwatuna mo debanaena na Epeso unai
tamowai hekadiyo kadi kao doha suisui kaikaikalasidi maiyaguwao ka haik-
awayagala meta kabo namwanamwa saha unai ya lobai? Ena taba tauboi-
boita nige gonowana se tolo'uyo, meta ye namwa mo tamowai hekadiyo
maiyadao ta hedede ta wane, “Nige bayaona kabo ta boita. Unai kwa laoma,
ta kaikai yo ta numanuma.”
33 Tabu se lupohaigomiu matawuwuna ede yoda labini yababana kabo
yoda nuwanuwatu namwanamwadi ye heyababadi.
34 Saha ya hedede ta meta yomi kabamwadine: Hekamiu nige Yaubada
kabina kwa kata. Taba yomi nuwanuwatu se dudulai'uyo, yo taba yababa
ginaulidi kwa hekaiyawasidi!

Tautolo'uyo taudiyao

35 Na tamowai hesau kabo ye henamai ye wane, “Idohagi kabo tauboiboita
ne Yaubada ye hetolo'uyoidi? Taudi kadi kao kabo doha saha?”
36 Yomi henamai ne taki ye yababa! Saha kwa kumai meta taba nige
hauhauna ye kini kana sigana ena tumana ne ye pwasa.
37 Huyana witi o kai hesau tumana likena kwa kumai meta taba nige kana
kao gonogonowana doha kai ne kinikini lakilakina kana kao, na saha kwa
kumai ede tuma gaibuna.
38 Na tuma ne kana kao sahasahana unai kabo ye kinima ne meta Yaubada
yona nuwatuhekasa unai na ye moseidi tuma ne kesegakesega udiyedi.
39 Hinage tamowai yo suisui maudoidi kadi kao meta nige gonogonowadi.
Tamowai kadi kao udoi, suisui kadi kao udoi, manuwa kadi kao udoi, yo
yama hinage kadi kao udoi.
40 Na nige tanoubu ta ginaulidiyao se bom mo na hinage yada gin-
aulidiyao. Tanoubu ginaulidiyao yodi didiga meta udoi, yo yada gin-
aulidiyao yodi didiga ne udoi.
41 Mahana yona didiga meta kao udoi, na waikena yona didiga ne kao
udoi, yo kipwala yodi didiga kadi kao udoi. Na kesega kesega kadi kao meta
udoi'udoi.
42 Tauboiboita yodi tolo'uyo ne meta gonogonowana doha saha ya hed-
edediko wa. Tamowai tauna se tole bwayabwayaena meta kabo ye pwasa,
na Yaubada saha kabo ye hetolo'uyoi ne meta nige gonowana ye pwasa.
43 Tauda ta se tole'useidi ne meta kadi kao nige se namwa, na Yaubada ye
hetolo'uyoida ne meta ma didigada. Tauda ta se toledi meta basabasadi, na
se tolo'uyo meta ma gigibwalidi.
44 Tauda tanoubu ta yona meta kabo se tole, na ye tolo'uyo meta yaluwa
yona. Ena tanoubu ta unai na tauda, hinage yaluyaluwa unai meta tauda.
45 Doha se kuliyako, tamowai bagubagunana, Adama, “ye hemala ta-
mowai maumaulina” *(Genese 2:7)*. Na Adama gehegehena wa ede Keliso,
iya meta yaluwa, na iya mauli tauhaihaiyamana ede.

** **15:29:** *Tauboita ... hesabadi tamowai se hebabatisoidi:* Kolinito tamowaidiyao yodi nuwanuwatu meta se babatiso tauboiboita hesabadi na kabo unai tauboiboita ne mauli nige kana siga se lobai. Yodi kabikabi ta unai se hemasalaha'uyoidi ede se kawamamohoi meta tauboiboita kabo se tolo'uyo. Yodi laulau ta Paulo ye hedede ede yodi kabakita tolo'uyo yona teha unai, iyamo nige ye kawanamwanamwaei, yo nige teha hesau unai ye hedede'uyoi.

46 Unai ta kita ede yaluwa nige ye bagunama, na buluma ye bagunama.
Yaluwa tamowaina wa meta ye mulitama.
47 Tamowai bagubagunana wa Yaubada ye ginauli meta bwatano unai, na
helabuina ne meta galewa ne unai ye laoma.
48 Tanoubu ta tamowaina maudoida tauda kadi kao meta gonogonowana
doha tamowai bagubagunana bwatano unai Yaubada ye ginauli wa. Na
galewa tamowaidiyao taudi kadi kao ne hinage doha tamowai galewa ne
unai ye dobima wa.
49 Doha ede kita, kada kao ta meta doha tanoubu ta tamowaina bagubagu-
nana wa, na huya hesau kabo hinage kada kao gonogonowana doha galewa
tamowaina wa.
50 Kehaguwao, yogu hedehedede ta kaniyona ede teina: Buluma unai
tauda ta nige gonowana se mwalaesae Yaubada yona basileiya unai, yo
ginauli kabo se taukwadalele ta meta nige gonowana yodi tupwa ginauli
miyamiyahaidi ne udiyedi.
51 Kwa lapulaoma kaliguwai, kabo nuwanuwatu saesaena hesau ya hed-
edehemasalaha kalimiuyena: Taba nige maudoida ta boita, na kabo mau-
doida Yaubada ye buida
52 mahanakubwakubwa unai, doha mata laugoduna. Na huya gehege-
hena ne unai teina ta kabo ye tubu, iya ede bwagigi gehegehena kabo se
yuhi. Kaniyona ede bwagigi kabo se yuhi, na daguguna ne unai tauboiboita
kabo se tolo'uyo na taudi hauhaudi nige gonowana se pwasa meta kabo se
haidi, yo kita taumiyamiya ta Yaubada kabo ye buida na tauda ta kabo ye
hehauhaudi.
53 Matawuwuna ede tauda kabo ye pwasa ta bena ye bui kabo taba nige
gonowana ye pwasa, na tauda kabo ye boita ta bena ye bui kabo taba nige
gonowana ye boita.
54 Na huyana teina ginauli maudoidi ta se tubu meta kabo kulikuli tabuna
yona hedehedede hesau ye laoma ye masalaha, ye wane,
"Yaubada boita ye saedikwaiyako." *(Aisaiya 25:8)*
55 Yo hinage ye wane,
"Boita, kamwasa saha unai bena ku saedikwaigai? Na haedi yom kaba-
hekamkamnagai ede?" *(Hoseya 13:14)*
56 Boita yona gigibwali ede yoda laulau yababadi, siya doha gwaligwali ye
hekamkamnada, na yababa ne yona bayao meta laugagayo unai ye laoma.**
57 Na Yaubada ta lautokiyei! Iya ye hebayaoda na yoda Guiyau Yesu Keliso
debanaena ede gonowana boita ta saedikwai.
58 Unai kagu kahao, bena kwa tolobayao na tabu kwa sigisigi! Yaubada
yona paisowa taba bena kwa ginauli ma nuwakohihaimiu. Na bena kabina
kwa kata meta Guiyau hesanaena yomi paisowa maudoidi ne nige kwa
gabagaibuidi.

16

Monitole Yaubada yona tamowai hesabadi

1 Na yomi henamai bena idohagi kabo Yelusalema unai ekalesiya yodi
moni yomi tanotanoina wa** meta ya hedede ede taba teha Galatiya unai

** **15:56:** *Yababa ... yona bayao meta laugagayo unai ye laoma:* Loma 7:8unai Paulo ye hededehe-masalaha meta yababa kabakitalobaina ede laugagayo, na ba'aya laugagayo ye hai na ye lupoida na henuhenuwa yabayababadi udoi'udoi ye hemasalahadi kalidawai. ** **16:1:** *Moni yomi tanotanoina:* Yodi monitano wa kaniyona ede Yelusalema unai hasahasali lakilakina se hekalo na moni ne unai bena ekalesiya se saguidi.

kabikabi saha ya hekatadiko wa kwa hemuliwatani.
2 Unai taba sabati maudoidi mayadaidi bagubagunadi udiyedi bena ke-
segakesega moni lakina saha ye lobai ne unai tupwana ye toletolehesuwala
ye bom yona numaena. Na tabu moni tanoina hesabana kwa nayanayaigau.
3 Na yogu lagewa ne unai kabo tamowai kwa kaisunuwai'useidi wa kaba-
hemamohoiyeidi pepwana ya kulidi na ya moseidi, na kabo yomi kainauya
ne se baheidi na ta hetamalidi se lau Yelusalema.
4 Na ena taba kwa nuwatui meta ye namwa, kabo maidaguwao ka lau.

Paulo yo Timoti yodi kadau

5 Yogu nuwatu bena kabo ya lau Masedoniya na menai kabo ya laowa
kalimiuyena.
6 Na nuwana kabo metai yau maidamiu ta miya huyana ye katuloha, o
kabo huyagwagwama nawalaidi maudoidi ne metai ta miyai, na kabo kwa
hetamaligau ya lau haedi yogu kabalau ne unai.
7 Na teina huya ta nige ya henuwa bena ya laowa kalimiuyena mahana
kubwakubwa mo na ya laugabaeigomiu, na ya henuwa taba yau maidamiu
ta miya huyana ye katuloha, ena taba Guiyau yona talam.
8 Na yau meta sola kabo Epeso unai ya miyamiya ye lau ee Pentekosi
mayadaina,
9 matawuwuna ede paisowa ma gigibwalina kamwasana meta ye
tasokema kaliguwai. Iyamo inai meta tauhewaiunugau se bado.
10 Ena Timoti ye laowa kalimiuwai meta bena kwa kitalau unai kabo
taba nige saha hesau ye matausei. Matawuwuna iya hinage Guiyau yona
taupaisowa, gonogonowana ede doha yau.
11 Unai tamowai tabu iya se kitakitadobidobiyei. Na yona huyadalahai
mayadaina ne unai taba kwa sagui na nuwadaumwaliyena ye uyoma
kaliguwai. Matawuwuna ya nayanayakalili bena taba maiyanao taukadau
ne ya kitadi.
12 Na kada kaha Apolosa meta ya hededelau unai bena taba kami kahao
taulaoma wa maidanao se laowa, iyamo nige ye henuwa. Na ena taba yona
solasola ye lobai, kabo ye laowa.

Hededehesibasiba

13 Bena kwa kitanamwanamwa. Sunuma ta unai kwa tolobayao. Bena
nuwamiu se bayao! Bena kwa bayao!
14 Na ginauli maudoidi kwa ginaulidi ne meta bena gadosisiyena.
15 Kagu kahao, kabina kwa kata meta Setepanasi yo yona numa ta-
mowaidiyao siya taunuwabui bagubagunadi teha Akaiya unai, na siya ma
nuwakohihaidi na Yaubada yona tamowai udiyedi se haihaisagusagu.
16 Ya kaibwadaigomiu meta tamowai doha teina, yo tamowai hekadiyao,
siya paisowa ta unai taupatulau yo taupaisowabayao, meta bena kwa
kawakabiyeidi.
17 Huyana Setepanasi yo Potunatasi yo Akaikasi se laoma se kitagau na se
labinigau meta ya gwauyalakalili. Kaniyona ede ginauli saha udiyedi nige
gonowana kwa saguigau wa meta udiyedi se saguigau.
18 Siya meta nuwagu se hebayao doha komiu hinage se hebayaogomiu.
Tamowai doha teina taba ta hekasisiyeidi.

Lautoki

19 Ekalesiya bodadiyao teha Eisiya unai yodi lautoki se hetamaliyawa
kalimiuwai, yo hinage Akuila yo Pilisila yo yodi numaena ekalesiya bodana
taulaolaomagogoi meta se lautokiyeigomiu Guiyau hesanaena.

20 Kada kahao maudoidi inai meta hinage yodi lautoki se hetamalidiwa kalimiuyena. Bena gadosisi mamohoina unai** kwa hailaulautokiyeigomiu.
21 *Yau Paulo lautoki ta meta ya bom nimaguyena ya kuliyawa.*
22 *Taba tamowai hesau Guiyau nige ye gadosisiyei meta hededeheyababa kabo iya kalinaena. Malanata!* **
23 *Ya tapwalolo taba Guiyau Yesu yona kabinamwa ye miya kalimiuyena.*
24 *Yogu gadosisi ye laowa Yesu Keliso tausunumaeina maudoimiu kalimiuyena. Mamohoi.*

** **16:20:** *Gadosisi mamohoina unai:* Paulo ye kuli, *sumta tabuna unai,* na sumta meta ekalesiya yodi gadosisi hekihekinoina. ** **16:22:** *Malanata* meta kalina Alamaiki, na kaniyona ede, "*Oo Guiyau, ku laumwamwayauma.*"

2 Kolinito
Paulo yona leta helabuina ye lau ekalesiya Kolinito unai taumiya udiyedi
Buka ta hededehemasalahana

Teina leta ta apostolo Paulo ye kuli, bolimaina 55 AD, huyana iya teha Masedoniya unai. Teina meta yona leta hehasina (4) ye lau Kolinito. Paulo yona leta helabuina wa (1 Kolinito) ye kuli na mulinaena ye lau ye kitadi, na huyana wa unai meta ma nuwapilipilidi (2 Kolinito 13:2). Ede nige ye miya huyalohaloha na ye uyo Epeso. Kabo yona leta hehaiyonana ye kuli kalidiyena (2 Kolinito 7:8 unai ye katai), iyamo leta wa nige Buka Tabuna unai se kuli. Leta wa unai Paulo ekalesiya Kolinito udiyedi wa ye hededehesibadi bena yodi laulau yabayababadi se hekaiyawasidi, unai leta ne hesana se tole “Nuwadubu letana”. Taitasi leta wa ye bahelaei Kolinito. Se hasili ede nuwadi se buidi. Leta wa unai Paulo hinage ye hedede bena kabo ye kaitaumanaidi (2 Kolinito 1:15-16), iyamo leta wa ye hetamali na mulina ne unai yona nuwatu ye ginauli'uyoi na ye lau teha Masedoniya unai bena Taitasi ye hailobai (2 Kolinito 2:12-13). Na huyana Kolinito wasadi namwanamwana ye lapui Taitasi unai, kabo yodi leta hehasina ye kuli, iya ede teina leta ta, 2 Kolinito.

Teina leta ta unai Paulo yona kabahedehededede lakilakidi haiyona:

(1) Paulo yona koitalaliu yo yona kadau kaniyodi ye hededehemasalaha (2 Kolinito 1:12—2:13 yo 7:5-16).
(2) Ye hekatadi taba monitole Yelusalema udiyedi ekalesiya dehadehadi hesabadi wa se laei se hegehe (2 Kolinito 8:1—9:15).
(3) Ye hededehemasalaha matawuwuna saha to iya apostolo mamohoina na taulauhekata hekadiyo Kolinito unai wa, siya taulauhekata lupolupodi (2 Kolinito 2:14—7:4 yo 10:1—13:14). Hedehededе ne luwanawai hinage ye hededehemasalaha idohagi na yoda basabasa unai Yaubada yona paisowa ta ginauli na Yaubada ye paisowabayao (2 Kolinito 12:7-10).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Paulo yona lautoki Yaubada unai *1:1-11*
- Paulo ye hededehemasalaha matawuwuna saha to yona nuwatu ye bui na leta hehaiyonana wa ye kuli *1:12—2:13*
- Paulo yona apostolo paisowana *2:14—7:1*
- Taitasi Kolinito unai wasadi namwanamwana ye mosei Paulo *7:2-16*
- Monitole ekalesiya Yelusalema hesabadi *8:1—9:15*
- Paulo ye hededehemasalaha'uyoi meta iya apostolo mamohoina *10:1—13:10*
- Lautoki *13:11-14*

Lautoki

1 Yau Paulo, maidagu kada kaha Timoti leta ta ka kuli. Yau meta Yaubada
yona nuwatuyena ye yoganeigau na ya hemala Yesu Keliso yona apostolo.
Na Timoti ye saguigau na leta ta ka kuli ye laowa Yaubada yona dubu
Kolinito unai kalimiuyena yo teha Akaiya unai Yaubada yona tamowai
maudoidi kalidiyena.
2 Tamada Yaubada yo yoda Guiyau Yesu Keliso taba yodi kabinamwa yo
yodi nuwadaumwali se toledi kalimiuyena.

Paulo ye lautoki Yaubada unai

3 Hedebasae ye sae Yaubada unai, iya yoda Guiyau Yesu Keliso Tamana,
iya Tama katekatekamkamnana yo henuwabiga maudoidi Yaubadana.
4 Yoma pilipili maudoidi udiyedi iya tauhenuwabigagai na Yaubada unai
henuwabiga ta ka hai ede gonowana tamowai hekadi yodi pilipili udiyedi ka
henuwabigadi.
5 Matawuwuna ede, Keliso hesabana kama hekamkamna se laki, unai
Yaubada kalinawai kabahenuwabigagai ka haidi ne meta hinage se
lakikalili.
6 Ena nuwakamkamna ka hekalodi meta komiu henuwabigagomiu yo
yomi mauli gilihaidi hesabana. Na ena henuwabiga ka lobaidi, meta komiu
henuwabigagomiu hesabana, ede kalimiuyena nuwatalu ye hemasalaha na
hekamkamna kesekesegadi ka hekalodi wa udiyedi kwa tolotahitahi na kwa
kamkamnasaguigai.
7 Na nuwanuwatumiu unai meta nuwamaiyao se bayao matawuwuna ede
kabina ka kata meta hekamkamna ka hekalodi ta udiyedi komiu hinage kwa
kamkamnasaguigai, unai hinage henuwabiga ka lobaidi wa meta komiu
hinage kabo kwa lobaidi.

8 Kama kahao, ka henuwa bena taba ka hekatagomiu meta teha Eisiya
unai kamkamna lakilakidi ka hekalodi, na udiyedi yoma bayao wa nige
gonowadi taba bena ka hekalakasikasinigai, unai yoma nuwanuwatu ede
bena kabo ka mwaloi.
9 Mamohoikalili, nuwamai ta udiyedi meta kamnana ka lapui ede boita ka
hanahanawui. Na saha se tubu kalimaiyena ta udiyedi meta bena taba nige
ka bom ka midiyeigai, na taba yoma midi mo ka tole Yaubada unai, iya ede
tauboiboita tauhetolo'uyoidi.
10 Iya hinage yababa yo boita luwadiyedi ye gilihaigai. Unai nuwamai ka
toledi iya kalinawai na huya maudoina kabo ye giligilihaigai.
11 Na komiu yomi tapwalolo ne udiyedi kwa saguigai ede debamaiyena
kabo tamowai se bado se lautoki Yaubada unai, matawuwuna ede boda yodi
tapwalolo debadiyena na kabinamwa ye leyama kalimaiyena.

Paulo yona hekasa ye buidi wa ye hededehemasalahadi

12 Unai yoma gwauyala lakilakina ede teina: Yoma nuwatulobai ye hed-
edehemasalaha meta yoma miyamiya kaiyaulina ta unai yo komiu yo kai
yoda kawakeha ne udiyedi meta yoma miya ne se a'a yo ka miyaidi ma
nuwamamohoimai. Teina ta Yaubada unai se laoma. Ginauli ka ginaulidi
ta meta nige kaiyaulina ta sibasibana unai na Yaubada iya yona kabinamwa
unai ka ginauliwatanidi.
13 Teina unai ede yogu kulikuli wa udiyedi yogu nuwanuwatu maudoidi
ya kulihemasalahadi na nige nuwatu hesau ya tolewadam.
14 Musamusana kabimai kwa katako, na yogu henuwa ede taba kabimai
kwa katanamwanamwakalili na Guiyau Yesu yona mayadai unai kabo
kwa hededetausaeigai, gonogonowana doha kai hinage kabo ka hededе-
tausaeigomiu.
15 *[Huyana yogu hineli ya ginauli bena ya laowa meta]* nuwagu ye bayao
bena maudoimiu kwa kitahenamwagau. Unai yogu hekasa ya ginauli
bena ma labui ya kaitaumanaigomiu, unai kabo kaliguwai ma labui yogu
hededehaisagusagu kwa hai.
16 Yogu hekasa wa meta yogu lau Masedoniya ne unai kabo
ya kaitaumanaigomiu na yogu uyoma ne unai kabo hinage ya
kaitaumana'uyoigomiu, na metai kabo komiu kwa hetamaligau ya lau
Yudeya.

17 Huyana yogu hekasa ta ya ginauli meta idohagi, ya ginauligaibui? O nuwana kaiyaulina ta kabikabina unai ede yogu hekasa ya ginaulibui'uyoidi, ede unai gonowana ya wane, “Aa, kabo ya ginauli!” Yo hinage ya wane, “Nige, taba nige!”
18 Iyamo mamohoikalili: Yaubada yona hedehedede meta nige ye buibuidi. Unai yoma hedehedede kalimiuyena wa nige bena kaniyona ede “Aa” yo “nige”.
19 Yau, Siluwanusi** yo Timoti Yaubada Natuna Yesu Keliso wasana ka lauguguyaei kalimiuyena, na iya meta nige bena “Aa!” yo “Nige!”, na Yesu Keliso kalinawai huya maudoina ne meta “Aa!” mo ye bom.
20 Kaniyona ede Yaubada hededehesunuma badodi hisa ye ginaulidiko wa, maudoidi ne Yesu Keliso kalinawai meta “Aa!” Na iya debanaena ta wane, “Mamohoi!”, na hededetausae ye sae Yaubada unai.
21 Na komiu yo kai tauhetolohebayaoda Keliso unai ede Yaubada. Iya ye kaisunuwaida
22 na yona tanuwaga dedelina ye tole kalidawai, yo Yaluwana ye tole nuwada ne udiyedi, iya ede kabahemamohoi meta ginauli hekadiyo ede sola kabo se laoma.
23 Ya yogasae Yaubada unai bena yogu hedehedede ta ye hemamohoiyei na matawuwuna saha to nige ya uyowa Kolinito. Yogu miyasuwala wa kaniyona ede nige ya henuwa bena yomi laupwano debanaena na ya hekamkamnagomiu.
24 Yau nige ya henuwa ya laowa na yomi laugagayo bayabayaodi ya ginaulidi. Na yogu henuwa ede taba komiu yo kai ta paisowagogoi yomi gwauyala hesabana, matawuwuna ede sunuma debanaena na kwa tolobayao.

2

1 Unai yogu nuwatuhekasa ya ginauli ede taba nige ya uyowa ya kaitaumana'uyoigomiu kaniyona ede nige ya henuwa bena taba nuwamiyao ya hekamkamna'uyoidi.
2 Matawuwuna taba nuwamiyao ya heyababadi meta kaiteya kabo ye hegwauyalagau, na tauhegwauyalagau wa meta siya ede nuwadiyao ya heyababadiko.
3 Debanaena ede lahinaidi leta ya kuli ye laowa kalimiuwai na ena ya laowa meta siya kaiteyadi bena kabo se hegwauyalagau ne taba nige se henuwayababagau. Na ya sunumaeigomiu bena yogu gwauyala ne unai ta gwauyalakesega.
4 Yogu huyakulikulilaowa unai meta ma nuwayababagu yo ma nuwakamkamnakaliligu yo hinage ma nuwadoudougu, nige unai bena kabo nuwamiyao ya heyababadi na bena unai kabo gadosisimiu kaliguwai ta yona laki ne kabina kwa kata.

Yababa wa tauginaulina bena se tolehedudulai

5 Ena tamowai hesau kabanuwayababa laulauna ye ginauli meta yau nige ya bom ye henuwayababagau na komiu ye henuwayababakaliliyeigomiu. Hedehedede ta nige unai ya tolokalili. Yogu hedehedede ede nige maudoimiu nuwamiyao se yababa na hisa mo se nuwayababa.
6 Na tamowai ne kabatolehedudulaina saha na luwamiuyena boda katubadona se talamyei na kwa ginauli unai wa, temeta ne ye launamwanamwaei.

** **1:19:** *Siluwanusi* meta Sailasi hesana Loma kalinadi Latini unai.

7 Unai yona yababa kwa nuwatugabaeidi na nuwana kwa hededehetalu, to kabo taba nige nuwanuwatugaibu hekadiyo nuwana se heyababakaliliyei.
8 Unai ya kaibwadakaliliyeigomiu taba yomi gadosisi unai kwa hekitalobai meta iya kwa gadosisiyei.
9 Yogu kulikulilaowa kalimiuwai wa nuwatuna hesau ede ya henuwa bena ya kita meta gonowana kabalaukitagomiu ta udiyedi kabo kwa bayabayao yo ginauli maudoidi udiyedi kwa kawakabi o nige.
10 Ena tamowai hesau yona yababa kwa nuwatugabaeidi meta yau hinage ya nuwatugabaeidi, na saha ya nuwatugabaeidi, o ena ginauli saha hesau bena taba nuwatugabaeidi, meta komiu hesabamiu ya nuwatugabaeidiko Keliso matanaena.
11 Teina unai kabo taba nige Satani yona solasola ta mosei na unai ye lupohaida matawuwuna ede yona nuwatu wadawadamdi meta kabidi ta katako.

Paulo iya talam hauhauna taupaisowaina

12 Huyana ya lau Tolowasi bena Keliso wasana namwanamwana ya lauguguyaei meta ya lobai ede Guiyau yogu keda ye sokeyako hesabagu.
13 Iyamo menai meta nige nuwadaumwali hesau kaliguyena, matawuwuna ede kagu kaha Taitasi nige ya lobai. Ede *[ekalesiya Tolowasi unai wa]* ya laukaiyoniyeidi na ya lau Masedoniya.
14 Na Yaubada ka lautokiyei. Keliso meta kana waiunu ye saedikwaidiko, na huya maudoina iya yona bayaoyena Yaubada ye woyaigai ka laulau. Kalimaiyena ede Keliso sonogana panena namwanamwana na ye kawalau teha maudoina kalidiwai.
15 Kaniyona ede Yaubada kalinawai meta kai ka hemala Keliso yona pane namwanamwana ye lau tamowai maudoidi luwadiyena, siya kaiteyadi kabihemauli se lobaiyako yo hinage kaiteyadi se laulau boita hesabana.
16 Ye lau hesau kalinawai na pane ye panelobai ede boita panena, na ye lau hesau kalinawai na pane ye panelobai ede mauli kabahaina panena namwanamwana. Na kaiteya kabo teina paisowa ta gonogonowana?
17 Na kai nige Yaubada wasana ta ka taunumayei yoma namwanamwa hesabadi, doha tamowai hekadiyao yodi laulau. Kai meta Yaubada yona hetamali tamowaidi, unai ede Keliso yona gigibwaliyena yo Yaubada matanaena ka hedehededе. Yoma hedehededе ne se dudulai.

3

1 Hage idohagi, bena ka hetubu'uyo na ka bom ka hededehesae'uyoigai kalimiuyena? Nige! O bena doha tamowai hekadiyao yodi laulau ne, ede taba kabahededehesaegai pepwana kulikulina ka baheidi na ka laowa kalimiuyena o ka kaibwadaigomiu na yomai kwa kulidi? Nigekalikalili!
2 Na komiu meta kai nuwamai ta udiyedi doha yoma pepwa kulikulidi ede, na tamowai maudoidi se hasilidiko ede kabidi se kata.
3 Na komiu meta yoma paisowa ta kaniyona ede, unai tamowai kwa hekitadi meta komiu pepwa kulikulina Keliso unai ye laoma, nige inikiyena ye kuli, na Yaubada maumaulina Yaluwana unai, nige kabakulikuli wekuna unai ye kuli na tamowai nuwadi udiyedi ye kulidi.
4 Nuwatu maudoidi ta udiyedi meta ka nuwabayao Keliso debanaena Yaubada matanaena.
5 Yoma nuwabayao ta kaniyona ede nige bena ka bom yoma sonoga, na Yaubada ye hesonogagai na ka paisowanamwanamwa.
6 Iya ye hesibasibagai na ka hemala talam hauhauna yona taupaisowa. Nige talam kulikulina beyabeyana wa, na talam Yaluwa unai ye laoma,

matawuwuna talam kulikulina beyabeyana meta tamowai ye heboitadi, na talam Yaluwa unai ye laoma meta mauli ye mosei tamowai udiyedi.

Talam hauhauna yona didiga saesaena

7 Laugagayo hekasadi beyabeyadi weku tabatabadi udiyedi se kulidi ne, iya boita taulaeyamana, iyamo ye paisowa ne meta ma didigana. Unai Isalaela tamowaidiyao nige gonowadi taba bena Mose kana kao wa se kaikewai, matawuwuna ede ye didigakalili, iyamo didigana ne meta ye taukwadalele ye laulau.
8 Na talam hauhauna paisowana Yaluwa unai ye laoma ne meta kabo ye didigakalili.
9 Taba talam beyabeyana paisowana ne iya tamowai tauhededehegiludi na ye didiga, meta ta nuwatulobai ede kita yoda talam hauhauna paisowana ne iya tautolehedudulaida Yaubada unai, meta ye didigakalili.
10 Matawuwuna ede huya bagubagunana unai ginauli saha ye didiga wa ta hekaigonogonowai didiga saesaekalilina ta unai meta huya ta unai iya nige didigana hesau.
11 Na ena taba talam beyabeyana paisowana ne ma didigana na iya ede ye taukwadalele ye laulau meta ta nuwatui ede ginauli saha miyamiyahaina ne meta kabo ye didigakalili.
12 Talam hauhauna ne nuwabayao ye haiyama, unai talam hauhauna paisowana ka ginauli ma nuwabayaomai.
13 Kita meta nige doha Mose iya kana kao ne kaleko unai ye koigudugudui na unai kabo Isalaela tamowaidiyao nige gonowadi kaodidigana ye taukwadalele ye laulau wa se kitakita.
14 Iyamo tamowai wa nuwadiyao meta se masigili ye laoma teina mayadai ta unai. Na huyana talam beyabeyana wa se hasiligabaei meta sola koigudugudu kalekona wa iya ede ma miyana, na Keliso mo gonowana kabo ye haigabaei.
15 Hinage teina mayadai ta unai, ena Mose yona kulikuli se hasili, meta koigudugudu kalekona wa nuwadiyao ne ye koigudugudui.
16 Na ena kaiteya ye kitalau Guiyau unai, meta koigudugudu kalekona wa kabo ye haigabaei.
17 Guiyau meta Yaluwa. Na haedi Guiyau Yaluwana ye miya meta yailihai ede menai.
18 Na kita kaiteyadi kada kao ta nige kadi koigudugudu meta kita maudoida Guiyau yona didiga tauhemasalahana. Kita meta ye buida ta lau kana kao ta hai yona didiga saesaena nige kana siga ne unai, yona kabalaoma ede Guiyau, iya meta Yaluwa.

4

Paulo ye tolobayao yona apostolo paisowana unai

1 Yaubada yona katekamkamna unai ede teina paisowa ta ka hai na nige ka nuwabasabasa.
2 Ede miyamiya wadawadamdi yo nuwamwadimwadinedi ka hekaiyawasidi, nige hededelupolupo ka hepaisowadi o Yaubada yona hedehededede ka tolebuidi. Na Yaubada matanaena kai hedehededede mamohoina ta ka tolehemasalaha na unai tamowai maudoidi se kitagai meta kai tauhedehededemamohoi.
3 Na ena taba wasa namwanamwana ka lauguguyaei ta nige ye masalaha meta tamowai se laulau boita helabuina hesabana ne, siya kalidiyena nige ye masalaha.

4 Teina kaiyaulina ta yaubadana meta nige tausunuma tamowaidi
matadiyao ye hegibugibudi, unai nige gonowana Keliso didigana wasana
namwanamwana dawayana se kita, meta iya Yaubada kana kao mamo-
hoina ede.
5 Na kai meta nige ka bom wasamai ka lauguguyaei, na Yesu Keliso
wasana, iya ede Guiyau. Na kai meta Yesu debanaena ka hemala yomi
heyayai tauhaidi.
6 Yaubada tanoubu ta ye hetubu na ye hedede ye wane, “Dawaya bena
masigili unai ye sinapesama”, na yona dawaya ye hesina nuwada ta udiyedi.
Unai nuwasibasiba dawayana ye haiyama na Yaubada didigana Keliso kana
kao unai ne ta nuwatulobai.
7 Na teina wasawasa ginaulidiyao kai kalimaiyena ta meta doha gulewa
bwatano unai se ginaulidi ne kalodiyena. Ye hemasalaha ede teina gigibwali
saesaekalilina ta meta Yaubada unai ye laoma na nige kai kalimaiyena ye
laoma.
8 Pilipili teha maudoina unai se laoma, iyamo nige se koikesikesigai. Ka
nuwapwanopwano, iyamo nige ka nuwabasabasa.
9 Se kabihenahenayaigai, iyamo Guiyau nige ye laugabaeigai. Se koiheg-
uligai, iyamo nige se hetatagwaligwaligai.
10 Huya maudoina Yesu yona boita taumai ta udiyedi ka bahei na ka sae
yo ka dobi, na unai kabo hinage Keliso yona mauli bena taumai ta udiyedi
ka miyahemasalaha.
11 Matawuwuna kai taumaumauli na Yesu hesabana huya maudoina kabo
se moselaegai boita unai, na unai kabo yona mauli ne ye masalaha taumai
kabo se pwasa ta udiyedi.
12 Unai, boita ede ye paipaisowa kalimaiyena, na kalimiuyena meta mauli
ye paipaisowa.
13 Doha kulikuli tabuna unai se kuliyako wa,
“Ya kawamamohoi ede ya hedehedede.” (Same 116:10)
Tenem sunuma kesegana ne unai ede kai hinage ka kawamamohoi na unai
ka hedehedede.
14 Matawuwuna ede kabina ka kata meta Guiyau Yesu boita unai na
tauhetolo'uyoina wa, iya hinage kabo ye hetolo'uyoigai na Yesu maidamai
yo komiu kabo ye hemasalahalaeida iya kalinawai.
15 Ginauli maudoidi ta meta komiu yomi namwanamwa hesabadi, na unai
kabo Yaubada yona kabinamwa ye lau bodalakilaki ye haidi na hekana ye
hai'uyoidi. Unai kabo lautokilakilaki yo hedebasae ye sae Yaubada unai, na
Yaubada didigana ye laki ye lau.
16 Tenem debanaena ede nige gonowana ka nuwabasabasa. Kwa kita-
gai meta taumai ta yodi namwanamwa yo yodi bayao se gehe se laulau,
iyamo yaluwamai ta meta hehauhau se lobalobaidi mayadai kesega kesega
udiyedi.
17 Matawuwuna huyakubwakubwa udiyedi pilipili gagilidi ta lobalobaidi
ne udiyedi meta kabo yoda didiga miyamiyahaina ta lobai na iya meta ye
saekalili.
18 Unai tabu ta kitakitalau ginauli saha ta kitakitadi ne udiyedi na bena ta
kitalau ginauli saha nige ta kitakitadi ne udiyedi. Matawuwuna ede ginauli
saha ta kitakitadi ta meta huyakubwakubwa mo ginaulidiyao, na ginauli
saha nige ta kitakitadi ne meta siya ginauli miyamiyahaidi.

5

Galewa ne unai Yaubada kabo tauda hauhaudi ye haidima

1 Kabina ta kata ede ena teina kaiyaulina numana ta ye tatagwaligwali
meta yoda kabamiya numana hauhauna miyamiyatahitahina ede galewa
ne unai. Numa ta meta nige tamowai nimadiyena se ginauli, na Yaubada
kabo ye haiyama.
2 Na kamkamna udiyedi sola ta lepalepa, ede yoda nuwanuwatulakilaki
meta taba galewa ne unai yoda kabamiya wa se heluwuida doha kaleko.
3 Kaniyona ede, ena ta luwui meta taba nige se lobaida ma taugaibuda.
4 Huyana kita sola teina kabamiya numana ta unai, ede ta lepalepa yo ta
kamkamna. Kaniyona ede nige ta henuwa bena ma taugaibuda, na taba
galewa kabamiyana ne unai se heluwuida. Teina unai mauli nige kana siga
kabo tauda ye laulau boita hesabana ta ye suma.
5 Na Yaubada iya meta taukabinonohaida mauli miyamiyahaina hesa-
bana na Yaluwana ye tole kalidawai na ye hemamohoiyei ede ginauli
hekadiyo meta sola kabo se laoma.
6 Tenem debanaena huya maudoina kita nuwada se bayao yo kabina ta
kata ede teina tauda ta unai yoda huyamiya mayadaidi ta udiyedi meta kita
Guiyau kalinawai ta kedaloha.
7 Matawuwuna kita meta sunumaena ta miyamiya na nige ta kitakitalau
ginauli saha ta kitakitadi ta udiyedi.
8 Unai nuwada se bayao na yoda henuwalakilaki ede taba tauda ta ta
laugabaeidi na ta lau yoda kabamiya mamohoina unai Guiyau kalinawai.
9 Unai teina tauda ta sola udiyedi ta miyamiya o ta laugabaeidiko, iyamo
yoda nuwanuwatu lakilakina ede bena iya nuwana ta henamwa.
10 Matawuwuna ede maudoida kabo ta masalahalau Keliso yona kaba-
hekasa kabatulina unai, na kesegakesega tauna ta unai ye miyamiya wa
na saha ye ginaginaulidi ne, namwanamwadi o yababadi, kabo maisadi ye
haidi.

Tolehedudulai yo kao hauhauna

11 Na kai meta Guiyau matausina kabina ka kata, unai ka kaipate na
tamowai ka nuwakoidi. Kai kama kao Yaubada unai meta se masalahakalili,
na yogu henuwalakilaki taba komiu yomi nuwanuwatu ne udiyedi hinage se
masalaha.
12 Kai meta nige bena ka kaipate taba kalimiuyena ka hededetausae'uyoigai, na ka henuwa bena nuwanuwatu hesau ka leyawa na
debamaiyena komiu kwa hededesaesae. Tamowai hekadi ginauli saha
masamasalahadi se kitadi meta yodi kabanuwasaesae, na tamowai nuwana
kana kao meta nige kabina se kata. Na ka henuwagomiu bena gonowana
tamowai ne yodi hedehededе buina kwa moseidi.
13 Ena yoma miya yo yoma hedehededе kadi kao doha ka yauyaule, temeta
ne meta Yaubada hededetausaeina hesabana. Na ena kai ka hedehededе ma
nuwadudulaimai, meta temeta ne komiu yomi namwanamwa hesabana.
14 Matawuwuna Keliso yona gadosisi iya ye lauheliligai, kaniyona ede ka
nuwatulobai meta tamowai kesega ye boita tamowai maudoidi hesabadi,
ede tamowai maudoidi hinage se boita.
15 Na tamowai maudoidi hesabadi ye boita, na yona nuwatu meta taumau-
mauli maudoidi ne taba tabu yodi mauli ne se miyaeidi se bom mo hesabadi,
na bena se miyaeidi Keliso hesabana, iya hesabadi ye boita na Yaubada ye
hetolo'uyoi.
16 Unai teina huya ta meta nige gonowana tanoubu ta nuwanuwatuna
unai tamowai hesau ta kitahekasa. Doha beyabeyana Keliso yoda kita-
hekasana meta tanoubu ta nuwanuwatuna unai, iyamo teina huya ta tenem
nuwanuwatu ne ta hekaiyawasiyako.

17 Tenem debanaena, ena tamowai hesau iya Keliso yona, meta iya ye
hemala tamowai hauhauna. Mauli beyabeyana wa ye laoko na mauli
hauhauna ye haiyako.
18 Teina mauli hehauhauna maudoina ta meta Yaubada unai ye laoma,
iya Keliso debanaena ye tolekesegaida iya kalinawai, na tamowai toletoleke-
segaidi Yaubada kalinawai paisowana ye haiyama kalidaena.
19 Na Yaubada iya Keliso unai na kaiyaulina ta tamowaidiyao ye tole-
tolekesegaidi iya kalinawai na yodi yababa nige udiyedi ye nuwanuwatulau
na ye haidi se patulau iya kalinawai, na tamowai toletolekesegaidi Yaubada
unai hedehededena ye haiyama kalimaiyena bena tamowai ka hekatadi.
20 Unai kai meta Keliso wasana tauwasaduwaiyeina, Yaubada ye hep-
aisowagai yona tauhedehedede. Na Keliso hesanaena ka kaikaibwada bena
kwa patulau Yaubada kalinawai.
21 Keliso iya nige yona yababa, na Yaubada ye hai ede ye tolelaei yababa
unai kita hesabada, na iya debanaena kita ta laoma ta dudulai Yaubada
matanaena.

6

1 Kai meta Yaubada yona hali taupaisowa, ka kaibwadaigomiu taba tabu
Yaubada yona kabinamwa ne kwa haigaibui na nige kaniyona.
2 Matawuwuna iya ye wane,
“Yogu kabinamwa mahanana dudulaina unai ede ya lapulaowa,
na gilihai mayadaina unai ede ya saguigo.” *(Aisaiya 49:8)*
Kwa kita ne, teina ta meta Yaubada yona kabinamwa mahanana ede, teina
ta meta Yaubada yona gilihai mayadaina ede.

Paulo ye hemasalaha'uyoi meta iya apostolo mamohoina

3 Kai meta nige tamowai hesau yona kabakalabesibesi ka tole, kaniyona
ede nige ka henuwa bena yoma paisowa ta se kawayababaei.
4 Na kai Yaubada yona heyayai tauhaidi, unai ka hemasalahagai yoma
laulau maudoidi udiyedi meta yoma paisowa se dudulai: Yoma tolobayao
unai, pilipili yo polohe yo hekamkamna udiyedi,
5 se bibigai, se tolegai numatutugudu unai, taukouyalayalakalili bodana
luwadiyena, paisowa se bayao, nige keno namwanamwadi, yo hasali
luwadiyena,
6 nuwamaiyao se a'a, yoma sonoga, yoma nayatautaubiga, yoma kabi-
namwa, Yaluwa Tabuna kalimaiyena, yo yoma gadosisi mamohoina unai,
7 hededehemasalaha mamohoidiyao udiyedi, Yaubada yona gigibwali
unai, yoma iyala gogodiyao nimakahatu yo seuseulimai ne udiyedi,** siya
ede yoma miyamiya dudulaidi,
8 tamowai se hekasisiyeigai o se hedededobidobiyeigai, wasamai se
heyababadi o se henamwadi. Hedehededе mamohoidi ka hedehedededi,
iyamo se hedede ede kai taukailupolupo.
9 Kabimai se kata, iyamo se hedede'uha'uhalaeigai. Huya ye bado boita
ka hanahanawui, iyamo sola ma miyamai. Se bibigai, iyamo nige se
koihemwaloigai.
10 Se hedede bena nuwamaiyao se kamkamna, iyamo huya maudoina
ka gwaugwauyala. Se hedede bena ka deha, iyamo Yaubada sunumana
unai tamowai ka hegogodi. Nige saha hesau kai yomai, iyamo sunuma

** **6:7:** *Iyala gogodiyao nimakahatu yo seuseulimai ne udiyedi:* Heyaheyasoni ne Loma yodi tau'iyala yodi kaba'iyala gogodiyao, nimakahatudi unai wamali o kelepa, na nimaseuseulidi ne unai yesi.

ginaulidiyao maudoidi meta ka tanuwagaidi. *[Laulau maudoidi ka hekalodi wa udiyedi ka hemasalahagai meta yoma paisowa se dudulai.]*[**]

11 Kolinito tamowaidiyao, ka hedehededenamwanamwako kalimiuyena yo nuwamaiyao ka sokediko kalimiuyena.

12 Kai yoma gadosisi komiu yomiu meta nige ka kabihekahinidi, na iyamo komiu yomi gadosisi yomai meta kwa kabihekahinidi.

13 Unai saha ka ginaulidiko kalimiuwai hinage bena kwa ginaulidi kalimaiwai. Ya hededelaowa ta meta doha ya hedehededelau natuguwao mamohoidiyao udiyedi ya wane, komiu bena hinage nuwamiyao kwa sokedi kalimaiyena.

Yaubada maumaulina yona Numa Tabuna

14 Tabu kwa haihaisagusagu nige taukawamamohoi tamowaidiyao saha se ginaginaulidi ne udiyedi. Idohagi, gonowana miyamiya namwanamwadi yo miyamiya yabayababadi se laomakesega? Gonowana dawaya yo masigili se miyakesega?

15 Gonowana Keliso yo Beliyela talam kesega se ginauli? Idohagi, gonowana taukawamamohoi yo nige taukawamamohoi yodi nuwanuwatu kesega?

16 Gonowana Yaubada yona Numa Tabuna yo koitau yodi talam kesega se ginauli na se laomakesega? Nigele! Na kita meta Yaubada maumaulina yona Numa Tabuna. Iya ede doha Yaubada ye hedede ye wane,

“Yau kabo maidaguwao ka miya
yo luwadiyena ya sae yo ya dobi.
Yau kabo siya yodi Yaubada
na siya kabo yau yogu tamowai.” *(Lewitikasi 26:12)*[**]

17 Tenem debanaena Guiyau ye wane,

“Tamowai ne kwa pesagabaedi
na kwa tolehesuwalagomiu.
Tabu kwa kabilau ginauli bikibikidiyao udiyedi,
kabo gonowana ya haigomiu.” *(Aisaiya 52:11)*[**]

18 Yo ye wane,

“‘Yau kabo ya hemala tamamiu yo komiu kabo kwa hemala natuguwao,’
teina ta Guiyau Gigibwali Saesaekalilina yona hedehededе.” *(2 Samuwela 7:14, 7:8)*.

7

1 Na kehaguwao, teina hededehesunuma ta ta haidiko, unai ginauli saha siya tauda yo yaluwada se hebikidi meta bena ta haigabaedi na yoda miyamiya bena se dudulai na ye laki ye lau, matawuwuna ede Yaubada ta hekasisiyei.

Ekalesiya se nuwabui na unai Paulo se hegwauyala

2 Ya henuwa bena nuwamiyao ne kwa sokedi hesabamai. Kai meta nige laupwano hesau ka ginauli tamowai hesau unai, nige tamowai hesau ka woyalaei yababa unai, nige tamowai hesau ka lupohai ka bom yoma namwanamwa hesabana.

[**] **6:10:** *Laulau maudoidi ka hekalodi wa udiyedi ka hemasalahagai meta yoma paisowa se dudulai:* Teina hedehededе ta meta nige lausoisoi 10 unai Paulo ye kuli, na teina meta lausoisoi 4 tupwana na ka kuli'uyoi. [**] **6:16:** Nuwanuwatu ta meta hinage Yelemaiya 32:38 yo Hesekiyela 37:27udiyedi se kuli. [**] **6:17:** Nuwanuwatu ta hinage Hesekiyela 20:34,41unai ye kuli.

3 Saha ya hedededi ta udiyedi nige bena ya hegilugomiu, na lahinaidi ya hededeyako meta komiu ede kai nuwamai ta udiyedi. Unai, ena ka maumauli o ka boita meta komiu ede maidamaiyao.

4 Yogu nuwabayao meta ye lakikalili kalimiuwai na ya hededehesaekaliliyeigomiu. Kwa hebayaokaliliyeigau na yoma pilipili maudoidiyao udiyedi yogu gwauyala ta nige kadi sigasiga.

5 Matawuwuna huyana ka lage Masedoniya unai meta nige yoma kaiyawasi hesau. Teha maudoidi udiyedi se hepilipiligai. Dagela ne udiyedi meta hekasiwolewole, na nuwamaiyao udiyedi meta matamatausi.

6 Na Yaubada meta taunuwanuwayababa nuwadiyao tauhededehetaludi. Huyana Taitasi ye laoma kalimaiyena meta unai nuwamai ye hededehetaludi.

7 Na nige bena yona laoma ne ye bom, na hinage ye hekatagai idohagi iya nuwana kwa hededehetalu, na unai nuwamaiyao ye hebayaodi. Yo hinage yomai ye hedehededе meta yomi henuwalakilaki ede taba kwa kitagau, yomi katekamkamna yau yogu, yo hesabagu kwa nuwanuwatukalili. Hedehededе ta ya lapuidi meta ya gwauyalakalili.

8 Nuwana yogu leta wa unai ya henuwayababagomiu, iyamo ye namwa mo ya kuliyawa. Leta bagubagunana wa ya kuliyawa na mulinaena meta ya nuwakuhali, kaniyona ede yogu kulikuli wa kabo ye henuwayababagomiu. Na mamohoi ye henuwayababagomiu, iyamo kwa nuwayababa huyakubwakubwa mo.

9 Na teina mahana ta unai meta ya gwauyala, nige bena ya henuwayababagomiu, na kaniyona ede yomi nuwayababa ne ye woyaigomiu kwa lau kwa nuwabui. Na nuwayababa ye henuwabuigomiu wa meta Yaubada yona henuwa, unai yoma leta wa nige gonowana ye heyababagomiu.

10 Yaubada debanaena na nuwayababa ta hekalodi meta unai nuwabui ye haiyama na ye woyaida ta lau kabihemauli ta lobai na unai nige kabanuwakuhali hesau. Na kaiyaulina ta debanaena nuwayababa ta hekalodi ne debadiyena kabo boita ta lobai.

11 Yaubada yona nuwatuyena kwa nuwayababa, na unai namwa saha kwa lobaidi ne sola kwa kitadi. Ye hekatagomiu na ma nuwamamohoimiu yomi miyamiya kwa hedudulai'uyoidi. Gilu ne udiyedi kwa hekaihaleigomiu, yo Yaubada matausina ye laki kalimiuyena. Hinage kwa nonohakalili bena yababa tauginaulina wa kwa tolehedudulai. Yo hinage ginauli maudoidi ne udiyedi ede komiu kwa hemamohoiyeigomiu meta yababa tauginaulina wa yona laulau wa unai nige kami gilu hesau.

12 Bwagana ya kulikulilaowako kalimiuwai, iyamo yogu kulikulilaowa ne nige bena kaiteya iya yababa ye ginauli wa** hesabana yo hinage nige kaiteya iya yababa unai ye hekamkamna ne hesabana, na ya kulikulilaowa ne kaniyona ede taba Yaubada matanaena na yomi mose'uyoigomiu kalimaiyena ne kabo kwa bom kwa kitadi.

13 Ginauli maudoidi ta debadiyena ede ka nuwabayao. Yo hinage huyana Taitasi ka kita meta ye gwauyala ede kai nuwamaiyao se namwakalili matawuwuna ede komiu maudoimiu iya nuwana kwa henamwa.

14 Huyana sola nige ye dalahai ye laowa meta iya kalinawai komiu ya hededehesaekaliliyeigomiu, na komiu meta nige kwa hemwadinegau *[kaniyona ede yogu hedehededе wa kwa hemamohoiyei.]* Ginauli maudoidi ka hededediko kalimiuyena wa meta mamohoi, na gonogonowana doha hinage yoma hededesaesae hesabamiu Taitasi unai wa ede se mamohoi.

** **7:12:** *Kaiteya iya yababa ye ginauli wa:* tamowaina ne wasana ku hasili 1 Kolinito 5:1unai.

15 Na maudoimiu yomi kawakabi yo yomi hailobaina ma matausimiu yo
ma tabutabubumiu wa huyana ye nuwatuidi meta yona gadosisi komiu
hesabamiu wa kabo ye lakikalili kalinawai.
16 Nuwagu ye namwakalili ede gonowana yogu sunuma maudoina ya tole
kalimiuyena.

8

Yelusalema unai ekalesiya kabasaguidi

1 Kagu kahao, ka henuwa bena Yaubada yona kabinamwa ye moseiyako
teha Masedoniya dubudiyao udiyedi wa taba kabina kwa kata.
2 Yodi pilipili lakilakidiyao udiyedi meta se gwauyalakalili na yodi deha
udiyedi ye hegwauyaladi na se kaikainauyakalili.
3 Na ya hededehemasalaha ede se kainauya meta ginauli saha gonowana
se kainauyaeidi wa se moseidi yo hinage ginauli saha se kainauyaeidi wa
kewadi ne udiyedi se koihepwata'uyoidi. Ginauli maudoidi ta se ginaulidi
meta siya se bom yodi nuwatalamyena se ginaulidi,
4 na se kaibwadakaliliyeigai bena taba talam ka moseidi na se haisagusagu
Guiyau yona tamowai *[Yelusalema udiyedi]* wa kalidiyedi.
5 Yo saha se ginauli wa meta ye saekalili na kabo kai ginauli saha ka
nuwatuidi wa, na bagubaguna siya se bom se mose'uyoidi Guiyau unai na
kabo Yaubada yona nuwatuyena se mose'uyoidi kalimaiyena.
6 Unai ka hededekaibwadakalili Taitasi unai, iya yomi haisagusagu
paisowana ta tauhetubuna, unai taba ye laowa kalimiuyena na yomi hai-
haisagusagu paisowana wa kwa hegehegabaei.
7 Na komiu meta kwa namwakalili ginauli maudoidi udiyedi, yomi
sunuma unai, yomi hedehedede unai, yomi kata unai, yomi nuwayali unai
yo hinage gadosisi ka hekatagomiu ne unai. Hinage bena kwa namwa
haisagusagu paisowana ne unai.
8 Nige bena ya lauheliligomiu, na ya henuwa taba yomi gadosisi yona
mamohoi ya kita, unai tamowai hekadi yodi nuwayali haisagusagu unai ta
udiyedi ya hekaigonogonowaeigomiu.
9 Matawuwuna yoda Guiyau Yesu Keliso yona kabinamwa wa meta kabina
kwa kata. Iya ye gogokalili, iyamo komiu hesabamiu ede ye hemala deha
tamowaina, na yona nuwatu bena iya yona deha ne debanaena komiu kabo
[galewa gogodiyao udiyedi] kwa gogo.
10 Na teina hekasa ta unai yogu hededehesibasiba kalimiuyena ede teina:
Bolimai ta laugabaei wa unai komiu meta tamowai bagubagunadi kwa
haisagusagu. Na nige bena tenem mo unai, na komiu meta hinage hekasa
ta unai taunuwayalibaguna.
11 Unai yomi lobai saha kalimiuyena ne udiyedi yomi paisowa ne taba kwa
hegehe, na teina kwa ginauli ne unai kabo yomi talam bagubagunana wa yo
paisowa yomi hegehegabaeina ne maidana gonogonowadi.
12 Ena taba yomi nuwatalam mamohoina unai na yomi lobai saha kalim-
iuyena ne udiyedi kwa kainauya meta Yaubada ye kitahenamwadi, na nige
ye nuwatukalili ginauli saha nige gonowana kwa lobaidi ne udiyedi.
13 Yoma nuwanuwatu ta meta nige bena tamowai hekadiyo mo sagu
se lobai na komiu ka hepolohegomiu, nige! Na bena komiu yo siya ne
gonogonowamiu.
14 Ede mahana ta unai ginauli se bado kalimiuyena, kabo unai gonowana
kwa saguidi, na huya hesau hinage kabo kalidiyena ginauli hekadi se bado
na unai se saguigomiu. Nuwanuwatuna ede taba komiu yo siya kabo
gonogonowamiu.

15 Doha kulikuli tabuna unai ye wane, “Ena hesau kana mana ye tanohebado, meta nige gonowana kalinawai yona lobai ne se badokalili, yo ena hesau kana mana hisahisadi mo ye tanoidi meta yona lobai kalinawai ne nige se gagilikalili.” *(Esodo 16:18)*

Haisagusagu paisowana bena se ginaulinamwanamwaei

16 Yaubada ya lautokiyei, matawuwuna komiu nuwanuwatumiu kaliguyena na nuwanuwatuna kesegana ta meta Yaubada ye tole Taitasi nuwana ne unai.
17 Debanaena ede Taitasi meta yoma hedehededede ta ye kawanamwanamwaei na yona henuwalakilakiyena ye laowa kalimiuyena ye bom yona nuwayaliyena.
18 Ka hetamaliyawa ta meta kana kaha hesau maidana, iya meta se hededetausaei dubu maudoidi ta udiyedi kaniyona ede yona paisowa wasa namwanamwana ta debanaena.
19 Hinage tamowai ta meta dubu siya se kaisunuwai ede ye saguigai na maidamai kainauya ka bahei ka lau. Teina paisowa ta bena ka ginaulinamwanamwaei na unai kabo hededetausae ye lau Guiyau unai, yo hinage yoma nuwayali mamohoina haisagusagu unai wa ka hemasalaha.
20 Ka henuwa bena kainauya lakilakina kitahetetena paisowana ne hededeheyaheyababana ka kaihaleidi,
21 matawuwuna ka kaipatebayao bena yoma paisowa ka ginaulihedudulaidi, nige bena Guiyau ye bom mo ye kitagai, na tamowai hinage se kitagai.
22 Na taudi labui ka hetamalidiwa ta meta hinage kabo kama kaha hesau maidadi, iya meta miya maudoina udiyedi ye hemamohoiyei kalimaiyena meta sunuma ta unai ye kawamamohoikalili yo hinage ye nuwatalamkalili. Kaniyona ede komiu debamiuyena na yona nuwabayao ne ye laki.
23 Taitasi meta iya taupaisowasaguigau yo yogu halitaupaisowa komiu luwamiuyena, na kada kahao labui ta siya meta dubu hesadiyena taupaisowa yo Keliso hedebasaena se helaki'uyoi.
24 Tenem debanaena teina tamowai ta kalidiyena bena yomi gadosisi ne kana kao kwa hemamohoiyei yo yoma hededehesaegomiu ne kaniyona kwa hemasalaha kalidiyena, unai kabo dubu maudoidi se kita.

9

1 Yomi haisagusagu ye lau Yaubada yona tamowai Yelusalema udiyedi wa hedehededena taba tabu yomiu ya kulikuli'uyo.
2 Matawuwuna ede kabimiu ya kata meta kwa nuwayalikalili bena kwa haisagusagu, na saha kwa ginauli wa unai meta ya hededetausaeigomiu Masedoniya kalidiyena, ede bolimai ye laoko wa unai meta komiu Akaiya tamowaidiyao kwa nonohako bena kwa haisagusagu na yomi kitahenuwana wa unai ede tamowai hekadi ye henuwahesaeidi, ede se henuwa bena se haisagusagu.
3 Na kada kahao ya hetamalidi kabo se laowa ta meta bena unai kabo yoma hededetausaeigomiu nuwatu ta debanaena wa tabu se lobaidi meta nige kaniyona, na bena unai kwa nonoha, doha komiu hedehededemiu ya hededediko wa.
4 Matawuwuna ena Masedoniya tamowaidiyao maidaguwao ka laowa na se lobai ede nige kwa nonoha, yoma hedehededede wa debanaena ede kabo ka mwadine, na komiu kabo kwa mwadinekalili.
5 Unai ya nuwatui ye namwa ede kada kahao ta ya kaibwadaidi na se baguna se laowa kalimiuwai na yomi haisagusagu kainauyana kwa hededehesunumagaiko wa kabinonohaina kwa hegehe. Kabo ye nonoha na ye

hemala yomi nuwatalam kainauyana, nige bena kai yoma muyowuigomiu na unai kwa kainauya.

Taba kwa kaikainauya ma nuwakohihaimiu

6 Hedehededе ta taba kwa nuwatui: Ena tamowai hesau like hisa mo ye kumaidi meta kelikeli unai kabo kaniyodi hisa mo ye lobaidi, na ena like se bado ye kumaidi meta kabo kaniyodi se bado ye lobaidi.
7 Tamowai kesegakesega bena ye bom nuwana unai ye hineli saha kabo ye kainauyaei, na tabu bena kowa nige yom nuwatalam o tamowai hesau yona lauheliliyena na kainauya ne ku tole, kaniyona ede taukainauya ye kainauya ma nuwagwauyalana ne meta Yaubada iya ye gadosisiyei.
8 Na Yaubada gonowana kainauya maudoidi ye hebadodi kalimiuwai, ede gonowana ginauli maudoidi udiyedi yo huya maudoina ginauli maudoidi kwa henuwadi wa siya ede kalimiuwai, na unai kabo gonowana yomi haisagusagu ye lakikalili tamowai hekadiyo kalidiwai.
9 Doha kulikuli tabuna unai se kuliyako se wane,
“Iya yona kainauya ye mosegabaeidi deha tamowaidiyao udiyedi
na yona miyamiya dudulaidi se miya se lau ee nige kadi siga.” *(Same 112:9)*
10 Unai, Yaubada iya like ye moseidi taupaisowa ne udiyedi yo pwalawa ye moseidi kadi kai, iya hinage kabo like ye haidiwa yo yomi sanala likediyao ye hebadodi na yomi miyamiya namwanamwadi ne kabo ye helakidi.
11 Yo teha maudoina udiyedi kabo ye hegogogomiu na unai kabo hekasa maudoidi ne udiyedi gonowana kwa kaikainauya na yomi kainauya se laoma kalimaiyena na ka mosegabaeidi tamowai udiyedi na tenem unai ede lautoki se mosei Yaubada unai.
12 Unai teina haisagusagu kwa ginaulidi ta meta nige bena Yaubada yona tamowai yodi deha kabasaguidi mo ye bom, na hinage kabo boda yodi lautoki se mosei Yaubada unai.
13 Na haisagusagu kwa ginauli wa unai, ede kwa bom kwa hemamohoiyei'uyoigomiu tamowai kalidiyena, kabo Yaubada se hedebasaei yomi kawakabi yo Keliso wasana namwanamwana yomi hededehemasalahana yo yomi kaikainauya siya kalidiyena yo tamowai maudoidi udiyedi wa debadiyena.
14 Na yodi tapwalolo hesabamiu ne udiyedi nuwadiyao kabo se tuudi se laowa kalimiuyena, matawuwuna ede kabinamwa saesaekalilina Yaubada ye haiyawa kalimiuyena.
15 Lautoki ye lau Yaubada unai yona kainauya saesaena wa debanaena!

10

Guiyau kaiteya ye kawanamwanamwaei meta iya yona taupaisowa namwanamwana ede

1 Keliso yona nuwadobidobi yo taubiga udiyedi yau, Paulo, ya kaibwadalakilaki kalimiuwai. Na *[kabina ya kata meta yomi hedehededе kwa wane]* huyana yau maidamiu meta ya hededebigabigalaowa kalimiuwai, na huyana yau teha hesau unai ede yogu hedehededе ya hebayaodi kalimiuwai.
2 Ya kaibwadaigomiu ede ena huyana ya laowa meta tabu kwa muyowuigau na yogu hedehededе ya hebayaokaliliyeidi kalimiuwai. Iyamo ya nuwatui ede kabo ya hededebayaolau tamowai hekadiyo ne udiyedi, siya yodi nuwatu meta bena kai kaiyaulina ta nuwanuwatudiyao udiyedi ka miyamiya.

3 Mamohoi, kai kaiyaulina ta unai ka miyamiya, iyamo kai meta taba nige
ka iyala doha kaiyaulina ta tamowaidiyao.
4 Matawuwuna yoma kaba'iyala madadiyao meta nige siya kaiyaulina ta
yona kaba'iyala madadiyao. Na kaba'iyala madadiyao ta meta Yaubada
yona gigibwaliyena se gigibwalikalili na udiyedi kabo tamowai yodi kaba-
tolo bayabayaodi ka hetatagwaligwalidi.
5 Na haikawayagala yo kaokaolupolupo se kaipate bena tamowai
se hetataguduguduidi tabu Yaubada kabina se kata, na nuwasaesae
nuwanuwatudi maudoidi ne kabo ka hekaiyawasidi. Hinage nuwanuwatu
maudoidi ka kabihekahinidi na ka hekawakabidi se laoma Keliso unai.
6 Ena taba komiu yomi kawakabi se namwakalili, meta ka nonohakalili
na taukawayagala yodi miyamiya yababadi maudoidi debadiyena kabo ka
hekilainodi.
7 Komiu taba ginauli masamasalahadiyao mo kwa kitadi!** Ena taba
tamowai hesau ye bom ye hedede'uyoi meta iya Keliso yona, taba ye
nuwatulobai meta kai hinage Keliso yona, doha ede iya.
8 Guiyau gigibwali ye haiyama ne meta kabasaguigomiu na nige unai
ka hetatagwaligwaligomiu. Ena taba debanaena na ya hededesaesaekalili
meta unai *[ya hededemamohoi, ede]* nige yogu kabamwadine hesau.
9 Nige ya henuwa bena ya hematausigomiu yogu leta ne udiyedi.
10 Matawuwuna tamowai hekadi se wane, “Yona leta hedehedededi ne se
polohe yo se bayao na tamowaina ne meta nige kitahenamwana hesau yo
kalinana ne nige kaniyona.”
11 Tamowaidi ne bena se nuwatulobai meta yoma huyamiyasuwala unai
kao saha ka hemasalaha yoma leta ne udiyedi, huyana kai maidamiu kabo
kao kesekesegana yoma kabikabigomiu ne udiyedi ka hemasalaha.
12 Tauhedededobidobiyeigau ne se bom se hededetausaei'uyoidi. Na
ena siya mamohoi tamowai saesaedi, meta kai taba nige ka hekaigono-
gonowaigai kalidiyena. Iyamo siya meta se bom mo se nowonowoi'uyoidi yo
se bom mo se hekaigonogonowai'uyoidi. Teina unai se hemasalaha'uyoidi
meta siya nige se sibasiba.
13 Kai meta nige gonowana kama sigasiga ka dikwai na unai ka hededesae-
sae, na yoma hededesaesae ne kabo ka tolekesekesegai Yaubada paisowa
saha ye haiyama wa unai. Na yoma paisowa ta ye laowa ee kalimiuwai.
14 Yoma hededesaesae wa udiyedi meta nige ka hedededikwakalili, bena
doha nige ka laowa kalimiuyena ne, iyamo kai meta tamowai bagubagunadi
Keliso wasana namwanamwana ta ka bahei na ka laowa ee kalimiuyena.
15 Hinage kai meta nige kama sigasiga ne ka dikwai na ka lau tamowai
hekadiyo paisowa se ginaulidi na udiyedi ka hededesaesae. Na yoma
nuwanuwatu ede yomi sunuma ne kabo ye kini ye laki ye lau na yoma
paisowa ka ginaulidi luwamiuyena ne kabo hinage ye tadada ye laki ye lau.
16 Unai kabo gonowana ka laugabaeigomiu na ka lau teha hekadiyo
udiyedi wasa namwanamwana ta ka lauguguyaei. Matawuwuna nige ka
henuwa bena tamowai hesau yona tehaena paisowa se ginauliyako na
debanaena ka hededesaesae.
17 Na
“kaiteya ye henuwa bena ye hededesaesae, ye namwa mo taba Guiyau
saha ye ginaulidi ne debadiyena ye hededesaesae” *(Yelemaiya 9:24)*.

** **10:7:** *Komiu taba ginauli masamasalahadiyao mo kwa kitadi:* Kalina Giliki unai Paulo yona kulikuli wa hinage gonowana ta bui ede, *Komiu meta ginauli kewadiyao mo kwa kaikewaidi na udiyedi kwa hedehededе.*

18 Matawuwuna ede, tamowai ye bom ye hededetausaei'uyoi meta nige gonowana se hemamohoiyei, na ena Guiyau iya tamowai ye hededetausaei, meta iya taupaisowanamwanamwa.

11

Paulo yona paisowa yo apostolo lupolupo yodi paisowa ye hededehemasalahadi

1 Bena musamusana mo taba kwa nayatautaubiga na kwa lapulaoma na sola ya hededetausae'uyoigau doha tauyauyaule ne. Sola kwa lapulaoma!

2 Komiu hesabamiu ya nuwanuwatukalili, gonogonowana doha Yaubada. Matawuwuna ya hededehesunumaeigomiuko Keliso unai yo iya ye bom mo kalinawai ya hededehepatugomiu na unai kabo ya tolehemasalahagomiu kalinawai doha hasala nuwanuwasupuna a'ana.

3 Na mwata lakilakina wa yona nuwatugilogilo unai ede Ewa ye lupohai, tenem unai ede ya matausi, unai tabu yomi nuwamamohoi yo yomi gadosisi a'ana bayabayaona Keliso hesabana ne unai na tamowai nuwamiu ne se woyahesuwaladi.

4 Na taba tamowai hesau ye laowa kalimiuwai na Yesu lauguguyana ye lauguguyaei nige doha kai Yesu ka lauguguyaei ta, o taba yaluwa udoi kwa hai nige doha Yaluwa kwa hai'usei wa, o taba wasa namwanamwana udoi nige doha bagubagunana kwa hai'usei wa, iyamo tamowaidiyao ta udiyedi meta kwa nayatautaubigakalili.

5 *[Taulauhekatalupolupo ne se bom se hededetausaedi bena]* siya apostolo saesaekalilidi, na ya nuwatui ede yau meta nige ya dobikalili na kabo siya.

6 Yau nige se hekatagau bena tauhedehedede, iyamo sonoga ede kaliguwai, doha teha maudoidi udiyedi ka tolehemasalahanamwanamwaediko kalimiuwai.

7 Yau meta Yaubada wasana namwanamwana ya lauguguyaei kalimiuyena na nige maisana ya hai. Teina unai ya bom ya toledobidobiyei'uyoigau, na unai bena kabo komiu ya toleisinigomiu. Hage, kwa nuwatui tenem ne unai ya laupwano?

8 Dubu hekadi yodi haisagusagu kainauyadi ya haigaibuidi na ya haidi ne udiyedi kabo gonowana yomiu ya paisowa.

9 Na huyana yau maidamiu na ginauli saha hesau ya henuwa meta nige unai tamowai hesau ya hepolohe, matawuwuna kada kahao Masedoniya unai taulaoma wa, siya se saguigau ginauli saha ya henuwadi wa udiyedi. Yogu hineli ya ginauliyako ede taba nige ya hepolohegomiu na saha ya hedededi ta meta kabo sola ya miyamiyawatanidi.

10 Teina ye hemala yogu kabahededesaesae. Kabina kwa kata meta Keliso wasana mamohoina ede kaliguwai. Na hinage ya hededemamohoi, taba nige gonowana tamowai hesau teha Akaiya unai yogu hededesaesae ta unai ye hekaiyawasigau.

11 Na idohagi? Bena nige ya gadosisiyeigomiu? Yaubada kabina ye kata meta ya gadosisiyeigomiu.

12 Na yogu paisowa nige maisana ne meta sola kabo ya ginaginauli. Na teina unai kabo gonowana taulauhekatalupolupo ne yodi kabatolo ya koigwaligwalidi, siya se henuwa bena taba solasola hesau se lobai na ginauli saha se ginaulidi ne udiyedi se hededesaesae na kabo se hedede ede siya yo kai gonogonowamai.

13 Matawuwuna tamowai doha teina meta apostolo lupolupodi yo taupaisowa laulaulupolupodi, na kadi kao se ginaulidi doha siya bena Keliso yona apostolo.

14 Na nige nuwapwanopwanona hesau, matawuwuna Satani, iya hinage
ye kaohaihai na ye hedede meta iya mala aneluna.
15 Unai nige gonowana ta siliyata ena taba yona taupaisowa se kaohaihai
na se hedede bena siya miyamiya dudulaina yona taupaisowa. Na yodi
mauli gehena ne unai meta saha se ginaulidi ne udiyedi kabo maisadi se
haidi.

Paulo yona kamkamna hedehedededi udiyedi ye hededesaesae

16 Ya hedede'uyo kalimiuyena: Tabu tamowai hesau yona nuwatu bena
yau yauyaule. Na taba komiu yomi nuwatu ede doha tenem na kwa
lapulapulau yauyaule udiyedi, ye namwa mo taba yau hinage kwa haigau
kalimiuyena doha siya, na unai kabo hededesaesae gagilina hinage ya
ginauli.
17 Teina ya bom yogu nuwabayao ta unai na ya hededesaesae ta meta
nige ya hedehededе doha Guiyau ye hedehededе, na doha yauyaule ye
hedehededе.
18 Tamowai se bado meta buluma hekasadi yo hinelidi udiyedi se hed-
edesaesae, unai yau hinage kabo ya hededesaesae.
19 Komiu kwa sibasibakalili, iyamo tamowai yauyauledi meta kwa
gwauyalakaliliyeidi yo udiyedi kwa taubigakalili.
20 Na komiu meta kwa taubigakalili tamowaigaibu udiyedi na kwa
talamyeidi gonowana se haigomiu yodi heyayai tauhaidi, gonowana se
lupohaigomiu na yomi gogo se haidi, gonowana se hepaisowagomiu na
unai namwanamwa se lobaidi, gonowana se bom se toleisini'uyoidi, yo
gonowana hinage debam ne se kaikaisoi.**
21 Saha se ginaulidi ne se nuwamwadimwadinekalili, unai nige yogu
bayao gonowana taba bena ya ginaulidi.
Saha tamowai se nuwatuidi na udiyedi se hededesaesae, meta yau hinage
gonowana udiyedi ya hededesaesae. Hage, sola musamusana taba ya
hedehededе doha yauyaule.
22 Idohagi, siya Hebelu tamowaidiyao? Yau hinage! Idohagi, siya Isalaela
tamowaidiyao? Yau hinage! Na idohagi, siya Abelahama kana isimulitao?
Yau hinage!
23 Idohagi, siya Keliso yona heyayai tauhaina? Yau meta yona heyayai
tauhaina saesaena na kabo siya. Yogu hedehededе doha teina ne meta doha
ya hedehededegaibu. Yau yona ya paisowabayaokalili na kabo siya, hesa-
bana ya lau numatutugudu hegahegagili, se sapiheyaheyababakaliliyeigau,
yo huya se badokalili meta ya lau boita ya hanahanawui.
24 Ma haligigi Dius yodi tauwoyawoya tamowaidiyao udiyedi sapisapi
badona 39 ya haidi.
25 Ma haiyona kaisapisapi kaikaiwana unai se koihemwahemwaloigau,
ma kesega se lauwekuigau, ma haiyona yoma waga se hedunalapaidi, na
boniyai kesega yo mayadai kesega gabwagaibu ne unai ya kulokulolo.
26 Yogu kadau maudoidi ne udiyedi, kabamwaloi udiyedi ya lulau
meta se bado. Sagasaga kabaitadi se nuwamatamatausi, iyamo ya lau.
Tauhenahenayagudu se henayaguduigau, iyamo ya lau. Yogu hali Dius
tamowaidiyao se kabihenahenayaigau, iyamo ya lau. Dagela tamowaidiyao
se kabihenahenayaigau, iyamo ya lau. Magai lakilakidi udiyedi bena kabo
se unuigau, iyamo ya lau. Balabala se nuwamatamatausi, iyamo ya lau.
Gabwa unai kabo boita, iyamo ya lau. Yo kada kahao lupolupodiyao meta
se hewaiunugau.

** **11:20:** *Debam ne se kaikaisoi:* Kalina Giliki unai Paulo ye kuli, *se koipapaligomiu,* na kaniyona ede tamowaina ne se hedededobidobiyei.

27 Paisowa lakilakidi ya ginaulidi yo paisowa udiyedi kamnagu se yababa. Huya se badokalili nige gonowana ya keno. Hinage hasali yo gadomagu kamnadi ya lapuidi yo huya hekadiyo meta ya wohi. Huya hekadiyo meta nige yogu kabobo na ya gwaugwau.
28 Na ginauli maudoidi ta luwadiyena na mayadai maudoina meta dubu maudoidi hesabadi ya nuwanuwatukalili.
29 Ena kaiteya ye basabasa, idohagi, kabo basabasa kamnana nige ya lapui? Ena tamowai hesau se woyalaei yababa unai, idohagi, debanaena kabo nige gonowana ya kouyalayala?
30 Na ena taba bena ya hededesaesae, meta kabo ginauli saha yogu basabasa ne tauhemasalahana wa debadiyena ya hededesaesae.
31 Yaubada, iya yoda Guiyau Yesu Tamana, iya bena huya maudoina ta nokonokoei, iya meta kabina ye kata yau nige ya laulaulupolupo.
32 *[Yogu huyabasabasa mayadaina hesau meta]* huyana yau Damaseko unai na yodi gabana, iya meta wasawasa Aletasi yona loina guninaena taupaisowa, na iya ye hedede ede Damaseko magaina lakilakina kawakedadiyao maudoidi se tologuduidi na unai bena kabo se kabihekahinigau.
33 Unai magai ganana kewamolosina unai bosaena ya gelu na gana bolilapaina unai kagu kahao se hedalolodobiyeigau, ede ya wasabugabaeidi.

12

Paulo tautau ye kita yo yona basabasa ye hededehemasalahadi

1 Yogu hededesaesae ta udiyedi kabo sola ya hededesaesae. Bwagana yogu hededesaesae ta udiyedi meta taba nige saha hesau namwanamwana ya lobai, iyamo bena tautau saha ya kitadi yo saha Yaubada ye hemasalahadi kaliguwai wa hedehedededi ya hedehedede.
2 Tamowai hesau kabina ya kata iya Keliso unai, na bolimai 14 se laoko wa unai meta se hai ye sae galewa hehaiyonana** ne unai, nige kabina ya kata tamowai ne meta tauna maudoudoina ye sae o yaluyaluwagaibuna ye sae, Yaubada ye bom mo kabina ye kata.
3-4 Hinage kabina ya kata ede tamowai ta se hai ye sae paladaisi, na tamowaina ne maudoudoina ye sae o yaluyaluwagaibuna ye sae meta nige kabina ya kata, Yaubada ye bom mo kabina ye kata. Menai nuwanuwatu se bado ye lapuidi meta nige gonowana tamowai yona nuwanuwatuyena ye hededehemahemasalahadi yo hinage nige se talamyei bena taba ye hedededi tamowai udiyedi.
5 Tamowai doha tenem meta kabo ya hededetausaei, na yau nige gonowana ya bom ya hededetausaeigau. Na saha kabo unai ya hededesaesae ede yogu basabasa ta.
6 Na taba ya henuwa bena ya hededesaesae meta yau kabo taba nige yauyaule, kaniyona ede yau kabo hedehedede mamohoidi ya hedededi. Na ya kabihekahini'uyoigau. Nige ya henuwa taba tamowai hesau ye nuwatuhesaegaibuigau, na taba yogu miyamiya yo yogu hedehedede ne ye kitasipwabagunaidi.
7 Na ginauli saesaekalilidi Yaubada ye hekitagau wa debadiyena na bena tabu udiyedi ya nuwasaesae, ede kadi laugudugudu Yaubada ye haiyama, unai Satani yona tautauwasa ye laolaoma na taugu ta kabahekamkamnana ye toletole.

** **12:2:** *Galewa hehaiyonana:* Kalina Giliki unai se hedede galewa bagubagunana meta manuwa yo yalohi tehana, yo galewa helabuina ede mahana yo nawalai yo kipwala yodi kabasigisigi. Na galewa hehaiyonana meta Yaubada yona kabamiya.

8 Ma haiyona meta ya kaibwadadoudou Guiyau unai bena taba
kamkamna kaliguwai ta ye haigabaeidi.
9 Na ye hededelaoma kaliguyena ye wane, “Yogu kabinamwa ta ye lau-
namwanamwaeigo. Matawuwuna ede yogu gigibwali ta yona huyapaisowa
dudulaina ede yom basabasa mahanana.” Tenem debanaena ede kabo
ma gwaugwauyalakaliligu na yogu basabasa ta hedehedededi udiyedi ya
hededesaesae. Kaniyona ede Keliso yona gigibwali bena ye miya kaliguwai.
10 Tenem unai Keliso debanaena ede huyabasabasa yo dila yo huya
yabayababadi, yo hekamkamna yo pilipili huyadi udiyedi meta ya
gwauyalakalili. Matawuwuna ede, ena ya basabasa meta unai kabo
Yaubada yona sagu unai ya bayao.

Hededehaisagusagu hekadiyo

11 Yogu hedehededе wa udiyedi kagu kao meta doha yauyaule, na komiu
yomi miya wa debadiyena ede doha tenem ya ginauli. Ye namwa mo
komiu taba yau kwa hededehesaegau, matawuwuna ede yau meta nige ya
dobikalili na kabo siya apostolo saesaedi ne, bwagana kabo kwa kitagau
meta nige kaniyogu.
12 Apostolo kabakitalobaidi ginaulidiyao ede hekihekinoi saesaedi, ka-
banoko ginaulidi yo laulau gigigigibwalidi. Ginaulidiyao ta meta ma
nuwabayaogu na ya ginaulidiko kalimiuwai.
13 Unai, Ginauli maudoidi ya ginaulidi dubu hekadiyo udiyedi ne meta
maidamiyao gonogonowamiu. Na ginauli kesega mo, meta nige ya kaib-
wadamoni kalimiuyena. Nuwana teina ta yogu kabatoledobiyeigomiu ede,
taba kwa nuwatugabaei.
14 Teina ta meta ya nonohako kabo huya hehaiyonana ya
kaitaumanaigomiu, na unai taba nige ya hepolohegomiu, kaniyona ede
yogu laowa ne nige bena yomi gogo hesabadi, na komiu hesabamiu.
Matawuwuna ede wawayao gagilidi meta nige gonowana tama yo sina
kadi yo yodi se gwaugogo, na tama yo sina bena natudiyao kadi yo yodi se
gwaugogo.
15 Teina unai kabo ma gwauyalagu na ginauli maudoidi kaliguyena ta ya
hegehedi kalimiuwai yo hinage ya bom ya talamyeigau hesabamiu. Hage
idohagi, ena yogu gadosisi kalimiuwai ta ya helaki'uyoi, bena kabo yomi
gadosisi kaliguwai ne ye gagili?
16 Nuwana kwa hemamohoiyeigau ede mamohoi yau taba nige ya hepolo-
hegomiu, iyamo kabo yomi nuwatu ede bena ya lupohaigomiu.
17 Idohagi, tamowai ya hetamalidi se laowa kalimiuyena wa meta yomi
namwanamwa saha hesau se haigaibui yau hesabagu?
18 Taitasi ya muyowui ede ye laowa kalimiuwai, yo hinage kada kaha
hesau meta maidana se laowa. Hage idohagi, Taitasi meta ye hepaisowag-
omiu yona namwanamwa hesabana? Nige gonowana, matawuwuna kai
meta yaluwa kesega unai ka paisowa yo nuwatu kesega ka hemuliwatani.
19 Tabu yomi nuwatu bena yoma hedehededе maudoidi ta udiyedi kai
yomai ka laulaugudugudu. Kai meta Yaubada matanaena ka hedehededе
doha siya Keliso unai tausunuma tamowaidiyao, yo ginauli maudoidi ka
ginaulidi meta komiu, kehamaiyao, kabahebayaogomiu hesabana.
20 Matawuwuna yogu matausi ede taba ya laowa meta taba nige saha
yau ya henuwa ne unai ya lobaigomiu, yo yau hinage taba nige saha kwa
nuwanuwatui ne kwa lobai kaliguyena. Ya matausi tabu na kalimiuyena
meta haikawayagala, kaikalomagigili, koukouyalayala, mahimahihi, hed-
edeheyaheyababa, monumonunu, nuwanuwasaesae yo miyamiyapilipili
ede metai.

21 Yogu matausi ede ena ya uyowa, Yaubada kabo ye henuwado-
bidobiyeigau matamiuyena, na tamowai hekadi debadiyena kabo ya
nuwayababakalili, kaniyona ede huya bagubagunana unai miyamiya nige
se a'a, laulau bikibikidi yo miyamiya yabayababadi udiyedi se lulau na
udiyedi se ba'aya meta sola nige se nuwabui.

13

Hededehesibasiba gehegehedi

1 Buka Tabuna unai ta hasili ye wane,
"Pilipili maudoidi tolehedudulaidi udiyedi meta tamowai labui o haiyona
yodi hemamohoi ne unai kabo ta tolehedudulaidi." *(Dutelonomi 19:15)*
Na teina ta meta kabo yogu kaitaumanaigomiu hehaiyonana.
2 Huya helabuina yau maidamiu wa unai meta ya hededelaowako kalimi-
uyena, na teina ta yau nige maidamiu na hedehededе wa ya hededeʼuyoidi
kalimiuyena. Na yogu uyowa ne unai meta siya kaiteyadi huya bagubа-
gunana unai se ba'aya wa yo tauba'aya hekadiyo hinage taba nige ya
katekamkamnaedi.
3 Kwa henuwakalili bena kaliguyena hemamohoi kwa lobai ede Keliso meta
ye hededelaoma kaliguwai na ya hedehededе. Tolehedudulaigomiu ne unai
iya nige ye basabasa, na ye bayaokalili komiu luwamiuyena.
4 Mamohoi, sataulo kewanaena Keliso ye basabasa, iyamo Yaubada yona
gigibwaliyena ye maumauli. Doha hinage kai, ka basabasa doha iya, iyamo
Yaubada yona gigibwaliyena meta kabo ka maumauli na ka tolehedudu-
laigomiu.

5 Kwa kitasipwaigomiu yo kwa lautonogigomiu, komiu sunuma ne unai
kwa babawa e nige? Taba kwa nuwatulobai meta Keliso Yesu ede kalim-
iuwai. Iyamo ena kwa lautonogigomiu na nige sunuma ne unai kwa
miyamiya meta Keliso Yesu ede nige kalimiuyena.
6 Na ya nuwatui meta ena kwa lautonogigai kabo kwa lobai ede kai
apostolo mamohoidi.

7 Ka tapwalolo Yaubada unai kabo taba nige ginauli hesau kwa ginaulip-
wanoli. Yoma tapwalolo ta kaniyona bena saha? Nuwana tamowai bena
se kitagai ede kai apostolo mamohoidi? Nige! Tamowai yoma apostolo
paisowana se kitaheyababa meta nige ya modei, na saha ya henuwakaliliyei
ede taba komiu ginauli saha se dudulai ne kwa ginaulidi.
8 Matawuwuna kai nige gonowana ginauli hesau ka ginauli bena mamo-
hoi ta kabaguduina, na bena taba mamohoi ta ka sagui na ye laki ye lau.
9 Ka gwauyala huyana kai ka basabasa iyamo komiu kwa bayao. Na
ka tapwalolo taba Yaubada kwa talamyei bena ye saguigomiu na yomi
miyamiya ne se dudulaikalili.
10 Teina debadiyena ede huyana yau nige maidamiu meta nuwanuwatu
ta ya kulidi, na huyana ya laowa kalimiuwai na yogu apostolo gigibwalina
ya hepaisowa meta tabu ya sinakalakalili. Teina gigibwali ta Guiyau ye
haiyama meta komiu yomi sunuma kabaginaulidi na nige kabahetatag-
waligwaligomiu.

Lautoki

11 Gehegehena ta unai, kagu kahao, kwa gwauyala! Kwa kaipatebayao
na kwa uyo yomi miyamiya dudulaidi wa udiyedi. Kwa haihebahe-
bayaoʼuyoigomiu. Bena nuwamiu kesega yo kwa miya daumwaliyena. Na
gadosisi yo nuwadaumwali Yaubadana, iya kabo maidamiu.

12 Kwa hailaulautokiyeigomiu gadosisi mamohoina unai.**
13 Yaubada yona tamowai maidaguwao ta yodi lautoki se hetamalidiwa kalimiuwai.
14 *[Ya tapwalolo]* taba Guiyau Yesu Keliso yona kabinamwa yo Yaubada yona gadosisi yo Yaluwa Tabuna yona labini maudoimiu kalimiuwai.

** **13:12:** *Gadosisi mamohoina unai:* Paulo ye kuli, *sumta tabuna unai,* na sumta meta ekalesiya yodi gadosisi hekihekinoina.

Galatiya
Paulo yona leta ye lau ekalesiya Galatiya unai taumiya udiyedi
Buka ta hededehemasalahana

Teina kulikuli ta meta leta Paulo ye kuli ekalesiya teha Galatiya unai taumiya udiyedi, iya ede yona leta bagubagunana, bolimai 48 o 49 AD unai ye kuli, Antiyoka unai.

Galatiya unai Paulo ekalesiya bodadi ye hetubudi Ikoniya, Debi, yo Lisitila magaidi udiyedi, yona lauwasi kadauna bagubagunana unai (Apostolo 14:1-23), na kabo ye uyo yona kabadalahai magaina Antiyoka unai (Apostolo 14:26-28). Tenem huyana ne unai Yelusalema ye kaitaumanai na ekalesiya babadadiyao maiyanao se hedede (Galatiya 2:1-2).

Paulo yona huyamiyasuwala wa unai taulauhekata hekadiyo se lage na ekalesiya se henuwapwanopwanodi (Galatiya 1:7). Siya meta Dius luwadiyena se tubu, na tausunuma wa se hekatadi taba laugagayo se miyawatanidi. Iya ede laugagayo Yaubada ye mosei Isalaela tamowaidiyao udiyedi, doha kai yo mayadai yo kabikabi udoi'udoi laugagayodi, yo pelitome laugagayona.

Teina leta ta unai Paulo ekalesiya teha Galatiya unai wa ye hededehesibasibadi. Ye hededebayaolau udiyedi meta wasa namwanamwana kesega mo, yo keda kesega mo ye lau mauli hesabana, iya ede sunuma Yesu Keliso unai (Galatiya 2:16). Tamowai hekadiyo wa yodi lauhekata meta lauhekatalupolupo na tabu se kawamamohoiyei (Galatiya 4:17).

Leta ta unai, Paulo yona hedehededе hekadiyo meta se bayaokalili (Galatiya 5:12), matawuwuna taulauhekatalupolupo wa ye kouyalayalaeidi.

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Apostolo mamohoina yo wasa mamohoina *1:1-10*
- Wasa Paulo ye lauguguyaei wa meta mamohoina *1:11—2:10*
- Laugagayo miyawatanina nige ye tolehedudulaida, na sunuma mo *2:1—4:31*
- Yailihai miyana *5:1-26*
- Tauwoyaida ede Yaluwa Tabuna yo gadosisi *6:1-10*
- Paulo yona guguya yo lautoki *6:11-18*

Lautoki

1-2 Yau Apostolo Paulo yo Guiyau tauhemuliwatanina maudoidi maiyaguwao, leta ta ka kuli na ka hetamali ye laowa Guiyau taukawamamohoiyena maudoimiu teha Galatiya unai taumiya kalimiuyena.

Nige tamowai se kaisunuwaigau bena ya hemala apostolo, na Yesu Keliso yo Tamana Yaubada, iya Yesu boita unai ye hetolo'uyoi wa, se kaisunuwaigau.

3 Taba Tamada Yaubada yo Guiyau Yesu Keliso yodi kabinamwa yo yodi nuwadaumwali se lediwa kalimiuwai.

4 Keliso Yaubada Tamada ye kawakabiyei na ye talamgabaei'uyoi ye hemala kaitalasam yoda yababa hesabadi, yo ye gilihaida tanoubu yabayababana ta unai.

5 Lautoki yo hedebasae ta mosei Yaubada unai huya maudoina ye lau ee nige kana siga. Mamohoi!

Nige wasa hesau namwanamwana

6 Keliso yona kabinamwa debanaena Yaubada ye kaisunuwaigomiu. Ya siliyatakalili matawuwuna huyana nige ye loha na taukaisunuwaigomiu wa kwa laugabaeiyako na wasa udoi tamowai se hedede bena wasa namwanamwana ede kwa kawamamohoiyei.
7 Na iyamo wasa me meta nige wasa namwanamwana, nigekalikalili! Na tamowai hekadi se henuwa bena Keliso wasana namwanamwana se tolebui na nuwamiyao se hepwanopwanodi.
8 Na ena taba kai o apostolo hesau o galewa aneluna hesau wasa udoi ye lauguguyaei kalimiuwai nige doha saha ka lauguguyaei wa, meta taba hekamkamna lakilakina ye lobai.
9 Saha ka hededeyako wa meta kabo ya hedede'uyoi: Ena tamowai hesau wasa namwanamwana ye lauguguyai kalimiuyena nige doha wasa kwa haiyako wa, meta taba hededeheyababa ye miya tamowaina ne unai.
10 Hage, yogu kwa hedehedede: Yogu hedehedede ta unai nuwana ya kaipate bena tamowai kabo se kitahenamwagau, o Yaubada? Nuwana ya kaipate bena tamowai ya henuwanamwadi? Taba nige! Ena ya kaipate bena tamowai ya henuwanamwadi, meta yau nige Keliso yona taupaisowa.

Wasa Paulo ye lauguguyaei wa yona kabalaoma ede Yaubada

11 Kagu kahao, ya henuwa bena kabina kwa kata meta wasa namwanamwana ya lauhekata'usei ta, iya nige tamowai yodi nuwanuwatuyena ye laoma.
12 Nige tamowai hesau unai ya hai o ye hekatagau, na yogu kabahaina ede Yesu Keliso ye hemasalaha kaliguwai.
13 Beyabeyana Dius yodi miyamiya yo yodi tapwalolo kabikabidi udiyedi ya miya, na yogu mauli wa wasana kwa lapuiyako, idohagi Yaubada yona dubu tamowaidiyao ya hekamkamnadi yo hinage bena ya unuhemwaloi-hegehedi.
14 Kagu isi maudoidi luwadiyena meta yau Dius yodi tapwalolo kabikabidi maudoidi kabidi ya katakalili, yo hinage ya kaipatebayaokalili bena taba kagu kulutubu kabikabidi ya hebayaodi tamowai udiyedi.
15 Sola nige se labasigau na Yaubada ye kaisunuwaigau na yona kabi-namwaena ye yoganeigau. Na huyana ye hineli
16 bena natuna ye hemasalahayama kaliguyena na bena kabo yau dagela tamowaidiyao** udiyedi Keliso wasana ya lauguguyaei, meta nige tamowai hesau ya henamaiyei,
17 yo hinage nige ya sae Yelusalema bena apostolo bagubagunadiyao ya kitadi na se hekatagau. Na yau meta ya dudulai mo ya lau teha Alabiya, na menai muliyena kabo ya uyo Damaseko.
18 Kabo bolimai haiyona mulidiyena ede ya sae Yelusalema, Kipasi ya kita na menai maidagu ka bawa sabati labui yo mayadai kesega.
19 Menai apostolo hekadiyo wa nige ya kitadi, na Guiyau** kana kaha Yamesi ye bom mo menai ya kita.
20 Yaubada matanaena ya hededemamohoi kalimiuyena: Ginauli saha wasadi ya kulidi ta meta nige ya lupoigomiu.
21 Na muliyena kabo ya lau teha Siliya yo Silisiya udiyedi.
22 Na Yudeya unai Keliso taukawamamohoiyena bodadi meta yau nige kabigu se kata.

** **1:16:** *Dagela tamowaidiyao* ta, siya meta nige Dius tamowaidiyao. Na tabu ta nuwapwanopwano matawuwuna yoda hedehedede unai nige ekalesiya ta kataidi ede siya dagela tamowaidiyao.
** **1:19:** *Guiyau* ta meta Yesu. Na Yamesi meta Yesu kana kaha mamohoina.

23 Na wasagaibugu mo se lapui, “Tamowai ta, iya beyabeyana ye
hekamkamnada yo Keliso sunumana bena ye hekaiyawasi, iya ede Keliso
sunumana ye laulauguguyaei.”
24 Na saha ye tubu kaliguyena wa debanaena Yaubada se hedebasaei.

2

Yelusalema unai apostolo wa Paulo se kawanamwanamwaei

1 Bolimai 14 mulidiyena ede ya seuyo Yelusalema. Yogu sae ne unai meta
Banaba maiyagu, yo hinage Taitasi maidamai ka sae.
2 Yaubada yona hededehemasalaha kaliguyena debanaena ede ya sae, na
wasa namwanamwana saha ya lauhekataei dagela tamowaidiyao udiyedi
wa meta ya hededehemasalaha kalidiyena. Na tauwoyawoya tamowaidiyao
se bom mo ya lau ya kitadi, yogu hedehedede wa kabo se hemamohoiyeidi
e nige. Ya matausikalili matawuwuna saha ya ginaulidiko yo saha kabo ya
ginaulidi,** madai nige kaniyodi.
3 Na tauwoyawoya wa se talamyeigau. Hinage nige saha hesau se hedede
Taitasi unai bena taba ye pelitome. Na iya meta Giliki tamowaina** na
maidagu ka sae Yelusalema.
4 Pelitome nuwatuna wa nige ye masalahama ye lau ee tamowai hekadiyo
se mwalaegaibuma luwamaiyena. Siya meta nige kada kahao mamo-
hoidiyao, na bena yoda yailihai miyamiyana Keliso Yesu unai se kaikewasip-
wai. Yodi nuwatu bena Dius yodi laugagayo maudoidi udiyedi se kauda na
ta miyawatanidi.
5 Na nige ka henuwa bena taba ka lapulapulau udiyedi, matawuwuna ka
henuwa bena wasa namwanamwana mamohoina tabu se bui na bena ye
miya kalimiuyena.
6 Na dubu babadadiyao tamowai siya se kitahesae'useidi wa meta nige
saha hesau se hededetubeilaei yogu lauhekata wa unai. Yodi sae ta meta
nige yona udoi hesau kaliguyena, matawuwuna Yaubada nige tamowai
kana kaoyena ye kitahenamwagaibui.
7 Na se kitalobai meta wasa namwanamwana hededehemasalahana
paisowana ta Yaubada ye leyama bena ya ginauli dagela tamowaidi udiyedi,
doha Petelo yona paisowa ye mosei Dius tamowaidiyao udiyedi wa.
8 Matawuwuna Yaubada Petelo ye hepaisowa na wasa namwanamwana
ye duwai Dius tamowaidi udiyedi wa, na Yaubada kesegana ta meta hinage
yau ye hepaisowagau na paisowa ta ya ginauli dagela tamowaidi udiyedi.
9 Ede Yamesi, Kipasi yo Yowane, siya tautolobaguna tamowaidiyao, se ki-
talobai meta Yaubada yona kabinamwa debanaena paisowa ta ye haiyama.
Unai yau yo Banaba se lautokiyeigai yo se talam meta kai yodi hali tau-
paisowa. Na kabo se hededehebayaogai bena sola ka laulau dagela ta-
mowaidiyao udiyedi na siya se lau Dius tamowaidiyao udiyedi.
10 Na yodi kaibwada kalimaiyena ede taba taudehadeha** ka nuwatuidi,
na teina hekasa ta meta yau yogu nuwanuwatu lakilakina ede.

Paulo Kipasi yona laupwano ye hekita

** **2:2:** *Saha ya ginaulidiko yo saha kabo ya ginaulidi:* Yona kulikuli unai Paulo yona paisowa ye heyaheyasoniyei heloikailakwa unai na ye kuli, *na tabu ya kailakwa nige kaniyona, o huya maudoina ye laoma teina ya kailakwagaibu*. Na kalina Saliba unai nige gonowana yoda paisowa ta heyaheyasoniyei kailakwa unai, unai ede heyaheyasoni ta kaniyona ka kulihemasalaha lausoisoi ta unai. ** **2:3:** *Giliki tamowaina:* Giliki loheloheyaodi meta nige pelitome se haihai. Unai Taitasi hinage nige se hepelitome. ** **2:10:** *Taudehadeha* ta, siya ede Yesu tausunumaena Yelusalema unai taumiya nige gonowana se bom se sagu'uyoidi.

11-12 Muliyena, Kipasi Yelusalema unai ye dobima Antiyoka. Bagubaguna meta tausunuma siya nige Dius tamowaidi maidanao se kaikaigogoi, na huyana Yamesi kana bodao hekadiyo se laoma kabo ye bom ye tolehesuwala'uyoi matawuwuna ede taupelitome tamowaidiyao wa** ye matausiyeidi. Kipasi saha ye ginauli wa ye yababa, unai ya dilamatai.
13 Yona kailupolupo ta Dius tamowaidi hekadiyo Antiyoka unai taumiya wa se kita ede se hemuliwatani, yo hinage unai Banaba se woyahesuwala.
14 Na ya kita meta wasa namwanamwana miyamiyana mamohoina nige se miyamiyai, ede maudoidi matadiyena ya hededelau Kipasi unai ya wane,
"Kowa Dius tamowaina, na iyamo yom miyamiya meta doha dagela tamowaidiyao, na nige doha Dius tamowaidiyao. Idohagi to bena dagela tamowaidiyao ku muyowuidi na bena Dius yodi miyamiya se miyamiyaeidi?
15 Kita meta nige ba'aya tamowaidi doha dagela tamowaidiyao, matawuwuna ede se labasida meta kita Dius tamowaidi.
16 Na iyamo kabina ta kata meta Yaubada tamowai nige laugagayo lauwatanina unai ye toletolehedudulaidi, na yodi sunuma Yesu Keliso unai debanaena ye tolehedudulaidi. Unai kita hinage yoda sunuma ta tole Yesu Keliso unai, to kabo Keliso sunumana unai Yaubada ye tolehedudulaida, na nige laugagayo miyawatanina debanaena. Matawuwuna ede nige gonowana tamowai hesau laugagayo mo miyawatanina debanaena Yaubada kabo iya ye kitahenamwa.
17 Huyana ta kaipate bena Yaubada ye tolehedudulaida Keliso debanaena, meta ta masalaha ede kita Dius tamowaidiyao hinage ma yababada. Unai kaniyona ede saha, Keliso iya ye woyaida ta lau yababa unai? Nige kalikalili!
18 Na ena taba laugagayo beyabeyana wa miyamiyana ya hekaiyawasi, na muliyena ya miyawatani'uyoi, kabo ya hemasalaha'uyoigau meta yau laugagayo tau'utusina.**
19 Matawuwuna laugagayo debanaena ya boitako na yona gigibwali kaliguwai ye gehe.** Unai taba bena ya mauli Yaubada yona.
20 Keliso yona boita sataulo unai meta yau hinage maidagu ka boita. Unai nige yau ya maumauli, na Keliso kaliguyena ye miya.** Taugu ta unai ya miyamiya ta meta Yaubada Natuna sunumana unai ya miyamiya, iya ye gadosisiyeigau na yona mauli ye mosegabaei yau hesabagu.
21 Na yau taba nige Yaubada yona kabinamwa ya tolehesuwala, matawuwuna ede, ena taba Yaubada tamowai ye tolehedudulai laugagayo miyawatanina debanaena, meta Keliso yona boita ne nige kaniyona."

3

** **2:11-12:** *Taupelitome tamowaidiyao wa* se lauhekata meta ekalesiya tatao maudoidi bena pelitome se hai yo hinage Dius yodi laugagayo maudoidi se miyawatanidi. Se hedede ede nige taupelitome meta nige gonowana siya Keliso tausunumaena mamohoidi. ** **2:18:** *Ena taba laugagayo beyabeyana wa ... ya miyawatani'uyoi:* Nuwatu ta Paulo heyaheyasoni unai ye kuli: *Ena ginauli hesau ya hetatagwaligwali na muliyena ya ginauli'uyoi ...* Na hedehedede hesau ne, *kabo ya hemasalaha'uyoigau meta yau laugagayo tau'utusina,* kaniyona meta, *yogu laulau wa ye yababa.*
** **2:19:** *Laugagayo... yona gigibwali kaliguwai ye gehe:* Laugagayo ye hemasalahada meta kita yababa tauginaulidi, na yababa maisana ede boita. Na laugagayo nige gonowana tauboiboita ye tanuwagaidi. ** **2:20:** *Unai nige yau ya maumauli, na Keliso kaliguyena ye miya:* Hedehedede ta kaniyona ede, Paulo nige ye bom yona nuwatu ye miyawatani, na yona miyamiya maudoidi tautanuwagaedi meta Keliso.

Kabatolehedudulaida ede saha - laugagayo o sunuma?

1 Komiu Galatiya meta tamowai yauyaulediyao. Kaiteya ye lupohaigomiu? Komiu kalimiuyena meta Yesu Keliso yona boita Sataulo ne unai kaniyona maudoina ya hededehemasalahakaliliyei, kana kao doha matamiuyena kwa kita.

2 Ya henuwa bena yogu kwa hedehededе: Idohagi na Yaluwa Tabuna kwa hai, laugagayo miyawatanina debanaena, o Keliso wasana kawamamohoiyeina debanaena?

3 Sola ma yauyaulemiu? Yomi ekalesiya maulina Yaluwa yona gigibwali unai kwa hetubu, na idohagi to kwa kaipate bena kwa bom yomi bayaoyena kwa miyai?

4 Beyabeyana wasa namwanamwana debanaena kwa kamkamnakalili. Mamohoi kwa kamkamnagaibu e nige? Ya nuwatui nige.

5 Hage, yogu kwa hedehededе: Yaubada iya Yaluwana Tabuna ye haiyawa yo laulau gigigigibwalidi ye ginaulidi kalimiuyena meta laugagayo miyawatanina debanaena, o Keliso wasana kawamamohoiyeina debanaena?

6 Gonogonowana doha Abelahama wasana ta hasili kulikuli tabuna unai, ye wane,

“Iya Yaubada ye sunumaei, debanaena Yaubada ye hedede meta iya miyamiyadudulai tamowaina.” *(Genese 15:6)*

7 Unai bena kwa nuwatulobai meta Abelahama natunao mamohoidi ede Yaubada tausunumaena.

8 Beyabeyana kulikuli tabuna ye hededenonohaiyako meta dagela tamowaidiyao Yaubada kabo ye tolehedudulaidi yodi sunuma debanaena, doha wasa namwanamwana hedehededena ye hededehemasalahanonohai Abelahama unai ye wane,

“Debamyena kabo tanoubu maudoina hededehenamwa se hai.” *(Genese 12:3, 18:18, 22:18)*

9 Unai siya tausunuma meta Yaubada ye hededehenamwadi gonogonowana doha Abelahama sunuma tamowaina wa.

10 Kaiteyadi se kitalau laugagayo miyawatanina unai bena kabatolehedudulaidi, siya meta hededeheyababa logulogunaena se miya. Matawuwuna kulikuli tabuna unai ye wane,

“Laugagayo bukana unai ginauli maudoidi se kulidi ne, ena tamowai hesau nige ye miyawataninamwanamwaeidi, meta iya hededeheyababa logulogunaena ye miya.” *(Dutelonomi 27:26)*

11 Ye masalahakalili meta laugagayo nige gonowana tamowai hesau ye tolehedudulai Yaubada matanaena, matawuwuna ede,

“Taumiyamiyadudulai meta sunuma debanaena kabo se mauli.” *(Habakuku 2:4)*

12 Na laugagayo meta nige sunuma unai ye tolo, iya meta udoi. Na buka unai ta hasili meta

“Laugagayo hedehedededi taumiyawatanidi, iya yona laulau debadiyena kabo ye mauli.” *(Lewitikasi 18:5)*

13 Laugagayo ye hegiluda na kita hededeheyababa logulogunaena. Na huyana Keliso se hekabasi sataulo unai meta kada hededeheyababa wa iya ye haidi, ede unai ye hemaisahaida. Doha kulikuli tabuna unai se kuliyako se wane,

“Ena tamowai hesau sataulo unai se hekabasi meta iya hededeheyababa tamowaina.” *(Dutelonomi 21:23)*

14 Yesu Keliso ye hemaisahaida na iya debanaena hededehenamwa ye mosei Abelahama unai wa bena ye laoma dagela tamowaidiyao udiyedi.

Kaniyona ede bena sunuma debanaena Yaluwa Tabuna, iya ede Yaubada ye hededehesunuma wa, kabo ta hai.

Yaubada yona hededehesunuma Abelahama unai meta laugagayo ye saedikwai

15 Kagu kahao, mayadai maudoina maulina miyamiyana heyaheyasonina hesau ya hai na ya hedehededei: Taba tamowai labui ginauli saha hesau se koitalaliuyei na se talamyei, meta nige gonowana tamowai hesau yodi nuwatu ne ye tolehesuwala o unai saha hesau ye hedede. Gonogonowana doha Yaubada yona hededehesunuma:

16 Hededehesunuma wa ye hedede Abelahama maidana kana isimulita kalidiyena. Nige ye hedede ye wane, “kam isimulitao udiyedi”, kabo hededehesunuma tauhaina ne se bado, na ye wane, “kam isimulita tamowaina unai”.** Hedehedede ta kaniyona ede tamowai kesega mo, iya ede Keliso.

17 Yaubada yona hededehesunuma Abelahama unai na bolimai 430 se lau, kabo laugagayo ye masalahama. Laugagayo ta ye mulitama, unai nige gonowana hededehesunuma wa ye tolehesuwala.

18 Taba ena Yaubada yona kainauya ta hai laugagayo yoda miyawatanina debanaena, meta nige gonowana Yaubada yona hededehesunuma debanaena kainauya ne ta lobai. Iyamo huyana yona kabinamwa unai Yaubada yona kainauya wa ye mosei Abelahama, meta *[nige laugagayo unai, na]* hededehesunuma unai.

19 Ena doha teina, kabo laugagayo ne kana paisowa saha? Yaubada ye leyama kabo ye hekitalobaida meta yababa ta ginauli. Laugagayo yona paisowa ta ye ginauli ye lau ee kana siga Yaubada yona hededehesunuma tamowaina wa ye lagema.

Laugagayo ta meta Yaubada ye mosei anelu udiyedi na se mose-hekawalaei Mose unai, iya meta Yaubada yo tamowai duwaduwalidiyena tautolo.

20 Ena tamowai labui bena yodi talam se ginauli, meta tautoloduwaduwali se henuwa. Na huyana Yaubada hededehesunuma ye mosei Abelahama, meta iya ye bom ye ginauli.**

21 Ta hededeyako meta Yaubada yona hededehesunuma debanaena tamowai ye tolehedudulaidi na mauli se lobai. Unai ede hage idohagi, laugagayo meta Yaubada yona hededehesunuma ye tolehesuwala? Nige kalikalili! Ena taba Yaubada laugagayo hesau ye leyama unai kabo mauli ta lobai, meta kabo kabatolehedudulaida ede laugagayo.

22 Na kulikuli tabuna ye hededehemasalaha meta tanoubu maudoina ta yababa yona kaukau tamowaidiyao. Unai Yaubada saha ye hededehesunuma wa meta bena Yesu Keliso ta sunumaei na ta hai, na tausunumaena maudoidi gonowana yona kainauya ne se hai.

23 Huyana sola nige sunuma ta ye masalahama meta kita laugagayo kaukauna unai ta miyamiya. Ye kabihekahinida ye lau ee kana siga sunuma ta ye masalahama.

24 Laugagayo wa ye tole meta kabo ye kitaheteteda na ye woyaida ta lau Keliso unai, na kabo Yaubada ye tolehedudulaida sunuma debanaena.

25 Na sunuma wa ye laomako, debanaena meta kita nige laugagayo yona kitahetete unai ta miyamiya,

---

** **3:16:** Yaubada yona hededehesunuma wa ku hasili Genese 12:7, 13:15, yo 24:7. ** **3:20:** *Iya ye bom ye ginauli:* Yaubada laugagayo ye mosei Isalaela tamowaidi meta Mose ye hepaisowa iya tautoloduwaduwali. Na huyana yona hededehesunuma ye mosei Abelahama meta ye hededudulai Abelahama unai. Unai ta kita meta Yaubada yona hededehesunuma wa ye saekalili na kabo laugagayo wa.

26 matawuwuna komiu maudoimiu ta Yaubada natunao Yesu Keliso yomi
sunumaena debanaena.
27 Kaniyona ede maudoimiu ta Yesu Keliso unai se hebabatisoigomiu meta
Keliso kwa luwui doha luwuluwu.
28 Unai ede bodamiuyena meta nige hekasana hesau, bena Dius o Gi-
liki, heyayai tauhaina tamowaina o yailihai tamowaina, loheya o waihiu,
matawuwuna ede Yesu Keliso unai maudoimiu ta meta boda kesega.
29 Ena komiu Keliso yona, meta komiu Abelahama kana isimulitao yo
[Yaubada yona] kainauya tauhaina *[yona]* hededehesunuma debanaena.

4

1 Saha ya hedede'usei ta meta doha teina: Ena tamowai hesau ye boita
meta natuna kabo iya tamana lauhedamaina yo yona gogo maudoidi
tanuwagadi. Na ena iya sola ma gagilina na tamana ye boita meta iya yo
yona taupaisowa tamowaidiyao maidanao gonogonowadi.
2 Wawaya ne meta iya taukitahetetena yo gogo ne taukitahetetedi yodi
gigibwali logulogunaena ye miyamiya kana siga ye lakilaki yo tamana yona
hekasa mayadaina ye tole wa ye sae ye lobai.
3 Gonogonowana doha hinage, huyana kita sola nige Keliso kabina ta
kata na kada kao doha wawayao supusupudi, meta kita kaiyaulina ta
miyamiyadiyao logulogudiyena ta miyamiya.
4 Na huyana Yaubada yona kaisunuwa mayadaina mamohoina ye lage
meta Yaubada Natuna ye hetamaliyama. Waihiu unai ye tubu na ye labasi
laugagayo logulogunaena,
5 bena laugagayo logulogunaena taumiya maudoida ye hemaisahaida, yo
hinage bena natu yona dudulai mamohoina ta hai.
6 Komiu meta Yaubada natunao, unai Yaubada Natuna yaluwana ye heta-
maliyama nuwada ta udiyedi na ye hekatada na ta yogayogasae Yaubada
unai ta wane, “Aba, Tamagu!”
7 Unai komiu meta nige taupaisowa tamowaidiyao, na komiu meta natu.
Na kwa hemala natu ta unai ede Yaubada ye hetologomiu yona hededehe-
sunuma tauhaidi.

Tabu kwa uyo'uyo

8 Huyana sola nige Yaubada kabina kwa kata meta komiu kaiyaulina
ta yaubadadi** yodi taupaisowa tamowaidiyao, siya nige yaubada mamo-
hoidi.
9 Na teina huya ta komiu Yaubada kabina kwa katako, o taba ya wane,
Yaubada kabimiu ye katako. Na idohagi to kwa kitakitabui'uyo kaiyaulina
ta yona kabikabi basabasadi ta udiyedi. Idohagi, kwa henuwa bena kwa uyo
kwa hemala siya yodi heyayai tauhaidi?
10 Komiu meta mayadai, nawalai, huya yo bolimai saesaedi hekasisidi yo
kabikabidi sola udiyedi kwa miyamiya.
11 Debamiuyena ya matausikalili matawuwuna kana kao doha yogu
paisowabayao kalimiuyena meta kabo nige kaniyona.
12a Kagu kahao, ya hedehededebayao kalimiuyena bena yomi mauli kwa
buidi doha yau, matawuwuna huyana ya lagewa meta yau yogu mauli doha
komiu.**

** **4:8:** *Kaiyaulina ta yaubadadi:* Galatiya tamowaidi meta koitau udoi'udoi se tabataba'ohuidi, bena udiyedi sagu se lobai. ** **4:12a:** *Yau yogu mauli doha komiu:* Huyana Paulo ye lage teha Galatiya unai meta yona laulau ye buidi ye hemala doha dagela tamowaidi, na nige ye tolobayao Mose yona laugagayo unai. Lausoisoi ta unai ye wane taba tausunuma Galatiya unai wa hinage tabu se kitakitalau laugagayo unai.

12b-13 Kabina kwa kata meta yogu huyalage bagubagunana unai ya
kasiyebwa, na debanaena ya miya kalimiuwai na wasa namwanamwana
wa ya lauguguyaei kalimiuyena. Na iyamo nige saha yababana hesau kwa
ginauli kaliguyena.
14 Kagu kasiyebwa ta ye henuwatupilipiligomiu, iyamo nige debanaena na
kwa subugau o kwa kitaheyababagau, na kwa yogaisinigau doha Yaubada
yona anelu hesau, o yau doha Yesu Keliso ede.
15 Beyabeyana yomi gwauyala maudoina meta haedi se lauko. Huyana ne
unai yomi gadosisi ye lakikalili. Ena gonowamiu meta kabo hinage matamiu
kwa lamohaidi na kwa haidima – saha ya hedede ta meta mamohoi!
16 Hage idohagi, hedehedede mamohoina yogu hededehemasalahana ta
unai ede ya hemala kami waiunu?
17 Siya taulauhekatalupolupo ne meta se kaipatekalili bena se
henuwanamwagomiu na bena kwa patulau udiyedi, iyamo nige yomi
namwa o dudulai hesau hesabana. Saha se henuwa ede bena kalimaiyena
komiu se tolehesuwalagomiu, na kabo kwa patulau siya udiyedi.
18 Ye namwa mo taba huya maudoina kwa kitakitalaoma kaliguwai,
huyana yau maidamiu ta miyagogoi yo hinage yogu miyasuwala udiyedi.**
19 Natuguwao, debamiuyena meta kamkamna lakilakina ya hekalo'uyoi
doha labalaba kamkamnana, na kamkamna ta kabo ye lau ee Keliso kana
kao ye masalaha yo ye tubu kalimiuyena.
20 Na ya henuwakalili bena yau taba maidamiu metai, to kabo gonowana
ya hedehededenamwanamwa kalimiuwai, na iyamo kedagu ye lohakalili.
Unai nuwagu ye pwanopwano yo nige kabina ya kata saha kabo ya ginauli
hesabamiu.

Hega yo Sala meta talam beyabeyana yo hauhauna heyaheyasonidi

21 Hage, yogu kwa hedehedede, komiu kaiteyadi kwa henuwa bena Mose
yona laugagayo logulogunaena kwa miya, na laugagayo** wa hedehede-
dena maudoidi kabidi kwa kata o nige?
22 Matawuwuna kulikuli tabuna unai ta hasili meta Abelahama natunao
labui. Natuna hesau meta heyayai tauhaina waihiuna Hega ye labasi, na
natuna hesauna ne meta Abelahama mwanena mamohoina Sala, iya ye
labasi.
23 Na heyayai tauhaina waihiuna wa natuna ye labasi meta Abelahama
yona nuwatu unai ye tubu, na Abelahama mwanena mamohoina meta
hededehesunuma debanaena natuna ye labasi.**
24 Teina sinesinebadao labui ta meta Yaubada yona talam labui heyaheya-
sonidi. Hega meta ye hemala talam bagubagunana Yaubada ye mosei Mose
Sinai kudulina unai wa, na teina talam ta unai meta tamowai maudoidi
laugagayo ye heyayaiyedi.
25 Hega heyaheyasonina ede Sinai kudulina teha Alabiya unai, na teina
huya ta unai kana kao doha Yelusalema magaina lakilakina, matawuwuna
iya yo natunao laugagayo unai meta ma kaukaudi.

** **4:18:** Lausoisoi ta unai Paulo yona nuwanuwatu nige ye masalahakalili. Kai taubuibui yoma nuwatulobaina ede ku hasili lausoisoi unai. Na tausonoga hekadiyo se wane hedehedede ta kaniyona bena doha teina: *Ye namwakalili ena taba huya maudoina taukitahetetegomiu maidamiu kwa miyamiya na se paisowa ma nuwakohihaidi, ena se paisowa yomi namwa hesabana, doha yau huyana maidamiu wa.* ** **4:21:** *Laugagayo:* Hedehedede *laugagayo* Paulo yona huyaena se hepaisowa teha labui udiyedi: (1) laugagayo Yaubada ye moseidi Sinai kudulina unai, yo (2) Genese, Esodo, Lewitikasi, Numela, yo Dutelonomi bukadiyao. Inai *laugagayo* kaniyona ede Genese bukana. ** **4:23:** Hega yo Sala ma natudi wa wasadi kabo ku hasili Genese 16:1-4, 17:15-21, yo 18:10-14.

26 Na sinebada Sala, iya nige heyayai tauhaina wa, meta iya sinada. Iya
meta Yelusalema hauhauna galewa ne unai ye heyaheyasoniyei.
27 Iya ede kulikuli tabuna unai se kuliyako se wane,
“Kowa waihiu kobokobosina nige natum,
bena ku gwauyala.
Kowa nige labalaba kamkamnana hesau kamnana ku lapui,
iyamo bena ku wana yo ku gwauyala,
matawuwuna waihiu miyamiyagologolowana natunao kabo se badokalili
na kabo waihiu tawatawasolana.”** *(Aisaiya 54:1)*
28 Unai kagu kahao, komiu meta doha Isako, Yaubada yona hededehe-
sunuma wa unai kwa tubu.
29 Abelahama yona huya unai wawaya buluma unai ye tubuma wa meta
wawaya Yaluwa yona gigibwali unai ye tubuma wa ye hekamkamna. Teina
laulau ta iya ede gonogonowana doha teina kalidaena.
30 Na kulikuli tabuna unai saha ta hasili? Ye wane,
“Heyayai tauhaina waihiuna ne ma natuna ku tolehesuwaladi,
matawuwuna waihiu yaiyailihaina ne natuna meta tamana yona dudulai
maudoina kabo ye haidi, na heyayai tauhaina waihiuna ne natuna taba
nige saha hesau ye hai.” *(Genese 21:10)*
31 Unai kagu kahao, kita meta nige heyayai tauhaina waihiuna natunao,
yo nige laugagayo logulogunaena ta miya. Na kita meta waihiu yaiyailihaina
natunao, yoda sunuma debanaena Yaubada ye kawanamwanamwaeda yo
ye haida ta hemala natunao.

5

Keliso unai yailihai miyana unai bena ta miya

1 Keliso iya ye yailihaidako, unai kita meta yailihai tamowaidiyao. Unai
kwa tolobayao na tabu tamowai hesau ye hepilipili'uyoigomiu laugagayo
miyamiyadi udiyedi.
2 Kwa lapulapui, yau Paulo ya hededelaowa: Ena kwa henuwa bena se
hepelitomegomiu, meta Keliso nige gonowana ye saguigomiu.
3 Na ya hedede'uyo kalimiuyena: Ena tamowai hesau ye henuwa
bena se hepelitome, meta iya bena laugagayo kabikabidi maudoidi ye
miyawatanidi.
4 Ena ku henuwa bena Yaubada ye kitahenamwago laugagayo miyawatan-
ina debanaena, meta kowa Keliso ku patugabaiyako yo yona gadosisi yo
kabinamwa udiyedi meta kowa nige.
5 Na kai Yaluwa unai taumiya meta ma nuwabayaomai ka nayanayakalili
bena Yaubada yona hededehesunuma kalidawai wa ye hemamohoiyei na
ye tolehedudulaigai sunuma debanaena.
6 Matawuwuna Yesu Keliso unai pelitome o nige pelitome meta nige yona
udoi hesau. Na saha ye saekalili ede sunuma, na sunuma ta kabahemasala-
hana ede gadosisi miyamiyana unai.
7 Yomi huyanuwabui unai ye laoma meta kwa
paisowanamwanamwakalili,** na kaiteya ye hededelaowa bena wasa
mamohoina hemuliwatanina ta kwa hekaiyawasi?

** **4:27:** *Waihiu miyamiyagologolowana natunao kabo se bado:* Buka Beyabeyana hedehededena ta Paulo ye hasili na nuwanuwatuna ede tamowai se bado kabo Yaubada ye gilihaidi sunuma debanaena, meta yodi kabagwauyala. ** **5:7:** *Yomi huyanuwabui unai ye laoma meta kwa paisowanamwanamwakalili:* Nuwatu ta meta Paulo heyaheyasoni unai ye kuli ye wane, *Beyabeyana kailakwa unai kwa heloinamwanamwa.*

8 Temeta hedehedede me meta Yaubada tauyoganeigomiu, iya nige yona nuwatu.
9 Taba pwalawa lakilakina na yisti gagilina unai ta hebwali meta kabo pwalawa ne maudoina ye sese. *[Unai, taba luwamiuyena lauhekatalupolupo gagilina, meta maudoimiu kabo ye woyahesuwalagomiu.]*
10 Iyamo yau nuwagu ta ye bayao Yaubada unai meta nige gonowana komiu kabakitalau hesau unai kwa kitalau. Na tauhenuwapwanop-wanogomiu ne meta kabo hekamkamna ye lobai, matawuwuna Yaubada nige gonowana tamowai hesau ye hekasisigaibui.
11 Kagu kahao, taulauhekatalupolupo wa se hedede bena yau hinage pelitome kabikabina ya lauguguyaei. Na ena taba pelitome kabikabina ya laulauguguyaei, meta idohagi to Dius tamowaidiyao se hekamkamna-gau? Na ena taba pelitome kabikabina ya laulauguguyaei, meta sataulo lauhekatana ne nige koipilina hesau.
12 Na siya taupelitome tamowaidiyao se henuhenuwasaegomiu ne, ye namwa mo taba se lau se nigwahaimolosiyei.**
13 Kagu kahao, laugagayo unai Keliso ye yailihaigomiu. Na tabu yomi yailihai yona dudulai ne kwa hepaisowa na buluma nuwanuwatudi kwa ginaulidi. Ye namwa mo taba gadosisiyena kwa haisagusagu'uyoigomiu.
14 Laugagayo maudoidi meta hedehedede lakilakina kesega ye kabigogoi-hegehedi, iya ede,
"Kam kaha ku gadosisiyei doha kowa ku bom ku gadosisi'uyoigo." *(Le-witikasi 19:18)*
15 Ena kwa bom kwa hewahewaiunu'uyoigomiu, doha suisui se bom se lulululu'uyoidi, bena kwa kitakitanamwanamwa, matawuwuna ede kami boda kabo kwa hetatagwaligwali.

Tauda gadosisidi laulaudiyao

16 Unai ya hededelaowa bena Yaluwa Tabuna yona hesibasiba unai kwa miya, kabo taba nige gonowana buluma yona gadosisi kwa lauwatanidi.
17 Matawuwuna buluma yona gadosisi meta ye kaipate bena Yaluwa yona gadosisi ye hekaiyawasi, yo Yaluwa yona gadosisi meta ye kaipate bena buluma yona gadosisi ye hekaiyawasi. Se hewahewaiunu'uyoidi, unai nige gonowana kwa bom yomi nuwatu namwanamwadi kwa ginauliwatanidi.
18 Na ena Yaluwa ye woyawoyaigomiu meta komiu nige laugagayo logulo-gunaena kwa miya.
19 Buluma yona gadosisi ginaulidiyao se masalahakalili, siya ede teina: nuwatubiki kabikabidiyao yo laulau yabayababadiyao udoi'udoi,
20 koitau taba'ohuidi, kalawai yo taubalau yo kabikabidiyao udoi'udoi, haihewahewaiunu, miyagegagega, kaikalomagigili, koukouyalayala, mahimahihi, haihaikawayagala, kabikabiboda,
21 gadolelehi, numanumayauyaule, gwauyalabikibiki, yo laulaudiyao se bado. Lahinaidi ya hededelaowako kalimiuyena, na teina hinage ya hedede'uyoi kalimiuyena: Ena tamowai hesau miyamiya ta udiyedi ye miyamiya meta taba nige ye lusola Yaubada yona basileiya unai.

Yaluwa Tabuna yona woyawoya kaniyodi

22 Na Yaluwa kaniyona ede teina: gadosisi, gwauyala, nuwadaumwali, nuwatalu, kabinamwa, haisagusagu, tolotahitahi,

** **5:12:** *Taba se lau se nigwahaimolosiyei:* Hedehedede ta meta Paulo ye koipili na ye hedede. Na hedehedede ta kaniyona ede tamowai kuhina se nigwahai. Dius yodi laugagayo unai ye wane, ena tamowai kuhina se boligabaei meta tamowai ne Dius bodadi udiyedi se tolehesuwala (Dutelonomi 23:1).

23 nuwadobidobi, yo kitahetete'uyoida. Teina nuwanuwatu maudoidiyao
ta meta nige laugagayodi hesau.
24 Na kaiteyadi se patulau Yesu Keliso unai meta buluma nuwatudi
yabayababadi yo yona lelehi bikibikidi se hesataulodiko.
25 Na kita Yaluwa unai taumiya meta bena Yaluwa yona nuwatu maudoidi
udiyedi ta laulau.
26 Tabu ta haihaisaesae, tabu ta hekohekoipili'uyoida, yo tabu hesau yona
gogo ta gadolelehiyeidi.

6

Taba ta haisagusagu

1 Kagu kahao, ena luwamiuyena tamowai hesau ba'aya hesau ye hekalo
meta komiu Yaluwa unai tautolobayao bena nuwadobidobiyena kwa sagui
na kwa tolehedudulai. Na kwa kitahetete'uyoigomiu tabu na yababa kesekesegana ta unai hinage kwa kalabesibesi.
2 Yomi pilipili udiyedi bena kwa haisagusagu'uyoigomiu na teina kabikabi
ta unai Keliso yona laugagayo kwa hemamohoiyei.
3 *[Na tabu ta nuwasaesae,]* matawuwuna ede, ena tamowai hesau ye
nuwatui meta iya ye saekalili, na iyamo nige yona dudulai hesau, meta ye
bom ye lupo'uyoi.
4 Tamowai kesega kesega bena yona miyamiya unai ye bom ye kitasipwai'uyoi na tabu yona mauli ne tamowai hesau unai ye hekaigonogonowa.
Ena yona laulau se namwa kabo gonowana ye gwauyala.
5 Matawuwuna tamowai kesega kesega bena ye bom polohena ye bahei.
6 Ena tamowai hesau Yaubada wasana unai se hekahekata yo se hedehededehesibasiba meta yona gogo maudoidi udiyedi bena tauhekatana ne ye
sagusagui.

Saha ta kumai meta kaniyona kabo ta keli

7 Tabu kwa lupo'uyoigomiu. Yaubada nige gonowana ta lupoi. Like saha
ta kumai meta kabo like ne kaniyona ta keli.
8 Kaiteya buluma miyamiyana unai ye miya meta kabo yona laulau ne
kaniyona ye lobai, iya ede kana heyababa. Na kaiteya yaluwa miyamiyana
unai ye miya kabo Yaluwa unai yona laulau ne kaniyona ye hai na ye lau
mauli nige kana siga unai.
9 Unai miyamiya namwanamwadi udiyedi tabu kamnada se yababa,
matawuwuna mahana dudulaina ye lagema unai kabo namwa ta lobai, ena
nige paisowa ta ta hekaiyawasi.
10 Unai teina yoda huya namwanamwana ede bena yoda laulau se namwa
tamowai maudoidi udiyedi, na iyamo tausunuma bodana meta bena ta
nuwatukaliliyeidi.

Paulo wasa ta ye bom nimanaena ye kuli: Pelitome nige kaniyona, na Yaubada bena ye hehauhauda

11 *Nuwanuwatu gehegehediyao ta udiyedi meta kulikuli lakilakidiyao ya
hepaisowadi na yomi leta ta ya bom nimaguyena kabo ya kulihegehe.*
12 *Kaiteyadi se henuwagomiu bena taba pelitome kwa hai, siya meta buluma nuwanuwatuna se miyawatanidi na yodi nuwatu ede taba tamowai se
kitahenamwadi, yo hinage nige se henuwa bena Yesu Keliso yona sataulo
lauguguyana debanaena se hewaiunudi.*

13 *Na siya taupelitome ne meta Mose yona laugagayo nige se miyawatanidi,*
na iyamo se henuwagomiu bena taumiu ne udiyedi pelitome kwa hai. Na teina
unai kabo se hededesaesae.
14 *Na yau meta nige ya henuwa bena ginauli hesau debanaena ya hededesae-*
sae, na saha kabo ya hededetausae'usei ede Guiyau Yesu Keliso yona sataulo.
Sataulo ta debanaena kaiyaulina ta nuwanuwatudi maudoidi kaliguwai se
gehe, na sataulo ta wasana ya laulauguguyaei debanaena kaiyaulina ta nige
se modelaoma kaliguwai.
15 *Keliso yona sataulo mo ya hededetausaei matawuwuna pelitome o nige*
pelitome meta nige kaniyona hesau, na saha ye saekalili ede bena Yaubada ye
hehauhauda.
16 *Nuwamiu se daumwali yo Yaubada yona katekamkamna yo gadosisi ye*
laowa teina laugagayo hauhauna ta tauhemuliwatanina maudoimiu kalimi-
uwai - komiu Yaubada yona Isalaela tamowaidiyao ede.[**]
17 *Gehena ta unai, nige ya henuwa bena tamowai hesau ye hepilipiligau*
laugagayo nuwanuwatudi ta udiyedi, matawuwuna Yesu Keliso debanaena
hekamkamna ya hekalo, na leleyadi wa siya ede taugu ta unai.
18 *Kagu kahao, yoda Guiyau Yesu Keliso yona kabinamwa taba maudoimiu*
nuwamiu ne udiyedi ye miya. Mamohoi!

[**] **6:16:** *Komiu ... Isalaela tamowaidiyao:* Paulo tausunuma ye heyaheyasoniyedi Isalaela unai, kaniyona ede siya Yaubada yona basileiya tamowaidiyao.

Epeso
Paulo yona leta ye lau ekalesiya Epeso unai taumiya udiyedi
Leta ta hededehemasalahana

Teina buka ta meta apostolo Paulo yona kulikuli ye lau ekalesiya Epeso magaina lakilakina unai taumiya kalidiyena. Paulo yona huyaena, Epeso meta kune magaina saesaena teha Eisiya unai. Huyana Paulo leta ta ye kuli meta iya numatutugudu unai (Epeso 4:1, 6:20) Loma magaina lakilakina unai, na bolimaina meta 61 o 62 AD.

Leta ta unai nuwanuwatu bagubagunana meta dubu o ekalesiya bodadi kadi kao doha saha. Paulo ye hededehemasalaha meta dubu iya Keliso kana kao kabakitalobaina tanoubu ta unai (Epeso 1:23). Yo hinage ekalesiya ye hededehenuwaisinidi bena maudoidi ne se nuwakesega, matawuwuna ede Keliso yona gilihai paisowana, na tabu se mode ena kadi kulutubu Isalaela, o nige (Epeso 2:11-21). Keliso Yesu debanaena maudoidi gonogonowadi na maudoidi siya Yaubada yona tamowai (Epeso 2:19,22), unai taba se haigadogadosisi (Epeso 4:2,16, 5:2, 6:23).

Leta ta nuwanuwatuna helabuina (Epeso 4:1—6:20) ye hededehemasalaha mauli beyabeyana yo hauhauna yodi udoi saha. Mauli beyabeyana iya ede yababa luwanaena wa, na mauli hauhauna Yaluwa Tabuna ye mosei Yesu Keliso unai tausunumatahitahi udiyedi (Epeso 2:1-5, 3:16). Paulo ekalesiya ye hededehesibasibadi bena Guiyau yona gigibwali unai se bayao na se nonoha bena tauyababa se iyalaei yo laulau yabayababadi se hekaiyawasidi (Epeso 6:10-17).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki *1:1-2*
- Yaubada yona kainauya ekalesiya kalidiyena, Keliso debanaena *1:3—3:21*
- Keliso maiyana ekalesiya yodi mauli hauhauna nuwakesega unai *4:1—6:20*
- Lautoki *6:21-24*

Lautoki

1 Yau Paulo, Yaubada yona nuwatu unai ya hemala Yesu Keliso yona apostolo. Leta ta ya kuli ye lau Yaubada yona tamowai Epeso unai taumiya udiyedi, siya tautolobayao Yesu Keliso unai.

2 Taba Yaubada Tamada yo yoda Guiyau Yesu Keliso yodi kabinamwa yo nuwadaumwali se lediwa.

Yaubada yona kainauya

3 Yaubada, yoda Guiyau Yesu Keliso tamana, ta hededetausaei! Yaluwa ginaulidiyao udiyedi ye kainauyaeida, siya ede galewa ne unai, na Keliso debanaena ta haidi.

4 Huyana tanoubu ta sola nige ye hetubu meta ye kaisunuwaida Keliso debanaena, na Yaubada matanaena bena ta namwa yo nige yababa hesau kalidawai. Iya yona gadosisi unai

5 yona nuwatu ye ginauliyako bena kabo ye hegigibasiyeida na ta hemala natunao, Yesu Keliso debanaena.

6 Unai yona kabinamwa namwanamwana yo saesaena hedebasaena bena ye laki. Yona kabinamwa wa ye leyama kalidaena yona gadosisi tauna Yesu Keliso unai.

7 Keliso unai meta Yaubada ye hemaisahaida iya kwasinana unai yo yoda
yababa ye nuwatugabaedi yona kabinamwa lakilakina debanaena.
8 Na yona kabinamwa unai meta sibasiba yo nuwatulobai maudoina ye
kainauyaida ma nuwakohihaina
9 na yona nuwanuwatu saesaedi ye hekatada. Yona nuwanuwatu wa ye
hineli ye bom yona henuhenuwa unai, na Keliso unai bena ye masalaha.
10 Yaubada yona hineli mayadaina dudulaina unai kabo galewa yo
tanoubu ginaulidiyao maudoidi ye tolegogoidi na kadi tanuwaga kesega, iya
ede Keliso.
11-12 Yaubada yona nuwatu ye hekasanonohaiyako kai Dius hesabamai
ede ye kaisunuwaigai yona kainauya tauhaidi, kai tamowai bagubagunadi
yoma midi ka toleyako Keliso unai, na saha ye hineli yo ye gadosisiyei meta
kabo maudoina ne ye ginauli. Na yona henuwalakilaki ede yoma miyamiya
udiyedi bena Yaubada ka hededetausaei.
13 Huyana hedehedede mamohoina ta kwa lapui, iya ede gilihai yomi
kabahaina wasana namwanamwana, na kwa kawamamohoiyei ede komiu
hinage Yaubada ye tolelaeigomiu Keliso unai, na Keliso yona hekihekinoi,
iya Yaluwana Tabuna, ye tole kalimiuwai na ye dedelíguduguduigomiu.
Yaluwa Tabuna meta Yaubada yona hedehededehesunuma.
14 Yaubada ye gilihaidako na Yaluwa Tabuna ye tole kalidawai meta
kabahemamohoina ede yoda kainauya lakilakina sola kabo ta hai. Unai taba
Yaubada saesaekalilina ta hedebasaei.

Paulo yona tapwalolo

15-16 Teina nuwatu ta debanaena Yaubada lautokina nige ya hekaiyawasi
na huya maudoina ya nuwanuwatuigomiu yogu tapwalolo udiyedi.
Matawuwuna wasamiu ya lapui meta yomi sunuma yoda Guiyau Yesu
unai ye bayao yo Yaubada yona tamowai maudoidi kwa gadosisiyeidi.
17 Sola ya kaikaibwada na Yaubada, iya ede yoda Guiyau Yesu Keliso
yona Yaubada yo Tamada saesaekalilina, iya bena sibasiba yo hemasalaha
yaluwana ye leyawa na kabo unai iya kabina kwa katanamwanamwa.
18 Yo nuwamiyao bena se masalaha na yona hededehesunuma kabina kwa
kata, iya ede ye leyawa huyana ye yoganeigomiu na kwa nayanayai bena
kabo ye hemamohoiyei. Yo yona kainauya saesaena lakina bena kabina kwa
kata. Kainauya ne ye tolenonohaiyako komiu yo yona tamowai maudoidi
yomiu.
19 Yo hinage bena yona gigibwali saesaena kabina kwa kata. Nige gi-
gibwali hesau doha Yaubada yona gigibwali. Na unai kita tausunuma ye
saguida. Iya ede yona bayao saesaena ye hepaisowa
20 na Yesu Keliso ye hetolo'uyoi boita unai yo ye hetuli nimatutuna unai
galewa ne unai
21 na ye saekalili na kabo tauwoyawoya yo tauloina yo gigibwali ta-
mowaidiyao yo guiyau maudoidi, yo hesa saha hesau se moseidi tamowai
yo yaluyaluwa udiyedi, maudoidi ne ye saedikwaidi, teina mayadai ta unai
yo hinage huya matada ne unai.
22 Na ginauli maudoidi Yaubada ye toledi kaena gunidiyena, yo iya ye tole
dubu unai ginauli maudoidi taukulukuluyeidi.
23 Na dubu meta Keliso tauna, na Keliso meta ginauli maudoidi udiyedi yo
tanoubu maudoina ye nuhuli, na dubu meta Keliso kabakitahe'udoina.

2

Mauli hauhauna Keliso unai

1 Na komiu beyabeyana meta boita unai, matawuwuna laugagayo kwa
utu'utusidi yo yababa udoi'udoi kwa ginaginaulidi.
2 Yababa wa unai kwa miyamiya huyana tanoubu ta miyamiyadi yo
yadagaibu ne tanuwagana yona nuwatu kwa miyawatanidi. Teina yaluwa
ta meta ye paipaisowa Yaubada taukawayagalaeina udiyedi.
3 Huya bagubagunana unai maudoida meta luwadiyena ta miya buluma
gadosisidi udiyedi. Bulumada yo nuwada kadi henuhenuwa ta miyamiyaidi
na yoda laulau wa udiyedi kita Yaubada yona kouyalayala tamowaidi gono-
gonowana doha maudoidi ne.
4 Iyamo Yaubada yona katekamkamna ye saekalili, yo yona gadosisi
kalidaena ye lakikalili.
5 Unai ye hemaulida Keliso maiyada, huyana kita sola boita unai
matawuwuna laugagayo ta utusi. Yaubada yona kabinamwa debanaena ye
gilihaida.
6 Yaubada ye hetolo'uyoida Keliso maiyada yo ye hetulida galewa ne unai,
Keliso Yesu debanaena,
7 na yona nuwatu ede bena huya matada ne unai kabo yona kabinamwa
saesaekalilina ye hemasalaha, ede yona laulau kalidawai se namwakalili
Keliso Yesu unai.
8 Yona kabinamwa unai ye gilihaigomiu yomi sunuma debanaena, na
teina ta nige kwa bom yomi bayaoyena, na teina meta Yaubada yona
kainauya.
9 Nige komiu yomi paisowa debadiyena, unai nige gonowana tamowai
hesau ye hededetausae'uyoi.
10 Kita meta Yaubada nimana ginaulidiyao. Keliso Yesu unai ye ginaulida
paisowa namwanamwadiyao hesabadi. Na paisowa ta meta huya baguba-
gunana unai Yaubada ye kabinonohaidiko bena ta ginaulidi.

Keliso hebodakesega ye ginauli

11 Tabu nuwamiyao se luluhi huyana se labasigomiu meta komiu dagela
tamowaidiyao, na pelitome tauhaina tamowaidiyao se hedede ede komiu
“nige taupelitome”. Na yodi pelitome ta meta taudi mo unai se hai.
12 Yo tabu nuwamiyao se luluhi meta beyabeyana Keliso nige kabina
kwa kata, yo komiu nige Isalaela tamowaidiyao. Yaubada yona talam yo
hededehesunuma ye ginaulidi wa meta udiyedi nige yomi tupwa hesau, yo
tanoubu ta unai meta nige yomi kabamidi hesau, yo Yaubada mamohoina
nuwatulobaina meta nige kalimiuwai.
13 Beyabeyana kwa kedalohakalili. Na Keliso Yesu unai yo iya kwasinana
debanaena Yaubada ye haigomiu kwa laoma kwa hanahanawui.
14-15 Matawuwuna iya meta yoda nuwadaumwali tauhetubuna. Huyana
iya tauna sataulo ne unai meta tauda lauhe'a'adi laugagayodi yo kabik-
abidi ye hekaiyawasidi na boda labui wa ye hekoikesegaidi yo kabahe-
wahewaiunu ganana wa ye hetatagwaligwali. Yona nuwatu meta iya
kalinawai boda labui ta udiyedi boda hauhauna kesega ye ginauli na unai
nuwadaumwali ye masalaha.
16 Na boda kesega ta unai bena boda labui wa ye tolehedudulaidi na se
kawakeha'uyo Yaubada unai. Na sataulo ne unai yodi hewahewaiunu wa
ye hekaiyawasi.
17 Keliso ye laoma na nuwadaumwali wasana ye lauguguyaei komiu
taumiyakedaloha kalimiuyena yo hinage Yaubada dedekanaena taumiya**
kalidiwai.

** **2:17:** *Yaubada dedekanaena taumiya* ta, siya meta Dius tamowaidiyao, matawuwuna siya Yaubada yona tamowai bagubagunadiyao.

18 Yona nuwatu meta taba Keliso debanaena maudoida yoda dudulai ta
hai na Yaluwa kesega yona sagu unai gonowana ta laoma Tamada Yaubada
unai.
19 Unai ede komiu nige laolaoma yo magai udoi tamowaidiyao, na komiu
meta Yaubada yona boda tamowaidiyao yo hinage Yaubada yona numa
tamowaidiyao, maidamiyao Yaubada yona tamowai maudoidi.
20 Apostolo yo peloweta yodi lauhekata se hemala doha kabakabinuma
nokunokuna, na unai Yaubada ye kabigomiu, na Keliso Yesu meta iya
kabinuma wekuna saesaena.
21 Iya kalinawai numa mwadalena maudoina se patugogoi na numa ne ye
sae ye hemala Numa Tabuna Guiyau unai.
22 Iya unai Yaubada yona tamowai maudoidi yo komiu hinage kwa lao-
magogoi na kwa hemala kabamiya numana, na unai Yaubada Yaluwana
Tabuna ye miya.

3

Yaubada yona nuwatu wadawadamdi Paulo ye hededehemasalahadi

1 Teina nuwanuwatu ta unai, yau Paulo *[ya tulibono Tamada Yaubada
matanaena]*.** Keliso Yesu debanaena yau ya hemala numatutugudu ta-
mowaina, komiu dagela tamowaidiyao hesabamiu.
2 Nuwana Yaubada yona nuwatu hedehededena kwa lapuiyako meta
Yaubada yona kabinamwa unai kainauya** saha ye leyama hesabamiu,
3 iya ede nuwanuwatu saesaena ye hemasalaha na ye hekatagau, doha
saha ya kulidiko wa.**
4 Yogu kulikuli wa yomi hasilidi ne unai kabo gonowana kabina kwa kata
meta Keliso Yesu nuwanuwatuna saesaedi nuwasibasibadi ede kaliguwai.
5 Teina nuwanuwatu ta meta nige ye masalaha isi hekadi tamowaidiyao
udiyedi, doha saha mayadai ta unai Yaluwa Tabuna ye hemasalaha Yaubada
yona apostolo tabudi yo peloweta udiyedi.
6 Teina nuwatu wadawadamna ta meta dagela tamowaidiyao yodi dudulai
gonowana Yaubada yona hededehenamwa se hai, gonogonowana doha
Isalaela, se hemala boda kesega tamowaidiyao yo Yaubada yona hededehe-
sunuma tauhaidi. Yodi dudulai se hai ta meta Keliso Yesu unai, huyana wasa
namwanamwana se kawamamohoiyei.
7 Yaubada yona gigibwaliyena yona kabinamwa debanaena ede
yona kainauya ye leyama na ya hemala wasa namwanamwana ta
tauwasaduwaiyeina.
8 Yau meta ya dobikalili na kabo Yaubada yona tamowai dobidobidiyao
maudoidi, na iyamo yona kainauya ye leyama na Keliso Yesu yona
namwanamwa saesaedi ya lauguguyaei dagela tamowaidi udiyedi,
9 yo Yaubada yona nuwanuwatu saesaedi ya hededehemasalahadi
tamowai maudoidi kalidiyena. Beyabeyana unai ye laoma ee teina
nuwanuwatu wadawadamdi ta meta Yaubada, iya ginauli maudoidi taug-
inaulidi, ye kabihekahinidi ye bom mo kalinawai.

** **3:1:** *Ya tulibono Tamada Yaubada matanaena:* Lausoisoi 1 unai Paulo yona hedehededе nige ye hededehegehe, na yona nuwatu hesau ye saema nuwana ne unai ede nuwatu bagubagunana wa ye hekaiyawasi na hesauna wa ye hededebagunaei. Yona nuwatu bagubagunana wa kabo lausoisoi 14 unai ye tubei. Kulibui ta unai lausoisoi 14 tupwana ne ka hai ka kulinonohai, bena kabo hedehededе kaniyona ye masalaha. ** **3:2:** *Kainauya* ta meta Paulo yona lauguguya paisowana boda hesabadi. ** **3:3:** *Saha ya kulidiko wa:* Nuwatu saha Paulo ye kuliyako wa, iya ede Epeso 1:9-14 yo 2:11-22 udiyedi.

10 Na teina huya ta unai Yaubada ye henuwa bena yona sibasiba
nuwanuwatudi udoi'udoi ye hemasalahadi galewa ne unai tauloina yo
gigibwali udoi'udoi udiyedi, na tauhemasalahadi ede ekalesiya bodana.
11 Teina yona nuwatu ta meta beyabeyana ye hinelinonohaiyako na yoda
Guiyau Keliso Yesu unai ye hemamohoiyei.
12 Keliso debanaena ede gonowana ta lau Yaubada ta hanahanawui ma
nuwabayaoda yo ma katepatuda, matawuwuna Keliso ta sunumaei.
13 Unai ya kaibwadaigomiu tabu nuwamiyao se basabasa yogu
kamkamna ta debadiyena. *[Numatutugudu unai kamkamna ya hekalodi
ta]*** meta yomi namwanamwa hesabana.

Paulo Epeso yodi ye tapwalolo

14 Teina unai ya tulibonodobi Tamada Yaubada matanaena.
15 Iya kalinawai sulu maudoidi galewa ne yo tanoubu ta unai se tubuma.
16 Ya kaibwada taba yona gigibwali saesaena dididididigana unai ye hegi-
gibwaligomiu yo Yaluwana Tabuna unai nuwamiu ye hebayaodi.
17 Kabo Keliso nuwamiu ne udiyedi ye miya yomi sunuma debanaena na
sowomiu se dobi Yaubada yona gadosisi unai na kwa tolobayao.
18 Na ya kaibwada taba maiyamiyao Yaubada yona tamowai maudoidi,
Keliso yona gadosisi lakina, lohana, saena yo yona gabwatum ne nuwatu-
lobaina kalimiuyena.
19 Ya henuwa taba Keliso yona gadosisi ne kabina kwa kata, na iyamo nige
gonowada ta nuwatulobai. Yo taba Yaubada yona namwanamwa maudoidi
kalinawai ne ye haidiwa kalimiuyena.
20 Yaubada gonowana ginauli maudoidi ye ginaulidi, na yona gigibwali
kalidaena ye paipaisowa ta unai yona sagu ne ye saekalili na kabo yoda
kaibwada yo yoda nuwatulobaina.
21 Teina unai dubuyena Keliso Yesu hesanaena lautoki yo hedebasae ye lau
Yaubada unai, isina to isina ye lau ee nige kana siga. Mamohoi.

4

Keliso tauna bena se nuwakesega

1 Yau Paulo, na Guiyau yona paisowa ginaulina ta unai ede numatu-
tuguduyena se tolegau, na yogu kaibwada lakilakina kalimiuwai ede,
Yaubada yona yoganeigomiu ta unai bena taba yomi laulau yo yomi
miyamiya kwa miyahedudulaidi.
2 Bena kwa nuwadobidobi, yomi kabi se namwa tamowai udiyedi, yo kwa
nuwatalu, na kwa haihekahekasisi'uyoigomiu ma gadosisimiu.
3 Yaluwa Tabuna ye kabigogoigomiu, unai taba kwa kaipatebayao na kwa
miyagogoi nuwadaumwaliyena.
4 Kaniyona ede maudoimiu meta Keliso tauna kesega, yo Yaluwa kesega
kalimiuyena, yo kabakitalau yo nayanaya ginaulina kesega hesabana ye
yoganeigomiu,
5 Guiyau meta kesega, sunuma kesega yo babatiso kesega,
6 Yaubada kesega iya maudoida Tamada, iya meta kita maudoida ke-
wadaena, ye hepaisowada yo ye miya kalidaena.
7 Na kita kesega kesega meta Keliso yona nowonowoiyena yoda kainauya
ye haidimako kalidaena.
8 Teina debanaena ede kulikuli tabuna unai ye wane,

** **3:13:** *Numatutugudu unai kamkamna ya hekalodi ta:* Hedehededena meta Epeso 3:1 unai ta lobai, na inai ka kuli'uyoi tauhasili kabasaguina.

“Huyana ye sae kewa ne
meta kana waiunu maudoidi ye kaudi na ye woyaidi
na yona kainauya ye soiyeidi tamowai udiyedi.” *(Same 68:18)*
9 Ye sae kewa ne kaniyona ede Keliso hinage ye dobi teha dobidobina ta unai.**
10 Taudobi teha dobidobina ta unai ne, iya hinage ye sae teha saesaekalilina unai, na bena teha maudoina ye nuhuli.
11 Iya meta *[ekalesiya bodadi tausaguidi]* ye moseidi, hekadi apostolo, hekadi peloweta, hekadi wasa namwanamwana tauwasaduwaiyeina, hekadi mesinale yo taulauhekata.
12 Yodi paisowa ye moseidi na ye hewauyeidi Yaubada yona tamowai se kabinonohaidi yodi paisowa hesabana, unai kabo Keliso tauna se kabihebayao.
13 Paisowa ta bena se ginaginauli ye lau ee maudoida sunuma unai ta laomagogoi ta hemala boda kesega, yo Yaubada Natuna kabina ta kata. Teina unai kabo ta matuwa na ta bayao ta sae Keliso yona mauli nowonowoina mamohoina ta hai.
14 Unai kita kabo taba nige doha wawayao gagilidi, kita nige tauhemuhemuliwatanigaibu tamowai yodi lauhekatalupolupo yo nuwakoi udoi'udoi yo hedehedede mamohoidi tautolewadamdi, yo koitalaliu wadawadamdi tauginaulidi ta hemuliwatanidi, doha bagodu se baheida ta lau yo ta uyoma yo yaumai ye towa na ye baheida ta sae yo ta dobi.
15 Ye namwa taba hedehedede mamohoidi ta hedehededeidi ma gadosisida, na miyamiya maudoidi udiyedi kabo ta kini ta sae iya unai, na iya meta kulukulu, iya ede Keliso.
16 Iya unai tauna yaudi maudoidi se patulau na wanowanogaladiyao se kabihekahinigogoidi na se kininamwanamwa ma gadosisidi na kabo yau kesega kesega kana paisowa unai ye paisowa.

Mala tamowaina yodi miyamiya

17 Unai teina ya hededelaowa kalimiuwai, na Guiyau hesanaena ya hededebayao kalimiuyena, tabu kwa miyamiya doha dagela tamowaidiyao. Siya meta nuwanuwatugaibu udiyedi se bom se henuwapwanopwano'uyoidi.
18 Yodi nuwatulobai meta se masigilikalili yo Yaubada yona mauli miyamiyana unai meta se tolehesuwala'uyoidi, kaniyona ede nuwadiyao meta se kwailolokalili.
19 Unai namwa yo yababa nuwatulobaina kalidiyena meta nigele, na siya meta se mosegabae'uyoidi miyamiya bikibikidiyao udiyedi. Na huya maudoina yodi nuwanuwatu ede taba yababa mo se ginaginauli.
20 Na Keliso wasana unai komiu ka lauhasahasaigomiu wa meta nige doha tenem ka hekatagomiu.
21 Na komiu Yesu wasana mamohoina kwa lapuiyako yo mamohoina ne unai meta ka hekatagomiuko.
22 Yomi miyamiya beyabeyadi wa debadiyena ede ka hekatagomiu meta bena kwa tolehesuwaladi. Matawuwuna kami henuhenuwa bikibikidiyao wa se woyalaegomiu yababa unai, ede kami kao beyabeyadi wa se heyababadi.
23 Hinage ka hekatagomiu bena taba yomi nuwanuwatu yo yomi miyamiya ne Yaluwa Tabuna ye hehauhaudi,

** **4:9:** *Teha dobidobina:* Tausonoga se bado se wane teina meta Hade, na hekadi se wane nuwanuwatuna meta tanoubu ta, matawuwuna galewa ne unai ye dobikalili.

24 na taba kao hauhauna kwa miyahemasalaha. Kao hauhauna ne meta Yaubada kana kaoyena ye ginauli'uyoiyako bena mamohoi miyamiya dudulaidi yo tabudi udiyedi ta miya.
25 Unai komiu taba yomi laulaulupolupo maudoidi ne kwa tolehesuwaladi, na taba kwa hedehededemamohoi maidamiyao taumiya ne kalidiyena, matawuwuna ede kita maudoida ta meta Yesu Keliso tauna wa yaudiyao ede.
26 Ena kwa koipili, tabu ye woyalaigomiu na unai kwa ba'aya. Tabu yomi kouyalayala ne kalimiuyena ye miya ye lau ee mahana ye dui.
27 Tabu diyabolo yona solasola kwa mosei.
28 Ena kaiteya ye kaikaiwahali meta bena kaiwahali ne ye hekaiyawasi na ye paisowa, kabo nimanaena ginauli namwanamwadi ye bom ye ginaulidi, ye haidi, na udiyedi kabo deha tamowaidi ye saguidi.
29 Hedehedede yabayababadi tabu kawamiyao ne udiyedi kwa hedehededi na taba kabasagu hedehedededi mo udiyedi kwa hedehedede, kabo gonowana taulapulapui ne kwa saguidi.
30 Yo tabu Yaubada Yaluwana Tabuna nuwana kwa heyababa. Iya unai meta ye dedeliguduguduigomiu gilihai mayadaina hesabana.
31 Kaokaoyababa, kouyalayala yababana, lulugegagegagaibu boda matadiyena, hedehededemonumonunu yo nuwanuwatu yababadi maudoidi kwa hekaiyawasidi.
32 Bena taba yomi kabi se namwa, tamowai kwa katekamkamnaedi yo kami kahao yodi yababa kwa nuwatugabaedi, doha ede Keliso debanaena na yomi yababa Yaubada ye nuwatugabaeidi.

5

1 Komiu meta Yaubada natunao, ye gadosisikaliliyeigomiu. Unai bena yona mauli miyamiyadi kwa miyawatanidi
2 yo gadosisi miyamiyadi bena kwa miyamiyaidi, doha Keliso ye gadosisiyeida na ye bom ye mosegabaei hesabada ye hemala kainauya yo kaitalasam panena namwanamwana ye sae Yaubada unai.
3 Na luwamiuyena meta bena taba tabu nuwatubiki kabikabina gagilina hesau ye miyamiya, yo samagogo nuwanuwatuna yo nuwanuwatu hekadi tauhebikigomiu nuwanuwatudi, matawuwuna teina miyamiya ta meta Yaubada yona tamowai nige se launamwanamwaeidi.
4 Hinage taba tabu hekehekenoyaugogo yo hedehededede yauyauledi yo talawasi bikibikidi luwamiuyena, matawuwuna teina ta nige se launamwanamwaeigomiu. Na ye namwakalili taba kalimiuyena meta bena laulautoki mo.
5 Na bena kabina kwa katakalili ede miyamiya yabayababadi yo nuwatubiki yo samasamagogo tamowaidi, siya nige yodi tupwa hesau Keliso yo Yaubada yodi basileiya unai. Matawuwuna laulau haiyona ne meta yaubada lupolupo taba'ohuidi.**
6 Tabu tamowai hesau yona hedehededede nige kaniyodi na udiyedi ye lupohaigomiu na laulau yabayababadi kwa ginaulidi. Teina debadiyena Yaubada yona hekamkamna kabo ye hetaludobiyei siya taukawayagalaeina ne kewadiyena.
7 Unai teina tamowaidiyao ta tabu maidamiyao kwa hebodakesega.

** **5:5:** *Laulau ... ne meta yaubada lupolupo taba'ohuidi,* matawuwuna tauginaulidi ne nige Yaubada se hekasisiyei yo nige se kitalau iya unai yodi sagu hesabadi, na tamowai hekadi yo yodi gogo mo se hemala yodi yaubadao na sagu se wasenei udiyedi.

8 Beyabeyana komiu meta kwa masigili, na teina huya ta komiu meta
mala, Guiyau unai. Unai kwa miya doha mala natunao.
9 Matawuwuna mala kaniyona ede laulau namwanamwadi yo miyamiya
dudulaina yo hedehededemamohoi.
10 Yo hinage ginauli saha kabo unai Guiyau nuwana kwa henamwa meta
bena kwa waseneidi.
11 Na masigili yona paisowa nige kaniyodi meta tabu kwa patulau udiyedi,
na bena kwa tolehemasalahadi dawayaena.
12 Kaniyona ede tamowai kawakawayagaladi ginauli saha se ginauli-
wadamdi ne meta nige gonowana ta hededehemasalahadi, kaniyona ede se
taumwadimwadinekalikalili.
13 Na ginauli maudoidi mala dawayana unai meta se masalaha na
gonowana ta kitadi
14 matawuwuna mala dawayana meta ginauli maudoidi wadawadamdi
tautolehemasalahadi ede. Teina unai ede ta wane,

“Taukeno, ku tolo, boitaena ku toloma
na Keliso dawayana kabo ye sinalaowa kalimwai.”

15 Unai yomi miyaena bena kwa kitanamwanamwakalili, na yomi miya
meta bena doha tamowai sibasibadi na nige doha tamowai yauyauledi.
16 Na yomi miya mayadaidi maudoidi bena kwa hep-
aisowanamwanamwaedi, matawuwuna ede teina mayadai ta unai meta
yababa se lakikalili.
17 Unai komiu tabu doha tamowai yauyauledi, na Guiyau yona nuwatu
bena kwa nuwatulobaidi.
18 Tabu waina unai kwa numanumayauyaule na unai kabo ye woyalae-
gomiu laulau bikibikidiyao udiyedi. Ye namwa mo taba Yaluwa Tabuna ye
hemwayaugomiu,
19 na ma kami kahao bena hedebasae wanadi, tapwalolo
wanadi, yo Yaluwa Tabuna yona hemasalaha wanadi udiyedi kwa
haihekahekata'uyoigomiu. Na nuwamiuyena bena kwa wana yo kwa
hedebasae Guiyau unai.
20 Huya maudoina bena yoda Guiyau Yesu Keliso hesanaena kwa
laulautokisae Yaubada Tamada unai, ginauli maudoidi ye ginaulidiko wa
hesabadi.

Maitawasola kadi hedehedede

21 Keliso hekasisina debanaena bena kwa haikawakawakabi'uyoigomiu.

22 Maitawasola sinesineo, mwanemiyao loheloheyao bena kwa kawak-
abiyeidi doha ede Guiyau kwa kawakabiyei ne.
23 Matawuwuna ede waihiu yona taukulukulu ede loheya, doha dubu
yona taukulukulu ede Keliso. Na iya tauna ede dubu ne, na iya meta dubu
ne taugilihaina.
24 Na dubu meta Keliso ye kawakabiyei, unai hinage komiu maitawasola
sinesineo mwanemiyao loheloheyao yodi hekasa maudoidi udiyedi bena
kwa kawakabiyeidi.

25 Maitawasola loheloheyao, mwanemiyao bena kwa gadosisiyeidi doha
ede Keliso dubu ye gadosisiyei na hesabana ede yona mauli ye mosegabaei.
26 Yona nuwatu meta dubu ne ye deulihe'a'a waila unai, iya ede Yaubada
kalinana, na ye hai Yaubada yona

27 na bena se hemala yona dubu kana kao namwanamwakalilina, nige
unai masi hesau o wowoyana hesau o unai kitaheyababana hesau, na dubu
ta meta ye a'a** yo nige kabahegiluna hesau.
28 Teina nuwatu kesegana ta unai ede maitawasola loheloheyao bena
mwanemiyao kwa gadosisiyeidi doha kwa bom taumiyao kwa gadosisiyeidi
ne. Kaiteya mwanena waihiu ye gadosisiyei meta ye bom ye gado-
sisiyei'uyoi.
29 Nige sola tamowai hesau ye bom tauna ye subu na ye kabihenahenayai.
Taba nige! Na tauna ne kabo ye hekai na ye kitahetetenamwanamwaei.
Kabikabina kesegana ede doha saha Keliso ye ginauli dubu hesabana wa.
30 Na kita meta Keliso tauna ne bodana ede.
31 "Teina hekasa ta unai ede loheya kabo tamana yo sinana ye laugabaedi
na ye lau mwanena maiyana se miyakesega, na yodi labui kabo se hemala
buluma kesega." *(Genese 2:24)*
32 Hedehededede ta nuwanuwatuna meta ye saekalili, iyamo yogu hedehededede
ta kaniyona ede dubu yo Keliso hedehedededi.
33 Na ya hedede'uyo kalimiuyena ede loheloheyao bena mwanemiyao kwa
gadosisiyeidi doha ede kwa bom kwa gadosisiyeigomiu, na sinesineo meta
bena mwanemiyao loheloheyao kwa hekasisiyeidi.

6

Wawayao yo tama kadi guguya

1 Wawayao, komiu meta Guiyau yona, unai sinamiyao yo tamamiyao kwa
kawakabiyeidi. Teina ta meta miyamiya dudulaina.
2 "Tamam yo sinam ku hekasisiyeidi." Teina ta meta laugagayo bagubagu-
nana ma hededehesunumana, iya ede ye wane,
3 "Yom miya kabo ye namwa na tanoubu ta unai kabo yom miya ye loha."
4 Na komiu tama, tabu natumiyao kwa henuwayababadi yo kwa hek-
ouyalayaladi, na ye namwa mo taba Guiyau yona hedehededede unai kwa
hekatadi yo kwa lauhasahasaidi.

Heyayai tauhaidi yo kadi tanutanuwagao kadi guguya

5 Heyayai tauhaidi, kaiyaulina ta unai kami tanuwaga bena kwa heka-
sisiyeidi ma matausimiu yo ma nuwamamohoimiu, doha hinage Keliso kwa
kawakabiyei.
6 Kwa paisowanamwanamwa, ena se kaikaikewaigomiu o nige se
kaikaikewaigomiu, na tabu yomi nuwatu bena se kitahenamwagomiu. Na
komiu yomi laulau taba doha Keliso yona heyayai tauhaidi na Yaubada yona
nuwatu kwa ginauliwatanidi ma nuwatalammiu.
7 Paisowa kwa ginaulidi meta bena ma nuwakohihaimiu kana kao doha
Guiyau yona kwa paipaisowa na nige kaiyaulina ta tamowaidiyao,
8 matawuwuna ede kabina kwa katako meta tamowai maudoidi ginauli
namwanamwadi se ginaulidi na debadiyena Guiyau kabo maisadi ye mo-
seidi, tamowaidiyao ta meta loina guninaena taupaisowa, o yaiyailihaina.
9 Unai taupaisowa kadi tanuwaga maudoimiu, yomiu taupaisowa meta
tabu kwa kabikabihenahenayaidi, kaniyona ede siya yo komiu kami
tanuwaga kesega ede galewa ne unai, na taupaisowa yo kana tanuwaga,
Yaubada matanaena meta komiu ne kesega.

Yaubada yona iyala gogodiyao

** **5:27:** *Ye a'a:* Tabu hededehemasalahana ku hasili.

10 Kagu kahao, yogu hedehededе gehena ede teina: Bena Guiyau unai kwa
tolobayao na yona gigibwali saesaena unai ye hebayaogomiu.
11 Hinage Yaubada yona iyala gogodiyao maudoidi udiyedi bena kwa
henonohagomiu. Unai kabo gonowamiu diyabolo yona hekasalupolupo
maudoidi kwa gudugudуidi.
12 Matawuwuna ede yoda haikabi ta meta nige buluma yo kwasina unai
ta haikabi. Na yoda haikabi ta meta kaiyaulina masigilina taukitahetetena
kana loina tauginaulina, yo gigibwalina saesaediyao udoi'udoi, yo hinage
yaluyaluwa yabayababadi siya galewa dimwadi taukitahetetedi maiyadao
ta haikabi.
13 Teina debanaena ede Yaubada yona iyala gogodiyao maudoidi
udiyedi bena kwa henonohagomiu, na mayadai yabayababana unai meta
gonowana kwa tolobayao na yababa maudoidi ta kwa saedikwaidi, na
mulidiyena meta komiu ede sola kwa totolo ma bayaomiu.
14 Unai bena kwa tolobayao, na hedehededе mamohoina ye hemala kami
dagilolo kwa kauhekahini duwaduwalimiu ne unai, yo miyamiya dudulaina
ye hemala nuwapoumiu kana laugudugudu,
15 na kaelaulaumiu kana suma ede nuwadaumwali wasana
namwanamwana kwa hai, meta kwa nonohakalili.
16 Teina ginauli ta mulidiyena meta sunuma kwa hai ye hemala yomi
yesi na unai kabo gonowana tauyababa yona wamali kalapulupulululi kwa
hebosodi.
17 Na Yaubada yona kabihemauli kwa hai kulumiu ne kadi laugudugudu,
yo Yaluwa Tabuna yona kelepa kwa hai, iya ede Yaubada kalinana tabuna.
18 Na Yaluwa Tabuna ye saguigomiu na huya maudoina yomi tapwalolo yo
kaibwada maudoidi kwa ginaginaulidi. Na teina nuwatu ta debanaena bena
kwa nonoha yo kwa silisiliyata na huya maudoina kwa tapwatapwalolo
Yaubada yona tamowai maudoidi hesabadi.
19 Hinage yogu kwa tapwalolo, to huyana ya hedehededе meta Yaubada
kabo hedehededе ye haidima, na udiyedi kabo wasa namwanamwana
nuwanuwatudi saesaedi maudoidi ya hededehemasalahadi ma
nuwabayaogu.
20 Yau meta wasa ta tauhededehemasalahana na seniyena se kaugau.
Yogu kwa tapwalolo kabo taba nige ya matausi na yogu hededehemasalaha
ya ginaulidi, matawuwuna kagu paisowa ede teina.

Laukaiyoni hedehedededi

21 Tikikasi, iya kagu kaha ya gadosisiyei yo Yaubada kana paisowa ta
unai taupaisowatahitahi, iya kabo ginauli maudoidi wasadi ye hedededi
kalimiuwai, unai kabo yogu miyamiya ta yo saha ya ginaginaulidi kabidi
kwa kata.
22 Teina nuwatu ta hesabana ede ya hetamaliyawa, unai kabo kao saha
unai ka miyamiya ta kabidi kwa kata yo kabo hedehededе ta udiyedi ye
hededehebayaogomiu.
23 Kagu kahao, *[gehena ta unai]*, nuwadaumwali yo gadosisi ma sunumana
Yaubada Tamada yo yoda Guiyau Yesu Keliso udiyedi se laowa kalimiuwai.
24 Yoda Guiyau Yesu Keliso taba yona kabinamwa ye tole komiu taugado-
sisiyeina yomi gadosisi nige kana siga ne kalimiuwai.

Pilipi
Paulo yona leta ye lau ekalesiya Pilipi unai taumiya udiyedi
Leta ta hededehemasalahana

Teina buka ta meta apostolo Paulo yona leta ye lau ekalesiya Pilipi magaina unai taumiya kalidiyena. Paulo yona huyaena Pilipi meta magai saesaena teha Masedoniya unai. Bolimai 46 o 48 AD unai Paulo dubu ye hetubu Pilipi unai (Apostolo 16:12-40). Teina leta ta Paulo ye kuli bolimai 61 AD unai, huyana iya se kabihekahini magai lakilakina Loma unai (Apostolo 28:16,30, Pilipi 1:13).

Lahinaidi ekalesiya Pilipi unai Paulo se sagui kai yo gogo udiyedi (Pilipi 4:18), yo hinage yona se tapwatapwalolo (Pilipi 1:19). Na leta ta unai Paulo ye lautokiyeidi, yo hinage ye hededehemasalaha meta ye gadosisikaliliyeidi (Pilipi 4:1). Nuwanuwatu hekadiyo leta ta unai meta teina:

(1) Paulo ye hekatadi nuwadobidobi mamohoina kana kao doha saha (Pilipi 2:3-4).
(2) Lauhekatalupolupo debadiyena Paulo ye guguyaidi (Pilipi 3:2).
(3) Paulo ye hededehebayaodi bena yodi sunuma se tolekesegai Yesu unai (Pilipi 1:29).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki yo tapwalolo *1:1-11*
- Paulo yona henuhenuwa saesaena meta taba Yesu wasana ye laulau *1:12-30*
- Keliso ye hekitada nuwadobidobi meta saha *2:1-18*
- Timoti yo Epapolodaitasi wasadi *2:19-30*
- Idohagi kabo Yaubada ye kitahenamwada *3:1—4:9*
- Paulo ye lautokiyeidi yodi kainauya hesabana *4:10-20*
- Lautoki *4:21-23*

Lautoki

1 Paulo yo Timoti, kai meta Keliso Yesu yona heyayai tauhaidi na leta ta ka kuli ye lau Keliso Yesu taukawamamohoina kalidiyena, siya dubu babadadi yo dubu diyakonadi yo Yaubada yona tamowai maudoidi Pilipi unai taumiya.

2 Taba Yaubada Tamada yo Guiyau Yesu Keliso yodi kabinamwa yo nuwadaumwali se laowa kalimiuwai.

Paulo yona lautoki yo yona kaibwada Yaubada unai

3 Huyana ya nuwatuigomiu meta Yaubada ya laulautokiyei hesabamiu.

4 Maudoimiu yomiu ya tapwatapwalolo na yogu tapwalolo maudoidi udiyedi ne meta ya tapwatapwalolo ma gwaugwauyalagu,

5 matawuwuna ede yomi haisagusagu wasa namwanamwana paisowana ta unai meta huya bagubaguna wa unai na ye laoma ee teina.

6 Yaubada kalimiuwai paisowa namwanamwana ye hetubu, na nuwagu ta ye bayao meta iya kabo paisowa ne ye hekesegai ye lau ee gehena ne, yo ye lau ee Keliso Yesu yona uyoma mayadaina ye lage.

7 Ye dudulai ede maudoimiu ne doha teina ya nuwatuigomiu, kaniyona ede komiu meta nuwagu ta unai, huyana numatutugudu unai ya miyamiya

ta o wasa namwanamwana ya laulaugudugudui yo ya hedehededehemasalaha. Huya maudoina meta komiu yo yau Yaubada yona kabinamwa unai ta miyakesega.

8 Yaubada kabigu ye kata ede Keliso Yesu yona gadosisiyena meta ya nuwanuwatukaliliyeigomiu.

9 Na yogu tapwalolo ede teina, taba yomi haigadogadosisi ne ye laki ye lau yo yomi nuwatulobai yo nuwanuwatu gabwagabwatumdi nuwamasalahadi kalimiuwai.

10 Unai kabo gonowana kwa hekasa ginauli saha se namwakalili. Kabo yomi miyamiya se a'a yo nige kabahegilugomiu hesau Keliso yona huya'uyoma mayadaina ne unai,

11 na miyamiya dudulaidi Yesu Keliso unai se laoma ne se hemwayaugomiu. Unai kabo noko yo hedebasae se sae Yaubada unai.

Paulo se tole numatutugudu unai wa meta wasa namwanamwana ye sagui

12 Kagu kahao, ya henuwa bena kabina kwa kata, saha ye tubu kaliguwai ta meta kabo unai wasa namwanamwana lauguguyaeina ta ye laki ye lau.

13 Na inai tau'iyala tamowaidiyao siya Sisa yona numa taukitahetetena** yo tamowai maudoidi wasagu kabina se kata ede yau ta meta Keliso sunumaeina debanaena se tolegau numatutugudu ta unai.

14 Numatutugudu unai se tolegau ta debanaena ede kagu kahao se bado yodi bayao se lobai Guiyau unai na Yaubada kalinana ta se hedehededehemasalaha na kalidiyena meta nige matausi hesau.

15 Na luwadiyena meta tamowai hekadi Keliso wasana se lauguguyaei ma kaikalomagigilidi yo ma haihaikabidi, na hekadiyo meta laulau namwanamwadi yo dudulaidi udiyedi se lauguguya.

16 Tamowai ta meta se lauguguya ma gadosisidi, kabigu se kata meta yau ede numatutuguduyena, matawuwuna wasa namwanamwana ta kabalaugudugudugduina debanaena.

17 Na tamowai bagubagunadiyao wa meta se bom se nuwatu'uyoidi, nige ma nuwamamohoidi na Keliso wasana se lauguguyaei, na yodi nuwanuwatu ede numatutugudu ta unai ya miyamiya na bena taba se hepilipiligau.

18 Na yau meta nige ya modekalili. Kabo taulaulupolupo o tauhedehededemamohoi, na nuwanuwatu saesaena ede Keliso wasana se lauguguyaei. Unai ede ya gwauyala.

Na yau meta taba ya gwaugwauyala huya maudoina,

19 matawuwuna kabina ya kata meta saha ye tubu kaliguyena ta meta ye hemala kabayailihaigau, yomi tapwalolo debadiyena yo Yesu Keliso yaluwana ye saguigau.

20 Yogu henuwa lakilakikalilina ede taba tabu ya mwadine, na ya nuwabayao doha huya maudoina, na Keliso ya hedebasaei taugu ta unai, yogu maumauli ta unai o yogu boita unai.

21 Matawuwuna yau meta Keliso unai ya miyamiya, na ya boita ede kabo namwanamwa ya lobai.

22 Na ena taba sola ma maumauligu teina taugu ta unai, kabo yogu paisowa ta sola ma kaniyona ye laulau.

Unai saha bena ya kaisunuwai?

** **1:13:** *Siya Sisa yona numa taukitahetetena:* Magai Loma unai, yodi wasawasa Sisa yona numa gunina ne unai meta numatutugudu hesau, na Paulo se tole temenai. Unai numatutugudu wa tautologuduina wa, siya ede Sisa yona numa taukitahetetena.

23 Nuwanuwatu labui ta udiyedi meta nuwagu ta ye haikabikalili: Ya
henuwakalili bena taba ya lau Keliso unai – iya meta ye namwakalili ede.
24 Iyamo ye namwakalikalili ede taba komiu hesabamiu yau bena ya
maumauli.
25 Teina kabina ya katakalili, unai ede kabo sola ya miyamiya na lauhekata
ta unai ya hebahebayaogomiu na maudoimiu kwa kini kwa sae yo kwa
gwauyala sunuma ta unai.
26 Na yogu henuhenuwa ede taba yogu uyowa yo yogu miya kalimiuyena
ne unai kabo kwa gwauyaladikwakalili Keliso Yesu yona sagu debanaena.

Ekalesiya yodi miyamiya bena se namwa

27 Na nuwatu saesaena ede teina: Bena yomi miyamiya kwa
miyahedudulaidi na unai kabo Keliso wasana namwanamwana ta
kawanamwanamwaeina yo hekasisina ye masalaha. Ena kabo ya laowa
ya kitagomiu o yogu miyabasi ta unai na wasamiu mo ya lapui, meta kabo
kabina ya kata ede komiu kwa tolobayao yaluwamiu kesega yo nuwamiu
kesega, na maudoimiu kwa iyalagogoi wasa namwanamwana sunumana
ta hesabana,
28 yo tauhewaiunugomiu yodi hineli maudoidi meta nige gonowana kwa
matausiyeidi. Teina unai kabo se kitalobai'uyoidi meta se laulau yodi
heyababa hesabana, na komiu meta kabo kabihemauli kwa lobai Yaubada
unai.
29 Yaubada ye kainauyaigomiu ede yomi sunuma kwa tole Keliso unai, na
nige tenem ye bom mo, na hinage Keliso hesabana kwa kamkamna.
30 Matawuwuna haikabi kesekesegadi udiyedi kwa haihaikabi ta meta
kwa kitadiko siya ede hinage kaliguwai yo wasa kwa lapui meta yau ede sola
udiyedi ya haihaikabi.

2

Bena ta nuwadobidobi doha Keliso

1 Wasamiu meta ye namwakalili: Keliso unai kwa patulau ne unai hededehebayao kwa hai, yona gadosisi ne unai henuwabiga kwa lobai, Yaluwa unai
kwa labininamwanamwa, yo gadosisi yo katekamkamna kalimiuwai.
2 Na ya henuwa bena yogu gwauyala kwa helaki nuwakesega unai, yo
gadosisi kesegana ta unai yo yaluwamiu kesega yo nuwanuwatu kesega
unai.
3 Tabu kwa bom nuwanuwatumiu yo nuwasaesaegaibu unai na
saha hesau kwa ginauli, na bena nuwadobidobiyena kami kahao kwa
nuwatukaliliyeidi na kabo komiu.
4 Tabu komiu kwa bom yomi namwanamwa hesabadi kwa modekalili, na
taba kami kahao yodi namwanamwa modedi bena kwa kitalau udiyedi.
5 Yomi miyamiya meta taba gonogonowadi ede doha Keliso Yesu yona
miyamiya.
6 Keliso Yesu meta Yaubada,
na iyamo nige ye tolobayao unai na taba iya maiyana Yaubada gonogonowadi.
7 Yona dudulai maudoina ye tolehesuwala
na ye hemala heyayai tauhaina.
Kana kao gonogonowana doha tamowai hekadiyo
na se kitalobai meta iya tamowaimolosi.
8 Teina unai ye toledobidobiyei'uyoi
na ye kawakabi ye lau ee ye boita,
iya sataulo unai ye boita.

9 Tenem debanaena Yaubada ye toleisini kabatuli saesaekalilina unai
na hesana ye mosei meta hesa maudoidi ye saedikwaidi,
10 na galewa ne unai yo kaiyaulina ta yo gunina ne unai meta
Yesu hesanaena tuli maudoidi kabo se tulibono,
11 yo memena maudoidi kabo se hededehemasalaha ede Yesu Keliso iya
Guiyau,
na unai noko yo hedebasae ye sae Yaubada Tamada unai.

Ekalesiya meta doha mala tanoubu ta unai

12 Kehaguwao, huyana yau maidamiu ta miya meta huya maudoina kwa kawakabi, na huyana ya miyasuwalaegomiu meta kwa kawakabikalili. Unai bena Yaubada kwa matausiyei yo kwa hekasisiyei na taba yomi mauli unai kwa hemasalaha'uyoigomiu meta ye gilihaigomiu,
13 matawuwuna Yaubada iya kalimiuyena ye paipaisowa, unai ede yona nuwatu kwa talamyeidi yo hinage kwa ginauliwatanidi.
14 Ginauli maudoidi kwa ginaulidi meta tabu ma hetahetalapilimiu yo tabu ma haihaikawayagalamiu.
15 Unai kabo nige gonowana kabahededehegilugomiu, yo kwa a'a, yo komiu Yaubada natunao nige yomi laupwano hesau, na kwa miyamiya tamowai yodi nuwanuwatu gewagewadiyao yo yodi miyamiya se yababakalili luwadiyena. Teina unai kabo yomi mala kwa hesinadi kalidiyena doha kipwala masigili unai,
16 matawuwuna ede mauli hedehededena unai kwa tolobayao. Kabo gonowana unai ya gwauyala Keliso yona mayadai ne unai, kaniyona ede yogu paisowa** luwamiuyena meta nige ya ginauligaibuidi.
17 Na ena taba yau doha numanuma kaitalasamna se inigabaei yomi sunuma yo yomi paisowa kaitalasamdi kewadiyena,** meta unai kabo nuwagu ye namwa na ya henuwa bena yau yo komiu ta gwauyalagogoi.
18 Yo gonogonowana doha hinage komiu bena nuwamiyao se namwa na komiu yo yau ta gwauyalagogoi.

Timoti yo Epapolodaitasi wasadi

19 Teina nuwatu ta debanaena yogu midi ya tole Guiyau Yesu unai na nige bayaona kabo Timoti ya hetamaliyawa kalimiuyena. Na ya henuwa ede taba ye uyoma ne unai kabo wasamiu yogu ye hedehededе na unai nuwagu ye hebayao.
20 Matawuwuna kaliguwai ta nige tamowai hesau doha Timoti. Iya meta yomi miyanamwanamwa nuwanuwatuna ye lakikalili kalinawai.
21 Na tamowai maudoidi meta se bom mo se nuwatu'uyoidi na nige se modelau Yesu Keliso yona nuwanuwatu udiyedi.
22 Na Timoti yona hemasalaha'uyoina kalimiuyena meta kabina kwa kata iya taupaisowa namwanamwana. Matawuwuna maiyagu ka paisowagogoi

** **2:16:** *Paisowa:* Paulo heyaheyasoni ye hepaisowa, iya ede *ya kailakwa*, yo hinage hedehededе dudulaina ye hepaisowa ede, *ya paisowabayao*. Na nuwanuwatudi meta kesega, unai hedehededе dudulaina mo ka kuli lausoisoi ne unai. ** **2:17:** *Ena taba yau doha numanuma kaitalasamna se inigabaei yomi sunuma yo yomi paisowa kaitalasamdi kewadiyena:* Numa Tabuna unai Dius yodi kaitalasam meta suisui se unuhemwaloi na se gabu, maiyana pwalawa yo oela yo waina. Ginaulidi ne nowonowoidi meta Yaubada ye hinelinonohaidi Numela 15:3-10unai. Na Paulo ye wane, ekalesiya Pilipi unai yodi kainauya meta doha kaitalasam suisuina, na iya yona apostolo paisowana ye heya-heyasoniyei waina unai, na ginauli labui se paisowagogoi meta kabo kaitalasam namwanamwana Yaubada matanaena na unai Yaubada se hedebasaei.

na wasa namwanamwana ka lauguguyaei doha natu ma tamana se paisowagogoi.
23 Unai yogu nuwanuwatu ede, ena saha kabo se tubu kaliguwai ne kabidi
ya kata, kabo iya ya hetamaliyawa.
24 Na yau yogu nuwabayao Guiyau unai meta nige bayaona kabo hinage
ya laowa ya kitagomiu.
25 Na ya nuwatui taba Epapolodaitasi ya hetamali ye uyowa kalimiuwai.
Iya kagu kaha yo maiyagu taupaisowa yo tau'iyala, yo hinage wasamiu
iya yogu tauhedehedede ede, kwa hetamaliyama bena yogu deha unai ye
saguigau.
26 Ye nuwayababa matawuwuna kwa lapui meta iya ye kasiyebwa, na ye
henuwakalili bena taba ye kitagomiu.
27 Na mamohoina meta ye kasiyebwa ye lau ee musamusana kabo ye
mwaloi, na Yaubada iya ye katekamkamnaei. Nige iya ye bom mo, na
yau hinage ye katekamkamnaeigau, matawuwuna nige ye henuwa bena
nuwakamkamna lakilakina hesau ya hekalo'uyoi.
28 Unai ede ya henuwakalili bena taba ya hetamaliyawa kalimiuyena, na
kwa kita'uyoi meta kwa gwauyala na yau kabo nuwagu ye talu.
29 Guiyau hesanaena Epapolodaitasi taba kwa hailobai yo kwa yogaisini
ma gwauyalamiu. Tamowai doha iya taba kwa hekasisiyeidi,
30 matawuwuna Keliso yona paisowa unai musamusana kabo ye boita.
Komiu ye lauhedamaigomiu na yona mauli ye talamgabaei na ye saguigau.

3

Taba Yesu sunumaeina ta kabihekahini ye lau ee ta lage yoda kabakitalau unai

1 Kagu kahao, Guiyau debanaena bena kwa gwauyala. Nuwanuwatu
kesekesegadi ya kulidiko wa na ya kuli'uyoidi se laowa kalimiuyena meta
nige yona pilipili hesau kaliguwai. Teina ta meta kabasaguigomiu.
2 Kwa kitahetetegomiu tamowai bikibikidi kadi kao doha kedewa yo
yababa tauginaulidi udiyedi, siya tatao yaudi taunigwanigwahaidi.**
3 Matawuwuna kita meta pelitome dudulaina tauhaina ede. Kita meta
Yaubada ta taba'ohui Yaluwanaena, yo Keliso Yesu saha ye ginauliyako
hesabada wa unai ta gwauyala. Na nige ta nuwabayao tauda yodi kabikabi
namwanamwadi ne udiyedi.
4 Iyamo yau gonowana ya nuwabayao taugu yona kabikabi
namwanamwadi ne udiyedi. Ena tamowai hesau ye nuwatui meta iya
gonowana yona sunuma ye tole tauna yona kabikabi udiyedi, meta yau ya
bagunakalili.
5 Matawuwuna mayadai hehaligigi-haiyonana unai se hepelitomegau,
yau Isalaela bodana hesau, kagu kulutubu ede Beniyamina, unai yau Hebelu
tamowaina mamohoina. Laugagayo yona tehawai meta yau Paliseya bodana

** **3:2:** *Tamowai bikibikidi kadi kao doha kedewa:* Paulo ma kouyalayalana na hedehededede bayabayaona ye tole taulauhekatalupolupo wa udiyedi. Ye kataidi siya kedewa, kaniyona ede tamowai bikibikidi. Dius tamowaidi kalidiyena kedewa meta suisui siusiuna, na hesa kedewa se tolelaei nige Dius tamowaidi kalidiwai. Paulo nuwanuwatu ta ye bui na ye hedede taulauhekatalupolupo Dius tamowaidi udiyedi se laoma wa, siya bena *kedewa.* Yo hinage ye wane siya *tatao yaudi taunigwanigwahaidi.* Teina unai yodi pelitome lauhekataena yo kabikabina ye hededeheyaheyababa. Matawuwuna se lauhekata ena dagela tamowaina loheya hesau ye nuwabui meta nige gonowana iya Yaubada yona tamowai kana siga pelitome ye haibagunaei.

6 na ya kaipatekalili bena laugagayo maudoidi ya miyawatanidi. Unai ekalesiya bodadi ya hekamkamnadi. Laugagayo miyawatanina laulauna dudulaina unai meta nige kabahegilugau hesau.
7 Na ginauli maudoidi ne ya kitahesae'useidi wa meta Keliso debanaena ya kitadobidobiyeidi.
8 Yo hinage ya kitadi meta nige gonowana se saguigau, matawuwuna saha ye saekalili kaliguwai ede bena yogu Guiyau Keliso Yesu kabina ya kata. Iya debanaena ginauli maudoidi wa ya kabigabaeidi. Nuwanuwatudi kaliguyena meta se hemala mosomosogaibu, na saha ya henuwakaliliyei ede Keliso,
9 yo bena ya patunamwanamwa iya unai. Nige bena laugagayo unai ya tolo na ya bom yogu bayaoyena yogu miyamiya se dudulai Yaubada matanaena, na yogu sunuma Keliso unai debanaena Yaubada ye kitahenamwagau. Teina meta Yaubada yona kainauya kaliguwai Keliso sunumaeina** debanaena.
10 Ya henuwa bena Keliso kabina ya kata yo yona tolo'uyo gigibwalina kabina ya kata yo hinage bena Keliso ya kamkamnasagui na yogu mauli ya talamgabaei na ya boita doha iya,
11 na unai taba boita unai kabo Yaubada ye hetolo'uyoigau.
12 Nige doha bena *[tolo'uyo kainauyana ya haiyako o ginauli hekadiyo ne se masalahako]* o ya lageko yogu kabakitalau unai. Na sola ya kaikaipate na saha Yaubada ye kabinonohai wa hesabana ya heloi na bena ya hai, matawuwuna teina hesabana Keliso Yesu ye haigauko.
13 Kagu kahao, nige ya kita'uyoigau doha heloi kainauyana ne ya haiyako. Na ginauli kesega kabo ya ginauli ede, nuwanuwatu beyabeyadi ya nuwagabaeidi na ya heloi ya lau saha matagu ne unai hesabana.
14 Ya kaipate yo nuwagu ya tolekesegai yogu heloi ta unai. Kaniyona ede Keliso Yesu debanaena Yaubada ye yoganeigau bena kainauyana ne ya hai, iya ede mauli nige kana siga galewa ne unai.
15 Na kaiteyadi komiu kwa matuwako bena ginauli ta yomi nuwatulobaidi doha yau. Na ena nuwanuwatu hekadi kwa nuwatu'udoiyeidi, meta Yaubada kabo hinage ye hemasalahadi kalimiuwai.
16 Na saha kabina ta katako wa meta bena udiyedi ta miya.

Paulo yona miyamiya bena se miyawatanidi

17 Kagu kahao, kwa haihebahebayao'uyoigomiu na saha ya miyamiyaeidi ta kwa miyawatanidi. Yo tamowai miyamiya saha se kitahaidi kalimaiyena na udiyedi se miyanamwanamwa hinage kwa miyawatanidi.
18 Beyabeyana yomiu ya hedehededeko na teina hinage ya hedehedede'uyoi ma matasulugu, meta tamowai se bado Keliso yona sataulo ne se hewaiunu yodi miyamiya udiyedi.
19 Siya se laulau kadi heyababa hesabadi. Yodi yaubada meta bogadi, yo yodi didiga ede yodi laulau nuwamwadimwadinedi udiyedi. Yodi nuwanuwatu ede tanoubu ta ginaulidiyao mo udiyedi.
20 Na kita yoda magai mamohoina ede galewa ne unai. Ta nayanaya bena temenai kabo taugilihaida ye laoma, iya ede yoda Guiyau Yesu Keliso.
21 Yona gigibwaliyena kabo ginauli maudoidi ye laedima yona loina guninaena.** Gigibwali ta unai kabo tauda dobidobidi yo basabasadiyao ta ye ginauli'uyoidi doha iya tauna dididididigana ne.

** **3:9:** *Keliso sunumaeina:* Hedehedede ta kalina Giliki unai kaniyona hesau hinage, iya ede, *Keliso yona kawakabi*. Lausoisoi unai hedehededena kabo doha teina: *Teina meta Yaubada yona kainauya kaliguwai Keliso yona kawakabi debanaena.* ** **3:21:** Pilipi 2:10-11 ku hasili.

4

Paulo ekalesiya ye hededehebayaodi

1 Kagu kahao, ya gadosisiyeigomiu yo ya henuwakalili bena ya kita'uyoigomiu. Komiu meta yogu kabagwauyala yo yogu kolona.** Kehaguwao, taba kwa tolobayao na tabu Guiyau kwa sigisigigabaei.
2 Yodiya yo Sinitiki ya kaibwadaidi bena se nuwakesega Guiyau debanaena.
3 Na kowa, Sisigasi,** ya henuwa taba sinesineo labui ta ku saguidi, matawuwuna maidaguwao ka paisowagogoi na Yesu wasana namwanamwana wa ka wasaduwaiyei – yodi labui ta yo Kelementi yo maidagu taupaisowa hekadiyo wa. Hesadi ede mauli bukana unai.
4 Guiyau debanaena taba kwa gwaugwauyala huya maudoina. Kabo ya hedede'uyoi ya wane, kwa gwauyala.
5 Huya maudoina yomi miyamiya bena se namwa yo kwa gadogadosisi tamowai matadiyena.
Guiyau yona laoma ede ye hanahanauma.
6 Tabu ginauli saha hesau hesabana kwa nuwanuwatukalili, na ginauli maudoidi udiyedi kwa tapwalolo na kwa kaibwada ma laulautokimiu na ginauli saha kwa henuwadi ne kwa hemasalahasaeidi Yaubada unai.
7 Na nuwadaumwali Yaubada unai ye laoma na kita maudoida nige gonowana ta nuwatulobai ne, iya kabo nuwamiu yo yomi nuwanuwatu ne ye kitahetetedi Keliso Yesu debanaena.
8 Kagu kahao, yogu guguya hedehedededi gehegehedi ede teina: Nuwanuwatu mamohoidi, hekahekasisi, nuwanuwatu dudulaidi, nuwanuwatu a'adi, tamowai kabahenuwanamwadi nuwanuwatudi, miyamiya tamowai kabo se kitahenamwadi, yo mauli miyamiyadi hekadi se namwakalili yo gonowana ta nokoeidi, meta bena kwa nuwatulobaidi yo kwa nuwanuwatuidi.
9 Na saha ya hekatagomiu o kaliguyena kwa hai o kwa lapuhai o kwa kitahai meta bena kwa haidi na kwa kaipate bena kwa miyawatanidi. Na nuwadaumwali Yaubadana meta iya kabo maidamiu.

Paulo ye lautokiyeidi yodi kainauya hesabana

10 Guiyau debanaena meta ya gwauyalakalili, kaniyona ede gonowana kwa nuwatui'uyoigau. Mamohoikalili, hesabagu meta kwa nuwanuwatukalili, iyamo nige yomi solasola gonowana unai kabo bena kwa saguigau.
11 Teina ta ya hedede nige bena kaniyona ede ya henuwasagu, matawuwuna ginauli saha kaliguwai o nige kaliguwai meta miyamiyadi udiyedi ya manasako.
12 Deha meta kamnana kabina ya kata, yo huyagogo meta kamnana kabina ya kata. Hinage miyamiya udoi'udoi yodi namwa yo yababa meta kabidi ya kata, ya kaikai bogagu ye sese o ma hasaligu, yogu gogo se bado o ya deha.
13 Yau gonowana ginauli maudoidi ta ya ginaulidi Keliso debanaena, iya yogu bayao tauhaiyamana ede.
14 Iyamo komiu kwa namwakalili ede yogu pilipili ta udiyedi kwa saguigau.

** **4:1:** *Kolona* meta heloikailakwa unai taulagebaguna, iya yona kainauya. Paulo yona leta tauhaina Pilipi unai kolona unai ye heyaheyasoniyeidi matawuwuna siya meta yona paisowa namwanamwana tauhemasalahana. ** **4:3:** Hesa *Sisigasi* kaniyona ede, *helegu taupaisowa.* Buka hekadiyo hesa ne nige se hai doha tamowai hesana, na kaniyona mo se kuli lausoisoi unai.

15 Na komiu Pilipi kabina kwa kata meta lahinaidi wasa namwanamwana
ta ya laeiyawa kalimiuyena yo huyana teha Masedoniya ya laugabaei meta
nige dubu hesau kaliguyena ye haisagusagu na komiu kwa bom mo kwa
saguigau.
16 Hinage huyana yau Tesalonika unai na sagu ya henuwadi meta komiu
kabasaguigau kwa hetahetamalidima.
17 Nige yogu nuwatu ede bena kabo tamowai se kainauyaigau, na yau ya
henuwa ede bena yomi kaikainauya ne maisana namwanamwana kwa hai.
18 Na yau meta ginauli maudoidi ya henuwadi wa ya haidiko yo hinage
hagahagadi. Epapolodaitasi unai yogu kainauya kwa hetamalidima wa ya
haidi meta udiyedi ede yogu lobai wa kwa koisinikaliliyeidi. Na se hemala
kaitalasam panena namwanamwana na Yaubada ye kawanamwanamwaei
yo ye henuwanamwa.
19 Na yogu Yaubada kabo iya yona gogo saesaedi udiyedi kami
henuhenuwa maudoidi ne ye haidiwa Keliso Yesu debanaena.
20 Noko yo hededetausae taba se sae Yaubada Tamada unai huya mau-
doina ye lau ee nige kana siga. Mamohoi.

Lautoki gehegehedi

21 Yogu lautoki se lau Yaubada yona tamowai maudoidi udiyedi, siya
Keliso Yesu unai tausunuma.
Yo hinage kada kahao siya maidaguwao taumiya yodi lautoki se laowa
kalimiuwai.
22 Yaubada yona tamowai maudoidi yodi lautoki se hetamalidiwa yo siya
Sisa yona numa tamowaidiyao hinage.
23 Yoda Guiyau Yesu Keliso yona kabinamwa bena yaluwamiu ne udiyedi.
Mamohoi.

Kolose
Paulo yona leta ye lau ekalesiya Kolose unai taumiya udiyedi
Buka ta hededehemasalahana

Kolose meta magai lakilakina teha Eisiya unai. Kolose unai Yesu wasana tauwasaduwai bagubagunana nige Paulo, na Epapalasi (Kolose 1:7). Iya Paulo yo Timoti maiyanao, huyana ekalesiya Kolose unai taumiya yodi leta ta se kuli (Kolose 4:12-13, Pilemona 23). Leta ta yona huyakulina bolimaina nuwana 64 AD, na Paulo meta numatutugudu unai ye miya, magai lakilakina Epeso unai.**

Kolose unai dubu luwadiyena ekalesiya se badokalili siya dagela tamowaidi udiyedi se tubu na se nuwabui na Yesu se sunumaei (Kolose 1:27). Na muliyena taulauhekata hekadiyo se laoma na se lupoidi na se hekatadi bena Dius yodi Sabati laugagayona yo kaihekahekasisi laugagayodi se miyawatanidi (Kolose 2:16). Hinage se hedede bena Yaubada yo tamowai duwaduwalidiyena meta yaluyaluwa bayabayaodi, hekadi namwanamwadi doha anelu, yo hekadi yabayababadi doha demoni, na maudoidi ne tamowai yodi mauli udiyedi se paipaisowa. Debanaena ekalesiya taba bena hinage yaluyaluwa ne se taba'ohuidi yo se henuwanamwadi (Kolose 2:18). Unai ede Kolose unai tausunuma hekadiyo se nuwapwanopwano yodi sunuma wuwuna ede saha, yo miyamiya dudulaina saha, yo taba'ohu dudulaina kana kao saha (Kolose 2:20-23).

Unai Paulo leta ta unai ye kulihemasalaha meta Yesu ye saekalili (Kolose 2:9-10), yo ye guguyaidi taba se kitalau Yesu ye bom mo unai (Kolose 1:27-29, 2:6-7), yo tabu se taba'ohu anelu yo yaluyaluwa udiyedi, yo tabu se kitalau Dius yodi kabikabi udoi'udoi udiyedi. Yo Paulo hinage laulau dudulaidi ye hededehemasalahadi (Kolose 3:1—4:6).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki *1:1-2*
- Paulo Kolose yodi ye tapwalolo *1:3-14*
- Keliso kana kao yo yona paisowa *1:15—2:23*
- Ekalesiya maulidi miyamiyadi *3:1—4:6*
- Paulo yo maiyana taumiya yodi lautoki se hetamalidi *4:7-18*

Lautoki

1 Yau Paulo, Yaubada yona nuwatu unai ye kaisunuwaigau Yesu Keliso
yona apostolo. Kada kaha Timoti maiyagu leta ta ka kuliyawa
2 komiu tausunuma Kolose unai taumiya kalimiuwai. Komiu meta
Yaubada yona tamowai yo kama kahao Keliso sunumana debanaena, yo
kwa tolobayao sunuma unai. Taba Tamada Yaubada yona kabinamwa yo
yona nuwadaumwali ye lediwa kalimiuwai.

Lautoki yo tapwalolo

3 Huya maudoina yomiu ka tapwatapwalolo meta Yaubada, iya Guiyau
Yesu Keliso Tamana, ka laulautokiyei,

** :: ***Paulo ... magai lakilakina Epeso unai:*** Tausonoga hekadiyo se kaimasi nuwana magai Loma o Sisaliya unai, matawuwuna kabina ta kata meta temenai Paulo numatutugudu unai se tole (Apostolo 23—25, 28:16), na nige wasa hesau ta hai meta Paulo bena Epeso unai se tole numatutugudu unai. Iyamo Paulo yona huyakadau ka nuwatuidi ede ka kaimasi meta iya Epeso unai na leta ta ye kuli. Hinage huya se bado magai udoi'udoi udiyedi Paulo se tole numatutugudu unai (2 Kolinito 11:23).

4 matawuwuna ede wasamiu ka lapui meta yomi sunuma Yesu Keliso unai
ye bayao, yo yona tamowai maudoidi kwa gadosisiyeidi.
5 Yomi sunuma yo yomi gadosisi ta wuwudi ede kainauya Yaubada ye
tolenonohaiyako galewa ne unai na kwa nayanayai ma nuwabayaomiu.
Kainauya ta wasana kwa lapuiyako huyana wasa mamohoina ye laowa
kalimiuwai, iya ede wasa namwanamwana.
6 Tanoubu ta maudoina unai wasa namwanamwana ta ye kini ye laki
ye lau, yo ye kaniyo, doha ede saha ye tubu komiu kalimiuyena ta. Yona
kabahetubu meta huyana wasa namwanamwana ta kwa lapui na Yaubada
yona kabinamwa wasana mamohoina kwa nuwatulobai.
7 Wasa ta tauhekatagomiu ede Epapalasi, yoma hali taupaisowa
namwanamwana, na ka gadosisiyei. Iya meta Keliso yona
taupaisowatahitahi tamowaina hesau, iya ede yomai ye paipaisowa.
8 Yomi gadosisi Yaubada Yaluwana ye haiyawa wa iya ye hededehe-
masalaha kalimaiyena.
9 Unai ede huyana wasamiu ka lapui na ye laoma meta nige ka kaiyawasi,
na huya maudoina yomiu ka tapwatapwalolo. Ka kaikaibwadasae Yaubada
unai bena Yaluwa Tabuna yona sibasiba yo nuwamasalaha maudoina unai
ye hemwayaugomiu na Yaubada yona nuwatu kabina kwa kata.
10 *[Yoma tapwalolo ta kaniyona ede]* bena yomi mauli miyamiyana mau-
doina kwa miyahedudulai Guiyau yona kitahenamwa unai, na iya nuwana
kwa henamwa yomi laulau udoi'udoi udiyedi, *[kana kao ede doha teina:]*
Yomi paisowa namwanamwadi udiyedi bena kaniyodiyao se tubu,
yo Yaubada nuwatulobaina kalimiuyena bena ye laki ye lau.
11 Yona gigibwali saesaena unai bena ye hebayaogomiu
na kwa nuwabayao yo nuwamiu se talu.
Na ma gwaugwauyalamiu
12 Tamada kwa laulautokiyei.
Iya dudulai ye leyawa na yona kainauya yona tamowai udiyedi gonowana
kabo kwa hai galewa ne unai.
13 Yo hinage iya masigili yona gigibwali unai ye gilihaida na ye tolelaeda
Natuna ye gadosisi'usei wa yona basileiya unai *[na yona kitahetete yo yona
woyawoya unai ta miyamiya]*.
14 Na Natuna yoda yababa ye nuwatugabaeidi na ye yailihaida.

Keliso ye saekalili

15 Yaubada nige gonowana ta kita, na Natuna mo gonowana ta kita. Iya
kana kao gonogonowana doha Tamana, ye baguna na kabo Yaubada nimana
ginaulidi maudoidi,
16 matawuwuna Yaubada ginauli maudoidi iya kalinawai ye hetubudi,
galewa yo tanoubu ginaulidiyao, ginauli masamasalahadiyao yo ginauli
wadawadamdi, doha wasawasa yo gigibwali yo tanutanuwagao yo tauloina
udoi'udoi. Ginauli maudoidi ta iya ye ginaulidi, yo ginauli maudoidi meta
iya yona.
17 Iya ye tububaguna na kabo ginauli maudoidi, yo iya debanaena ginauli
maudoidi se miyamiya yo se namwanamwa.
18 Iya meta kulukulu, na iya tauna ede ekalesiya bodana. Iya mauli
kabahetubuna, yo tauboiboita udiyedi ye tolo'uyobaguna, bena ginauli
maudoidi udiyedi ye baguna,
19 kaniyona ede Yaubada ye hineli bena iya ye bom kana kao mamohoina
maudoina ye miyahai Keliso unai,

20 yo iya unai ginauli maudoidi tanoubu ta yo galewa ne udiyedi ye
uyoidima kalinawai, na nuwadaumwali ye ginauli Keliso kwasinana unai,
iya ede sataulo ne unai ye didima wa.
21 Huya bagubagunana unai meta komiu Yaubada kwa miyasuwalaei yo
nuwamiu ne unai kwa hemala kana waiunu, kabahemasalahagomiu ede
yomi laulau yabayababadi wa udiyedi.
22 Na Keliso meta tauna ne unai ye boita, na teina unai Yaubada ye
kawakeha'uyoigomiu. Yona nuwatu ede bena ye haigomiu na matanaena
kwa hemala yona tamowai,** nige yababa hesau, yo nige kabahegilugomiu
hesau,
23 ena yomi sunuma unai kwa tolobayao na wasa namwanamwana
hededehesunumana wa nige kwa sigigabaei. Teina wasa namwanamwana
ta, iya ede kwa lapuiyako yo se lauguguyaeyako tanoubu ta
tamowaidiyao maudoidi udiyedi. Na yau Paulo wasa ta taupaisowaina
yo tauwasaduwaiyeina ede.

Paulo yona paisowa dubu debanaena

24 Ya gwauyalakalili meta taugu ta unai hesabamiu ya kamkamna.
Kamkamna udoi'udoi ta, siya meta Keliso debanaena, na ya hekalodi kana
siga hekamkamna ta se gehe, na unai Keliso tauna ya saguidi, siya ede yona
dubu.
25 Yau dubu yodi taupaisowa. Na Yaubada paisowa ta ye leyama bena iya
wasana maudoina ya hededehemasalahanamwanamwaei kalimiuyena.
26 Yaubada wasana ta, iya ede yona nuwanuwatu saesaena nige ye
hemasalaha isi bagubagunadi udiyedi, na teina mayadai ta unai ye
hemasalaha yona tamowai udiyedi.
27 Yaubada ye henuwa bena yona nuwanuwatu saesaekalilina yo wa-
sawasana ye hemasalaha siya kalidiyena. Yona nuwatu ta meta komiu
dagela tamowaidiyao nuwanuwatumiu, iya ede: Keliso meta hinage komiu
dagela tamowaidiyao maidamiu. Na Keliso debanaena komiu hinage
gonowana kwa nuwabayao meta kabo Yaubada unai didiga kwa hai.
28 Na kai meta Keliso wasana ta ka hededehemasalaha, na sibasiba
Yaubada ye leyama ta unai tamowai maudoidi ka guguyaidi yo ka
hekatanamwanamwaedi, bena maudoidi se hemala tamowai lakilakidi
sunuma unai, Keliso debanaena.
29 Teina nuwatu ta unai ya kaipatebayao na Keliso yona bayaoyena ya
paisowa, iya ede yogu mauli unai ye paipaisowa ma bayaona.

2

1 Komiu yo Laodisiya unai taumiya yo hinage tamowai hekadiyo siya
sola nige kagu kao se kita, ya henuwakalili bena kabina kwa kata meta ya
kaipatebayao hesabamiu,
2 bena nuwamiyao se bayao yo gadosisi unai kwa hebodakesega, yo bena
ginauli maudoidi kwa nuwatulobainamwanamwaedi, na Yaubada yona
nuwanuwatu saesaena kabina kwa kata, iya ede Keliso.
3 Iya kalinawai meta sibasiba yo sonoga maudoidi doha wasawasa
wadawadamdi.
4 Nuwatu ta ya hedededi kalimiuyena, na tabu tamowai hesau yona
hededesonoga udiyedi ye lupohaigomiu.
5 Buluma unai ya miyasuwalaegomiu, na iyamo yogu nuwanuwatu ta
unai yau ede maidamiu. Ya gwauyala matawuwuna ya kitagomiu meta
yomi miyamiya se dudulai yo yomi sunuma Keliso unai ye bayao.

** **1:22:** *Yona tamowai* hededehemasalahana meta Guiyau yona tamowai unai.

Mauli mamohoina ede Yesu unai

6 Yesu Keliso kwa haiyako yomi Guiyau, unai iya bena kwa hemuhemuli-
watani.
7 Kaiwa lamdi se dobi bwatano unai na kabo kaiwa ne se kinilakilaki,
meta doha komiu bena Keliso unai kwa tolobayao.** Yomi sunuma se
hekatagomiu wa unai bena kwa bayao, yo huya maudoina kwa laulautoki
Yaubada unai.
8 Kwa kitakitanamwanamwa tabu tamowai hesau tanoubu ta sonogadi
hedehedededi lupolupodi udiyedi ye woyahaigomiu. Yodi lauhekata ta meta
kulutubu kabikabidiyao yo tanoubu ta laugagayodi lakilakidiyao udiyedi se
tolo na nige Keliso unai.
9 Iyamo Keliso unai meta Yaubada ye miya. Iya kana kao maudoina ede ta
kita Keliso tauna unai.
10 Na komiu meta Keliso ye miyahemwayaugomiu, na iya gigibwali yo
tanuwaga maudoidi ye saedikwaidi. *[Taba nige ginauli saha hesau kwa
henuwa'uyoi.]*

11 Keliso unai komiu pelitome kwa haiyako,** kaniyona ede yomi mauli
buluma ye tanuwagai wa, iya kwa tolehesuwala. Pelitome ta meta nige
tamowai nimadiyena se ginauli, na Keliso ye ginauli

12 huyana babatiso unai Keliso maidamiu se puluhikesegaigomiu.** Yo
iya maidamiu kwa tolo'uyo matawuwuna yomi sunuma Yaubada yona
gigibwali unai, iya Keliso boita unai ye hetolo'uyoi.
13 Beyabeyana komiu meta boita unai, yomi laulau yabayababadi
debadiyena, matawuwuna yomi mauli beyabeyana nige kwa
hekaiyawasi.** Na huyana komiu boita unai meta Yaubada Keliso
maidamiu ye hemauligomiu, na yoda yababa maudoidi ye nuwatugabaedi.
14 Yoda kaihagahaga pepwana ye hegiluda, kaniyona ede unai ta talam
meta kita laugagayo guninaena, *[na laugagayo wa ta utu'utusi]*. Iyamo
pepwa wa Yaubada ye hai na *[Yesu maiyana]* ye tutuhepatulaei sataulo unai,
na unai kada hagahaga maudoina ye sokehai.
15 Tenem unai ede tanoubu ta gigibwalidiyao yo tanuwagadiyao yodi
gigibwali Yaubada ye haigabaeidi. Boda matadiyena ye hemwadinedi,
matawuwuna sataulo wa unai ye saedikwaidiko.

Tabu kwa kitalau miyamiya yo kabikabi laugagayodi udiyedi

16 Unai tabu kwa lapulau tamowai udiyedi ena se hegilugomiu kabik-
abi udoi'udoi debadiyena, doha kai yo numanuma hekahekasisidi, yo
henuwaisini mayadaidi udoi'udoi, yo nawalai ye poehauhau kaikaigogodi
yo Sabati mayadaina hekasisina unai.
17 Teina laulau ta meta tautaugaibu yo ginauli matadaena se laolaoma ne
kabakitadi. Na mamohoina ede Keliso unai.
18 Tamowai hekadi kadi kao se ginaulidi doha taunuwadobidobi, yo se
taba'ohu anelu udiyedi. Se hedede meta nige gonowana yomi kainauya kwa
hai. Tabu kwa lapulapulau udiyedi! Siya tautau udiyedi ginauli maudoidi

** **2:7:** Lausoisoi ta meta Paulo yona kulikulina doha teina: *Lammiu bena se dobi Keliso unai na iya unai kwa kinilakilaki.* ** **2:11:** *Pelitome kwa haiyako:* Taulauhekatalupolupo se laoma Kolose unai, yodi lauhekata meta bena ekalesiya loheloheyao maudoidi se hepelitomedi. Unai Paulo pelitome mamohoina ye hededehemasalaha. ** **2:12:** *Babatiso:* Paulo yona huyaena babatiso yodi kabikabina ede waila unai se kabiheyolidobiyeidi na se kabihetolo'uyoidi. ** **2:13:** *Yomi mauli beyabeyana nige kwa hekaiyawasi:* Yona kulikuli kalina Giliki unai, Paulo pelitome hedehededena ye hepaisowa ye kuli, *bulumamiu nige kwa hepelitome*.

se kitadi meta se hedehededehemasalahadi, na nuwadiyao ne tanoubu ta nuwanuwatudi yauyauledi udiyedi se mwayau ede se nuwasaesae.

19 Siya nige se patulau kulukulu unai, iya ede Keliso. Na kulukulu unai ye dobi yauna maudoidi meta iya wanowanogalana bayabayaodi udiyedi ye kabihekahinidi, na se patukesega kulukulu unai, na se hemala tau kesega na se kini Yaubada yona gigibwaliyena.

20 Komiu Keliso maidamiu kwa boitakesegako, unai tanoubu ta laugagayona meta nige yodi gigibwali kalimiuyena. Na idohagi to sola kwa miyamiyawatanidi kana kao doha komiu sola tanoubu ta tamowaidiyao? Yodi laugagayo doha se wane,

21 "Tabu ku hepahepaisowa! Tabu ku kaikai! Tabu ku kabikabitonogi!"

22 Teina laugagayo ta meta tamowaigaibu yodi sonoga yo yodi lauhekata. Na tanoubu ginaulidi se laugagayoidi wa meta ta hepaisowadi na kabo se gehe.

23 Laugagayo ne kadi kao doha sonoga, matawuwuna ede se hededehemasalaha meta idohagi bena ta taba'ohu Yaubada unai, yo idohagi bena ta nuwadobidobi, yo idohagi bena tauda ta hekamkamna na unai kabo yoda laulau se dudulai. Iyamo laugagayo maudoidi ta nige yodi namwa hesau, kaniyona ede buluma gadosisidi nige gonowana se hekaiyawasidi.

3

Mauli hauhauna miyamiyana

1 Keliso maidamiu Yaubada ye hemauligomiuko. Unai nuwamiu kwa tuudi se lau galewa ginaulidiyao udiyedi. Temenai Keliso ye tuli Yaubada nimatutuna unai.

2 Galewa ginaulidiyao kwa nuwanuwatuidi, na tabu yomi nuwatu se lau tanoubu ta ginaulidiyao udiyedi,

3 matawuwuna kwa boitako na yomi mauli mamohoina ede wadawadamyena Keliso unai, iya ede Yaubada maiyana.

4 Keliso iya yomi mauli mamohoina ede, na huyana ye masalaha'uyoma meta komiu kabo hinage maidamiu kwa masalaha yona didiga unai.

5 Unai bena tanoubu laulaudi kalimiuyedi ne kwa hekaiyawasikaliliyeidi, siya ede: ganawali, laulaubiki, nuwatubiki, gadosisi yabayababadi, yo gogo gadosisidi kalimiuyena ye lakikalili, iya meta yaubadalupolupo taba'ohuidi.

6 Teina laulau ta debadiyena Yaubada taukawayagala ne ye kouyalayalaedi yo kabo ye hekamkamnadi,

7 na yomi mauli beyabeyana unai meta teina miyamiya ta udiyedi kwa miyamiya.

8 Iyamo teina huya ta meta laulau doha teina bena kwa hekaiyawasidi: kouyalayala, kabikabisokosoko, yababa ta ginauli tamowai hesau unai, tamowai ta hededeheyaheyababagaibui, yo tabu hedagwaliyababa kawamiuyedi kwa hedehededeidi.

9 Tabu kami kahao udiyedi kwa laulaulupolupo, matawuwuna taumiu beyabeyadi yo yodi kabikabi maudoidi kwa tolehesuwaladiko,

10 na taumiu hauhaudi kwa luwuidi. Taumiu hauhaudi ta meta huya maudoina Yaubada ye hehauhaudi ye lau ee kami kao doha tauhetubugomiu, yo hinage iya kabo kabina kwa katanamwanamwa.

11 Unai taba nige tamowai ta hinelidi bena siya Giliki o Dius tamowaidi, taupelitome o nige taupelitome. Tabu laolaoma yo bubutuma tamowaidi**

** **3:11:** *Bubutuma tamowaidi:* Kalina Giliki unai Paulo ye kuli, *Sikitiya tamowaidi.* Giliki tamowaidi Sikitiya tamowaidi ne se kitadobidobiyeidi na se hedede meta siya nige saha hesau kabina se kata.

ta kitadobidobiyeidi. Yo tabu heyayai tauhaina tamowaidi o tamowai yaiyailihaidi** ta hinelidi. Na nuwanuwatuna lakilakina ede Keliso, na iya meta maudoida kalidaena ye miya.

12 Komiu meta Yaubada yona kaisunuwa tamowaidiyao, ye tolehe-
suwalagomiu komiu iya yona,** yo ye gadosisikaliliyeigomiu. Unai teina
laulau ta kwa miyahemasalahadi:** Katekamkamna, kabinamwa, nuwado-
bidobi, hedehededebigabiga, yo nayatautaubiga.

13 Bena kwa nuwatalu na tabu kwa tautausi'olologaibu, yo yababa saha
kalimiuwai se ginaulidi bena kwa nuwatugabaedi. Yababa kwa nuwatu-
gabaedi gonogonowana doha Guiyau yomi yababa ye nuwatugabaediko.

14 Na laulau namwanamwadi maudoidi ta kewadiyena meta gadosisi kwa
hai. Matawuwuna iya laulau maudoidi ta ye kabigogoinamwanamwaedi.**

15 Maudoimiu ta meta Keliso tauna. Ye yoganeigomiu bena
nuwadaumwali unai kwa miya. Unai Keliso yona nuwadaumwali bena
nuwamiu ye tanuwagaidi, yo bena kwa laulautoki.

16 Keliso hedehededena bena nuwamiu ye hemwayaudi. Kwa lauhekata
yo kwa guguya'uyoigomiu, na unai bena kwa sibasiba. Yo hedebasae
wanadi, tapwalolo wanadi, yo Yaluwa Tabuna yona hemasalaha wanadi
kwa wanaidi ma laulautokimiu Yaubada unai.

17 Na ginauli maudoidi kwa ginaulidi yomi hedehedede yo laulau udiyedi,
bena kwa ginaulidi Guiyau Yesu hesanaena, na iya unai Yaubada Tamada
kwa laulautokiyei huya maudoina.

Ekalesiya yodi numa laugagayodi

18 Sinesineo maitawasola, bena mwanemiyao kwa hekasisiyeidi. Laulau
ta meta Guiyau tauhemuliwatanina yodi miyamiya dudulaina ede.

19 Tatao maitawasola, mwanemiyao bena kwa gadosisiyeidi, na tabu kwa
sinasinakalaedi.

20 Wawayao, sinamiyao yo tamamiyao kwa kawakabiyeidi ginauli mau-
doidi udiyedi, matawuwuna laulau ta Yaubada ye kitahenamwa.

21 Tama, tabu huya maudoina natumiyao kwa henuhenuwayababadi, na
madai nuwadiyao se basabasa.

22 Heyayai tauhaidi, kami tanuwagao tanoubu ta unai kwa kawakabiyeidi
huya maudoina ginauli maudoidi udiyedi, ena se kitakitagomiu o nige
se kitagomiu, yo nige bena unai kabo se kitahenamwagomiu. Na kwa
kawakabiyeidi ma nuwamamohoimiu yo Yaubada hekasisina unai.

23 Yomi paisowa maudoidi bena kwa ginaulidi ma nuwakohihaimiu, doha
Yaubada yona kwa paipaisowa, na nige tamowai mo yodi,

24 matawuwuna kabina kwa kata meta yomi paisowa maisana kabo
Guiyau unai kainauyana kwa hai. Kaniyona ede Guiyau Keliso yona kwa
paipaisowa.

25 Na ena tamowai hesau laulau yababana ye ginauli kabo yona laulau
yababana ne maisana ye hai, matawuwuna Yaubada nige tamowai ye
gadosisihineli yo ye kitahenamwagaibui.

** **3:11:** *Heyayai tauhaina tamowaidi* meta taupaisowa se hemala kana tanuwaga yona gogo, nige yodi gigibwali yo nige yodi dudulai hesau. *Tamowai yaiyailihaidi* ede se bom yodi se paipaisowa, na nige gonowana tamowai hesau ye heyayaiyeidi. ** **3:12:** *Komiu iya yona:* Guiyau yona tamowai hededehemasalahana ku hasili. ** **3:12:** *Teina laulau ta kwa miyahemasalahadi:* Paulo laulau namwanamwadi ne ye heyaheyasoniyedi kaleko udiyedi na ye kuli bena laulau namwanamwadi ne udiyedi se hekalekodi. ** **3:14:** *Iya laulau maudoidi ta ye kabigogoinamwanamwaedi:* Buka hekadi se kuli, *Iya ede ye kabigogoida na ta miya nuwakesega unai.*

4

1 Tanutanuwagao, yomi heyayai tauhaidi kwa kitahetete-
namwanamwaedi yo kwa hemiyanamwanamwaedi, matawuwuna komiu
hinage kami Tanuwaga ede galewa ne unai.

Guguya udoi'udoi

2 Yomi tapwalolo bena se laulau, na udiyedi kwa silasilawa yo kwa
laulautoki.
3 Yomai hinage kwa tapwatapwalolo bena Yaubada keda ye soke na wasa
namwanamwana ka wasaduwaiyei, iya ede Keliso wasana saesaena. Teina
wasa ta debanaena se kaugau na numatutuguduyena se tolegau.
4 Yo taba kwa tapwalolo bena wasa ta ya hededehemasala-
hanamwanamwaei tamowai udiyedi, matawuwuna teina ta yogu paisowa
ede.
5 Na komiu, yomi laulau bena se namwa yo se sibasiba nige taukawa-
mamohoi udiyedi. Maiyamiyao yomi miya mahanadiyao bena kwa hep-
aisowanamwanamwaedi na Keliso wasana kwa wasaduwaiyei.
6 Yomi hedehededе udiyedi tamowai bena kwa katekamkamnaedi, yo
yomi hedehededе bena se namwa yo se sibasiba.** Na bena kabina kwa kata
yodi hedehededе idohagi kabo hededebuinamwanamwaedi kwa moseidi.

Lautoki

7 Wasagu maudoina meta Tikikasi kabo yomiu ye hedehededе. Iya
meta kada kaha ka gadosisiyei, yo iya taupaisowatahitahi yo yoma hali
taupaisowa Guiyau yona paisowa ta unai.
8 Iya ya hetamali ye laowa kalimiuwai, na bena wasamai yomiu ye
hedehededе, yo hinage bena nuwamiu ye hededehebayaodi.
9 Onesimo** maidana kabo se laowa. Iya kada kaha, sunuma unai
taumiyatahitahi yo iya ka gadosisiyei. Siya kabo wasamai maudoidi se
hedededi kalimiuwai.
10 Alisitakasi, iya ede maidagu numatutugudu ta unai, yo hinage Maleko,
iya Banaba nubaina, yodi lautoki se hetamalidiwa kalimiuwai. Maleko
hedehededena ye laowako kwa lapui, na ena ye laowa meta kwa hailobai.
11 Kada kaha Yesu, hesana hesau ede Diyasitasi, iya hinage ye lau-
tokiyeigomiu. Dius tamowaidi** udiyedi nige hesau maidagu taupaisowa
Yaubada yona basileiya paisowana ta unai, na Alisitakasi, Maleko, yo
Diyasitasi se bom mo. Yodi haisagusagu kaliguyena meta nuwagu se
hebayaokaliliyei.
12 Kami kaha Epapalasi, iya Yesu Keliso yona taupaisowa hesau, hinage
yona lautoki ye hetamaliyawa. Iya meta huya maudoina hesabamiu ye
tapwalolobayao, bena taba Yaubada yona nuwatu maudoidi kabidi kwa
katanamwanamwa na unai kwa tolobayao.
13 Komiu yo Laodisiya yo Hiyalapolisi udiyedi taumiya, ya hededemamo-
hoi kalimiuyena meta iya yomiu ye paisowabayao.
14 Doketa Luka, iya yoda gadosisi tamowaina, yo Demasi, siya hinage yodi
lautoki se hetamalidiwa.

** **4:6:** *Yomi hedehededе bena se namwa yo se sibasiba:* Paulo kalina Giliki unai ye kuli, *yomi hedehededе bena kalita unai kwa hekamnadi.* ** **4:9:** *Onesimo* meta heyayai tauhaina hesau kana tanuwaga Pilemona ye wasabugabaei na ye laoma Paulo unai. Paulo iya ye sagui na ye nuwabui, na kabo Paulo Onesimo ye hetamali ye uyo kana tanuwaga unai. Wasana ta hasili Paulo yona leta ye lau Pilemonaunai. ** **4:11:** *Dius tamowaidi:* Paulo yona kulikuli meta, *pelitome tauhaidi tamowaidi, na siya ede Yesu tausunumaeina Dius luwadiyena se tubuma wa.*

15 Yogu lautoki kwa mosei kada kahao Laodisiya unai taumiya udiyedi, yo hinage louda Nimpa unai yo yona numaena tauhekohekoikesega udiyedi.
16 Leta ta kalimiuyena se hasiligabaei ye gehe kabo hinage kwa laei Laodisiya unai ekalesiya bodana ne udiyedi se hasili, na hinage leta ya kulilaei Laodisiya udiyedi wa bena se haiyawa na kwa hasili.
17 Na kwa hededelau Akipasi unai kwa wane, “Paisowa saha Guiyau ye haiyawa wa taba ku ginaulihegehenamwanamwaei!”
18 *Yau Paulo, lautoki ta yau nimaguyena ya kuli. Kwa nuwatuigau yau ede numatutuguduyena. Yaubada yona kabinamwa komiu kalimiuyena!*

1 Tesalonika
Paulo yona leta bagubagunana ye lau ekalesiya Tesalonika unai taumiya udiyedi
Buka ta hededehemasalahana

Teina leta ta Paulo maidana Sailasi yo Timoti se kuli bolimai 51 AD unai na se hetamali ye lau ekalesiya bodana magai Tesalonika unai taumiya udiyedi.

Paulo yona huyaena Tesalonika meta magai saesaena teha Masedoniya unai. Nuwana bolimai 51 AD unai Paulo yona lauwasi kadauna helabuina unai ye lau Tesalonika unai ye paisowa na Dius tamowaidi hekadiyo yo hinage dagela tamowaidi se bado se nuwabui (Apostolo 17:1-4). Unai Dius bodana kadi tanutanuwagao hekadiyo se kaikalomagigili na Paulo maiyana Sailasi se hewaiunudi, unai magai wa se laugabaei na Timoti maidadi se lau magai Beleya (Apostolo 17:10). Paulo ye henuwa bena ye uyo Tesalonika, na nige gonowana (1 Tesalonika 2:17-18). Kabo Paulo kana kahao labui wa ye laugabaeidi na ye bagunalau magai lakilakina Ateni na ye hedede bena se mulitama (Apostolo 17:15). Se lagema na Ateni unai Timoti se hetamali ye uyo Tesalonika na taunuwabuihauhau ne ye saguidi (1 Tesalonika 3:1-4), na Sailasi hinage ye uyo Masedoniya. Kabo Paulo ye lau magai lakilakina Kolinito (Apostolo 18:1). Iya temenai na kabo Sailasi yo Timoti se uyoma kalinawai (Apostolo 18:5) na Timoti ye hekata meta Tesalonika unai ekalesiya wa hewaiunu se hekalo na iyamo se tolobayao (1 Tesalonika 3:6), na nuwanuwatu hekadiyo mo udiyedi nige se dudulai. Yodi laupwano lakilakidi ede, hekadiyo se paisowakaiyawasi matawuwuna se wane, Guiyau yona huya'uyoma mayadaina ye hanahanaumako (1 Tesalonika 4:11-12), na hekadiyo se matausi kehadiyao se boitako wa hesabadi, matawuwuna Keliso sola nige ye uyoma na se boitabaguna (1 Tesalonika 4:13-15). Unai Paulo maiyanao Sailasi yo Timoti yodi leta bagubagunana ta se kuli. Apostolo 17 unai ta hasili.

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki *1:1-3*
- Tesalonika unai ekalesiya yodi sunuma *1:4—3:13*
- Ekalesiya miyamiyadi *4:1-12*
- Tauboiboita kabo se tolo'uyo *4:13—5:11*
- Hededehesibasiba hekadiyo yo lautoki *5:12-28*

Lautoki

1 Paulo, Siluwanusi** yo Timoti leta ta ka kuli ye lau Tesalonika unai
tausunuma bodana udiyedi, siya yoda Yaubada Tamada yo Guiyau Yesu
Keliso udiyedi taumiya.
Kabinamwa yo nuwadaumwali se laowa kalimiuwai.

Paulo ye lautoki ekalesiya wa yodi sunuma hesabana

2 Huya maudoina yomiu ka tapwatapwalolo na hesabamiu Yaubada ka
laulautokiyei.
3 Yaubada Tamada matanaena yomi sunuma unai paisowa kwa ginaulidi
ne ka nuwatuidi, yo kwa paisowabayao ma nuwakohihaimiu yomi gadosisi
debanaena, yo hinage yomi tolokesegai ka nuwatui, tauhebayaona ede yomi
midi yoda Guiyau Yesu Keliso unai.

** **1:1:** *Siluwanusi* meta Sailasi hesana Loma kalinadi Latini unai.

4 Kama kahao, komiu Yaubada yona gadosisi tamowaidi. Kabina ka kata
meta Yaubada ye kaisunuwaigomiu,
5 matawuwuna ede yoma wasa namwanamwana ye laowa kalimiuwai
wa meta nige hedehedede mo unai, na ye laowa ma gigibwalina yo Yaluwa
Tabuna yo nuwagwali hinage.
Yoma miyamiya luwamiu unai ne kabina kwa kata, ede komiu hesabamiu.
6 Na kwa hemala tauhemuhemuliwatani ede kai yo Guiyau kwa hemuli-
watanigai. Hinage hekamkamna lakilakidi kwa lobaidi, na iyamo wasa ta
kwa hai ma gwauyalamiu, na yomi gwauyala ne meta Yaluwa Tabuna unai
ye laoma.
7 Yomi miyamiya namwanamwadi debadiyena ede teha Masedoniya yo
Akaiya udiyedi tausunuma maudoidi ne meta komiu yodi kabakita.
8 Kaniyona ede Guiyau wasana meta komiu kalimiuwai ye pesahai ye lau
Masedoniya yo Akaiya yo teha maudoina udiyedi, unai ede yomi sunuma
Yaubada unai ne teha maudoina udiyedi meta kabina se kata. Tenem unai
ede nige gonowana wasamiu saha hesau ka hedede tamowai udiyedi,
9 matawuwuna ede idohagi yomi kabikabigai wa wasadi meta siya se bom
se hededehemasalahadi kalimaiyena, yo idohagi na koitau taba'ohuina kwa
hekaiyawasi na kwa patulau Yaubada unai na Yaubada maumaulina yo
mamohoina ne kwa taba'ohui
10 na Natuna kwa nayanayaei, iya kabo galewa ne unai ye laoma. Yaubada
iya boita unai ye hetolo'uyoiyako – iya ede Yesu, kouyalayala lakilakina ye
laolaoma ne unai iya taugilihaida.

2

Paulo yona paisowa yo yona mauli Tesalonika unai

1 Kama kahao, kabina kwa kata ede ka kaitaumanaigomiu ne meta nige
ka laowagaibu.
2 Kabina kwa kata ede huyana sola nige ka laowa na Pilipi unai
se hekamkamnagai yo se kabihenahenayaikaliliyeigai. Bwagana
tauhededegudugudugai se bayao, iyamo Yaubada yona sagu unai ede
ka nuwabayao na wasa namwanamwana yomiu ka hedehedede.
3 Matawuwuna ede yoma hedehedede kalimiuwai ne meta nige laupwano
hesau unai o nuwatu yababadi udiyedi ye laoma, yo nige bena taba ka
kaipate na ka lupohaigomiu.
4 Nige kalikalili! Na ka hedehedede doha tamowai siya Yaubada ye
hemamohoiyeidi na wasa namwanamwana polohena ye tole kalidiyena.
Kai nige bena tamowai nuwadi ka henamwadi, na bena Yaubada nuwana
ka henamwa, na iya nuwamai ta kadi kao kabidi ye kata.
5 Kabina kwa kata meta kai nige hededehetausaeigomiu ka hepaisowa
na unai kabo ka lupohaigomiu, yo nige bena mahimahihi kalimaiyena na
kaolupolupo unai ka suma. Kai yomai tautolo ede Yaubada.
6 Kai meta nige noko ka wasenei bena tamowai kalidiyena, nige kalimi-
uyena yo nige tamowai hekadiyo kalidiyena.
7 Na kai meta Keliso yona apostolo, unai yoma gigibwali gonowana kabo
taba kami loina ka leyawa. Iyamo luwamiuyena meta ka taubigakalili.** Yo
kai meta doha sina natunao gagilidiyao ye kitahetetenamwanamwaedi.
8 Ka gadosisikaliliyeigomiu, unai Yaubada wasana namwanamwana ka
hededehemasalaha kalimiuyena. Na nige tenem ye bom mo na hinage yoma
mauli ka talamyeidi kalimiuwai.

** **2:7:** *Ka taubigakalili:* Kulikuli pepwadi beyabeyadi hekadi se kuli ede *ka taubigakalili,* na hekadi se kuli, *kai doha wawayao gagilidi.*

9 Kama kahao, lahinaidi yoma paisowabayao wa taba kwa nuwatuidi.
Huyana Yaubada wasana namwanamwana ka lauguguyaei kalimiuwai wa
meta nige ka henuwagomiu taba polohemai kwa bahei na unai ka hepolo-
hegomiu.
10 Komiu yo hinage Yaubada meta yomai tautolo ede komiu tausunuma
luwamiuyena ka miya ne meta ka tabu yo yoma miyamiya se dudulai yo nige
kama gilu hesau.
11 Matawuwuna kabina kwa kata ede kesega kesega ka kabigomiu wa
meta doha tama iya natunao mamohoidi yona kabikabidi ne.
12 Ka hededehebayaogomiu, nuwamiu ka hededehetaludi yo ka hed-
edekalili kalimiuwai taba miyamiya namwanamwadi kwa miyaidi Yaubada
matanaena. Iya ye yoganeigomiu kwa laoma yona basileiya yo yona didiga
ne unai.
13 Hinage huya maudoina Yaubada ka lautokiyei kaniyona ede huyana iya
wasana kalimaiyena kwa lapui na kwa hai meta nige doha tamowaigaibu
yodi hedehededе, na kwa hai ede mamohoina iya Yaubada yona hedehed-
ede, iya ede ye paipaisowa komiu taukawamamohoi luwamiuyena.
14 Matawuwuna, kama kahao, hekamkamna kwa lobaidi yomi magai
tamowaidiyao udiyedi. Teina unai kwa hemala Yaubada yona dubu Yudeya
unai, siya Yesu Keliso unai tausunuma, yodi miyamiya taumiyawatanidi.
Kaniyona ede siya hinage yodi hali Dius tamowaidi udiyedi hekamkamna
se hekalodi doha komiu ne.
15 Dius tamowaidi hekadi yoda Guiyau Yesu se koihemwaloi, yo hekadi
hinage peloweta se koihemwaloidi. Na yomi magai unai Dius hekadi se
henakuhepesagai.** Siya Yaubada nige nuwana se henamwa na se hemala
tamowai maudoidi kadi waiunu,
16 matawuwuna se kaipate bena se hekaiyawasigai kabo taba nige ka
hededelau dagela tamowaidiyao udiyedi na mauli se lobai. Teina yodi
laulau ta unai ede yodi ba'aya meta se koihepwata'uyoidi. Na Yaubada yona
kouyalayala ede ye laomako kewadiyena.

Paulo ye henuwakalili bena Tesalonika ye kitadi

17 Na kama kahao, huyana kalimiuwai se tolehesuwalagai mahana kub-
wakubwa na ka bom mo ka miya meta taumai mo ta udiyedi, iyamo komiu
ka nuwanuwatuigomiu yo nuwamai ta se gigibwalikalili na ka kaipatebayao
taba ka laowa ka kitagomiu.
18 Ka henuwakalili bena ka laowa, na yau Paulo huya maudoina ya
kaikaipate taba ya laowa, iyamo Satani ye hekaiyawasigai.
19 Kaniyona ede komiu meta yoma kabamidi yo yoma kabagwauyala yo
yoma kolona,** na debamiuyena kabo ka gwauyala Guiyau Yesu matanaena
yona huya'uyoma ne unai.
20 Mamohoikalili, komiu meta yoma didiga yo yoma gwauyala.

3

1 Na huyana ka nuwatukasaya ede ka nuwatui meta ye namwakalili taba
Ateni magaina unai ka bom ka miyamiya
2 na Timoti ka hetamali ye laowa. Iya meta kama kaha yo Yaubada yona
taupaisowa hesau Keliso wasana namwanamwana lauguguyaeina ta unai.
Ka hetamali ye laowa bena ye hebayaogomiu yo yomi sunuma ne udiyedi ye
saguigomiu

** **2:15:** *Se henakuhepesagai:* Wasana ku hasili Apostolo 16:5-9unai. ** **2:19:** *Kolona* ne meta heloikailakwa unai taulagebaguna, iya yona kainauya.

3 na tabu tamowai hesau laukita ta udiyedi ye nuwabasabasa. Kabina
kwa katakalili meta kita tausunuma maudoida kabo pilipili doha teina nige
gonowana ta kaihaleidi.
4 Doha huyana kai maidamiu na ka hedehededelaowako meta kita kabo
tamowai se hekamkamnada. Na saha ka hedede wa meta ye laoma ye
mamohoi, iya ede komiu kabina kwa katakalili.
5 Teina nuwatu ta debanaena na nige gonowana ya naya huyana ye loha
ede kagu kaha** ya hetamaliyawa kabo yomi sunuma ne ye kitasipwai. Yogu
matausi ede taba kamwasa hesau unai na taunohonoho ne ye nohoigomiu,
kabo yoma paisowa wa kana kao doha ka gabagaibui.

Tesalonika wasadi namwanamwadi Timoti ye hededehemasalaha Paulo unai

6 Na Timoti meta kaboina ta kalimiuyena ye uyomako na yomi sunuma
yo yomi gadosisi wasadi namwanamwadi ye baheidima kalimaiwai. Yomai
ye hedehededе meta huya maudoina kwa nuwanuwatuigai yo yomi
nuwanuwatulakilaki ede taba kwa kitagai, gonogonowana doha kai, ka
henuwakalili bena ka kitagomiu.
7 Tenem debanaena, kama kahao, yoma nuwayababa yo hekamkamna
maudoidi udiyedi meta kai nuwamai se bayao komiu debamiuyena, kaniy-
ona ede yomi sunuma debanaena.
8 Na teina ta unai kabo yawasimai, kabina ka kata ede komiu kwa
tolobayaoko Guiyau unai.
9 Komiu debamiuyena meta ka gwauyalakalili Yaubada matanaena na
yoma lautoki ye seuyo Yaubada unai ne nige gonogonowana.
10 Boniyai yo mayadai ka tapwalolo ma nuwagehemai bena taba ka
kita'uyoigomiu na ena teha hesau unai yomi sunuma ne se basabasa, meta
unai kabo ka saguigomiu.
11 Unai Yaubada Tamada yo yoda Guiyau Yesu siya taba yoma kamwasa se
hemasalaha na ka laowa kalimiuwai.
12 Taba Guiyau yomi gadosisi ne ye helaki'uyoidi yo se laki se lau nige kadi
siga, na udiyedi kwa haigadogadosisiyeigomiu yo tamowai maudoidi kwa
gadosisiyeidi, doha kai yoma gadosisi ka ginauli kalimiuyena ne.
13 Taba iya nuwamiyao ye hebayaodi na udiyedi kabo nige kabahegilu-
gomiu yo kwa a'a** Yaubada Tamada matanaena, huyana yoda Guiyau Yesu
ye uyoma yo yona tamowai maudoidi maidanao.

4

Bena Yaubada nuwana ta henamwa

1 Unai, kama kahao, nuwanuwatu hekadiyo udiyedi meta ka hededehe-
sibasibagomiuko idohagi bena kwa miya na unai Yaubada nuwana kwa
henamwa. Na mamohoi miyamiyadi ede teina udiyedi kwa miyamiya
ta. Na Guiyau Yesu hesanaena yoma kaibwada yo yoma henuwalakilaki
kalimiuyena ede taba teina miyamiya ta kwa miyahelakidi se lau.
2 Matawuwuna ede hedehededе saha bayabayaodi Guiyau Yesu yona
gigibwaliyena ka haidiwa wa meta kabidi kwa katako.
3 Na Yaubada yona nuwatulakilaki ede bena taba kwa a'a,** kaniyona ede,
laulau bikibikidiyao bena kwa kaihaleidi,

** **3:5:** *Kagu kaha:* Teina tamowai ta meta Timoti (1 Tesalonika 3:6). ** **3:13:** *Kwa a'a:* Tabu hededehemasalahana ku hasili. ** **4:3:** *Kwa a'a:* Tabu hededehemasalahana ku hasili.

4 yo komiu kesegakesega taba kwa kaipate na kwa bom taumiu kwa
kitahetete'uyoidi na miyamiya a'adi yo hekahekasisina udiyedi kwa miya.
5 Tabu kwa lelelelehigaibu laulau bikibikidiyao udiyedi doha siya dagela
tamowaidiyao ne, siya meta nige Yaubada kabina se kata.
6 Na teina nuwanuwatu ta unai meta tabu ekalesiya hesau kana kaha
hesau ye lupohai na mwanena ye gilihai. Teina yababa ta debadiyena
Guiyau kabo tamowai ye hekilainodi, doha lahinaidi ka hededelaowako yo
ka hededehesibasibagomiuko.
7 Matawuwuna Yaubada ye yoganeida nige bena miyamiya bikibikidi
hesabadi na bena miyamiya a'adi ta miyamiyaeidi.
8 Unai, ena tamowai hesau teina hedehededе bayabayaona ta ye lauk-
watakwataei meta nige tamowai ye laukwatakwataei na Yaubada, iya meta
Yaluwana Tabuna tauhaiyawana ede.
9 Na yomi hali ekalesiya gadosisiyeidi hesabana meta nige gonowana
yomiu ka kulikuli, matawuwuna ede komiu meta Yaubada ye
hekatagomiuko bena kwa haigadogadosisiyeigomiu.
10 Na mamohoikalili, ekalesiya bodana Masedoniya luwanaena meta
kwa gadosisiyeidi. Iyamo ka hededelaowa kalimiuwai, kama kahao, teina
miyamiya ta bena kwa miyamiyaei ye laki ye lau.
11 Taba yomi henuwalakilaki ede bena miya daudaumwalinaena kwa
miya na kwa bom yomi mode udiyedi kwa kitalau yo nimamiu udiyedi kwa
paisowa doha saha ka hedededikо kalimiuyena wa.
12 Kaniyona ede bena mayadai maudoina yomi miyamiya ta udiyedi kabo
dagela tamowaidiyao nuwadiyao kwa haidi na se hekasisiyeigomiu, yo
hinage taba nige kwa duihasalilau tamowai hesau unai.

Tausunuma se boitako wa kabo se tolo'uyo

13 Kama kahao, nige ka henuwa bena taba yomi nuwatulobai ne ye
gagili siya tauboitako ne hesabadi na kwa siyayaukalili doha tamowai
maudoidiyao ne, siya meta tolo'uyo nuwanuwatuna nige kalidiyena.
14 Ta kawamamohoi meta Yesu ye boita na ye tolo'uyo, unai ta kawa-
mamohoi meta siya Yesu tausunumaena na se boita wa, yona huya'uyoma
mayadaina unai Yaubada kabo hinage ye hetolo'uyoidi.
15 Na Guiyau ye bom kalinana unai ka hededelaowa meta kita kaiteyadi
sola ma yawayawasida na sola ta miyamiya ye lau ee Guiyau yona
huya'uyoma, meta nige gonowana tauboitako ne ta bagunagabaeidi.
16 Matawuwuna Guiyau, iya kabo galewa ne unai ye dobima maiyana
lauhelili daguguna lakilakina yo anelu saesaena kalinana daguguna yo
Yaubada yona yoga bwagigina maiyanao, na kabo Keliso unai tausunuma
se boitako wa kabo se tolo'uyobaguna.
17 Mulina ne unai kabo kita sola ta maumauli na kaiyaulina ta unai ta
miyamiya meta kabo maiyada tautolo'uyo ne ye kabisinida yada ne unai,
kabo menai Guiyau ta hailobai na unai kabo Guiyau maiyada nige kana siga.
18 Tenem debanaena teina hedehededе ta udiyedi kwa hededehebahe-
bayao'uyoigomiu.

5

1 Na kama kahao, mahana yo mayadai hedehedededi udiyedi meta nige
gonowana saha hesau ka kuliyawa kalimiuwai,
2 matawuwuna ede kabina kwa katakalili meta Guiyau yona mayadai
kabo ye laoma doha taukaiwahali boniyaiyena.

3 Tamowai kabo se wane, “Ye daumwali yo ka namwanamwa, nige saha
hesau!” Na makesega kabo heyababa ye taludobi kewadi ne unai doha la-
balaba kamkamnana waihiu diyadiyakana ye hesiliyata, na nige gonowana
se wasabu.
4 Na kama kahao, komiu meta nige masigili unai, na unai tenem
mayadaina ne nige gonowana ye hesiliyatagomiu doha taukaiwahali.
5 Komiu maudoimiu meta dawaya yo mayadai natunao. Kita meta nige
boniyai o masigili tamowaidiyao.
6 Tenem unai kita tabu doha tamowai hekadiyo, siya kaiteyadi se kenoko
ne. Na kita bena ta silisiliyata yo matada se nega.
7 Matawuwuna ede siya kaiteyadi taukeno meta boniyaiyena se keno, yo
kaiteyadi taunumayauyaule meta boniyaiyena se numayauyaule.
8 Na kita meta mayadai yona, unai yoda nuwanuwatu bena se dudulai na
sunuma yo gadosisi ta likwadi nuwapouda kana laugudugudu, na yababa
unai gilihai ta lobai wa nuwabayaona ta hai ye hemala kuluda kana lau-
gudugudu.
9 Matawuwuna ede Yaubada ye kaisunuwaeida nige bena yona
hekamkamna unai ta kamkamna, na bena taba kabihemauli ta hai yoda
Guiyau Yesu Keliso debanaena.
10 Ye boita hesabada, unai gonowana kita ma maumaulida o ta boitako ne
taba maiyada ta miyakesega.
11 Tenem unai kwa haihebahebayao'uyoigomiu yo kwa haihaisa-
gusagu'uyoigomiu doha ede miyamiya saha udiyedi kwa miyamiya ne.

Hededehesibasiba gehegehediyao

12 Na kama kahao, ka kaibwadaigomiu bena taba luwamiuyena siya
kaiteyadi taupaisowabayao yo taubagunaeigomiu yo tauhededehesibasi-
bagomiu, taba kwa hekasisiyeidi.
13 Yodi paisowa ta debadiyena ede bena kwa kitahesaekaliliyeidi ma
gadosisimiu. Bena ma kami kahao nuwadaumwaliyena kwa miya.
14 Na kama kahao, yoma kaibwada lakilakina kalimiuwai ede
bena kaiteyadi taumiyamiyagaibu taba kwa hededebayao udiyedi.
Taunuwabasabasa kwa hededehebayaodi, taubasabasa bena kwa saguidi,
yo yomi kabikabi tamowai maudoidi udiyedi bena ma nuwatalumiu.
15 Kwa kitasipwanamwanamwa, ena tamowai hesau yababa ye ginauli
kalimiuyena, tabu yababa hinage kwa ginauli kalinawai, na bena yomi kabi
se namwa kami kahao udiyedi yo hinage tamowai maudoidi kalidiyena.
16 Huya maudoina bena kwa gwaugwauyala,
17 huya maudoina bena kwa tapwatapwalolo,
18 yo miya kana kao doha saha na huya maudoina bena lautoki kwa mosei
Yaubada unai, matawuwuna ede teina ta Yaubada yona nuwatu komiu
Keliso Yesu tausunumaena hesabamiu.
19 Yaluwa Tabuna tabu kwa hekahekaiyawasi.**
20 Peloweta yodi hedehedede tabu kwa kitakitadobidobiyeidi,
21 na hedehedede maudoidi bena kwa lautonogidi na namwanamwadi
bena kwa kabihekahinidi.
22 Yababa maudoidi kwa kaihaleidi.

** **5:19:** *Yaluwa Tabuna tabu kwa hekahekaiyawasi:* Paulo ye kuli meta, *Yaluwa tabuna tabu kwa heboso.* Kaniyona ede Yaluwa Tabuna ye heyaheyasoniyei kaiwa kalakalasina unai.

23 Yaubada iya nuwadaumwali Yaubadana, na taba ye saguigomiu na yomi laulau maudoidi se namwakalili.** Taba yaluwamiu yo nuwamiu yo taumiu maudoina ne ye kitahetetedi na nige kabahegiludi hesau yoda Guiyau Yesu Keliso yona huya'uyoma mayadaina ne unai.
24 Tauyoganeigomiu ne yona hedehedede meta udiyedi ye tolokesegai na saha ye hedededi ne kabo ye ginaulidi.
25 Kama kahao, yomai kwa tapwalolo.
26 Yaubada yona tamowai maudoidi kwa hailobaidi gadosisi mamohoina unai.**
27 Guiyau matanaena ya hededebayaolaowa kalimiuwai ede bena pepwa kulikulina ta kwa hasiligabaei kada kahao maudoidi udiyedi.
28 Yoda Guiyau Yesu Keliso yona kabinamwa taba komiu maudoimiu kalimiuyena.

** **5:23:** *Ye saguigomiu na yomi laulau maudoidi se namwakalili* kalina Giliki unai hedehedede kubwakubwana, nuwana gonowana ta bui ede *taba ye hetabuyeigomiu.* Hetabu hededehemasalahana ku hasili. ** **5:26:** *Kwa hailobaidi gadosisi mamohoina unai:* Paulo ye kuli, *kwa hailobaidi sumta tabuna unai,* na sumta meta ekalesiya yodi gadosisi hekihekinoina.

2 Tesalonika
Paulo yona leta helabuina ye lau ekalesiya Tesalonika unai taumiya udiyedi
Buka ta hededehemasalahana

Apostolo Paulo maiyana Sailasi yo Timoti yodi leta bagubagunana se kuli ekalesiya magai Tesalonika unai taumiya kalidiyena (1 Tesalonika). Na huyana nige ye loha kabo Tesalonika wasadi se lapui meta pilipili yo nuwatupwano hesau ye tubu kalidiyena. Unai teina leta helabuina ta (2 Tesalonika) hinage se kulilaei udiyedi. Yodi huyakulina bolimaina wa meta 51 o 52 AD. Huyana ne unai taudi haiyona wa se miyamiya magai lakilakina Kolinito unai.

Teina leta ta nuwanuwatuna meta siya Tesalonika unai ekalesiya wa yodi nuwapwanopwano, kaniyona ede tamowai hekadiyo se hededepeloweta bena Guiyau yona huya'uyoma mayadaina ye laomako (2 Tesalonika 2:2), yo hinage taulaulaugaibu tamowaidiyao wa sola luwadiyena se miyamiya (1 Tesalonika 5:14 yo 2 Tesalonika 3:6-15). Unai teina leta ta Paulo ye kuli na ye hededebayaolau kalidiyena. Yona kabahedehededе haiyona:

(1) Guiyau yona hekasa mayadaina meta sola matadiyena, na mayadaina ne unai yona hekasa ne kabo se dudulai (2 Tesalonika 1:5-10).
(2) Kawayagala lakilakina kabo ye tububaguna, na mulina ne unai kabo Guiyau yona huya'uyoma mayadaina ye laoma (2 Tesalonika 2:1-12).
(3) Taba tabu se miyamiyagaibu, na bena se bom yodi se paisowa (2 Tesalonika 3:6-15).

Buka ta hedehededena lakilakidi

• Lautoki *1:1-2*
• Guiyau yona huya'uyoma ne unai kabo tamowai ye hekasadi *1:3-12*
• Guiyau sola nige ye uyoma *2:1-12*
• Taba se tolobayao *2:13-17*
• Taba se tapwalolo yo se paisowa *3:1-15*
• Kabagehe tapwalolona *3:16-18*

Lautoki

1 Teina kulikuli ta meta Paulo, Siluwanusi,** yo Timoti, kai ka kuli ye laowa Tesalonika yona dubu tamowaidiyao, komiu kaiteyadi Yaubada Tamada yo Guiyau Yesu Keliso udiyedi taumiya wa kalimiuwai.

2 Taba Yaubada Tamada yo Guiyau Yesu Keliso yodi kabinamwa yo nuwadaumwali se lediwa kalimiuwai.

Paulo yodi ye lautoki yodi sunuma hesabana

3 Kama kahao, hesabamiu na huya maudoina taba Yaubada ka laulautokiyei. Teina ta ye namwakalili matawuwuna ede yomi sunuma meta ye kini ye laki ye laulau na yomi haigadogadosisi'uyoigomiu ne meta huya maudoina ye laki ye lau.

4 Unai ma nuwanamwamai na wasamiu ka hedehededehemasalaha Yaubada yona tamowai bodadi maudoidi udiyedi, kaniyona ede hewaiunu yo pilipili udoi'udoi kwa hekalodi ne udiyedi kwa tolotahitahi yo kwa sunumabayao.

Paulo ye hededehebayaodi hewahewaiunu luwanaena ye wane, Yaubada yona hekasa kabo se dudulai

** **1:1:** *Siluwanusi* meta Sailasi hesana Loma kalinadi Latini unai.

5 Ginauli maudoidi ta meta se hemamohoi ede Yaubada yona kitahekasa
ne se dudulai, na teina unai ede Yaubada ye kitahenamwagomiu yona
basileiya hesabana. Basileiya ne debanaena ede teina kamkamna ta udiyedi
kwa kamkamna.
6 Yaubada yona hekasa ne se dudulai, na kaiteyadi se hemiyapilipiligomiu,
iya kabo ye hemiyapilipilidi,
7 na komiu taupilipili kabo ye hesaguhaigomiu yo kai kabo hinage. Teina
ta kabo ye masalaha huyana yoda Guiyau Yesu galewa ne unai ye masala-
hama kaiwa kalapulupululuna** luwanaena, yo yona anelu gigigigibwalidi
maidanao.
8 Na kaiteyadi siya Yaubada nige kabina se kata yo yoda Guiyau Yesu
Keliso wasana namwanamwana nige se kawakabiyei meta iya kabo ye
hekamkamnadi.
9-10 Guiyau yona huya'uyoma mayadaina ne unai kabo heyababa nige
kana siga unai ye hekamkamnadi yo Guiyau matanaena yo yona gigibwali
didigana unai ye tolehesuwaladi. Mayadaina ne unai kabo yona tamowai
se hededetausaei yo se nokoei, siya kaiteyadi taukawamamohoiyeina mau-
doidi. Yo teina ta meta komiu kabo maidamiyao, matawuwuna ede yoma
hededehemasalaha kalimiuyena wa kwa kawamamohoiyei.
11 Unai huya maudoina yomiu ka tapwatapwalolo taba yoda Yaubada
ye henonohaigomiu na yona yoganeigomiu ne kwa miyahedudulai, yo
taba yona gigibwaliyena ye saguigomiu na laulau namwanamwadi kwa
gadosisikaliliyeidi ne se masalaha kalimiuwai na yomi sunuma paisowana
kwa ginaulinamwanamwaeidi.
12 Unai kabo tamowai maudoidi yoda Guiyau Yesu hesana se hekasisiyei
komiu debamiuyena, na komiu hinage se hededetausaeigomiu iya de-
banaena. Teina ta yona kabalaoma ede yoda Yaubada yo Guiyau Yesu Keliso
yodi kabinamwa.

2

Ginauli sahasahadi bena kabo se tububaguna na kabo Guiyau Yesu yona huya'uyoma mayadaina ye lage

1 Teinai kabo yoda Guiyau Yesu Keliso yona uyoma nuwanuwatuna unai
ka hedehedede yo idohagi kabo ye haida kalinawai. Nuwanuwatu ta
debadiyena ka kaibwadaigomiu, kama kahao,
2 tabu kwa nuwapilipili yo tabu kwa silisiliyata ena se hedede bena Guiyau
yona mayadai ye laomako. Se hedede bena yaluwa hesau *[hededepeloweta]*
ye moseidi o kalimaiyena wasa o leta hesau se hai, iyamo tabu kwa
kawakawamamohoiyeidi.
3 Tabu tamowai hesau ye lupohaigomiu hedehedede udoi'udoi udiyedi,
kaniyona ede tenem mayadaina ne taba nige ye laoma kana siga ee kawaya-
gala lakilakina ye tubu na laugagayo tau'utu'utusina ye masalaha, iya ye
laulau kana heyababa hesabana.
4 Ginauli maudoidi se kawayaubadayeidi yo se taba'ohuidi kabo ye
hewaiunudi yo ye bom ye toleisini'uyoi kewadiyena, na kabo yona kabatuli
ye hai Yaubada yona Numa Tabuna unai na ye hededehemasalaha'uyoi
meta iya Yaubada.
5 Taba kwa nuwatui, huyana yau maidamiu meta teina ginauli ta ya
hedededikо kalimiuwai.

** **1:7:** *Kaiwa kalapulupululuna* ta meta nige hekilaino kaiwana kalakalasina, na Yesu yona didiga yo gigibwali hekihekinoidi.

6 Unai kabina kwa katako saha laugagayo tau'utu'utusina ne ye kabi-
hekahini ye lau ee yona mahana dudulaina unai kabo ye masalahama.
7 Kaniyona ede laugagayo utu'utusina yona gigibwali wadawadamna ede
ye paipaisowa, iyamo taukabihekahinina Yaubada ye tole. Na ye kabi-
hekahinikesegai kana siga ee Yaubada iya ye haigabaei.
8 Na kabo laugagayo tau'utu'utusina ye taumasalaha, iyamo Guiyau Yesu
kawana yahuwana yo yona laoma didigana unai kabo tamowaina ne ye
heyababa.
9 Na huyana laugagayo tau'utu'utusina ye laoma meta yona paisowa kabo
gonogonowana doha Satani. Kabo laulau gigigigibwalidi lupolupodiyao,
hekihekinoi yo kabanoko ye hemasalahadi,
10 yo ginauli yabayababadiyao udoi'udoi udiyedi meta tamowai se laulau
boita hesabana ne ye lupohaidi. Se boita matawuwuna ede nige se henuwa
bena wasa mamohoina se gadosisiyei na unai kabo gilihai se lobai.
11 Teina debanaena ede Yaubada ye kitagabaedi na hededelupolupo se
kawamamohoiyei,
12 na unai maudoidi kabo hekamkamna se lobai, siya ede kaiteyadi
nige wasa mamohoina ne se kawamamohoiyei na miyamiya yabayababadi
udiyedi se gwaugwauyala.

Taba kwa tolobayao

13 Na kai taba huya maudoina hesabamiu Yaubada ka laulautokiyei,
kama kahao, komiu Guiyau yona gadosisi tamowaidiyao. Yoma lautoki
ne matawuwuna ede Yaubada ye kaisunuwaigomiu bena komiu tamowai
bagubagunadi ye hemauligomiu.** Yona nuwatu bena Yaluwa Tabuna
yona paisowa yo wasa mamohoina yomi kawamamohoiyeina ne udiyedi ye
kabinonohaigomiu yona tamowai.
14 Kai yoma wasa namwanamwana wa unai ye yoganeigomiu kwa laoma
yona kabihemauli ne unai, bena kabo Guiyau Yesu Keliso yona didiga
saesaena ne komiu hinage yomiu.
15 Unai, kama kahao, kwa tolobayao na kwa kabibayao lauhekata mau-
doidi ka hekawalaediwa wa udiyedi. Lauhekatadi ne meta kawamaiyedi ka
hedededi yo leta udiyedi ka kulidi.
16-17 Yaubada Tamada, iya ye gadosisiyeida, yo yona kabinamwa
unai nuwahebayao miyamiyahaina yo kabamidilau namwanamwana
ye haidiwa. Iya yo yoda Guiyau Yesu Keliso, siya taba nuwamiu se
hededehebayaodi na se hebayaogomiu ginauli namwanamwadi maudoidi
kwa ginaulidi yo kwa hedededi ne udiyedi.

3

Yomai kwa tapwalolo

1 Gehena ta unai, kama kahao, yomai kwa tapwalolo kabo Guiyau wasana
ta wasaduwaiyeina gonowana ye sagena yo se hekasisiyei, gonogonowana
doha huyana ye laowa kalimiuyena wa.
2 Yo yomai kwa tapwalolo bena kabo tamowai yodi miyamiya
yabayababadi yo yodi nuwanuwatu yababakalilidi luwadiyena gonowana
gilihai ka lobai, matawuwuna ede nige tamowai maudoina ne se
sunumagehe.

** **2:13:** *Ye kaisunuwaigomiu bena komiu tamowai bagubagunadi ye hemauligomiu:* Buka beyabeyadiyao hekadi udiyedi se kuli, *Huyabagubaguna unai Yaubada ye kaisunuwaigomiu bena ye hemauligomiu.*

3 Na Guiyau yona nuwatu meta nige ye buibuidi yo iya kabo ye hebayaogomiu na tauyababa unai kabo ye laugudugudugomiu.
4 Guiyau unai nuwamai se bayao meta ginauli saha ka hedededi wa kwa ginaginaulidi yo kabo kwa ginaulidi kwa laeidi.
5 Taba yoda Guiyau Yaubada yona gadosisi nuwamasalahana ye leyawa yo taba ye saguigomiu na kwa nayatautaubiga yo kwa tolobayao gonogonowana doha Keliso.

Tabu kwa laulaugaibu

6 Guiyau Yesu Keliso hesanaena, kama kahao, ka hedededebayaolaowa kalimiuyena bena taba kami kahao, siya kaiteyadi taumiyamiyagaibu yo lauhekata kalimaiyena kwa hai wa nige se miyawatani, meta tabu kwa patulau udiyedi.
7 Matawuwuna ede komiu kabina kwa kata taba yoma miyamiya wa kwa miyawatanidi. Huyana kai maidamiu meta nige ka miyamiyagaibu.
8 Hinage sola nige tamowai hesau kana kai ka kaigaibui na bena nige maisana. Iyamo kai meta ka paisowabayaokalili boniyai yo mayadai, kaniyona ede nige ka henuwa bena ka hepolohegomiu.
9 Saha ka ginaulidi ta, nige bena kaniyona ede kai nige yoma dudulai hesau yomi haisagusagu kaidi yo gogodi ne udiyedi, na saha ka ginaulidi ne meta bena se hemala kabakitalau na kabo kwa hemuliwatanidi.
10 Matawuwuna ede huyana kai maidamiu meta teina laugagayo ta ka haiyawa, “Ena taba tamowai hesau nige ye paisowa meta tabu kai ye kaikai.”
11 Ka lapui meta tamowai hekadi luwamiuyena ne se miyamiyagaibu, nige se paipaisowa, na siya meta taumodemodegaibu.
12 Tamowai doha teina meta ka hedededebayao yo ka hededekalili Guiyau Yesu Keliso hesanaena, taba se tulinogowai na kadi kai paisowana se paisowa.
13 Na komiu, kama kahao, ginauli namwanamwadi ginaulidi unai tabu kamnamiyao se yabayababa.
14 Ena taba tamowai hesau yoma hedehededede teina leta ta unai nige ye kawakabiyeidi meta bena taba kwa kitakitanamwanamwa, na tabu maidamiu kwa labilabini. Teina unai kabo kwa hemwadine.
15 Nige bena yomi kitana ede iya kami waiunu, na bena kwa guguyanamwanamwaei doha kami kahao yomi kabikabidi ne.

Lautoki

16 Na daumwali Guiyauna iya ye bom bena daumwali ye haiyawa huya maudoina yo yomi mauli maudoina udiyedi, na Guiyau bena maudoimiu ne maidamiu.
17 *Yau, Paulo, teina hedededelautoki ta ya bom nimaguyena ya kulidi.*[**] *Teina ta yogu kulikuli maudoidi kabakitalobaidi, teina doha meta yau yogu kulikuli.*
18 *Yoda Guiyau Yesu Keliso yona kabinamwa taba ye laowa maudoimiu kalimiuyena.*

** **3:17:** Paulo yona laulau unai leta maudoina ta ye hedededegabaei taukulikuli hesau ye kulidobiyei, iya nuwana Sailasi, na gehegehena unai hedededelautoki mo ye bom nimanaena ye kulidi.

1 Timoti
Paulo yona leta bagubagunana ye lau Timoti unai
Buka ta hededehemasalahana

Paulo leta ta ye kuli ye lau Timoti, iya natuna sunuma unai (1 Timoti 1:2) yo Paulo maiyana taupaisowa (Loma 16:21, 1 Kolinito 16:10, Pilipi 2:19). Leta ta yona huyakulina bolimaina wa nuwana 63 AD.**

Magai lakilakina Loma unai Paulo se kau bolimai labui (Apostolo 28:16,30-31) na kabo se helauhetala na se kabigabaei. Teina ta bolomaina meta 62 AD unai. Kabo ye lau Kiliti bwanabwanaluwana unai ye paisowa, na kabo ye lau Epeso. Temenai nige ye miya ye loha na kabo Timoti ye laugabaei na ye lau Masedoniya (1 Timoti 1:3) bena ekalesiya Pilipi udiyedi ye kitadi (Pilipi 2:24). Kabotaki kehiwe huyana bolimai 63 ye lau 64 AD unai meta iya Nikopolisi unai (Taitasi 3:12).

Epeso unai, Timoti yona paisowa meta bena tausunuma ye saguidi na lauhekatalupolupo tamowai hekadiyo se hemwalaeidi ekalesiya bodana udiyedi wa ye hekaiyawasidi (1 Timoti 1:3-7). Paulo yona nuwatu bena iya hinage ye lau Epeso, na nige kabina ye kata kabo gonowana ye lau o nige (1 Timoti 3:14-15), unai leta ta ye kuli.

Paulo yona leta ta unai Timoti ye hededehebayao yo ye hededehesibasiba yona paisowa saha. Hinage dubu kabikabidi kadi kao doha saha ye hededehemasalahadi. Yona kabahedehededе lakilakidiyao ede teina:

(1) Lauhekata dudulaina (1 Timoti 1:15, 3:16—4:5, 4:10,16)
(2) Ekalesiya yodi miyamiya dudulaidi (1 Timoti 2:1-15, 6:17-19)
(3) Yesu wasana wasaduwaiyeina (1 Timoti 4:13, 6:2)
(4) Dubu taukitahetedi yodi miyamiya bena se namwakalili (1 Timoti 3:1-13)

Nuwanuwatu ne, buka ta maudoina unai lausoisoi se bado na udiyedi Paulo ye hedehededeidi.

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki *1:1-2*
- Ekalesiya bodadi yodi miyamiya *1:3—3:13*
- Sunuma nuwanuwatuna lakilakina *3:14—4:5*
- Paulo yona hededehesibasiba Timoti unai *4:6—6:21*

Lautoki

1 Yau Paulo. Yaubada taugilihaida yo Yesu Keliso, iya yoda midi tamowaina, siya yodi hedehededе bayabayaona debanaena ya hemala Yesu Keliso yona apostolo.

2 Leta ta ya kuliyawa Timoti kalimwai. Sunuma ta debanaena kowa meta natugu mamohoina.

Taba Yaubada Tamada yo Yesu Keliso yoda Guiyau yodi kabinamwa, yodi katekamkamna yo yodi nuwadaumwali se lediwa kalimwai.

Taulauhekata lupolupodiyao hedehedededi

** :: 63 AD: Loma unai Paulo numatutugudu unai se kabigabaei bolimaina 62 AD, na kabo ye lau Kiliti bwanabwanaluwana unai ye paisowa, Taitasi maiyana, ye lau ee bolimai 63 AD duwaduwalina ne unai, na kabo ye bom ye lau Epeso bena Timoti ye kita. Tausonoga hekadiyo se hedede Paulo Loma unai se kabigabaei 62 AD unai na kabo ye bagunalau Sipaniya. Mulina ne unai kabo ye lau Kiliti bwanabwanaluwana. Yodi nuwatuyena kabo leta ta ye kuli bolimai 65 o 66 unai.

3 Yogu huyalau Masedoniya wa meta ya hededelaowako, na teina ya hedede'uyo kalimwai bena taba Epeso unai ku miya na metai tamowai hekadi ku hededehekaiyawasidi tabu lauhekatalupolupo se laulauhekataedi
4 yo tabu huya maudoina se modemode pilipilidai beyabeyadi yo kadi kulutubu dedediyao udiyedi. Ginauli doha teina meta haikawayagala yodi kabatubu, na nige gonowana tamowai se saguidi bena kabo Yaubada yona kabihemauli se hai sunuma debanaena.
5 Na yoda lauhekata ta kaniyona lakilakina ede gadosisi, na gadosisi yona kabalaoma ede nuwa a'ana yo nuwasibasiba dudulaina** yo sunuma mamohoina.
6 Tamowai hekadi meta teina miyamiya ta se laugabaediko na se modesuwalalau hedehedede nige kaniyodi udiyedi.
7 Se henuwa bena se hemala Mose yona laugagayo taulauhekataena, iyamo nige kabina se kata saha unai se tolobayao na se hedehedede ne.
8 Kabina ta kata Mose yona laugagayo ne meta ye namwa, taba ena ta hepaisowanamwanamwaei
9 na ta nuwatulobai meta laugagayo ne nige laulaududulai tamowaidiyao kabatolehedudulaidi, na yababa tamowaidiyao kabatolehedudulaidi. Siya ede laugagayo tau'utu'utusidi yo taukawakawayagala tamowaidiyao, tamowai Yaubada nige se nuwatui yo yababa tauginaginaulidi, tamowai yodi laulau nige se namwa yo Yaubada nige se hekasisiyei, tama yo sina taukoihemwaloidi, taukaikaiunu,
10 tauganaganawali yo laulau bikibikidiyao udoi'udoi tauginaginaulidi,** tamowai taulokulokunegabaedi,** taulaulaulupolupo, tau'uha'uhalalupolupo, yo kaiteyadi lauhekata dudulaina nige se miyamiyawatanidi.
11 Lauhekata dudulaina ne, iya ede Yaubada saesaekalilina wasana namwanamwana, ye haiyama kaliguwai na ya laulauhekataei ta.

Lautoki Yaubada yona katekamkamna debanaena

12 Yoda Guiyau Yesu Keliso ya lautokiyei matawuwuna yona sunuma ye tole kaliguyena na ye hetologau yona taupaisowa na ye hebayaogau.
13 Beyabeyana yau meta Keliso hesana tauhededeheyababana yo yona tamowai ya hewaiunudi, hinage yau meta tamowai sinasinakalana. Iyamo Yaubada ye katekamkamnaeigau matawuwuna ede saha ya ginaulidi ne udiyedi meta nige yogu nuwatulobai yo nige yogu kawamamohoi hesau.
14 Na yoda Guiyau yona kabinamwa ye inigabaeiyama kewaguyena meta ye lakikalili, yo hinage sunuma yo gadosisi Keliso Yesu kalinawai ne udiyedi ye hemwayaugau.
15 Teina ta meta hedehedede mamohoina, na ye namwa mo taba tamowai maudoidi bena se kawamamohoiyei: Yesu Keliso ye dobima tanoubu ta unai kaniyona ede bena yababa tamowaidi ye gilihaidi. Na luwadiyena yau meta ya yababakalili.
16 Iyamo Yaubada ye katekamkamnaeigau. Yau ya yababakalili, na yona nuwatu ede bena kabo kaliguyena Yesu Keliso yona nayataautaubiga nige yona kabagehe ne ye hemasalaha. Bena ya hemala tamowai maudoidi yodi kabakita, na unai kabo se nuwatulobai meta siya hinage gonowana iya se sunumaei na unai mauli nige kana siga se hai.

** **1:5:** *Nuwasibasiba* kaniyona ede namwa yo yababa nuwatulobaidi. ** **1:10:** *Laulau bikibikidiyao udoi'udoi tauginaginaulidi* ne, tamowaidi ede tau yona hali tau yo sine yona hali sine maidadiyao se kenokesega. ** **1:10:** *Tamowai taulokulokunegabaedi* meta kabalokulokune udiyedi heyayai tauhaidi taulokulokunegabaedi.

17 Huya maudoina nige kana siga bena hekasisi yo hededetausaei se sae
yoda wasawasa miyamiyahaina ne unai. Iya nige gonowana ye boita yo nige
gonowana ta kita, iya ye bom mo Yaubada. Mamohoi.

Timoti kana hededehebayao

18 Natugu Timoti, teina ta meta yogu hededehesibasiba kalimwai. Hede-
hededе ta wuwudi ede Yaubada yona hededehemasalaha hesabam tauhed-
edepeloweta hekadi se hedededi kalimyena wa. Yodi hedehededе ne bena
ku miyawatanidi na udiyedi ku iyalanamwanamwa.
19 Bena yom sunuma Keliso unai ne ku kabihekahekahini, yo huya mau-
doina laulau dudulaidi mo ku miyaidi. Tamowai hekadi meta nuwanuwatu
ta se subu na unai ede yodi sunuma wa se tolegabaedi.
20 Luwadiyena meta Himiniyasi yo Alekisenda. Ya talamyeidi Satani unai
bena ye hekamkamnadi na unai kabo se nuwatulobai na tabu Guiyau se
hededeheyababa.

2

Tapwalolo hedehededena

1 Bagubaguna ya henuwa taba tapwalolo** yo lautoki paisowana se laulau
tamowai maudoidi hesabadi.
2 Wasawasa maudoidi yo loina gigibwalidi taukitahetetedi tamowaidiyao
yodi kwa kaibwada, taba gonowana ta miyanamwanamwa mauli dau-
daumwalina unai na Yaubada yona nuwatu ta miyawatanidi na yoda laulau
se dudulai.
3 Tapwalolo doha teina meta se namwa na Yaubada taugilihaida ye
henuwadi.
4 Iya ye henuwa bena tamowai maudoidi kabihemauli se hai yo bena
hedehededе mamohoina se nuwatulobai,
5 iya ede teina: Yaubada meta kesega, yo Yaubada yo tamowai duwaduwa-
lidiyena tautolo ne meta kesega mo, iya ede Yesu Keliso, ye laoma ye hemala
tamowai.
6 Iya ye bom ye mosegabaei'uyoi na tamowai maudoidi ye hemaisahaidi.
Teina wasa ta Yaubada ye leyama kalidaena huyana dudulaina unai.
7 Wasa ta debanaena yau ye kaisunuwaigau meta tauwasaduwai yo apos-
tolo – teina ta meta hedehededе mamohoina, nige lupo. Ye kaisunuwaigau
bena sunuma mamohoina ta ya lauhekataei dagela tamowaidiyao udiyedi.
8 Yomi laomagogoi maudoidi teha udoi'udoi udiyedi meta ya henuwa
taba tatao nimadi se lausinidi na se tapwalolo Yaubada unai, nige bena
ma koipilidi o ma hetalapilidi, na yodi miyamiya taba se namwa Yaubada
matanaena.
9 Yo ya henuwa hinage bena taba sinesineo hekasisi yo nuwatu dudulaina
unai se kalekonamwanamwa. Nige bena kuludiyao se heidi, o gole yo
giniuba matapouna udiyedi taudi se hepasadi, o kaleko dididididigadi se
likwadi.
10 Taba yodi laulau namwanamwadi udiyedi kadi kao se henamwadi.
Sinesineo se hededе bena Yaubada se hekasisiyei, siya yodi laulau dudulaina
ede teina.
11 Sinesineo bena se tulitautaubiga yo se lapulapuinamwanamwa na unai
kabo sonoga se hai.

** **2:1:** *Tapwalolo:* Paulo hedehededе haiyona ye hepaisowadi, siya ede *kaibwada, tapwalolo,* yo *kaibwadabayao tamowai hesabadi.* Na kalinada unai ta kabigogoidi ta wane *tapwalolo.*

12 Nige ya talam bena taba sinesineo se lauhekata tatao udiyedi na yodi gigibwali se saedikwaidi, na bena se tautaubiga.**
13 Matawuwuna ede Yaubada Adama ye ginaulibagunai na mulina ne unai kabo Ewa ye ginauli.
14 Na Satani meta nige Adama ye nohoi, na waihiu wa, ede yababa ye masalaha iya unai.
15 Iyamo Yaubada kabo waiwaihiu ye hemaulidi yodi labalaba debanaena, ena taba se miyamiya ma sunumadi yo ma gadosisidi, yo Yaubada yona nuwatu se miyamiyawatanidi, yo se kitahetete'uyoidi.

3

Dubu yodi tauwoyawoya yo diyakona hedehedededi

1 Teina ta meta hedehedede mamohoina hesau: “Ena taba tamowai hesau ye henuwa bena iya tauwoyawoya dubu unai, meta yona henuhenuwa ede taba paisowa saesaekalilina ye hai.”
2 Unai dubu yona tauwoyawoya meta bena yona laulau se dudulai na nige kabahegiluna hesau, bena mwanena kesega, nuwanuwataluna, ye kitahetete'uyoi, yona miyamiya ye sibasibaeidi, ye kabikabitaumana, yo gonowana tamowai ye hekatadi.
3 Iya tabu tamowai numanumayauyaulena, tabu koukouyalayalana, na bena yona kabi se namwa, nige ye lulululu, nige bena moni gadosisina nuwana ye laugilihai.
4 Bena yona numa hekasana ye tolenamwanamwaei yo ye kita meta bena natunao iya se kawakabiyei yo se hekasisiyei.
5 Matawuwuna, ena taba tamowai hesau yona numa kitahetetena nige kabina ye kata, meta idohagi kabo Yaubada yona dubu ye kitahetete?
6 Tauwoyawoya tamowaina meta nige bena tau'ekalesiyahauhau tamowaina, kaniyona ede yodi kaisunuwa mwamwayauyeina ne unai kabo ye nuwasaesae, na nuwasaesae ne unai kabo hekamkamna ye lobai gonogonowana doha diyabolo.
7 Iya meta bena dagela tamowaidiyao se kawanamwanamwaei, na kabo taba nige kabahemwadineina se lobai, yo nige gonowana diyabolo iya ye lupohai.
8 Hedehededede ta hinage ye lau diyakona udiyedi, taba yodi miyamiya se sibasibaeidi, tabu se memenalagalaga, tabu se numanumayauyaule, yo tabu kalidiyena moni gadosisina ye laki.
9 Siya meta bena se tolobayao sunuma ta nuwanuwatudi saesaedi udiyedi yo nuwadi se a'a.
10 Bena ku lautonogibagunaidi paisowa hekadi udiyedi, na ku kitasipwaidi, na ena ku kitadi meta se namwa, teina unai kabo gonowana ku toledi se hemala diyakona.
11 Hinage mwanediyao meta bena yodi miyamiya se sibasibaeidi, nige tamowai tauhedehededeheyaheyababadi, bena se nuwanuwatalu, yo gonowana tamowai se sunumaedi paisowa maudoidi udiyedi.
12 Diyakona meta bena mwanena kesega, natunao ye hekatanamwanamwaedi yo yona numa kana loina ye ginaulinamwanamwaei.

** **2:12:** *Sinesineo... bena se tautaubiga:* Siya yodi huyaena sinesineo hekadi mwanediyao se kawayagalaeidi na nige se henuwa bena yodi loina gunidiyena se miya. Siya dubu dagelana tamowaidi, na hesadi Sinesineo Hauhaudi. Gabemani ye hewaiunudi. Na Paulo nige ye henuwa bena ekalesiya sine hesau yona kabikabi doha Sinesineo Hauhaudi ne.

13 Kaiteyadi diyakona unai se paisowanamwanamwa meta yodi paisowa
ne udiyedi kabo tamowai se kitahenamwadi, yo hinage Yesu Keliso
sunumana unai kabo se bayao.

Yoda sunuma wuwuna meta Yesu

14 Ya henuwa taba bena ya laowa mwamwayau kalimwai, na hededehesi-
basiba ta ya kulibagunaediwa.
15 Na ena ya pahili meta gonowana kabo tamowai ku hekitalobaidi
miyamiya sahasahadi namwanamwadi kabo se miyaidi Yaubada yona
numa tamowaidiyao luwadiyena. Numana ede Yaubada maumaulina yona
dubu, na dubu ne meta hedehededе mamohoidi taupatuduuidi ede.
16 Maudoida ta hemamohoiyei, yoda sunuma nuwanuwatuna Yaubada ye
hemasalahadi kalidaena wa, siya meta se saekalili, siya ede:

Iya** buluma unai ye masalahama,
Yaluwa Tabuna iya ye hemamohoiyei,
anelu iya se kita,
dagela tamowaidiyao udiyedi se lauguguyaei,
tanoubu maudoina iya se kawamamohoiyei,
Yaubada ye hai'uyoi na yona didiga unai ye miya.

4

Hekadi kabo sunuma se lausuwalaei

1 Yaluwa Tabuna ye hededehemasalaha meta huya mulimulitadi udiyedi
tamowai hekadi kabo sunuma ta se laugabaei na se lapulau yaluyaluwa
laulaulupolupodi yo demoni yodi lauhekata udiyedi.
2 Taulauhekataeidi ede taukaikailupolupo kadi kao doha ekalesiya, na
iyamo siya meta nige. Yodi nuwanuwatu udiyedi nige gonowana namwa
yo yababa se nuwatulobaidi, kana kao doha yodi nuwatulobai se mwaloiko.
3 Tamowai se hededehekaiyawasidi tabu se tawatawasola, yo kai
hekadiyo tabu se kaikaidi.** Na iyamo kai ne Yaubada ye ginaulidi meta iya
tausunumaena yo hedehededе mamohoidi kabidi taukata bena se kaidi ma
laulautokidi.
4 Matawuwuna ginauli maudoidi Yaubada ye ginaulidi meta se namwa,
na nige gonowana kai hesau ta subu, ena lautokina ta ginauliyako Yaubada
unai.
5 Kaniyona ede Yaubada kalinana unai ye hededeyako meta se a'a, na yoda
tapwalolo unai ta mose'uyoidi Yaubada unai.**

Timoti kana paisowa

6 Ena hededehesibasiba ne ku hedehededehemasalahadi kada
kahao udiyedi, meta kowa kabo Yesu Keliso yona taupaisowa
namwanamwana. Sunuma hedehededena yo lauhekata namwanamwadi
ku miyawatani'useidi wa meta siya tauhebayaogo.
7 Na tanoubu ta hedehedededi lupolupodi yo hedehededе yauyaulediyao
tabu ku lapulau udiyedi, na ku kaipatebayao bena Yaubada yona nuwatu ku
miyawatanidi.
8 Doha hededesonoga hesau se wane, “Ena ta lubulubui kaiheya hesabana
meta tauda ta yona namwanamwa hesabana, na Yaubada yona nuwatu

** **3:16:** *Iya:* Teina meta Yesu Keliso hedehededena. ** **4:3:** *Kai hekadiyo tabu se kaikaidi:* Kai se laugagayoidi wa, siya meta Mose yona laugagayo unai Yaubada ye laugagayoidi wa, doha puwaka yo mwaedo yo wadala. Na kai namwanamwadi hekadiyo hinage se hededeheyababagaibuidi. ** **4:5:** *Se a'a* yo *ta mose'uyoidi Yaubada unai* hedehededi kalina Giliki unai meta *hetabu.*

miyawatanidi meta se namwakalikalili, na udiyedi tanoubu ta unai yo hinage huya matadaena kabo mauli ta lobai.”
9 Teina ta meta hedehedede mamohoina, na ye namwa mo taba tamowai maudoidi bena se lapui na se miyawatani.
10 Debanaena ede ta paisowa yo ta kaipatebayao, matawuwuna ede yoda midi ta toleyako Yaubada maumaulina unai. Iya meta tamowai maudoidi taugilihaidi, iyamo kaiteyadi iya se sunumaei meta se bom mo iya taugilihaidi ede.
11 Teina nuwanuwatudi ta ku lauhekataedi tamowai udiyedi bena se miyawatanidi.
12 Tabu tamowai hesau ye kitadobidobiyeigo matawuwuna ede kowa hewali, na saha ku miyamiyaidi ne bena se hemala tausunuma yodi kabakita, yom hedehedede, yom miyamiya, yom gadogadosisi, yom sunumatahitahi, yo yom nuwa'a'a udiyedi.
13 Huya maudoina bena kulikuli tabuna** ku hasihasiligabaei tamowai udiyedi, ku hededehebayaodi, yo ku lauhekataeidi, ye lau ee ya laowa kalimwai.
14 Yaluwa yona kainauya kalimwai tabu ku nuwaluluhiyei, na bena ku hepaisowa. Iya ede tauwoyawoya tamowaidiyao nimadiyao se tolesaedi kewamyena na se hededepelowetaei kalimwai wa.
15 Paisowa ta udiyedi bena ku taubiga yo ku ginaulidi ma nuwakohihaim. Udiyedi bena tamowai maudoidi se kitago meta yom sunuma ne ye bayao ye laulau.
16 Yom miya yo yom lauhekata ne unai bena ku kitanamwanamwaei'uyoigo na udiyedi ku tolobayao, matawuwuna saha ku ginaulidi ta udiyedi kabo kowa yo taulapulapulaowa tamowaidiyao hinage mauli kwa lobai.

5

Idohagi Timoti bena dubu tamowaidiyao ye kabinamwanamwaeidi

1 Tabu ku hededesinasinakalalau tautaubadao udiyedi na bena ku hekasisiyeidi na ku hededebigabiga doha kowa tamam. Ku hedehededelau kam isi loheloheyao udiyedi meta doha kowa kam kahao.
2 Sinesinebadao ku kabidi doha sinamwao, yo sinesineo hekadiyo doha kowa loumwao, ma nuwa'a'am.
3 Kwabukwabuli bena ku hekasisiyeidi yo ku kitahetetedi, ena siya nige taukitahetetedi hesau.
4 Na ena kwabuli hesau natunao o wahanao, meta yodi sunuma miyamiyana unai bena se kaipate na sinadi o wahadi ne se kitahetete. Na saha se ginauli ta ye hemala yona taubiga wa maisana. Laulau ta Yaubada kalinawai meta ye namwakalili.
5 Na kwabuli mamohoina nige taukitahetetena meta yona sunuma ye tole Yaubada unai na mayadai yo boniyai ye tapwatapwalolo yo ye kaikaibwadasagu Yaubada unai.
6 Na ena kwabuli hesau gwauyalagaibu mo udiyedi ye miyamiya, iya yona huyamaumauli ne unai meta yaluwana ne ye boitako.
7 Hedehedede ta unai ku hedehededebayao kwabuli ma kehanao udiyedi, kabo tamowai nige gonowana hesau se kitaheyababa.

** **4:13:** *Kulikuli tabuna* ta meta Talam Bagubagunana bukana kalina Giliki unai se kulibui. Buka ne hesana ede *Septuagint*, kaniyona ede 70, matawuwuna taukulibuina badodi 70.

8 Na ena ekalesiya hesau iya kehanao o yona numa kalona tamowaidiyao
nige ye kitahetetedi, meta yona sunuma wa ye laugabaeiyako na yona laulau
ne ye yababakalili na kabo nige tausunuma tamowaina.
9 Tabu kwabuli maudoidi dubu yona sagu ne unai kwa hasilikesegaidi na
dubu bena ye saguidi. Na kaiteya iya yona bolimai 60, yo iya mwanena
kesega kana siga ye kwabuli,
10 yo laulau namwanamwadi ye ginaulidi wa debadiyena kabo tamowai
iya se kitahenamwa, doha wawayao ye kitakitahetetedi, ye kabikabitau-
mana, ye kabikabitautaubiga Yaubada yona tamowai udiyedi, tamowai yodi
miyapilipili udiyedi ye saguidi, yo laulau namwanamwadi udoi'udoi ye
miyamiyaidi, unai dubu gonowana iya se sagui.
11 Tabu kwabulihasahasala ku hasilikesegaidi, kaniyona ede taudi lele-
hina yo yona kamna ye lakikalili ede Keliso unai yodi talam wa se laugabaei
na se henuwa bena se tawasola'uyo.
12 Na unai yodi talam se ginauliyako wa se utusi. Teina unai se bom
kabahededehegiludi se ginauli.
13 Na nige tenem ye bom. Na ena se tautaunuma kabo miyamiyagaibu
unai se manasa. Na nige miyamiyagaibu ye bom mo, na hinage se monu-
monunu yo se modemodegaibu, na hedehedede saha bena tabu se hedehed-
ededi wa iyamo se hedededi.
14 Unai ye namwa mo taba kwabulihasahasala ne se tawasola'uyo, se
natulaba, yo se bom yodi numa se kitahetetedi, matawuwuna nige ya
henuwa bena waiunu yona solasola hesau ta mosei na unai kabo tamowai
se hededeheyababada.
15 Na hekadiyo meta yoda sunuma ta se laugabaeiyako se lau Satani se
hemuliwatani.
16 Ena tausunuma waihiuna hesau yona numaena meta kwabuli se
miyamiya, iya bena ye saguidi. Na tabu dubu se hepolohekaliliyei, kabo
gonowana dubu ye kitalau taukwabuli siya nige gonowana sagu hesau haedi
se lobai ne udiyedi.

Dubu babadadiyao hedehedededi

17 Dubu babadadiyao siya tauwoyawoyanamwanamwa, yo kaiteyadi siya
taulauguguyabayao yo taulauhekatanamwanamwa, meta ye namwa mo
taba ta hekasisikaliliyeidi.
18 Matawuwuna kulikuli tabuna ye wane, “Ena bulumakau witi kaniyona
kabakabiyawasina unai ye paipaisowa meta tabu kawana ne kwa suma-
sumagudui.”** *(Dutelonomi 25:4)* Yo hinage ye wane, “Taupaisowa yona
dudulai meta bena taba yona paisowa maisana ye hai.” *(Luka 10:7)*
19 Ena tamowai hesau dubu badana hesau ye hegilu, tabu ku lapulau
tamowai ne unai, kana sigana ena tamowai labui o haiyona lauhegilu ne se
hemamohoiyei.
20 Ena dubu babadadiyao ta hesau ye ba'aya, meta bena tamowai
matadiyena ku dilamatai. Teina ta ye hemala hekadiyo kabahesibasibadi.
21 Yaubada yo Yesu Keliso yo anelu saesaedi matadiyena ya hededela-
owa bena yom paisowa ta ku ginaulinamwanamwaei, na yom hineli ku
kitasipwanamwanamwaeidi yo tabu gadosisihineli unai yom hekasa ku
ginaginaulidi.

Hededehesibasiba udoi'udoi

** **5:18:** *Bulumakau witi kaniyona kabakabiyawasina unai ye paipaisowa:* Witi hededehemasalahana ku hasili.

22 Tabu ku sagenakalili na tamowai ku kabibolubolui,** madai tenem unai
ku patulau tamowai ne yona yababa udiyedi. Na ku kitakitanamwanamwa
bena kowa yom laulau maudoidi se a'a yo se dudulai.
23 Tabu wailagaibu mo ku numanuma, na bena waina gagilina hinage ku
numa, kaniyona ede bogam yo yom kasiyebwa hegahegagili ne hesabadi.
24 Tamowai hekadi yodi yababa meta se masalahakalili na se woyaidi
se laulau hekilaino hesabana. Na tamowai hekadi yodi yababa meta nige
gonowana ta kitamwamwayauyeidi, na muliyena kabo se masalaha.
25 Hinage doha, laulau namwanamwadi hekadi meta se masalahakalili,
na hekadiyo nige se masalaha ne meta nige gonowana se wadamdi.

6

Ekalesiya siya heyayai tauhaidi hededehesibasibadi

1 Siya kaiteyadi tamowai yodi heyayai tauhaidi na kadi tanuwagao yodi
loina bayabayaodi gunidiyena taumiya meta bena kadi tanuwagao ne se
hekasisinamwanamwaeidi. To taba nige Yaubada hesana yo yoda lauhekata
ta tamowai se hededeheyaheyababa.
2a Na kaiteyadi kadi tanuwagao meta siya taukawamamohoi, tabu kadi
tanuwagao ne se kitakitadobidobiyeidi, matawuwuna sunuma ta unai se
hemala kadi kahao. Ye namwa mo taba taubiga mamohoina unai kadi
paisowa ne se ginaulidi, kaniyona ede paisowa ne unai yodi hali taukawa-
mamohoi ne se gadosisikaliliyeidi meta se saguidi.

Gogo gadosisidi

2b Timoti, teina nuwatu ta ku hekatadi na ku hededehesibasibadi bena se
miyawatanidi.
3 Ena tamowai hesau lauhekatalupolupo ye lauhekataedi, na yoda
Guiyau Yesu Keliso yona hedehededе dudulaidi yo Yaubada yona nuwatu
miyawatanidi lauhekatadi ye subudi,
4 meta temeta tamowai ne taunuwasaesaegaibu yo nige yona nuwatulobai
hesau. Tamowai doha teina meta yona gadosisi ede bena ye haikawayagala
mo na hedehededе kaniyodi ye hetahetalagaibuidi. Teina ta unai kabo
haikawayagala ye hetubudi na udiyedi kabo kaikalomagigili, lulu, hedehed-
edeheyaheyababa, yo hegihegilugaibu se laoma.
5 Teina tamowai ta meta huya maudoina pilipili se ginaginaulidi, yodi
nuwanuwatu meta se yababa yo hedehededе mamohoidi nige kabina se
kata. Yodi nuwanuwatu ede Yaubada yona nuwatu miyawatanidi ta de-
banaena kabo se gogo.
6 Na ena nige ta henuwa bena ta gogo, meta Yaubada yona nuwatu
miyawatanidi unai kabo namwa ta lobai.
7 Matawuwuna huyalabasida unai meta nige saha hesau ta baheiyama
tanoubu ta unai, hinage yoda boita unai meta nige gonowana saha hesau
ta bahei.
8 Na ena kada kai yo kaleko ede kalidawai, meta udiyedi bena ta gwauyala.
9 Na tamowai se henuwa bena se gogo meta kabo se lulau noho
luwanaena, yo gadosisi yauyauledi se hemala kadi sipwasipwa na udiyedi
yababa se hekalodi, na se woyaidi se lau hekamkamna unai.
10 Matawuwuna moni gadosisina meta yababa udoi'udoi wuwudi
ede. Tamowai hekadiyo moni gadosisina debanaena ede Yaubada

** **5:22:** *Tamowai ku kabibolubolui:* Tausonoga yodi hededehemasalahana ye lau teha labui udiyedi: (1) Tamowai ne se hetolo bena dubu unai taupaisowa, o (2) tamowai ne ye beku na ye uyoma dubu unai.

sunumana se laugabaei na nuwayababa udoi'udoi udiyedi se bom se hekamkamna'uyoidi.

Timoti kana hededehesibasiba

11 Na kowa, Timoti, meta Yaubada yona tamowai. Unai yababa maudoidi ne ku yabubugabaedi. Taba ku kaipatebayaokalili bena yom miyamiya se dudulai yo Yaubada yona nuwatu ku miyawatanidi, ma sunumam yo ma gadosisim yo ma nuwatalum, yo ku tolobayao.

12 Bena sunuma iyalana unai ku iyalabayao. Huyana ku hededehemasalahago boda matadiyena meta yom sunuma ku tole Keliso unai, ede Yaubada ye kaisunuwaigo na mauli nige kana siga ye haiyawa. Mauli ne taba ku kabihekahini!

13 Yaubada, iya mauli ye mosei ginauli maudoidi udiyedi, yo Yesu Keliso, iya Pontiusi Pilato matanaena hededehemasalaha namwanamwana taugin-aulina wa, siya matadiyena ya hededelaowa

14 bena loina ne ku kawakabinamwanamwaei yo tabu kabahegilugo hesau, ye lau ee yoda Guiyau Yesu Keliso yona huya'uyoma.

15 Yona huya'uyoma ne meta Yaubada ye bom yona mahanaena kabo ye hemamohoiyei. Yaubada ede tauwoyawoya saesaena kesegana, wasawasa yodi wasawasa yo guiyau yodi Guiyau,

16 iya ye bom mo miyamiyahaina yo yona kabamiya dawayana nige gonowana ta lau ta hanahanawui, sola nige tamowai hesau iya kana kao ye kita, yo taba nige gonowana tamowai hesau iya ye kita. Taba huya maudoina hekasisi yo gigibwali se sae iya unai. Mamohoi.

Gogo tamowaidi kadi hedehedede

17 Tanoubu ta unai taugogo tamowaidiyao ku hededebayaolau udiyedi tabu se nuwasaesae yo tabu yodi sunuma se toledi yodi gogo ne udiyedi, matawuwuna gogo ne kabo se gehe. Na bena yodi sunuma se tole Yaubada unai, iya taukainauyaida yo ginauli maudoidi ye haidima bena udiyedi ta gwauyala.

18 Ku hededelau taugogo ne udiyedi bena tamowai hekadi yodi namwanamwa se ginaulidi, na miyamiya namwanamwadi se haidi na se hemala yodi gogo. Bena se kaikainauya ma nuwakohihaidi.

19 Miyamiya ta udiyedi meta galewa ne unai yodi gogo kabinonohana se kabikabinonoha, ye hemala yodi kaba'utubayao huya matada ne unai hesabana, na bena mauli mamohoina se hai na se kabihekahini.

20 Timoti, Yaubada saha ye haiyawa wa bena ku hepaisowa yo ku kitahetetenamwanamwaei. Tanoubu ta yona koitalaliugaibu yo tamowai hekadi yodi haihaikawayagala hedehedededi ku kaihaleidi. Tamowai ne yodi nuwatu bena se sonoga, na iyamo yodi sonoga ne meta nige sonoga mamohoidi.

21 Tamowai hekadiyo se hededehemasalaha'uyoidi meta sonoga yauyauledi ne se hemuliwatanidi. Teina unai Yaubada sunumana wa se laugabaei.

Yaubada yona kabinamwa bena maudoimiu kalimiuyena.

2 Timoti
Paulo yona leta helabuina ye lau Timoti unai
Buka ta hededehemasalahana

Apostolo Paulo yona leta bagubagunana ye lau Timoti unai (1 Timoti) ye kuli Masedoniya unai na mulina ne unai ye lau Kolinito yo Miletusi (2 Timoti 4:20) yo magai hekadiyo, ye lau ee Loma yodi gabemani Paulo se hai'uyoi na se pai na se laei magai lakilakina Loma unai se tole numatutuguduyena (2 Timoti 1:8,16-17, 2:9), iya ede bolimai 65 AD unai. Tenem huyana ne unai Loma yodi wasawasa Sisa Nelo ekalesiya ye hewaiunudi, na hewahewaiunu wa ye pilipilikalili. Numatutugudu unai Paulo kabo leta ta ye kuli yona hali taupaisowa Timoti unai (2 Timoti 1:2). Leta ta yona huyakulina bolimaina tausonoga se kaimasi nuwana 66 AD. Tenem huyana ne unai kabina ye katako meta kabo se unuhemwaloi (2 Timoti 4:6,18).

Leta ta unai Paulo yona nuwanuwatu lakilakidi labui ye kulidi:

(1) Paulo ye nuwayababa na ye henuwa bena Timoti ye kita, matawuwuna yona hali taupaisowa hekadiyo wa iya se laugabaei na maidana taumiya kesega mo, iya ede Luka (2 Timoti 4:9-13).

(2) Hewahewaiunu lakilakina debanaena ede Paulo ye nuwanuwatukalili taba ekalesiya ne se tolobayao, na yona nuwatulakilaki ede bena ye hededehebayaodi (2 Timoti 4:3-4).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki yo tapwalolo *2 Timoti 1:1-2*
- Tabu mwadimwadine Guiyau debanaena *1:3-18*
- Bena Keliso yona taupaisowa namwanamwana *2:1-26*
- Huya gehegehedi ne udiyedi tamowai yodi miyamiya doha saha *3:1-9*
- Taba tolobayao *3:10—4:8*
- Hededehesibasiba yo lautoki *4:9-22*

Lautoki

1 Yau Paulo leta ta ya kuli. Yau Yesu Keliso yona apostolo Yaubada yona nuwatuyena. Ye kaisunuwaigau bena mauli hededehesunumana wasana ta ya wasaduwaiyei. Iya ede Yaubada yona hededehesunuma meta kabo mauli ye leyama Yesu Keliso debanaena.

2 Kulikuli ta ye lau Timoti kalimwai, kowa natugu ya gadosisikaliliyeigo.

Taba Yaubada Tamada yo Yesu Keliso yoda Guiyau yodi kabinamwa, katekamkamna, yo nuwadaumwali se toledi kalimwai.

Timoti kana paisowa yo yona sunuma hededehebayaona

3 Boniyai yo mayadai maudoidi ya nuwanuwatuigo yogu tapwalolo udiyedi na Yaubada ya laulautokiyei. Iya ede yau yogu kabataba'ohu gonogonowana doha kagu kulutubu hinage, na yogu paisowa ta unai ya nuwatulobai meta nige kagu gilu hesau.

4 Huyana ya laugabaeigo yom kabimatasulu wa ya nuwatuidi na ya henuwakalili taba ya kita'uyoigo. Metai kabo ya gwauyalakalili,

5 matawuwuna nuwagu ta unai ye sae na ya nuwatui meta yom sunuma ne mamohoina. Bagubaguna, sunuma ta meta waham Loisi unai ye miya, na kabo hinage sinam Yunisi unai, na ya nuwatulobai meta iya ede kowa hinage kalimyena ye miyamiya.

6 Unai ya henuwaisinigo: Huyana nimagu ya tolesaedi kewamyena na Yaubada yom kainauya ye leyawa wa meta bena ku hepaisowa yo ku hegigibwali'uyoi.

7 Matawuwuna Yaluwa Tabuna Yaubada ye leyama kalidaena wa
meta nige matausi Yaluwana, na gigibwali, gadosisi yo miyamiya
namwanamwadi yaluwadi.
8 Unai tabu ku mwadine na yoda Guiyau wasana bena ku wasaduwaiyei
tamowai udiyedi. Yo hinage yau Keliso debanaena numatutugudu unai
ya miyamiya ta, tabu ku mwadineigau, na bena ku nonohakalili na wasa
namwanamwana ta debanaena na Yaubada yona gigibwaliyena kabo ku
kamkamnasaguigau.
9 Iya ye gilihaida yo ye yoganeida ta hemala yona tamowai. Nige bena
yoda laulau namwanamwadi debadiyena, na iya yona nuwatu yo yona
kabinamwa debanaena ye gilihaida. Huyana tanoubu ta sola nige ye tubu
na yona nuwatu ye ginauliyako meta kabinamwa ta kabo Yesu Keliso unai
ye haiyama.
10 Na taugilihaida Yesu Keliso yona laoma wa unai kabinamwa wa ye
hekitada. Iya boita yona gigibwali ye heyababa na mauli nige gonowana ye
gehe meta ye hemasalaha wasa namwanamwana unai.
11 Na Yaubada ye kaisunuwaigau tauwasaduwai yo apostolo yo
taulauhekata, bena wasa namwanamwana ta ya hededehemasalaha.
12 Yogu paisowa ta debanaena ede ya kamkamna ta. Na nige ya mwadine,
matawuwuna kabina ya kata kaiteya unai yogu sunuma ya tole, yo ya
nuwatulobai meta gonowana saha ya mosei iya kalinawai wa** kabo ye
ganaganaei ye lau ee mayadai gehegehena ne unai.
13 Lauhekata dudulaidi ku lapuhaidiko kaliguwai wa bena ku kabi-
hekahinidi na se hemala yom kabakita na ku paisowawatanidi ma
sunumam yo ma gadosisim, siya ede Keliso Yesu ye haidiwa wa.
14 Yaluwa Tabuna kalidawai ye miyamiya ta, iya yona sagu unai
bena hedehededе saesaekalilidi ya hededegabaeidi kalimyena wa ku kita-
hetetedi.
15 Kabina ku kata meta teha Eisiya unai kada kahao maudoidi se laugabae-
gauko, maidadi Paigilasi yo Hemogenesi.
16 Onesepa maiyana yona numa tamowaidiyao taba Guiyau ye
katekamkamnaeidi na ye saguidi, matawuwuna ede iya tausagusaguigau
na numatutugudu unai yogu miya ta meta nige ye mwadinei
17 na huyana ye laoma Loma meta ye wasebayao ye laoma ee ye lobaigau.
18 Na *[lahinaidi]* Epeso unai yona sagu lakidi meta kabidi ku katakalili.
Taba Guiyau yona katekamkamna ye lakikalili kalinaena hekasa mayadaina
ne unai.

2

Guiyau yona taupaisowa namwanamwana

1 Natugu, taba Yaubada yona kabinamwa unai bayao ye haiyawa. Yona
kabinamwa ne tauhemasalahana meta Yesu Keliso, na unai gonowana ta
hai.
2 Yogu hedehededе boda matadiyena ya hedededi wa meta ku lapuidiko.
Ya henuwa bena ku hededegabaeidi tamowai haedi ta sunumaeidi udiyedi,
kabo gonowana se kata na tamowai hekadiyo se hekatadi.
3 Kowa meta Yesu Keliso yona tau'iyala namwanamwana, unai taba ku
kamkamnasaguigau yoda paisowa ta unai.

** **1:12:** *Saha ya mosei iya kalinawai wa* meta Paulo yona paisowa maudoina yo wasa namwanamwana yo taunuwabui yo dubu maudoidi, na ye mose'uyoidi Yaubada unai bena ye kitahetetedi, matawuwuna Paulo meta numatutuguduyena ye babawa na nige gonowana saha hesau ye ginauli.

4 Tau'iyala tamowaina meta nige gonowana ye modemodegaibu paisowa
hekadi udiyedi, na ye kaipatebayao mo taba idohagi tauwoyaina nuwana ye
henamwa.
5 Gonogonowana doha, tauheloikailakwa nige gonowana yona kainauya
ye hai ena kailakwa ne laugagayona nige ye hemuliwataninamwanamwaei.
6 Na koya unai taupaisowabayao, iya kabo koya ne kaina taukaibagu-
naina.
7 Saha ya hedededi ta bena ku nuwanuwatuidi, na Guiyau kabo
nuwanuwatu maudoidi ta ye hemasalahadiwa na ku nuwatulobaidi.
8 Huya maudoina tabu Yesu Keliso ku nuwaluluhiyei, iya Dawida kana
isimulita na boita unai Yaubada ye hetolo'uyoi. Teina ta meta wasa
namwanamwana ya wasaduwai'usei ede,
9 yo wasa ta debanaena ya kamkamna ye lau ee se tolegau numatu-
tuguduyena na seniyena se kaugau doha yababa tauginaginaulina hesau.
Iyamo Yaubada wasana meta nige gonowana se paihekahini.
10 Na Yaubada yona kaisunuwa tamowaidiyao debadiyena pilipili mau-
doidi udiyedi ya hekalakasikasinigau, bena kabo siya hinage gilihai se lobai
Yesu Keliso unai na se lagelau galewa magaina didididigana nige kana siga
ne unai.
11 Teina ta meta hedehedede mamohoina:
“Ena iya maiyada ta boita,
meta kabo maiyada ta maulikesega;
12 ena ta tolotahitahi,
kabo maiyada ta loinakesega.
Ena ta uhalaei,
meta iya kabo hinage ye uhalaeida;
13 ena ta miyasuwalaei,
iya taba nige ye miyasuwalaeda,
matawuwuna iya nige gonowana kana kao ye bui.”**
14 Nuwanuwatu ta udiyedi bena tausunuma tamowaidiyao ne ku
henuhenuwaisinidi na Yaubada matanaena ku hededebayao udiyedi tabu
hedehededegaibu udiyedi se haihaikawayagala'uyoidi. Yodi haikawayagala
ta nige kaniyodi hesau, na taulapuidi tamowaidiyao meta kabo yababa se
lobai.
15 Taba ku kaipatebayao na Yaubada bena ye kawanamwanamwaego
meta kowa taupaisowa namwanamwana, nige yom kabamwadine hesau,
yo kowa hedehedede mamohoina ta taulauhekataena namwanamwana.
16 Na hedehedede yauyauledi bena ku kaihaleidi. Matawuwuna hedehed-
ede ta udiyedi taumodelau meta kabo miyamiya yabayababadi udiyedi se
yababakalili.
17 Tamowai ta yodi lauhekata meta doha bonu na ye kalahelaki ye lau.
Taulauhekatalupolupo ne luwadiyena meta Himiniyasi yo Piletasi,
18 siya hedehedede mamohoina ta se laugabaeyako, na se hedede meta
yoda boita tolo'uyona ede ye tubuko. Yodi lauhekata ta unai ede tamowai
hekadi yodi sunuma se heyababadi.
19 Iyamo yoda sunuma yona kabatolo Yaubada ye ginauli wa ye bayao,
iya ede teina: “Guiyau meta yona tamowai kabidi ye kata”, yo, “Kaiteyadi
Guiyau hesana se hededehemasalaha meta taba laulau yabayababadi mau-
doidi se laugabaeidi.”

** **2:13:** *Iya nige gonowana kana kao ye bui:* Hedehedede ta kaniyona meta Yaubada yona hededehe-
sunuma wa nige gonowana ye hai'uyoidi.

20 Numa lakilakidiyao udiyedi gogodiyao meta kadi kao udoi'udoi. Hekadi
gole yo siluba udiyedi se ginaulidi, na hekadi meta kaiwa yo bwatano
udiyedi se ginaulidi. Hekadi meta kabakabitaumana gogodiyao, na hekadi
paisowagaibu hesabadi.
21 Ena yababa ku miyasuwalaei, meta kowa kabo doha numa gogona
paisowa namwanamwana hesabana. Kabo ku a'a** na ku nonohakalili
Tanuwaga yona paisowa namwanamwadi maudoidi hesabadi.

Miyamiya namwanamwadi

22 Hewali miyadi yabayababadiyao ku miyasuwalaedi, na ku
kaipatebayao bena yom miyamiya se dudulai, yo sunuma, gadosisi,
yo nuwadaumwali udiyedi ku miya. Yo kaiteyadi ma nuwa'a'adi se
yogayogalau Guiyau unai meta ku labinidi.
23 Haikawayagala yauyauledi tabu udiyedi ku hededesagusagu,
matawuwuna kabina ku kata meta siya lulu yodi kabatubu.
24 Na Guiyau yona taupaisowa meta tabu ye lulululu, na yona kabik-
abi bena se namwa tamowai maudoidi udiyedi. Iya bena taulauhekata
namwanamwana yo tamowai nuwanuwataluna.
25-26 Tamowai hekadi siya wasa mamohoina tauhewaiununa meta
diyabolo yona sipwasipwa unai ye kabihekahinidi na yona nuwatu se
ginaulidi. Siya bena ku guguyanamwanamwaedi yo ku hededebigabiga
kalidiyena. Nuwana kabo Yaubada ye henuwamasalahadi na se nuwabui
yo hedehededе mamohoina kabina se kata, na unai kabo diyabolo yona
sipwasipwa se wasabugabaei.

3

Tamowai yodi miyamiya mayadai gehegehedi ne udiyedi

1 Timoti, bena kabina ku kata meta huya gehegehedi ne udiyedi kabo
pilipili udoi'udoi ta hekalodi.
2 Taukawayagala tamowaidiyao meta kabo se bom se gadosisi'uyoidi,
moni gadosisina kalidiyena ye laki, se hededetausae'uyoidi, se nuwasaesae,
Yaubada se hededeheyaheyababa, tama yo sina se kawayagalaedi, nige se
laulautoki, yodi miyamiya nige se dudulai Yaubada matanaena,
3 nige gadosisi kalidiyena, nige nuwatugabae kalidiyena, tamowai se
hededeheyaheyababadi, nige gonowana se bom se kabihekahini'uyoidi,
tamowai se kabihenahenayaidi, laulau namwanamwadi nige se henuwadi,
4 tamowai kadi tauwalohai, kabamwaloi nige se nuwatuidi, se bom se
kitahesaedi, iyamo nige kaniyodi, yo tanoubu ta gwauyalana se gado-
sisikaliliyei, na Yaubada meta nigele.
5 Kadi kao se ginaulidi doha Yaubada yona nuwatu taumiyawatanidi,
iyamo yodi miyamiya udiyedi Yaubada yona gigibwali nige gonowana ta
kita. Tamowai doha teina meta tabu ku modemodelau udiyedi.
6 Matawuwuna taukailupolupo hekadiyo doha teina se lulau tamowai
luwadiyena na sinesineo talatalamgaibudi se lupohaidi. Sinesineo ne
meta miyamiya yabayababadi udoi'udoi se mwayau na yodi gadosisi
yabayababadi se woyaidi na se sae yo se dobi.
7 Sinesineo doha tenem meta huya maudoina se henuwa bena lauhekata
hauhaudi se lapulapuidi, na iyamo hedehededе mamohoina nige gonowana
se nuwatulobai.

** **2:21:** *Ku a'a:* Kalina Giliki unai hedehededе ta ede doha tabu.

8 Taulauhekatalupolupo ne hedehededе mamohoina se hewaiunu gonogonowana doha Yanesi yo Yambelesi,** siya taukailupolupo Mose tauhewaiununa wa. Taulauhekatalupolupo ne yodi nuwanuwatu nige se dudulai, yo sunuma ta unai siya taukaikailupolupo.
9 Na iyamo saha se ginaginauli ta meta huyana taba nige ye loha, matawuwuna yodi nuwanuwatu yauyauledi ta kabo se masalaha tamowai udiyedi, gonogonowana doha Yanesi yo Yambelesi.

Timoti bena ye tolobayao lauhekata dudulaina unai

10 Na kowa, Timoti, meta tauhemuhemuliwatanigau, unai kabigu ku katakalili, yogu lauhekata, yogu miyamiya, yogu mauli paisowana kaniyona, yogu sunuma, yogu taubiga, yogu gadosisi yo yogu tolobayao,
11 yo idohagi se kabihenahenayaigau, yo hinage yogu kamkamna. Hewahewaiunu udoi'udoi ta ya hekalodi Antiyoka, Ikoniya yo Lisitila magaidiyao udiyedi, na pilipili maudoidi wa udiyedi meta Guiyau ye gilihaigau.
12 Mamohoikalili, kaiteya Yesu Keliso sunumana unai ye miyamiya na ye henuwa bena Yaubada yona nuwatu ye miyawatanidi meta kabo se hewaiunu.
13 Na yababa tamowaidiyao yo taukaokaolupolupo yodi kabikabi kabo se lau se yababakalili. Laulaulupolupo se ginaulidi tamowai hekadi udiyedi, na tamowai kabo taulaulupolupo wa hinage se lupohaidi.
14 Na kowa taba ku tolotahitahi lauhekata saha ka hekatago wa udiyedi. Lauhekata ne ku kawamamohoiyeidi matawuwuna tauhekatago wa kabidi ku katako.
15 Ma gagilim na ye laoma meta kulikuli tabudi udiyedi se hekatago. Kulikuli tabudi ta gonowana se hesibasibago na Yesu Keliso sunumana unai kabihemauli ku hai.
16 Kulikuli tabudiyao maudoidi meta Yaubada yona hesibasiba unai se tubu. Siya meta kabahekatada, kabaguguyaida, kabatolehedudulaida, yo laulau dudulaidi miyamiyaidi se hekatada,
17 na udiyedi bena kabo Yaubada yona tamowai ye kabinonohaidi paisowa namwanamwadi maudoidi hesabadi.

4

Paulo Timoti kana paisowa ye mosei

1 Yaubada yo Yesu Keliso, iya kabo yona huya'uyoma mayadaina ne unai taumaumauli yo tauboiboita ye tolehedudulaidi yo yona basileiya ye hemasalaha kalidaena, siya matadiyena kam paisowa ya haiyawa. Paisowana ede teina:
2 Bena ku nonoha na Yaubada wasana ku lauguguyaei huya maudoina, kana huya unai o nige kana huya unai. Tamowai yodi yababa ku hededehemasalahadi kalidiyena. Ku guguyaidi yo ku hededehebayaodi ma taubigam yo lauhekata namwanamwadiyao udiyedi ku hekatadi.
3 Matawuwuna mahanana kabo ye laoma meta tamowai taba nige se lapulau hedehededе dudulaidi udiyedi. Siya kabo yodi gadosisi se hemuliwatanidi na kadi henuhenuwa tamowaidiyao kabo se waseneidi, bena taba kabo se lauhekata na kalidiyena kadi lapuhenuhenuwa se hedededi na se lapuidi.
4 Hedehededе mamohoina unai kabo beyadiyao se tolehesuwaladi na se lapulapulau pilipilidaigaibu udiyedi.

** **3:8:** *Yanesi yo Yambelesi,* siya Aikupito tamowaidiyao laulau gigigigibwalidi tauginaulidi wa, huyana Mose ye tolo Palao matanaena. Wasadi ta hasili Esodo 7:11-12, na iyamo hesadi nige se kuli lauhasili ne unai.

5 Mauli saha ku hekahekalodi udiyedi meta bena matam se nega. Ena
pilipili ku hekalodi bena ku nuwabayao. Wasa namwanamwana bena ku
wasaduwaiyei. Kam paisowa maudoidi bena ku ginaulinamwanamwaedi.
6 Matawuwuna yau yogu mauli ta meta ya mosegabaeyako Yaubada yona
paisowa unai, kana kao doha waina se inigabaei kaitalasam hesabana, na
yogu boita mayadaina meta ye hanahanaumako.
7 Yau yogu iyala unai meta ya iyalanamwanamwa, yo yogu heloikailakwa
unai ya laoma kana siga unai ya lageko. Yaubada sunumana meta ya
kabihekahini ye laoma ee yogu mauli sigana ta unai.
8 Yogu miyamiya dudulaidi kolonana** ede ye nonohako. Guiyau, iya
tautolehedudulai namwanamwana, huyagehena mayadaina ne unai kabo
kainauya ne ye haiyama kaliguyena. Na nige yau ya bom mo, na hinage
siya kaiteyadi se nayanayakalili Guiyau yona huyataumasalaha mayadaina
hesabana, maudoidi meta hinage kainauya ne kabo se hai.

Paulo yona hedehededе gehegehedi

9 Timoti, bena ku sagenama kaliguyena,
10 matawuwuna Demasi tanoubu ta gadosisina debanaena ye laugabae-
gau ye laoko Tesalonika. Kelesenisi ye laoko teha Galatiya, yo Taitasi ye
laoko teha Dalematiya,** menai se paisowa.
11 Luka ye bom mo ede maidagu. Bena taba Maleko maidam kwa laoma,
matawuwuna ede iya meta tausagukaliliyeigau paisowa ta unai.
12 Tikikasi ya hetamali ede kabo ye laowa Epeso.
13 Yom laoma ne unai bena kagu kouti ku baheiyama. Iya ede Tolowasi
unai, Kapasi yona numa unai ya laugabaei. Yogu buka bena ku baheidima
hinage, yo yogu pepwa tabu ku nuwanuwaluluhiyeidi.
14 Na Alekisenda, iya pawati paisowana tauginaginaulina wa, meta pilip-
ili lakilakidi ye ginaulidi kaliguwai na udiyedi ye hekamkamnagau. Na
takiyede, Guiyau kabo yona yababa ne maisana ye mosei.
15 Yoda wasaduwai wa unai Alekisenda meta tauhewaiunuda lakilakina
ede. Unai kowa hinage bena ku kitakitanamwanamwa!
16 Yogu lauhetala bagubagunana unai meta nige tamowai hesau yogu
ye tolo, na maudoidi se laugabaegau. Yodi yababa ne Yaubada taba ye
nuwatugabaedi.
17 Iyamo Guiyau dedekaguyena ye tolo na ye hebayaogau, bena yau
kaliguyena kabo wasa namwanamwana ta ye masalahalau dagela ta-
mowaidiyao udiyedi. Debanaena ede yau boita luwanaena** na Yaubada
ye gilihaigau.
18 Guiyau kabo yababa udoi'udoi luwadiyena ye gilihaigau na ma
namwanamwagu ye laeigau yona basileiya galewa ne unai. Lautoki yo
hedebasae maudoidi se sae kalinawai nige kana siga. Mamohoi!

Laukaiyoni

19 Yogu lautoki ku moseidi Pilisila yo Akuila, yo hinage Onesepa yona
numa kalona tamowaidiyao udiyedi.
20 Elasitasi Kolinito unai ya tauhemiya, yo Tolopimasi ye kasiyebwa ede
Miletusi unai ya laugabaei.

** **4:8:** *Kolona* meta heloikailakwa unai taulagebaguna, iya yona kainauya. ** **4:10:** *Dalematiya* meta Loma basileiyana tehana hesau, Masedoniya teha bwauli ne unai. ** **4:17:** *Yau boita luwanaena:* Paulo boita ye heyaheyasoniyei laiyoni kawana unai, ye kuli, *laiyoni kawana unai Yaubada ye gilihaigau.*

21 Yubulusi maiyanao Pudenisi, Linusi, Kolodiya** yo kada kahao maudoidi yodi lautoki hinage se hetamalidiwa.
Na kowa taba ku kaipatebayao na inai ku lage na kabo kehiwe kana huya.
22 Ya kaibwadasae Guiyau unai taba iya maidam yo taba yona kabinamwa ye leyawa maudoimiu kalimiuyena.

** **4:21:** *Pilisila* yo *Kolodiya* meta waiwaihiu, na hekadiyo ne tatao.

Taitasi
Paulo yona leta ye lau Taitasi unai
Buka ta hededehemasalahana

Teina ta Apostolo Paulo yona leta ye lau yona hali taupaisowa Taitasi unai. Huyakulina bolimaina meta 63 AD, na huyana ne unai Paulo ye miya teha Masedoniya o magai Nikopolisi unai (Taitasi 3:12).

Bagubaguna, Taitasi maidana Paulo se paisowa teha Giliki yo teha Eisiya udiyedi (2 Kolinito 2:13, 7:6,13, 8:6,16,23, 12:18, Galatiya 2:3). Bolimai 60 AD kabo Paulo se laei magai saesaena Loma unai se kabihekahini. Tenem ye lau ee bolimai 62 AD unai kabo se kabigabaei. Mulina ne unai kabo Paulo yo Taitasi se lau Kiliti bwanabwanaluwana unai se paisowa (Taitasi 1:5), ede magai hekadiyo udiyedi tamowai se nuwabui. Paisowa wa sola ye laulau na Paulo Kiliti ye laugabaei. Na teina leta ta unai Paulo ye hededehemasalaha Taitasi unai yona paisowa saha bena ye ginauli Kiliti bwanabwanaluwana unai, idohagi kabo tauwoyawoya ye hetolodi dubu maudoidi udiyedi, yo idohagi bena ye hekatadi (Taitasi 1:5). Na tauwoyawoya ne kadi paisowa bena taulauhekatalupolupo se hekaiyawasidi (Taitasi 1:9-11).

Leta ta unai Paulo hinage ye hededehemasalaha meta Keliso yona boita yo tolo'uyo debanaena kita tausunuma gonowana yoda laulau beyabeyadi ta hekaiyawasidi na mauli hauhauna unai ta miyamiya (Taitasi 2:11—3:11).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki yo tapwalolo *1:1-4*
- Dubu yodi tauwoyawoya kadi hedehededе *1:5-16*
- Ekalesiya maudoidi kadi hedehededе *2:1—3:11*
- Hededehasahasa yo lautoki *3:12-15*

Lautoki

1 Yau Paulo, Yaubada yona taupaisowa yo Yesu Keliso yona apostolo, leta ta ya kuli. Kagu paisowa meta bena Yaubada yona kaisunuwa tamowaidi ya saguidi sunuma unai yo hedehededе mamohoina ya hekatadi. Hedehededе mamohoina ne ye saguida na Yaubada yona nuwatu ta miyawatanidi.

2 Miyamiya ne matawuwuna meta mauli nige kana siga ta nayanayai ma nuwabayaoda. Mauli ne Yaubada ye hededehesunumayako, huyana sola nige tanoubu ta ye hetubu. Na Yaubada iya nige taukailupolupo!

3 Yona kaisunuwa mayadaina ta unai yona hededehesunuma wa hedehededi ye hemasalahadi. Na Yaubada Taugilihaida paisowa saesaena ta ye leyama bena ya hededehemasalahadi yogu lauguguya udiyedi.

4 Ya kulikulilaowa Taitasi kalimyena, kowa natugu mamohoina yoda sunuma ta unai. Taba Yaubada Tamada yo Taugilihaida Yesu Keliso yodi kabinamwa yo nuwadaumwali se lediwa kalimyena.

Kiliti bwanabwanaluwana unai Taitasi bena dubu kesega kesega taukitahetetedi ye hetolodi

5 Kiliti bwanabwanaluwana unai ya laugabaego, kaniyona ede paisowa saha ta kabitoledi wa bena ku hegehedi. Magai kesega kesega udiyedi dubu taukitahetetedi bena ku hetolodi doha saha ya hededediko kalimyena wa.

6 Taukitahetete ne meta tabu kana gilu hesau. Iya bena tawasola miyamiyana ye miyanamwanamwae.** Natunao bena se kawamamohoi Guiyau unai**, yo yodi mauli bena se dudulai, to kabo tamowai hekadiyo tabu se hegiludi miyamiya yababadi yo kawagabae udiyedi.

7 Dubu taukitahetetena ne Yaubada yona paisowa tauginaulina. Unai iya tabu kana gilu hesau. Tabu ye nuwasaesae, tabu ye koikoipilimwamwayau, tabu tamowai numanumayauyaulena, tabu ye laulauhelili, tabu moni gadosisina ye lakikalili kalinawai.

8 Na iya meta bena tamowai ye yogayogaisinidi, yo saha ye namwa bena ye gadosisiyei, yo ye bom ye kitahetete'uyoi, yo yona nuwanuwatu yo yona miyamiya bena se dudulai yo hinage se namwa Yaubada matanaena, yo paisowa huyadiyao bena ye lauwatanidi.

Dubu babadadi taba taulauhekatalupolupo se hekaiyawasidi

9 Dubu taukitahetetena ne bena lauhekata dudulaina ta lauhekata'usei wa ye kabihekahini, kabo gonowana tamowai hekadiyo ye henuwabayaodi yona lauhekata namwanamwadi ne udiyedi, yo hinage lauhekata dudulaina taukawayagalaena kabo ye hekitalobaidi meta se lausapuli.

10 Matawuwuna ede tauhaikawayagala se bado. Se hedehededegaibu na yodi kailupolupo ne udiyedi tamowai se woyahesuwaladi. Tauhaikawayagala wa udiyedi tamowai se bado se lauhekata meta mauli kamwasana ede taba tamowai pelitome ye hai.

11 Ginauli se laulauhekataedi ta taba tabu se hekahekatadi. Taba ku hekaiyawasidi, matawuwuna numa se bado tamowaidiyao meta se henuwapwanopwanodi. Na taulauhekatalupolupo ne yodi nuwatu bena se laulaumoni.

12 Doha Kiliti yodi tauhededepeloweta hesau ye hededeyako, ye wane, “Kiliti tamowaidiyao kadi paisowa ede hededelupolupo. Yodi laulau se yababakalili doha suisui kaikaikalasidi. Se miyamiyaheboni, yo siya meta tamowai botabotaidi.”

13 Peloweta ne yona hedehededе meta mamohoi. Unai ku hededebayao udiyedi meta se lausapuli, na bena se sunumanamwanamwa.

14 Tabu se lapulapulau Dius kadi pilipilidai yo hedehededе mamohoina tautolehesuwalana yodi kaihekahekasisi laugagayodi udiyedi.

15 Tamowai nuwadiyao se a'a meta kalidiyena kai yo ginauli maudoidi se laugagayoidi ne se a'a. Na kaiteyadi nuwadiyao se bida yo nige se kawamamohoi, meta kalidiyena nige ginauli hesau ye a'a. Yodi nuwanuwatu ne se bida, yo yababa saha se ginauli ne nige gonowana se nuwatulobai.

16 Se hedede bena Yaubada kabina se kata, na yodi laulau udiyedi meta se uhalaei. Tamowaidiyao ne meta taba ta subukaliliyeidi. Se kawagabae, yo nige gonowana laulau namwanamwadi se ginaulidi.

2

Taitasi bena tausunuma ye hekatadi laulau dudulaidi udiyedi

1 Na kowa, Taitasi, yom guguya maudoina unai bena lauhekata dudulaina mo ku lauwatani.

** **1:6:** *Iya bena tawasola miyamiyana ye miyanamwanamwae:* Hedehededе ta kalina Giliki unai hinage gonowana ta bui ta wane, *Iya bena mwanena kesega mo.* ** **1:6:** *Se kawamamohoi Guiyau unai* meta Paulo yona kulikuli kalina Giliki unai kaniyona hesau hinage, iya ede, *Natunao bena tamadi yo sinadi se hekasisiyeidi, yo yodi laulau bena se namwa.*

2 Tautaubadao ku hekatadi bena se bom se kitahetete'uyoidi, yo bena yodi miyamiya se dudulai yo se nuwanuwatusibasiba. Yo hinage yodi sunuma yo yodi gadosisi bena se namwa, yo bena se nuwabayao.

3 Gonogonowana doha, sinesinebadao ku hekatadi bena yodi miyamiya unai Yaubada hekasisina unai se miya. Tabu tamowai se hededeheya-heyababadi, yo numanuma bayabayaona tabu ye tanuwagaidi. Na bena ginauli namwanamwadi mo se lauhekataedi.

4 Kabo gonowana natudiyao sinesineo se hekatadi bena mwanediyao yo natudiyao se gadosisiyeidi,

5 yo se bom se kitahetete'uyoidi, yo yodi nuwanuwatu yo yodi laulau bena se namwa yo se dudulai. Bena yodi numa se kitahetetedi, yodi kabikabi se namwa tamowai udiyedi, yo mwanediyao se hekasisiyeidi. Kabo tamowai hekadi nige gonowana Yaubada wasana se hededeheyababa.

6 Hinage bena tatao ku henuwabayaodi na se bom se kitahetete'uyoidi.

7 Yom kabikabi bena se namwa na tatao se kitadi to kabo se hemuli-watanigo. Saha ku lauhekatae ne bena hinage ku miyawatani. Ku lauhekata ma nuwamamohoim.

8 Yom hedehededede tamowai udiyedi bena se dudulai, kabo nige gonowana hedehededede ne se hetaladi. Teina unai kada waiunu kabo se mwadine, matawuwuna nige saha hesau se lobai na unai kabo se kawayababaida.

9 Heyayai tauhaidi tamowaidiyao ku hekatadi bena kadi tanutanuwagao se kawakabiyeidi ginauli maudoidi udiyedi. Bena se kaipate na nuwadi se henamwa, yo tabu se kawakawabui,

10 tabu se kaikaiwahali, na yodi laulau ne udiyedi se hemasalahadi meta gonowana kadi tanutanuwagao siya se sunumaedi. Unai kabo tamowai maudoidi Yaubada Taugilihaida lauhekatana se kitahenamwa.

11 *[Lauhekatana ne bena se miyawatani]*, matawuwuna Yaubada yona kabinamwa Keliso ye hemasalaha tamowai maudoidi udiyedi, na kabi-namwa wa ye gilihaidi.

12 Kaniyona ede kabinamwa ne ye hekatada meta laulau Yaubada nige ye henuwadi yo tanoubu gadosisidi bena ta hekaiyawasidi na yoda laulau ta sibasibaidi yo yoda laulau se dudulai yo laulau Yaubada ye kitahenamwadi bena udiyedi ta miya, teina yoda huya ta unai.

13 Na huya maudoina ta nayanaya ye lau ee Yaubada yona hededehe-sunuma saesaena wa ye hemamohoiyei na Yesu Keliso, iya yoda Yaubada saesaena yo Taugilihaida, ye taumasalaha ma didididigana.

14 Yesu Keliso ye bom ye mosegabaei'uyoi kita hesabada na yona nuwatu meta bena ye yailihaida yababa maudoidi udiyedi yo ye he'a'ada na ta hemala ye bom mo yona tamowai na laulau namwanamwadi ta ginagin-aulidi ma nuwakohihaida.

15 Huya maudoina teina lauhekata ta bena ku laulauhekataedi, yo ku hededebayao tamowai udiyedi bena se kawakabiyeidi. Nige taukawakabi bena ku hekitalobaidi meta se laupwano. Paisowa ta gigibwalina ede kalimwai, unai tabu tamowai hesau ye kitadobidobiyeigo.

3

Taukawamamohoi laulau namwanamwadi bena se miyamiyaidi

1 Taukawamamohoi bena ku henuhenuwaisinidi gabemani yo tauwoya-woya hekadi bena se hekasisiyeidi yo se kawakabiyeidi, na se nonoha huya maudoina bena kabikabi namwanamwadi se ginaginaulidi.

2 Tabu tamowai hesau se hededeheyababa. Tabu se haihaikawayagala. Na
bena se nuwatalu, na se nuwadobidobi yo yodi laulau se namwa tamowai
maudoidi udiyedi.
3 Beyabeyana kita hinage ta yauyaule yo ta kawagabae, yo nuwanuwatu
yababadi udoi'udoi se lupohaida. Gwauyala yo gadosisi udoi'udoi mo se
tanuwagaida. Huya maudoina yoda nuwatu bena tamowai ta heyababadi.
Ta kaikalomagigili. Tamowai se subuda yo kita hinage ta subudi.
4 Na huyana Yaubada Taugilihaida yona kabinamwa yo yona gadosisi ye
hemasalahadi kalidaena,
5 meta ye gilihaida. Nige yoda laulau dudulaidi debadiyena, na yona
katekamkamna debanaena ye gilihaida, meta ye labasi'uyoida na unai ye
deulida, yo Yaluwa Tabuna unai mauli hauhauna ye leyama.
6 Yaubada Yaluwa Tabuna ye haiyama ma nuwakohihaina, Yesu Keliso iya
taugilihaida debanaena.
7 Yona kabinamwa debanaena ye tolehedudulaida, na hededehesunuma
ye leyama meta mauli nige kana siga kabo ta hai.
8 Teina hedehedede ta meta hedehedede mamohoina.
Ya henuwa bena teina hedehedede maudoidi ta ku hebayao'uyoidi, na
bena Yaubada tausunumaena se kaipate na huya maudoina miyamiya
namwanamwadi udiyedi se miya. Lauhekata ta se namwa na udiyedi
tamowai maudoidi sagu se lobai.
9 Na haikawayagala yauyauledi yo kulutubu dededi** yo laugagayo haik-
awayagaladi ku kaihaleidi, matawuwuna nige kaniyodi yo nige gonowana
se saguida.
10 Ena tamowai hesau koigwaligwali ye ginauli, kabo ku hededе-
hekaiyawasi. Na ena nige ye kawakabi, kabo ku hedede'uyo unai. Na mulina
ne unai meta tamowai ne tabu ku modelau unai,
11 matawuwuna tamowai doha tenem hedehedede mamohoidi se lau-
gabaeidiko. Yababa se ginaulidi udiyedi se bom se hegilu'uyoidi.

Hededehasahasa yo Lautoki

12 Atemasi o Tikikasi bena kabo ya hetamali ye laowa kalimwai. Huyana
ye lagewa meta mwamwayau ku laoma kaliguyena Nikopolisi unai,
matawuwuna yogu hineli ya ginauliyako kabo temenai gwagwama huyana
ya miyahekila.
13 Sinasi, iya laugagayo tauhekasadi, maiyana Apolosa yodi kadau ne unai,
na ena se henuwasagu meta bena kwa saguidi.
14 Yoda tamowai Kiliti unai tabu se miyamiyagaibu, na bena ku hekatadi
na kabikabi namwanamwadi udiyedi se miya, na ena tamowai hekadiyo kai
yo gogo udiyedi se deha, meta bena se saguidi.
15 Maidagu taumiya maudoidi yodi lautoki se hetamalidiwa. Yogu lautoki
ku mosei kaiteyadi tausunuma se gadosisiyeida udiyedi.
Na Yaubada yona kabinamwa maudoimiu kalimiuyena!
[Yauwedo yo kaiyoni.]

** **3:9:** *Kulutubu dededi:* Tamowai se kaipatekalili bena taba kadi kulutubu ne udiyedi tamowai hesau se lobai meta iya Dius tamowaina, na debanaena kabo se hedede meta siya ekalesiya mamohoidi.

Pilemona
Paulo yona leta ye lau Pilemona unai
Buka ta hededehemasalahana

Pilemona meta ekalesiya yodi tauwoyawoya tamowaina hesau magai Kolose unai, yo iya yo Paulo se kawakehanamwanamwa. Iya gogo tamowaina, na yona numa lakilakina unai dubu tamowaidi se koikoigogo.

Pilemona meta yona heyayai tauhaidi hekadi, na luwadiyena hesau hesana ede Onesimo. Na Onesimo nuwana kana tanuwaga unai ginauli saha hesau ye kaiwahali ede ye wasabu ye lau Paulo unai, iya numatutugudu unai magai Epeso unai.** Paulo Yesu wasana ye hededehemasalaha Onesimo unai, ede ye nuwabui. Kabo Paulo ye hineli meta laulau dudulaina ede taba Onesimo ye uyo kana tanuwaga Pilemona unai.

Loma yodi laugagayo ye wane, ena heyayai tauhaina kana tanuwaga ye wasabugabaei na ena se lobai, meta kana tanuwaga yona dudulai gonowana kabo ye koihemwaloi. Unai Paulo leta ta ye kuli ye lau Pilemona unai na ye kaibwadai taba tabu Onesimo ye hekamkamna, na ye hai'uyoi na ye kabinamwanamwaei doha kana kaha hesau Keliso unai.

Leta ta taubaheina ye lau Pilemona, siya meta Tikikasi yo Onesimo (Kolose 4:7-9). Na leta huyakulina bolimaina nuwana 64 AD.

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki *1-3*
- Pilemona yona gadosisi tausunuma kalidiwai *4-7*
- Paulo yona kaibwada Onesimo debanaena *8-22*
- Hedehededе gehegehedi *23-25*

Lautoki

1 Yau Paulo, Yesu Keliso debanaena numatutugudu unai taumiya. Maidagu kada kaha Timoti leta ta ka kuli ye laowa kowa yoma hali taupaisowa Pilemona kalimwai. Kowa meta kama kaha ka gadosisiyeigo.

2 Yoma lautoki se lau loumai Apiya unai, yo Akipasi kalinawai, iya sunuma hesabana ye kaipatesaguigai doha tau'iyala hesau. Yoma lautoki hinage ye lau ekalesiya taulaolaomagogoi yom numa unai ne kalidiyena.

3 Taba Tamada Yaubada yo Guiyau Yesu Keliso yodi kabinamwa yo nuwadaumwali se lediwa kalimiuyena.

Pilemona yona gadosisi tausunuma kalidiwai

4 Kagu kaha Pilemona, huya maudoina yogu tapwalolo udiyedi ya nuwanuwatuigo, meta Yaubada ya laulautokiyei,

5 matawuwuna wasam ya lapulapui meta kowa Guiyau Yesu tausunumaena yo Yaubada yona tamowai maudoidi taugadosisiyeidi.

6 Tamowai ku saguidi yom sunuma debanaena. Ya tapwatapwalolo bena yom haisagusagu paisowana ne ye bayao ye lau, na unai bena ku nuwatulobai ginauli namwanamwadi sahasahadi Yaubada ye ledima Keliso debanaena bena ta ginaulidi.

7 Kagu kaha, yom gadosisi debanaena ya gwauyalakalili yo nuwagu ye bayao, matawuwuna ede Yaubada yona tamowai ku henuhenuwabayaodi.

Kaibwada Onesimo debanaena

** :: Magai Epeso unai: Tausonoga hekadi yodi nuwanuwatu ede, magai Loma o Sisaliya unai.

8-10 Unai kabo nuwatu hesau bena yom ya hedehedede. Ya kaibwadaigo
bena yom heyayai tauhaina Onesimo ku hai'uyoi. Iya doha natugu,
matawuwuna numatutuguduyena ya woyalaei Guiyau unai.** Keliso de-
banaena ya dudulai meta ya nuwabayao na ya hedede bena saha ku ginauli,
yau Paulo, ya tautaubadako yo Yesu Keliso debanaena numatutugudu unai
ya miyamiya. Na iyamo taba nige apostolo gigibwalina ya hepaisowa na
ya hededelaowa. Na yoda haigadogadosisi'uyoida wa debanaena ede ya
kaibwadaigo.
11 Onesimo meta yom heyayai tauhaina. Beyabeyana iya nige yom
ye paipaisowanamwanamwa, na teina huya ta unai iya *taupaisowa
namwanamwana* kowa yo yau kalidaena.**
12 Iya ya hetamali ye uyowa kalimyena, na iya yogu gadosisi tamowaina
ede.
13 Ya henuwa bena taba Onesimo sola maidagu ka miya, to kabo ye
lauhedamaigo na ye saguigau huyana Yesu wasana namwanamwana de-
banaena ya miyamiya numatutugudu ta unai.
14 Na nige gonowana saha hesau ya ginauligaibui kana siga ku talam-
baguna, matawuwuna nige ya henuwa bena ya lauheliligo na laulau
namwanamwadi ku ginaulidi, na bena yom gadosisi mamohoina unai ku
ginaulidi.
15 Nuwana huyakubwakubwa mo Onesimo ye miyasuwala na bena kabo
ye uyowa maidam kwa miya ye lau ee nige kana siga.
16 Iya yom heyayai tauhaina, na sunuma debanaena ye hemala kada
kaha. Iya ya gadosisiyei, na nuwana yom gadosisi iya unai kabo ye
lakikalili, matawuwuna iya yom hali tamowai yo hinage kam kaha Guiyau
debanaena.
17 Unai, ena ku nuwatui meta yau kam kaha, kabo Onesimo ku yogaisini
doha hinage yau ku yogaisinigau.
18 Ena laupwano saha hesau ye ginauli o ginauli hesau unai ye kaihaga-
haga kalimyena, polohena ne ku tole kaliguyena.
19 Yau Paulo, ya bom nimagu ta unai ya kulikulilaowa kalimyena:
Kabo ya hemaisago.
Na yom mauli unai ku kaihagahagakalili kaliguyena,** na iyamo taba nige
ya hetala.
20 Kagu kaha, Guiyau debanaena yogu kaibwada ta bena taba ku ginauli.
Unai kabo nuwagu ta ku hebayao Keliso unai.
21 Teina ta ya kulikuli na ya nuwatui meta yogu kaibwada ta kabo ku
ginauli, yo kabina ya kata meta yom laulau ne kabo se namwakalili na kabo
yogu kaibwada ta.

Hedehedede gehegehedi

22 Na ginauli kesega mo ede teina: Ya nuwatui meta Yaubada yomi
tapwalolo wa ye lapuidi ede kabo ya uyowa kalimiuyena. Unai bili hesau
ku kabinonohai yau hesabagu.
23 Epapalasi meta iya hinage maiyagu numatutugudu unai Yesu Keliso
debanaena. Yona lautoki ye hetamaliyawa kalimyena.

** **1:8-10:** *Ya woyalaei Guiyau unai*: Numatutugudu unai Paulo Yesu wasana ye hededehemasalaha Onesimo unai, ede ye nuwabui. Unai ye hemala doha Paulo natuna. ** **1:11:** *Taupaisowa namwanamwana kowa yo yau kalidaena:* Hesa Onesimo kaniyona ede *taupaisowa namwanamwana.*

** **1:19:** *Ku kaihagahagakalili kaliguyena*: Paulo Pilemona ye henuwabui ede mauli nige kana siga ye lobai, na hagahagana ede ye lakikalili.

24 Yo Maleko, Alisitakasi, Demasi yo Luka, siya meta yogu hali taupaisowa,
se lautokiyeigo.
25 Guiyau Yesu Keliso yona kabinamwa bena nuwamiuyena ye miya.

Hebelu
Kulikuli ye lau Hebelu tamowaidiyao udiyedi
Buka ta hededehemasalahana

Teina leta ta ye lau Yesu Keliso tausunumaena udiyedi, kaiteyadi siya Hebelu tamowaidi, o ta wane, kaiteyadi kadi mumuga ede Abelahama. Hinage ta hedede ede siya Dius tamowaidi.

Na leta ta tauhaina wa, siya nuwana Italiya unai taumiya. Teina tausonoga yodi kaimasi, matawuwuna Italiya unai taulaoma yodi lautoki ye kulilae leta ta tauhaina ne udiyedi (Hebelu 13:24).

Leta ta taukulina meta hesana nige ye kulihemasalaha, unai nige kabina ta kata iya kaiteya. Bagubagunana tausibasiba gwaudi yodi nuwatu bena Paulo leta ta taukulina ede, matawuwuna Timoti wasana ye hededegabaei (Hebelu 13:23). Iyamo mulinawai tausibasiba hekadiyo yodi nuwatu udoi. Na ye masalahakalili meta leta taukulina wa, iya Dius tamowaidiyao yodi taba'ohu kabikabidiyao kabidi ye katakalili (Hebelu 8:3-5, 9:1—10:18), unai iya nuwana Dius tamowaina hesau. Huyana leta ta ye kuli meta Yelusalema unai Numa Tabuna wa sola ma totolona. Loma yodi tau'iyala Numa Tabuna se heyababa bolimai 70 AD unai.

Leta ta kaniyona ede Dius tamowaidiyao Yesu tausunumaeina bena tabu se uyo'uyo yodi taba'ohu beyabeyana unai na laugagayo yo kabikabi Yaubada ye moseidi Mose unai na ye laoma Dius tamowaidiyao udiyedi meta tabu se miyawatani'uyoidi. Huyana leta ta se hai meta ekalesiya hekamkamna lakilakina se hekalo, ede hekadiyo se hetubu se nuwabasabasa na Yesu Keliso bena se kitagabaei (Hebelu 6:11-12, 12:1-3).

Leta ta taukulina Dius tamowaidi siya Yesu tausunumaeina wa ye henuwaisinidi meta Keliso iya ede Yaubada Natuna. Yesu ye saekalili, na kabo anelu, Mose yo peloweta hekadiyo (Hebelu 1:5—4:14). Yo iya yoda taukaitalasam saesaena, na yona kabihemauli hesabada wa ye saekalili na kabo Aloni yo taukaitalasam maudoidi yodi kabikabi wa (Hebelu 9:23—10:18). Yesu iya talam hauhauna tauhaiyamana. Na talam ne ye saekalili na kabo talam bagubagunana (Hebelu 4:14—5:10) yo iya yoda tauhedehedede Yaubada matanawai doha Dius yodi taukaitalasam saesaedi (Hebelu 7:1—8:13). Leta ta hinage ye hekatada meta sunuma iya ginauli saesaekalilina (Hebelu 11:1—12:29).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Keliso meta Yaubada yona tauhedehedede na iya ede Yaubada Natuna *1:1-3*
- Keliso ye saekalili na kabo anelu *1:4—2:18*
- Keliso ye saekalili na kabo Mose *3:1—4:13*
- Keliso ye saekalili na kabo Aloni yo taukaitalasam maudoidi *4:14—7:28*
- Keliso yona kaitalasam ye saekalili na kabo kaitalasam hekadiyo *8:1—10:39*
- Hededehebayao ye lau Keliso tausunumaena udiyedi *11:1—12:29*
- Hededehebayao gehegehena *13:1-25*

Yaubada Natuna Yesu iya ye saekalili

1 Huya bagubagunana unai Yaubada hedehededе ye moseidi peloweta udiyedi huya udoi'udoi udiyedi yo laulau udoi'udoi udiyedi, na kabo se hededegabaedi kada mumugao udiyedi.

2 Na teina huya mulimulitana ta unai Yaubada yona hedehededе ye mosei Natuna unai, na iya ye hededelaoma kalidawai. Natuna iya ede

Yaubada maiyana tanoubu maudoina ta se hetubu wa,** yo Yaubada iya ye
kaisunuwai kabo ginauli maudoidi ye mosehekawadi unai.
3 Natuna Tamana yona didiga yo hinage kana kao dudulaina ye
hemasalahadi kalidawai yo ginauli maudoidi ye hebayaodi yona hedehed-
ede gigibwalina unai, to bena se miyahai. Ba'aya kabahe'a'ana ye ginauli,
na mulinawai kabo ye tulidobi Wasawasa Saesaena nimatutunaena galewa
unai.

Yesu ye saekalili na kabo anelu

4 Teina unai ye masalaha meta Natuna ye saekalili na kabo anelu, yo hi-
nage gonogonowana doha iya hesana ye saekalili na kabo anelu hesadiyao.
5 Matawuwuna Yaubada nige ye hededelau anelu hesau unai ye wane,
"Kowa yau natugu,
mayadai ta unai ya hemala tamam." *(Same 2:7)*
o hinage,
"Yau kabo tamana na iya kabo natugu." *(2 Samuwela 7:14)*
6 Yo huyana Yaubada Natuna taubaguna** ye hetamaliyama tanoubu ta
unai, iya hedehededena ye hedehededei ye wane,
"Yaubada yona anelu maudoidi taba se kaihelahui." *(Dutelonomi 32:43)*
7 Yona anelu hedehedededi ye wane,
"Yona anelu ye ginaulidi *[yodi sagena]* doha yaumai,**
yo yona heyayai tauhaidi *[yodi gigibwali]* doha kaiwa pulupululuna."
(Same 104:4)
8 Na Yaubada ye hededelau Natuna unai ye wane,
"Yaubada, yom kabatuli kabo ye miya nige kana siga,
yo yom basileiya ne kabo laulaududulai unai ku tanuwagai.
9 Kowa laulau dudulaina ku henuwa na laulau yabayababadi ku subudi.
Unai Yaubada, iya yom Yaubada, ye heyausigo gwauyala yausina unai.
Teina unai ye kitahesaego kam kahao maudoidi luwadiwai." *(Same
45:6-7)*
10 Hinage *[ye hededelau Natuna unai ye wane]*,
"Guiyau, huya bagubagunana unai kowa tanoubu wuwuna ku tole
yo hinage galewa meta nimam ginaulina. *(Same 8:6, Sakaliya 12:1)*
11 Siya kabo se tauwadam, na kowa ku miyahai.
Kabo se beyabeya doha kaleko beyabeyana.
12 Kabo ku nokudi doha kaleko,
yo doha luwuluwu beyabeyana kabo ku haigabaedi na hauhaudi ku
toledi.
Na kam kao gonogonowana mo
yo yom bolimai taba nige kadi siga." *(Same 102:25-27)*
13 Yo Yaubada nige anelu hesau unai ye hededelau ye wane,
"Nimatutugu ta unai ku tuli,
kana siga kam waiunu ya toledi kaem kabatoledi." *(Same 110:1)*
14 Na anelu meta siya yaluyaluwa yo heyayai tauhaina mo, na Yaubada ye
hetahetamalidi bena mauli tauhaidi se saguidi.

** **1:2:** *Tanoubu maudoina ta se hetubu:* Yowane 1:1-3 unai Yowane ye hededehemasalaha idohagi Yaubada tanoubu ta ye hetubu. ** **1:6:** *Yaubada Natuna taubaguna:* Kalina Giliki unai taubaguna kaniyona ede, *ye saekalili,* o, *hekahekasisina.* Gonogonowana doha, Dius tamowaidiyao *taubaguna* se kita meta iya ye saekalili na kabo yona gologolowao. ** **1:7:** *Yaumai* yo ***yaluyaluwa*** lausoisoi 14 unai meta hedehedede kesega kalina Giliki unai. Unai lausoisoi ta hinage gonowana ta bui, *Anelu ye ginaulidi ede siya yaluyaluwa.*

2

Wasa namwanamwana ta bena ta lapunamwanamwaei

1 Unai teina wasa namwanamwana Yesu ye leyama ta, taba ye namwa mo
bena ta lapunamwanamwaei, madai ta sigisuwala.
2 Huya bagubagunana Yaubada yona laugagayo anelu se mosei Mose
unai Sinai koyana unai wa meta ma gigibwalina. Na ena tamowai hesau
laugagayo wa ye utusi yo nige ye kawakabiyei kabo hekamkamna dudulaina
ye lobai.
3 Unai, ena Yesu yona kabihemauli saesaena ta ta kitahegagili, taba nige
Yaubada yona hekamkamna lakilakina ta kaihalei! Teina kabihemauli ta
bagubaguna unai Guiyau ye hededegabaei na kaiteyadi se lapui meta se
hemamohoiyei kalidawai,
4 yo hinage Yaubada ye hemamohoiyei hekihekinoi yo laulau gigigigibwa-
lidi udoi'udoi udiyedi, yo kabahemamohoiyena hesau ede Yaluwa Tabuna
ye mosei tamowai udiyedi yona hineli unai.

Yesu ye hemala doha kita

5 Tanoubu hesau matada ne unai ta hetahetala ta Yaubada taba nige ye
mosei anelu se tanuwagai.
6 Buka Tabuna tehana hesau unai tamowai hesau ye hededelau Yaubada
unai ye wane,
“Tamowai nige ye sae, na iyamo ku nuwatui,
yo tamowai natuna ku kitahetete.
7 Huyakubwakubwa unai iya ku tole anelu gunidiwai,
na kabo hedebasae yo hekasisi unai ku hepasa.
8 Ginauli maudoidi ku moseidiko iya ye tanuwagaidi.” *(Same 8:4-6)*
Na teina hedehedede ta, “ginauli maudoidi”, kaniyona ede, “nige ginauli
hesau ye kabihebeku”. Na sola nige ta kita meta tamowai ginauli maudoidi
ye tanuwagaidi.
9 Na saha ta kita ede Yesu. Huyakubwakubwawai Yaubada iya ye toledo-
biyei anelu gunidiwai, na kabo hedebasae yo hekasisi udiyedi ye hepasa,
matawuwuna ede Yesu ye boita kita hesabada. Mamohoi, Yaubada yona
kabinamwa unai Yesu ye boita tanoubu maudoina hesabadi.
10 Ginauli maudoidi Yaubada ye hetubudi na yona kitahetete unai se miya
na ye henuwa taba natunao se bado ye haidi se laoma yona didiga ne
unai. Unai ye namwa mo taba Yaubada hesaguhai tauhetubuna wa ye laei
kamkamna ye hekalo na teina unai kabo kana kao saesaena ye hai.
11 Ede Yesu iya tamowai tautolehesuwaladi na siya Yaubada yona, yo
kaiteyadi ye tolehesuwaladi ne meta siya maidadi tamadi kesega. Temeta
unai Yesu nige ye mwadine bena ye kataidi kana kahao yo lounao.
12 Doha ye hededelau Yaubada unai ye wane,
“Kabo kam kao namwanamwana ya hededehemasalaha kagu kahao
udiyedi.
Yo yogu wana udiyedi kabo ya hedebasaego yom tamowai bodadi
luwadiwai.” *(Same 22:22)*
13 Iya hinage ye wane,
“Yogu sunuma kabo ya tole iya unai.” *(Aisaiya 8:17)*
Na nuwanuwatu gonogonowana ta unai ye wane,
“Yau ede teina, na Yaubada natunao ye ledima wa maiyaguwao.” *(Aisaiya
8:18)*
14 Yaubada natunao ne buluma yo kwasina unai ye ginaulidi, unai Yesu
hinage ye hemala buluma yo kwasina gonogonowana doha siya, meta

kabo gonowana yona boita unai boita tanuwagana, iya ede diyabolo, yona gigibwali ye koigwaligwali
15 na tamowai ye yailihaidi, siya yodi mauli maudoina unai yona heyayai tauhaidi, boita yodi matausiyeina debanaena.
16 Ye laoma nige bena anelu ye saguidi, na bena Abelahama kana isimulitao ye saguidi.
17 Teina debanaena ede Yesu ye hemala tamowai doha kita, bena iya taukaitalasam saesaena namwanamwana. Unai iya ye katekamkamnaeda yoda basabasa udiyedi, yo hinage Yaubada yona ye paisowanamwanamwa, na kaitalasam ye ginauli tamowai yodi yababa kabanuwatugabaedi.
18 Iya laukita ye hekalo na unai ye kamkamna, unai gonowana ye saguida huyana laukita ta hekalo.

3

Yesu ye saekalili na kabo Mose

1 Kagu kahao, Yaubada yona tamowai, galewa yogana taulapuina doha yau, ya henuwa bena nuwamiu se lau Yesu unai, iya ede ta hedehededei meta iya Yaubada yona hetahetamali tamowaina yo yoda taukaitalasam saesaena.
2 Iya nuwana ye tolekesegai taukaisunuwaina unai na yona paisowa ye ginauli gonogonowana doha Mose hinage yona paisowa ye ginaulikesegai Yaubada yona numa** unai.
3 Na Yesu hedebasae saesaena ye hai na kabo Mose, doha hinage numa namwanamwana tauginaulina hedebasae lakilakina ye hai na kabo numa ne.
4 Numa kesega kesega tauginaulidi udoi'udoi, na Yaubada ye bom ginauli maudoidi tauginaulidi.
5 Mose nuwana ye tolekesegai Yaubada yona numa paisowana unai, na iya meta heyayai tauhaina mo. Yona paisowa wa meta saha kabo Yaubada huya matadawai ye hemasalahadi ne tautaudi.
6 Na Keliso nuwana ye tolekesegai Yaubada unai, na iya Yaubada Natuna yo yona numa tanuwagana. Numa ne ede kita, ena ta tolokesegai na ma nuwabayaoda ta nayatautaubiga ye lau ee Yaubada yona hededehesunuma ye hemamohoiyeidi, siya ede yoda kabagwauyala.

Hedehededе bayabayaona ye lau taukawayagala udiyedi

7 Unai Yaluwa Tabuna yona hedehededе bena kwa lapui, doha ye wane,
“Teina mayadai ta unai, ena kalinana kwa lapui,
8 tabu nuwamiu kwa hekwailolodi iya unai,
doha Isalaela tamowaidiyao se tolodagedagelaei huyana Yaubada se laukita balabala unai.
9 Temenai kami mumugao yogu kabinamwa kalidiwai bolimai 40 luwadiwai se kitadi
na sola *[yodi laulau udiyedi]* se laulautonogigau.
10 Unai tenem isi ne ya koipiliyeidi
na ya wane, ‘Siya huya badobado nuwadi se toletolehesuwaladi kaliguwai.
Saha ya hedede bena se ginaulidi wa se kawayagalaei.’
11 Unai ede yogu kouyalayala unai ya hededekaigwala,

** **3:2:** *Numa* ne, iya ede Isalaela tamowaidi heyaheyasonidi, na Mose iya kadi boda hesau.

‘Taba nige se lusola yogu kabakaiyawasi magaina** unai.’ ” *(Same 95:7-11)*

12 Bena kwa kitanamwanamwa, kagu kahao. Kwa kitahetete'uyoigomiu tabu nuwamiu se yababa yo se labulabui, yo tabu Yaubada Maumaulina kwa nuwagabaei.

13 Komiu ma kami kahao bena kwa haihedehededehebayao'uyoigomiu mayadai kesega kesega udiyedi. Na teina mayadai kesega kesega Yaubada ye katai “teina mayadai ta”. Unai kabo taba nige yababa ye lupoigomiu na nuwamiu se kwailolo Yaubada unai.

14 Ena nuwada ta tolekesegai Yaubada unai ye lau ee yoda huya kana siga yo ta tolobayao yoda sunuma unai doha huya bagubagunana yoda nuwabui mayadaina wa, kabo ta hemala Keliso kana kahao yo lounao mamohoidiyao.

15 Na tabu teina hedehedede bayabayaona ta nuwamiu se luluhidi:
“Teina mayadai ta unai ena kalinana kwa lapui,
tabu nuwamiu kwa hekwailolodi iya unai
doha Isalaela tamowaidiyao huyana se tolodagedagelaei.” *(Same 95:7-8)*

16 Na tamowai Yaubada kalinana se lapui na iyamo se kawayagalaei wa, siya kaiteyadi? Siya ede Aikupito unai Mose ye woyahepesadi wa.

17 Na bolimai 40 luwadi wa unai Yaubada tamowai ye kouyalayalaedi wa, siya kaiteyadi? Tamowaidiyao ne meta se yababa na balabala unai se boita.

18 Yo siya kaiteyadi Yaubada ye hetahetaladi yo ye hededekaigwala meta taba nige yona kabakaiyawasi magaina unai se lusola? Siya ede taukawayagalaena wa.

19 Unai ta nuwatulobai meta siya taba nige se lagelau Yaubada yona kabakaiyawasi magaina wa unai, matawuwuna nige se kawamamohoi.

4

Yaubada natunao yodi kabakaiyawasi hededehesunumana

1 Yaubada yona kabakaiyawasi magaina lusolana hededehesunumana sola ye totolo, unai kita bena ta kitanamwanamwa, madai hesau luwadaena Yaubada ye kitalobai taba nige gonowana ye lusola.

2 Na wasa namwanamwana meta Yaubada kabakaiyawasi magaina ye kabinonohaiyako, kita hinage ta lapuiyako gonogonowana doha siya. Na wasa se lapui wa meta nige ye saguidi, matawuwuna saha Yaubada ye hedede kalidiwai wa nige se kawamamohoiyei.

3 Na kita taukawamamohoi gonowana ta lusola yona kabakaiyawasi magaina unai. Na *[kaiteyadi nige se kawamamohoi, kalidiwai]* Yaubada ye wane,
“Yogu kouyalayala unai ya hededekaigwala,
‘Taba nige se lusola yogu kabakaiyawasi magaina unai.’ ” *(Same 95:11)*
Iyamo Yaubada yona kabakaiyawasi magaina ye nonohaiyako huyana tanoubu yona huyahetubuna wa unai.

4 Doha kulikuli tabuna teha hesau unai mayadai hehaligigi-labuina (7) ne hedehededena ye hedede ye wane,
“Yaubada yona paisowa maudoidi udiyedi ye kaiyawasi mayadai hehaligigi-labuina (7) unai.” *(Genese 2:2)*

5 Na kulikuli hesauna wa unai ye wane,

** **3:11:** *Yogu kabakaiyawasi magaina:* Yaubada yona huyahedede wa unai, teina hedehededе ta kaniyona ede Kanana tanona. Hebelu 4:3 yo 4:6 udiyedi buka ta taukulina wa kabo kabakaiyawasi magaina ye heyaheyasoniyei galewa unai.

“Taba nige se lusola yogu kabakaiyawasi magaina unai.”
6 Tamowai bagubagunadi wasa se lapui wa nige se lusola yodi kawayagala debanawai, na kabakaiyawasi magaina wa sola ye totolo tamowai hekadi hesabadi bena se lusola.
7 Tenem unai Yaubada huya hesau ye tole kabakaiyawasi magaina lusolana hesabana na hesana ye katai ede, “Teina mayadai ta”, huyana yona hedehedede ye mosei Dawida unai. Na Dawida ye hedede ye wane, doha ya kuliyako wa:
“Teina mayadai ta unai, ena kalinana kwa lapui,
tabu nuwamiu kwa hekwailolodi iya unai.”
8 Ena taba Yosuwa Isalaela tamowaidi wa ye woyalaediko kabakaiyawasi magaina ne unai,** meta Yaubada huya mulinawai taba nige mayadai hesau ye kaisunuwai'uyoi.
9 Unai kaiyawasi mayadaina wa sola ye totolo Yaubada yona tamowai yodi.
10 Na ena tamowai hesau ye lagelau Yaubada yona kabakaiyawasi unai, meta kabo ye kaiyawasi yona paisowa maudoidi udiyedi, doha ede Yaubada yona paisowa maudoidi mulidiyena hinage ye kaiyawasi.
11 Unai bena ta kaipatebayao na ta lusola kabakaiyawasi magaina ne unai, na tabu Yaubada ta kawayagalaei doha Isalaela tamowaidiyao wa. Ena yoda laulau doha siya meta kabo ta beku na nige ta lusola.
12 Matawuwuna Yaubada yona hedehedede meta maumaulina yo gigigigibwalina yo ye matakalili na kabo kelepamatatehalabulabui. Nuwada ye bolilapaidi ye luwu ye lau yoda nuwanuwatu yo yoda hineli mamohoidiyao udiyedi ye lage na ye hinelidi yo ye kitasipwaidi.
13 Yaubada matanawai ginauli maudoidi nige hesau wadawadamna, na se masalahakalili matanawai. Laulau sahasahadi ta ginaulidi meta bena ta hededehemasalahadi iya kalinawai.

Yesu yoda taukaitalasam saesaena

14 Yoda sunuma hedehededehemasalahana ta unai bena ta tolobayao, matawuwuna yoda taukaitalasam saesaena ye saeko galewa. Iya ede Yesu, Yaubada Natuna.
15 Yoda taukaitalasam saesaena ta yoda basabasa maudoidi kabidi ye katakalili, matawuwuna laukita maudoidi ta hekalodi ta meta iya hinage ye hekalodi. Na iyamo nige ye ba'aya.
16 Unai bena ta laoma Yaubada yona telona ta hanahanawui ma nuwabayaoda, kabo yona katekamkamna yo kabinamwa ta lobaidi na yoda huyayababa unai kabo ye saguida.

5

1 *Dius tamowaidi yodi* taukaitalasam saesaena tamowai luwadiwai Yaubada ye hetolo na yona paisowa meta tamowai yodi tautolo Yaubada matanawai na kainauya yo kaitalasam ye mosei tamowai yodi yababa hesabadi. 2 Iya gonowana ye taubigakalili tausupusupu yo taugegegege tamowaidiyao kalidiwai, matawuwuna ede iya taubasabasa hesau.
3 Teina debanaena ede kaitalasam ye ginaulidi iya ye bom yona yababa hesabadi yo kabo hinage tamowai maudoidi yodi yababa hesabadi.
4 Nige tamowai hesau teina paisowa hekahekasisina ta yona nuwahineliwai ye hai, na Yaubada yona yoga mo unai, doha Aloni.

** **4:8:** Yosuwa iya Mose lauhedamaina na Isalaela bodadi ye woyahemwalaeidi Kanana tanona unai na ye hemala yodi tano. Yosuwa mulinawai kabo isi se bado na kabo Dawida ye tubu, na Dawida ye hededehemasalaha ede yodi huyakaiyawasi sola matadiyena.

5 Unai Keliso hinage nige ye bom ye hesae'uyoi na ye hemala taukaitalasam saesaena, na Yaubada iya ye toleisini na ye wane,
“Kowa yau natugu,
mayadai ta unai ya hemala tamam.” *(Same 2:7)*
6 Yo kulikuli tehana hesau unai ye wane,
“Kowa taukaitalasam tamowaina ye lau ee huya nige sigana doha
Melekisedeka.”** *(Same 110:4)*
7 Huyana Yesu tanoubu ta unai ye miyamiya meta tapwalolo yo kaibwada ye moseidi Yaubada unai ma kalina lakilakina yo ma matasuluna, na Yaubada gonowana boita unai ye hemauli. Na Yaubada Yesu kalinana ye lapui matawuwuna Yesu iya ye hekasisiyei yo yona gigibwali unai ye miya.
8 Iya Yaubada Natuna mamohoina, na iyamo kamkamna unai nuwamasalaha ye hai idohagi na ye kawakabi.
9 Na huyana nuwanuwatu maudoina ye haihegehe ede ye hemala iya taukawakabiyeina tamowaidi maudoidi yodi kabihemauli nige sigana yona kabalaoma.
10 Na Yaubada iya ye kaisunuwai taukaitalasam saesaena doha Melekisedeka.

Hedede bayabayaona ye lau Yaubada tautolehesuwalana udiyedi

11 Teina nuwanuwatu ta hedehedededi meta se bado taba ka hedededi, na hekatagomiu ye pilipilikalili, matawuwuna ede yomi lapulobai ne se pahili.
12 Kwa kawamamohoi huyalohaloha, unai komiu taba taulauhekata hekadiyo, na nige gonowamiu, na Yaubada yona hedehededе wa udiyedi taba kabahetubu lauhekatana unai ka hekata'uyoigomiu. Komiu sola doha wawayao gagilidi meta susu mo kwa numanuma, na nige gonowana kai kwaikwailolona kwa kai.
13 Ena hesau susu mo ye numanuma, iya sola wawaya gagilina, na laulaududulai lauhekatana sola nige kabina ye kata.
14 Na kai kwaikwailolona meta tamowai lakilakidi siya kadi. Yodi kaikaipate debanawai gonowana namwa yo yababa se kitahinelidi.

6

1 Unai bena yoda sunuma Keliso unai yona kabahetubu lauhekatadi bagubagunadi ta laugabaeidi, na ta dudu ta lau bena nuwamasalaha saesaena ta hai. Na tabu yoda sunuma kabahetubuna lauhekatadi ta lauhekata'uyoidi, siya ede: nuwabui laulau yabayababadi udiyedi yo yoda sunuma Yaubada unai,
2 babatiso yo kabibolubolu, tauboita yodi tolo'uyo yo hekasa mayadaina.
3 Yaubada yona yali unai ta sigilau nuwamasalaha saesaena ta hai.
4-6 Tamowai hekadiyo nige gonowana se nuwabui'uyo. Siya wasa namwanamwana se lapuiyako, galewa kainauyadi se miyalobaidiko, Yaluwa Tabuna unai yodi tupwa se haiyako, yo Yaubada yona hedehededе yona namwa yo basileiya ye laolaoma matadawai gigibwalina se nuwatulobaidiko. Na ena Yaubada se lausuwalaei meta nige gonowana se uyoma se nuwabui'uyo, matawuwuna yodi lausuwala ne unai siya Yaubada Natuna se hesahesataulo'uyoi na tamowai matadiwai iya se hemwadine'uyoi.
7 Bwatano namwanamwana unai meta ena nabu ye taludobi kewanawai kabo ye mumusi na koya kaidi kaniyodi ye toledi na koya tanuwagana unai namwa ye lobai. Tano ne Yaubada unai henamwa ye hai.

** **5:6:** *Melekisedeka* wasana ede Genese 14:18-20 unai ku hasili.

8 Na bwatano unai gwaligwali yo lagau mo se kini na nige yona namwa saha hesau, koya ne tanuwagana kabo tano ne ye hededeheyababa. Na gehena unai kabo ye gabu.
9 Kehamaiyao, ka hededebayaolaowa kalimiuwai doha teina, na iyamo kabina ka kata meta komiu laulau namwanamwadi kwa ginaginaulidi, siya ede Keliso yona kabihemauli unai se masamasalaha.
10 Yaubada yona hekasa se dudulai, unai yomi paisowabayao yo yomi gadosisi kalinawai taba nige ye nuwaluluhiyeidi. Yomi gadosisi ne kabakitalobaina ede Yaubada yona tamowai meta beyabeyana kwa saguidi yo iya ede sola kwa sagusaguidi.
11 Laulauna gonogonowana ka henuwagomiu bena komiu kesega kesega kwa miyamiyanamwanamwaei ye lau ee huya ta kana siga, to Yaubada yona hededehesunuma kwa nayatautaubigaidi ne taba se laoma se mamohoi.
12 Nige ka henuwagomiu bena kwa miyagaibu. Sunuma yo taubiga tamowaidi kabo saha Yaubada ye hededehesunumaedi wa se haidi. Unai ka henuwa bena yodi laulau kwa miyawatanidi.

Yaubada yona hededehesunuma taba nige ye bui

13 Huyana Yaubada yona hededehesunuma ye mosei Abelahama unai, meta ye bom hesanawai ye hededekaigwala, matawuwuna nige hesau ye saekalili doha iya. Na ye kaigwala
14 ye wane, “Mamohoi, yau kabo ya kainauyaigo na kam isimulita ya hebadodi.” *(Genese 22:17)*
15 Na Abelahama ye nayatautaubiga na mulinawai saha Yaubada ye hededehesunuma wa ye lobai.
16 Tamowai maudoidi meta tamowai saesaedi hesadiyao udiyedi se hededekaigwala. Na tamowai hesau taba saha ye hededeyako, meta hededekaigwala unai ye hemamohoiyei. Unai kabo haikawayagala maudoidi ye hekaiyawasidi.
17 Yaubada ye henuwa bena yona hededehesunuma tauhaidi kalidiwai ye hemasalaha meta taba nige yona hineli ye bui, unai kaigwalawai ye hemamohoiyei.
18 Teina ginauli labui ta, Yaubada yona hededehesunuma yo yona hededekaigwala, kabo nige gonowana ye buidi, matawuwuna nige gonowana ye kailupolupo. Kita taulaoma Yaubada unai sagu ta lobai, iya ede teina ginauli labui ta udiyedi ye henuwa bena ye hebayaoda na yona hededehesunuma udiyedi bena ta tolobayao.
19 Na yoda tolobayao Yaubada yona hededehesunuma udiyedi meta doha lowo, yaluwada taukabihekahinina bayabayaona. Yoda sunuma ta woyo ye kabigigili na ye lusolalau teha tabukalilina unai.**
20 Menai Yesu taukedabagunaeda debadawai ye lusolalaoko yo ye hemala yoda taukaitalasam saesaena ye lau ee nige sigana doha Melekisedeka.

7

Melekisedeka iya taukaitalasam namwanamwana na kabo Lewi tamowaidiyao

1 Teina Melekisedeka ta iya magai Salema yodi wasawasa yo Yaubada Saesaekalilina yona taukaitalasam tamowaina. Huyana Abelahama wasawasa

** **6:19:** *Woyo* yo *teha tabukalilina:* Teina ginauli ta meta Isalaela yodi Logulogu Tabuna wa unai (Hebelu 9:1-3). *Yoda sunuma ta woyo ye kabigigili na ye lusolalau teha tabukalilina unai:* Hedehededе ta meta Yaubada yona kabamiya galewa ne unai heyaheyasonina, na kaniyona ede yoda sunuma ye kabihekahinida Yaubada unai.

ye saepwaidi gehena** na yona uyoma magai unai, meta Melekisedeka iya
ye hailobai na hededehenamwa ye mosei Abelahama unai.
2 Na Abelahama iyala unai gogo ye hai'uyoidi wa maudoidi luwadi-
wai yona taiti ye hai na ye mosei Melekisedeka.** Hesa Melekisedeka
kaniyona ede *laulaududulai wasawasana*, yo hesa Salema kaniyona ede
nuwadaumwali, unai iya hinage “nuwadaumwali wasawasana”.
3 Iya nige tamana yo sinana yo kana mumugao yo yona huyatubu yo yona
mauli sigana wasadi, na iya meta taukaitalasam tamowaina ye lau huya nige
sigana, doha Yaubada Natuna.
4 Na tamada Abelahama iyala unai gogo ye haidi wa udiyedi yona taiti ye
mosei Melekisedeka, unai ta nuwatulobai meta tamowai ta ye saekalili.
5 Laugagayo ye hedede meta taukaitalasam siya ede Lewi kana isimulitao
hekadiyo, bena Isalaela tamowaidi maudoidi udiyedi taiti se tanoi. Ta-
mowaidi ta meta siya kadi kahao, na maudoidi Abelahama unai se tubuma.
6 Teina Melekisedeka ta, iya nige Lewi kana boga hesau, na iyamo taiti ye
hai, yo hinage Abelahama, iya hededehesunuma tauhaina wa, ye hededehenamwa.
7 Nige gonowana ta nuwapwanopwano, matawuwuna maudoida kabina
ta kata meta tamowai dobidobina hededehenamwa ye hai tamowai sae-
saena unai.
8 Taiti tautanotano ne, siya kabo se boita. Na taiti tauhaina hesau ede
Melekisedeka, na Yaubada ye hedehededе meta iya kabo ye miya ye lau nige
kana siga.
9 Unai gonowana kabo ta wane, Abelahama taiti yona tolena ta meta Lewi
hinage taiti ye tole,
10 matawuwuna ede huyana Melekisedeka Abelahama ye hailobai, meta
Lewi iya sola kana mumuga Abelahama tauna luwanawai.

Yesu taukaitalasam saesaena doha Melekisedeka

11 Taukaitalasam Lewi unai tautubuma wa yodi paisowa yona kabalaoma
ede Mose yona laugagayo. Na iyamo taukaitalasam ne nige gonowadi
tamowai yodi yababa udiyedi se tolehedudulaidi. Unai Yaubada taukaita-
lasam hesau ye hetamaliyama, iya ede doha Melekisedeka, na nige doha
Aloni.
12 Teina unai Yaubada taukaitalasam yona paipaisowa ye bui, ede lauga-
gayo hinage ye bui.
13 Teina hedehededе maudoidi ta tamowaina wa meta iya nige Lewi kana
isimulita hesau, na iya boda udoi. Na tenem boda ne unai meta nige
tamowai hesau kaitalasam paisowana ye ginauli.
14 Ye masalaha meta yoda Guiyau iya Yuda kana isimulita, na Mose nige
saha ye hedede bena taukaitalasam hesau Yuda kana boda unai kabo ye
tubuma.
15 Yo saha ka hedede ta ye masalahakalili, ena taukaitalasam hesau doha
Melekisedeka ye masalahama.
16 Nige kana mumuga laugagayona debanawai na ye hemala taukaita-
lasam, na yona mauli nige yona kabagehe yona gigibwali debanawai.
17 Matawuwuna Yaubada ye hededeyako ye wane,
“Kowa taukaitalasam miyamiyahaina
doha Melekisedeka.” *(Same 110:4)*

** **7:1:** *Abelahama wasawasa ye saepwaidi* wasana ku hasili Genese 14:1-16 unai. ** **7:2:** *Taiti ... ye mosei Melekisedeka* wasana ku hasili Genese 14:17-20unai.

18 Laugagayo yo kabikabidi bagubagunadi wa Yaubada ye tolehesuwaladi
matawuwuna ede se basabasa yo nige kaniyodi,
19 matawuwuna laugagayo ta nige gonowana tamowai se tolehedudulaidi.
Na Yaubada hededehesunuma namwanamwadi ye ledima, se saguida na
udiyedi kabo gonowana ta sigilau Yaubada unai.
20 Laugagayo yo kabikabi hauhauna ta Yaubada ye hetubu na hededekaig-
wala ye ginauli Yesu unai. Na nige hededekaigwala hesau ye ginauli
taukaitalasam tamowaidiyao bagubagunadi udiyedi.
21 Na huyana Yesu ye hemala taukaitalasam, Yaubada hededekaigwala ye
ginauli ye wane,
"Guiyau ye kaigwalako,
yo iya taba nige nuwana ye bui:
Kowa kabo taukaitalasam ye lau ee huya nige sigana" *(Same 110:4)*
22 Teina hededekaigwala ta debanawai Yesu ye hemala talam
namwanamwana tauhaiyamana yo tauhebayaona. Talam ne ye
namwakalili na kabo talam beyabeyana.
23 Taukaitalasam Lewi unai tautubuma wa meta se badokalili,
matawuwuna boita ye hekaiyawasidi, unai kadi paisowa nige se laei
sigana unai.
24 Iyamo Yesu ye miya ye lau nige sigana, unai iya ye hemala taukaita-
lasam miyatahitahina.
25 Unai iya gonowana tamowai ye hemaulidi, siya ede tamowaidiyao Yesu
debanawai se laoma Yaubada unai. Matawuwuna iya ye miya ye lau nige
kana siga na huya maudoina kabo yodi ye kaikaibwada.
26 Ye namwakalili to yoda taukaitalasam saesaena ede Yesu, matawuwuna
iya tabuna, nige kana gilu hesau, ye a'a, iya tamowai yodi yababa nige ye
patulau udiyedi, yo galewa ne unai ye saekalili.
27 Taukaitalasam saesaedi Lewi kana isimulitao, siya bena mayadai
badobado kaitalasam se ginaginaulidi, bagubaguna se bom yodi yababa
hesabadi na kabo tamowai maudoidi yodi yababa hesabadi. Na Yesu meta
udoi. Iya tamowai yodi yababa maudoidi debadiwai kaitalasam kesega mo
ye ginauli huyana ye mose'uyoi sataulo ne unai.
28 Tamowai se basabasakalili, na iyamo laugagayo debanawai se hemala
taukaitalasam saesaedi. Na laugagayo mulinawai hededekaigwala ye
laoma, na unai Yaubada Natuna ye kaisunuwai ye hemala taukaitalasam
saesaena. Yaubada iya ye tolehedudulaimamohoiyei ye lau ee nige kana
siga.

8

Yesu yoda taukaitalasam saesaena talam hauhauna wa unai

1 Kai saha ka hedehededei ta meta iya ede teina: Kita yoda taukaitalasam
saesaena ye tutuli Yaubada dididididigakalilina yona telona nimatutunawai
galewa ne unai,
2 yo kabataba'ohu unai ye paipaisowa. Kabataba'ohu ta Logulogu Tabuna
mamohoina Guiyau ye ginauli na nige tamowai se ginauli.
3 Laugagayo ye hedede meta bena taukaitalasam saesaedi maudoidi yodi
kainauya yo kaitalasam se moseidi. Gonogonowana doha hinage teina yoda
taukaitalasam saesaena ta bena kaitalasam hesau ye mosei Yaubada unai.
4 Ena taba iya tanoubu ta unai, taba nige ye hemala taukaitalasam,
matawuwuna tanoubu ta unai meta taukaitalasam tamowaidiyao nono-
hadi, siya ede kaitalasam se moseidi Yaubada unai, doha laugagayo ye
hededehemasalahayako wa.

5 Yo siya yodi kabakaihelahui, iya ede Logulogu Tabuna ne, meta galewa
ne unai Logulogu Tabuna mamohoina kabakitana yo tautauna. Unai ede
huyana Mose bena Logulogu Tabuna ta ye ginauli, Yaubada ye hededebayaolau unai ye wane, “Ku kitalau kabikabina tautauna maudoina kuduli
ne unai ya hekitago wa meta ku ginauliwatani.” *(Esodo 25:40)*
6 Na taukaitalasam saesaena paisowana Yesu ye hai wa ye namwakalili
na kabo Lewi tamowaidiyao yodi paisowa, gonogonowana doha talam iya
ye haiyama wa ye namwakalili na kabo talam bagubagunana wa. Na talam
hauhauna ta yona kabatolo ede hededehesunuma namwanamwadiyao.
Hededehesunuma ta se namwakalili na kabo hededehesunuma bagubagunadi wa.
7 Taba ena talam bagubagunana wa unai nige laupwano, meta Yaubada
taba nige talam helabuina ye leyama.
8 Na Yaubada Isalaela tamowaidi udiyedi laupwano ye lobai ede ye wane,
“Guiyau ye wane, Huyana ye laolaoma,
yau kabo talam hauhauna ya ginauli
Isalaela yo Yuda tamowaidiyao udiyedi.
9 Kadi mumugao nige yogu talam beyabeyana wa se sunumaei,
ede ya lausuwalaedi.
Unai talam hauhauna ta kabo nige doha siya udiyedi ya ginauli wa,
huyana nimadi udiyedi ya kabi na Aikupito unai ya woyahepesadi wa.
10 Na Guiyau ye wane, Teina talam ta kabo ya ginauli Isalaela tamowaidi
udiyedi,
tenem huyana ne mulinawai.
Yau yogu laugagayo kabo ya toledi kuludi ne udiyedi
yo ya kulidi nuwadi ne udiyedi.
Yau kabo yodi Yaubada,
yo siya yau yogu tamowai.
11 Huyana ne taba nige tamowai hesau helena taumiya ye hekata
yo taba nige ye hededelau kana kaha unai ye wane, ‘Guiyau taba kabina
ku kata,’
matawuwuna siya maudoidi gagilidi ye sae lakilakidi
kabo kabigu se kata.
12 Yau yodi laulau yabayababadi kabo ya hededegigilidi
yo yodi ba'aya taba nige ya nuwatu'uyoidi.” *(Yelemaiya 31:31-34)*
13 Na teina talam ta Yaubada ye katai talam hauhauna, unai talam bagubagunana wa ye beyabeyako. Na saha ye beyabeyako yo nige yona gigibwali
meta kabo ye tauwadam.

9

Yaubada kaihelahuina Logulogu Tabuna unai

1 Talam bagubagunana wa meta yona kaihelahui laugagayodi yo kabikabidi, yo hinage tanoubu ta unai kabataba'ohu se ginauli.
2-3 Kabataba'ohu ta meta Logulogu Tabuna kaleko unai se ginauli, na
kalona ne unai meta kaleko unai se woyo'utusi na ye hemala dahala labui.
Na dahala bagubagunana wa unai meta lampa haligigi-labui (7) yodi kabatolo ye totolo, yo hinage pwalawa tabudi ma hatahatana menai.** Teina
dahala ta hesana ede teha tabuna. Na woyo kalekona dagelanawai meta
dahala hesau hesana ede teha tabukalikalilina.**

** **9:2-3:** Dahala bagubagunana gogona hedehedededi ku hasilidi Lewitikasi 24:5-9, Maleko 2:26, yo Esodo 25:23-30udiyedi. ** **9:2-3:** *Teha tabukalikalilina* hesana ta se tole matawuwuna iya ede Yaubada yona kabamiya tanoubu ta unai.

4 Dahala ta unai kabakaitalasam hatahatana gole unai se ginauli, meta inisenisi kabagabuna. Yo talam keisina** gole unai se suma wa hinage temenai. Teina keisi ta kalonawai meta mana kaba'usaidi gole unai se ginauli wa, yo Aloni yona tuke ye bwagu wa**, yo laugagayo saudoudoi (10) wekudi tabatabadiyao labui** wa.

5 Keisi wa kewanawai selubim didididigadi labui se tutuli. Pepedi se kaladi na ba'aya kabahededegigilina tehana wa se helogulogu. Na ginauli maudoidi ta hedehedededi se badokalili, na nige gonowana ta hetalahegehedi.

6 Huyana ginauli maudoidi se tolehekasanonohaidi doha teina, kabo taukaitalasam se mwalamwalae dahala bagubagunana unai, mayadai badobado temenai yodi kaihelahui kabikabidi se ginaginaulidi.

7 Na taukaitalasam saesaena ye bom mo kabo bolimai kesega kesega luwadiwai mayadai kesega mo unai ye mwalaesae teha tabukalikalilina unai, na yona mwalaesae ne unai meta bena kwasina ye bahei. Teina kwasina ta meta iya yo tamowai maudoidi yodi yababa nige se nuwatulobaidi wa hesabadi na menai Yaubada matanawai ye lausibusibuyei.

8 Taukaitalasam saesaena ye bom mo gonowana ye mwalaesae dahala tabukalikalilina unai. Teina unai Yaluwa Tabuna ye hemasalaha kalidawai meta huyana Logulogu Tabuna bagubagunana sola ye totolo meta kabalusae teha tabukalikalilina kedana nige sola ye tasoke.

9 Teina talam bagubagunana kabikabidiyao ta meta teina huya ta kita yoda kabakita. Ye hekitada meta tautaba'ohu yodi kainauya yo kaitalasam se mosemoseidi Yaubada unai wa, meta taba nige gonowana nuwadiyao se he'a'adi.

10 Matawuwuna teina kainauya yo kaitalasam ta meta siya ede kai, numanuma, taudi yo gogo deulihe'a'adi kabikabidi mo. Tamowai teina kabikabi ta se ginaulidi meta dagelagaibudi mo se he'a'adi, *[na nuwadiyao meta nige se buidi.]* Na Yaubada yona nuwatu meta bena tamowai tenem kabikabi ne se ginaginaulidi ye lau ee kabikabi hauhauna ta ye lage.

Keliso kwasinana hedehededena

11 Na Keliso ye laoma ye hemala ginauli namwanamwadi se laomako wa yodi taukaitalasam saesaena, na Logulogu Tabuna unai ye lusola. Teina Logulogu Tabuna ta ye saekalili yo ye namwakalili na kabo tanoubu unai ta. Nige tamowai nimadiwai se ginauli, yo iya meta nige doha tanoubu ta ginaulina hesau.

12 Yesu yona lusola wa unai meta nige gouti o bulumakau natuna hakiyana kwasinana ye hepaisowa, na ye bom kwasinana mo ye bahei na ma kesega mo ye lusola teha tabukalikalilina wa unai, na unai yoda kabihemauli miyatahitahina ye ginauli.

13 Kabikabi bagubagunana unai, ena Yaubada matanawai tamowai nige se a'a,** meta kabo taukaitalasam ne gouti o bulumakau hakiyadi kwasinadi unai se lausibusibuyei, o bulumakau baisinana saehauna kahusana se hesulusae kewadiwai. Unai kabo se he'a'a'uyoidi. Iyamo teina ta meta dagelagaibudi mo se a'a.

** **9:4:** *Talam keisina:* Kalina Dimdim unai se hedehededede *ark of the covenant*. Teina hedehededede ta *ark* kaniyona ede *keisi.* ** **9:4:** *Aloni yona tuke ye bwagu wa* wasana meta Numela 17unai ku hasili. ** **9:4:** *Laugagayo saudoudoi ... wekudi tabatabadiyao labui* wasadi meta Esodo 34:1unai.

** **9:13:** *Yaubada matanawai tamowai nige se a'a* kaniyona ede tamowai wa nige gonowana se mwalae Logulogu Tabuna bakubakuna unai se kaitalasam yo se tapwalolo, matawuwuna yababa saha hesau se ginauli o laugagayo hesau se utusi.

14 Na Yaluwa Tabuna Miyamiyahaina Yesu ye hebayao na ye bom ye
mose'uyoi Yaubada unai. Na iya meta nige yababana hesau. Unai ede Keliso
kwasinana ye gigibwalikalili na kabo suisui kwasinadi. Kabahemwaloida
laulaudiyao udoi'udoi udiyedi Keliso kwasinana nuwadao ye he'a'adi, to
bena Yaubada Maumaulina ta kaihelahui.
15 Keliso yona kaitalasam debanawai ede iya talam namwanamwakalilina
tauhetubuna. Talam bagubagunana wa unai na tamowai saha se ginaulip-
wanolidi wa ba'ayadi maudoidi hesabadi ye boita na unai ye hemaisahaidi
yo yailihai ye moseidi. Unai talam hauhauna ta meta kaiteyadi Yaubada
ye yoganeidi wa bena yona hededehesunuma gogodi miyamiyahaidiyao se
haidi.
16 Na huyana tamowai hesau yona gogo hekasana pepwana ye kulikauli
na ye boitagabaei, meta nige gonowana tamowai hesau ye kabilau gogo
ne udiyedi kana siga se hemamohoiyei meta pepwa ne taukulina ede ye
boitako.
17 Ena taukulina ta ma miyana meta nige gonowana tamowai hesau gogo
hekasana pepwana ta ye hepaisowa na unai ginauli saha ye hededehe-
sunuma wa ye hai. Teina pepwa ta nige gonowana ye paisowa kana siga ee
taukulina ta ye boita.
18 Doha hinage talam bagubagunana wa nige yona gigibwali ye lau ee
kwasina unai se hemamohoiyei.
19 Mose Yaubada yona laugagayo maudoidi ye hededegabaedi tamowai
udiyedi, na muliyena bulumakau natudiyao yo gouti kwasinadi yo waila
ye haidi na mamoe wiyana pulupululuna yo hisopa lagadi ye hepaisowadi
na Yaubada yona laugagayo bukana yo tamowai maudoidi udiyedi ye lausi-
busibuidi
20 na ye wane, “Teina kwasina ta meta Yaubada yona talam kalimiuwai wa
kabahemamohoiyena.” *(Esodo 24:7-8)*
21 Laulau kesekesegana unai kwasina ye lausibusibuyei Logulogu Tabuna
unai yo kabakaihelahui gogodi maudoidi udiyedi.
22 Mamohoi, laugagayo ye hedede meta ginauli se bado bena kwasina unai
se he'a'adi. Taba bena kwasina nige ye bwalili, nige yababa kabahededegig-
ilina hesau.
23 Teina ginauli ta meta siya ede galewa gogodiyao tautaudi, yo
kabahe'a'adi meta suisui kwasinadi. Na galewa ginaulidi kabahe'a'adi
meta ye saekalili na kabo suisui kwasinadi,
24 matawuwuna Keliso nige ye lusae Logulogu Tabuna tamowai nimadi-
wai se ginauli wa unai. Na ye lusae galewa ne unai Logulogu Tabuna
mamohoina ne unai. Temenai ye masalahalau Yaubada matanawai kita
hesabada.
25 Hinage ye lusae galewa ne unai nige bena huya badobado ye bom ye
kaikaitalasamyei'uyoi, doha taukaitalasam saesaena bolimai kesega kesega
ye lusae teha tabukalikalilina unai ye kaikaitalasam, na kwasina ye bahei
wa meta nige iya ye bom kwasinana.
26 Ena taba Keliso yona kaitalasam ne ye ginaginauli'uyoi, meta huyana
Yaubada tanoubu yona hetubuna wa unai ye laoma ee teina kabo ye
kamkamna ma gwauna. Na huya gehena ta unai ye laoma ma kesega mo
ye kaitalasam'uyoi bena ba'aya ye tolehesuwaladi.
27 Doha ede tamowai ye boita ma kesega mo na mulinawai kabo ye
masalaha hekasa mayadaina unai,
28 hinage Keliso ye boita ma kesega mo na kaitalasam ye ginauli tamowai
gwaudi yodi yababa kabalaehesuwaladi. Na kabo ye uyoma nige bena
tauba'aya hesabadi, na tenem huyana ne unai kabo mauli nige kana siga ye
moseidi iya taunayanayaina tamowaidiyao ne udiyedi.

10

Keliso ma kesega mo ye kaitalasam

1 Laugagayo Mose unai se laoma wa meta ginauli namwanamwadi se
laolaoma ne tautaudi mo, nige mamohoidiyao. Unai ede kaitalasam kesekesegadi tamowai se ginaginauli'uyoidi bolimai badobado, na udiyedi taba
nige gonowana taukaihelahui ne se hedudulaidi.
2 Ena taba laugagayo wa tamowai se hedudulaidi kabo gonowana kaitalasam wa se kaiyawasi. Matawuwuna ena taba kaitalasam kesega mo
unai taukaihelahui wa se a'ako, kabo nige gonowana yodi yababa se
nuwatu'uyoidi.
3 Na tenem kaitalasamdi ne meta ba'aya kabahenuhenuwaisinidi bolimai
badobado,
4 matawuwuna bulumakau yo gouti hakiyadi kwasinadi nige gonowana
ba'aya se haigabae.
5 Tenem unai, huyana Keliso ye dobima tanoubu ta unai meta ye wane,
“Kaitalasam yo kainauya nige ku henuwadi,
na yau taugu ta ku kabinonohai yogu.
6 Kaitalasam gabugabudi yo ba'aya kabahededegigilina kainauyadi
nuwam nige se henamwa.
7 Na kabo ya wane, ‘Yaubada, yau ede te, doha buka unai se kuliyako,
ya laoma kowa yom nuwatu bena ya ginauli.’ ” *(Same 40:6-8)*
8 Bagubaguna Keliso ye hedede ye wane, “Kaitalasam yo kainauya, siya
ede kaitalasam gabugabudi yo kaitalasam ba'aya hesabadi, meta nige ku
henuwadi yo nige nuwam se henamwadi.” Iyamo laugagayo ye hedede bena
se ginaulidi
9 Na ye hedede'uyo ye wane, “Yau ede te, ya laoma kowa yom nuwatu
bena ya ginauli.” Teina hedehedede ta udiyedi talam bagubagunana wa ye
tolehesuwala na helabuina ye haiyama.
10 Na Yaubada yona nuwatu unai ye haida yona tamowai, Yesu Keliso tauna
kaitalasamna kesega wa debanawai.
11 Talam bagubagunana wa unai mayadai kesega kesega taukaitalasam
maudoidi yodi paisowa se ginaginaulidi. Kaitalasam kesekesegadi se moseidi Yaubada unai na nige gonowana udiyedi ba'aya se haigabaeidi.
12 Na teina taukaitalasam saesaena ta ba'aya kaitalasamna ma kesega mo
ye ginauli, na mulina ne unai ye sae Yaubada nimatutuna unai ye tuli.
13 Temenai ye nayanaya ye lau ee kana siga kana waiunu Yaubada ye toledi
kaena kabatoledi.
14 Matawuwuna tenem kaitalasam kesega ne unai kaiteyadi ye tolehesuwaladi siya Yaubada yona tamowai ne meta ye tolehedudulaimamohoiyeidi ye lau nige kana siga.
15 Yaluwa Tabuna teina ta hinage ye hemasalahayako kalidawai. Doha
bagubagunawai ye wane,
16 “Guiyau ye hedede ye wane, ‘Teina talam ta kabo ya ginauli Isalaela
tamowaidi udiyedi,
tenem huya ne mulinawai.
Yau yogu laugagayo kabo ya toledi kuludi ne udiyedi
yo ya kulidi nuwadi ne udiyedi.’ ” *(Yelemaiya 31:33)*
17 Na kabo ye hedede'uyo ye wane,
“Yodi ba'aya yo laulau yabayababadi meta
yau taba nige ya nuwatu'uyoidi.” *(Yelemaiya 31:34)*
18 Na huyana Yaubada ba'aya ye hededegigilidi meta tamowai nige
gonowana kaitalasam hekadi se ginauli'uyoidi.

Sunuma hededehebayaona

19 Kehaguwao, Yesu kwasinana debanawai ta nuwabayao na ta lusae
galewa teha tabukalikalilina ne unai.
20 Yesu teina keda hauhauna ta ye sokeyako kita hesabada yo gonowana
unai kabo mauli ye leyama kalidawai. Woyo taigalina ne iya ede Yesu tauna,
unai kabo gonowana ta lau Yaubada unai.
21 Yo hinage yoda taukaitalasam saesaena iya Yaubada yona tamowai
taukitahetetedi.
22 Tenem nuwatu maudoidi ta debadiyena taba kwa laoma ta sigi ta lau
Yaubada unai ma nuwamamohoida yo ma sunumada. Matawuwuna yoda
nuwatu yabayababadi Keliso kwasinana unai ye lausibusibuyeidiko na ye
he'a'ada, yo tauda waila a'ana unai ye deulidiko.
23 Taba ta tolobayao na Yaubada yona hededehesunuma ta hededehe-
masalahadi tamowai udiyedi ta, bena ta kabihekahinidi, matawuwuna
Yaubada saha ye hededehesunuma kalidawai wa kabo ye hemamohoiyei.
24 Na bena ta nuwanuwatu kabo idohagi na ta haihebahebayao'uyoida
gadosisi yo laulau namwanamwadi udiyedi.
25 Tabu yoda tapwalolo koikoigogodi ta miyasuwalaedi doha tamowai
hekadi yodi miyamiya ne. Bena yoda sunuma unai ta haihebahe-
bayao'uyoida, matawuwuna kabina ta kata meta yoda Guiyau yona uyoma
mayadaina ye hanahanauma.
26 Ena kita Yaubada yona hedehedede mamohoina ne kabina ta kata na
sola ba'aya unai ta miyamiya, meta nige kaitalasam hesau'uyo kabo ba'aya
ne ye haigabaeidi,
27 na ma matamatausida hekasa mayadaina yo Yaubada kana waiunu
kabaheyababadi kaiwana kalakalasina ta nayanayaidi.
28 Ena tamowai hesau Mose yona laugagayo ye laukwatakwataei na
tamowai labui o haiyona se kita yo se hemamohoiyei, kabo se unuhemwaloi,
nige gonowana se katekamkamnaei.**
29 Yomi nuwatu idohagi? Ena tamowai hesau Yaubada Natuna nige
ye hekasisiyei yo talam kwasinana wa ye hai doha ginauligaibu, yo nige
ye mode meta teina kwasina ta gonowana yona yababa ye deuligabaedi
Yaubada matanawai, yo Yaluwa iya ginauli namwanamwadi ye kain-
auyaida ye hededeheyababa meta kabo kamkamna sahasahana ye hai?
30 Tauhedehededena kabina ta katako, ye hedede ye wane, “Yau kabo ya
haigum, yo hekamkamna meta yau ya ginauli,” *(Dutelonomi
32:35)* yo ye hedede'uyo ye wane, “Guiyau kabo yona tamowai ye hekasadi.”
(Dutelonomi 32:36, Same 135:14)
31 Unai ginauli nuwamatamatausikalilina ede hekamkamna Yaubada
Maumaulina nimana unai kabo tamowai se hai ne.
32 Na huya bagubagunana unai Keliso wasana kwa hai wa kwa
nuwanuwatui. Tenem huyana ne unai kamkamna lakilakina kwa hekalo,
na iyamo yomi sunuma unai kwa tolobayao.
33 Huya hekadiyo komiu Yesu tausunumaena se haigomiu na boda matadi-
wai se hededeheyababagomiu yo se hekamkamnagomiu, yo huya hekadiyo
kamkamna kesekesegadi tauhaidi wa kwa saguidi.
34 Kami kahao numatutugudu unai se toledi wa kwa katekamkamnaedi,
yo huyana yomi gogo se haidi wa meta kwa gwauyala, matawuwuna kabina
kwa kata meta yomi gogo namwanamwadi yo miyamiyahaidi, siya ede
galewa ne unai.

** **10:28:** Laugagayo ne Dutelonomi 17:6unai ku hasili.

35 Unai tabu yomi sunuma kwa gabaegaibui. Kainauyana lakilakina kabo
Yaubada unai kwa hai.
36 Yomi sunuma unai taba kwa tolobayao, yo huyana Yaubada yona
nuwatu kwa ginaulihegehedi sigana unai, saha ye hededehesunuma wa
kabo kwa hai.
37 Na huyakubwakubwa mo
“kabo taulaoma ne ye lagema na taba nige ye pahili.
38 Na yogu tamowai dudulaina sunuma debanaena kabo ye miya.
Na ena ye mulisigisigi
yau taba nige nuwagu ye namwa kalinawai.” *(Habakuku 2:3,4)*
39 Na kita meta nige taumulisigisigi tamowaidiyao. Ena tamowai hesau
ye mulisigisigi, Yaubada kabo ye heyababa. Na kita meta tausunuma
tamowaidiyao, mauli nige kana siga tauhaidi.

11

Tausunuma tamowaidiyao wasadi

1 Yoda sunuma kaniyona ede ta kawamamohoi yo nige nuwadao se
labulabui meta Yaubada yona hededehesunuma ta nayanayaidi ne kabo se
tubu, yo ginauli saha sola nige ta kitadi kabo se masalaha.
2 Kada mumugao yodi sunuma kana kao ede doha teina, unai Yaubada ye
hededetausaedi.
3 Sunuma debanawai ta nuwatulobai meta *Yaubada ginauli maudoidi ye
hetubudi* yona hedehedede unai. Na saha ta kita ne meta ginauli nige
masamasalahadi udiyedi ye masalaha, Yaubada yona hedehedede unai.
4 Sunuma debanawai *Abela* kaitalasam namwanamwana ye mosei
Yaubada unai, na kabo Kaina yona kaitalasam. Na Yaubada Abela yona
kainauya ye kitahenamwa na yona sunuma debanawai ye hededetausae
meta iya tamowai dudulaina. Abela ye boitako, na iyamo yona sunuma
wasana sola iya ede ta lapulapui.
5 Sunuma debanawai Yaubada *Enoka* ye hai ye saei galewa, ede iya nige
boita ye lobai. Makesega ye tauwadam, matawuwuna Yaubada iya ye
haiyako. Na huyana sola nige ye sae galewa, Yaubada iya ye hededetausae
meta iya nuwana ye henamwa.
6 Na ena nige yoda sunuma, meta nige gonowana Yaubada nuwana
ta henamwa. Matawuwuna nige gonowana tamowai hesau ye laoma
Yaubada unai kana siga ye kawamamohoi meta Yaubada iya maumaulina
yo miyamiyahaina, yo hinage bena ye kawamamohoi meta Yaubada iya
tauwaseneina ye kainauyaidi.
7 Sunuma debanawai ginauli sahasahadi sola nige se masalaha wa
Yaubada ye hededehemasalahanonohaidi *Nowa* unai, na Nowa Yaubada
ye hekasisiyei yo yona sunuma debanawai ake** ye ginauli bena yona
numa tamowaidi ye hemaulidi. Saha ye ginauli ta unai Nowa tanoubu
tamowaidiyao kadi gilu ye hemasalaha, na ye hemala laulaududulai ta-
mowaina Yaubada matanawai.
8 Sunuma debanawai *Abelahama* Yaubada ye kawakabiyei, huyana ye
yoganei bena ye lau tano hesau unai. Tano ne Yaubada ye hededehesunuma
bena huya mulinawai kabo ye hemala yona tano mamohoina. Yaubada ye
kawakabiyei na ye lau, na nige kabina ye kata haedi ye laulau.

** **11:7:** Teina hedehedede ta *ake* nige kalina Saliba, na kalina Hebelu unai ta hai. Na kaniyona ede *keisi.* Nowa waga ye kabi wa hinage ta hedede *ake,* iya meta keisi lakilakikalilina. Nowa wasana ede Genese 6:5 unai ye hetubu. Keisi hesau wasana ta hasili Hebelu 9:4 unai, iya ede talam keisina.

9 Yona sunuma debanawai hededehesunuma tanona unai ye miya doha
laolaoma. Yo tenti unai ye miyamiya doha hinage natuna Isako yo wahana
Yakobo, na siya meta hededehesunuma kesekesegana tauhaina.
10 Abelahama teina laulau ta ye ginaulidi matawuwuna magai miyamiya-
haina ye nayawatani. Magai wa taunuwatuhekasana yo tauginaulina ede
Yaubada.**
11 Huyana *Abelahama* ye tautaubadakaliliko yo mwanena Sala ye ko-
bosi, meta Abelahama yona sunuma debanawai Yaubada ye hebayao na
ye hemala tama, matawuwuna ye kawamamohoi meta saha Yaubada ye
hededehesunumayako wa kabo ye ginauli.
12 Unai tamowai tautaubadakalilina ta kana isimulitao meta se badokalili
doha galewa kipwaladi yo salagomgom nagalidi. Nige gonowana ta hasilidi.
13 Teina tamowai ta ma sunusunumadi na se boita. Na saha Yaubada
ye hededehesunumadi wa sola nige se haidi. Na kedalohalohawai mo se
kitakitalaedi yo se gwauyalaedi. Yo se hededehemasalaha'uyoidi meta siya
laolaoma yo yodi magai mamohoina nige tanoubu ta unai.
14 Tamowai yodi hedehedede doha teina ye hemasalaha meta basileiya
hesau se wasewasenei bena kabo se hai yodi.
15 Ena taba tano se laugabaei wa se nuwanuwatui, meta kabo gonowana
se uyoko hesabana.
16 Iyamo se henuwa magai namwanamwana se nayanayai iya ede galewa
ne unai. Unai Yaubada nige ye mwadine bena iya se katai yodi Yaubada,
matawuwuna yodi magai lakilakina ye kabinonohaiyako.
17-18 Huyana Yaubada *Abelahama* ye laukita kabo Abelahama iya natuna
Isako ye kaitalasamyei, matawuwuna yona sunuma. Yaubada ye hed-
edehesunumayako meta Isako unai kabo kana isimulitao se masalaha, na
iyamo Abelahama Yaubada yona hededehesunuma tauhaina wa ye yali
bena natukesekesegana ye kaitalasamyei.
19 Abelahama ye nuwatui meta taba Isako ye boita, Yaubada gonowana
kabo ye hemauli'uyoi. Na saha ye tubu wa meta doha Abelahama natuna
Isako boita unai ye hai'uyoi.
20 Sunuma debanawai *Isako* iya natunao labui Yakobo yo Iso ye hed-
edehenamwadi yo ye hededehemasalaha ginauli sahasahadi kabo se tubu
kalidiwai.**
21 Sunuma debanawai *Yakobo*, huyana yona huyaboita ye hanahanauma,
meta Yosepa natunao labui ye hededehenamwadi yo yona tuke unai ye kabi
ye totolo na Yaubada ye kaihelahui.**
22 Sunuma debanawai *Yosepa* yona huyaboita ye hanahanauma ede ye
hededehemasalaha meta Yaubada kabo Isalaela tamowaidiyao Aikupito
unai ye woyahepesadi, yo saha ye henuwa bena siyadana ne unai se ginauli,
meta ye hededenonohai.
23 Huyana *Mose* se labasi, na sunuma debanawai *tamana yo sinana* iya
se tolewadam waikena haiyona, matawuwuna iya se kita meta kana kao ye
namwakalili, na Palao yona laugagayo nige se matausiyei.
24 Sunuma debanawai huyana *Mose* ye tubusae meta nige ye henuwa bena
se hededе iya Palao natuna waihiu wa natuna,**

** **11:10:** Magai wa hededehemasalahana ku hasili Hemasalaha 21:10-14unai. ** **11:20:** Iso wasana ne ku hasili Genese 27:1-40udiyedi. ** **11:21:** *Ye totolo na Yaubada ye kaihelahui:* Tenem huyana ne unai tamowai se totolo na se tapwalolo. ** **11:24:** Mose wasana ne ku hasili Esodo 2:10unai.

25 na ye henuwa bena Yaubada yona tamowai maiyanao se kamkamna, na
nige bena huyakubwakubwa mo yababa gwauyalana ne unai ye gwauyala.
26 Ye nuwatui meta ye namwa mo taba ye kamkamna Keliso debanawai
na kabo Aikupito yona gogo wasawasadi gadosisidi ne, matawuwuna iya ye
kitakitalau yona kainauya ye laolaoma ne hesabana.
27 Sunuma debanawai Mose Aikupito ye laugabaei na wasawasa yona
kouyalayala nige ye matausiyei. Yona sunuma unai ye tolokesegai,
matawuwuna yona kamna ne unai doha Yaubada iya ede wadawadamna
ye kita.
28 Sunuma debanawai Mose ye hededelau Isalaela tamowaidi bena Tauk-
iuli kabikabina yo kwasina hesaudi kawakeda duudi udiyedi se ginaulidi,
unai taba nige taukaiunu aneluna Isalaela natudiyao tautaubaguna ye
unuidi.**
29 Sunuma debanawai *Isalaela tamowaidiyao* Gabwa Pulupululuna unai
se kawasi kana kao doha tano pitapitalina. Na huyana Aikupito ta-
mowaidiyao se kaipate bena se hemuliwatanidi ede siya maudoidi se yoli.
30 Sunuma debanawai *Isalaela tamowaidiyao* Yeliko ganana se tauhetakik-
ili mayadai haligigi-labui na kabo gana wa ye ulugwaligwali.
31 *Lahaba*, iya Yeliko waihiuna yo tauna ye lokulokunegabaei, meta
yona sunuma debanawai nige se koihemwaloi doha taukawayagala mau-
doidi wa, huyana Isalaela tamowaidiyao Yeliko magaina se heyababa,
matawuwuna Isalaela yodi taukaikewasipwa ye yogaisinidi ma nuwadau-
daumwalidi.**
32 Kabo saha hesau ya hedede'uyoi? Nige yogu mahana gonowana bena
kabo Gidiyoni, Balaki, Samasona, Yepeta, Dawida, Samuwela yo peloweta
maudoidi yodi sunuma wasadi ya hasilidi.
33 Teina tamowaidiyao ta yodi sunuma debadiwai basileiya hekadi se
saepwaidi, yo kabikabi dudulaidi se ginaulidi, yo Yaubada saha ye hedede-
hesunumadi wa se haidi. Siya hinage laiyoni kawadi se koiguduidi tabu se
kaitau,
34 yo kaiwa kalapulupululudi se hebosodi, yo iyala kelepana unai bena se
unuidi na se wasabugabaei. Yaubada yodi basabasa ye buidi na se bayao, na
iyala unai se bayaokalili na kadi waiunu se henakudi.
35 Sinesineo kehadiyao yodi tauboita, boita unai se hai'uyoidi.**
Tamowai hekadiyo meta se hekamkamnakaliliyeidi, na iyamo nige se
henuwayailihai, na se henuwa bena se boita matawuwuna kabina se kata
meta boita mulinawai kabo se tolo'uyo na mauli namwanamwana se hai.
36 Hekadi se talatalawasiyedi yo wipi udiyedi dageladi se sapikopadi, yo
hekadiyo nimadi yo kaedi se senidi yo numatutugudu udiyedi se toledi.
37 Hekadi se hekalawekudi, hekadi sowa udiyedi se boliduwaduwalidi,
hekadi kelepa udiyedi se unuhemwaloidi. Na teina tamowaidiyao ta meta
se dehakalili, ede mamoe yo gouti dahidi se likwadi na se sae yo se dobi, yo
tamowai siya se hekamkamnadi yo se kabihenayaidi.
38 Siya se namwakalili Yaubada matanawai, na tanoubu ta tamowaidiyao
siya nige se kitahenamwadi. Unai se sae yo se dobi balabalagaibu yo koya
tupidi udiyedi, na weku yo bwatano duhadi udiyedi se miyamiya.
39 Yaubada teina tamowai maudoidi ta yodi sunuma debanawai ye kita-
henamwadi, na iyamo saha ye hededehesunumadi wa sola nige se hai yodi
mauli huyadiwai.

** **11:28:** Taukiuli bagubagunana wasana ku hasili Esodo 12unai. ** **11:31:** Lahaba wasana ku hasili Yosuwa 2:1-21 yo 6:22-25udiyedi. ** **11:35:** *Sinesineo kehadiyao yodi tauboita, boita unai se hai'uyoidi:* Wasadi ku hasili 1 Kin 17:17-24 yo 2 Kin 4:25-37udiyedi.

40 Kaniyona ede ginauli namwanamwana hesau ye nuwatuhekasakauli
kita hesabada, na ye henuwa taba siya yo kita kabo ta haigogoi, iya ede ye
tolehedudulaimamohoiyeida.

12

Yaubada natunao ye guguyaidi

1 Teina bodalakilaki tamowaidi ta yodi sunuma wasadi udiyedi se hekitada idohagi bena ta miya sunuma unai. Unai kabakabihekahinida maudoidi yo ba'aya kabahekalabesibesida ta gabaedi, na ma nuwabayaoda ta heloikesegai yoda kailakwa ta unai.

2 Bena ta kitakitalau Yesu unai. Iya yoda sunuma yona kabalaoma yo yona kabagehe. Yona nuwayali unai sataulowai boita nuwamwadimwadinena ye hai, matawuwuna ye nuwatui gwauyalana kabo ye hai. Na teina huya ta Yaubada yona telona tehatutuna unai ye tutuli.

3 Yesu kwa nuwatui! Iya meta tamowai yabayababadiyao udiyedi yona hekamkamna ye haidi. Unai tabu kamnamiyao se yababa yo kwa nuwabasabasa yomi kamkamna ta udiyedi.

4 Huya maudoina ye laoma ee teina yomi kaipate ba'aya hewaiununa unai meta sola nige kwasinamiyao se hebwalilidi.

5 Nuwana Yaubada yona hededehebayao wa kwa nuwaluluhiyeidiko, doha ye kawanatuyeigomiu ye wane,
“Natugu, huyana Guiyau ye guguyaigo, tabu ku nuwatuhegagili,
yo huyana ye dilaigo, tabu nuwam ye basabasa,
6 matawuwuna Guiyau tamowai ye gadosisiyeidi ne kabo ye guguyaidi,
yo kaiteyadi ye kawanatuyedi kabo ye hekamkamnadi.” *(Hededesonosonoga 3:11-12)*

7 Pilipili udiyedi bena kwa hekalakasikasinigomiu, matawuwuna teina ta meta kami guguya Yaubada unai se laoma na yona kabikabigomiu meta doha komiu natunao mamohoidi. Tama namwanamwana meta natunao kabo ye guguyaidi.

8 Yaubada natunao maudoidi ye guguyaidi, na ena nige ye guguyaigomiu, meta komiu nige natunao mamohoidi, na tama hesau natunao.

9 Kita tamadao tanoubu ta unai se guguyaida na unai ta hekasisiyeidi. Yo gonogonowana doha Tamada galewa ne unai yona guguya taba ta haidi, kabo ta mauli.

10 Tamadao se bom yodi nuwatuwai guguya sahasahadi se kawanamwanamwaedi wa udiyedi se guguyaida huyakubwakubwa, na Yaubada ye guguyaida kita yoda namwa hesabana bena kabo yoda miyamiya maudoidi se namwa doha iya.

11 Guguya nige ta henuwadi, matawuwuna udiyedi kamkamna. Na muliwai guguya ta udiyedi taumiya kabo gonowana laulaududulai yo nuwadaumwali udiyedi se miya.

12 Unai nimamiu basabasadi yo kaemiu megwamegwadi kwa hebayaodi.

13 Na keda kwa ginaulihedudulaidi kaemiyao hesabadi. Unai kabo tamowai kaeyabayababadi unai se lau na taba nige se guli, na kabo namwanamwa se lobai.

Yaubada tautolodagedagelaina kadi guguya

14 Maudoimiu kwa kaipate bena nuwadaumwali unai kwa miya tamowai maudoidi maidamiyao, yo yomi mauli udiyedi bena kwa a'a.** Ena nige kwa a'a, meta taba nige Guiyau kwa kita.

** **12:14:** *Kwa a'a:* Hedehededе tabu hededehemasalahana ku hasili.

15 Kwa kitakitanamwanamwa to taba nige Yaubada yona kabinamwa kwa kabisapuli. Na kwa kitasipwa'uyoigomiu madai kwa hemala doha lamlam nisanisana na tamowai kwa woyasapulidi na ginauli yabayababadi se ginaulidi.
16 Kwa kitanamwanamwa tabu laulau bikibikidi kwa ginaginaulidi, yo tabu kwa hemala doha Iso. Iya Yaubada ye lausuwalaei huyana taubaguna yona dudulai maudoina ye mosegabaei louguguba kesega hesabana.**
17 Kabina ta kata meta mulinawai ye henuwa bena taubaguna hed-edehenamwana ye hai, na yona nuwatu wa meta tamana nige ye kawanamwanamwaei. Na Iso tamana ye kaibwadai yo ye dou, na nige gonowana saha hesau ye ginauli'uyoi.**
18 Komiu nige kwa laoma kuduli mamohoina unai doha Isalaela ta-mowaidiyao huyana Yaubada laugagayo ye moseidi. Kuduli wa unai kaiwa kalakalasina, masigili yo yaumai lakilakikalilidi.
19 Komiu nige bwagigi dagugulakilakina yo kalina lakilakina kwa lapuidi doha Isalaela tamowaidiyao. Saha se lapuidi wa ye nuwamatamatausi ede se kaibwada bena tabu Yaubada ye hedehedede'uyo kalidiwai.
20 Matawuwuna ede Yaubada yona hedehedede wa unai meta se matausikalili doha ye wane, “Tabu kwa laulau kuduli ne dedekanawai, yo ena suisui hesau ye lau kuduli ne unai meta hinage kwa lauwekui.” *(Esodo 19:12-13)*
21 Yo Mose saha ye kita wa hinage ye matausikalili ede ye wane, “Ya matausikalili yo ya tabutabubu.” *(Dutelonomi 9:19)*
22 Na komiu kwa laoma Saiyona Kudulina unai, iya ede Yelusalema galewa ne unai, Yaubada Maumaulina yona magai lakilakina. Yo kwa laoma anelu bodalakilaki nige gonowana ta hasilidi yodi gwauyala koigogona unai,
23 yo kwa laoma Yaubada natunao taubaguna siya hesadiyao ye kulidiko galewa ne unai yodi kaihelahui koigogona unai. Yo kwa laoma Yaubada unai, iya ede tamowai maudoidi tauhekasadi, yo hinage tamowai dudulaidi yaluwadi yodi teha unai, siya ede Yaubada ye tolehedudulaimamohoiyei-diko.
24 Yo kwa laoma Yesu iya talam hauhauna tauhaiyamana unai, yo hinage kwa laoma iya kwasinana ye didi hesabada wa unai. Na iya kwasinana meta namwanamwakalilina, na kabo Abela kwasinana.
25 Kwa kitanamwanamwa tabu Yaubada kwa kawayagalaei. Iya ede ye hededelaowa kalimiuwai. Sinai kudulina unai Yaubada ye hededelau Isalaela tamowaidiyao udiyedi, na huyadi ne unai yona hedehedede wa nige se kawakabiyei, ede ye hekamkamnakaliliyeidi. Na galewa ne unai ye hedededobima kalidawai. Na ena yona hedehedede nige ta kawak-abiyei, kabo ye hekamkamnakaliliyeda na kabo Isalaela tamowaidiyao kadi hekamkamna wa.
26 Huyana ye hededelau Isalaela tamowaidiyao udiyedi meta kalinana tanoubu ta ye hetabutabubu. Na huya ta yona hededehesunuma meta ye wane, “Kabo ma kesega'uyo tanoubu ta ya hetabutabubu, nige tanoubu ta ye bom na galewa kabo hinage.” *(Hagai 2:6)*
27 Teina hedehedede ta “ma kesega'uyo” ye hemasalaha'uyoi meta ginauli se tabutabubu, Yaubada kabo ye haigabaedi, siya ede tanoubu yo galewa ginaulidi yona hedehedede unai se tubu wa. Unai ginauli saha nige se tabutabubu kabo se miyahai.

** **12:16:** Iso wasana ne Genese 25:29-34unai ku hasili.
** **12:17:** Iso yona dou wasana ku hasili Genese 27:30-40unai.

28 Basileiya ta hai ta nige gonowana ye tabutabubu, unai ede bena ta
laoma Yaubada unai ma lautokida na ta kaihelahui ma hekasisida yo ma
matamatausida,
29 matawuwuna yoda Yaubada kana kao doha kaiwa kalakalasina.**

13

Hededehebayao gehegehena

1 Bena kami kahao maiyamiyao kwa haigadosisi'uyoigomiu na kwa miya.
2 Tabu kwa nuwaluluhi laolaoma bena kwa yogaisinidi. Teina laulau ta
unai tamowai hekadi anelu se yogaisinidi, na nige kabidi se kata meta siya
anelu.
3 Numatutugudu taumiyaidi yo kaiteyadi se kabihenayaidi kwa nuwatuidi
doha komiu maiyamiyao kwa kamkamnagogoi.
4 Maudoimiu bena yomi tawasola kwa hekasisiyeidi, yo tabu kwa gana-
ganawali. Matawuwuna Yaubada tauganawali yo laulaubikibiki tamowaidi
kabo ye hekamkamnadi.
5 Moni tabu kwa gadosisikaliliyei, na saha kwa hai gonogonowamiu wa
unai kwa miya, matawuwuna Yaubada ye hedede ye wane,
“Yau taba nige ya laugabaego
yo taba nige ya nuwagabaego.” *(Dutelonomi 31:6)*
6 Unai gonowada ma nuwabayaoda ta wane,
“Guiyau iya tausaguigau ede. Nige gonowana ya matausi.
Tamowai meta kabo saha se ginauli kaliguwai?” *(Same 118:6,7)*
7 Yomi tauwoyawoya bagubagunadi kwa nuwatuidi. Siya Yaubada yona
hedehedede tauhedededi kalimiuwai ede. Yodi mauli kaniyodi kwa kitadiko
na yodi sunuma miyamiyadi bena kwa laulauyedi.
8 Yesu Keliso meta kana kao kesekesegana, lahi, wau teina, malaitom yo ye
lau huya nige kana siga.
9 Na tabu lauhekata udoi'udoi se woyahesuwalagomiu. Ye namwa mo taba
Yaubada yona kabinamwa unai nuwamiu ye hebayaodi. Na kaihekaheka-
sisi udoi'udoi nige gonowana namwa hesau se haiyama.
10 Kita meta yoda kabakaitalasam milana hesau,** na siya Logulogu
Tabuna** unai tautabataba'ohu ne, siya nige yodi dudulai gonowana bena
kaina se kai.**
11 *Dius yodi kabikabi unai* taukaitalasam saesaena suisui kwasinadi ye
bahelaedi teha tabukalikalilina unai bena ba'aya kaitalasamdi, na suisui
yaudi se laedi magai dagelanawai se gabudi.
12 Doha hinage Yesu magai lakilakina ganana dagelanawai ye kamkamna
yo ye boita bena kwasinana unai tamowai ye haidi Yaubada yona.
13 Na kita taba ta lau kalinawai magai dagelana ne unai, to saha
taumwadimwadinena ye bahei wa hinage bena ta bahei.
14 Matawuwuna teina tanoubu ta kita nige yoda magai, na yoda magai
lakilakina ta nayanayai meta iya ede sola kabo ye laoma.
15 Yesu debanawai huya maudoina bena hedebasae kaitalasamna ta mose-
mosei Yaubada unai, na sopada ta unai Yesu hesana ta hededehemasalaha.

** **12:29:** *Yaubada kana kao doha kaiwa kalakalasina:* Hedehedede ta meta Dutelonomi 4:24ye katai.

** **13:10:** *Kabakaitalasam milana hesau* kaniyona ede Yesu yona kaitalasam sataulo unai.

** **13:10:** *Logulogu Tabuna* meta Numa Tabuna heyaheyasonina, iya ede Yelusalema unai.

** **13:10:** *Nige yodi dudulai gonowana bena kaina se kai* kaniyona ede Yesu yona kaitalasam sataulo unai nige namwana se lobai.

16 Kabinamwa yo tamowai hekadi kaikainauyaidi hinage tabu nuwamiu
se luluhidi. Teina kaitalasam ta udiyedi Yaubada nuwana kwa henamwa.
17 Yomi tauwoyawoya kwa kawakabiyeidi yo yodi loina gigibwalidi
udiyedi kwa miya. Se kitahetetegomiu na saha se ginaulidi wa meta bena
kabo se tolehemasalahadi Yaubada unai. Kwa kawakabiyeidi, kabo yodi
paisowa unai nuwadi se namwa. Tabu nuwadiyao kwa heyababadi. Ena
nuwadiyao kwa heyababadi meta taba nige se sagunamwanamwaeigomiu.
18 Yomai kwa tapwalolo. Kabina ka kata meta nige kama gilu, yo yoma
gadosisi ede bena ginauli maudoidi udiyedi dudulai mo unai ka miya.
19 Na ya kaibwadalakilaki kalimiuwai ede bena yogu kwa tapwalolo to
kabo ya lagemwamwayauwa kalimiuwai.
20 Nuwatalu Yaubadana yoda Guiyau Yesu boita unai ye hetolo'uyoi. Kita
iya yona mamoe na iya taukitaheteteda saesaena, yo iya kwasinana unai
Yaubada talam miyamiyahaina ye hemamohoiyei.
21 Na ka kaibwada Nuwatalu Yaubadana unai taba ginauli
namwanamwadi maudoidi ye lediwa na udiyedi kabo yona nuwatu kwa
ginauliwatanidi. Yo ginauli saha Yaubada nuwana se henamwa meta taba
kalidawai ye ginaulidi Yesu Keliso debanawai. Lautoki yo hedebasae ta
mosei Yesu Keliso unai ye lau huya nige kana siga. Mamohoi!
22 Kagu kahao, ya kaibwadaigomiu bena kwa lapulapuinamwanamwa
yogu hededehebayao ta unai, matawuwuna teina leta ta nige ye loha.
23 Ya henuwa bena kabina kwa kata meta kada kaha Timoti numatu-
tugudu unai se hepesayako. Ena ye lagemwamwayauma inai kabo maiyagu
ka laowa ka kitagomiu.
24 Yogu lautoki ye laowa yomi tauwoyawoya udiyedi yo hinage Yaubada
yona tamowai maudoimiu kalimiuwai. Yo ekalesiya Italiya unai se laoma
wa hinage yodi lautoki se hetamaliyawa kalimiuwai.
25 Yaubada yona kabinamwa ye laowa maudoimiu kalimiuwai.

Yamesi
Yamesi yona leta
Buka ta hededehemasalahana

Buka ta taukulina ede Yamesi, iya Guiyau Yesu kana kaha hesau (Galatiya 1:19) yo hinage Yelusalema unai dubu kadi tanuwaga hesau (Apostolo 15, Galatiya 2:1-13). Yamesi leta ta ye kuli ye lau Yesu Keliso tausunumaena kalidiwai. Siya ede Dius tamowaidi kadi bodao na se haimiyamiyaidi basileiya udoi'udoi udiyedi (Yamesi 1:1).

Yamesi yona kulikuli kubwakubwana ta unai meta Yesu tausunumaena miyamiya namwanamwadi udiyedi ye hekatadi (Yamesi 2:1—5:6). Yo hinage yona nuwatu ye kulihemasalaha meta bena tamowai yodi sunuma se hemamohoiyeidi yodi paipaisowa udiyedi (Yamesi 1:19-27). Yo hededehebayao ye tole ekalesiya udiyedi bena se tolobayao pilipili udiyedi yo yodi ekalesiya miyamiyadi udiyedi bena se kitahetete'uyoidi (Yamesi 5:7-20).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki *1:1*
- Sunuma yo sibasiba maulina *1:2-18*
- Yaubada yona hedehedede bena ta lapui yo ta ginauliwatanidi *1:19-27*
- Tabu taugogogogo ta gadosisihinelidi *2:1-13*
- Sunuma bena kabikabi udiyedi ye masalaha *2:14-26*
- Sibasiba yo hedehedede *3:1-18*
- Tabu tanoubu yabayababana ta maiyada ta kawakeha *4:1—5:6*
- Nayatautaubiga, kabinamwa, yo tapwalolo *5:7-20*

Lautoki

1 Yau Yamesi, Yaubada yo yoda Guiyau Yesu Keliso yodi heyayai tauhaina. Ya kulikulilaowa komiu Yesu Keliso tausunumaena kalimiuwai. Komiu boda Isalaela saudoudoi-labui wa kadi bodao na kwa haimiyamiyaigomiu basileiya udoi'udoi udiyedi: Ya lautokiyeigomiu.

Laukita udiyedi bena ta tolobayao

2 Kehaguwao, huyana laukita udoi'udoi kwa hekalodi, bena ma gwauyalamiu na kwa haidi.

3 Matawuwuna kabina kwa kata meta yomi sunuma lautonogina ne kabo ye hetolobayaogomiu.

4 Ena huya maudoina yomi kabatolo unai kwa tolokesegai kabo nuwamiu se bayao yo komiu kabo kwa namwakalili, yo taba nige ginauli hesau unai kwa deha.

5 Ena hesau sibasiba unai ye deha, taba ye kaibwada Yaubada unai, na iya kabo ye kainauyai. Yaubada kabo taukaibwada maudoidi ye kainauyaidi ma nuwakohihaina, na nige ye kitaheyababadi.

6 Na taukaibwada ne bena ye sunuma, na tabu ye nuwalabulabui. Matawuwuna kaiteya ye nuwalabulabui, iya kana kao kabo doha bagodu gabwa unai yaumai ye towa na ye bahesaei yo ye bahedobiyei.

7 Tenem tamowaina ne tabu yona nuwatu bena kabo Guiyau unai ginauli saha hesau ye lobai.

8 Iya meta nuwalabulabui tamowaina na nuwana ne ye haihaikabi, unai nige gonowana yona hineli ye ginauli.

Tausunuma tamowaina dobidobina yo gogo tamowaina

9 Tausunuma tamowaina dobidobina bena ye gwauyala, matawuwuna
Yaubada matana ne unai ye saekalili.
10 Na tausunuma iya gogo tamowaina bena ye gwauyala, matawuwuna
Yaubada ye toledobiyeiyako. Iya hinage kabo ye boita doha pasa se wowoya
yo se gehe.
11 Mamohoikalili, mahana kabo ye dalasae na gigibwalina ne unai pasa wa
ye sinaidi, na laladi se wowoya yo kadi kao namwanamwadi se tauwadam.
Gonogonowana doha gogo tamowaina ne. Yona paisowa udiyedi ginauli
maudoidi ye lobaidi wa maiyanao kabo se tauwadam.
12 Kaiteya laukita luwanawai na ye tolobayao meta gonowana ye
gwauyala, matawuwuna huyana laukita ne ye saedikwai, iya kabo mauli
kolonana** ye hai. Mauli ne Yaubada ye hededehesunumayako taugado-
sisiyeina udiyedi.
13 Huyana laukita kwa hekalo meta tabu kwa wane, “Yaubada ye lauk-
itagau.” Kaniyona ede Yaubada ye namwakalili na laulau yabayababadi
nige gonowana iya se laukita, yo Yaubada taba nige tamowai hesau laulau
yabayababadi udiyedi ye laukita.
14 Na ena tamowai hesau laukita ye hekalo meta iya ye bom yona gadosisi
yabayababadi se woyaei ede yababa hesabana.
15 Yo huyana yona gadosisi yabayababadi wa se tubu meta kabo se labal-
aba, ede yababa. Na yababa ne ye kinilakilaki na ye labalaba, ede boita.
16 Kehaguwao, tabu kwa lupo'uyoigomiu!
17 Yaubada, iya Galewa maladi tauhetubudi wa, iya kalinawai meta kain-
auya namwanamwakalilidi mo se dobidobima. Na iya nige gonowana kana
kao ye bui doha ginauli hesau mahana ye sinai na tautauna ne ye buibui.
[Yaubada meta nige doha tenem.]
18 Yona hineli ye ginauliyako meta yona hedehedede mamohoina unai
kabo mauli hauhauna ye leyama kalidawai. Ede ginauli maudoidi ye
hetubudi wa luwadiyena kita meta ye kaisunuwaida ta hemala kaniyo
bagubagunadiyao.**

Yaubada yona hedehedede lapuina yo ginauliwatanina

19 Kehaguwao, bena kabina kwa kata meta tamowai maudoidi taba yodi
lapulapui se sagena, na yodi hedehedede yo yodi kouyalayala bena se pahili.
20 Matawuwuna ena tamowai ye kouyalayala, taba nige gonowana laulau
dudulaidi Yaubada ye henuwadi ne ye ginaulidi.
21 Unai laulau yabayababadi yo nuwatu bikibikidi maudoidi luwamiu
ne udiyedi kwa hekaiyawasidi. Yo ma nuwadobidobimiu Yaubada yona
hedehedede kwa hai yo kwa sunumaei. Hedehedede wa iya ede Yaubada
ye toleyako nuwamiu ne unai na gonowana ye hemauligomiu.
22 Na tabu Yaubada yona hedehedede ne kwa lapulapuimoei, na unai kwa
bom kwa lupohaigomiu. Na saha ye hedede ne bena kwa ginauliwatani.
23 Kaiteya hedehedede ne ye lapuimoei na nige ye ginauliwatani,
iya kana kao doha tamowai hesau galasi unai kana kao ye kitasip-
wanamwanamwaei,

** **1:12:** *Kolona* ne meta tauheloikailakwa ye baguna kabo kolona se kainauyaei. ** **1:18:** *Kaniyo bagubagunadiyao:* Dius kalidiwai meta ena yodi koya kaidi se suna yo se nonohako, kabo kai se haibagunaei ne tupwana se mosei Yaubada unai. Yo hinage yodi suisui natudiyao bagubagunadi kabo se kaitalasamyeidi Yaubada unai. Kai yo suisui se mosegabaeidi ta hesadi ede *kaniyo bagubagunadi,* na siya meta Yaubada yona (Lewitikasi 23:9-14 yo Dutelonomi 26:1-11).

24 na mulinawai ye laugabaei, na nige bayaona kabo kana kao ye kita'usei
wa ye nuwaluluhiyei.
25 Yaubada laugagayo hesau ye leyamako kalidawai, iya ede wasa
namwanamwana, na unai meta yailihai ta hai. Ena tamowai hesau wasa
namwanamwana ta hedehedededi udiyedi ye lapulapulaunamwanamwa
yo ye nuwanuwatuidi na saha ye lapuidi wa nige ye nuwaluluhiyeidi, na
ye ginaginauliwatanidi, meta iya gonowana ye gwauyala yona laulau ne
debadiyena.
26 Ena tamowai hesau ye hedede meta iya tapwalolo kabikabidi ye gin-
auliwatanidi, na nige gonowana memenana ye kitahetetenamwanamwaei,
kabo unai ye bom ye lupo'uyoi, na yona tapwalolo kabikabidi ne meta nige
kaniyodi.
27 Tapwalolo kabikabina Yaubada Tamada ye kitahenamwa meta ye a'a
yo unai nige yababa, kabikabina ede teina: Bena wawayao dabudabuledi
yo wabuwabu ta kitahetetedi yodi deha udiyedi, yo tanoubu yababana
maudoidi udiyedi ta tolehesuwalada.

2

Gadosisihineli hedehededena

1 Kehaguwao, kita ede yoda Guiyau saesaena Yesu Keliso tausunumaena,
unai tabu tamowai kwa kitakitahinelidi.
2 Doha taba tamowai hesau ye laoma yomi koigogo unai na lin gole nimana
unai yo kaleko namwanamwana ye likwa, yo tamowai hesau dehadehana
kaleko beyabeyana ye likwa na hinage ye laoma,
3 kabo saha kwa ginauli? Nuwana nuwamiu ne kabo se lau tamowai
kaleko namwanamwana ye likwa ne unai na kwa wane, “Ku laoma inai,
kabatuli namwanamwana ta unai ku tuli”. Na kwa hededelau tamowai
dehadehana wa unai kwa wane, “Metai ku totolo”, o kwa wane, “Ku tulidobi
matu ne unai kaegu ne dedekanawai.”
4 Ena taba doha teina kwa ginauli meta tamowai kwa kitahinelidi na kwa
hemala tauhekasa nuwatu yabayababadi udiyedi.
5 Kehaguwao, kwa lapulapui: Tanoubu tamowaidi matadiwai tamowai
dehadehadi meta Yaubada ye kaisunuwaidi bena kabo yodi sunuma se
namwakalili, yo Yaubada yona basileiya kabo siya yodi, iya ede yona
basileiya ye hededehesunumayako taugadosisiyeina udiyedi.
6 Na iyamo tamowai dehadehadiyao wa kwa hedededobidobiyeidi. Na
tamowai gogogogodi ne, siya ede taukabihenayaigomiu yo kabo se laegomiu
kwa lauhetala.
7 Siya meta kami tanuwaga Yesu hesana saesaena se hededeheyababa.
[Idohagi na yomi kabi se namwa kalidiwai na taudehadeha kwa kitagabaeidi?]
8 Kulikuli tabuna unai laugagayo saesaekalilina se kuliyako se wane,
“Helem taumiya ku gadosisiyei doha ku bom ku gadosisi'uyoigo.” *(Le-
witikasi 19:18)* Ena komiu mamohoi laugagayo ne kwa miyawatani meta
yomi laulau ne se dudulai.
9 Na ena tamowai kwa gadosisihinelidi meta kwa ba'aya, yo laugagayo ye
hemasalahagomiu ede komiu laugagayo tau'utusidi.
10 Matawuwuna ede kaiteya laugagayo maudoidi ne ye miyawatanidi, na
kesega ye utusi, meta ye hemala laugagayo maudoidi ne tau'utusidi.
11 Yaubada ye wane, “Tabu ku ganawali”, yo hinage ye wane, “Tabu ku
kaiunu”. Na ena kowa nige ku ganawali, na ku kaiunu, kowa meta laugagayo
tau'utusidi.

12 Yaubada laugagayo hesau ye leyamako kalidawai, *[iya ede wasa namwanamwana,]* na unai meta yailihai ta hai. Na laugagayona ne unai kabo ye tolehekasagomiu, unai yomi hedehedede yo yomi laulau taba kwa sibasibaidi.
13 Matawuwuna ede, ena tamowai hesau yona hali tamowai nige ye katekamkamnaei, kabo hekasa mayadaina ne unai Yaubada hinage tamowai ne taba nige ye katekamkamnaei, *[na ye hekamkamna]*. Na ena yoda hali tamowai ta katekamkamnaei, meta hekasa mayadaina ne unai taba nige hekamkamna ta hekalo.**

Sunuma miyahemasalahana

14 Kehaguwao, ena tamowai hesau ye hedede bena iya tausunuma, na nige sunuma miyamiyana ye miyawatani, kabo yona namwa ede saha? Sunuma nige paipaisowana ne kabo gonowana unai mauli ye lobai?
15 Doha taba kam kaha o loum hesau nige yona kaleko yo hinage mayadai kesega kesega nige kana kai,
16 na ku hededelau iya unai ku wane, "Ku lau ma nuwadaumwalim! Taba taum ne se gigibwali yo bogam ne ye sese!", iyamo nige saha hesau ku ginauli tauna ne hesabana, kabo yona namwanamwa ede saha?
17 Teina meta doha sunuma ye bom. Ena yoda sunuma na unai nige paisowana hesau ta ginauli, meta nige kaniyona.
18 Ena tamowai hesau ye hededelaoma kaliguwai ye wane, "Tamowai hesau meta sunuma kalinawai, na hesau meta miyamiyana kalinawai," kabo ya hededelau unai ya wane, "Yogu sunuma ya hekitago yogu paipaisowa ne udiyedi. Na idohagi kabo yom sunuma na unai nige paipaisowana ne ku hekitagau?"
19 Ku kawamamohoi meta Yaubada ne kesega mo. Ye namwa! Teina hedehedede ta unai hinage yaluwa yabayababadi se kawamamohoi, na se tabutabubu yo se matausikalili. *[Iyamo Yaubada yona nuwatu nige se ginauli.]*
20 Tamowai yauyaulena, kabo ya hemasalaha kalimwai sunuma nige paipaisowana unai meta nige gonowana ye hemaulida.
21 Kada mumuga Abelahama natuna Isako ye kainauyaei kabakaitalasam milana unai, na yona kabikabi wa debanawai Yaubada ye hededehemasalaha meta iya tamowai dudulaina.
22 Taba ku nuwatulobai meta Abelahama yona sunuma yo yona kabikabi se paipaisowakesega, na yona kabikabi wa unai yona sunuma ye hemamohoiyei.
23 Yo saha se kuli buka tabuna unai meta ye hemamohoiyei, doha ye wane, "Abelahama Yaubada ye sunumaei, unai Yaubada ye hededehemasalaha meta iya tamowai dudulaina," *(Genese 15:6)*
yo ye kawakehaei.**
24 Taba kwa nuwatulobai meta Yaubada nige tamowai yona sunuma ye bom mo na hinage yona kabikabi udiyedi ye kitahedudulai.
25 Gonogonowana doha hinage Lahaba, iya waihiu tauna ye lokulokunegabaei moni hesabana. Iya meta taukaikewasipwa ye tolewadamdi yona numa unai, na kabo teha hesau unai ye hetamalidi se lau.** Na yona

** **2:13:** *Na ena yoda hali tamowai ta katekamkamnaei, meta hekasa mayadaina ne unai taba nige hekamkamna ta hekalo:* Teina hedehedede ta kalina Giliki unai Yamesi ye kulihekubwa, *Katekamkamna meta hekilaino ye saedikwai.* ** **2:23:** Kawakeha hedehededena meta Aisaiya 41:8ye katai. ** **2:25:** Lahaba wasana ku hasili Yosuwa 2:1-15unai.

kabikabi wa debanawai Yaubada ye hededehemasalaha meta iya waihiu dudulaina.
26 Ena tamowai hesau tauna nige mauli yahuwana unai meta iya mwalomwaloina, hinage gonogonowana doha sunuma unai nige paipaisowana meta sunuma ne mwalomwaloina.

3

Memena hemanasana hedehededena

1 Kehaguwao, taba nige maudoimiu kwa hemala taulauhekata dubu udiyedi. Matawuwuna kabina kwa kata meta kai taulauhekata Yaubada kabo yoma miyamiya ye kitasipwaikaliliyeidi na kabo tamowai hekadi.
2 Kita maudoida ba'aya udoi'udoi udiyedi ta beku. Ena tamowai hesau yona hedehededе maudoidi udiyedi nige ba'aya hesau ye hedede meta iya tamowai dudulaina na gonowana tauna maudoina ne ye kitahetetedi.
3 Ena hosi kabaheyaisiyeina** ta tole kawana ne unai, na unai hosi ne ta heyaisiyei, kabo ye kawakabi. Teina kabaheyaisiyeina ta meta ginauli gagilina, na unai kabo hosi ne yona kabalau maudoina unai gonowana ta kitahetete.
4 Yo hage, wagakuke lakilakidi ta haidi se hemala yoda kabakita. Se lakikalili yo yaumai bayabayaona kabo ye baheidi se lau. Iyamo kana heyaisi gagilina ne unai kabo tauheyaisi ne ye bui haedi yona nuwatu ne unai, kabo ye lauwatani.
5 Gonogonowana doha memena. Ye gagilikalili tauda ta unai, iyamo kabo gonowana nuwasaesae hedehedededi ye hedededi yo ye ginaulidi. Doha hinage kaiwa ginahana gagilina unai nukula lakilakina gonowana kabo ye kalasi.
6 Memena ne meta doha kaiwa ginahana. Iya meta ye gagilikalili yauda ta udiyedi, na iyamo gonowana yababa lakilakidi ye ginaulidi. Tamowai yona nuwanuwatu maudoina yo yona mauli maudoina gonowana ye heyababadi, na memena yona paisowayababa ne wuwuna ede diyabolo.
7 Tamowai gonowadi suisui kadi kao udoi'udoi, doha yada manuwadi, yo bwatano yo gabwa suisuidi se hemanasadi,
8 na memenadi meta nige gonowana se hemanasadi. Memena ne iya yababa tauginaginaulina, iya nige yona kabakaiyawasi, yo kaikailewalak-ilaki meta kalinawai ye mwayau.
9 Na memenada ta unai meta yoda Guiyau yo Tamada ta hedebasae, yo memenada kesegana ta unai tamowai ta hedededeheyababadi. Na siya meta Yaubada kana kao unai ye ginaulidi.
10 Kawa kesega ne unai hedebasae yo hedededeheyababa se pesama. Keh-aguwao, tabu teina doha kwa ginaginauli!
11 Taba mamohoi gonowana waila namwanamwana yo waila kalikalitana bonobonowasi kesega unai se didipesama?
12 Kehaguwao, nige gonowana bosibosi kaiwana unai olibe kaniyona ye tole, yo wine kaiwana unai taba nige bosibosi kaniyona ye tole. Na doha hinage kalita bonobonowasina unai taba nige waila namwanamwana ye didipesa.

Sibasiba Yaubada unai ye laoma

13 Ena luwamiu ne unai tamowai hesau ye sibasiba, bena yona sibasiba ne ye hemasalaha yona miyamiya namwanamwana unai, na kabikabi ne meta

** **3:3:** *Hosi kabaheyaisiyeina* meta pawati gagilina tehana hosi ne kawana unai se hekapuhekahini na isu labui ne udiyedi ne meta mainadi, unai kabo hosi ne se heyaisiyei.

nuwadobidobiyena ye ginaulidi. Na nuwadobidobi ne yona kabalaoma ede sibasiba.
14 Na ena komiu nuwamiu ne udiyedi kaikalomagigili yabayababakalilina yo kwa bom kwa nuwatu'uyoigomiu, tabu kwa hededetausae'uyoigomiu bena kwa sibasiba, yo hedehedede mamohoina tabu kwa uha'uhalaei.
15 Sibasiba doha teina ne meta nige galewa ne unai ye laoma, na tamowai yodi nuwanuwatu mo udiyedi. Iya nige Yaluwa Tabuna unai ye laoma, na yona kabalaoma ede diyabolo.
16 Ena kaikalomagigili nuwamiu ne udiyedi yo kwa bom kwa nuwatu'uyoigomiu, meta hinage kawayagala yo laulau yabayababadi kadi kao udoi'udoi ede kalimiuwai.
17 Na ena tamowai yodi sibasiba ne Yaubada unai ye laoma, kabo tamowai ne yodi laulau meta se a'akalili. Nuwadaumwali unai se miya, yo tamowai hekadi gadosisidi nuwanuwatuna kalidiwai. Siya meta gonowana se kawakabi yo se lapulapui, yo tamowai katekamkamnaedi yo haisagusagu meta kalidiwai. Siya nige tamowai se gadosisihinelidi, yo nige se kaokaolupolupo.
18 Na tauhenuhenuwadaumwali, siya nuwadaumwali se ginauli tamowai luwadiyena. Kana kao ede doha like se kumaidi, na se kinilakilaki, kabo se kaniyo. Na kaniyodi ede laulau dudulaidi ne.

4

Kwa uyo Yaubada yona gigibwali logulogunaena

1 Na lulu yo haikawayagala luwamiu ne udiyedi meta yodi kabalaoma ede haedi? Yodi kabalaoma ede nuwamiu ne udiyedi kami henuhenuwa yabayababadi, se kaipatekalili bena taba se tanuwagaigomiu.
2 Saha kwa henuwadi ne meta nige gonowana kwa haidi. Kwa kaikaiunu yo kwa kaikalomagigili, na yomi henuhenuwa ne nige kwa lobaidi. Maidamiyao kwa haikawayagala yo kwa lulu. Saha kwa henuwadi wa meta nige gonowana kwa haidi, matawuwuna ede nige kwa kaibwada Yaubada unai.
3 Na ena kwa kaibwada Yaubada unai, meta yomi kaibwada ne nige kaniyodi, matawuwuna ede yomi kaibwada ne nuwanuwatudi meta nige se dudulai. Kaniyona ede bena kabo kwa hepaisowadi komiu kwa bom yomi namwa hesabadi.
4 Doha tauganaganawali mwanena nige ye hekasisiyei, gonogonowana doha komiu hinage Yaubada nige kwa hekasisiyei. Bena kabina kwa kata, ena tanoubu kwa kawakehai, meta Yaubada hekasisina nige kalimiuwai. Unai kaiteya tanoubu ta ye kawakehai, iya meta Yaubada kana waiunu.
5 Tabu yomi nuwatu bena kulikuli tabuna yona hedehedede ne nige kaniyona, doha ye wane, “Yaluwa Tabuna, iya Yaubada ye hetamaliyama kalidawai ye miya ne meta kita ye gadosisikaliliyeida, na ye nuwanuwatukalili ena taba Yaubada ta laugabaei na tanoubu ta ta kawakehai.”
6 Yo hinage ye henuwakalili bena yona kabinamwa unai ye saguida, unai ede kulikuli tabuna yona hedehedede hesau ye wane,
“Yaubada taunuwasaesae ye hekaiyawasidi,
na taunuwadobidobi kabo yona kabi se namwa kalidiwai.” *(Hededesonosonoga 3:34)*
7 Debanaena bena kwa uyo Yaubada yona gigibwali logulogunaena, na diyabolo *[yona laukita]* kwa laukwatakwataidi, kabo ye wasabugabaeigomiu.
8 Bena kwa sigilau Yaubada kalinawai, na kabo iya hinage ye laowa kalimiuwai. Ya hededelaowa komiu tamowai yabayababadi kalimiuwai,

bena yomi laulau yabayababadi kwa hekaiyawasidi,** yo ya hededelaowa komiu taunuwalabulabui kalimiuwai, bena nuwamiu ne kwa he'a'adi.
9 *[Yomi ba'aya ne debadiwai meta]* bena kwa nuwayababa, kwa nuwadubu, yo kwa dou. Yomi maluhi ne kwa hekaiyawasi na kwa nuwadubu, yo taba nige kwa gwauyala, na kwa nuwakamkamna.
10 Bena kwa nuwadobidobi Guiyau matana ne unai, na iya kabo ye kitahetausaegomiu.
11 Kehaguwao, tabu kami kaha hesau kwa hededeheyaheyababa. Ena tamowai hesau kana kaha ye hededeheyaheyababa o ye kitahekasa, iya hinage Yaubada yona laugagayo** ye hededeheyaheyababa yo ye kitahekasa. Na ena laugagayo kwa kitahekasa, meta nige kwa hemuliwatani, na kwa hemala laugagayo tauhekasana.
12 Iyamo laugagayo tautolena yo tauhekasana kesega mo, na iya gonowana kabo ye hemaulida yo ye heyababada. Na kowa kaiteya to kam kaha ne bena ku hekasa?

Yoda koitalaliu bena ta ginauli nuwadobidobiyena

13 Bena kwa lapulapui, kaiteyadi komiu kwa hedede kwa wane, “Wau teina e malaitom kabo ta lau magai lakilakina hesau unai. Na menai ta miya bolimai kesega, na yoda kune paisowana ta ginauli na yoda moni ta helaki.” 14 Idohagi na kabina kwa kata meta malaitom kabo saha ye tubu? Yo yomi mauli ne kana kao kabo doha saha? Kana kao ede doha madagau ye taumasalaha huyakubwakubwa na kabo ye tauwadam.
15 Unai taba kwa wane, “Ena Guiyau yona nuwatu unai, meta kabo ta miya na yoda paisowa ne ta ginaulidi.”
16 Na komiu meta kwa bom yomi nuwanuwatu udiyedi kwa hededesaesae. Na hededesaesae maudoidi doha tenem meta se yababakalili.
17 Unai, ena kaiteya ye nuwatulobaiyako meta laulau namwanamwadi saha bena ye ginaulídi, na iyamo nige ye ginaulidi, iya meta ye ba'aya.

5

Taugogogogo taupaisowa se kabihenayaidi kadi hededehesibasiba

1 Komiu tamowai gogogogodiyao, kwa lapulapui! Kwa dou na kwa doulakilaki, matawuwuna kamkamna kabo kwa hekalodi.
2 Yomi wasawasa gogodi ne se pwasako, yo yomi kaleko yane se kaidiko.
3 Yomi gole yo siluba wa se masiko. Masidiyao ne kabo se hegilugomiu Yaubada matanawai.** Kwa gwaugogoidi na se masi ne debadiwai Yaubada kabo ye heyababagomiu kana kao doha kaiwa kalakalasina unai taumiu ne ye gabudi. Matawuwuna saha to huya mulimulitana ta unai meta yomi wasawasa gogodi ne kwa tolehesuwaladi kwa bom yomi namwanamwa hesabadi?
4 Saha kwa ginauli wa bena kwa kitasipwai! Yomi koya unai witi taubolina nige kwa hemaisadi. Na maisadi nige kwa moseidi wa meta se doudouhemasalahagomiu Yaubada matanawai. Yo witi tauboliboli wa yodi dou meta ye sae Guiyau Gigibwalikalilina ye lapui.
5 Tanoubu ta yona wasawasa yo yona gwauyalagaibu udiyedi kwa miya. Komiu kwa bom nuwamiyao yodi gadosisi kwa hemuliwatanidi na kwa

** **4:8:** *Yomi laulau yabayababadi kwa hekaiyawasidi:* Hedehedede ta Yamesi heyaheyasoni hesau unai ye kuli kalina Giliki unai, iya ede, *Nimamiu kwa deulidi.* ** **4:11:** *Yaubada yona laugagayo* meta taba heleda taumiya ta gadosisiyeidi (Yamesi 2:8). ** **5:3:** *Masidiyao ne kabo se hegilugomiu Yaubada matanawai:* Kadi gilu matawuwuna ede yodi gole yo siluba ne nige se hepaisowadi tamowai yodi namwanamwa hesabadi.

haidi. Na kami kao ede doha suisui ye kaikai mo na yona boita mayadaina meta nige ye nuwanuwatui.

6 Tamowai yodi miyamiya namwanamwadi kwa hekasadi na kwa laeidi kwa koihemwaloidi, na siya meta nige se laukwatakwata.

Kamkamna ta hai ma nuwabigada

7 Kehaguwao, Guiyau yona uyoma mayadaina bena kwa nayanayataut-taubigai. Koya taupaisowaina kwa nuwatuidi. Yaiulu nabuna yo yaikini nabuna se nayatautaubigaidi,** ye lau ee kana siga yodi koya kaidi namwanamwadi ne se suna.

8 Gonogonowana doha komiu hinage bena kwa nayatautaubiga na yomi sunuma udiyedi bena kwa tolobayao, matawuwuna Guiyau yona huyalaoma ede ye hanahanaoma.

9 Kehaguwao, tabu kwa haigadigadigugu'uyoigomiu, kaniyona ede Guiyau kabo ye kitahekasagomiu meta kami gilu. Na Tauhekasa yona laoma mayadaina meta ye hanahanaomako na iya ede keda kawamatana ne unai ye totolo.

10 Kehaguwao, peloweta kwa haidi se hemala yomi kabakita. Siya Guiyau hesanaena se hededepeloweta, iyamo tamowai se tolo ede se kabihenayaidi, na hekamkamna ne se haidi meta ma nuwataludi.

11 Kabina kwa katako meta sunuma unai tautolobayao ta kawanamwanamwaedi ta wane, siya gonowana se gwauyala. Yobi wasana kwa lapuiyako, idohagi ye tolobayao yona sunuma unai, yo idohagi yona kamkamna gehena ne unai Yaubada ginauli namwanamwadi ye kainauya'uyoidi. Guiyau meta gadosisi yo katekamkamna Guiyauna.

12 Kehaguwao, ginauli saesaekalilina ede teina: Tabu kwa hededekaig-wala galewa, o tanoubu, o ginauli hesau hesadiwai. Bena kwa heded-edudulai! Ena kwa wane, “Nige” meta nige, na ena “mamohoi” meta mamohoi. Na ena yomi hedehedede ne nige mamohoidi, Yaubada kabo ye heyababagomiu.

Tapwalolo taukasiyebwa hesabadi

13 Ena luwamiu ne unai hesau pilipili ye hekalo, iya bena ye tapwalolo. Na ena hesau ye gwauyala, iya taba hedebasae wanadi ye wanaidi.

14 Na ena luwamiu ne unai hesau ye kasiyebwa, iya taba dubu babadadiyao ye kaibwadaidi na yona se tapwalolo yo bunama unai se heyausi Guiyau hesanawai.

15 Na ena babadao wa taukasiyebwa ne yona se tapwalolo, na se sunuma meta Yaubada iya kabo tamowai ne ye henamwanamwa, kabo ye namwanamwa. Guiyau kabo tamowai ne tauna ye hebayaodi na yona namwanamwa maudoina ye hai'uyoidi. Na ena yona ba'aya, Yaubada kabo ye nuwatugabaei.

16 Unai bena ma kami kahao yomi ba'aya kwa haihededehemahe-masalaha'uyoigomiu, yo kami kahao yodi kwa tapwalolo yo hinage yomiu se tapwalolo. Ena doha teina kwa ginauli, Yaubada kabo ye henamwanamwag-omiu. Laulaududulai tamowaina yona tapwalolo meta ma bayaona na unai gonowana sagu ta lobai.

** **5:7:** *Yaiulu nabuna yo yaikini nabuna se nayatautaubigaidi:* Isalaela tamowaidi witi tumana se hesuludi yaiulu huyana unai, iya ede Nowemba, na nabuna ne unai kabo se hetubu se kini. Na yaikini nabuna unai kabo witi se kinilakilaki na kaniyodi se toledi. Na kabo kaniyodi ne yodi huyasuna unai se henuwa taba mahamahana huyana. Kabo se suna yo se pogi, na kabo taupaisowa se laoma se bolidi, iya ede Eipulu yo Mei udiyedi.

17 Yoda kabakita meta Eliya. Iya meta tamowai doha kita, na ye tapwalolo
ma nuwakohihaina bena taba tabu nabu ye talutalu. Ede nabu nige ye talu
Isalaela yodi tano kewanawai bolimai haiyona yo tehana.
18 Na ye tapwalolo'uyo, ede Yaubada nabu ye hetalu'uyoi tano wa ke-
wanawai, yo koya kaidi kaniyodi se tole'uyoidi.
19 Kehaguwao, ena luwamiuyena kami kaha hesau Yaubada yona hede-
hededede mamohoina ta unai ye tausuwala, na kami kaha hesau tamowai ne
ye woya'uyoiyama,
20 bena nuwamiu ne ye lau teina hedehededede ta kwa nuwatui: Kaiteya
ba'aya tamowaina hesau yona laupwano unai ye woya'uyoiyama, meta iya
boita unai ye gilihai, na saha ye ginauli ne debanawai Yaubada kabo ba'aya
tamowaina ne yona ba'aya maudoidi ye nuwatugabaedi.

1 Petelo
Petelo yona leta bagubagunana
Buka ta hededehemasalahana

Teina leta ta Petelo ye kuli nuwana bolimai 63 AD unai, huyana Loma magaina lakilakina unai ye miyamiya (1 Petelo 5:13), na ye hetamali ye lau Yesu tausunumaena teha Pontasi, Galatiya, Kapadosiya, Eisiya yo Bitiniya udiyedi (1 Petelo 1:1-2). Teina tehadi ta siya ede yoda huya ta unai meta Teki basileiyana unai teha bwauli yo yalasi unai. Na ekalesiya ne, siya nige Dius udiyedi se laoma, na dagela tamowaidi udiyedi (1 Petelo 1:14,18). Na yodi kabamiya wa udiyedi tamowai maudoidi meta nige Yaubada se sunumaei na koitau udoi'udoi se tabataba'ohuidi.

Teina leta ta unai, Petelo ekalesiya kaona mamohoina ye hededehemasalaha, iya ede, yoda ekalesiya wuwuna ede Yesu Keliso ye ginauli, huyana ba'aya debanaena na ye boita sataulo wa unai. Na kabo Petelo ye wane, yodi miyamiya bena se namwakalili kadi kao hauhauna ne debanaena, mayadai namwanamwadi udiyedi yo hinage huyana hewahewaiunu yo hekamkamna se hekalodi sunuma debanaena.

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki yo tapwalolo *1:1-2*
- Tausunuma yodi midi wuwuna *1:3-12*
- Yaubada tausunumaena yodi miyamiya *1:13—2:17*
- Hekamkamna Keliso ye hekalo wa, siya meta yoda kabakita *2:18-25*
- Ekalesiya se kamkamna *3:1—4:19*
- Dubu yodi tauwoyawoya kadi hededehesibasiba *5:1-11*
- Lautoki *5:12-14*

Lautoki

1 Yau Petelo, Yesu Keliso yona apostolo. Teina leta ta ya kuli ye laowa komiu Yaubada yona kaisunuwa tamowaidi kalimiuwai. Komiu kwa haimiyamiyaigomiu doha laolaoma teha Pontasi, Galatiya, Kapadosiya, Eisiya yo Bitiniya udiyedi.

2 Yaubada Tamada huyabagubaguna unai ye nuwatunonohaiyako meta komiu yona kaisunuwa tamowaidi, ede Yaluwa Tabuna ye tolehesuwalagomiu bena Yesu Keliso kwa kawakabiyei, na iya kwasinana unai ye lausibusibuyeigomiu.**

Yomiu ya tapwalolo meta Yaubada yona kabinamwa yo yona nuwadaumwali kabo ye helakidi kalimiuwai.

Yaubada tausunumaena yodi kabamidi

3 Yaubada yoda Guiyau Yesu Keliso Tamana ta hedebasaei! Iya yona katekamkamna lakilakina debanawai ye labasi'uyoida na Yesu Keliso yona boita tolo'uyona debanawai ta kawamamohoi meta saha Yaubada ye hededehesunumaeida wa kabo ye ledima kalidawai.

4 Unai kabina ta kata saha Yaubada ye kabinonohai yoda, galewa ne unai meta taba nige ye tauwadam, ye yababa, o ye beyabeya.

** **1:2:** *Yesu Keliso ... iya kwasinana unai ye lausibusibuyeigomiu:* Teina hedehededе ta meta heyaheyasoni, na teina kabikabi ta ta lobai Esodo 24unai, huyana Yaubada yona talam ye ginauli Isalaela tamowaidiyao udiyedi. Kaniyona ede Yesu sataulo unai ye boita na kwasinana yona didi ne unai kabihemauli ta lobai na Yaubada ye haida ta hemala yona tamowai mamohoidi.

5 Kita Yesu tausunumaena yoda sunuma debanawai, Yaubada yona gigibwali unai ye kitaheteteda ye lau ee kana siga kabihemauli ta hai. Iya ede Yaubada ye kabinonohaiyako na mayadai gehegehena ne unai kabo ye hemasalaha.
6 Unai ede gonowana kwa gwauyalalakilaki, na iyamo huyakubwakubwa unai kwa kamkamna laukita udoi'udoi ta udiyedi.
7 Teina laukita udoi'udoi kwa hekalodi ta meta unai yomi sunuma kabahemamohoiyena. Gole kwa nuwatui! Kaiwa kalakalasina unai se gabuhe'a'a. Na gonogonowana doha Yaubada yomi sunuma ye lautonogi laukita udoi'udoi ta udiyedi. Na ena kwa tolokesegai meta yomi sunuma ye saekalili na kabo gole. Gole kabo ye tauwadam, na komiu yomi sunuma udiyedi tautolokesegai meta Yesu Keliso yona huyataumasalaha mayadaina ne unai kabo hedebasae, didiga yo hekasisi kwa haidi Yaubada unai.
8 Komiu iya sola nige kwa kita, na iyamo kwa gadosisiyei. Yo teina huya ta unai nige gonowana iya kwa kita, na iyamo kwa sunumaei, na kwa gwauyalakalili. Iya ede gwauyala namwanamwakalilina nige gonowana kabo ta hedehededei.
9 Matawuwuna komiu yomi sunuma kaniyona kabo kwa hai, iya ede yaluwamiu kabihemaulina ne.
10 Teina kabihemauli ta nuwanuwatuna unai, ede peloweta huya bagubagunadi wa udiyedi se wasetautaubigai bena taba kabina se kata. Yo hinage se hededepeloweta meta Yaubada kabo kabinamwa lakilakina ye haiyawa kalimiuwai.
11 Keliso Yaluwana meta iya ede peloweta wa kalidiwai, na ye hemasalaha kalidiwai kabo idohagi Keliso ye kamkamna na kabo mulinawai Yaubada ginauli saesaekalilidi ye ginaulidi iya kalinawai. Unai ede se kaipatekalili bena huyana yo idohagi kabo se tubu ne se lobaidi.
12 Na Yaubada peloweta wa ye hekatadi meta teina ginauli saesaekalilidi ta nige siya hesabadi, na komiu hesabamiu. Na teina huya ta unai wasa namwanamwana taulauguguyaena teina ginaulidi ta se hededehemasalahadiko kalimiuwai. Paisowa ta se ginauli Yaluwa Tabuna yona gigibwali unai, iya ede Yaubada galewa unai ye hetamaliyama wa. Teina ginaulidi ta meta anelu se henuwakalili bena kabidi se kata.

Yaubada tausunumaena yodi miyamiya

13 Tenem unai kwa kabinonohai'uyoigomiu meta yomi nuwanuwatu bena se dudulaikalili, na yomi midi kwa tolekesegaidi meta Yaubada yona kabinamwa kabo kwa haidi, huyana Yesu Keliso yona taumasalahama ne unai.
14 Komiu Yaubada kwa kawakabiyei doha wawayao tamadiyao se kawakabiyeidi, tabu kwa uyo'uyo yomi henuhenuwa yabayababadi wa udiyedi. Siya ede Yaubada yona hedehedede mamohoidi nige kabidi kwa kata wa.
15 Na yomi laulau maudoidi bena se tabukalili, matawuwuna ede tauyoganeigomiu meta iya tabuna.
16 Doha kulikuli tabuna unai ye wane,
"Bena kwa tabu, matawuwuna yau tabuna" *(Lewitikasi 19:2)*.
17 Yaubada tamowai nige ye hekasisigaibui, na maudoidi yodi laulau udiyedi kabo ye hekasadi. Iya kwa katai Tamamiu. Unai yomi miyamiya tanoubu ta unai doha laolaoma ne meta Yaubada taba kwa hekasisikaliliyei.
18 Yomi miyamiya bagubagunadi kami kulutubu udiyedi kwa haidi wa nige kaniyodi. Na kabina kwa kata meta tenem miyamiya ne udiyedi Yaubada ye hemaisahaigomiuko nige ginauli tautaukwadalelediyao doha siluba o gole udiyedi,
19 na Yesu Keliso kwasinana saesaekalilina unai. Iya meta mamoe natuna nige gilu yo yababa hesau kalinawai.

20 Huyana sola tanoubu ta nige ye tubu wa unai, Yaubada iya ye
kaisunuwaiyako meta iya kabo Keliso, iyamo ye hemasalaha huya
mulimulitadi ta udiyedi komiu hesabamiu.
21 Yesu debanawai komiu Yaubada kwa sunumaei. Iya Keliso ye het-
olo'uyoi boita unai, yo gigibwali yo didiga ye moseidi iya unai, to yomi
sunuma yo yomi midi kwa toledi Yaubada unai.
22 Komiu nuwamiu kwa he'a'adiko mamohoina kawakabina unai, na
gonowana kami kahao kwa gadosisimamohoiyedi. Unai bena kwa haiga-
dosisi'uyoigomiu ma nuwa'a'amiu yo ma nuwakohihaimiu.
23 Matawuwuna labasi'uyo kwa haiyako, na taulabasi'uyoigomiu ne,
iya nige gonowana ye boita yo ye pwasa, na iya meta miyamiyahaina.
Labasi'uyo ta yomi kabahaina ede Yaubada yona hedehedede maumaulina
yo miyamiyahaina unai.
24 Doha kulikuli tabuna unai ye wane,
Tamowai maudoidi kadi kao doha lagau,
yodi namwa maudoidi doha pasa koya udiyedi.
Lagau wa ye wowoya,
yo pasa lalana wa se ulu.
25 Na Guiyau yona hedehedede mo ye miya ye lau nige kana siga. *(Aisaiya 40:6-8)*
Na teina hedehedede ta se guguyaeyako kalimiuwai.

2

1 Tenem debanawai komiu taba laulau yabayababadi, laulaulupolupo yo
kaolupolupo yo kaikalomagigili yo hededeheyababa maudoidi kwa tolehe-
suwaladi.
2 Na doha wawayao labahauhaudi susu se henuwakaliliyei, gono-
gonowana doha komiu bena Yaubada yona hedehedede mamohoina kwa
henuwakaliliyei, na unai kabo kwa matuwa yomi sunuma udiyedi,
3 matawuwuna Guiyau yona kabi namwanamwadi kwa haidiko.

Weku miyamiyahaina yo Yaubada yona kaisunuwa tamowaidi

4 Komiu kwa laoma Yesu unai, iya ede weku maumaulina. Tamowai se
subu, na Yaubada iya ye kaisunuwaei yo kalinawai meta ye saekalili.
5 Na komiu hinage weku maumaulidi. Yaubada ye haigomiu na yona
numa ye ginauli. Yo hinage kwa hemala iya yona taukaitalasam mamo-
hoidi, na yomi kaitalasam ede Yaluwa Tabuna ye nonohaidi na Yaubada ye
kawanamwanamwaeidi Yesu Keliso debanawai.
6 Doha kulikuli tabuna unai ye wane,
“Kwa kita, weku ya tole Saiyona unai,
iya kabakabinuma wekuna kaikaisunuwana yo saesaekalilina,
na kaiteya iya ye sunumaei kabo taba nige nuwana ye yababa.” *(Aisaiya 28:16)*
7 Na komiu teina weku ta tausunumaeina meta iya ye saekalili kalimiuwai.
Na siya nige tausunumaena meta kadi hedehedede doha teina:
“Teina weku ta taukabinuma se laukwatakwataei'usei wa meta
ye hemala kabakabinuma wekuna namwanamwana yo
saesaekalilina”, *(Same 118:22)*
8 yo hinage,
“ye hemala tamowai yodi kabakalabesibesi
na unai se beku.” *(Aisaiya 8:14)*
Se kalabesibesi matawuwuna Yaubada wasana se kawayagalaei, doha saha
Yaubada ye hineliyako hesabadi wa.

9 Na komiu meta Yaubada yona kaisunuwa tamowaidi bodana. Yo komiu
hinage yona taukaitalasam mamohoidi, na iya meta wasawasa saesaena. Yo
komiu hinage yona basileiya tamowaidi yo ye haigomiu yona tamowai. Unai
Yaubada yona laulau namwanamwadi bena kwa hededehemasalahadi.
Iya ye yogahepesagomiu masigili luwanaena na kwa laoma iya dawayana
namwanamwana ne unai.
10 Huya bagubagunana unai komiu meta nige boda kesega, na teina huya
ta unai komiu meta Yaubada yona tamowai bodana. Yo huya bagubagunana
unai nige Yaubada yona katekamkamna unai kwa miya, na teina huya ta
Yaubada yona katekamkamna wa kwa haidiko.
11 Kehaguwao, komiu meta laolaoma na tanoubu ta nige yomi
magai mamohoina. Ya hededebayao kalimiuyena bena nuwanuwatu
yabayababadi udiyedi kwa tolehesuwala'uyoigomiu, matawuwuna siya
meta yaluwamiu ne se hewaiunudi.
12 Na komiu dagela tamowaidiyao luwadiyena kwa miyamiya, na se
hegilugomiu bena yomi laulau ne nige se dudulai. Na iyamo komiu bena
miyamiya namwanamwadi udiyedi kwa miya, na kabo unai yomi laulau
namwanamwadi ne bena se kitadi na Yaubada se hededetausae huyana ye
taumasalaha yona hekasa mayadaina ne unai.

Tanutanuwagao kawakabidi

13 Guiyau debanawai tanoubu ta unai kami tanutanuwagao maudoidi
bena kwa kawakabiyeidi. Bagubagunana ede wasawasa iya tanuwaga
saesaekalilina,
14 yo hinage yona gabana bena kwa kawakabiyeidi. Siya taukitakitahetete
saesaediyao wasawasa wa ye kaisunuwaidi bena yababa tauginaulidi se
hekamkamnadi yo namwa tauginaulidi se hededehenamwadi.
15 Yaubada ye henuwa bena miyamiya namwanamwadi kwa
miyawatanidi na udiyedi Yaubada nige kabina taukata kabo kwa
hekaiyawasidi na nige gonowana se hededeheyababagomiu.
16 Yaubada ye yailihaigomiuko, unai bena kwa miya doha yailihai ta-
mowaidi, na tabu yomi yailihai miyamiyadi ne kwa haidi se hemala yomi
kabatolo na laulau yabayababadi kwa ginaginaulidi. Na kwa miya doha
Yaubada yona heyayai tauhaidi.
17 Tamowai maudoidi kwa hekasisiyeidi, yo ekalesiya bodana kwa ga-
dosisiyeidi, na Yaubada kwa hekasisiyei ma matamatausimiu, yo yomi
wasawasa kwa hekasisiyei.

Heyayai tauhaidi kadi hedehededе

18 Komiu heyayai tauhaidi, kami tanutanuwagao siya ede yodi miyamiya
se namwa yo se dudulai, yo hinage siya kaiteyadi yodi laulau se yababa ne,
bena kwa kawakabiyeidi ma hekasisimiu.
19 Ena tamowai hesau Yaubada yona nuwatu ginauliwatanina debanawai
na kana tanuwaga unai hekamkamna ye hai na ye hekalakasikasini
kamkamna ne unai, meta Yaubada iya kabo ye kitahenamwa.
20 Ena yababa ku ginauli na unai hekamkamna ku hai na ku
hekalakasikasinigo meta Yaubada taba nige ye kitahenamwago. Na
ena laulau dudulaidi ku ginaulidi na unai hekamkamna ku lobai na ku
hekalakasikasinigo meta Yaubada kabo ye kitahenamwago.
21 Yaubada ye yoganeigomiu bena kwa kamkamna. Matawuwuna ede
Keliso ye kamkamna komiu hesabamiu, na yomi kabakita ye tole bena kwa
hemuliwatani. *[Doha kulikuli tabuna unai ye wane,]*
22 “Iya nige yababa hesau ye ginauli,

yo nige hededelupolupo hesau kawana ne unai ye pesama." *(Aisaiya 53:9)*
23 Huyana iya se hededeheyababa meta nige saha hesau ye hedede kalidiwai, yo huyana ye kamkamna meta nige ye hededehemahematausidi. Na yona sunuma mo ye tole Yaubada unai, iya tamowai yona kitahekasadi meta se dudulaikalili.
24 Huyana ye boita sataulo unai meta yoda ba'aya kamkamnana ye bom ye bahei tauna ne unai. Tenem unai kita bena ba'aya ta hekaiyawasidi na miyamiya dudulaidi ta miyawatanidi. Iya kana gai udiyedi meta henamwanamwa kwa lobaidi.
25 Komiu kami kao doha mamoe gegegegedi. Na teina huya ta kwa uyomako taukitahetetegomiu yo yaluwamiu tauwoyaidi wa unai.

3

Maitawasola kadi hedehedede

1-2 Gonogonowana doha komiu sinesineo maitawasola mwanemiyao bena kwa kawakabiyeidi. Nuwana hekadiyo meta Yaubada yona hedehedede nige se kawamamohoiyei, na yomi laulau namwanamwadi yo a'adi yo hinage Yaubada yomi hekasisiyeina miyamiyadi se kitadi. Nige bena yomi hedehedede, na yomi miyamiya wa udiyedi kabo nuwadi se buidi.
3 Kami kao namwanamwadi tabu kwa hemasalahadi taumiu kadi leli ne udiyedi, siya ede doha kulumiu heiheidi yo taumiu kabahepasadi gole unai se ginaulidi, yo yomi kaleko namwanamwadi ne.
4 Na kami kao namwanamwadi bena nuwamiu miyamiyadi udiyedi se laoma. Siya ede nuwatalu yo nuwadaumwali miyamiyadi. Teina leli ta taba nige se taukwadalele na Yaubada matanaena se saekalili.
5 Gonogonowana doha huya bagubagunana unai sinesineo Yaubada tausunumaena wa teina leli ta udiyedi se miya yo se mose'uyoidi mwanediyao udiyedi.
6 Sala kwa hai ye hemala yomi kabakita. Iya mwanena Abelahama ye kawakabiyei yo ye kawaguiyauyei. Ena saha kwa ginaulidi ne se dudulai na udiyedi nige kwa matausi, meta komiu kabo kwa hemala iya natunao.
7 Komiu tatao maitawasola hinage, laulau kesekesegana ne unai mwanemiyao bena kwa kabinamwanamwaeidi, matawuwuna siya meta se basabasa. Yo kwa hekasisiyeidi, matawuwuna siya maiyamiyao Yaubada yona kabihemauli ta kabo kwa hai. Ena doha teina kwa ginauli, taba nige saha hesau yomi tapwalolo ne se gudugudui.

Kamkamna laulau namwanamwadi debadiwai

8 Na teina ya hededelaowa komiu maudoimiu kalimiuwai: Taba bena kwa nuwakesega, kami kaha kwa katekamkamnaei na bena kwa sagui, kwa haigadosisi'uyoigomiu, kabinamwa yo nuwadobidobi udiyedi kwa miya.
9 Ena tamowai se heyababagomiu, tabu kwa haigum. Ena se hededeheyababagomiu, komiu tabu kwa hededeheyababadi, na bena kwa hededehenamwadi, matawuwuna Yaubada ye yoganeigomiu bena hededehenamwa kalinawai kwa haidi.
10 Doha kulikuli tabuna unai ye wane,
"Ena kaiteya yona mauli ye gadosisiyei yo ye henuwa bena mayadai namwanamwadi ye kitadi,
meta tabu hedehedede yabayababadi yo lupolupodi ye hedehededeidi.
11 Na iya bena laulau yabayababadi ye hekaiyawasidi na laulau namwanamwadi mo ye ginaginaulidi.
Yo iya bena nuwadaumwali ye wasenei yo ye kaipatekalili bena unai ye miya.

12 Na Guiyau kabo laulaududulai tauginaginaulidi meta ye kitahetetedi
yo ye lapulau yodi tapwalolo udiyedi.
Na Guiyau kabo laulau yabayababadi tauginaginaulidi meta ye
kitagabaedi." *(Same 34:12-16)*
13 Ena kwa henuwakalili bena laulau namwanamwadi kwa ginaulidi,
kabo nige gonowana tamowai hesau ye heyababagomiu.
14 Iyamo, ena laulaududulai debadiwai kwa kamkamna, kabo gonowana
kwa gwauyala. Na
"yodi hededehematausi udiyedi tabu kwa matausi yo tabu kwa
nuwanuwatulau udiyedi." *(Aisaiya 8:12)*
15 Na nuwamiu udiyedi bena kwa hemasalaha meta Keliso iya ede yomi
Guiyau. Ena tamowai yomi sunuma kaniyona se henamaiyei, bena huya
maudoina kwa nonohakalili na yodi hedehededе buidi kwa moseidi. Yomi
hededebui ne udiyedi bena kawakeha namwanamwana yo hekasisi udiyedi
kwa hedehededе
16 na kwa kaipate bena yomi nuwanuwatu se dudulai. Na ena tamowai
yomi laulau dudulaidi Keliso unai ne se hededeheyababadi, kabo kaba-
hegilugomiu ne udiyedi se bom se hemwadine'uyoidi.
17 Ena Yaubada yona nuwatuyena kwa kamkamna yomi laulau dudulaidi
debadiwai meta ye namwa, na kabo yomi laulau yabayababadi debadiyena
kwa kamkamna ne.
18 Keliso yoda ba'aya hesabadi ye kamkamna ma kesega mo. Iya ye
dudulaikalili na tamowai maudoidi yodi laulau yabayababadi debadiyena
ye boita. Na yona boita ne unai ye woyaigomiu kwa laoma Yaubada unai.
Iya buluma unai ye boita na Yaubada Yaluwana unai ye mauli'uyo.
19 Na Yaluwa unai ye lau tauboiboita yaluwadi yodi magai unai na ye
lauguguya kalidiyena.**
20 Siya ede huya bagubagunana unai Nowa yona mayadai wa udiyedi
tanoubu ta unai se miya na Yaubada se kawayagalaei. Na iya nige ye
hekamkamnadi na ye nayatautaubiga kana siga Nowa ake wa ye ginauli-
hegehe. Na ake wa unai meta hisamo, siya ede taudi haligigi-haiyona (8),
Yaubada ye gilihaidi waila wa unai.
21 Teina waila ta babatiso ye heyaheyasoniyei. Na Yaubada komiu
ye gilihaigomiu kabahebabatiso wailana ta unai. Teina kabahebabatiso
wailana ta tauda ta bikidi nige ye deulihe'a'adi, na iya unai kabo Yaubada
ta kaibwadai meta yoda nuwanuwatu ye deulihe'a'adi Yesu Keliso yona
tolo'uyo debanawai.
22 Iya ye saeko galewa yo temenai Yaubada nimatutuna unai ye tutuli. Yo
anelu, tauloina yo gigibwali maudoidi yona gigibwaliyena se miyamiya.

4

Tausunuma yodi mauli miyamiyadi

1 Keliso tauna unai ye kamkamna, unai ede komiu hinage yomi
nuwahineli bena kwa ginaulidi doha Yesu ye ginauli wa yo kwa nonoha
kabo hinage kwa kamkamna. Matawuwuna kaiteyadi taudi ne udiyedi

** **3:19:** Lausoisoi ta kulikulina meta ye kubwakalili kalina Giliki unai yo kaniyona nige ye masalaha. Petelo ye kuli ye wane, *Yaluwa unai ye lau yaluyaluwa numatutuguduyena taumiya udiyedi ye lauguguya.* Na tausonoga maudoidi yaluwa wa nige kabina se kata meta siya tamowai yaluwadi o yaluwa yabayababadi. Yo yodi kabamiya hinage nige ye masalaha, nuwana Yaubada siya haedi ye toledi? Yo hinage nige kabina se kata Yesu bena saha ye lauguguyaei udiyedi. Na lausoisoi 19 yo 20 yoma nuwatulobaidi ede kewa ne unai ku hasili.

se kamkamna Yesu Keliso yodi sunumaena debanawai, meta ba'aya yona gigibwali siya kalidiwai ye gehe.
2 Kaniyona ede yodi mauli miyamiyadi tanoubu ta unai meta nige se henuwa bena laulau bikibikidi udiyedi se miya, na se henuwa bena Yaubada yona nuwatu mo se miyawatanidi.
3 Na komiu huya bagubagunana unai yomi huya kwa gabaedi laulau bikibikidi ta udiyedi doha dagela tamowaidi se miyamiyaedi wa. Siya ede laulau bikibikidi udoi'udoi, nuwatu bikibikidi miyawatanidi, numayauyaule, gwauyala bikibikidi, yo koitau taba'ohuidi meta Yaubada ye subukaliliyeidi.
4 Kami kahao bagubagunadi se siliyata, matawuwuna ede komiu nige kwa patulau yodi laulau yo miyamiya bikibikidi wa udiyedi, ede se hededeheyababagomiu.
5 Unai kabo se hededehemasalaha'uyoidi Yaubada kalinawai. Iya meta ye nonohakalili kabo tamowai maumaulidi yo tauboiboita** ye hekasadi.
6 Tenem debanaena ede wasa namwanamwana se guguyaiyako yoda hali tausunuma se boitako wa udiyedi. Huyana siya sola ma maumaulidi tanoubu ta unai wasa ta se lapuiyako yo se haiyako na se boita doha tamowai maudoidi hinage kabo se boita. Iyamo siya hinage kabo Yaubada kalinawai mauli nige kana siga se hai.**

Yaubada yona kainauya hepahepaisowana

7 Na ginauli maudoidi tanoubu ta unai kadi siga ye hanahanaumako, unai ede bena kwa silasilawa yo nuwanuwatu dudulaidi udiyedi kwa miya, na unai gonowana kwa tapwalolo.
8 Ginauli saesaekalilina ede bena kwa haigadosisi'uyoigomiu ma nuwakohihaimiu, matawuwuna gadosisi meta gonowana yababa tamowai se ginaulidi kalidawai se bado ne ye tolehesuwaladi.
9 Na yogayogaisini laulaudi udiyedi kwa miya na tabu kwa hetahetalapili.
10 Na Yaubada yona kainauya kadi kao udoi'udoi ye lediwako komiu tausunuma kalimiuwai. Bena kwa hepaisowanamwanamwaeidi na udiyedi bena kwa haisagusagu'uyoigomiu.
11 Ena kaiteya lauguguya kainauyana kalinawai, bena Yaubada yona hedehededede udiyedi ye hedehededede. Kaiteya haisagusagu kainauyana kalinawai, bena Yaubada yona bayao ye mosei wa unai ye hepaisowa. Unai Yaubada kwa hedebasaei Yesu Keliso debanawai. Didiga yo gigibwali siya ede Yaubada kalinawai ye lau ee huya nige kana siga. Mamohoi!

Kamkamna Yesu sunumaena debanawai

12 Kehaguwao, tabu kwa siliyata kamkamna lakilakidi kwa hekalodi ta udiyedi. Kana kao doha yababa hesau nige kwa nuwatui, iyamo ye tubu kalimiuwai. Na teina saha kwa lobaidi ta meta yomi sunuma kabalaukitana.
13 Na yomi kamkamna ne unai bena kwa gwauyala, matawuwuna ede kwa kamkamna gonogonowana doha Keliso ye kamkamna wa. Unai kabo kwa gwauyalakalili, huyana Keliso kana kao saesaekalilina** ye hemasalaha yona huyataumasalahama ne unai.

** **4:5:** *Tamowai maumaulidi yo tauboiboita* meta Yesu yona huya'uyoma unai tamowai se silasilawa yo siya se boitako ne ye hetaladi. ** **4:6:** Teina lausoisoi ta kaniyona nige ye masalahakalili kalina Giliki unai, na tausonoga yodi hededehemasalahana udoi'udoi, doha hekadi se wane bena Keliso ye lauguguya taumiya boita magaina unai kalidiwai. ** **4:13:** *Kana kao saesaekalilina* hinage ta wane, *yona didiga.*

14 Ena tamowai se hededeheyaheyababagomiu Keliso yomi sunumaena
ne debanawai, kabo gonowana kwa gwauyala, matawuwuna Yaubada
Yaluwana dididididigana meta iya ede kalimiuwai.
15 Ena kwa kamkamna, meta tabu laulau yababana hesau debanawai,
doha ede taukaikaiunu o taukaikaiwahali o laulau yabayababadi hekadi
tauginaulidi o doha taumodemodegaibu.
16 Na bena kwa kamkamna ne Yesu sunumaena debanawai, na tenem unai
tabu kwa mwadine, na Yaubada kwa hedebasaei meta komiu Keliso yona
tamowai.
17 Matawuwuna huyana ye laomako na Yaubada ye hetubu tamowai ye
hekasadi. Na Yaubada yona tamowai** udiyedi ye hetubu. Na ena kalidawai
ye hetubu, siya Yaubada wasana namwanamwa taukawayagalaeina ne kadi
kao kabo doha saha?
18 *[Doha kulikuli tabuna unai ye wane,]*
“Ena taba tamowai yodi miyamiya dudulaidi na kabihemauli ta ye pilipili
kalidiwai,
siya kaiteyadi nige Yaubada tausunumaena yo ba'aya tauginaulidi ne
meta kadi kao kabo doha saha?” *(Hededesonosonoga 11:31)*
19 Unai kabo ta hedede doha teina: Yaubada iya ede yona hededehesunuma tauhemamohoiyeidi. Na siya kaiteyadi se kamkamna yona
nuwatuyena, bena se mose'uyoidi iya tauginaulidi ne unai yo laulau
namwanamwadi ginaulidi udiyedi se miyamiya.

5

Dubu babadadiyao yo ekalesiya kadi hedehededе

1 Yau helemiu dubu badana hesau, yo Keliso yona kamkamna wa taukitana hesauna, yo yona didiga yona masalaha ne unai yau hinage kabo
maiyana. Unai ede ya hededebayao komiu dubu babadadiyao kalimiuwai:
2 Bena Yaubada yona tamowai yomi dubu udiyedi kwa kitahetetenamwanamwaeidi. Bena kwa kitalau udiyedi, nige bena doha se
lauheliligomiu na kwa paisowa, na yomi nuwatalam unai paisowa ta
kwa ginauli. Iya ede saha Yaubada ye henuwa kalimiuwai. Na tabu yomi
paisowa ta unai kwa bom yomi namwanamwa kwa wasenei, na bena kwa
paisowa ma nuwakohihaimiu.
3 Tabu bena kwa hemala tanuwaga sinasinakaladi, na bena yomi
miyamiya namwanamwadi yomi dubu tamowaidi se kitadi na ye hemala
yodi kabakita.
4 Na huyana mamoe taukitahetetena saesaekalilina ye taumasalaha, meta
kabo yomi kolona** dididididigadi kwa haidi, na siya nige gonowana se
taukwadalele.
5 Na teina ta komiu saehau kami hedehededе: Bena yomi dubu
babadadiyao kwa kawakabiyeidi. Na komiu maudoimiu bena nuwadobidobi unai kwa miya. Matawuwuna
“Yaubada taunuwasaesae ye hekaiyawasidi,
na taunuwadobidobi kabo yona kabi se namwa kalidiwai.” *(Hededesonosonoga 3:34)*
6 Tenem unai bena kwa nuwadobidobi Yaubada matanawai, na yona huya
dudulaina unai kabo ye kabisinigomiu.

** **4:17:** *Yaubada yona tamowai* Petelo ye kuli *Yaubada yona numa*, iya ede Numa Tabuna na Yaubada yona tamowai heyaheyasonidi. ** **5:4:** *Kolona* ne meta tauheloikailakwa ye baguna kabo kolona se kainauyaei.

7 Yomi nuwamodemode maudoidi kwa moseidi iya unai, matawuwuna iya
gonowana kabo ye kitahetetegomiu.
8 Bena kwa silisiliyata yo yomi nuwanuwatu se masalaha. Kami waiunu
diyabolo kana kao doha laiyoni ye kalakalagaga, na ye sae yo ye dobi na ye
kaikaikewa taba tamowai hesau ye lobai na ye unuhemwaloi.
9 Na taba yona nuwatu maudoidi kwa laukwatakwataeidi na kwa
tolobayao yomi sunuma udiyedi, matawuwuna kabina kwa kata meta
helemiu tausunuma, siya ede kami kahao yo loumiyao tanoubu ta unai,
meta kamkamna gonogonowana wa se hekalodi.
10 Na Yaubada iya kabinamwa maudoina tauleyamana, iya ye yo-
ganeigomiu bena Keliso debanawai yona didiga nige kana siga ne unai
komiu hinage kabo maiyamiu. Tenem unai yomi kamkamna huya kub-
wakubwana ta mulinawai Yaubada kabo ye hebayao'uyoigomiu na kabak-
abi bayabayaona unai ye hetologomiu na taba nige kwa sigisigi'usi.
11 Gigibwali maudoina meta iya kalinawai ye lau ee huya nige kana siga.
Mamohoi!

Hededelautoki gehegehedi

12 Na teina leta kubwakubwana ta Siluwanusi** ye saguigau na ya kuli.
Iya meta kada kaha namwanamwana hesau. Na leta kubwakubwana ta ya
kuli ye laowa kalimiuwai bena ya hededehebayaogomiu yo ya hededehe-
masalaha meta saha kwa hekalodi ta, iya ede Yaubada yona kabinamwa
mamohoina. Na unai bena kwa tolokesegai.
13 Na dubu tamowaidi Babiloni** unai, siya hinage Yaubada yona
kaisunuwa tamowaidi, na maiyadi natugu Maleko, meta yodi lautoki se
hetamaliyawa kalimiuwai.
14 Komiu bena kwa hailaulautoki'uyoigomiu gadosisi mamohoina unai.**
Na komiu Keliso tausunumaena maudoimiu bena nuwadaumwali kwa hai.

** **5:12:** *Siluwanusi* meta Sailasi hesana Loma kalinadi Latini unai. ** **5:13:** *Babiloni:* Tausonoga hekadi yodi nuwatu meta hesa Babiloni ta, iya Loma magaina lakilakina ye heyaheyasoniyei.
** **5:14:** *Gadosisi mamohoina unai:* Petelo ye kuli, *gadosisi sumtana unai,* na sumta meta ekalesiya yodi gadosisi hekihekinoina.

2 Petelo
Petelo yona leta helabuina
Buka ta hededehemasalahana

Teina buka ta meta apostolo Petelo yona leta helabuina na ye lau yona leta bagubagunana tauhaina wa kalidíwai (2 Petelo 3:1, 1 Petelo 1:1-2). Ye kuli huyana iya Loma magaina lakilakina na numatutugudu unai na yona huyaboita ye hanahanaumako (2 Petelo 1:14). Bolimaina wa nuwana 65 AD.

Petelo iya Yaubada tausunumaena na saha Yaubada ye ginaulidi yodi wa unai kana kahao ye henuwaisinidi yo ye hededehebayaodi bena laulau dudulaina unai se miya. Ye hemamohoiyei meta Yesu wasana wa mamohoi. Petelo kabo tausunuma wa ye hededehebayaodi bena se kitanamwanamwakalili taulauhekatalupolupo kalidiwai, na tabu yodi lauhekata ne se lauwatanidi. Siya meta tamowai yabayababadi, unai Yaubada kabo ye hekamkamnadi (2 Petelo 2:3,9-22).

Petelo hinage ye kulihemasalaha ede Keliso yona huya'uyoma mayadaina ne meta mamohoi kabo ye laoma. Taulauhekatalupolupo wa se hededе mayadaina ne ye pahilikaliliko, iyamo Yaubada mayadaina ne ye tole'uyoi kaniyona ede bena tamowai yodi huya ye moseidi na se nuwabui (2 Petelo 3:1-13). Na ye hededelau tausunuma Keliso yona huya'uyoma taunayanayaeina wa udiyedi bena laulau dudulaina unai se miya, yo taba se kaipatebayao na Keliso kabina se katanamwanamwakalili (2 Petelo 3:14-18).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki yo tapwalolo *1:1-2*
- Guiyau taumiyawatanina yodi mauli *1:3-15*
- Peloweta yodi hedehedede se mamohoikalili *1:16-21*
- Taulauhekata lupolupodi kabo kadi hekilaino se lobai *2:1-22*
- Mamohoina, Guiyau kabo ye uyoma *3:1-18*

Lautoki

1 Yau Simiyona** Petelo, Guiyau Yesu Keliso yona heyayai tauhaina yo yona apostolo. Ya kulikulilaowa komiu yoda sunuma saesaena tauhaina kalimiuwai. Yomi sunuma ne gonogonowana ede doha hinage kai, na sunuma ta ta hai matawuwuna Yesu Keliso ye dudulaikalili, yo iya yoda Yaubada yo Tauhemaulida.

2 *[Yomiu ya tapwalolo meta]* bena Yaubada yo yoda Guiyau Yesu kabidi kwa katanamwanamwakalili, na teina unai taba Yaubada yona kabinamwa yo yona nuwadaumwali kalimiuwai se laki se lau.

Bena ta hemamohoiyei meta Yaubada ye yoganeida yo ye kaisunuwaeida

3 Yaubada yona gigibwali saesaena unai ginauli maudoidi ye ledima kalidawai bena udiyedi ta maumauli na Yaubada yona nuwatu ta miyawatanidi. Doha teina ye ginauli, matawuwuna ede tauyoganeida meta kabina ta kata. Iya kana kao saesaena yo namwanamwana debadiwai ye yoganeida ta hemala yona tamowai.

4 Teina kana kao saesaena yo namwanamwana ta debadiwai yona hededehesunuma namwanamwadi yo saesaekalilidi ye ledima, na udiyedi kabo gonowana gadosisi yabayababadi tamowai nuwadi ne udiyedi se laoma na

** **1:1:** *Simiyona* meta Petelo hesana bagubagunana (Mataiyo 4:18), na inai hesa ne ye katai kalina Hebelu unai. Hesa Simiyona kaniyona meta, *Ye lapui.* Giliki kalinadiyena se katai Simona.

tamowai se heyababadi ne kwa kaihaleidi na kwa hemala Yaubada yona nuwatu saesaedi tauginaginaulidi.

5 Na ginauli namwanamwadi Yaubada ye lediwa kalimiuwai wa debadiwai ede bena kwa kaipatebayao, nige bena yomi sunuma ye bom mo, na hinage yomi laulau namwanamwadi *[bena se masalaha]*. Na nige yomi laulau namwanamwadi se bom mo, na hinage Yaubada yona hineli nuwatulobaina *[bena ye masalaha]*.

6 Na nige nuwatulobai ye bom mo, na hinage bena kwa kitahetete'uyoigomiu. Na nige kitahetete'uyo ye bom mo, na hinage yomi sunuma unai bena kwa tolobayao. Na nige tolobayao ye bom mo, na hinage Yaubada yona nuwatu miyawatanina bena kalimiuwai.

7 Na nige Yaubada yona nuwatu miyawatanina ye bom mo, na hinage kami kahao gadosisidi bena ye masalaha kalimiuwai. Na nige kami kahao gadosisidi ye bom mo, na hinage tamowai maudoidi gadosisidi.

8 Ena teina laulau ta kwa haidi na ma nuwakohihaimiu udiyedi kwa miya, meta kabo yoda Guiyau Yesu Keliso kabina kwa katanamwanamwa na yomi sunuma kaniyodi kabo se masalaha.

9 Na ena tamowai hesau teina laulau ta nige ye haidi meta iya yaluwana unai yona kaikewa ne ye gaugau, na unai nuwana ye luluhi meta yona ba'aya ede Yaubada ye deuligabaediko.

10 Unai, kehaguwao, kwa kaipatebayao na yomi mauli udiyedi bena kwa miyahemasalaha meta Yaubada ye yoganeigomiu yo ye kaisunuwaigomiu. Ena teina miyamiya ta kwa miyawatanidi, kabo taba nige kwa kalabesibesi.

11 Na Yaubada kabo ye hailobaigomiu ma gwaugwauyalana yoda Guiyau yo Tauhemaulida Yesu Keliso yona basileiya miyamiyahaina ne unai.

Petelo yona hededehenuwaisini

12 Teina nuwanuwatu ta kabidi kwa katako yo Yaubada yona hedehededе mamohoina unai meta kwa tolobayaokalili. Iyamo huya maudoina teina nuwanuwatu ta udiyedi kabo ya henuhenuwaisinigomiu.

13 Na ya nuwatui meta ye dudulaikalili taba bulumaena ma miyamiyagu tanoubu ta unai na nuwanuwatu ta udiyedi ya henuhenuwaisinigomiu.

14 Matawuwuna kabina ya kata meta huyakubwakubwa unai kabo taugu ta ya laugabaei, doha yoda Guiyau Yesu Keliso saha ye hemasalahayako kaliguwai wa.

15 Unai ya kaipatebayaokalili bena ya hekatagomiu, na yogu huyalaugabaegomiu mulinawai kabo gonowana huya maudoina yogu lauhekata ta kwa nuwanuwatuidi.

Peloweta yodi hedehededе se mamohoikalili

16 Huyana yoda Guiyau Yesu Keliso yona gigibwali yo yona huya'uyoma hedehedededi yomiu ka hedehededе wa, meta nige pilipilidai tamowai yodi sonoga udiyedi se ginaulidi wa ka hedededi. Na kai meta yoda Guiyau Yesu Keliso kana kao saesaena mamohoina wa taukitana yo tauhemamohoiyeina ede.

17-18 Na huyana kuduli tabuna** unai wa meta kai Yesu maiyamai na Yaubada kalinana ka lapui galewa ne unai ye dobima ye wane, “Teina yau Natugu ya gadosisiyei. Iya unai ya gwauyalakalili.” Teina unai Yaubada Saesaekalilina Yesu ye hededetausaei yo kana kao saesaena mamohoina ye hemasalaha kalimaiyena.

19 Na saha kuduli ne unai ye tubu wa debanawai ede kabina ta kata meta peloweta yodi hedehededе wa se mamohoikalili. Na ye namwakalili bena

** **1:17-18:** Yesu yona didiga ye hemasalaha wasana ede Maleko 9:7unai ku hasili.

kwa kitalau udiyedi, matawuwuna siya kadi kao doha mala ye dawadawaya masigililakilaki unai. Ye lau ee Mayadaina unai mala ye uyali na Sae Kubwana** ye dalasae na ye sina nuwamiu ne udiyedi.

20 Na nuwanuwatu saesaena ede bena kabina kwa kata meta kulikuli tabuna unai peloweta saha se hededetoledi wa meta nige kalidiwai se laoma.

21 Matawuwuna peloweta yodi hededetole ta meta nige tamowai yodi nuwanuwatu udiyedi se laoma. Na Yaluwa Tabuna yona woyaena ede Yaubada yona hedehedede se hededehemasalahadi.

2

Taulauhekata lupolupodi hedehedededi

1 Beyabeyana Isalaela tamowaidiyao luwadi ne udiyedi meta hinage peloweta lupolupodi, gonogonowana doha hinage komiu luwamiu ne udiyedi meta taulauhekata lupolupodi. Se hedede bena siya tausunuma, na yodi lauhekata ne udiyedi kabo tamowai se lupohaidi na yodi sunuma se heyababadi, yo hinage yoda Guiyau Saesaekalilina, iya tauhemaisahaidi wa, se uhalaei. Na nige bayaona kabo Yaubada siya ye heyababadi.

2 Tamowai ta kabo Yesu tausunumaena gwaudi se woyahesuwaladi na yodi laulau nuwamwadimwadinedi ne se lauwatanidi, na teina unai tamowai hekadi kabo miyamiya mamohoina wa se hededeheyaheyababa.

3 Teina taulauhekata lupolupodi ta huya maudoina se henuwa bena taba kadi yo yodi se bado, na yodi hededelupolupo udiyedi kabo yomi moni se lupohaidi. Na kadi hekamkamna meta beyabeyana Yaubada ye kabinonohaiyako na iya ede ye laolaoma hesabadi.

Yaubada yababa tauginaulidi ye heyababadi

4 Anelu se ba'aya wa meta Yaubada nige ye katekamkamnaedi na ye tolehesuwaladi na ye senidi duha masimasigilina unai. Na menai kabo se miyamiya ye lau ee hekasa mayadaina ye lage.

5 Hinage Yaubada tanoubu bagubagunana wa nige ye katekamkamnaei na ye heyababa meta dibwali'utu'utu ye hetamaliyama ede Yaubada yona nuwatu nige taumiyawatanina maudoidi wa ye unuhemwaloidi. Na Nowa iya laulau dudulaina taulaulauguguyaina, debanawai ede maiyanao tamowai haligigi-labui ye gilihaidi.

6 Hinage magai lakilakidi Sodoma yo Gomola Yaubada ye heyababadi wa meta ye gabudi na se kalasi se lau ee kahusa gaibu. Teina ta meta Yaubada yona nuwatu nige taumiyawatanina wa yodi kabakitalobai.

7 Na Yaubada Lota ye gilihai. Iya laulau dudulaina tamowaina, na tamowai ta saha se ginaginaulidi wa ye kitadi meta nuwana nige ye namwa, matawuwuna ede tamowai meta Yaubada yona laugagayo nige se hemuliwatanidi, na laulau bikibikidiyao se ginaulidi.

8 Na teina tamowai dudulaina ta ye miya tamowai yabayababadi luwadi ne udiyedi. Siya meta Yaubada yona laugagayo nige se hemuliwatanidi, unai nuwana ye kamkamnakalili, matawuwuna ede mayadai badobado udiyedi yodi laulau yabayababadi wa ye kitadi yo wasadiyao ye lapulapuidi.

9 Teina ginaulidi ta se hekatada meta Yaubada kabina ye kata idohagi yona nuwatu taumiyawatanina yodi huyayababa udiyedi na ye gilihaidi. Yo kabina ye kata idohagi tamowai yabayababadi ye hekamkamnadi na ye kabihekahinidi ye lau ee kana siga hekasa mayadaina ye lage.

** **1:19:** *Sae Kubwana* meta Yesu Keliso heyaheyasonina.

10a Gonogonowana doha Yaubada kabo teina taulauhekata lupolupodi ta hinage ye heyababadi. Siya buluma yona nuwanuwatu yabayababadi mo se lauwatanidi na Yaubada yo tauloina tamowaidi maudoidi se subudi.

Taulauhekata lupolupodi hedehedededi hekadi

10b Teina taulauhekata lupolupodi ta se nuwasaesaekalili yo se hededetausae'uyoidi, unai nige se matausi na galewa taumiyaidi se hededeheyaheyababadi.

11 Na anelu meta se bayao yo se gigibwalikalili, na kabo teina taulauhekata lupolupodi ta. Iyamo anelu ne nige se henuwa bena galewa taumiyaidi ne se hededeheyaheyababadi Yaubada matanawai.

12 Na tamowai ta meta galewa ginaulidi nige se nuwatulobaidi, na iyamo se hededeheyaheyababadi. Siya kadi kao ede doha suisui na saha se henuwa se ginauli meta se ginauli. Kabina ta kata meta suisui se labasidi na tanoubu ta unai se miya ye lau ee se koihemwaloidi. Na Yaubada kabo taulauhekata lupolupodi ta ye heyababadi doha suisui ne.

13 Yaubada kabo ye heyababadi yodi laulau yabayababadi debadiwai. Kalidiyena gwauyala kaniyona ede se numayauyaule yo se bom yodi nuwatu yabayababadi se ginauliwatanidi ne meta nige mwadinena hesau. Na yodi laulau yabayababadi ta udiyedi huyana maidamiyao kwa kaikaigogoi meta komiu Yesu tausunumaena se hemwadinegomiu yo yomi kaikaigogoi se heyababadi.

14 Na huya maudoina sinesineo se kitadi meta yodi nuwanuwatu ede taba se ganawali. Yodi laulau yabayababadi ne taba nige se hekaiyawasidi. Na ena Yesu tausunumaena hekadi yodi sunuma nige se bayaokalili, meta kabo se lupohaidi na se woyalaedi bena ba'aya se ginaulidi. Teina taulauhekata lupolupodi ta siya meta tamowai mahimahihikalilidiyao. Siya Yaubada yona heyababa luwanaena se miyamiya.

15 Yaubada yona laulau dudulaidi wa se laugabaeidi na Biyo natuna Balama yona laulau wa se lauwatani. Iya moni ye henuwakaliliyei, na yona nuwatu ede laulau yabayababana ginaulina ne unai kabo moni ye hai.

16 Na yona donki wa ye tolo ede Balama ye dilai na ye hededelau unai meta saha ye ginauli ne ye yababa. Kabina ta kata meta donki nige gonowana tamowai kalinana unai se hedehedede, na iyamo yona donki wa ye hededelau Balama unai, ede yona nuwatu yababana wa ye hekaiyawasi.**

17 Teina taulauhekata lupolupodi ta kadi kao ede doha bonobonowasi nige wailadi, yo doha yada nige nabudi, na yaumai bayabayaona ye towa ede ye yuhihesuwaladi. Yaubada meta teha masimasigilikalilina ye kabinonohaiyako siya hesabadi.

18 Yodi hedehedede dagugudi ne se namwakalili, na iyamo nige kaniyodi. Buluma yona gadosisi yabayababadi hedehedededi se hepaisowadi na hedehedede ta udiyedi ede tausunumahauhau tamowaidiyao se nuwakoidi na se lupohaidi, siya ede lahinaidi miyamiya yabayababadi udiyedi taumiya tamowaidiyao se wasabugabaedi wa.

19 Na teina taulauhekata lupolupodi ta se hededelau tamowai udiyedi meta nige laugagayo hesau, na yodi lauhekata ta udiyedi kabo gonowana yailihai se lobai. Na iyamo siya meta laulau nuwamwadimwadinedi yodi heyayai tauhaidi. Tamowai ta nige gonowana yodi laulau yabayababadi wa se hekaiyawasidi, unai siya ede sola laulau yabayababadi wa yodi heyayai tauhaidi.

20 Teina taulauhekatalupolupo ta meta lahinaidi tanoubu ta yona yababa maudoidi se laugabaediko na Yesu Keliso yoda Guiyau yo Tauhemaulida se

** **2:16:** Balama yona donki wasana ede Numela 22:2-35unai ku hasili.

sunumaei, iyamo se uyo ede yababa se laugabaediko wa se ginauli'uyoidi. Unai yodi yababa ta meta se lakikalili Yaubada matanawai, na kabo yodi yababa huya bagubagunana unai wa.

21 Ye namwa mo taba tabu Yaubada yona laulau dudulaina ta kabina se kata. Na kabina se katako, matawuwuna ede tamowai hekadi meta Yaubada yona hedehedede mamohoidi wa udiyedi se hekatadiko. Na iyamo Yaubada yona laugagayo namwanamwadi wa se tolehesuwaladi.

22 Teina hedehedede labui ta meta tamowai wa kadi kao mamohoidi se hemasalahadi, doha ta wane, “Kedewa ye uyo maliwaina ye kai'uyoi”, yo, “Puwaka ye duiko, na kabo ye uyo ede ye kwano'uyo.”

3

Guiyau yona mayadai

1 Kehaguwao, teina ta yogu leta helabuina ya kuliyawa. Na leta labui ta udiyedi meta ya henuwaisinigomiu yo nuwamiu ya hebayaodi bena huya maudoina nuwanuwatu namwanamwadi ta kwa nuwanuwatuidi.

2 Ya henuwagomiu bena Yaubada yona peloweta yodi hedehedede huya bagubagunana udiyedi wa, yo hinage yoda Guiyau Tauhemaulida yona lauhekata ye moseidi yomi apostolo udiyedi wa kwa nuwanuwatuidi.

3 Na komiu bena kabina kwa kata meta mayadai mulimulitadi ne udiyedi kabo tautalatalawasi se laoma. Yomi sunuma Yesu unai kabo se talatalawasiyei yo yodi henuhenuwa yabayababadi mo se laulauwatanidi.

4 Kabo se wane, “Yomi Guiyau yona uyoma ye hededehesunuma wa meta taba nige ye uyoma. Matawuwuna kada mumugao wa se boitako, na ginauli maudoidi tanoubu ta unai kadi kao meta nige se buidi. Kadi kao gonogonowadi mo doha huya bagubagunana tanoubu yona huyatubu wa unai na ye laoma teina yo ye lau ee huya nige kana siga.”

5 Na yodi hedehedede ne meta nige mamohoidi, matawuwuna saha kabidi ta kata ne nige se nuwatulobaidi. Kabina ta kata meta Yaubada yona hedehedede unai galewa ye tubu yo tanoubu ta waila unai ye ginauli na waila ne unai ye hepoesaeyama.

6 Na kabo waila wa ye hepaisowa ede tanoubu bagubagunana wa dibwali'utu'utu** unai ye heyababa.

7 Na Yaubada yona hedehedede kesegana ta unai kabo galewa** yo tanoubu ta se miya ye lau ee kana siga hekasa mayadaina. Tenem mayadaina ne unai Yaubada kabo kaiwa kalakalasina unai ye gabudi, yo tamowai yabayababadi maudoidi ye heyababadi.

8 Kehaguwao, teina ginauli saesaekalilina ta tabu nuwamiu ye luluhi: Mayadai kesega meta Guiyau kalinawai kana kao doha bolimai tausani, yo bolimai tausani kadi kao doha mayadai kesega.

9 Taba kabina kwa kata meta Guiyau yona uyoma hededehesunumana unai ne nige ye pahili, doha tamowai hekadi yodi nuwanuwatu. Na iya ye taubigakalili kalimiuwai, nige ye henuwa bena tamowai hesau ye heyababa, na ye henuwa bena tamowai maudoidi nuwadi se buidi.

10 Na Guiyau yona uyoma ne kabo doha taukaiwahali. Na tenem mayadaina ne unai galewa ne kabo ye tauwadam ma dagugu lakilakina, yo Yaubada galewa ginaulidi maudoidi** kaiwa kalakalasina unai ye

** **3:6:** *Dibwali'utu'utu* wasana ede Genese 6–9udiyedi. Yo 2 Petelo 2:5unai hinage Petelo ye katai. ** **3:7:** *Galewa:* Lausoisoi ta unai hedehedede ta kaniyona ede, *yadagaibu maudoina.* ** **3:10:** *Galewa ginaulidi maudoidi* meta siya ede mahana, waikena yo kipwala maudoidi.

heyababadi. Na laulau maudoidi tamowai se ginaulidi tanoubu ta unai wa Yaubada kabo ye tolehemasalahadi.

11 Doha tenem kabo Yaubada galewa ne yo tanoubu ta ye heyababadi, unai yoda miyamiya kadi kao ede kabo doha saha? Yoda miyamiya bena se a'a na kadi kao taba doha kita Yaubada natunao na yona nuwatu ta miyawatanidi,

12 na ma gwauyalada yona uyoma mayadaina ne ta nayanayai, na ta kaipate taba yona laoma ne ta hesagena. Tenem mayadaina ne unai Yaubada kabo galewa ne kaiwa kalakalasina unai ye gabu na kaiwa kalakalasina gigibwalina ne unai galewa ginaulidi maudoidi kabo se kalawelo.

13 Na kita meta ta kitakitalau galewa yo tanoubu hauhaudi udiyedi. Siya ede Yaubada ye hededehesunumaeidako, yo kabo se hemala laulau dudulaidi tauginaulidi yodi magai.

14 Kehaguwao, kabina ya kata meta komiu galewa yo tanoubu hauhaudi ne kwa nayanayaidi, unai kwa kaipatebayaokalili bena tabu ba'aya yo gilu hesau kalimiuwai, na Yesu yona nuwadaumwaliyena kwa miya.

15 Taba kwa nuwatulobai meta Guiyau yona uyoma ne unai nige ye lelehi na ye taubigakalili, matawuwuna ye henuwa bena tamowai maudoidi nuwadi se buidi na se mauli. Teina nuwanuwatu ta hinage Yaubada yona hesonogaena na kada kaha Paulo ye kulidiwako kalimiuwai.

16 Teina nuwanuwatu ta kadi kao kesekesegadi na yona leta maudoidi udiyedi ye kulidi. Nuwanuwatudi hekadiyo yona leta udiyedi meta se pilipili, na tamowai hekadi supusupudi yo yodi sunuma nige se bayao meta Paulo yona hedehedede wa se tolebuidi, gonogonowana doha hinage hedehedede hekadiyo kulikuli tabudi udiyedi kaniyodi hinage se tolebuidi. Na tamowaidiyao ta Yaubada kabo ye heyababadi.

17 Kehaguwao, teina ta ya hededenonohaiyako kalimiuwai: Kwa kitaki-tanamwanamwa na laugagayo nige taumiyawatanina tamowaidi ne yodi lauhekata yabayababadi udiyedi taba tabu se lupohaigomiu na yomi kaba-tolo bayabayaona Keliso unai wa kwa sigisuwalaei.

18 Na yomi miyamiya udiyedi meta bena yoda Guiyau Tauhemaulida Yesu Keliso nuwana kwa henamwa. Unai kabo yona kabinamwa kalimiuwai ne ye helaki ye lau. Hinage taba kwa kaipate bena iya kabina kwa katakalili. Na teina huya ta unai ye lau ee nige kana siga meta yoda hedebasae maudoidi se lau iya unai. Mamohoi.

1 Yowane
Yowane yona leta bagubagunana
Buka ta hededehemasalahana

Buka ta taukulina meta Yowane Sebedaiyo natuna (Maleko 1:19-20), iya ede Yesu yona hekahekatao wa hesau yo hinage Yesu wasana bukana hehasina (4) taukulina. Na teina leta ta huyakulina bolimaina tausonoga se kaimasiyei ede 85 yo 95 AD luwadiyena. Tenem huyana ne unai Yowane Epeso unai ye miya na iya ekalesiya yodi tauwoyawoya saesaena. Yowane ye kulikulilau teha Eisiya dubudiyao maudoidi udiyedi.

Yodi huya wa unai taulauhekatalupolupo se lulau ekalesiya bodadi luwadiyena na tamowai se nuwakoidi. Yowane ye hededehemasalahadi meta

(1) siya Yaubada yona hedehedede nige se kawakabiyeidi (1 Yowane 2:4-6, 3:4-6) yo yodi laulau nige se dudulai (1 Yowane 2:29, 3:3,6,8,10),
(2) yodi hali ekalesiya nige se gadosisiyeidi (1 Yowane 3:14, 4:8) na se hewaiunudi (1 Yowane 2:9-11) yo se subudi (1 Yowane 3:15, 4:20-21),
(3) nige se lapulau apostolo udiyedi (1 Yowane 4:6), yo
(4) se hedede meta Yesu iya tamowai molosi, na iya nige Keliso (1 Yowane 2:22-23, 5:1,9-10) yo nige Yaubada Natuna (1 Yowane 4:15). Yo hinage se hedede meta Keliso, iya nige tamowai molosi, na iya meta yaluwa (1 Yowane 4:2-3), matawuwuna yodi nuwanuwatu ede yaluwa mo gonowana se namwa, na tauda ta se yababakalili.

Na Yowane ekalesiya ye hededehasahasaeidi bena tabu se lapulau taulauhekatalupolupo ne udiyedi, na bena se tolobayao sunuma ye hekatabagunaediko wa unai. Yo hinage ekalesiya ye hededehesibasibadi bena se haigadogadosisi'uyoidi (1 Yowane 3:10-11,17,23 yo 4:11,21). Yaubada kana kao meta gadosisi (1 Yowane 4:8), unai gadosisi yona kabalaoma ede Yaubada (1 Yowane 4:7).

Na yona nuwatu saesaena ede ye hededehebayaodi meta Yesu ye gili-haidiko na mauli mamohoina ede siya yodi (1 Yowane 5:13).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Leta yona kabahedehedede: Mauli hedehededena *1:1-4*
- Yaubada kabina taukata yodi miyamiya bena se namwa *1:5–2:17*
- Yaubada natunao nige gonowana se ba'aya na se haigadogadosisi *2:18–3:24*
- Taulauhekatalupolupo kabakitalobaidi meta Keliso *4:1–5:12*
- Leta ta kabaguduna hedehedededi *5:13-21*

Yowane Yesu ye hededehemahemasalaha

1 Teina kulikuli ta unai Yesu Keliso wasana ka kulihemasalaha kalim-iuwai. Iya huya bagubagunana unai ye miya ye laoma ee teina, iya kalinana ka lapui, matamaiyena iya ka kita, yona miyamiya ka kitadi, yo nimamaiyena iya ka kabitonogi. Iya meta Mauli Hedehededena.**

2 Mauli wa ye laoma ye hemala tamowai na ka kita yo ka hemamohoiyei, yo mauli miyamiyahaina ta ka hededehemasalaha kalimiuwai. Iya Tamana maiyana se miya, na ye masalahama kalimaiyena.

** **1:1:** *Mauli Hedehededena:* Yowane yona kulikuli wa hinage gonowana ta bui ta wane, *Iya meta Hedehedede mauli tauhaiyamana kalidaena.*

3 Saha ka kita yo ka lapui wa ka hededehemasalahadi kalimiuwai kaniyona ede ka henuwa bena komiu yo kai ta hebodakesega. Na yoda hebodakesega ta meta Tamana yo Natuna Yesu Keliso maiyadao.
4 Teina hedehedede ta ka kulidiwa kalimiuyena, bena maudoida ta gwauyalagogoi.

Mala miyamiyana hedehededena

5 Teina wasa ta iya kalinawai ka lapuhai na ka hededegabaei kalimiuwai: Yaubada meta dawaya, iya unai nige masigili hesau.
6 Ena ta hedede bena Yaubada maiyada ta hebodakesega, na sola masigili unai ta miyamiya, meta kita tauhededelupolupo, na miyamiya mamohoidi meta nige ta miyaeidi.
7 Na ena dawaya unai ta miyamiya, gonogonowana doha iya dawaya unai ye miyamiya, kabo kada kahao maiyadao ta hebodakesega yo Yaubada Natuna Yesu kwasinana yoda yababa maudoidi ye deuligabaedi.
8 Ena ta wane, nige yoda yababa hesau, meta ta bom ta lupoi'uyoida, na hedehedede mamohoina ede nige kalidawai.
9 Na ena yoda yababa ta hededehemasalahadi Yaubada unai, kabo ye nuwatugabaeidi yo yoda miyamiya yabayababadi maudoidi ye deuligabaeidi, matawuwuna yona hededehesunuma wa ye nuwanuwatuidi yo yona laulau se dudulai kalidaena.
10 Ena ta hedede bena nige yoda yababa hesau, na teina unai yona hedehedede ta tolehesuwaladi, meta ta hedede ede Yaubada iya taulaulupolupo.

2

1 Natuguwao, nuwanuwatu ta ya kulidiwa kalimiuyena na unai kabo taba nige kwa ba'aya. Na ena hesau yababa ye ginauli, meta taulausabilauyeida ede ye totolo Tamada matanaena, iya ede Yesu Keliso, iya dudulai tamowaina.
2 Na iya meta yoda yababa kabanuwatugabaena kaitalasamna. Na nige bena ta bom mo yoda yababa, na tanoubu maudoina yodi yababa hinage.

Yaubada kabina taukata kabakitalobaidi

3 Ena Yaubada yona laugagayo ta kawakabiyeidi, kabo gonowana kabida ta kata ede kita meta iya kabina taukata.
4 Na kaiteya ye hedede bena iya Yaubada kabina ye kata, na Yaubada yona hedehedede nige ye kawakabiyeidi, meta iya tauhededelupolupo, yo hedehedede mamohoidi meta nige kalinaena.
5 Na ena tamowai hesau Yaubada yona hedehedede ye lauwatanidi, meta mamohoi iya Yaubada ye gadosisikaliliyei.
Teina unai kabo kabina ta kata meta ta patulauko kalinawai:
6 Ena tamowai hesau ye hedede iya ye patulauko Yaubada unai, bena taba yona miyamiya gonogonowana doha Yesu.

Gadosisi miyamiyana henuwaisinina

7 Kehaguwao, teina ta meta nige laugagayo hauhauna ya kuliyawa kalimiuwai, na beyabeyana wa, iya ede huya bagubagunana unai kwa haiyako wa. Teina laugagayo beyabeyana ta, iya ede Keliso wasana beyabeyana kwa lapuiyako wa.
8 Iyamo laugagayo ya kuliyawa ta meta laugagayo hauhauna, kaniyona ede ye masalaha Keliso yona mauli ne unai, yo hinage ye masalaha yomi

laulau udiyedi. Matawuwuna masigili meta ye gehe ye laulau na dawaya mamohoina ede ye sinasina.**
9 Ena tamowai hesau ye hedede bena iya mala unai ye miyamiya, na iyamo
kana kaha ye hewaiunu, meta iya ede sola masigili unai.
10 Na kaiteya kana kaha ye gadosisiyei meta mala unai ye miyamiya, ede
nige gonowana tamowai hesau ye hekalabesibesi.
11 Na kaiteya kana kaha ye subu, meta iya masigiliyena ye miyamiya yo
unai ye sae ye dobi, na nige kabina ye kata haedi ye laulau, matawuwuna
ede masigili ne ye hematagibugibu.
12 Natuguwao, ya kulikulilaowa kalimiuyena
matawuwuna kabina ta kata meta Yaubada yomi yababa ye nuwatu-
gabaediko Keliso debanaena.
13 Tamaguwao, ya kulikulilaowa kalimiuyena
matawuwuna ede Yaubada Tamada kabina kwa katako. Iya huya
bagubagunana unai ye miyamiya na ye laoma ee teina.
Hewahewaliyo, ya kulikulilaowa kalimiuyena,
matawuwuna ede tauyababa kwa saedikwaiyako.
14 Natuguwao, ya kulikulilaowa
matawuwuna ede Tamada kabina kwa katako.**
Tamaguwao, ya kulikulilaowa kalimiuyena
matawuwuna ede Yaubada Tamada kabina kwa katako. Iya huya
bagubagunana unai ye miyamiya na ye laoma ee teina.
Hewahewaliyo, ya kulikulilaowa kalimiuyena
matawuwuna kwa bayao yo Yaubada kalinana ye miyamiya kalimi-
uyena, na tauyababa wa kwa saedikwaiyako.

Tabu tanoubu ta kwa gadosisiyei

15 Tabu tanoubu ta yo tanoubu ginaulidiyao kwa gadosisiyeidi. Ena
tanoubu ta kwa gadosisiyei, meta Tamada gadosisina nige kalimiuwai.
16 Kaniyona ede tanoubu ta miyamiyadi yababadi meta nige Tamada unai
se laoma, siya ede buluma yona gadogadosisi yababadi yo matada yodi
gadogadosisi bikibikidi yo nuwasaesae yababadi. Siya yodi kabalaoma ede
tanoubu ta.
17 Tanoubu ta yo saha tamowai se henuwakaliliyeidi meta kabo se gehe,
na kaiteya Yaubada yona nuwatu ye ginauliwatanidi meta kabo ye miya ye
lau ee nige kana siga.

Keliso tauhewaiununa hedehededena

18 Natuguwao, teina ta huya gehegehena. Kwa lapuiyako meta Keliso
tauhewaiununa kabo ye lagema. Na mayadai ta unai Keliso tauhewaiununa
gwaudi ede se masalahako. Unai kabina ta kata ede huya gehegehena meta
ye lagemako.
19 Teina tamowaidiyao ta kada boda ta unai se pesahai, na siya meta
nige kada bodao mamohoidi. Taba siya kada kahao mamohoidi, kabo sola
maiyadao ta miyamiya. Na se laugabaedako, unai ye masalaha ede siya nige
kada bodao mamohoidi.
20 Na komiu meta Keliso ye heyausigomiu Yaluwa Tabuna unai na mau-
doimiu ne hedehededе mamohoina wa meta kabina kwa katako.
21 Tabu yomi nuwatu bena hedehededе mamohoina wa nige kabina kwa
kata, ede unai na ya kulikulilaowa kalimiuyena. Na ya kulikuli ta kaniyona

** **2:8:** *Masigili ... ye gehe ye laulau na dawaya mamohoina ede ye sinasina:* Nuwanuwatu ta kabo hinage Yowane 1:5 unai ku hasili. ** **2:14:** Natu kadi hedehededе ta meta buka Dimdim hekadiyo se tole lausoisoi 13 unai, na buka se bado se tole lausoisoi 14 unai.

ede hedehededе mamohoina wa kabina kwa katako, yo hinage kabina kwa kata meta nige hedehededelupolupo hesau hedehededе mamohoina wa unai ye laoma.

22 Kaiteya meta taulaulaulupolupo? Iya ede kaiteya ye hedede bena Yesu iya nige Keliso. Tamowai doha tenem meta iya Keliso tauhewaiununa, yo Tamana yo Natuna ye uhalaedi.

23 Ena kaiteyadi Natuna se uhalaei meta Tamana nige maiyadi. Na kaiteyadi Natuna se hededetausaei, siya meta Tamana hinage maiyadi.

24 Na komiu yomi huyanuwabui unai na ye laoma wau teina na wasa saha kwa lapui wa bena nuwamiuyena ye babawa. Ena wasa wa ye babawa kalimiuyena, kabo huya maudoina Natuna yo Tamana kalidiwai kwa miyamiya,

25 yo Yaubada yona hededehesunuma kalidawai wa ede mauli nige kana siga.

26 Yogu kulikulilaowa ta meta bena tauwoyasapuligomiu ne hedehedededi.

27 Na komiu Yesu unai Yaluwa Tabuna kwa haiyako, iya ede ye miyamiya kalimiuyena, unai ede nige gonowana taba taulauhekata hesau ye hekatagomiu. Matawuwuna ede Yaluwa ta ye hekatagomiu ginauli maudoidi udiyedi, na yona lauhekata ne meta mamohoi, nige kailupolupo. Unai taba Yaluwa yona lauhekata wa udiyedi kwa miyamiya.**

Yaubada natunao se nuwabayao Yaubada matanaena

28 Unai, natuguwao, yomi miya Keliso unai ne tabu kwa hekaiyawasi. Na yona huyataumasalahama unai kita kabo ma nuwabayaoda, na taba nige ta mwadine Keliso yona uyoma mayadaina ne unai.

29 Ena kabina kwa kata ede Keliso iya dudulai tamowaina, kabo hinage gonowana kabina kwa kata meta kaiteyadi yodi laulau se dudulai, siya meta Yaubada unai labasi helabuina se hai.

3

1 Hage, sola Tamada yona gadosisi lakina kalidaena ne kwa kita! Yona gadosisi debanaena ede iya ye kawanatuyeida. Na teina ta meta mamohoi. Unai ede tanoubu ta tamowaidiyao nige se kitalobaida, kaniyona ede Yaubada nige kabina se kata.

2 Kehaguwao, mayadai ta unai kita meta Yaubada natunao, na kada kao mamohoina ede sola nige ye masalahama. Na kabina ta kata meta huyana Keliso ye uyoma, kabo kada kao se buidi ta hemala doha iya, matawuwuna iya kana kao mamohoina kabo ta kita.

3 Siya kaiteyadi se kitakitalau tenem mayadaina ne unai, bena yaluwadi se he'a'anamwanamwaeidi na se a'a, gonogonowana doha Keliso.

4 Ena kaiteya yababa ye ginauli meta Yaubada yona laugagayo ye kawayagalaei, matawuwuna ede yababa meta Yaubada yona laugagayo kawayagalaena.

5 Kabina kwa kata meta Keliso yona laoma tanoubu ta unai wa kaniyona ede yoda yababa ye haigabaedi, na iya unai nige yababa hesau.

6 Unai kaiteya Keliso ye kawakehaei meta nige gonowana yona yababa unai ye miyahekahini. Na kaiteya yona yababa unai ye miyakesegai, meta iya sola nige Keliso ye kita yo nige kabina ye kata.

** **2:27:** *Taba Yaluwa yona lauhekata wa udiyedi kwa miyamiya:* Hedehededе ta nige ye masalahakalili kalina Giliki unai. Ede gonowana hinage ta kulibui ta wane, *Unai kwa miyamiya Yesu kalinawai, doha Yaluwa ta ye hekatagomiu.* Yo hinage nige ye masalahakalili ena Keliso unai se miyamiyako, o Yowane ye hededehesibasibadi taba Keliso unai se miya.

7 Natuguwao, tabu kwa moselaegomiu tamowai hesau unai na ye lupo-haigomiu. Kaiteya yona laulau se dudulai, iya meta dudulai tamowaina, gonogonowana doha Keliso.
8 Na kaiteyadi yababa unai se miyakesegai, siya meta diyabolo yona tamowai, matawuwuna kabahetubu wa unai na ye laoma ee teina diyabolo ede sola yababa ye ginaginaulidi. Na Yaubada Natuna yona laoma wa kaniyona ede bena diyabolo yona paisowa ye hekaiyawasidi.
9 Yaubada natunao nige gonowana huya maudoina yababa unai se miyamiya, matawuwuna Yaubada yona miyamiya kaona ede kalidiwai. Iya unai labasi helabuina se hai, unai nige gonowana yababa unai se miyakesegai.
10 Kabo idohagi na kabina ta kata kaiteyadi meta Yaubada natunao yo kaiteyadi siya diyabolo natunao? Kaiteyadi laulau dudulaidi nige se ginaginaulidi yo kaiteyadi yodi hali ekalesiya tamowaidiyao nige se gadosisiyeidi, meta siya nige Yaubada natunao.

Bena gadosisi miyamiyana unai kwa miyamiya

11 Beyabeyana meta teina wasa ta kwa lapuiyako: Bena ta haigadogadosisi'uyoida.
12 Tabu yomi laulau doha Kaina, iya tauyababa yona tamowai, ede kana kaha Abela ye koihemwaloi. Kaniyona saha to ye koihemwaloi? Matawuwuna ede yona laulau wa nige se dudulai, na kana kaha yona laulau wa se dudulai.
13 Kagu kahao, tabu kwa silisiliyata ena tanoubu ta tamowaidiyao se hewaiunugomiu.
14 Kabina ta kata meta boita ta laugabaeyako na ta laomako mauli unai, matawuwuna ede kada kahao ta gadosisiyeidi. Ena kaiteya kana kaha nige ye gadosisiyei, meta iya sola boita unai ye miyamiya.
15 Kaiteya kana kaha ye subukaliliyei, iya taukaiunu, na kabina kwa kata ede taukaiunu meta mauli miyamiyahaina nige kalinawai.
16 Gadosisi mamohoina kana kao saha meta kabina ta kata, kaniyona ede Yesu Keliso yona mauli ye mosegabaei kita hesabada. Unai kita hinage bena yoda mauli ta talamgabaeidi kada kahao hesabadi.
17 Ena tamowai gogogogona hesau kana kaha ye kita ye deha, na nige ye katekamkamnaei yo nige ye sagui, kabo idohagi na ye hedede meta Yaubada yona gadosisi ede kalinawai?
18 Natuguwao, yoda gadosisi tabu hedehedede yo kalina mo udiyedi, na bena kabikabi mamohoidi udiyedi gadosisi ta hemasalaha.
19-20 Yoda kabikabi wa udiyedi kabo kabina ta kata ede kita miyamiya mamohoidi udiyedi ta miya. Na ena ginauli saha hesau unai nuwada se hegiluda, kabo gonowana Yaubada matanaena nuwada se talu, matawuwuna kabina ta kata ede Yaubada ye saekalili na kabo nuwada, yo iya ginauli maudoidi kabidi ye katakalili.
21 Kehaguwao, ena nuwada nige se hegiluda, meta gonowana ma nuwabayaoda ta lau Yaubada unai,
22 na saha ta kaibwadai iya unai meta kabo ta lobai, matawuwuna yona laugagayo ta miyawatanidi yo yona kabanuwanamwa ta ginaulidi.
23 Na yona laugagayo ede teina: Bena iya Natuna Yesu Keliso ta sunumaei,** yo bena ta haigadogadosisi'uyoida doha laugagayo unai ye hededeyako wa.

** **3:23:** *Yesu Keliso ta sunumaei:* Kalina Giliki unai se kuli se wane, *Yesu Keliso hesana ta sunumaei.* Na kalina Giliki unai hedehedede *hesa* meta Yesu Keliso kana kao yo yona gigibwali heyaheyasonina, iya Yaubada Natuna.

24 Kaiteyadi yona laugagayo se miyawatanidi meta iya unai se miyamiya, yo iya hinage kalidiyena ye miyamiya. Na Yaluwana ye haiyama wa debanaena ede kabina ta kata meta iya ede kalidaena.

4

Yaluwa kabakitahekasadi

1 Kehaguwao, tabu yaluwa udoi'udoi yodi hedehedede kwa kawamamohoiyeidi. Bena kwa lautonogidi na kwa kitadi ena siya mamohoina Yaubada unai se laoma, e nige. Matawuwuna pelowetalupolupo gwaudi ede se laoko tanoubu tehana maudoidi udiyedi.

2 Yaubada Yaluwana yomi kabakitalobaina ede teina: Ena yaluwa hesau ye hededehemasalaha meta Yesu Keliso bulumaena ye laoma, yaluwa ne meta Yaubada unai ye laoma.

3 Na ena yaluwa hesau yona hededehemasalaha meta Yesu iya nige bulumaena ye laoma, yaluwa ne meta nige Yaubada unai ye laoma. Yaluwana ne meta Keliso tauhewaiununa yaluwana. Kwa lapuiyako meta Keliso tauhewaiununa ye laolaoma, na mayadai ta unai iya ede ye lagemako tanoubu ta unai.

4 Natuguwao, komiu Yaubada yona tamowai, na pelowetalupolupo wa kwa saedikwaidiko, matawuwuna Yaluwa luwamiuyena taumiyamiya ne, iya ye saekalili na kabo yaluwa tanoubu ta unai ne.

5 Teina pelowetalupolupo ta, siya meta tanoubu ta yona tamowai, unai ede tanoubu ta nuwanuwatudi udiyedi se hedehedede, hinage tanoubu ta tamowaidi se lapulapulau udiyedi.

6 Na kita meta Yaubada yona tamowai. Ena tamowai hesau Yaubada kabina ye kata, meta kabo ye lapulapulaoma kalidaena. Na kaiteya nige Yaubada yona tamowai, meta taba nige ye lapulaoma. Teina unai kabo hedehedede mamohoina yaluwana yo yaluwa lupolupona ta kitalobaidi.

Yaubada yona gadosisi kalidaena

7 Kehaguwao, bena ta haigadogadosisi'uyoida, matawuwuna gadosisi meta Yaubada unai ye laoma, na taugadogadosisi maudoidi meta siya Yaubada unai labasi helabuina se hai yo iya kabina se kata.

8 Yaubada iya meta gadosisi. Kaiteya nige ye gadogadosisi, iya nige Yaubada kabina ye kata.

9 Yaubada yona gadosisi ye hemasalaha kalidaena doha teina: Iya Natukesekesegana ye hetamaliyama tanoubu ta unai na bena iya debanaena mauli ta lobai.

10 Gadosisi mamohoina ede teina: Nige bena kita Yaubada ta gadosisibagunaei, na iya ye gadosisibagunaeida, ede iya Natukesekesegana ye hetamaliyama yoda yababa kabanuwatugabaeidi kaitalasamna.

11 Kehaguwao, Yaubada ye gadosisikaliliyeida, unai kita hinage taba ta haigadogadosisi'uyoida.

12 Nige sola tamowai hesau Yaubada ye kita, na ena ta haigadogadosisi'uyoida, meta Yaubada ede kalidaena ye miyamiya yo yona gadosisi ne kalidaena kabo ye masalahanamwanamwa.

13 Kabina ta kata meta iya unai ta miyamiya, yo hinage iya ede ye miyamiya kalidaena, matawuwuna Yaluwana ede ye haiyamako.

14 Ka kitayako yo ka hededehemasalaha meta Tamana iya Natuna ye hetamaliyama bena iya kabo tanoubu ta Taugilihaina.

15 Ena kaiteya ye hededehemasalaha meta Yesu iya Yaubada Natuna, meta Yaubada ede ye miyamiya iya kalinawai, yo iya ye miyamiya Yaubada unai.

16 Na Yaubada yona gadosisi hesabada ne kabina ta kata yo yoda midi ta
tole unai.
Yaubada iya gadosisi ede, na kaiteya gadosisi unai ye miyamiya, iya meta
Yaubada unai ye miyamiya, yo Yaubada hinage kalinawai ye miyamiya.
17 Ena tanoubu ta unai yoda mauli meta doha Yesu, kabo gadosisi
ye masalahanamwanamwa yoda mauli ta udiyedi. Unai kabo hekasa
mayadaina ne unai nige gonowana ta matausi, na ta nuwabayao.
18 Gadosisi unai meta nige matausi, na gadosisi mamohoina matausi
ye tolehesuwala. Ena ta matausi, meta kaniyona ede hekamkamna ta
matausiyei. Unai kabo ta kita ede Yaubada yona gadosisi meta sola nige ye
masalahanamwanamwa kalidaena.
19 Ta gadogadosisi, matawuwuna Yaubada ye gadosisibagunaeida.
20 Ena tamowai hesau ye wane, “Yaubada ya gadosisiyei!”, na kana kaha
ye subu, iya meta tauhededelupolupo. Ena kana kaha gonowana ye kita
ne nige ye gadosisiyei, idohagi kabo Yaubada nige gonowana ye kita ne ye
gadosisiyei?
21 Na Yaubada yona laugagayo ye haiyamako ede teina: Kaiteya Yaubada
ye gadosisiyei, meta hinage bena kana kaha ye gadosisiyei.

5

Yoda sunuma Yaubada Natuna unai

1 Kaiteyadi se kawamamohoi meta Yesu iya Keliso ede, siya labasi
helabuina Yaubada unai se hai. Yo kaiteyadi Tamadi ne se gadosisiyei, meta
natunao hinage kabo se gadosisiyeidi.
2 Teina doha kabo kabina ta kata meta Yaubada natunao ta gadosisiyeidi:
Bena Yaubada ta gadosisiyei yo yona laugagayo ta miyawatanidi.
3 Yaubada gadosisiyeina kaniyona ede bena yona laugagayo ta
miyawatanidi. Na yona laugagayo ne nige se polohekalili,
4 matawuwuna ede Yaubada unai labasi helabuina tauhaina tamowaidi,
siya meta tanoubu ta se saedikwai, na yoda sunuma debanaena ede tanoubu
ta gonowana ta saedikwai.
5 Kaiteya gonowana tanoubu ta ye saedikwai? Tamowaina ede kaiteya ye
kawamamohoi meta Yesu iya ede Yaubada Natuna.
6 Teina Yaubada Natuna ta, iya ede ye laoma waila yo kwasina udiyedi.
Iya ede Yesu Keliso. Nige waila ye bom unai ye laoma, na waila yo kwasina
udiyedi.** Na Keliso tauhededehemasalahana ede Yaluwa, na iya meta
hedehedede mamohoina Yaluwana.
7 Kaniyona ede iya tauhemamohoiyeina meta ginauli haiyona:
8 Yaluwa, waila, yo kwasina. Na ginauli haiyona ta meta nuwatu kesega
unai se talam.
9 Tamowai yodi hedehedede ta kawamamohoiyeidi, iyamo Yaubada yona
hededehemasalaha meta ye saekalili, matawuwuna ede hededehemasalaha
ta Yaubada unai ye laoma. Na yona hededehemasalaha wa meta Natuna
hedehededena.

** **5:6:** *Waila yo kwasina udiyedi:* Hedehedede ta meta Yesu yona babatiso yo yona boita sataulo unai heyaheyasonidi. Kaniyona ede, Keliso meta tamowai mamohoina, gonogonowana doha tamowai hekadiyo hinage Yowane iya ye hebabatisoidi, yo hinage ye boita, iya ede sataulo kewanaena. Buka ta huyakulina wa unai tamowai hekadiyo se kawamamohoi meta Keliso iya yaluwa na ye lulau Yesu unai huyana ye babatiso, iyamo huyana Yesu ye boita sataulo unai meta Keliso yaluwana ne Yesu ye laugabaeiyako. Na Yowane ye hededehemasalaha ede Yesu Keliso meta huya maudoina iya Yaubada yona hetamali tamowaina, yona huyalabasi unai na ye lau ee ye boita sataulo kewanawai.

10 Kaiteyadi Yaubada Natuna unai se kawamamohoi meta teina hededehemasalaha ta se hai nuwadiyena. Na kaiteyadi nige Yaubada se kawamamohoiyei, meta iya se kawalupolupoi, matawuwuna saha Yaubada ye hededehemasalaha Natuna hesabana wa nige se kawamamohoiyei.
11 Hededehemasalaha wa hedehededena ede teina: Mauli nige kana siga meta Yaubada ye haiyamako, na mauli ne iya ede Natuna unai.
12 Ena kaiteya Yaubada Natuna ye hai nuwanaena, meta mauli ta ye haiyako. Na kaiteya nige Yaubada Natuna ye hai meta mauli ta sola nige ye hai.

Mauli nige kana siga kwa haiyako

13 Nuwanuwatu ta ya kulidiwa komiu kaiteyadi Yaubada Natuna hesanaena taukawamamohoi kalimiuwai, na udiyedi kabo kabina kwa kata meta komiu mauli nige kana siga wa kwa haiyako.
14 Gonowana ta nuwabayao Yaubada matanaena. Taba saha hesau ta kaibwadai iya kalinawai na yoda kaibwada ne iya yona nuwatuyena, kabo yoda tapwalolo ne ye lapuidi.
15 Na ena kabina ta kata meta iya ye lapulapulaoma kalidaena, kabo hinage kabina ta kata meta ginauli saha iya kalinawai ta kaibwadai wa kabo ye ledima.
16 Ena kam kaha hesau ku kita ye laupwano, na yona yababa ne unai nige gonowana ye boita,** meta bena yona ku tapwalolo, na Yaubada kabo mauli ye mosei. Teina ta meta ye lau siya kaiteyadi yodi yababa nige gonowana ye woyalaeidi boita unai ne kalidiyena. Na yababa hesau meta gonowana tauginaulina ye woyaei ye lau boita unai. Nige ya hedede bena tenem yababa ne debanaena na tamowai ne yona ku tapwalolo.
17 Laupwano maudoidi meta yababa, na iyamo yababa hekadi nige gonowana se woyalaeda boita unai.**
18 Kabina ta kata meta kaiteya ena Yaubada unai labasi helabuina ye hai, iya nige gonowana huya maudoina yababa unai ye miyamiya. Na Yesu** kabo tamowai ne ye kitahetete, na tauyababa nige gonowana heyababa hesau ye ginauli kalinawai.
19 Kabina ta kata ede kita Yaubada natunao, na tanoubu ta maudoina meta tauyababa yona tanuwaga guninaena se miya.
20 Hinage kabina ta kata ede Yaubada Natuna ye laoma na nuwatulobai ye haiyama, na unai kabo gonowana Yaubada mamohoina ne kabina ta kata. Na kita ede iya mamohoina ne unai ta miyamiya, hinage kita ede iya Natuna Yesu Keliso unai ta miyamiya. Iya ede Yaubada mamohoina yo iya mauli nige kana siga tauhaiyamana.
21 Natuguwao, kwa kitahetete'uyoigomiu tabu kwa patulau yaubadalupolupo kalidiyena!

** **5:16:** *Boita* ne meta tausonoga se hedede bena yaluwaena se boita, kaniyona ede tamowai hesau ye bom mauli unai ye boligabaei'uyoi na nige ye henuwa bena ye nuwabui. Na Yowane yona nuwanuwatu ye lau pelowetalupolupo wa udiyedi, matawuwuna siya Yesu Keliso se uhalaei. Nige kabahededegigilidi hesau. ** **5:17:** *Yababa hekadi nige gonowana se woyalaeda boita unai:* Hedehedede ta kaniyona ede, *sola gonowana ta nuwabui.* ** **5:18:** *Yesu:* Yowane ye kuli, *Yaubada unai labasi tauhaina,* na iya ede Yesu.

2 Yowane
Yowane yona leta helabuina
Buka ta hededehemasalahana

Leta ta Yowane ye kuli, iya apostolo yo Yesu yona hekahekatao wa hesau. Huyakulina nuwana gonogonowana doha yona leta bagubagunana wa, bolimai 85 yo 95 AD luwadiyena.

Teina leta ta unai Yowane ekalesiya ye hededehesibasibadi bena se haigadogadosisi'uyoidi na se tolobayao sunuma unai. Yo ye guguyaidi tabu taulauhekatalupolupo se yogaisinidi yo se saguidi. Siya yodi laupwano meta se hedede ede Yesu yo Keliso, siya udoi udoi, na Keliso bena nige buluma unai ye laoma, na iya yaluwa (2 Yowane 7). Yodi nuwatupwanoli meta 1 Yowane bukana hededehemasalahana unai yo 1 Yowane 5:6 hededehemasalahana unai ka kuliyako.

Buka ta hedehededena lakilakidi

• Lautoki *1-3*
• Taba ta haigadogadosisi *4-6*
• Taba ta kitanamwanamwa lauhekata lupolupodi udiyedi *7-11*
• Hedehedede gehegehedi *12-13*

Lautoki

1 Leta ta tauwoyawoya unai ye laowa sinebada kaikaisunuwaina yo
natunao kalimiuyena.** Ya gadosisikaliliyeigomiu, na nige yau ya bom
mo, na hinage kaiteyadi hedehededе mamohoina** kabina se kata, meta
se gadosisiyeigomiu.
2 Ka gadosisiyeigomiu matawuwuna hedehededе mamohoina ye miya
nuwadaena mayadai ta unai yo ye miya nige kana siga.
3 Yaubada Tamana yo iya Natuna Yesu Keliso yodi kabinamwa,
katekamkamna, yo nuwadaumwali kabo se miya kalidaena, maiyadi
hedehededе mamohoina yo gadosisi.

Taba ta haigadogadosisi

4 Ya gwauyalakalili matawuwuna natumwao hekadiyo ya lobaidi hede-
hededе mamohoina unai se miyamiya, doha Tamada ye guguyaida.
5 Na sinebada, mayadai ta unai ya kaibwadaigo bena ta haigadogado-
sisi'uyoida. Teina nige laugagayo hauhauna ya kuliyawa kalimyena. Lau-
gagayona ne nabada wa unai ta lapuiyako.
6 Gadosisi ta kaniyona ede Yaubada yona laugagayo bena ta kawak-
abiyeidi yoda laulau maudoidi udiyedi. Laugagayona ede huya bagubagu-
nana unai kwa lapuiyako, meta gadosisiyena kwa miyamiya.

Taba ta kitanamwanamwa lauhekata lupolupodi udiyedi

7 Yogu hedehededе ta kaniyona ede taukailupolupo gwaudi se laoko
tanoubu tehana maudoidi udiyedi, na se hedede meta Yesu Keliso iya
nige buluma unai ye laoma. Tamowaidi ne, siya taukailupolupo yo Keliso
tauhewahewaiununa.
8 Kwa kitanamwanamwa, madai yoda paisowa maisana kwa palei, na
bena yomi kainauya maudoina kwa haihegehe.

** **1:1:** Yowane hedehededе wadawadamna ye hepaisowa. *Sinebada kaikaisunuwaina* meta dubu Yaubada ye kaisunuwai wa, na *natunao* ede dubu tamowaidiyao. ** **1:1:** *Hedehededе mamohoina* meta wasa namwanamwana o Yaubada wasana.

9 Kaiteya Keliso wasana lauhekatana ye dikwai na nige unai ye miya,
meta nige Yaubada kalinawai. Na kaiteya lauhekata ne unai ye miya meta
Tamana yo Natuna ye haidiko iya kalinawai.
10 Ena tamowai hesau ye laowa kalimiuwai, na nige lauhekata dudulaina
ne ye baheiyawa, tabu kwa woyawoyasaei yomi numaena yo tabu kwa
laulautokiyei.
11 Matawuwuna ede ena kaiteya ye hailobai meta iya yona paisowa
yabayababana ne unai tauhaisagusagu.

Hedehededе gehegehedi

12 Ginauli se bado bena yomiu ya hedehededе, na nige ya henuwa bena
kulikuli unai. Na yogu nuwatu ede bena ya kaitaumanaigomiu na ta
haikitakita'uyoida na yoda ta hedehededе, to bena gwauyala lakilakina
kalidaena.
13 Kam kaha kaikaisunuwaina natunao yodi lautoki se hetamalidiwa.

3 Yowane
Yowane yona leta hehaiyonana
Buka ta hededehemasalahana

Leta ta taukulina meta Yowane, iya apostolo yo Yesu yona hekahekatao wa hesau. Huyakulina nuwana gonogonowana doha yona leta bagubagunana yo helabuina wa, bolimai 85 yo 95 AD luwadiyena.

Teina leta ta unai Yowane ekalesiya tamowaina hesau hesana Gaiyasi ye lautokiyei, matawuwuna taulauguguya hekadiyo ye yogaisinidi na ye saguidi yodi kadau udiyedi. Na kabo ye hededehebayao kabitaumana laulauna ta unai.

Hinage Yowane ekalesiya badana hesau hesana Diyotelepesi yona laulau yababadi ye hededehemasalahadi (lausoisoi 9-10).

Tamowai hesau hinage ye katai ede Dimitiliyasi (lausoisoi 12), iya ye hededehemasalaha ede iya ekalesiya namwanamwana. Nuwana iya tauwasaduwai hesau (lausoisoi 5-8) yo iya leta ta taubaheina.

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki *1-4*
- Taba taulauguguya ta saguidi *5-12*
- Hedehedede gehegehedi *13-15*

Lautoki

1 Leta ta tauwoyawoya ye kuli ye lau Gaiyasi unai, kowa ede yogu gadosisi mamohoina tamowaina.

2 Kagu kaha, ya tapwalolo meta kabo yom kamna se namwa yo ginauli maudoidi se dudulai kalimyena, gonogonowana doha yaluwam unai ku namwanamwa.

3 Ya gwauyalakalili huyana kada kahao hekadi se laoma na yogu se hedehededede meta hedehededede mamohoina unai ku tolobayao yo huya maudoina ede unai ku miyamiya.

4 Yogu gwauyala saesaekalilina ede wasa ya lapui meta natuguwao hedehededede mamohoina se miyamiyawatani.

Taba taulauguguya ta saguidi

5 Kagu kaha, huya maudoina yom paisowa unai ku miyakesegai na ekalesiya ku sagusaguidi, na siya meta laolaoma nige kabidi ku kata.

6 Dubu unai yom gadosisi se hedehededei. Ya kaibwadaigo taba kada kahao ta yodi kadau unai ku saguidi na se lau, na yom kabikabidi ne taba Yaubada ye launamwanamwaei.

7 Yodi kadau ne meta Keliso wasana debanaena se kadauyei, na nige sagu hesau se hai nige taukawamamohoi wa udiyedi.

8 Unai ye dudulai mo taba ta yogaisinidi yoda numaena. Kabikabi ta unai kabo yoda teha ta ginauli yodi paisowa unai na ta paisowagogoi hedehededede mamohoina wasaduwaiyeina unai.

9 Leta kubwakubwana ya kuli ye lau dubu udiyedi, na Diyotelepesi, iya ye henuwa bena yodi tauwoyawoya, meta nige ye henuwa ye lapulau yogu hedehededede wa unai.

10 Ena ya laowa kabo ginauli saha ye ginaginaulidi ne ya hededehemasalahadi, meta ye monumonunu yo ye hededeheyaheyababagai. Nige tenem se bom mo, na kada kahao yodi kadauyena nige ye henuwa ye hailobaidi yo hinage kaiteyadi se henuwa bena se saguidi meta ye hekaiyawasidi na dubu wa unai ye hepesadi.

11 Kagu kaha, tabu laulau yabayababadi ne ku laulauwatanidi, na laulau
namwanamwadi mo ku laulauwatanidi. Ena tamowai hesau yona laulau
se namwa, meta iya Yaubada natuna. Na kaiteya tamowai yababa ye
ginaginauli, meta iya nige Yaubada kabina ye kata.
12 Dimitiliyasi** meta ekalesiya bodana maudoidi se hedede iya tamowai
namwanamwana. Yona miyamiya se namwakalili, kaniyona ede hedehed-
ede mamohoina ye miyamiyawatani. Kai hinage iya ka kitahenamwa, yo
kabimai ku kata meta ka hededemamohoi.

Hedehedede gehegehedi

13 Ginauli se bado bena yom ya hedehedede, na nige ya henuwa bena
pepwa kulikulina ta unai.
14 Na yogu nuwatu ede nige huyalohaloha kabo ya kitago, kabo yoda labui
ta hedehedede.
15 Nuwadaumwali ye laowa kalimyena! Kada kahao inai taumiya yodi
lautoki se hetamalidiwa. Na kada kahao kesega kesega metai bena yoma
lautoki ku moseidi.

** **1:12:** *Dimitiliyasi* iya kana kao nige kabina ta kata. Tausonoga hekadi se hedede iya leta ta taubaheina, na hekadi se wane iya tamowai hesau Yowane ye henuwa bena Gaiyasi iya kabina ye kata.

Yuda
Yuda yona leta
Buka ta hededehemasalahana

Leta ta taukulina meta Yuda. Ye kulihemasalaha'uyoi meta iya Yamesi kana kaha (Yuda 1), yo iya hinage Yesu kana kaha. Nuwana bolimai 60 AD unai leta ta ye kuli, na leta tauhaina wa nige ye kulihemasalahadi.

Yuda ekalesiya ye hededehebayaodi bena se kitanamwanamwakalili taulauhekatalupolupo kalidiwai na tabu yodi lauhekata ne se miyawatanidi, na sunumaena se tolo ma bayaodi (Yuda 3). Tamowai yabayababadi ne Yaubada kabo ye hekamkamnadi (Yuda 7-8). Leta ta yona kabagehe unai meta hedebasae lakilakina yo namwanamwakalilina ye lau Yaubada unai (Yuda 24-25).

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Lautoki *1-2*
- Taulauhekata lupolupodi hedehededi *3-16*
- Sunuma hededehebayaona *17-23*
- Yaubada hedebasaena *24-25*

Lautoki

1 Yau Yuda, Yesu Keliso yona heyayai tauhaina yo Yamesi kana kaha.
Teina kulikuli ta ya kuli ye laowa komiu kaiteyadi Yaubada ye yo-
ganeigomiu, Yaubada Tamada ye gadosisiyeigomiu yo Yesu Keliso yona
kitahetete unai kwa miyamiya wa kalimiuwai.

2 Ya kaibwada taba Yaubada yona katekamkamna, yona nuwadaumwali,
yo yona gadosisi ye lediwa kalimiuwai na nige kana siga.

Taulauhekatalupolupo yodi laupwano yo kadi hekamkamna

3 Kehaguwao, yogu nuwatu bagubagunana bena yoda kabihemauli ta
wasana yomiu ya kuli ye laowa kalimiuwai. Na yogu hineli ya bui, ede taba
yomiu ya kulikuli meta ya hededehebayaogomiu bena yomi sunuma unai
kwa tolobayao. Na yoda sunuma lauhekatana maudoina meta Yaubada ye
leyamako kita yona tamowai kalidawai.

4 *[Ya kulikulilaowa ta]* kaniyona ede tamowai hekadi meta se hedede bena
siya tausunuma na se lulaowako ekalesiya bodana luwamiuwai. Huya
bagubagunana unai kabahekamkamnadi wasana meta kulikuli tabuna
unai se kulihemasalahayako. Siya meta Yaubada yona nuwatu nige tau-
miyawatanina. Yoda Yaubada yona kabinamwa se haigaibui na sola
laulau bikibikidi se ginaginaulidi. Yo hinage Yesu Keliso, iya ye bom kada
Tanuwaga yo yoda Guiyau wa, se uhalaei.

5 Teina nuwanuwatu maudoidi kabo ya kulidi ta meta kabidi kwa katako,
na iyamo ya henuwa bena ya henuwaisinigomiu meta Guiyau Isalaela
tamowaidiyao ye saguidi na Aikupito unai ye woyahepesadi, na mulinawai
kaiteyadi nige se sunumaei wa ye heyababadi.

6 Yo anelu hekadi yodi kabaloina kana sigasiga Yaubada ye toledi wa nige
se henuwa unai se miya, na yodi kabapaisowa maudoidi wa se laugabaedi.
Ede Yaubada ye toledi teha masigili unai, na seni miyamiyahaidi udiyedi ye
paidi. Na hekasa mayadaina se nayanayai.

7 Gonogonowana doha, Sodoma yo Gomola yo magai hekadi dedekadi-
wai, magaidiyao ne tamowaidiyao se mose'uyoidi laulaubikibiki udoi'udoi
udiyedi, yo tawasola kabikabina se bui na waihiu maiyana waihiu yo loheya
maiyana loheya se tawasola. Tamowaidiyao wa meta kaiwa kalakalasina

nige kana siga unai hekamkamna se lobai, na teina unai se hemala yoda kabakitalobai yo kada hededehesibasiba.

8 Teina miyamiya yabayababadi ta meta tausunumalupolupo tamowaidiyao wa se lulaowako kami boda ne unai wa hinage se ginaginaulidi. Se hedede meta yodi kenosuwai wa Yaubada unai se laoma, na se miyawatanidi, ede udiyedi se bom taudi se hebikidi, Yaubada yona tanuwaga gigibwalina se lausuwalaei, yo galewa taumiyaidi dididididigadi** se hededeheyaheyababadi.

9 Iyamo anelu kadi tanuwaga Maikeli meta nige ye nuwabayao to nige bena diyabolo ye hededeheyaheyababa hedehedede yabayababadi udiyedi. Huyana iya maiyana diyabolo Mose sinalena se hededehaikabiyei meta ye hededelau unai ye wane, “Taba Guiyau ye heyababago!”

10 Na tenem tausunumalupolupo wa ginauli nige se nuwatulobaidi, iyamo se hededeheyaheyababadi. Na ginauli sahasahadi kabidi se kata, doha suisui nige gonowana se nuwatududulai na se miyamiyagaibu, tenem ginaulidi ne debadiwai kabo kadi heyababa se hekalo.

11 Yababalakilaki kabo ye lau kalidiwai. Matawuwuna Kaina yona laulau se hemuliwatani,** yo moni debanawai laupwano se ginauli doha Balama.** Yaubada siya kabo ye heyababadi, gonogonowana doha Kola ma kana bodao yodi haikawayagala Mose unai** na ye heyababadi wa.

12 Tenem tausunumalupolupo ne siya ede doha masi kaleko se hebikidi, na yomi kaikaigogo meta se heyababadi, nige mwadine kabina se kata na yomi kaikaigogo ne udiyedi se bom mo se nuwanuwatu'uyoidi. Kadi kao doha mamoe taukitakitahetete, iyamo mamoe ne nige se modeidi na se bom se kitahetete'uyoidi. Siya doha yada nige nabuna, na yaumai ye tepatepanei'useidi. Kadi kao doha kaiwa kaniyodi kaikaidi bena se kaniyo kabo ta kaidi, iyamo kaiwa ta nige kaniyodi, ede ta suluhihaidi, matawuwuna ede nige yodi namwanamwa hesau.

13 Kadi kao doha bagodu lakilakidi gabwa ne unai, na yodi laulau nuwamwadimwadinedi se hemasalahadi doha bagodu pulopulodi. Kadi kao doha kipwala kadakadaudi, na tamowai yodi kabalau mamohoina unai se woyasapulidi. Yaubada meta teha masimasigilikalilina ye kabinonohaiyako siya hesabadi, na temenai kabo se miya ye lau ee nige kana siga.

14 Enoka, iya Adama kana isimulita hehaligigi-labuina (7), teina tamowai ta hedehedededi ye hededenonohaiyako ye wane, “Kwa kita! Guiyau kabo ye laoma maiyanao anelu tausani gwaudi,

15 bena tamowai maudoina ye hekasadi. Tamowai siya nige Yaubada yona nuwatu taumiyawatanina, Yaubada kabo kadi gilu ye hemasalahadi. Kadi gilu ede Yaubada yona nuwatu nige se miyawatani, na laulau yabayababadi se ginaulidi yo Yaubada se hededeheyaheyababa.”

16 Teina tamowaidiyao ta meta siya ede taugadigadigugu yo taukitakitaheyababa. Siya se bom yodi henuhenuwa yabayababadi se lauwatanidi, yo yodi hedehedede udiyedi se bom se hededetausae'uyoidi, yo se bom yodi namwanamwa hesabadi ede hedehedede hekahekamna udiyedi tamowai se lupohaidi.

Sunuma hededehebayaona

** **1:8:** *Galewa taumiyaidi dididididigadi:* Siya ede anelu yo ginauli maumaulidi hekadiyo, galewa ne unai se miyamiya. Hemasalaha 4 unai hinage wasadi hesau ta lobai. ** **1:11:** Kaina yona kabi wa hedehededena Genese 4:7unai ku hasili. ** **1:11:** Balama yona laupwano meta Numela 22:7,17 yo Numela 31:16unai ku hasili. ** **1:11:** Kola yona haikawayagala wasana ede Numela 16unai ku hasili.

17 Kehaguwao, yoda Guiyau Yesu Keliso yona apostolo saha se hedededi
wa bena kwa nuwanuwatuidi.
18 Se hededelaowako kalimiuwai se wane, “Huya gehegehedi udiyedi
tautalatalawasi kabo se laoma, na yodi gadosisi yabayababadi kabo se
lauwatanidi.”
19 Tamowai doha teina *[se lulaowako kami boda ne unai wa]* meta hine-
hineli se ginauli kalimiuwai, matawuwuna ede Yaluwa Tabuna nige kalidi-
wai, na unai se bom yodi nuwanuwatu se lauwatanidi.
20 Kehaguwao, bena yomi sunuma namwanamwakalilina unai kwa hai-
hebahebayao'uyoigomiu, yo kwa tapwatapwalolo Yaluwa Tabuna yona
sagu unai.
21 Yo Yaubada yona gadosisi unai kwa miyamiya, yo kwa nayatautaubiga
ye lau ee yoda Guiyau Yesu Keliso yona katekamkamna debanawai kabo
mauli nige kana siga ye leyawa kalimiuwai.
22 Taunuwalabulabui bena kwa katekamkamnaedi yo kwa saguidi.
23 Yo kaiteyadi se laulau Yaubada yona hekamkamna kaiwana
kalakalasina hesabana meta bena kwa gilihaidi kabo mauli nige kana
siga se hai. Yo tamowai hekadiyo hinage bena kwa katekamkamnaedi, na
kwa kitahetete'uyoigomiu meta yodi laulau yabayababadi ne bena kwa
subudi yo tabu kwa laulauwatanidi.

Hedebasae lakilakina ye lau Yaubada unai

24 Yoda Yaubada ta hedebasaei. Iya gonowana ye kitahetetegomiu taba
nige kwa kalabesibesi, na ye woyalaegomiu yona kabamiya saesaekalilina
yo wasawasana unai, na ye hetologomiu matanawai meta nige ba'aya hesau
kalimiuwai, na ma gwaugwauyalamiu mo.
25 Iya ye bom mo yoda Yaubada, yo yoda Guiyau Yesu Keliso debanawai
ye hemaulida. Iya ta hedebasaei, matawuwuna ede wasawasa, bayao yo
gigibwali iya ye bom mo kalinawai huya bagubagunana unai ye laoma ee
teina yo ye lau huya nige kana siga! Mamohoi!

Hemasalaha
Hemasalaha bukana
Buka ta hededehemasalahana

Hemasalaha bukana ta taukulina ede apostolo Yowane. Iya Sebedaiyo natuna na Yesu Keliso yona hekahekata tamowaina wa (Mataiyo 4:21). Teina buka ta ye kuli nuwana bolimai 95 unai. Buka ta meta leta ye kuli ekalesiya bodadi haligigi-labui teha Eisiya unai taumiya udiyedi. Teha Eisiya, iya ede yoda huya ta unai meta Teki basileiyana unai.

Yowane buka ta ye kuli na yona nuwatu meta bena ekalesiya bodadi ye kabinonohaidi hewaiunu ye hetubuko wa hesabana. Na ye hededehebayaodi bena se tolobayao na yodi sunuma Yesu unai se kabihekahini.

Hewaiunu Yowane ye kita ye laoma wa, iya meta Loma yodi gabemani nimadiyena. Nuwanuwatuna ne Yaubada ye hemasalaha kalinawai, na hinage ye hemasalaha meta hewaiunu ne kabo ye hekaiyawasi yo tauhewaiunu ne kabo ye hekilainodi.

Loma yodi gabemani se bom se kita'uyoidi meta gigibwali maudoina kalidiwai. Na ena tamowai hesau ye hedede meta basileiya hesau kabo ye saedikwaidi, kabo se hewaiunu. Hinage Loma tamowaidi yodi wasawasa se katai “Guiyau” yo “Tauhemauli” yo se taba'ohu unai. Yo se henuwa bena ekalesiya hinage se taba'ohu unai. Na ekalesiya nige gonowana se taba'ohui, unai se kitadi ede siya gabemani kadi waiunu, na se toledi numatutugudu unai o se unuhemwaloidi.

Unai ede Yowane nige gonowana buka ta nuwanuwatuna ye kulihemasalahadi hedehededе dudulaidi udiyedi, ede tautau yo heyaheyasoni udoi'udoi ye hepaisowadi, doha Yaubada ye hekitadi kalinawai. Tautau yo heyaheyasoni se bado Talam Bagubagunana Bukana unai ta lobaidi na Yowane ye hepaisowadi, doha peloweta Daniyela yo Hesekiyela yodi buka udiyedi, yo buka hekadiyo hinage.

Heyaheyasoni hekadi hededehemasalahadi

Ginauli hekadi hinage bena ta nuwatulobaidi meta siya heyaheyasoni. Doha ***gole*** kaniyona ede “ye tabu”, iya ede, “Yaubada yona”, doha bili tabukalilina Numa Tabuna wa unai, na bili ne unai ginauli maudoidi gole unai se ginaulidi yo gole unai se sumadi. Yo ***weku namwanamwakalilidi*** (Hemasalaha 21:11 yo 21:19-20) kaniyodi ede se didiga yo se a'akalili.

Numela hinage nuwatu hekadi heyaheyasonidi.

◊ Numela ***haiyona*** (3) kaniyona meta “maudoina”.

◊ Numela ***haligigi-labui*** (7) meta Yaubada yona numela, na kaniyona ede, ginauli maudoidi Yaubada ye haihegehedi, o, ginauli maudoidi ta iya kalinawai, o, “Yaubada yona”. Ekalesiya bodadi haligigi-labui (Hemasalaha 1:4-5) kaniyona ede “ekalesiya bodadi maudoidi” yo “Yaubada yona boda”, yo siya ede ekalesiya bodadi maudoidi tanoubu ta unai heyaheyasonidi. Yo Yaluwa haligigi-labui meta “Yaubada Yaluwana” o, “Yaluwa Tabuna” (1:4-5).

◊ Numela ***hasi*** (4) meta “tanoubu ta gogodiyao” yo “yababa tauginaulidi tamowaidiyao”.

◊ ***Saudoudoi-labui*** (12) meta Yaubada yona gigibwali yo yona kabaloina ye heyaheyasoniyei, doha Isalaela bodadi saudoudoi-labui wa, yo apostolo saudoudoi-labui wa.

◊ Na numela ***tausani*** (1,000) kaniyona meta “boda” yo “ye badokalili”. Unai “12 tausani” (12,000) kaniyona meta “boda Yaubada ye loinaedi”, yo 144 tausani (144,000) meta “boda maudoidi Yaubada ye loinaedi”,

matawuwuna 144 = 12 x 12, siya ede Isalaela kadi mumugao badodi 12 yo apostolo ekalesiya taubagunaedi badodi 12.

Yowane tautau yo heyaheyasoni se bado ye hepaisowadi, nige gonowana inai ta hededehemasalahahegehedi. Teina buka ta ye hededehemasalaha saha yo saha kabo se tubu yo idohagi na kabo Yaubada tanoubu ta ye laei kana siga. Na buka ta ye henuwa bena ye kabinonohaida na tausunuma maudoidi yo kita hinage ta tolotahitahi huyahewaiunu kabo se laoma ne udiyedi.

Buka ta hedehededena lakilakidi

- Hedehedede bagubagunadi *1:1-20*
- Ekalesiya bodadi haligigi-labui (7) yodi leta *2:1—3:22*
- Matada ne unai ginauli sahasahadi kabo se tubu ne *4:1—22:5*
  - Yaubada yona telona unai *4:1-11*
  - Buka nokuna ma dedelina haligigi-labui *5:1—8:1*
  - Bwagigi haligigi-labui *8:2—11:19*
  - Delegoni yo suisui nuwamatamatausidi labui yo Mamoe Natuna *12:1—14:20*
  - Gaeba haligigi-labui *15:1—16:21*
  - Babeloni yo diyabolo yo suisui nuwamatamatausina yo pelowetalupolupo yodi heyababa *17:1—20:10*
  - Hekasa gehegehena yo galewa yo tanoubu yo Yelusalema hauhaudi *20:11—22:6*
- Buka kabaguduna hedehededena *22:7-21*

Buka kabahetubuna hedehededena

1 Teina buka ta unai meta ginauli maudoidi Yesu Keliso ye hemasalahadi wa yau yona heyayai tauhaina Yowane kaliguwai. Ginauli maudoidi nige bayaona kabo se tubu ne meta Yaubada gigibwali ye mosei Yesu unai bena ye hemasalahadi yona heyayai tauhaidi udiyedi. Ede Yesu yona anelu ye hetamali ye laoma bena teina ginaulidi ta ye hekitadi kaliguwai.

2 Ginauli maudoidi ya kitadi wa ya kulitautaubigaidi teina buka ta unai, siya ede Yaubada unai wasa se laoma yo Yesu Keliso ginauli ye hemasalahadi kaliguwai wa wasadi.

3 Iya kaiteya hededepeloweta hedehedededi ta ye hasiligabaedi boda udiyedi meta iya gonowana ye gwauyala, yo siya kaiteyadi se lapuwatanidi yo buka ta kulikulina ta se kawakabiyeidi kabo hinage gonowana se gwauyala, matawuwuna ginauli kabo se tubu ne huyadi se hanahanauma.

Yowane yona lautoki yo Yesu hedebasaena

4-5 Yau Yowane, ya kulikulilaowa teha Eisiya unai ekalesiya bodadi haligigi-labui kalimiuwai.

Ya kaibwadasae Yaubada yo Yaluwa haligigi-labui** yo Yesu Keliso udiyedi. Yaubada iya ede wau teina, huya bagubagunana unai, yo huya sola kabo se laoma ne udiyedi. Yaluwa haligigi-labui wa, siya ede Yaubada yona telona talanuwanawai. [(5)] Yo Yesu Keliso, iya ede Yaubada yona nuwanuwatu mamohoidi tauhemasalahatautaubigaidi, yo boita unai iya tautolo'uyo bagubagunana, yo iya tanoubu ta unai wasawasa maudoidi kadi tanuwaga. [(4a)] Siya ya kaibwadaidi bena yodi kabinamwa yo yodi nuwadaumwali se toledi kalimiuyena.

Yesu ye gadosisiyeida, yo kwasinana unai yoda ba'aya udiyedi ye yailihaida.

** **1:4-5:** *Yaluwa haligigi-labui (7)* meta Yaluwa Tabuna kataina hesau.

6 Yo ye kaisunuwaida bena ta hemala yona basileiya bodana yo Yaubada
yona taukaitalasam.** Yaubada ne, iya ede Yesu yona Yaubada yo Tamana.
Unai hedebasae yo gigibwali iya ye bom mo kalinawai, ye lau ee nige kana
siga! Mamohoi!
7 "Kwa kita ne! Iya galewa yadadi udiyedi ye laolaoma." *(Daniyela 7:13)*
Yo "tamowai maudoidi, yo hinage kaiteyadi iya se gwali** wa, iya kabo
se kita.
Yona masalaha debanawai
kabo boga udoi'udoi maudoidi tanoubu ta unai se dou ma kalinalaki-
lakidi." *(Sakaliya 12:10)*
Doha teina kabo ye masalaha! Mamohoi.
8 Guiyau ye wane, "Yau Alepa yo Omega,** ginauli maudoidi yodi kaba-
hetubu yo yodi kabagehe. Yau ede wau teina, huya bagubagunana unai, yo
huya sola kabo se laoma ne udiyedi. Yau Guiyau Yaubada Gigibwalikalilina."

Yowane ginauli hesau ye kita meta kana kao doha tamowai

9 Yau, Yowane, Yesu sunumaena ta unai meta kami kaha hesau. Yau hi-
nage hekamkamna ya hekalo doha komiu Yesu tausunumaena maudoimiu.
Maudoida meta Yaubada yona basileiya tamowaidi, yo hekamkamna ta
maudoidi udiyedi ta tolokesegai. Yaubada yona hedehededе yo Yesu
wasana yogu lauguguyaidi wa debadiyena ede se tolegau Patimosi bwan-
abwanaluwana unai.
10 Temenai na Guiyau yona mayadai** unai Yaluwa Tabuna ye tanuwa-
gaigau, na dagelagu ne unai kalina lakilakina ya lapui doha bwagigi dagu-
guna,
11 na ye hededelaoma ye wane, "Ginauli maudoidi ku kitadi ne ku kulido-
biyeidi buka unai na ku hetamali ye lau ekalesiya bodadi haligigi-labui siya
ede Epeso, Simulina, Pegamumu, Tiyatila, Sadisi, Piladelepiya yo Laodisiya
udiyedi."
12 Ya tolobui bena kaiteya ye hedehededelaoma wa ya kita. Na huyana
ya tolobui meta lampa kabatoledi haligigi-labui gole unai se ginaulidi wa ya
kitadi.
13 Yo lampa kabatoledi luwadi wa unai ginauli hesau ye totolo ya kita
kana kao doha tamowai, kana kwama lohalohana ye luwui ye dobi kaena ne
unai, yo kaleko tupwana katulohana gole unai se ginauli wa ye paihetakikili
duwaduwalina ne unai.
14 Kuluna maiyawana se posiposikalili doha bagodu se guli na pulopulodi,
yo doha kaleko posiposina,** na matana doha kaiwa kalapulupululuna.

** **1:6:** *Yaubada yona taukaitalasam* ede ekalesiya maudoidi. Taukaitalasam ne kaniyona ede Yaubada ye kaisunuwaidi na iya matanawai se miyamiya, yo maudoidi gonowana Yaubada maiyanao se hedehededе yo se kaikaibwadasae yo se lautokisae Yaubada unai. Iyamo yodi kaitalasam nige suisui se gabudi, na yodi kaitalasam ede Yaluwa ye nonohaidi (1 Petelo 2:5, Loma 12:1). ** **1:7:** *Se gwali:* Hedehededе ta meta Sakaliya 12:10ye katai, na nuwanuwatuna ede huyana Yesu se hesataulo meta tau'iyala tamowaina hesau wamali ye hai na iya ye gwalilapai (Yowane 19:37). Na nuwanuwatu ta nige taugwalina wa ye bom mo, na Dius yodi tauwoyawoya yo tamowai maudoidi, kaiteyadi se hedede bena Yesu se unui. ** **1:8:** *Alepa* meta leta bagubagunana yo *Omega* meta leta mulimulitana kalina Giliki yodi leta leleina unai. Unai *Alepa* yo *Omega* meta kabahetubu yo kabagehe heyaheyasonidi. ** **1:10:** *Guiyau yona mayadai* nuwatulobaina ede Yesu yona tolo'uyo mayadaina, iya ede Sabati, o Dimdimyena se wane *Sunday*. ** **1:14:** *Doha bagodu se guli na pulopulodi, yo doha kaleko posiposina:* Lausoisoi ta unai hedehededе mamohoidi meta, *Kuluna maiyawana se posiposikalili doha mamoe wiyadi posiposina yo sinou*, na ginaulidi ta meta nige yoda tupwa ta unai.

15 Kaena kadi kao doha bolonisi** kaiwa kalapulupululukalilina unai se
gabuhe'a'adi na se namanamali, yo kalinana daguguna doha kabaita se didi
na dagugudi.
16 Iya nimakahatuna unai meta kipwala haligigi-labui ye kabikabi-
hekahinidi, na kawana ne unai iyala kelepana mata teha labulabui ye
tatapesama, yo kana kao ne ye sina doha mayadailaki mahanana dawayana
bayabayaona.
17 Huyana ya kita meta ya guliyaboyabomdobi talanuwana ne unai, kagu
kao doha ya boitako. Kabo nima kahatuna wa unai ye kabilaoma na ye
wane, “Tabu ku matausi! Yau ede Bagubagunana yo Mulimulitana.
18 Yau Miyamiyahaina ede. Ya boita, na ya mauli'uyo yo kabo ya mau-
mauli ye lau ee huya nige kana siga! Yau meta boita yo Hade kadi kii ya
kabihekahinidi.**
19 Unai saha ku kitadi ta taba ku kulidobiyeidi, siya ede ginauli saha teina
se tubutubu ta yo ginauli saha muliyena kabo se tubu ne.
20 Kipwala haligigi-labui nimakahatugu unai ku kitadi wa yo hinage
lampa kabatoledi haligigi-labui wa kaniyodi wadawadamdi ede teina: Kip-
wala haligigi-labui wa meta siya ede ekalesiya bodadi haligigi-labui yodi
anelu, yo lampa kabatoledi haligigi-labui wa meta siya ede ekalesiya bodadi
haligigi-labui.”

2

Kulikuli ye lau ekalesiya bodana Epeso unai

1 Na kabo ginauli hesau kana kao doha tamowai wa ye hededelaoma ye
wane, “Ya henuwago bena ekalesiya bodana Epeso unai ne taubagunaedi**
yona ku kulikulilau ku wane,
Teina yogu hedehedede ta se laowa kalimiuwai. Yau kipwala haligigi-
labui nimakahatugu unai ya kabikabihekahinidi, yo lampa kabatoledi
haligigi-labui gole unai se ginaulidi wa luwadiyena ya laulau.
2 Yomi miyamiya, yomi paisowabayao yau debaguwai, yo pilipili kwa
hekalodi na iyamo kwa tolokesegai ne kabidi ya kata. Yo hinage kabina
ya kata meta tamowai yodi laulau yabayababadi nige kwa patulau udiyedi.
Tamowai hekadi se hedede meta bena siya apostolo, na iyamo nige. Na kwa
lautonogidi yo kwa lobaidi meta siya taukailupolupo.
3 Yo hinage kabina ya kata meta yau debaguwai kwa kamkamnakaliliko,
na iyamo kwa tolokesegai, na nige nuwamiu se basabasa.
4 Na teina nuwanuwatu kesega mo ta unai kabo ya hegilugomiu: Huya
bagubagunana unai yomi gadosisi laulaudi kwa nuwagabaediko.
5 Hage, huya bagubagunana unai yomi gadosisi miyamiyadi wa kwa
hekaigonogonowaiyedi teina huya ta unai, na kwa kita! Unai bena kwa
nuwabui na miyamiya bagubagunadi wa kwa ginauli'uyoidi. Ena nige kwa
ginauli'uyoidi kabo ya laowa kalimiuyena na yomi lampa kabatolena yona
kabatolo wa unai ya haigabaei.**

** **1:15:** *Bolonisi* meta pawati kana kao hesau na ye pulupululu. ** **1:18:** *Yau meta boita yo Hade kadi kii ya kabihekahinidi:* Hedehedede ta kaniyona ede, *yau boita yo Hade ya tanuwagaidi.*
** **2:1:** *Ekalesiya bodana ... taubagunaedi:* Buka ta Yowane ye kuli kalina Giliki unai, na inai yona hedehedede wa meta *angelos,* kaniyona ede *tautauwasa.* Ena Yaubada yona tautauwasa o yona taupaisowa kabo ta wane iya anelu. Na Hemasalaha bukana peina 2 yo 3 *angelosi* kaniyona ede ekalesiya bodadi taubagunaedi. ** **2:5:** *Yomi lampa kabatolena yona kabatolo wa unai ya haigabaei:* Teina hedehedede ta kaniyona ede hekamkamna kabo se lobai, meta ekalesiya bodana ne ye hekaiyawasi.

6 Na iyamo miyamiya hesau kwa miyamiyai ne meta ye dudulai. Iya ede
Nikolai tauhemuliwatanina** yodi miyamiya yabayababadi kwa subudi
doha hinage yau ya subudi ne.
7 Kaiteya gonowana ye lapulapui meta bena Yaluwa Tabuna saha ye
hededegabaedi ekalesiya bodadi udiyedi ne ye lapuidi. Yo kaiteya ye
tolokesegai kabo yona dudulai ya mosei meta Yaubada yona paladaisi
unai gonowana mauli kaiwana kaniyona ye kai."

Kulikuli ye lau ekalesiya bodana Simulina unai

8 Na kabo ye hededelaoma ye wane, "Ya henuwago bena ekalesiya bodana
Simulina unai ne taubagunaedi yona ku kulikulilau ku wane,
Teina yogu hedehedede ta se laowa kalimiuwai. Yau Bagubagunana yo
Mulimulitana. Ya boita, na ya mauli'uyo.
9 Yomi kamkamna yo yomi deha ne kabidi ya kata, na iyamo Yaluwa
Tabuna unai meta kwa gogokalili. Yo hinage kabina ya kata meta Dius
hekadi siya nige Yesu tausunumaena se hededeheyaheyababagomiu. Yodi
nuwatu meta bena siya Yaubada yona kaisunuwa tamowaidiyao, na iyamo
siya meta Satani kana bodao.
10 Kamkamna matamiu ne udiyedi kabo kwa hekalodi, na tabu kwa
matausi. Ya hededelaowa meta diyabolo kabo hekamiu ye haigomiu na ye
tolegomiu numatutugudu unai bena ye lautonogigomiu. Na hekamkamna
kabo kwa lobai se lau ee mayadai saudoudoi (10).** Ena bena kabo unai kwa
boita, iyamo bena kwa tolokesegai, na kabo mauli kolonana** ya leyawa.
11 Kaiteya gonowana ye lapulapui meta bena Yaluwa Tabuna saha ye
hededegabaedi ekalesiya bodadi udiyedi ne ye lapuidi. Yo kaiteya ye
tolokesegai kabo taba nige boita helabuina yona hekamkamna ye lobai."

Kulikuli ye lau ekalesiya bodana Pegamumu unai

12 Na kabo ye hededelaoma ye wane, "Ya henuwago bena ekalesiya
bodana Pegamumu unai ne taubagunaedi yona ku kulikulilau ku wane,
Teina yogu hedehedede ta se laowa kalimiuwai. Yau kawagu ta unai
meta iyala kelepana mata teha labulabui.
13 Yomi kabamiya magaina ne kabina ya kata meta Satani yona ka-
batanuwaga magaina. Na iyamo yomi sunuma kaliguwai ne unai kwa
tolokesegai, na nige kwa sunumakaiyawasi. Yo Antipasi yona miya
mayadaina unai na saha ye tubu kalinawai wa meta kabina ya kata. Na
yona hedehedede yo yona miyamiya udiyedi ye hemasalaha'uyoi meta iya
tausunumaegau. Na se unui yomi magai ne unai, iya ede Satani yona
kabamiya, iyamo komiu meta nige kwa sunumakaiyawasi kaliguwai.
14 Na nuwanuwatu hisa mo ta udiyedi kabo ya hegilugomiu: Tamowai
hekadi luwamiu ne unai meta Balama yona lauhekata se lauwatanidi. Iya
Balaki ye hekata, unai Isalaela tamowaidiyao ye woyahesuwaladi na se
ba'aya meta suisui se kaitalasamyedi koitau udiyedi na bulumadi se kaidi
yo laulau bikibikidi se ginaulidi.**

** **2:6:** *Nikolai tauhemuliwatanina* meta nige kabidi ta katanamwanamwa siya kaiteyadi. Tausonoga hekadi yodi nuwatu bena yodi lauhekata unai meta tauda ta udiyedi laulau bikibikidi gonowana ta ginaginaulidi, matawuwuna ede taba nige yoda ekalesiya maulina se heyababa. ** **2:10:** *Mayadai saudoudoi* kaniyona ede *huyakubwakubwa mo.* ** **2:10:** *Kolona* ne meta tauheloikailakwa ye baguna kabo kolona se kainauyaei. ** **2:14:** *Balama yona lauhekata* wasana ede Numela 25:1-2 yo 31:16udiyedi ku hasili.

15 Yo komiu hinage luwamiu ne unai tamowai hekadi meta Nikolai
tauhemuliwatanina** yodi lauhekata yabayababadi se lauwatanidi.
16 Taba kwa nuwabui! Ena nige kwa nuwabui, meta nige bayaona kabo
ya lage kalimiuwai na kelepa kawagu unai ta ya hepaisowa na tamowai me
kabo ya iyalaidi.
17 Kaiteya gonowana ye lapulapui meta bena Yaluwa Tabuna saha ye
hededegabaedi ekalesiya bodadi udiyedi ne ye lapuidi. Yo kaiteya ye
tolokesegai kabo mana wadawadamna** ya mosei. Yo hinage weku
posiposina unai meta hesa hauhauna kabo ya kuli na ya mosei. Na weku
ta tauhaina ye bom mo kabo hesa ta kabina ye kata."

Kulikuli ye lau ekalesiya bodana Tiyatila unai

18 Na kabo ye hededelaoma ye wane, "Ya henuwago bena ekalesiya
bodana Tiyatila unai ne taubagunaedi yona ku kulikulilau ku wane,
Teina yogu hedehedede ta se laowa kalimiuwai. Yau Yaubada Natuna.
Matagu doha kaiwa kalapulupululuna, yo kaegu kadi kao doha bolonisi,
kaiwa kalapulupululukalilina unai se gabuhe'a'adi na se namanamali.
19 Yomi miyamiya kabidi ya kata, siya ede yomi gadosisi tamowai
udiyedi, yomi sunuma kaliguwai, yomi paisowabayao yau debaguwai, yo
pilipili luwadiyena na yomi tolokesegai ne. Yo hinage kabina ya kata
meta miyamiya saha teina kwa ginaulidi ta se namwakalili na kabo huya
bagubagunana unai wa.
20 Na nuwanuwatu kesega mo ta unai kabo ya hegilugomiu: Yomi talam
kwa ginaulidi na sinebada Yesebela** yona laulau yabayababadi nige kwa
hekaiyawasidi. Iya ye hedede'uyoi meta iya peloweta. Yona lauhekata
unai tausunumaegau se bado ye woyahesuwaladi ede laulau bikibikidi
se ginaulidi yo tamowai suisui se kaitalasamyeidi koitau udiyedi na
bulumadi se kaidi.
21 Yona huya ya mosei bena yona laulau bikibikidi udiyedi ye nuwabui,
na nige ye henuwa.
22 Unai kabo ya hekasiyebwakaliliyei. Yo kaiteyadi maiyanao se gana-
ganawali** na yona laulau bikibikidi ne udiyedi nige se nuwabui, kabo ya
hekamkamnakaliliyedi.
23 Yo kababoita kasiyebwana ya tole iya yona lauhekata tauginauli-
watanina maudoidi wa kalidiwai. Teina unai ekalesiya bodadi mau-
doidi kabo kabigu se kata meta yau tamowai yodi nuwanuwatu yo yodi
henuhenuwa ne kabidi ya kata. Yo komiu hesau to hesau ba'aya saha kwa
ginaginaulidi wa maisadi kabo ya lediwa.
24 Na kabina ya kata Tiyatila unai meta komiu hagamiu na sinebada
Yesebela yona lauhekata bikibikidi nige kwa ginauliwatanidi yo Satani
yona nuwanuwatu wadawadamdi nige kwa henuwa bena kabidi kwa

** **2:15:** *Nikolai tauhemuliwatanina* ka hededehemasalaha Hemasalaha 2:6hededehemasalahana ne unai. ** **2:17:** *Mana:* Dius tamowaidi kadi kulutubu mana se tanogogoidi kadi kai, na hekadi se usaidi kaba'usaidi hesau unai na se tole talam keisina unai (Esodo 16:32 yo Hebelu 9:4). Na Dius tamowaidiyao yodi nuwatu meta huyana Numa Tabuna yona huyatatagwaligwali bolimai 586 BC unai peloweta Yelemaiya mana kaba'usaidi wa ye hai na ye tolewadam Nebo kudulina na duhana unai. Temenai kabo ye miyamiya ye lau ee Mesaiya yona huyahemasalahana. Tenem huyana ne unai kabo Yaubada Dius tamowaidi mana ye hekai'uyoidi. ** **2:20:** *Yesebela* meta Isalaela basileiyana yodi wasawasa Ahaba mwanena unai ye heyaheyasoniyei, na iya meta koitau tautaba'ohuidi yo yona laulau se yababa. Wasana ku hasili 1 Kin 16–21 udiyedi. ** **2:22:** *Ganaganawali* kaniyona hesauna ede koitau taba'ohuina.

kata. Ede nige nuwatu hesau unai ya hepolohegomiu, na ginauli kesega mo ta ya hedede kalimiuwai ede

25 taba yomi sunuma unai kwa tolokesegai ye lau ee kana siga ya laowa.

26 Na kaiteya ye tolokesegai yo yogu nuwatu ye ginauliwatanidi ye lau ee kana siga tanoubu ta yona huyagehe unai, kabo gigibwali ya mosei na basileiya maudoidi ye tanuwagaidi.

27 Iya kabo ye tanuwagaidi, na nige gonowana ye katekamkamnaedi, yo ye koikesikesidi doha gulewa. *(Same 2:9)*

28 Na tautolokesegai ne kabo gigibwali kesegana Tamagu unai ya hai wa, iya hinage kabo ye hai yo Sae Kubwana** kabo ya mosei.

29 Kaiteya gonowana ye lapulapui meta Yaluwa Tabuna saha ye hededegabaedi ekalesiya bodadi udiyedi ne bena ye lapuidi."

3

Kulikuli ye lau ekalesiya bodana Sadisi unai

1 Na kabo ye hededelaoma ye wane, "Ya henuwago bena ekalesiya bodana Sadisi unai ne taubagunaedi yona ku kulikulilau ku wane,

Teina yogu hedehededе ta se laowa kalimiuwai. Yau kaliguwai meta Yaubada Yaluwana haligigi-labui** yo kipwala haligigi-labui.

Yomi miyamiya kabidi ya kata. Tamowai matadiwai kami kao doha sola kwa sunusunumaegau, iyamo yomi sunuma kaliguwai meta kwa hekaiyawasidiko.

2 Unai bena kwa kenotolo'uyo! Yomi miyamiya kabikabidi namwanamwadi hekadiyo sola kwa miyamiyaidi ne bena kwa hebayao'uyoidi, madai nige bayaona na se tauwadam. Matawuwuna saha kwa miyamiyaidi ta ya kitadi meta nige se dudulaikalili yogu Yaubada matanawai.

3 Unai saha se hekatagomiuko yo kwa lapuidiko ne bena kwa nuwanuwatuidi, na kwa ginauliwatanidi yo kwa nuwabui. Na ena nige kwa kenotolo, kabo ya laowa kalimiuwai na ya hekamkamnagomiu. Yogu laowa ne doha taukaiwahali, na nige kabina kwa kata kaiuyana kabo ya laowa.

4 Na yomi ekalesiya bodana ne Sadisi unai meta tamowai hisa yodi kaleko nige se hebikidi.** Unai kabo kaleko posiposidi ya moseidi yo maiyaguwao ka miya, matawuwuna yodi miyamiya namwanamwadi debadiwai ye launamwanamwaeidi.

5 Kaiteya ye tolokesegai, kabo kana kaleko posiposina ya mosei, gonogonowana doha siya Sadisi unai kadi kaleko posiposidi ya moseidi wa. Tautolokesegai ne hesana taba nige ya sokehai mauli bukana unai, na Tamagu yo yona anelu matadiwai kabo ya hededehemasalaha meta iya hesana kabina ya kata.

6 Kaiteya gonowana ye lapulapui meta Yaluwa Tabuna saha ye hededegabaedi ekalesiya bodadi udiyedi ne bena ye lapuidi."

Kulikuli ye lau ekalesiya bodana Piladelepiya unai

7 Na kabo ye hededelaoma ye wane, "Ya henuwago bena ekalesiya bodana Piladelepiya unai ne taubagunaedi yona ku kulikulilau ku wane,

---

** **2:28:** *Sae Kubwana* kaniyona ede saedikwai yo tanuwaga gigibwalina hekihekinoina. ** **3:1:** *Yaubada Yaluwana haligigi-labui* meta Yaubada Yaluwana Tabuna. ** **3:4:** *Yodi kaleko nige se hebikidi:* Hedehededе ta kaniyona ede yodi ekalesiya miyamiyadi yo yodi sunuma se namwa Yaubada matanawai.

Teina yogu hedehedede ta se laowa kalimiuwai. Yau Tabuna yo Mamohoina.** Yau meta wasawasa Dawida yona tanuwaga gigibwalina kiina kaliguwai.** Ena keda ya soke meta nige gonowana hesau ye gudui, yo ena ya gudui meta nige gonowana hesau ye soke.

8 Yomi miyamiya kabidi ya kata. Kwa kita! Matamiu ne unai kawakeda ya sokeyako, na nige gonowana hesau ye gudui. Kabina ya kata meta yomi bayao nige se laki. Iyamo yogu lauhekata kwa kawakabiyeidi yo nige kwa uhalaegau.

9 Kabina ya kata meta Piladelepiya unai Dius tamowaidi hekadi. Siya nige tausunumaegau, na siya Satani kana bodao. Se hedede bena siya Yaubada yona kaisunuwa tamowaidiyao, na yau ya hedede meta siya nige, na siya taukailupolupo. Kwa kita! Kabo ya woyaidima yo ya hedede na se guliyaboyabomdobi talanuwamiu ne udiyedi, unai kabo se nuwatulobai meta yau ya gadosisiyeigomiu.

10 Yogu hedehedede bena kwa tolokesegai wa meta kwa ginauliwatan-inamwanamwaei. Unai laukitalakilaki huyana ne unai yau kabo ya kita-hetetegomiu. Laukitalakilaki ta kabo tanoubu maudoina se hekalo, na unai tanoubu ta tamowaidi maudoidi Yaubada kabo ye lautonogidi.

11 Yau nige bayaona kabo ya laowa. Unai yomi sunuma unai bena kwa tolokesegai, to taba nige yomi kolona** ne kwa kabisapulidi.

12 Kaiteya ye tolokesegai kabo ya hetolo ye hemala duu bayabayaona yogu Yaubada yona Numa Tabuna unai,** na taba nige numa ne ye lau-gabaei. Yo iya kalinawai yogu Yaubada hesana yo yona magai lakilakina hesana yo hinage hesagu hauhauna kabo ya kulidi. Magai lakilakina ta, iya ede Yelusalema hauhauna, galewa ne unai yogu Yaubada kalinawai kabo ye dobima.

13 Kaiteya gonowana ye lapulapui meta Yaluwa Tabuna saha ye hededegabaedi ekalesiya bodadi udiyedi ne bena ye lapuidi."

Kulikuli ye lau ekalesiya bodana Laodisiya unai

14 Na kabo ye hededelaoma ye wane, "Ya henuwago bena ekalesiya bodana Laodisiya unai ne taubagunaedi yona ku kulikulilau ku wane,

Teina yogu hedehedede ta se laowa kalimiuwai. Yau hesagu hesau meta 'Mamohoi'. Yau Yaubada yona nuwanuwatu tauhemasalahatau-taubigaidi, yo yau Yaubada maidagu na ginauli maudoidi ka hetubudi.

15 Yomi miyamiya kabidi ya kata meta yomi sunuma kaliguwai kwa kaokaobuibui.** Ya henuwa bena taba kwa mose'uyoigomiu kaliguwai yo kwa hemuliwatanigau.

** **3:7:** *Mamohoina* meta Yesu hesana hesau, na kaniyona ede Yesu meta nige lupo hesau kalinawai, na yona hedehedede maudoina siya mamohoi. ** **3:7:** *Dawida* wasawasa, iya ede Yelusalema gana kawakedana kana kii taukitahetetena. Hinage gonogonowana doha Yesu galewa kiina ye kitahetete. ** **3:11:** *Kolona* ne meta tauheloikailakwa ye baguna kabo kolona se kainauyaei. ** **3:12:** *Kabo ya hetolo ye hemala duu bayabayaona yogu Yaubada yona Numa Tabuna unai:* Hedehedede ta kaniyona ede iya kabo tamowai saesaena galewa ne unai. ** **3:15:** *Kwa kaokaobuibui:* Yowane yona kulikuli unai hedehededi meta, *kowa nige ku gwagwama yo nige ku gigibwali.* Yo kulikuli hesauna ne, *taba kwa mose'uyoigomiu kaliguwai yo kwa hemuliwatanigau,* Yowane ye kuli, *taba kwa gwagwama o kwa gigibwali.* Nuwanuwatuna ede, ena waila ye gwagwama o ye gigibwali, kabo ta kabitonogi na kamnana ta lapui. Na ena nige, kabo kamnana nige gonowana ta kabilobai matawuwuna kamnana doha ginauli maudoidi ne. Teina meta ekalesiya maulina heyaheyasonina: Tabu yoda miyamiya gonogonowana doha tanoubu maudoina, na bena se kitalobaida meta kita Yesu Keliso tausunumaeina.

16 Na komiu yomi sunuma kaliguwai meta kwa nuwalabulabui, unai
kabo ya kaisogabaegomiu.
17 Komiu kwa wane, ‘Kai gogo tamowaidiyao! Yoma gogo se bado yo
nige saha hesau unai ka deha.’ Na nige kabina kwa kata meta komiu nige
yomi gwauyala hesau, yo tamowai meta se katekamkamnaeigomiu, yo kwa
dehakalili, yo komiu meta ma matagibugibumiu yo ma taugaibumiu.
18 Unai ya hededehesibasibagomiu ede teina: Gole mamohoina yo a'ana
kwa hemaisa kaliguwai, unai kabo kwa wasawasa. Yo kaleko posiposidi kwa
hemaisadi kwa likwadi, unai kabo taugaibumiu taumwadimwadinena ne
kwa suma. Yo mata kana mulamula kwa hemaisa na matamiu ne udiyedi
kwa saudi, unai kabo gonowana kwa kaikewanamwanamwa.**
19 Siya kaiteyadi ya gadosisiyeidi, ede ya dilaidi yo yodi miyamiya
yabayababadi udiyedi ya tolehedudulaidi. Unai kwa nuwabui yo kwa
mose'uyoigomiu kaliguwai ma nuwakohihaimiu.
20 Kwa lapulapui! Kawakeda kawamatana unai ya totolo na ya koikoi.
Ena kaiteya kalinagu ye lapui na keda guduna ye soke yo ye yogaisinigau
yona numaena, kabo ya mwalaesae yo maiyagu ka kaikai.
21 Kaiteya ye tolokesegai kabo yona dudulai ya mosei meta telona unai
kabo ye tuli yogu telona dedekanawai. Teina ta gonogonowana doha yau
kagu waiunu maudoidi ya saedikwaidi na yogu telona ya hai Tamagu
dedekanawai.
22 Kaiteya gonowana ye lapulapui meta Yaluwa Tabuna saha ye hededegabaedi ekalesiya bodadi udiyedi ne bena ye lapuidi.”

4

Yowane Yaubada yona telona ye kita galewa ne unai

1 Ginauli ya kitabagubagunaidi wa gehedi wa unai kabo ya kaikewa'uyo
ede keda sokesokekaulina ya kita galewa ne unai. Yo kalina daguguna doha
bwagigi ye hedehededelaoma ye wane, “Ku saema inai, na saha mulidiwai
kabo se tubu ne ya hekitago.”
2 Makesega kabo Yaluwa Tabuna ye tanuwagaigau na galewa ne unai
telona ya kita na unai ginauli hesau ye tutuli.
3 Na telona unai tautuli wa yona namanamali meta doha weku saesaedi
gesepa yo kaneliyeni yodi namanamali ne. Yo wali telona wa kewana
unai na dawayana kana kao meta doha emeladi** dawayana telona wa ye
sinahetakikili.
4 Telona ya kitabagunai wa meta telona badodi 24 udiyedi se hetakikili.
Yo babadao badodi 24 se tutuli telona wa udiyedi. Siya kaleko posiposidi se
likwadi, yo kadi kolona meta gole kuludiyao ne udiyedi.
5 Telona wa unai namanamali ya kitadi se silisili yo tulutululu se koikoi
dagugudi se laoma ya lapuidi. Yo telona wa kawamatanawai meta os-
ili haligigi-labui se kalakalasi. Siya meta yaluwa haligigi-labui Yaubada
maiyanao wa.

** **3:18:** *Gole ... yo kaleko posiposidi ... yo mata kana mulamula:* Teina gogodiyao ta meta magai Laodiseya yodi wasawasa gogodi, na Yesu ye haidi sunuma wasawasadi heyaheyasonidi: Wasawasa Yesu ye ledima meta se miya nige kana siga, yo ena Yesu ye deulihe'a'ada yo ye kabihenamwanamwada meta mamohoi ta a'a yo ta namwanamwa. ** **4:3:** *Gesepa, kaneliyeni,* yo *emeladi* siya weku saesaedi maisadiyao se laki, yo wasawasa tamowaidiyao kabo se hepaisowadi yodi pasa. Kadi kao ede, gesepa dubadubana doha bwatano maiyana posiposina, kaneliyeni ede pulupululuna, na emeladi meta kalakalawana.

6 Yo telona kawamatanawai ginauli hesau kana kao doha gabwa na kitakitana doha galasi na yona nega meta doha kilisito.**

Na ginauli maumaulidi hasi telona wa se tolohetakikili, na dageladi yo talanuwadi meta mata se hemwayaudi.

7 Ginauli maumaulina bagubagunana wa kuluna kana kao doha laiyoni, helabuina kana kao doha bulumakau hakiyana, hehaiyonana kana kao doha tamowai, yo hehasina kana kao doha magesubu ye loiloi.

8 Ginauli maumaulidi hasi wa meta kesega kesega pepenao haligigi-kesega (6) yo taudi maudoina yo pepedi gunidiyao udiyedi meta mata se hemwayaudi. Mayadai yo boniyai udiyedi nige se kaiyawasi na se hede-hedebasae se wane,

“Tabuna, tabuna, tabuna,
kowa Guiyau Yaubada Gigibwalikalilina.
Kowa ede huya bagubagunana unai,
wau teina,
yo huya sola kabo se laoma ne udiyedi.”

9 Na huyana ginauli maumaulidi hasi wa yodi hedebasae yo hekasisi yo lautoki se mosei iya telona unai tautuli yo miyamiyahaina wa kalinawai,

10 meta hinage babadao 24 wa se guliyaboyabomdobi na telona unai tautuli wa yo iya taumiya ye lau nige kana siga wa se taba'ohui. Yo kadi kolona se toledobiyedi telona kawamatanawai na se wane,

11 “Yoma Guiyau, kowa ede yoma Yaubada.
Ku namwakalili,
unai ka hedebasaego yo ka hekasisiyego,
yo yom gigibwali debanawai ka taba'ohuigo.
Matawuwuna kowa ginauli maudoidi tauhetubudi
yo yom nuwanuwatu unai se tubu yo se miya.”

5

Buka nokunokuna yo Mamoe Natuna

1 Na kabo telona unai tautuli wa ya kita na nimakahatuna ne unai buka nokuna, na teha labui ne udiyedi meta kulikulidiyao. Na buka nokuna wa unai dedeli haligigi-labui.

2 Yo anelu gigigigibwalina ya kita kalina lakilakina unai ye uda'udai ye wane, “Kaiteya yona dudulai gonogonowana kabo dedeli haligigi-labui ne ye haigabaedi na buka nokuna ne ye soke?”

3 Na nige hesau galewa o tanoubu o tauboiboita yodi magai unai gonowana buka wa ye soke na ye hasili.

4 Ya doukalili, matawuwuna nige hesau yona dudulai gonowana buka nokuna wa ye soke na ye hasili.

5 Kabo babadao wa kadi kaha hesau ye hededelaoma kaliguwai ye wane, “Tabu ku doudou! Sola Laiyoni** ne ku kita! Yuda kana boga unai ye laoma, yo iya Dawida kana isimulita saesaekalilina. Iya kana waiunu maudoidi ye saedikwaidiko, unai gonowana dedeli haligigi-labui ne ye haigabaedi na buka nokuna ne ye soke.”

6 Kabo Mamoe Natuna ya kita kana kao doha se unuhemwaloiyako ye totolo duwaduwali ne unai telona wa kawamatanawai. Iya meta ginauli

** **4:6:** *Kilisito* meta weku kana kao doha galasi ye negakalili.

** **5:5:** *Laiyoni* kaniyona ede iya tauwoyawoya gigigigibwalikalilina.

maumaulidi hasi yo babadao wa se tolohetakikili. Yo donana** haligigi-labui kuluna ne unai. Yo hinage matana** haligigi-labui, siya meta yaluwa haligigi-labui Yaubada ye hetamalidi se lauko tanoubu maudoidi udiyedi.
7 Ye sae ede telona unai taututuli wa nimakahatuna unai buka nokuna wa ye hai.
8 Na huyana ye hai meta ginauli maumaulidi hasi yo babadao 24 wa se guliyaboyabomdobi Mamoe Natuna matanawai. Na maudoidi nimadiyena meta hapu yo gaeba gole, meta udiyedi inisenisi se mwayau. Inisenisi ta meta Yaubada yona tamowai yodi tapwalolo.
9 Yo wana hauhauna se wanai se wane,
“Mamoe Natuna! Kowa ku bom mo gonowana buka nokuna wa ku hai
yo dedelina ne ku haigabaedi.
Matawuwuna kowa se unuhemwaloigo,
yo kwasinam unai tamowai ku hemaisahaidi se hemala Yaubada yona tamowai.
Siya meta boga, kalina, dahi, yo basileiya udoi'udoi udiyedi se laoma.
10 Tamowai wa ku kaisunuwaidi bena se hemala yom basileiya bodana
yo yoda Yaubada yona taukaitalasam,**
yo tanoubu ta maudoina kabo se tanuwagai.”
11 Kabo hinage anelu gwaudi nige gonowana ta hasilihegehedi ya kitadi yo kalinadi ya lapuidi. Siya duwaduwali ne unai telona yo ginauli maumaulidi yo babadao wa se tolohetakikilidi.
12 Se wana ma kalinalakilakidi se wane,
“Mamoe Natuna! Kowa se unuhemwaloigo.
Kowa ku bom mo gonowana kabo yom gigibwali, wasawasa, sibasiba, yo bayao yo kam kao saesaena mamohoina debadiwai ka hedebasaego yo ka hekasisiyeigo.”
13 Kabo ginauli maudoidi galewa, tanoubu ta yo tauboiboita yodi magai udiyedi yo gabwa luwadiyena, siya ede ginauli maudoidi maumaulidi Yaubada ye hetubudi wa, kalinadi ya lapuidi se wanawana se wane,
“Kowa telona unai tautuli yo Mamoe Natuna,
ka hedebasaegomiu yo ka hekasisiyeigomiu,
yo kami kao saesaedi mamohoidi yo yomi tanuwaga gigibwalina debadiwai ka taba'ohuigomiu ye lau ee nige kana siga.”
14 Kabo ginauli maumaulidi hasi wa se wane, “Mamohoi”, yo babadao wa se guliyaboyabomdobi na Yaubada yo Mamoe Natuna wa se kaihelahuidi.

6

Dedeli bagubagunana - Saedikwai

1 Ya kaikaikewa na Mamoe Natuna wa buka nokuna dedeli haligigi-labui wa udiyedi bagubagunana ye haigabaei. Kabo ginauli maumaulidi hasi wa hesauna kalinana ya lapui doha tulutululu daguguna na ye wane, “Ku laoma!”
2 Ya kaikaikewa na matagu ne unai hosi posiposina, na taugeluina wa pidu kabatuuna ye kabikabi. Yo Yaubada iya kana kolona ye mosei, na ye gelu ye lau bena kana waiunu maudoidi ye iyalaidi yo ye saedikwaidi.

Dedeli helabuina - Iyala

** **5:6:** *Donana haligigi-labui* kaniyona ede Yaubada yona bayao yo yona gigibwali se heyaheya-soniyei. ** **5:6:** *Matana haligigi-labui* meta udiyedi kabo gonowana ginauli maudoidi ye kitadi yo kabidi ye kata. ** **5:10:** *Taukaitalasam* nuwanuwatuna ku hasili Hemasalaha 1:6hededehemasalahana unai.

3 Huyana Mamoe Natuna buka dedelina helabuina ye haigabaei, meta ginauli maumaulina helabuina kalinana ya lapui ye wane, “Ku laoma!”
4 Kabo hosi pulupululukalilina hesau ye pesama. Kabo Yaubada gigibwali ye mosei taugeluina wa unai bena tanoubu ta unai nuwadaumwali ye haigabaei, na unai tamowai se unu'unuhemwaloi'uyoidi. Yo iyala kelepana ye mosei iya unai.

Dedeli hehaiyonana - Hasahasali

5 Huyana Mamoe Natuna dedeli hehaiyonana ye haigabaei, meta ginauli maumaulina hehaiyonana kalinana ya lapui ye wane, “Ku laoma!” Ya kaikaikewa na matagu ne unai hosi dubadubana ya kita, na taugeluina wa sikele ye kabikabi nimana wa unai.
6 Na kabo dagugu doha tamowai kalinana ya lapui ginauli maumaulidi hasi wa luwadiwai ye laoma na ye hededelau hosi taugeluina wa unai ye wane, “Witi yo bali pwalawadi maisadi ne ku helakidi, kabo mayadai kesega unai tamowai ye paisowa na maisana ye hai ne unai kabo witi pwalawana 1 kilo mo o bali pwalawana 3 kilo mo ye hemaisa. Na tabu olibe oelana yo waina ne ku heyaheyababadi!”**

Dedeli hehasina - Boita

7 Huyana Mamoe Natuna dedeli hehasina ye haigabaei, meta ginauli maumaulina hehasina kalinana ya lapui ye wane, “Ku laoma!”
8 Ya kaikaikewa, na matagu ne unai hosi kahukahusana ya kita! Na taugeluina hesana ede Boita, na Hade meta hosi taugeluina wa dagelana unai ye hemuhemuliwatani. Kabo Yaubada yodi gigibwali ye moseidi bena tanoubu teha hasi ta unai na teha kesega mo tamowaidiyao se unuhemwaloidi iyala kelepana unai, yo hasahasali unai, yo kasiyebwa hekahekawadi udoi'udoi udiyedi, yo tanoubu ta suisuidiyao kaikaikalasidi udiyedi.

Dedeli hehaligigina - Yaubada wasana namwanamwana debanawai se boita

9 Huyana dedeli hehaligigina ye haigabaei, meta tamowai yaluwadi ya kitadi kabakaitalasam milana gunina ne unai. Tamowai wa meta se unuhemwaloidiko, matawuwuna ede Yaubada yona hedehedede se hededehemasalaha yo se tolokesegaidi yodi sunuma ne udiyedi.
10 Na ma kalinalakilakidi se yogalau Guiyau unai se wane, “Guiyau Gigibwalikalilina, kowa tabuna yo mamohoina! Huya lohana saha na kabo tanoubu taumiyaidi ku hekasadi yo kwasinamai kadi gum ku haidi?”
11 Na kabo kesega kesega kana kwama posiposina Yaubada ye moseidi na ye hededelau udiyedi bena se nayanaya huyakubwakubwa mo, kana siga kadi kahao hekadi siya yodi hali taupaisowa hinage se unuhemwaloidi gonogonowana doha siya, na unai Yaubada yona hasihasili nowonowoina ye lobai.

Dedeli hehaligigi-kesegana - Matausilakilaki

12 Ya kaikaikewa na Mamoe Natuna dedeli hehaligigi-kesegana ye haigabaei meta mwanikunikulakilaki tanoubu ta unai ye tubu. Mahana ye bui ye dubaduba doha gulewa duumna.** Waikena ne ye bui ye pulupululu doha kwasina,

---

** **6:6:** *Witi yo bali ... olibe oelana yo waina:* Teina kai hasi ta meta Yowane yona huyawai se hemala tamowai kadi kai saesaedi. ** **6:12:** *Gulewa duumna* meta Yowane ye kuli, baiki gouti wiyana unai se ginauli, na baiki ne meta dubadubana.

13 yo kipwala galewa ne udiyedi se bekudobima tanoubu ta unai, doha
bosibosi kaiwana yaumai ye nukui na kaniyodi se ulu.
14 Yo galewa ye taunokunoku ye sae doha buka se noku. Yo kuduli yo
bwanabwanaluwa maudoidi yodi kabamiya se sigigabaedi.
15 Kabo tanoubu wasawasadiyao, tamowai saesaediyao, iyala kap-
inadiyao, tamowai gogogogodi, tamowai bayabayaodi, heyayai tauhaidi,
yo yailihai tamowaidi, maudoidi meta weku duhadiyao yo kuduli wekudi
udiyedi se kenowadam.
16 Na se yogalau kuduli yo weku udiyedi se wane, “Kwa bekudobima
na kwa tolewadamgai kabo telona unai tautuli ne taba nige ye kitagai yo
Mamoe Natuna yona kouyalayala kabo taba nige ka hekalo!
17 Matawuwuna yodi kouyalayala mayadaina lakilakina meta ye laomako.
Yo kabo kaiteya gonowana ye lulau tenem hekamkamna mayadaina ne
unai?”

7

Yaubada hekihekinoina tauhaidi badodi 144 tausani

1 Ginauli ya kitabagunaidi wa na mulidiwai anelu hasi ya kitadi se totolo
tanoubu teha hasi ta udiyedi, na yaumai hasi ne se gudugudui bena tabu
hesau ye towalau tano o gabwa o kaiwa hesau unai.
2 Kabo anelu hesau ya kita teha kaluwabu ne unai ye saesaema, Yaubada
Maumaulina yona hekihekinoi kabatolena tamowai udiyedi ginaulina meta
ye bahebahei. Na ma kalinalakilakina ye yogalau anelu hasi wa udiyedi, siya
ede Yaubada gigibwali ye moseidi kabo bwatano yo gabwa se heyababadi,
na ye wane,
3 “Yaumai kwa gudugudui kabo tabu tano o gabwa o kaiwa se
heyababadi kana siga yoda Yaubada yona taupaisowa debadi udiyedi heki-
hekinoi ta ka toledi.”
4 Na kabo siya hekihekinoi wa tauhaidi badodi numelana ya lapui, meta
144 tausani. Siya ede Isalaela kana bogao maudoidi udiyedi se laoma:
5 Yuda kana boga unai hekihekinoi tauhaidi wa badodi 12,000,
Lubeni kana boga unai 12,000,
Gada kana boga unai 12,000,
6 Asa kana boga unai 12,000,
Napatali kana boga unai 12,000,
Manase kana boga unai 12,000,
7 Simiyona kana boga unai 12,000,
Lewi kana boga unai 12,000,
Isakala kana boga unai 12,000,
8 Sebulona kana boga unai 12,000,
Yosepa kana boga unai 12,000,
yo Beniyamina kana boga unai 12,000.

Bodalakilaki kwama posiposidi lohalohadi se luwuidi

9 Mulinawai ya kaikaikewa na matagu ne unai meta boda lakilakikalilina,
na taba nige gonowana hesau ye hasilidi. Siya meta basileiya, boga, dahi,
yo kalina udoi'udoi udiyedi se laoma na se totolo telona matanawai yo
Mamoe Natuna talanuwana unai. Kwama posiposidi lohalohadi se luwuidi,
yo tutube bagadi se kabikabidi nimadiwai.
10 Se wowo ma kalina lakilakidi se wane, “Yoda kabihemauli ta meta yoda
Yaubada, iya telona unai ye tutuli ne, yo Mamoe Natuna kalidiwai se laoma!”

11 Anelu maudoidi ya kitadi meta telona yo babadao yo ginauli mau-
maulidi hasi wa se tolohetakikilidi, na kabo se guliyaboyabomdobi telona
wa talanuwanawai na Yaubada se kaihelahui
12 se wane,
“Mamohoi!
Hedebasae, didiga,
sibasiba, lautoki, hekasisi,
gigibwali yo bayao
se laowa kowa, yoma Yaubada, kalimwai ye lau ee nige kana siga.
Mamohoi!”
13 Kabo babadao wa hesau ye henamaiyeigau ye wane, “Teina kwama
posiposina tauluwuidi ta, siya meta kaiteyadi, yo haedi se laoma?”
14 Ya hededelau unai ya wane, “Tanuwaga, kowa kabina ku kata.” Kabo ye
wane, “Tamowai ta meta hekamkamnalakilaki luwanawai na se tolokesegai
wa, yo kadi kwama se deuliheposiposidiko Mamoe kwasinana unai.
15 Teina unai ede
siya Yaubada yona telona talanuwanawai se totolo
yo mayadai yo boniyai yona Numa Tabuna** unai se tabataba'ohu,
yo iya telona unai tautuli ne kabo loguloguna unai se miya.
16 Taba nige se hasali'uyo.
Taba nige se gadomagu'uyo.
Mahana taba nige ye sinaidi,
o gigibwalina ye gabudi.
17 Matawuwuna ede Mamoe Natuna, iya duwaduwali ne unai telona wa
matanawai ye totolo ne kabo ye kitahetetedi,
na ye woyaidi se lau waila maumaulina bonobonowasidiyao udiyedi.
Yo Yaubada kabo matasulu maudoidi matadi ne udiyedi ye sauhaidi.”

8

Mamoe Natuna dedeli hehaligigi-labuina ye haigabaei

1 Huyana Mamoe Natuna dedeli hehaligigi-labuina ye haigabaei, meta
awa tehana solasolana unai galewa ne unai meta nige dagugu hesau.
2 Kabo anelu haligigi-labui Yaubada talanuwanawai tautotolo ne ya kitadi
meta bwagigi haligigi-labui Yaubada ye moseidi kalidiwai.
3 Hinage anelu hesau ye laoma kabakaitalasam milana wa dedekanawai
ye tolo, na nimana ne unai meta inisenisi kabagabuna gole ye kabikabi,
na inisenisi Yaubada ye mosehelaki kalinawai. Inisenisi yo Yaubada yona
tamowai yodi tapwalolo ye kabikesegaidi na bena kabo kabakaitalasam
milana gole unai ye kaitalasamyeidi, iya telona talanuwanawai ye totolo wa.
4 Na anelu wa nimana ne unai meta inisenisi kasuna yo Yaubada yona
tamowai yodi tapwalolo se sae Yaubada unai.
5 Na kabo anelu wa kabakaitalasam milana unai kaiwa kalakalasidi ye
haidi na inisenisi kabagabuna wa ye hemwayau, na ye gabadobiyei tanoubu
kewana unai. Na temenai kabo tulutululu dagugudi, namanamali se sili yo
mwanikuniku se masalaha.

Bwagigi bagubagunadiyao hasi

6 Kabo anelu haligigi-labui siya ede bwagigi haligigi-labui se kabikabidi
wa, se nonohaidi bena kabo se yuhidi.
7 Anelu bagubagunana yona bwagigi ye yuhi, na aisi tupidi** yo kaiwa

** **7:15:** *Yaubada ... yona Numa Tabuna* ede galewa. ** **8:7:** *Aisi tupidi:* Kalina Dimdim unai se hedede *hail*. Iya ede nabu tupidi se hemala aisi. Kadi kao doha weku gagilidi, na hekadiyo lakidi doha pou.

kalakalasina yo hinage kwasina se taumasalaha na se bekudobi tanoubu ta kewanawai. Na Yaubada tanoubu ta ye boli teha haiyona, na teha kesega ye kalasi, ede kaiwa yo lagau kalakalawadi maudoidi se kalasigehe.

8 Anelu helabuina yona bwagigi ye yuhi, na ginauli hesau kana kao doha kuduli lakilakina na ye kalapulupululu ye bekudobi gabwa ne unai. Na Yaubada gabwa ye boli teha haiyona, na teha kesega ye bui ye hemala kwasina,

9 yo tenem teha kesega ne unai ginauli maumaulidi gabwa ne unai meta se mwaloi, yo menai hinage waga maudoidi meta ye heyababadi.

10 Anelu hehaiyonana yona bwagigi ye yuhi, kabo kipwala lakilakina ye kalapulupululu doha osili galewa ne unai ye bekudobi. Na Yaubada sagasaga yo waila bonobonowasidi maudoidi ye hekasadi teha haiyona, na teha kesega unai kipwala wa ye taludobi.

11 Kipwala wa hesana ede Nisa. Na yona kabatalu wailana wa meta ye henisa, na waila wa taunumana gwaudi se boita, matawuwuna waila wa ye nisakalili.

12 Kabo anelu hehasina yona bwagigi ye yuhi. Na Yaubada mahana ye hekasa teha haiyona, na teha kesega ye heyababa ede ye sinakaiyawasi. Gonogonowana doha waikena. Yo hinage kipwala maudoidi ye hekasadi teha haiyona, na teha kesega kipwalana ye heyababadi ede se sinakaiyawasi. Na mayadai yo boniyai ye hekasadi teha haiyona, na mayadai teha kesega yo boniyai teha kesega meta kalidiwai nige dawaya hesau.

13 Ya kaikaikewa, na magesubu ya kita kewamolosi ne unai ye loiloi'usi na ma kalinalakilakina ye heyoheyoga ya lapui ye wane, “Oo yababa! Oo yababa! Oo yababa! Nige bayaona kabo anelu haiyona wa yodi bwagigi se yuhidi na dagugudi udiyedi yababa lakilakidi se lau tanoubu taumiyaina udiyedi!”

9

Yababa lakilakina bagubagunana

1 Anelu hehaligigina yona bwagigi ye yuhi, na kipwala galewa ne unai ye bekudobimako tanoubu ta kewanawai wa ya kita. Na ebisi kabasokena kiina Yaubada ye mosei kalinawai.

2 Duha wa ye soke, meta kasulakilaki ye pesama, kana kao doha kaiwa lakilakikalilina ye kalasi na kasupouna. Duha unai kasupou wa ye saesaema meta mahana yo galewa ne ye hemasigiliguduidi.

3 Yo kasu wa unai mwadimwadi se tautaumasalahama na se dobi se talu tanoubu ta unai yo Yaubada yodi gigibwali ye moseidi doha gigidonadona tanoubu ta udiyedi ne.

4 Na ye hededelau udiyedi meta tabu tanoubu ta lagauna o ginauli hesau kinikinina o kaiwana hesau se heyababa, na siya kaiteyadi Yaubada yona hekihekinoi nige debadi ne udiyedi se bom mo kabo se hekamkamnadi.

5 Yaubada nige gigibwali ye moseidi bena unai kabo tamowai ne se unuhemwaloidi, na bena nawalai haligigi unai kabo se hekamkamnakaliliyeidi. Na hekamkamna ne kamnana meta doha gigidonadona tamowai ye kalasi.

6 Mayadaidi ne luwadiyena tamowai kabo boita se wasenei, na iyamo nige gonowana se lobai. Se henuwakalili bena se boita, na iyamo boita kabo ye wasabugabaedi.

7 Mwadimwadi wa kitakitadi meta doha hosi se henonohadi iyala hesabana. Kuludi ne udiyedi meta ginauli hesau kana kao doha kolona gole, yo kulukuludi kadi kao doha tamowai kuluna.

8 Kuludi maiyawadi doha sinesineo kuludi maiyawadi lohalohadi, yo
kawadiyao mwakadi meta doha laiyoni mwakadi.
9 Nuwapoudi kadi laugudugudu kadi kao meta doha pawati unai se
ginaulidi, yo pepediyao balamumudi meta doha hosi gwaudi kaliyota se
niulidi na se heloi se laulau iyala hesabana.
10 Siya ma giudi na udiyedi yodi kabakaikaigwali doha gigidonadona,
yo giudi ne udiyedi meta yodi gigibwali kabo unai gonowana tamowai se
hekamkamnadi ye lau ee nawalai haligigi.
11 Yodi wasawasa meta anelu, iya ede ebisi taukitahetetena. Kalina Hebelu
unai hesana ede Abadon, na kalina Giliki unai ede Apoliyon.**
12 Yababa bagubagunana ede ye tubuko, na yababa labui siya ede sola
kabo se laoma.

Yababa lakilakina helabuina

13 Kabo anelu hehaligigi-kesegana yona bwagigi ye yuhi, na kabo
kabakaitalasam milana gole iya Yaubada matanawai ye totolo ne donanao
udiyedi kalina hesau ye laolaoma ya lapui.
14 Kalina wa ye hededelau anelu hehaligigi-kesegana iya bwagigi tauk-
abikabina wa unai ye wane, “Anelu hasi Yaubada ye paipaihekahinidi
Yupalata sagasagana lakilakina unai wa ku yailihaidi.”
15 Yo anelu hasi Yaubada ye kabinonohaidiko wa teina mahana ta yo
mayadai ta yo waikena ta yo bolimai ta hesabana, Yaubada siya kabo ye
yailigabaedi. Na tanoubu tamowaidi Yaubada ye hekasadi boda haiyona,
na anelu wa kabo boda kesega ne se unuhemwaloidi.
16 Anelu wa yodi tau'iyala siya hosi taugeluidi badodi numelana ya lapui
meta 200 miliyon.
17 Yogu kenosuwai wa unai meta hosi yo taugeluidi ya kitadi kadi kao doha
teina: Taugeluidi nuwapoudi kadi laugudugudu kulikulidi meta pulupul-
uludi, kalakalawadi yo yogeyogedi. Yo hosi wa kuludiyao kadi kao doha
laiyoni kuludiyao yo kawadi wa udiyedi meta kaiwa kalapulupulululudi, kasu
yo salpa panena se pesama.
18 Yaubada tamowai ye hekasadi boda haiyona na boda kesega mo se
unuhemwaloidi kabaheyababadi haiyona wa udiyedi, siya ede kaiwa kala-
pulupululuna, kasu, yo salpa panena hosi kawadi udiyedi se pesapesama
wa.
19 Hosi wa yodi gigibwali meta kawadiyao yo giudiyao ne udiyedi, na
giudiyao ne kadi kao meta doha mwata ma kuludiyao, na se hepaisowadi
na udiyedi tamowai se hekamkamnadi.
20 Tamowai nige se unuhemwaloidi kabaheyababa haiyona ne udiyedi,
siya meta nimaginaulidiyao taba'ohuidi ne se kabihekahinidi. Sola nige
se nuwabui na demoni yo koitau taba'ohuidi meta nige se hekaiyawasidi.
Koitau ta, siya gole, siluba, bolonisi, weku yo kaiwa udiyedi se ginaulidi na
nige gonowana saha hesau se kita o se lapui o kaedi udiyedi se taihile.
21 Yo hinage yodi kaikaiunu, taubalau yo kalawai kabikabidi, laulau
bikibikidi yo kaikaiwahali ne udiyedi meta nige se nuwabui.

10

Buka nokuna gagilina

1 Na kabo anelu gigigigibwalina hesau ya kita galewa ne unai ye dobido-
bima. Kana kaleko meta yada ye luwui, na kuluna kewana ne unai meta

** **9:11:** *Abadon* meta hesa na kaniyona ede *heyababa,* na hesa *Apoliyon* kaniyona ede *tauheya-heyababa.*

wali, yo kana kao ne dawayana doha mahana, yo kaena kadi kao doha duu kalakalapulupululudi.

2 Na nimana ne unai meta buka nokuna gagilina kalakalanonohana ye kabikabi. Na kaekahatuna meta ye utuyei gabwa ne kewana unai na kaeseuseulina ye utuyei tano ne kewana unai.

3 Na kabo ye yogahilakilaki doha laiyoni ye kalagagalakilaki. Huyana ye yogahi meta tulutululu haligigi-labui kalinadi se toledi.

4 Huyana tulutululu haligigi-labui wa se hedehededе meta bena ya hetubu ya kulikuli, na kalina hesau galewa ne unai ya lapui ye wane, “Saha tulutululu haligigi-labui se hedededi ta ku nuwatukasinidi na tabu ku ku-likulidobiyedi.”

5 Kabo anelu wa ya kita ye totolo gabwa yo tano kewadi udiyedi wa nimakahatuna ye helelesae galewa

6 bena ye hededekaigwala Yaubada hesanaena. Yaubada meta iya miyamiyahaina, iya galewa, tanoubu, gabwa, na udiyedi ginaulidi maudoidi tauhetubudi wa. Anelu wa yona hededekaigwala unai ye wane, “Yaubada saha ye hinelidi bena kabo ye ginaulidi ne taba nige ye hepahilidi.

7 Na huyana bena kabo anelu hehaligigi-labuina wa yona bwagigi ye yuhi, mayadaidi ne udiyedi meta Yaubada yona nuwatu wadawadamdi maudoidi kabo ye hegehedi, doha ede ye hededehemasalahadiko yona heyayai tauhaidi peloweta wa udiyedi.”

8 Kabo kalina galewa ne unai ya lapui'usei wa ye hedede'uyo kaliguwai ye wane, “Ku lau anelu gabwa yo tano kewadi udiyedi ye totolo ne kalinawai, na nimana ne unai buka nokuna kalakalanonohana wa ku hai.”

9 Ede ya lau anelu wa unai na ya kaibwadai taba buka nokuna gagilina wa ye leyama. Na ye hededelaoma ye wane, “Ku hai na ku kai. Bogam ne unai kamnana kabo ku lapui ye nisakalili, na kawam ne unai kabo kamnana doha kamwakamwa.”

10 Buka nokuna gagilina anelu nimana unai wa ya hai na ya kai meta kawagu ne unai kamnana doha kamwakamwa, na ya tonoli ye dobi bogagu ne unai meta kamnana wa ye nisakalili.

11 Kabo kalina wa ye hededelaoma kaliguwai ye wane, “Saha Yaubada ye hinelidiko boga, basileiya, kalina yo wasawasa gwaudi hesabadi wa bena ku hededehemasalaha'uyoidi.”

11

Yaubada yona hedehededе tauhededehemasalahana labui

1 Kabo Yaubada didiyali hesau ye haiyama kaliguwai, kana kao doha kabanowonowoi, na ye hededelaoma ye wane, “Ku lau yogu Numa Tabuna yo kabakaitalasam milana ku nowonowoidi yo tautaba'ohu menai ne ku hasilidi.

2 Na Numa Tabuna bakubakuna ne ku laugabaei na tabu ku nowonowoi, matawuwuna ya moseiyako dagela tamowaidiyao udiyedi. Na waikena badona 42** unai siya kabo yogu magai lakilakina ne se utukalakalatei.

3 Kabo yogu tauhededehemasalaha labui kabadoudou kalekodi se luwuidi yo gigibwali ya moseidi na mayadai badona 1,260 luwadiyena se hededе-peloweta.”

4 Teina taudi labui ta siya ede olibe kaiwadi labui yo lampa kabatoledi labui se totolo Yaubada matanawai,** iya ede tanoubu ta Guiyauna.

** **11:2:** *Waikena badona 42,* iya meta bolimai haiyona yo tupwana, o mayadai badodi 1,260.

** **11:4:** Olibe kaiwadi labui yo lampa kabatoledi ne hedehededi meta hinage Sakaliya 4:1-14unai ku hasili.

5 Ena tamowai hesau ye kaipate bena ye heyababadi kabo kaiwa
kalakalasina kawadi ne udiyedi se tatapesama na kadi waiunu ne se
gabuhemwaloidi. Doha teina kabo tauhewaiunudi maudoidi se un-
uhemwaloidi.
6 Teina tauhededehemasalaha labui ta yodi huyahededepeloweta unai
meta yodi gigibwali gonowana galewa se gudui, kabo taba nige nabu ye talu,
yo hinage gonowana waila se buidi se hemala kwasina, yo ena se henuwa
kabo gonowana yababa udoi'udoi se toledi tanoubu ta unai.
7 Huyana yodi hededepeloweta gehena ne unai kabo ebisi unai suisui
yabayababana ye pesama ne kabo ye luluidi, na ye saedikwaidi yo ye
unuhemwaloidi.
8 Sinalediyao kabo magai lakilakina kamwasalakina ne unai se balabala.
Magai ta hesana wadawadamna se katai Sodoma o Aikupito. Teina meta siya
hinage yodi Guiyau kabahesataulona magaina.
9 Mayadai haiyona yo tehana udiyedi meta tamowai siya dahi, boga,
kalina, yo basileiya maudoidi udiyedi, tauhededehemasalaha wa sinaledi ne
se kaikaikewaidi na nige se henuwa bena se toledi bwayabwaya unai.
10 Na tanoubu ta taumiyaena maudoidi kabo nuwadiyao se namwakalili,
ede se gwauyalalakilaki na se haikaikainauya'uyoidi. Matawuwuna ede
tauboiboita labui wa meta tanoubu ta tamowaidiyao se hekamkamnadi.
11 Na mayadai haiyona yo tehana mulinawai Yaubada mauli yahuwana
ye moseidi, ede se mauli'uyo na kaedi udiyedi se tolo, na taukitadi meta se
matausikalili.
12 Kabo kalinalakilaki galewa ne unai ye dobima se lapui ye hedehededelau taudi labui wa udiyedi ye wane, “Kwa saema inai.” Kabo yada unai se
sae galewa, na kadi waiunu wa meta se kaikaikewaidi.
13 Tenem mahanana ne unai mwanikunikulakilaki ye tubu. Na Yaubada
magai lakilakina wa ye boli teha saudoudoi na teha kesega meta ye tatag-
waligwali. Mwanikuniku wa unai meta tamowai badona 7,000 se boita. Na
siya taumaumauli maudoidi se matausikalikalili, ede Yaubada galewa ne
unai se kaihelahui.
14 Yababa lakilakina helabuina ede ye laomako, na nige bayaona kabo
yababa hehaiyonana ye laoma.

Bwagigi hehaligigi-labuina

15 Na kabo anelu hehaligigi-labuina yona bwagigi ye yuhi, na kalina
lakilakidi galewa ne unai se wane,
“Tanoubu ta basileiyana maudoidi meta se laomako se hemala yoda Guiyau
yo yona kaisunuwa tamowaina yodi kabatanuwaga.
Yo Yaubada kabo ye tanuwagaidi ye lau ee huya nige kana siga.”
16 Kabo babadao badodi 24 yodi telona udiyedi se tutuli Yaubada ta-
lanuwana unai wa se guliyaboyabomdobi na Yaubada se kaihelahui
17 se wane,
“Guiyau, kowa Yaubada Gigibwalikalilina.
Kowa ede wau teina yo huya bagubagunana unai.
Ka lautokiyeigo,
matawuwuna ede yom gigibwali lakilakikalilina unai ku hetubu
tanoubu ta ku tanuwagai.
18 Tanoubu ta basileiyadi se koipilikalikaliliko,
na yom huyakouyalayala mayadaina meta ye lagema.
Mahanana ye lagema bena tauboiboita ku tolehekasadi,
yo yom heyayai tauhaidi peloweta wa, yo yom tamowai, yo siya
kaiteyadi hesam tauhekasisiyeina, gagilidi yo lakilakidi, kainauya
kabo ku moseidi.

Yo mahanana ne unai kabo hinage tanoubu ta tauheyababana ku
heyababadi.”
19 Na kabo Yaubada yona Numa Tabuna galewa ne unai ye tasoke ede
kalona ne unai talam keisina** ye taumasalaha. Na namanamali se silima,
tulutululu dagugudi, yo mwanikuniku se masalaha, yo hinage aisi tupidi se
taludobima doha nabu.

12

Waihiu yo delegoni

1 Kabo tautau hesau nuwanuwatuna ye saekalili ye masalaha galewa ne
unai ya kita. Iya ede waihiu, kana kaleko meta mahana ye luwui, yo kaena
gunina ne udiyedi meta waikena, yo kolona ma kipwalana saudoudoi-labui
kuluna ne unai.
2 Waihiu wa meta ye diyaka. Na yona huyalabalaba ye hanahanauma, na
kamkamnana debanawai ede ye doudou.
3 Kabo tautau hesau'uyo galewa ne unai ye masalaha. Unai delegoni
lakilakina pulupululuna ya kita. Kuluna meta haligigi-labui na maudoidi
meta ma kadi kolona gagilidiyao, yo donana meta badodi saudoudoi.
4 Na delegoni kipwala maudoidi ye hekasadi teha haiyona, na giuna wa
unai teha kesega kipwalana galewa ne unai ye kuyahebekudima tanoubu ta
unai. Na waihiu wa nige bayaona kabo ye labalaba na talanuwana wa unai
meta delegoni ye totolo na ye nayanaya bena waihiu ne natuna ye labasi
kabo ye kai.
5 Na waihiu wa natuna ye labasi ede loheya. Wawaya ta kabo
basileiya maudoidi tanoubu ta unai ye tanuwagaidi, na nige gonowana ye
katekamkamnaedi. Na anelu hesau wawaya loheya wa ye gilihai, na ye
bahesaei Yaubada yo yona telona galewa ne unai wa udiyedi.
6 Na waihiu wa ye wasabu ye lau balabala hesau unai. Na menai magai
hesau Yaubada ye kabinonohaiyako, na unai kabo se kitahetete mayadai
badona 1,260.

Iyala galewa ne unai

7 Na galewa ne unai iyala ye tubu. Iya ede Maikeli yo yona anelu bodana
delegoni wa se iyalai, na delegoni wa yo yona anelu bodana, siya hinage
Maikeli yo yona anelu bodana wa se iyalaidi.
8 Na delegoni wa nige yona bayao gonowana ye saedikwaidi, ede iya yo
yona anelu bodana wa galewa ne unai se tuuhepesadi.
9 Delegoni lakilakina ta, iya ede mwata huya bagubagunana unai wa** yo
iya diyabolo. Hesana ede Satani. Iya tanoubu ta maudoina taulupohaidi.
Iya se gabadobiyeiyama tanoubu ta unai, yo yona anelu maudoidi maiyanao
hinage.
10 Kabo kalina lakilakina hesau galewa ne unai ya lapui ye wane,
“Teina mahana ta unai meta Yaubada yona kabihemauli yo yona wasawasa
gigibwalina
yo yona kaisunuwa tamowaina yona tanuwaga gigibwalina se
masalaha.
Matawuwuna ede kada kahao tauhegihegiludi wa ye gabadobiyeiyako
tanoubu ta unai.
Nabada wa unai iya meta yoda Yaubada matanawai ye totolo
na ye hegihegiludi mayadai yo boniyai unai.

** **11:19:** *Talam keisina* kaniyona Hebelu 9:4-5 unai ye hededehemasalaha. ** **12:9:** *Mwata huya bagubagunana unai wa* wasana meta Genese 3:1-15unai ku hasili.

11 Na tausunuma wa iya se saedikwai
Mamoe Natuna kwasinana unai yo Yaubada yona hedehedede yodi
hededehemasalahana unai.
Yodi mauli nige se gadosisikaliliyeidi,
unai boita matausina meta nige kalidiwai.
12 Unai komiu galewa unai taumiya maudoimiu kwa gwauyalakalili.
Na ahani mo komiu tanoubu yo gabwa taumiyaidi, matawuwuna ede
diyabolo wa ye dobiwako kalimiuwai!
Na iya ye kouyalayalakalili,
matawuwuna ye nuwatulobaiyako yona mahana meta ye kubwakalili."
13 Huyana delegoni wa ye kitalobai meta iya se gabadobiyeiyako tanoubu
ta unai, ede wawaya loheya taulabasina wa ye henakuwatawatani.
14 Na Yaubada magesubu lakilakina pepena labui ye moseidi waihiu wa
unai, bena kabo udiyedi ye loi ye lau balabala wa unai, Yaubada magai ye
kabinonohaiyako wa unai. Na menai kabo se kitahetete bolimai haiyona yo
tehana. Na teina unai kabo mwata wa taba nige gonowana ye lau ye lobai.
15 Na mwata wa kawana unai waila ye kalagabaei doha kabaita, ede
waihiu wa ye didiwatani bena ye yaluhai.
16 Na tano waihiu wa ye sagui meta ye taigali na kabaita wailana delegoni
ye kalagabaei wa ye dididobi luwana ne unai na ye tauwadam.
17 Kabo delegoni wa ye kouyalayalakalili waihiu wa unai. Ede ye lau
kana isimulitao hekadi ye iyalaidi. Siya meta Yaubada yona laugagayo
taukawakabiyeina, yo Yesu yona hedehedede taumiyawatanina.
18 Na delegoni wa meta ye totolo gabwa salagomgomna unai.

13

Suisui nuwamatamatausina gabwa unai ye poesaema

1 Kabo suisui nuwamatamatausina ya kita gabwa unai ye poesaema. Iya
donanao saudoudoi yo kulunao haligigi-labui,** kolona saudoudoi gagilidi
kuluna wa udiyedi, yo kulunao kesega kesega udiyedi meta hesa Yaubada
kabahededeheyaheyababana.
2 Suisui ya kita wa kana kao doha lepadi, na kaena kadi kao doha beya
kaena yo kawana doha laiyoni kawana.** Na delegoni wa iya yona bayao
yo telona yo yona tanuwaga gigibwalina lakilakina ye mosehekawa suisui
wa unai.
3 Suisui wa kuluna hesau kana kao doha kelepa unai se gedali na iyamo
ye namwanamwa'uyo. Tamowai maudoidi se nokokalili na suisui wa se
hemuliwatani.
4 Yo delegoni wa se kaihelahui, matawuwuna tanuwaga gigibwalina ye
mosehekawayako suisui wa unai, yo hinage suisui wa se kaihelahui yo se
wane, "Kaiteya kabo doha suisui ta?" yo "Kaiteya gonowana ye iyalaei?"
5 Suisui wa gonowana ye hededesaesae yo Yaubada ye hededeheya-
heyababa, yo yona tanuwaga gigibwalina gonowana ye hepaisowa nawalai
42.
6 Ede kawana ye soke na Yaubada ye hededeheyababa meta unai hesana
yo yona kabamiya magaina yo galewa ne taumiyaidi ye hededeheya-
heyababadi.

** **13:1:** *Suisui ... donanao saudoudoi yo kulunao haligigi-labui:* Tausonoga hekadi yodi nuwanuwatu meta suisui ta Loma yodi gabemani ye heyaheyasoniyei, yo teina kulukulu haligigi-labui ta iya ede Loma magai lakilakina kuduli haligigi-labui udiyedi se ginauli ye heyaheyasoniyedi, yo dona saudoudoi ta siya ede yodi wasawasa saudoudoi. ** **13:2:** *Lepadi, beya,* yo *laiyoni,* siya ede suisui bayabayaodi yo kaikaikalasidi.

7 Talam ye lau suisui wa unai bena Yaubada yona tamowai ye iyalaidi
yo ye saedikwaidi, yo yona tanuwaga gigibwalina ye hepaisowa kabo boga,
tamowai, kalina yo basileiya maudoidi ye tanuwagaidi.
8 Tanoubu taumiyaidi maudoidi kabo suisui wa se kaihelahui. Siya meta
kaiteyadi hesadiyao Yaubada nige ye kulidi mauli bukana unai huyana
tanoubu sola nige ye hetubu wa unai. Buka wa meta Mamoe Natuna se
unui'usei wa yona buka.
9 Iya kaiteya beya toletolena, bena ye lapulapui!
10 Ena kaiteya Yaubada yona kaisunuwa unai bena se tole numatutugudu
unai,
iya kabo menai se tole.
Ena kaiteya Yaubada yona kaisunuwa unai bena se unuhemwaloi kelepa
unai,
kabo kelepa unai se unuhemwaloi.
Teina unai Yaubada yona tamowai bena se tolokesegai ma taubigadi yo yodi
sunuma unai se tolotahitahi.

Suisui nuwamatamatausina hesau bwatano unai ye poesaema

11 Kabo suisui nuwamatamatausina hesau ya kita, bwatano ne unai ye
poesaema, iya donanao labui doha mamoe natuna, na kalinana daguguna
doha delegoni.
12 Iya suisui bagubagunana wa yona tanuwaga gigibwalina maudoina
unai ye tolo na ye paisowa, yo tanoubu ta taumiyaidi ye woyaidi na suisui
bagubagunana wa se kaihelahui. Iya ede kuluna hesau kelepa unai se gedali
na ye namwanamwa'uyo wa.
13 Yo suisui helabuina wa tamowai maudoidi matadiyena laulau gigigigib-
walidi ye ginaulidi, doha hinage kaiwa kalakalasina galewa ne unai meta ye
hetaludobiyeiyama tanoubu ta unai.
14 Yaubada yona talam unai ede suisui helabuina ta suisui bagubagunana
wa yona gigibwali unai laulau gigigigibwalidi ye ginaulidi, na udiyedi
tanoubu taumiyaidi ye lupohaidi. Ye hededelau tanoubu taumiyaidi udiyedi
bena suisui bagubagunana wa koitauna se ginauli, iya ede kelepa unai
kuluna se gedali'usei wa, na sola ma maumaulina.
15 Hinage gigibwali suisui helabuina wa kalinawai, unai bena suisui
bagubagunana koitauna wa yawasina ye mosei. Unai kabo koitau wa ye
hedehededе, yo siya kaiteyadi nige iya se taba'ohui ne kabo ye hededе-
gabaedi na se unuhemwaloidi.
16 Na kabo tamowai dobidobidi yo tamowai saesaedi, tamowai gogogogodi
yo tamowai dehadehadi, yailihai tamowaidi yo heyayai tauhaidi, tamowai
maudoidi ne suisui helabuina wa ye lauhelilidi bena kabo hekihekinoi se
haidi nimakahatudi o debadi udiyedi.
17 Teina unai kabo nige gonowana tamowai hesau saha hesau ye hemaisa
o ye lokunegabaei, na siya kaiteyadi suisui ta hesana, o hesana ne numelana
tauhaidi ne se bom mo.
18 Siya kaiteyadi tausibasiba kabo teina nuwatu ta se nuwatulobai.
Kaiteya tamowai iya sibasibana gonowana kabo ye kaipate numela ta
nuwanuwatuna bena ye nuwatulobai. Numela ta meta tamowai yona
numela. Iya ede 666.**

** **13:18:** Numela *666:* Tenem huyana ne unai, tamowai kaiheya se ginauli na yodi tamowai saesaedi hesadi se buidi se hemala numela na se kaikunuwadawadaei. Yowane yona kulikuli ne unai ye masalaha meta 666 ede tamowai yabayababana yona numela. Iyamo nige kabina ta kata iya kaiteya.

14

Mamoe Natuna yo tamowai 144 tausani

1 Kabo ya kaikewalau, na Saiyona Koyana tupina unai Mamoe Natuna
maiyanao tamowai 144 tausani se totolo ya kitadi. Siya debadiyao udiyedi
meta Mamoe Natuna hesana yo Tamana hesana.
2 Yo hinage galewa ne unai dagugu ya lapui doha kabaita lakilakina
daguguna yo doha tulutululu daguguna. Dagugu ya lapui wa doha hapu
taukaikaiheyaidi yodi hapu se kaikaiheyaidi.
3 Na tamowai 144 tausani wa wana hauhauna se wanai Yaubada yona
telona yo suisui maumaulidi hasi yo babadao wa talanuwadiwai. Nige
gonowana hesau wana ta ye wanai, na siya taudi 144 tausani tanoubu ta
unai Yaubada ye yailihaidiko wa se bom mo gonowadi wana ta se wanai.
4 Teina ta meta siya ede kaiteyadi nige taudi se hebikidi waiwaihiuwo
udiyedi.** Yodi laulau se a'akalili. Siya Mamoe Natuna se hemuliwatani
yona kabalau maudoina udiyedi. Teina tamowaidi ta meta se mose'uyoidi
Yaubada unai, ede tanoubu ta unai ye yailihaidiko na se hemala kaitalasam
bagubagunadi Yaubada yo Mamoe Natuna udiyedi.
5 Siya nige hedehededelupolupo hesau kawadi ne unai ye pesa yo nige
kabahegiludi hesau.

Anelu haiyona

6 Kabo anelu hesau ya kita yada duwaduwalinawai ye loiloi,
yo yona paisowa meta wasa namwanamwana miyamiyahaina ye
wasawasaduwaiyei tanoubu unai taumiya kalidiyena, ye lau basileiya,
boga, kalina, yo boda maudoidi udiyedi.
7 Ye hedehedede ma kalinalakilakina ye wane, “Yaubada bena kwa heka-
sisiyei yo kwa hededetausaei, matawuwuna hekasa mahanana ye lage-
mako. Galewa yo tanoubu yo gabwa yo waila bonobonowasidi tauhetubudi
wa kwa kaihelahui.”
8 Anelu bagubagunana ye lau na kabo helabuina ye mulitama ye wane,
“Ye tatagwaligwali, ye tatagwaligwali! Magai lakilakina Babiloni** ye tatag-
waligwaliko. Iya yona gadosisi bikibikidi doha waina bayabayaona unai
tamowai ye henumadi. Teina unai basileiya maudoidi ye woyahesuwaladi
na se ba'aya.”
9 Anelu labui wa se lauko na kabo hehaiyonadi ye mulitama, na ma
kalinalakilakina ye wane, “Ena kaiteya suisui ne yo koitauna ye taba'ohuidi
yo yona hekihekinoi debana o nimana unai ye hai,
10 kabo Yaubada yona kouyalayala lakilakina ye talu kalinawai. Yona
kouyalayala ne meta doha waina bayabayaokalilina ye ini na unai kana
waiunu tamowaidiyao ye henumadi. Kaniyona ede Yaubada yona anelu yo
Mamoe Natuna matadiyena siya kabo hekamkamna se lobai salpa kaiwana
kalakalasina gigigigibwalina unai.
11 Yo kadi hekamkamna kaiwana kalakalasina kasuna nige gonowana ye
kaiyawasi. Siya kaiteyadi suisui yo koitauna wa tautaba'ohuina yo hesana
hekihekinoina tauhaina meta boniyai yo mayadai unai nige gonowana se
kamkamnakaiyawasi.”

** **14:4:** *Siya ede kaiteyadi nige taudi se hebikidi waiwaihiuwo udiyedi:* Hedehededе ta ye lau laulau bikibikidi kabikabidi udoi'udoi udiyedi yo hinage ye lau koitau taba'ohuidi unai. ** **14:8:** *Babiloni* meta basileiya yo hinage magai lakilakina teha Pesiya unai, wauta iya ede *Irak* basileiyana. Babiloni tamowaidi Isalaela se iyalaidi na se woyalaedi yodi basileiya unai se miya. Tausonoga se wane, Hemasalaha bukana ta unai Babiloni meta Loma magaina lakilakina heyaheyasonina, iyamo nuwanuwatuna hinage ye lau basileiya hekadi udiyedi.

12 Teina ta unai ede bena Yaubada yona tamowai se tolokesegai ma
taubigadi, na Yaubada yona laugagayo se kawakabiyeidi yo Yesu sunumana
unai se tolotahitahi.
13 Kabo kalina hesau galewa ne unai ye hedehededelaoma ye wane,
“Teina ta ku kulidobiyedi: Tauboita, siya ede Guiyau tausunusunumaena na
mahana ta unai yo huya kabo se laoma ne udiyedi se boita, meta gonowana
se gwauyala.” Na Yaluwa ye wane, “Mamohoi, kamkamna maudoidi ta kabo
se laugabaedi na se kaiyawasi, yo yodi tolokesegai maisana kabo se hai.”

Yaubada tamowai yona huyahekasadi

14 Kabo ya kaikewalau, na matagu ne unai meta yada posiposina ye
taumasalaha, yo ginauli hesau meta kewana wa unai ye tutuli kana kao doha
tau natuna.** Yona kolona gole kuluna ne unai yo nimanawai meta witi
kababoliboli matamatana.**
15 Kabo galewa ne unai anelu hesau Numa Tabuna unai ye pesama, yo ma
kalinalakilakina ye yogalau yada ne unai tautuli wa unai ye wane, “Tanoubu
ta masulina meta ye pogalako. Yom kababoliboli ne ku hai na ku hetubu ku
boli, matawuwuna masuli huyabolina mahanana ede ye lagemako.”
16 Kabo yada kewana unai tautuli wa yona kababoliboli wa ye hekwade
tanoubu kewana unai, na tanoubu masulina wa ye bolidi.
17 Kabo galewa ne unai anelu hesauna'uyo Numa Tabuna wa unai ye
pesama, yo iya hinage nimana ne unai meta witi kababoliboli matamatana.
18 Hinage anelu hesau kabakaitalasam milana unai ye laoma, iya kaiwa
kalakalasina tanuwagana, na kalina lakilakina unai ye yogalau kababoli-
boli matamatana taukabikabina wa unai ye wane, “Yom kababoliboli
matamatana ne ku hepaisowa na tanoubu winena kaniyodiyao ku bolidi,
matawuwuna kaniyodi wa se buinako.”
19 Anelu wa yona kababoliboli wa ye hekwade tanoubu ta kewana unai,
na kabo wine kaniyodi ye tanogogoidi yo ye gabadobiyedi waina kabatam-
tamna lakilakina unai, iya meta Yaubada yona kouyalayala.
20 Na magai lakilakina dagelanawai wine kaniyodi wa waina kabatamtam
unai se utukalakalateidi na se tamdi, na waina kabatamna ne unai kwasina
ye didipesama doha kabaita, lohana meta 300 kilomita** yo gabwatumna
ede mita kesega yo tehana.

15

Anelu haligigi-labui yo yababa lakilakidi haligigi-labui

1 Kabo galewa ne unai kabasiliyata tautauna saesaena hesau ya kita
meta unai anelu haligigi-labui na nimadiwai yababa lakilakidi haligigi-labui
mulimulitakalilidi. Mulimulitakalilidi kaniyona ede ena yababa lakilakidi
ta se gehe, kabo Yaubada yona kouyalayala hinage ye gehe.
2 Yo ginauli hesau ya kita kana kao doha gabwa na yona nega meta doha
galasi yo ye sidosidoli doha kaiwa kalakalasina. Yo tamowai ya kitadi se
totolo dedekanawai. Teina tamowaidi ta, siya meta yodi sunuma udiyedi se
tolobayao na suisui wa yo koitauna nige se taba'ohuidi yo hesana numelana
wa nige se hai. Siya maudoidi hapu Yaubada ye moseidi meta se kabikabidi.

** **14:14:** *Tau natuna:* Daniyela 7:13 ku hasili na unai ku lobai meta teina ta Mesaiya hedehededena.
** **14:14:** *Witi kababoliboli matamatana* kana kao doha kelepa youyouna. ** **14:20:** *300 kilomita* meta Yowane Giliki tamowaidi yodi nowo ye hepaisowa na ye kuli ede 1,600 sitadiya.

3 Na Yaubada yona heyayai tauhaina Mose kana wana** yo Mamoe
Natuna kana wana se wanaidi se wane,
“Guiyau, kowa Yaubada Gigibwalikalilina!
Kowa ginauli lakilakidi yo saesaedi ku ginaulidi.
Yom laulau se dudulai yo se mamohoi.
Kowa basileiya maudoidi yodi wasawasa.
4 Oo Guiyau, tamowai maudoidi bena se hekasisiyego yo se hededetausaego,
matawuwuna kowa ku bom ku tabu.
Basileiya maudoidi kabo se laoma se kaihelahuigo,
matawuwuna yom laulau dudulaidi ku hemasalahadi se kitadiko.”
5 Teina ya kitadi na mulidiwai ya kaikewa'uyo meta galewa ne unai Numa
Tabuna, iya ede Yaubada kabataba'ohuina numana, meta sokesokena.
6 Numa Tabuna wa unai anelu haligigi-labui wa se pesama na yababa
haligigi-labui wa meta nimadiyena. Siya kaleko posiposidi, a'adi, yo
namwanamwadi se likwadi yo dagilolo gole se kauhetakikilidi duwaduwa-
lidi ne udiyedi.
7 Kabo suisui maumaulidi hasi wa hesauna gaeba gole kesega kesega
ye moseidi anelu haligigi-labui wa udiyedi. Teina gaeba ta meta Yaubada
Miyamiyahaina yona kouyalayala udiyedi se mwayau.
8 Numa Tabuna wa Yaubada yona didiga yo yona gigibwali kasudi ye
laugilihai. Na nige gonowana hesau ye mwalaesae Numa Tabuna wa unai
ye lau ee kana siga anelu nimadiwai yababa lakilakidi haligigi-labui wa se
gehe.

16

Yaubada yona kouyalayala gaebana haligigi-labui

1 Kabo kalina lakilakina ya lapui Numa Tabuna wa unai ye hedehededelau
anelu haligigi-labui wa udiyedi ye wane, “Kwa lau, Yaubada yona kouyalay-
ala gaebadi haligigi-labui wa kwa inigabaedi tanoubu kewana unai.”
2 Anelu bagubagunana ye lau yona gaeba ye inigabaei tanoubu ke-
wana unai, ede bonu yabayababadi yo kamkamnakalilidi se masalaha
tamowai udiyedi, siya ede suisui wa yona hekihekinoi tauhaina yo koitauna
tautaba'ohuina.
3 Kabo anelu helabuina yona gaeba ye inigabaei gabwa kewanawai, ede ye
bui ye hemala tamowai boiboitadi kwasinadi, na unai ginauli maumaulidi
maudoidi gabwa luwanawai se mwaloi.
4 Na kabo anelu hehaiyonana yona gaeba ye inigabaei sagasaga yo waila
bonobonowasidi udiyedi, na se buidi se hemala kwasina.
5 Kabo anelu hesau, iya ede waila tanuwagana, ya lapui ye wane,
“Yaubada, kowa Tabuna,
kowa ede wau teina yo huya bagubagunana unai.
Kowa meta ku dudulai,
matawuwuna yom hekasa ku ginaulidi ta.
6 Teina meta siya kaiteyadi yom tamowai yo peloweta wa kwasinadi se
hebwalilidi,
unai ede kwasina ku moseidi se numa yodi kawayagala maisana.”
7 Kabo kabakaitalasam milana unai kalina hesau ya lapui ye wane,
“Mamohoi, Guiyau Yaubada Gigibwalikalilina,
yom hekasa ne mamohoidi yo dudulaidi!”
8 Anelu hehasina yona gaeba ye inigabaei mahana kewanawai na unai
gigibwali ye mosei bena gigibwalina wa unai kabo tamowai ye gabudi.

** **15:3:** *Mose kana wana* meta Dutelonomi 32 unai ku hasili.

9 Unai mahana gigibwalina lakilakina wa tamowai ye gabuheyababadi, iyamo yodi laulau yabayababadi udiyedi meta siya nige se nuwabui na Yaubada se hededetausae, na se tolo ede Yaubada, iya yababa lakilakidi tanuwagadi wa, hesana se hededeheyaheyababa.

10 Kabo anelu hehaligigina yona gaeba ye inigabaei suisui bagubagunana wa** yona telona unai, ede yona basileiya wa ye masigiligudui. Na tamowai se kamkamnakalili, unai memenadi se kapuyahisidi.

11 Na yodi kamkamna yo bonudiyao wa debadiyena ede Yaubada, iya galewa ne unai taumiya wa, se hededeheyaheyababa. Na nige se henuwa bena saha yabayababadi se ginaulidi wa udiyedi se nuwabui.

12 Kabo anelu hehaligigi-kesegana yona gaeba ye inigabaei Yupalata sagasagana** lakilakina kewanawai, ede wailana wa ye pitali, na unai wasawasa tamowaidiyao yo yodi tau'iyala tamowaidiyao tupwa kaluwabu unai yodi keda ye kabinonohai.

13 Kabo yaluwa bikibikidi haiyona ya kitadi kadi kao doha kwalukwalu. Hesau delegoni wa kawana unai ye pesama, hesau suisui bagubagunana wa kawana unai ye pesama, yo hesau pelowetalupolupo** wa kawana unai ye pesama.

14 Siya meta yaluwa bikibikidi yo laulau gigigigibwalidi udoi'udoi taugin-aulidi. Na se pesa se lau tanoubu maudoina yodi wasawasa udiyedi, bena se woyagogoidima na Yaubada Gigibwalikalilina yona hekasa mayadaina unai kabo se iyalai.

15 Guiyau Yesu ye hedede ye wane,

“Kwa kita ne! Yogu laolaoma ne doha taukaiwahali! Kaiteya ye silasi-lawa yo kana kaleko tauna udiyedi ye kitahetetenamwanamwaeidi, kabo taba nige ma taugaibuna ye taitaihile na ye mwadine. Teina debadiyena ede iya gonowana ye gwauyala.”

16 Kabo yaluwa bikibikidi wa wasawasa maudoidi yo yodi tau'iyala se woyagogoidima magai hesau unai, kalina Hebelu unai magaina hesana ede Amagedon.

17 Na kabo anelu hehaligigi-labuina yona gaeba ye inidobiyei tanoubu yo galewa duwaduwalidi ne unai, na Numa Tabuna wa unai kalina lakilakina ye pesama Yaubada yona telona unai ye wane, “Ginauli maudoidi gehege-hedi ede teina!”

18 Kabo namanamali se sili, dagugu lakilakikalilidi, tulutululu dagugudi yo mwanikuniku lakilakikalilina. Tamowai yodi huyatubu unai ye laoma ee teina meta nige mwanikuniku hesau yabayababakalilina doha teina.

19 Magai lakilakina Babiloni** wa ye taigali teha haiyona, yo basileiya udoi'udoi udiyedi magai lakilakidi maudoidi se tatagwaligwali. Tenem unai Yaubada magai lakilakina Babiloni wa yona laulau yabayababadi ye nuwatuidi. Na yona kouyalayala ne meta doha waina bayabayaokalilina ye ini na unai ye henuma.

20 Bwanabwanaluwa yo koya tupidi maudoidi se tauwadam.

21 Yo galewa ne unai aisi tupidi lakilakidi, polohedi nuwana 40 kilo, se bekudobima tamowai kewadiwai. Na aisi tupidi se taludobima ta meta se yababakalili, unai tamowai Yaubada se hededeheyaheyababa.

** **16:10:** *Suisui bagubagunana wa* wasana ku hasili Hemasalaha 13:1-10 udiyedi. ** **16:12:** *Yupalata sagasagana* meta ye lakikalili, na ena waila unai ye didididi meta nige gonowana tau'iyala tamowaidiyao kabo se kawasi. ** **16:13:** *Pelowetalupolupo* iya ede suisui helabuina wa. ** **16:19:** *Babiloni* hededehemasalahana ku lobai Hemasalaha 14:8 unai.

17

Waihiu ganaganawalina saesaena yo suisui bagubagunana wa

1 Anelu haligigi-labui wa siya gaeba haligigi-labui se kabikabidi wa meta
hesauna ye laoma na ye hededelaoma kaliguwai ye wane, “Ku laoma,
waihiu ganaganawalina saesaena waila gwaudi dedekadiyena ye tutuli ne
kana hekamkamna ya hekitago.**
2 Na tanoubu ta yodi wasawasa maiyadi se ganawali, yo yona laulau
bikibikidi** wa meta doha waina bayabayaona unai tanoubu tamowaidi se
numayauyaule.”
3 Kabo Yaluwa Tabuna ye luwuigau yo anelu wa ye bahelaeigau balabal-
awai. Temenai waihiu ya kita meta suisui pulupululukalilina kewana unai
ye tutuli. Na suisui ne tauna meta Yaubada kabahededeheyaheyababana
hesadi se hemwayau, yo iya kulunao haligigi-labui yo donanao saudoudoi.
4 Waihiu wa yona kaleko meta pulupululukalilina,** yo kana pasa
meta gole, weku namanamalidi yo giniuba matapoudi. Iya keyaka gole
ye kabikabi na kalona ne unai meta ginauli nuwamatamatausidi yo
nuwamwadimwadinedi. Teina ta iya yona laulau bikibikidi ne udiyedi se
laoma.
5 Debana wa unai meta hesa wadawadamna kulikulina doha teina:

“Babiloni,
magai saesaena,
kowa sinesineo ganaganawalidi
yo laulau nuwamatamatausidi sinadi.”

6 Yo waihiu wa ya kita meta Yaubada yona tamowai yo Yesu tausunumaena
kwasinadi unai ye numayauyaule. Huyana ya kita meta ya siliyatakalili.
7 Kabo anelu wa ye hededelaoma kaliguwai ye wane, “Idohagi to ku siliy-
atakalili? Waihiu ne yo suisui kulukulunao haligigi-labui yo donanao
saudoudoi unai ye gelu ne kaniyodi wadawadamdi kabo ya hededehe-
masalahadi kalimwai.
8 Suisui ku kita wa, huya bagubagunana unai ye maumauli, na teina huya
ta unai meta nige, yo nige bayaona kabo ebisi unai ye pesama na kana
heyababa Yaubada ye kabinonohaiyako ne kabo ye lau unai. Tanoubu
taumiyaidi kaiteyadi hesadiyao Yaubada nige ye kulidi mauli bukana unai
huyana tanoubu sola nige ye hetubu wa unai, siya suisui wa se kita meta se
siliyatakalili. Iya huya bagubagunana unai ye maumauli, na teina huya ta
meta nige, na nige bayaona kabo ye taumasalaha'uyo.”
9 Na anelu wa ye hedehededе'uyo ye wane, “Teina ta tausibasiba se bom
mo kabo se nuwatulobai: Kulukulu haligigi-labui wa meta kuduli haligigi-
labui se heyaheyasoniyedi, udiyedi waihiu wa ye tutuli.
10 Siya meta hinage wasawasao haligigi-labui: haligigi se boitako, kesega
ede iya sola ye tanutanuwaga, na mulimulitakalilina ede sola kabo ye laoma.
Na ye laoma, kabo ye miya huyakubwakubwa mo.
11 Na suisui wa huya bagubagunana unai ye maumauli, na teina huya
ta unai meta nige, iya kabo ye hemala wasawasa hehaligigi-haiyonana.
Iya meta haligigi-labui bodadi wa kadi kaha hesauna, na hinage kana
hekamkamna Yaubada ye kabinonohaiyako ne kabo ye lau unai.

** **17:1:** *Waihiu ganaganawalina saesaena waila gwaudi dedekadiyena ye tutuli* meta magai lakilak-
ina Babiloni ye heyaheyasoniyei, magaina wa sagasagana gwaudi dedekanawai. Na teina ta meta
Loma magaina lakilakina wa ye heyaheyasoniyei, iyamo nuwanuwatuna hinage ye lau basileiya
hekadi udiyedi. ** **17:2:** *Ganawali* yo *laulau bikibikidi* kaniyona hesau ede *koitau taba'ohuina.*
** **17:4:** *Kaleko ... pulupululukalilina* meta wasawasa tamowaidi yodi kaleko yo maisadi se lakikalili

12 Dona saudoudoi ku kitadi wa meta siya wasawasa saudoudoi sola nige
basileiya hesau se tanuwagai. Na siya kabo tanuwaga gigibwalina se hai na
suisui wa maidadi se hemala wasawasa awa kesega mo.
13 Siya meta nuwatu kesega unai, na yodi bayao yo yodi tanuwaga gigib-
walidi se moseilaei suisui wa unai.
14 Wasawasa saudoudoi yo suisui wa kabo Mamoe Natuna se iyalai, na
Mamoe Natuna kabo ye saedikwaidi, matawuwuna ede iya guiyau yodi
Guiyau yo wasawasa yodi Wasawasa. Yo iya maiyanao meta yona yogayo-
gahai yo kaisunuwa yo tautolotahitahi tamowaidi."
15 Kabo anelu wa ye hededelaoma kaliguwai ye wane, "Waila ku kitadi
dedekadiwai waihiu ganaganawalina saesaena ye tutuli wa, siya meta
tamowai bodadi, boga, basileiya yo kalina udoi'udoi tamowaidiyao.
16 Dona saudoudoi yo suisui pulupululuna ku kitadi wa meta waihiu
ganaganawalina saesaena wa kabo se hewaiunu. Yona gogo maudoidi
kabo se haidi, yo yona kaleko kabo se pulisihaidi na ma taugaibuna. Kabo
bulumana se kai yo kabitoledi kabo kaiwa kalakalasina unai se gabudi.
17 Matawuwuna Yaubada nuwanuwatu ye toleyako nuwadi wa udiyedi
bena yona nuwatu se ginauliwatanidi. Unai nuwadi se tolekesegaidi na
yodi tanuwaga gigibwalina se moseilaei suisui wa unai ye lau ee kana siga
Yaubada yona nuwatu maudoidi se hemamohoiyedi.
18 Waihiu ku kita'usei wa meta iya magai lakilakina ye heyaheyasoniyei,
iya ede tanoubu maudoina wasawasadiyao kadi tanuwaga."

18

Magai lakilakina Babiloni ye tatagwaligwali

1 Teina ginaulidi ta mulidiwai, anelu hesau ya kita galewa ne unai ye
dobidobima. Iya yona tanuwaga gigibwalina meta ye saekalili, na namana-
malina wa unai tanoubu maudoina ye hedawaya.
2 Kalinalakilaki unai ye yoga ye wane,
"Ye tatagwaligwali, ye tatagwaligali!
Babiloni magaina saesaena** ye tatagwaligwaliko!
Iya ye hemala demoni yo yaluwa bikibikidi maudoidi yodi kabamiya
yo manuwa bidabidadi yo suisui bidabidadi** yo nuwamatamatausidi
maudoidi yodi kabamiya.
3 Yona laulau bikibikidi** doha waina bayabayaona
udiyedi basileiya maudoidi se numayauyaule,
yo tanoubu ta wasawasadiyao siya maiyadi se ganawali,
yo kana henuhenuwa udoi'udoi udiyedi ede tanoubu ta yona taukune
tamowaidiyao yodi wasawasa se helakidi."
4 Kabo kalina hesau galewa ne unai ya lapui ye wane,
"Yogu tamowai, komiu Babiloni magai lakilakina ne kwa pesagabaei,
kabo yona yababa ne udiyedi taba nige kwa kabisagusagu.
Teina unai kana hekamkamna ne kabo taba nige kwa hekalodi.
5 Yona yababa meta se laki yo se badokalili se sae ee galewa,
na yona yababa ne meta Yaubada nige gonowana ye nuwaluluhiyeidi.
6 Unai komiu tau'iyala** bena kwa hekamkamna gonogonowana doha

** **18:2:** *Babiloni* hededehemasalahana ku lobai Hemasalaha 14:8unai. ** **18:2:** *Manuwa bidabidadi yo suisui bidabidadi* meta manuwa yo suisui Yaubada ye laugagayoidi wa. Lewitikasi 11 unai ta hasili. ** **18:3:** *Laulau bikibikidi* yo *ganawali* meta heyaheyasoni, na kaniyodi ede Yaubada ye sigigabaei na yona midi ye tole tamowai lakilakidi yo gigibwali yo kabasaguina gogodiyao udiyedi.
** **18:6:** *Komiu tau'iyala:* Nige ye masalaha meta teina tau'iyala ta bena siya kaiteyadi.

kaiteyadi ye hekamkamnadiko wa.
Yababa saha ye ginaulidiko tamowai udiyedi taba maisadi ma labui ye haidi.
Ginauli nuwamatamatausidi yo nuwamwadimwadinedi ye moseidi tamowai udiyedi se numa wa meta
kana keyaka ne unai kwa inidi kwa hebayao'uyoidi na unai kwa henuma.
7 Hekamkamna yo doudoulakilaki kwa mosei unai
kana kao ede ye bom ye hededetausae'uyoi yo ye hewasawasa'uyoi,
matawuwuna ede nuwana ne unai ye wane, 'Yau ta wasawasa waihiuna, yau ta nige kwabuli. Unai taba nige ya nuwadubu.'
8 Unai mayadai kesega unai kabo hekamkamna ye lobai,
siya ede boita, nuwadubu yo hasahasali.
Kabo kaiwa kalakalasina unai ye kalasi ye lau ee ye taukwadalele,
matawuwuna Guiyau Yaubada iya tauhekasana ne ye gigibwalikalili."
9 Tanoubu ta wasawasadiyao, kaiteyadi iya maidanao se ganaganawali yo yona wasawasa gogodiyao se hepaisowadi wa, huyana Babiloni ye kalakalasi na kasuna se kita meta sabina se siyayau yo se doukalili.
10 Kedalohalohawai se totolo, matawuwuna hekamkamna ye hekalo wa se matausiyei, na se wane,
"Kapole! Kapole Babiloni, kowa magai lakilakina yo bayabayaona!
Iyamo mahana kubwakubwana mo unai kam heyababa ku lobai!"
11 Tanoubu ta yona taukune tamowaidiyao kabo sabina se siyayau yo se doukalili, matawuwuna ede yodi gogo meta nige tauhemaisahaidi.
12 Gogodiyao ede teina: Gole, siluba, weku namanamalidi, giniuba matapoudi, yo kaleko sapusapudi namwanamwakalilidi, kaleko pulupululukalilina, yo ginauli udoi'udoi kaiwa panena namwanamwakalilina yo aiboli** yo kaiwa maisa lakilakidi udiyedi se ginaulidi, yo bolonisi, aeyani yo weku kwaikwailolona hesau hesana mabolo.
13 Yo tauda kabahepahepanedi panena namwanamwakalilidi, yo yausi panepanedi udoi'udoi, mulamula panepanedi udoi'udoi doha inisenisi, yo waina, olibe bunamana, yo pwalawa namwanamwakalilina yo witi, yo bulumakau yo mamoe, yo hosi yo kaliyota, yo heyayai tauhaidi yo tamowai hekadiyo iyala unai se haidi hinage se lokunegabaedi.
14 Kabo se wane, "Ginauli namwanamwadi maudoidi ku henuwakaliliyeidi wa se tauwadamko. Yom wasawasa maudoidi yo gogo namwanamwadi maudoidi se tauwadam, taba nige se taumasalaha'uyo."
15 Taukune tamowaidi tenem gogo ne se lokunegabaedi kalinawai na unai yodi wasawasa se haidi wa, siya kabo kedalohalohawai se totolo, matawuwuna hekamkamna ye hekalo wa se matausiyei. Siya kabo se siyayau yo se doukalili,
16 na se doulakilaki se wane,
"Kapole! Kapole Babiloni, kowa magai lakilakina yo saesaena!
Kaleko namwanamwadi yo maisadi se lakikalili doha kaleko sapusapudi yo pulupululukalilina ku luwuidi,
yo gole, weku namanamalidi yo giniuba matapoudi udiyedi taum ku hepasa.
17 Iyamo mahana kubwakubwana mo unai wasawasa maudoidi ta se tauwadam!"

** **18:12:** *Aiboli* kaniyona ede elepanti donana, na kalina Dimdim unai se wane, *ivory*. Teina ginaulidi ta maisana ye lakikalili.

Taukune yodi waga kapinadi, yo waga unai taugelu yo waga taupaisowaidi maudoidi, yo siya kaiteyadi gabwa ne unai yodi namwanamwa se haihaidi meta kedalohalohawai kabo se totolo.
18 Huyana ye kalakalasi na kasuna se kita, meta kabo se yogahilakilaki se wane, “Nige magai hesau yona wasawasa doha teina magai lakilakina ta!”
19 Kabo kahusa se hesulusaedi kuludi ne udiyedi, na se siyayau yo se doukalili na se wane,
“Kapole! Kapole kowa magai lakilakina.
Kowa yom wasawasaena waga tanuwagadiyao se gogo!
Na huyakubwakubwa mo unai ku tatagwaligwali.”
20 Komiu galewa unai taumiya yo komiu Yaubada yona tamowai, yo apostolo yo peloweta, bena kwa gwauyalakalili!
Matawuwuna Yaubada kami gum ye haiyako kalinawai.
21 Kabo anelu bayabayaona weku lakilakina ye lakaisini na ye tuudobiyei gabwa ne unai, na ye wane,
“Doha teina kabo Yaubada ma kouyalayalana na Babiloni magai lakilakina ne ye tuudobiyei,
na taba nige ye taumasalaha'uyo.
22 Babiloni, kowa kalimwai taba nige hapu taukaikaiheyaidi yo higo yo bwagigi tauyuhidi yo taukaiheya tohotohonadi hekadi yodi kaiheya dagugudi se lapu'uyoidi kalimwai.
Paisowa udoi'udoi taunimapaisowaidi taba nige se lobai'uyoidi,
yo witi kabagiligili wekuna daguguna taba nige se lapu'uyoidi kalimwai.
23 Lampa dawayadi taba nige se kita'uyoidi kalimwai.
Taba nige loheya yo waihiu se tawasola kalinadi se lapu'uyoidi kalimwai.
Yababa maudoidi ta kabo se tubu kalimwai,
matawuwuna yom taukune tamowaidi meta tamowai saesaedi tanoubu ta unai, iyamo se lupoidi,
na yom taubalau yo kalawai kabikabidi udiyedi basileiya maudoidi ku lupohaidi.
24 Yaubada yona tamowai yo peloweta kwasinadi
yo hinage tamowai maudoidi tanoubu ta unai ku unuidi wa kwasinadi ede kalimwai.”

19

Hedebasaelakilaki galewa ne unai

1 Teina ginaulidi ta mulidiwai kabo dagugu hesau ya lapui doha bodalakilaki kalinadi galewa ne unai se yogahilakilaki se wane,
“Haleluiya!** Kabihemauli yo didiga yo gigibwali meta yoda Yaubada iya yona,
2 matawuwuna yona hekasa maudoidi ta se mamohoi yo se dudulai.
Iya meta waihiu ganaganawalina saesaena wa ye hekilainoyako.
Waihiu wa tanoubu ta tauheyababana yona laulau bikibikidi ne udiyedi,
yo Yaubada yona heyayai tauhaidi kwasinadi ye hebwalilidi.
Unai kadi gum Yaubada ye haidi.”
3 Na kabo boda lakilakina wa se yogahi'uyo se wane,
“Haleluiya! Ye kalasi na kasuna wa ye sae nige kana siga.”
4 Yo babadao 24 yo suisui maumaulidi hasi wa se guliyaboyabomdobi na Yaubada yona telona unai ye tutuli wa se kaihelahui yo se yogahilakilaki se wane,

** **19:1:** *Haleluiya* kaniyona ede, “Yaubada ya hedebasaei.”

“Mamohoi! Haleluiya!”
5 Kabo telona wa unai kalina hesau ye laoma ye wane,
“Yoda Yaubada kwa hedebasaei,
komiu yona heyayai tauhaidi yo tauhekasisiyeina,
komiu tamowai dobidobidi yo tamowai saesaedi.”

Mamoe Natuna yona hetahetawasola kaikaigogona

6 Kabo dagugu hesau ya lapui doha bodalakilaki, yo doha kabaita, yo doha tulutululu dagugulakilakidi, se yogayogahi se wane,
“Haleluiya! Yoda Guiyau Yaubada Gigibwalikalilina, iya ye wasawasa yo ye tanuwaga.
7 Kwa laoma ta gwauyala yo ta hededetausaei yo ta hedebasaei!
Matawuwuna Mamoe Natuna yona huyatawasola mayadaina ye lagemako yo waihiu bena kabo ye tawasolai ne** meta ye nonohako.
8 Talam ye lau iya unai meta kaleko posiposina, a'ana, yo namwanamwana ye likwa.”
Kaleko namwanamwana wa kaniyona ede Yaubada yona tamowai yodi laulau dudulaidi.
9 Kabo anelu wa ye hededelaoma kaliguwai ye wane, “Teina ta ku kulidobiyeidi: Siya kaiteyadi Yaubada ye kaibwadaidi se lau Mamoe Natuna yona hetahetawasola kaikaigogona unai, meta siya gonowana se gwauyala!”
Yo ye hedede'uyo ye wane, “Mamohoi, teina ta meta Yaubada yona hedehedede.”
10 Kabo ya guliyaboyabomdobi talanuwana wa unai bena ya taba'ohui. Na ye hededelaoma ye wane, “Tabu ku taba'ohuigau! Yau meta Yaubada yona heyayai tauhaina hesau, doha kowa yo helem tausunuma, siya kaiteyadi Yesu yona hedehededе taumiyawatanina. Yaubada ye bom mo ku taba'ohui. Matawuwuna hedehededе mamohoidi Yesu ye hededehemasalahadi wa, gonowana kabo unai tamowai Yaubada wasana se wasaduwaiyei.”

Hosi posiposina taugeluina ye lau ye iyala

11 Kabo galewa ya kita ye tasoke yo matagu ne unai hosi posiposina, yo taugeluina hesana ede Taukawakabi yo Mamohoi. Yona hekasa yo iyala ye ginaulidi ta meta se dudulai.
12 Matana doha kaiwa kalapulupululuna yo kuluna ne unai meta kolona gwaudi. Kalinawai meta hesa kulikulina kaniyona nige hesau kabina ye kata na iya ye bom mo.
13 Yona kaleko ye likwa wa meta ye kwasinagudui. Yo iya hesana ede YAUBADA YONA HEDEHEDEDE.
14 Galewa ne unai iyala bodadi, siya ede Yesu tausunumaena, kaleko posiposidi a'adi namwanamwadi se likwadi yo hosi posiposidi se geluidi, na hosi posiposina taugeluina wa se hemuhemuliwatani.
15 Iya kawana ne unai meta iyala kelepana matamatana ye tatapesama na unai kabo basileiya maudoidi ye iyalaidi. Na kabo basileiya maudoidi tanoubu ta unai ye tanuwagaidi, na taba nige gonowana ye katekamkamnaedi. Na Yaubada Gigibwalikalilina yona kouyalayala unai kana waiunu kabo ye utukalakalateidi doha waina kabatamtamna unai wine kaniyodi se utukalakalateidi na se tamdi.
16 Iya lakwana unai na kana kaleko ne unai meta hesana hesau kulikulina. Iya ede:
WASAWASA YODI WASAWASA YO GUIYAU YODI GUIYAU.

** **19:7:** Mamoe Natuna *waihiu bena kabo ye tawasolai ne,* nuwamasalahana ede ekalesiya bodana o dubu, siya kabo Yesu maiyanao se miyagogoi.

17 Yo anelu hesau ya kita mahana kewana ne unai ye totolo. Iya ye yogalau
ma kalinalakilakina manuwa kaikaitaudi maudoidi se loiloi'usi wa udiyedi
ye wane, “Kwa laoma, kwa hebodakesegaigomiu Yaubada yona kaikaigogo
saesaena ta unai.
18 Unai kabo wasawasa, iyala babadadi, yo tamowai bayabayaodi bu-
lumadi kwa kaidi, yo hinage hosi yo taugeluidi yo tamowai maudoidi bu-
lumadi kwa kaidi, siya ede yailihai tamowaidi yo heyayai tauhaidi, tamowai
dobidobidi yo tamowai saesaedi!”
19 Kabo suisui bagubagunana wa** yo tanoubu ta wasawasadiyao yo yodi
tau'iyala ya kitadi se laomagogoi bena hosi posiposina taugeluina wa yo
yona tau'iyala se iyalaidi.
20 Na suisui wa se kelebesi, yo iya maiyana meta pelowetalupolupo wa,
iya ede suisui wa yona gigibwali unai ye tolo na laulau gigigigibwalidi ye
ginaulidi wa. Tenem laulau gigigigibwalidi ne udiyedi ede siya kaiteyadi
suisui wa yona hekihekinoi tauhaidi yo koitauna tautaba'ohuina wa ye
lupohaidi. Taudi labui ne kabo ma maumaulidi na se tuudobiyedi salpa
kaiwana kalakalasikalilina nige kana siga wa unai.
21 Na kadi kahao maudoidi wa meta hosi taugeluina kawana unai kelepa
ye tatapesama ede ye unuhemwaloidi. Na bulumadiyao wa udiyedi
manuwa maudoidi wa se kaikai ye lau ee bogadi se sese.

20

Yaubada Satani ye paipaihekahini bolimai tausani kesega

1 Kabo anelu hesau ya kita galewa ne unai ye dobidobima, nimana ne unai
meta ebisi kana kii, yo seni lakilakina ye kabikabi.
2 Iya kabo delegoni wa ye kelebesi. Iya ede mwata huya bagubagunana
unai wa** yo iya diyabolo yo hesana ede Satani. Anelu wa iya ye paipai-
hekahini,
3 na ye tuudobiyei ebisi unai na temenai kabo ye bawabawa bolimai
tausani kesega. Anelu wa ebisi ye gudui yo ye guduyahisinamwanamwaei,
kabo taba nige basileiya hesau ye lupohai'uyoidi kana siga bolimai tausani
kesega se gehe. Na mulinawai Yaubada kabo iya ye yailigabaei huyakub-
wakubwa mo.
4 Kabo telona hekadi ya kitadi na udiyedi taututuli tamowaidiyao ne meta
Yaubada gigibwali ye moseidiko bena se tanuwaga wa se tutuli. Yo hinage
tamowai yaluwadi ya kitadi. Siya ede kaiteyadi gadodi se boli'utusidiko wa
Yesu wasana yo Yaubada yona hedehedede yodi hededehemasalahana wa
debadiyena. Yo hinage siya nige suisui wa o koitauna wa se taba'ohui yo
yona hekihekinoi nige se henuwa se hai debadi o nimadi udiyedi. Siya meta
se mauli'uyo yo Keliso maiyadi se tanuwaga bolimai tausani kesega.
5 Teina ta meta tolo'uyo bagubagunana. Na tauboiboita hekadiyo wa nige
se mauli'uyo kana siga bolimai tausani kesega wa se gehe.
6 Siya kaiteyadi boita tolo'uyona bagubagunana unai se tolo'uyo meta siya
Yaubada yona tamowai yo gonowana se gwauyala. Boita helabuina taba
nige se hekalo. Siya kabo se hemala Yaubada yo Keliso yodi taukaitalasam,**
na kabo maiyadi se tanuwaga bolimai tausani kesega.

Yaubada Satani ye saedikwai

** **19:19:** *Suisui bagubagunana wa:* Peina 13 unai kabo suisui ta wasana ku hasili. ** **20:2:** *Mwata huya bagubagunana unai wa* wasana meta Genese 3:1-15unai ku hasili. ** **20:6:** *Taukaitalasam* nuwanuwatuna ku hasili Hemasalaha 1:6hededehemasalahana unai.

7 Bolimai tausani kesega wa se gehe Yaubada kabo Satani yona kabatutuguduina wa unai ye yailigabaei.
8 Iya kabo ye lau tanoubu maudoina ta unai bena basileiya maudoidi taumiyaidi ye lupohaidi. Teina basileiyadi ta hesadi ede Goga yo Magoga.** Satani kabo ye woyagogoidima iyala hesabana, yo tau'iyala badodi doha nagali salagomgom unai.
9 Kabo se laugogoi se lau ede Yaubada yona magai lakilakina se galahetakikili. Magai ta meta Yaubada ye gadosisikaliliyei yo yona tamowai yodi kabamiya. Na galewa ne unai kaiwa kalakalasina ye taludobima ede tau'iyala maudoidi wa ye gabuhaidi.
10 Na Yaubada kabo diyabolo ye hai, iya tau'iyala wa taulupohaidi, na ye tuudobiyei salpa kaiwana kalakalasikalilina luwanawai. Iya ede suisui yo peloweta lupolupodi yodi kabatuudobiyedi wa unai. Temenai mayadai yo boniyai se kamkamna ye lau ee nige kana siga.

Yaubada tauboiboita ye hekasadi

11 Kabo telona lakilakina posiposina yo unai taututuli wa ya kitadi. Yona taumasalaha unai meta tanoubu yo galewa se sigisuwala na se tauwadamkalikalili.
12 Kabo tauboiboita maudoidi ya kitadi, tamowai saesaedi yo tamowai dobidobidi, siya telona talanuwana wa unai se totolo. Anelu buka se sokedi, yo buka hesau hinage se soke, iya ede mauli bukana. Tauboiboita ne saha se ginaulidi wa meta buka wa udiyedi Yaubada ye kulidobiyeidi, na saha se ginaulidiko wa debadiyena kabo ye hekasadi.
13 Gabwa luwanawai tauboiboita kabo ye kabigabaedi, yo Boita yo Hade udiyedi tauboiboita kabo se kabigabaedi. Yo tamowai kesega kesega saha ye ginaulidiko wa debadiyena kabo Yaubada iya ye hekasadi.
14 Kabo Boita yo Hade wa Yaubada ye tuudobiyeidi kaiwa kalakalasina wa unai. Teina ta meta boita helabuina.
15 Ena taba Yaubada tamowai hesau hesana nige ye lobai mauli bukana unai meta kabo ye tuudobiyei kaiwa kalakalasina wa unai.

21

Galewa hauhauna yo tanoubu hauhauna

1 Kabo galewa hauhauna yo tanoubu hauhauna ya kitadi, matawuwuna galewa bagubagunana yo tanoubu bagubagunana wa se tauwadamko. Yo tanoubu hauhauna ta unai meta nige gabwa.
2 Yo Yaubada yona magai, iya ede Yelusalema hauhauna, galewa ne unai ya kita ye dobidobima. Magaina wa Yaubada ye kabinonohai doha waihiu se kabinonohai tawasola hesabana.
3 Yo telona ne unai kalina lakilakina ye laolaoma ya lapui ye wane, “Kwa kita ne! Yaubada yona kabamiya ede tamowai luwadiyena. Kabo maiyanao se miya yo siya kabo yona tamowai. Yaubada, iya ede yodi Yaubada, iya kabo maiyadi.
4 Iya kabo matadi ne udiyedi matasulu maudoidi ye sauhaidi, yo taba nige boita'uyo o nuwadubu o doudou o kamkamna. Matawuwuna ginauli bagubagunadi wa se tauwadamko.”
5 Telona unai taututuli wa ye wane, “Ku kita ne, ginauli maudoidi ya ginaulidi ta meta hauhaudi!” Kabo ye wane, “Teina ta ku kulidobiyei,

** **20:8:** *Goga yo Magoga* meta tanoubu ta tamowaidiyao se tupagogoima Yaubada bena se iyalaei ne heyaheyasonidi. Buka Beyabeyana unai wasadi ta hasilidi Hesekiyela 38 yo 39 udiyedi.

matawuwuna teina hedehedede ta meta mamohoidi yo gonowana kwa sunumaeidi!"
6 Yo ye hedede'uyo ye wane, "Ginauli maudoidi ya ginaulihegehediko! Yau Alepa yo Omega,** ginauli maudoidi yodi kabahetubu yo yodi kabagehe. Siya kaiteyadi gadodi se magu kabo mauli wailana bonobonowasina unai waila nige maisana ya moseidi se numa.
7 Kaiteyadi se tolokesegai, siya teina ginauli maudoidi ta kabo se haidi, yo yau kabo yodi Yaubada yo siya kabo yau natuguwao.
8 Na kaiteyadi yodi sunuma se uhalai hekamkamna matausina debanawai, yo kaiteyadi nige tausunuma, yo laulau bikibikidi tauginaulidi, yo taukaikaiunu, tautaubalau yo taukalakalawai, koitau tautaba'ohuidi, yo tauhededelupolupo meta Yaubada kabo ye tuudobiyeidi salpa kaiwana kalakalasikalilina luwanawai. Tenem unai maudoidi ta kabo boita helabuina se lobai."

Yelusalema hauhauna galewa ne unai ye dobima

9 Anelu haligigi-labui yababa lakilakidi mulimulitakalilidi gaebadi haligigi-labui taukabikabidi wa, siya kadi kaha hesau ye laoma kaliguwai ye wane, "Ku laoma, tautawasola waihiuna kabo ya hekitago. Iya ede Mamoe Natuna waihiu bena kabo ye tawasolai ne!"
10 Na kabo Yaluwa Tabuna ye luwuigau na anelu wa ye bahelaeigau kuduli hesau lakilakina yo tupina lohalohana unai. Yo menai Yelusalema ye hekitagau, Yaubada yona magai lakilakina, galewa ne unai ye dobidobima.
11 Yaubada yona didiga unai ye hedawaya, yo dawayana meta doha weku maisalakilakikalilina, hesana ede gesepa, yo yona nega doha galasi kwaikwailolona.
12 Magai wa ganana meta ye potopoto yo ye saekalili, yo kawakedana badodi meta saudoudoi-labui. Yo anelu saudoudoi-labui meta kesega kesega kawakedanao wa udiyedi. Yo Isalaela kadi bogao saudoudoi-labui wa meta kesega kesega hesadi kulikulidi kawakedana wa udiyedi.
13 Kawakeda haiyona teha kaluwabu, haiyona teha bwauli, haiyona teha yawana, yo haiyona teha yalasi unai.
14 Magai lakilakina wa ganana sowodiyao meta weku lakilakidi saudoudoi-labui, yo udiyedi Mamoe Natuna yona apostolo saudoudoi-labui wa hesadiyao se kulidi.
15 Anelu, iya ede maiyagu ka hedehedede wa, meta nimana ne unai kabanowonowoi kaikaiwana gole ye kabikabi bena magai lakilakina wa yo kawakedanao yo ganana ye nowonowoidi.
16 Magai lakilakina lohana yo magagana yo saena meta nowonowoi kesega.** Anelu wa magai lakilakina ye nowonowoi yona kabanowonowoi kaikaiwana unai na ye lobai meta lohana ede 2,200 kilomita,** na magagana yo saena meta gonogonowadi doha lohana wa.
17 Gana wa potopotona ye nowonowoi meta 65 mita.** Anelu wa tamowai yodi nowonowoi hepahepaisowana unai ye hepaisowa na ye nowonowoi.
18 Ganana wa gesepa unai se ginauli, yo magaina lakilakina wa meta gole mamohoina a'ana unai se ginauli, yo yona nega meta doha galasi.

** **21:6:** *Alepa yo Omega* hededehemasalahadi kabo Hemasalaha 1:8 unai ku hasili. ** **21:16:** *Nowonowoi kesega:* Buka Beyabeyana unai Yaubada yona kabamiya bilina Numa Tabuna unai hinage lohana yo magagana yo saena nowonowoi kesega. Bili wa hesana ede teha tabukalilina. Wasana kabo 1 Kin 6:20 yo Hebelu 9:3 udiyedi ku hasili. ** **21:16:** *2,200 kilomita:* Magai nowonowoina Yowane ye kuli ede *12,000 sitadiya,* iya ede Giliki tamowaidi yodi nowonowoiyena. ** **21:17:** *Gana wa potopotona* wa Yowane ye kuli *144 kubita.*

19 Magai lakilakina wa ganana sowodi wekudi wa meta weku namwanamwadi** kadi kao udoi'udoi udiyedi se hepasadi. Weku bagubagunana meta gesepa unai, weku helabuina meta sapaiya unai, weku hehaiyonana meta kalsidoniya unai, weku hehasina meta emeladi unai,
20 weku hehaligigina meta sadoniki** unai, weku hehaligigi-kesegana meta kaneliyeni unai, weku hehaligigi-labuina meta kilisolite unai, weku hehaligigi-haiyonana meta belilo unai, weku hehaligigi-hasina meta topasi unai, weku hesaudoudoina meta kilisopalase unai, weku hesaudoudoi-kesegana meta yasinite unai, yo weku hesaudoudoi-labuina meta ametiso unai se hepasadi.
21 Kawakeda gududi saudoudoi-labui wa meta giniuba matapoudi udiyedi se ginaulidi, kawakeda kesega kesega meta giniuba matapouna kesega unai se ginauli. Magai lakilakina wa kedana lakilakina meta gole mamohoina a'ana unai se ginauli, yona nega meta doha galasi.
22 Magai lakilakina wa unai meta nige Numa Tabuna ya kita, matawuwuna Guiyau Yaubada Gigibwalikalilina yo Mamoe Natuna wa meta siya yona Numa Tabuna ede.
23 Magai lakilakina ta unai nige mahana o waikena dawayadi, matawuwuna Yaubada yona didiga dawayana magai ne ye hedawaya, yo Mamoe Natuna meta lampana ede.
24 Dawayana unai basileiya maudoidi kabo se miyamiya yo tanoubu wasawasadiyao yodi gogo wasawasadi kabo se baheidi se laoma unai.
25 Mayadaiyena taba nige kawakedanao ne se guduidi, matawuwuna temenai taba nige boniyai'uyo.
26 Tamowai kabo basileiya maudoidi yodi gogo saesaedi yo wasawasadi se baheidima magai lakilakina wa unai, Yaubada hedebasaena hesabana.
27 Na taba nige gonowana ginauli hesau bidabidana se baheiyama, yo koitau tautaba'ohuidi yo taukailupolupo taba nige gonowana magai ne unai se lusae, na siya kaiteyadi hesadiyao Yaubada ye kulidiko Mamoe Natuna yona mauli bukana unai meta siya se bom mo kabo menai se miya.

22

Waila maumaulina sagasagana

1 Kabo anelu wa mauli wailana sagasagana ye hekitagau, na ye neganamwanamwakalili doha galasi. Na Yaubada yo Mamoe Natuna yodi telona unai ye didididima,
2 yo ye didi ye dobi magai lakilakina wa kedana lakilakina duwaduwalina wa unai. Sagasaga wa dedeka labui udiyedi meta mauli kaiwadi se totolo, na bolimai kesega unai yodi huyakaniyo meta badodi saudoudoi-labui, iya ede waikena kesega kesega udiyedi meta se kanikaniyo. Yo lugudiyao meta basileiya maudoidi kabahenamwanamwadi.
3 Temenai taba nige tamowai o ginauli hesau Yaubada kabo ye kita-heyababa. Na Yaubada yo Mamoe Natuna yodi telona meta magai lakilakina wa luwanawai, na yona heyayai tauhaidi** kabo iya se taba'ohui.
4 Siya kabo kana kao se kita, yo Yaubada hesana meta debadi ne udiyedi.

** **21:19:** *Weku namwanamwadi* ne meta maisadi lakilakidi, tamowai gogogogodi se hepaisowadi yodi pasa. Bena Isalaela yodi taukaitalasam saesaena nuwapouna kana pasa ta nuwatui. Ginauli wa unai weku namwanamwakalilidi badodi saudoudoi-labui se toledi, siya ede Isalaela bodadi saudoudoi-labui heyaheyasonidi (Esodo 28:15-30). ** **21:20:** *Sadoniki* hesana hesau meta oneki.
** **22:3:** *Yona heyayai tauhaidi* ne, siya ede tamowai maudoidi magai wa unai taumiya.

5 Temenai taba nige boniyai'uyo. Taba nige lampa o mahana dawayadi
se hepaisowadi, matawuwuna Guiyau Yaubada dawayana kabo ye hed-
awayadi. Na maiyanao kabo se tanuwaga ye lau ee nige kana siga.
6 Anelu wa ye hededelaoma kaliguwai ye wane, “Teina ta meta hedehed-
ede mamohoidi yo gonowana kwa sunumaedi. Guiyau, iya ede peloweta
tauhededehesibasibadi Yaubadana, meta yona anelu ye hetamali ye lau
yona heyayai tauhaidi udiyedi na ginauli nige bayaona kabo se tubu ne ye
hekitadi.”

Yesu yona uyoma

7 Guiyau Yesu ye hedede ye wane, “Ku kita! Nige bayaona kabo ya uyoma.
Siya kaiteyadi buka ta unai saha ya hedededi ta se kawakabiyeidi, meta siya
gonowana se gwauyala.”
8 Yau, Yowane, teina ginauli maudoidi ta ya lapuidi yo ya kitadi. Na huyana
ya lapuidi yo ya kitadi meta ya guliyaboyabomdobi anelu iya ede ginauli
maudoidi tauhekitagau wa kaena unai bena ya taba'ohui.
9 Na ye hededelaoma ye wane, “Tabu ku taba'ohuigau! Yau meta Yaubada
yona heyayai tauhaina hesau doha kowa yo kam kahao peloweta wa yo
kaiteyadi siya teina buka ta hedehededena tausunumawatanidi. Yaubada
ye bom mo ku taba'ohui.”
10 Kabo ye hededelaoma ye wane, “Buka ta unai hededepeloweta mau-
doidi tabu hesauna ku tolewadam, matawuwuna ede buka ta hedehedededi
maudoidi nige bayaona kabo se masalaha.
11 Unai ena kaiteya yababa ye ginaginauli, taba yababa ne ye ginag-
inauli. Kaiteya laulau bikibikidi ye ginaginaulidi, taba laulau bikibikidi
ne ye ginaginaulidi. Kaiteya miyamiya dudulaidi ye miyamiyaidi, taba
miyamiya dudulaidi ne ye miyamiyaidi. Yo kaiteya miyamiya a'adi ye
miyamiyawatanidi, taba miyamiya a'adi ne ye miyamiyawatanidi.”
12 Na Yesu ye wane, “Ku kita ne! Nige bayaona kabo ya uyoma. Na
maisa udoi'udoi ede nimaguwai, na tamowai ginauli saha se ginaulidiko wa
maisadi kabo ya moseidi.
13 Yau Alepa yo Omega, Bagubagunana yo Mulimulitana, ginauli maudoidi
yodi kabahetubu yo yodi kabagehe.
14 Siya kaiteyadi kadi kwama se deulihe'a'adi meta gonowana se
gwauyala. Talam kabo ye lau siya kalidiwai na se mwalaesae magai
lakilakina wa unai yo mauli kaiwana kaniyona se kai.
15 Na magai lakilakina dagelana ne unai meta kedewa,** doha tau-
taubalau yo taukalakalawai, laulau bikibikidi tauginaulidi, taukaikaiunu,
koitau tautaba'ohuidi yo taulaulaulupolupo maudoidi.
16 Yau, Yesu, yau Dawida lamna yo kana isimulita. Yau Sae Kubwana
dawadawayana. Yogu anelu ya hetamali ye laowa na ekalesiya bodadi wa
kadi hedehededе ye hedededi kalimwai.”
17 Yaluwa yo waihiu, iya ede Mamoe Natuna bena kabo ye tawasolai ne,
siya se wane, “Ku laoma!” Ena kaiteyadi teina hedehededе ta se lapuidi,
taba se wane, “Ku laoma!” Ena kaiteya gadona ye magu, taba ye laoma mauli
wailana nige maisana ta ye numa.
18 Yau, Yowane, teina hedehededе bayabayaona ta ya tole komiu mau-
doimiu kalimiuwai: Ena kaiteya teina buka ta unai hedehededе hagahagana
hesau ye tolelaei, meta Yaubada kabo yababa lakilakidi buka ta unai ya
kulidi wa ye moseidi kalinawai.

** **22:15:** *Kedewa:* Dius tamowaidi yodi kabikabi meta ena tamowai nige se kitahenamwadi meta se kataidi ede, siya kedewa.

19 Yo ena kaiteya teina buka ta unai hedehededе hesau ye haigabaei, meta
kabo ginauli namwanamwadi teina buka ta unai Yaubada ye hedededehe-
masalahadi wa kalinawai kabo ye haigabaeidi. Iya kabo nige gonowana
mauli kaiwana kaniyona ye kai yo Yaubada yona magai lakilakina unai taba
nige ye lusae.
20 Teina ginaulidi ta tauhededehemasalahadi wa ye wane, “Mamohoi!
Nige bayaona kabo ya laowa.”
Mamohoi! Ku laoma, Guiyau Yesu.
21 Ya tapwalolo taba Guiyau Yesu yona kabinamwa ye miya komiu
Yaubada yona tamowai kalimiuyena. Mamohoi!

Yaubada yona talam hauhauna bukana

Yaubada yona talam hauhauna bukana

Saliba

Colour Pictures
Fig tree
Mustard tree

Buka Tabuna hedehededena lakilakidi hededehemasalahadi

A a

Aba kaniyona ede *tamagu*. Yesu kalinana mamohoina meta kalina Alamaiki, na kalina ne unai wawayao tamadi se kawadedi se wane, “Aba” (Maleko 14:36, Loma 8:15).

Abela meta Adama yo Ewa natudi helabuina, Kaina yona golowa. Wasana ede ku hasili Genese 4:1-11.

Abelahama o *Abelama* meta Isalaela tamowaidi kadi mumuga. Huya bagubagunana unai hesana Abelama, kaniyona ede *Tama saesaena*. Huyana Abelama yona bolimai 99 meta Yaubada hesana ye bui Abelahama, kaniyona ede *Tamowai se bado tamadi*. Abelahama Yaubada ye sunumaei, ede Yaubada ye hededehesunuma meta iya ma mwanena Sala kabo natudi, yo kadi isimulitao kabo se bado, yo iya hesanaena kabo tamowai maudoidi namwa se lobai. Yaubada yona hededehesunuma wasadi ku hasili Genese 12:1-7 yo 17:1—18:15 udiyedi.

AD meta kalina Dimdim unai ta hai. Kaniyona ede *Anno Domini*. Teina ta meta Loma kalinadi Latini, na ta bui kalinada unai meta *Guiyau yona bolimai*, o ta wane, Guiyau Yesu yona huyalabasi bolimaina unai ta hasili ye laoma.

Hedehedede *Anno Domini* meta bolimai 525 AD unai se hetubu. Iyamo Yesu yona huyalabasi bolimaina se tolesapuli, matawuwuna Yesu se labasi Heloda Lakilakina yona huyawasawasa unai, na Heloda ye boita bolimai 4 BC unai. Unai Yesu yona huyalabasi bolimaina mamohoina ede 5 BC o 6 BC.

Adama meta tamowai bagubagunana Yaubada ye ginauli wa. Hesana kaniyona ede *tamowai*. Wasana ta hasili Genese 1:26—3:21 unai.

Agilipa meta wasawasa Heloda Lakilakina wahana.

Ake meta waga lakilakina Nowa ye ginauli na unai Yaubada iya yo natunao maiyadi mwanedi ye saguhaidi dibwali'utu'utu unai (Genese 6:5—9:17).

Alabasata meta weku posiposina yo yogeyogena kana kao ye namwakalili, unai paku gagilidi se tadidi yausi panepanedi hesabadi (Mataiyo 26:7, Maleko 14:3, Luka 7:37). Tenem paku ne meta maisadi se lakikalili.

Alamaiki meta teha Galili yo Yudeya tamowaidi kalinadi. Yesu hinage ye kalina Alamaiki, yo Buka Tabuna tupwana hekadi hinage Alamaiki unai se kulidi (Esila 4:8—6:18, 7:12-26 yo Daniyela 2:4b—7:28 yo Yelemaiya 10:11). Dius kalinadi beyabeyana meta Hebelu.

Aloi meta kaiwa gagilina hesau, luguna potopotodi, na masidi unai mulamula yo yausi panepanena se ginauli. Yausi ne Dius se hepaisowa toletoletau unai (Yowane 19:39).

Aloni meta Mose kana taubaguna. Iya yo kana isimulitao Yaubada ye hetolodi taukaitalasam Logulogu Tabuna unai, na Aloni ye hemala yodi taukaitalasam saesaena bagubagunana. Siya se bom mo gonowana Isalaela yodi kaitalasam se kaitalasamyeidi (Esodo 4:14-16 yo 28:1, yo Numela 16:1—18:7).

Anelu Hedehedede ta meta kalina Giliki unai ta hai, na kalinadiyena kaniyona ede, *hetamali tamowaina*, o, *tauhewahewasa*. Na Buka Tabuna unai hedehedede ta se tolelaei Yaubada yona taupaisowa yaluyaluwadiyao

udiyedi. Kadi paisowa meta tausunuma se saguidi (Hebelu 1:14) yo paisowa hekadiyo hinage.

Hemasalaha 2 yo 3 udiyedi Yesu leta ye hetamalidi ekalesiya bodadi yodi *anelu* udiyedi, na anelu ne meta dubu yodi tautolo o taubagunaedi.

Na 1 Kolinito 11:10 unai apostolo Paulo hinage ye kuli *anelu*, na temenai nuwanuwatuna meta tamowai gabemani se hetamalidi bena ekalesiya se kitasipwaidi.

Apostolo Yesu yona hekahekatao ye kataidi ede apostolo (Maleko 3:14), kaniyona ede *hetamali tamowaina* yo *tautauwasa*. Yesu ye sae galewa na mulina ne unai apostolo wa Yudasi Isakaliyota lauhedamaina Mataiyasi se kaisunuwaei na ye hemala kadi kaha hesau, matawuwuna iya hinage Yesu maiyana se sae se dobi (Apostolo 1:15-26). Paulo hinage ye hedede iya apostolo, kaniyona ede Yesu ye kita (Apostolo 9:3-7, 1 Kolinito 15:9-10).

Asaliyona meta Loma yodi moni gagilina (Mataiyo 10:29 hededehemasalahana ku hasili). Asaliyona kesega unai tamowai kesega kana kai ye hemaisa mayadai kesega hesabana.

A'a Yaubada ginauli hekadi ye hedede siya se a'a, na hekadi se biki. Doha suisui a'adi, siya ede bulumakau yo mamoe yo gouti yo bunebune yo yama ma konahidi. Na suisui hekadi se biki, doha mwata yo magesubu yo kumakala yo puwaka yo kedewa (Mataiyo 15:26) yo mwaedo (Lewitikasi 11:1-47). Dius tamowaidi suisui a'adi mo se kaikaidi.

Tamowai hinage huya hekadi siya nige se a'a, doha sine labalabahauhauna (Lewitikasi 12:1-8) yo taukasiyebwa lepela (Lewitikasi 13:1-45), yo tauboita taukabitonogina (Numela 19:11), yo kasiyebwa yo laulau hekadiyo debadiyena kabo hinage se biki. Tamowai nige se a'a meta nige gonowana se lusae tapwalolo unai ye lau ee kana siga taukaitalasam ye hetabudi o ye he'a'a'uyoidi (Hebelu 9:13).

Yesu yona huyaena Paliseya tamowaidi yodi nuwatu saesaena bena se a'a na se kitakitanamwanamwa tabu ginauli bikibikidi se kabitonogidi, yo laulau hekadi hinage se ginaulidi doha se nimadeuli (Maleko 7:2-4), yo Dius tamowaidi maudoidi gonogonowadi. Na Yesu ye lauhekata meta tamowai kabahebikina ede nuwana unai yababa ne (Maleko 7:11,17-20).

B b

Babatiso nuwanuwatuna labui. Kabikabi ta meta Dius udiyedi ye laoma. Dius bodadi hekadi huya badobado waila unai se duidobi ede nuwadi kabahe'a'adi, na kabo se lau se tapwalolo. Yowane Babatiso tamowai ye hebabatisoidi kaniyona ede se nuwabui na yodi laulau yabayababadi se hekaiyawasidi yo se patu'uyo Yaubada unai (Maleko 1:4). Na Yesu hinage ye hededelau yona apostolo udiyedi bena tausunuma se hebabatisoidi, yodi nuwabui hekihekinoina (Mataiyo 28:19). Na kita yoda huya ta unai meta teina ta babatiso kaniyona ede, yo hinage ta mwalaesae ekalesiya bodadi udiyedi.

Bali meta kai hesau doha witi, unai pwalawa se gabu (Yowane 6:9,13). Yesu yona huyaena, bali maisana ye gagili na kabo witi. Unai bali meta tamowai nige monimonidi kadi pwalawa.

Basileiya meta wasawasa o gabemani hesau yona kabaloina tanona. Dimdim unai se wane *kingdom* o *country*. Yaubada yona basileiya hededehemasalahana hinage ku hasili.

BC meta kalina Dimdim unai ye laoma, na kaniyona ede *before Christ*, o huyana sola nige Yesu ye tubu tanoubu ta unai. 100 BC kaniyona ede bolimaina ne mulina ne unai kabo bolimai badodi 100 na kabo Yesu se labasi. Iyamo Yesu yona huyalabasi bolimaina tausonoga ye hineli wa

musamusana ye laupwano. Unai Yesu yona huyalabasi bolimaina mamohoina ede 5 BC o 6 BC. AD hededehemasalahana hinage ku hasili.

Belesebulu meta Satani hesana hesau (Mataiyo 12:24,27). Hesa ta meta dagela tamowaidi Ekeloni magaina unai taumiya yodi yaubada Baala-Sebubu hesana, na tausonoga se kaimasi kaniyona nuwana *numa kana tanuwaga*. Na Dius tamowaidi hesa ne se hai se tolelaei Satani unai.

Beliyela meta Satani hesana hesau kalina Hebelu unai (2 Kolinito 6:15), na kaniyona ede, *yababa,* yo, *nige yona namwanamwa saha hesau*.

Bida yo **biki**: A'a hededehemasalahana ku hasili.

Bosibosi meta buka ta unai kaiwa hesau hesana *fig* kulibuina. Papua New Guinea unai teina kaiwa *fig* meta nigele, na *bosibosi* ta hai, matawuwuna kaniyona se kamna doha hinage *fig* kaniyona. Iyamo kaiwa labui ne kadi kao udoi. Na kaiwa *fig* huyagwagwama unai luguna se ulu (Mataiyo 24:32) na bosibosi nige yona yaiulu, yo hinage bosibosi saliyana ye lohakalili na kabo *fig*, iya lohana gonowana ye sae 11 mita.

Fig lugudi lakilakidi, na kaniyodi lakidi doha waiwai gagilina, na se pulupululu na tumadi gagigagilidi se bado kalodiyena. Kaniyona ne se kamnakalili na tamowai se kaikaidi. Ma kidakidaidi se kaidi yo hinage se hekaimahanadi ye lau ee se pitali na se kaikaidi. Pitapitalidi ne kabo gonowana se bawa huyalohaloha na gonowana se kaikainauyaidi (1 Samuwela 25:18).

Buka Tabuna unai *fig* kaiwana meta Isalaela bodadi heyaheyasonidi (Luka 13:6-9), yo hinage tamowai yodi mauli namwanamwana heyaheyasonina (1 Kin 4:25, Maika 4:4).

Bwayabwaya Yesu yona huyaena, Dius yodi bwayabwaya nige bwatano unai duha se sala na lasi se tole na se wui, na yodi bwayabwaya meta duha lohalohana weku unai se tadi, kuduli dedekana unai (Mataiyo 27:60). Duha ne kedana gagilina na weku unai se buigudui. Duha ne kalonaena kabo tauboiboita hauhauna sinalena kabatolena se tadi doha kabakeno, yo hinage sinale kabatoledi duhadi gagilidi hekadi se tadidi duha lakilakina wa dedekana udiyedi. Tauboita yausi panenamwanamwadi (doha mulo yo aloi) udiyedi se heyausidi na kaleko posiposidi tupwadiyao lohalohadi udiyedi se sumadi na se toledi duha unai tauboita hauhaudi yodi kabatole ne unai (Yowane 19:39-40). Na yodi huyanuwadubu mayadaidi se gehe kabo sinale wa se tole kabatolena duhana gagilina hesau unai. Na ena kehadi hesau ye boita kabo duha kabaguduina wekuna wa se buihesuwala na tauboiboita wa hinage se tole duha kalona ne unai, meta kabatolena hesau unai se hekeno. Na taugogogogo hinage yodi kabikabi hesau: Huyana sinale hesau ye pwasagehe na ye pitali kabo weku unai lasi gagilina se tadi na tauboita wa siliyana unai se usaidi. Toletoletau hededehemasalahana hinage ku hasili.

D d

Dagela tamowaidi: Siya meta nige Dius tamowaidi, yo hinage nige Yaubada tausunumaeina (Mataiyo 5:47).

Dalakama meta Giliki tamowaidi yodi moni hesau (Mataiyo 17:27).

Dawida meta Yaubada ye hetolo iya Isalaela tamowaidi yodi wasawasa helabuina, wasawasa Saulo mulinawai. Dawida yona huyawasawasa meta bolimai 40, nuwana bolimai 1010-970 BC, na iya wasawasa saesaekalilina Isalaela udiyedi. Wasana ta hasili 1 Samuwela 16 unai ye lau ee buka gehena, yo 2 Samuwela, 1 Kin, yo 1 Kolonikele bukadiyao maudoidi udiyedi.

Dawida natuna kaniyona meta tamowaina ne kana mumuga ede Dawida, iya nabada wa unai Dius yodi kin saesaena. Yesu yona huyaena Dius hesa *Dawida Natuna* se tole Mesaiya unai (Mataiyo 9:27).

Demoni (1 Kolinito 10:20) meta yaluwa yabayababana hededehemasalahana ku hasili.

Denali meta Loma tamowaidi yodi moni hesau (Maleko 6:37, 12:15).

Didiga kaniyona bagubagunana meta ginauli hesau kana kao ye namwakalili, doha kaleko se didiga o mahana yo nawalai yo kipwala se didiga (1 Kolinito 15:41). Na Buka Tabuna unai hedehededе didiga se tolelaei Yaubada unai se wane, Yaubada yona didiga. Teina luwana ne unai meta kana kao saesaena namwanamwana, yona gigibwali, yona bayao, yo yona gadosisi.

Yowane bukana unai didiga hedehededena meta “kana kao saesaena mamohoina” (Yowane 2:11).

Apostolo Paulo ye kuli meta tamowai Yaubada yona didiga se kabisapuli kaniyona ede se ba'aya (Loma 3:23).

Dius tamowaidi meta Abelahama kana isimulitao. Hesadi hekadi meta siya *Isalaela tamowaidi* o *Hebelu tamowaidi*.

Yaubada Abelahama ye kaisunuwai yona tamowai, iya ma kana isimulitao maudoidi. Siya Yaubada se kaihelahui. Kabakitalobaidi bagubagunana meta pelitome (Genese 17:9-14). Na huyana Yaubada Isalaela tamowaidi Aikupito unai ye woyahepesadi na se lage Sinai kudulina unai, kabo hinage laugagayo yo kabikabi udoi'udoi ye moseidi se hemala kabakitalobaidi (Esodo 19:1-5, 20:1-19 yo hekadiyo).

Apostolo Paulo kabo ye hededehemasalaha meta nige gonowana tamowai hesau ye hedede bena iya Dius tamowaina kana siga Yaubada yona laugagayo ye miyawatanidi (Loma 2:25-29).

Hedehededе *Dius* meta Dimdim katakataina ta hekawalaeyama kalinadaena. Hesa *Dius* yona kabalaoma meta Giliki kalinadiyena *Iudaios*, kaniyona ede Yudeya tanona tamowaina.

Diyabolo: Hedehededе ta kalina Giliki unai ta hai na ta bui kalinadaena. Kaniyona meta tauhededeheyaheyababa yo taulauhegilu, na kana paisowa ede tamowai ye hegihegiludi Yaubada matanaena (Yobi 1—2, Hemasalaha 12:10) yo tanoubu ta unai ye nohoidi (Mataiyo 4:1-11). Hinage Satani yo Belesebulu hededehemasalahadi ku hasilidi.

Donki meta suisui lakilakina hesau. Isalaela tamowaidi donki se hepaisowadi na yodi bahebahe se usaidi, yo hinage tamowai se geluidi na se kadau (Luka 10:34, Maleko 11:7).

Dubu nuwanuwatuna Buka Tabuna unai meta Yesu Keliso yo Yaubada taukawamamohoiyeina bodadi, na nige yodi kabakoikoigogo numadi (Mataiyo 16:18, Apostolo 15:3 yo 20:17, yo hekadiyo). Ekalesiya bagubagunadi wa nige yodi dubu numadi se kabidi, na se koikoigogo Numa Tabuna bakubakuna unai yo yodi kabamiya numadiyao udiyedi (Apostolo 2:46, Loma 16:5). Yo hinage Paulo ye laulau Dius yodi sunago udiyedi ye lauguguya (Apostolo 9:20, 13:5, 14:1, yo hekadiyo).

Dudulai meta (1) tamowai yona laulau ye hetala. Tamowai dudulaina hededehemasalahana ku hasili.

(2) tamowai yona dudulai ye hetala, iya ede saha ye namwa mo taba ye hai o ye ginauli, yo yona gigibwali.

E e

Ebisi meta duha lohalohana ye dobikalili nige yona kabagehe. Iya ede boita yo ginauli yabayababadi yo nuwamatamatausidi yodi kabamiya (Luka

8:31, Hemasalaha 9:1-2,11, 11:7-8, 20:1-3). Hedehedede *ebisi* meta kalina Dimdim unai ta hai (*abyss*), na siya meta kalina Giliki unai se hai (*abyssos*).

Ekalesiya Kalinadaena ekalesiya kaniyona meta Yesu Keliso tausunumaeina. Hedehedede ta meta kalina Giliki *ekklesia* unai ta hai. Kalina Giliki unai, kaniyona bagubagunana ede magai tamowaidi yodi koigogo, na muliyena hinage se tolelaei tausunuma yodi koigogo unai.

Ekalesiya yodi koigogo hinage ta katai dubu. Apostolo 11:26 unai Yesu tausunumaeina se kataidi siya *Kilisitiyani*, kaniyona ede *Keliso tamowaina* o *Keliso tauhemuliwatanina*, matawuwuna yodi laulau wa gonogonowana doha Keliso wa.

Eliya meta Isalaela yodi peloweta saesaena hesau. Wasana ede ta hasili 1 Kin 17—19, 21, yo 22, yo 2 Kin 1—2 udiyedi.

Ewaneliya kaniyona meta wasa namwanamwana. Hedehedede ta meta kalina Giliki unai ta hai.

G g

Galewa basileiyana meta Mataiyo yona kulikuli unai ye hepahepaisowa. Na kaniyona ede *Yaubada yona basileiya* o *Yaubada yona kabatanuwaga*. Dius yodi laulau meta Yaubada hesana se hekasisikaliliyei, ede nige se hepaisowa. Laulau ta unai Mataiyo Yaubada hesana ye lauhedamai galewa unai. Hinage Yawe hededehemasalahana ku hasili.

Galewa hekihekinoina: Mataiyo 16:1 yo Maleko 8:11 udiyedi Dius yodi tauwoyawoya hekadi galewa hekihekinoina se kaibwadai Yesu unai, na yodi nuwatu bena Yaubada yona gigibwali unai laulau gigigigibwalina ye ginauli. Dius wa Yaubada hesana se hekasisikaliliyei ede nige se hepaisowa, na se wane, *galewa*.

Galili Gabwana meta waila lakilakina teha Galili unai, kana kao doha gabwa. Lohana teha bwauli unai ye lau teha yawana meta 21 kilomita, na magagana ede 13 kilomita. Waila wa yama unai ye mwayau, na tauya-mayama se bado. Yesu waila lakilakina wa dedekanaena magai Kapele-nauma unai ye miya (Mataiyo 4:13), doha hinage Petelo (Mataiyo 8:14) yo Andeleya yo Yamesi yo Yowane, siya Yesu yona hekahekatao.

Galili Gabwana hesana hesau meta *Tibeliya Gabwana* (Yowane 6:1,23 yo 21:1). Hesa ta unai Loma yodi Sisa Tibeliyasi hekasisina debanaena se tole.

Ganawali laulauna meta Yaubada ye laugagayoi (Esodo 20:14, Mataiyo 5:27-28). Buka Tabuna unai hedehedede ta meta laulau labui ye suma-gogoidi: Ena maitawasola ye lau nige mwanena unai, yo ena hewali yo hasala nige tawatawasoladi se kenokesega. Kita Saliba kada kulutubu hewali yo hasala yodi kaiheya ne nige se kita bena yababa, unai nige laulau ne hesana se tole. Na Yaubada ye hekatada meta tau yo sine yodi miyagogoi bena Yaubada yona gadosisi miyamiyahaina heyaheyasonina (Epeso 5:32). Yaubada yona talam bagubagunana bukana unai hinage tawasola laugagayona ta lobaidi (Dutelonomi 22).

Yaubada yona tamowai maiyanao yodi miyagogoi ye heyaheyasoniyei tawasola unai. Na ena Dius o ekalesiya tamowaidi Yaubada se sigisuwalaei o se sunumakaiyawasi o se taba'ohu koitau yo yaubada hekadiyo udiyedi meta hinage hedehededena ede se ganawali (Yelemaiya 3:6-10, Mataiyo 12:39, Hemasalaha 14:8, 17:1-2).

Getesemani meta Olibe koyana hesau hesana, tamowai se ginauli Olibe kudulina padipadina unai (Mataiyo 26:36). Getesemani koyana unai gonowana ta kitakawasi na Yelusalema magaina maudoina ta kita.

Giliki meta boda lakilakina hesau. Siya nige Dius tamowaidi. Kalinadi meta Loma yodi basileiya maudoina unai kabina se kata, doha kita PNG

tamowaidiyao ta bom kalinada na hinage ta kalina Dimdim o Tok Pisin. Talam Hauhauna bukadiyao maudoidi hinage Giliki kalinadiyena se kulidi. Kalina Suau Giliki hesadi hesau se hepaisowa ede *Heleni*, iya ede hesadi se bom se katai'uyoidi.

Gonowana ye gwauyala: Hedehedede ta meta Dius yodi hedehedede hesau na se hepaisowakaliliyei. Unai se hededehemasalaha laulau saha tamowai se launamwanamwaeidi. Na huya hekadi hedehedede ne se tubei na se hededehemasalaha meta tauginaulidi ne, siya namwa saha kabo se lobai. Doha Yesu hedehedede ta ye hepaisowa Mataiyo 5:3-10 yo Luka 6:20-22 udiyedi. Temenai taudehadeha yo tauhasahasali yo taudoudou yo nuwatalu tamowaidi yo kaiteyadi se kitalau Yaubada yona sagu unai, siya kadi hedehedede Yesu ye hedede meta gonowana se gwauyala, matawuwuna Yaubada unai ginauli namwnamwadi kabo se haidi. Kainauyadi ne, siya ede Yaubada yona basileiya, yo nuwanamwa, yo Yaubada yona katekamkamnaeidi, yo Yaubada ye kawanatuyeidi, yo Yaubada kabo se kita.

Na Mataiyo 13:16 unai Yesu ye hededelau yona hekahekatao udiyedi meta gonowana se gwauyala, kaniyona ede Yaubada yona basileiya nuwanuwatudi saesaedi se nuwatulobaidi.

Yo Mataiyo 11:6 unai Yesu hedehedede hesau ye hetamali Yowane Babatiso unai, iya numatutugudu unai na Yesu ye nuwalabulabuiyei, ye wane, “Na kaiteya nige ye nuwalabulabuiyeigau, meta iya gonowana ye gwauyala.” Teina unai ye hededehasahasai bena tabu Yesu ye nuwalabulabuiyei.

Guiyau meta Yawe hededehemasalahana ku hasili.

Guiyau yona tamowai siya ede tausunuma Guiyau Yesu unai maudoidi yo se patulau iya unai, yo Yaubada ye he'a'adi na se dudulai iya matanaena. Kalina Giliki unai se kuli ede *hagios*, na mesinale bagubagunadi hedehedede *hagios* se bui se wane, tabuna. Iyamo kaniyona mamohoina ede *Yaubada yona*, yo *se a'a*.

Gwau Miyaidi Henuwaisinina meta Dius yodi gwauyala saesaena hesau. Bolimai badobado Okotoba unai, Gwau Miyaidi Henuwaisinina se ginauli na ye lau mayadai haligigi-labui. Gwauyala ta kaniyona ede bena kadi mumugao yodi huyamiya balabalagaibu unai bolimai 40 se henuwaisini. Yo hinage wine yo olibe kaniyodi se gigidiko wa meta lautokidi yo gwauyaladi se gwauyalakesegai. Gwauyala wa yodi kabikabina doha teina: Dius magaidiyao maudoidi udiyedi tamowai gwaudi se laoma Yelusalema na temenai kaiwa lagalagadiyao udiyedi yodi gwau se ginaulidi na udiyedi se miya mayadai haligigi-labui (Lewitikasi 23:33-36,39-43 yo Dutelonomi 16:13-16).

H h

Hade: Hedehedede ta meta kalina Giliki unai ta hai. Giliki tamowaidi yodi sunuma bena *hade* iya tauboiboita maudoidi yodi kabamiya. Magai ne se hedede iya teha dobidobina unai. Na Buka Tabuna unai *hade* kaniyona ede tauboiboita nige Yaubada tausunumaeina yodi kabanayanaya magaina (Luka 16:22-23). Temenai se nayanaya Yaubada yona huyahineli mayadaina hesabana (Hemasalaha 20:11-15).

Hapu meta wana kabakaiheyaidi hesau. Hapu mainadi se bado, na kesega kesega ye bom daguguna, na nima gigidi udiyedi se kipikipisi.

Hebelu: Bagubagunaena, Buka Tabuna unai Abelahama hesana se katai ede “Abelahama iya Hebelu” (Genese 14:13). Unai Hebelu meta Dius tamowaidi hesadi hesau (Genese 40:15, Esodo 3:18, 2 Kolinito 11:22, yo buka hekadiyo).

Tausonoga yodi nuwanuwatu meta Hebelu kaniyona bena “sagasaga halisanakawasina unai taukawasima”. Abelahama Yupalata sagasagana lakilakina halisanakawasina unai ye laoma ye lau Kanana tanona.

Kita yoda huyaena Isalaela kalinadi ta katai ede kalina Hebelu. Buka Tabuna unai Talam Bagubagunana bukadi kalina Hebelu unai se kulidi. Yesu yona huyaena kalina Hebelu meta taukaitalasam yo laugagayo taulauhekataena kalinadi (Apostolo 21:40).

Hededehenamwa: Ena tamowai ta hededehenamwa kabo kaniyona labui. Bagubagunana ede ta kaibwadalau Yaubada unai bena tamowaina ne ye sagui na namwa ye ginauli kalinawai, doha wawayao gagilidi ta hededehenamwadi (Mataiyo 19:14).

Helabuina meta tamowai se kabibolubolui na se mosei Yaubada unai bena yona taupaisowa, doha taukaitalasam se hededehenamwadi o se hetabuyedi, yo pasta o diyakona se hededehenamwadi (2 Timoti 1:6, 1 Timoti 5:22).

Nuwanuwatudi labui ne se lau gogo yo kai hinage ta hededehenamwadi.

Hededekaigwala meta kaigwala ku hasili.

Hekahekatao meta Yesu tatao badodi saudoudoi-labui (12) ye kaisunuwaidi bena ye hekatadi na se hemala yona tautauwasa. Bagubagunadi meta Simona Petelo ma kana kaha Andeleya, yo Yamesi ma kana kaha Yowane (Mataiyo 4:18-22). Na hekahekatao maudoidi hesadi Mataiyo 10:2-3 unai ku hasilidi.

Hekihekinoi: Buka Tabuna unai hekihekinoi meta laulau gigigigibwalina, haedi Yaubada yona didiga yo gadosisi yo kabinamwa yo gigibwali kabakitalobaidi. Katakataina hesau meta *galewa hekihekinoina*.

Buka Tabuna unai lausoisoi hekadi udiyedi *laulau gigigigibwalidi yo hekihekinoi* se kulilabuilabuiyedi (Maleko 13:22, Apostolo 2:43, 2 Tesalonika 2:9, yo hekadiyo hinage) na lausoisoi ne hekadiyo udiyedi yoda buka ta unai *laulau gigigigibwalidi* ye bom mo ka kuli (Maleko 16:20, Apostolo 2:22 yo 5:12 yo hekadi hinage).

Heloda — Heloda bagubagunana meta ***Heloda Lakilakina***. Bolimai 73 BC unai se labasi. Yona huyawasawasa meta 37 BC unai ye hetubu ye lau yona huyaboita bolimaina, iya ede 4 BC. Yona huyawasawasa unai Yesu se labasi (Mataiyo 2:1). Heloda nige Dius tamowaina mamohoina, na Edoma kana isimulita hesau. (Edoma meta Iso hesana hesau, Genese 25:30.) Heloda meta iyala tauwoyawoya saesaena, yo hinage numa lakilakidi ye kabidi, doha Numa Tabuna ginauli'uyoina ye hetubu. Na Dius ye lauhelilidi bena takisi lakilakidi se hemaisadi.

Bolimai 4 BC unai, Heloda Lakilakina natuna ***Antipasi*** ye hemala wasawasa teha Galili unai (Luka 3:1), na yona huyawasawasa ye lau ee 39 AD. Iya meta ye hedede na Yowane Babatiso gadona se boli (Mataiyo 14:3-12), na huyana Yesu se helauhetala Pilato matanaena meta Pilato ye hedede na Yesu se laei Heloda Antipasi unai (Luka 23:6-16).

Heloda Antipasi lauhedamaina meta kana kaha natuna ***Agilipa Bagubagunana***. Teha Galili ye tanuwagai bolimai 39 ye lau 44 AD. Bolimai 41 AD unai Sisa Tibeliyasi iya ye tole teha Yudeya hinage yodi wasawasa. Yelusalema unai kabo Yamesi Sebedaiyo natuna ye unuhemwaloi yo Petelo ye tole numatutuguduyena (Apostolo 12:1-19), na ye nuwasaesaekalili ede anelu iya ye koiheguli na ye boita (Apostolo 12:19-23).

Ye boita kabo natuna ***Agilipa Helabuina*** iya ye lauhedamai. Buka Tabuna unai ta hasili meta Paulo yona hedehedede ye lapui huyana Paulo numatutugudu unai, magai Sisaliya unai (57-59 AD, Apostolo 25:13—26:32).

Hesa: Buka Tabuna unai hedehedede *hesa* meta tamowai udo'udoina ye haihegehe. Doha Yesu ye hekatada bena ta tapwalolo ta wane, “Kowa hesam

ka hededetausaei." (Mataiyo 6:9), iya ede, "Kowa ka hededetausaeigo." Luka 1:49b hinage ku nuwatui. Yo hinage Yesu ye wane, "Tamagu, hesam ku hesaekaliliyei." (Yowane 12:28), na kaniyona ede, "Tamagu, kam kao mamohoina saesaena ku hemasalaha!"

Na tabu yoda nuwanuwatu bena Yaubada hesana o Yesu hesana ta kataimoei na kabo tenem unai ede yona gigibwali ye masalaha. Yaubada laugagayo ye mosei Isalaela tamowaidi udiyedi yo ye laoma kalidawai hinage, ye wane, "Komiu tabu Guiyau yomi Yaubada hesana kwa hepaisowayababai" (Esodo 20:7), iya ede, tabu ta hepaisowagaibu, ta bom yoda nuwanuwatu unai yo yoda namwa mo hesabana. Apostolo 19:13-16 hinage ku nuwatui.

Na Yaubada hesana bena ta hepaisowa huyana ta tapwalolo na maiyada ta hedehededе, yo ena ta hepaisowa iya hekasisiyeina yo hedebasaeina unai.

Hetabu: Buka Tabuna unai, kalina Giliki unai se kuli, *hagiatso*. Na *hagiatso* kaniyona bagubagunana ede, se mosei Yaubada unai, yona paisowa hesabana. Na nige yodi nuwatulobai bena gogo o tamowai ne *se hegigibwali*. Unai, ena tamowai o gogo o saha hesau se *hetabuyei*, meta kaniyona ede ye hemala Yaubada yona (Mataiyo 23:19). Kabo Yaubada yona dudulai ede ye hepaisowa yona nuwatuyena. Tamowai hetahetabuyeina kabo bena Yaubada yona nuwatu ye miyawatanidi, na gogo ta hetabuyeidi ne meta siya Yaubada yona, na nige gonowana ta hepaisowagaibuidi.

Kaniyona helabuina ede, ena Yaubada tamowai ye *hagiatso*, meta tamowaina ne ye sagui na yona laulau se namwakalili (1 Tesalonika 5:23).

Kaniyona hehaiyonana ede, ena tamowai Yaubada se *hagiatso*, meta se hededetausaei (Mataiyo 6:9, Luka 11:2).

Tabu hededehemasalahana hinage ku hasili.

Heyayai tauhaina meta kalina Dimdim unai se wane *slave* yo *servant* (Apostolo 16:16, Yowane 2:5). Kita Saliba kada kulutubu unai meta nige *slave* kalidiwai. Buka Tabuna unai *heyayai tauhaina* meta taupaisowa, na kadi tanutanuwagao se hemaisadi maketi unai na se hemala yodi gogo. Nige gonowana se bom nuwadi se lauwatanidi, yo nige gonowana kadi tanuwaga yona hedehededе se kawagabaei, yo nige gonowana se laugabaedi. Tamowaidiyao ta meta iyala unai na magai hekadiyo udiyedi se haidi se laedima, na kabo se lokunegabaedi. Ena *heyayai tauhaina* ne tamowai hesau yona ye paisowa na unai moni ye lobai meta gonowana ye bom maisana ye hemaisa'uyoi na kana tanuwaga wa kabo iya ye kabigabaei ye lau (1 Kolinito 7:21).

Lausoisoi hekadi udiyedi ka kuli *taupaisowa* (Mataiyo 20:27, Galatiya 4:7).

He'a'a meta a'a hededehemasalahana ku hasili.

He'a'a kaitalasamdi meta Talam Bagubagunana yona huyaena tamowai saha hesau se ginauli na se biki o se yababa Yaubada matanaena, na huyana bena se mwalaeseuyo tapwalolo unai kabo kaitalasam se gabudi, iya ede he'a'a kaitalasamna. Hinage lepela hededehemasalahana ku hasili.

Hisopa meta kaiwa gagilina kuyakuyawana Isalaela tehadi udiyedi ye kinikini, na nige ye kini PNG unai. Kita nige yoda hesa, unai kabo kalina Giliki yo Dimdim udiyedi ta hai na ta wane hisopa. Kita kaiyalu lagana gagilina ta hepaisowa na unai ta lausibusibu. Taukiuli bagubagunana unai hisopa unai mamoe kwasinana se saulaei keda duudi udiyedi (Esodo 12:22, Hebelu 9:19). Yesu yodi huyahesataulona unai hisopa lagana se hepaisowa na numanuma se mosei Yesu unai (Yowane 19:29). Hisopa hinage taukaitalasam se hepaisowa ena tamowai dahina unai kasiyebwa hesau na ye namwanamwa na yona lauhe'a'a kabikabina se ginauli (Lewitikasi 14:1-7).

I i

Inisenisi meta kaiwa hesau masina se hepitali na se tole ginaha kewadiyena na se gabu, na kasuna panena ye namwakalili. Numa Tabuna unai yodi huyatapwalolo udiyedi inisenisi kabagabuna kewana ne unai inisenisi se gabugabu (Mataiyo 2:11, Luka 1:9-10).

Isalaela meta Yakobo hesana hauhauna Yaubada ye tole (Genese 32:28). Hesa ta kaniyona ede, *Yaubada maiyana tauhaikabi*, yo, *Yaubada taukabihekahinina*, yo, *Yaubada tausaedikwaina*. Dius tamowaidi, siya Isalaela kana isimulitao, unai ede se kataidi siya Isalaela tamowaidi.

Iso meta Yakobo kana kaha, taudi labui meta godegode (Genese 25:19-26). Iso hesana hesau meta Edoma (Genese 25:30), na yodi teha meta Idumiya, iya ede Isalaela teha yawana unai.

Iyala kapinana meta Loma yodi tau'iyala bodana lakilakina taubagunaedi, badodi ede 600.

Iyala taubagunaena hekadi wasadi se kulidi Wasa Namwanamwana bukana udiyedi (Maleko 15:39). *Iyala taubagunaena tamowaina* katakataina hesau meta sentuliyo. Iya Loma yodi tau'iyala badodi 100 ye bagunaedi. Loma yodi tau'iyala ku hasili.

K k

Kabanoko meta siya ede laulau gigigigibwalidi. Na ena Buka Tabuna unai se kuli bena tamowai hesau kabanoko ye ginaulidi, meta se kitalau laulau gigigigibwalidi wa taukitadi yodi noko yo yodi siliyata unai. Buka Tabuna unai taba nige hedehedede *kabanoko* ye bom se kuli, na se kulikuli *hekihekinoi yo kabanoko* (Mataiyo 24:24, 2 Tesalonika 2:9).

Kabinamwa: Buka Tabuna unai hedehedede *kabinamwa* se tolelaei Yaubada unai, se wane, "Yaubada yona kabinamwa", yo, "Keliso yona kabinamwa." Doha hinage Paulo yona hededelautoki (Galatiya 1:3, Epeso 1:2, Kolose 1:2, Taitasi 1:4). Hedehedede ne kaniyona ede, Yaubada yona gadosisi debanaena namwa ye ginauli tamowai udiyedi na ye kainauyaidi yo ye saguidi. Kabinamwa ne meta nige tamowai yodi laulau namwanamwadi maisadi, na Yaubada yona kainauya.

Yaubada yona kainauya lakilakikalilina meta tamowai ye gilihaidi na ye kaisunuwaidi bena siya yona tamowai, na mauli nige kana siga ye moseidi (Epeso 2:4-9, Taitasi 2:11).

Kaedi mukalidi se koinihinihiyedi hededehemasalahana meta mukali unai ku hasili.

Kaigwala meta unai tamowai yodi hedehedede se hebayaodi (Mataiyo 5:33-37).

Dius yodi kaigwala kao hesau meta Nasilaiti kaigwalana, doha apostolo Paulo (Apostolo 18:18) yo tamowai hekadi hinage se ginauli (Apostolo 21:23). Kaigwala ta laulauna meta, taba tamowai hesau ye kaiboita na Yaubada ye sagui yo ye gilihai, kabo tamowai wa ye kaigwala, meta ye hineli kabo huyakubwakubwa o huyalohaloha ye mose'uyoi Yaubada unai. Yona kaigwala ne huyana ye gehe, kabo he'a'a kaitalasamna ye ginauli yo kuluna se yaligabae. Nasilaiti kaigwalana laugagayona Numela 6 unai ku hasili.

Kaikaigogo saesaediyao udiyedi Dius tamowaidi nige se tulimolosi na se kaikai, na yodi kaikai huyana kabo hatahata ne se kenohetakikili. Teina ta nige se kenomamohoi na se kenolisilisi tupwaseuseulidi ne udiyedi na nima seuseulidi se bonohetolodi na kuludi ne se tupahekahini na kabo se kaikai. Yodi kabakaikai hatahatana ne kewana ne nige ye sae.

Kaisunuwa tamowaina meta Yaubada yona kaisunuwa tamowaina hededehemasalahana ku hasili.

Kaitalasam meta suisui o kai o gogo hekadiyo tamowai se moseidi yodi yaubada udiyedi. Dius tamowaidiyao yodi kaitalasam se moseidi Guiyau Yaubada unai, meta bulumakau o mamoe o bunebune se gabudi Numa Tabuna unai (Maleko 12:33, Luka 2:22-24, na kaitalasam suisuidi Yowane ye kataidi Yowane 2:14 unai). Kaitalasam hekadiyo ede pwalawa, oela, waina, yo kalita.

Dius yodi kaitalasam kabikabidi udoi'udoi. Hekadi meta suisui udo'udoina se gabuhegehe (Lewitikasi 1), na hekadi meta suisui taubaheiyamana wa suisui tupwana se kai na tupwana se gabu Yaubada kabahenuwanamwana hesabana (Lewitikasi 3:3-5). Na oela yo waina se inigabaedi kaitalasam kabagabuna Numa Tabuna unai dedekanaena, na pwalawa se gabu (Lewitikasi 2:1-3). Yo kaitalasam hekadi se kabisinidi ma hisa na kabo taukaitalasam se kaidi (Lewitikasi 7:32).

Kaitalasam yodi paisowa udoi'udoi: Hekadi meta tamowai yodi yababa kabanuwatugabaedi (Lewitikasi 4), hekadi kabahe'a'adi (Lewitikasi 12:6-8), na hekadi Yaubada yodi kabalautokiyeina (Lewitikasi 3) yo kabahedebasaeina (Lewitikasi 7:11-14).

Kao saesaena mamohoina hinage ta wane Yaubada yona didiga.

Katekamkamna meta Buka Tabuna unai huyana se bado ye wane, Yaubada tamowai ye katekamkamnaedi (Mataiyo 5:7, 9:36, 17:15, Maleko 7:34, yo hekadiyo), o Yaubada iya katekamkamna yaubadana (2 Kolinito 1:3, Epeso 2:4, yo hekadiyo), o tamowai Yesu se kaibwadai bena ye katekamkamnaedi (Mataiyo 9:27, 14:36, Maleko 1:40, yo hekadiyo). Yaubada tamowai ye kitadi nuwana se deha o se kasiyebwa o saha hesau nige kalidiwai, na nuwana ye kamkamna hesabadi na debanaena ede ye saguidi yo heyababa unai ye gilihaidi.

Keliso meta kalina Giliki unai ta hai, na kalinadiyena kaniyona meta iya se heyausi paisowa hesau hesabana. Nuwanuwatuna kalina Hebelu unai se katai ede Mesaiya. Buka Tabuna unai Talam Bagubagunana bukana unai wasawasa yo taukaitalasam se heyausidi. Kaiteya se heyausi ne meta iya Yaubada yona kaisunuwa tamowaina. Unai, ena Yaubada Natuna Yesu ta katai iya Keliso o Mesaiya, meta ta hededehemasalaha ede iya Yaubada yona kaisunuwa tamowaina yo iya yoda wasawasa yo yoda guiyau. Na teina unai hinage ta wane iya meta taugilihaida yo tausaguida.

Kipasi meta Simona Petelo hesana kalina Alamaiki unai. Kaniyona ede weku, gonogonowana doha hinage *Petelo* kalina Giliki unai.

Kodalansi meta Giliki tamowaidi yodi moni gagilina hesau.

Kolona meta kao labui: (1) Tauheloikailakwa ye baguna yona kainauya. Giliki yo Loma tamowaidi olibe lagana unai se heihepo'op'odi na se tole taubaguna kuluna unai. Teina meta apostolo Paulo yo apostolo hekadiyo yodi leta udiyedi se hetala (1 Kolinito 9:25, Pilipi 4:1, 1 Tesalonika 2:19, Yamesi 1:12, 1 Petelo 5:4).

(2) Wasawasa yona kolona meta gole unai se ginaulihepo'opo'o, iya ede yona gigibwali hekihekinoina. Kolona ta Hemasalaha bukana unai se hedehededei (Hemasalaha 2:10, 3:11, 4:4,10, 6:2, 14:4, yo hekadiyo).

Kubita meta ginauli lohadi nowonowoina, lohana ede 0.45 mita (45 cm o sentimita).

Kulikuli tabuna: Yaubada yona talam hauhauna bukana ta unai, *kulikuli tabuna* kaniyona ede Yaubada yona talam bagubagunana bukana. Bukadiyao ede Genese unai ye lau ee Malakai.

Kwama sinosinona meta Yaubada ye hededelau Dius udiyedi bena kadi kwama se hepasa sinosino hasi udiyedi. Sinosino ne kaniyodi ede bena se henuwaisinidi meta siya Yaubada yona tamowai na yona laugagayo bena se miyamiyaidi (Numela 14:37-40, Dutelonomi 22:12). Na Yesu yona huyaena

kwama pasadiyao lohalohadi ne se hemala kabakitalobai meta tamowaina ne iya tamowai saesaena hesau yo iya tanuwaga. Na Yesu ye wane, tabu se nuwasaesae na kwama sinosinodi tabu se helohakaliliyeidi (Mataiyo 23:5).

L l

Labi meta kalina Hebelu yo Alamaiki na kaniyona ede *taulauhekata* yo *tanuwaga*. Dius yodi labi wa se hekasisikaliliyeidi. Yesu yona hekahekatao yo iya tauhekasisiyeina hekadiyo se kawa Labi iya unai (Maleko 9:5 yo 10:51, Yowane 1:38, Mataiyo 26:49), na Paliseya yo Sadusiya yo Dius babadadiyao hekadiyo, siya nige se kawa Labi Yesu unai.

Laugagayo taulauhekataedi kadi paisowa meta Mose yona laugagayo kabina se katakalili na se hekataei tamowai udiyedi. Laugagayo taulauhekataedi hekadiyo siya Paliseya tamowaidiyao (Maleko 2:16) na hekadi Sadusiya tamowaidiyao (Mataiyo 3:7-10, 22:23). Hekadi hinage taukaitalasam. Na maudoidi meta laugagayo sonogana se kaipate se hai taulauhekata saesaena hesau unai (Apostolo 22:3). Laugagayo taulauhekataena bagubagunana meta Esila (Esila 7:6,10-11,21).

Yesu laugagayo taulauhekataedi ye dilaidi matawuwuna se nuwasaesae na se henuwakalili taba tamowai siya se hekasisiyeidi, yo kwama lohalohadi se likwadi doha tamowai saesaedi, yo sunago yo kaikaigogo udiyedi kabatuli namwanamwadi se henuwadi (Mataiyo 23:5-7, Maleko 12:38-39, Luka 11:43), na iyamo yodi laulau hekadi nige se namwakalili (Luka 20:46). Yodi lauhekata Yesu nige ye henuwadi (Maleko 7:1-13). Siya hinage Yesu se hewaiunukaliliyei (Maleko 2:16, Luka 5:30 yo 15:2).

Laulau gigigigibwalidi meta tamowai Yaubada yona gigibwaliyena laulau namwanamwadi se ginaulidi na tamowaigaibu nige yodi gigibwali gonogonowadi se ginaulidi. Laulau ne doha taukasikasiyebwa se henamwanamwadi, tauboiboita se hetolo'uyoidi, yo yaluwa yabayababadi tamowai udiyedi se hededehepesadi. Laulau gigigigibwalidi tauginaginaulidi saesaena ede Yesu (Mataiyo 11:20, Yowane 10:38 yo 21:25). Talam Bagubagunana bukana unai peloweta hekadiyo hinage laulau gigigigibwalidi hekadi se ginaulidi, doha Eliya pwalawa yo oela ye helaki yo wawaya ye boita wa ye hetolo'uyo (1 Kin 17:13-24).

Lepela meta kasiyebwa yabayababana hesau, iya ede tamowai dahina kasiyebwana. Yaubada laugagayo ye mosei Dius tamowaidiyao udiyedi meta taulepela taba se miyasuwala na tabu ye laulau boda luwadiyena na tabu se laulau Numa Tabuna (Lewitikasi 13:1-46). Taulepela se hedededi meta se biki. Na taulepela ye namwanamwa'uyo meta se hedede ede, ye a'a (Maleko 1:40-41).

Huyana taulepela ye lobai meta lepela wa ye ulugehe kabo taukaitalasam hesau bena ye laoma na iya ye kitasipwai. Ena taukaitalasam ne ye hemamohoiyei ede ye a'ako, kabo taulepela wa kaitalasam ye mosei Yaubada unai (Lewitikasi 14:2-4, Luka 17:14).

Lepetona meta Dius yodi moni gagilina (Maleko 12:42 hededehemasalahana). *Lepetona* badodi 15 udiyedi meta tamowai kesega kana kai ye hemaisa mayadai kesega hesabana.

Logulogu Tabuna hededehemasalahana meta Numa Tabuna hedehededena unai ku hasili.

Loma meta magai lakilakikalilina Italiya tanona unai. Loma tamowaidi yodi tau'iyala se bado yo se bayaokalili, ede Yesu yona huyaena, Loma wa teha lakilakina se tanuwagai, doha *France*, *Britain*, *Germany*, *Spain*, *Greece*, *Turkey*, *Syria*, *Israel*, yo hinage *Egypt*. Yodi kabatanuwaga tanodiyao tautauna ku kita buka ta gehegehena ne unai. Yodi kitahetetedi unai huya hekadi se kabiyababaidi yo takisi se haihaidi wa se helakidi.

Loma tamowaidi (Apostolo 16:21) Loma yodi kabaloina tanona lakilakina unai magai saesaekalilina hesana hinage Loma, na magai wa tamowaidiyao meta ta kataidi Loma tamowaidi. Siya yodi dudulai hekadiyo, doha nige gonowana se tolegaibuidi numatutuguduyena, na taba kadi mata saha se wasebagunai (Apostolo 22:25). Na Loma tamowaidi mamohoidi meta yodi gabemani nige gonowana takisi se tano udiyedi (Mataiyo 17:25-26).

Bagubaguna Loma magaina unai taumiya se bom mo siya se kataidi Loma tamowaidi, na bolimai se loha se lau kabo Loma yodi gabemani dudulai se mosei magai hekadiyo udiyedi na siya hinage Loma tamowaidi yodi dudulai se haidi. Yo tau'iyala maudoidi hinage se hemwalaedi se hemala Loma tamowaidiyao. Teina tamowaidiyao ta ta hedede ta wane siya *Loma yona laugagayo logulogunaena taumiya*.

Loma yodi tau'iyala se bado yo se bayaokalili, na basileiya se bado se saedikwaidi na se laoma Loma yodi wasawasa (o Sisa) yodi loina guninaena. Tau'iyala bodana se hebodahegahegagilidi. Tatao badodi 6,000 meta hesadi se katai legiyona (Dimdim se kuli, *legion*). Legiyona hinage se hebodahegahegagilidi, meta tatao badodi 600 se katai kohoti (*cohort*), na yodi tauwoyawoya ede iyala kapinana (*commander*). Na kohoti udiyedi meta boda 6, tamowaidiyao badodi ede 100, na boda kesega kesega tauwoyaidi hesana ede iyala taubagunaena tamowaina, o, sentuliyo (*centurion*). Tau'iyala tautauna meta Epeso 6 unai ku kita.

Loma yona laugagayo logulogunaena taumiya meta nige magai lakilakina Loma unai se miya, iyamo Loma tamowaidi yodi dudulai se haidi. Hekadi dudulai ne se hai yodi paisowa debadiyena, doha tau'iyala, na hekadi moni lakilakina unai se hemaisa (Apostolo 22:26-29 yo 23:27)

Lota meta Abelahama kana kaha Halana natuna (Genese 11:27) na Abelahama maidana se lau Kanana tanona (Genese 12:5). Muliyena kabo yona bada ye laugabaei na magai lakilakina Sodoma unai ye miya (Genese 13:11-13) ye lau ee Yaubada magai wa ye heyababa (Genese 19).

M m

Mamohoi meta “Amen” kalina Hebelu yo Alamaiki udiyedi. Huyana ta kawa'ameni meta ta talam ta wane, “Hedehedede ta mamohoidi! Yau hinage yogu hedehedede.” (Galatiya 1:5, 2 Timoti 4:18, yo hekadiyo).

Mana meta Isalaela tamowaidi kadi kai Yaubada ye mosemoseidi balabala unai, huyana Aikupito se wasabugabaei. Kana kao doha laisi tumadiyao, se posiposi yo se gagilikalili, na se kamna (Esodo 16:13-16 yo 16:31-35). Mana hinage se katai galewa pwalawana (Same 78:24, Yowane 6:31-32).

Tenem huyana ne unai hinage mana hekadi se usaidi kaba'usaidi hesau unai na se tole talam keisina unai (Esodo 16:32, yo Hebelu 9:4). Na Dius tamowaidiyao yodi nuwatu meta huyana Numa Tabuna yona huyatatagwaligwali bolimai 586 BC unai, peloweta Yelemaiya mana kaba'usaidi wa ye hai na ye tolewadam Nebo kudulina na duhana unai. Temenai kabo ye miyamiya ye lau ee Mesaiya ye masalahama. Tenem huyana ne unai kabo Yaubada Dius tamowaidi mana ye hekai'uyoidi (Hemasalaha 2:17).

Manuwa kaikaitaudi: Isalaela unai meta manuwa lakilakidi suisui mwalomwaloidi taukaikaidi. Dimdimyena hesadi meta *vulture*. Manuwa ne nige Papua New Guinea unai, na manuwa suisui mwalomwaloidi taukaikaidi kesega meta ao'ao. Mataiyo 24:28 yo Luka 17:37 yo Hemasalaha 19:17 udiyedi manuwa ne se kataidi.

Mayadai: Kalidaena mayadai se hetubu malatomtom unai, yo Dimdim kalidiyena ye hetubu boniyai duwaduwalina 12:00 AM unai. Na Dius kalidiwai meimeilahi mahana yona huyadui mahanana unai ye hetubu, doha yodi

Sabati mayadaina huyahetubuna meta Palaide meimeilahi mahana ye dui, na yodi huyakaiyawasi kana siga kabo Satade meimeilahi mahana ye dui.

Mesaiya meta kalina Hebelu na kaniyona ede iya wasawasa heyausina tauhaina yo iya Yaubada yona kaisunuwa tamowaina. Hinage ta hedede ede Keliso.

Moni Yesu yo apostolo yodi huyaena moni udoi udoi se hepaisowadi. Loma yo Giliki yodi moni se hepaisowakaliliyeidi, na Dius yodi moni hinage se hepaisowadi.

Loma yodi moni ede ***denali*** (Dimdimyena ta wane, *denarius*), meta siluba unai se ginauli. Teina meta taupaisowa mayadai kesega ye paisowa na maisana, na unai tamowai kesega kana kai se hemaisa mayadai saudoudoi (10). Yodi moni gagilina meta ***asaliyona*** (*assarion*) na bolonisi unai se ginaulidi. Asaliyona badodi 10 meta denali kesega.

Na Loma yodi moni gole se katai ***talenti*** (*talent*), na talenti kesega meta gonogonowana doha denali 6 tausani. Unai talenti ta katai ede ***moni baikina*** (Mataiyo 25:15).

Giliki yodi ***dalakama*** (*drachma*) (Luka 15:8-9) hinage se hepaisowadi. Dalakama lakina gonogonowana doha denali. Hinage siluba unai se ginaulidi. Yodi kabaginauli magaidi meta Antiyoka yo Taiya. Yodi moni gagilidi bolonisi se katai ***kodalansi*** (*kodrantes*) (Mataiyo 5:26, Maleko 12:42), na dalakama kesega luwanaena meta kodalansi badodi 40. Moni hekadiyo meta ***didalakama*** (*didrachma*) (Mataiyo 17:24), iya ede dalakama labui, yo ***sitateli*** (*stater*), iya ede dalakama hasi (Mataiyo 17:27)

Na Dius se bom yodi moni hesadi meta ***sekeli*** (*shekel*) yo ***lepetona*** (*lepton*). Dius tamowaidi bolimai kesega unai Numa Tabuna takisina lakina ***sekeli tupwana*** (*half-shekel*) se hemahemaisa. Yudasi Yesu kana ye walohai na maisana ede siluba 30, siya ede sekeli (Mataiyo 26:15). *Sekeli* kesega meta gonogonowana doha denali labui. Na *lepetona* bolonisi unai se ginaulidi na badodi 300 meta doha *sekeli* kesega. Dius yodi moni nuwana magai Sisaliya unai se ginaulidi.

Mose meta Isalaela yodi tauwoyawoya saesaena hesau. Yona huyalabasi wasana ta hasili Esodo 2 unai. Yaubada iya ye hetamali na Aikupito unai Isalaela bodana ye woyahesuwaladi (Esodo 3) yo iya hinage Yaubada yo boda duwalidiyena tautolo na Yaubada yona laugagayo ye hekawalaedi boda wa unai (Esodo 19—20 yo laugagayo se bado Lewitikasi, Numela, yo Dutelonomi bukadiyao udiyedi).

Mukali: Ena Dius tamowaidiyao se yona se lau dagela tamowaidiyao yodi tano na se uyo yodi magai, kabo *kaedi mukalidi se koinihinihiyedi*, matawuwuna nige se henuwa bena dagela tamowaidiyao wa yodi yababa hesau se baheiyama yodi magai. Kabikabi ta ye hemala hekihekinoi meta magai hesau tamowaidiyao siya yababa tamowaidi. (Mataiyo 10:14 yo Luka 9:6 yo Maleko 6:11, Apostolo 13:51).

Mulo meta mulo kaiwana unai se ginauli. Kaiwa ne se kinikini Alabiya yo Apelika tehana hekadiyo udiyedi. Mulo meta kaiwa ne masina se hepitali, na se hepaisowa mulamula udiyedi doha kamkamna kabahekaiyawasidi mulamulana (Maleko 15:23), yo hinage tauboiboita sinaledi se heyausidi mulo unai (Yowane 19:39).

Mustard meta kaiwa hesau Isalaela unai se kumakumai yodi koya udiyedi. *Mustard* tumana se hai kadi kai kabahepahepanedi, yo luguna hinage se ligadi na se kaidi. Yesu yona hedehedede udiyedi kaiwa ta ye katai (Mataiyo 13:31, 17:20, Maleko 4:31, Luka 13:19, 17:6). *Mustard* meta ye kinikinimwamwayau na saliyana nuwana kala kesega ye laugabaei, na

manuwa unai se kabikabinoi. Iyamo kaiwa ne tumana se gagilikalili (Luka 17:6). Saliba unai teina kaiwa *mustard* ta meta nigele.

N n

Nadi meta yausi panepanenamwanamwana yo maisana ye lakikalili (Maleko 14:3, Yowane 12:3). Teina yausi ta meta pasa nadi lamna masina unai se ginauli. Pasa ne meta teha *India* yo *Nepal* yo *China* udiyedi ye kinikini.

Nowa meta huya bagubagunana tamowaina hesau. Yaubada iya ye kaisunuwai na waga lakilakina ye ginauli. Ede dibwali'utu'utu unai nige ye boita, na iya maiyana mwanena yo natunao haiyona yo mwanediyao yo suisui maudoidi hinage ake unai ye hemaulidi. Wasadi ku hasili Genese 6—9 udiyedi.

Numa: Isalaela tamowaidi yodi numa weku udiyedi se ginaulidi. Tamowai monimonidi weku taditadidi se hepaisowadi, na hekadiyo weku gaibu se haidi. Se saladobi ye lau ee se lage weku unai (Mataiyo 7:24-25), na kabo weku lakilakidi se talinidi ye sae numa kewana ne. Numa hekadi heisi labui o haiyona, na hekadi meta taumana yodi bili kesega se ginauli gatowa kewana ne unai. Gatowa meta tabatabana, na kaiwa yo didiyali yo bwatano udiyedi se ginaulidi. Numa dedekana unai kaikope se ginauli ye sae numa kewana ne unai. Lauyahi ne bwatano unai se hesapusapudi na pokahu unai se heposiposidi. Ena lauyahi wekudi se talini bwatano kewanaena na nige se saladobi, kabo huyanabu unai kabaita bwatano ne ye salahai na numa wekuna se ulugwaligwali (Mataiyo 7:26-27).

Numa Tabuna meta Yaubada kabataba'ohuina numana Yelusalema unai. Bagubaguna, huyana Dius Aikupito se laugabaei na se lage Sinai kudulina unai meta Yaubada ye hekatadi bena yodi kabatapwalolo tentina se ginauli, hesana kalinadaena ede *Logulogu Tabuna* (Esodo 25—27). Logulogu Tabuna se bahebahe'usei ye lau ee Dawida yona huyawasawasa. Kabo Dawida ye kaibwadalau Yaubada unai taba ye talamyei na yona Numa Tabuna ye kabi. Iyamo Yaubada paisowa wa ye mosei Dawida natuna Solomona unai (2 Samuwela 7, 1 Kin 6:37-38). Numa Tabuna wa kabo ye miya ye lau ee Babiloni yodi tau'iyala Dius se laedi Babiloni tanona unai. Na huyana Dius se uyoma yodi tano kabo Numa Tabuna hauhauna se ginauli bolimai 538 ye lau 515 BC udiyedi. Wasana ede Esila bukana unai ku hasili. Na bolimai ye loha ye miya ee wasawasa Heloda Lakilakina numa wa ye hetubu ye ginauli'uyoi bolimai 20 BC, na kabo numa wa unai se paipaisowa ye lau ee bolimai 24 AD. Numa Tabuna ne kana kao meta ye namwakalili (Mataiyo 24:1, Maleko 13:1, Luka 21:5-6). Tenem Numa Tabuna ne unai Yesu hinage ye taba'ohu na bakubakuna wa unai taulokulokune ye henakuhepesadi (Mataiyo 21:12-13), yo unai tamowai ye henamwanamwadi (Mataiyo 21:14), yo ye laulauhekata (Mataiyo 21:23). Numa Tabuna ne kabo Loma yodi tau'iyala se hetatagwaligwali bolimai 70 AD unai. Numa Tabuna se gabu na kaiwa gigibwalina unai gatowana gole ye welo na ye bwalili ye dobi na ye luwu numa wekuna duwaduwalidiyena. Unai weku maudoidi se tabegwaligwalidi, doha Yesu ye hededenonohaiyako wa (Mataiyo 24:2).

Numa Tabuna Hetabu'uyoina Henuwaisinina (Yowane 10:22): Bolimai 168 BC unai meta Antiyokasi Epipanesa teha Siliya yodi tau'iyala tamowaidi ye woyaidi na se lau Yelusalema se gilihai na se tanuwagai. Na 16 Disemba 167 BC, Numa Tabuna unai puwaka se kaitalasamyeidi yodi yaubada saesaena hesana Siasi unai. Na teina kabikabi ta unai Numa Tabuna wa se hebikikaliliyei Yaubada matanawai. Bolimai haiyona mulidiwai Yudasi Makabiyasi kabo Dius yodi iyala tamowaidi ye woyaidi ede Yelusalema se gilihai'uyoi na Numa Tabuna yo kaitalasam milana wa se hetabu'uyoidi

Yaubada unai. Bolimai badobado Disemba unai Dius tamowaidiyao teina gwauyala ta se ginaginauli. Na kalina Hebelu unai hesana se tole ede *Hanuka*, kaniyona ede *Hetabu'uyoi*. Hesana hesau ede Mala Gwauyalana, matawuwuna Dius tamowaidi kabo yodi lampa gwaudi se gabudi na yodi numa udiyedi gwauyala ta se gwauyalai.

Numa Tabuna takisina meta moni Dius babadadiyao se tanotano yodi hali Dius tamowaidiyao udiyedi, Numa Tabuna kabasaguina. Tamowai kesega kesega meta dalakama labui ye tole.

Numa Tabuna woyona kalekona meta Numa Tabuna duwaduwalina unai se hekabasi na unai bili labui se ginaulidi. Bili bagubagunana hesana se tole *Teha tabuna*, na helabuina ede *Teha tabukalikalilina*. Hebelu 9:1-15 unai hededehemasalahana ku hasili.

Numa Tabuna yona polisi kadi paisowa meta Numa Tabuna se kitahetete. Doha keda se kitahetetedi yo nige Dius tamowaidi se hepesadi yo hetalagegagega se hekaiyawasi yo tamowai se kabihekahinidi taukaitalasam hesadiyena (Apostolo 5:22-27).

Nuwadubu kalekona meta kaleko hesau kana kao doha baiki. Dius yo tamowai hekadiyo kaleko ne se likwa yodi nuwadubu yo yodi nuwabui kabahemasalahana, yo hinage kahusa se hesulu'isinidi kewadi ne udiyedi (Esita 4:1-3, Daniyela 9:3, Iyona 3:6, Mataiyo 11:21).

O o

Olibe meta kaiwa hesau Isalaela yo tenem teha ne basileiyadi maudoidi udiyedi. Yesu yona huyaena olibe koyadi se badokalili. Kaiwa ne saliyana nige ye lohakalili, nuwana 6 mita, na yona kini ne ye pahili. Iyamo huyana ta koi, kabo silina se kini'uyo na badodi nuwana hasi o haligigi.

Olibe nukula kaniyodi se gagilikalili na nige namwanamwa saha hesau kalidiyena. Na tamowai kabo olibe namwanamwana lagana se hekinihekawalaei kaiwa ne unai, kabo kaniyona namwanamwadi ye toledi.

Olibe kaniyodi se suna Nowemba unai. Kabo tamowai se koihebekudi na se tanoidi na se bahelaeidi olibe kabatamtam unai na se tamdi. Masidi ne unai kabo oela se hai. Oela ne se tole kadi kai udiyedi yo hinage se ini lampa udiyedi na se gabudi na numa se hedawaya (Mataiyo 25:1-13). Oela hinage se hai kadi gai yausidi yo se sau dahidi unai (Luka 7:46), yo unai mulamula se ginauli (Luka 10:34, Yamesi 5:14).

P p

Palao Aikupito unai yodi wasawasa se kataidi ede *Palao*, doha *Palao Amenhotep* (bolimai 1541 ye lau 1520 BC), na kaniyona ede, *wasawasa Amenhotep*.

Paliseya meta siya Dius kadi boda hesau. Hesa Paliseya kaniyona ede *siya se bom se tolehesuwaladi*. Paliseya tamowaidi wa se kaikaipatebayao na laugagayo maudoina se hemuliwatani ye dobi gagilina unai (Mataiyo 23:23). Yodi nuwatu ede, ena nige tamowai maudoidi laugagayo maudoina se lauwatanidi, meta Yaubada kabo Isalaela ye hekamkamnadi. Unai se kouyalayala tamowai kalidiwai, ena Yaubada yona laugagayo se utusidi.

Pelitome meta Dius kabakitalobaidi meta siya Yaubada yona tamowai. Kabikabi ne Yaubada ye hededelau Abelahama unai bena loheloheyao maudoidi udiyedi se ginaulidi, na yodi huyalabasi mayadaina mulina ne unai bena mayadai hehaligigi-haiyonana unai se hepelitomedi (Genese 17:10-12 yo Lewitikasi 12:3). Pelitome meta loheloheyao udiyedi dahi gagilina se nigwahai.

Paulo yona huyaena Dius tamowaidi nige taupelitome se kitadobidobiyeidi (Epeso 2:11) na se hedede ede siya tamowai bikibikidiyao na se miyasuwalaeidi.

Peloweta meta Yaubada tamowai ye kaisunuwaidi bena iya hesanaena se hedehededelau tamowai udiyedi. Na Yaubada yona nuwatu ye moseidi tamowai wa udiyedi na kabo se hededegabaedi tamowai udiyedi. Huya hekadi se hededenonohai saha huya matadi ne udiyedi kabo ye tubu, na huya hekadi ginauli sahasahadi se tubutubu wa kaniyodi se hededehemasalahadi. Na yodi hedehededе maudoidi meta Yaubada yona tamowai se guguyaidi bena yodi sunuma se tole Yaubada unai na iya se hedebasaei yodi mauli laulaudi udiyedi.

Pentekosi meta Dius yodi mayadai lakilakina hesau. Mayadaina ne unai Yaubada se lautokiyei kadi kai hesabana. Pentekosi kaniyona ede mayadai 50, iya ede Taukiuli Henuwaisinina mayadaina mulina ne unai. Pentekosi mayadaina unai bodalakilaki se lau Yelusalema unai se bawabawa.

Yesu yona boita yo tolo'uyo mulina ne unai kabo Pentekosi mayadaina unai Yaluwa Tabuna ye taludobima taukawamamohoi udiyedi (Apostolo 2:1-13).

Pilato hesana hinage se kuli ede ***Pontiusi Pilato***. Iya meta gabana hesau Isalaela tanona unai, na iya Loma tamowaina. Loma yodi gabemani iya se hetolo Yudeya tanona taukitahetetena, na paisowana ne ye ginauli bolimai 26 AD ye lau ee 36 AD. Yona huyatanuwaga unai Dius tamowaidi ye kabiyabayababaidi (Luka 13:1). Ye matausi bena Dius tamowaidi se tolo na Loma se iyalaidi.

Pwalawa Nige Yistina Henuwaisinina meta Isalaela tamowaidi yodi henuwaisini gwauyalana hesau. Beyabeyana, huyana Dius sola Aikupito unai se miyamiya na bena kabo se laugabaei meta nige yodi mahana gonowana bena pwalawa yisti unai se hebwali na kabo se gabu, unai pwalawagaibu se gabu na se kai. *Pwalawa Nige Yistina Henuwaisinina* bolimai badobado se ginaginauli Yelusalema unai, Taukiuli Henuwaisinina mayadaina mulinaena. Unai henuwaisini labui ne se hemala gwauyala kesega. Taukiuli mamoena wa mayadai bagubagunana meimeilahina unai se kai. Na kabo Pwalawa Nige Yistina Henuwaisinina ne ye lau ee mayadai haligigi-labui. Tenem mayadaidi ne udiyedi Dius kabo pwalawa nige yistina ye bom mo se kaikai doha kadi mumugao huyana Aikupito se pesagabaei na laulauna wa.

S s

Sabati kaniyona ede kaiyawasi mayadaina. Huya bagubagunana unai Yaubada tanoubu ta ye ginauli mayadai haligigi-kesega udiyedi, na mayadai hehaligigi-labuina ye hetabuyei na hesana ye tole *Sabati* (Genese 2:2-3, Esodo 16:23-26 yo 20:10). Iya ede yoda Satade. Unai Dius Satade se hetabuyei yo unai se tapwalolo. Satade meta wiki kesega mayadaina gehegehena.

Sabati unai, Dius tamowaidi meta nige gonowana se paisowa. Nige gonowana se kadau, na keda kubwakubwana mo se lau, doha 1.2 kilomita. Yo laugagayo hekadiyo hinage se miyawatanidi (Maleko 2:24, Luka 13:14).

Kabinonoha mayadaina unai se kabinonoha Sabati hesabana (Maleko 15:42-43). Mayadaina ne meta yoda Palaide ye lau mahana ye dui. Na Sabati hekasisina ne ye hetubu Palaide mahana ye dui, na ye lau ee Satade mahana ye dui (Maleko 1:32, 16:1). Muliyena kabo gonowana se paisowa'uyo.

Teina huya ta ekalesiya se bado mayadai Sande (*Sunday*) se hetabuyei yo unai se tapwalolo, matawuwuna ede sabati kesega mayadaina bagubagunana unai Yaubada Yesu ye hetolo'uyoi (Mataiyo 28:1, Maleko 16:1, Luka 24:1, Yowane 20:1). Kalinadaena mayadaina ne ta katai Sabati, iyamo teina

nige Dius yodi Sabati. Na ekalesiya hekadi yodi huyakaiyawasi yo tapwalolo mayadaina se ginaginauli Sabati unai, iya ede yoda Satade. Mayadai hekasisidi hedehededena hekadi meta Loma 14:5-6, Kolose 2:16-17, yo 1 Kolinito 10:31-33 udiyedi.

Sadusiya meta Dius kadi boda hesau. Luwadiyena se bado siya Dius babadadiyao yo Sunedeli kadi tamowai (Apostolo 23:6). Huyana Sunedeli Yesu se hekasa meta taukaitalasam saesaena hinage Sadusiya kadi boda hesau (Apostolo 5:17).

Sadusiya se tolobayao Yaubada yona laugagayo bukadiyao haligigi udiyedi (Genese ye lau Dutelonomi) na Paliseya yodi hededehemasalaha bukadiyao se subudi. Se kawamamohoi meta tamowai huyana ye boita meta yaluwana hinage kana siga, na tamowai nige gonowana ye tolo'uyo (Mataiyo 22:23), unai taba nige Yaubada tauboiboita ye hekasadi o ye hekilainodi. Hinage se hedede meta taba nige anelu o yaluyaluwa. Yo se wane, Yaubada taba nige saha hesau ye ginauli tanoubu maudoina yo basileiya udoi'udoi udiyedi. Unai ede yodi nuwatu ye lau tanoubu ta unai na tanuwaga gigibwalidi se henuwakaliliyeidi.

Sadusiya tamowaidi Yesu se hewaiunu (Maleko 11:18, Luka 19:47), na Pentekosi mulina ne unai kabo hinage ekalesiya bodadi se hewaiunudi na se hekamkamnadi (Apostolo 4:1-3, 5:17-18).

Saiyona (kalina Dimdim unai ta wane, *Zion*) meta kuduli hesau Isalaela tanona unai yo Isalaela yodi Yaubada yona kabamiya kudulina, na temenai Numa Tabuna se ginauli. Saiyona kudulina saena meta 610 mita, na dedekana ne unai hinage kuduli se bado.

Wasawasa Dawida yona huyaena yo mulinaena, kuduli Saiyona unai magai lakilakina Yelusalema se kabi. Unai Saiyona meta Yelusalema hesana hesau.

Isalaela tamowaidiyao kalidiyena, hesa *Saiyona* kataina ye hemala yodi kabagwauyala, matawuwuna Yaubada yona kabamiya, yo hinage yona hededehesunuma wasawasa Dawida unai se nuwatuidi meta kana isimulita hesau kabo tanoubu maudoina ye tanuwagai. Tenem huyana ne unai kabo Isalaela hesana ye saekalili tamowai maudoidi udiyedi, na maudoidi ne se laoma Saiyoni unai Yaubada se taba'ohui (Aisaiya 2:2-4)

Salpa meta weku yogeyogena gonowana ye kalasi, na kaiwana ne ye gigibwalikalili. Unai salpa kalakalasina meta Yaubada yona hekilaino heyaheyasonina (Luka 17:29, Hemasalaha 14:10, 21:8). Ena ye solusolu waila unai kabo panena ye yababakalili, doha pou ye pwasako bohana.

Samaliya meta Yesu yona huyaena iya tano hesau Yudeya yo Galili tehadi duwaduwalidi. Samaliya unai taumiya siya nige Dius na teha udoi'udoi tamowaidi. Bagubaguna tano ne meta Isalaela bodadi saudoudoi yodi tano. Bolimai 721 BC, Asiliya yodi wasawasa Salagona yodi magai saesaena Samaliya ye hetatagwaligwali na tamowaidi ye laedi Asiliya tanona unai, na kabo teha hekadiyo tamowaidi ye haidi ye hemiyadi Samaliya tanona unai. Huyana se laoma meta Dius yodi Yaubada taba'ohuina se hai yodi, iyamo yodi taba'ohu kabikabidi beyabeyadi hinage sola se ginaginaulidi. Yesu yona huyaena, Dius tamowaidi Samaliya tamowaidi se kitadobidobiyeidi, na hesa “Samaliya tamowaina” ye hemala hededeheyababa kalidiyena (Yowane 8:48). Hinage yodi kadau udiyedi Samaliya tanona se kaihalei. Iyamo Yesu Samaliya tanona ye tauduwaduwali (Luka 9:51-52) yo Samaliya waihiuna kana keyaka unai waila ye numa yo maiyana se hedede (Yowane 4:1-26). Na Dius tamowaidi se hedede meta Samaliya kadi keyaka yo gaeba se bida. Yesu hinage Samaliya tamowaina katekatekamkamnana heyaheyasonina ye hasili, bena Dius tamowaina hesau yona kabakita (Luka 10:25-37).

Satani meta anelu hesau Yaubada ye laukwatakwataei ede ye hemala anelu yabayababana na galewa unai Yaubada iya ye hepesa. Na iya meta demoni o yaluwa yabayababadi kadi tanuwaga. Hesa ta kalina Hebelu, na kaniyona ede *waiunu*. Hesana hekadi ede *Belesebulu* yo *Beliyela*, yo hedehededena hekadi ede *diyabolo* yo *tauyababa*.

Selapim meta anelu kao hesau. Siya pepedi haligigi-kesega na kadi paisowa meta yababa se gabugabaei (Aisaiya 6:2,6). Hesa Selapim meta kalina Hebelu, na wuwuna meta yodi hedehededе *salap*, kaniyona ede, ye kalasi. Hedehededе *salap* hinage se tole mwata kaikaikalasidi udiyedi (Numela 21:6,8, Dutelonomi 8:15, Aisaiya 14:29, 30:6).

Selubim meta anelu kao hesau, na kadi kao se hemasalahadi meta doha tamowai na ma pepedi yo kaedi yo hinage nimadi. Na siya yodi paisowa ede Yaubada yona kabamiya magaidi se kitakitahetetedi, doha Edena koyana (Genese 3:24) yo Talam Keisina sibugana, iya hesana ede Yaubada Yona Kabinamwa Kabatulina (Esodo 25:18-22, Hebelu 9:5). Yo Solomona Numa Tabuna bilina tabukalikalilina unai hinage Selubim koitaudi ye hetolodi (1 Kin 6:24). Na Selubim kewadiyena meta Yaubada yona kabamiya (Same 80:1, Aisaiya 37:16, Hesekiyela 9:3 yo 10:1-22).

Sentuliyo meta Loma yodi tau'iyala badodi 100 taubagunaidi (Apostolo 10:1). Buka unai hesa hesau hinage ta hepaisowa, iya ede *iyala taubagunaena tamowaina*.

Sisa: Loma yodi wasawasa saesaedi se kataidi ede Sisa, doha *Sisa Agastasi* (Luka 2:1) yo *Sisa Taibiliyasi* yo *Sisa Nelo*.

Sodoma yo Gomola meta magai lakilakidi labui Yaubada ye hekilainodi se kalasigehe yodi laulau yabayababadi debadiyena. Unai hedehededе ta meta tamowai yabayababakalilidi ye heyaheyasoniyeidi. Sodoma yo Gomola wasadi ku hasili Genese 18:15—19:29 unai.

Sunago meta Dius yodi kabakoikoigogo numana. Hesa ta kalina Giliki unai ta hai. Huyana Babiloni yodi tau'iyala Yudeya tamowaidiyao se woyalaedi Babiloni meta Dius wa se hetubu yodi kabakoikoigogo numadi se ginaulidi, na hesadi ede sunago. Sunago udiyedi se tapwatapwalolo, yo natudiyao se hesikuludi kalinadi Hebelu yo Mose yona laugagayo udiyedi, yo hinage koigogo udoi'udoi se ginaulidi numa wa udiyedi. Yodi huyamiya Babiloni unai ye gehe na se uyo Yudeya, meta Yelusalema unai nige Numa Tabuna. Unai yodi *sunago* se ginaulidi yodi kabakoikoigogo numadi, magai udoi'udoi udiyedi. Na nige Isalaela tanona ye bom mo unai, na teha maudoina haedi Dius tamowaidi se lau udiyedi se miya.

Sunedeli meta Dius yodi tauloina bodadi saesaekalilina. Dimdim unai se wane *Sanhedrin*, na Buka Suau unai se wane *Sunederi*. Boda wa kadi tanuwaga meta taukaitalasam saesaena. Na Sunedeli tamowaina meta boda haiyona, siya ede (1) taukaitalasam tauwoyaidi, (2) tamowai lakilakidi, yo (3) laugagayo taulauhekataena. Teina boda ta luwadi ne unai meta tautolo badodi 71. Siya Dius yodi pilipili tauhedudulaidi. Doha ta wane, huyana taba hesau ye tolo na ye lauhekata, siya kabo se hekasa meta yona lauhekata ne ye namwa o ye yababa. Yo huya hekadi Loma yodi gabana gigibwali ye moseidi bena laulau yababadi hekadiyo tauginaulidi se helauhetaladi, doha taukaiwahali yo tauhaikabi. Iyamo nige gonowana yababa tauginaulidi se unuheboitadi (Yowane 18:31). Yelusalema unai yodi kabakoikoigogo numana hesau, meta ta hedede ede, *Sunedeli numana*.

Tabu: Buka Tabuna ta unai, hedehedede *tabu* nige ta hepaisowakaliliyei. Beyabeyana, Giliki kalinadi *hagios* se bui *tabu*, iyamo kalina Saliba unai hedehedede *tabu* kaniyona udoi.

Buka Tabuna unai, hedehedede *hagios* se tolelaei Yaubada unai, na ka kulibui ede, "iya tabuna" (Lewitikasi 19:2, 1 Petelo 1:15-16). Kabo kaniyona ede ye a'a yo ye namwakalili yo nige yababa saha hesau kalinawai yo ye didiga. Yesu hinage iya tabuna (Hebelu 7:26).

Hedehedede *hagios* Buka Tabuna unai hinage se tolelaei tamowai udiyedi. Kabo kaniyona ede, se a'a (Loma 12:1, 1 Tesalonika 2:10 yo 3:13). Iyamo kaniyona hesau hinage, kabo teina gunina ne unai ku hasili.

Mose yona laugagayo yo Yaubada yona talam, siya hinage *hagios*, iya ede, se namwakalili na taba ta kawakabiyeidi (Loma 7:12, Luka 1:72).

Hagios kaniyona helabuina ede, ***Yaubada yona***, doha ta wane, *Numa Tabuna*, iya ede Yaubada kabataba'ohuina numana Yelusalema unai, na nige gonowana paisowagaibu se ginauli unai.

Na ena *hagios* se tolelaei tamowai udiyedi kabo kaniyona hinage "Yaubada yona tamowai" (Epeso 1:1, Kolose 1:2), siya ede Yaubada yo Keliso tausunumaena maudoidi na se mose'uyoidi Yaubada unai. Gonogonowana doha, peloweta tabudi (Luka 1:70, 2 Petelo 3:2), anelu tabudiyao (Maleko 8:38, Luka 9:26), tano tabuna (Apostolo 7:33), yo pwalawa hetahetabudi (Mataiyo 12:4), maudoidi ne meta Yaubada yona.

Na hedehedede *hagios* kaniyona nige bena tamowai yona gigibwali ye hetala. Teina unai yoda hedehedede *tabu* meta udoi.

Taiti meta yoda gogo tupwana ta mosei Yaubada unai. Tupwa ne lakina ede doha teina: Ena tamowai hesau yona puwaka badodi 10, kabo kesega ye mosei Yaubada. Ena ye kelikeli na yona kwateya badodi 50, kabo 5 ye kainauyaidi. Ena ginauli saha hesau ye lokunegabai na moni lakina 100 Kina ye lobai, kabo taiti lakina ede 10 Kina. O ta wane, yoda lobalobai ta giyahiyei gwau badodi saudoudoi udiyedi na gwau kesega kabo ta hedede teina taiti.

Taiti tautole bagubagunana, iya ede Abelahama (Genese 14:20). Na muliyena Yaubada laugagayo ye mosei yona tamowai Isalaela udiyedi bena taiti se toletole (Lewitikasi 27:30). Yo hinage yona hededehesunuma ye moseidi ye wane: Ena taiti kwa toletolenamwanamwa, kabo hinage namwa ya leyawa (Malakai 3:10). Beyabeyana Isalaela unai taiti se lau taukaitalasam yo Lewi kana isimulitao maudoidi udiyedi, siya Yaubada yona taupaisowatahitahi na nige se bom yodi tano o koya (Numela 18:24).

Taiti kaniyona mamohoina meta yoda sunuma yo yoda hekasisi Yaubada unai yo yoda gadosisi kalinawai kabakitadi. Unai Paulo ye kuli taba bena yoda kainauya ta helaki'uyoidi (2 Kolinito 8:7-8 yo 9:6-15), matawuwuna yoda gogo maudoidi siya ede Yaubada yona kainauya kalidawai (2 Kolinito 9:10).

Takisi kaniyona meta moni ta mosei gabemani udiyedi na se hepaisowa basileiya maudoudoina yona namwa unai. Yesu yona huyaena, Loma tamowaidi tano se bado se kitahetetedi, doha *Spain*, *France*, *Britain*, *Germany* tehana, Giliki yodi tano, yo Siliya yo Isalaela yo Aikupito hinage, na magai maudoidi ne tamowaidiyao udiyedi takisi se tanotano. Na Loma magaina lakilakina tamowaidiyao nige gonowana takisi se hemaisadi.

Loma yodi gabemani takisi tautanotano yodi kabikabidi doha teina: Magai tamowaidi hekadiyo, siya ede takisi tautanotano, se lau gabemani unai takisi se hemaisabagunai, na gabemani kabo dudulai yo gigibwali ye moseidi bena takisi se tano yodi magai udiyedi. Na huya se bado se tanodikwa. Unai Dius tamowaidi hekadiyo wa takisi tautanotano wa se

subudi yo se hedede siya tamowai yabayababadi, matawuwuna Loma yodi gabemani yodi se paisowa.

Talam yo **talam tabuna** (Luka 1:72) meta Yaubada yona talam yona tamowai maiyanao. Talam ne meta Yaubada yona hededehesunuma yona tamowai udiyedi bena ye kitahetetedi, na tamowai yodi hededehesunuma kabo Yaubada se hekasisiyei yo se gadosisiyei.

Yaubada yona talam se bado: Ye hededehesunuma Nowa unai meta taba nige tanoubu ye heyababa'uyoi dibwali'utu'utu hesau unai (Genese 9:1-17). Ye hededehesunuma Abelahama unai bena kana isimulitao se bado (Genese 15 yo 17:4-6) yo yodi tano ye mosedi (Genese 12:7 yo 17:8). Sinai kudulina unai Yaubada yona talam ye ginauli Isalaela tamowaidiyao maiyanao meta iya yodi Yaubada yo siya yona tamowai (Esodo 19:5-6, Lewitikasi 26:12). Na kabo Yesu Yaubada yona talam hauhauna ye hemasalahayama (Luka 22:20, Hebelu 9:15, 2 Kolinito 3:4-6).

Tamowai dudulaina kaniyona labui: (1) Tamowai ne yona laulau se namwa yo se dudulai tamowai matadiyena (Genese 42:11, Maleko 6:20). (2) Yaubada tamowai ne ye kitahenamwa na maiyana se miyamiya. Iya Yaubada ye hekasisiyei yo yona nuwatu ye miyawatani. Tamowai bagubagunana Yaubada ye hedede meta iya tamowai dudulaina, iya ede Abelahama (Genese 15:6, 18:24-30, Hebelu 12:23 yo hekadiyo). Hedehedede ta hinage se tolelaei Yesu unai (Apostolo 3:14, 22:14, 1 Petelo 3:18). Abelahama yona sunuma debanaena ede Yaubada ye katai iya tamowai dudulaina. Na sunuma debanaena tamowai maudoidi, siya ede Dius tamowaidi yo dagela tamowaidi, Yaubada ye tolehedudulaidi (Loma 4:11-12).

Tamowai namwanamwana meta tamowai dudulaina hededehemasalahana ku hasili.

Tamowai tabudi: Guiyau yona tamowai hedehededena ku hasili. Talam Hauhauna bukana unai hedehedede ta nige se tolelaei pasta yo diyakona mo udiyedi, na Yesu tausunumaena maudoidi udiyedi.

Tau Natuna Yesu ye bom ye katai'uyoi ede iya Tau Natuna. Hesa ta hinage ta hasili Daniyela 7:13 unai. Na kaniyona ede, *tamowai mamohoina*. Yesu yona huyaena tamowai se nuwatulobai meta hesa *Tau Natuna*, iya Mesaiya o Keliso hesana.

Tauhaikabi meta boda hesau Yudeya unai hesana. Kalina Giliki unai hesadi ede *Zelotes*. Yodi nuwatu bena Yudeya se bom se kitahetete'uyoidi. Unai Loma tamowaidiyao se iyalaidi.

Yesu yona hekahekata hesau hinage se katai iya Simona Tauhaikabi (Mataiyo 10:4, Maleko 3:18, Luka 6:15). Tausonoga hekadi se hedede bena huyana Simona sola nige ye patulau Yesu unai, iya hinage Tauhaikabi wa kadi kaha hesau.

Tauhemuliwatani Huyana Yesu tanoubu ta unai ye miya meta yona hekahekatao yo hinage tamowai se bado maiyanao se sae yo se dobi na yona hedehededede se lapuidi, na hekadi hinage Yesu se sagui yona paisowa unai. Siya ta kataidi *Yesu tauhemuliwatanina*.

Na Yesu ye seuyo galewa, na mulina ne unai kabo tamowai Yesu tausunumaena hinage se katai tauhemuliwatani, kaniyona ede Yesu yona lauhekata se miyawatanidi yo hinage Yaluwa Tabuna kalidiyena ye miya.

Taukaitalasam meta Dius yodi tautolo Yaubada matanaena yo Yaubada yona tauhewahewasa tamowai udiyedi. Kadi mumuga meta Aloni (Esodo 28:1). Aloni kana mumuga Lewi kana isimulitao hekadiyo hinage Numa Tabuna unai se paisowa (Numela 1:50-53).

Taukaitalasam yodi paisowa hedehededena ta hasili Dutelonomi 33:9-10 unai. Yodi paisowa ede haiyona: (1) Yaubada yona hedehededе yo yona talam se kitahetetedi, (2) Yaubada yona laugagayo se lauhekataedi, yo (3) se

kaitalasam, doha inisenisi se gabudi yo suisui se kaitalasamyeidi Yaubada unai. Yodi paisowa hesau ede tamowai se kitasipwaidi meta se kasiyebwa o se namwanamwa, doha taulepela se kitasipwaidi (Lewitikasi 13:1-3).

Lewi kana isimulitao nige se bom yodi teha Isalaela tanona unai, na magai maudoidi udiyedi yodi numa se kabidi.

Talam Hauhauna bukana unai ekalesiya se kataidi siya taukaitalasam na yodi miyamiya namwanamwadi se hemala kaitalasam (1 Petelo 2:5,9 yo Loma 12:1-2). Keliso Yesu hinage yoda taukaitalasam saesaena, iya ede yoda tautolo Tamana matanaena (Hebelu 4:14-16 yo 8:1-2). Yo apostolo Paulo hinage ye hedede meta iya taukaitalasam paisowana ye ginauli na dagela tamowaidiyao ye henonohadi bena Guiyau ye hailobaidi (Loma 15:16).

Taukiuli Henuwaisinina meta Dius yodi gwauyala saesaena. Gwauyala ta kaniyona meta huyana Isalaela tamowaidi sola Aikupito unai na Yaubada bena ye woyahepesadi se henuwaisini. Huyana ne unai Yaubada yona taukaiunu aneluna ye hetamali bena numa maudoidi udiyedi loheya taubaguna ye unuhemwaloidi, na haedi numa kedana duuna udiyedi kwasina se hesaudi meta kabo ye taukiulidi. Na numa duudi udiyedi nige kwasina meta wawayao loheloheyao yo suisui natudiyao bagubagunadi anelu wa kabo ye unuhemwaloidi (Esodo 12).

Taukiuli Henuwaisinina wa bolimai badobado se ginaginauli Yelusalema unai, Dius yodi nawalai bagubagunana hesana *Abib* (hesana hesau meta *Nisan*) na mayadaina hesaudoudoi-hasina (14) unai, iya ede yoda nawalai Eipulu. Numa kesega kesega yodi mamoe natuna se bahelaei Numa Tabuna unai se unuhemwaloi. Taukaitalasam mamoe momonadi se gabudi yo kwasinadi se inidi kabakaitalasam unai se hemala kaitalasam. Na kabo numa kesega kesega yodi mamoe mwalomwaloidi wa se bahelaedi yodi numa udiyedi, na kabo maudoudoina se gabu na se kai Taukiuli Henuwaisinina boniyaina ne unai. Malatomtom unai kabo mamoe wa kaitolena se gabuhegehedi. Na Taukiuli Henuwaisinina mulinaena kabo Pwalawa nige Yistina Henuwaisinina se ginauli mayadai haligigi-labui.

Taupaisowa yo **taupaisowatahitahi**: Heyayai tauhaina hededehemasalahana ku hasili.

Tauyababa meta Satani.

Tau'iyala Beyabeyana wasawasa yo basileiya maudoidi yodi tau'iyala na wasawasa hesanaena yodi magai se kitahetete yo hinage wasawasa kadi waiunu se iyalaedi. Yodi kaba'iyala gogodiyao Yesu yona huyaena meta kelepa, yesi, yo pidu, yo taudi laugudugduduidi gogodiyao (Epeso 6:14-17).

Loma yodi tau'iyala hededehemasalahana hinage ku hasili.

Tawasola Dius yodi kabikabi unai nige se tawatawasolagaibu, na wawaya tamadi se hededenonohaidi kaiteya to kaiteya kabo se tawasola. Unai wawayao wa se hededehepatunonohaidi, na nige gonowana se laomagogoi ye lau ee se lakilaki na kabinonoha kabikabidi maudoidi se gehe. Iyamo huyana waihiu se hededehepatulaei tau hesau unai meta se kitadi ede doha se tawasola. Doha ta kita Yesu tamana yo sinana udiyedi. Huyana Maliya yo Yosepa sola nige se miyagogoi na Maliya ye diyaka Yaluwa Tabuna unai meta tamowai matadiyena Maliya ye ganawali. Na Yosepa meta laulaududulai tamowaina, ede nige gonowana Maliya ye tawasolai, matawuwuna ye ganawaliko. Na iyamo nige ye henuwa bena Maliya ye hemwadinekaliliyei tamowai matadiyena, unai ye nuwatui bena kabo wadawadamyena ye laugabaei na Maliya gonowana natuna tamana ye tawasolai.

Toletoletau Dius yodi miyamiya unai, ena tamowai hesau tamana yo sinana se tautaubada yo se sinesinebadakaliliko, meta iya kana paisowa bena ye kitahetetedi ye lau ee kana siga se boita. Yodi boita unai kabo natudi ta iya kana paisowa bena ye kita meta tamana yo sinana ta

se kabinamwanamwaedi yo se laedi bwayabwaya duhana unai se tolenamwanamwaeidi (Mataiyo 8:21). Kabikabi ne meta bwayabwaya hededehemasalahana unai ku hasili.

Dius yodi laugagayo unai tamowai yona huyaboita mayadaina unai bena se tole bwayabwaya duhana unai. Na yodi huyanuwadubu meta mayadai haligigi-labui.

W w

Waina meta wine hededehemasalahana ku hasili.

Waina pakuna Isalaela unai, Yesu yona huyamiya wa unai waina pakuna suisui hesau dahina unai se ginauli. Waina hauhauna bena paku hauhauna unai se hemwayau, matawuwuna waina hauhauna meta ye waiwaini unai paku hauhauna sola ma bigabigana kabo gonowana ye sese. Na paku beyabeyadi meta se kwailolo na nige gonowana se sese. (Mataiyo 9:17, Maleko 2:22, Luka 5:37-38)

Wasa namwanamwana nuwanuwatuna Buka Tabuna unai meta Yaubada idohagi na ye gadosisiyeida na yababa yo boita udiyedi ye gilihaida Keliso Yesu debanawai. *Wasa namwanamwana* hedehededena hesau meta ewaneliya, iya ede kalina Giliki unai se hai.

Wine meta kaiwa hesau Isalaela unai se kumakumai na koyana se ginaginaulidi. Koya ginaulina Yesu ye hasili Maleko 12:1 unai.

Tamowai wine kaniyodi se gigidi na se tamdi, meta kaedi se hepaisowa se utu'utui kabatamtam tehanawai. Masina wa se ini waina pakudi udiyedi na se tole ye lau ee ye bui na ye bayao. Numanuma ne hesana ede waina. Waina wa ye hemala mayadai badobado numanumana siya Dius kalidiwai.

Buka Tabuna unai wine koyana meta Isalaela bodadi heyaheyasonidi (Mataiyo 21:33-41).

Winega meta kai hekadi yo waila kabahepanedi, na waina o kaiwa kaniyodiyao hekadi udiyedi se ginauli. Winega kamnana meta ye malulu. Loma yodi tau'iyala winega gagilina se ini kadi waila unai na ye hemala kadi numanuma, na tenem iya ede se mosei Yesu unai sataulo kewanaena (Mataiyo 27:48, Maleko 15:3, Luka 23:36, Yowane 19:29).

Wipi meta Loma yo tamowai hekadiyo yodi kaipidipidili. Wipi udiyedi yababa tauginaulidi tamowaidiyao se pidilidi. Wipina ne se ginaulidi meta suisui dahina unai maina kubwakubwadi se bolidi na maina gwaudi se paigogoidi na siliya yo pawati matamatadiyao se hepatudi maina wa udiyedi. Na wipina ne unai tamowai dagelana se pidili meta dahina ye kopahai na ye kamkamnakalili (Mataiyo 20:19, Apostolo 5:40).

Wipi kao hesau se hepaisowa kati tautabetabe suisuidiyao se lauhelilidi na se heyaisidi, na wipìdi se ginaulidi meta suisui dahidi udiyedi maina lohalohadi se bolidi na se heidi ye hemala maina bayabayaona lohalohana.

Huyana Numa Tabuna bakubakuna unai Yesu taulokulokune ye henakuhepesadi meta mainagaibu ye kabigogoidi na suisui ye henakuhepesadi (Yowane 2:15).

Witi meta Isalaela kadi kai saesaena. Witi kana kao doha lagau lohalohana, na tumana lakidi doha laisi. Witi koyana se ginauli meta nige witi likedi se kumakumaidi, na tumadi se hesuhesuludi koya unai. Na huyana witi se suna na se pogi kabo se bolidi na se toledi kabakabiyawasi tanona unai na yodi bulumakau se woyaidima. Siya kabo unai se takitakikili na molumolu se niuniuli. Molumoluna gunina ne unai weku tupitupidi se hepatudi. Teina unai witi kaniyodi tumadi dahidi se bekuhai. Kabo kabahesuluisini kaikaiwana se hai na witi ma mosomosona se hesuluisinidi na yaumai kabo mosomoso ye yuhihesuwala, na witi tumadi se bekudobi. Kabo se haidi se toledi kaba'usaidi udiyedi. Witi tumadi se kutudi weku

tabatabadi udiyedi na ye hemala pwalawa (Mataiyo 24:41), na unai kabo beledi tabatabadi se gabudi.

Yy

Yaluwa yabayababana meta yaluyaluwa iya tamowai ye heyababadi, yo iya meta Satani yona loina guninaena. Hesana hesau meta ***yaluwa bikibikina***.

Yaubada taukaihelahuina yo **Yaubada tausunumaena** (Apostolo 16:14), siya meta dagela tamowaidi na Yaubada se taba'ohui doha Dius tamowaidi. Maiyadi Dius se koikoigogo sunago udiyedi yo se tapwalolo yo hinage laugagayo se miyawatanidi, na iyamo Yaubada tausunumaena loheloheyao wa nige pelitome se hai. Dagela tamowaidi hekadi pelitome se hai na se hemala Dius mamohoidi, doha Nikolasi Antiyoka tamowaina (Apostolo 6:5).

Yaubada yona basileiya meta Yaubada yona kabaloina galewa ne yo tanoubu ta unai. Yo hinage Yesu unai tausunuma tamowaidi maudoidi, siya ede yona basileiya tamowaidiyao, matawuwuna Yaubada yona loina guninaena se miyamiya (Maleko 1:15, 4:11, 4:26, yo 4:30).

Yaubada yona kaisunuwa tamowaidi meta Yesu taukawamamohoina tamowaidi maudoidi (Mataiyo 24:24, Luka 18:7, Kolose 3:12, Taitasi 1:1, 1 Petelo 2:9, yo hekadiyo).

Yaubada yona kaisunuwa tamowaina meta iya ede Keliso o Mesaiya.

Yaubada yona tamowai hededehemasalahana ku hasili Guiyau yona tamowai hedehededena unai.

Yawe meta Yaubada hesana ye hemasalaha Mose unai (Esodo 3:14). Hesa ta kaniyona tausonoga se hededehemasalaha, iya ede, *Yau ede yau*, o, *yau ya miyamiya*.

Na Yaubada hesana laugagayona ye mosei Dius tamowaidiyao udiyedi tabu se katakatagaibui (Esodo 20:7), unai huyana Buka Tabuna se hasili kabo se katai ede *Adonai*, kaniyona ede *Guiyau*. Buka Dimdim hinage se bado *Jahweh* nige se kuli na *LORD* mo se kulikuli, na gonogonowana doha, kita hinage Talam Bagubagunana bukana unai GUIYAU ta hepahepaisowa, na nige YAWE. Na Dimdim bukadiyao hekadi se kuli ede *Jehovah*.

Yelusalema meta Dius yodi magai saesaena. Dawida yona huyawa-sawasa (nuwana bolimai 1010-970 BC) huyahetubuna unai Yelusalema ye hai yona kabawasawasa magaina. Na kabo natuna Solomona yo mulinaena wasawasa magai wa se helahelaki yo gana weku unai se ganahetakikili. 586 BC Babiloni yodi tau'iyala Yelusalema se heyababa na tamowai se woyalaeidi Babiloni tanona unai. Dius yodi tauwoyawoya labui, Esila yo Nehemaiya, kabo Dius bodadi se laeidi se uyo Yudeya unai na Yelusalema yo Numa Tabuna se ginauli'uyoidi. Mulina ne unai teha udoi'udoi yodi tau'iyala magai wa se heyababa na Numa Tabuna yo Dius yodi wasawasa yodi numa gogodiyao se kaiwahalidi.

Bolimai 63 BC unai na mulinaena, Loma yodi wasawasa yodi gabana se toledi Yelusalema yo Yudeya se tanuwagaidi. Na bolimai 66 AD unai Dius se tolo na tauwoyawoya Loma se tole wa yo yodi tau'iyala se iyalaeidi. Tenem debanaena ede bolimai 70 AD Loma yodi tau'iyala Yelusalema magaina yo hinage Numa Tabuna se heyababa.

Yisti meta ginauli namwanamwana pwalawa unai. Dius meta Yisti unai kadi pwalawa se hesese na kabo se gabudi. Iyamo Taukiuli Henuwaisinina yo mulina ne unai mayadai haligigi-labui (7) udiyedi pwalawa nige yistina se kaikaidi (Esodo 12:14-20). Unai pwalawa nige yistina meta miyamiya dudu-laina heyaheyasonina, na pwalawa ma yistina ede lauhekata yabayababana heyaheyasonina (Mataiyo 16:5-12, Maleko 8:14-21, Luka 12:1, Galatiya 5:9).

Yo huya hekadi Yesu yisti ye heyasoniyei Yaubada yona basileiya yona tadada unai (Mataiyo 13:33, Luka 13:20-21). Na apostolo Paulo yisti ye heyaheyasoniyei yababa unai (1 Kolinito 5:7-8).

Yona tamowai: Guiyau yona tamowai hededehemasalahana ku hasili.

Yunika Beyabeyana Aikupito yo Alabiya yodi teha unai wasawasa mwanediyao taukitahetetedi tatao meta nigwanigwa tauhaidi tabu natudi. Tatao ne kalina Dimdim unai se kataidi, *eunuch* (katakataina ede *yunik*), na unai yoda hedehedede yunika ta hai. Yunika hekadi wasawasa waihiu yodi taupaisowa. Kabo yodi gigibwali se moseidi, doha Apostolo 8:27 unai ta hasili. Na Dius meta laulau ne nige se ginaginauli matawuwuna laugagayo, yo yunika nige gonowana se lusae Numa Tabuna yo Dius yodi tapwalolo maudoidi unai.

Nuwanuwatu lakilakidi kabalobaidi
Yaubada kana kao Yaubada kana kao

1. Yaubada tamada hedehededena

Mk 10:27	Ap 17:22-31	1Tim 6:15-16	1Yn 1:5
Mk 12:29-30	Lom 1:18-23	Heb 4:13	1Yn 4:7-12,16
Lk 1:37	Lom 11:33-36	Heb 10:30-31	Yud 24-25
Lk 6:35-36	1Ko 8:4-6	Yam 1:17	Hem 4:8-11
Yn 4:24	2Ko 1:3	1Pet 1:14-17	Hem 15:3-4
Ap 14:14-17	1Tim 1:17		

2. Yaubada Natuna Yesu Keliso kana kao hedehededena
Yesu Keliso, iya Yaubada Natuna

Mt 11:27-30	Yn 11:25-27	1Ko 3:11	Heb 1:1-14
Mt 16:13-17	Yn 14:5-11	2Ko 4:4-6	Heb 7:26-28
Lk 1:35	Yn 17:1-5	2Ko 5:21	1Yn 2:1-2
Yn 1:1-18	Yn 20:26-31	Gal 4:4-5	1Yn 5:20
Yn 5:19-29	Ap 3:13-16	Plp 2:5-11	Hem 1:12-18
Yn 6:35-40	Ap 4:10-12	Kol 1:15-20	Hem 19:11-16
Yn 8:58	Lom 1:3-4	Kol 2:9-10	

Yaubada Natuna ye hemala tamowai na se labasi

Mt 1:18-25	Lk 1:26-28	Yn 1:14	Plp 2:6-7
Mt 2:1-23	Lk 2:1-20	Gal 4:4-5	Heb 2:14-18

Yesu tamowai ye hekatadi yo taukasiyebwa ye henamwanamwadi.

Mt 4:23-25	Mt 9:35-36	Lk 4:14-44	Ap 10:36-38
Mt 7:28-29	Mt 11:1-6	Yn 20:30-31	

Yesu laulau gigigigibwalidi se bado ye ginaulidi

Mt 8:1-15,23-33	Mt 20:29-34	Lk 7:11-15	Yn 4:46-54
Mt 9:1-7,18-33	Mt 21:18-22	Lk 13:10-13	Yn 5:5-9
Mt 12:9-14,22	Mk 1:21-28	Lk 14:1-4	Yn 9:1-7
Mt 14:15-32	Mk 7:32-37	Lk 17:12-14	Yn 11:11-44
Mt 15:22-28,32-38	Mk 8:22-25	Lk 22:50-51	Yn 21:4-6
Mt 17:14-18	Lk 5:4-8	Yn 2:1-11	Ap 2:22

Dius yodi tauwoyawoya Yesu se hai na se laei ye boita

Mt 26:47-68	Mk 14:43-65	Lk 22:47-53	Yn 18:1-14,19-24
Mt 27:1-2,11-31	Mk 15:1-20	Lk 22:63—23:25	Yn 18:28—19:16

Yesu se hesataulo

Mt 27:32-56	Mk 15:21-41	Lk 23:26-49	Yn 19:17-37

Yesu se tole bwayabwaya unai

Mt 27:57-66	Mk 15:42-47	Lk 23:50-56	Yn 19:38-42

Boita unai Yesu ye tolo'uyoi na tamowai hekadi iya se kita

Mt 28:1-20	Ap 1:3-8	Ap 10:39-43	Lom 4:24-25
Mk 16:1-8	Ap 2:24-32	Ap 13:29-39	1Ko 15:3-8,12-21
Lk 24:1-49	Ap 3:15	Ap 17:2-3,30-31	Hem 1:18
Yn 20:1—21:14	Ap 4:10,33	Lom 1:4	

Yesu ye seuyo galewa

Lk 24:50-51	Lom 8:34	Heb 1:3-11	Heb 7:25-26
Ap 1:9-11	Epe 1:20-23	Heb 2:9	Heb 10:12-14
Ap 2:32-36	Plp 2:9-11	Heb 4:14-16	1Pet 3:22
Ap 5:30-31			

3. Yaluwa Tabuna hedehededena

Mt 28:19	Yn 20:19-23	1Ko 2:4,9-16	Epe 6:17-18
Mk 1:9-11	Ap 1:4-5,8	1Ko 3:16	1Tes 1:5-6
Mk 3:28-30	Ap 2:1-18,38-39	1Ko 6:11,19	1Tes 5:19
Lk 1:35	Ap 4:31	1Ko 12:1-13	2Tes 2:13
Lk 3:16	Ap 5:3-5	2Ko 1:21-22	Tit 3:5-6
Lk 4:1	Ap 8:14-17	2Ko 5:5	Heb 2:4
Lk 11:13	Ap 10:44-48	2Ko 13:14	Heb 9:14
Lk 12:12	Ap 13:2-4	Gal 3:2-5	1Pet 1:2,11
Yn 1:32-34	Ap 15:28	Gal 4:6	2Pet 1:20-21
Yn 3:5-8	Ap 16:7-10	Gal 5:16-18,22-25	1Yn 2:20
Yn 7:37-39	Ap 19:1-7	Epe 1:13-14,17	1Yn 3:24
Yn 14:15-17,26	Lom 5:5	Epe 3:16	1Yn 4:13
Yn 15:26	Lom 7:6	Epe 4:3-4,30	1Yn 5:6-8
Yn 16:7-15	Lom 8:9-16,26-27	Epe 5:18-20	

4. Ginauli maudoidi Yaubada ye ginaulidi

Mt 19:4	Ap 17:24-26	Kol 1:15-16	Heb 11:3
Yn 1:3	1Ko 8:6	Heb 1:2	Hem 4:11
Ap 14:15			

5. Ginauli maudoidi Yaubada ye kitahetetedi

Mt 6:25-34	Ap 14:15-17	Lom 11:36	Heb 1:3
Mt 10:29-31	Lom 8:28	Kol 1:17	Yam 4:13-16

Tamowai hedehedededi Tamowai

6. Tamowai maudoidi meta se ba'aya

Yn 8:7-9	Lom 5:12	Gal 3:22	1Yn 1:8-10
Lom 3:9-20,23			

7. Tamowai se ba'aya, siya meta kabo doha teina:

Lom 1:18-32	Epe 2:1-3	Kol 3:5-10	1Pet 4:3
Lom 8:5-8	Epe 5:3-5	Yam 4:17	1Yn 3:4-5
Gal 5:19-21			

8. Tamowai yodi ba'aya debadiyena kabo hekamkamna se hekalo meta se henuwa bena gilihai se lobai

Mt 10:28	Lom 1:18-19	2Tes 1:7-9	1Pet 4:3-5
Mt 13:41-42	Lom 6:23	Heb 9:27	Yud 7
Yn 3:18-20,36	Gal 6:7-8	Heb 10:26-31	Hem 20:11-15
Ap 17:30-31	Kol 3:5-6	1Pet 1:17	

Yaubada tamowai yodi ba'aya udiyedi ye gilihaidi hedehedededi Gilihai

9. Yaubada tamowai maudoidi ye gadosisiyeidi na ye henuwa bena ye gilihaidi

Yn 3:16	1Tim 2:3-6	2Pet 3:9	1Yn 4:9-10
Lom 5:8			

10. Yaubada Natuna Yesu Keliso ye boita bena ye gilihaida

Mk 10:45	1Ko 15:3-4	Heb 2:9	1Pet 3:18
Yn 3:16	2Ko 5:19-21	Heb 9:28	1Yn 2:2
Lom 4:25	Gal 3:13	1Pet 1:18-20	Hem 5:8-10
Lom 5:8	1Tim 2:5-6	1Pet 2:24-25	

11. Yesu yona boita yo kwasinana yoda yababa maudoidi giludi ye haigabaeidi

Mt 26:26-29	Lom 5:9-10	Heb 9:11-14	Hem 7:14-17
Lom 3:25	Epe 1:7	1Yn 1:6-7	

12. Yaubada yoda yababa ye nuwatugabaeidi

Ap 5:31	Epe 1:7	Kol 1:13-14	Heb 10:17-18
Ap 10:43	Epe 4:32	Kol 2:13-14	1Yn 1:8-10
Ap 26:18			

13. Yaubada iya ye tolehedudulaida matanaena

Ap 13:38-39	Lom 3:21-26	Gal 2:16	Tit 3:7
Lom 1:16-17	Lom 5:1,9-10,18-19	Gal 3:6-9	

14. Yaubada mauli hauhauna ye leyama

Yn 3:1-16	Yn 17:2-3	2Ko 5:17	2Tim 1:10
Yn 5:19-29	Yn 20:31	Gal 2:20	Tit 3:4-7
Yn 10:10	Lom 5:21	Epe 2:1-6	1Pet 1:23
Yn 11:25-26	Lom 6:5-14	Kol 2:13	1Yn 5:11-13
Yn 14:6	Lom 8:10-17	Kol 3:1-4	

15. Yaubada ye kawanatuyeida

Yn 1:12-13	Gal 4:6-7	Heb 12:5-11	1Yn 3:1-3
Lom 8:14-17			

Yoda nuwabui kabikabina bena doha saha? Nuwabui Saha kabo ta ginauli ena kabina ta kata ede Yaubada ye henuwa bena ye gilihaida

16. Ta nuwatulobai ede ta ba'aya meta bena yababa ginaulidi ta hekaiyawasi

Mt 4:17	Lk 24:45-47	Ap 17:29-31	2Ko 7:8-11
Mk 6:12	Ap 2:37-40	Ap 20:21	2Pet 3:9
Lk 13:1-5	Ap 3:19-20	Ap 26:19-20	Hem 9:20-21
Lk 15:1-31			

17. Yesu ta sunumaei kabo ye gilihaida

Yn 1:12	Yn 14:6	Ap 16:30-31	Gal 2:16
Yn 3:15-18,36	Yn 20:31	Lom 3:20-22	Epe 2:8-9
Yn 6:47	Ap 4:12	Lom 10:9-10	

18. Buka Tabuna ta hasili kabo Yaubada kabina ta kata yo saha ye henuwa bena ta ginaulidi

Mt 4:1-4	Ap 20:32	1Tes 2:13	1Pet 1:22-25
Mt 5:17-20	Lom 15:4	1Tim 4:13	2Pet 1:19-21
Mt 22:29	Lom 16:26	2Tim 3:14-17	2 Jn 9-10
Yn 8:31-32	Kol 3:16	Heb 4:12	Hem 1:3
Yn 20:31			

19. Babatiso ta hai

Mt 28:18-20	Ap 8:12,36-38	Ap 19:1-7	Gal 3:26-27
Yn 3:22	Ap 10:44-48	Ap 22:12-16	Kol 2:12
Yn 4:1-2	Ap 16:14-15,31-33	Lom 6:1-4	1Pet 3:20-22
Ap 2:37-42			

20. Taukawamamohoi hekadiyo maiyadao ta laomagogokesega

Mt 18:19-20	Lom 12:4-8	Epe 4:11-16	1Tim 4:13
Ap 2:41-47	Epe 1:22-23	Kol 3:15-17	Heb 10:24-25

21. Taukawamamohoidi hekadiyo maiyadao ta hebodakesega na Guiyau yona kaikaigogo unai ta kaikaigogoi

Mt 26:26-30	Lk 22:14-20	1Ko 10:14-22	1Ko 11:17-34
Mk 14:22-26			

Yesu Keliso tausunumaena yodi miyamiya Miyamiya Kita kaiteyadi Yesu Keliso unai ta sunuma meta bena yoda miyamiya ede doha teina

22. Yaubada Tamada yo yoda Guiyau Yesu Keliso ta kawakabiyeidi

Yn 14:15,21,23-24	Lom 13:8-10	1Yn 2:3-8	2 Jn 5-6
Yn 15:10-17	1Pet 1:14-16	1Yn 3:22-24	

23. Yaubada yo yoda hali tamowai ta gadosisiyeidi

Mt 5:43-48	Yn 14:21	1Ko 16:14	1Yn 2:9-11
Mt 22:34-40	Yn 15:12-17	Gal 5:13-15	1Yn 3:11-18
Mk 12:28-34	Lom 12:9-10	1Tes 4:9-10	1Yn 4:7-21
Lk 10:25-37	Lom 13:8-10	1Pet 1:8	1Yn 5:3
Yn 13:34-35	1Ko 13:1-13	1Pet 4:8	

24. Bena ta miya doha Keliso

Yn 13:34-35	Lom 12:9-13	Kol 3:12-17	1Tes 5:16-18
Yn 14:27	Gal 5:22-26		

25. Bena ta tapwalolo
Tapwalolo kabikabina ede doha teina:

Mt 6:5-13	Yn 14:13-14	Plp 4:6-7	Yam 1:5-8
Mt 7:7-11	Yn 15:7	Kol 4:2	Yam 4:2-3
Mt 18:19-20	Yn 16:23-26	1Tes 5:17	Yam 5:13-18
Mk 11:24-25	Lom 8:26-27	1Tim 2:1-4,8	1Pet 4:7
Lk 11:1-13	Lom 12:12	1Tim 4:4-5	1Yn 3:21-22
Lk 18:1-18	Epe 2:18	Heb 4:16	1Yn 5:14-15
Lk 21:36	Epe 6:18	Heb 10:19-22	

Tamowai yodi tapwalolo kadi kao hedehedededi

Mt 11:25-26	Yn 11:41-42	Lom 10:1-2	Kol 1:9-12
Mt 14:23	Yn 17:1-26	Lom 15:30-33	Kol 4:3-4
Mt 19:13-15	Ap 4:24-31	2Ko 12:7-10	1Tes 3:9-13
Mk 1:35	Ap 16:25	Epe 1:15-20	2Tes 1:11-12
Lk 5:16	Ap 20:36	Epe 3:14-21	2Tes 3:1-5
Lk 6:12	Ap 21:5	Epe 6:19-20	Heb 5:7
Lk 22:32,39-46	Lom 1:9-10	Plp 1:3-5,9-11	Heb 7:25

26. Bena huya maudoina Yaubada ta laulautokiyei

Lk 17:11-19	Epe 5:20	Kol 3:17	1Tim 2:1
Yn 6:11	Plp 4:4-7	Kol 4:2	1Tim 4:4-5
Lom 1:21	Kol 2:7	1Tes 5:18	

27. Bena ta haihaisagusagu

Mt 6:1-4	Lk 6:38	2Ko 9:1-15	Heb 13:1-3,16
Mt 7:12	Ap 11:27-30	Gal 6:9-10	Yam 1:27
Mt 25:31-46	1Ko 10:24	Plp 4:14-19	Yam 2:15-16
Lk 3:10-11	2Ko 8:1-15	Heb 10:24	1Yn 3:16-18

28. Bena ta nuwadobidobi

Mt 5:3-12	Lk 18:9-14	Plp 2:3-11	Yam 4:5-10
Mt 18:1-5	Epe 4:2	Kol 3:12-13	1Pet 5:5-7
Lk 14:7-11			

29. Moni yo gogo kabikabidi bena doha teina:

Mt 6:19-21,24-34	Ap 20:35	Heb 13:5-6	Yam 5:1-6
Lk 12:13-21,32-34	1Tim 6:6-10,17-19	Yam 2:1-9	

30. Ena gonowada, meta lauhetala bena ta kaihaleidi

Mt 5:25-26,38-42	Mt 18:15-17	Lom 12:14-21	1Ko 6:1-8

31. Kada loina tauginaulidi bena ta hekasisiyeidi

Mt 22:15-22	Lom 13:1-7	Tit 3:1	1Pet 2:13-17
Ap 5:27-29	1Tim 2:1-4		

32. Tabu tabataba'ohugaibu

Mt 4:10	1Ko 6:9-11	2Ko 6:14-18	1Yn 5:21
Ap 17:22-31	1Ko 8:1-13	Gal 5:19-21	Hem 21:8
1Ko 5:11	1Ko 10:1-22	1Tes 1:9-10	Hem 22:15

33. Taubalau yo kalawai kabikabidiyao tabu ta ginaginaulidi

Ap 13:4-12	Ap 19:11-20	Gal 5:19-21	Hem 22:15

34. Taba nige suisui ta kaitalasamyeidi

Mt 9:13	Mk 12:33	Lom 12:1	Heb 9:6—10:18

35. Ganawali yo laulau bikibikidi ta kaihaleidi

Mt 5:27-30	1Ko 5:9-11	Epe 5:3	Heb 13:4
Yn 8:2-11	1Ko 6:9-20	Kol 3:5-6	Yud 7
Lom 13:8-10	Gal 5:19	1Tes 4:1-8	

36. Nige ta numanumayauyaule

Lom 13:13	1Ko 6:9-11	Epe 5:18	Tit 1:7
1Ko 5:11	Gal 5:19-21	1Tim 3:1-3	1Pet 4:3-5

Dubu hedehedededi Dubu

37. Dubu tamowaidiyao hedehedededi

Mt 16:13-20	1Ko 12:12-30	Epe 4:1-16	1Pet 2:4-10
Ap 2:41-42	Epe 1:22-23	Kol 1:18	Hem 19:5-10
Lom 12:4-8	Epe 2:19-22	Heb 10:24-25	

38. Dubu babadadiyao ta kaisunuwaidi ne siya bena kadi kao doha teina:

Ap 6:1-6	Ap 14:23	1Tim 3:1-13	Tit 1:5-9

39. Dubu babadadiyao yodi miyamiya bena doha teina:

Mt 28:18-20	1Tes 2:1-12	2Tim 2:1-16	Tit 2:7-8
Lk 22:24-27	1Tim 4:1-16	2Tim 3:10—4:5	1Pet 5:1-4
Ap 20:17-35			

40. Yoda dubu babadadiyao bena ta hekasisiyeidi

1Ko 9:14	1Tes 5:12-13	1Tim 5:17-22	Heb 13:7,17
Gal 6:6			

Numa kesega tamowaidi yodi miyamiya hedehedededi Numa

41. Maitawasola hedehedededi

Mt 19:4-6	Epe 5:21-33	Tit 2:3-5	1Pet 3:1-7
1Ko 7:1-16	Kol 3:18-19	Heb 13:4	

42. Wawayao hedehedededi

Mt 15:3-6	Epe 6:1-3	1Tim 5:4,8	Heb 12:7-11
Lk 2:51	Kol 3:20		

43. Tama yo sina hedehedededi

Epe 6:4	Kol 3:21	1Tim 3:4-5

44. Wabuwabu hedehedededi

Ap 6:1	1Ko 7:39-40	1Tim 5:3-16	Yam 1:27
Lom 7:2-3			

45. Inawase hedehededena

Mt 5:31-32	Lk 16:18	Lom 7:2-3	1Ko 7:10-16
Mt 19:3-9			

Ekalesiya pilipili se hekalodi Pilipili

46. Bena ta nonoha hekamkamna hesabadi

Lom 8:18-25,28	2Ko 4:16-18	1Pet 1:6-9	1Pet 5:8-10
2Ko 1:4	Yam 1:2-4	1Pet 2:19-21	

47. Bena ta nonohai hewahewaiunu hesabadi

Mt 5:10-12	Ap 5:41	2Ko 12:10	Heb 10:32-39
Mk 13:9-13	Lom 8:35-37	Plp 1:28-29	Heb 12:3-4
Lk 12:4-9	Lom 12:12-14,17-21	2Tes 1:4-8	1Pet 3:13-17
Yn 15:18-21	1Ko 4:11-13	2Tes 3:2-4	1Pet 4:12-19
Yn 16:1-4	2Ko 4:8-11	2Tim 3:10-13	Hem 2:10

48. Boita taba nige se matausiyei

Yn 6:39-40	Lom 14:7-9	Plp 1:20-24	Hem 14:13
Yn 11:17-27	1Ko 15:12-58	1Tes 4:13-18	Hem 21:1-4
Yn 14:1-4	2Ko 5:1-10	Heb 2:14-15	Hem 22:1-5
Lom 8:10-11,38-39			

49. Yaubada ede dedekadiyena na ye saguidi

Mt 18:19-20	Lom 8:35-39	Plp 4:13	2Tes 3:16
Mt 28:19-20	2Ko 6:16-18	Kol 2:6-7	Heb 13:5-6
Yn 14:16-23	Epe 3:17-19		

50. Satani ye kaipate bena ye hekamkamnadi

Mt 13:19	2Ko 2:10-11	1Tes 2:18	1Yn 3:8-10
Lk 4:1-13	2Ko 4:4	2Tes 2:9-12	Hem 12:7-12
Lk 22:3-4	2Ko 11:13-15	1Pet 5:8-9	Hem 20:1-3,10
Yn 8:42-44	Epe 2:2		

51. Yaubada gigibwali ye moseidi na Satani yona hekasa maudoidi luwadiyena meta se tolobayao na pilipili udiyedi se hekalakasikasinidi

Mt 4:1-11	1Ko 10:12-13	1Tes 3:5-8	Yam 4:7
Mt 6:13	1Ko 16:13	2Tes 3:3	1Pet 1:5
Lk 22:31-32	2Ko 12:7-10	2Tim 1:7-8	1Pet 5:8-11
Yn 17:14-19	Epe 3:20-21	Heb 2:18	1Yn 4:4
Lom 8:31-39	Epe 6:10-18	Heb 4:14-16	1Yn 5:3-5
Lom 12:12	Plp 4:13	Heb 12:1-2	Hem 12:7-12
Lom 16:19-20			

52. Yaubada huya hekadi taukasikasiyebwa ye henamwanamwadi

Mt 4:23-25	Ap 3:1-6	Ap 28:8-9	1Tim 5:23
Mt 9:35	Ap 8:4-8	1Ko 12:9,29-30	2Tim 4:20
Mt 11:2-5	Ap 19:11-16	2Ko 12:7-10	Yam 5:14-15

Huya matada ne unai saha kabo ye tubu Huya matada ne unai

53. Yesu kabo ye uyoma kaiyaulina ta unai

Mt 24:29-44	Kol 3:4	2Tes 2:1-4	2Pet 3:1-18
Yn 14:1-3	1Tes 1:9-10	1Tim 6:13-15	1Yn 3:1-3
Ap 1:10-11	1Tes 3:13	2Tim 4:8	Hem 1:7
Ap 3:19-21	1Tes 4:13—5:11	Heb 9:28	Hem 22:12-13
Plp 3:20-21	2Tes 1:6-10		

54. Yaubada hesanaena Yesu Keliso kabo tamowai maudoidi ye tolehekasadi

Mt 7:21-23	Ap 17:30-31	1Ko 4:5	Heb 10:26-31
Mt 16:24-27	Lom 2:1-11	2Ko 5:9-10	1Pet 1:17
Mt 25:31-46	Lom 14:10-12	2Tes 1:5-10	1Pet 4:3-5
Yn 3:18-21	1Ko 3:10-15	Heb 9:27-28	Hem 20:11-15
Yn 5:24-29			

55. Tamowai gilihai se lobai kabo galewa ne unai se miya

Lk 12:32-34	Plp 1:23	Hem 4:1-11	Hem 21:22—22:5
Yn 14:1-3	1Pet 1:4-5	Hem 21:1-4	Hem 22:14-15
2Ko 5:1-8			

56. Kaiteyadi nige gilihai se lobai meta kabo se lau kaiwa kalakalasina unai

Mt 10:28	Mt 25:41	2Tes 1:9	Hem 21:8
Mt 13:41-42,47-50	Lk 16:23-26	Hem 20:10-15	

Names Index

Introductory paragraph

[

[jacob (02)] //See Also Yakobo //Mt 1:15 //Mt 1:16
[jewess] //See Also Dius //Ap 16:1 //Ap 24:24

A

Abadon //See Also Apoliyon, Hade //Hem 9:11
Abela //Mt 23:35 //Lk 11:51 //Heb 11:4 //Heb 12:24 //Gen 4:2 //Gen 4:4 //Gen 4:5 //Gen 4:8 //Gen 4:9 //Gen 4:25
Abelahama //See Also Abelama //Mt 1:1 //Mt 1:2 //Mt 1:17 //Mt 3:9 //Mt 8:11 //Mt 22:32 //Mk 12:26 //Lk 1:55 //Lk 1:73 //Lk 3:8 //Lk 3:34 //Lk 13:16 //Lk 13:28 //Lk 16:22 //Lk 16:23 //Lk 16:24 //Lk 16:25 //Lk 16:29 //Lk 16:30 //Lk 19:9 //Lk 20:37 //Yn 8:33 //Yn 8:37 //Yn 8:39 //Yn 8:40 //Yn 8:52 //Yn 8:53 //Yn 8:56 //Yn 8:57 //Yn 8:58 //Ap 3:13 //Ap 3:25 //Ap 7:2 //Ap 7:16 //Ap 7:17 //Ap 7:32 //Ap 13:26 //Lom 4:1 //Lom 4:2 //Lom 4:3 //Lom 4:9 //Lom 4:12 //Lom 4:13 //Lom 4:16 //Lom 4:17 //Lom 4:23 //Lom 9:7 //Lom 9:8 //Lom 11:1 //2Ko 11:22 //Gal 3:6 //Gal 3:7 //Gal 3:8 //Gal 3:9 //Gal 3:14 //Gal 3:16 //Gal 3:18 //Gal 3:29 //Gal 4:22 //Heb 2:16 //Heb 6:13 //Heb 7:1 //Heb 7:2 //Heb 7:4 //Heb 7:5 //Heb 7:6 //Heb 7:9 //Heb 11:8 //Heb 11:17 //Yam 2:21 //Yam 2:23 //1Pet 3:6 //Gen 17:5 //Gen 17:9 //Gen 17:15 //Gen 17:17 //Gen 17:18 //Gen 17:22 //Gen 17:23 //Gen 17:24 //Gen 17:26 //Gen 18:1 //Gen 18:6 //Gen 18:7 //Gen 18:11 //Gen 18:13 //Gen 18:16 //Gen 18:17 //Gen 18:18 //Gen 18:19 //Gen 18:22 //Gen 18:23 //Gen 18:27 //Gen 18:33 //Gen 19:27 //Gen 19:29 //Gen 20:1 //Gen 20:2 //Gen 20:9 //Gen 20:10 //Gen 20:11 //Gen 20:14 //Gen 20:17 //Gen 20:18 //Gen 21:2 //Gen 21:3 //Gen 21:4 //Gen 21:5 //Gen 21:7 //Gen 21:8 //Gen 21:9 //Gen 21:10 //Gen 21:11 //Gen 21:12 //Gen 21:14 //Gen 21:22 //Gen 21:24 //Gen 21:25 //Gen 21:27 //Gen 21:28 //Gen 21:29 //Gen 21:33 //Gen 21:34 //Gen 22:1 //Gen 22:2 //Gen 22:3 //Gen 22:4 //Gen 22:5 //Gen 22:7 //Gen 22:8 //Gen 22:9 //Gen 22:10 //Gen 22:11 //Gen 22:13 //Gen 22:14 //Gen 22:15 //Gen 22:19 //Gen 22:20 //Gen 22:23 //Gen 23:2 //Gen 23:3 //Gen 23:5 //Gen 23:7 //Gen 23:10 //Gen 23:12 //Gen 23:14 //Gen 23:16 //Gen 23:17 //Gen 23:19 //Gen 23:20 //Gen 24:1 //Gen 24:2 //Gen 24:6 //Gen 24:9 //Gen 24:12 //Gen 24:15 //Gen 24:27 //Gen 24:34 //Gen 24:42 //Gen 24:48 //Gen 24:52 //Gen 24:59 //Gen 25:1 //Gen 25:5 //Gen 25:6 //Gen 25:7 //Gen 25:8 //Gen 25:10 //Gen 25:11 //Gen 25:12 //Gen 25:19 //Gen 26:1 //Gen 26:3 //Gen 26:5 //Gen 26:15 //Gen 26:18 //Gen 26:24 //Gen 28:4 //Gen 28:9 //Gen 28:13 //Gen 31:42 //Gen 31:53 //Gen 32:9 //Gen 35:12 //Gen 35:27 //Gen 48:15 //Gen 48:16 //Gen 49:30 //Gen 49:31 //Gen 50:13 //Gen 50:24
Abelama //See Also Abelahama //Gen 11:26 //Gen 11:27 //Gen 11:29 //Gen 11:31 //Gen 12:1 //Gen 12:4 //Gen 12:5 //Gen 12:6 //Gen 12:7 //Gen 12:9 //Gen 12:10 //Gen 12:14 //Gen 12:16 //Gen 12:17 //Gen 12:18 //Gen 13:1 //Gen 13:2 //Gen 13:4 //Gen 13:5 //Gen 13:7 //Gen 13:8 //Gen 13:12 //Gen 13:14 //Gen 13:18 //Gen 14:12 //Gen 14:13 //Gen 14:14 //Gen 14:17 //Gen 14:19 //Gen 14:20 //Gen 14:21 //Gen 14:22 //Gen 14:23 //Gen 15:1 //Gen 15:2 //Gen 15:3 //Gen 15:6 //Gen 15:11 //Gen 15:12 //Gen 15:13 //Gen 15:18 //Gen 16:1 //Gen 16:2 //Gen 16:3 //Gen 16:5 //Gen 16:6 //Gen 16:15 //Gen 16:16 //Gen 17:1 //Gen 17:3 //Gen 17:5
Abimeleki //Gen 20:2 //Gen 20:3 //Gen 20:4 //Gen 20:8 //Gen 20:9 //Gen 20:10 //Gen 20:14 //Gen 20:15 //Gen 20:17 //Gen 20:18 //Gen 21:22 //Gen 21:25 //Gen 21:26 //Gen 21:27 //Gen 21:29 //Gen 21:32 //Gen 26:2 //Gen 26:8 //Gen 26:9 //Gen 26:10 //Gen 26:11 //Gen 26:16 //Gen 26:26
Ada //Gen 4:19 //Gen 4:20 //Gen 4:23

Ada //Gen 36:4 //Gen 36:10 //Gen 36:12 //Gen 36:16

Adama //Lk 3:38 //Lom 5:14 //1Ko 15:22 //1Ko 15:45 //1Tim 2:13 //1Tim 2:14 //Yud 1:14 //Gen 3:17 //Gen 3:21 //Gen 4:1 //Gen 4:25 //Gen 5:1 //Gen 5:3 //Gen 5:4 //Gen 5:5

Adama //Gen 10:19 //Gen 14:2 //Gen 14:8

Adama //Gen 10:19 //Gen 14:2 //Gen 14:8

Adulama //Gen 38:1 //Gen 38:12 //Gen 38:20

Agabasi //Ap 11:28 //Ap 21:10

Agilipa //Ap 25:13 //Ap 25:22 //Ap 25:23 //Ap 25:24 //Ap 25:26 //Ap 26:1 //Ap 26:2 //Ap 26:19 //Ap 26:27 //Ap 26:28 //Ap 26:32

Ai //Gen 12:8 //Gen 13:3

Aikupito //See Also Aikupito //Mt 2:13 //Mt 2:14 //Mt 2:15 //Mt 2:19 //Ap 2:10 //Ap 7:9 //Ap 7:10 //Ap 7:11 //Ap 7:12 //Ap 7:15 //Ap 7:17 //Ap 7:18 //Ap 7:34 //Ap 7:36 //Ap 7:39 //Ap 7:40 //Ap 13:17 //Heb 3:16 //Heb 8:9 //Heb 11:26 //Heb 11:27 //Yud 1:5 //Hem 11:8 //Gen 12:10 //Gen 12:11 //Gen 12:14 //Gen 13:1 //Gen 13:10 //Gen 15:18 //Gen 21:21 //Gen 25:18 //Gen 26:2 //Gen 37:25 //Gen 37:28 //Gen 37:36 //Gen 39:1 //Gen 40:1 //Gen 40:5 //Gen 41:8 //Gen 41:19 //Gen 41:29 //Gen 41:30 //Gen 41:33 //Gen 41:34 //Gen 41:36 //Gen 41:41 //Gen 41:43 //Gen 41:44 //Gen 41:45 //Gen 41:46 //Gen 41:48 //Gen 41:53 //Gen 41:54 //Gen 41:55 //Gen 41:56 //Gen 41:57 //Gen 42:1 //Gen 42:2 //Gen 42:3 //Gen 43:2 //Gen 43:15 //Gen 45:4 //Gen 45:8 //Gen 45:9 //Gen 45:13 //Gen 45:18 //Gen 45:19 //Gen 45:20 //Gen 45:23 //Gen 45:25 //Gen 45:26 //Gen 46:3 //Gen 46:4 //Gen 46:6 //Gen 46:7 //Gen 46:8 //Gen 46:20 //Gen 46:26 //Gen 46:27 //Gen 47:6 //Gen 47:11 //Gen 47:13 //Gen 47:14 //Gen 47:15 //Gen 47:20 //Gen 47:21 //Gen 47:26 //Gen 47:27 //Gen 47:28 //Gen 47:29 //Gen 47:30 //Gen 48:5 //Gen 50:7 //Gen 50:14 //Gen 50:22 //Gen 50:26

Aikupito //Ap 7:22 //Ap 7:24 //Ap 7:28 //Ap 21:38 //Heb 11:29 //Gen 12:12 //Gen 12:14 //Gen 16:1 //Gen 16:3 //Gen 21:9 //Gen 25:12 //Gen 39:1 //Gen 39:2 //Gen 39:5 //Gen 41:55 //Gen 41:56 //Gen 43:32 //Gen 45:2 //Gen 46:34 //Gen 47:15 //Gen 47:20 //Gen 50:3 //Gen 50:11

Aikupito //See Also Aikupito (01) //Gen 10:6 //Gen 10:13

Aisaiya //See Also Aisaiya (02) //Mt 3:3 //Mt 4:14 //Mt 8:17 //Mt 12:17 //Mt 13:14 //Mt 15:7 //Mk 1:2 //Mk 7:6 //Lk 3:4 //Lk 4:17 //Yn 1:23 //Yn 12:38 //Yn 12:39 //Yn 12:41 //Ap 8:28 //Ap 8:30 //Ap 28:25 //Lom 9:27 //Lom 9:29 //Lom 10:16 //Lom 10:20 //Lom 15:12

Aisaiya //See Also Aisaiya (01) //Lk 3:4 //Lk 4:17

Akaiya //Ap 18:12 //Ap 18:27 //Ap 19:21 //Lom 15:26 //1Ko 16:15 //2Ko 1:1 //2Ko 9:2 //2Ko 11:10 //1Tes 1:7 //1Tes 1:8

Akipasi //Kol 4:17 //Plm 1:2

Akuila //Ap 18:2 //Ap 18:18 //Ap 18:26 //Lom 16:3 //1Ko 16:19 //2Tim 4:19

Alabiya //Gal 1:17 //Gal 4:25

Alama //Lk 4:27 //Gen 25:20 //Gen 28:5 //Gen 31:20 //Gen 31:24

Alama //Gen 10:22 //Gen 10:23

Alekisenda //1Tim 1:20 //2Tim 4:14

Alepaiya //Mt 10:3 //Mk 3:18 //Lk 6:15 //Ap 1:13

Alepasa //Lk 3:36 //Gen 10:22 //Gen 10:24 //Gen 11:10 //Gen 11:11 //Gen 11:12 //Gen 11:13

Alesandiliya //Ap 18:24 //Ap 27:6 //Ap 28:11

Alimatiya //See Also Alimatiya (02) //Mt 27:57 //Mt 27:59 //Mk 15:43 //Mk 15:45 //Lk 23:50 //Yn 19:38

Alimatiya //See Also Alimatiya (01) //Mt 27:57 //Mk 15:43 //Lk 23:51 //Yn 19:38

Alisitakasi //Ap 19:29 //Ap 20:4 //Ap 27:2 //Kol 4:10 //Plm 1:24

Aliyoka //Gen 14:1 //Gen 14:9

Aloni //Ap 7:40 //Heb 5:4 //Heb 9:4
Amaleki //Gen 36:12 //Gen 36:16
Aminadaba //Mt 1:3 //Mt 1:4 //Lk 3:33
Aminadaba //Mt 1:4 //Lk 3:33
Amole //Gen 10:16 //Gen 14:7 //Gen 14:13 //Gen 15:16 //Gen 15:21 //Gen 48:22
Ana //Gen 36:14 //Gen 36:18 //Gen 36:24 //Gen 36:25
Ana //Gen 36:20 //Gen 36:29
Ananiya //Ap 5:1 //Ap 5:3 //Ap 5:5
Ananiya //Ap 9:10 //Ap 9:12 //Ap 9:13 //Ap 9:17 //Ap 22:12
Ananiya //Ap 23:2 //Ap 24:1
Anase //Lk 3:2 //Yn 18:13 //Yn 18:24 //Ap 4:6
Andeleya //Mt 4:18 //Mt 10:2 //Mk 1:16 //Mk 1:29 //Mk 3:18 //Mk 13:3 //Lk 6:14 //Yn 1:40 //Yn 1:44 //Yn 6:8 //Yn 12:22 //Ap 1:13
Anela //Gen 14:13 //Gen 14:24
Antiyoka //Ap 6:5 //Ap 11:19 //Ap 11:20 //Ap 11:22 //Ap 11:25 //Ap 11:26 //Ap 11:27 //Ap 13:1 //Ap 14:26 //Ap 15:22 //Ap 15:23 //Ap 15:30 //Ap 15:35 //Ap 18:22 //Gal 2:11
Antiyoka //Ap 13:14 //Ap 14:19 //Ap 14:21 //2Tim 3:11
Apoliyon //See Also Abadon, Hade //Hem 9:11
Apolosa //Ap 18:24 //Ap 19:1 //1Ko 1:12 //1Ko 3:4 //1Ko 3:5 //1Ko 3:6 //1Ko 3:22 //1Ko 4:6 //1Ko 16:12 //Tai 3:13
Asa //Mt 1:7 //Mt 1:8
Asa //Lk 2:36 //Hem 7:6
Asa //Gen 30:13 //Gen 35:26 //Gen 46:17 //Gen 49:20
Asenati //Gen 41:45 //Gen 41:50 //Gen 46:20
Asosi //Ap 20:13 //Ap 20:14
Asowa //Mt 1:13 //Mt 1:14
Asula //See Also Asula //Gen 2:14 //Gen 10:11 //Gen 10:22 //Gen 25:18
Atada //Gen 50:10 //Gen 50:11
Atemisi //Ap 19:24 //Ap 19:27 //Ap 19:28 //Ap 19:34 //Ap 19:35
Atemisi //Ap 19:28 //Ap 19:34 //Ap 19:35 //Ap 21:29
Ateni //Ap 17:15 //Ap 17:16 //Ap 17:22 //Ap 18:1 //1Tes 3:1

B

Babela //See Also Babiloni (02) //Gen 10:10 //Gen 11:9
Babiloni //Mt 1:11 //Mt 1:12 //Mt 1:17 //Ap 7:43 //1Pet 5:13 //Hem 14:8 //Hem 16:19 //Hem 17:5 //Hem 18:2
Babiloni //See Also Babela //Hem 18:10 //Hem 18:21
Balabasi //Mt 27:16 //Mt 27:17 //Mt 27:20 //Mt 27:22 //Mt 27:26 //Mk 15:7 //Mk 15:11 //Mk 15:15 //Lk 23:18 //Yn 18:40
Bala-hanana //Gen 36:38 //Gen 36:39
Bala-hanana //Gen 36:38 //Gen 36:39
Balama //2Pet 2:15 //Yud 1:11 //Hem 2:14
Banaba //Ap 4:36 //Ap 9:27 //Ap 11:22 //Ap 11:30 //Ap 12:25 //Ap 13:1 //Ap 13:2 //Ap 13:7 //Ap 13:43 //Ap 13:46 //Ap 13:50 //Ap 14:12 //Ap 14:14 //Ap 14:20 //Ap 15:2 //Ap 15:12 //Ap 15:22 //Ap 15:25 //Ap 15:35 //Ap 15:36 //Ap 15:37 //Ap 15:39 //1Ko 9:6 //Gal 2:1 //Gal 2:9 //Gal 2:13 //Kol 4:10
Basemata //Gen 36:4 //Gen 36:10 //Gen 36:13 //Gen 36:17
Batolomaiyo //See Also Natanaela //Mt 10:3 //Mk 3:18 //Lk 6:14 //Ap 1:13
Bela //See Also Sowa //Gen 14:2 //Gen 14:8
Bela //Gen 36:32 //Gen 36:33
Belesebulu //Mt 10:25 //Mt 12:24 //Mt 12:27 //Mk 3:22 //Lk 11:15 //Lk 11:18 //Lk 11:19

Beleya //Ap 17:10 //Ap 17:13 //Ap 20:4

Benisi //Ap 25:13 //Ap 25:23 //Ap 26:30

Beniyamina //Ap 13:21 //Lom 11:1 //Plp 3:5 //Hem 7:8

Beniyamina //Gen 35:18 //Gen 35:24 //Gen 42:4 //Gen 42:36 //Gen 43:14 //Gen 43:15 //Gen 43:16 //Gen 43:29 //Gen 43:34 //Gen 44:12 //Gen 45:12 //Gen 45:14 //Gen 45:22 //Gen 46:19 //Gen 46:21 //Gen 49:27

Beseba //Gen 21:14 //Gen 21:31 //Gen 21:32 //Gen 21:33 //Gen 22:19 //Gen 26:23 //Gen 26:33 //Gen 28:10 //Gen 46:1 //Gen 46:5

Betaniya //Mt 21:17 //Mt 26:6 //Mk 11:1 //Mk 11:11 //Mk 11:12 //Mk 14:3 //Lk 19:29 //Lk 24:50 //Yn 11:1 //Yn 11:18 //Yn 12:1

Betelehema //See Also Epalata //Mt 2:1 //Mt 2:5 //Mt 2:6 //Mt 2:8 //Mt 2:16 //Lk 2:4 //Lk 2:15 //Yn 7:42 //Gen 35:19 //Gen 48:7

Beteli //See Also Lusi //Gen 12:8 //Gen 13:3 //Gen 28:19 //Gen 31:13 //Gen 35:3 //Gen 35:6 //Gen 35:8 //Gen 35:15 //Gen 35:16

Betepage //Mt 21:1 //Mk 11:1 //Lk 19:29

Betesaida //Mt 11:21 //Mk 6:45 //Mk 8:22 //Lk 9:10 //Lk 10:13 //Yn 1:44 //Yn 12:21

Betuweli //Gen 22:22 //Gen 22:23 //Gen 24:15 //Gen 24:24 //Gen 24:47 //Gen 24:50 //Gen 25:20 //Gen 28:2 //Gen 28:5

Beya-lahai-loi //Gen 16:14 //Gen 24:62 //Gen 25:11

Bilaha //Gen 29:29 //Gen 30:3 //Gen 30:4 //Gen 30:5 //Gen 30:7 //Gen 35:22 //Gen 35:25 //Gen 37:2 //Gen 46:25

Bitiniya //Ap 16:7 //1Pet 1:1

D

Daina //Gen 30:21 //Gen 34:1 //Gen 34:3 //Gen 34:5 //Gen 34:13 //Gen 34:25 //Gen 34:26 //Gen 46:15

Damaseko //Ap 9:2 //Ap 9:3 //Ap 9:8 //Ap 9:10 //Ap 9:19 //Ap 9:22 //Ap 9:27 //Ap 22:5 //Ap 22:6 //Ap 22:10 //Ap 22:11 //Ap 26:12 //Ap 26:20 //2Ko 11:32 //Gal 1:17 //Gen 14:15 //Gen 15:2

Dani //Gen 30:6 //Gen 35:25 //Gen 46:23 //Gen 49:16 //Gen 49:17

Dawida //Mt 1:1 //Mt 1:6 //Mt 1:17 //Mt 1:20 //Mt 9:27 //Mt 12:3 //Mt 12:23 //Mt 15:22 //Mt 20:30 //Mt 20:31 //Mt 21:9 //Mt 21:15 //Mt 22:42 //Mt 22:43 //Mt 22:45 //Mk 2:25 //Mk 10:47 //Mk 10:48 //Mk 11:10 //Mk 12:35 //Mk 12:36 //Mk 12:37 //Lk 1:27 //Lk 1:32 //Lk 1:69 //Lk 2:4 //Lk 2:11 //Lk 3:31 //Lk 6:3 //Lk 18:38 //Lk 18:39 //Lk 20:41 //Lk 20:42 //Lk 20:44 //Yn 7:42 //Ap 1:16 //Ap 2:25 //Ap 2:29 //Ap 2:34 //Ap 4:25 //Ap 7:45 //Ap 13:22 //Ap 13:34 //Ap 13:36 //Ap 15:16 //Lom 1:3 //Lom 4:6 //Lom 11:9 //2Tim 2:8 //Heb 4:7 //Heb 11:32 //Hem 3:7 //Hem 5:5 //Hem 22:16

Debi //Ap 14:6 //Ap 14:20 //Ap 16:1 //Ap 20:4

Dekapolisi //Mt 4:25 //Mk 5:20 //Mk 7:31

Demasi //Kol 4:14 //2Tim 4:10 //Plm 1:24

Dimitiliyasi //Ap 19:24 //Ap 19:38

Disani //Gen 36:21 //Gen 36:28 //Gen 36:30

Disoni //Gen 36:21 //Gen 36:26 //Gen 36:30

Diuliyasi //Ap 27:1 //Ap 27:3

Dius //See Also [jewess], Hebelu //Mt 2:2 //Mt 27:11 //Mt 27:29 //Mt 27:37 //Mt 28:15 //Mk 7:3 //Mk 15:2 //Mk 15:9 //Mk 15:12 //Mk 15:18 //Mk 15:26 //Lk 7:3 //Lk 23:3 //Lk 23:37 //Lk 23:38 //Lk 23:51 //Yn 1:19 //Yn 2:6 //Yn 2:13 //Yn 2:18 //Yn 2:20 //Yn 3:1 //Yn 3:25 //Yn 4:9 //Yn 4:22 //Yn 5:1 //Yn 5:10 //Yn 5:15 //Yn 5:16 //Yn 5:18 //Yn 6:4 //Yn 6:41 //Yn 6:52 //Yn 7:1 //Yn 7:2 //Yn 7:11 //Yn 7:13 //Yn 7:15 //Yn 7:35 //Yn 8:22 //Yn 8:31 //Yn 8:48 //Yn 8:52 //Yn 8:57 //Yn 9:18 //Yn 9:22 //Yn 10:19 //Yn 10:24 //Yn 10:31 //Yn 10:33 //Yn 11:8 //Yn 11:19 //Yn 11:31 //Yn

11:33 //Yn 11:36 //Yn 11:45 //Yn 11:54 //Yn 11:55 //Yn 12:9 //Yn 12:11 //Yn 13:33 //Yn 18:12 //Yn 18:14 //Yn 18:20 //Yn 18:31 //Yn 18:33 //Yn 18:36 //Yn 18:38 //Yn 18:39 //Yn 19:3 //Yn 19:7 //Yn 19:12 //Yn 19:14 //Yn 19:17 //Yn 19:19 //Yn 19:20 //Yn 19:21 //Yn 19:31 //Yn 19:38 //Yn 19:40 //Yn 19:42 //Yn 20:16 //Yn 20:19 //Ap 2:5 //Ap 2:10 //Ap 2:14 //Ap 4:5 //Ap 9:22 //Ap 9:23 //Ap 10:22 //Ap 10:28 //Ap 10:39 //Ap 11:19 //Ap 12:3 //Ap 12:11 //Ap 13:5 //Ap 13:6 //Ap 13:43 //Ap 13:45 //Ap 13:50 //Ap 14:1 //Ap 14:2 //Ap 14:4 //Ap 14:5 //Ap 14:19 //Ap 16:3 //Ap 16:20 //Ap 17:1 //Ap 17:5 //Ap 17:10 //Ap 17:13 //Ap 17:17 //Ap 18:2 //Ap 18:4 //Ap 18:5 //Ap 18:12 //Ap 18:14 //Ap 18:19 //Ap 18:24 //Ap 18:28 //Ap 19:10 //Ap 19:13 //Ap 19:17 //Ap 19:33 //Ap 19:34 //Ap 20:3 //Ap 20:19 //Ap 20:21 //Ap 21:11 //Ap 21:20 //Ap 21:21 //Ap 21:27 //Ap 21:39 //Ap 21:40 //Ap 22:2 //Ap 22:3 //Ap 22:12 //Ap 22:30 //Ap 23:12 //Ap 23:20 //Ap 23:27 //Ap 24:5 //Ap 24:9 //Ap 24:19 //Ap 24:27 //Ap 25:2 //Ap 25:7 //Ap 25:8 //Ap 25:9 //Ap 25:10 //Ap 25:15 //Ap 25:24 //Ap 26:2 //Ap 26:3 //Ap 26:4 //Ap 26:7 //Ap 26:14 //Ap 26:21 //Ap 28:17 //Ap 28:19 //Lom 1:16 //Lom 2:9 //Lom 2:10 //Lom 2:17 //Lom 2:28 //Lom 2:29 //Lom 3:1 //Lom 3:2 //Lom 3:9 //Lom 3:29 //Lom 9:24 //Lom 10:12 //Lom 11:11 //Lom 15:8 //1Ko 1:22 //1Ko 1:23 //1Ko 1:24 //1Ko 9:20 //1Ko 10:32 //1Ko 12:13 //2Ko 11:24 //Gal 2:7 //Gal 2:8 //Gal 2:9 //Gal 2:13 //Gal 2:14 //Gal 2:15 //Gal 3:28 //Epe 2:14 //Epe 3:6 //Kol 3:11 //1Tes 2:14 //Hem 2:9 //Hem 3:9 //Hem 9:11 //Hem 16:16

Dolekasi //See Also Tabita //Ap 9:36 //Ap 9:39

Duwaduwalidiyena //Mt 23:35 //Lk 11:51

E

Ebela //Lk 3:35 //Gen 10:21 //Gen 10:24 //Gen 10:25 //Gen 11:14 //Gen 11:15 //Gen 11:16 //Gen 11:17

Edena //Gen 2:8 //Gen 2:10 //Gen 2:15 //Gen 3:23 //Gen 3:24 //Gen 4:16

Edoma //See Also Iso //Gen 25:30 //Gen 36:8

Edoma //Gen 32:3 //Gen 36:16 //Gen 36:17 //Gen 36:19 //Gen 36:21 //Gen 36:31 //Gen 36:32 //Gen 36:43

Eisiya //Ap 2:9 //Ap 6:9 //Ap 16:6 //Ap 19:10 //Ap 19:22 //Ap 19:26 //Ap 19:27 //Ap 19:31 //Ap 20:4 //Ap 20:16 //Ap 20:18 //Ap 21:27 //Ap 24:19 //Ap 27:2 //Lom 16:5 //1Ko 16:19 //2Ko 1:8 //2Tim 1:15 //1Pet 1:1 //Hem 1:4

Ela //Gen 38:3 //Gen 38:6 //Gen 38:7 //Gen 46:12

Elama //Gen 10:22 //Gen 14:1 //Gen 14:9

Elasala //Gen 14:1 //Gen 14:9

Elasala //Gen 14:1 //Gen 14:9

Elasitasi //Ap 19:22 //2Tim 4:20

Elipasi //Gen 36:4 //Gen 36:10 //Gen 36:11 //Gen 36:12 //Gen 36:15 //Gen 36:16

Elipasi //Gen 36:11 //Gen 36:15

Elisabeta //Lk 1:5 //Lk 1:7 //Lk 1:13 //Lk 1:24 //Lk 1:36 //Lk 1:40 //Lk 1:41 //Lk 1:57

Eliuda //Mt 1:14 //Mt 1:15

Eliya //Mt 11:14 //Mt 16:14 //Mt 17:3 //Mt 17:4 //Mt 17:10 //Mt 17:11 //Mt 17:12 //Mt 27:47 //Mt 27:49 //Mk 6:15 //Mk 8:28 //Mk 9:4 //Mk 9:5 //Mk 9:11 //Mk 9:12 //Mk 9:13 //Mk 15:35 //Mk 15:36 //Lk 1:17 //Lk 4:25 //Lk 4:26 //Lk 9:8 //Lk 9:19 //Lk 9:30 //Lk 9:33 //Yn 1:21 //Yn 1:25 //Lom 11:2 //Yam 5:17

Eneyasi //Ap 9:33 //Ap 9:34

Enoka //Lk 3:37 //Heb 11:5 //Yud 1:14 //Gen 5:18 //Gen 5:19 //Gen 5:21 //Gen 5:22 //Gen 5:23 //Gen 5:24

Enoka //Gen 4:17 //Gen 4:18

Epalata //See Also Betelehema //Gen 35:16 //Gen 35:19 //Gen 48:7

Epapolodaitasi //Plp 2:25 //Plp 4:18 //Kol 1:7 //Kol 4:12 //Plm 1:23

Epelaima //Gen 41:52 //Gen 46:20 //Gen 48:1 //Gen 48:5 //Gen 48:13 //Gen 48:14 //Gen 48:17 //Gen 48:20 //Gen 50:23
Epelona //Gen 23:8 //Gen 23:10 //Gen 23:13 //Gen 23:14 //Gen 23:16 //Gen 23:17 //Gen 25:9 //Gen 49:29 //Gen 49:30 //Gen 50:13
Epeso //Ap 18:19 //Ap 18:21 //Ap 18:24 //Ap 19:1 //Ap 19:17 //Ap 19:26 //Ap 19:35 //Ap 20:16 //Ap 20:17 //1Ko 15:32 //1Ko 16:8 //Epe 1:1 //1Tim 1:3 //2Tim 1:18 //2Tim 4:12 //Hem 1:11 //Hem 2:1
Esekola //Gen 14:13 //Gen 14:24
Ewa //2Ko 11:3 //1Tim 2:13 //Gen 3:20 //Gen 4:1

G

Gabileli //Lk 1:19 //Lk 1:26
Gada //Gen 30:11 //Gen 35:26 //Gen 46:16 //Gen 49:19
Gadosisiyeigo //Mt 16:17 //Yn 1:42 //Yn 21:15 //Yn 21:16 //Yn 21:17
Gaiyasi //Lom 16:23 //1Ko 1:14
Galatiya //Ap 16:6 //Ap 18:23 //1Ko 16:1 //Gal 1:2 //2Tim 4:10 //1Pet 1:1
Galeda //Gen 31:47 //Gen 31:48
Galili //Mt 2:22 //Mt 3:13 //Mt 4:12 //Mt 4:15 //Mt 4:18 //Mt 4:23 //Mt 4:25 //Mt 15:29 //Mt 17:22 //Mt 19:1 //Mt 21:11 //Mt 26:32 //Mt 27:55 //Mt 28:7 //Mt 28:10 //Mt 28:16 //Mk 1:9 //Mk 1:14 //Mk 1:16 //Mk 1:28 //Mk 1:39 //Mk 3:7 //Mk 6:21 //Mk 7:31 //Mk 9:30 //Mk 14:28 //Mk 15:41 //Mk 16:7 //Lk 1:26 //Lk 2:4 //Lk 2:39 //Lk 3:1 //Lk 4:14 //Lk 4:31 //Lk 5:17 //Lk 8:26 //Lk 17:11 //Lk 23:5 //Lk 23:49 //Lk 23:55 //Lk 24:6 //Yn 1:43 //Yn 2:1 //Yn 2:11 //Yn 4:3 //Yn 4:43 //Yn 4:45 //Yn 4:46 //Yn 4:47 //Yn 4:54 //Yn 6:1 //Yn 7:1 //Yn 7:9 //Yn 7:41 //Yn 7:52 //Yn 12:21 //Yn 21:2 //Ap 1:11 //Ap 9:31 //Ap 10:37 //Ap 13:31
Galili //See Also Genesaleta, Tibeliya //Mt 4:18 //Mt 15:29 //Mk 1:16 //Mk 7:31 //Yn 6:1
Galili //Mt 26:69 //Mk 14:70 //Lk 13:1 //Lk 13:2 //Lk 22:59 //Lk 23:6 //Yn 4:45 //Ap 2:7 //Ap 5:37
Galili //Yn 2:1 //Yn 2:11 //Yn 4:46 //Yn 21:2
Galiyo //Ap 18:12 //Ap 18:14 //Ap 18:17
Gamaliyela //Ap 5:34 //Ap 22:3
Gasa //Ap 8:26 //Gen 10:19
Gatama //Gen 36:11 //Gen 36:16
Gela //Gen 10:19 //Gen 20:1 //Gen 20:2 //Gen 26:2 //Gen 26:6 //Gen 26:17 //Gen 26:20 //Gen 26:26
Gelasa //Mk 5:1 //Lk 8:26 //Lk 8:37
Genesaleta //See Also Galili (02), Tibeliya //Mt 14:34 //Mk 6:53 //Lk 5:1
Getesemani //Mt 26:36 //Mk 14:32
Gigibwali Saesaekalilina //Guiyau Gigigbwali Saesaekalilina //Lom 9:29 //Yam 5:4
Gileyada //Gen 31:21 //Gen 31:23 //Gen 31:25 //Gen 37:25
Giliki //Yn 7:35 //Yn 12:20 //Ap 6:1 //Ap 9:29 //Ap 11:20 //Ap 14:1 //Ap 17:4 //Ap 17:12 //Ap 18:4 //Ap 18:17 //Ap 19:10 //Ap 19:17 //Ap 20:21 //Ap 21:28 //Lom 1:14 //1Ko 1:22 //1Ko 1:23 //1Ko 1:24
Gilogaso //Gen 10:16 //Gen 15:21
Golagota //Mt 27:33 //Mk 15:22 //Yn 19:17
Gomala //Gen 10:2 //Gen 10:3
Gomola //Mt 10:15 //Lom 9:29 //2Pet 2:6 //Yud 1:7 //Gen 10:19 //Gen 13:10 //Gen 14:2 //Gen 14:8 //Gen 14:10 //Gen 14:11 //Gen 18:20 //Gen 19:24 //Gen 19:28
Goseni //Gen 45:10 //Gen 46:28 //Gen 46:29 //Gen 46:34 //Gen 47:1 //Gen 47:4 //Gen 47:6 //Gen 47:27 //Gen 50:8
Guiyau Gigibwali Saesaekalilina //See Gigibwali Saesaekalilina

H

Hadada //Gen 36:35 //Gen 36:36

Hade //See Also Abadon, Apoliyon //Hem 6:8

Hagala //Gal 4:24 //Gal 4:25 //Gen 16:1 //Gen 16:3 //Gen 16:4 //Gen 16:8 //Gen 16:15 //Gen 16:16 //Gen 21:9 //Gen 21:14 //Gen 21:17 //Gen 25:12

Halana //Ap 7:2 //Ap 7:4 //Gen 11:31 //Gen 11:32 //Gen 12:4 //Gen 12:5 //Gen 27:43 //Gen 28:10 //Gen 29:4

Halana //Gen 11:26 //Gen 11:27 //Gen 11:28 //Gen 11:29 //Gen 11:31

Hama //Gen 5:32 //Gen 6:10 //Gen 7:13 //Gen 9:18 //Gen 9:22 //Gen 10:1 //Gen 10:6 //Gen 10:20

Hamole //Ap 7:16 //Gen 33:19 //Gen 34:2 //Gen 34:4 //Gen 34:6 //Gen 34:8 //Gen 34:13 //Gen 34:18 //Gen 34:20 //Gen 34:24 //Gen 34:26

Hasala //Mt 1:23

Hebelona //See Also Kiliyata //Gen 13:18 //Gen 23:2 //Gen 23:19 //Gen 35:27 //Gen 37:14

Hebelu //See Also Dius //Ap 6:1 //2Ko 11:22 //Plp 3:5 //Gen 14:13 //Gen 39:14 //Gen 39:17 //Gen 40:15 //Gen 41:12 //Gen 43:32

Heloda //Mt 2:1 //Mt 2:3 //Mt 2:7 //Mt 2:12 //Mt 2:13 //Mt 2:15 //Mt 2:16 //Mt 2:19 //Mt 2:22 //Lk 1:5

Heloda //Mt 14:1 //Mt 14:3 //Mt 14:5 //Mt 14:6 //Mk 6:14 //Mk 6:16 //Mk 6:17 //Mk 6:18 //Mk 6:20 //Mk 6:21 //Mk 6:22 //Mk 8:15 //Lk 3:1 //Lk 3:19 //Lk 3:20 //Lk 8:3 //Lk 9:7 //Lk 9:9 //Lk 13:31 //Lk 23:7 //Lk 23:8 //Lk 23:11 //Lk 23:12 //Lk 23:15 //Ap 4:27 //Ap 13:1

Heloda //Mt 22:16 //Mk 3:6 //Mk 12:13

Heloda //Ap 12:1 //Ap 12:6 //Ap 12:11 //Ap 12:19 //Ap 12:20 //Ap 12:21 //Ap 23:35

Helodiyasi //Mt 14:3 //Mt 14:6 //Mk 6:17 //Mk 6:19 //Mk 6:22 //Lk 3:19

Hesekiya //Mt 1:9 //Mt 1:10

Hila //Gen 38:1 //Gen 38:12

Himiniyasi //1Tim 1:20 //2Tim 2:17

Hito //Gen 15:20 //Gen 23:3 //Gen 23:5 //Gen 23:7 //Gen 23:10 //Gen 23:16 //Gen 23:17 //Gen 23:20 //Gen 25:9 //Gen 25:10 //Gen 26:34 //Gen 27:46 //Gen 49:29 //Gen 49:30 //Gen 49:32 //Gen 50:13

Hiwi //Gen 10:17 //Gen 34:2

Husama //Gen 36:34 //Gen 36:35

I

Ikoniya //Ap 13:51 //Ap 14:1 //Ap 14:19 //Ap 14:21 //Ap 16:2 //2Tim 3:11

Inosi //Lk 3:38 //Gen 4:26 //Gen 5:6 //Gen 5:7 //Gen 5:9 //Gen 5:10 //Gen 5:11

Isakala //Gen 30:18 //Gen 35:23 //Gen 46:13 //Gen 49:14

Isako //Mt 1:2 //Mt 8:11 //Mt 22:32 //Mk 12:26 //Lk 3:34 //Lk 13:28 //Lk 20:37 //Ap 3:13 //Ap 7:8 //Ap 7:32 //Lom 9:7 //Lom 9:10 //Gal 4:28 //Heb 11:9 //Heb 11:17 //Heb 11:18 //Heb 11:20 //Yam 2:21 //Gen 17:19 //Gen 17:21 //Gen 21:3 //Gen 21:4 //Gen 21:5 //Gen 21:8 //Gen 21:9 //Gen 21:10 //Gen 21:12 //Gen 22:2 //Gen 22:3 //Gen 22:6 //Gen 22:7 //Gen 22:9 //Gen 24:4 //Gen 24:14 //Gen 24:62 //Gen 24:63 //Gen 24:64 //Gen 24:66 //Gen 24:67 //Gen 25:5 //Gen 25:6 //Gen 25:9 //Gen 25:11 //Gen 25:19 //Gen 25:20 //Gen 25:21 //Gen 25:26 //Gen 25:28 //Gen 26:2 //Gen 26:6 //Gen 26:8 //Gen 26:9 //Gen 26:12 //Gen 26:16 //Gen 26:17 //Gen 26:18 //Gen 26:19 //Gen 26:20 //Gen 26:23 //Gen 26:25 //Gen 26:27 //Gen 26:31 //Gen 26:32 //Gen 26:35 //Gen 27:1 //Gen 27:2 //Gen 27:5 //Gen 27:20 //Gen 27:21 //Gen 27:22 //Gen 27:26 //Gen 27:30 //Gen 27:32 //Gen 27:33 //Gen 27:37 //Gen 27:39 //Gen 27:46 //Gen 28:1 //Gen 28:5 //Gen 28:6 //Gen 28:8 //Gen 28:13 //Gen 31:18 //Gen 31:42 //Gen 31:54 //Gen 32:9 //Gen 35:12 //Gen 35:27 //Gen 35:28 //Gen 35:29 //Gen 46:1 //Gen 48:15 //Gen 48:16 //Gen 49:31 //Gen 50:24

Isalaela //See Also Isalaela (01), Isalaela //Mt 2:6 //Mt 8:10 //Mt 9:33 //Mt 10:6 //Mt 10:23 //Mt 15:24 //Mt 15:31 //Mt 19:28 //Mt 27:9 //Mt 27:42 //Mk 12:29 //Mk 15:32 //Lk 1:16 //Lk 1:54 //Lk 1:68 //Lk 1:80 //Lk 2:25 //Lk 2:32 //Lk 2:34 //Lk 7:9 //Lk 22:30 //Lk 24:21 //Yn 1:31 //Yn 1:47 //Yn 3:10 //Ap 2:22 //Ap 2:36 //Ap 3:12 //Ap 4:10 //Ap 4:27 //Ap 5:21 //Ap 5:31 //Ap 5:35 //Ap 7:23 //Ap 7:37 //Ap 7:42 //Ap 9:15 //Ap 10:36 //Ap 13:16 //Ap 13:17 //Ap 13:23 //Ap 13:24 //Ap 21:28 //Ap 28:20 //Lom 9:4 //Lom 9:6 //Lom 9:27 //Lom 9:31 //Lom 10:19 //Lom 10:21 //Lom 11:1 //Lom 11:2 //Lom 11:7 //Lom 11:25 //Lom 11:26 //1Ko 10:18 //2Ko 3:7 //2Ko 3:13 //2Ko 11:22 //Epe 2:12 //Plp 3:5 //Heb 8:10 //Heb 11:22 //Hem 2:14 //Hem 7:4 //Hem 21:12 //Gen 32:32 //Gen 34:7 //Gen 36:31 //Gen 46:8 //Gen 47:27 //Gen 48:20 //Gen 49:7 //Gen 49:16 //Gen 49:24 //Gen 49:28 //Gen 50:25

Isalaela //See Also Isalaela (01), Isalaela (02) //Mt 2:20 //Mt 2:21 //Lk 4:25 //Lk 4:27 //Yn 1:49 //Yn 12:13 //Ap 1:6 //Lom 9:6 //Gal 6:16

Isalaela //See Also Isalaela, Yakobo //Gen 32:28 //Gen 35:10 //Gen 35:21 //Gen 35:22 //Gen 37:3 //Gen 37:13 //Gen 42:5 //Gen 43:6 //Gen 43:8 //Gen 43:11 //Gen 45:21 //Gen 45:28 //Gen 46:1 //Gen 46:2 //Gen 46:5 //Gen 46:29 //Gen 46:30 //Gen 47:29 //Gen 47:31 //Gen 48:2 //Gen 48:8 //Gen 48:10 //Gen 48:11 //Gen 48:13 //Gen 48:14 //Gen 48:21 //Gen 49:2 //Gen 50:2

Isamaela //Gen 16:11 //Gen 16:15 //Gen 16:16 //Gen 17:18 //Gen 17:20 //Gen 17:23 //Gen 17:25 //Gen 17:26 //Gen 25:9 //Gen 25:12 //Gen 25:13 //Gen 25:16 //Gen 25:17 //Gen 28:9

Isamaela //Gen 37:25 //Gen 37:27 //Gen 37:28 //Gen 39:1

Iso //See Also Edoma (01) //Lom 9:13 //Heb 11:20 //Heb 12:16 //Gen 25:25 //Gen 25:26 //Gen 25:27 //Gen 25:28 //Gen 25:29 //Gen 25:30 //Gen 25:32 //Gen 25:34 //Gen 26:34 //Gen 27:1 //Gen 27:5 //Gen 27:6 //Gen 27:11 //Gen 27:15 //Gen 27:19 //Gen 27:21 //Gen 27:22 //Gen 27:23 //Gen 27:24 //Gen 27:30 //Gen 27:32 //Gen 27:34 //Gen 27:36 //Gen 27:37 //Gen 27:38 //Gen 27:41 //Gen 27:42 //Gen 28:5 //Gen 28:6 //Gen 28:8 //Gen 32:3 //Gen 32:4 //Gen 32:6 //Gen 32:8 //Gen 32:11 //Gen 32:13 //Gen 32:17 //Gen 32:18 //Gen 32:19 //Gen 33:1 //Gen 33:4 //Gen 33:5 //Gen 33:8 //Gen 33:9 //Gen 33:12 //Gen 33:15 //Gen 33:16 //Gen 35:29 //Gen 36:4 //Gen 36:5 //Gen 36:6 //Gen 36:8 //Gen 36:9 //Gen 36:10 //Gen 36:12 //Gen 36:13 //Gen 36:14 //Gen 36:15 //Gen 36:17 //Gen 36:18 //Gen 36:19 //Gen 36:40 //Gen 36:43

Italiya //Ap 18:2 //Ap 27:1 //Ap 27:6 //Heb 13:24

Iyona //Mt 12:39 //Mt 12:40 //Mt 12:41 //Mt 16:4 //Lk 11:29 //Lk 11:30 //Lk 11:32

K

Kadesa //Gen 14:7 //Gen 16:14 //Gen 20:1

Kaha Pilipo //Mt 14:3 //Mk 6:17 //Lk 3:1

Kaina //Heb 11:4 //1Yn 3:12 //Yud 1:11 //Gen 4:1 //Gen 4:2 //Gen 4:3 //Gen 4:5 //Gen 4:6 //Gen 4:8 //Gen 4:9 //Gen 4:13 //Gen 4:15 //Gen 4:16 //Gen 4:17 //Gen 4:24 //Gen 4:25

Kaiyapasi //Mt 26:3 //Mt 26:57 //Lk 3:2 //Yn 11:49 //Yn 18:13 //Yn 18:14 //Yn 18:24 //Yn 18:28 //Ap 4:6

Kala //Gen 10:11 //Gen 10:12

Kaladiya //See Also Kaladiya (02) //Ap 7:4 //Gen 11:28 //Gen 11:31 //Gen 15:7

Kaladiya //Gen 11:28 //Gen 11:31 //Gen 15:7

Kaladiya //See Also Kaladiya (01) //Gen 11:28 //Gen 11:31 //Gen 15:7

Kanaisimulitao //Gen 36:9 //Gen 36:43

Kanana //Mt 10:4 //Mk 3:18 //Gen 10:18 //Gen 10:19 //Gen 12:6 //Gen 13:7 //Gen 15:21 //Gen 24:3 //Gen 24:37 //Gen 34:30 //Gen 38:2 //Gen 50:11

Kanana //Mt 15:22 //Ap 7:11 //Ap 13:19 //Gen 11:31 //Gen 12:5 //Gen 13:12 //Gen 16:3 //Gen 17:8 //Gen 23:2 //Gen 23:19 //Gen 28:1 //Gen 28:6 //Gen 28:8 //Gen 31:18 //Gen 33:18 //Gen 35:6 //Gen 36:5 //Gen 36:6 //Gen 37:1 //Gen 42:5 //Gen 42:7 //Gen 42:13 //Gen 42:29 //Gen 42:32 //Gen 44:8 //Gen 45:17 //Gen 45:25 //Gen 46:6 //Gen 46:12 //Gen 46:31 //Gen 47:1 //Gen 47:4 //Gen 47:13 //Gen 47:14 //Gen 47:15 //Gen 48:3 //Gen 48:7 //Gen 49:30 //Gen 50:5 //Gen 50:13

Kanana //Gen 9:18 //Gen 9:22 //Gen 9:25 //Gen 9:26 //Gen 9:27 //Gen 10:6 //Gen 10:15

Kanana Waihiuna //Mt 15:22 //Gen 46:10

Kapadosiya //Ap 2:9 //1Pet 1:1

Kapelenauma //Mt 4:13 //Mt 8:5 //Mt 11:23 //Mt 17:24 //Mk 1:21 //Mk 2:1 //Mk 9:33 //Lk 4:23 //Lk 4:31 //Lk 7:1 //Lk 10:15 //Yn 2:12 //Yn 4:46 //Yn 6:17 //Yn 6:24 //Yn 6:59

Kapenta //Mt 13:55 //Mk 6:3

Kedololaoma //Gen 14:1 //Gen 14:4 //Gen 14:5 //Gen 14:9 //Gen 14:17

Keliso //See Also Yesu //Mt 11:2 //Yn 1:41 //Yn 4:25 //Lom 5:6 //Lom 5:8 //Lom 6:4 //Lom 6:8 //Lom 6:9 //Lom 7:4 //Lom 8:9 //Lom 8:10 //Lom 8:11 //Lom 8:17 //Lom 8:35 //Lom 9:1 //Lom 9:3 //Lom 10:4 //Lom 10:6 //Lom 10:7 //Lom 10:17 //Lom 12:5 //Lom 14:9 //Lom 14:15 //Lom 14:18 //Lom 15:3 //Lom 15:7 //Lom 15:8 //Lom 15:18 //Lom 15:19 //Lom 15:20 //Lom 15:29 //Lom 16:5 //Lom 16:9 //Lom 16:16 //Lom 16:18 //1Ko 1:6 //1Ko 1:12 //1Ko 1:13 //1Ko 1:17 //1Ko 1:23 //1Ko 1:24 //1Ko 2:16 //1Ko 3:1 //1Ko 3:23 //1Ko 4:1 //1Ko 4:10 //1Ko 4:15 //1Ko 5:7 //1Ko 6:15 //1Ko 7:22 //1Ko 8:11 //1Ko 8:12 //1Ko 9:12 //1Ko 9:21 //1Ko 10:4 //1Ko 10:9 //1Ko 10:16 //1Ko 11:1 //1Ko 11:3 //1Ko 12:12 //1Ko 12:27 //1Ko 15:3 //1Ko 15:12 //1Ko 15:13 //1Ko 15:14 //1Ko 15:15 //1Ko 15:16 //1Ko 15:17 //1Ko 15:18 //1Ko 15:19 //1Ko 15:20 //1Ko 15:22 //1Ko 15:23 //1Ko 15:24 //2Ko 1:5 //2Ko 1:21 //2Ko 2:10 //2Ko 2:12 //2Ko 2:14 //2Ko 2:15 //2Ko 2:17 //2Ko 3:3 //2Ko 3:4 //2Ko 3:14 //2Ko 4:4 //2Ko 5:10 //2Ko 5:14 //2Ko 5:16 //2Ko 5:17 //2Ko 5:18 //2Ko 5:19 //2Ko 5:20 //2Ko 5:21 //2Ko 6:15 //2Ko 8:23 //2Ko 9:13 //2Ko 10:1 //2Ko 10:5 //2Ko 10:7 //2Ko 10:14 //2Ko 11:2 //2Ko 11:3 //2Ko 11:10 //2Ko 11:13 //2Ko 11:23 //2Ko 12:2 //2Ko 12:9 //2Ko 12:10 //2Ko 12:19 //2Ko 13:3 //Gal 1:6 //Gal 1:7 //Gal 1:10 //Gal 1:22 //Gal 2:16 //Gal 2:17 //Gal 2:20 //Gal 2:21 //Gal 3:13 //Gal 3:14 //Gal 3:16 //Gal 3:24 //Gal 3:27 //Gal 3:29 //Gal 4:19 //Gal 5:1 //Gal 5:2 //Gal 5:4 //Gal 6:2 //Gal 6:12 //Epe 1:3 //Epe 1:4 //Epe 1:9 //Epe 1:10 //Epe 1:12 //Epe 1:13 //Epe 1:20 //Epe 2:5 //Epe 2:6 //Epe 2:12 //Epe 2:13 //Epe 3:4 //Epe 3:8 //Epe 3:17 //Epe 3:18 //Epe 4:7 //Epe 4:12 //Epe 4:13 //Epe 4:15 //Epe 4:20 //Epe 4:32 //Epe 5:2 //Epe 5:5 //Epe 5:14 //Epe 5:21 //Epe 5:23 //Epe 5:24 //Epe 5:25 //Epe 5:29 //Epe 5:32 //Epe 6:5 //Epe 6:6 //Plp 1:10 //Plp 1:13 //Plp 1:15 //Plp 1:16 //Plp 1:18 //Plp 1:20 //Plp 1:21 //Plp 1:23 //Plp 1:27 //Plp 1:29 //Plp 2:1 //Plp 2:16 //Plp 2:30 //Plp 3:7 //Plp 3:8 //Plp 3:9 //Plp 3:18 //Kol 1:2 //Kol 1:7 //Kol 1:24 //Kol 1:27 //Kol 1:28 //Kol 2:2 //Kol 2:5 //Kol 2:8 //Kol 2:11 //Kol 2:17 //Kol 2:20 //Kol 3:1 //Kol 3:3 //Kol 3:4 //Kol 3:11 //Kol 3:15 //Kol 3:16 //Kol 3:24 //Kol 4:3 //1Tes 2:6 //1Tes 3:2 //1Tes 4:16 //2Tes 3:5 //1Tim 5:11 //Plm 1:6 //Plm 1:8 //Plm 1:20 //Heb 3:6 //Heb 3:14 //Heb 5:5 //Heb 6:1 //Heb 9:11 //Heb 9:14 //Heb 9:24 //Heb 9:28 //1Pet 1:11 //1Pet 1:19 //1Pet 2:21 //1Pet 3:15 //1Pet 3:16 //1Pet 3:18 //1Pet 4:1 //1Pet 4:13 //1Pet 4:14 //1Pet 5:1 //1Pet 5:14 //1Yn 3:3 //1Yn 3:5 //2Yn 1:9 //Hem 11:15 //Hem 12:10 //Hem 20:4 //Hem 20:6

Kenana //Lk 3:37 //Gen 5:9 //Gen 5:10 //Gen 5:12 //Gen 5:13 //Gen 5:14

Kenasi //Gen 36:11 //Gen 36:15

Ketula //Gen 25:1 //Gen 25:4

Kilipasi //Ap 18:8 //1Ko 1:14

Kilisitiyani //Ap 11:26 //Ap 26:28 //1Pet 4:16

Kiliti //Ap 2:11 //Tai 1:12

Kiliti //Ap 27:7 //Ap 27:12 //Ap 27:13 //Ap 27:21 //Tai 1:5

Kiliyata //See Also Hebelona //Gen 23:2 //Gen 35:27
Kiloi //1Ko 1:11
Kipasi //See Also Petelo, Simona Petelo //Yn 1:42 //1Ko 1:12 //1Ko 3:22 //1Ko 9:5 //1Ko 15:5 //Gal 2:9
Kola //Gen 36:5 //Gen 36:14 //Gen 36:18
Kolasini //Mt 11:21 //Lk 10:13
Kolinito //Ap 18:1 //Ap 19:1 //1Ko 1:2 //2Ko 1:1 //2Ko 1:23 //2Tim 4:20
Kolinito //Ap 18:8 //2Ko 6:11
Kolodiyasi //Ap 11:28 //Ap 18:2
Koniliyasi //Ap 10:1 //Ap 10:3 //Ap 10:17 //Ap 10:22 //Ap 10:24 //Ap 10:25 //Ap 10:30 //Ap 10:31
Kusa //Gen 10:6 //Gen 10:7 //Gen 10:8

L

Labani //Gen 24:29 //Gen 24:32 //Gen 24:33 //Gen 24:50 //Gen 25:20 //Gen 27:43 //Gen 28:2 //Gen 28:5 //Gen 29:5 //Gen 29:10 //Gen 29:13 //Gen 29:14 //Gen 29:15 //Gen 29:16 //Gen 29:19 //Gen 29:21 //Gen 29:22 //Gen 29:24 //Gen 29:25 //Gen 29:26 //Gen 29:28 //Gen 29:30 //Gen 30:25 //Gen 30:27 //Gen 30:31 //Gen 30:34 //Gen 30:35 //Gen 30:36 //Gen 30:40 //Gen 30:42 //Gen 31:1 //Gen 31:2 //Gen 31:12 //Gen 31:19 //Gen 31:20 //Gen 31:22 //Gen 31:24 //Gen 31:25 //Gen 31:26 //Gen 31:31 //Gen 31:33 //Gen 31:34 //Gen 31:36 //Gen 31:43 //Gen 31:47 //Gen 31:48 //Gen 31:51 //Gen 31:55 //Gen 32:4 //Gen 46:18 //Gen 46:25
Lahaba //Mt 1:5 //Heb 11:31 //Yam 2:25
Lahela //Mt 2:18 //Gen 29:6 //Gen 29:9 //Gen 29:10 //Gen 29:11 //Gen 29:12 //Gen 29:16 //Gen 29:17 //Gen 29:18 //Gen 29:20 //Gen 29:25 //Gen 29:28 //Gen 29:29 //Gen 29:30 //Gen 29:31 //Gen 30:1 //Gen 30:2 //Gen 30:6 //Gen 30:7 //Gen 30:8 //Gen 30:14 //Gen 30:15 //Gen 30:22 //Gen 30:25 //Gen 31:4 //Gen 31:14 //Gen 31:19 //Gen 31:32 //Gen 31:33 //Gen 31:34 //Gen 31:35 //Gen 33:1 //Gen 33:2 //Gen 33:7 //Gen 35:16 //Gen 35:19 //Gen 35:20 //Gen 35:24 //Gen 35:25 //Gen 46:19 //Gen 46:22 //Gen 46:25 //Gen 48:7
Lameka //Lk 3:36 //Gen 5:25 //Gen 5:26 //Gen 5:28 //Gen 5:30 //Gen 5:31
Lameka //Gen 4:18 //Gen 4:19 //Gen 4:23 //Gen 4:24
Laodisiya //Kol 2:1 //Kol 4:13 //Kol 4:15 //Kol 4:16 //Hem 1:11 //Hem 3:14
Lasalo //Lk 16:20 //Lk 16:23 //Lk 16:24 //Lk 16:25
Lasalo //Yn 11:1 //Yn 11:2 //Yn 11:4 //Yn 11:5 //Yn 11:11 //Yn 11:14 //Yn 11:17 //Yn 11:43 //Yn 12:1 //Yn 12:2 //Yn 12:9 //Yn 12:10 //Yn 12:17
Lebeka //Lom 9:10 //Gen 22:23 //Gen 24:15 //Gen 24:29 //Gen 24:30 //Gen 24:45 //Gen 24:51 //Gen 24:53 //Gen 24:58 //Gen 24:59 //Gen 24:60 //Gen 24:61 //Gen 24:64 //Gen 24:67 //Gen 25:20 //Gen 25:21 //Gen 25:28 //Gen 26:7 //Gen 26:8 //Gen 26:35 //Gen 27:5 //Gen 27:6 //Gen 27:11 //Gen 27:15 //Gen 27:42 //Gen 27:46 //Gen 28:5 //Gen 29:12 //Gen 35:8 //Gen 49:31
Leheboti-Ila //Gen 10:11 //Gen 36:37
Lepa //Gen 14:5 //Gen 15:20
Leu //Lk 3:35 //Gen 11:18 //Gen 11:19 //Gen 11:20 //Gen 11:21
Leuweli //Gen 36:4 //Gen 36:10 //Gen 36:13 //Gen 36:17
Lewi //See Also Mataiyo //Mk 2:14 //Lk 5:27 //Lk 5:29
Lewi //Lk 10:32 //Yn 1:19 //Ap 4:36
Lewi //Heb 7:5 //Heb 7:9 //Hem 7:7 //Gen 29:34 //Gen 34:25 //Gen 34:30 //Gen 35:23 //Gen 46:11 //Gen 49:5
Leya //Gen 29:16 //Gen 29:17 //Gen 29:23 //Gen 29:24 //Gen 29:25 //Gen 29:30 //Gen 29:31 //Gen 29:32 //Gen 30:9 //Gen 30:10 //Gen 30:11 //Gen 30:12 //Gen 30:13 //Gen 30:14 //Gen 30:16 //Gen 30:17 //Gen 30:18 //Gen 30:19 //Gen 30:20 //Gen 31:4 //Gen 31:14 //Gen 31:33 //Gen 33:1 //Gen 33:2 //Gen 33:7 //Gen 34:1 //Gen 35:23 //Gen 35:26 //Gen 46:15 //Gen 46:18 //Gen 49:31

Lida //Ap 9:32 //Ap 9:35 //Ap 9:38
Lidiya //Ap 16:14 //Ap 16:40
Likeoniya //Ap 14:6 //Ap 14:11
Lisitila //Ap 14:6 //Ap 14:8 //Ap 14:21 //Ap 16:1 //Ap 16:2 //2Tim 3:11
Lisiyasi //Ap 23:26 //Ap 24:22
Loma //Ap 2:10 //Ap 16:37 //Ap 18:2 //Ap 19:21 //Ap 23:11 //Ap 28:14 //Ap 28:16 //Lom 1:7 //Lom 1:15 //2Tim 1:17
Loma //Ap 16:21 //Ap 16:38 //Ap 25:16
Lota //Lk 17:28 //Lk 17:29 //Lk 17:32 //2Pet 2:7 //Gen 11:27 //Gen 11:31 //Gen 12:4 //Gen 12:5 //Gen 13:1 //Gen 13:5 //Gen 13:7 //Gen 13:8 //Gen 13:10 //Gen 13:11 //Gen 13:12 //Gen 13:14 //Gen 14:12 //Gen 14:16 //Gen 19:1 //Gen 19:5 //Gen 19:6 //Gen 19:9 //Gen 19:10 //Gen 19:12 //Gen 19:14 //Gen 19:15 //Gen 19:18 //Gen 19:23 //Gen 19:26 //Gen 19:29 //Gen 19:30 //Gen 19:36
Lotana //Gen 36:20 //Gen 36:22 //Gen 36:29
Lubeni //Gen 29:32 //Gen 30:14 //Gen 35:22 //Gen 35:23 //Gen 37:21 //Gen 37:22 //Gen 37:29 //Gen 42:22 //Gen 42:37 //Gen 46:8 //Gen 46:9 //Gen 48:5 //Gen 49:3
Luka //Kol 4:14 //2Tim 4:11 //Plm 1:24
Lupuso //See Also Lupuso //Mk 15:21 //Lom 16:13
Lusi //See Also Beteli //Gen 28:19 //Gen 35:6 //Gen 48:3

M

Magadala //Mt 27:56 //Mk 15:40 //Mk 16:1 //Lk 24:10
Mahalalela //Lk 3:37 //Gen 5:12 //Gen 5:13 //Gen 5:15 //Gen 5:16 //Gen 5:17
Maikeli //Yud 1:9 //Hem 12:7
Makepela //Gen 23:9 //Gen 23:17 //Gen 23:19 //Gen 25:9 //Gen 49:30 //Gen 50:13
Maleko //Ap 12:12 //Ap 12:25 //Ap 13:5 //Ap 13:13 //Ap 15:37 //Ap 15:39 //Kol 4:10 //2Tim 4:11 //Plm 1:24 //1Pet 5:13
Maleta //Lk 10:38 //Lk 10:40 //Lk 10:41 //Yn 11:1 //Yn 11:5 //Yn 11:19 //Yn 11:20 //Yn 11:21 //Yn 11:24 //Yn 11:30 //Yn 11:39 //Yn 12:2
Maliya //Mt 1:16 //Mt 1:18 //Mt 1:20 //Mt 1:24 //Mt 2:11 //Mt 13:55 //Mk 6:3 //Lk 1:27 //Lk 1:30 //Lk 1:34 //Lk 1:38 //Lk 1:39 //Lk 1:41 //Lk 1:46 //Lk 1:56 //Lk 2:5 //Lk 2:16 //Lk 2:19 //Lk 2:34 //Ap 1:14
Maliya //Mt 27:56 //Mt 27:61 //Mt 28:1 //Mk 15:40 //Mk 15:47 //Mk 16:1 //Lk 24:10
Maliya //Lk 10:39 //Lk 10:42 //Yn 11:1 //Yn 11:2 //Yn 11:19 //Yn 11:20 //Yn 11:28 //Yn 11:29 //Yn 11:31 //Yn 11:32 //Yn 11:45 //Yn 12:3
Maliya Magadala //Mt 27:56 //Mt 27:61 //Mt 28:1 //Mk 15:40 //Mk 15:47 //Mk 16:1 //Mk 16:9 //Lk 8:2 //Lk 24:10 //Yn 19:25 //Yn 20:1 //Yn 20:11 //Yn 20:16 //Yn 20:18
Mamale //Gen 13:18 //Gen 14:13 //Gen 14:24 //Gen 18:1 //Gen 23:17 //Gen 23:19 //Gen 25:9 //Gen 35:27 //Gen 49:30 //Gen 50:13
Manase //Gen 41:51 //Gen 46:20 //Gen 48:1 //Gen 48:5 //Gen 48:13 //Gen 48:14 //Gen 48:17 //Gen 48:20 //Gen 50:23
Masedoniya //Ap 16:9 //Ap 16:10 //Ap 16:12 //Ap 18:5 //Ap 19:21 //Ap 19:22 //Ap 19:29 //Ap 20:1 //Ap 20:3 //Ap 27:2 //Lom 15:26 //1Ko 16:5 //2Ko 1:16 //2Ko 2:13 //2Ko 7:5 //2Ko 8:1 //2Ko 9:2 //2Ko 9:4 //2Ko 11:9 //Plp 4:15 //1Tes 1:7 //1Tes 1:8 //1Tes 4:10 //1Tim 1:3
Mataiyasi //Ap 1:23 //Ap 1:26
Mataiyo //See Also Lewi (01) //Mt 9:9 //Mt 10:3 //Mk 3:18 //Lk 6:15 //Ap 1:13
Melekisedeka //See Also Melekisedeka (02) //Heb 5:6 //Heb 5:10 //Heb 6:20 //Heb 7:11 //Heb 7:17

Melekisedeka //See Also Melekisedeka (01) //Heb 7:1 //Heb 7:10 //Heb 7:15 //Gen 14:18
Melekisedeka //Heb 7:11
Mesopotamiya //Ap 2:9 //Ap 7:2 //Gen 24:10
Metusela //Lk 3:37 //Gen 5:21 //Gen 5:22 //Gen 5:25 //Gen 5:26 //Gen 5:27
Midiyana //Gen 25:2 //Gen 25:4 //Gen 36:35
Midiyana //Gen 37:28 //Gen 37:36
Mileka //Gen 11:29 //Gen 22:20 //Gen 22:23 //Gen 24:15 //Gen 24:24 //Gen 24:47
Miletusi //Ap 20:15 //Ap 20:17 //2Tim 4:20
Misa //Gen 36:13 //Gen 36:17
Misiya //Ap 16:7 //Ap 16:8
Mose //Mt 8:4 //Mt 17:3 //Mt 17:4 //Mt 19:7 //Mt 19:8 //Mt 22:24 //Mt 23:2 //Mk 1:44 //Mk 7:10 //Mk 9:4 //Mk 9:5 //Mk 10:3 //Mk 10:4 //Mk 12:19 //Lk 2:22 //Lk 5:14 //Lk 9:30 //Lk 9:33 //Lk 16:29 //Lk 16:31 //Lk 20:28 //Lk 20:37 //Lk 24:27 //Lk 24:44 //Yn 1:17 //Yn 1:45 //Yn 3:14 //Yn 5:45 //Yn 5:46 //Yn 6:32 //Yn 7:19 //Yn 7:22 //Yn 7:23 //Yn 9:28 //Yn 9:29 //Ap 3:22 //Ap 6:11 //Ap 6:14 //Ap 7:20 //Ap 7:22 //Ap 7:29 //Ap 7:31 //Ap 7:32 //Ap 7:35 //Ap 7:37 //Ap 7:40 //Ap 7:44 //Ap 13:39 //Ap 15:1 //Ap 15:5 //Ap 15:21 //Ap 21:21 //Ap 26:22 //Ap 28:23 //Lom 5:14 //Lom 9:15 //Lom 10:5 //Lom 10:19 //1Ko 9:9 //1Ko 10:2 //2Ko 3:7 //2Ko 3:13 //2Ko 3:15 //2Tim 3:8 //Heb 3:2 //Heb 3:3 //Heb 3:5 //Heb 3:16 //Heb 7:14 //Heb 8:5 //Heb 9:19 //Heb 10:28 //Heb 11:23 //Heb 11:24 //Heb 12:21 //Yud 1:9 //Hem 15:3
Mowabi //Gen 19:37 //Gen 36:35

N

Nahata //Gen 36:13 //Gen 36:17
Nahola //Lk 3:34 //Gen 11:22 //Gen 11:23 //Gen 11:24 //Gen 11:25
Nahola //Gen 11:26 //Gen 11:27 //Gen 11:29 //Gen 22:20 //Gen 22:23 //Gen 24:15 //Gen 24:24 //Gen 24:47 //Gen 29:5 //Gen 31:53
Napatali //Mt 4:13 //Mt 4:15 //Hem 7:6
Napatali //Gen 30:8 //Gen 35:25 //Gen 46:24 //Gen 49:21
Nasaleta //Mt 2:23 //Mt 4:13 //Mt 21:11 //Mt 26:71 //Mk 1:9 //Mk 1:24 //Mk 10:47 //Mk 14:67 //Mk 16:6 //Lk 1:26 //Lk 2:4 //Lk 2:39 //Lk 2:51 //Lk 4:16 //Lk 4:34 //Lk 18:37 //Lk 24:19 //Yn 1:45 //Yn 1:46 //Yn 18:5 //Yn 18:7 //Yn 19:19 //Ap 2:22 //Ap 3:6 //Ap 4:10 //Ap 6:14 //Ap 10:37 //Ap 22:8 //Ap 26:9
Natanaela //See Also Batolomaiyo //Yn 1:45 //Yn 1:46 //Yn 1:47 //Yn 1:48 //Yn 1:49 //Yn 21:2
Nebaiyota //Gen 25:13 //Gen 28:9
Nikodemo //Yn 3:1 //Yn 3:4 //Yn 3:9 //Yn 7:50 //Yn 19:39
Nimaloda //Gen 10:8 //Gen 10:9
Ninewa //Mt 12:41 //Lk 11:32 //Gen 10:11 //Gen 10:12
Nowa //Mt 24:37 //Mt 24:38 //Lk 3:36 //Lk 17:26 //Lk 17:27 //Heb 11:7 //1Pet 3:20 //2Pet 2:5 //Gen 5:29 //Gen 5:30 //Gen 5:32 //Gen 6:8 //Gen 6:9 //Gen 6:10 //Gen 6:13 //Gen 6:22 //Gen 7:1 //Gen 7:5 //Gen 7:6 //Gen 7:7 //Gen 7:9 //Gen 7:11 //Gen 7:13 //Gen 7:15 //Gen 7:23 //Gen 8:1 //Gen 8:6 //Gen 8:11 //Gen 8:13 //Gen 8:15 //Gen 8:18 //Gen 8:20 //Gen 9:1 //Gen 9:8 //Gen 9:17 //Gen 9:18 //Gen 9:19 //Gen 9:20 //Gen 9:24 //Gen 9:28 //Gen 9:29 //Gen 10:1 //Gen 10:32

O

Obedi //Mt 1:5 //Lk 3:32
Obedi //Mt 1:5 //Lk 3:32
Oholibama //Gen 36:5 //Gen 36:14 //Gen 36:18 //Gen 36:25
Omala //Gen 36:11 //Gen 36:15

Onani //Gen 38:4 //Gen 38:8 //Gen 38:9 //Gen 46:12
Onesepa //2Tim 1:16 //2Tim 4:19
Onesimo //Kol 4:9 //Plm 1:10
Oni //Gen 41:45 //Gen 41:50 //Gen 46:20

P

Pabiliusi //Ap 28:7 //Ap 28:8
Padana-alama //Gen 25:20 //Gen 28:2 //Gen 28:5 //Gen 28:6 //Gen 28:7 //Gen 31:18 //Gen 33:18 //Gen 35:9 //Gen 35:26 //Gen 46:15 //Gen 48:7
Pala //Gen 37:36 //Gen 39:1 //Gen 40:2 //Gen 40:7 //Gen 40:11 //Gen 40:13 //Gen 40:14 //Gen 40:17 //Gen 40:19 //Gen 40:20 //Gen 40:21 //Gen 41:1 //Gen 41:4 //Gen 41:7 //Gen 41:8 //Gen 41:9 //Gen 41:10 //Gen 41:14 //Gen 41:15 //Gen 41:16 //Gen 41:17 //Gen 41:25 //Gen 41:28 //Gen 41:32 //Gen 41:33 //Gen 41:34 //Gen 41:35 //Gen 41:37 //Gen 41:38 //Gen 41:39 //Gen 41:41 //Gen 41:43 //Gen 41:44 //Gen 41:45 //Gen 41:46 //Gen 41:55 //Gen 42:15 //Gen 42:16 //Gen 44:18 //Gen 45:2 //Gen 45:8 //Gen 45:16 //Gen 45:17 //Gen 45:21 //Gen 46:5 //Gen 46:31 //Gen 46:33 //Gen 47:1 //Gen 47:2 //Gen 47:3 //Gen 47:4 //Gen 47:5 //Gen 47:7 //Gen 47:8 //Gen 47:10 //Gen 47:11 //Gen 47:14 //Gen 47:19 //Gen 47:20 //Gen 47:22 //Gen 47:23 //Gen 47:24 //Gen 47:25 //Gen 47:26 //Gen 50:4 //Gen 50:6 //Gen 50:7
Palao //Ap 7:21 //Heb 11:24
Palao Natuna //Ap 7:21 //Heb 11:24
Pampiliya //Ap 2:10 //Ap 13:13 //Ap 14:24 //Ap 15:38 //Ap 27:5
Paposi //Ap 13:6 //Ap 13:13
Paulo //See Also Saulo (01) //Ap 13:9 //Ap 13:13 //Ap 13:16 //Ap 13:43 //Ap 13:45 //Ap 13:46 //Ap 13:50 //Ap 14:9 //Ap 14:11 //Ap 14:12 //Ap 14:14 //Ap 14:19 //Ap 15:2 //Ap 15:12 //Ap 15:22 //Ap 15:25 //Ap 15:35 //Ap 15:36 //Ap 15:38 //Ap 15:40 //Ap 16:3 //Ap 16:9 //Ap 16:14 //Ap 16:17 //Ap 16:18 //Ap 16:19 //Ap 16:25 //Ap 16:28 //Ap 16:29 //Ap 16:36 //Ap 16:37 //Ap 16:38 //Ap 17:2 //Ap 17:4 //Ap 17:5 //Ap 17:10 //Ap 17:13 //Ap 17:14 //Ap 17:15 //Ap 17:16 //Ap 17:22 //Ap 17:33 //Ap 18:5 //Ap 18:9 //Ap 18:12 //Ap 18:14 //Ap 18:18 //Ap 19:1 //Ap 19:4 //Ap 19:6 //Ap 19:11 //Ap 19:13 //Ap 19:15 //Ap 19:21 //Ap 19:26 //Ap 19:29 //Ap 19:30 //Ap 20:1 //Ap 20:7 //Ap 20:9 //Ap 20:10 //Ap 20:13 //Ap 20:16 //Ap 20:37 //Ap 21:4 //Ap 21:11 //Ap 21:13 //Ap 21:18 //Ap 21:26 //Ap 21:29 //Ap 21:30 //Ap 21:32 //Ap 21:33 //Ap 21:37 //Ap 21:39 //Ap 21:40 //Ap 22:25 //Ap 22:28 //Ap 22:30 //Ap 23:1 //Ap 23:3 //Ap 23:5 //Ap 23:6 //Ap 23:10 //Ap 23:12 //Ap 23:14 //Ap 23:16 //Ap 23:17 //Ap 23:18 //Ap 23:20 //Ap 23:24 //Ap 23:31 //Ap 23:33 //Ap 24:1 //Ap 24:10 //Ap 24:23 //Ap 24:24 //Ap 24:26 //Ap 24:27 //Ap 25:2 //Ap 25:4 //Ap 25:6 //Ap 25:7 //Ap 25:8 //Ap 25:9 //Ap 25:10 //Ap 25:14 //Ap 25:19 //Ap 25:21 //Ap 25:23 //Ap 26:1 //Ap 26:24 //Ap 26:25 //Ap 26:28 //Ap 26:29 //Ap 27:1 //Ap 27:3 //Ap 27:9 //Ap 27:11 //Ap 27:21 //Ap 27:24 //Ap 27:31 //Ap 27:33 //Ap 27:43 //Ap 28:3 //Ap 28:8 //Ap 28:15 //Ap 28:16 //Ap 28:17 //Ap 28:25 //Ap 28:30 //Lom 1:1 //1Ko 1:1 //1Ko 1:12 //1Ko 1:13 //1Ko 3:4 //1Ko 3:5 //1Ko 3:22 //1Ko 16:21 //2Ko 1:1 //2Ko 10:1 //Gal 1:1 //Gal 5:2 //Epe 1:1 //Epe 3:1 //Plp 1:1 //Kol 1:1 //Kol 1:23 //Kol 4:18 //1Tes 1:1 //1Tes 2:18 //2Tes 1:1 //2Tes 3:17 //1Tim 1:1 //2Tim 1:1 //Tai 1:1 //Plm 1:1 //Plm 1:9 //Plm 1:19 //2Pet 3:15
Pega //Ap 13:13 //Ap 13:14 //Ap 14:25
Pegamumu //Hem 1:11 //Hem 2:12
Pelega //Lk 3:35 //Gen 10:25 //Gen 11:16 //Gen 11:17 //Gen 11:18 //Gen 11:19
Pelesi //Mt 1:3 //Lk 3:33 //Gen 38:29 //Gen 46:12
Pelesi //Mt 1:3 //Gen 38:30 //Gen 46:12
Pelesi //Mt 1:3 //Lk 3:33 //Gen 46:12
Peliki //Ap 23:24 //Ap 23:26 //Ap 24:3 //Ap 24:22 //Ap 24:24 //Ap 24:25 //Ap 24:27 //Ap 25:14

Pelisi //Gen 13:7 //Gen 15:20 //Gen 34:30

Penisiya //Ap 11:19 //Ap 15:3 //Ap 21:2 //Ap 27:12

Penuweli //Gen 32:30 //Gen 32:31

Pesitasi //Ap 24:27 //Ap 25:1 //Ap 25:3 //Ap 25:4 //Ap 25:6 //Ap 25:9 //Ap 25:12 //Ap 25:13 //Ap 25:14 //Ap 25:22 //Ap 25:23 //Ap 25:24 //Ap 26:24 //Ap 26:25 //Ap 26:32

Petelo //See Also Kipasi, Simona Petelo //Mt 4:18 //Mt 8:14 //Mt 10:2 //Mt 14:28 //Mt 14:29 //Mt 15:15 //Mt 16:16 //Mt 16:18 //Mt 16:22 //Mt 16:23 //Mt 17:1 //Mt 17:4 //Mt 17:24 //Mt 17:25 //Mt 17:26 //Mt 18:21 //Mt 19:27 //Mt 26:33 //Mt 26:35 //Mt 26:37 //Mt 26:40 //Mt 26:58 //Mt 26:69 //Mt 26:73 //Mt 26:75 //Mk 3:16 //Mk 5:37 //Mk 8:29 //Mk 8:32 //Mk 8:33 //Mk 9:2 //Mk 9:5 //Mk 10:28 //Mk 11:21 //Mk 13:3 //Mk 14:29 //Mk 14:33 //Mk 14:37 //Mk 14:54 //Mk 14:66 //Mk 14:67 //Mk 14:70 //Mk 14:72 //Mk 16:7 //Lk 5:8 //Lk 6:14 //Lk 8:45 //Lk 8:51 //Lk 9:20 //Lk 9:28 //Lk 9:32 //Lk 9:33 //Lk 12:41 //Lk 18:28 //Lk 22:8 //Lk 22:34 //Lk 22:54 //Lk 22:55 //Lk 22:58 //Lk 22:60 //Lk 22:61 //Lk 24:12 //Yn 1:40 //Yn 1:42 //Yn 1:44 //Yn 6:8 //Yn 6:68 //Yn 13:6 //Yn 13:8 //Yn 13:9 //Yn 13:24 //Yn 13:36 //Yn 13:37 //Yn 18:10 //Yn 18:11 //Yn 18:15 //Yn 18:16 //Yn 18:17 //Yn 18:18 //Yn 18:25 //Yn 18:26 //Yn 18:27 //Yn 20:2 //Yn 20:3 //Yn 20:4 //Yn 20:6 //Yn 21:2 //Yn 21:3 //Yn 21:7 //Yn 21:11 //Yn 21:15 //Yn 21:16 //Yn 21:17 //Yn 21:19 //Yn 21:20 //Yn 21:21 //Ap 1:13 //Ap 1:15 //Ap 2:14 //Ap 2:37 //Ap 2:38 //Ap 3:1 //Ap 3:3 //Ap 3:4 //Ap 3:6 //Ap 3:11 //Ap 3:12 //Ap 4:8 //Ap 4:13 //Ap 4:19 //Ap 5:3 //Ap 5:8 //Ap 5:9 //Ap 5:15 //Ap 5:29 //Ap 8:14 //Ap 8:17 //Ap 8:20 //Ap 9:32 //Ap 9:34 //Ap 9:38 //Ap 9:39 //Ap 9:40 //Ap 9:43 //Ap 10:5 //Ap 10:9 //Ap 10:13 //Ap 10:14 //Ap 10:17 //Ap 10:18 //Ap 10:19 //Ap 10:21 //Ap 10:25 //Ap 10:26 //Ap 10:32 //Ap 10:34 //Ap 10:44 //Ap 10:45 //Ap 10:46 //Ap 11:2 //Ap 11:4 //Ap 11:7 //Ap 11:13 //Ap 12:3 //Ap 12:4 //Ap 12:5 //Ap 12:6 //Ap 12:7 //Ap 12:11 //Ap 12:14 //Ap 12:16 //Ap 12:18 //Ap 15:7 //Gal 1:18 //Gal 2:7 //Gal 2:8 //Gal 2:11 //Gal 2:14 //1Pet 1:1 //2Pet 1:1

Pikolo //Gen 21:22 //Gen 21:32 //Gen 26:26

Piladelepiya //Hem 1:11 //Hem 3:7

Pilato //Mt 27:2 //Mt 27:13 //Mt 27:17 //Mt 27:19 //Mt 27:22 //Mt 27:24 //Mt 27:26 //Mt 27:58 //Mt 27:62 //Mt 27:65 //Mk 15:1 //Mk 15:2 //Mk 15:4 //Mk 15:5 //Mk 15:6 //Mk 15:8 //Mk 15:9 //Mk 15:12 //Mk 15:14 //Mk 15:15 //Mk 15:43 //Mk 15:44 //Lk 3:1 //Lk 13:1 //Lk 23:1 //Lk 23:3 //Lk 23:4 //Lk 23:6 //Lk 23:11 //Lk 23:12 //Lk 23:13 //Lk 23:20 //Lk 23:24 //Lk 23:52 //Yn 18:29 //Yn 18:31 //Yn 18:33 //Yn 18:35 //Yn 18:37 //Yn 18:38 //Yn 19:1 //Yn 19:4 //Yn 19:5 //Yn 19:6 //Yn 19:8 //Yn 19:10 //Yn 19:12 //Yn 19:13 //Yn 19:14 //Yn 19:15 //Yn 19:16 //Yn 19:19 //Yn 19:21 //Yn 19:22 //Yn 19:31 //Yn 19:38 //Ap 3:13 //Ap 4:27 //Ap 13:28 //1Tim 6:13

Pilidiya //Ap 2:10 //Ap 16:6 //Ap 18:23

Pilipi //Mt 16:13 //Mk 8:27

Pilipi //Ap 16:12 //Ap 20:6 //Plp 1:1 //1Tes 2:2

Pilipo //Mt 10:3 //Mk 3:18 //Lk 6:14 //Yn 1:43 //Yn 1:44 //Yn 1:45 //Yn 1:46 //Yn 1:48 //Yn 6:5 //Yn 6:7 //Yn 12:21 //Yn 12:22 //Yn 14:8 //Yn 14:9 //Ap 1:13

Pilipo //Ap 6:5 //Ap 8:5 //Ap 8:6 //Ap 8:12 //Ap 8:13 //Ap 8:26 //Ap 8:29 //Ap 8:30 //Ap 8:31 //Ap 8:34 //Ap 8:35 //Ap 8:38 //Ap 8:39 //Ap 8:40 //Ap 21:8

Pilisila //Ap 18:2 //Ap 18:18 //Ap 18:26 //Lom 16:3 //1Ko 16:19 //2Tim 4:19

Pilisitiya //Gen 10:14 //Gen 21:32 //Gen 21:34 //Gen 26:8 //Gen 26:14 //Gen 26:15 //Gen 26:18

Pisidiya //Ap 13:14 //Ap 14:24

Pontasi //Ap 2:9 //Ap 18:2 //1Pet 1:1

Potipa //Gen 37:36 //Gen 39:1

Potipela //Gen 41:45 //Gen 41:50 //Gen 46:20

Pulupululuna //Ap 7:36 //Heb 11:29

S

Sadisi //Hem 1:11 //Hem 3:1 //Hem 3:4

Sailasi //See Also Siluwanusi //Ap 15:22 //Ap 15:27 //Ap 15:32 //Ap 15:40 //Ap 16:19 //Ap 16:25 //Ap 16:29 //Ap 16:38 //Ap 17:4 //Ap 17:5 //Ap 17:10 //Ap 17:14 //Ap 17:15 //Ap 18:5

Sailasi //Ap 15:22 //Ap 15:27 //Ap 15:32

Sailini //Mt 27:32 //Mk 15:21 //Lk 23:26 //Ap 2:10 //Ap 11:20 //Ap 13:1

Saipulusi //Ap 4:36 //Ap 11:19 //Ap 11:20 //Ap 13:4 //Ap 15:39 //Ap 21:3 //Ap 21:16 //Ap 27:4

Saiyona //See Also Yelusalema (01) //Mt 21:5 //Yn 12:15 //Lom 9:33 //Lom 11:26 //Heb 12:22 //1Pet 2:6 //Hem 14:1

Sakaliya //Lk 1:5 //Lk 1:8 //Lk 1:12 //Lk 1:13 //Lk 1:18 //Lk 1:21 //Lk 1:40 //Lk 1:59 //Lk 1:67 //Lk 3:2

Sakiusa //Lk 19:2 //Lk 19:5 //Lk 19:8

Sala //See Also Salai (01) //Lom 4:19 //Lom 9:9 //Heb 11:11 //1Pet 3:6 //Gen 17:15 //Gen 17:17 //Gen 17:19 //Gen 17:21 //Gen 18:6 //Gen 18:9 //Gen 18:10 //Gen 18:11 //Gen 18:12 //Gen 18:13 //Gen 18:14 //Gen 18:15 //Gen 20:2 //Gen 20:14 //Gen 20:16 //Gen 20:18 //Gen 21:1 //Gen 21:2 //Gen 21:3 //Gen 21:6 //Gen 21:7 //Gen 21:9 //Gen 21:12 //Gen 23:1 //Gen 23:2 //Gen 23:19 //Gen 24:36 //Gen 24:67 //Gen 25:10 //Gen 25:12 //Gen 49:31

Salai //See Also Sala //Gen 11:29 //Gen 11:30 //Gen 11:31 //Gen 12:5 //Gen 12:11 //Gen 12:17 //Gen 16:1 //Gen 16:2 //Gen 16:3 //Gen 16:5 //Gen 16:6 //Gen 16:8 //Gen 17:15

Salai //Gen 12:15 //Gen 12:17 //Gen 12:18 //Gen 12:20

Salamona //Mt 1:4 //Mt 1:5 //Lk 3:32

Salamona //Mt 1:4 //Lk 3:32

Salema //See Also Yelusalema (01) //Heb 7:1 //Heb 7:2 //Gen 14:18

Salome //Mk 15:40 //Mk 16:1

Sama //Gen 36:13 //Gen 36:17

Samala //Gen 36:36 //Gen 36:37

Samaliya //Mt 10:5 //Lk 10:33 //Lk 17:16 //Yn 4:9 //Yn 4:22 //Yn 4:39 //Yn 4:40 //Yn 8:48 //Ap 8:25

Samaliya //Lk 9:52 //Lk 17:11 //Yn 4:4 //Yn 4:5 //Yn 4:7 //Yn 4:9 //Ap 1:8 //Ap 8:5 //Ap 8:9 //Ap 8:14 //Ap 9:31 //Ap 15:3

Same //Lk 20:42 //Ap 1:20

Samuwela //Ap 3:24 //Ap 13:20 //Heb 11:32

Satani //Mt 4:10 //Mt 12:26 //Mt 16:23 //Mk 1:13 //Mk 3:23 //Mk 3:26 //Mk 4:15 //Mk 8:33 //Lk 10:18 //Lk 11:18 //Lk 13:16 //Lk 22:3 //Lk 22:31 //Yn 13:27 //Ap 5:3 //Ap 26:18 //Lom 16:20 //1Ko 5:5 //1Ko 7:5 //2Ko 2:11 //2Ko 11:14 //2Ko 12:7 //1Tes 2:18 //2Tes 2:9 //1Tim 1:20 //1Tim 5:15 //Hem 2:9 //Hem 2:13 //Hem 2:24 //Hem 3:9 //Hem 12:9 //Hem 20:2 //Hem 20:7

Saulo //See Also Paulo //Ap 7:58 //Ap 8:3 //Ap 9:1 //Ap 9:4 //Ap 9:8 //Ap 9:11 //Ap 9:17 //Ap 9:22 //Ap 9:24 //Ap 11:25 //Ap 11:30 //Ap 12:25 //Ap 13:1 //Ap 13:2 //Ap 13:7 //Ap 13:9 //Ap 22:7 //Ap 22:13 //Ap 26:14

Sebedaiyo //Mt 4:21 //Mt 10:2 //Mt 20:20 //Mt 26:37 //Mt 27:56 //Mk 1:19 //Mk 1:20 //Mk 3:17 //Mk 10:35 //Lk 5:10 //Yn 21:2

Seboima //Gen 10:19 //Gen 14:2 //Gen 14:8

Sebulona //Mt 4:13 //Mt 4:15

Sebuluna //Gen 30:20 //Gen 35:23 //Gen 46:14 //Gen 49:13

Seiya //Gen 14:6 //Gen 36:20 //Gen 36:21 //Gen 36:29 //Gen 36:30

Seiya //Gen 36:20 //Gen 36:21

Seiya //Gen 36:21 //Gen 36:27 //Gen 36:30

Sekema //See Also Sekema (01) //Yn 4:5 //Ap 7:16 //Gen 12:6 //Gen 33:18 //Gen 35:4 //Gen 37:12 //Gen 37:13 //Gen 37:14

Sekema //Gen 33:19 //Gen 34:2 //Gen 34:4 //Gen 34:6 //Gen 34:7 //Gen 34:8 //Gen 34:11 //Gen 34:13 //Gen 34:18 //Gen 34:20 //Gen 34:24 //Gen 34:26
Sela //Lk 3:35 //Gen 10:24 //Gen 11:12 //Gen 11:13 //Gen 11:14 //Gen 11:15
Sela //Gen 36:13 //Gen 36:17
Sela //Gen 38:5 //Gen 38:11 //Gen 38:14 //Gen 38:26 //Gen 46:12
Selubabela //Mt 1:12 //Mt 1:13 //Lk 3:27
Seluga //Lk 3:35 //Gen 11:20 //Gen 11:21 //Gen 11:22 //Gen 11:23
Sema //Lk 3:36 //Gen 5:32 //Gen 6:10 //Gen 7:13 //Gen 9:18 //Gen 9:23 //Gen 9:26 //Gen 9:27 //Gen 10:1 //Gen 10:21 //Gen 10:22 //Gen 10:31 //Gen 11:10 //Gen 11:11
Senkiliya //Ap 18:18 //Lom 16:1
Seta //Lk 3:38 //Gen 4:25 //Gen 4:26 //Gen 5:3 //Gen 5:4 //Gen 5:6 //Gen 5:7 //Gen 5:8
Setepanasi //1Ko 1:16 //1Ko 16:15 //1Ko 16:17
Setepano //Ap 6:5 //Ap 6:8 //Ap 6:9 //Ap 7:55 //Ap 7:59 //Ap 8:2 //Ap 11:19 //Ap 22:20
Seya //Gen 14:6 //Gen 32:3 //Gen 33:14 //Gen 33:16 //Gen 36:6 //Gen 36:8 //Gen 36:9 //Gen 36:30
Seyalatiyela //Mt 1:12 //Lk 3:27
Sibiyona //Gen 36:14 //Gen 36:20 //Gen 36:24 //Gen 36:29
Sidima //Gen 14:3 //Gen 14:8 //Gen 14:10
Sidona //Mt 11:21 //Mt 11:22 //Mt 15:21 //Mk 3:8 //Mk 7:31 //Lk 4:26 //Lk 6:17 //Lk 10:13 //Lk 10:14 //Ap 12:20 //Ap 27:3 //Gen 10:19 //Gen 49:13
Sila //Gen 4:19 //Gen 4:22 //Gen 4:23
Silepa //Gen 29:24 //Gen 30:9 //Gen 30:10 //Gen 30:12 //Gen 35:26 //Gen 37:2 //Gen 46:18
Silisiya //Ap 6:9 //Ap 15:23 //Ap 15:41 //Ap 21:39 //Ap 22:3 //Ap 23:34 //Ap 27:5 //Gal 1:21
Siliya //Mt 4:24 //Lk 2:2 //Ap 15:23 //Ap 15:41 //Ap 18:18 //Ap 20:3 //Ap 21:3 //Gal 1:21
Silowama //Lk 13:4 //Yn 9:7 //Yn 9:11
Siluwanusi //See Also Sailasi (01) //2Ko 1:19 //1Tes 1:1 //2Tes 1:1 //1Pet 5:12
Simiyona //Lk 2:25 //Lk 2:28 //Lk 2:34
Simiyona //Ap 15:14 //Gen 34:25 //Gen 34:30 //Gen 35:23 //Gen 42:24 //Gen 42:36 //Gen 43:23 //Gen 46:10 //Gen 48:5 //Gen 49:5
Simona //Mt 13:55 //Mk 6:3
Simona //Mt 26:6 //Mk 14:3
Simona //Mt 27:32 //Mk 15:21 //Lk 23:26
Simona //Lk 7:40 //Lk 7:43 //Lk 7:44
Simona //Yn 6:71 //Yn 13:2 //Yn 13:26
Simona //Ap 8:9 //Ap 8:13 //Ap 8:18 //Ap 8:24
Simona //Ap 9:43 //Ap 10:6 //Ap 10:17 //Ap 10:32
Simona Petelo //See Also Kipasi, Petelo //Mt 4:18 //Mt 10:2 //Mt 16:16 //Mt 16:17 //Mt 17:25 //Mk 1:16 //Mk 1:29 //Mk 1:30 //Mk 1:36 //Mk 3:16 //Mk 14:37 //Lk 4:38 //Lk 5:3 //Lk 5:4 //Lk 5:5 //Lk 5:8 //Lk 5:10 //Lk 6:14 //Lk 22:31 //Lk 24:34 //Yn 1:40 //Yn 1:41 //Yn 1:42 //Yn 6:8 //Yn 6:68 //Yn 13:6 //Yn 13:9 //Yn 13:24 //Yn 13:36 //Yn 18:10 //Yn 18:15 //Yn 18:25 //Yn 20:2 //Yn 20:6 //Yn 21:2 //Yn 21:3 //Yn 21:7 //Yn 21:11 //Yn 21:15 //Yn 21:16 //Yn 21:17 //Ap 10:5 //Ap 10:18 //Ap 10:32 //Ap 11:13
Simulina //Hem 1:11 //Hem 2:8
Sina //Gen 10:10 //Gen 11:2 //Gen 14:1 //Gen 14:9
Sinai //Ap 7:30 //Ap 7:38
Sinai //Gal 4:24 //Gal 4:25
Sipaniya //Lom 15:24 //Lom 15:28

Sisa //Lk 2:1 //Ap 25:21 //Ap 25:25 //Ap 27:1

Sisa //Ap 25:8 //Ap 25:10 //Ap 25:11 //Ap 25:12 //Ap 25:21 //Ap 26:32 //Ap 27:24 //Ap 28:19 //Plp 4:22

Sisaliya //Ap 8:40 //Ap 9:30 //Ap 10:1 //Ap 10:24 //Ap 11:11 //Ap 12:19 //Ap 18:22 //Ap 21:8 //Ap 21:16 //Ap 23:23 //Ap 23:33 //Ap 25:1 //Ap 25:4 //Ap 25:6 //Ap 25:13

Sobale //Gen 36:20 //Gen 36:23 //Gen 36:29

Sodoma //Mt 10:15 //Mt 11:23 //Mt 11:24 //Lk 10:12 //Lk 17:29 //Lom 9:29 //2Pet 2:6 //Yud 1:7 //Hem 11:8 //Gen 10:19 //Gen 13:10 //Gen 13:12 //Gen 13:13 //Gen 14:2 //Gen 14:8 //Gen 14:10 //Gen 14:11 //Gen 14:12 //Gen 14:17 //Gen 14:21 //Gen 14:22 //Gen 18:16 //Gen 18:20 //Gen 18:22 //Gen 18:26 //Gen 19:1 //Gen 19:4 //Gen 19:24 //Gen 19:28

Sohala //Gen 23:8 //Gen 25:9

Solomona //Mt 1:6 //Mt 1:7 //Mt 6:29 //Mt 12:42 //Lk 11:31 //Lk 12:27 //Yn 10:23 //Ap 3:11 //Ap 5:12 //Ap 7:47

Sositenisi //Ap 18:17 //1Ko 1:1

Sowa //See Also Bela (01) //Gen 13:10 //Gen 14:2 //Gen 14:8 //Gen 19:22 //Gen 19:23 //Gen 19:30

Suus //Ap 14:12 //Ap 14:13 //Ap 19:35

Suwa //Gen 16:7 //Gen 20:1 //Gen 25:18

Suwa //Gen 38:2 //Gen 38:12

T

Tabita //See Also Dolekasi //Ap 9:36 //Ap 9:40

Tadaiyo //Mt 10:3 //Mk 3:18

Taitasi //2Ko 2:13 //2Ko 7:6 //2Ko 7:13 //2Ko 7:14 //2Ko 8:6 //2Ko 8:16 //2Ko 8:23 //2Ko 12:18 //Gal 2:1 //Gal 2:3 //2Tim 4:10 //Tai 1:4

Taiya //Mt 11:21 //Mt 11:22 //Mt 15:21 //Mk 3:8 //Mk 7:24 //Mk 7:31 //Lk 6:17 //Lk 10:13 //Lk 10:14 //Ap 12:20 //Ap 21:3 //Ap 21:7

Tamala //Mt 1:3 //Gen 38:6 //Gen 38:11 //Gen 38:13 //Gen 38:24

Tasusi //Ap 9:11 //Ap 9:30 //Ap 11:25 //Ap 21:39 //Ap 22:3

Taubada //Lk 1:3 //Ap 1:1

Tauhaikabi //Mt 10:4 //Mk 3:18 //Lk 6:15 //Ap 1:13

Tauhemuliwatanina //Hem 2:6 //Hem 2:15

Tela //Lk 3:34 //Gen 11:24 //Gen 11:25 //Gen 11:26 //Gen 11:27 //Gen 11:28 //Gen 11:31 //Gen 11:32

Temani //Gen 36:11 //Gen 36:15 //Gen 36:42

Tesalonika //Ap 17:1 //Ap 17:11 //Ap 17:13 //Ap 27:2 //Plp 4:16 //2Tim 4:10

Tesalonika //Ap 20:4 //1Tes 1:1 //2Tes 1:1

Tetalusi //Ap 24:1 //Ap 24:2

Tibeliya //See Also Galili (02), Genesaleta //Yn 6:1 //Yn 6:23 //Yn 21:1

Tidala //Gen 14:1 //Gen 14:9

Tikikasi //Ap 20:4 //Epe 6:21 //Kol 4:7 //2Tim 4:12 //Tai 3:12

Timina //Gen 38:12 //Gen 38:13 //Gen 38:14

Timoti //Ap 16:1 //Ap 17:14 //Ap 17:15 //Ap 18:5 //Ap 19:22 //Ap 20:4 //Lom 16:21 //1Ko 4:17 //1Ko 16:10 //2Ko 1:1 //2Ko 1:19 //Plp 1:1 //Plp 2:19 //Kol 1:1 //1Tes 1:1 //1Tes 3:2 //1Tes 3:6 //2Tes 1:1 //1Tim 1:2 //1Tim 1:18 //1Tim 6:20 //2Tim 1:2 //Plm 1:1 //Heb 13:23

Tiyatila //Ap 16:14 //Hem 1:11 //Hem 2:18 //Hem 2:24

Tolopimasi //Ap 20:4 //Ap 21:29 //2Tim 4:20

Tolosae //Gen 36:37 //Gen 36:38

Tolowasi //Ap 16:8 //Ap 16:11 //Ap 20:5 //Ap 20:6 //2Ko 2:12 //2Tim 4:13

Tomasi //Mt 10:3 //Mk 3:18 //Lk 6:15 //Yn 11:16 //Yn 14:5 //Yn 20:24 //Yn 20:26 //Yn 20:27 //Yn 20:28 //Yn 21:2 //Ap 1:13

U

Usiya //Mt 1:8 //Mt 1:9

Y

Yailo //Mk 5:22 //Lk 8:41

Yakobo //See Also [jacob (02)], Isalaela (02) //Mt 1:2 //Mt 1:15 //Mt 8:11 //Mt 22:32 //Mk 12:26 //Lk 1:33 //Lk 3:34 //Lk 13:28 //Lk 20:37 //Yn 4:5 //Yn 4:12 // Ap 3:13 //Ap 7:8 //Ap 7:12 //Ap 7:14 //Ap 7:15 //Ap 7:32 //Ap 7:46 //Lom 9:13 // Lom 11:26 //Heb 11:9 //Heb 11:20 //Heb 11:21 //Gen 25:26 //Gen 25:27 //Gen 25:28 //Gen 25:29 //Gen 25:30 //Gen 25:31 //Gen 25:33 //Gen 25:34 //Gen 27:6 //Gen 27:11 //Gen 27:15 //Gen 27:17 //Gen 27:19 //Gen 27:21 //Gen 27:22 //Gen 27:30 //Gen 27:36 //Gen 27:41 //Gen 27:42 //Gen 27:46 //Gen 28:1 //Gen 28:5 // Gen 28:6 //Gen 28:7 //Gen 28:10 //Gen 28:16 //Gen 28:18 //Gen 28:20 //Gen 29:1 //Gen 29:4 //Gen 29:10 //Gen 29:11 //Gen 29:12 //Gen 29:13 //Gen 29:15 //Gen 29:18 //Gen 29:20 //Gen 29:21 //Gen 29:23 //Gen 29:25 //Gen 29:28 //Gen 29:30 //Gen 30:1 //Gen 30:2 //Gen 30:4 //Gen 30:5 //Gen 30:7 //Gen 30:9 //Gen 30:10 //Gen 30:12 //Gen 30:15 //Gen 30:16 //Gen 30:17 //Gen 30:19 //Gen 30:25 //Gen 30:31 //Gen 30:36 //Gen 30:37 //Gen 30:40 //Gen 30:41 //Gen 30:42 //Gen 31:1 // Gen 31:2 //Gen 31:3 //Gen 31:4 //Gen 31:11 //Gen 31:17 //Gen 31:20 //Gen 31:22 //Gen 31:24 //Gen 31:25 //Gen 31:26 //Gen 31:29 //Gen 31:31 //Gen 31:32 //Gen 31:33 //Gen 31:36 //Gen 31:43 //Gen 31:45 //Gen 31:46 //Gen 31:47 //Gen 31:51 //Gen 31:54 //Gen 32:1 //Gen 32:2 //Gen 32:3 //Gen 32:4 //Gen 32:6 //Gen 32:7 //Gen 32:9 //Gen 32:18 //Gen 32:20 //Gen 32:22 //Gen 32:24 //Gen 32:25 //Gen 32:27 //Gen 32:28 //Gen 32:29 //Gen 32:30 //Gen 32:32 //Gen 33:1 //Gen 33:10 // Gen 33:13 //Gen 33:17 //Gen 33:18 //Gen 34:1 //Gen 34:3 //Gen 34:5 //Gen 34:6 //Gen 34:7 //Gen 34:13 //Gen 34:19 //Gen 34:25 //Gen 34:27 //Gen 34:30 //Gen 35:2 //Gen 35:4 //Gen 35:5 //Gen 35:6 //Gen 35:9 //Gen 35:10 //Gen 35:14 //Gen 35:15 //Gen 35:20 //Gen 35:22 //Gen 35:23 //Gen 35:27 //Gen 35:29 //Gen 36:6 // Gen 37:1 //Gen 37:2 //Gen 37:34 //Gen 42:1 //Gen 42:4 //Gen 42:29 //Gen 42:36 //Gen 45:25 //Gen 45:27 //Gen 46:2 //Gen 46:5 //Gen 46:6 //Gen 46:8 //Gen 46:15 //Gen 46:18 //Gen 46:19 //Gen 46:22 //Gen 46:25 //Gen 46:26 //Gen 46:27 //Gen 47:7 //Gen 47:8 //Gen 47:9 //Gen 47:10 //Gen 47:28 //Gen 47:31 //Gen 48:2 //Gen 48:3 //Gen 48:12 //Gen 49:1 //Gen 49:2 //Gen 49:7 //Gen 49:24 //Gen 49:29 //Gen 49:33 //Gen 50:12 //Gen 50:24

Yalama //Gen 36:5 //Gen 36:14 //Gen 36:18

Yaleda //Lk 3:37 //Gen 5:15 //Gen 5:16 //Gen 5:18 //Gen 5:19 //Gen 5:20

Yambelesi //2Tim 3:8 //2Tim 3:9

Yamesi //Mt 4:21 //Mt 10:2 //Mt 17:1 //Mk 1:19 //Mk 1:29 //Mk 3:17 //Mk 5:37 //Mk 9:2 //Mk 10:35 //Mk 10:41 //Mk 13:3 //Mk 14:33 //Lk 5:10 //Lk 6:14 //Lk 8:51 //Lk 9:28 //Lk 9:54 //Ap 1:13 //Ap 12:2

Yamesi //Mt 10:3 //Mk 3:18 //Lk 6:15 //Ap 1:13

Yamesi //Mt 13:55 //Mk 6:3 //Ap 12:17 //Ap 15:13 //Ap 21:18 //1Ko 15:7 //Gal 1:19 //Gal 2:9 //Gal 2:12

Yamesi //Lk 6:16 //Ap 1:13

Yanesi //2Tim 3:8 //2Tim 3:9

Yapeta //Gen 5:32 //Gen 6:10 //Gen 7:13 //Gen 9:18 //Gen 9:23 //Gen 9:27 // Gen 10:1 //Gen 10:2 //Gen 10:21

Yasona //Ap 17:5 //Ap 17:6 //Ap 17:7 //Ap 17:9

Yawani //Gen 10:2 //Gen 10:4

Yebusi //Gen 10:16 //Gen 15:21

Yekoniya //Mt 1:11 //Mt 1:12

Yelemaiya //Mt 2:17 //Mt 16:14 //Mt 27:9

Yeliko //Mt 20:29 //Mk 10:46 //Lk 10:30 //Lk 18:35 //Lk 19:1 //Heb 11:30

Yelusalema //See Also Saiyona, Salema //Mt 2:1 //Mt 2:3 //Mt 3:5 //Mt 4:25 //Mt 5:35 //Mt 15:1 //Mt 16:21 //Mt 20:17 //Mt 20:18 //Mt 21:1 //Mt 21:10 //Mt 23:37 //Mk 1:5 //Mk 3:8 //Mk 3:22 //Mk 7:1 //Mk 10:32 //Mk 10:33 //Mk 11:1 //Mk 11:11 //Mk 11:15 //Mk 11:27 //Mk 15:41 //Lk 2:22 //Lk 2:25 //Lk 2:38 //Lk 2:41 //Lk 2:43 //Lk 2:45 //Lk 4:9 //Lk 5:17 //Lk 6:17 //Lk 9:31 //Lk 9:51 //Lk 9:53 //Lk 10:30 //Lk 13:4 //Lk 13:22 //Lk 13:33 //Lk 13:34 //Lk 17:11 //Lk 18:31 //Lk 19:11 //Lk 19:28 //Lk 21:20 //Lk 21:24 //Lk 23:7 //Lk 23:28 //Lk 24:13 //Lk 24:18 //Lk 24:33 //Lk 24:47 //Lk 24:52 //Yn 1:19 //Yn 2:13 //Yn 2:23 //Yn 4:20 //Yn 4:21 //Yn 4:45 //Yn 5:1 //Yn 5:2 //Yn 7:25 //Yn 10:22 //Yn 11:18 //Yn 11:55 //Yn 12:12 //Ap 1:4 //Ap 1:8 //Ap 1:12 //Ap 1:19 //Ap 2:5 //Ap 2:14 //Ap 4:5 //Ap 4:16 //Ap 5:16 //Ap 5:28 //Ap 6:7 //Ap 8:14 //Ap 8:25 //Ap 8:26 //Ap 8:27 //Ap 9:2 //Ap 9:13 //Ap 9:21 //Ap 9:26 //Ap 9:28 //Ap 10:39 //Ap 11:2 //Ap 11:22 //Ap 11:27 //Ap 12:25 //Ap 13:13 //Ap 13:27 //Ap 13:31 //Ap 15:2 //Ap 15:4 //Ap 16:4 //Ap 19:21 //Ap 20:16 //Ap 20:22 //Ap 21:4 //Ap 21:11 //Ap 21:12 //Ap 21:13 //Ap 21:15 //Ap 21:17 //Ap 21:31 //Ap 22:5 //Ap 22:17 //Ap 22:18 //Ap 23:11 //Ap 24:11 //Ap 25:1 //Ap 25:3 //Ap 25:7 //Ap 25:9 //Ap 25:15 //Ap 25:20 //Ap 25:24 //Ap 26:4 //Ap 26:10 //Ap 26:20 //Ap 28:17 //Lom 15:19 //Lom 15:25 //Lom 15:26 //Lom 15:31 //1Ko 16:3 //Gal 1:17 //Gal 1:18 //Gal 2:1 //Gal 4:25 //Gal 4:26 //Heb 12:22 //Hem 3:12 //Hem 21:2 //Hem 21:10

Yese //Mt 1:5 //Mt 1:6 //Lk 3:32 //Ap 13:22 //Lom 15:12

Yesu //See Also Keliso //Mt 1:1 //Mt 1:16 //Mt 1:18 //Mt 1:21 //Mt 1:25 //Mt 2:1 //Mt 3:13 //Mt 3:15 //Mt 3:16 //Mt 4:1 //Mt 4:4 //Mt 4:7 //Mt 4:10 //Mt 4:12 //Mt 4:17 //Mt 4:18 //Mt 5:1 //Mt 7:28 //Mt 8:3 //Mt 8:4 //Mt 8:7 //Mt 8:10 //Mt 8:13 //Mt 8:14 //Mt 8:18 //Mt 8:20 //Mt 8:22 //Mt 8:23 //Mt 8:34 //Mt 9:1 //Mt 9:2 //Mt 9:4 //Mt 9:9 //Mt 9:10 //Mt 9:12 //Mt 9:15 //Mt 9:19 //Mt 9:22 //Mt 9:23 //Mt 9:27 //Mt 9:28 //Mt 9:30 //Mt 9:35 //Mt 10:1 //Mt 10:5 //Mt 11:1 //Mt 11:4 //Mt 11:7 //Mt 11:25 //Mt 12:1 //Mt 12:10 //Mt 12:15 //Mt 12:22 //Mt 12:25 //Mt 12:48 //Mt 13:1 //Mt 13:24 //Mt 13:34 //Mt 13:53 //Mt 13:57 //Mt 14:1 //Mt 14:12 //Mt 14:13 //Mt 14:14 //Mt 14:16 //Mt 14:27 //Mt 14:29 //Mt 14:31 //Mt 15:1 //Mt 15:16 //Mt 15:21 //Mt 15:26 //Mt 15:28 //Mt 15:29 //Mt 15:32 //Mt 15:34 //Mt 15:39 //Mt 16:6 //Mt 16:8 //Mt 16:13 //Mt 16:17 //Mt 16:21 //Mt 16:24 //Mt 17:1 //Mt 17:4 //Mt 17:7 //Mt 17:8 //Mt 17:9 //Mt 17:14 //Mt 17:17 //Mt 17:18 //Mt 17:19 //Mt 17:22 //Mt 17:25 //Mt 17:26 //Mt 18:1 //Mt 18:2 //Mt 18:22 //Mt 19:1 //Mt 19:14 //Mt 19:17 //Mt 19:18 //Mt 19:21 //Mt 19:23 //Mt 19:26 //Mt 19:28 //Mt 20:17 //Mt 20:22 //Mt 20:25 //Mt 20:30 //Mt 20:32 //Mt 20:34 //Mt 21:1 //Mt 21:6 //Mt 21:7 //Mt 21:11 //Mt 21:12 //Mt 21:16 //Mt 21:17 //Mt 21:21 //Mt 21:23 //Mt 21:24 //Mt 21:27 //Mt 21:31 //Mt 21:42 //Mt 22:1 //Mt 22:18 //Mt 22:29 //Mt 22:37 //Mt 22:41 //Mt 22:43 //Mt 23:1 //Mt 24:1 //Mt 24:4 //Mt 26:1 //Mt 26:4 //Mt 26:6 //Mt 26:10 //Mt 26:17 //Mt 26:19 //Mt 26:21 //Mt 26:25 //Mt 26:26 //Mt 26:31 //Mt 26:34 //Mt 26:36 //Mt 26:49 //Mt 26:50 //Mt 26:51 //Mt 26:52 //Mt 26:55 //Mt 26:57 //Mt 26:59 //Mt 26:63 //Mt 26:64 //Mt 26:69 //Mt 26:71 //Mt 26:75 //Mt 27:1 //Mt 27:3 //Mt 27:11 //Mt 27:17 //Mt 27:20 //Mt 27:22 //Mt 27:26 //Mt 27:27 //Mt 27:37 //Mt 27:46 //Mt 27:50 //Mt 27:53 //Mt 27:54 //Mt 27:55 //Mt 27:57 //Mt 27:58 //Mt 28:5 //Mt 28:9 //Mt 28:10 //Mt 28:16 //Mt 28:18 //Mk 1:1 //Mk 1:9 //Mk 1:14 //Mk 1:16 //Mk 1:17 //Mk 1:24 //Mk 1:25 //Mk 1:43 //Mk 1:45 //Mk 2:5 //Mk 2:8 //Mk 2:15 //Mk 2:17 //Mk 2:19 //Mk 3:7 //Mk 5:6 //Mk 5:7 //Mk 5:8 //Mk 5:15 //Mk 5:20 //Mk 5:21 //Mk 5:24 //Mk 5:27 //Mk 5:30 //Mk 5:36 //Mk 6:4 //Mk 6:14 //Mk 6:30 //Mk 6:34 //Mk 8:27 //Mk 9:2 //Mk 9:4 //Mk 9:5 //Mk 9:8 //Mk 9:19 //Mk 9:20 //Mk 9:21 //Mk 9:23 //Mk 9:25 //Mk 9:27 //Mk 9:30 //Mk 9:39 //Mk 10:5 //Mk 10:14 //Mk 10:18 //Mk 10:21 //Mk 10:23 //Mk 10:24 //Mk 10:27 //Mk 10:29 //Mk 10:32 //Mk 10:38 //Mk 10:39 //Mk 10:42 //Mk 10:47 //Mk 10:49 //Mk 10:50 //Mk 10:51 //Mk 10:52 //Mk 11:6 //Mk 11:7 //Mk 11:22 //Mk 11:29 //Mk 11:33 //Mk 12:17 //Mk 12:24 //Mk 12:29 //Mk 12:34 //Mk 12:35 //Mk 13:2 //Mk 13:5 //Mk 14:6 //Mk 14:18 //Mk

14:27 //Mk 14:30 //Mk 14:48 //Mk 14:53 //Mk 14:55 //Mk 14:60 //Mk 14:62 //Mk 14:67 //Mk 14:72 //Mk 15:1 //Mk 15:5 //Mk 15:15 //Mk 15:34 //Mk 15:37 //Mk 15:43 //Mk 16:6 //Mk 16:19 //Lk 1:31 //Lk 2:21 //Lk 2:27 //Lk 2:43 //Lk 2:52 //Lk 3:21 //Lk 3:23 //Lk 4:1 //Lk 4:4 //Lk 4:8 //Lk 4:12 //Lk 4:14 //Lk 4:34 //Lk 4:35 //Lk 4:38 //Lk 5:8 //Lk 5:10 //Lk 5:12 //Lk 5:13 //Lk 5:14 //Lk 5:18 //Lk 5:19 //Lk 5:22 //Lk 5:31 //Lk 5:34 //Lk 6:3 //Lk 6:9 //Lk 6:11 //Lk 7:3 //Lk 7:4 //Lk 7:6 //Lk 7:9 //Lk 7:11 //Lk 7:15 //Lk 7:24 //Lk 7:36 //Lk 7:40 //Lk 7:41 //Lk 8:23 //Lk 8:28 //Lk 8:30 //Lk 8:31 //Lk 8:35 //Lk 8:38 //Lk 8:39 //Lk 8:40 //Lk 8:41 //Lk 8:45 //Lk 8:46 //Lk 8:50 //Lk 9:1 //Lk 9:10 //Lk 9:18 //Lk 9:33 //Lk 9:36 //Lk 9:41 //Lk 9:42 //Lk 9:47 //Lk 9:50 //Lk 9:58 //Lk 9:62 //Lk 10:29 //Lk 10:30 //Lk 10:37 //Lk 10:38 //Lk 13:12 //Lk 13:14 //Lk 14:3 //Lk 17:13 //Lk 17:16 //Lk 17:17 //Lk 18:16 //Lk 18:19 //Lk 18:22 //Lk 18:24 //Lk 18:37 //Lk 18:38 //Lk 18:40 //Lk 18:42 //Lk 19:3 //Lk 19:4 //Lk 19:5 //Lk 19:9 //Lk 19:35 //Lk 20:8 //Lk 20:34 //Lk 22:4 //Lk 22:41 //Lk 22:47 //Lk 22:48 //Lk 22:51 //Lk 22:52 //Lk 22:63 //Lk 23:8 //Lk 23:9 //Lk 23:20 //Lk 23:25 //Lk 23:26 //Lk 23:28 //Lk 23:34 //Lk 23:42 //Lk 23:46 //Lk 23:52 //Lk 23:55 //Lk 24:3 //Lk 24:15 //Lk 24:19 //Lk 24:25 //Yn 1:17 //Yn 1:29 //Yn 1:36 //Yn 1:37 //Yn 1:38 //Yn 1:40 //Yn 1:42 //Yn 1:43 //Yn 1:45 //Yn 1:47 //Yn 1:48 //Yn 1:50 //Yn 2:1 //Yn 2:2 //Yn 2:3 //Yn 2:4 //Yn 2:7 //Yn 2:11 //Yn 2:13 //Yn 2:19 //Yn 2:22 //Yn 2:24 //Yn 3:2 //Yn 3:3 //Yn 3:5 //Yn 3:10 //Yn 3:22 //Yn 4:1 //Yn 4:2 //Yn 4:6 //Yn 4:7 //Yn 4:10 //Yn 4:13 //Yn 4:16 //Yn 4:17 //Yn 4:21 //Yn 4:26 //Yn 4:34 //Yn 4:39 //Yn 4:43 //Yn 4:44 //Yn 4:46 //Yn 4:47 //Yn 4:48 //Yn 4:50 //Yn 4:53 //Yn 4:54 //Yn 5:1 //Yn 5:6 //Yn 5:8 //Yn 5:13 //Yn 5:14 //Yn 5:15 //Yn 5:16 //Yn 5:17 //Yn 5:19 //Yn 6:1 //Yn 6:3 //Yn 6:5 //Yn 6:10 //Yn 6:11 //Yn 6:14 //Yn 6:15 //Yn 6:17 //Yn 6:19 //Yn 6:22 //Yn 6:24 //Yn 6:26 //Yn 6:29 //Yn 6:32 //Yn 6:35 //Yn 6:42 //Yn 6:43 //Yn 6:53 //Yn 6:59 //Yn 6:61 //Yn 6:64 //Yn 6:67 //Yn 6:70 //Yn 7:1 //Yn 7:6 //Yn 7:14 //Yn 7:16 //Yn 7:21 //Yn 7:28 //Yn 7:33 //Yn 7:37 //Yn 7:39 //Yn 8:12 //Yn 8:14 //Yn 8:19 //Yn 8:23 //Yn 8:25 //Yn 8:28 //Yn 8:31 //Yn 8:34 //Yn 8:39 //Yn 8:42 //Yn 8:49 //Yn 8:54 //Yn 8:58 //Yn 8:59 //Yn 9:1 //Yn 9:3 //Yn 9:11 //Yn 9:14 //Yn 9:22 //Yn 9:35 //Yn 9:37 //Yn 9:39 //Yn 9:41 //Yn 10:6 //Yn 10:7 //Yn 10:23 //Yn 10:25 //Yn 10:32 //Yn 10:34 //Yn 10:40 //Yn 11:3 //Yn 11:4 //Yn 11:5 //Yn 11:9 //Yn 11:13 //Yn 11:14 //Yn 11:17 //Yn 11:20 //Yn 11:21 //Yn 11:23 //Yn 11:25 //Yn 11:30 //Yn 11:32 //Yn 11:33 //Yn 11:35 //Yn 11:38 //Yn 11:39 //Yn 11:40 //Yn 11:41 //Yn 11:44 //Yn 11:45 //Yn 11:46 //Yn 11:51 //Yn 11:54 //Yn 11:56 //Yn 12:1 //Yn 12:3 //Yn 12:7 //Yn 12:9 //Yn 12:11 //Yn 12:12 //Yn 12:14 //Yn 12:16 //Yn 12:21 //Yn 12:22 //Yn 12:23 //Yn 12:30 //Yn 12:35 //Yn 12:36 //Yn 12:41 //Yn 12:44 //Yn 13:1 //Yn 13:3 //Yn 13:7 //Yn 13:8 //Yn 13:10 //Yn 13:21 //Yn 13:23 //Yn 13:24 //Yn 13:25 //Yn 13:26 //Yn 13:27 //Yn 13:29 //Yn 13:31 //Yn 13:36 //Yn 13:38 //Yn 14:6 //Yn 14:9 //Yn 14:23 //Yn 16:19 //Yn 16:31 //Yn 17:1 //Yn 17:3 //Yn 18:1 //Yn 18:2 //Yn 18:4 //Yn 18:5 //Yn 18:6 //Yn 18:7 //Yn 18:8 //Yn 18:11 //Yn 18:12 //Yn 18:15 //Yn 18:19 //Yn 18:20 //Yn 18:22 //Yn 18:23 //Yn 18:28 //Yn 18:32 //Yn 18:33 //Yn 18:34 //Yn 18:36 //Yn 18:37 //Yn 19:1 //Yn 19:5 //Yn 19:9 //Yn 19:11 //Yn 19:13 //Yn 19:16 //Yn 19:18 //Yn 19:19 //Yn 19:20 //Yn 19:23 //Yn 19:25 //Yn 19:26 //Yn 19:28 //Yn 19:30 //Yn 19:32 //Yn 19:33 //Yn 19:38 //Yn 19:39 //Yn 19:40 //Yn 19:42 //Yn 20:2 //Yn 20:12 //Yn 20:14 //Yn 20:15 //Yn 20:16 //Yn 20:17 //Yn 20:19 //Yn 20:21 //Yn 20:24 //Yn 20:26 //Yn 20:29 //Yn 20:30 //Yn 20:31 //Yn 21:1 //Yn 21:4 //Yn 21:5 //Yn 21:7 //Yn 21:10 //Yn 21:12 //Yn 21:13 //Yn 21:14 //Yn 21:15 //Yn 21:16 //Yn 21:17 //Yn 21:20 //Yn 21:21 //Yn 21:22 //Yn 21:23 //Yn 21:25 //Ap 1:1 //Ap 1:11 //Ap 1:14 //Ap 1:16 //Ap 1:21 //Ap 2:22 //Ap 2:32 //Ap 2:36 //Ap 2:38 //Ap 3:6 //Ap 3:13 //Ap 3:20 //Ap 4:2 //Ap 4:10 //Ap 4:11 //Ap 4:13 //Ap 4:18 //Ap 4:27 //Ap 4:30 //Ap 4:33 //Ap 5:30 //Ap 5:40 //Ap 5:42 //Ap 6:14 //Ap 7:55 //Ap 7:59 //Ap 8:12 //Ap 8:16 //Ap 8:35 //Ap 9:5 //Ap 9:17 //Ap 9:20 //Ap 9:22 //Ap 9:27 //Ap 9:34 //Ap 10:36 //Ap 10:37 //Ap 10:48 //Ap 11:17 //Ap 11:20 //Ap 13:23 //Ap 13:32 //Ap 15:11 //Ap 15:26 //Ap 16:7 //Ap 16:18 //Ap 16:31 //Ap 17:3 //Ap 17:7 //Ap 17:18 //Ap 18:5 //Ap 18:25 //Ap 18:28 //Ap 19:4 //Ap 19:5 //Ap 19:13 //Ap 19:15 //Ap 19:17 //Ap 20:21 //Ap 20:24 //Ap

20:35 //Ap 21:13 //Ap 22:8 //Ap 24:24 //Ap 25:19 //Ap 26:9 //Ap 26:15 //Ap 28:23 //Ap 28:31 //Lom 1:1 //Lom 1:4 //Lom 1:6 //Lom 1:7 //Lom 1:8 //Lom 2:16 //Lom 3:22 //Lom 3:24 //Lom 3:26 //Lom 4:24 //Lom 4:25 //Lom 5:1 //Lom 5:11 //Lom 5:15 //Lom 5:17 //Lom 5:21 //Lom 6:3 //Lom 6:11 //Lom 6:23 //Lom 7:25 //Lom 8:1 //Lom 8:2 //Lom 8:11 //Lom 8:34 //Lom 8:39 //Lom 10:9 //Lom 13:14 //Lom 14:14 //Lom 15:5 //Lom 15:6 //Lom 15:16 //Lom 15:17 //Lom 15:30 //Lom 16:3 //Lom 16:20 //Lom 16:25 //Lom 16:27 //1Ko 1:1 //1Ko 1:2 //1Ko 1:3 //1Ko 1:4 //1Ko 1:7 //1Ko 1:8 //1Ko 1:9 //1Ko 1:10 //1Ko 1:30 //1Ko 2:2 //1Ko 3:11 //1Ko 4:15 //1Ko 4:17 //1Ko 5:4 //1Ko 6:11 //1Ko 8:6 //1Ko 9:1 //1Ko 11:23 //1Ko 12:3 //1Ko 15:31 //1Ko 15:57 //1Ko 16:23 //1Ko 16:24 //2Ko 1:1 //2Ko 1:2 //2Ko 1:3 //2Ko 1:14 //2Ko 1:19 //2Ko 4:5 //2Ko 4:6 //2Ko 4:10 //2Ko 4:11 //2Ko 4:14 //2Ko 8:9 //2Ko 11:4 //2Ko 11:31 //2Ko 13:5 //2Ko 13:13 //Gal 1:1 //Gal 1:3 //Gal 1:12 //Gal 2:4 //Gal 2:16 //Gal 3:1 //Gal 3:14 //Gal 3:22 //Gal 3:26 //Gal 3:28 //Gal 4:14 //Gal 5:6 //Gal 5:24 //Gal 6:14 //Gal 6:17 //Gal 6:18 //Epe 1:1 //Epe 1:2 //Epe 1:3 //Epe 1:5 //Epe 1:15 //Epe 1:17 //Epe 2:6 //Epe 2:7 //Epe 2:10 //Epe 2:13 //Epe 2:20 //Epe 3:1 //Epe 3:6 //Epe 3:11 //Epe 3:21 //Epe 4:21 //Epe 5:20 //Epe 6:23 //Epe 6:24 //Plp 1:1 //Plp 1:2 //Plp 1:6 //Plp 1:8 //Plp 1:11 //Plp 1:19 //Plp 1:26 //Plp 2:5 //Plp 2:10 //Plp 2:11 //Plp 2:19 //Plp 2:21 //Plp 3:3 //Plp 3:8 //Plp 3:12 //Plp 3:14 //Plp 3:20 //Plp 4:7 //Plp 4:19 //Plp 4:21 //Plp 4:23 //Kol 1:1 //Kol 1:3 //Kol 1:4 //Kol 2:6 //Kol 3:17 //Kol 4:12 //1Tes 1:1 //1Tes 1:3 //1Tes 1:10 //1Tes 2:14 //1Tes 2:15 //1Tes 2:19 //1Tes 3:11 //1Tes 3:13 //1Tes 4:1 //1Tes 4:2 //1Tes 4:14 //1Tes 5:9 //1Tes 5:18 //1Tes 5:23 //1Tes 5:28 //2Tes 1:1 //2Tes 1:2 //2Tes 1:7 //2Tes 1:8 //2Tes 1:12 //2Tes 2:1 //2Tes 2:8 //2Tes 2:14 //2Tes 2:16 //2Tes 3:6 //2Tes 3:12 //2Tes 3:18 //1Tim 1:1 //1Tim 1:2 //1Tim 1:12 //1Tim 1:14 //1Tim 1:15 //1Tim 1:16 //1Tim 2:5 //1Tim 3:13 //1Tim 4:6 //1Tim 5:21 //1Tim 6:3 //1Tim 6:13 //1Tim 6:14 //2Tim 1:1 //2Tim 1:2 //2Tim 1:9 //2Tim 1:10 //2Tim 1:13 //2Tim 2:1 //2Tim 2:3 //2Tim 2:8 //2Tim 2:10 //2Tim 3:12 //2Tim 3:15 //2Tim 4:1 //Tai 1:1 //Tai 1:4 //Tai 2:13 //Tai 3:6 //Plm 1:1 //Plm 1:3 //Plm 1:5 //Plm 1:9 //Plm 1:23 //Plm 1:25 //Heb 2:9 //Heb 3:1 //Heb 3:3 //Heb 4:14 //Heb 5:7 //Heb 6:20 //Heb 7:22 //Heb 8:6 //Heb 10:10 //Heb 10:19 //Heb 12:2 //Heb 12:23 //Heb 13:8 //Heb 13:12 //Heb 13:20 //Heb 13:21 //Yam 1:1 //Yam 2:1 //1Pet 1:1 //1Pet 1:2 //1Pet 1:3 //1Pet 1:7 //1Pet 1:13 //1Pet 2:5 //1Pet 3:21 //1Pet 4:11 //1Pet 5:10 //2Pet 1:1 //2Pet 1:2 //2Pet 1:8 //2Pet 1:11 //2Pet 1:14 //2Pet 1:16 //2Pet 2:20 //2Pet 3:18 //1Yn 1:3 //1Yn 1:7 //1Yn 2:1 //1Yn 2:22 //1Yn 3:23 //1Yn 4:2 //1Yn 4:3 //1Yn 4:15 //1Yn 5:1 //1Yn 5:5 //1Yn 5:6 //1Yn 5:20 //2Yn 1:3 //2Yn 1:7 //Yud 1:1 //Yud 1:4 //Yud 1:17 //Yud 1:21 //Yud 1:25 //Hem 1:1 //Hem 1:2 //Hem 1:5 //Hem 1:9 //Hem 12:17 //Hem 14:12 //Hem 17:6 //Hem 19:10 //Hem 20:4 //Hem 22:16 //Hem 22:20 //Hem 22:21

Yeusi //Gen 36:5 //Gen 36:14 //Gen 36:18

Yobaba //Gen 36:33 //Gen 36:34

Yoketana //Gen 10:25 //Gen 10:26 //Gen 10:29

Yokosana //Gen 25:2 //Gen 25:3

Yolidani //Mt 3:5 //Mt 3:6 //Mt 3:13 //Mt 4:15 //Mt 4:25 //Mt 19:1 //Mk 1:5 //Mk 1:9 //Mk 3:8 //Mk 10:1 //Lk 3:3 //Lk 4:1 //Yn 1:28 //Yn 3:26 //Yn 10:40 //Gen 13:10 //Gen 13:11 //Gen 32:10 //Gen 50:10 //Gen 50:11

Yopa //Ap 9:36 //Ap 9:38 //Ap 9:42 //Ap 9:43 //Ap 10:5 //Ap 10:8 //Ap 10:23 //Ap 10:32 //Ap 11:5 //Ap 11:13

Yose //Mt 13:55 //Mt 27:56 //Mk 6:3 //Mk 15:40 //Mk 15:47

Yosepa //Mt 1:16 //Mt 1:18 //Mt 1:19 //Mt 1:20 //Mt 1:24 //Mt 2:13 //Mt 2:14 //Mt 2:19 //Mt 2:21 //Mt 2:22 //Lk 1:27 //Lk 2:4 //Lk 2:16 //Lk 3:23 //Lk 4:22 //Yn 1:45 //Yn 6:42

Yosepa //Yn 4:5 //Ap 7:9 //Ap 7:13 //Ap 7:14 //Ap 7:18 //Heb 11:21 //Heb 11:22 //Hem 7:8 //Gen 30:24 //Gen 30:25 //Gen 33:2 //Gen 33:7 //Gen 35:24 //Gen 37:2 //Gen 37:3 //Gen 37:5 //Gen 37:13 //Gen 37:17 //Gen 37:23 //Gen 37:28 //Gen 37:29 //Gen 37:31 //Gen 37:33 //Gen 39:1 //Gen 39:2 //Gen 39:4 //Gen 39:5 //Gen 39:6 //Gen 39:7 //Gen 39:10 //Gen 39:16 //Gen 39:19 //Gen 39:20 //Gen 39:21 //

Gen 39:22 //Gen 39:23 //Gen 40:3 //Gen 40:4 //Gen 40:6 //Gen 40:8 //Gen 40:9 //Gen 40:12 //Gen 40:16 //Gen 40:18 //Gen 40:22 //Gen 40:23 //Gen 41:14 //Gen 41:15 //Gen 41:16 //Gen 41:17 //Gen 41:25 //Gen 41:39 //Gen 41:41 //Gen 41:42 //Gen 41:44 //Gen 41:45 //Gen 41:46 //Gen 41:49 //Gen 41:50 //Gen 41:51 //Gen 41:54 //Gen 41:55 //Gen 41:56 //Gen 41:57 //Gen 42:3 //Gen 42:4 //Gen 42:6 //Gen 42:7 //Gen 42:8 //Gen 42:9 //Gen 42:14 //Gen 42:18 //Gen 42:23 //Gen 42:25 //Gen 42:36 //Gen 43:15 //Gen 43:16 //Gen 43:17 //Gen 43:18 //Gen 43:19 //Gen 43:24 //Gen 43:25 //Gen 43:26 //Gen 43:30 //Gen 43:34 //Gen 44:1 //Gen 44:2 //Gen 44:4 //Gen 44:14 //Gen 44:15 //Gen 44:17 //Gen 45:1 //Gen 45:3 //Gen 45:4 //Gen 45:9 //Gen 45:16 //Gen 45:17 //Gen 45:21 //Gen 45:26 //Gen 45:27 //Gen 45:28 //Gen 46:4 //Gen 46:19 //Gen 46:20 //Gen 46:27 //Gen 46:28 //Gen 46:29 //Gen 46:30 //Gen 46:31 //Gen 47:1 //Gen 47:5 //Gen 47:7 //Gen 47:11 //Gen 47:12 //Gen 47:14 //Gen 47:15 //Gen 47:16 //Gen 47:17 //Gen 47:20 //Gen 47:23 //Gen 47:26 //Gen 47:29 //Gen 47:30 //Gen 48:1 //Gen 48:2 //Gen 48:3 //Gen 48:8 //Gen 48:9 //Gen 48:10 //Gen 48:11 //Gen 48:12 //Gen 48:13 //Gen 48:15 //Gen 48:17 //Gen 48:18 //Gen 48:21 //Gen 49:22 //Gen 49:26 //Gen 50:1 //Gen 50:2 //Gen 50:4 //Gen 50:7 //Gen 50:8 //Gen 50:10 //Gen 50:14 //Gen 50:15 //Gen 50:16 //Gen 50:17 //Gen 50:19 //Gen 50:22 //Gen 50:23 //Gen 50:24 //Gen 50:25 //Gen 50:26

Yosiya //Mt 1:10 //Mt 1:11

Yowana //Lk 8:3 //Lk 24:10

Yowane //See Also Yowane //Mt 3:1 //Mt 3:4 //Mt 3:7 //Mt 3:13 //Mt 3:14 //Mt 3:15 //Mt 4:12 //Mt 9:14 //Mt 11:2 //Mt 11:4 //Mt 11:7 //Mt 11:11 //Mt 11:12 //Mt 11:13 //Mt 11:18 //Mt 14:2 //Mt 14:3 //Mt 14:4 //Mt 14:5 //Mt 14:8 //Mt 14:10 //Mt 16:14 //Mt 17:13 //Mt 21:25 //Mt 21:26 //Mt 21:32 //Mk 1:4 //Mk 1:6 //Mk 1:9 //Mk 1:14 //Mk 2:18 //Mk 6:14 //Mk 6:16 //Mk 6:17 //Mk 6:18 //Mk 6:20 //Mk 6:24 //Mk 6:25 //Mk 6:27 //Mk 8:28 //Mk 11:30 //Mk 11:32 //Lk 1:13 //Lk 1:60 //Lk 1:63 //Lk 3:2 //Lk 3:15 //Lk 3:20 //Lk 5:33 //Lk 7:18 //Lk 7:20 //Lk 7:22 //Lk 7:24 //Lk 7:28 //Lk 7:29 //Lk 7:33 //Lk 9:7 //Lk 9:9 //Lk 9:19 //Lk 11:1 //Lk 16:16 //Lk 20:4 //Lk 20:6 //Yn 1:6 //Yn 1:15 //Yn 1:19 //Yn 1:26 //Yn 1:28 //Yn 1:32 //Yn 1:35 //Yn 1:40 //Yn 3:23 //Yn 3:24 //Yn 3:25 //Yn 3:26 //Yn 3:27 //Yn 4:1 //Yn 5:33 //Yn 5:35 //Yn 5:36 //Yn 10:40 //Yn 10:41 //Ap 1:5 //Ap 1:22 //Ap 10:37 //Ap 11:16 //Ap 13:24 //Ap 13:25 //Ap 18:25 //Ap 19:3 //Ap 19:4

Yowane //Mt 4:21 //Mt 10:2 //Mt 17:1 //Mk 1:19 //Mk 1:29 //Mk 3:17 //Mk 5:37 //Mk 9:2 //Mk 9:38 //Mk 10:35 //Mk 10:41 //Mk 13:3 //Mk 14:33 //Lk 5:10 //Lk 6:14 //Lk 8:51 //Lk 9:28 //Lk 9:49 //Lk 9:54 //Lk 22:8 //Ap 1:13 //Ap 3:1 //Ap 3:3 //Ap 3:4 //Ap 3:11 //Ap 4:13 //Ap 4:19 //Ap 8:14 //Ap 8:17 //Ap 12:2 //Gal 2:9

Yowane //See Also Yowane (01) //Hem 1:1 //Hem 1:4 //Hem 1:9 //Hem 22:8

Yuda //Mt 1:2 //Mt 1:3 //Lk 3:33 //Gen 29:35 //Gen 35:23 //Gen 37:26 //Gen 38:1 //Gen 38:2 //Gen 38:6 //Gen 38:7 //Gen 38:8 //Gen 38:11 //Gen 38:12 //Gen 38:15 //Gen 38:20 //Gen 38:22 //Gen 38:23 //Gen 38:24 //Gen 38:26 //Gen 43:3 //Gen 43:8 //Gen 44:14 //Gen 44:16 //Gen 44:18 //Gen 46:12 //Gen 46:28 //Gen 49:8 //Gen 49:9 //Gen 49:10

Yuda //Heb 7:4 //Heb 8:8 //Hem 5:5 //Hem 7:5

Yudasi //Lk 6:16 //Yn 14:22 //Ap 1:13

Yudasi Isakaliyota //Mt 10:4 //Mt 26:14 //Mt 26:25 //Mt 26:47 //Mt 27:3 //Mt 27:5 //Mk 3:19 //Mk 14:10 //Mk 14:43 //Lk 6:16 //Lk 22:3 //Lk 22:47 //Lk 22:48 //Yn 6:71 //Yn 12:4 //Yn 13:2 //Yn 13:26 //Yn 13:29 //Yn 13:30 //Yn 13:31 //Yn 14:22 //Yn 18:2 //Yn 18:3 //Yn 18:5 //Ap 1:16 //Ap 1:25

Yudeya //See Also Yudeya (02) //Mt 2:1 //Mt 2:5 //Mt 2:22 //Mt 3:1 //Mt 3:5 //Mt 4:25 //Mt 19:1 //Mt 24:16 //Mk 1:5 //Mk 3:8 //Mk 10:1 //Mk 13:14 //Lk 1:5 //Lk 1:65 //Lk 2:4 //Lk 3:1 //Lk 5:17 //Lk 6:17 //Lk 7:17 //Lk 21:21 //Yn 3:22 //Yn 4:3 //Yn 4:47 //Yn 4:54 //Yn 7:3 //Yn 11:7 //Ap 1:8 //Ap 2:9 //Ap 9:31 //Ap 10:37 //Ap 11:1 //Ap 11:29 //Ap 12:19 //Ap 15:1 //Ap 21:10 //Ap 26:20 //Ap 28:21 //Lom 15:31 //2Ko 1:16 //Gal 1:22 //1Tes 2:14

Yudeya //See Also Yudeya (01) //Mt 2:6 //Lk 1:39

Yupalata //Hem 9:14 //Hem 16:12 //Gen 2:14 //Gen 15:18 //Gen 31:21 //Gen 36:37